This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Educ R 5868.1

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

IN MEMORY OF

FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM

CLASS OF 1914

SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY

WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23,1891 APRIL 11,1918

TIFFANY & CO

Norske

Universitets- og Skole-Annaler.

Udgivne

af

Universitetets Secretair.

Tredie Række.

VII.

Dobbeltbind.

Christiania.

Trykt og forlagt af Brøgger & Christie.

1866.

Educ 5868.1

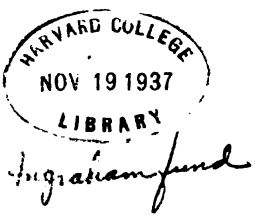

Indhold.

Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.

		Pag.
I.	Kirke-Departementets Foredrag, dat. 14de Febr. 1865.	1—4
II.	Cirkulaire fra Kirke-Departementet, dat. 10de Apr. 1865	4—7
III. a.	Skole-Commissionens Forestilling om Minimum i Latin og Græsk ved Examen artium, dat. 7de Aug. 1865	7—32
b.	Skole-Commissionens Continuations-Indstilling, dat. 29de Aug. 1865	32—34
IV. a.	Skole-Commissionens foreløbige Udkast, dat. 23de Nov. 1865	34—63
b.	Sammes Undervisningsplan for Fællesskolen	63—75
c.	Sammes Undervisningsplan for Latingymnasiet	75—82
d.	Sammes Undervisningsplan for Realgymnasiet	82—87
e.	Om Anordningen af Andeneramen	87—89
f.	Bemærkninger ved Undervisningsplanen	89—95
g.	Om de afsluttende Examina for Gymnasierne og Fællesskolen	95—102
h.	Bemærkninger til Forslaget om Gymnasiernes og Fællesskolens Afgangseramina	102—109
V.	**De lærde Skolers Erklæringer.**	
A.	Laurvigs Middel- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 15de Marts 1866	109—124
B.a.	Tromsø Latin- og Realskoles Ephorats Erklæring, dat. 21de Marts 1866	125—127
b.	Tromsø lærde og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 27de Febr. 1866	128—138
c.	Killengrens separate Votum, dat. 27de Febr. 1866	139—141
d.	K. Pettersens separate Votum, dat. 27de Febr. 1866	142—153
C.	Aalesunds lærde og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 9de Marts 1866	154—169
D.a.	Molde og Christiansunds Lærd- og Realskolers Ephorats Erklæring, dat. 12te Apr. 1866	169—171
b.	Molde Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 13de Marts 1866	171—177
E.	Christiansunds Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 15de Marts 1866	177—185
F.	Frederikshalds Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 28de Marts 1866	186—129
G.a.	Christiansands Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 9de Apr. 1866	192—212
b.	Adjunkt Thisledahls separate Votum, dat. 9de Apr. 1866	212—213
c.	M. Rygaards separate Votum om Oldnorsk, dat. 10de April 1866	213—222
H.a.	Arendals Middel- og Realskoles Ephorats Erklæring, dat. 25de Apr. 1866	222—223
b.	Arendals Middel- og Realskoles Læreres Betænkning, dat. 14de Marts 1866	224—236
c.	E. Wittrups separate Vota, dat. 14de Marts 1866	237—240

		Pag.
I.	a. Throndhjems Kathedralskoles Ephorats Erklæring, dat. 23de April. 1866	241—248
	b. Throndhjems Kathedralskoles Læreres Erklæring, dat. 14de Februar 1866	248—272
K.	a. Christiania lærde Skoles Ephorats Erklæring, dat. 5te Mai 1866	273—274
	b. Christiania Kathedralskoles Rectorats Erklæring, dat. 17de April 1866	274—284
	c. Overlærer Knudsens separate Votum, dat. 12 Marts 1866	284—316
	d. Adjunkt Ottesens separate Votum, dat. 15 Febr. 1866	317—332
	e. Overlærer Vogts separate Votum, dat. 15 Marts 1866	333—336
	f. Overlærerne Løkkes og Schreiners separate Votum, dat. 27 Marts 1866	336—363
	g. Adjunkt Brochs separate Votum, dat. 3 April 1866	364—378
	h. Adjunct Dørums separate Votum, dat. 24 Marts 1866	378—380
L.	a. Stavanger lærde og Realskoles Ephorats Erklæring, dat. 8 Mai 1866	380—382
	b. Stavanger lærde og Realskoles Rectorats Erklæring, dat. 26 Marts 1866	382—405
M.	a. Bergens Kathedralskoles Ephorats Erklæring, dat. 31 Mai 1866	405—410
	b. Bergens Kathedralskoles Rectorats Erklæring, dat. 12 April 1866.	410—417
N.	a. Lillehammers lærde og Realskoles Rectorats*) Erklæring, dat. 15 Mai 1866	418—427
	b. R. Nilsens, H. E. Kincks og S. Hals's separate Votum, dat. 12 Mai 1866	428—431
	c. R. E. Kincks separate Votum, dat. 27 April 1866	431—438
	d. A. Landstads og H. Meinichs separate Votum, dat. 14 Mai 1866	438—442
O.	Skiens lærde og Realskoles Læreres Erklæring, dat. 10 Julii 1866	442—453
P.	a. Drammens lærde og Realskoles Ephorats Erklæring, dat. 25 Julii 1866	454—455
	b. Drammens lærde og Realskoles Rectorats Erklæring, dat. 25 Mai 1866	455—488
	c. Overlærer A. Utnes separate Votum, dat. 25 Mai 1866	488—503
	d. Overlærer A. S. Guldbergs separate Votum, dat. 25 Mai 1866	503—511
	e. Adjunct Fays separate Votum, dat. 25 Mai 1866	511—513
	f. Adjunct Hollers separate Votum, dat. 25 Mai 1866	513—536
	g. Adjunct Ordings separate Votum, dat. 25 Mai 1866	536—543
Q.	a. Kongsbergs Middel- og Realskoles Ephorats Erklæring, dat. 21 og 25de Juli 1866	543—543
	b. Udskrift af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermødernes Forhandlinger	543—567
	c. Adjunkt B. Sørilds separate Votum, dat. 10 Marts 1866	567—588
	d. Adjunct A. Søregaards separate Votum, dat. 23de Februar 1866	588—592

*) Ved en Trykfeil staar i Texten Ephorat istedetfor Rectorat.

Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.

I. Kirke-Departementets Foredrag,

dateret 14de Februar 1865.

Efterat de dertil fornødne Bevilgninger af Storthinget i 1848 vare erhvervede, bleve de høiere offentlige Skoler i de nærmeſt paafølgende Aar omorganiſerede, ſaaledes ſom de endnu i det Væſentlige ere indrettede, idet den vigtigſte Forandring, ſom ſenere er foretaget, er den, at den latinſke Stileprøve ved Examen artium ved Lov af 12 October 1857 er afſkaffet, og at der paa Grund deraf ved kongelig Reſolution af 8 December 1858 er approberet et nyt Reglement for bemeldte Examen, ligeſom dette Departement under 30 f. M. har udfærdiget en til hiint Reglement ſtøttet Normalplan for Underviisningen i de forenede Lærd- og Realſkoler.

Uagtet den hele Ordning af disſe ſaaledes er forholdsviis ny, har Departementet dog havt Anledning til at erfare, at Anſkuelſerne om denne Green af Underviisningsvæſenet i den ſenere Tid ere ſaaledes forandrede, at det ikke kan anſees henſigtsmæsſigt at bibeholde den nærværende Ordning for nogen længere Tid. Fornemmelig gjælder dette Realunderviisningen, der paa den Maade, hvorpaa den nu er knyttet til den lærde Underviisning, langtfra har ledet til de ønſkede Reſultater, og navnlig formenes den Omſtændighed, at en ſtørre Deel af de Elever, der ſøge ſamme, end ikke fuldſtændig gjennemgaa det for dem beſtemte Curſus, men hyppig forlade Skolen i Utide, at give Føie til at bringe denne Sag under fornyet Overveielſe. Men heller ikke den lærde Afdeling af de forenede Skoler kan anſees tilfredsſtillende ordnet, idet der deels herſker Tvivl om,

hvorvidt den classiske Undervisning er henlagt til det rette Skoletrin, deels gjøres Fordring paa forøget Undervisning i andre Retninger og navnlig paa Indførelse af Undervisning i vort Oldsprog, uden at man, ligetil den sidste Tid, har kunnet bringe nærmere paa det Rene, hvorledes disse Spørgsmaal rettelig skulde kunne løses. Med Hensyn til nysnævnte Sprog skal man særlig tillade sig at bringe i Erindring, at en Beslutning til Lov om sammes Indførelse i de lærde Skoler og ved Examen artium, dog som frit Fag, blev fattet af Storthinget i 1860, men ved kongelig Resolution af 16 Mai f. A. nægtet naadigst Sanction, efterat Departementet i den Anledning havde indhentet Betænkninger fra det academiske Collegium saavelsom Skolernes Rectorer, som ledede samme til at udtale den underdanige Formening, at Sagen burde gjøres til Gjenstand for nøiere Drøftelse. Hertil ere ogsaa forberedende Skridt senere tagne gjennem Indhentelse af yderligere Erklæringer for Skolernes og Universitetets Vedkommende, ligesom Opfordringen til Spørgsmaalets Drøftelse er bleven saameget større, da sidste Storthings Odelsthing har rettet en særskilt Anmodning desangaaende til Regjeringen.

Til Foranstaaende kommer, at den ovenberørte nye Normalplan i det Væsentlige ikke blev gjort anvendelig paa de 3 udelukkende lærde Skoler i Christiania, Bergen og Throndhjem, der saaledes fremdeles have beholdt sin ældre Indretning, hvorefter Undervisningen i Latin tager sin Begyndelse paa et meget tidligere Skoletrin end i de forenede Lærd- og Realskoler, hvilken Uovereensstemmelse nu antages at burde hæves, saameget mere, da den ofte er til Ulejlighed ved Disciples Overgang fra de forenede til de udelukkende lærde Skoler eller omvendt.

Samtlige disse Spørgsmaal anseer Departementet for at være af saa indgribende Vigtighed, at de, uagtet man i et andet underdanigst Foredrag af Dags Dato har tilladt sig at andrage om, at en Expeditionschef for Skolevæsenets Anliggender nu atter maa blive naadigst udnævnt, hvorved en betydelig Betryggelse vil vindes for Sagens heldige Fremme, dog formenes at burde gjøres til Gjenstand for Behandling af en

Commission af flere sagkyndige Mænd, hvorfor man vil tillade sig at andrage om, at en saadan naadigst maa befales anordnet. Denne antages, under Forudsætning af, at Departementets nysberørte andet Foredrag af Dags Dato om Skolebestyrer H. Nissens Udnævnelse til Expeditionschef vinder naadigst Bifald, at burde bestaa af denne som Formand og iøvrigt af 4 andre Medlemmer, hvilke Departementet, paa Grund af at to af de Personer, hvem man nærmest har tænkt at benytte til dette Hverv, ere fjerntboende og derfor endnu ikke have kunnet adspørges, om de ere villige til i Tilfælde at overtage samme, senere vil tillade sig at bringe i Forslag. Da man iøvrigt anser det tvivlsomt, at Commissionen, skjønt dens Hverv nærmest vil blive at drøfte og afgive Forslag angaaende de høiere Skolers Anliggender, dog ogsaa kan komme til at foreslaa Forandringer i andre beslægtede Retninger, saasom ved Universitetets forberedende Examina, skulde man anse det ønskeligt, om der gaves Departementet Anledning til efter Commissionens Opfordring ved enkelte Spørgsmaals Behandling at tilkalde andre Mænd, af hvem Bistand til Sagens Ordning maatte være at vente.

Iøvrigt skal man indskrænke sig til at foreslaa, at de udenbyes Medlemmer af Commissionen, i Lighed med hvad der i saadanne Tilfælde pleier at bestemmes, paa Reiser i sammes Anliggender tilstaaes Skyds- og Diætgodtgjørelse som for Storthingsmænd bestemt, idet man ikke for Tiden kan have nogen Formening om, hvilke andre Udgifter Commissionen vil medføre.

I Henhold til det Foranførte indstilles underdanigst:

1. At en Commission, bestaaende af Expeditionschef for Skolevæsenets Anliggender i Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet Dr. Hartvig Nissen som Formand og 4 andre Medlemmer, der senere ville blive naadigst udnævnte — befales nedsat for at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.
2. At Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet naadigst bemyndiges til paa Commissionens Andragende

at tilkalde andre sagkyndige Mænd, for at bistaa denne ved Behandlingen af enkelte Spørgsmaal, der maatte staa i Forbindelse med Gjenstanden for Commissionens Behandling.

3. At de Medlemmer af denne Commission, der ikke maatte have hjemme i Christiania, paa Reiser i sammes Anliggender naadigst tilstaaes Skyds- og Diætgodtgjørelse som for Storthingsmænd bestemt.

II. Cirkulære fra den Kongelige norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet,

dateret 10de April 1865.

Departementet finder at burde tage Bestemmelserne i §§ 12 og 13 i Reglementet for Examen artium om det Udvalg af latinske og græske Forfattere, som Examinanden ved denne Examen skal kunne færdigen oversætte og fyldestgjørende forklare, under fornyet Overveielse.

De Bestemmelser, som indeholdes i disse Paragrapher, ere affattede i væsentlig Overeensstemmelse med et af den i 1857 nedsatte Undervisningskommission fremsat forelobigt Forslag til Reglementsbestemmelser om, hvad der skulde opgives ved Examen artium af de Examinander, som dimitteredes fra de offentlige eller fra de i Lov af 12te October 1857 § 3 betegnede private Skoler. Dette Forslag, som var bygget paa den Forudsætning, at Fritagelsen for at opgive til Examen Alt, hvad der i Skolen skal være gjennemgaaet, ikke skulde udstrækkes til de Privatdimitterede, blev af Kommissionen under dens folgende Forhandlinger opgivet, da Kommissionens Pluralitet, efterat have modtaget Universitetets og Skolernes Erklæringer, ved nærmere Overveielse ikke fandt en saadan Skjelnen mellem Skoledimitterede og Privatdimitterede rigtig og tilraadelig. Da Kommissionens Pluralitet fremdeles ikke vovede at udstrække en saadan Fritagelse til de privat Dimitterede, for hvis Ved-

kommende det ansaaes umuligt at tilveiebringe Betryggelse for, at de undtagne Forfattere virkelig vare gjennemgaaede paa et tidligere Trin af Undervisningen, saa gik dens endelige Forslag af 17de Juni 1858 ud paa at fordre opgivet til Examen hele det Udvalg af latinske og græske Forfattere, der i Undervisningsplanen er opstillet som Minimum ved fuldendt Skolekursus, kun med Udeladelse af hvad der af Cornel, Cæsar og Phædrus læses i det første Undervisningsaar.

Efterat Departementet i sit underdanigste Foredrag af 6te November 1858, der findes aftrykt i Universitets- og Skole-Annalerne (3die Række 2det Bind S. 245 ff.), havde refereret Forhandlingerne om de her berørte Bestemmelser i Udkastet til Reglement for Examen artium, tilføiede Departementet, at man ikke kunde Andet end finde det betænkeligt at tilraade Bibeholdelsen af den tidligere Ordning, da man maatte antage, at den medførte en Overlæsselse i det sidste Undervisningsaar for Examen artium, der var til Hinder for en frugtbringende Repetition. Heller ikke kunde Departementet tilraade, at der ved Examen artium gjøres forskjellige Fordringer til de forskjellige Klasser af Examinander. Idet Departementet saaledes gik ud fra, at der i ethvert Tilfælde burde holdes fast ved en fuldstændig Ligestillen af samtlige Examinander, kunde man ikke tillige finde, at de med Hensyn til de privat Dimitterede paapegede Omstændigheder tilkom en saadan Vægt, at man for deres Skyld ikke skulde kunne indrømme alle Dimittender uden Forskjel den Lettelse i Latin og Græsk, som Kommissionen havde fundet det ønskeligt at kunne tilstaae Skolernes Dimittender. Og Departementet tog saa meget mindre i Betænkning at foreslaae, at der tilstodes alle Examinander en til hiint Kommissionens foreløbige Forslag svarende Afkortning af det Kvantum, der opgives til Examen artium i det latinske og græske Sprog, da Kommissionen ved Siden af det opstillede Udvalg af den græske og romerske Literatur tillige havde foreslaaet enkelte nye Bestemmelser betræffende denne Prøve, som, naar de bleve naadigst bifaldte, efter Departementets Mening i ikke ringe Grad vilde skjærpe Prøven, fornemmelig for Privatisternes

Vedkommende, og tilveiebringe en større Betryggelse for, at Examinanderne forberedte sig med den ønskelige Omhu og Grundighed.

Som saadanne nye Bestemmelser paapegede Departementet Forslaget om, at Dimittenderne for Fremtiden skulde gjøre Rede for Kundskaber i Metrik, Antikviteter, Literaturhistorie og Mythologi, og om at Prøven i Latin ogsaa skulde gaae ud paa at undersøge, om Examinanden kan oversætte forhen ikke læste Stykker, der ei fra Sprogets eller Indholdets Side frembyde særegne Vanskeligheder. Idet Departementet antog, at de fremhævede Bestemmelser vilde tilbyde et særdeles hensigtsmæssigt Middel til at prøve Examinandernes Kundskaber og Færdighed og bidrage til at fremkalde en grundigere Tilegnelse af Sprogene, end man under de daværende Forholde i Almindelighed havde kunnet vente af de privat Dimitterede, forekom det saaledes Departementet at være tilstrækkelig Grund til at lade den for Skolernes Vedkommende som hensigtsmæssig anerkjendte Indskrænkning af det Kvantum af Latin og Græsk, der skal opgives til Examen artium, blive gjældende for samtlige Examinander. I Overensstemmelse med disse sine Anskuelser foreslog Departementet Bestemmelserne om, hvad der skal gives op i Latin og Græsk, affattede saaledes, som de findes i det under 8de December 1858 naadigst approberede Reglement for Examen artium.

I den siden Reglementets Udfærdigelse forløbne Tid er Departementet, deels ved hvad der ad officiel Vei er kommet til dets Kundskab, deels ved, hvad man af andre Kilder har erfaret, kommet til den Overbeviisning, at Fritagelsen for at opgive til Examen Alt, hvad der i Skolen skal være gjennemgaaet af Latin og Græsk, — en Bestemmelse, hvis Øiemed var at give ligesaavel den private som den offentlige Underviisning en Frihed, der, ret brugt, erkjendtes at ville medføre væsentlige pædagogiske Fordele, — ofte bliver misbrugt til en Indskrænkning af Studiets Omfang og Grundighed. Departementet, som ikke seer nogen anden tilraadelig Udvei til at fjerne en saadan Misbrug, skulde derfor være tilbøieligt til at foranledige

Reglementets herhen hørende Bestemmelser forandrede saaledes, at de blive affattede i væsentlig Overeensstemmelse med den nævnte Kommissions endelige Forslag.

Forinden denne Sag bringes under videre Behandling af Departementet, har man imidlertid ønsket at blive bekjendt med Skolernes Opfatning af den, efterat de nu i disse senere Aar have gjort Brug af den ved Reglementet dem tilstaaede større Frihed med Hensyn til Repetitionen af de læste latinske og græske Forfattere. Departementet skulde derfor anmode Ephoratet om at opfordre Skolens Rektor til i Forening med Skolens øvrige Lærere at raadslaae og derefter at afgive deres Erklæring saavel om Spørgsmaalet i Almindelighed som specielt om Tilraadeligheden af at kræve hele det i Underviisningskommissionens Udkast af 17de Juni 1858 til Reglement for Examen artium foreslaaede Kvantum af latinske og græske Forfattere opgivet til Examen, hvorefter Erklæringen, ledsaget af de Bemærkninger, hvortil Ephoratet maatte finde Anledning, bedes indsendt til Departementet.

Da Departementet anseer det ønskeligt, at de paatænkte Forandringer kunde blive vedtagne saa betimelig, at de uden Ubillighed kunde gjøres gjældende ved Examen i 1866, skulde man have Ephoratet anmodet om at fremme Sagens Behandling saa snart som muligt.

III. Kommissionens Foreslilling om Forandring i Bestemmelserne i §§ 12 og 13 i Reglement for Examen artium (om Minimum i Latin og Græsk),

dateret 7de August 1865.*)

(Underskrevet af: Hartvig Nissen, H. J. Hammer, Carl Müller, Steen, J. A. Bonnevie.)

Det ærede Departement har ved at oversende undertegnede Kommission de fra Universitetet og de lærde Skoler indhentede Erklæringer over det af Departementet paa Bane bragte Spørgsmaal om Forandring i Bestemmelserne i §§ 12 og 13

*) Cirkulæret oversendtes ogsaa Universitetet til Betænkning.

i Reglement for examen artium om det Udvalg af latinske og græske Forfattere, som Examinanden ved denne Examen skal kunne færdigen oversætte og fyldestgjørende forklare, tillige forlangt vor Betænkning over samme. Idet vi nu skride til Udførelsen af det os herved overdragne Hverv, skulle vi først gjøre Rede for Indholdet af de forskjellige Erklæringer.

Arendals Middel- og Realskoles Lærere, der, hvad Spørgsmaalet ialmindelighed angaaer, have fundet det ønskeligt, at der blev givet deels en Forandring i Valget af de latinske og græske Forfattere, som efter Underviisningsplanens §§ 6 og 7 skal læses i Skolerne, deels en Indskrænkning i det, der efter samme §§, især § 6, ved fuldendt Skolekursus statarisk skal være gjennemgaaet, erklære det „utilraadeligt af de offentlige Skolers Disciple at kræve opgivet til ex. art. hele dette Quantum af latinske og græske Forfattere, og, da man ikke kunde erkjende, at der var tilstrækkelige Grunde til at gjøre nogen Skjelnen i Fordringerne i denne Henseende imellem Skoledimitterede og Privatister, maatte man anse det rigtigst, at Bestemmelserne i Artiumsreglementet af 8de Decbr. 1858 fremdeles blive bestaaende." Dette Resultat begrundes fornemmelig derved, at det selv under den nu bestaaende Indskrænkning i de Forfattere, som skulle opgives til ex. art. og hvis Repetition derfor kræver en langt kortere Tid, end Repetitionen af det hele gjennemgaaede Quantum vilde kræve, ikke skal være muligt at faa det i Underviisningsplanen opstillede Quantum gjennemgaaet statarisk, medmindre de andre Fordringer til Studiets Grundighed, Indsigt i Hjælpediscipliner og den cursoriske Læsning skulle tilsidesættes. Til at oplyse dette er der anstillet detaillerede Beregninger over det Timeantal, som i de forskjellige Klasser, navnlig i Skoler, hvor disse ere toaarige, kunne haves til Disposition til Forfatterlæsning, og over de Pensa, som med dette Timetal paa ethvert Trin i den fuldstændige Skole kan ventes gjennemgaaede, ligesom der anstilles en Sammenligning mellem Fordringerne i quantitativ og qualitativ Henseende tidligere efter Resolutionen af 11te Januar 1826, da det sædvanlige Underviisningscursus var 7 Aar, og nu, da det kun er 6

Aar. Til Slutning bemærkes det, at man saameget mindre har fundet Betænkelighed ved at afgive denne Erklæring, da det seneste Reglement ikke har bestaaet længere end et fuldstændigt Skolecursus, og da der er nedsat en Kommission, for at tage hele det høiere Underviisningsvæsens Ordning under Overveielse. Erklæringen er fremsendt af Eforatet uden videre Bemærkning.

I Erklæringen fra Christiansands lærde og Realskole anføres, at det er saa langtfra, at man ved Skolen har følt nogen Ulempe af den fastsatte Begrændsning af de Forfattere, der skulle opgives til ex. art., at man meget mere har følt og betragtet den som en velkommen Lettelse i de Fordringer, Skoleplanen opstiller, navnlig med Hensyn til Quantum af latinske Forfattere. Men af Hensyn til de af Departementet paapegede Misligheder anseés det for tilraadeligt, „at Alt, hvad der i Latin udenfor det første Skoleaar fordres læst paa Skolerne, ogsaa gjøres til Gjenstand for Examination ved ex. art.“ Men i saa Fald, heder det videre, bliver det nødvendigt, hvis man ikke vil fordre af Examinator, at han skal skjelne imellem hvad der er repeteret og hvad der ikke er repeteret, at de i Underviisningsplanen opstillede Fordringer undergaae en Indskrænkning. Ogsaa her anstilles detaillerede Beregninger over, hvad der kan naaes læst paa en tilfredsstillende Maade i det 6aarige Skolecursus af latinske Forfattere, saafremt der ikke skal gjøres Indskrænkning paa andre Kanter i den aarlige Repetition, i den cursoriske Læsning og Grammatiklæsningen eller i de extemporale Arbeider, — Indskrænkninger, der hverken kunne tilraades eller have Medhold i Skoleplanen. Efter disse Beregninger anseés det for ønskeligt, at der mindst maatte fragaa:

a) 800 Vers af Ovid,
b) Ciceros Lælius eller Cato major,
c) Halvparten af det bestemte Quantum af Ciceros Breve,
d) Cornel,

hvorved dog bemærkes, at man paa cursorist Vei rimeligvis vil have Anledning til at gjøre sig bekjendt med Adskilligt, som man ellers ikke faar læse. Ogsaa i Græsk, bemærkes der, holder det haardt nok at arbeide sig igjennem Skoleplanens Pen-

sum, men nærmere Forslag til Indskrænkning er her ikke opstillet. Forøvrigt formenes Forandringen først at burde indtræde i Aaret 1867.

Skolens Eforat har ved under 10de Mai at indsende denne Erklæring yttret, at det ubetinget hylder den af Departementet udtalte Anskuelse, for hvilken ogsaa Lærerne have erklæret sig, „at Fordringerne til ex. art. til Skolernes Dimittender og Privatisterne bør være de samme." Det haaber, at det Tilsigtede kan naaes ved den foreslaaede Indskrænkning af de i Undervisningsplanen fastsatte Forfattere, men henstiller derhos til nærmere Overveielse, om ikke Examen for Privatisterne kunde skjærpes derved, at der til ex. art. særskilt skulde examineres i de saakaldte Bifag, Metrik, Antiqviteter, Literaturhistorie og Mythologi og derfor gives særskilte Karakterer, der tilsammenlagte med Karakteren for hvad der præsteredes i de opgivne Forfattere vilde bestemme Hovedkarakteren for Latin og Græsk.

Drammens lærde og Realskoles Lærere ere enstemmigen komne til det Resultat, at man helst burde tiltræde det af det Kgl. Departement antydede Forslag, ifølge hvilket de i §§ 12 og 13 af Artiumsreglementet indeholdte Bestemmelser forandres saaledes, at de blive affattede i væsentlig Overeensstemmelse med det endelige Forslag af Undervisningskommissionen af 17de Juni 1858, uden Skjelnen imellem Privatister og Skoledimittender. Det antydes forøvrigt, at den da mere udstrakte Repetition maatte formeentlig medføre adskillig Indskrænkning i cursorisk eller extemporal Læsning af latinske Forfattere. I Rektors Følgeskrivelse udtales derhos, at en Indskrænkning i det Qvantum, der skal læses af Cicero (navnlig af hans filosofiske Skrifter eller hans Breve) ei kunde ansees uheldig.

I Erklæring fra Frederikshalds lærde og Realskoles Lærere udtales det som Lærerforsamlingens nærmeste Tanke, at det uden Ubilligbed kunde paalægges Privatisterne til Examen at gjøre Rede for det samme Qvantum, som nu skal læses af Skolens Disciple, medens disse beholdt den Lettelse, som Repetitionen af et indskrænket Antal Forfattere til ex. art. medfører. Men skulde denne Forandring ikke kunne foretages, fore-

trækker man under Valget af status qvo og den af Departementet foreslaaede Forandring den sidste „som et Middel til at opretholde Skolen i en Concurrence med Privatinstituter, der lægge an paa i korteste mulig Tid at føre sine Disciple til et ydre Maal, hvis Opnaaelse, meer eller mindre svag, dog giver de samme Rettigheder, som Skolens bedre Opnaaelse deraf." Det antages, om end ikke ganske bestemt, at det er muligt for Skolen at overtage den foreslaaede Forøgelse i Repetitionsbyrden, uden at den i „faretruende eller meget høi Grad" besværes derved.

Kongsbergs Middel- og Realskoles Lærere erklære, at de ikke nære nogen Tvivl om Nødvendigheden af, at der snareste muligt bevirkes en Forandring i Examens-Reglementets Bestemmelser til Fjernelse af de af Departementet paapegede Misbrug, idet de forøvrigt ikke finde det tilraadeligt, at der til de Privatdimitterede stilles andre og høiere Fordringer ved Examen end til de Skoledimitterede. Men ogsaa her fremhæves stærkt Vanskeligheden i for Skolen som Middelskole med kun 2 toaarige Latinklasser at naa det Maal, der i Undervisningsplanen er opstillet for de 2 første Latinklasser, og man mener, at der af det Udvalg, som i Planen er opstillet for 2den Latinklasse, nemlig: Sallusts Catilina og Jugurtha, 80 Kapitler af Ciceros Taler, Cato major og Lælius, 1000 Vers af Ovids Metamorphoser og en Komedie af Terents, kun kan ventes gjennemgaaet Sallusts Catilina, 50 Kapitler af Ciceros Taler, Cato major og mulig Lælius, samt 1000 Vers af Ovid, saa at

Jugurtha,
30 Kapitler af Ciceros Taler,
Terents og maaske Ciceros Lælius

maatte opsættes til den fuldstændige Latinskoles to sidste Aar. Men hvis Erfaringen fra de fuldstændige Latinskoler ogsaa skulde have vist, at de ligeledes have sit fulde Arbeide i det til de to sidste Aar henlagte Pensum, formenes det, at de sidstnævnte Forfattere bør udgaa af det Qvantum, der skal læses i Mellemklasserne og efter Departementets Forslag vilde blive at opgive til ex. art. Ogsaa med Hensyn til Græsken bemærkes det, at man oftere ved denne Skole ikke har naaet frem til at

Skolernes Disciple, dog ikke ved nogen anden Udvei til at fjerne de af de nuværende Reglementsbestemmelser flydende Ulemper end den af Departementet tilsigtede.

Tromsø Skoles Rektor forudskikker den Bemærkning, at han allerede ved denne Sags forrige Behandling mellem Skolens Lærere udtalte sig mod den foreslaaede Sondring mellem Skoleplanens og Artiumsreglementets Forfattercyklus, deels af principielle Grunde, som hvilende paa og førende til en falsk Opfatning af Skolen, dens Stof og Methode, deels fordi det i Tilfælde af, at denne Regel ogsaa udstraktes til de Privatdimitterede, maatte være at forudsee, at i Regelen kun Artiumsreglementets Forfattercyklus vilde blive gjennemgaaet af disse, og dermed tabes det sidste og kun altfor lidet virksomme Middel mod en forceret Examenslæsning uden Grundighed og uden Omfang, især efter at Prøven i latinsk Stil samtidig dermed blev ophævet.

Idet Rektoren ved Sagens fornyede Behandling indrømmer, at de ved Bestemmelsen fremkaldte Misbrug af de Privatdimitterede er den Hovedbetragtning, som er at gjøre gjældende, maa han dog fremdeles anse §§ 12 og 13 i Artiumsreglementet for uheldige ligeoverfor Skolen. Efter en nøiere Udvikling heraf erklærer han dog, at han ikke tør paastaa, at den befrygtede skadelige Indflydelse paa Skolen hidtil erfaringsmæssig har vist sig, og Bestemmelsen kan derfor siges at have en underordnet Betydning for Skolen, undtagen forsaavidt man derved er udsat for at forfeile Hensigten og formindske Nytten af Repetitionskurset, som ikke kommer til at give noget Totalbillede, hvori samtlige de gjennemgaaede Forfattere dog maa erklæres at være uundværlige Repræsentanter for sit Diemed.

Ifølge denne Betragtning erklærer han sig ogsaa af Hensyn til Skolen paa det Bestemteste for, at Bestemmelsen om, at der kun oplægges et Udvalg af Forfattere, ophæves.

Spørgsmaalet bliver da, om der bør skee nogen Reduktion i Skolens Forfattercyklus, forat der skal kunne forlanges, at Dimittenderne gjøre Rede for denne i dens Helhed. Han antager ikke dette fornødent. Vel vil der ved Tromsøs som ved

de øvrige kombinerede Skoler ikke kunne afsees mere end det sidste Halvaar til Repetition, men denne Tid ansees tilstrækkelig.

I denne Erklæring have ogsaa de øvrige Lærere erklæret sig enige. Dhrr. Petersen og Fosse have dog angaaende det andet Spørgsmaal dissenteret i en særskilt Erklæring. Idet ogsaa disse ere enige i, at det utvivlsomt maatte være den ønskeligste Ordning, at den hele Stofmængde af latinske og græske Forfattere, der i Skoletiden er gjennemgaaet lectie- eller brudstykkevis, kan blive repeteret i det sidste Halvaar, tro de dog, at Arbeidet for Skolens Elever derved bliver forøget over det ved Skoleplan af 8de Decbr. 1858 begrændsede Maal. Vistnok har den virket i for kort Tid til, at man af Erfaringen kan uddrage noget sikkert Resultat; men Sagen stiller sig dog saa tvivlsom, at de paa det Bestemteste maa fraraade enhver yderligere Fordring paa Elevernes Arbeidskraft. Det synes dem indlysende, at det netop gjælder om at kunne levne Dimittenderne i det sidste Halvaar snarere en for vid end for knapt tilmaalt Arbeidstid. For de kombinerede Skolers Vedkommende tro de, at Erfaringen har godtgjort, at Tiden har været noget for knap. Det stiller sig da som en uafviselig Nødvendighed, at Eleverne fra en anden Kant lettes for en Stofmængde, der nogenlunde kunde antages at udjevne den ved den udvidede Repetition forøgede Arbeidstid. De antyde i saa Henseende som rimeligst, at da Latin og Græsk — navnlig det første —, kommer til at lægge Beslag paa større Tid, disse Fag ogsaa afgive en tilsvarende Tid for Læsningen af nye Forfattere i det næstsidste Skolehalvaar. Derved vil vistnok Stofmængden af latinske Forfattere forringes noget, men Tabet i saa Henseende antages at opveies ved den grundigere Bearbeiden af den mindre Stofmængde.

Eforatet erklærer sig for, at der ved ex. art. gjøres Rede for den hele Cyklus af de læste græske og latinske Forfattere, men med Tromsø Skole for Øie, hvis Kaar maa erkjendes paa en særegen Maade trykkede ved Naturforholdene og den neppe undgaaelige hyppige Omskiften af Lærere, antager det, at der allerede stilles saa store Fordringer til Elevernes Arbeidskraft,

at de ikke paa noget Punkt bør forøges uden, en tilsvarende Nedsættelse i et andet Stykke.

Den af Trondhjems Skoles Lærere afgivne Erklæring erkjender det Ønskelige i en Forandring i den af Departementet foreslaaede Retning, og som den sikreste Betryggelse for, at et Paabud om en udvidet Læsning vil overholdes, tilraades, at der ved Examen gjøres Rede for alt det Læste, i hvilken Henseende de private og Skolernes Dimittender bør stilles paa lige Fod. Med Hensyn paa Spørgsmaalet om, hvorvidt en saadan Tilbagevenden til den gamle Bestemmelse kan anses hindrende for Skolens Tarv, bemærkes, at den ved den indskrænkede Fordring noget forkortede Repetitionstid antages at maatte forlænges noget, saa at den begynder ved sidste Halvaars Februar. Uden at dette antages at medføre noget, under Trondhjems Skoles Forhold, føleligt Tab for den første Læsning, formenes derved Repetitionstiden at blive saa lang, at der ei kan være Frygt for Overanstrængelse i de nævnte Fag. Som et Moment, der ialfald for Græskens Vedkommende taler for en Forøgelse i Fordringen til, hvad der skal repeteres, anføres, at Læreren i dette Fag troer at have gjort den Erfaring, at Skolens Disciple nu ved Dimissionen ere mindre grundige i Faget som en Følge af Repetitionens Indskrænkning.

Eforatet henholder sig i det Væsentlige til den af Lærerne givne Erklæring og tilføier, at det vel ikke har havt Anledning til at bemærke de uheldige Virkninger af §§ 12 og 13 i Reglementet, og ikke antager, at de ramme de lærde Skoler, saalænge de beholde sin nuværende Plan, men at Fritagelsen for endeel af de Klassikere, som læses ved Skolerne, ikke lettelig kan tænkes at blive uden svækkende Indflydelse paa Privatisternes Forberedelse til Universitetet.

Christiansunds lærde og Realskoles Rektor og øvrige Lærere erklære sig enige i Departementets Forslag, ligesom Ingen havde noget Væsentligt at erindre mod, at hele det i Underviisningskommissionens Udkast af 17de Juni 1858 til Reglement for ex. art. foreslaaede Quantum af latinske og græske Forfattere for Fremtiden fordres opgivet til Examen.

Moldes lærde og Realskoles Rektor og øvrige Lærere betvivle ikke, at den Maade, hvorpaa Fordringerne til Examinandernes Kundskaber ved Reglementet ere begrændsede, maa have en høist uheldig Indflydelse paa de Privatdimitteredes Modenhed, ligesom heller ikke at dette baade kan have og har havt en uheldig Indflydelse paa Skolens Virksomhed, idet den uforholdsmæssige Lettelse, som opfordrer til at søge privat Dimission, unddrager Skolerne Disciple og forøger de slet forberedte Studenters Tal, og Sammenligningen mellem, hvad der fordres i Skoleplanen og Reglementet, som ialfald en af Skolens Lærere mener at have erfaret, ikke saa sjelden virker uheldigt paa Disciplenes Interesse for de Forfattere, som ikke behøve at lægges op.

For at raade Bod paa disse Ulemper vilde man principaliter have erklæret sig for den latinske Stils Gjenoptagelse som Examensfag; men da Forslag herom ikke foreligger og ogsaa Departementets Tanke ansees som et virksomt Middel, tiltrædes samme i Et og Alt, saameget mere som man ikke frygter for, at den forøgede Repetition i saa væsentlig Grad vil forøge Disciplenes Arbeide, at den bør komme i Betragtning ligeover for de derved opnaaede Fordele, saalænge Departementet fasthholder den Mening, at der ikke bør gjøres nogen Forskjel til Fordeel for Skolernes Disciple. Dog erklærer man sig paa det Bestemteste for, at der i Tilfælde af, at Departementets Forslag nyder Fremme, maa skee nogen Indskrænkning i de i Kommissionens endelige Forslag opstillede Fordringer. Medens nemlig Fordringerne indrømmes ikke at være større, end at de ved de 3 med Realskoler ikke kombinerede Latinskoler let kunne tilfredsstilles, har dog Erfaring lært, at det paa Grund af de Ulemper, som ere forbundne med de toaarige Klasser ved de kombinerede Skoler, bliver umuligt med tilstrækkelig Nøiagtighed og Grundighed at faa det hele Quantum gjennemarbeidet i den bestemte Tid. — Cornel, Cæsar og Phædrus antages fremdeles, som de, der tilhøre et forberedende Trin, at burde være unddragne ex. artiums Kontrol. Forresten har man tænkt sig, at Fordringerne i Latin begrændses saaledes:

a. 3 Bøger af Cæsars bel. Gal. eller civile

eller

16 Feltherrer af Cornel eller et tilsvarende Quantum af en Chrestomathi.

b. Sallusts bel. Catil. et Jugurthinum.

c. 2 Bøger af Livius.

d. Et Udvalg af Ciceros Taler, 50 Cap.

e. Ciceros Cato major og Lælius eller et tilsvarende Quantum af hans Bøger de offic. eller af hans qvæstiones Tusculanæ

eller

Et Udvalg af Ciceros Breve i Omfang, svarende til 12te Bog af hans epistolæ ad diversos.

f. Et Udvalg af een eller flere af følgende fildigere Forfattere: Tacitus, Plinius den yngre, Quinctilian, Seneca. — svarende i Omfang til en fuldstændig Bog af Tacitus.

(g. Phædri fab.)

h. Ovids Forvandlinger, et Udvalg paa mindst 1000 Vers,

eller

En Komedie af Terents.

i. 2 Bøger af Virgils Æneide.

k. Et Udvalg af Horats's Oder, mindst 900 Vers, samt mindst 500 Vers af hans andre Digte.

For Græskens Vedkommende formenes ingen Indskrænkning fornøden.

Lærerne ved Aalesunds lærde og Realskole erklærer, efter en Udvikling af Repetitionens Nytte og Nødvendighed, at de anse en fuldstændig Gjennemgaaen af hvad der er læst for uskelig. Har Staten efter en vellagt Plan opstillet sine Fordringer, maa disse ogsaa ved de faststatte Prøver forlanges fyldestgjorte, hvilket saavidt de see, kun kan skee ved en fuldstændig Undersøgelse af, hvorvidt Examinanden ret og i tilbørlig Grad har benyttet de Midler, som antages alene at kunne føre til Maalet, og ikke ad en Gjenvei skaffet sig et Lavmaal af Kundskaber, stort nok til ikke at blive afvist. Men da kan der

ikke blive Tale om Afslag, især naar dette kan give Anledning til Misbrug, der ikke ved andre Midler kan hemmes.

Angaaende det ene Middel, Forelæggelsen af forhen ulæste Stykker, ytres, at det ikke vil svare til Hensigten, da et ubeldigt Udfald af en Examination deri ikke bevirker Afvisning, men i det Høieste en Forringelse i Karakteren, som for dem der søge en Gjenvei eller for hvem Examen er Hovedsagen, ikke har noget Afskrækkende. Hvad det andet Middel angaaer, Forøgelsen af Fordringen i 4 Disciplíner, da kunne disse i kort Tid tilegnes som Hukommelsesværk uden dermed forbundet dybere Sprogstudium. Ved disse Midler antages Byrderne kun at være forøgede for Skolernes Disciple. Naar man altsaa i Examinandernes og Universitetets Interesse ønsker, at der ved Skolegangens Ende skal repeteres og ved Examen gjøres Rede for det Læste, bliver Spørgsmaalet om, hvorvidt det, der fortiden gjennemdaaes paa Skolerne, kan antages at være af for stort Omfang eller ikke, navnlig med Hensyn til den endelige Repetition. I saa Henseende nærer man af forskjellige Grunde (den stedfundne Indskrænkning i Historie og Geografi, den daglige Skoletids Forkortelse mod før, hvorved en større Tid levnes Eleverne) ingen Betænkelighed. Skulde man tillade sig noget Forslag om Forandring, da skulde det gjælde en i enkelte Retninger snevrere Begrændsning af de forskjellige Alternativer; saaledes ønske de Ovid optaget blandt de Forfattere, som maa oplægges til examen artium, ligesaa Plato og Demosthenes, samt Sophokles ved Siden af Homer. Ligeledes antages, at det ikke kunde være til Skade, at man opgav den som det synes smaalige Opregnen af Kapitler og Vers, da det, at En har læst nogle Kapitler mindre af Cicero eller nogle Vers mindre af Horats ikke bør udelukke en Dimittend fra Examen, naar han forresten kan godtgjøre, at han har det fornødne Grundlag for sin Sprogkundskab.

Eforaterne for Christiansunds, Moldes og Aalesunds Skoler udtale i ligelydende Erklæringer den Formening, at Gjennemførelsen af den paatænkte Forandring vil vise sig heldbringende, og knytter hertil den Bemærkning, at man under det

nuværende Forhold ikke med Føie kan vente, at de Studerende uden strengt tvingende Grund vil vælge den byrdefuldere af de to Veie, som føre til samme Maal.

Bergens Skoles Lærere erklære sig for Hensigtsmæssigheden af den foreslaaede Forandring, men anseer det derhos for ønskeligt, at dens Indførelse henstaaer til 1867, især af Hensyn til, at der behøves nogen Tid til at foretage de ved Forandringen fornødne Modificationer i den nu bestaaende Plan for Forfatterlæsningen. I den hosføiede Begrundelse af denne Udtalelse udhæves Nødvendigheden af, at Fordringerne maa være lige for Privatister og Skoledimitterede, samt Erkjendelsen af, at den eneste hensigtsmæssige Maade at afhjælpe den nuværende Mislighed paa, er en Tilbagevenden til Undervisningskommissionens Forslag af 17de Juni 1858, saameget mere som Repetition af, hvad der i de laveste og Mellemklasserne er læst, ansees gavnlig til at aabne Blikket for Eiendommelighederne fra Sprogets og Indholdets Side, som ifølge Sagens Natur ikke har kunnet falde i Øinene under den første langsommere Læsning. Som Følge heraf kan man ikke være enig i, at Cornel, Cæsar og Phædrus undtages fra Repetitionen og Oplæggelsen til Examen, da det just om disse gjælder, at Disciplene ville læse dem med andre Øine og anden Frugt under en senere Repetition, som ogsaa antages at kræve forholdsvis liden Tid. Under den nærmere Begrundelse af Forslaget om Opsættelse af Forandringens Indførelse til 1867 udhæves foruden Hensyn til Skolen ogsaa Hensyn til Privatisterne som, naar de ikke have tilstrækkeligt Varsel, ville foranlediges til næste Aar alligevel uden Forberedelse at oplægge det fordrede Qvantum, og en saadan Foranledigelse bør man undgaa endog Skinnet af at have givet. Sluttelig fremsættes som et personligt Ønske fra Rektor og Lærere, at det under Litr. f i Normalplanen § 6 opførte Qvantum af Ciceros Breve ikke længer opstilles som Noget, der absolut skal være læst, men alternativt med et tilsvarende Qvantum af andre af Ciceros Skrifter. Som Grund anføres, at Brevene synes mindre skikkede til Læsning i Skolen, da de ikke vække synderlig Interesse

hos Disciplene, og Forklaringen af de mange Allusioner til Personer og Dagens Begivenheder, som forekomme i dem, tager megen Tid, som antages at kunne anvendes bedre.

Bergens Skoles Eforat udtaler sig for den af Departementet foreslaaede Forandring, da det ikke veed noget andet Middel til at hæve de paaankede Misligheder, men frygter dog for, at de Klager, der saa hyppig høres over, at Skolernes Elever overlæsses, vilde faa mere Vægt, idet Repetitionen, som fornemmelig bliver henviist til Skolernes øverste Klasse, ikke lidet vil lægge Beslag paa Elevernes Tid og Kræfter der, hvor saamange andre Krav stilles. Eforatet tor dog ikke afgjøre, hvorvidt dette Hensyn bør vække Betænkelighed ved Forandringen eller begrunde Indskrænkning i andre Retninger. Forresten udtaler ogsaa Eforatet sig for, at Gjennemforelsen bør udsættes til 1867.

Lillehammers Lærd- og Realskoles Rektor og øvrige Lærere udtale sig for en Forøgelse af det i Reglementet nævnte Minimum, hvorved dette i Græsk vil blive aldeles overeensstemmende med det af Kommissionen i 1857 afgivne Forslag (sammes Slutningsbemærkning antages at burde udgaae). For Latinens Vedkommende er man enig om at anbefale det i sammes Forslag opstillede Mimimum med følgende Forandringer:

Litr. a. Sallust bellum Catil. eller Jugurthinum

eller

bellum Catilin. og Halvdelen af bellum Jugurth. samt et Qvantum af Cæsar de bello Gal. eller civili, der svarer i Omfang til den anden Halvdeel af bel. Jugurth.

c. Et Udvalg af Ciceros Taler, svarende i Omfang til de 4 catilinariske.

g. svarende til Forslagets Litr. g. og h. — Ovids Forvandlinger, — et Udvalg paa mindst 1800 Vers

eller

et Udvalg af Ovids Forvandlinger paa 1000 Vers og en Komedie af Terents,

hvorved gjøres opmærksom paa, at Forandringerne i Litr. a. og g. egentlig kun ramme Redaktionen og sigte til at befordre et hensigtsmæssigt Valg og til at give Ovid den principale Stilling i Forhold til Terents, som formentlig tilkommer ham. Hvad det ved Forandringen forøgede Arbeide ved Repetitionen angaaer, saa antages dette ikke at ville staa i Forhold til Forøgelsen af Mimimumet. Dels oplægges nemlig allerede nu fra de lærde Skoler mere end dette, dels antages de lettere af de Bøger, som efter Forslaget komme til, ikke at behøve særlig Repetition paa det Standpunkt, hvorpaa Skolens Dimittender i Reglen befinde sig. En Repetition af det, som tidligere er repeteret og gjort Rede for ved foregaaende Skoleexamina, ansees paa dette Standpunkt vistnok mindre frugtbringende end Læsning af Nyt. Naar alligevel en Forandring, der medfører en Forøgelse af det Slags Repetition, ansees ønskelig, er det, fordi man antager, at en klar og fyldig Forestilling af den antike Livsopfatning kun vindes ved en Forfatterlæsning, der udbreder sig mindst over det i Forslaget betegnede Felt af Literaturen, og for Privatisterne kan man ikke sikkre sig dette uden ved at stille Fordringerne ved ex. art. i Overeensstemmelse dermed.

Frygten for en ved Forøgelsen bevirket Overlæsselse af Disciplene erklæres ugrundet. Det er mindre Sprogene, som ved Generalrepetitionen besvære, end flere øvrige Fags Detailler. Navnlig anbefales, at Undervisning i Geografi og Bibelhistorie bortfalder i øverste Klasse, følgelig ogsaa ved ex. art. Ved Opflyttelse fra næstøverste Klasse ere disse læste og de egne sig mindre som Undervisningsgjenstande i øverste, hvorhos mindes om, at Kirkehistorie er indført som en ny Disciplin ved Prøven i Religion, hvorved dette Fag ikke lidet besværer ved sin Masse.

Med Erklæringen følger i den Hensigt at vise, hvorvidt 1858 Aars Reglements Mimimum af græske og latinske Forfattere, sammenlignet med det tidligere gjældende fra 1826, har havt forringende Indflydelse paa Karakteren i Latin og Græsk, en Tabel, som viser samtlige Artianeres Bestaaelse i disse Fag

og i latinsk Oversættelse i de 10 Aar fra 1854—1863, hvoraf de 5 gik forud for, de 5 fulgte efter det nye Reglement. At Forholdet i latinsk Oversættelse for Privatisterne stiller sig noget bedre og at mundtlig Latin for de Skoledimitterede har et ikke ubetydeligt bedre Gjennemsnitstal i de sidste 5 Aar tilskrives den ved Stilens Ophævelse for Oversættelse og Extemporallæsning vundne Tid.

Eforatet tiltræder Erklæringen, undtagen hvad angaaer Forslaget om, at Bibelhistorien skal udgaa som Examensfag. Det antages nemlig, at Religionsunderviisningen i øverste Klasse foregaaer hovedsagelig ved Benyttelse af Bibelen, og i saa Fald vil Repetition af Bibelhistorien ikke volde synderligt Arbeide, da selve Religionsunderviisningen for en stor Deel vil omfatte en saadan Repetition. Udelukkelse af Faget ved Examen vilde desuden kunne have til Følge, at denne saa vigtige Disciplin bliver mindre paaagtet. Overhovedet antages det utilraadeligt at undtage vigtige Fag fra Prøven ved Optageliseexamen til Universitetet, naar Maturitetsprøven foregaaer ved dette. Anderledes vilde det forholde sig, om den henlagdes til Skolerne. I saa Fald vilde Afslutningen af enkelte Fag paa forskjellige Stadier formentlig ingen Fare medføre, da der ved den endelige Afgangsprøve vilde tages Hensyn til de for dem givne Karakterer.

Bestyrerne af Nissens Skole erklære, at de, uagtet det ikke kan nægtes, at den nuværende Ordning medfører Fordele for de Dimittender, der i det Væsentlige ere underviste i Overensstemmelse med den for de offentlige Skoler gjældende Plan, dog maa tilraade at vende tilbage til den gamle Ordning, da det er deres Overbevisning, at de nugjældende Bestemmelser i den Grad ere misbrugte, at det nogetnær er en Nødvendighed, at en Forandring snarest mulig indtræder. Med Hensyn til hvad der bør lægges op, billige de Departementets Forslag om, at Cornel, Cæsar og Phædrus undtages, i hvilken Henseende de, hvad der ogsaa sker i Erklæringen fra Bergen, gjøre opmærksom paa en Unøiagtighed i Kommissionens Udtryk, idet der staaer „det første Underviisningsaar," hvilket ei kan være meent.

Det akademiske Collegiums Pluralitet mod 2 Stemmer (Schweigaard og Rasch) tiltræder det historisk-philosophiske Fakultets Erklæring, der mod 2 Stemmer (Lektorerne Daa og Friis) gaaer ud paa at tilraade det af Departementet paa Bane bragte Forslag, dog saaledes, at Forandringen først indtræder i 1867.

Lektor Daa har i Fakultetet givet et dissenterende Votum, der gaaer ud paa at fraraade Foranstaltningen. Han mener, at der ikke er nogen Kjendsgjerning paapeget, som kan godtgjøre, at en Forandring i det Bestaaende er fornøden. At forøge Lavmaalet for Latin og Græsk finder han utilraadeligt, eftersom en af de Meninger, hvorom der blandt Skolerne vel hersker meest Enighed, synes at være den, at vor Underviisningsplan overlæsser Ungdommen til Skade for Aandens og Legemets sunde Udvikling. Den vigtigste Indvending henter dog Lektoren fra det Utidsmæssige i at gjøre nogen Forandring nu, da en Kommission just skal sammentræde for at behandle Skolens Anliggender, hvis Hænder let kunne bindes ved en Forandring som den foreslaaede. For at denne Lektorens Embedserklæring kan forstaaes i dens sande Sammenhæng er han nødt til, da hans Tid endnu ikke har tilladt ham at udtale sin Anskuelse om de Kommissionen foreliggende Ting, her at gjøre det. Paa Grund af de mange forskjellige Fags Berettigelse paa den ene Side og enhver Ynglings Modtagelses-Evnes Begrændsethed paa den anden, antager han det nødvendigt at indføre et System af Valgfrihed, der ved Forberedelsen til ex. art. bør gives omtrent samme Udstrækning som allerede indført ved Anden-Examen, hvis Ordning, saavidt vides, har vakt almindelig Tilfredshed og virket til at vække Iver for Studeringerne. I saa Henseende paaberaabes Englands Exempel med Hensyn paa dets nye System for Embedsexaminer til den civile Tjeneste. Medens Departementets Omsorg for den grundigere Læsning af Latin og Græsk erkjendes for ganske berettiget, anseer Lektoren det for rigtigere, end at paalægge Alle et større Lavmaal af antike Forfattere, at opstille en Belønning for større philologiske Kundskaber hos dem, som have villet erhverve sig dem. Dette kunde opnaaes, dersom det bestemtes, at Enhver, der til

examen artium angiver sig at have læst et vist bestemt høiere Lavmaal i Latin skulde nyde samme Ret, som den, der har lagt op et Fag mere f. Ex. Engelsk eller Hebraisk. En lignende Bestemmelse blev med Styrke forfægtet inden den Kommission, der forberedede Reglementet af 1858.

Det indrømmes, at en saadan Frihed ikke kan gjennemføres uden Vanskelighed for Ordningen af Skolernes Læseplan. Men da der allerede maa tages Hensyn til to valgfrie Fag (Hebraisk og Engelsk), vil en Udvidelse af Friheden hellere formindske end forøge Vanskelighederne, da de, som ikke deeltage i det ene Fag, rimeligvis ville deeltage i det andet. I alle bør Ingen tilstedes at deeltage.

Forslaget er indskrænket til Latinen, dels fordi en Forandring med Hensyn paa Græsk synes at være mindre paafordret, deels fordi Foranstaltningen tænkes som et Forsøg.

Af det ovenfor meddelte Uddrag af de indhentede Erklæringer fremgaaer det, at, medens tvende af det philosophiske Fakultets og ligeledes tvende af det akademiske Collegiums Medlemmer have fraraadet den paatænkte Forandring af Artiumsreglementets §§ 12 og 13, har saavel Flerheden indenfor det philosophiske Fakultet og det akademiske Collegium som samtlige Skolers Eforater og Lærere, med Undtagelse af Lærerne ved Arendals Skole, tilraadet den. Vistnok have ogsaa Lærerne ved Skiens Skole principaliter udtalt Ønske om, at Sagens Afgjørelse maatte blive udsat for Dieblikket under de Forhandlinger, som forestaa ved den nedsatte Underviisningskommission, medens de forøvrigt under Forudsætning af, at indgribende Forandringer i det høiere Underviisningsvæsen ikke blive bragte paa Bane, tiltræde Departementets Forslag med nogen Modifikation i Kvantum af de Forfattere, der statariskt skulle gjennemgaaes og følgelig oplægges til examen artium. Men da Sagen nu har været undergivet Behandling indenfor Kommissionen, hvis Medlemmer, hvorvel de ikke endnu kunne udtale nogen Mening om, hvorvidt Forslag om indgri-

bende Forandringer i det høiere Underviisningsvæsen overhovedet ville fremkomme som Resultat af deres Overveielser, dog samtlige antage, at de Forandringer i Skolevæsenets Indretning, som de maatte komme til at tilraade, ikke ville kunne komme i nogen principiel Strid med den af Departementet paatænkte Forandring af Artiumsreglementet, saa formener Kommissionen, der tæller Skiens Skoles Rektor blandt sine Medlemmer, at ogsaa Erklæringen fra Skiens Skole maa opfattes som gaaende ud paa at tilraade den omhandlede Foranstaltning.

Kommissionen finder vel ikke, at en Forandring af Artiumsreglementet, som den omhandlede, paakræves af Hensyn til de Disciples Tarv, som gjennemgaa de offentlige Skoler, men da man erkjender, at det er af væsentlig Betydning for den høiere Dannelse overhovedet, at Bestemmelserne for ex. art. ere saaledes affattede, at de indeslutte saamegen Garanti som muligt for, at den store Mængde af Studerende, hvis Dannelses Gang og Omfang er uafhængig af de for Skolernes Virksomhed gjældende Bestemmelser, virkelig besidder de Kundskaber, der af Statens og Skolens Styrelse betragtes som en nødvendig Betingelse for, at det tilsigtede Dannelsesmaal kan være tilfulde naaet, maa Kommissionen, der deler den Mening, at man ved artium ikke bør opstille andre Fordringer til de privat Underviste end til Skolernes Disciple, med den overveiende Flerhed af dem, der have udtalt sig over Sagen, erklære sig for Hensigtsmæssigheden af en saadan Forandring af Bestemmelserne i §§ 12 og 13 i Reglementet for examen artium, at disse blive bragte i væsentlig Overeensstemmelse med Bestemmelserne i Skolernes Underviisningsplan om det Udvalg af latinske og græske Forfattere, som der skal gjennemgaaes ved statarisk Læsning.

Det ene Medlem af det philosophiske Fakultet, som har givet et dissenterende Votum, anfører som Indvending mod den foreslaaede Forandring af Artiumsreglementet, at han finder det utilraadeligt at forøge Lavmaalet for Latin og Græsk, eftersom en af de Meninger, hvorom der blandt Skolerne vel hersker meest Enighed, synes at være den, at vor Underviisningsplan

overlæsser Ungdommen til Skade for Aandens og Legemets sunde Udvikling. Kommissionen skal herved bemærke, at der ved den Indskrænkning i det af Undervisningskommissionen af 1857 foreslaaede og i Undervisningsplanen for de lærde Skoler opstillede Udvalg af latinske og græske Forfattere, som er gjort ved det nu gjældende Artiumsreglement, ikke tilsigtedes at opstille et fra Undervisningsplanen forskjelligt Lavmaal for Latin og Græsk, men kun at give saavel de i Skolen som de privat undervisste Disciple Frihed til i det sidste Skoleaar at undlade at repetere de Forfattere, som vare læste i de 3 & 4 første Aar, og det er netop den Misbrug af Artiumsreglementet, at det betragtes og benyttes som et Lavmaal ikke blot ved den det hele Kursus afsluttende Repetition, men ogsaa ved den første Læsning af latinske og græske Forfattere, man tilsigter at fjerne ved den nu foreslaaede Forandring. Forøvrigt er Kommissionen ikke tilbøielig til at dele den Mening, at der i vore offentlige Skoler ialmindelighed finder nogen for Helbreden skadelig Overlæsselse Sted, og, om den fandt Sted, vilde den ikke blive fjernet derfra ved Bevarelsen af et Lavmaal, som kun kommer dem tilgode, der undervises udenfor disse Skoler. At Udtrykket „Lavmaal for Latin og Græsk" i det dissenterende Votum er brugt i den Mening, hvori vi her have taget det, og ikke blot med Hensyn til den afsluttende Repetition, formenes at fremgaae af den umiddelbart derefter følgende Deel af Udviklingen.

Denne vor Opfatning og Besvarelse af Spørgsmaalet om Overlæsselse udelukker imidlertid ikke den Erkjendelse, at Stofmassen, for hvilken der ved Skolekursets Ende gjøres Rede, i flere Fag er større end nødvendig i Dannelsens egen Interesse, og det vil blive Gjenstand for Kommissionens fremtidige Overveielser, hvad der maatte kunne gjøres for at raade Bod herpaa. Den udelukker heller ikke den Indrømmelse, at det ialfald ved de med toaarige Latinklasser udstyrede Skoler kan falde vanskeligt i det ved Undervisningsplanen for Latin opstillede Antal Timer at faae gjennemgaaet alle de Forfattere, der ved Planen ere bestemte til statarisk Læsning, ved Siden af Tilfredsstillelsen af de Fordringer, som ogsaa gjøres til kursorisk Læsning, til

skriftlige og mundtlige Øvelser i Sproget og til Tilegnelsen af Grammatiken og Studiets reale Disciplinær. Nogen Indskrænkning i Undervisningsplanens Fordringer til den statariske Læsning af latinske Forfattere foreslaaes ogsaa i Erklæringerne fra Arendals, Christiansands, Drammens, Kongsbergs, Skiens, Moldes, Lillehammers og Stavangers Skoler samt af tvende Lærere ved Tromsø Skole, hvis Eforat, som forøvrigt udtaler sig for, at der ved exam. art. bør gjøres Rede for den hele Cyklus af de læste græske og latinske Forfattere, dog med specielt Hensyn til Tromsø Skoles særegne Kaar gjør den Bemærkning, at der allerede stilles saa store Fordringer til Elevernes Arbeidskraft, at de ikke paa noget Punkt bør forøges uden en tilsvarende Nedsættelse i et andet Stykke.

Ved Bedømmelsen af den Vægt, der bør tillægges de Erklæringer, som gaae ud paa at anbefale en Indskrænkning i det Udvalg af latinske Forfattere, der skal læses statarisk, maa det tages i Betragtning, at af de Skoler, som ikke have udtalt et saadant Ønske, ere de to, Aalesunds og Christiansunds, nye Skoler, som ikke kunne støtte sin Mening til egen Erfaring, medens Flerheden af de øvrige, som ikke have udtalt sig for Indskrænkning i Quantumet, har, hvad enten de ere indrettede efter det gamle System, som lader Undervisningen i Latin indtræde med det fyldte tiende Aar, eller efter det nyere, som lader den indtræde med det fyldte tolvte Aar, et mere fuldstændigt Klassesystem end de Skoler, som have tilraadet Indskrænkningen. Kommissionen, som gaaer ud fra, at der ved denne Leilighed ikke bør foretages anden Forandring i Undervisningsplanen end den, der viser sig som en nødvendig eller naturlig Følge af, at Artiumsreglementet i de omhandlede Punkter bringes i Overensstemmelse med Planen, og at der altsaa ikke kan blive Tale om nu at forandre det Forhold, hvori de forskjellige Fag ved den ere stillede til hverandre, finder i de i Skolernes Erklæringer meddeelte Oplysninger og fremsatte Bemærkninger tilstrækkelig Grund til i det samme vi foreslaae, at det hele Quantum Latin og Græsk, som kræves læst i Skolerne, skal opgives til exam. art., ogsaa at tilraade nogen Indskrænkning i

dette Qvantum for Latinens Vedkommende. Vi antage, at en saadan Indskrænkning kan finde Sted, uden at Udbyttet af Undervisningen i Latin bliver mærkelig mindre, medens vi vilde anse det for betænkeligt, om Artiumsreglementets Forandring uden en samtidig Indskrænkning i den gjennem Underdervisningsplanen foreskrevne statariske Læsning af latinske Forfattere skulde medføre, at der blev lagt mindre Vægt paa den kursoriske Læsning, de skriftlige Arbeider og de mundtlige Øvelser i at oversætte fra Norsk paa Latin. Hvad Indskrænkningens Omfang og Indhold angaaer, antage vi at træffe den rette Middelvei mellem Skolernes deels videre deels mindre vidt gaaende Fordringer, idet vi foreslaae, at den skal omfatte Sallusts bellum Catilinarium eller Jugurthinum, et af Ciceros Skrifter de amicitia og de senectute eller en Bog af hans Breve samt 600 Vers af Ovid. Med denne Indskrænkning maa Kommissionen tilraade, at den nu gjældende Undervisningsplans Bestemmelser om, hvad der skal læses statarisk af latinske og græske Forfattere ogsaa optages blandt Artiumsreglementets Fordringer til det Qvantum, som skal opgives til Examen, idet vi med Bergens, Stavanger og Tromsø Skoler finde, at der er fuld Grund til ogsaa at medtage de første af de Forfattere, som nævnes i Undervisningsplanen, Cæsar eller Cornelius Nepos og Phædrus. I Græsk maa vi tilraade at det hele i Undervisningsplanen opstillede Qvantum bliver krævet ved exam. art.; men vi anse det hensigtsmæssigt, at Alternativet „et tilsvarende Qvantum af en Chrestomati", der findes saavel i § 6 som § 7 af Undervisningsplanen, for Fremtiden udgaaer. Med Hensyn til Tiden for den foreslaaede Forandrings Iværksættelse, antage vi med flere af Erklæringerne, at det nye Reglements Bestemmelser ikke bør træde i Kraft før ved Examen i 1867.

Med Bemærkning, at vi i en hosfølgende Skrivelse ville gjøre Udkast til den Omredaktion, vi antage, at Undervisningsplanen bør undergaae, tillade vi os i Henhold til Ovenstaaende at foreslaae, at Paragraferne 12 og 13 i det ved kongelig Re-

solution af 8de December 1858 bifaldte Reglement for examen artium forandres, saa at de komme til at lyde:

§ 12.

„Prøven i Latin gaaer ud paa at undersøge, om Examinanden kan oversætte forhen ikke læste prosaiske Stykker, der hverken fra Sprogets eller Indholdets Side frembyde særegne Vanskeligheder, samt færdigen oversætte og fyldestgjørende forklare følgende Udvalg af den latinske Litteratur:

I. Prosaister.

a. 3 Bøger af Cæsars bellum Gallicum eller civile

eller

16 Feltherrer af Cornelius Nepos.

b. Sallusts bellum Catilinarium eller Jugurthinum.

c. 2 Bøger af Livius.

d. Et Udvalg af Ciceros Taler, mindst 80 Capitler.

e. Ciceros Cato major og Lælius, eller et tilsvarende Qvantum af hans Bøger de officiis eller af hans Qvæstiones Tusculanæ,

eller

et Udvalg af Ciceros Breve i Omfang svarende til 12te Bog af hans epistolæ ad diversos, samt enten Cato major eller Lælius eller et til eet af disse Skrifter svarende Qvantum af Ciceros Bøger de officiis eller af hans Qvæstiones Tusculanæ.

f. Et Udvalg af een eller flere af følgende fildigere Forfattere: Tacitus, Plinius den Yngre, Qvinctilian, Seneca, — svarende i Omfang til en fuldstændig Bog af Tacitus.

II. af Digtere.

g. Phædri fabulæ (med Forbigaaelse af Prologer og Epiloger).

h. Ovids Forvandlinger, et Udvalg paa mindst 1200 Vers,

eller

En Komedie af Terents samt et Udvalg af mindst 500 Vers af Ovids Forvandlinger.

i. 2 Bøger af Virgils Æneide.

k. Et Udvalg af Horats's Oder, mindst 900 Vers, samt mindst 500 Vers af hans andre Digte.

Der fordres, at Examinanden besidder sikker og grundig grammatisk Kundskab i den regelmæssige prosaiske Sprogbrug samt Bekjendtskab til de Afvigelser derfra, som forekommer i det opgivne Udvalg af Forfattere, — Kjendskab til Hexametret, den sapphiske, alcæiske og asklepiadiske Strofe samt til det Væsentligste af de romerske Antikviteter, navnlig til de Partier deraf, som angaar Statsforfatningen og Statsmyndighederne.

§ 13.

Ved Proven i Græsk undersøges, om Examinanden kan færdigen oversætte og fyldestgjørende forklare følgende Udvalg af den græske Litteratur:

I. Af Prosaister.

a. 1 Bog af Xenophons Anabasis eller Cyropædie. (Hvis 6te Bog af Anabasis vælges, læses foruden denne saa meget af en anden Bog, at det Hele bliver i Omfang lige med en af de øvrige Bøger).

b. 1 Bog af Herodot eller af de længere mindst 130 Capitler.

c. 1 Bog eller et dertil i Omfang svarende Udvalg af Xenophons Memorabilia Socratis,

eller

Platons Apologia Socratis,

eller

et dertil svarende Quantum af Platons øvrige Værker.

d. 1 af de større af Demosthenes's philippiske Taler (Philippica I, de rebus Chersonnesi, Philipp. III) eller 2 af de mindre (Olynth. I, II, III, de pace, Philippica II),

eller

et tilsvarende Quantum af andre attiske Talere,
eller af Xenophon,
eller af Plutarchi vitæ parallelæ,
eller af Herodian,
eller af Lucian.

II. Af Digtere.

e. 6 Bøger af Homers Iliade eller Odyssee,

eller

4 Bøger af Homer og et til 2 Bøger svarende Quantum af en Anthologie,

eller

3 Bøger af Homer og 1 Tragedie.

Der fordres, at Examinanden besidder grundig Kundskab i det Væsentlige af Grammatiken, Kjendskab til det heroiske Versemaal og, forsaavidt han opgiver en Tragedie, til det jambiske Trimeter, samt til det Vigtigste af den heroiske Tidsalders og til de attiske Antikviteter, navnlig de Punkter deraf, som ere fornødne til Forklaring af det læste Udvalg af Litteraturen.

Kommissionens Continuationsindstilling,

dateret 29de August 1865.

Efterat undertegnede Kommission under 7de denne Maaned har afgivet sin Betænkning over de Kommissionen oversendte Erklæringer, som ere indhentede fra Universitetet og de lærde Skoler i Anledning af det af Departementet paa Bane bragte Spørgsmaal om Forandring i Bestemmelserne i §§ 12 og 13 i Reglementet for examen artium om det Udvalg af latinske og græske Forfattere, som Examinanden ved denne Examen skal kunne færdigen oversætte og fyldestgjørende forklare, har man senere tillige faaet sig oversendt en Erklæring i Sagen fra Christiania lærde Skoles Lærere, dateret 30te Juni sidstleden og oversendt til Departementet ved Eforatets Skrivelse af 7de August næstefter med Anmodning om at tage samme under lignende Behandling.

Tilfølge heraf skal Kommissionen supplere sin Indstilling med følgende Referat af bemeldte Erklæring og derefter i Korthed udtale sig med Hensyn til samme.

Skolens Rektor henholder sig til sit i Anledning af den omspurgte Sag i den i 1858 nedsatte kongelige Kommission afgivne dissenterende Votum, hvilket i sin Helhed ligeledes tiltrædes af een af Skolens Lærere, medens tvende andre foretrække det af Rektor i det nævnte Votum opstillede subsidiære Forslag og en af de tvende sidstnævnte Lærere derhos finder det

mindre betimeligt nu at foretage en Forandring som den af Departementet paapegede, idet han anser det for hensigtsmæssigt, at Sagen udsættes, for at komme under Behandling af den til Ordning af det høiere Skolevæsen nylig nedsatte Kommission.

Fire af Lærerne have derimod i Betragtning af Omstændighederne udtalt sig for Departementets Forslag, saaledes at baade de offentlige Skolers Dimittender og de Privatdimitterede ved examen artium skulle kunne examineres i det Kvantum Latin og Græsk, som ifølge Normalplanen skal læses i de offentlige Skoler, men ifølge Artiumsreglementet ikke nødvendig skal opgives til examen artium. Herfra ville de kun have undtaget, hvad der er læst af Cornel og Phædrus, medens Cæsar antages at burde indgaa under Hovedbestemmelsen.

Disse fire Lærere dele vel ikke den hos Departementet supponerede Anskuelse, at det vilde være en Ophæven af den Ligestilling i Vilkaarene for Adgangen til Universitetet, som bør finde Sted imellem begge Klasser af Artiumskandidater, om den omhandlede Del af latinsk og græsk Literatur fordredes opgiven til examen artium af de Privatdimitterede, men ikke af Skolernes Dimittender, idet de i denne Henseende slutte sig til den Betragtning, som af Rektor Bibe er gjort gjældende i hans ovenfor nævnte Votum. Men de finde, at et Hensyn af mere almindelig Natur, Nødvendigheden af at gjøre Noget for at hæve de klassiske Studier, som ved Afskaffelsen af latinsk Stil og Afknappelsen af det Kvantum, for hvilket der skal gjøres Rede til examen artium, ere blevne betænkelig svækkede, kræver, at Skolen i nærværende Tilfælde bør gjøre nogen Opofrelse.

Rektors ovenfor berørte i 1858 fremsatte subsidiære Forslag, at der ved examen artium vel skulde kunne examineres i Alt, hvad der paa de offentlige Skoler skal læses af Latin og Græsk, men at Examinator skulde tage Hensyn til, at kun en Del deraf var fuldstændig repeteret, troede de ikke at kunne tiltræde, da de ikke tør anse det for ligesaa virksomt til at opnaa det her tilsigtede Øiemed, som det af Departementet paapegede. For de Skolers Vedkommende, der staa under Departe-

mentets Kontrol, anse de det vistnok for virksomt nok, netop paa Grund af denne Kontrol; men for dem, som faa sin Forberedelse andensteds, vilde derimod en saadan Bestemmelse sandsynligvis kun lede til, at der stiftedes et løst Bekjendtskab til de Forfattere, som fortiden ikke fordres opgivne, men neppe til et omhyggeligt Studium af dem.

Kommissionen, for hvilken de i denne Erklæring udtalte Anskuelser tildels allerede forhen have været bekjendte, og som derfor ogsaa under sin Behandling af Sagen har taget Hensyn dertil og, forsaavidt som det ansaaes fornødent, søgt at imødegaa samme, og som forøvrigt med Hensyn til Rektors subsidiære Forslag maa tiltræde de fire Læreres Bemærkninger derom, har saaledes ikke fundet sig foranlediget til at foretage nogen Forandring i sin allerede afgivne Betænkning. Idet man derfor fremdeles henholder sig til det i samme fremsatte Forslag, lader man den oversendte Erklæring hermed følge tilbage.

IV. Kommissionens foreløbige Udkast,

dateret 23de November 1865.

(Underskrevet: H. Nissen. H. J. Hammer. Carl Müller. Steen. J. A. Bonnevie.)

Ved de Kongelige Resolutioner af 14de Februar og 28de April dette Aar blev der befalet nedsat en Kommission til at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, og Undertegnede som naadigst udnævnte Medlemmer af Kommissionen paalagt at udføre dette Hverv.

I Henhold til dette naadigste Kommissorium har Kommissionen, efterat have sammenlignet det høiere Skolevæsens Ordning i vort Land med dets Ordning i flere andre Lande, taget under Overveielse, hvilken Ordning af denne Gren af Skolevæsenet, der under et strengt Hensyn til rigtige pædagogiske Grundsætninger maatte ansees bedst stemmende med vort Folks og vort Lands eiendommelige Forholde.

Denne Overveielse er nu skredet saa vidt frem, at vi tro at kunne give en saa fuldstændig Fremstilling af Hovedpunkterne i den Ordning af vort høiere Skolevæsen, som vi for Tiden skulde være tilbøielige til at give Fortrinet, at ogsaa Andre derigjennem ville kunne sættes istand til at bedømme den paatænkte Ordnings Hensigtsmæssighed.

Idet vi nu gaa til at give en saadan Fremstilling, skulle vi henstille til det ærede Departement at opfordre Universitetet og de lærde Skoler til at fremsætte de Bemærkninger, hvortil den paatænkte, nedenfor i sine Grundtræk fremstillede, Ordning maatte foranledige, hvorefter Kommissionen, naar de ønskede Erklæringer ere indløbne, agter efter det nu forsamlede Storthings Opløsning at sammentræde, for med Erklæringerne for Øie at underkaste de ledende Grundsætninger en fornyet Prøvelse, inden man skrider til Udarbeidelsen af det endelige Forslag.

I det underdanigste Foredrag, der ligger til Grund for den kongelige Resolution af 14de Februar d. A., hvorved denne Kommission befales nedsat, har Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet paapeget de Hovedpunkter i vort høiere Skolevæsens Ordning, hvorom det navnlig formenes at gjælde, at Anskuelserne i den senere Tid have forandret sig saaledes, at det ikke kan anses hensigtsmæssigt at bibeholde den nærværende Ordning for nogen længere Tid. Departementet fremhæver først Realundervisningen, der paa den Maade, hvorpaa den nu er knyttet til den lærde Undervisning, antages langtfra at have ledet til de ønskede Resultater, og navnlig formenes den Omstændighed, at en større Del af de Elever, som søge samme, ikke fuldstændig gjennemgaa det for dem bestemte Kursus, men hyppig forlade Skolen i Utide, at give Føie til at bringe denne Sag under fornyet Overveielse. Dernæst udtaler Departementet, at heller ikke den lærde Afdeling af de forenede Skoler kan anses tilfredsstillende ordnet, idet der dels herskr Tvivl om, hvorvidt den klassiske Undervisning er henlagt til det rette Skoletrin, dels gjøres Fordring paa forøget Undervisning i andre Retninger og navnlig paa Indførelse af Undervisning i vort Oldsprog, uden at man hidindtil har kunnet bringe nær-

mere paa det Rene, hvorledes disse Spørgsmaal rettelig skulde kunne løses. Endelig fremhæver Departementet ogsaa, at den Normalplan, hvorved Undervisningen i de Skoler, der ere forenede lærde og Realskoler, i Aaret 1848 blev ordnet paa den nu stedfindende Maade, ikke blev gjort anvendelig paa de tre Skoler i Kristiania, Bergen og Throndhjem, der saaledes fremdeles have beholdt sin ældre Indretning, hvorefter Undervisningen i Latin tager sin Begyndelse paa et meget tidligere Skoletrin end i de forenede lærde og Realskoler, en Uoverensstemmelse, som Departementet antager nu bør hæves.

Skolevæsenets Ordning betinges for en væsentlig Del af Størrelsen af de Summer, som ere stillede eller kunne paaregnes at ville blive stillede til Skolestyrelsens Raadighed, for dermed at aflønne Lærerne og forsyne Skolerne med de materielle Betingelser for deres Virksomhed. Kommissionen har derfor begyndt sine Overveielser med at anstille en Undersøgelse om, hvad vort høiere Skolevæsen for Nærværende koster Landet, og efterat de fornødne Oplysninger herom vare erhvervede, opkastet sig det Spørgsmaal: Staa de Summer, som vort Land for Tiden anvender til det høiere Skolevæsen, i passende Forhold til dettes Betydning for Folket eller til Folkets økonomiske Evne? Eller er der Grund til at kræve, at Folket skal anvende mere paa sit høiere Skolevæsens Udstyrelse, end det for Tiden gjør? For fyldestgjørende at kunne besvare disse Spørgsmaal maa man trække flere forskjellige Forhold med indunder Betragtningen og gjøre Rede for forskjellige Forudsætninger, hvorfra der kan gaaes ud ved en saadan Undersøgelse; men paa vore Forhandlingers nærværende Standpunkt og i denne Skrivelse, hvis Øiemed kun er at give en saavidt fuldstændig Fremstilling af Kommissionens Tanker om Skolevæsenets Ordning, som ansees fornøden, for at Universitetet og Skolerne skulle kunne udtale sig over det Væsentlige i den paatænkte Ordning, har Kommissionen troet at kunne indskrænke sig til at besvare Spørgsmaalene ved at anstille en Sammenligning mellem hvad vort og andre Lande, med hvilke en saadan Sammenligning med Rimelighed kan finde Sted, anvende til sit høiere Skolevæsen.

De Resultater, hvortil denne Sammenligning har ført, tro vi korteſt og anſkueligſt at kunne fremſtille gjennem Betegnelſen af det Forhold, ſom finder Sted mellem et Lands Ydelſer til det høiere Skolevæſen og Antallet af dets Indvaanere.

De Materialier, Kommisſionen for Tiden beſidder til at udfinde dette Forhold for Danmarks Vedkommende, vedrøre Aaret 1856, og det maa bemærkes, at der er Grund til at antage, at det har forandret ſig noget i de mellemliggende Aar. For Norges, Sveriges og Preusſens Vedkommende er Forholdet fremſtillet, ſom det var i Aaret 1864.

Naar ſamtlige Udgifter til det høiere Skolevæſen tænkes ligelig fordelte paa Individerne, falder der

paa hvert	Individ	i	Norge	7½ Skilling.
—	—	—	- Sverige	11 —
—	—	—	- Preusſen	11 —
—	—	—	- Danmark	9½ —

Der foreligge ogſaa Kommisſionen Beregninger, ſom viſe det Forhold, der med Hensyn til Ydelſerne til det høiere Skolevæſen finder Sted mellem Stat, Kommune og Forældre i de nævnte Lande; men hvorvel Kommisſionen finder, at de heri indeholdte Oplysninger have megen Betydning for Opfatningen af Forholde, hvis Ordning er undergivet Kommisſionens Prøvelſe, anſe vi det dog ikke fornødent at medtage dem her. Det er nok for vort Øiemed for Nærværende at have paaviſt, at vort Land i det Hele yder forholdsvis Mindre til det høiere Skolevæſen end ikke blot Sverige og Preusſen, men ogſaa Danmark. Vi finde allerede heri tilſtrækkelig Grund til, forſaavidt det ved en nøiere Underſøgelſe ſkulde viſe ſig, at vort Skolevæſen i en eller anden Henſeende ikke er ſaa fuldſtændig udſtyret ſom ønſkeligt for dets Øiemed, at opſtille den Fordring til Folket, at det maa yde ſtørre Bidrag i denne Retning.

Men et Lands Ydelſer til ſit Skolevæſen kan og bør ogſaa betragtes i Forhold til det Antal af Individer, ſom nyde Skolens Undervisning; thi Antallet af diſſe betinger for en væſentlig Del Graden af den Nytte, ſom Landet har af ſine Ydelſer til Skolevæſenet. Kommisſionen har derfor ogſaa underſøgt

Forholdet mellem Antallet af Disciple i de høiere Skoler og det samlede Indvaanerantal i de nævnte Stater og fundet det at være følgende:

I Norge falder 1 Elev paa 950 Indvaanere.
- Sverige — - — - 356 —
- Preussen — - — - 279 —

Af denne Tabel fremgaar, at den Undervisning, der meddeles i de høiere Skoler i Sverige og Preussen, i Forhold til Folkemængden, kommer omtrent 3 Gange saa mange Individer umiddelbart tilgode som i Norge. Da imidlertid Ydelserne til Skolevæsenet i Norge efter den foregaaende Tabel i Forhold til Folkemængden ere mindre end i de to andre Lande, er det rimeligt, at Antallet af de undervisste Individer ogsaa er mindre. Men hvis Norges Ydelser til Skolevæsenet i Forhold til deres Størrelse skulde falde ligesaa mange Individer tilgode som de to andre Landes, maatte omtrent dobbelt saamange Elever nyde Undervisning i de offentlige Skoler, som nu er Tilfældet. Norges Ordning af det høiere Skolevæsen viser sig saaledes som en kostbar Ordning overfor de tvende nævnte Landes. Undersøger man videre, hvormeget hver Disciples Undervisning koster (Stat, Kommune og Forældre), vil man finde, at der for hver Elevs Undervisning i høiere offentlige Skoler anvendes:

i Norge . . . . . 54 Spd. aarlig
- Sverige . . . . . 32 — —
- Preussen . . . . . 26⅔ — —
- Danmark (1856) . . . . 82 — —

Medens Norges Udstyrelse af sit høiere Skolevæsen i Forhold til Discipelantallet er mindre kostbar, end Danmarks var i 1856, er den altsaa meget kostbarere end Sveriges og dobbelt saa kostbar som Preussens.

Det er her en nær liggende Tanke, at de større Udgifter, som medgaa til hver enkelt Disciples Undervisning i Norge fremfor i Sverige og Preussen, kunde for en væsentlig Del være begrundede i, at Livet i det Hele er kostbarere hos os, og at som Følge heraf saavel Lærernes Lønninger, som de øvrige Udgiftsposter nødvendigvis maa blive høiere. Var dette

Tilfældet, vilde det for Norge i Sammenligning med Sverige og Preussen ugunstige Forhold mellem Udgift og Disciplantal ikke ved nogensomhelst Forandring af Skolevæsenets Ordning kunne udjævnes; men om Livets større Kostbarhed i det Hele end er en medvirkende Aarsag, saa er den dog ikke den væsentlige Aarsag til Resultatet. Denne er derimod at søge i Forholdet mellem Disciplantallet og Antallet af Lærere, idet Gjennemsnitsantallet af Disciple i Klasserne er langt høiere i Sverige og Preussen end hos os. Nu fremkommer dette større Gjennemsnitstal vistnok for en Del derigjennem, at man, og det ikke saa sjelden, i de svenske og preussiske Skoler optager flere Disciple i de enkelte Klasser, end Hensynet til Disciplenes Tarv synes at burde tillade; men for en stor Del fremkommer det dog derigjennem, at en Mængde Klasser i vore Skoler ere besatte med et ikke blot i Sammenligning med, hvad der sædvanlig finder Sted i de fleste andre Lande, men ogsaa efter de hos os herskende Anskuelser uforholdsmæssig lidet Antal Disciple. Forsaavidt som dette er grundet deri, at vor Befolkning er spredt over et stort Areal, stode vi i denne Omstændighed atter paa en Eiendommelighed for vort Land, der ved Siden af Livets Kostbarhed i det Hele lægger Hindringer i Veien for, at vort høiere Skolevæsen kan komme til at udvide sin Virksomhed til et forholdsvis stort Antal Individer. Men jo større de Hindringer ere, som, udspringende fra Landets eiendommelige Forholde, møde Bestræbelserne for, uden uforholdsmæssig Forøgelse af Udgifterne, at udbrede den høiere Dannelses Gode til videre Kredse, desto mere bliver det en bydende Pligt at søge at bortrydde enhver saadan Hindring, forsaavidt som den ligger i Skolevæsenets egen Ordning og kan bortrydes uden at væsentligere Fordele opofres derved.

Erkjendelsen af, at man ved Ordningen af vort høiere Skolevæsen bør lade sig lede af denne Tanke, aabenbarer sig ogsaa i den Skolereform, som besluttedes i 1848. Medens indtil dette Tidspunkt alle vore høiere Skoler havde en saadan Indretning, at Disciplens Undervisning lige fra hans Optagelse i Skolen ved Tiaarsalderen anlagdes med Artiumsfor-

dringerne som Skolens eneste Undervisningsmaal, saa blev ved den i det nævnte Aar vedtagne Skoleplan Indretningen af Flerheden af vore Skoler forandret derhen, at Undervisningen i Skolens to første Aar blev fuldkommen fælles for dem, som derefter bestemte sig for Universitetsbanen, og for dem, som uden at have denne Bestemmelse, ønskede at erhverve en saa fuldstændig Almendannelse, som det gjennem et med to Aar forkortet Skolekursus kunde blive muligt. Ved Disciplenes Tolvaarsalder som Normalalder deltes Skolens fælles Stamme i tvende Grene, Latinskolen og Realskolen, som hver havde sit særskilte Maal, der for Latinskolens Vedkommende var beregnet paa at naaes i Attenaarsalderen; men for Realskolens i Sextenaarsalderen. Principrigtigt vilde det været, at hver af disse Skolens tvende Afdelinger havde faaet en fra den andens fuldstændig adskilt Undervisning, hvad der ogsaa under de Reformen forudgaaende Undersøgelser blev erkjendt; men af andre, fornemmelig økonomiske Hensyn saa man sig nødsaget til at give de til begge Afdelinger henhørende sideordnede Klasser fælles Undervisning i et temmelig stort Antal Timer. Denne Kombination af tvende Afdelinger, hvis Undervisningsmaal ikke længer var det samme, kunde vanskelig blive heldbringende, og Kommissionen formener, at det er den almindelige Opfatning blandt dem, der have havt Anledning til at iagttage vort høiere Skolevæsens Virksomhed, at denne Forbindelse af de tvende Dannelseslinier er hinderlig for begge Afdelingers heldige Virksomhed og derfor bør afskaffes.

Kommissionen, som deler denne Opfatning, nærer alligevel den Anskuelse, at det vilde bidrage væsentlig til at udbrede høiere Dannelse i videre Kredse blandt vort Folk, hvis der kunde findes en saadan Ordning af den høiere Skole, at Undervisningen, uden at noget berettiget Krav krænkedes, blev indtil et senere Alderstrin fælles for alle dem, som ønskede at erhverve en høiere Dannelse, uden Hensyn til, om deres Bestemmelse var at gaa til Universitetet eller allerede i en tidligere Alder at afslutte sin Almendannelse. En saadan Ordning, hvorved begge Dannelseslinier i det Væsentlige faldt sammen, maatte

sandsynligvis medføre mindre Udgifter end en Ordning, hvorefter begge Dannelseslinier gaa ved Siden af hinanden, hver med sine særskilte sideordnede Klasser, og altsaa bidrage til at udjævne det bestaaende Misforhold imellem Udgifterne til Skolevæsenet og dets Virkeevne og Virkevidde. Vi tillægge ogsaa en saadan Ordning stort Værd af den Grund, at den Mængde Individer, som i Skolerne modtage en fælles Undervisning, gjennem dette Fællesskab i Dannelsen vilde knytte de forskjellige Samfundsklasser inderligere til hverandre, ligesom den medfører den Fordel, at Valget af Livsbane uden Ulempe kan opsættes til en saa moden Alder, at det er muligt med større Sikkerhed at bedømme baade Anlægget og Lysten. Ledet af disse Betragtninger erkjendte Kommissionen allerede ved Begyndelsen af sine Forhandlinger Ønskeligheden af, at den høiere Skole kunde gives en saadan Ordning, at Fællesskab i Dannelsen bevaredes længere end nu er Tilfældet.

Ogsaa Undervisningskommissionen af 1839 „bekjendte sig til den Grundsætning, at jo større Fællesskab og Ensartethed man, uden at træde de enkelte Statsborgerklassers særegne Tarv for nær, kan indbringe i Organisationen af Statens Dannelsesanstalter, desto bedre for det Hele"; men den lod alligevel gjennem Udkastet til Lov om offentlige Borgerskoler, det for alle de Børn, som søge en høiere Undervisning end Almueskolens, tilveiebragte Fællesskab i Undervisningen ophøre allerede med det 10de Aar. Opfatningen af de herhen hørende Forholde har imidlertid forandret sig meget siden hin Kommission var samlet. Navnlig maa det i denne Henseende fremhæves, at den nævnte Kommission opfattede Almueskolens Begreb snævrere, end det nu ialmindelighed fattes og i Virkeligheden er gjennemført, idet den betegnede Almueskoledannelsen som „den Dannelse, der maa ansees absolut fornøden for ethvert Medlem af Statssamfundet, og der saaledes kan blive Gjenstand for Lovstvang." I Overensstemmelse med denne Opfatning fandtes heller ikke i Kommissionens Udkast til Lov om Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne nogen Bestemmelse svarende til den nu gjældende Lovs § 3, som tilsteder Oprettelsen af en særskilt Klasse for høiere

Undervisning, eller hjemlende den nu almindelige Praxis at kræve Skolepenge af de Børn, der søge de paa en høiere Undervisning beregnede Klasser indenfor Almueskolen. Almueskolen udfolder saaledes nu gjennem sine Klasser for en videre gaaende Undervisning, hvad enten disse ere satte i organisk Forbindelse med en enkelt Almueskole, eller de, som Tilfældet er paa flere Steder, findes indrettede som selvstændige Skoler under Navn af Middelstandsskoler eller lignende. men efter sit Begreb svarende til den høiere Afdeling af Almueskolen, en Virksomhed af en høiere Art, end man i hin Tid vilde overdrage Almueskolen. Den Kløft, som før skilte denne fra den høiere Skole, er derved udjævnet. Med denne Forandring i Forholdene for Øie anseer nærværende Kommission, som mener, at der maa tillægges de Grunde, der tale for Udvidelse af Fællesskabet i Dannelse, en afgjørende Vægt, det ønskeligt, om Undervisningen for alle de Børn, der søge en høiere Undervisning end den, Almueskolen i sin fuldstændigere Skikkelse er beregnet paa at yde, kunde indrettes som en Fællesundervisning indtil en modnere Alder end efter den nu stedfindende Ordning. Spørgsmaalet bliver da, om der lader sig paavise en anden Ordning af Skolen, som, medens den bevarer et længere vedvarende Fællesskab i Undervisningen for alle dem, der søge en saadan høiere Dannelse, tillige tilfredsstiller de Krav til Undervisningens Omfang og Beskaffenhed, som udspringe af Hensynet dels til Skolens endelige Maal, dels til de Livsforholde, hvorunder Individerne senere skulle virke. Dette Spørgsmaal maa Kommissionen, efter at have underkastet det en omhyggelig og, som man mener, alsidig Drøftelse, give en bekræftende Besvarelse.

Inden Kommissionen gaar over til at give en Fremstilling af den Ordning af Skolevæsenet, som antages at svare til de her opstillede Fordringer, skal man bemærke, at der i den Række af Undervisningsanstalter, som ere beregnede paa Meddelelsen af høiere Dannelse, efter Kommissionens Formening for Nærværende mangler et væsentlig Led, idet der ikke findes nogen paa Almendannelsen beregnet Skole, som meddeler en høiere Undervisning, bygget paa det i vore nærværende Realskoler

lagte Grundlag. Følgen deraf er, at de Disciple, som kunde ønske, inden de gaa over i praktiske Livsstillinger, at erhverve en videregaaende Dannelse af samme Art, som den, de have modtaget i Realskolen, afskjæres Adgangen til saaledes at bygge videre paa det lagte Grundlag, ligesom de, der gaa over fra Realskolen til Krigsskole eller polytekniske Skoler, heller ikke medbringe en saadan Grad af Almendannelse, at den kan erkjendes tilstrækkelig, hvad enten man seer hen til det Specialstudium, som skal paabegyndes, eller til den senere Livsvirksomheds Krav. Specialskolerne nødes derfor til gjennem en større eller mindre Del af sit Kursus at varetage Almendannelsens Tarv ved Siden af Løsningen af sin specielle og egentlige Opgave, en Sammenblanding af tvende Diemed, som vanskeliggjør Opnaaelsen af hvert af dem. Der har ogsaa været reist Spørgsmaal, om ikke Besiddelsen af en høiere Realdannelse burde forskaffe Adgang til Universitetet, saa at den, der havde godtgjort at være i Besiddelse af en saadan, kunde, efterat have taget Andenexamen, underkaste sig visse Embedsexamina. Kommissionen, som ønsker at kjende Universitetets Opfatning af dette Spørgsmaal, inden man tager det under endelig Overveielse, antager, at hvad der ovenfor er anført er tilstrækkeligt til uden Hensyn til, hvorledes Spørgsmaalet om den høiere Realskoles Stilling til Universitetet besvares, at begrunde et Forslag om, at der ialfald oprettes nogle enkelte Skoler til Meddelelse af en videregaaende Realdannelse.

Den Ordning af vort høiere Skolevæsen, som vi efter dette skulde anse for bedst stemmende med vor Tids og vort Lands eiendommelige Forholde, ville vi foreløbigen kunne give et anskueligt Udtryk i følgende schematiske Organisationsplaner for de trende Skolearter, vi agte at foreslaa: Fællesskolen Latinskolen og Realskolen, eller, som vi til Undgaaelse af Forvexling kalde de to sidstnævnte, Latingymnasiet og Realgymnasiet.

Fællesskolen.

Aar.	9-10½	10½-11½	11½-12½	12½-13½	13½-14½	14½-15½
Norsk	5	5	4	3	3	3
Tydsk	6	5	3	4	2	3
Latin eller Engelsk	—	—	L. E. 6 6	L. E. 6 5	L. E. 6 4	L. E. 6 3
Religion . . .	3	3	2	2	2	2
Historie	3	3	3	3	2	2
Regning . . .	4	4	5	5		
Mathematik .					7	7
Konstruktionstegning. . .		2	1	2		
Geografi . . .	3	2	2	2	2	1
Naturhistorie .	—	2	2	2	1	1
Naturlære. . .	—	—	—	—	3	3
Frihaandstegning	2	2	1	L. E. — 1	L. E. — 2	L. E. — 2
Skrivning . .	4	2	1	1		
Fransk	—	—	—	—	3	3
Sum	30	30	30	30	31	L. E. 31 30

Alle Fag indenfor Fællesskolen tænkes obligatoriske undtagen Fransk for dem, som ikke skulle gaa over til et Gymnasium; Latin og Engelsk staa som obligatoriske Alternativer. Bogstav. L, sat over et Timetal, betegner Timerne som bestemte for de Disciple, der læse Latin (Latinlinien). E betegner Timerne som bestemte for dem, der læse Engelsk (Engelsklinien).

Idet Kommissionen har opstillet første Klasse med halvandet Aars Kursus, har man havt saadanne Byer for Øie, hvor der ikke findes andre Elementærklasser end Almueskolens. Hvor der findes specielle Forberedelsesklasser for den høiere Skole, antages Børnene i Niaarsalderen at være saaledes forberedte, at de kunne gjennemgaa 1ste Klasse i eet Aar, og Kommissionen antager, at i dette Tilfælde ville Disciplene, under Forudsætning af, at Skolens Udstyrelse ikke er altfor ufuldstændig, kunne fuldende Fællesskolens Kursus ved det fyldte 15de Aar som Normalalder. Istedetfor Tiaarsalderen, der nu

kræves ved Optagelsen i den høiere Skole, har man her stillet Aarsalderen, i hvilken et tilbørligt udviklet Barn efter Kommissionens Opfatning vil kunne følge en Undervisning med det af Kommissionen betegnede Indhold, naar den meddeles efter en med Stoffets egen Beskaffenhed og Børnenes Udviklingstrin stemmende Methode.

Latingymnasiet.

Aar.	15½—16½	16½—17½	17½—18½
Norsk og Oldnorsk	4	4	4
Latin	10	11	11
Religion	1	1	1
Historie	2	3	3
Mathematik	3	3	2
Fransk	2	2	2
Græsk	8	6	7
Sang, Gymnastik og Vaabenøvelser*)	6	6	6
Sum	36	36	36

Realgymnasiet.

Aar.	15½—16½	16½—17½	17½—18½
Norsk og Oldnorsk	4	4	3
Fransk	3	3	3
Latin eller Engelsk	3	3	3
Religion	1	1	1
Historie	2	2	2
Mathematik og fysisk Geografi	1	1	2
Mathematik	6	6	6
Mathematiske Øvelser	3	3	3
Naturvidenskab	5	5	5
Frihaandstegning	2	2	2
Sang, Gymnastik og Vaabenøvelser*)	6	6	6
Sum	36	36	36

*) En sammenhængende Tid hver Høst anvendes desuden til Vaabenøvelser.

Med Hensyn til de Tanker, som have været de ledende under Udarbeidelsen af ovenstaaende Organisationsplan, skulle vi først bemærke, at vi ere gaaede ud fra, at den Fagkreds, hvorfra Skole og Universitet i Forening for Nærværende henter det til Almendannelsens Kursus i dets Helhed henhørende Undervisningsstof, ikke bør undergaa nogen væsentlig hverken Udvidelse eller Indskrænkning. Vi antage nemlig, at denne Fagkreds yder et saadant Udvalg af Stof, at Skolen, naar den forstaar at bearbeide og meddele det paa den rette, med dens eget Formaal stemmende Maade, derigjennem vil kunne give Disciplens Aandskræfter den ved Skolens Undervisning tilsigtede alsidige Udvikling samt aabne og skjærpe hans Blik for det meest Betydningsfulde i Tilværelsen og saaledes sætte ham istand til med stedse stigende Selvstændighed og Frihed at optage og til sin Selvdannelse benytte det Dannelsesstof, som i rig Fylde strømmer ham imøde fra Livets forskjellige Sider. Men vi antage, som bemærket, tillige, at Grændserne for den Fagkreds, hvorfra den høiere Almendannelses Skole henter sit Stof, heller ikke bør opdrages snævrere, end nu er Tilfældet, hvis Diemedet fuldstændig skal kunne naaes.

Denne vor Opfatning staar ogsaa i fuld Samklang med den Erkjendelse, som aabenbarer sig i Ordningen af det høiere Skolevæsen i de Lande, med hvilke en Sammenligning naturligen anstilles, og navnligen i de tvende andre skandinaviske Lande. Under de Forandringer i det høiere Skolevæsens Indretning, som i de sidste 20 Aar have fundet Sted, baade i Danmark og Sverige, har der oftere reist sig høilydte Klager over, at Disciplene bleve overanstrængte i Skolerne; men, medens man ved forskjellige Foranstaltninger har søgt at fjerne Aarsagerne til en saadan Overanstrængelse, som Skolerne selv for nogen, om end mindre Del have erkjendt stundom at have været tilstede, har man ikke fundet det tilraadeligt at indskrænke Antallet af Almendannelsens Fag. I Sverige, hvor denne Sag trende Gange i de senere Aar har været Gjenstand for Styrelsens Undersøgelser, blev der i 1858 nedsat en kongelig Kommission, som skulde tage Skoleforordningen af 1856 under

fornyet Overveielse. Rigets Stænder havde nemlig i Begyndelsen af det nævnte Aar andraget om, at Skoleforordningen, inden den fuldstændig gjennemførtes, maatte undergaa enkelte Forandringer, navnligen saaledes, at „Läroämnena inom hvarje klass icke blifva flere eller lärokurserna större, än som af lärjungarne utan skada för deras fysiska och intellektuella utveckling kunna medhinnas.“ Med Hensyn til „undervisningsämnenas antal“ bemærker Kommissionen, at „så vidt fråga är om de läroämnen, hvilka tillhöra skolan såsom ett helt, finner man vid anställd jemförelse mellan den gamla Skol-Ordningen af 1820 och den nya Skol-Stadgan af 1856, att detta antal enligt båda de nämnda författningarne i sjelfva verket är ungefärligen det samma.“ Fremdeles heder det i Kommissionens Betænkning: „Undersöker man förhållandet i andra länder, så befinnes inom de undervisningsverk, hvilka med vårt eget äro närmast beslägtade, det Tyska, Danska, Norska, nästan samma antal och omfang af läroämnen som i vårt fädernesland. — — Sjelfva omfanget af den undervisning, som meddelas i skolan, såsom et helt betraktad, synes således, så vidt dette bestemmes af läroämnenas antal, icke för närvarande vara betydligt större än hvad tillförene hos oss varit fallet eller i andra länder eger rum. En sammanstämmande erfarenhet inom de särskilda bildade folkens undervisningsverk synes bekräfta hvad inre grunder jemväl gifva vid handen, att dessa läroämnen, hvilkas antal under längre tid icke undergått några väsentliga förändringar, i sin sammanfattning utgöra den krets af vetande, hvilken säkrast egnar sig att bibringa det unga sinnet den bildning, skolans undervisning åsyftar.“ — — — Vid lärokursernas längd kan afses antingen deras hela sammanfattning för hvarje ämne, såsom fordrad vid afgångsexamen, eller och deras fördelning på olika utvecklingssteg inom skolan. Svårligen torde, om man afser det förra eller lärokursernas omfang i det hela, såsom utvisande sammanfattningen af undervisningens resultat i särskilda grenar, fördringarne kunna i väsentlig mån nedsättas under den måttstock 1856 års Stadga utstakar. Stridande mot de bildade ländernas allmänna bruk,

skulla en sådan nedsättning hvarken åstadkomma en mera ändamålsenlig undervisning eller en besparing i tid och i kostnader, vare sig för Staten eller för den enskilda, enär följden deraf oundvikligen blefve, att lärjungen måste vid universitetet fullfölja inhemtandet af kunnskaper, som lämpligen bort i skolan meddelas."

Til ganske det samme Resultat med Hensyn til Undervisningsfagenes Antal og paa det Nærmeste ogsaa med Hensyn til deres Omfang have de Undersøgelser ført, som den svenske Regjering atter i dette Aar har anstillet paa Foranledning af en ny Henvendelse fra Rigsdagen, undtagen for saa vidt, som der er aabnet legal Adgang til at fritage en Discipel paa den klassiske Linie fra at læse Græsk, naar hans Foresatte andrager derom, og det befindes, at han ikke uden Vanskelighed kan følge den hele Undervisning.

Men medens vi — som det af Ovenstaaende fremgaar — i det Væsentlige i fuld Overensstemmelse med, hvad der efter gjentagen Drøftelse er vedtaget i andre Lande, maa udtale som vor Mening, at den saakaldte lærde Dannelses nuværende Fagkreds i dens Helhed hverken taaler nogen væsentlig Indskrænkning eller trænger til nogen væsentlig Udvidelse, bekjender Kommissionen sig til den Anskuelse, at vort høiere Undervisningsvæsens nærværende Indretning giver meget Rum for Forbedringer baade med Hensyn til Fagenes Rækkefølge og med Hensyn til Undervisningsstoffets hele Anordning. Saaledes er den naturvidenskabelige Undervisning med Undtagelse af Undervisningen i Naturhistorie i Fællesklassernes to sidste Aar og i fysisk Geografi, — en Undervisning, der ikke kan faa den rette Betydning for Dannelsen, hvor dens i Naturkundskaber liggende Forudsætninger mangle, — helt henlagt til Universitetet, uagtet denne Undervisning, der i høiere Grad end Undervisningen i de øvrige Fag henvender sig til Anskuelsesevnen, for en stor Del netop egner sig for den yngre Alder og yder væsentlige Midler til Udviklingen af Kræfter i Sjælen, som ikke i nogen høiere Grad direkte sættes i Virksomhed og øves ved det fra andre Fag hentede Undervisningsstof. Fremdeles er Sprogun-

dervisningen ved de forenede lærde og Realskoler ordnet saaledes, at, efterat Disciplen har lært Tydsk i to Aar, indtræder Latin i Fagkredsen ved Disciplenes 12te Aar, Fransk ved det 13de, Græsk ved det 14de, og Engelsk ved det 15de. Det er at befrygte, at de forskjellige Sprog under disse Forholde flyde over i hverandre for Disciplens Opfatning, og det vil neppe blive benegtet, at en Ordning, hvorefter der, saa længe Talen er om den yngre Discipel, ligger længere Tid mellem Indtrædelsen af de forskjellige fremmede Sprog, vil medføre store pædagogiske Fordele, idet Kundskaben til det ene Sprogs Eiendommeligheder kan blive nogenlunde fikker og ligesom slaa Rod i Sjælen, inden Undervisningen i et andet Sprog indtræder og, da Disciplen endnu ikke formaar at betragte og sammenligne Sprogene fra et mere selvstændigt Standpunkt, spreder og forvirrer Opfatningen.

Det er overhoved en stor Vanskelighed ved Ordningen af vort Skolevæsen, som vi dele med de tvende andre skandinaviske Lande, at vi med vort lidet udbredte Sprog og vor forholdsvis ringe Literatur i høiere Grad end de store europæiske Kulturfolk have Behov for at lære fremmede nyere Sprog. Da vi, som lige delagtige med de øvrige mest udviklede Folk i den almindelige europæiske Kultur, med disse Folk dele Trangen til gjennem Tilegnelsen af de gamle Sprog at forskaffe os et umiddelbart og anskueligt Kjendskab til den klassiske Oldtid som den Rod, hvoraf vor Kultur er udsprungen, saa tvinger denne vor eiendommelige Stilling blandt Kulturfolkene os til at optage mere Sprogstof i vore høiere Skoler, end det er nødvendigt at optage i de fleste andre europæiske Landes. Hertil kommer endnu, at vi selv have et Oldsprog, der baade paa Grund af dets Forhold til vort nuværende Skriftsprog og vore Folkedialekter og af Hensyn til den mærkelige, for os i særlig Grad betydningsfulde Literatur, det indeslutter, har et stærkt Krav paa at optages som et Element i vor høiere Skoledannelse. Det har hidindtil havt Plads som frivilligt Fag ved Andenexamen; men ligesom Storthinget gjentagne Gange har lagt for Dagen sit Ønske om at se det optaget i den egentlige

Skole, saaledes har ogsaa en stor Del af Lærerstanden udtalt sig for det samme, naar det kunde ske paa en saadan Maade, at derigjennem ikke fremkommer en for stor Sammenhobning af Fag. Denne Betingelse for dets Optagelse mener Kommissionen er skaffet tilveie gjennem den af os foreslaaede Ordning af Skolen, og man nærer saameget mindre Betænkelighed ved nu at foreslaa vort Oldsprog optaget i den lærde Skoles Fagkreds, som man i Erkjendelse af, at den lærde Skoles Undervisning ikke bør sprede sig over mange nyere Sprog, finder at burde tilraade, at den Adgang til at lære Engelsk, som nu aabnes Disciplen i vore lærde Skolers øverste Klasser, for Fremtiden maa bortfalde. Naar man derhos opsætter til et noget senere Tidspunkt end det nærværende Paabegyndelsen af det græske Sprog, som til Erstatning tildeles flere Timer i det kortere Tidsrum, hvori det bliver læst, bliver det muligt at lade mindst to Aar gaa hen mellem Indtrædelsen af hvert af de Sprog, som ere Gjenstand for Skolens Undervisning i de yngre Aar, en Anordning af Sprogundervisningen, der, som allerede bemærket, antages at have væsentlige pædagogiske Fortrin fremfor den nuværende.

Gjennemførelsen af de her fremsatte Anskuelser, hvorefter det den lærde Undervisning udelukkende tilhørende græske Sprog indtræder senere i Fagkredsen, Latinundervisningen gives en noget forandret Anordning, og Undervisningen i Naturvidenskaberne, der er et nødvendigt Element ogsaa i de unge Menneskers Dannelse, som i en tidligere Alder skulle træde ud af Skolen og forberede sig for praktiske Livsstillinger af høiere Art, allerede optages paa Skolens lavere Trin, letter en saadan Ordning af Skolen for de yngre Aar, at det bliver muligt at lade Undervisningen være fælles for begge de betegnede Grupper af Disciple.

Der er et tredie Punkt i den af os foreslaaede Ordning, hvorpaa vi lægge megen Vægt baade paa Grund af dets pædagogiske Betydning forøvrigt og fordi det indeslutter en væsentlig Betingelse for Bevarelsen af det omhandlede Fællesskab i Undervisningen. Vi sigte hermed til den Ordning, at Under-

visningen i flere Fag bringes saa vidt i Fællesskolen, at den kan afsluttes der uden at gjenoptages i Gymnasierne. Dette gjælder Bibelhistorien og den egentlig dogmatiske Del af Religionsundervisningen, det tydske Sprog, Geografien, den sammenhængende Fremstilling af Middelalderens og den nyere Tids Historie indtil Revolutionen, Geometrien og for Latingymnasiets Vedkommende tillige Naturhistorien og Naturlæren. Ved denne Foranstaltning vil Skolen kunne sikres mod de Farer for Overlæsselse og skadelig Spredelse af Disciplens Kræfter og Opmærksomhed, der ellers neppe kunne undgaaes, naar de Krav til Omfanget og Beskaffenheden af Skolens Undervisning, som under Videnskabens og Livets nærværende Udvikling vanskelig lader sig afvise, skulle tilfredsstilles, og Kommissionen antager, at de Fag, som træde ud af Skolens Fagkreds ved fuldendt Fællesskursus, dels da have ydet det tilsigtede Udbytte for Dannelsen, dels fremdeles ville vedblive under Undervisningen at virke som Dannelsesstof, idet de snart tjene som Hjælpemidler ved den senere Undervisning og snart deres væsentlige Indhold vil optages som Elementer i den.

En saadan Gruppering af Fag, hvorved man undgaar at drive alle de til den høiere Almendannelses Kreds henhørende Fag samtidigen, er nu næsten overalt erkjendt som en nødvendig Betingelse for, at Skolen skal med Held kunne løse sin Opgave, og navnlig har denne Tanke faaet et Udtryk baade i den danske og den svenske Skoles nyere Ordning. Men det forekommer Kommissionen, at der ikke i noget af disse Lande er givet den en saa vid Anvendelse, som den tilsteder og som kræves i Opdragelsens Interesse, og vi betragte derfor en Udvidelse, som den af Kommissionen foreslaaede, af det Omraade, hvorpaa denne Tanke gjøres gjældende, som et stort og nødvendigt Fremskridt. Den Betænkelighed, som muligens kunde hentes mod denne Ordning derfra, at Undersøgelsen og Bedømmelsen af, hvorvidt Disciplen har i tilstrækkelig Grad tilegnet sig de Fag, som ere henlagte til Fællesskolen, uden senere at optages i den faste Fagkreds, og hvorvidt han overhovedet har opnaaet den tilbørlige Modenhed, inden han

optages i Gymnasiet, overlades og nødvendig for en stor Del maa overlades den enkelte Skole, mene vi maa tabe sin Kraft, naar det betænkes, at denne Dom ikke endnu indeslutter en Afgjørelse af Spørgsmaalet om Disciplens Modenhed for den akademiske Undervisning, samt at Fællesskolens Dom heller ikke, efter hvad Kommissionen agter at foreslaa, skal affiges uden Medvirkning og Kontrol ovenfra.

For at undgaa de pædagogiske Ulemper, som ere unndgaaelige Følger af, at for mange og omfangsrige Fag gjøres til Gjenstand for Skolens Undervisning, har man ogsaa saavel i andre Lande som hos os tilraadet en saadan Ordning af Skolen, at der gives den enkelte Discipel Ret til selv at vælge de Fag, hvori han ønsker at undervises. Forsaavidt en saadan Valgfrihed begrændses derhen, at Valget kun stilles frit mellem tvende Grupper, indeholdende dels forskjellige Fag, dels de samme Fag, men i et forskjelligt Omfang, kan dens Berettigelse neppe være tvivlsom. I denne Begrændsning finder den ogsaa Sted ved den af os foreslaaede og ved enhver anden Ordning, som anerkjender tvende sideordnede høiere Skolearter, Latinskolen og Realskolen, hvad enten disse forskjellige Grene af den høiere Skole findes samlede og mere eller mindre sammenslyngede i hinanden inden for een og den samme Skole, saaledes som Tilfældet er med vore nuværende offentlige Latin- og Realskoler og de svenske Elementarläroverk, eller de, som efter den af Kommissionen foreslaaede Ordning, indrettes som adskilte Skoler, Latingymnasium og Realgymnasium. Men naar Valgfriheden udstrækkes videre og føres indenfor Grændserne af hver enkelt Skoleart, saa bliver Spørgsmaalet om dens Berettigelse af en mere indviklet Natur, og det er i forskjellige Lande og til forskjellige Tider blevet besvaret paa forskjellig Maade. Navnlig har dette Spørgsmaal spillet en vigtig Rolle i det svenske Skolevæsens senere Historie. Skol-Stadgan af 1856 aabnede, som det heder i den før paaberaabte Kommissionsbetænkning af 1858, „för den enskilde lärjungens valrett ett vida större spelrum än förut, idet den föreskrifvit, så väl att i klasserna ofvanom de tvänne lägsta, befrielse från Latinska og Grekiska

språkens läsande medgifves åt de lärjungar, hvilka med målsmäns bifall sådant önska, som äfven, att lärjunge, som begagnar sig af undervisningen i Latin, må på målsmans anhållan, frikallas från Grekiska språkets läsning, samt ytterligare, att åt lärjunge, som läser klassiska språk, undervisning, om hans målsman det önskar, meddelas blott i ett af de nyare främmande språken, och åt lärjungen, som icke läser klassiska språk, blott i tvänna främmande språk: börande den undervisningstid, som eljest skulle vara anslagen för flera främmande språk, användas i förra fallet till undervisning i blott ett, i sednare fallet fördelas på undervisningen i de tvänne öfvriga af dessa språk."

Inden denne Skol-Stadga var bleven gjennemført, blev det imidlertid fundet nødvendigt at suspendere Bestemmelserne om Valgfriheden, og Rigsdagens før omhandlede Andragende til Kongen (af 27de Januar 1858) gik ogsaa ud paa, „att de så kallade liniernas antal behörigen inskränkes." Den kongelige Kommission, som blev nedsat i Anledning af Rigsdagens Andragende, har derfor i sin Indstilling ogsaa omhandlet dette Punkt, og vi skulle meddele følgende Uddrag af dens Udtalelser herom: „Hvad angår mängden af olika bildningslinier, är det ostridigt, att — — — till deras uppkomst medverkat sjelfva beskaffenheten och gången af den nyare odlingens utveckling. Då å ena sidan vetenskapernas utbildning och ståndpunkt och å den andra de olika lefnadsyrkenas beskaffenhet och ställning på olika tider måste befinna sig i en ouphörlig vexelverkan med uppfostran och med undervisningen inom skolan, kunde naturvetenskapernas och den nyare industriens starka utveckling icke undgå att äfvan på skolans förhållanden mäktigt inverka. I stället för de med hverandra nära sammanhängande undervisnings-ämnen, som en äldre tid egde i theologien och de klassiska språken, erbjöd sig, i den mån de moderna språken och naturvetenskaperna vunno större utveckling, ett nytt fält för skolans verksamhet, dels i inhemtandet af nämnda språk och deras litteratur, dels i studiet af naturvetenskapens särskilda grenar. Ej heller blef embetsmannens bildning, vare

sig på Statens eller Kyrkans område, nu mera den enda uppgiften för skolans verksamhet: denna borde äfven grundlägga den mera utvecklade själsodling, som behöfdes för köpmannen, fabrikanten, den efter vetenskapliga grunder arbetande landbrukaren. — — — Ehuru önskligt det kunde synas, att skolan förmådde tillfredsställa alla de särskilda behof och önskningar, som hvar och en af hennes lärjungar kunde yttra, visa sig likväl vid det praktiska utförandet af en derefter lämpad anordning, så stora svårigheter, att olägenheterna synes vida öfverväga fördelarna. Följden måste nemligen ofelbar blifva, att undervisningen söndersplittras i så många af hvarandra oberoende grenar, att dels lärarekräften blifver alldeles otillräcklig, dels undervisningens jemna gång helt och hållet rubbas. Om den anordning, de (nämnda) paragraferna i Skol-Stadgan innehålla, skulle fullständigt utföras, hvilket hittills icke skett, emedan Stadgans verkställighet i vissa delar blifvit iföljd af fattade Nådiga beslut suspenderad, — kommer undervisningen inom läroverket att sönderfalla i ett stort antal, dels med hvarandra sammanhängande, dels af hvarandra oberoende linier. Den grundsats lärer derföre ovilkorligen böra fasthållas, att skolan, såsom en offentlig anstalt, måste utan rubbing följa den för henne, såsom ett fortgående helt, anordnade plan, och att den enskilde lärjungen, då han fögar sig efter denna, också i sjelfva verket befrämjar sitt eget bästa, emedan han derigenom blir delaktig af de fördelar, som en fast och följdriktigt ordnad undervisning medför, idet den icke blott helsosamt inverkar på hans vanor och sedliga väsende, utan äfven gifver hållning och sammanhäng åt hans intellektuelle arbete. Dispens-systemet, ehuru till en viss grad nödvändigt vid den i vårt skolverk införda organisation, bör följaktigen med stor sparsamhet begagnas, och denna grundsats öfverensstämmer helt och hållet med en nästan allmän erfarenhets vitsord. — — — I Tyskland, hvarest pædagogiken theoretiskt så väl som praktisk är mest utbildad, och der upplysningar i sådant hänseende merändels plägat inhemtas af de Stater, som velat genomförandet af förbättringar i skol-

verket, finner man en stor enstämmighet i åsigter och i lagstiftningar med afseende på denna fråga vara rådande. Nästan i alla Stater har der varit försökt, att genom dispenser fördela ämnena efter särskilda lärjungars behof, men man har öfveralt återvändt till grundsatsen att ordna skolans undervisning efter bestämda undervisnings-timmar och bestämda läroämnen samt göra dessa förbindande för alla."

I Overensstemmelse med disse af Kommissionen i dens Indstilling til Kongen udtalte Anskuelser indskrænkede den nye Skol-Stadga af 1859 Valgfriheden saaledes, at kun den klassiske og reale Linie bleve stillede som indbyrdes valgfrie, samt Hebraisk og Engelsk som absolut valgfrie Fag paa den klassiske Linie i de to sidste Aar. Rigtignok er sidste Rigsdags Anmodning til Regjeringen om, „att yngling, som läser latinska språket, må kunna befrias från läsningen af det grekiska" for en Del bleven opfyldt ved den kongelige „Kungörelse" af 12te Mai d. A.; men da kun den Discipel, „som befinnes icke utan svårighet kunna följa undervisningen", kan af Skolens Ephor tilstaaes Fritagelse for at læse Græsk, og det først efterat Lærerkollegiets Erklæring er indhentet, vil denne nye Bestemmelse i Virkeligheden neppe faa nogen væsentlig Betydning ialfald ikke for Skolens indre Ordning.

Vi have givet ovenstaaende Fremstilling af et enkelt Parti af det svenske Skolevæsens nyere Historie, fordi den efter Kommissionens Mening indeholder et stærkt Erfaringsbevis for Rigtigheden af den Opfatning, som leder os, naar vi ikke give Valgfrihedens Princip en videre Anvendelse indenfor Skolens Enemærker end skeet er, idet vi kun have opstillet Fransk i Fællesskolens to sidste Aar som absolut valgfrit Fag, og ogsaa dette kun for de Disciple, som forlade Skolen med det afsluttede Fælleskursus, medens de Disciple, der gaa over i Gymnasierne maa medbringe Vidnesbyrd om, at de have tilegnet sig den elementære Kundskab i Fransk, som meddeles i Fællesskolen.

Den Valgfrihed, som forøvrigt indføres ved den af os foreslaaede Ordning, omfatter, ved Siden af Adgangen til at vælge mellem Latingymnasiet og Realgymnasiet, kun Valget

mellem en Latinlinie og en Engelsklinie, der gaa ved Siden af hinanden saavel gjennem Fællesskolens 4 sidste Aar som op igjennem hele Realgymnasiet. Opstillingen af disse to sideordnede, indbyrdes valgfrie Linier er en Eiendommelighed ved den af Kommissionen foreslaaede Ordning, som, hvis den kun var bleven gjort gjældende for Fællesskolen og ikke tillige for Realgymnasiet, vilde have skilt den klassiske Linie fra Reallinien ligefra det Punkt, da Latin og Engelsk indtræde i Fagkredsen, forudsat, at den Kundskab i Latin, som erhverves i Fællesskolen, var bleven krævet som Betingelse for Optagelsen i Latingymnasiet og den tilsvarende Kundskab i Engelsk for Optagelsen i Realgymnasiet. I de øvrige Fag vilde Undervisningen vistnok kunnet vedblive at være fuldstændig fælles, saaledes som den nu er efter vort Forslag, og Skolen vilde altsaa dog for den største Del bleven en Fællesskole. Men Fællesskabet mellem den klassiske og den reale Linie er gjort endnu videre og betydningsfuldere derved, at Latin og Engelsk vedblive at staa som Alternativer ogsaa Realgymnasiet opigjennem; thi efter denne Ordning kan en Discipel, der har fulgt Latinlinien, med samme Lethed gaa over til Realgymnasiet som til Latingymnasiet, medens rigtignok Engelsklinien ikke uden en supplerende Examen i Latin kan føre til Latingymnasiet.

Kommissionen har ved denne Opstilling af Latin som et med Engelsk alternativt Fag ladet sig lede af den Tanke, at det latinske Sprog ligesaavel som det engelske indeslutter en ogsaa for Realdannelsen vigtig, skjøndt ikke uundværlig Kundskab. I Preussen og flere tydske Lande ligesom ogsaa i Frankrig er Latin optaget som obligatorisk Fag gjennem hele Realskolen, og vor Undervisningskommissin af 1839 foreslog Latin som obligatorisk Fag i den lavere Afdeling af Skolen (for Alderen fra 10 til 14 Aar), hvis Bestemmelse skulde være, „at tjene som fælles forberedende Dannelsesanstalt baade for de til akademiske Studier Bestemte og for dem, der ville uddanne sig for en høiere borgerlig Virksomhed uden egentlige akademiske Studier." Under Hensynet til, at Sprogfagenes Antal alligevel maa blive stort i vore Skoler i Sammenligning med hvad der

er Tilfældet i de tydſke og franſke Skoler, vilde nærværende Kommisſion hverken vove efter de nævnte Landes Exempel at foreſlaa Latin ſom obligatoriſk Fag gjennem det hele, paa en fuldſtændig Realdannelſe beregnede Kurſus, eller med Kommisſionen af 1839 at optage det ſom obligatoriſk Fag for alle Diſciple i Fællesſkolen. Det ſamme og andre Hensyn gjøre det ogſaa efter vor Opfatning utilraadeligt at opſtille Latin ſom valgfrit ved Siden af de øvrige ſom obligatoriſke opſtillede Fag. Kommisſionen vilde derfor ingen anden Udvei havt, end i Overeensſtemmelſe med vor nærværende Ordning og efter andre Landes, navnlig Sveriges, Danmarks og Belgiens Exempel, hvor Forholdene ligeſom hos os gjøre det nødvendigt at optage flere nyere Sprog i Skolen, at holde det latinſke Sprog aldeles borte fra Realſkolen, naar man ikke i den Plads, ſom ved den af os foreſlaaede Ordning anviſes det latinſke Sprog ved Siden af det engelſke, havde fundet et Udtryk for den Opfatning af disſe Sprogs ſaavel abſolute ſom relative Betydning for Realdannelſen, hvilken vi anſe for den rette. Idet Undervisningen i alle de øvrige Fag bliver aldeles den ſamme for dem, der følge Latinlinien, ſom for dem, der følge Engelſklinien, baade i Fællesſkolen og i Realgymnaſiet, vil denne Ordning give Anledning til at høſte belærende Erfaringer baade om det latinſke og om det engelſke Studiums Betydning for Almendannelſen.

Det vil forøvrigt ſtrax falde i Øinene, at Latinlinien indenfor Fællesſkolen i en Henſeende indtager en gunſtigere Stilling end Engelſklinien, idet den Diſcipel, der har fulgt Latinlinien, kan, ſom allerede paapeget, med ſamme Lethed gaa over i Realgymnaſiet ſom i Latingymnaſiet, medens den, ſom har fulgt Engelſklinien maa indhente den manglende Kundſkab i Latin, inden han kan optages i Latingymnaſiet. Denne de tvende Sprogs indbyrdes Stilling i Undervisningskredſen vil viſtnok ſkjænke Latinlinien en ſtørre Tiltrækningskraft end Engelſklinien. De Diſciple, for hvem det ikke allerede paa det Punkt, hvor Latin-Engelſk indtræder, er en afgjort Sag, at de ved Fællesкurſets Slutning enten ſkulle ſtandſe ſin Skolegang eller gaa over i Realgymnaſiet, maa nemlig, for at holde ſig Valget mel-

lem begge Gymnasier aabent, forudsættes at ville foretrække Latinlinien fremfor Engelsklinien; men dette kan ikke undgaaes, naar man hverken finder det rigtigt at gjøre Latin til tvungent Fag for Alle indenfor Fællesskolen og i Forbindelse dermed opsætte Engelsken til Gymnasiet, eller vover at foreslaa den hele Latinundervisning henlagt til Latingymnasiet. Med Hensyn hertil vil Kommissionen ikke undlade til Slutning at tilføie den Bemærkning, at, forsaavidt som Disciple, der have gjennemgaaet Realgymnasiets Latinlinie, komme i Stillinger, hvor Kjendskab til Engelsk faar en større Vigtighed, ville de efter Kommissionens Formening med forholdsvis stor Lethed kunne tilegne sig den fornødne Færdighed i Sproget paa Grundlaget af den i Skolen erhvervede almindelige Sprogdannelse.

Der har oftere været udtalt den Anke over vor nærværende examen artium, at den tvinger Skolens Undervisning til at henvende sig formeget til Disciplens Hukommelse og derved lægger Skolen Hindringer iveien for at behandle Undervisningsstoffet paa den Maade, som vilde være mest frugtbringende for Udviklingen af Dømmekraften og den modnere Tænkning. Det ærede Departement har selv for længere Tid tilbage betegnet den „Omstændighed, at der ved examen artium maa gjøres Rede paa eengang for alt det Kundskabsforraad i mange og forskjelligartede Fag, som Examinanden har tilegnet sig i Løbet af mange Aar, som en af de væsentlige Aarsager til, at denne Examen maa antages at give Skolens Undervisning en for Dannelsen mindre frugtbringende Retning."

Departementet yttrede ved samme Leilighed, at under de nye Krav til Skolen, som Livsforholdenes Udvikling stiller, „gjælder det desto mere om, at det (som læres) læres paa den rette Maade, saa at det ikke lægges hen som en død og ufrugtbar Skat, men derimod bliver til en levende Kundskab, der slaar varig Rod i Aanden og bærer Frugt for Livet. Men en saadan levende Tilegnelse vilde formentlig fremmes, naar Kundskabsstoffet kunde inddeles i forskjellige Afsnit, saa at Lærlingen, naar han engang havde godtgjort sin Modenhed i det ene Afsnit, kunde fritages for nogen senere Prøve deri."

Kommisſionen, der deler den Opfatning, ſom Departementet har udtalt i de anførte Ord, antager, at de Ankr, ſom ſaaledes have været reiſte mod den nuværende examen artium, maa for den væſentligſte Del bortfalde efter den af os foreſlaaede Ordning af Skolen, uagtet man ikke med Departementet i det Cirkulære, hvorfra de anførte Ord ere hentede, foreſlaaer den endelige og Optagelſen ved Univerſitetet betingende Prøve henlagt til Skolerne, en Foranſtaltning, ſom Kommisſionen, med den i begge vore Broderlande trufne Ordning og de derunder høſtede Erfaringer for Øie, ikke vover at anbefale. I Danmark, hvor examen artium i længere Tid har været henlagt til Skolerne ſom en Afgangsexamen for disſes egne Diſciple, er man, uagtet baade de lokale og andre Forholde der gjøre en omhyggelig Kontrol med Skolerne lettere end hos os, dog kommen til den Erkjendelſe, at Ulemperne ved denne Ordning overveie Fordelene, og Kommisſionen har al Grund til at antage, at Afgangsexamen ved Skolerne dernede ſnart igjen vil blive afſkaffet ſom Adgangsexamen til Univerſitetet. Hvad Sverige angaar, ſaa har Afgangsexamen ved Skolerne, til hvilken her ogſaa alle Privatiſter henviſes, kun beſtaaet i to Aar, og der kan altſaa ikke endnu vel være Tale om Erfaringens Vidnesbyrd, ſom desuden, naar der kun anſtilledes Sammenligning mellem den tidligere Ordning og den nuværende, utvivlſomt paa Grund af den førſtes eiendommelige Forhold, maatte falde ud til Fordeel for den ſidſte. Hvad vi derimod allerede nu med Vished vide om den ſvenſke Ordning af, hvad der ſvarer til vor examen artium, det er, at den Kontrol, hvormed man der har anſeet det nødvendigt at omgjærde Examen, naar den henlægges til Skolerne, udgjør et ſaa ſtort Maſkineri, at vi hos os og med vore ufuldkomnere Kommunikationsmidler vilde have Vanſkelighed ved baade at tilveiebringe og anvende det. Det kan derhos heller ikke nægtes, at en fælles Artium for det hele Land ogſaa har ſine Fordele ſaavel gjennem den til en fælles Maaleſtok knyttede Prøvelſe af de Reſultater, ſom de forſkjellige Skolers Undervisning har medført, ſom ved den hævende Indflydelſe, den maa antages at udøve paa den pri-

vate Undervisning. Men Kommissionen erkjender, at det er et billigt Krav fra Skolens Side, at den Prøve, som udøver en væsentlig Indflydelse paa Reguleringen af Skolens Virksomhed, gives saadanne Former, at ogsaa Skolens Lærerstand faar Anledning til ved at deltage i dens Afholdelse at give et Udtryk for sin Dom om, hvad der bør fordres og hvad ikke af dem, som fremstille sig til denne Prøve. Men dette Krav antager Kommissionen vil blive tilfredsstillet, naar artium, saaledes som man nedenfor vil foreslaa, bliver afholdt af Universitets- og Skole-Lærere i Forening. Naar der derhos ved en let gjennemførlig Foranstaltning aabnes Examinander Adgang til at aflægge den skriftlige Del af Examen ved den Skole, hvor de høre hjemme, eller som ligger deres Hjemsted nær, saa at de ikke behøve at begive sig paa Reisen til Kristiania, førend de vide, om de have bestaaet den skriftlige Examen, antager Kommissionen, at examen artium vil blive ordnet paa en baade for Universitet og Skole betryggende og med vore Forhold stemmende Maade.

Efter den nu bestaaende Ordning danner Universitetets Foredrag til Andenexamen det sidste Afsnit af det hele paa Almendannelse beregnede Kursus, og efter Kommissionens Formening er dette at foretrække for Henlæggelsen af Almendannelsens hele Kursus til Skolen. Kommissionen sætter ikke dette Universitetskursus's egentlige Betydning i Meddelelse af nyt Kundskabsstof, men i Indførelsen i den friere videnskabelige Methode, som mere tilhører Universitetet end Skolen. Derfor er Kommissionen ogsaa tilbøielig til at antage, at de Studerende, som have gjennemgaaet Realgymnasiet, bør ligesaavel som de, der have gjennemgaaet Latingymnasiet, kunne underkaste sig Andenexamen. Vistnok er det under Forudsætning af, at bestaaet examen artium skjænker de Realstuderende Adgang til Krigsskole og polyteknisk Skole, uden at bestaaet Andenexamen tillige kræves, sandsynligt, at under den nærværende Ordning af Universitetets Examensforhold faa Realstuderende vilde benytte sig af Adgangen til at tage Andenexamen; men for de Færre, som ønske at erhverve denne mere fuldstændige paa Realskolens Grundlag byggede Almendannelse, vil Berettigelsen dertil være

af stor Betydning. Kommissionen har derfor anseet det for sin Pligt allerede nu foreløbig at behandle Spørgsmaalet om, hvorledes Andenexamen maatte blive at indrette, naar den ikke blot skulde komme i fuld Overeensstemmelse med den af os foreslaaede Ordning af den lærde Skole, men ogsaa med Realdannelsens Maal for det Tilfælde, at de paabegyndte Overveielser maatte føre til det endelige Resultat, at der gives de Realstuderende Adgang til denne Examen, og den Mening herom, som Kommissionen har dannet sig efter Conference med Dhrr. Professorer Broch, Monrad, Rasch og Unger samt Lektor Christie, der efter Departementets Anmodning have bistaaet Kommissionen ved denne foreløbige Behandling af Spørgsmaalet, findes udtalt i nedenstaaende Afsnit om Andenexamen, hvorpaa Universitetets Opmærksomhed specielt bedes henledet.

Med Hensyn til den Tid, som efter vort Forslag vil medgaa til Almendannelsens hele Kursus, skal Kommissionen oplyse, at man i denne Henseende har troet at burde slutte sig til det Bestaaende. Alle offentlige Latin- og Realskoler have et Kursus, som er beregnet paa 8 Aar fra Tiaarsalderen af. Af de tre efter den gamle Plan indrettede Skoler har Kristiania Skole et syvaarigt Kursus; men Flerheden af denne Skoles Disciple, som optages fra Borgerskolen, har i denne havt 5 Aars forudgaaende Skolegang. Throndhjems Skole har for havt et otteaarigt Kursus; nu er det forandret til et syvaarigt, men om den forberedende Undervisnings Varighed gjælder for Flerheden af Disciplene det samme, som er oplyst for Kristiania Skoles Vedkommende. Skolekursets Varighed er altsaa 12 Aar, og Overgangen til Universitetet vil, naar Barnets Undervisning begynder med det 6te Aar, regelmæssig finde Sted i en Alder af 18 Aar. Hertil kommer den Tid, som medgaar til Andenexamen og som efter Reglementet skal være $1\frac{1}{2}$ Aar. Den samme samlede Tid vil i Tilfælde af, at 1ste Klasse i Fællesskolen i Overeensstemmelse med Schemaet indrettes med halvandetaarigt Kursus, udkræves efter Kommissionens Forslag, som imidlertid forkorter Andenexamenskurset med $\frac{1}{2}$ Aar og derimod giver Skolekurset en tilsvarende Forlængelse, en Forandring, som væ-

sentlig er begrundet deri, at den Mathematik og Naturhistorie, der for Tiden foredrages til Andeneramen bliver henlagt til Skolen, som ogsaa skal meddele en elementær og forberedende Undervisning i Physik.

Vil man undersøge, hvorledes Forholdet mellem det nuværende Skolesystem og det af Kommissionen foreslaaede stiller sig med Hensyn til Udgifterne til Skolevæsenet, kan man betragte det Antal af Klasser, der efter hvert af dem udkræves til Opnaaelsen af det samme Maal, som en rigtig Betegnelse af dette Forhold. Sammenligningen bør da anstilles mellem den af os foreslaaede Fællesskole i Forening med et Latingymnasium paa den ene Side og vore nuværende Latin- og Realskoler fra den Klasse af, i hvilken Disciplen optages i Niaarsalderen, paa den anden Side. En saadan Latin- og Realskole har under den mindst fuldkomne Udstrækning, der ligger indenfor Grændserne for, hvad der betragtes som tilstedeligt, 2 Fællesklasser, 3 Latinklasser og 2 Realklasser, der delvis have Undervisning fælles med de sideordnede Latinklasser og derfor med Hensyn til Udgiftsspørgsmaalet kunne betragtes som 1 Klasse, eller ialt 6 Klasser. Den af Kommissionen foreslaaede Ordning tilsteder ikke de etaarige Klassers Sammendragning til toaarige i saa stor Udstrækning, som den bestaaende Ordning, og ved Skoler (Fællesskole med Latingymnasium), hvis nederste Klasse bliver indrettet med halvandenaarigt Kursus, vil ogsaa her udkræves 6 Klasser (4 for Fællesskolen og 2 for Latingymnasiet) og, da der maa opføres særskilte Timer for Latinlinien og Engelsklinien, og Disciplene derhos nødvendigvis maa deles i 2 Afdelinger for Latinens og Engelskens Vedkommende i det første og det andet Aar, da disse Sprog læses, vil der blive omtrent 24 ugentlige Timer for Lærerne at bestride foruden de ovenfor opførte 30 (eller 31) i hver af Fællesskolens 6 Klasser.

Men da den nuværende Ordning med samme Grad af Nødvendighed kræver Disciplenes Deling i to Afdelinger for Tydskens, Latinens, Græskens og Engelskens Vedkommende i de Klasser, hvor disse Sprog indtræde i Fagkredsen, ville Bekost-

ningerne blive omtrent de samme efter begge Systemer, naar de gjennemføres paa den mindst fuldkomne Maade, som hvert Systems egen Beskaffenhed tilsteder, og man tillige seer bort fra de tre Skoler, som for Tiden kun indeslutte en klassisk Linie lige fra Skolens Begyndelsespunkt. Men efterhvert som Organisationen fuldkommengjøres, viser Kommissionens Ordning sig forholdsvis billigere, og med udelukkende etaarige Klasser vil der efter den gamle Ordning udkræves 3 Fællesklasser, 6 Latinklasser og 4 Realklasser eller 13 Klasser ialt, medens der efter Kommissionens Ordning vil udkræves 6 Klasser i Fællesskolen og 3 Klasser i Latingymnasiet foruden 24 Timer til Engelsk eller Latin, altsaa ialt omtrent 10 Klasser. Kommissionen anseer det derfor utvivlsomt, at det samme Maal vil kunne naaes med mindre økonomisk Opofrelse for Samfundet gjennem den af os foreslaaede Indretning af Skolevæsenet end gjennem den nuværende.

Undervisningsplan for Fællesskolen.

Religion.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen besidde sikker Kundskab i den bibelske Historie og i den kristelige Troes- og Sædelære efter den evangelisk-lutherske Bekjendelse.

1ste Klasse (3 Timer). Bibelhistorie: den hellige Historie gjennemgaaes i sin Helhed (Jesu Liv udførligere) under stadig Benyttelse af de hellige Skrifter og med en kortfattet Lærebog til Veiledning.

Katekismus: 2 a 3 Parter.

Et Udvalg af Psalmer.

2den Klasse. (3 Timer). Her begyndes paa en større Bibelhistorie (f. Ex. Vogts), af hvilken læses omtrent 80 Sider (til 1ste Samuels Bog).

Katechismen læses ud og repeteres.

Et Udvalg af Psalmer.

3die Klasse (2 Timer). Pontoppidans Forklaring, 1ste Part.

Bibelhistorie, omtrent 60 Sider (til de 4 store Profeter).

4de Klasse (2 Timer). Forklaringen til 2den Parts 3die Artikel.

Bibelhistorie, omtrent 100 Sider (til Palmesøndag).

Her gjennemgaaes Søndagstexterne.

5te Klasse (2 Timer). Forklaringen læses ud.

Bibelhistorie ligesaa.

6te Klasse (2 Timer). Repetition af Forklaringen og Bibelhistorien.

Fra 2den Klasse af forbindes med Religionsundervisningen Læsning af Bibelen, fornemmelig af de historiske Bøger. Under den bibelhistoriske Undervisning medtages det Nødvendige af den bibelske Geografi.

Norsk.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen med Orden og Tydelighed i sprogrigtig Form og uden orthografiske Feil skriftlig kunne behandle en lettere Opgave, hentet fra en Forestillingskreds, som maa antages at være bam bekjendt fra Skolens Undervisning eller fra Livet.

Han maa derhos have erhvervet sig nogen Kjendskab til Modersmaalets Skjønliteratur ved Læsning af et Udvalg af de vigtigste norske og danske Forfatteres Værker samt kunne med rigtigt Udtryk oplæse og tilfredsstillende forklare et forelagt Stykke af en Forfatter.

Undervisningen i Norsk, der i de to nederste Klasser antages at burde besørges af den samme Lærer, som har Tysk, bør skride frem efter følgende Plan:

1ste Klasse (5 Timer i 1½ Aar). Læseøvelser anstilles med Vægt paa tydelig og flydende Læsning; det Læste gjennemgaaes og gjengives. Mundtlig bibringes Kjendskab til Hovedtaledelene, den enkelte Sætning og dens Dele. Af Formerne meddeles, hvad der svarer til de gjennemgaaede tyske. Vers og prosaiske Smaastykker læses og fremsiges. Skriftlige

Øvelser anstilles dels gjennem Afskrivning efter Bog eller af noget Udenadlært, dels gjennem Diktat eller Gjengivelse af Noget, der er læst og gjennemgaaet paa Skolen. Grammatiske Øvelser kunne ogsaa anstilles skriftlig.

2den Klasse (5 Timer). Undervisningen fortsættes omtrent paa samme Maade, men med stigende Fordringer. Ved Læseøvelsen lægges Vægten paa en ren og dialektfri Udtale og rigtig Betoning af Stavelserne. Kjendskabet til Taledelene udvides og befæstes, hvorefter meddeles en Oversigt over Sætningsforbindelserne, som indøves ogsaa gjennem skriftlige Arbeider. Formlæren gjennemgaaes efterhaanden i Forbindelse med den tilsvarende tydske. Foruden Diktat anvendes blandt skriftlige Øvelser Afskrivning af noget Udenadlært samt Gjengivelse af forelæste eller mundtlig fortalte Smaafortællinger. Regler for Orthografi og Interpunktion meddeles.

3die Klasse (4 Timer). Vægten lægges ved Læseøvelserne paa den rigtige Betoning inden Ord og Sætning, saa at den vidner om Forstaaelse af det Læste; Gjengivelsen bliver mere fri og sammenhængende. Ved Gjennemgaaelsen accentueres mere Nuanceringerne i Udtrykket, og det billedlige Udtryk forklares nøiere. Sætningslæren gjennemgaaes mundtlig, dernæst Formlæren efter en Grammatik. Mundtlig gjengives selvvalgte Eventyr, Fortællinger og Digte, og disse Øvelser afvexle med Foredrag af udenadlærte lignende. De skriftlige Øvelser bestaae i Gjengivelse af selvvalgte Stykker, Omsætning af Digte til Prosa, Fortællinger, dannede efter de læste som Mønstre, Diktat, hvorunder ogsaa Interpunktionen indøves.

4de Klasse (3 Timer). Ved Læseøvelserne maa der stræbes efter et saavidt muligt udtryksfuldt Foredrag til Gjengivelse af Stykkets Tanke og Tone. Gjennemgaaelsen maa mere dvæle ved Enkeltheder, og det billedlige Udtryk søges finere fattet. Sætningslæren gjennemgaaes i Sammenhæng og den hele Grammatik repeteres. Digte og selvvalgte Fortællinger eller Beskrivelser foredrages. Stilene kunne være Fortællinger, omskrevne Digte, Biografier og Beskrivelser, hvorved ogsaa Brevformen anvendes.

5te og 6te Klasse (3 Timer i hver). Der læses Forfattere eller længere Stykker af disse, dramatiske Arbeider saavidt muligt i Karakter; der meddeles Notitser om Forfatterne og rhetoriske Bemærkninger, derunder ogsaa Læren om Tropер og Figurer. De efterhaanden meddelte mythologiske Oplysninger samles i det sidste Skoleaar, ligesom Disciplene gjøres bekjendte med det jambiske og trochæiske Versemaal. Til mundtligt Foredrag anvendes Digte, længere Fortællinger, Sagastykker, sammendragne Beskrivelser. Emnerne kunne være dels opgivne, dels selvvalgte. Skriftlige Arbeider ere: Beskrivelser, Personkarakteristiker, Individualisationer, historiske og geografiske Skildringer, Uddrag og Sammendrag af Forfatteres Arbeider samt Bemærkninger over dem, hvorved Tankegangen, Anlægget og Karaktererne deri fremstilles. Nu og da bør ogsaa Øvelser anstilles i at læse Svensk.

Latin.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen statarisk have gjennemgaaet samt særligen kunne oversætte og fyldestgjørende forklare følgende Udvalg af latinske Forfattere:

a. 3 Bøger af Cæsars bellum gallicum eller civile
   eller
   2 Bøger af Cæsar og 8 à 10 Feltherrer af Cornelius Nepos.
b. Sallusts Catilina eller et tilsvarende Kvantum af Jugurtha.
c. 30 Kapitler af Ciceros Taler.
d. 3 Bøger af Phædrus med Forbigaaelse af Prologer og Epiloger.

Disciplen bør derhos besidde sikker Kundskab i Formlæren og de syntaktiske Hovedregler efter den regelmæssige prosaiske Sprogbrug samt ved Hjælp af Lexikon og Grammatik kunne skrive en let Stil uden væsentlige Feil imod Formerne og Sprogbrugen.

Undervisningen, som paabegyndes i Fællesskolens 3die Aar, antages at burde gaa frem efter følgende Plan:

3die Klasse (6 Timer). Det Væsentlige af Formlæren inden Grændserne for den regelmæssige Sprogbrug gjennemgaaes og indøves stadig ved Analyse af latinske Læsestykker samt ved mundtlig og skriftlig Oversættelse af passende norske Exempler. Af Syntaxen medtages kun leilighedsvis og mundtlig de vigtigste Grundregler, navnlig om Ordenes Forbindelse i den enkelte Sætning, forsaavidt som de komme til Anvendelse under Gjennemgaaelsen af Læsebogen. Øvelse i Retrovertering efter denne anstilles.

4de Klasse (6 Timer). Formlærens Gjennemgaaelse fortsættes og udvides. Af Syntaxen læres de vigtigste Regler af Kasuslæren. Grammatiken indøves ved skriftlige og mundtlige Øvelser i at oversætte fra Norsk til Latin. Af Forfattere læses Cæsar (1 a 2 Bøger) eller Cornel (8 à 10 Feltherrer).

5te Klasse (6 Timer). Af Grammatiken læses Kasuslæren's Hovedregler i Sammenhæng, hvorhos det Vigtigste af Læren om Tempora og Modi medtages under Forfatterlæsningen. Grammatikkundskaben indøves og befæstes ved smaa Stile dels hjemme, dels paa Skolen efter en Exempelsamling. Af Forfattere læses Cæsar (1 a 2 Bøger) samt Phædrus (3 Bøger).

Anmærkning: Et Medlem foretrækker væsentlig af Hensyn til Fælleskursets tidligere Afslutning mere af Cæsar med Udelukkelse af Phædrus eller at ialfald disse Maalsbestemmelser stilles alternativt.

6te Klasse (6 Timer). Læsningen af Syntaxen fortsættes (de vigtigste Hovedregler af Læren om Tempora, Modi og Sætningsforbindelser); desuden medtages det Allervæsentligste af Orddannelseslæren. Stileøvelserne udvides ved lettere sammenhængende Arbeider dels paa Skolen, dels hjemme. Af Forfattere læses Sallusts (Catilina eller tilsvarende Kvantum af Jugurtha) samt omtrent 30 Kapitler af Ciceros Taler. I Skoleaarets Slutning repeteres samtlige i Fællesskolen læste Forfattere.

Forsaavidt Tiden maatte tillade kursorisk Læsning, anvendes dertil Cæsar, Eutropius eller Historia Romana, f. Ex. Schirlitz's.

Tydsk.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen besidde sikker Kundskab i det Væsentlige af Grammatiken samt Færdighed i at oversætte forhen ulæste Stykker, som ingen særegne Vanskeligheder indeholder; derhos bør han ved Hjælp af Lexikon kunne skrive en Stil uden grovere Feil.

1ste Klasse (6 Timer). Læseøvelser anstilles til Kjendskab af de vigtigste Lyd og Lydforbindelser, hvorved det Læste oversættes af Læreren. Af Læsebogen gjennemgaaes Exempler med svage Verber, hvert Nummer retroverteres og Verbernes Former sammenstilles. Artiklens, Substantivernes og Adjektivernes Deklination indøves, Pronominer og de svage Verber gjennemgaaes samt enkelte Exempler af de stærke. Skriftlige Øvelser ere Afskrivning efter Bog, Diktat og grammatiske Øvelser, ligeledes skrives smaa Exempler, der rettede læres udenad ligesom de retroverterede.

2den Klasse (5 Timer). Under fortsat Læsning samles de stærke Verber efter Grammatiken, Præpositionerne og deres Styrelse medtages. Derpaa gjennemgaaes Formlæren samlet og derunder medtages Kjønsreglerne. I Begyndelsen retroverteres samtlige Exempler, senere udvalgte Stykker. Lette Sætninger oversættes skriftlig paa Tydsk.

3die Klasse (3 Timer). Læsestoffet tages af Fortællinger, Fabler og Eventyr, Formlæren repeteres, hvorved medtages Læren om Verbernes Sammensætning. Af Syntaxen læses de vigtigste Regler om Kasuslæren samt om Præpositionernes Styrelse. Ugentlig skrives en Stil, der rettet læres udenad, saavelsom enkelte Læsestykker.

3de Klasse (4 Timer). Til Læsning benyttes Beskrivelser og lettere Smaadigte. Kasuslæren fuldstændiggjøres og repeteres; de vigtigste Regler af Tids- og Moduslæren bibringes under Læsningen. Retrovertering af det Læste, saavel nøiagtigere som friere anvendes. Ugentlig anstilles Stileøvelser, i Reglen skriftlig, tildels ogsaa mundtlig efter Forberedelse hjemme.

5te og 6te Klasse (2 og 3 Timer). Til Læsning benyttes vanskeligere Stof. Skildringer, oratoriske Prøver, lettere

Poesi, historiske Værker og sluttelig et dramatisk Arbeide. Den syntaktiske Kundskab udvides og befæstes og den hele Grammatik repeteres. Stileøvelser anstilles saavel skriftlig som mundtlig med let historisk Stof.

Engelsk.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen have tilegnet sig Sprogets Formlære og Syntax; kunne oversætte et forhen ikke læst Stykke af en lettere engelsk Forfatter samt ved Hjælp af Lexikon uden grovere Feil kunne skrive en engelsk Stil.

3die Klasse (6 Timer). Udtalen og Formlæren indøves under Benyttelse af en Læsebog. Mundtlig Oversættelse paa Engelsk af lette Exempler. Diktatøvelser. Mundtlig Retroversering.

4de og 5te Klasse (5 og 4 Timer). Læsebog. Formlæren læses fuldstændigere og repeteres. Det Vigtigste af Syntaxen læses. Diktatøvelse. Stile dels hjemme dels paa Skolen. Øvelser i mundtligt Udtryk.

6te Klasse (3 Timer). Forfatterlæsning. Oplysninger om Sprogets og Literaturens Historie meddeles paa Engelsk, ligesom ogsaa Undervisningen forøvrigt for en væsentlig Del meddeles i Sproget selv. Stilskrivning fortsættes.

Fransk.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Disciplen besidde Sikkerhed i den rigtige Udtale og i det Væsentlige af Formlæren samt færdigen kunne oversætte og i Forhold til den fordrede grammatikalske Kundskab fyldestgjørende forklare 40 à 50 Blade af sammenhængende lettere Læsestykker af en Læsebog.

5te Klasse (3 Timer). Udtalen og Formlæren indøves ved mundtlige og skriftlige Øvelser samt ved Læsning i en Læsebog, hvori foruden det første Exempelstof læses en 10 à 12 Blade. Retroversering i det Omfang, som Tiden tillader det.

6te Klasse (3 Timer). Formlærens Indøvelse fortsættes, udvides og befæstes ved lignende Øvelser, idet det tilbagestaaende Kvantum af Læsebogen (30 à 40 Blade) læses. Af

Syntaxen medtages leilighedsvis kun de alleralmindeligſte og meſt fremtrædende Særegenheder.

Hiſtorie.

Ved fuldendt Kurſus i Fællesſkolen bør Diſciplen have en klar Overſigt over den almindelige Verdenshiſtorie og fuldſtændigere Kundſkab i Nordens, fornemmelig Fædrelandets, Hiſtorie.

1ſte og 2den Klaſſe (3 Timer i hver). Verdenshiſtoriens vigtigſte Begivenheder i fragmentariſt Fremſtilling, fornemmelig knyttet til Skildringer af de mærkeligſte hiſtoriſke Perſonligheder. Norges Hiſtorie, Kalmarunionen ud. Stoffet fordeles omtrent lige paa begge Klaſſer. I 2den Klaſſe meddeles den franſke Revolution mundtlig i Uddrag; forſaavidt dertil ikke maatte findes Tid, ſkeer det i 4de Klaſſe.

3die Klaſſe (3 Timer). Efter en Indledning om Folkevandringen læſes Middelalderens Hiſtorie efter en kortfattet Lærebog. Norges Hiſtorie til 1814.

4de Klaſſe. (3 Timer). Den nyere Hiſtorie efter en kortfattet Lærebog, til den franſke Revolution. Norges Hiſtoſtorie repeteres.

5te Klaſſe (2 Timer). Den franſke Revolution til Nutiden efter en kortfattet Lærebog. Nordens Hiſtorie.

6te Klaſſe (2 Timer). Reſten af Nordens Hiſtorie. Repetition (den gamle Hiſtorie fremdeles i fragmentariſt Fremſtilling).

Geografi.

Ved fuldendt Kurſus i Fællesſkolen bør Diſciplen beſidde Kjendſkab til Jordens naturlige Beſkaffenhed og de Betingelſer den frembyder for det organiſke Livs Udvikling; videre forlanges en Overſigt over den politiſke Geografi. Fuldſtændigere Kjendſkab til de tre ſkandinaviſke Lande forlanges.

1ſte Klaſſe (3 Timer). I første Halvaar meddeles væſentlig efter Globus og Vægkarter en almindelig Overſigt over Jordens Beſkaffenhed, Fordelingen af Land og Vand, Verdensdelenes Form og gjenſidige Beliggenhed, ſamt over de vigtigſte Fjeldſyſtemer og Vasdrag. I andet Halvaar læſes

efter et Udtog Europas politiske Geografi. I tredie Halvaar læses efter samme Udtog den almindelige Indledning og de fem Verdensdeles naturlige Beskaffenhed; det nye Kuld erholder da den for første Halvaar opførte Undervisning ved at følge med paa Skolen uden at lære Lektier.

2den Klasse (2 Timer). Udtoget læses ud og repeteres. I 3die, 4de og første Halvaar af 5te Klasse (2 Timer i hver Klasse) læses hele den almindelige Geografi efter en større Lærebog. I andet Halvaar af 5te Klasse læses den almindelige Indledning.

6te Klasse (1 Time). Hele Geografien med Undtagelse af den almindelige Indledning repeteres.

Naturhistorie.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Eleven gjennem nærmere Kjendskab til enkelte Repræsentanter for de større Grupper have erhvervet sig en Oversigt over de tre Naturriger og den Rolle de spille i Naturens Liv.

2den Klasse (2 Timer). Gjennem en fyldigere Beskrivelse af Menneskets Legeme og andre fremtrædende Hovedformer gives en Oversigt over Pattedyrenes, Fuglenes og Krybdyrenes Naturhistorie. I Vaarmaanederne meddeles ved Forevisning af Planter Botanikens Begyndelsesgrunde, Eleverne tilholdes at samle og opbevare Planter, der beskrives og sammenlignes.

3die Klasse (2 Timer). Paa samme Maade som i foregaaende Klasse fuldendes Gjennemgaaelsen af Dyrerigets Naturhistorie; ligesaa fortsættes Undervisningen i Botanik.

4de Klasse (2 Timer). Under Repetition af det i de to foregaaende Klasser Gjennemgaaede søger man at samle Elevernes Kundskaber til en systematisk Oversigt.

5te Klasse (1 Time). Eleverne bibringes ved Forevisning, Beskrivelse og Sammenligning Kjendskab til de vigtigste Sten- og Bergarter og deres almingelige Forekomst.

6te Klasse (1 Time). Det hele Kursus repeteres, hvorunder der tages Hensyn til de forskjellige Naturrigers gjensidige Betydning for hinanden.

Ved Undervisningen i Naturhistorie tænkes kun meget kortfattede Læreboger benyttede, saaledes i Zoologi f. Ex. Lütkens mindre Naturhistorie (Begyndelsesgrundene til Dyrerigets Naturhistorie).

Naturlære.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Eleven besidde Kjendskab til de Naturforhold, der enten have en stor Betydning for Jordens fysiske Tilstand, eller ere af større Vigtighed for det praktiske Liv.

5te Klasse (3 Timer). Undervisningen i Naturlære begynder med en almindelig Betragtning af de gasformige, flydende og faste Legemers Beskaffenhed, støttet til en fyldigere Beskrivelse af enkelte Repræsentanter for hvert Slags Legeme. Derefter omtales de vigtigste Grundstoffe, deres Indvirkning paa hinanden og deres vigtigste Forbindelser, forsaavidt Kjendskab hertil udfordres for Tilegnelsen af de beslægtede Videnskaber.

Den fysiske Undervisning begynder med Læren om Varmen; herunder omtales dens Virkninger og Anvendelser, dens Maaling og dens forskjellige Kilder. Derefter gjennemgaaes Rivningselektricitet og Luftelektriciteten samt Magnetismen.

6te Klasse (3 Timer). Her gjennemgaaes Mekanikens Hovedregler om Ligevægt og Bevægelse, anvendte paa faste, flydende og gasformige Legemer; de forskjellige i det daglige Liv anvendte Kræfter og deres Anvendelse umiddelbart og paa Maskiner omtales. Af Læren om Lyden medtages kun Hovedphænomenerne (Lyd, Tone og Echo) og deres Aarsager. Under Læren om Lyset medtages Reflexionen, Brydningen og Opløsningen af det hvide Lys, samt Theorien for Kikkerten og Mikroskopet. Endelig omtales Galvanismen og Elektromagnetismen i saadan Udstrækning, at Eleverne kunne forstaa Indretningen af den elektriske Telegraf.

Regning og Mathematik.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Eleven besidde en under praktiske Øvelser erhvervet Indsigt og Færdighed i de elementære arithmetiske Operationer med numeriske og algebraiske

Størrelser; ligesaa bør han have fikkert Kjendskab til den plane Geometri samt Øvelse i at anvende den paa Konstruktionsopgaver.

1ste Klasse (4 Timer). De fire Species i hele ubenævnte og benævnte Tal indøves. Der forelægges stadig Eleverne praktiske Opgaver fra det daglige Liv, som de løse dels paa Tavlen, dels ved Hovedregning. Naar Multiplikation og Division i benævnte Tal ere indøvede, løses Opgaver af den enkelte Reguladetri ved at anvende begge disse Regningsarter, den ene efter den anden.

Tabellen læres noiagtig.

2den Klasse (4 Timer til Regning og 2 til Tegning). De fire Species i brudne, ubenævnte og benævnte Tal indøves. Der fortsættes med Hovedregning og praktiske Øvelser, hvorunder indbefattes Opgaver fra den enkelte Reguladetri og Rentes Regning med brudne Tal.

I de to ugentlige Konstruktionstimer øves først Eleverne i Brugen af Lineal, Passer og Ridsefjær; de gjøres fortrolige med de forskjellige Arter af Rumstørrelse og deres Benævnelser ved at aflegne dem efter Fortegninger; derefter paabegyndes de simpleste Konstruktioner (Kopiering af Vinkler og Triangler, Halvering af Linier og Vinkler osv.)

3die Klasse (5 Timer til Regning og 1 til Tegning). De fire Species i Decimalbrøk indøves og anvendes paa Exempler, der især hentes fra det metriske Maalsystem. Eleverne gjøres fortrolige med Brugen af Bogstavudtryk ved Indsættelse af Talværdier i algebraiske Formler. De fire Species i negative Tal gjennemgaaes, og efterat Eleverne have opnaaet Færdighed i at indsætte ogsaa negative Værdier i Bogstavudtryk, indøves Addition og Subtraktion i Polynomer.

I Konstruktionstimen meddeles Kjendskab til Paralleler og deres Anvendelse til at dele Linier, Firkanter med parallele Sider samt med de Forandringer, retliniede Figurers Form kan underkastes uden Indvirkning paa deres Størrelse.

4de Klasse (5 Timer til Regning og 2 til Tegning). Multiplikation og Division af Polynomer indøves; derefter Po-

tenseren af Tal og Bogstavudtryk og Kvadratroduddragning af hele og brudne Tal; den erhvervede Færdighed i Bogstavregning anvendes ved Løsningen af Ligninger af første Grad, hvortil Eleverne selv i Regelen opstille Fundamentalligningerne; blandt Ligningerne behandles særlig Proportionerne.

I de to Tegnetimer meddeles Kjendskab til rette Liniers og Cirklers gjensidige Stillinger; derpaa øves Eleverne i Udmaaling af geometriske Størrelser (herunder indbefattet Maaling af Forholdet mellem rette Liniers Længde, Vinklers Gradeantal, retliniede Figurers Fladeindhold, Parallelepipeders og Prismers Rumindhold; fremdeles tilnærmelsesviis Udmaaling af krumme Linier, specielt Cirkellinien, af Cirkelfladen og cylindriske Flader og Legemer, endelig Kugleberegninger efter opgivne Formler).

5te Klasse (7 Timer). Kundskaben om Potenser udvides saavidt, at Anvendelsen af Logarithmer kan forstaaes, uden at disse dog benyttes i denne Klasse.

Eleverne øves i Løsningen af Ligninger af 1ste Grad med flere ubekjendte Størrelser. Hertil anvendes tre ugentlige Timer. I 4 ugentlige Timer læses og repeteres Halvdelen af den plane Geometri efter en Lærebog.

6te Klasse (7 Timer). I 3 ugentlige Timer indøves Brugen af Logarithmer paa lettere Exempler, ligesaa indøves Løsningen af Ligninger af 2den Grad med 1 og flere Ubekjendte.

I 4 ugentlige Timer fuldendes Læsningen af den plane Geometri, hvorefter der repeteres til Afgangsexamen.

I 3die og 4de Klasse bør en Time ugentlig, i 5te og 6te Klasse en Time hveranden Uge, benyttes til Gjenoptagelse og Udvidelse af det forhen Lærte, saaledes bør i 3die Klasse i denne Time indøves sammensat Reguladetri.

Frihaandstegning.

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Eleven besidde Færdighed i at tegne med Blyant efter Fortegninger, hvis Vanskelighed afpasses efter de enkelte Elevers Anlæg. Eleverne af

Engelſklinien bør tillige beſidde Færdighed i at afbilde fritſtaaende Gjenſtande med ſimple Former og i at tegne med Sortkridt.

Eleverne øves først i at tegne rette og krumme Linier i forſkjellige Stillinger og Kombinationer; derefter forelægger man dem Afbildninger af ſimple Gjenſtande, og, naar de med nogenlunde Sikkerhed kunne gjengive Konturerne, øves de i at anvende Skygning. Det maa anſees ønſkeligt, at Eleven undertiden ſamtidig med Fortegningen ogſaa har den derved afbildede Gjenſtand for Øie.

Gymnaſtik og Sang.

I Fællesſkolen anvendes i alle Klaſſer nogle ugentlige Timer til Gymnaſtik og Sang.

Undervisningsplan for Latingymnaſiet.

Religion.

Ved fuldendt Kurſus i Latingymnaſiet bør Diſciplen beſidde ſikker Kundſkab til de mærkeligſte Begivenheder af Kirkens Hiſtorie, ſamt kunne overſætte fra Grundſproget og gjøre Rede for Indhold og Tankegang i et af Evangelierne ſamt Galaterbrevet eller i dette ſidſtes Sted et tilſvarende Kvantum af andre nyteſtamentlige Breve.

1ſte Klaſſe (1 Time). Kirkehiſtorie og Bibellæsning. Man tænker ſig, at der ved Kirkehiſtorien tages Hensyn til Lærens Udvikling.

2den Klaſſe } (1 Time i hver). Ligeſaa.
3die Klaſſe }

Læsningen af det nye Teſtamente i Grundſproget begynder i 2den Klaſſes 2det Halvaar. I Kurſets ſidſte Halvaar Repetition af Kirkehiſtorie og det ſom af Teſtamentet er læſt i Grundſproget.

Norsk.

Det for Fællesskolen opstillede Maal udvides i Latingymnasiet derhen, at Disciplen foruden at kunne paa en med Hensyn til Sprog og Form fyldestgjørende Maade skriftlig behandle Opgaver, til hvis Besvarelse han kan hente Stoffet fra den Kreds af Kundskaber og Forestillinger, hvori dels den for Skolerne foreskrevne Undervisning, dels Livet maa forudsættes at have indført ham, skal have erhvervet en nogenlunde omfattende Kjendskab til den norske og danske Skjønliteratur ved Læsning af de mere betydningsfulde Forfattere, forbundet med en kort Oversigt over denne Literaturs Historie. I Oldnorsk maa han besidde en saadan Kundskab, at han kan med Færdighed oversætte og grammatisk forklare et Par Sagaer og Eddadigte. Nogen Færdighed i at læse og forstaae Svensk maa derhos være naaet.

1ste Klasse (4 Timer). Først læses et Udvalg af Fællesliteraturens Forfattere indtil 1814 med sproglige og literaturhistoriske Notitser, ligesom under Læsningen de vigtigste Stil- og Digtarter omtales. Senere læses Sprogprøver fra den ældre Tid (af Omfang omtrent som i Flors Læsebog) med Oversigt over Sprogudviklingen. Stof til Foredrag hentes i Regelen fra Undervisningen. Udarbeidelsen skrives efter gjennemgaaet Disposition (forfattet hjemme eller ex tempore). I det andet Halvaar anvendes to Timer til Oldnorsk, og gjennemgaaes da Lydlæren samt Deklination og den svage Konjugation efter en kortfattet Grammatik; til Læsning benyttes en Saga eller Sagastykker.

2den Klasse (4 Timer). Der læses et Udvalg af norske Forfattere siden 1814 med literaturhistoriske Oplysninger. Afvexlende skrives Stile og holdes Foredrag. I to Timer gjennemgaaes i Oldnorsk Formlæren fuldstændig samt det Vigtigste af Orddannelseslæren. Til Læsning en Saga og Kongespeilet.

3die Klasse (4 Timer). Efter en Lærebog meddeles en kort Oversigt over Literaturhistorien, støttet til forhaandenværende og udvidet Sprog- og Literaturkjendskab. Kjendskab til de vigtigste nyere danske Forfattere erhverves efter en Læse-

bog. Stile og Foredrag som forhen. I 1 Time ugentlig repeteres i Oldnorsk Formlæren og læses 2 a 3 Eddadigte.

Nu og da Læsning af svenske Forfattere.

Latin.

Ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet bør Disciplen kunne oversætte forhen ikke læste prosaiske Stykker, der hverken fra Sprogets eller Indholdets Side frembyde særegne Vanskeligheder, samt statarisk have gjennemgaaet følgende Udvalg af den romerske Literatur:

a. Hvad der ikke allerede i Fællesskolen er gjennemgaaet af Sallusts Catilina og Jugurtha.
b. 2 Bøger af Livius.
c. Af Ciceros Taler mindst 50 Kapitler udenfor hvad der er læst i Fællesskolen.
d. Ciceros Cato maior og Lælius eller tilsvarende Kvantum af hans Bøger de officiis eller af hans qvæstiones Tusculanæ.
e. Et Udvalg af Ciceros Breve i Omfang svarende til 12te Bog af hans epistolæ ad diversos.
f. En Bog af Tacitus eller et i Omfang dertil svarende Udvalg af een eller flere af følgende fildigere Forfattere: Tacitus, Plinius den Yngre, Qvinctilian, Seneca.
g. Af Ovids Forvandlinger et Udvalg paa mindst 1200 Vers

eller

En Komedie af Terents samt 500 Vers af Ovids Forvandlinger.
h. Af Virgils Æneide 2 Bøger.
i. Et Udvalg af Horats's Oder, mindst 900 Vers, samt mindst 500 Vers af hans andre Digte.

Disciplen bør derhos besidde sikker og grundig grammatikalsk Kundskab i den regelmæssige prosaiske Sprogbrug samt Bekjendtskab til de Afvigelser derfra, som forekomme i det gjennemgaaede Udvalg af Forfattere, Kjendskab til Hexametret, den sapphiske, alcæiske, asklepiadeiske Strofe, til det Væsentligste af de romerske Antikviteter, navnlig til de Partier deraf, som angaae

Statsforfatningen og Statsmyndighederne, til Literaturhistorien, fornemmelig hvad de læste Forfattere angaar, samt til det Vigtigste af Mythologien. Han maa derhos ved Hjælp af en norsk-latinsk Ordbog kunne skrive en Stil af let historisk Indhold.

1ste Klasse (10 Timer). Af Forfattere gjennemgaaes:

Af Ciceros Taler 50 Kapitler (udenfor det i Fællesskolen Læste) samt hvad der skal læses af hans filosofiske Værker, endvidere Udvalget af Ovid og Terents.

2den Klasse. (11 Timer) Livius, Sallust, Virgil, Udvalget af Horats's Oder.

3die Klasse (11 Timer) Tacitus eller det opstillede Ækvivalent, Ciceros Breve og hvad der skal læses Horats udenfor Oderne. I sidste Halvaar repeteres samtlige statariske Læste Forfattere.

Til kursorisk Læsning i Latingymnasiet benyttes efterhaanden Cæsar eller Justin, Ciceros Taler og Breve, Livius, et Udvalg af sildigere Forfatteres Værker. Grammatikens Læsning fortsættes og afsluttes, hvorhos den repeteres i sin Helhed. Af Metriken medtages det Vigtigste ved Læsningen af Ovid, Virgil og Horats. Af Antikviteterne meddeles det Fornødne dels ved Forfatterlæsningen, dels i de 2 sidste Aar efter en kortfattet Lærebog. De fornødne literaturhistoriske Oplysninger gives ved Læsningen af hver enkelt Forfatter, hvorhos en kort Oversigt over Literaturhistorien meddeles i de 2 sidste Aar (f. Ex. efter Indledningen til Tregders samlede Literaturhistorie). Øvelsen i Stil fortsættes med lettere historiske Stile dels ex tempore paa Skolen, dels hjemme, afvexlende med skriftlige Oversættelser fra Latin.

Græsk.

Ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet bør Disciplen statarisk have gjennemgaaet følgende Udvalg af den græske Literatur:

a. En Bog af Xenofons Anabasis eller Cyropædi (hvis 6te Bog af Anabasis vælges, læses foruden denne saa meget af en anden Bog, at det Hele bliver i Omfang ligt med en af de øvrige Bøger.

b. En Bog af Herodot eller af de længere Boger, mindſt 130 Kapitler.

c. Platons Apologia Socratis eller et dertil ſvarende Kvantum af Platons øvrige Værker,

eller

En Bog eller et dertil i Omfang ſvarende Udvalg af Xenofons Memorabilia Socratis.

d. En af de ſtørre af Demoſthenes's filippiſke Taler (Philippica I, de rebus Chersonnesi, Philip. III) eller 2 af de mindre (Olynth. I, II, III, de pace, Philip. II.),

eller

et tilſvarende Kvantum af andre attiſke Talere eller af Plutarch eller af Herodian eller af Lucian.

e. 6 Boger af Homers Iliade eller Odyſſe,

eller

4 Boger af Homer og et til 2 Boger ſvarende Kvantum af en Anthologi,

eller

3 Boger af Homer og en Tragedie.

Diſciplen bør derhos beſidde grundig Kundſkab i det Væſentlige af Grammatiken, Kjendſkab til det heroiſke Verſemaal og, forſaavidt han har læſt en Tragedie, til det jambiſke Trimeter; til det Vigtigſte af den heroiſke Tidsalders og de attiſke Antikviteter, navnlig de Punkter deraf, ſom ere fornødne til Forklaring af det læſte Udvalg af Literaturen; til Literaturhiſtorien, forſaavidt de læſte Forfattere angaar, ſamt til det Væſentligſte af Mythologien.

1ſte Klaſſe (8 Timer). Den regelmæssige Formlære efter den attiſke Dialekt indøves og befæſtes ved Læsning af en paſſende Exempelſamling eller Læſebog ſamt ved ſkriftlige Øvelſer. Derefter læſes en Bog af Xenofons Anabaſis eller Cyropædi.

2den Klaſſe (6 Timer). Af Forfattere læſes Homer (2 à 3 Boger) og Herodot. Formlæren repeteres. De uregelmæssige Verber læres, efterſom de forekomme under Læsningen, og ſamles efterhaanden efter Grammatikens Gruppering.

Ved Forfatterlæsningen medtages af Formlæren ogsaa det Vigtigste af den joniske og episke Dialekt. Af Syntaxen læres de vigtigste Regler efterhaanden, som Forstaaelsen af forekommende Steder i de læste Forfattere gjør det fornødent.

3die Klasse (7 Timer). Resten af de i Maalet opstillede Forfattere. Kundskaben i Formlæren befæstes, hvorhos tillige af Orddannelseslæren medtages de hyppigst forekommende, stærkest udprægede og med Hensyn til Bemærkelsen konstanteste Dannelsesformer. Kjendskabet til Syntaxen udvides efterhaanden under Forfatterlæsningen, og de Partier af samme, hvori Sprogets syntaktiske Eiendommeligheder især fremtræde, navnlig de, der handle om Brugen af Artiklen og Relativet, om Kasuslæren, om den særegne Betydning og Anvendelse af Verbets Genera, Modi og Tempora samt om Brugen af Negtelserne, læses efter deres væsentligste Indhold i Sammenhæng. Kundskaben i de græske Antikviteter meddeles dels stykkevis under Forfatterlæsningen, efterhvi denne dertil giver Anledning, dels, hvad de vigtigste Punkter angaar, ved sammenhængende Læsning efter en kortfattet Lærebog. Af Literaturhistorien meddeles dels i denne, dels i den foregaaende Klasse det Fornødne angaaende de læste Forfattere samt desuden en kort Oversigt (f. Ex. efter Tregder).

I Forbindelse med Undervisningen i Latin og Græsk gjennemgaaes i de to sidste af Gymnasiets Undervisningsaar et Omrids af den græske og romerske Mythologi.

Fransk.

Ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet bør Disciplen besidde sikker Kundskab i Formlæren og de vigtigste syntaktiske Eiendommeligheder, samt af lettere prosaiske Forfattere kunne oversætte forhen ulæste Stykker, der ingen særegne Vanskeligheder indeholde.

1ste, 2den og 3die Klasse (2 Timer i hver). Øvelserne i at oversætte skride efterhaanden frem fra lettere til vanskeligere Stykker; hertil anvendes dels en Læsebog, dels i øverste

Klasse ogsaa et Udvalg af dertil egnede Forfatteres Værker. I de to sidste Aar anvendes derhos jevnlig Extemporallæsning. Grammatiklæsningen udvides og afsluttes.

Historie.

Ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet bør Disciplen besidde en fuldstændigere Kundskab i den gamle, Nordens, og den nyeste Historie fra den franske Revolution samt derhos have gjennemgaaet et af de europæiske Kulturfolks Historie i fyldigere Fremstilling.

1ste Klasse (2 Timer). Den ældre Historie.

2den Klasse (3 Timer). Nordens Historie. Den nyeste Historie fra den franske Revolution.

3die Klasse (3 Timer). Et af de europæiske Kulturfolks Historie i fyldigere Fremstilling. Repetition.

Mathematik.

Ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet bør Eleven besidde Kjendskab til og Færdighed i at anvende den elementære Arithmetik og Algebra samt den plane Trigonometri og Stereometrien.

1ste Klasse. De 3 Timer fordeles saaledes, at to af dem anvendes til Arithmetik og den tredie til plan Trigonometri.

Af Arithmetiken læses Læren om Summer og Differentser, Produkter og Qvotienter, Potentser og Rodstørrelser. Under Læsningen henvises stadig til Regneøvelserne i Fællesskolen, ligesom ogsaa disse leilighedsvis gjenoptages.

Den plane Trigonometri i samme Omfang, som den fordres til den nuværende Examen philosophicum (Brochs Lærebog med Forbigaaelse af § 12 og den Del af Beviserne, som handler om de Tilfælde, da Buerne falde udenfor 1ste Qvadrant).

Der gives Opgaver til Løsning hjemme og paa Skolen; Stoffet til disse hentes baade her og i de følgende Klasser ofte fra den i Fællesskolen meddelte Undervisning i Physik.

2den Klasse. Her anvendes 1 Time til Arithmetik og 2 til Stereometri. Af Arithmetiken læses Læren om Logarithmer og den arithmetiske og geometriske Række. Øvelseseksempler til Logarithmelæren hentes for en væsentlig Del fra Trigonometrien.

Stereometrien læses i samme Omfang som til Examen philosophicum.

3die Klasse (2 Timer). Efterat Læren om Ligninger er gjennemgaaet, repeteres Latingymnasiets Kursus. Istedetfor mundtlig Examination gives hyppig skriftlige Opgaver, ligesom ogsaa skriftlige Opgaver over vanskeligere Emner kunne gives til Hjemmearbeide.

Undervisningsplan for Realgymnasiet.

Religion.

Ved fuldendt Kursus i Realgymnasiet bør Disciplen besidde sikker Kjendskab til de mærkeligste Begivenheder i Kirkens Historie samt kunne gjøre Rede for Indhold og Tankegang i et af Evangelierne samt Galaterbrevet, eller i det sidstes Sted, et tilsvarende Quantum af andre nytestamentlige Breve.

1ste Klasse (1 Time). Kirkehistorie og Bibellæsning. Man tænker sig, at ved Kirkehistorien tages Hensyn til Lærens Udvikling.

2den og 3die Klasse (1 Time i hver). Ligesaa.

I Kursets sidste Halvaar repeteres Kirkehistorien og det af Bibelen Læste, hvorfor der ved Examen skal gjøres Rede.

Norsk.

Som Maal opstilles det Samme som for Latingymnasiet. Undervisningen og Øvelserne skride i Modersmaalet frem væsentlig efter samme Plan, som i Latingymnasiet. I Oldnorsk gjennemgaaes allerede i det første Undervisningsaar, da dertil anvendes 2 Timer gjennem hele Aaret, Lydlæren og den hele

Formlære; til Læsning benyttes en Saga eller Læsebog ligesom i Latingymnasiet. I de to følgende Aar gjennemgaaes omtrent det Samme, som er opført for dette.

Nu og da Læsning af svenske Forfattere.

Engelsk.

Ved fuldendt Kursus i Realgymnasiet bør Disciplen besidde sikker grammatisk Kundskab i Sproget, samt Færdighed i at oversætte vanskeligere ikke forhen læste Stykker og i at udtrykke sig mundtlig og skriftlig; derhos bør han besidde Kjendskab til Sprogets og Literaturens Historie.

1ste, 2den og 3die Klasse (3 Timer i hver). Under Benyttelsen af en Læsebog, der er beregnet paa at føre ind i Literaturen selv (f. Ex. Hervig the British classical authors) udvides Disciplens Kundskab, idet Undervisningen, som i Regelen foregaar i det engelske Sprog, ogsaa omfatter dets og og Literaturens historiske Udvikling.

Stile og frie Afhandlinger paa Engelsk.

Latin.

Ved fuldendt Kursus i Realgymnasiet bør Disciplen færdigen kunne oversætte og ved Hjælp af de almindelige syntaktiske Regler samt det af Mythologien og Antikviteterne givne Stof forklare følgende Udvalg af latinske Forfattere:

a. Ciceros Cato major eller Lælius.
b. 2 Bøger af Livius.
c. 2 Bøger af Virgils Æneide.
d. Omtrent 500 Vers af Horats's Oder.

Han skal desuden skriftlig kunne oversætte et ham forelagt Stykke af en ikke forhen læst let historisk Forfatter ved Hjælp af Lexikon.

I 1ste Klasse (3 Timer). Statarisk læses Cicero og Livius.

I 2den Klasse (3 Timer). Livius og Virgil.

I 3die Klasse (3 Timer). Livius, Virgil og Horats. Til kursorisk Læsning benyttes Cæsar og Ciceros Taler.

Til statariſk Læsning tænkes anvendt omtrent Halvdelen af hvert Aars Timetal; de øvrige Timer tænkes anvendte til kurſoriſk Læsning, Grammatik, Repetition samt Meddelelſe af den romerſke Statsforfatnings Grundtræk efter en kort Lærebog i Antikviteter. De ved Forfatterlæsningen nødvendige mythologiſke Notitſer meddeles og læres under denne. Nu og da gives korte Stile til Indøvelſe af de grammatiſke Regler.

Franſk.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Diſciplen beſidde fikker Kundſkab i Formlæren og de vigtigſte ſyntaktiſke Eiendommeligheder, ſamt af lettere proſaiſke Forfattere kunne overſætte forhen ulæſte Stykker, der ingen ſæregne Vanſkeligheder indeholde. Desuden bør han mundtlig kunne overſætte kortere Exempler paa Franſk.

1ſte, 2den og 3die Klaſſe (3 Timer i hver). Øvelſerne i at overſætte ſtride efterhaanden frem fra lettere til vanſkeligere Stykker; hertil anvendes dels en Læſebog, dels i øverſte Klaſſe ogſaa et Udvalg af dertil egnede Forfatteres Værker. Mundtlige og ſkriftlige Øvelſer i at overſætte paa Franſk.

Hiſtorie.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Diſciplen beſidde en fuldſtændigere Kundſkab i Nordens og den nyeſte Hiſtorie fra den franſke Revolution, ſamt have gjennemgaaet et af de europæiſke Kulturfolks Hiſtorie i fyldigere Fremſtilling.

1ſte Klaſſe (2 Timer). Nordens Hiſtorie.

2den og 3die Klaſſe (2 Timer i hver). Nyeſte Hiſtorie fra den franſke Revolution. Et af de europæiſke Kulturfolks Hiſtorie i fyldigere Fremſtilling. Repetition.

Mathematiſk og fyſiſk Geografi.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Eleven beſidde Kjendſkab til de vigtigere Sætninger af Aſtronomien og dens Anvendelſe til Beſtemmelſe af Sted og Tid paa Jordens Over-

flade; endvidere Kjendſkab til Jordens phyſiſke Beſkaffenhed og dennes Indflydelſe baade paa det organiſke Liv i Almindelighed og ſærlig paa Menneſkenes Livsvilkaar.

1ſte Klaſſe (1 Time). De forſkjellige Arter af Himmellegemer og deres væſentlige Egenſkaber omtales.

2den Klaſſe (1 Time). Man gjennemgaar Himmellegemernes Bevægelſe ſamt Tids- og Stedsbeſtemmelſer paa Jordens Overflade.

3die Klaſſe (2 Timer). Den phyſiſke Geografi gjennemgaaes; derefter repeteres.

Naturvidenſkab.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Eleven beſidde almindelig Overſigt over Phyſiken, meddelt efter en ſtørre Lærebog (f. Ex. Chriſties, med Forbigaaelſe af det af Forfatteren betegnede).

Ligeſaa bør han beſidde Overſigt over den anorganiſke Chemi for de vigtigere Grundſtoffers og Forbindelſers Vedkommende.

Endvidere forlanges det i Fællesſkolen meddelte Kjendſkab til de 3 Naturrigers Syſtematik vedligeholdt og noiere tilegnet, idet Undervisningen fornemmelig behandler de forſkjellige Organers Bygning og Virkemaade; ligeſaa forlanges udvidede Kundſkaber i Geologi.

De 5 til diſſe Fag henlagte Timer fordeles i alle Klaſſer ſaaledes, at 3 ugentlige Timer anvendes til Phyſik, 2 ugentlige Timer i to Trediedele af Skoleaaret til Chemi, hvorunder indbefattes Mineralogi, i en Trediedel af Skoleaaret anvendes de til Naturhiſtorie.

Mathematik.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Eleven beſidde ſikker Kjendſkab til og Færdighed i at anvende den elementære Arithmetik og Algebra, Færdighed i Behandling af Ligninger og Kjendſkab til Læren om Rækkers Convergents; endvidere Sikkerhed i den plane og ſphæriſke Trigonometri, Stereometrien

samt Elementerne af den deſcriptive og analytiſke Geometri og et ſaadant Kjendſkab til Differential- og Integralregningen, ſom Løsningen af den analytiſke Geometri udkræver; endelig forlanges Kjendſkab til Elementerne af den rationelle Mekanik.

1ſte Klaſſe (9 Timer). Af Arithmetiken gjennemgaaes Læren om Summer og Differentſer, Produkter og Qvotienter, Potentſer, Rodſtørrelſer og Logarithmer for reelle numeriſke og algebraiſke Størrelſers Vedkommende. Endvidere gjennemgaaes den plane Trigonometri og Stereometrien.

Af de 3 til mathematiſke Øvelſer opførte Timer anvendes 1 til arithmetiſke Øvelſer, de 2 øvrige til Behandling af geometriſke Opgaver og Sætninger, der iſær i Begyndelſen for en Del hentes fra den plane Geometri; ſaaledes bør Eleverne gjøres bekjendte med Geometriens Anvendelſe i den praktiſke Landmaaling.

2den Klaſſe (9 Timer). Efterat de vigtigſte Sætninger om imaginære Størrelſer ere gjennemgaaede, gaar man over til at betragte de forſkjellige Arter af Ligninger (Ligninger af 3die og 4de Grad iberegnede) og Reglerne for deres Løsning, idet der regnes talrige Exempler baade paa Skolen og hjemme; derefter behandles den arithmetiſke og geometriſke Række og Læren om convergerende Rækker. — Endvidere læſes den ſphæriſke Trigonometri og den analytiſke Plangeometri indtil Læren om Tangenter.

Af de 3 til mathematiſke Øvelſer opførte Timer anvendes 1 til extemporale ſkriftlige Arbeider og 2 til deſcriptiv Geometri.

3die Klaſſe (9 Timer). Under fortſat Løsning af den analytiſke Plangeometri meddeles Elementerne af Differential- og Integralregningen. Den rationelle Mekaniks Elementer gjennemgaaes.

Efterat dette er fuldendt i første Halvaar repeteres i andet Halvaar til Afgangsexamen.

Øvelſestimerne anvendes ſom i foregaaende Klaſſe.

Frihaandstegning.

Ved fuldendt Kurſus i Realgymnaſiet bør Eleven beſidde

Færdighed i at afbilde Fortegninger og Modeller med Sortkridt, Pen og Tusch. Ligesaa bør han have nogen Øvelse i Karttegning og være bekjendt med Skyggelærens og Perspectivlærens Hovedsætninger, der meddeles paa Skolen, naar Undervisningen i descriptiv Geometri er tilstrækkelig fremskreden.

Om Anordningen af Andenexamen.

Da efter Commissionens Mening Skolen ikke bør omfatte den høiere Almendannelses hele Kursus, men dettes sidste og afsluttende Del fremdeles som hidtil bliver at henlægge til Universitetet, har Commissionen, som allerede ovenfor bemærket, ogsaa opkastet sig Spørgsmaalet om, hvorledes Examen philosophicum eller den saakaldte Andenexamen, som danner den høiere Almendannelses sidste Stadium, hensigtsmæssigst indrettes, naar den egentlige Skole faar den af os foreslaaede Ordning.

Efter herom at have konfereret med de 5 ovenfor nævnte; ved det historisk-philosophiske og det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet ansatte Universitetslærere, der i Henhold til den ved kongelig Resolution af 14de Februar d. A. meddelte Bemyndigelse af det ærede Departement have været tilkaldte for at bistaa Commissionen ved Behandlingen af det nævnte Spørgsmaal, har man forelobigen troet at kunne give dette en Besvarelse, som her meddeles, for at Commissionens Opfatning af det høiere Skolevæsens Ordning kan sees fuldstændig og i sin Sammenhæng og for at tjene som Grundlag for det samlede Universitets nærmere Overveielse.

Det er allerede ovenfor bemærket, at efter den af Commissionen foreslaaede Henlæggelse til Skolen af en Del af det Undervisningsstof, som hidindtil har været meddelt ved Universitetet — en Henlæggelse, hvorimod de blandt de tilkaldte Universitetslærere, hvis Fag den vedrører, Intet have havt at indvende —, antages Andenexamens Kursus, som nu er beregnet paa $1^1/_2$ Aar, at burde indskrænkes til at være eetaarigt.

Commissionen, hvis Opfatning det er, at Valgfrihedens Princip just paa dette Almendannelsens øverste Stadium finder sin rette Anvendelse, har fremdeles tænkt sig, at nogle af de Fag, hvorover der holdes Foredrag til denne Examen, bør være obligatoriske og andre valgfrie. Som obligatoriske har man tænkt sig tvende Sprog, saaledes at den Studerende kunde vælge enten tvende hvilkesomhelst af de i Skolen lærte Sprog, hvorover der holdes Foredrag ved Universitetet, eller mindst et blandt de ældre af disse Sprog (Latin, Græsk, Oldnorsk) og hvilketsomhelst andet; dernæst en physisk Disciplin og Philosophi. Ved Siden af disse 4 tvungne Fag har man tænkt sig, at den Studerende skulde gjøre Rede for tvende Fag, valgte blandt følgende: Historie, en naturhistorisk Disciplin, høiere Mathematik, Chemi, Astronomi med physisk Geografi.

Med Hensyn til Astronomi, der tænkes udgjørende eet Fag sammen med physisk Geografi, ialfald for saa vidt, at der for begge Discipliner tilsammen kun gives een Charakter, bemærkes, at de for dens Foredrag nødvendige Sætninger af den sphæriske Trigonometri forudsættes at blive meddelte ved selve Foredragets Begyndelse.

For det Tilfælde, at Adgangen til at underkaste sig Andenexamen ogsaa aabnes for de Studerende, der have taget Realartium, antager Commissionen, at den samme Ordning ogsaa vilde passe for dem. Kun maatte der gives dem Anledning til over Mathematik og Chemi at høre andre Foredrag end de, som holdes for de Studerende, der have taget Artium paa den klassiske Linie. I Physik formenes derimod begge Liniers Tarv at kunne varetages gjennem det samme Foredrag, forudsat, at den valgte Disciplins historiske Udvikling stilles i Forgrunden under Foredraget.

Medens Commissionens Medlemmer i det Væsentlige have samme Mening om Indretningen af denne til Universitetet henlagte sidste Del af Almendannelsens Kursus, er der dog nogen Meningsforskjel om Enkeltheder. Saaledes vil et Medlem foretrække Historie som tvunget Fag paa begge Linier, og tvende andre Medlemmer ville helst have Astronomi og physisk Geografi

opstillet som tvunget Fag paa den klassiske Linie og Historie paa Reallinien. Ogsaa har der været fremsat den Mening, at Andenexamen for begge Linier skulde omfatte Philosophi, Historie og Physik som tvungne Fag, medens Examinanden skulde kunne vælge tre hvilkesomhelst af de øvrige Fag.

Forøvrigt bemærkes, at, medens de Universitetslærere, som have bistaaet Commissionen ved Behandlingen af denne Sag, i det Hele ikke have havt noget Væsentligt at indvende mod en saadan Ordning som den her antydede, erklærede Professor Monrad for Philosophiens Vedkommende, at der vel Intet var til Hinder for, at det Stof, som nu foredrages til Andenexamen, meddeles i to Semestre, men at han dog ansaa det ønskeligt med Hensyn til Tilegnelsens Inderlighed, at Foredragene udstrakte sig over tre Semestre.

Bemærkninger ved Undervisningsplanen.

I.

Ved Optagelsen i Fællesskolens første Klasse forudsættes Disciplen at kunne:

1. Læse rent.
2. Skrive Sammenskrift og afskrive efter en trykt Bog.
3. Regne de 4 Species i ubenævnte Tal.
4. Gjengive en Del af de vigtigere bibelske Fortællinger.
5. Gjengive en Del Fortællinger af Fædrenelandets Historie.

II.

Commissionen har søgt at indrette Undervisningsplanen saaledes, at der dannes en Afsats ved Enden af Fællesskolens 4de Klasse, da man antager, at flere Omstændigheder ville bevirke, at Disciple ofte komme til at forlade Skolen paa dette Punkt. Men i de Fag, hvor en saadan Anordning vilde blive til Hinder for Opnaaelsen af Skolens endelige Undervisnings-

maal, har man betragtet Hensynet til de Elever, der forlade Skolen før dens Endepunkt, som det underordnede Hensyn.

III.

Om Undervisningen i Religion.

I Forbindelse med, hvad ovenfor er bemærket om Religionsundervisningen, skal Commissionen her yttre Følgende angaaende Fagets foreslaaede Stilling i Fællesskolen og Gymnasierne.

Commissionen har tænkt sig, at Benyttelsen af den dogmatiske Lærebog bør indskrænkes inden Fællesskolens Grændser, saa at den ophører at danne Grundlaget for Undervisningen i en Alder, som i Regelen vil falde sammen med Confirmationsalderen. At fortsætte med en dogmatisk Lærebog udover Confirmationen ansees mindre hensigtsmæssigt, især fordi det vil falde vanskeligt at finde en for Skolen passende Begrændsning mellem den blotte Gjentagelse af, hvad før er lært, og en vidtgaaende Indførelse i Religionskundskab som theologisk Videnskab. Commissionen har troet, at man her lettere vil kunne finde den rette Middelvei, naar de dogmatiske Begreber i de høiere Klasser søges klargjorte og udvidede under Læsning af Kirkehistorien og det nye Testamente; og det er netop med dette Maal for Øie, at man i Undervisningsplanen har krævet, at der under Læsningen af det nye Testamente skal medtages en Del af Brevene, og at Lærens Historie specielt fremhæves under Kirkehistorien.

Det bemærkes, at Professor Nissen, der efter Departementets Opfordring har været tilstede for paa det theologiske Facultets Vegne at bistaa Commissionen ved Behandlingen af Planen for Religionsundervisningen, foretrækker en Ordning, hvorefter Troes og Sædelæren i Gymnasierne gjennemgaaes efter en mere systematisk Fremstilling, men at han, forsaavidt Commissionen maatte fastholde sin Anskuelse, er enig med den i at lægge Vægt paa de fremhævede Dele af det nye Testamente og af Kirkehistorien.

Hvad Bibelhistorien angaar, antages den Prøve i Kundskab deri, som aflægges ved Fællesskolens Afgangsexamen, at burde være afsluttende. For det nye Testamentes Vedkommende vil dog ogsaa denne Kundskab kunne udvides i Gymnasierne ved den der paabudte Læsning af den hellige Skrift.

IV.

Om Undervisningen i Geografi, Naturhistorie og Naturlære i Fællesskolen.

Den fælles Opgave for Undervisningen i Geografi, Naturhistorie og Naturlære er den samme, som er opført som Maalsbestemmelse for Geografiundervisningen, nemlig „at meddele Eleverne Kjendskab til Jordens naturlige Beskaffenhed og de Betingelser, den frembyder for det organiske Livs Udvikling". Den physiske Geografi er altsaa her Hovedfaget, der væsentlig bestemmer det Omfang, hvori de øvrige Fag skulle indtræde i Skolens Undervisning.

Det er formentlig overflødigt nærmere at paavise Nødvendigheden af Kundskaber i Naturhistorie og Naturlære for den, som vil erhverve Indsigt i den physiske Geografi; det vil ogsaa erkjendes, at Udviklingen af Elevernes Sands for Naturen og de Kræfter, som aabenbare sig i den, er en Skolens Opgave, som den kun kan løse ved at meddele Undervisning i disse Fag. Derimod kunde der vel næres Frygt for, at Undervisningsplanen med dette Maal for Øie bliver nødt til at omfatte saa mange forskjellige Ting, at derved maa afstedkommes dels Overlæsselse dels Forvirring, og af denne Grund kunde det synes ønskeligt, at der under Geografiundervisningen selv meddeltes alt det Stof af Naturvidenskaberne, som udfordres til Forstaaelsen af den physiske Geografi, medens man kun beholdt en enkelt Gren af Naturhistorien for ved en mere i det Enkelte gaaende Betragtning „at vække Sandsen for Phænomenet". Til Fordel for en saadan Ordning kan medrette anføres, at den Stofmængde, som Eleverne paa denne Maade modtage,

bliver mindre i Omfang; men den Maade, hvorpaa de da maatte modtage Stoffet, idet der fra Geografien skulde gjøres Excursioner snart til Physiken og Chemien snart til Mineralogien og de øvrige naturhistoriske Fag, er vistnok i høi Grad betænkelig; det Beslægtede, det som hører naturligen sammen, vilde under Meddelelsen ofte blive skilt og derved vilde det Lys, som kastes over Enkeltheder, naar de sees i deres rette Sammenhæng, gaa tabt. Den Uklarhed i Opfatningen, som bliver den naturlige Følge heraf, vil berøve denne Undervisning en stor Del af dens dannende Kraft, og den Forvirring, der paa denne Maade vanskelig kan undgaaes, vil gjøre Undervisningen mere byrdefuld end den noget forøgede Stofmængde, som følger af, at hvert Fag selvstændig behandles.

Paa den anden Side, maa man med Hensyn til Stoffets Mængde være opmærksom paa, at denne for de naturhistoriske Fags Vedkommende vistnok er forøget, naar den sammenlignes med den Undervisning, der for Tiden meddeles i de combinerede Skolers Fællesklasser, idet Mineralogien træder til som et nyt Fag; men det udfordres ikke for denne Undervisnings Formaal, at der medtages mange Enkeltheder; kun de fremtrædende Hovedformer inden de tre Naturriger maa behandles, og da dette paa Grund af det forøgede Timetal og det høiere Trin i Skolen, hvortil Naturhistorien efter dette Forslag rykker op, vil kunne ske med større Udførlighed og Ro, end efter den nugjældende Ordning, maa Frygten for, at dette Undervisningsstof skulde blive Eleverne til nogen stor Byrde, bortfalde.

Naar Naturlæren foreslaaes som Undervisningsfag i Fællesskolen, da sker dette i Erkjendelsen af dette Fags store Betydning ogsaa for den tidligere Undervisning, idet det, uanseet den Interesse, som det med stor Lethed vækker hos Eleverne paa Grund af den nære Sammenhæng, hvori det staar med mange Phænomener, som ikke kunne have undgaaet deres Opmærksomhed, maa betragtes som et nødvendigt Hjælpemiddel for den rigtige Opfattelse af de beslægtede Fag, Naturhistorien og den physiske Geografi, og tillige aabner den senere mathematiske Undervisning et Felt for praktiske Anvendelser, som den

efter den nuværende Ordning savner. Da det derfor har vist sig at være Anledning til paa et passende Trin i Skolen at tildele dette Fag et tilstrækkeligt Timetal, tager Commissionen ikke i Betænkning at foreslaa det optaget i Undervisningen, saameget mindre, da det for en væsentlig Del bliver at bibringe gjennem Anskuelsen, og saaledes ikke volder meget Hjemmearbeide. Man vil kun gjøre opmærksom paa, at denne Undervisning, ligesaalidt som den naturhistoriske, bør omfatte mange Enkeltheder, men med Ro og tilstrækkelig Udførlighed behandle de vigtigste Ytringer af Naturkræfterne.

V.

Om Undervisningen i Mathematik.

Den Plan for Undervisningen i Mathematik, som her bringes i Forslag, udsætter den systematiske Undervisning i Geometri til Fællesskolens 5te Klasse ($13\frac{1}{2}$ Aar) og den arithmetiske Undervisning til Gymnasierne ($15\frac{1}{2}$ Aar), medens den nugjældende Normalplan lader Undervisningen i begge Fag indtræde i 1ste Latin- og Realklasse (12 Aar). Commissionen er nemlig af den Anskuelse, at Elever i Tolvaarsalderen ikke i Almindelighed have naaet en saadan Aandsmodenhed, at de kunne opfatte Mathematiken i dens Sammenhæng, især naar de ideelig maa standse i den systematiske Udvikling for at tilegne sig den fornødne Færdighed i Fagets praktiske Anvendelser, og den nærer Frygt for, at de Mangler, hvoraf den første Gjennemgaaelse let kommer til at lide, ikke altid ville kunne rettes under de følgende Repetitioner; man har ogsaa fundet det urigtigt at føre Eleverne ind i den mathematiske Theori, uden at de forud have noget andet Begreb om de Størrelser, som denne Theori behandler end det, som den praktiske Regning i den indskrænkede Maalestok, hvori den for Tiden drives, tilligemed nogle til Frihaandstegningen knyttede Constructionsøvelser kan levere dem.

Kommissionen har saaledes fundet, at vægtige Grunde tale for, at der foretages en Forandring i den mathematiske Under-

visningsplan, og den antager, at de ovenfor paapegede Ulemper i det Væsentlige afhjælpes ved nærværende Forslag, under hvis Udarbeidelse man stadig har havt for Øie, at det Stof, der meddeles Eleverne, passer for den Grad af Modenhed, de paa ethvert Trin maa antages at besidde, ligesom man har søgt at undgaa, at deres Arbeidskraft splittes ved samtidig at anvendes paa forskjelligartede Opgaver.

Medens Elever i de yngre Aar kun med megen Vanskelighed kunne sætte sig ind i en abstrakt Theori, have de derimod baade Evne og naturlig Tilbøielighed til at tilegne sig praktiske Methoder og kunne uden nogen særdeles Vanskelighed ledes til baade at erkjende deres Rigtighed og til at anvende dem med rigtigt Skjøn. Denne Evne hos Eleverne udvikles efter den nugjældende Undervisningsplan ved Regneundervisningen; men denne drives i lidet Omfang og kun i en kort Tid, og denne Undervisnings Udbytte indskrænker sig vistnok til Erhvervelsen af en større eller mindre praktisk Færdighed. Commissionen antager, at dette Fag bør benyttes i en meget videre Udstrækning, baade som Middel for Elevernes almindelige Aandsudvikling og som Forberedelse til den følgende mathematiske Undervisning. Naar den praktiske Regning skal spille en saadan Rolle, maa den nødvendigvis udbrede sig over et videre Felt end hidtil, og Eleverne bør ved denne Undervisning kunne tilegne sig Mathematikens fleste Resultater paa den Maade, som er naturlig for deres Udviklingstrin. Ved en saadan Anordning bliver det muligt at henlægge den systematiske Gjennemgaaelse af Mathematiken til et Aldersstrin, da Elevernes Abstraktionsevne er saavidt udviklet, at de kunne se de Resultater, som de før kjende og have anvendt, fra et nyt Synspunkt og i deres videnskabelige Sammenhæng. For de Elevers Vedkommende, der forlade Skolen ved Fælleskursets Afslutning, antages ogsaa denne Anordning at medføre Fordele, da de ville have større Udbytte af en praktisk Dygtighed og Indsigt, end af en theoretisk Kundskab, som efter Commissionens Mening paa dette Trin hverken kan være tilfulde tilegnet eller afsluttet til en Helhed.

Hvad her er sagt, gjælder nærmest Arithmetiken; om Geometrien gjælder til en vis Grad det samme, og Commissionen antager, at ogsaa Undervisningen i dette Fag bør forberedes ved planmæssig ordnede Constructionsøvelser og dertil knyttede geometriske Beregninger; men paa Grund af dette Fags mindre abstrakte Natur antages den forberedende Undervisning her at kunne afsluttes to Aar tidligere.

I Latingymnasiets mathematiske Kursus foreslaaes optaget Undervisning i den plane Trigonometri og Stereometrien, altsaa den største Del af, hvad der nu fordres i Mathematik ved Examen philosophicum. Grunden til, at disse Fag foreslaaes overflyttede fra Universitetet til Skolen er, at de ved sin rent elementære Natur og nøie Sammenhæng med den tidligere meddelte geometriske Undervisning mere synes at egne sig til Foredrag paa Skolen end ved Universitetet. Undervisningen i sphærisk Trigonometri tænkes, som allerede bemærket, henlagt til Astronomien, og forsaavidt dette Fag bliver valgfrit ved Andenexamen, bliver altsaa ogsaa den sphæriske Trigonometri valgfrit Fag. Herved finder man ingen væsentlig Betænkelighed, da dette Fag ikke saaledes som de to før omhandlede Disciplíner, er en nødvendig Afslutning af Skolens tidligere mathematiske Undervisning. Det er kommet ind i Fagkredsen væsentlig for Astronomiens Skyld og kan derfor ogsaa uden Betænkelighed gjøres til valgfrit Fag samtidig med denne.

Om de afsluttende Examina for Gymnasierne og Fællesskolen.

A. For Gymnasierne.

1. For Studerende, som ville erhverve Rettigheder, som ere eller maatte blive knyttede til Gjennemgaaelsen af et Gymnasialkursus, holdes en Examen, der bliver at benævne Examen artium.
2. Ingen stedes til Examen artium, medmindre han har

underkaſtet ſig den for Fællesſkolen anordnede Afgangsexamen.

3. Examen artium afholdes hvert Aar til en nærmere faſtſat Tid for en Examenscommiſſion i Chriſtiania. Commiſſionen, der er permanent og beſtaar af mindſt 8 Medlemmer foruden Formanden, beſtikkes af Kongen.
4. Examen artium er dels ſkriftlig dels mundtlig. Beſvarelſen af de ſkriftlige Opgaver foregaar ved Gymnaſierne for disſes Diſciples Vedkommende. For Privatiſternes Vedkommende foregaar den under Tilſyn af Examenscommiſſionen i Chriſtiania. Dog kunne Privatiſter efter derom gjennem vedkommende Rector indgivet Andragende ſtedes Adgang til den ſkriftlige Prøve ved et Gymnaſium udenfor Chriſtiania.
5. Gymnaſiernes Rectorer indſende hvert Aar inden en nærmere beſtemt Tid Anmeldelſe til Examenscommiſſionen for de Diſciple, der efter fuldendt Kurſus ønſte at underkaſte ſig Examen artium. Anmeldelſen, ſom ſkal indeholde nærmere paabudne Oplysninger, maa være ledſaget af Rectors Vidnesbyrd om hver enkelt Diſcipels ſædelige Forhold. For de Privatiſter, ſom ønſte at underkaſte ſig Examen, indſendes Anmeldelſen af den Lærer, ſom har ledet Vedkommendes Undervisning i den ſenere Tid, tilligemed Vidnesbyrd om Angjældendes ſædelige Forhold, udſtedt af vedkommende Præſt.

   Har en Privatiſt tidligere været Elev af et Gymnaſium, maa der medfølge Vidnesbyrd om hans Forhold fra Gymnaſiets Rector.
6. De Diſciple, hvis Vidnesbyrd findes tilfredsſtillende, blive gjennem Rector eller den anmeldende Lærer underrettede om, hvor og til hvilken Tid de ſkulle møde frem til Examen.

   Opſtaar der Tvivl om, hvorvidt nogen af de Anmeldte efter det ham meddelte Vidnesbyrd kan tilſtedes Adgang til Examen, afgjøres Sagen efter Examenscommiſſionens Forſlag af Departementet for Kirke- og Undervisningsvæſenet.

En Discipel af et Gymnasium maa have indbetalt 10 Spd. og en Privatunderviist 15 Spd., inden han stedes Adgang til Examen.

7. Examenskommissionen deler sig, naar der skal gjøres Forslag til Opgaver ved den skriftlige Examen, i 4 Afdelinger, en for Modersmaalet og Historie, en for Latin, en for de nyere Sprog og en for de mathematisk-naturvidenskabelige Fag. Hver Afdeling bestaar af mindst 2 Medlemmer. Formanden kan deltage i alle Afdelingers Forhandlinger.

8. Examenskommissionens Afdelinger sammentræde i betimelig Tid til Raadslagning om, hvilke Opgaver der i de til deres Afdeling henhørende skriftlige Fag skulle gives ved den forestaaende Examen. Hver Afdelings Forslag forelægges den samlede Kommission, der indsender sit endelige Forslag til Departementets Approbation. Et tilstrækkeligt Antal gjennemseede Exemplarer af de approberede Opgaver bliver af Kommissionens Formand tilstillet Departementet, der oversender Gymnasiernes Rektorer hver sit Exemplar.

9. Et Medlem af Examenskommissionen, som er Lærer ved en for Examen forberedende Skole, kan ikke være Medlem af den Afdeling af Examenskommissionen, som foreslaar Opgaverne for det Fag, hvori han er Lærer. Naar Afdelingernes Forslag forhandles i den samlede Kommission, udtræder iforveien Enhver, som befinder sig i lignende Stilling.

Naar Medlemmerne af den nævnte eller andre Grunde blive inhabile, bestemmer Departementet, efter Forslag fra Examenskommissionens Formand, om Suppleanter skulle indkaldes.

10. Examenskommissionen foreslaar for hvert Aars Examen for Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet et vist Antal Personer, der vælges blandt Universitetslærere, Skolemænd eller andre videnskabeligt dannede Mænd med Indsigt i Skoleundervisningen, til at deltage i Examen som Examinatorer og Censorer. Disse, der endelig udvælges af Departementet, udgjøre tilligemed de af Kom-

misſionens Medlemmer, der ſkulle deltage i Examens Afholdelſe, Examensdeputationen før foreſtaaende Examen. Examensdeputationen vælger en Formand. For det Tilfælde, at Kommisſionens Formand er Medlem af Deputationen, er han dens Formand. Deputationen ſkal beſtaa af ſaamange Medlemmer, at Udarbeidelſerne i Modersmaalet og Hiſtorie kunne blive bedømte af tre Cenſorer, og hvert af de øvrige Arbeider af mindſt to; ligeſom der ſkal være mindſt een Cenſor ved hver mundtlig Examination.

Medlemmerne af Deputationen kunne, naar Omſtændighederne gjøre det ønſkeligt, tilkaldes til Deltagelſe enten i den ſkriftlige eller i den mundtlige Examen alene.

11. Til beſtemt Dag og Klokkeſlet aabner Examensdeputationen i Chriſtiania og hvert Gymnaſiums Rektor i Eforatets og andre beſtikkede Tilſynsmænds Nærværelſe den med Departementets Segl forſynede Opgave, ſom ſtraz dikteres de forſamlede Examinander. Tilſynet med Examinanderne føres i Overensſtemmelſe med Forſkrifter, ſom efter Forſlag af Examenskommisſionen gives af Departementet.

12. De ved Gymnaſierne af disſes Diſciple ſkrevne Arbeider cenſureres af vedkommende Lærer eller, hvor Rektor finder det henſigtsmæssigt, af denne i Forbindelſe med en anden Lærer. Er Rektor ſelv Lærer i vedkommende Fag i Afgangsklaſſen, deltager en anden af ham tilkaldt Lærer i Cenſuren. Arbeiderne blive derpaa med de af Cenſorerne foreſlaaede Karakterer og muligens tilføiede Bemærkninger, indſendte til Examenskommisſionen af Rektor, der ogſaa ledſager dem, i hvis Cenſur han ikke maatte have deltaget, med de Bemærkninger, hvortil han maatte finde ſig foranlediget. Den endelige Karakter beſtemmes af de ſamme Udvalg af Examensdeputationen, ſom cenſurere de i Chriſtiania fremmødte Examinanders Arbeider.

Sammen med Diſciplenes Arbeider indſendes ogſaa de af de ved Gymnaſierne fremmødte Privatiſter ſkrevne Beſvarelſer, der cenſureres alene af Examensdeputationen.

13. Naar Censuren er falden, indberetter Examensdeputationen Udfaldet til Kommissionens Formand, forsaavidt denne ikke selv er Medlem af Examensdeputationen. Deputationen tilføier derhos Protokollen de Bemærkninger om Examinandernes Standpunkt i det Hele eller i enkelte Fag samt om andre Undervisningen vedkommende Forhold, som de under Censuren gjorte Erfaringer maatte foranledige.

Kommissionens Formand bekjendtgjør paa sædvanlig Maade Udfaldet af Examen, samt meddeler vedkommende Rektorer den fornødne Underretning for de Examinanders Vedkommende, som have mødt frem ved Gymnasierne.

14. Ved **Examen artium** gives følgende skriftlige Opgaver:

A. For Latingymnasiet:

En almindelig Opgave i Modersmaalet.
En historisk Opgave.
En latinsk Stil.
En latinsk Oversættelse.
En mathematisk Opgave.

B. For Realgymnasiet:

En almindelig Opgave i Modersmaalet.
En historisk Opgave.
En engelsk Stil eller fri Afhandling for Engelsklinien; for Latinlinien en latinsk Oversættelse.
En mathematisk Opgave.
En physikalsk Opgave.

15. Inden den endelige Hovedkarakter uddrages, lægges Karaktererne for latinsk Stil og latinsk Oversættelse sammen til en Fælleskarakter for skriftlig Latin, ligesom Karaktererne for det mathematiske og for det historiske Arbeide lægges sammen med Karaktererne for mundtlig Mathematik og Historie.

16. For at bestaa for den skriftlige Prøve kræves:

A. For Latingymnasiet.

at Karakteren for Norsk og Specialkarakteren for latinsk Oversættelse ikke er under 4, for latinsk Stil ikke under 5, samt Fælleskarakteren for de skriftlige Opgaver i Latin ikke under 4, Karaktererne for Besvarelserne i Historie og Mathematik ikke under 4. Dog kan man bestaa med 5 i eet af de to sidstnævnte Fag, dersom Gjennemsnitskarakteren for Norsk og Latin er mindst 3.

B. For Realgymnasiet,

at Karaktererne for Norsk, Mathematik og Engelsk (eller latinsk Oversættelse), den historiske og fysikalske Opgave ikke er under 4; dog kan man bestaa med 5 i et af de to sidstnævnte Fag, dersom Gjennemsnitskarakteren for Norsk og Mathematik er mindst 3.

17. Ved den mundtlige Examen, der afholdes af Examensdeputationen i Christiania, examineres i følgende Fag:

A. For Latingymnasiaster:

Religion (det nye Testamente i Grundsproget samt Kirkehistorie).
Oldnorsk.
Latin.
Græsk.
Fransk.
Historie.
Mathematik.

B. For Realgymnasiaster:

Religion (det nye Testamente og Kirkehistorie).
Oldnorsk.
Engelsk eller Latin.
Fransk.
Historie.
Fysisk Geografi.
Naturvidenskaber.
Mathematik.

For denne Del af Examen tænkes i det Væsentlige de nærværende Regler bibeholdte.

18. Det endelige Udfald af Examen betegnes ved de nu gjældende Karakterer.

19. Naar den mundtlige Examen er endt, meddeler Examensdeputationen Kommissionen Underretning om Udfaldet, og idet den oversender den ved den skriftlige Examen førte Protokol, tilføier den de Bemærkninger om Examinandernes Standpunkt i det Hele eller i enkelte Fag samt om andre Undervisningen vedrørende Forhold, som de under Examen gjorte Erfaringer maatte foranledige.

Kommissionen tildeler Examinanderne deres Examensvidnesbyrd, meddeler Universitetet den fornødne Underretning og indgiver til Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet en Indberetning om den hele Examen med dertil knyttede Bemærkninger om Undervisningens Standpunkt med Mere, forsaavidt den dertil maatte finde sig foranlediget ved de under Examen gjorte Erfaringer.

For Fællesskolen.

1. Ved Fællesskolen afholdes hvert Aar en Afgangsexamen som dels er skriftlig dels mundtlig.

2. Den skriftlige Del af Examen omfatter en Opgave i Norsk, en tydsk Stil og nogle Opgaver i Mathematik med Konstruktionstegning og desuden paa Latinlinien en latinsk Stil, paa Engelsklinien en engelsk Stil.

3. Opgaverne ved denne Examen bestemmes paa samme Maade som ved Examen artium. Den endelige Censur afholdes ved Skolerne efter Regler, som foreskrives af Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, der kan tilforordne Censorer udenfra.

4. Ved den mundtlige Examen prøves Disciplene i:
   Religion.
   Norsk.
   Tydsk.
   Latin eller Engelsk.

Fransk.
Historie.
Geografi.
Naturhistorie.
Naturlære.
Mathematik.

5. Det endelige Udfald af Examen betegnes ved Dommen „Bestaaet", „Bestaaet med Udmærkelse" og „Ikke bestaaet".
Den nærmere Ordning af den mundtlige Del af Afgangsexamen og Forholdet mellem den skriftlige og mundtlige Del, samt Reglerne for den endelige Karakters Udbragning af Specialkarakterne bestemmes ved et af Kongen approberet Reglement.
6. Rektor gjør Indberetning om Examens Udfald til Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, som derefter bestemmer, hvorvidt visse Besvarelser for dette Aar skulle indsendes til Gjennemgaaelse af Examenskommissionen, hvis Pligt det er i saa Tilfælde at udtale sig om Maalestokken og Disciplenes Standpunkt.
7. Privat Undervisning, som ønske at underkaste sig den for Fællesskolen anordnede Afgangsexamen, blive efter Omstændighederne at henvise enten til den Examen, som en Fællesskole afholder for sine egne Disciple, eller til den med Fællesskolens overensstemmende Examen, som afholdes for Examenskommissionen i Christiania.

Bemærkninger til Forslaget om Gymnasiernes og Fællesskolens Afgangsexamina.

ad A. 1. Det Navn, hvormed den første Universitetsexamen nu benævnes, Examen artium, finder Kommissionen at være et passende og betegnende Navn paa den afsluttende Examen for enhver mere videnskabelig anlagt Skoleform, hvor et Grundlag er lagt for en høiere Dannelse, enten denne søger sin Fulden-

delse gjennem Universitetet eller en Militærskole eller et polyteknisk Institut.

ad 2. Denne Bestemmelse flyder med Nødvendighed af den paatænkte Ordning, ifølge hvilken der ved Examen artium ikke skal gjøres Rede for alle Skolens Fag, der ansees nødvendige for Fordannelsen. Paa samme Maade er bestaaet Afgangsexamen ved Fællesskolen Betingelse for Optagelsen i et Gymnasium. Om hvorvidt den første Examen for Privatisternes Vedkommende skal fordres bestaaet en bestemt længere Tid, før de stedes til Examen artium, har Kommissionen ikke troet det fornødent at udtale sig. Det bliver vel i ethvert Fald nødvendigt, at den bestaaes mindst 1 Aar iforveien, da begge Examina hvert Aar sandsynligvis ville blive afholdte omtrent samtidig, eller ialfald den skriftlige Del af Examen artium vil være begyndt, inden Fællesskolens Afgangsexamen er endt.

ad 3. Kommissionen har her foreslaaet en gjennemgribende Forandring i det bestaaende Forhold ved den Examen, som betinger Adgang til Universitetet, men antager at kunne fatte sig i Korthed derom. Den troer, at det ogsaa under de nærværende Forhold er forbundet med Ulemper, at Examen artium er henlagt til Universitetet, og at der derom herster en ikke ringe Enighed. Naar alligevel til forskjellige Tider baade flere Universitetslærere og Andre have udtalt sig for den bestaaende Ordnings Bibeholdelse, antager Kommissionen, at dette fornemmelig har sin Grund i, at man har befrygtet større Misligheder ved det, som var foreslaaet sat istedet, nemlig Examen artiums Henlæggelse til Skolerne. Naar der kun gaves dette Alternativ, skulde Kommissionen, som i et tidligere Afsnit bemærket, ikke have vovet at foreslaa nogen Forandring.

Ved den af Kommissionen foreslaaede Forandring vil antagelig, idet saavel Examenskommissionen som den senere omtalte Examensdeputation skal bestaa baade af Universitetslærere og Skolemænd eller Mænd med Indsigt i Skolefaget, Examen artium faa en Indretning, som stemmer med dens Stilling baade til Universitetet og til Skolerne, ligesom man antager,

at dens Paalideligbed som Prøve vil blive i betydelig Grad forøget ved de Former, hvorunder den foreslaaes afholdt.

ad 4. Naar Kommissionen har foreslaaet, at Besvarelsen af de skriftlige Opgaver for Gymnasiernes Vedkommende skal foregaa ved Gymnasierne selv, er det, fordi den troer, at væsentlige Fordele derved opnaaes. Dels ville Gymnasiernes Lærere derved faa Anledning til at udtale sig om de af Disciplene leverede Arbeider, idet den ved Lærernes forelobige Censur givne Karakter (nedenfor § 12) bliver en Dom i første Instants, der indsendes til Examenskommissionen, dels ville derved de Disciple, som afvises efter den skriftlige Prøve, være sparede for en unyttig Reise til Christiania; de ville i et saadant Tilfælde, om de ønske det, kunne forlænge sit Ophold ved Gymnasiet uden at være afbrudte deri. For Privatisternes Vedkommende ansees det ogsaa af Vigtighed, at de ikke ere nødsagede til før Tiden og paa det Uvisse at søge til Christiania.

ad 5 og 6. Ved disse Bestemmelser om Adgangen til Examen artium har Kommissionen givet saa stor Frihed, som den antager forenelig med Forholdet. Da Examen artium antages under den foreslaaede Form at blive mere en Modenhedsprøve, end før, har man troet, at det nu sædvanlige Modenhedsbevis kan bortfalde. Enhver Disciple, der har gjennemgaaet et Gymnasiums øverste Klasse, har efter Forslaget Ret til at forlange sig anmeldt gjennem Gymnasiets Rektor; for Privatister kræves kun Anmeldelse fra deres Lærer, for Alle Vidnesbyrd om deres Sædelighed. Naar der fordres et Gebyhr for Adgangen til Examen, er dette at betragte som et Vederlag for de ved Examen forvoldte Udgifter, der ialfald for en Del tænkes dækkede ved de indkomne Gebyhrer. At Gebyhret er sat forskjelligt for Privatister og Gymnasiaster, har for en væsentlig Del sin Grund i, at der for de Førstes Skyld voldes større Udgifter ved den for dem særskilte skriftlige Examen. Alle andre nu sædvanlige Udredsler tænkes at skulle bortfalde. Gymnasiernes Gratister bør muligens fritages for Erlæggelsen af Gebyhr.

ad 7. Da Examenskommissionen ogsaa vil komme til at

bestaa af Skolemænd, har man foreslaaet saa mange Afdelinger for at hindre en hyppig indtrædende Inhabilitet. En Lærer i Latin ved en Skole, som anmelder til Examen, antages ikke inhabil til at deltage i Forslaget om Opgaven i Norsk o. s. v.

ad 12. Kommissionen har ikke troet det nødvendigt, at Besvarelserne skulle indsendes med tilføiede Rettelser eller Angivelse af Feilene. Ved de omtalte Bemærkninger har den tænkt sig en mere eller mindre udførlig Antydning fra vedkommende Censorers Side af, hvad de fornemmelig have taget Hensyn til ved Bedømmelsen, hvorvidt dem bekjendte Forhold have indvirket paa Examinandens Besvarelse o. s. v.

ad 14, 15 og 16. Ved Opgaverne i Modersmaalet, Historie og Mathematik for begge Gymnasier og i Tydsk i Realgymnasiet har Kommissionen antaget, at der bør gives Examinanden Valget mellem flere saaledes, at han i Modersmaalet og i Historie af f. Ex. 2 eller 3 fremsatte Opgaver vælger og besvarer 1, og i Mathematik og Physik af flere Problemer vælger og besvarer et vist Antal.

Det er Erkjendelsen af Vigtigheden og Nødvendigheden af Stileøvelser for ethvert rationelt og grundigt Sprogstudium, som har motiveret Kommissionen, til at foreslaa den latinske Stil gjenoptaget som Prøvegjenstand, ligemeget for at sikkre dens Anvendelse i den rette Udstrækning ved Undervisningen, som fordi man deri har det bedste Middel til at bedømme en bevidst og færdig Tilegnelse af Sprogets Eiendommeligheder. Den nu gjenoptagne Stilprøve skal imidlertid efter Kommissionens Forslag adskille sig noget fra den tidligere latinske Stil ved Examen artium saavel i Indhold som i Betydning. Medens det maaske ikke kan negtes, at Vanskeligheden ved de Stilopgaver, der bleve givne til Examen artium i det nærmeste Tidsrum før Stilprøvens Ophævelse, havde ledet til, at man anvendte en uforholdsmæssig Tid til Øvelse heri til Skade for en frugtbar Forfatterlæsning, er Stilprøven nu foreslaaet indskrænket til Oversættelse paa Latin af et Stykke af let historisk Indhold. Hensigten med denne Stilprøve skal nemlig ikke være at godtgjøre et saavidt muligt fuldstændigt Kjendskab

til Sprogets Ordforraad og Fraseologi, men væsentlig en fikker Tilegnelse af dets Form- og Sætningslære, og ligesom det fornødne Sprogstof dertil antages at ville vindes af en forstandig Forfatterlæsning selv, saaledes vil ogsaa Udarbeidelsen deraf i ikke ringe Grad lettes ved den tilladte Benyttelse af Ordbog. Endelig maa det bemærkes, at den absolut rejicerende Betydning, som Stilen forhen havde med Karakteren „Maadelig", nu er foreslaaet indskrænket saaledes, at Examen ogsaa kan bestaaes med den nævnte Karakter, naar denne sammenlagt med Karakteren for latinsk Oversættelse, giver en Fælleskarakter, der ikke er under „Temmelig godt" (4). Den latinske Stil, som er foreslaaet ved den Fælleskurset afsluttende Examen, har man tænkt sig at bestaa i Oversættelse paa Latin af Exempler eller et sammenhængende let Stykke, hvorved godtgjøres nogenlunde Sikkerhed i den paa dette Trin fordrede grammatiske Kundskab.

Den latinske Oversættelse er tænkt omtrent af samme Beskaffenhed som de Oversættelser, der nu gives ved Examen artium. For Realgymnasiasterne paa den latinske Linie maa den selvfølgelig være lettere. Den latinske Stil troer Kommissionen ikke bør fordres som Prøvegjenstand ved Examen for disses Vedkommende, medens dog Undervisningsplanen er anlagt paa, at mundtlige og skriftlige Øvelser i Sproget ogsaa, saavidt det indskrænkede Timeantal tillader det, skal anstilles i Realgymnasiet.

Om Beskaffenheden af den almindelige Opgave i Modersmaalet, se Maalsangivelsen for Undervisningen i Norsk i Gymnasierne.

Om den engelske Stil eller fri Afhandling se ligeledes Maalsangivelsen for Undervisningen i Engelsk i Realgymnasiet.

At Mathematik og Physik ere optagne som skriftlige Fag ved Realgymnasiets Examen trænger formentlig, da de der udgjøre saa væsentlige Undervisningsgjenstande, ikke til nærmere Begrundelse.

Til at foreslaa Mathematiken gjort til Gjenstand for skriftlig Examen ogsaa ved Latingymnasiet er Kommissionen ledet ved den Betragtning, at en skriftlig Prøve, som dette Fag er

vel egnet for, baade sikrer en paalideligere Bedømmelse og maa antages at ville have en gavnlig Tilbagevirkning paa Undervisningsmethoden.

Med Hensyn til at Historien er opstillet som skriftligt Fag, maa det erindres, at der er gjort Rede for den almindelige historiske Oversigt allerede ved Fællesskolens Afgangsexamen, og at det saaledes er enkelte Partier af Historien, som er Gjenstand for Gymnasiernes Undervisning, men derfor ogsaa vil kunne gjennemgaaes med større Udførlighed og større Udbytte for den historiske Opfatning i Almindelighed og Tilegnelsen af det enkelte Tidsaffnits eller Folks Historie. Under denne Forudsætning antages dette Fag at egne sig fortrinlig til skriftlig Examensgjenstand til en Prøve baade af Examinandens historiske Kundskab og Opfatning og af hans almindelige Modenhed. Ved at kunne vælge mellem 2 à 3 Opgaver fries han for tilfældige Uheld, medens der lades den specielle Interesse det Spillerum, som Skolen efter sit Begreb kan tilstede. Naar Karakteren er foreslaaet lagt sammen med Karakteren for mundtlig Historie, er dette skeet for ikke at tillægge Faget i dets Helhed en overveiende Indflydelse paa Hovedkarakteren ved Siden af de øvrige Fag, — en Betragtning, hvori et Medlem ikke kan samstemme, da han er tilbøielig til, navnlig for Latingymnasiets Vedkommende, at betragte det skriftlige historiske Arbeide som Udtrykket for Frugten af den specielle historiske Dannelsesretning, omtrent lige med Udarbeidelsen i Modersmaalet, — Blomsten af enhver Almendannelse. Han ønsker derfor særskilt Karakter for dette Arbeide.

Den optagne Bestemmelse med Hensyn til Karaktererne i Historie, Mathematik og Physik tilsigter ligeledes at give Individualiteten og individuelle Anlæg og Interesser deres Ret under tilbørligt Hensyn til de øvrige Fag og uden Tilsidesættelse af det første Krav, man maa stille til Skolen, at den skal meddele en harmonisk og afrundet Dannelse.

ad B. 2. Om Beskaffenheden af de her opregnede skriftlige Opgaver, se de forskjellige Maalsangivelser ved Undervisningsplanen for Fællesskolen.

Hvorvel det efter den af Kommissionen foreslaaede Ordning af Skolevæsenet bliver muligt for Individet at opsætte det afgjørende Valg mellem forskjellige Livsbaner, forsaavidt dette Valg bestemmes af Valget mellem Latinskolen og Realskolen, til en modnere Alder, end efter den nuværende Ordning, vil det dog ikke kunne undgaaes, at En og Anden først senere opdager, at hans Lyst og Anlæg drager ham over til den anden af de tvende ved Siden af hinanden gaaende Studieveie. I et saadant Tilfælde antager Kommissionen, at det ikke bør kræves, at en Studerende, som har taget Examen artium f. Ex. paa Reallinien, for at opnaa samtlige de Rettigheder, som maatte blive knyttede til Examen artium paa den klassiske Linie, skal underkaste sig hele denne Examen, men at Fordringen bør indskrænkes til, at han ved en speciel Examen i Latin og Græsk, derunder indbefattet Oldtidens Historie, godtgjør at besidde de Kundskaber i disse Fag, som kræves ved Artium paa den klassiske Linie. Omvendt maa en Studerende, som har taget Artium paa den klassiske Linie, kunne gaa over til Reallinien efter en speciel Examen i Mathematik med Landmaaling og mathematisk Tegning, Physik og Chemi.

Det er allerede ovenfor bemærket, at bestaaet Afgangsexamen ved en Fællesskole eller en dertil svarende Examen er Betingelse for at optages i et Gymnasium eller for at stedes til Examen artium. Kommissionen antager, at den ogsaa bør betinge Adgangen til at underkaste sig farmaceutisk Examen, maaske ogsaa til at optages ved den høiere Landbrugsskole, samt at det at have bestaaet denne Examen bør komme i fortrinlig Betragtning ved Besættelsen af saadanne Poster, hvortil ingen særegen Examen er foreskreven, f. Ex. i Told-, Post-, Telegraf- og Udskiftningsvæsenet.

Til Slutning skal Kommissionen bede henstillet til Overveielse og gjort til Gjenstand fornemmelig for Universitetets Betænkning, hvorvidt Vidnesbyrd for at have bestaaet den for Fællesskolen anordnede Afgangsexamen bør i Lighed med, hvad der finder Sted i Danmark med Hensyn til Afgangsexamen

ved Realskolerne, medføre Berettigelse til at optages som Studerende ved Universitetet, dog uden derved at blive akademiske Borgere (cfr Universitetsfundatsen af 1824 § 26), med Ret for saadanne indskrevne Studerende til senere at underkaste sig juridisk, medicinsk og mineralogisk Examen, dog uden Adgang til Ansættelse i de Embeder, hvortil Embedsexamen udkræves.

V. De lærde Skolers Erklæringer.

A. Fra Laurvigs Middel- og Realskoles Eforat.

Vedlagt oversendes den i det ærede Departements Skrivelse af 16de December f. A. forlangte Betænkning fra Laurvigs Middel- og Realskoles Lærere over den nedsatte Skolekommissions Forslag til den hensigtsmæssigste Ordning af vort Lands høiere Skolevæsen, idet undertegnede Amtmand Hvosslef som Medlem af Eforatet henholder mig til hvad der er anført i Lærernes Betænkning.

Laurvig, 20de Marts 1866.

J. C. Hvosslef.

For mit Vedkommende har jeg for Tiden ingen Bemærkning at gjøre ved denne Sag.

Oslo Biskopegaard den 26de Marts 1866.

J. L. Arup.

Laurvigs Middel- og Realskoles Læreres Betænkning.

I Skrivelse af 27de December f. A. har denne Skoles Eforat paalagt undertegnede trende faste Lærere at afgive og inden Udgangen af Marts d. A. at indsende Betænkning over

den ved Kongelig Resolution af 14de Februar og 28de April f. A. naadigst nedsatte Kommissions forelobige Forslag til en forandret Ordning af Landets høiere Skolevæsen, af hvilket Forslag 3 Exemplarer i Kontratryk ere os tilstillede.

Paa Grund af dette os givne Paalæg tillade vi os at afgive følgende Betænkning, som vi dog for at undgaa Vidtloftighed hovedsagelig indskrænke til de Punkter, hvor vor Anskuelse er forskjellig fra Kommissionens.

Med Hensyn til Kommissionens Plan til en hensigtsmæssigere Ordning af vort Lands Skolevæsen i dets Helhed, da tro vi, at den har betydelige Fortrin for den nu gjældende og fortjener at anbefales som en konsekventere Gjennemførelse af det Princip, der ligger til Grund for den Maade, hvorpaa vort høiere Skolevæsen nu er ordnet, væsentlig derved, at Adskillelsen mellem den reale og saakaldte lærde Undervisning er fuldstændigere og henskudt til et mere passende Trin i Skolen, end nu er Tilfældet; derimod kunne vi ikke finde nogen gyldig Grund til at kalde Skolens høiere Afdelinger Gymnasier, men finde det rigtigere at beholde de gamle i vort Land mere kjendte Benævnelser, Latinskole og Realskole, og det saameget mere, som man hos os med Ordet Gymnasium i Almindelighed tænker sig Skoler af en høiere Art og med et friere Foredrag, end de heromhandlede Afdelinger. Heller ikke kunne vi indse, at Benævnelserne Latin- og Realskole vilde kunne give Anledning til nogen Forvexling.

Idet vi altsaa slutte os til den foreslaaede Ordning i dens Helhed, skulle vi derimod med Hensyn til dens Enkeltheder tillade os nærmere at anføre, hvad vi tro derved at burde bemærke.

Fællesskolen.

Med Hensyn til de her foreslaaede tvende Linier maa underkegnede Rektor Hysing bemærke Følgende: „I denne Skole er Latin og Engelsk foreslaaet som obligatoriske Alternativer, og Opstillingen af disse to sideordnede Linier er noget for Kommissionens foreslaaede Ordning eiendommeligt, og som

noget Nyt, der ikke forhen ved Erfaringen har været prøvet i vore offentlige Skoler, fortjener det vistnok den modneste Overveielse, førend der fattes endelig Beslutning om denne nye Ordnings Indførelse i vore Skoler. Jeg for mit Vedkommende vover ikke at bifalde den, da den forekommer mig ikke vel forenlig med Fællesskolens Princip. Naar dette befølges, bør formentlig alle en Fællesskoles Elever, saaledes som Tilfældet er i vore nuværende Fællesklasser, nyde fælles Undervisning i de samme Fag; men naar man, som foreslaaet, gjennem denne Skoles 4 sidste Klasser opstiller 2 alternative Linier, hvor Disciplene dele sig i dem, der læse Engelsk, og dem, der læse Latin, saa er Fællesundervisningen splittet og det endog i de Fag, hvorpaa Tyngdepunktet i denne Skoleart ligger, og Fællesskolen gaar saaledes i Grunden ikke ud over de 2 første Klasser. Maalet for Undervisningen i Fællesskolen maa, hvis den skal svare til sit Navn, være at bringe dens Elever, forsaavidt deres forskjellige Individualitet tillader det, til samme Udviklingsgrad, og Skolen bør derfor ikke ved sin Organisation lægge Hindringer herfor; men dette tror jeg vil ske, hvis man indfører disse to ligeløbende Linier; thi efter min Overbevisning ville de Elever, som have gjennemgaaet Latinlinien, efter at have fuldendt deres Skolekursus i Fællesskolen, staa paa et ikke lidet høiere Udviklingstrin ved deres Udtrædelse af denne Skole, end de, der have gjennemgaaet den engelske Linie, baade fordi Undervisningen i Latin er et virksommere Uddannelsesmiddel end Engelsk, og fordi der er tillagt Latinlinien et langt større Timeantal end Engelsklinien, uden at dette mindre Timeantal paa denne Linie erstattes ved Forøgelse i andre Fag end ved Frihaandstegning. Følgen af dette forskjellige Udviklingstrin, hvorpaa Eleverne paa disse to Linier ville komme til at staa, kan ikke undlade at gjøre sig gjældende ogsaa i de Fag, hvori de have fælles Undervisning, saaledes at disse to Liniers Disciple ikke blot ville blive adskilte i Latin og Engelsk, men i Virkeligheden ogsaa i alle de Fag, hvori en saadan Deling ikke er tilsigtet, idet det nok vil vise sig, at Engelsklinіens Elever ikke lettelig ville kunne følge med Latinerne i de for begge fælles

Fag. Heraf synes atter Følgen at maatte blive, at gjennem Fællesskolens 4 sidste Klasser, især hvor disse sammendrages til toaarige, de samme Vanskeligheder ville opstaa i Fællesskolen, som de, hvorover der nu klages betræffende de Fag, hvori 1ste Latin- og Realklasse nyde fælles Undervisning. Hertil kommer endnu, hvad der for mig stiller sig som det ikke mindst vigtige, at disse 2 Linier gjøre det vanskeligt for en Discipel, som har valgt den ene Linie, senere at træde over i den anden. Valget mellem hvilken af disse tvende obligatoriske Alternativer Disciplen vil slaa ind paa, skal foregaa ved Indtrædelsen i Fællesskolens 3die Klasse, altsaa i en Alder, da hverken Disciplene selv kunne forudsættes at besidde den til et saadant Valg fornødne Modenhed, eller Forældre og Foresatte den Kjendskab til deres Evner og Anlæg, at de med nogenlunde Sikkerhed kunne afgjøre, for hvilken Linie de bedst maatte passe. Følgen heraf vil da blive, at ikke faa Elever, især blandt dem, som have valgt Latinlinien, ville, inden de have naaet dens Ende, angre deres Valg og ønske at træde over i Engelsklinien, uden at dette da uden stor Vanskelighed kan ske, da de mangle den Kundskab i Engelsk, som betinger Indtrædelsen i den med den Latinklasse, hvori de befinde sig, paralelløbende engelske; de maa altsaa for at kunne komme over i Engelsklinien enten ved privat Undervisning først indhente den manglende Kundskab i Engelsk, eller gaa tilbage til den 1ste engelske Klasse, hvilket vilde medføre en Tilbagegang i det Hele til Skolens 3die Klasse. Disse Vanskeligheder og Forviklinger ere saa store, at jeg holder mig overbevist om, at de ville lægge store Hindringer i Veien for Latinliniens Søgning og derimod blive en Spore til at vælge Engelsklinien. At Vanskelighederne for dem, som fra Engelsklinien senere ville gaa over til Latinlinien, blive de samme, er en Selvfølge. Lignende Hindringer stille sig ogsaa iveien for dem, som efter at have gjennemgaaet Fællesskolens Latinlinie senere maatte ønske i Realgymnasiet at opgive Latinen og gaa over til Engelsklinien. Af disse Grunde kan jeg ikke finde Opstillingen af disse 2 Linier som obligatoriske Alternativer anbefalelsesværdige. Efter min Formening bør

Fællesskolen have en saadan Organisation, at den i alle Dele svarer til sin Benævnelse og sin Idee og ikke indeholder andre Undervisningsfag end saadanne, der kunne være fælles for alle Skolens Elever, og at den som Forberedelsesskole for begge Gymnasier gjør Overgangen lige let til begge.

Med Hensyn til Fordringerne i denne Skole, hvad de enkelte Undervisningsfag angaar, da have vi nøie overveiet det Maal, som af Kommissionen er opstillet for ethvert af disse og sammenholdt det med det Timeantal, hvorved det tænkes opnaaet, og idet vi gaa ud fra, at Intet er saa skadeligt for Undervisning som at sætte et Maal, der tvinger til forceret Læsning, hvorved Grundighéden tilsidesættes, Lysten hos Eleverne lettelig svækkes og Overlæsselse tillige kan blive Følgen, maa vi tillade os at gjøre Indvending mod det for Tydsk, Historie og Geografi foreslaaede Maal.

Hvad Tydsk angaar, tro vi, at Læsningen af et dramatisk Arbeide i 6te Klasse vil overstige Disciplenes Aandsevner paa dette Udviklingstrin. Læsningen af et Drama formenes derfor at burde bortfalde, eller i det mindste ikke være obligatorisk Læsning. Med Hensyn til den foreslaaede historiske Undervisning i det Hele maa vi bemærke Følgende:

Da det ikke af Kommissionen er udtrykkelig udtalt, at man har villet stille Fordringerne til Disciplenes historiske Kundskaber ved Udgangen af Latingymnasiet høiere, end som nu kræves til Artium, alene med Undtagelse af at man vil fordre Kundskab til et af de store Kulturfolks Historie mere specielt, have vi antaget, at det er Meningen, at der ved Fællesskole-Examen skal gjøres Rede for omtrent det samme Pensum i Middelalderens og den nyere Historie som nu til Examen artium. Heri maa vi ogsaa erklære os enige med Kommissionen, idet vi ogsaa antage, at man hverken bør kræve mere eller meget mindre end Middelalderens og den nyere Historie indtil den franske Revolution i det Omfang omtrent, hvori disse Dele af Historien ere fremstillede i L. Kr. Daas, L. L. Daaes eller Bohrs Lærebøger. Da imidlertid Nordens Historie

og Historien efter den franske Revolution findes opført saavel i Fællesskolen som i Gymnasierne, kan man være i Tvivl om det Omfang, hvori Kommissionen paa de forskjellige Stadier af Skolen vil have disse Dele af Historien gjennemgaaede. Da imidlertid Læsningen af Nordens Historie og Historien efter den franske Revolution ikke i Gymnasierne er betegnet som Repetition, have vi troet med Visshed at kunne antage, at det har været Kommissionens Mening, at disse Dele af Historien i Gymnasierne skulle læses i større Omfang end i Fællesskolen. Vi vide ikke, i hvor stort Omfang Kommissionen har villet kræve disse Dele af Historien læste til Examen artium; men vi maa med Bestemthed advare mod at stille Fordringerne høiere end nu, saa at det altsaa er tilstrækkeligt, naar Eleven ved Udgangen af Gymnasierne har læst Nordens Historie efter en Lærebog som Sig. Petersens og den nyere Historie efter en Lærebog som Lektor Daas. Disse Dele af Historien maa altsaa læses i ringere Omfang i Fællesskolen.

Da Kommissionen saaledes har fordret visse Dele af Historien to Gange gjennemgaaede paa forskjellige Stadier af Skolen, og desuden har optaget som nyt Fag Kulturfolkets Historie, skulde man ventet, at der ogsaa var anvist til Historien et større Timeantal end før, da det Timeantal, man nu har, visselig ikke er for stort. Man ser imidlertid, at Kommissionen i det Sted har formindsket Timetallet en Del, medens paa samme Tid en rum Tid, der før benyttedes til at læse nyt, nu gaar væk ved Repetition i Fællesskolen. Vi kunne ikke andet end, saavel for Fællesskolens som for Gymnasiernes Vedkommende, at yttre Tvivl, om man vil kunne faa læst det paakrævede Kvantum med det anviste Timetal, uden stor Anstrengelse fra Disciplenes Side. En god Del af Skoletiden hvert Aar gaar med til Repetition til Examen, og neppe i noget Fag er en ordentlig, ikke forceret Repetition nødvendigere end i Historie. Hvert Aar vil vistnok kun ¾ af Skoletiden kunne anvendes til at læse nyt i Historien. Man vil saaledes blive nødt til at give Disciplene svære Lektier for at kunne slippe ud. Dette anse vi, især i Fællesskolen for meget betæn-

keligt; thi i de lavere Klasser vil Disciplen i Regelen ikke kunne magte en lang historisk Lektie, i de høiere Fællesklasser er Disciplen optagen af saamange forskjellige Fag, at vi anse det aldeles utilraadeligt, i denne maaske mest kritiske Tid i et Barns legemlige og aandelige Udvikling, tillige at besvære Børnene med lange Lektier i de enkelte Fag. Hertil kommer, at Disciplene i de lavere Klasser trænge til forudgaaende mundtlig Gjennemgaaelse af det historiske Pensum, og i de høiere Klasser vil Lærebøgernes Kortfattethed gjøre en vidtløftigere mundtlig Meddelelse fra Lærerens Side nødvendig. Men hverken det ene eller det andet vil man faa det mindste Tid til i toaarige Klasser, saafremt det daglige Pensum skulde blive for langt, og det forekommer os, at Undervisningsplanen bør anlægges saa rummelig, at det ikke vil blive næsten umuligt at bringe den i Anvendelse ogsaa paa toaarige Klasser. Vi tro derfor, at man maa lægge en Time til for Historien paa etsteds i Fællesskolen f. Ex. i 4de Klasse, og at den historiske Undervisning maa anlægges paa en anden Maade, end foreslaaet.

Vi tro heller ikke, at man i Gymnasierne vil kunne faa gjennemgaaet det foreslaaede Kvantum i det anviste Antal Timer. Saa tiltalende det i pædagogisk Henseende forekommer os, at et af de store Kulturfolks Historie bliver læst i større Omfang, tro vi dog, at man bør lade denne Del af Historien falde, ialfald for Latingymnasiets og for Realgymnasiets Latinlinies Vedkommende og henlægge den til Andenexamen, hvor den maaske ogsaa af andre Grunde hører bedre hjemme. Ved Andenexamen bør da denne Del af Historien opstilles som tvungent Fag for Latingymnasiasterne og de Realgymnasiaster, som have læst Latin.

Hvad Realgymnasiet angaar, fremstiller sig strax den iøinefaldende Mislighed, at Realgymnasiasterne ikke ville lære at kjende Oldtidens Historie anderledes, end gjennem en fragmentarisk Lærebog. Nu synes det os lidet passende, at Nogen skal kunne stedes Adgang til Universitetet med et kun fragmentarisk Kjendskab til nogensomhelst Del af Verdenshistorien, selv om denne Del kun kan have mindre Betydning for hans senere

Studium og det praktiske Liv. Og nu maa det videre indrømmes, at for Realgymnasiets Latinlinies Vedkommende staar jo Kundskaben i Oldtidens Historie i indertig Sammenhæng med Latinstudiet, ja, der ligger endog en Modsigelse deri, at Realgymnasiaster paa Latinlinien skulle faa en Meddelelse af den romerske Statsforfatning efter en Lærebog i Antikviteter, medens deres Kundskab i Roms Historie blot skal tilegnes gjennem en paa mindre Børn beregnet Fremstilling i en meget fragmentarisk Lærebog. Vi opstille derfor den Fordring, at enhver Realgymnasiast skal have læst Oldtidens Historie i sammenhængende Fremstilling. Men da Oldtidshistorien ikke vil passe til den øvrige Undervisning i Realgymnasiets Engelsklinie, vove vi ikke at henlægge Læsningen af denne Del af Historien til Realgymnasiet, men foreslaa, at man allerede i Fællesskolen læser Oldtidens Historie i en sammenhængende, om end meget kortfattet Fremstilling, som f. Ex. den i Stipendiat L. L. Daaes Lærebog (134 Pag.).

Vi tillade os altsaa at foreslaa den historiske Undervisning anordnet saaledes:

I Fællesskolen læses først en liden Norges Historie og en fragmentarisk Lærebog (af mindre Omfang end L. Nissens) indtil den franske Revolution, derpaa en kortfattet sammenhængende Oldtidens (af ovennævnte Omfang), Middelalderens og nyere Historie lige til Nutiden, samt Nordens Historie jevntløbende med den øvrige Historie (Nordens Historie af Omfang som i Lector Daas Lærebog); den hele sammenhængende Historie, iberegnet Nordens, af Omfang omtrent paa 700 Pag. i det høieste. Den foreslaaede Repetition af Norges Historie midt i Kurset og den mundtlige Fremstilling af den franske Revolution, som kun kan være beregnet paa de Disciple, der løbe for tidligt ud af Fællesskolen, bør bortfalde som tidspildende. Fællesskolen bør faa en Time til i en af Klasserne i Historie, og Repetitionsklassen (6te Klasse), der her, som i andre Fag, ikke bør belemres for meget med Læsning af nyt, anvendes udelukkende til Repetition.

Kulturfolkets Historie bortfalder for Latingymnasiet

og Realgymnasiets Latinlinie, hvilken sidste bør læse Oldtidens Historie efter en Lærebog som Bohrs, med Opmærksomheden specielt rettet paa den romerske Statsforfatnings Historie, medens Latingymnasiet læser Oldtidshistorie efter en Bog som Thriedges. Nordens Historie i begge Gymnasier af Omfang som i Sig. Petersens Lærebog, og Historien efter den franske Revolution af Omfang som i Lector Daas.

Realgymnasiets Engelsklinie bør læse det engelske Folks Historie i fyldigere Fremstilling, og til Andenexamen istedetfor Historie en physisk Disciplin. For Latingymnasiet og Realgymnasiets Latinlinie opstilles et Kulturfolks Historie som tvunget Fag til Andenexamen. Begge Gymnasier bør derhos faa en Time til i Historie i det ene Aar.

Med Hensyn til Geografi, da antager man, at der ikke bør stilles synderlige Fordringer i den politiske Geografi, især for de Landes Vedkommende, der ligge udenfor Europa, da man ellers neppe vil kunne faa den hele Geografi gjennemgaaet og repeteret i det dertil bestemte Timetal.

I Engelsk er af Commissionen foreslaaet, at Oplysninger om Sprogets og Litteraturens Historie meddeles paa Engelsk, ligesom ogsaa, at Undervisningen forøvrigt for en væsentlig Del meddeles i Sproget selv. I denne Anledning maa vi bemærke, at Veiledningen i at tale et Sprog ikke kan antages at høre hjemme paa noget Stadium af Skolen, hvor den snarere synes at lægge Hindringer i Veien for en grundig og rigtig Opfatning, end at tjene til at fremme samme, men at den som en mere practisk Færdighed rettere henvises til Specialskolen. Kommer nu hertil, at Fordringen til at Læreren i et levende Sprog ogsaa skal besidde den fornødne Færdighed i at tale det, lettelig under vore Forhold kan gjøre det vanskeligt at forsyne Skolerne med Lærere, som kunne tilfredsstille denne Fordring, og at man saaledes staar Fare for at faa Sprogmestere istedetfor videnskabelig dannede Lærere, saa maa vi af anførte Grunde tilraade, at ligesaalidt i Engelsk, som i noget andet Sprog, paa noget Stadium af Skolen Undervisningen foregaar i selve Sproget. Forslaget til allerede i Fællesskolen

at meddele Oplysninger om Sprogets og Litteraturens Historie tro vi ikke passer til denne Skoles Disciples Udviklingstrin og maa derfor foreslaa, at denne Gren af Undervisningen ganske henlægges til Realgymnasiet, hvor den maa antages at have sin rette Plads.

Fransk er i Fællesskolen foreslaaet optagen gjennem de 2 øverste Klasser som et valgfrit Fag for dem, som ikke skulle over til et Gymnasium. Med Kommissionen ere vi fuldkommen enige i, at Valgfrihedens Princip finder sin rette Anvendelse paa Almendannelsens øverste Stadium, d. e. ved Universitetet, hvor de Studerende ere i den Alder, at de maa antages at besidde det Kjendskab til deres Evner, Anlæg og Tilbøieligheder, at de kunne gjøre et dertil svarende Valg mellem de fri Examensfag; men naar dette samme Valgfrihedens Princip ogsaa gjøres gjældende endog paa Skolens lavere Stadium, hvor netop de Betingelser, som gjør et hensigtsmæssigt Valg muligt, ikke kan forudsættes at være tilstede hos Disciplene, da kunne vi ikke erkjende det Beføiede heri. At den umyndige og umodne Discipel ikke formaar selv at træffe et fornuftigt Valg, vil man maaske indrømme; men saa forudsætter man, at hvad Disciplen ikke formaar, det formaar hans Forældre eller Foresatte (Målsmæn). Hertil maa vi dog bemærke, at det for det første ikke altid er saa let for disse allerede i Børnenes 12 à 13 Aars Alder at bedømme deres Evner og Anlæg rigtigt og træffe et dermed overensstemmende Valg, og dernæst, at under vor Tids temmelig slappe Børneopdragelse er det efter vor Erfaring i de fleste Tilfælde langt hyppigere Børnenes Overhæng end Forældrenes Overbevisning, der gjør sig gjældende, hvor der opstaar Spørgsmaal om at bestemme sig i Anledning af et valgfrit Undervisningsfag i Skolen. Ligesom vi saaledes maa erklære os for Modstandere af valgfrie Fag i Skolen i Almindelighed, saaledes kunne vi heller ikke, hvad den her foreslaaede Valgfrihed i Fransk angaar, finde tilstrækkelig Grund for samme, da vi ikke indse, hvad der skulle være til Hinder for at gjøre det til et tvunget Fag for alle Elever i 5te og 6te Klasse, da dog den Kundskab, som de Disciple, der ikke

agte at gaa over til et af Gymnasierne, gjennem en toaarig Undervisning vilde kunne erhverve sig i Fransk, maa ansees for en saa god Grundvold i dette Sprog, at den vilde sætte dem istand til siden at gaa videre og være en stor Hjælp og Lettelse for dem, hvis deres senere Livsstilling gjorde dette fornødent. Ved at gjøre Fransk til et tvungent Fag for samtlige Elever undgaaes ogsaa de Hindringer, som i modsat Fald stille sig ivejen for de Disciple, som uden at have i rette Tid begyndt paa Fransk, senere formedelst forandret Beslutning ønske at gaa over i et af Gymnasierne. Forsaavidt nogen Elev af en eller anden antagelig Grund maatte ønskes fritagen for at deltage i Undervisningen i Fransk, anviser jo den gjældende Skolefrdn. af 7de Novbr. 1809 Adgang hertil, og anden Fribed i denne Henseende synes os derfor ufornøden. Af disse Grunde maa vi erklære os for at Fransk optages som tvungent Fag i Fællesskolen.

Latingymnasiet.

Med Hensyn til de Fag og det Maal, som opstilles for denne Skoleart, skulle vi indskrænke os til den Bemærkning, at vi med Kommissionen foretrække Bibellæsning i Grundsproget for Brugen af en dogmatisk Lærebog og ville anse det ønskeligt, om, som foreslaaet, Gallaterbrevet eller et andet af Pauli mindre Breve kunde gjennemgaaes; men man antager det neppe muligt med det ringe Timetal, som er Religionsundervisningen tildelt i 1½ Aar at kunne gjennemgaa det foreslaaede Pensum i det nye Testamente, især naar der tillige tages Hensyn til den ringe Forkundskab i Græsk, Disciplene efter kun halvandet Aars Undervisning i dette Sprog maa antages at besidde. Paa Grund heraf foreslaaes, at Læsningen af Gallaterbrevet bortfalder.

Efter Kommissionens Forslag skal Undervisningen i Tydsk ikke fortsættes udover Fællesskolen. Det Begrundede heri tillade vi os at betvivle; thi for det første formene vi, at Læsningen af den tydske Litteraturs fortrinligste dramatiske Værker maatte være paa sit rette Sted i Gymnasier og kunne yde

væsentlige Bidrag til paa dette Skoletrin at udvikle Disciplenes Aandsevner og danne deres Smag, og dernæst tro vi ogsaa, at den Færdighed i Tydsk, som Disciplene ville være i Besiddelse af ved deres Udtrædelse af Fællesskolen, ikke kan være saa stor, at de, naar de i 3 Aar have lagt det tilside (thi de Færreste ville vist have Tid og Lyst til paa egen Haand at fortsætte Læsningen af dette Sprog under deres Ophold ved Gymnasierne), kunne antages at have den fornødne Færdighed til som Studerende ved Universitetet at benytte de for næsten alle, hvad Embedsstudium de end vælge, unndværlige Hjælpemidler i det tydske Sprog. Vi anse det derfor hensigtsmæssigt, at Læsning af Tydsk fortsættes 1 Time ugentligt gjennem begge Gymnasier, dog saaledes at Læsningen bliver ganske kursorisk og ikke paalægger Disciplene noget Hjemmearbeide.

Realgymnasiet.

Angaaende dette Gymnasiums Deling i en Latin- og Engelsklinie maa vi tillade os at bemærke Følgende:

Naar man sammenligner Latingymnasiet og Realgymnasiet, viser det sig strax, at det første har den store Fordel, at Undervisningen her er mere concentreret end i Realgymnasiet; thi i Latingymnasiet have de sproglige-historiske Discipliner ialt 26 Timer af 30, medens i Realgymnasiet de mathematisk-naturvidenskabelige Discipliner (heri ikke iberegnet Frihaandstegning) har 15 Timer ($\frac{1}{2}$), de sproglig-historiske Fag kun 12 ($\frac{2}{5}$). Faggrupperingen er altsaa ganske forskjellig i de to Gymnasier. De Fag der principmæssig skulde synes at have Overvægten i Realgymnasiet, nemlig de physisk-mathematiske, have ikke erholdt mere end Halvparten af Skoletiden. Realgymnasiet er altsaa tydelig bygget paa et andet Grundlag end Latingymnasiet. Vi antage derfor, at Commissionen paa den ene Side dels af Hensyn til de Specialskoler eller Fagstudier, hvori Realgymnasiasten maa antages senere at skulle indtræde, dels af pædagogiske Grunde har fundet Betænkelighed ved at gjøre nyere Sprog, Litteratur og Historie til Hovedgruppen i Realgymnasiet, og at man paa den anden Side i Betragtning af, at der

vistnok ikke kan tillægges de mathematisk-fysiske Disciplíner den Kraft og Bigtighed som Dannelsesmiddel som de historisk-filologiske Discipliner, ikke har vovet at give den mathematisk-fysiske Undervisning en aldeles afgjørende Overvægt. Saafremt dette har været Commissionens Anskuelse, erklære vi os enig med den. Vi formene ogsaa, at man i Realgymnasierne, hvis disse skulle vente at faa nogen Sogning, ikke bør fastholde en saa streng principmæssig Concentration som i Latingymnasiet. Men for at ikke Realgymnasiet altfor meget skal faa Præget af en høiere Forberedelsesskole for Specialstudier, tro vi af pædagogiske Hensyn, at man maa være alvorlig betænkt paa at styrke og concentrere den sproglig-historiske Del af Undervisningen i dette Gymnasium, saaat man her istedetfor en overveiende Faggruppe faar to omtrent lige stærke. Men saaledes som den sproglig-historiske Undervisning er foreslaaet indrettet, tro vi, at den er splittet mere end tilraadeligt, for Latinliniens Vedkommende.

Betragte vi for det første Engelskliniens Stilling ville vi se, hvorledes Studiet af det engelske Sprog og dets Literatur vil kunne blive langt fuldstændigere og mere afrundet til et Helt end Latinstudiet, dels paa Grund af det engelske Sprogs større Lethed, dels formedelst den større Interesse, dette Sprog maa antages at have i Realgymnasiastens Øine. Hertil kommer, at Undervisningen i Engelsk, fornemmelig i sprogligt Henseende, (og Engelsklinien skal jo erholde en Oversigt over Sprogets historiske Udvikling) vil finde betydelig Støtte paa den ene Side i Oldnorsk, paa den anden i Fransk. Skal videre, som foreslaaet, et Kulturfolks Historie læres og saa det engelske Folks Historie vælges (og det ligger nær at antage, at dette som oftest vil blive Tilfældet), saa har her Engelsklinien et saa betydeligt Fortrin for Latinlinien, at man ikke vil kunne have disse to Linier forenede i samme historiske Time.

Betragte vi nu Latinens Stilling i Realgymnasiet, ville vi finde, at den staar der saa enlig og forladt som muligt. Latinstudiet savner her for det første den Støtte, det i Latingymnasiet har i Studiet af græsk Sprog og Litteratur. Latinen

er ikke knyttet ved noget Slægtskab til Oldnorsken, og hvad det angaar, at Fransk er et saakaldet Datterſprog af Latinen, saa er dog i Virkeligheden mellem Fransk og den klasſiske Latin saa ringe Slægtskab, at det næsten kan reduceres til en Del Gloser og et enkelt Parti af Formlæren. Skulde man endda trænge dybere ind i det franske Sprogs Historie, vilde Latinen være af nogen Betydning. Videre staar Latinen saa aldeles forladt af Historien, at Latinliniens Kundskab til Oldtidshistorien kun er erhvervet gjennem en fragmentarisk Lærebog. Medens man endelig vil kunne drive det til noget Klækkeligt i Engelsk, vil man i Latinen ikke engang kunne drive det til det opstillede Maal med det til dette Fag anviste Timetal.

Det er saaledes iøinefaldende, at Engelsklinien ikke alene seet fra et materialistisk Standpunkt, men ogsaa i pædagogisk Henseende er langt heldigere stillet end Latinlinien, saa det vil være uretfærdigt, ja umuligt at søge nogen Belærelse angaaende Latinens og Engelskens dannende Kraft ved Sammenligning af Undervisningens Resultater i de to Linier. En Smule vil jo Forskjellen udjevnes, om man lader Latinlinien, som ovenfor foreslaaet, læse Oldtidshistorie istedetfor Kulturfolkets Historie. Men i ethvert Fald synes Latinlinien os saa uheldig stillet, at det forekommer os, at Skolen ikke bør anerkjende den som en konstant, med Engelsklinien fuldkommen ligestillet Linie; Skolen kan ikke vedkjende sig den anderledes, end som en i visse Tilfælde tilraadelig Nødhjælp, der tilbydes de Disciple, der have frekventeret Fællesskolens Latinlinie, men som med forandret Bestemmelse ønske at indtræde i Realgymnasiet istedetfor i Latingymnasiet. Men Oprettelse af en Latinlinie, i saadanne Tilfælde vil medføre for store pekuniære Opoffrelser fra Statens Side, til at vi af den Grund kunne anbefale denne Anordning.

Hvad Fordringerne i Latin i Realgymnasiet angaar, da finder man dem vel svære i Forhold til det derfor bestemte ringe Timetal, hvorfor man tror at burde foreslaa, at, forsaavidt man vil beholde Latinlinien i dette Gymnasium, der da istedetfor 2 Bøger af Virgils Æneide læser c. 600 Vers af

Ovids Forvandlinger, da Æneiden efter vor Formening baade paa Grund af sit Forhold til de homeriske Digte og den Vanskelighed, den byppig lægger iveien for en let og adækvat Oversættelse, maa anseés for mindre passende i et Realgymnasium.

Andeneramen.

Af de tvende i Commissionens Forslag Pag. 93 opstillede Alternativer i Valget af Sprog, tro vi at burde erklære os for, at de Studerende gives Adgang til at lægge op hvilkesombelst af de i Skolen læste Sprog, og at for de Studerende, som have gjennemgaaet Latingymnasiet, de obligatoriske Fag blive 3 hvilkesombelst Sprog af de i Skolen læste, Philosophi og Historie, og de valgfri Fag tvende, valgte mellem de physisk-mathematiske Disciplíner, saaledes at altsaa Historien indtræder som tvunget Fag, saaledes som vi i det Foregaaende have søgt at begrunde, istedetfor Physik, som man i Betragtning af den Undervisning, der i dette Fag allerede er givet i Fællesskolen, finder mindre at egne sig til at indgaa blandt de tvungne Fag.

Examina.

Spørgsmaalet om den hensigtsmæssigste Maade at ordne Examen artium paa, forekommer det os, at Commissionen har løst saare heldigt, og vi kunne derfor ikke andet end tro, at dens Forslag i denne Henseende vil afgive al den Betryggelse for et muligt Udfald, og al den Besparelse af Tid og Penge for de Studerende, som med Billighed kan forventes. Idet vi derfor i alt Væsentligt tiltræde Commissionens Forslag til denne Examens hensigtsmæssigere Anordning, skulle vi kun betræffende de Studerendes Adgang til Examen artium tillade os at yttre, at Forslaget til, at Anmeldelsen for de Privatister, som ønske at underkaste sig denne Examen, skeer af den Lærer, som har ledet deres Undervisning i den senere Tid, ikke forekommer os tilstrækkeligt begrundet, da det synes at maatte blive uden nogen reel Betydning, da en saadan Anmeldelse i Virkeligheden synes at maatte blive en Modenhedserklæring; thi man kan ikke antage, at en ærekjær Lærer vilde anmelde hvilketsombelst Subjekt til Examen artium, medens paa den anden Side saadanne umodne Personer dog

ikke derved vilde være afskaarne fra Adgang til denne Examen, da de sandsynligvis altid vilde kunne finde en Anmelder for Betaling. Man tror derfor at burde foreslaa, at unge Studerende indtil en Alder af 20 Aar anmeldes af Forældre eller Værger, men over denne Alder bør være berettiget til at anmelde sig selv. Denne Bestemmelse, der vilde vælte Ansvaret over paa Forældre og Foresatte og hindre dem fra, hvad de ellers ere saa tilbøielige til, at dække sin Samvittighed ved Lærerens eller Dimissors Erklæring, tro vi ogsaa bør gjøres gjældende for Gymnasiasternes Vedkommende, idet disse skulde anmeldes af Rector paa Forældres eller Værges skriftlige Forlangende.

Da Fællesskolen efter vor Formening kun bør betinge Adgang til Optagelse i Gymnasierne og til privat at underkaste sig Examen artium, saa kunne vi ikke finde det tilraadeligt, at bestaaet Afgangsexamen ved denne Skoleart ogsaa skulde betinge Adgangen til senere at kunne underkaste sig visse Examina eller indtræde i visse Undervisningsanstalter, eller endog berettige til nogetsomhelst Fortrin ved Besættelsen af lønnede Embeder eller Bestillinger. At stille saadanne Fordele i Udsigt for dem, som have bestaaet Afgangsexamen ved Fællesskolen, tro vi desuden lettelig kunde blive en Opmuntring for mange til at lade det bero med hvad de i Fællesskolen havde lært, naar allerede dette skikkede dem Adgang til Levebrød i Statens Tjeneste, og saaledes lægge Hindringer iveien for deres Overgang navnlig til Realgymnasiet, hvorved dette udsættes for at erholde mindre Søgning end ønskeligt. Tager man Hensyn til den almindelige Erfaring om, hvor utilbøielig Mængden af Eleverne er til at frekventere Realskolerne udover Confirmationsalderen, tro vi snarere, at flere Grunde tale for, at en saadan Udsigt til fortrinlig at komme i Betragtning ved visse Embeders og Bestillingers Besættelse burde gives dem, der have bestaaet Afgangsexamen ved et Realgymnasium, end dem, der have absolveret Examen ved en saa underordnet Anstalt som Fællesskolen.

Laurvig den 15de Marts 1866.

Hysing. **S. Hartmann.** **F. Thestrup.**

B. Tromsø Latin- og Realskoles Ephorats Erklæring.

Ved hoslagt at indsende den i det kongelige Departements Skrivelse af 16de December sidstleden forlangte Erklæring fra Tromsø Lærd- og Realskoles Rektor og Lærere over det Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, som foreliggen er afgivet af en nedsat Commission, med dens tvende Bilage, skal Ephoratet efter Departementets Paalæg ærbødigst tillade sig at bemærke, at det vil synes, at den i Adjunkt Pettersens dissenterende Votum udtalte Betragtning fortjener megen Opmærksomhed. Vil det stedse maatte have sine store Betænkeligheder at foretage en saa stor og gjennemgribende Forandring, som Commissionens Arbeide tilsigter, i en Sag, til hvilken saa mange Interesser ere knyttede, synes Betænkelighederne at maatte tillægges en afgjørende Vægt, naar der endog kan reises Tvivl, om det paatænkte Nye i sig selv er fuldt berettiget. Allerede det medfører ikke liden Vanskelighed, at den paatænkte Ordning ikke vilde kunne indføres strax og med en Gang; der maatte blive en Overgangsperiode med dens for flere Kuld Elever ikke lidet skadelige Virkninger, medens det tvertimod synes at maatte være et Hovedformaal saafnart ske kan at indføre i Skolen den Ro, som den i længere Tid har maattet savne. Det vil ogsaa maatte blive tvivlsomt, om Skolen i det Hele under den nye Ordning vilde komme en større Flerhed af Elever tilgode, end det under den nærværende Ordning er eller kan blive Tilfældet. Den fuldstændige Skole vilde kun blive oprettet paa enkelte Steder i Landet, og de fleste af de nuværende Lærd- og Realskoler maatte indskrænkes til Afdelinger af den, og herved vilde Adgangen til at benytte den fuldstændige Skole blive afskaaren for mange Elever, og andre Elever mod deres naturlige Kaldelse blive bragte til at vælge og følge den Livsbane, hvortil den paa deres Hjemsted værende Afdeling af Skolen viste hen. Nødvendigheden af at benytte tvaarige Klasser vil fremdeles neppe blive afhjulpen ved den nye Ordning, og de saa skadelige Virkninger heraf, ville følgelig vedblive. Man synes ogsaa at maatte kunne vente, at, naar de virkelige eller nødvendige Forandringer i Realafdelin-

gen, som kunne indføres i den nærværende Skole, være istandbragte, og der saa aabnedes Adgang til at dimittere fra Realafdelingen til Universitetet, vilde denne Afdeling naa sin tilbørlige Betydning og sikkres en tilfredsstillende Segning. For Latinafdelingen synes det erkjendt af Alle, at en hel ny Organisation ikke er forneden.

Man skal fremdeles, hvad Enkeltheder i Commissionens paatænkte Forslag angaar, tillade sig at bemærke, at man deler Formeningen om, at Latin og Engelsk ikke kunne stilles op mod hinanden, og at forsøge at faa gjort Latin obligatorisk ogsaa for dem, som ville gaa Realveien, formenes ialfald at maatte blive et forgjæves Arbeide.

Medens man maa være enig i Ønskeligheden af, at Adskilligt, som nu kræves ved examen artium, udsondres, tror man dog, at det neppe vil gaa an saa ganske at udelukke Tydsk og Geografi fra Skolens sidste Trin. Lethed i at kunne benytte den tydske Litteratur er af saa stor Vigtighed for den Studerende, at den Færdighed deri, som Eleverne kunne paaregne at have opnaaet ved den paatænkte Fællesskoles Slutning, upaatvivlelig vil for Manges Vedkommende trænge til at bevares og forøges, medens dette vistnok maatte kunne ske ved en kun liden Anvendelse af Tid og Kraft. Den geographiske Kundskab vil vel ogsaa trænge til at bevares ved et mere direkte Arbeide, end det kan ske under leilighedsvise Hentydninger, hvortil kommer, at det formenes, at Skolen bør bibringe Eleven en saadan geographisk Indsigt, som han neppe kan føres til allerede i Fællesskolen.

Der antages ogsaa at kunne, som antydet i Tromsø Skoles Erklæring, reises Tvivl, om der ikke i Latingymnasiet er tillagt Historie for faa Timer i Forhold til den stillede Opgave. At rette paa Sagen ved, som foreslaaet i den nævnte Erklæring, at indskrænke Undervisningen i Nordens Historie, formenes ligesaa utilbørligt som at henlægge denne under Norsk med Oldnorsk. Saa ønskeligt som det vil synes, at vore Skoler efter Mulighed optage Oldnorsk, forekommer det dog langt rigtigere, at Eleverne erhverve en ret fyldig og inderlig Kundskab

i Norges og Nordens Historie, en Opgave, som det dog maa indrommes, at den paatænkte Skole maatte kunne løse bedre end den nærværende.

Man kan tildels maatte erkjende Nødvendigheden af, at Religionsundervisningen noget indskrænkes paa Skolens høiere Trin, men maa dog med Bestemthed fraraade, at den ordnedes paa den af Commissionen for det høiere Trin paatænkte Maade. Brugen af en kortfattet Lærebog af høiere Art end den saakaldte Forklaring formenes nødvendig, dersom Sagen ikke altfor meget skal komme til utilbørligen at maatte bero paa vedkommende Lærers Individualitet.

Med Erkjendelse af de Fordele, som opnaaes ved at forlænge Skolekurset, finder man dog overveiende Betænkelighed ved at tvinge Eleverne til at forblive i Skolen til deres fyldte 19de eller, som det vel, navnlig hvor toaarige Klasser fremdeles maa bruges, vil blive Tilfældet, til deres 20de maaske endog 21de Aar. Det vil neppe kunne paaregnes, at mange Lærere have de fornødne Egenskaber til ret at omgaaes Elever af civile Skoler i den Alder, og Virkningen heraf for Skole og Elever turde blive meget alvorlig.

Endelig skal man tillade sig at bemærke angaaende den paatænkte Ordning af examen artium, at der vil komme til at maatte hengaa en forholdsvis lang og tildels spildt Tid mellem Examens Begyndelse og Slutning, — at, det synes af liden Vigtighed at gjenindføre den latinske Stil, naar Maalet ikke kan sættes høiere end paatænkt, og der ikke kan tillægges Faget en større Vægt for Examen, og at det endelig neppe kan findes tilraadeligt at give Examinanderne frit Valg mellem forskjellige Opgaver, navnlig i Modersmaalet, — det Sidste væsentlig af den Grund, at Elevernes Sjælekræfter under det ofte saa vanskelige Valg ville bringes i Uro og maaske i Forvirring. Selv ældre Mænd, som ikke arbeide under en Examinands Vilkaar, ville ofte have gjort den Erfaring, at et lignende Valg er den værste Del af Arbeidet.

Tromsø den 21de Marts 1866.

Rannestad. **Esjendrop.**

Tromsø Lærd- og Realskoles Lærereres Betænkning.

Gjennem Skolens Ephorat er modtaget det høie Departements Opfordring til at afgive Erklæring med Hensyn til et af en nedsat Commission i Skrivelse til Departementet fremsat foreløbigt Udkast til Plan for en Omorganisation af det høiere Skolevæsen. I Anledning af denne Opfordring har denne Skoles Lærere i flere Møder i Fællesskab gjennemgaaet Commissionens Skrivelse, hvorefter man i Møde den 21de Februar enedes om at affatte de skeede Udtalelser i følgende Bemærkninger, som Adjunkt Pettersen, der i væsentlige Punkter ikke har kunnet dele Lærerforsamlingens Flerheds Anskuelser, forbeholdt sig at ledsage med et dissenterende Votum.

I Overensstemmelse med sit Commissorium har Commissionen søgt en Ordning af vort høiere Skolevæsen, der kunde afhjælpe visse Mangler ved den nugjældende, af hvilke Realundervisningens Utilstrækkelighed, Mangel paa bestemt Charakter og tidlige Afbrydelse paa den ene Side, dens Fællesskab med Latinlinien for de fleste Undervisningsfags Vedkommende paa den anden have været blandt de føleligste, medens der dog ogsaa med Hensyn paa den klassiske Undervisning vare berettigede Krav paa Forandringer, dels ved Optagelse af enkelte nye Lærefag, dels ved hensigtsmæssigere Anordning af de allerede optagne. Ihvorvel der nu af de statistiske Opgaver og Beregninger, Commissionen forudskikker sit Forslag, sees, at et fuldstændigt principmæssig ordnet Skolesystem, der skulde raade Bod paa de væsentligste af vor nuværende Skoles Mangler, vil kræve forøgede Ydelser til det høiere Skolevæsen, at man altsaa med de Midler, der for Nærværende staa til Raadighed, faar nøies med en ufuldstændig Gjennemførelse af Systemet, er det dog Commissionens Tanke, at selv denne ufuldstændige Gjennemførelse af det af den i Forslag bragte Skolesystem vil skjænke et i alle Henseender større Udbytte, end vor nubestaaende Skoleordning formaar at yde. Paa Holdbarheden af denne Anskuelse beror selvfølgelig den foreslaaede Plans Berettigelse til at fortrænge den nu bestaaende, der med alle sine Mangler dog

neppe endnu er modnet til nogen Fordommelsesdom. Naar Flerheden af denne Lærerforsamling maa slutte sig til Commissionens Mening, støtte vi os nærmest paa den Betragtning, at den foreslaaede Plan for Fællesskolen, forudsat dog, at den undergaar visse Modificationer, som vi nedenfor skulle tillade os at bringe paa Bane, synes at love et Udbytte, som i alt Væsentligt fuldeligt vil naa, ja overskride det Maal baade af almen Udvikling og Kundskab, hvortil vore nu bestaaende Realklasser føre, idet nemlig disses Undervisningsstof for den væsentligste Del er henlagt til den foreslaaede Fællesskole; endvidere, hvad vi tillægge ikke mindre Vægt, at netop Afslutningen af et saadant høiere almendannende Kursus ved Confirmationsalderen vil befordre Udbredelsen af Almendannelsens Goder over videre Kredse af Samfundet end den nærværende Ordning har havt det i sin Magt; endelig at der ved den foreslaaede Ordning, paa samme Tid som al Fare for Overlæsselse med Læresto er fjernet, er tilveiebragt Plads for Lærefag, hvis Fordring paa Optagelse i Almenskolens Fagkreds ikke ret vel længere kan tilbagevises.

I sine Hovedtræk frembyder Planen en 6aarig Fællesskole, der løber ud i 2 Grene, Latin- og Realgymnasiet, hvert med et 3aarigt Kursus, hint væsentlig baseret paa de historiske og sproglige Fag, dette paa de mathematisk-physiske. De af Commissionen for Fællesskolens Udvidelse anførte Grunde maa Flerheden af denne Lærerforsamling tiltræde, idet den tilfulde vurderer den Fordel, en saadan Ordning yder fremfor vor nuværende, en til en vis Grad afsluttet og fuldstændig Undervisning for de Disciple, som ved Confirmationsalderen forlade Skolen for bestandig, uden at derved Opnaaelsen af det hele Skolesystems endelige Maal besværliggjøres. Men den nødvendige Forudsætning for, at disse 2 Maal skulle kunne forenes, tro vi rigtignok ligger i det fuldstændigste Fællesskab i Undervisningen for samtlige Fællesskolens Disciple. — deri, at Skolen med andre Ord virkelig bliver en Fællesskole. Naar Commissionen alligevel, trods de Grunde, der tale for et fuldstændigt Fællesskab i Undervisningen paa dette Trin, alene af Hensyn til Mængden af Sprogfagene, som i vore Skoler maa læses,

allerede i Fællesskolen opstiller 2 sideordnede Linier, Latin- og Engelsklinien, saa forekommer dette os at staa i liden Harmoni med hvad vi opfatte som Fællesskolens Hovedprincip, ligesom ogsaa denne paa saa tidligt et Trin indførte Tvedeling, hvormeget man end bibeholder det samme Alternativ i Realgymnasiet, gjør en af de væsentligste Fordele ved den udvidede Fællesskole, Muligheden af at udsætte med Valg af Livsbane til en modnere Alder end ved det 12te Aar, for en Del illusorisk, idet den Discipel, der vælger Engelsk, jo spærrer sig den senere Adgang til Latingymnasiet og dermed ogsaa paa de Steder, hvor til en Begyndelse inkl Realgymnasium oprettes, udelukker sig fra eller ialfald vanskeliggjør sig Deltagelsen i det fuldstændige Dannelseskursus, om Trangen dertil senere skulde opstaa hos ham. Der er imidlertid, som vi tro, ogsaa andre vægtige Grunde, der tale imod allerede i Fællesskolen at indføre en saadan Deling og lede os til at udtale Ønskeligheden af, at Latinen der opstilles som obligatorisk Fag. Den hele Fællesskole har efter Forslaget en vis encyklopædisk Charakter. Dette erkjende vi tør have sin store Betydning for Barnealderen, hvori det bør være Undervisningens Maal ved en vis Mangfoldighed i Læresstoffet at anspore og sysselsætte Sjæleevnerne i videst mulige Omfang, inden endnu den mere udviklede Alder kræver og medfører Evnernes Concentration i mere ensidig Retning. Men inden denne encyklopædiske Fagkreds er, som vi formene, med fuld Ret Skolens senere Deling i tvende Grene allerede forelobigen antydet ved det stærke Timetal, der tillægges visse Fag, omkring hvilke de øvrige efter sit Slægtskab gruppere sig. Tydsk og Latin paa den ene Side, de mathematiske Fag (Regning, Constructionstegning og Mathematik) paa den anden synes at være de Kjernefag, der betegne begge Gruppers Charakter og paa samme Tid, som de levne de øvrige Fag tilstrækkeligt Spillerum, dels ved det Arbeide, de udkræve paa Grund af sin Vanskelighed, dels, som anført ved det store Timetal, pege i Retning af den Kræfternes Concentration paa enkelte Læreemner, som synes os en nødvendig Modvægt mod den Fristelse til Overfladiskhed, en strengt gjennemført encyklopædisk Fagordning

neppe kan fritjendes for at medføre. Ligesom vi i Betragtning heraf finde det saare betænkeligt at indbringe det, hvad Værd og Berettigelse angaar, omtvistede Valgfriheds-princip netop med Hensyn til Hovedfagene, saaledes frygte vi endmere for, at det i Forslaget som Alternativ med Latin i Sprogruppen opstillede Fag, Engelsk, ikke vil kunne gjøre fuld Fyldest som Æquivalent for Latinen, hvad der jo tildels viser sig ogsaa i den Omstændighed, at det de fire Aar igjennem faar alt færre og færre Timer, medens Latinen beholder sine 6 ubeskaarne. Vi frygte, at Valgfriheden mellem disse 2, det vanskeligste og det letteste af alle de Sprog, Skolen docerer, vil have til Følge en lidet ønskelig Lighed mellem den foreslaaede Fællesskole og vore nuværende Skolers Latin- og Realklasser, hvori Forskjellen mellem de latin- og engelskløsende Disciples Kundskabsgrad og Udvikling har hemmet begge Afdelingers Fremgang og stillet Skolen en vanskelig Opgave. Da vi saaledes ikke i det engelske Sprog kunne se et Middel til Opnaaelsen af Diemedet med Skolens Sprogundervisning, som paa nogen Maade kan sammenstilles med Latin, idet vi antage, at dette sidste stiller ganske andre Krav til Tænksomhed og Selvvirksomhed hos Barnet og derfor ogsaa skjænker et ganske andet Udbytte end Engelsken, selv om Forskjellen mellem de respektive Sprogs Timetal ikke er større end som foreslaaet; da vi endog antage, at Engelsken af alle nyere Sprog er det, der har mindst Betydning for Fællesskolens Sprogundervisning; — fordi vi fremdeles i Fællesskolen anse en fast og ufravigelig Fagordning uden Valgfrihed for et saare stort Gode, der vil styrke Skolens Autoritet baade indad og udad og dertil befri Forældre og Foresatte fra Nødvendigheden af at maatte fatte Bestemmelser om deres Børns Undervisning, medens de i mange Tilfælde mangler de fornødne Forudsætninger for at træffe et hensigtsmæssigt Valg; — fordi vi endelig fuldstændig slutte os til Commissionens Ansuelse om de 2 Sprog, Latinens og Engelskens Stilling som Alternativer i Realgymnasiet, hvor der i det sidste Sprog paa Grundlag af den for erhvervede almindelige Sprogkundskab med 3 Timers Undervisning i 3 Aar vidselig vil kunne naaes, hvad der-

er sat som Maal for Læsningen af de øvrige nyere Sprog i Skolen, tage vi ikke i Betænkning at fremsætte den Formening, at Latinen i Fællesskolen bør opstilles som tvungent Fag, medens der i Realgymnasiet gives Valgfrihed mellem dette og Engelsk. Vistnok ville saaledes Disciple, som skulle afslutte sin Skolegang i Fællesskolen, unddrages den Anledning til at lære Engelsk, som Commissionens Forslag byder dem; men ligesom vi i det Udbytte, vi vente af fuldkommet Fællesskab i alle Undervisningsfag for samtlige Disciple, se et fuldt Vederlag for hint Tab, som ovenikjøbet forringes ved den Kundskab i Fransk, der efter vor Formening bør kræves af samtlige Fællesskolens Disciple ved Afgangsexamen, saaledes kunne vi heller ikke indse det Berettigede i af Hensyn til dem, der ikke ville benytte Skolens fuldstændige Kursus, at splitte Undervisningen og saaledes gjøre den i sin Helhed mindre frugtbar ogsaa for de øvrige Disciple. At Latinen ved denne Ordning skulde faa en Betydning i Fællesskolen, som ikke tilkommer den, kunne vi ikke indrømme, naar vi hense, dels til det forholdsvis ringe Antal Timer, der er Sproget tillagt, dels til den forøgede Vægt, der er tillagt de saakaldte Realia. Hvad der for Skolen i dens Helhed vindes, er den fuldstændige Fasthed og Enhed, som vi anse ønskelig i den høiere Almendannelses Grundlag, den fulde Frihed til at udsætte Valget af Studievei og Livsvirksomhed indtil Afgangen fra Fællesskolen og endelig for Realgymnasiasterne Anledning til uden Skade for den tidligere Undervisning at naa et ret antageligt Maal af Kundskab i et Sprog, som har ikke mindst Betydning for deres fremtidige Studier.

Endnu i et andet Punkt, Sprogundervisningen vedkommende, kunne vi som ovenfor antydet ikke dele Commissionens Mening. Efter den bliver nemlig Fransk i Fællesskolens 2 sidste Aar opstillet som tvungent Fag kun for de Disciple, der skulle gaa over til et Gymnasium. Gjennem et Skolekursus at have tilegnet sig Elementerne af et Sprog, anse vi, selv om det Maal, der kræves naaet, ei er særdeles høit, for saa stort et Gode, at vi nødig give Slip derpaa, naar ikke andre mere

berettigede Hensyn kræve det. Og her forekommer dette os at være saa langt fra, at vi meget mere tro, det netop for Skolen gjælder ved alle henfigtsmæssige Midler at sysselsætte og knytte til sig Disciple, der paa Grund af sin nærforestaaende Indtrædelse i det praktiske Livs Tjeneste turde være ikke lidet udsatte for Fristelsen til allerede paa Forhaand at dele sine Interessér og sin Arbeidskraft til Skade for Skolegjerningens Fremme paa dem. At disse Disciple ved saadan Ordning af Fransk's Stilling ved sin Udgang af Skolen have Kjendskab til tvende nyere Sprog anse vi som en stor Fordel, naar for Opnaaelsen deraf intet mere berettiget Hensyn er opofret.

Naar Commissionen foreslaar, at Undervisningen i enkelt Fag afsluttes i Fællesskolen, erkjende vi det fuldt Befoiede heri, tro ogsaa, at de i disse Fag opstillede Maal uden Vanskelighed vil kunne naaes med etaarige Klasser, medens Vanskeligheder nok tør befrygtes at indtræde for enkelt Fags, f. Ex. Tydskens Vedkommende, om Planen gjennemføres med det størst mulige Antal toaarige Klasser. Erfaringen fra denne Skole, hvor Begynderpartiet i Tydsk (i 3die Fællesklasse) har Timer fælles med det andet Aarskuld, har ikke vel kunnet undgaa at vække Betænkeligheder hos os; i ethvert Fald maatte vel Begynderpartiet have sine særskilte Timer.

Skolen bør, hvorledes den end af pædagogiske Grunde finder at maatte ordne sit Undervisningsstof, ikke paa noget Trin eller i nogen Maade opgive Præget af Enhed og Helhed som almendannende Anstalt i Modsætning til Specialskolen. Den bør derfor ogsaa, formene vi, søge at undgaa Alt, hvad der hos Udenforstaaende kunde frembringe og styrke en skjæv Opfatning af dens Natur og Væsen som saadan. Er dens Maal væsentlig dette ene: mere eller mindre fuldstændigt at indføre i den høiere Almendannelse, uden Sigte paa noget bestemt Livskald, — og saaledes opfatte vi ikke mindre Gymnasiernes end Fællesskolens, ikke mindre den realistiske end den humanistiske Linies Endemaal, —, saa bør, synes det os, ogsaa denne Enhed

i det Ydre betones, ialfald hvad der kun er een Ting ogsaa kun have eet Navn. Ligesom vi derfor kun nødig skulde se de nu sædvanlige Benævnelser, Fælles- Latin- og Realklasser, ombyttede med Fællesskole, Latin- og Realgymnasium, idet vi endog antage, at de 2 sidste kunde vække feilagtige Forestillinger endog om en fra Fællesskolen forskjellig Undervisningsmethode, kunne vi heller ikke dølge, at der i Commissionens Forslag ved Siden af disse Navne synes os at være ogsaa andre Tegn til, at man vil danne en Kløft mellem Fællesafdelingen paa den ene, Latin- og Realafdelingen paa den anden Side, som — det tør vel med Sikkerhed forudsiges — i Almenhedens Bevidsthed snart vil udvides til Skade for den rette Erkjendelse og Bedømmelse af Almenskolens Stræben. Naar man saaledes af Hensyn til de Fag, hvori Undervisningen afsluttes i Fællesskolen, har troet at burde give dennes Afgangseramen en mere offentlig eller officiel Charakter end de øvrige Skoleexamina, idet den skriftlige Prøves Opgaver ved hin skulle bestemmes af den foreslaaede høieste Examensautoritet, saa kunne vi ikke tilbageholde den Formening, at den derved vundne Enhed med Hensyn paa Opgaverne — der forresten ikke sikre nogen Enhed i Bedømmelsen, altsaa heller ikke i de Krav, der gjøres for Opflytning i Gymnasierne, aldenstund jo de enkelte Lærercollegier ved denne Examen ere de Censurerende — kjøbes med Fare for en saadan Miskjendelse af det hele Skolesystem, som almendannende Institution, som om Fællesskolen i og for sig fuldstændig afsluttede denne Almendannelse og Gymnasierne vare en Art Specialskoler uden anden indre og organisk Forbindelse med hin end f. Ex. Landbrugs- og Handelsinstituter. Mod at der ved Fællesskolens Afgangseramen anlægges for lavt et Maal, har, synes det os, Skolen selv i den paafølgende Gymnasialundervisning og i den endelige examen artium et Korrektiv, hvis Virkning vil strække sig ogsaa til dem, der skulle forlade Skolen efter gjennemgaaet Fælleskursus, og i ethvert Fald vil jo Kontrol fragven kunne udøves gjennem tilforordnede Censorer og Bestemmelsen om, at de ved Afgangseramen udarbeidede skriftlige Specimina i censureret Stand, ialfald for en Del, skulle

indsendes til Examenskommissionen, der saaledes vil have det i sin Magt at regulere, om ikke just foreskrive Opgaverne.

Bemærkninger ved den foreslaaede Undervisningsplan.

For Fællesskolen. Latin. Med Commissionens Pluralitet er nærværende Lærerforsamling enig i at ønske Phædrus, 3 Boger, opstillet som nødvendigt Led i Fællesskolens Forfatterecyklus, som en Forfatter, der i høi Grad tiltaler Barnealderen.

For Latingymnasiet. 1. Religion. Medens Lærerforsamlingens Flerhed slutter sig til den af Commissionen foreslaaede Plan for Undervisningen i dette Fag, har den ene af Skolens Religionslærere, Adjunkt Killengreen, forbeholdt sig i særskilt Votum derom at udtale sin Formening.

2. Historie. Da vi med Commissionen antage, at Diemedet med den historiske Undervisning i Gymnasierne, efterat en almindelig Oversigt er erhvervet i Fællesskolen, er fuldstændigere at indføre i et enkelt Tidsafsnits, et enkelt Folks Historie, — en Methode, der antages at give et større Udbytte for den historiske Opfatning, skulde vi være tilbøielige til at tro, at der til Oldtidens Historie er afseet for kort Tid, naar den allerede i 15—16 Aars-Alderen kræves gjennemgaaet i 1 Aar med 2 ugentlige Timer. I Fællesskolen træder dette Parti af Historien naturligen mest tilbage; i Latingymnasiet synes det os derimod netop med Hensyn paa den historiske Undervisnings Diemed ret egentlig at høre hjemme, da det som al historisk Udviklings Begyndelse indeholder de første Phaser af de store historiske Ideers Stræben mod sin Virkeliggjørelse, fremtrædende med en Anskueligheb, som senere Tidsalderes Historie paa Grund af de hverandre krydsende Tendensers Mangfoldighed savner, og netop derfor antages at danne det hensigtsmæssigste første Grundlag for en Undervisning, hvis Diemed er ikke Indsamling af en Masse historisk Stof, men at vække Sandsen for at efterspore den Ideernes „røde Traad," der drager sig hen igjennem Kjendsgjerningerne. I Betragtning heraf og fordi med Grundprincipet for den historisk-sproglige Side af den almendannende Skole netop en saadan historisk Undervisning sy-

nes os at stemme bedst, der under tilbørlig Vurdering ogsaa af senere Tidsaldere giver Oldtidens Culturfolk den Betydning, de have som Kilden, hvorfra Culturens Strom efterhaanden i alt større og større Vidde breder sig ud over Folkene, skulde vi være tilbøielige til at opgive baade Nordens og, om det viste sig fornødent, ogsaa Overfigten over den nyeste Tids Historie, hvilke Partier desuden allerede i Fællesskolen ere gjennemgaaede i Sammenhæng, for at kunne dele Latingymnasiets historiske Kursus mellem Oldtidens og et nyere Culturfolks Historie. Til Fordel for en saadan Ordning kan endvidere anføres, at af de øvrige Partier af Historien et eller andet vil blive Gjenstand for senere Studium ved Universitetet, hvor Faget vel maa stilles ialfald som valgfrit til Andeneksamen, og at den nordiske Middelalder paa anden Maade, nemlig ved det foreslaaede Studium af Oldnorsk, er hævet til en Betydning, som vistnok ikke er større, men da heller ikke mindre end, hvad der med Ret tilkommer den.

For Realgymnasiet. Engelsk. I Overensstemmelse med den af os udtalte Formening om dette Fags rette Stilling kunde Maalet passende sættes i Lighed med Maalet for Tydsk i Fællesskolen: „Færdighed i at oversætte forhen ulæste prosaiske Stykker, som ingen særegne Vanskeligheder indeholde, og ved Hjælp af Lexicon at skrive en Stil uden grovere Feil."

Bemærkninger ved Forslaget om de afsluttende Examina.

ad § 14. B. I Commissionens Forslag maatte efter hvad ovenfor er anført udgaa Ordene „eller fri Afhandling."

ad §§ 15 & 16. Commissionen foreslaar i § 15 Charaktererne for skriftlig Historie og Mathematik lagt sammen med Charaktererne for den mundtlige Prøve i samme Fag. Lærerforsamlingen antager, at samme Bestemmelse ogsaa bør gjøres gjældende med Hensyn til Prøverne i Fysik ved Realartium, da Fysiken ved denne Examen vel neppe kan tillægges større Betydning end Mathematik. Naar derimod Charakteren for skriftlig Mathematik ved Latingymnasiet, og for do. Historie ved Realgymnasiets Afgangsexamen gives saadan Vægt,

at den kan have Afvisning fra Examen til Følge, saa kunne vi ikke heri dele Commissionens Anskuelse. Under Forudsætning af, at det er Disciplens specielle Lyst og Anlæg, som har været det bestemmende Moment ved hans Valg mellem de 2 Grene, hvori Skolen ved Fællesundervisningens Afslutning deler sig, finde vi mindre Grund til ved den Prøve, der skal vise begge Dannelsesretningers Frugt, atter af Hensyn til individuelle Interesser ved Charakterberegningen at stille Fag, der hvert i sin Gruppe optræder som Bifag, paa lige Trin med Hovedfagene. Historie i Latingymnasiet, Mathematik og Fysik i Realgymnasiet, betragte vi som Kjærnefag, der i Værdighed nærme sig til det for begge Linier fælles Fag Modersmaalet, og dette skulde vi ønske betegnet saaledes, at en ringere Charakter end 4 i Historie ved Latin-artium, i Mathematik og Fysik ved Real-artium, bevirker Afvisning. Det med den skriftlige mathematiske Opgave for Latingymnasiasten tilsigtede Øiemed, at sikre en paalidelig Bedømmelse og øve en gavnlig Indflydelse paa Undervisningen i dette Fag, vil vistnok kunne naaes, selv uden at en ringe Charakter deri tillægges rejicerende Kraft. At Sprogfaget Engelsk (lat. Oversættelse) ved Real-artium tillægges mindre Vægt, saaledes at Svagbed deri kan opveies ved bedre Charakter i Hovedfagene, forekommer os tilstrækkelig begrundet i Sprogenes enslige Stilling i Realundervisningen, medens vi antage, at Ensartetheden af de ved Latingymnasiernes artium givne skriftlige Opgaver, der alle høre under den historisk-sproglige Fagkreds, forbyder ved denne Prøve at aabne Anledning til lignende Compensation. Vor Anskuelse vilde saaledes faa et passende Udtryk i følgende Bestemmelser:

For at bestaa ved den skriftlige Prøve kræves:

A. for Latingymnasiet, at Charakteren for Norsk og Historie og Specialkarakteren for latinsk Oversættelse ikke er under 4, for latinsk Stil ikke under 5, samt Fælleskarakteren for de skriftlige Opgaver i Latin ikke under 4.

B. for Realgymnasiet, at Charakteren for Norsk, Mathematik, Fysik og Engelsk (lat. Oversættelse) ikke er under 4, dog kan Examen bestaaes med 5 i Engelsk (lat. Oversætt.)

naar Gjennemsnitskarakteren for Norsk og Mathematik ikke er under 3.

Fællesskolens Afgangsexamen:

ad 3. Efter vor ovenfor yttrede Formening kulde vi antage det ønskeligst, at Bestemmelsen af Opgaverne ved denne Prøve overlodes Skolerne for deres Disciples Vedkommende, til Examenscommissionen derimod for de Privatisters Vedkommende, som ville underkaste sig en tilsvarende Examen for denne.

Tromsø lærde- og Realskole den 27de Februar 1866.

Paa Medlæreres og egne Vegne

D. P. Knap.

cst. Rektor.

Undertegnede, der ikke kan tiltræde den af Skolecommissionen foreslaaede Ordning af Religionsundervisningen inden Latin- og Realgymnasiet, skal tillade at afgive følgende Votum:

Som det fremgaaer af Commissionens Bemærkninger til Ordningen af Religionsundervisningen (pag. 90), anser Commissionen det nødvendigt at klargjøre og udvide i de høiere Klasser de dogmatiske Begreber. Medens jeg fuldstændig deler Commissionens Erkjendelse af Nødvendigheden heraf, nærer jeg paa den anden Side Tvivl om, at den Klargjøren og Udviden af de dogmatiske Begreber, som Skolen kan og bør meddele, vil naaes ad den af Commissionen foreslaaede Vei, som ogsaa om Commissionens Forslag er heldigt for Religionsundervisningen i andre Henseender.

Nødvendigheden af at fortsætte Undervisningen i de dogmatiske Begreber udenfor Fællesskolen synes nemlig Undertegnede væsentlig at være begrundet i den Sønderlemmelse og Opløsning af Stoffet, som er en nødvendig Følge af den katechetiske Methode, der maa anvendes for at lede Barnet ind i det kirkelige Lærebegreb. Denne Opløsning af Læreстoffet i Smuler tjener vistelig til at anskueliggjøre Lærebegrebets enkelte Dele for Barnet, men drager paa den anden Side dets Op-

mærksomhed for udelukkende hen paa de enkelte Dele, lader det se Læren som faldende i enkelte Stykker uden paa samme Tid at magte for Barnets Blik at fasthold de enkelte Deles indbyrdes organiske Sammenhæng og end mindre at give Barnet en klar Oversigt over Enkelthederne. Der rækkes Barnet kun de enkelte Bestanddele, men man venter for Meget, naar man tror, at det skal kunne sammensatte disse til en organisk Enhed under en Undervisning, der strækker sig gjennem flere Aar.

Jeg tror derfor, at Gjennemgaaelsen af den christelige Troeslære ikke bør standse med Pontoppidans Forklaring, men at der efter Gjennemgaaelsen af denne Lærebog kræves en supplerende Undervisning, hvis væsentlige Maal er at samle og klargjøre, ikke saameget at meddele ny Kundskab. Vistnok kunde det synes overflødigt at benytte en særegen Lærebog for at naa dette Maal, da efter Commissionens Ordning 6te Fællesklasse optages med Repetition, hvorved der altsaa vil være Anledning til at lade Undervisningen gaa ud paa at samle og vinde Oversigt. Men herimod tør bemærkes først og fremst, at Maalet for Fællesskolens enkelte Klasser er saa stort, at det vistnok ikke vil kunne naaes, hvis flere af Fællesskolens Klasser blive toaarige, hvoraf Følgen bliver, at hele 6te Aar i Fællesskolen eller en længere Del deraf optages med Gjennemgaaelse af Nyt; dernæst, at en paa at samle og vinde Oversigt gaaende Undervisning vanskelig vil lede til det ønskede Resultat, naar den ikke finder Støtte i en derefter affattet Lærebog.

Bliver det saaledes nødvendigt at fortsætte Undervisningen i den christelige Troeslære udenfor Fællesskolen med det ovenfor paapegede Maal for Øie, da nærer jeg Tvivl om Commissionens Ordning vil lede til Maalet.

Opnaaelsen af det Udbytte for de dogmatiske Begrebers Udviden og Klargjøren, som Commissionen venter sig af den antydede specielle Frembævelse af Lærens Historie og af Gjennemgaaelsen af Galaterbrevet, er betinget af, at Eleven er saaledes Herre over det i Fællesskolen Læste, at han med Lethed kan finde sig tilrette, naar Dogmerne behandles uden nogen

systematisk Orden. Undertegnede tror, at et saadant Herredomme ikke kan forudsættes, og at derfor en Gjennemgaaelse af Dogmerne, efterhvor Lærens Historie eller det nytestamentlige Brev giver Anledning, vil virke forvirrende. Fremdeles kan jeg ikke frigjøre mig for den Tro, at en mundtlig Undervisning, der ikke finder nogen Støtte i en Lærebog, for en stor Del vil være spildt ogsaa for Gymnasiasten.

Skal Dogmehistorien „specielt" fremhæves, da vil det i Praxis blive nødvendigt hyppigen at standse i Fremstillingen af Kirkens Historie for at gjøre en dogmehistorisk Excursion. Det synes Undertegnede klart, at dette vil have en skadelig Indflydelse paa den kirkehistoriske Undervisning, der kræver en jevn og rask Fremadskriden, skal Interessen vedligeholdes og et levende Billede af Kirkens Udvikling bevares. At henlægge den dogmehistoriske Undervisning til særegne Timer og give Lærebegrebets Udvikling i sammenhængende Fremstilling, hvorved den paapegede Ulempe for Kirkehistorien bortfalder, vilde være at indrømme Dogmehistorien en selvstændig Stilling, som Hensynet til de mange Fag, Skolen alligevel har at overtage, maa fraraade. En lignende trættende og derfor Indtrykket af den hellige Skrift sløvende Indflydelse vil de hyppige Standsninger ved Gjennemgaaelsen af det nytestamentlige Brev medføre, ligesom det ogsaa tør bemærkes, at vigtigere Dele af Lærebegrebet ofte ikke ville blive belyste, naar kun en saa ringe Del af Brevene kan gjennemgaaes.

Naar Commissionen anseer det vanskeligt ved Benyttelsen af en dogmatisk Lærebog at finde den rette Grændse, saa at Religionsundervisningen ikke bliver en vidtgaaende Indførelse i Religionskundskab som en theologisk Videnskab, da ligger efter min Mening den samme Vanskelighed nær ved den af Commissionen foreslaaede Ordning, idet navnlig Gjennemgaaelsen af Galaterbrevet med det paatænkte Maal for Øie meget let kan blive en Indførelse i videnskabelig Exegese.

Idet jeg saaledes maa erklære mig for den nugjældende Ordning, hvorefter en Lærebog læses paa øverste Skoletrin, tror jeg ikke, at man vil kunne gjennemgaa det foreslaaede Ud-

valg af det nye Testamente, Kirkehistorien og en Lærebog med det Timetal, som Commissionen har tillagt Religionen, naar den fornødne Repetitionstid skal haves. Af Hensyn til den knappe Tid tør jeg foreslaa, at man opgiver det nytestamentlige Brev, Noget, der synes mig saameget mindre utilraadeligt, som man ved Gjennemgaaelsen af Søndagstexterne i Fællesskolen har havt Anledning til at gjøre Eleven bekjendt med et Udvalg Kjernesteder af Brevene. Men selv med denne Indskrænkning vil Tiden blive for knap; dog antager jeg, at der ikke behøves en større Forøgelse end 1 Time ugentlig i 1 Aar inden Latingymnasiet. Da Græsken efter den foreslaaede Ordning faar 40 Timer mere, end der nu er tillagt dette Fag (naar Skoleaaret beregnes til 40 Undervisningsuger), medens Fordringerne ere uforandrede, kan maaske Forøgelsen af Religionstimerne ske derved, at i 2det Halvaar af Latingymnasiets 2det Aar og i 1ste Halvaar af dets 3die Aar en Time ugentlig af de Græsken tillagte anvendes til Gjennemgaaelse af det ny Testamente. Inden Realgymnasiet vil man, da det nye Testamente, derved at det gjennemgaaes i Modersmaalet, kræver mindre Tid, hjelpe sig med en Forøgelse af 1 Time ugentlig i ½ Aar, naar ogsaa her Udvalget af Brevene opgives.

Efter min Opfatning bør Anlægget i Lærebogen ikke være det i Aabels „Omrids" befulgte. Hvor Meget der end i videnskabelig Henseende kan siges til Forsvar for Anlægget i denne Bog, saa er det i en Skolebog lidet at anbefale, væsentlig fordi det tvinger Eleven ind i en ny Ordning af Stoffet, ind i et System, hvis indre Sammenhæng og Enhed han ikke magter at se efter hvad jeg har erfaret. Lærebogen bør slutte sig nøie til den Orden, som den i Fællesskolen brugte har, og i sammenhængende Fremstilling give Lærebegrebet. En Lærebog med dette Anlæg haves i den paa dansk oversatte „Christelig Religionslære" af Kurtz.

Forsaavidt Commissionen maatte fasthold sin Anskuelse, da er jeg enig med den i at lægge Vægt paa de fremhævede Dele af det nye Testamente og af Kirkehistorien.

Tromsø d. 27de Februar 1866. **J. Killengreen.**

I Anledning af Skolecommissionens Indstilling af 23de November 1865, der har været tilstillet Skolernes Lærere til Erklæring, tillader Undertegnede sig herved at belyse sin Opfatning af Sagen.

I saa Henseende har jeg først at fremhæve følgende foreløbige Bemærkninger:

Naar man har fundet det paatrængende nødvendigt — og derom er der vel neppe nogen Meningsforskjel — at iværksætte en Omordning af vort høiere Skolevæsen, saa maa man først klart have gjort sig Rede for:

1. I hvilken Retning den ældre Ordning er mangelfuld.
2. Om Omordningen kan lade sig gjennemføre ved en ligefrem Udvikling paa Grundlag af den ældre Ordning.
3. Eller om Omordningen maa ske paa et meer eller mindre forskjelligartet Grundlag.

Med Hensyn til Post No. 1, saa ville vel de væsentligste Mangler være at fremlede dels fra den Omstændighed, at Antallet af de Fag eller Massen af det Undervisningsstof, der naturmæssigen bliver at indordne under Skolen, allerede har naaet et Omfang, der nødvendigen fordrer en Deling af Almenskolen. Spørgsmaalet bliver altsaa her, om den heraf fremgaaede Deling — Latin- og Realskolen — er gjennemført saaledes, at begge Retninger ere komne til sin Ret under saadanne Forholde, at Skolens sande Interesse derved er fremmet.

Da Latinskolen — seet for sig — vel i det Væsentlige maa anseés som ret heldigen ordnet, mens derimod Realskolen unægtelig lider af væsentlige Mangler, idet den i Skolen mere staar som en Antydning eller Mulighed end som en klart udtalt Kjendsgjerning, saa bliver det væsentlig mod dette Punkt, at Opmærksomheden maa rettes. Opgaven, der herved er bleven adskilligen indsnævret, indskrænker sig saaledes til at finde en til Begrebet svarende Form for Realskolen, saaledes at denne tillige naturligen lader sig knytte til den bestaaende Almenskole, uden i denne at betinge væsentlige og principielle Forandringer.

Paa Forhaand ville vel Alle være enige deri — og dette gjælder visselig ikke mindst med Hensyn til Skolen — at det

i Almindelighed ved nødvendige Omordninger er retteſt at bygge paa de engang givne Forudſætninger eller ſaavidt muligt ſlutte ſig til disſe, og forſt naar det viſer ſig umuligt gjennem disſe at imødekomme eller tilfredsſtille de berettigede Fordringer, ſom Tiden ſtiller til en Inſtitution, at ſoge dette Formaal naaet gjennem en forandret Organiſationsplan, der er bygget paa ny Forudſætninger. Og fremfor Alt gjælder det her forſt da at gaa i Værk med at omſtode det Gamle, naar det, man kan ſætte iſtedet, gjennem hele ſit Anlæg, fremtræder ſom et organiſk Hele.

Mens det for mig ſtiller ſig ſom utvivlſomt, at Opgaven maa kunne loſes ved ligefrem at bygge paa den forhaandenværende Skoleplan — herom nærmere nedenfor — har Sagen i ſaa Henſeende for Commisſionen ſtaaet i et helt andet Lys. Ved at ſe hen til den af Commisſionen foreſlaaede Skoleordning vil man viſelig finde, at den i een Henſeende har loſt Opgaven paa en høiſt tilfredsſtillende Maade, idet den har ladet Realſkolen træde ud af den karakterloſe Tilſtand, hvori den hidtil til liden Glæde for Elever og Skole har været knyttet til Almenſkolen og tillige indlagt i den en Undervisningsplan, der i det Væſentlige maa ſiges at være heldig. Men Undervisningsplanen er dog ingenlunde det væſentlig Beſtemmende i den Organiſationsplan, ſom Commisſionen har fremſat, tvertimod vil det vel være indlyſende, at vor nuværende høiere Skole vil kunne — uden i nogen væſentlig Henſeende at forandre ſin Form — optage Commisſionens Undervisningsplan.

Men ved nærmere at underſoge Commisſionens Forſlag, vil man rimeligvis finde — og dette er ſandſynligvis ogſaa Commisſionens egen Opfatning — at den i Virkeligheden har tilſigtet noget Mere end en blot og bar Modification af Undervisningsplanen. Det er tvertimod principielle Forandringer, der ere tilſigtede eller ſom dog i ethvert Tilfælde antages at maatte træde frem gjennem Forſlagets Gjennemforelſe, — Forandringer, ved hvilke Skolen høiſt ſandſynligen vil komme til at bygge paa andre Forudſætninger, end de, der idetmindſte hertillands ere gjorte gjældende for ſamme.

Som et væsentlig bestemmende Moment ved vore Skoler maa vel det anseés at være, ifølge hvilket Skolen fremmer sin Gjerning langsomt virkende indad. Skjøndt et levende Led i det store Samfundsliv — og saaledes ogsaa virksomt gribende ind i dette, — virker den dog tilsyneladende i det Stille, synes ganske at vende Blikket indad og søge Maalet der. Ligeoverfor Eleven er Skolen fra det Øieblik, den optager ham inden sin Midte og til det Øieblik den, efter fuldendt Kursus atter sender ham ud, en Anstalt, der udvikler sig jevnt uden hverken at kunne eller ville søge nogen Afslutning, førend Maalet er naaet. Med andre Ord, den almene Skole bør alene have een Afslutning og er det saaledes ogsaa dens Pligt at sørge for, at Standpunktet i saa Henseende ikke forrykkes. Og dette saameget mere, som det jevnligen viser sig, at Udenlivet har ondt for at faa Syn for navnlig denne Side af Sagen. Det er Mangel paa dette Syn, der gjør, at Forældre ofte, uden at nogen ligefrem Nødvendighed paabyder det, tage sine Børn ud af Skolen længe førinden afsluttet Kursus, ja meget ofte vil man have erfaret, at de, naar Udmeldelsen først er besluttet, endog ikke give sig Tid til at vente paa Skoleaarets Slutning.

I denne Henseende tror jeg, at det af Commissionen fremsatte Forslag igjennem sin bestemt afsluttede Fællesskole vil bidrage meer end ønskeligt til at give Udenlivets ovennævnte Opfatning af Skolen ny og varig Næring. Det er vel en klar Sag, at under en saadan Ordning alene de Elever ville efter fuldendt Kursus i Fællesskolen træde ind i Gymnasierne, der ere bestemte paa at gaa den studerende Vei eller ville opnaa de Fordele, hvortil Gymnasierne aabne Veien. Men i saa Henseende er det vel atter en aabenbar Sag, at det Begrebsindhold, der er indlagt i vore Skoler, derved bliver væsentlig forrykket. Skolen, der hidtil trods alle sine Skrøbeligheder har staaet som et eneste Hele, vil nu blive splittet i tvende særegne Hoveddele, nemlig Fællesskolen paa den ene Side og Gymnasierne paa den anden. Og det er vel ligesaa aabenbart, at Forholdet maa blive dette, at vor almene Skole under denne

Ordning i den almene Bevidsthed vil komme til at falde sammen med Fællesskolen og at Gymnasierne med mer eller mindre Anstrog af Fag- og Specialskolens Karakter blive byggede derpaa. Den almene Skole, der nu fører sine Elever frem til 18 Aars Alderen, vil da afslutte sit Kursus ved 15½ Aars Alderen. Lad ogsaa dette fra Begyndelsen af blot være antydet, — Konsekventserne ville neppe udeblive og der vil sikkerlig være Fare for at Gymnasierne, naar de først ere losrevne fra den organiske Forbindelse med Almenskolen, lidt efter lidt ville fares ud i Retninger, der altid mer og mer ville fjerne dem fra denne.

Denne Fællesskolens afsluttende Karakter træder navnlig frem igjennem den af Commissionen foreslaaede Afgangseksamen, der — som det forekommer mig — har et vel stærkt officielt Præg. Hvorledes man ogsaa vil ordne sig med Hensyn til Fællesskolen, vilde det maaske i ethvert Tilfælde være heldigt, om Fællesskolens afsluttende Examen ikke blev stillet i et andet Forhold til Skolen, end en almindelig Skoleeksamen nu for Tiden.

Medens det saaledes forekommer mig, at der fra Skolens Standpunkt kan være Betænkelighed ved — som af Commissionen foreslaaet — at dele Almenskolen i tvende saa bestemt afsluttede Led, som Fællesskolen og Gymnasierne i Virkeligheden ere det, er det fremdeles i en anden Retning, at jeg, ved at se Sagen fra et alment Udgangspunkt, tror at have Grund til at sætte en saadan Ordning som mindre heldig. Det væsentlige Motiv for Commissionen til en saadan Deling af Almenskolen er det, at kunne indrette en Fællesskole, i hvilken Undervisningen for alle dem, der søge en høiere Almendannelse, kan udstrækkes til en modnere Alder end efter den nuværende Ordning. Fra en Side er dette Udgangspunkt visselig fuldt berettiget — ja jeg tror endog specielt at burde udhæve, at det vel maa være en saa væsentlig Bestemmelse for Almenskolens Ordning, at den visselig bør gjøres gjeldende for denne ligetil dens endelige Afslutning. Men naar Commissionen saaledes afslutter al Fællesundervisning hele 3 Aar forinden Almenskolens o: Gymnasiernes — Afslutning, saa vil et saadant Princip ingenlunde blive gjort Fyldest ved denne Ordning. Høiere beseet, vil For-

holdet i Virkeligheden findes at være rykket noget tilbage. Efter den nuværende Ordning, har begge de Retninger, hvori den almene Skole har forgrenet sig, delvis Fællesundervisning saa langt op, som Realklasserne naa frem. I reel Henseende kan dette maaske synes at være en uvæsentlig Sag, da Forskjellen jo alene gjelder et halvt Aar, i hvilket Fællesundervisningen vil vare længere end efter Commissionens Forslag, — den virkelige Forskjel er dog den, at i den nuværende Ordning Fællesundervisningen er gjort gjeldende gjennem den hele Skole, i Commissionens Forslag alene til en Tid. Naar Udgangspunktet var det, at den almene Skole burde afsluttes med Fællesskolen, saa vilde det være fuldt berettiget, at al Fællesundervisning afsluttedes med denne. Men netop fordi Alle vel deri ville være enige, at Almenskolen ikke bør trækkes længere tilbage, end nu er Tilfældet, og at de af Commissionen foreslaaede Gymnasier saaledes ubetinget bør gaa ind under Almenskolen, vil det vel fremstille sig som en uafviselig Nødvendighed at begge de Retninger, hvori Skolen maa dele sig, blive at knytte til hinanden ved snævrere Baand, end det der alene betegnes ved en fælles Bestyrelse. Naar hver Retning intet Andet skulde have tilfælles end fælles Bestyrelse, saa vilde man snart ogsaa kunne undvære denne — Latinskolen og Realskolen bleve i saa Henseende af hinanden uafhængige og særskilte Skoleinstitutioner. Men en saadan Sondring vil vel neppe blive godkjendt af Nogen, der kan have Berettigelse til at dømme om Sagen.

Naar det altsaa er nødvendigt at dele Almenskolen i de tvende Retninger, saa er det ligesaa nødvendigt vel at se til, at de kunne vedligeholde en indre organisk Forbindelse — en Forbindelse, der da ubetinget fordrer et Fællesskab i Undervisning, der bliver at strække saa langt som begge Retningers særegne Natur vil kunne tillade.

Men i saa Henseende vil en Fællesskole — afsluttet saaledes som af Commissionen foreslaaet — føre Gymnasierne ud i Retninger, med Hensyn til hvilke der kan være mere Sandsynlighed for at de ville divergere end falde sammen.

Og fremdeles naar efter den af Commissionen foreslaaede

Ordning den almene Skole bliver at sondre i Fællesskolen og Gymnasierne, saa ligger det vel atter i Sagens Natur, at en saadan Ordning ikke kan sættes helt vilkaarlig, men at den nogenlunde bestemt maa kunne udledes af det Begrebsindhold, man er enig om at indlægge i Skolen. Commissionen har fremholdt — og dersom vil der neppe blandt Meningsberettigede kunne raade nogen Tvivl, — at den almene Skole paa det mere udviklede Trin maa føres frem i de tvende Hovedretninger nemlig Latin- og Realskolen. Dette Udgangspunkt forudsætter nødvendigvis en Fællesskole, men vel at mærke en Fællesskole, der er begrændset ved selve Udgangspunktet. Fællesskolen har sin fulde Berettigelse saalænge Eleven med Hensyn til Alder og Udvikling endnu befinder sig paa dette primitive Standpunkt, da det maatte findes at være mindre tilraadeligt at føre ham ud i mere bestemt afpælede Retninger. I Modsætning til Gymnasierne er Fællesskolen karakterløs, den sigter ikke i nogen bestemt Retning, men søger Elevens Udvikling gjennem alle de Retninger, der ligge ind under den almene Skole uden i saa Henseende at søge noget bestemt Tyngdepunkt og navnlig ikke ved specielt at fremhæve nogen af de Hovedretninger, i hvilke Skolen senere paa det mere udviklede Trin bliver at sondre. Og ligesom det saaledes tilvisse vilde være lidet heldigt, om Fællesskolen afsluttedes for tidligt, saa vilde det omvendte Forhold neppe stille Sagen bedre, — i begge Tilfælde vilde Fællesskolen gaa ud over sine naturlige Grændser og indvirke forstyrrende paa Almenskolens jevne Udvikling.

Men bliver Fællesskolen at opfatte under dette Begreb, saa kan jeg ikke Andet end nære Frygt for, at Fællesskolens Udstrækning ligetil 15½ Aars Alderen neppe staar i det rette Forhold til det Udviklingstrin, hvorpaa Eleverne i Regelen ville befinde sig i den Alder. Min Overbevisning idetmindste er det, at vor nuværende Skoleordning i saa Henseende har rammet det Rette nærmere ved at lade den fuldkomne Fællesundervisning — altsaa Fællesskolen i den Betydning, jeg opfatter som den rette — standse med 12 Aars Alderen.

Medens der saaledes fra et almindeligt Udgangspunkt maaske

kan være Grund til at nære Betænkelighed ved at se Fællesskolen trukket saa langt frem, saa synes der vel ogsaa i praktisk Henseende at stille sig ligefremme Hindringer i Veien for at gjennemføre en Fællesskole, saaledes udpræget som den maa have staaet for Commissionens Bevidsthed. Commissionen, som det dog fremfor Alt maa have været magtpaaliggende praktisk at forme Fællesskolen i Overensstemmelse med sine egne Forudsætninger, har dog maattet finde sig i at opløse Fællesskabet i Undervisningen og det — betegnende nok, — omtrent paa det samme Alderstrin, hvor det fuldkomne Fællesskab i Undervisningen allerede ophører i vor nuværende Skoleordning. Ved 11½ Aars Alderen deler nemlig Commissionens Fællesskole sig i de tvende Linier — Latin- og Engelsk-Linien. Med Commissionen er jeg enig deri, at det neppe vilde være tilraadeligt at sætte Latinen som et obligatorisk Fag gjennem Fællesskolen. Fra 11½ Aars Alderen er det saaledes i Virkeligheden alene i Navnet, at Commissionens Fællesskole svarer til sit Begreb, — ja hvad mere er, der synes neppe at være Mulighed for at udstrække den videre. Men er dette Tilfældet, saa er det paa den anden Side klart, at Anstalten ikke kan Andet end vinde ved at dette bestemt bliver udhævet under Skolens Ordning. Men i saa Henseende lider Commissionens Fællesskole unægtelig af en væsentlig Grundfeil, Form og Indhold svarer ikke til hinanden, der raader i saa Henseende en Dobbelthed eller maaske tettere en ligefrem Modsigelse. Men ogsaa heri — saa forekommer det mig — ligger der et aabenbart Vidnesbyrd om, at det af Commissionen fremsatte Forslag — hvad Fællesskolen angaar, — maa lide af principielle Mangler, eller med andre Ord, at Fællesskolen, seet fra den almene Skoles Standpunkt, nødvendigvis maa blive at begrænse anderledes end efter det fremsatte Forslag.

Men selv forudsat, at den af Commissionen foreslaaede Ordning var fuldkommen konsekvent udviklet gjennem Forudsætninger, der hver for sig vare at tillægge ubetinget Gyldighed, saa er der dog en Omstændighed, der, som det forekommer mig, maa være at tillægge afgjørende Vægt med Hensyn til Spørgs-

maalet om, hvorvidt en saadan Ordning bør gjennemføres i vore Skoler eller ei. Naar Commissionen nemlig har gjort gjeldende som et af de væsentligste Momenter i sit Forslag, at Skolen bliver at sondre i de tvende Hovedretninger Latin- og Realskolen, saa maa vel Udgangspunktet i saa Henseende, — hvad der ogsaa temmelig ligefremt antages at ligge i de opstillede Præmisser — utvivlsomt være det, at denne Sondring maa gaa ud fra en dybere Rod end udenfra stillede Fordringer. Deri maa vel aabenbart ligge en Erkjendelse af, at det er Skolen selv, der som saadan fordrer denne Deling. I modsat Tilfælde vilde Sondringen visselig være uberettiget. Men er Forholdet dette, saa bør — og det af ligefremt Hensyn til Skolens sande Interesse, denne ordnes saaledes, at Udgangspunktet ogsaa praktisk kan ske Fyldest. Seer man imidlertid hen til Commissionens Forslagsplan, saa er det aabenbart, at saa ikke kan blive Tilfældet. De økonomiske Forholde ville vel sætte ligefremme Hindringer i Veien for Planens fuldstændige Gjennemførelse, — andre Hindringer kanske endnu mere afgjørende end disse ville muligens stille sig ved Siden. Commissionen selv har visselig ogsaa kun liden Tro paa, at Planen vil kunne lade sig realisere i hele sin Almindelighed, idet den tvertimod alene udtaler det som en Mulighed, at der vil blive indsendt Forslag om Oprettelsen af Realgymnasiet i et Par af Landets større Byer. Hvilken Mening man ogsaa maatte nære om Commissionens Skoleplan fra et alene theoretisk Udgangspunkt, — derom ville Alles Mening falde sammen, at det alene kan blive som en Undtagelse, at den fuldstændige Skole — Fællesskolen med begge Gymnasierne — vil kunne blive gjennemført. Men en Skoleplan, der alene lader sig realisere undtagelsesvis, — den er visselig en praktisk Umulighed, — naturligvis ikke i det enkelte Tilfælde, men fordi en Skoleordning, der gjelder Almenskolen, maa have en bredere Basis at hvile paa end den enkelte Undtagelse.

De Betænkeligheder, der saaledes have fremstillet sig for mig ved at se hen til den af Commissionen foreslaaede Plan, kan med faa Ord sammenfattes i følgende Poster:

1. Fællesskolen paa den ene Side og Gymnasierne paa den anden, hver med sin stærkt afprægede Begrændsning, antages at maatte virke uheldigen udad med Hensyn til Almenhedens Opfatning af Skolen i det Hele, ligesom der ogsaa paa den anden Side kunde være Fare for, at Skolen derved indad kunde fristes til at fare ud af det jevne Spor.
2. Den fuldkomne Adskillelse mellem Latingymnasiet og Realgymnasiet — en Adskillelse saa fuldkommen, at Gymnasierne vel snarest maa være at betragte som to særskilte Skoler — kan neppe godkjendes. Naar en saa fuldstændig Deling af Almenskolen engang er etableret og principielt godkjendt, saa kan der vel være Grund til at frygte for, at den første Deling vil drage andre efter sig.
3. Commissionens Fællesskole svarer ikke ganske til sit Navn, idet Latin og Engelsk ere opstillede alternativt som valgfri Fag, — Fællesskolen altsaa delt i to sideordnede Linier.
4. Den fuldstændige — til Navnet fuldt ud svarende Fællesskole, — antages ikke at burde udstrækkes længere, end som Forholdet er efter den nuværende Skoleordning.
5. Commissionens Forslagsplan kan ikke lade sig gjennemføre som en almindelig Regel, idet Realgymnasiet i heldigste Tilfælde kuns vil kunne træde i Virksomhed paa et eller et Par Steder i Landet.

Med Hensyn til den af Commissionen fremsatte Undervisningsplan, saa skal jeg her ikke indlade mig paa at gaa ind i nogen nærmere Detail. Kun en Ting tror jeg her ikke at burde undlade at nævne, og det er Spørgsmaalet om hvorvidt det er hensigtsmæssigt at optage Naturlære som et særeget Fag i Fællesskolen. I Fællesskolen saaledes som jeg — efter hvad ovenfor er udviklet — opfatter dette Begreb, hører den nu i ethvert Tilfælde ikke hjemme, men jeg har ogsaa Tvivl om, hvorvidt den kan være paa sin Plads i Commissionens Fællesskole. Ved Fællesskolens Afslutning ophører Naturlære som Fællesfag

for de Elever, der indtræde i Latingymnasiet, men optages atter som Fag paa et senere Trin — ifald jeg ikke skulde have misforstaaet Commissionens Fremstilling — nemlig til Universitetets anden Examen. Men dette, først at paabegynde et Fag, saa ophøre dermed, saa atter igjen efter længere Tids Forløb at gjenoptage det, — dette er neppe en ganske tilfredsstillende Ordning. Jeg tror ogsaa, at det maatte være hensigtsmæssigst, om de, der skulle gjennemgaa Latingymnasiet, ganske vare fritagne for Naturlære som et specielt Fag i den egentlige Skole. Derimod vil der jo altid være Anledning til igjennem den geografiske Undervisning at meddele Eleverne de elementære Forudsætninger i Naturlære. Og videre bør man neppe gaa.

Men idet der saaledes synes at være Grund til at nære adskillige Betænkeligheder ved at optage Commissionens Forslag i sin Helhed, drives man her til nærmere at undersøge, om Sagen ikke kunde lade sig ordne paa en ret tilfredsstillende Maade ved — uden nogen Systemforandring — at bygge videre paa den Skoleordning, vi allerede har. Rettest havde det visselig dog været først at undersøge, hvorvidt det Tilsigtede kunde opnaaes paa Grundlag af den bestaaende Ordning eller ei. Med Hensyn til dette Punkt stiller Sagen sig for mig ingenlunde tvivlsom. Forsaavidt de ovenfor fremhævede Betænkeligheder mod at vedtage Commissionens Forslag skulle være at tillægge nogen Vægt, saa vil det være indlysende, at der ikke vil være nogen Grund til lignende Betænkeligheder ligeoverfor vor nuværende Skole. Ved at bygge paa vor nuværende Skoleordning undgaar man vel i ethvert Tilfælde Anstød i den Retning. Spørgsmaalet bliver altsaa, om der kan være Rimelighed for, ved ligefremt at bygge paa den nuværende Skoleordning, at sondre Skolen i sine tvende betegnende Hovedretninger, Latin- og Realskolen, saaledes at denne Sondring, saa fremtrædende den og bør være, dog ingenlunde gjør Brud paa den almene Skoles Enhed. Naar man gaar ud fra, at

den af Commissionen fremlagte Undervisningsplan med Hensyn til det Kundskabsmaal, der ved Gymnasiernes Afslutning tænkes naaet i Skolens tvende Hovedretninger, i det Væsentlige maa siges at være heldigen begrændset, saa bliver Spørgsmaalet praktisk taget det, om der kan være Rimelighed for, at dette Maal kan naaes gjennem vor nuværende Skoleordning ved en bestemtere Udvikling og Fuldstændiggjøren af den deri antydede Reallinie. Og dette tror jeg maa kunne lade sig gjennemføre. Ved at lade vor nuværende høiere Skole i det Væsentlige uforandret med Hensyn til den indre Organisation, ved at lade Realskolen mere bestemt træde frem sideordnet med Latinskolen, ved at lade Undervisningen være fælles for begge Afdelinger i de Fag, hvor den ifølge Fagets Forhold til Skolen kan være fælles, og derimod særskilt i de Fag, der ere væsentlig bestemmende i den ene eller anden Hovedretning — og endelig ved at lade Reallinien føre sine Elever frem ligetil Universitetet, vil man rimeligvis — og det uden i nogensomhelst Henseende at boie ud fra det engang angivne System — opnaa Alt, hvad Commissionen har tilsigtet i saa Henseende.

Det kan naturligvis her ikke være min Mening at ville nærmere detaljere en saadan Skoleordning. Det gjelder naturligvis først og fremst om klart at stille sig Udgangspunkterne for Die, og naar disse engang ere godkjendte, vil Ordningen, seet i det Store, derved være umiddelbar given.

Jeg har dog ved en tidligere Anledning — i en Afhandling „Om vort høiere Skolevæsens principielle Ordning", indført i Skoleprogram for Tromsø Skole for 1860, — nærmere udviklet disse Synsmaader, og opstillede der et Schema, der nogenlunde klart antages at ville fremhæve min Opfatning af Almenskolen. Dette Schema tillader jeg mig her atter at fremlægge.

Den almene Skole.

A. Den hiſtoriſk-ſproglige Afdeling.		B. Den mathemat.-naturhiſt. Afdeling.
Særegne Fag.	Fællesfag.	Særegne Fag.
1. Latin.	1. Religion.	1. Mathematik.
2. Græſk.	2. Hiſtorie.	2. Geometr. Tegning.
3. Mathematik.	3. Geografi.	3. Naturlære.
4. Hiſtorie (Oldtidens Hiſtorie.)	4. Tydſk.	4. Phyſiſk Geografi. (Modersmaal (?))
	5. Engelſk.	
	6. Modersmaal.	

Ogſaa i ligefrem praktiſk Henſeende vil en ſaadan Ordning antagelig være at foretrække fremfor den af Commiſſionen foreſlaaede. Idet begge Skolens Hovedretninger her allerede fra et principielt Udgangspunkt bør have fælles Undervisning i de Fag, der ere mindre betegnende, vil denne Ordning blive adſkillig billigere. En ſaadan Ordning uden noget væſentlig forøget Tilſkud fra det Offentlige maa kunne lade ſig gjennemføre ſom Regel — og ikke blot ſom en Undtagelſe. Under en ſaadan Ordning vil der ogſaa være mere Rimelighed for at Elever, der tilhøre Reallinien, ſkulle frekventere Skolen i længere Tid end under en Skoleordning med den beſtemt afſluttede Fællesſkole.

Endelig tror jeg ikke at burde lade uberørt, at der dog er en ſtor Mangel ved vor Skoleordning, og det er de toaarige Klaſſer. Denne Mangel tilhører naturligvis ikke Syſtemet, — Commiſſionen har ogſaa maattet optage den i ſin Skoleplan, — men den medfører visſelig ſaa ſtore Ulemper, at Skoleſtyrelſens Opmærkſomhed vel ſærlig maa være rettet mod dette Punkt.

Tromsø den 27de Februar 1866.

Ærbødigſt

Karl Petterſen.

C. Aalesunds Lærd- og Realskoles Ephorats Erklæring.

Med Departementets Skrivelse af 16de Decbr. sidstl. modtog Ephoratet til Betænkning et Udkast til en forandret Ordning af vort Lands Skolevæsen.

I denne Anledning skal man ikke undlade at meddele, at man i alt Væsentligt tiltræder vedliggende Erklæring fra Aalesunds lærde og Realskoles Rector og øvrige Lærere. Dertil skal man dog knytte den Bemærkning, at man ikke kan finde det hensigtsmæssigt at anvende den Tid, der maatte vindes ved saadan Begrændsning og Udelukkelse af enkelte i Erklæringen nærmere paapegede Undervisningsfag, til en videregaaende Uddannelse i andre. Den Lettelse i Arbeide, som Eleverne vilde vinde ved den antydede Ordning, tiltrænge de efter Ephoratets Formening høiligen, og kan man ikke erkjende, at Noget, Sagen fra alle Sider betragtet, vilde være vundet ved et saadant Ombytte af Fag, som i Erklæringen anbefalet.

Ephoratet for Aalesunds lærde og Realskole d. $\frac{31te\ Marts}{10de\ April}$ 1866.

Arveschoug. **H. Birkeland.**

Aalesunds Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning.

Under 16de Jan. d. A. modtoges gjennem Skolens Ephorat et Forslag om Ordningen af vort høiere Skolevæsen, udarbeidet af den ifølge de kgl. Resolutioner af 14de Febr. og 28de Apr. f. A. nedsatte Commission. Vor over Forslaget forlangte Erklæring have vi herved den Ære at afgive.

Den for de saakaldte kombinerede lærde og Realskoler nu gjeldende Plan har, som bekjendt, været fulgt siden 1848. Allerede før den traadte i Kraft var man opmærksom paa, at den indeholdt Bestemmelser og var bygget paa Principer, der i deres Gjennemførelse ikke kunde andet end virke skadeligt paa Skolens Gjerning og hindre dens regelmæssige og jevne Fremgang. Erfaringen har tilfulde godtgjort, at den Frygt, man dengang nærede, var begrundet: toaarige Klasser, der i og for

sig er et Onde, maa, i Forbindelse med Kombination i samme Klasse af Elever med væsentlig forskjellig Skoledannelse, nødvendigviis baade bringe Forvirring i Undervisningsmethoden og standse Udviklingen, idet man under saadanne Omstændigheder ikke længere har at kjæmpe alene med de Ulemper, som Forskjel i Elevernes Anlæg og Flid, hjemlige Forhold og Omgang i det Hele fremkalde, og som i og for sig ere saa store, at de lægge Beslag paa Skolens fulde Kraft, om den skal blive istand til at hæve dem eller blot nogenlunde beherske dem. Skal der derfor kunne tænkes paa en virkelig Forbedring af vore Skoleforhold, paa en Reform, der kan iverksætte en rigtigere og mere frugtbringende Anvendelse af Skolens Kræfter, maa først og fremst de nævnte Hindringer for dens ordentlige Virksomhed bortryddes, og derefter en Ordning søges iverksat, der, uden at gjøre for store Krav paa pekuniære Opofrelser, imødekommer de Fordringer, der med Grund kunne gjøres til Skolen i vor Tid. Og en saadan Ordning vil vel kunne opnaaes, naar man ikke vil stille andre eller større Fordringer til Skolen, end det ligger i dens Natur og velforstaaede Interesse at tilfredsstille, og vil holde den inden de Grændser, som man sætter for den som kun forberedende og almendannende, og som den ikke tør overskride uden at tabe det, der skal udgjøre dens egentlige Væsen og sande Værd. Skolen maa søge sin Styrke i sin Begrændsning: noget, den maa fasthold saa meget stærkere i vore Dage, der mere end nogen anden Tid før truer den med Splittelse og Overlæsselse.

Hvad der fremkaldte den nu gjeldende Plan var for en Deel Hensyn til pekuniære Omstændigheder og dernæst Ønsket om at imødekomme Fordringer, der i realistisk Retning stilledes til Skolen. Hvad det Økonomiske angaar, har Commissionen i de sammenlignende statistiske Opgaver, den leverer, viist, at vort Land forholdsviis yder mindre, end andre, til sit høiere Skolevæsen, og finder derfor, at det uden Ubilligbed kan forlanges, om det skulde være fornødent, at der gjøres yderligere Tilskud til en Sag, der vel i saa høi Grad som nogen anden kan siges at være en Almeensag. Fordringerne i saa Henseende

tro vi imidlertid ikke ville blive forsøgede, hverken efter Kommissionens eller efter den Plan, vi skulle tillade os at foreslaa — Det andet og ikke mindre væsentlige Hensyn, var det, der toges til de Klager, der havde reist sig og senere stadigen have gjentaget sig, over, at de saakaldte Realfag ikke i vore Skoler ere komne til deres Ret eller have faaet den Plads og læres i det Omfang, som de under vor Tids Udvikling i den Retning antages at kunne gjøre Krav paa. Vi skulle ikke her vidloftigt indlade os paa et Stridsspørgsmaal, der saa ofte og saa grundigt er bleven behandlet, men kunne ikke undlade i Korthed at paapege den paafaldende Modsætning mellem disse Klager og den Kjendsgjerning, at selv den, som det hedder, ubetydelige og utilfredsstillende Adgang, man nu har til at erhverve Kundskab i Realfagene, ikke paa langt nær bliver benyttet i den Udstrækning, som Skolen tilbyder, hvorfor det ikke synes at være uberettiget at søge Grunden i andre Skolen uvedkommende Forhold, der ikke lade sig rette ved nogen Skoleplan. Hvad dernæst Fagene selv angaar, kan det naturligviis ikke falde Nogen ind, hverken at negte deres Betydning for et Lands materielle Udvikling, eller paa nogen Maade at ville fraskrive dem deres Indflydelse paa Dannelsen og Aandsudviklingen i det Hele taget, uden at det dermed dog er givet, at de alene eller væsentlig ville være istand til at være Almeendannelsens Grundlag. Seer hen til disse Fags egen Historie og deres Udvikling gjennem Tiderne, viser det sig, at de først efter en lang forudgaaende Udvikling i anden Retning ere komne op og skredne frem, og at de saaledes selv maa have trængt til et Fordannelsens Fundament for at kunne holdes oppe og fremmes. Allerede heri synes at ligge en Anviisning til den Vei, man har at gaa og hidtil har fulgt ogsaa i Skolen, aldensstynd at Udviklingen hos det enkelte Individ skrider frem efter de samme Love som hos Slægten, og det synes i alt Fald at tale for, at de saakaldte historisk-ethiske Fag har sin Berettigelse paa Dannelsens første Stadium, og at de i det Store som i det Smaa, i Livet som i Skolen, har viist sig i Besiddelse af Evne og Kraft til at være Bærer og Grundvold for de Bygninger, som særegne Anlæg eller Tilboie-

ligheder senere maatte føle Kald til at opføre. Det er nok ogsaa til den Erkjendelse, at de forskjellige Forsøg, man andensteds har gjort paa at forandre disse Forhold inden Skolen, har ledet, og det er nok ikke i Preussen alene, at man er kommen til det Resultat, at det gamle Fundament var det sikkreste og varigste. — Efter disse Bemærkninger, som vi have anseet det fornødent at forudskikke til Begrundelse af de Forandringer, vi ville tillade os at foreslaa i Commissionens Plan, skulle vi nu gaa over til denne selv.

Commissionen gaar ud fra det Ønskelige i „at der kunde findes en saadan Ordning af den høiere Skole, at Undervisningen, uden at noget berettiget Krav krænkedes, blev indtil et senere Alderstrin fælles for alle dem, som ønskede at erhverve en høiere Dannelse" og tillægger en saadan Ordning stor Vægt, navnlig af den Grund, „at den Mængde Individer, som i Skolerne modtage en fælles Undervisning, gjennem dette Fællesskab i Dannelsen vilde knytte de forskjellige Samfundsklasser inderligen til hverandre, ligesom den medfører den Fordeel, at Valget af Livsbane uden Ulempe kan opsættes til en saa moden Alder, at det er muligt med større Sikkerhed at bedømme baade Anlægget og Lysten." Fra dette Standpunkt har Commissionen ogsaa som et fælles Grundlag for Undervisningen i Latin- og Realgymnasiet foreslaaet en Fællesskole. Men, som det viser sig, er Princippet for at kunne lempes efter de flere Krav, der antages at ville gjøres gjeldende, og som Commissionen har anseet det nødvendigt at imødekomme, ingenlunde bleven befulgt, tvertimod opgivet og det endog paa et Stadium, der fører Splittelsen endnu længere ned, end Tilfældet er i vore nu kombinerede Skoler. Sammenligner man nemlig Planen for disse med den nu foreslaaede Ordning, vil man se, at Fællesskabet, der først ophører med det fyldte 12te Aar, her derimod i 11 Aars Alderen. Forskjellen i Undervisningen bestod efter den gamle som efter den nye Plan i de første Latin- og Realklasser væsentlig i, hvad man for begge meget godt kan betegne med Udtrykkene Latinlinien og Engelsklinien. Den foreslaaede Plan vil saaledes neppe virke mere end den gamle for Fæl-

lesskab i Udvikling. Undervisningen i de nævnte Sprog, Latin og Engelsk, vil meget snart vise sin forskjelligartede Indflydelse paa Eleverne, og føre til ikke ringe Uoverensstemmelse: noget, som allerede ligger i selve disse Sprogs Natur. Men selv bortseet derfra, maatte stor Ulighed fremkaldes ved den Stilling, de hver især har faaet i de forskjellige Afdelinger af Fællesskolen, idet der nemlig i Latinlinien i de fire Klasser læses 6 Timer ugentlig Latin, medens derimod i Engelsklinien Timeantallet for Engelsk er aftagende og den overskydende Tid tillagt Fribaandstegning. Det er derfor heller ikke ganske klart, hvorledes der under saadanne Forhold vil, som Commissionen yttrer, kunne blive Anledning til, „at høste belærende Erfaringer baade om det latinske og det engelske Studiums Betydning for Almeendannelsen," et Forsøg, som det desuden i og for sig kunde synes noget betænkeligt for Skolen at indlade sig paa. Commissionen gjør dernæst opmærksom paa, at det saaledes som Latin- og Realgymnasiet er ordnet, rimeligviis vil blive Latinlinien, der vil blive benyttet, da „de Disciple, for hvem det ikke allerede paa det Punkt, hvor Latin-Engelsk indtræder, er en afgjort Sag, at de ved Fælleskursets Slutning enten skulle standse sin Skolegang eller gaa over i Realgymnasiet, men, for at holde sig Valget mellem begge Gymnasier aabent, forudsættes at ville foretrække Latinlinien for Engelsklinien." Men derved vil den Valgfrihed, som Fællesskolen skulde byde, i Realiteten være næsten ganske illusorisk, da det kun er lidet rimeligt, at der vil være Mange eller endog Nogen, om hvem der allerede i en Alder af 11 Aar med Bestemthed vil kunne tages nogen saadan Bestemmelse, og selv om det med Mange med stor Sandsynlighed kunde gjøres, maa det dog indrømmes, at det var tjenligst selv for dem, at Skolen ordnedes saa, at dette Valg kunde udsættes endnu i flere Aar. Dette kan naturligviis kun ske derved, at det virkelige Fællesskab fortsættes, og for at opnaa dette, har man, som Commissionen ogsaa har været opmærksom paa, kun eet Valg: at udelukke et af de nævnte Sprog. Efter det af Commissionen selv Anførte er Engelsk ikke nødvendig for Gjennemgaaelse af Realgymnasiet og desuden let

at tilegne sig siden, medens Latin derimod baade kan føre gjennem dette og er nødvendig for Latingymnasiet. Den simpleste Vei at gaa synes derfor at være den, at udelukke Engelsk paa det Stadium, hvorpaa det nu er foreslaaet og gjøre Latin obligatorisk Fællesskolen igjennem for alle Elever. Naar Engelsk foreslaaes udelukket — hvilket Fag i Realgymnasiet, med Udelukkelse af Latin, bør forholdsviis have samme Stilling som Græsk i Latingymnasiet — da er det, fordi Latin, for at benytte en af de senere Udtalelser i denne Sag, paa Grund, blandt Andet af den Forskjel, der finder Sted mellem dets og vore nyere Sprogs hele Bygning, til samme Tid som de dog alle have et umiskjendeligt Slægtskabs Præg, maa anses for det fortrinligste Middel til at udvikle Sprogevnen og Sprogsandsen." Man finder Udelukkelsen af Engelsk saa meget mindre betænkelig, som dette Sprog, efter Commissionens Plan, synes at være opstillet alternativt med Latin væsentlig for de Elevers Skyld, der skulle slutte deres Skoledannelse i Fællesskolen, og som der for disse Elever — men ogsaa kun for dem — vil være Anledning til at stille det alternativt med Fransk og lade det meddeles, om det skulde være ønskeligt, i større Udstrækning. En saadan Ordning vil ikke kunne have nogen skadelig Indflydelse hverken paa Undervisningens Ensartethed forresten i Fællesskolen selv, eller virke hindrende for dem, der ville indtræde i noget af Gymnasierne. De nævnte Elever ville saaledes altsaa komme til at lære to levende Sprog, Tydsk samt enten Engelsk eller Fransk. Og tages i Betragtning de Forhold, hvorunder sandsynligvis alle de ville komme til at virke, der ere saaledes stillede, at de maa afslutte deres Skoledannelse i en saa tidlig Alder, er det ikke rimeligt, at de i Regelen ville komme til at tiltrænge en mere udvidet Sprogkundskab; men ialtfald antages det ikke, at der af Skolen med Grund kan fordres større Hensyn. — Hvad Sprogunderviisningen forøvrigt og navnlig Tilgangen af nyt Stof angaar, maa det betragtes som et væsentligt Gode, at der bliver givet Eleverne Tid til at samle og ordne det Lærte, førend de tage fat paa noget Nyt, og det maa derfor erkjendes som en væsentlig Fordeel, at der er lagt 2 Aar

imellem hvert nyt Sprogs Indtræden. Naar derimod Commissionen lægger Tydsk som Grundvold for Sprogunderviisningen og fører denne ned til det 9de Aar, da kunde vel derimod være adskilligt at indvende. Baade forekommer det i og for sig betænkeligt at begynde den egentlige Sprogunderviisning paa et saa lavt Trin[1]) og derved tillige nødvendiggjøre en saa lang daglig Skolegang i den unge Alder, og desuden frygte vi for, at det Princip, der, som bekjendt, har bragt Faget ind i Skolen paa dette Stadium, ikke med Føie kan anvendes paa Sprogunderviisning paa det Standpunkt, her er Tale om. Thi hvad Commissionen udtaler med Hensyn til Indflydelsen af den nuværende Ordning af Sprogunderviisningen, at „den spreder og forvirrer Opfatningen, da Disciplene ikke formaa at betragte og sammenligne Sprogene fra et mere selvstændigt Standpunkt," kan vel med endnu mere Grund anvendes her. For Principets Gjennemførelse maa der stilles Krav paa Evner, som ikke ere og vel heller ikke saa tidligt bør søges uddannede hos Barnet uden Skade for dets naturlige og sunde Udvikling. Men da vi antage, at Sprogene paa det omhandlede Skoletrin maa blive lærte uden nogen streng Gjennemførelse af det nævnte Princip, og da vi indse det Vanskelige i, under de forhaandenværende Forhold, at istandbringe en for alle Skoler gjældende anden Ordning, have vi ikke villet foreslaa nogen Forandring, hvormeget vi end fra vort Standpunkt af maatte kunne ønske den; men vi kunne ikke tilbageholde vor Frygt for, at Skolen ved at lægge et Sprog til Grund for Sprogunderviisningen, som den senere opgiver, skal tabe i Enhed og Styrke.

Hvad de i Planen optagne physiske Fag angaar, Naturhistorie og Naturlære, maa vi, efter hvad vi ovenfor i Almindelighed have udtalt, ønske det første Fag udsat til et senere Stadium og begrændset i dets Omfang, og det andet Fag bortaget, hvis Berettigelse sees begrundet væsentlig paa dets formeentlige Nødvendighed for den physiske Geografi. Thi, som

[1]) Noget turde maaske vindes, om man gav Norsk og Tydsk et noget forandret Forhold og lagde mere Vægt paa Modersmaalet.

Commissionen selv fremhæver „kan der vel næres Frygt for, at Undervisningsplanen bliver nødt til at omfatte saa mange forskjellige Ting, at derved mere afstedkommes dels Overlæsselse dels Forvirring, og af denne Grund, kunde synes ønskeligt, at der under Geografiunderviisningen selv meddeltes alt det Stof af Naturvidenskaberne, som udfordres til Forstaaelsen af den physiske Geografi, medens man derimod kun beholdt en enkelt Gren af Naturhistorien, for ved en mere i det Enkelte gaaende Betragtning" at vække Sandsen for Phænomenet. „Til Fordeel for en saadan Ordning kan medrette anføres, at den Stofmængde, som Eleverne paa denne Maade modtage, bliver mindre i Omfang." Heri synes at ligge langt mere overveiende Grunde imod at give dem den Plads og det Omfang, de have faaet, end der ligger Anbefaling for dem i den Betænkelighed, Commissionen har fundet i, at man for den physiske Geografis Vedkommende skulde være nødt til „at gjøre Exkursioner snart til Fysiken og Chemien, snart til Mineralogien og de øvrige naturhistoriske Fag;" thi hverken ville disse Exkursioner i og for sig behøve at være mange eller vidtløftige, og nærmere beseet vil desuden den specielle Underviisning i de nævnte Fag i Skolen dog vel ikke kunne blive at betragte som andet end som Streiftog efter en større Maalestok og af en temmelig alvorlig Natur. Det er derfor lidet beroligende, naar Commissionen, der som vaaviist ikke har været uopmærksom paa det Betænkelige i Ordningen, tilføier, „at denne Underviisning, ligesaa lidt som den naturhistoriske, bør omfatte mange Enkeltheder, men med Ro og tilstrækkelig Udførlighed behandle de vigtigste Yttringer af Naturkræfterne." Desuden forekommer det os, at den physiske Geografi paa en anden Maade meget vel kan udfylde sin Plads i Skolens Tjeneste. Bore Anskuelser i saa Henseende kunne vi ikke give noget bedre Udtryk end ved at anføre, hvad en anseet Pædagog[1]) har udtalt om denne Gjenstand. „Det er utvivlsomt, at den geografiske Disciplin under sin fortsatte Udvikling vil kunne give betydningsfulde Bidrag til

[1]) Dr. F. Lange: Skolen og Livet Pg. 363.

den afsidige Forstaaelse af Livet. Men naar det maaske netop er Erkjendelsen, eller dog i al Fald Forudfølelsen af denne den geografiske Videnskabs Betydning endnu mere end selve Hensynet til Nytten og Brugbarheden af de physiske Kundskaber, som i vore Dage har givet Fordringerne til Undervisningen i den physiske Geografi en større Udvidelse og en større Vægt end nogensinde tilforn, saa maa Skolen, for ikke at blive et blindt Redskab for et i pædagogisk Henseende aldeles uklart Formaal, holde fast paa, at den heller ikke her har med Videnskaben at gjøre som Maal, men kun som Middel, og at den maa vogte sig for at forvexle sin Opgave med Specialskolens. Den Betydning, som den physiske Geografi har for den almindelige Skole, bestaar ikke deri, at den tilfører Skolen et nyt Middel til Øvelsen og Udvidelsen af den objective Sands — — — — dens egentlige pædagogiske Fortjeneste ligger i den Eiendommelighed, hvormed den vækker Opmærksomheden for Betydningen af Livets physiske Betingelser og saaledes i Virkeligheden udvider og udvikler Synet for det ideelle Liv eller Sandsen for Ideen. Fra dette Synspunkt af bliver den uundværlig for Skolen som opdragende Institution og virker destomere, jo mere Skolen forstaar at underordne den sit opdragende Princip eller at afvinde den dens eiendommelige formalistiske Kraft. Thi naar det ogsaa her ikke gjælder om at meddele Barnet Meget, men at udvikle dets Trang og Evne til selv at tage Mere, saa faar Undervisningen i den physiske Geografi ikke sin Betydning derved, at den meddeler Barnet de Resultater, hvortil Videnskaben maaske er kommet, eller derved at den giver Barnet en færdig Oversigt over alle de physiske Forhold eller en fuldstændig „reen" Geografi med de færdige Svar paa alle Spørgsmaal, som maaske kunne komme frem, eller maaske ikke, men den faar kun da sin sande Betydning, naar den har bragt det dertil, at Individet ogsaa efter sin Skolegang selv spørger, fordi det gjennem Undervisningen er kommet til dets Bevidsthed, at Kundskaben til de physiske Bestemmelser, Kundskaben til Stedet, hvor, og de stedlige Forhold, hvorunder denne eller hin Begi-

venhed er foregaaet, er en væsentlig Betingelse for den fulde Forstaaelse af den."

Ogsaa Regning og Mathematik synes uden Skade for deres Betydning for Skolen at kunne taale nogen Indskrænkning i Tid og hjelpe sig med 1 Time mindre ugentlig i de fire sidste Klasser. Den Tid, der ved saaledes at begrændse Fællesskolens Cyklus, vil indvindes, vil fordelagtigst tages til Anvendelse for Modersmaalet, Historie og Religion, hvorved disse Fag ville kunne faa en mere fyldig og derved mere frugtbringende Udvikling i Skolen. Forøvrigt antages, at det Maal, der er sat i de forskjellige Fag, uden synderlig Vanskelighed vil kunne naaes. Naar Fordringerne enkeltsteds, som i Norsk, forekommer meget store, ligger det vel mere i Udtrykket end i Tanken, og de opførte Enkeltheder i den foreslaaede Undervisningsplan ere vel snarere at betragte som Antydninger til Veiledning end som bestemte Regler. Ved Ordningen af Afgangseksamen har man Intet fundet at bemærke.

Efter det ovenfor Anførte bliver vor Plan for Fællesskolen følgende:

Fag:	Aar 9-10.	Aar 10-11.	Aar 11-12.	Aar 12-13.	Aar 13-14.	Aar 14-15.
Norsk	6.	6.	4.	4.	3.	3.
Tydsk	5.	5.	3.	3.	3.	3.
Latin			6.	6.	6.	6.
Religion	3.	3.	3.	3.	2.	2.
Historie	3.	3.	3.	3.	3.	3.
Geografi	3.	3.	2.	2.	2.	2.
Naturhistorie			2.	2.	2.	2.
Regning	4.	4.	4.	4.	6.	6.
Mathematik						
Konstruktionstegning		2.	1.	2.		
Fribaandstegning	2.	2.	1.			
Skrivning	4.	2.	1.	1.		
Fransk (eller Engelsk).					3.	3.
	30.	30.	30.	30.	30.	30.

Ved de her foreslaaede Forandringer ville de væsentligste af de Mangler, som for det her omhandlede Stadium findes

ved Organisationen af vore nuværende Skoler, formentlig være hævede, idet der er sørget for en for alle Elever ensartet Undervisning gjennem etaarige Klasser [1]), og der er optaget saa mange Fag og i saa stort Omfang som Skolen tillader det og tiltrænger det for den forberedende Uddannelse af Elevernes forskjellige Evner, og der desuden er taget Hensyn til de Elever, for hvem Fællesskolen maa blive at betragte som den afsluttende Dannelsesanstalt, et Hensyn, der ikke bør bevirke større Modifikationer, end Skolens Interesse forresten kan taale, og Elevernes Alder og Udvikling kan bære.

Efter den for Tiden gjeldende Ordning er den forberedende Dannelse væsentlig henlagt til Skolen og tænkt afsluttet ved Andenexamen. Naar man nu vil dele ogsaa Skolen i to afsluttede Kursus, har man fornemlig havt til Hensigt at forebygge Elevernes Overanstrængelse, ved at hindre dem fra paa engang at maatte sprede deres Kræfter paa altfor mange og uensartede Fag, desuden finde en Plads, der passende skulde kunne anvises Oldnorsk i selve Skolen. Skal det Første opnaaes, maa der ved Afslutningen borttages endel Fag, og i det andet Kursus ikke komme noget nyt til, ialtfald ikke noget, der enten er altfor uensartet med det tilbagestaaende eller altfor meget overgaar det afsluttede i Vanskelighed. Commissionen opregner ogsaa flere Fag, der ere borttagne som Lettelse. Men betragter man Skolen i dens nuværende Skikkelse og sammenligner den med den foreliggende nye Plan, maa man udentvivl

[1]) Naar Commissionen har tænkt sig 1ste Klasse 1½aarig, vil dette formentlig vise sig uholdbart i Praxis. Vi have ialtfald ikke kunnet gjort os klart, hvorledes Commissionen har tænkt sig Sagen ordnet; Optagelse af nyt Kuld i Klassen ved andet Halvaars Slutning maa nødvendigvis volde Bryderi i Klassen selv og forstyrre Undervisningen navnlig i Sprogene; saavidt sees, har Commissionen heller ikke berørt dette undtagen for et Fags Vedkommende, nemlig Geografi. Opflytning til den høiere 1aarige Klasse vil der fremkalde de samme Ulemper. Forøvrigt vil det være at antage, at Elever i en Alder af 9 Aar vil kunne præstere, hvad der fordres til Optagelse, saa meget mere som det er at ønske, at der ved de fleste Skoler, hvor det maatte være fornødent, vil blive oprettet Forberedelsesklasser.

komme til det Resultat, at Fællesskolen, selv med de indskrænkende Modifikationer, vi have tilladt os at foreslaa, i det mindste stiller ligesaa store Krav til Elevernes Evner og Tid, som den gamle for samme Aldersgrændse. Den Lettelse, som de borttagne Fag skulde give, navnlig i Latingymnasiet, kan neppe stilles ved Siden af det større Arbeide, som det nye Fag, Oldnorsk, og de forøgede Fordringer i andre, som Mathematik, vil paalægge, og hvorved man har draget ind i Skolen en ikke ringe Del af, hvad der nu henhører under Andenexamen, og saaledes inden den nuværende Skoles Aldersgrændse sammentrængt et baade større Antal Fag og en forøget Kundskabsmasse. Men maa det indrømmes, at det er langt lettere for Eleverne at fortsætte med Tysk og Geografi, end at lære et nyt Fag, som Oldnorsk dog maa kaldes, og som vil fordre ikke liden Tid og Anstrængelse, naar det skal læres med den Grundighed, som Skolen maa fordre i Alt, hvad der optages i den, og som dette Fag desuden bør have forøget Fordring paa, hvis det ikke skal altfor meget forfeile den tilsigtede Hensigt, saa maa der selvfølgelig i andet Kursus blive stillet i den Grad forøgede Fordringerne til Eleverne, at det vil være at befrygte, at der, endnu mere end tidligere, vil reise sig grundede Klager over Overanstrængelse og Overlæsselse. Det turde saaledes atter have vist sig, at det vanskeligt lader sig gjøre at indføre noget Nyt, naar man, hvorom man synes enig, ikke vel kan opgive noget af det Gamle, eller man ikke finder det tilraadeligt ved Siden af den humanistiske Dannelse at opstille en hel og fuldstændigt gjennemført realistisk Plan. Heldigst for Latingymnasiasterne forekommer det os derfor at det vilde være, om Oldnorsk beholdt den Plads, det hidtil har havt ved Andenexamen, hvor det desuden kunde gjøres til tvungent Fag. Den Adgang, der har været til Kundskab i det, har hidtil været jevnt benyttet og baaret rige Frugter, og neppe er det at antage, at det, optaget som foreslaaet i Latingymnasiet, kan have synderlig større Indflydelse enten paa det Folkelige i Opdragelsen eller paa det Nationale i Sprogudviklingen — thi dertil maatte det indføres paa et ganske andet Trin i Skolen og læres un-

der ganske andre Forhold, — eller at noget af de nævnte Hensyn skulde lide noget særdeles ved Udsættelsen i nogle Aar. Optagelsen af det i Skolen synes at være langt mere betænkelig. Ved desuden at indskrænke sig til de Fag, der haves tilbage fra Fællesskolen, med Udelukkelse af Tysk og Geografi samt Indskrænkning af Mathematik til det nuværende Maal, vilde man, foruden at skaffe nogen Lettelse, desuden have den Fordel, at kunne offre saa meget mere Tid og Kraft paa det nye Sprog Græsk og de tilbagestaaende Fag og da navnlig paa Norsk, hvori Fordringerne stilles temmelig høit, men hvortil der forholdsvis kun er anvist liden Tid, især naar det halve Timetal skulde anvendes til Oldnorsk. Men vil man endelig have dette Fag ind i Skolen, da vil det vistnok rettest udsættes til anden Klasse; thi at begynde paa to saa vanskelige Fag som Græsk og Oldnorsk i et Aar vil for Eleven i den Alder dog nok blive for meget. Med Hensyn til de øvrige Undervisningsgjenstande antager man, at Latin vil kunne hjelpe sig med 10 Timer ogsaa i de øvre Klasser, og at Undervisningen i Græsk vil bære større Frugter, om man begyndte med 6 Timer og læste 8 Timer i sidste Klasse, da Eleverne der med større Sprogkundskab og Udvikling i det Hele vil kunne høste større Nytte af en udvidet Læsning. Hvad det Stof angaar, der er optaget til Gjennemgaaelse, maa vi fremdeles foreslaa, at en Tragedie samt noget af Platon og Demosthenes gjøres obligatorisk, da man ellers ved de af Commissionen stillede Alternativer kan indskrænke sig til at læse Xenophon, Herodot og Homer og saaledes forblive ubekjendt med flere af de væsentligste Retninger af den hellenske Aandsudvikling. Den indvundne Tid tænktes da foruden til andre Fag anvendt til Religion, hvori det foreslaaede Maal neppe vil kunne naaes med 1 ugentlig Time, naar Undervisningen skal drives med den til Fagets Betydning svarende Ro og udførlige Grundighed.

Vor Plan for Latingymnasiet bliver saaledes følgende:

	15—16 Aar.	16—17 Aar.	17—18 Aar.
Norſk	4.	4.	4
Latin	10.	10.	10.
Religion	2.	2.	1.
Hiſtorie	4.	4.	3.
Mathematik	2.	2.	2.
Franſk	2.	2.	2.
Græſk	6.	6.	8.
	30.	30.	30.

For Realgymnaſiet ſynes Forholdene at ſtille ſig anderledes, men vi mangle Erfaring for at kunne afgjøre, om Oldnorſk her uden ſynderlig Fare for Overanſtrængelſe kan optages ved Siden af Engelſk. Dog forekommer det os nødvendigt, at disſe Sprog i Forbindelſe med Modersmaalet maatte tillægges flere Timer, der formentlig ville kunne afſees fra de mathematiſke Fag for at kunne læres i den Udſtrækning, hvori Skolen har til Opgave at meddele dem, iſær hvis de mathematiſke og naturvidenſkabelige Diſcipliner faa den Indſtrænkning, ſom de kunne gives ogſaa i Realgymnaſiet, naar der tages Henſyn til, at ogſaa dette ſidſt ſkal faa ſin endelige Afſlutning ved Univerſitetet i Andeneramen.

Ved den Ordning, Commiſſionen har foreſlaaet for den ſkriftlige Prøve til Examen artium, ville udentvivl ikke uvæſentlige Fordele opnaaes.[1]) Hvad Opgaverne angaar, maa vi efter den Betydning, Mathematiken efter vor Opfatning har for den humaniſtiſke Dannelſe, foreſlaa, at den ſkriftlige Prøve i dette Fag opgives. Paa Grund af den betydelige Letteſſe, der er givet Examinanderne i latinſk Stil baade hvad dennes eget Indhold angaar og ved Tilladelſe af Brug af Lexikon, ſynes ikke høiere Karakter end 4 at burde taales. Karakteren

[1]) Den Høitidelighed, hvormed Aabningen af de ſkriftlige Opgaver ſkal foregaa ved Skolerne, ønſkedes helſt borte, da Sagen uden nogen Skade kan og viſſnok ogſaa bør være Skolens Lærere overladt.

for den historiske Opgave synes enten at burde slaaes sammen med Karakteren for norsk Stil, eller beholdes særskilt, da det vistnok med Grund er fremhævet, at det skriftlige historiske Arbeide er at betragte som Udtrykket for Frugten af den specielle historiske Dannelsesretning, omtrent lige med Udarbeidelsen i Modersmaalet — Blomsten af enhver Almeendannelse. „Istedetfor den mundtlige Prøve i Oldnorsk foreslaaes, efter det ovenfor Anførte, Prøve i Norsk, eller, hvis Oldnorsk skal optages i Skolen, Norsk og Oldnorsk. Fordringerne i Modersmaalet tænkes da nøiere bestemte, saa at der, foruden det almindelige Overblik, fremhæves visse Perioder af Literaturhistorien, der især har været fremtrædende, og bestemte Forfattere, hvis Betydning har været større, som Noget, der skulde gjøres Rede for.

Til Andenexamen, der fremdeles bliver at betragte som Afslutning af Almeendannelsen og saaledes vil komme til at indtage væsentlig samme Stilling til Skolen som nu, foreslaaes for Latingymnasiasterne Oldnorsk og et af de gamle Sprog, Latin eller Græsk, samt Physik og Philosophie som tvungne, de øvrige af Commissionen paapegede som valgfrie Fag. For Realgymnasiasterne et af de nyere Sprog samt Historie og Philosophi som tvungne, de øvrige som valgfrie Fag.

En saadan Ordning af Skoleforholdene, som den nu fremsatte, vil vel have sine Fordele, men som Alt, hvad der paa engang skal tjene forskjellige Øiemed, vistnok ogsaa bære Spor af den Mangelfuldhed og Svaghed, som indre Splittelse medfører, og som kun bydende økonomiske Hensyn kunne undskylde. Men gjøre disse sig ikke gjeldende overalt, og er en anden Ordning derfor af den Grund ikke uudførlig, var det ønskeligt, om man tog under Overveielse, om det ikke lod sig gjøre at beholde fuldstændige Latinskoler, omtrent som de nu bestaaende, hvori Undervisningen da væsentlig kom til at dreie sig om de klassiske Sprog og de historiske Fag, og at der oprettedes rene Realskoler med Tyngdepunktet i de nyere Sprog, Norsk med Oldnorsk, og de mathematiske og naturhistoriske Fag. De vilde udentvivl komme til at virke med større Frihed, større Enhed og Styrke, og med deres eiendommelige Midler, hver i sin

Sphære, kunne udrette noget Helt. Latinskolen har gjennem Tiderne staaet sin Prøve, hvorvidt det andet Slags Skoler ville svare til Hensigten og naa enhver almeendannende Skoles Maal, vilde Erfaringen vise, men det er at befrygte, at de, losrevne fra Kulturens historiske Udvikling, vilde komme til at lide under Savnet af væsentlige Betingelser for deres heldige Virksomhed.

Aalesunds Lærd- og Realskole den 9de Marts 1866.

Henrichsen. Thaulow. R. Th. Wallem. D. Schultz.

D. Molde og Christianssunds Lærd- og Realskoles Ephorats Erklæring.

Ved herhos at fremsende Betænkningen fra de ved Molde og Christianssunds lærde- og Realskoler ansatte Rektorer og øvrige Lærere med Hensyn til det Udkast til en forandret Ordning af vort høiere Skolevæsen som Ephoratet modtog med Departementets Skrivelse af 16de December f. A. skal man tillade sig at yttre Følgende.

Mod den Undervisningsplan, der for Tiden befølges ved de ovennævnte Skoler har man oftere seet udtalt den Anke, at den leder til Overanstrængelse for Eleverne især i disses yngre Alder, og denne Anke finder man at være vel begrundet. Ved at stille for store Krav til Elevernes Læreevne maa man nødvendigvis fremkalde Resultater, der staa i direkte Strid med Skolens Formaal; enten ville Eleverne unddrage sig for en Del af det Arbeide, man kræver af dem eller, hvad der turde være end værre, de ville anstrenge sig til det Yderste og derved svække og ødelægge de Evner, man gjennem Undervisningen skulde hæve og udvikle. At enkelte sært begavede Elever uden slemme Følger for sig kunne taale Arbeidet og Anstrængelsen maa man selvfølgelig sætte ud af Betragtning.

Det er saa langt fra, at Commissionen har taget noget Hensyn til den paapegede Anke, at det er et Spørgsmaal, om ikke en Gjennemførelse af denne Plan vilde paakræve endog en

større Anstrængelse fra Elevernes Side end den nugjældende Ordning.

Forsaavidt Commissionen har tænkt sig 1ste Classes Cursus som halvandetaarigt, tillader man sig at henvise til og henholde sig til hvad derom er yttret i den fra Christiansunds Skoles Lærere modtagne Betænkning. Man finder saaledes, at vedkommende Ordning vilde medføre væsentlige Ulemper, medens man ikke kan erkjende, at de Hensyn, der skulde begrunde den, ere af videre Vægt.

Efter den paatænkte Plan skulde Undervisningen i de 6 første Aar af Elevernes Skoletid foregaa i etaarige Fællesclasser; men ved Siden deraf har man tænkt sig at give Eleverne ved Indtrædelsen i 3die Classe Valget mellem 2 forskjellige Undervisningsfag, Latin og Engelsk, hvilket selvfølgelig vilde kunne medføre en Sondren af Eleverne i denne og de 3 paafølgende Classer i 2 Afdelinger (Latinlinien og Engelsklinien). Det kan ikke undgaaes, at et saadant Arrangement vilde komme til at virke uheldigt i flere Retninger, og er Ephoratet tilbøielig til at tro, at de Grunde, der vistnok kunne anføres for samme, ikke ere af overveiende Betydning.

Man bør forudsætte, at kun meget faa Elever allerede i en saa ung Alder, som de ville indehave ved deres Indtrædelse i 3die Fællesklasse, vilde ønske at bestemme sig med Hensyn til deres Livsbane og at derfor, under vedkommende Ordning, kun meget Faa vilde vælge Engelsklinien; men er disse Forudsætninger rigtige, da maa det være en given Sag, at man for at bringe den ønskelige Enhed og Samhold i Undervisningen ganske bør sløife nævnte Linie. Man bør dog ikke træffe Foranstaltninger for at gavne ganske Enkelte, naar det er afgjort, at de i meget overveiende Mon ville blive til Skade i Almindelighed taget. Overalt, — Ephoratet bekjender sig til den Mening, at man enten maa lade Undervisningen blive fælles i fuld Udstrækning eller adskille Eleverne i forskjellige Classer.

Som det sees skulde fra Undervisningen i Latingymnasiet udelukkes Tydsk, Geografi og for en Del Historie. Kan man ogsaa opnaa at faa vedkommende Fag udelukkede fra Proven

ved examen artium, er derimod neppe noget Væsentligt at sige; kan man det ikke, vilde formentlig Ordningen være mindre anbefalelsesværdig, og det fordi vedkommende Elever da maatte tiltrænge Tid til Studiet af disse Fag, en Tid som Gjennemførelsen af Planen, der antageligen i og for sig stiller for store Fordringer til Elevernes Kræfter, vilde berøve dem.

Forøvrigt ved Ephoratet ikke noget af væsentlig Betydning at erindre mod vedkommende Plan; om sammes Detailbestemmelser har man, skal man tilføie, ikke fundet sig opfordret til at udtale sig.

Ephoratet for Molde og Christiansfunds lærde og Realskoler den $\frac{31te\ Marts}{12te\ April}$ 1866.

Arveschoug.

Jeg forbeholder mig at yttre mig over Sagen som Medlem af Throndhjems Kathedralskoles Ephorat.

A. Grimelund.

Molde Lærd- og Realskoles Lærereds Betænkning.

I Anledning af det ved Ephoratets ifølge Begjæring her hoslagte Skrivelse af 29de Decbr. f. A. tilsendte foreløbige Forslag til en forandret Ordning af vort høiere Skolevæsen, udarbeidet af den ved kongelige Resolution af 14de Februar og 28de April f. A. nedsatte Commission, er denne Skoles Lærercollegium blevet enigt om at afgive nedenstaaende Erklæring.

Angaaende den siden 1849 istandbragte Combination af de fleste af Landets Latinskoler med saakaldte Realskoler har der i længere Tid inden denne Skoles Lærerstand væsentlig kun raadet een Mening, den, at de derved tilsigtede økonomiske Fordele paa langt nær have været i Stand til at opveie de Ulemper, som Combinationen har medført for begge Arter af Skoler. Medens nemlig paa den ene Side Latinklasserne have været belemrede med fideordnede Realklasser, hvis Disciple i Regelen have været Skolens mindst begavede og mindst lærelystne Elever,

har neppe nogen af de Realelever, som have gjennemgaaet sit Cursus fuldstændigt — end sige da den store Flerhed af Disciple, der ere udtraadte før fuldendt Skolegang — ved Udtrædelsen været i Besiddelse af et encyclopædisk afrundet Kundskabsforraad eller af en for nogen særegen Livsstilling tilstrækkelig dybtgaaende Indsigt eller Færdighed i enkelte Fag. Hertil kommer, at Spaltningen i de to Dannelseslinier inden Skolen har været mindre end skikket til at befordre den rette Skoleaand eller til at fremkalde den styrkende Følelse af Enhed, der besjeler et paa fælles Forpligtelser og fælles Rettigheder begrundet Samfund.

Ved Siden heraf maa vi som et Hovedpunkt nævne den Vanskelighed, som de toaarige Klasser have lagt de mindre blandt de combinerede Lærd- og Realskoler i Veien for at naa sit Maal, uden at vi anse det fornødent at opholde os med Beviisførelse for en Paastand, hvis Sandhed er indlysende for enhver erfaren Skolemand.

Det var derfor med en høi Grad af Tilfredsstillelse, at vi af det foreliggende Forslag kom til Kundskab om, at Commissionen havde baseret sit Udkast til en ny Ordning af vort høiere Skolevæsen paa en fuldstændig Udskillelse af de to forskjellige Skolearter, samt paa etaarige Klasser, og tillade vi os at fremhæve disse Punkter som de væsentligste Forbedringer i den nuværende Tilstand. Vi have vistnok indseet, at det af Hensyn til de forøgede Omkostninger vil blive en Umulighed at lade navnlig de smaa Byer tilskyde den ialfald tilsyneladende Fordeel af længere at have begge Slags Skoler inden sin Midte; men ligesom denne Fordeel, hvad Realskolen betræffer, i Henhold til det ovenfor Yttrede, mere maa siges at have bestaaet i Navnet end i Gavnet, saaledes formenes de nu foreslaaede Fællesskoler med sin afrundede Undervisningscyclus og afsluttede netop i den Alder, Confirmationsalderen, hvori de fleste Realelever udtræde, at ville kunne endog mere end erstatte de hidtil havte Realskoler, ligesom paa den anden Side Latinskolerne, som udelukkende Latingymnasier, formentlig langt heldigere end hidtil ville sættes i Stand til at løse sin Opgave ved at be-

fries for den Hemsko, som de parallele Realklasser have paalagt dem, og ved at omfatte kun etaarige Klasser.

I Erkjendelsen heraf kunne vi ikke Andet end idetheletaget at skjænke den foreslaaede nye Ordning vort Bifald, en Ordning, som i sine Hovedtræk allerede i flere Aar for Skolens ældre Lærere har fremstillet sig som den ønskeligste. Om Detaillerne i denne Ordning kunne vi vistnok tildeels have været af en fra Commissionen noget afvigende Anskuelse, men ligesom en nøiere Indgaaen paa disse neppe tør ansees for at ville blive synderlig frugtbringende, saaledes vil først Erfaringen sikkert kunne afgjøre, om der ved Enkelthederne i Commissionens Forslag klæbe smaa Mangler eller Ufuldkommenheder.

Bestemt maa vi dog udtale den Mening, at det i Udsigt stillede Resultat paa ingen Maade vil kunne opnaaes i det antydede Tilfælde, at en eller flere Classer gjøres toaarige, og vi benytte Anledningen til at henstille til nærmere Overveielse, om ikke de heraf resulterende Ulemper ville blive for store i Forhold til de noget forøgede Opofrelser, som alle Skolers fuldstændige Udstyrelse ville kræve. — Ja selv for etaarige Classer ville Fordringerne muligens i enkelte Fag eller paa enkelte Trin befindes at være stillede saa høit, at en fuldstændig Tilfredsstillelse af disse vil paaføre Disciple med almindelige Evner et altfor stort Hjemmearbeide, medens der efter vor Mening hellere burde arbeides hen mod det Maal at lette dem dette saa meget som muligt. Altfor spændte Fordringer medfører i Regelen sit eget Correctiv, som just ikke er det heldigste for Skolen, idet Disciple nødtvungne fritage sig for den Del af Arbeidet, som de ikke kunne overkomme.

Efter disse indledende Bemærkninger om Hovedmomenterne i Commissionens Forslag skulle vi i Korthed antyde de Yttringer, hvortil dets Gjennemgaaelse i det Enkelte have foranlediget os, idet vi ønske de Dele af Forslaget, hvorom vi ingen Bemærkninger have gjort, betragtede som med den ovenanførte Indskrænkning vedtagne af os.

Ad. pag. 44. Skriveunderviisningen i Fællesskolens 2den Classe foreslaaes tillagt et større Antal Timer end de op-

førte 2; vi have tænkt os, at der uden synderlig Skade kan tages 1 Time fra hver af de to Arter Tegning.

I 5te Classe foreslaaes de 31 ugentlige Timer indskrænkede til 30; ligesaa for 6te Classes Latinlinie, her f. Ex. ved Indskrænkning af Mathematikundervisningen til 6 Timer, hvorefter Engelsklinien foreslaaes tillagt 1 Times Skrivning.

Det bemærkes, at Undervisningen i Frihaandstegning afbrydes for de Disciples Vedkommende, som fra Fællesskolens Latinlinie gaa over i Realgymnasiet.

Ad pag. 63. I Anledning af den foreslaaede Psalmelæsning tillade vi os at henlede Opmærksomheden paa Ønskeligheden af, at der søges tilveiebragt et hertil passende Udvalg af Psalmer, der baade i æsthetisk og metrisk Henseende bedre egner sig til Skolelæsning end de fleste af de i de almindelige Psalmebøger optagne.

Ad pag. 64 & 66. Hvad Undervisningsplanen for Norsk angaar, formene vi det hensigtsmæssigt, at den ikke bindes til saa detaillerede Forskrifter som de af Commissionen opstillede.

Ad pag. 68. De skriftlige Øvelser i Tydsk i Fællesskolens 1ste Classe bør formentlig retteste indskrænkes til Afskrivning efter Bog.

Ad pag. 77. Istedetfor den opstillede Distinction i Disciplenes Kjendskab til Horats's lyriske Metra foreslaaes indtagen en Bestemmelse om, at ethvert i det Læste forekommende Metrum bør kunne scanderes, hvilket antages let at kunne bibringes, praktisk uden at der fordres nogen dyberegaaende Indtrængen i Detaillen.

Ad pag. 80 & 84. De her for Undervisningen i Fransk givne Bestemmelser om at skride frem fra lettere til vanskeligere Stykker foreslaaes at burde udgaae som overflødige.

Ad pag. 84. Forøgelsen i Fordringerne til Realgymnasiasternes Kundskaber i Fransk fremfor Latingymnasiasternes synes ikke at staa i tilstrækkeligt Forhold til hines i alle Classer større Timetal.

Ad pag. 96, 4. Ordene „indgivet Andragende" fore-

ſlaaes ombyttede med: „til Examenscommisſionen indſendt Anmeldelſe, ledſaget af Dimisſionsteſtimonium og fornødne Bilag."

Ad pag. 96, 5. (5te Linie) „ønſke" foreſlaaes ombyttet med: „findes modne til", hvorefter rettes (Pag. 120, 11te Linie.)

Ad pag. 96, 5. Ordene: „den Lærer, ſom . . . . . i den ſenere Tid" foreſlaaes ombyttede med: „en af de Lærere, ſom i det ſidſte Halvaar har ledet Vedkommendes Undervisning i et af de ſkriftlige Fag" (hvorefter rettes Pag. 120, 13de og 14de Linie.)

Ad pag. 96, 5 (næſtſidſte Linie). Efter „vedkommende Præſt" foreſlaaes tilføiet: „en Skolebeſtyrer eller ialfald af en Embedsmand." Grund: Der kan tænkes Tilfælde, hvori det vil blive Privatiſten vanſkeligt at ſkaffe ſig det forlangte Vidnesbyrd meddelt af „vedkommende Præſt", ligeſom der kan opſtaa Tvivl om, hvem der er hans — „vedkommende Præſt." — Efter disſe Ord bør tilføies: „For de Privatiſter, ſom ønſke ſig prøvede ved et Gymnaſium, indſendes Anmeldelſen med Bilag gjennem vedkommende Rector."

Ad pag. 97, 6. Ved Beſtemmelſen om Indbetaling af resp. 10 og 15 Sp. er ikke tilføiet, til hvilken Kaſſe.

Ad pag. 97, nederſt. Ordene: „tilligemed . . . . Examens Afholdelſe" foreſlaaes udeladte ſom overflødige og forſaavidt tildels forvildende.

Ad pag. 98. Om Examinatorer og Cenſorer. Vi tillade os at foreſlaa opſtillet ſom Regel, at Examinatorerne tages blandt Skolens Lærere og Cenſorerne blandt Univerſitetslærere. Grund: Foruden at der formentlig altid vil være tilſtrækkeligt Forraad af ſkikkede Examinatorer blandt Skolernes Lærere, og at tilladt Valgfrihed inden disſe og Univerſitetslærere ſom Examinatorer ofte vil have noget Odioſt ved ſig, formenes Univerſitetet at maatte have al fornøden Garanti i Univerſitetslærernes Cenſur, iſær naar denne udføres af disſe udelukkende (uden Examinators Deeltagelſe.)

Ad pag. 100, 16 A. & B. Mere end et 5 bør ikke taales, og dette ene kun, naar det ſammenſlaaet med alle de

øvrige Charakterer i det Skriftlige giver en Middelkarakter ikke under 3.

Ad pag. 102, 5. Da de af Commissionen foreslaaede to Grader i Hovedkarakteren for bestaaet Afgangsexamen fra Fællesskolen formenes at være for faa, foreslaaes Antallet sat til 3, og de gode gamle Navne „Udmærket godt, Meget godt og Godt", hvis Værdi i Publicums Opfattelse har vundet en constant Betydning, bibeholdte istedetfor de opstillede Benævnelser „Bestaaet" og „Bestaaet med Udmærkelse". — Med en Hovedkarakter i Værdi under 3„ bør Examen ei kunne bestaaes.

Ad pag. 102, 6. Den Control, hvormed Afgangsexamen fra Fællesskolen er omgjærdet, synes at vise en vel vidt dreven Mistillid til Skolerne.

Ad pag. 104 (Linie 3 fra neden). Gratister bør ubetinget være frie for Erlæggelse af Gebyr, hvorfor Ordet „muligens" bør udgaae.

Ad pag. 107. Med Hensyn til den Examinanden forelæggendes skriftlige Opgave i Historie bør der haves Garanti for, at hver enkelt af disse er hentet fra det Stof, som han skal gjøre Rede for ved den mundtlige Examen.

Den af Commissionen til Slutning antydede Berettigelse for dem, der have bestaaet Afgangsexamen ved en Fællesskole til at optages som Studerende ved Universitetet og som Saadanne at underkaste sig juridisk. medicinsk og mineralogisk Examen, finder ingen af denne Skoles Lærere at kunne tilraade.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om en Realartium er der ikke saa fuldkommen Samstemmighed mellem Lærerne; medens nemlig Adjuncterne Sommerschield og Horn dele de af Commissionen herom udtalte Anskuelser, kunne Rector Brinchmann, Overlærer Feilberg, Adjunct Owren og Timelærerne Capitaine Christopherſen, Cand. theol. Bugge og Cand. philos. Deinboll ikke erkjende det Paatrængende eller endog blot Ønskelige i Oprettelsen af en saadan Examen, der vil medføre en Spaltning inden Studenterne allerede før deres første Indtrædelse ved Universitetet, uden at vi dog have anseet det fornødent videre

at begrunde vor Opfattelse af denne Sag, hvis Afgjørelse formentlig nærmest ligger under Universitetets Omraade.

Molde den 13de Marts 1866.

A. Brinchmann. K. Feilberg. H. L. Sommerschield.
T. A. Owren. C. Ludv. Horn. Christopherſen.
Fredr. M. Bugge. P. V. Br. Deinboll.

E. Christiansſunds Lærd- og Realſkoles Læreres Betænkning.

Førend vi gaa over til at besvare Departementets Henvendelse til os i Anledning af det foreliggende Forslag fra den i forrige Aar nedsatte Skolecommission, skal vi forudskikke den Bemærkning, at, da vor Skole er saa ganske ny, kun 1½ Aar gammel, har der endnu ikke været Tid for os til at opdage alle de Brøst og Mangler, som man vil paastaa skal klæbe ved den nuværende Ordning af vort høiere Skolevæsen. Meget mere er undertegnede Bødtker og Boye tilbøielige til at tro efter den Erfaring, vi allerede har vundet og tillige andensteds fra har havt Anledning til at erhverve, at det godt vilde lade sig gjøre at naa et tilfredsstillende Maal paa den Maade, hvorpaa Sagen for Tiden i det væsentlige er ordnet, uden at foretage en fuldstændig og gjennemgribende Forandring af vor nugjældende, blot 6—7 Aar gamle Undervisningsplan af 30te December 1858. I alle Fald vilde efter vort Skjøn kun enkelte Tillempninger (fornemmelig toaarige Klassers Overgang til etaarige, og enkelte Fags, navnlig Mathematikens, Krav til Skolen paa dennes forskjellige Stadier noget anderledes stillede) have kunnet afhjælpe de Klager, man fra enkelte Hold har villet gjøre gjældende. Vi mener, at man nu engang bør give Skolevæsenet, som det nylig er indrettet, Ro og Tid til at udvikle sig til Kraft og Agtelse og slutter os i saa Henseende i alt væsentligt til de Betragtninger, der ere anstillede af Nissens Skoles Bestyrere i deres Erklæring i Anledning af Kirkedepartementets Skrivelse af 28de Februar 1862 angaaende

Indførelse af Oldnorsk i de lærde Skolers Undervisningskreds m. V., en Erklæring, som findes optaget i Skolens Program for 1862, og til hvilken vi henviser, p. 51 og flg. Udtrykkelig vil vi bemærke, at vi anser Ulemperne ved det nuværende Kombinationsvæsen for i det hele taget uvæsentlige, og da vi derhos ikke kan erkjende Rigtigheden af Commissionens p. 62—63 opførte Bevægninger, befrygter vi desuden, at vort høiere Skolevæsen, som netop af økonomiske Hensyn er paa en for Stat og Kommune tilfredsstillende Maade ordnet 1848, allerede er saa kostbart for det offentlige, at yderligere Forøgelse af Bekostningerne ikke kan anses hensigtsmæssig.

Ser vi nu hen til den af Commissionen foreslaaede Ordning, hvorefter det høiere Skolevæsen skal forgrene sig i Fællesskole, Latingymnasium og Realgymnasium, da synes det dog at maatte erkjendes, at vi allerede nu paa en vis Maade har baade Fællesskole og Latingymnasium. Fællesskolen kan nemlig siges at gaa til og med 2den Latin- og Realklasse, og Latingymnasiet bestaar saaledes af den 2aarige 3die Latinklasse. Forsaavidt har Commissionen i Grunden intet andet nyt foreslaaet end Realgymnasiet.

Naar Commissionen altsaa, idet den lægger megen Vægt paa de forskjellige Børns Samliv i Skolen saa længe som muligt, ved sit Forslag tror at ville komme til at udstrække Fællesundervisningen indtil en modnere Alder, end efter den nu stedfindende Ordning, da tror vi, at den ikke nokſom har taget nærværende Forhold i Betragtning, hvorefter Gutten, uden Hensyn til, om han er bestemt for den studerende Bane, eller skal gaa over i praktiske Livsstillinger, i Virkeligheden allerede nu er i en saadan Fællesskole ligetil Confirmationsalderen. Commissionens Skoleplan udstrækker rigtignok denne fælles Undervisning til flere Fag, end den nugjældende; men hvorvidt dette vil bidrage til at holde Realeleverne endnu længere i Skolen, end Tilfældet flere Steder hidtil har været, forekommer os mere end tvivlsomt. Commissionen synes endog selv i saa Henseende at nære Betænkelighed, da den pag. 89 forudsætter, at ved Enden af Fællesskolens 4de Klasse vil ofte

Disciple komme til at forlade Skolen (altsaa omtrent som nu, da flereſteds ikke alle gjennemgaa 2den Realklasse) og derfor ogsaa har indrettet sig derefter i sine Bestemmelser om hin Klasse.

Naar endelig Commissionen tror ved sit Forslag at ville opnaa det p. 40—41 opstillede Maal, at Valget af Livsbane uden Ulemper kan opsættes til en saa meget mere moden Alder, i Modsætning til, hvad der efter den nugjældende Skoleplan skal være Tilfældet, da kan vi ikke erkjende, at denne Fordel vindes efter det foreliggende Forslag. Som Forholdet nu er, da maa der vistnok ved Discipelens 12te Aar, naar han har gjennemgaaet de 2 Fællesklasser, afgjøres, om han skal gaa Latin- eller Realskolen igjennem; men efter Commissionens Forslag vil det samme Spørgsmaal komme under alvorlig Prøvelse og som oftest til bestemt Afgjørelse endog ½ Aar tidligere, naar Fællesskolen kommer til at spørge om, hvorvidt den 11½ Aar gamle Gut skal gaa Latinlinien eller Engelsklinien. Dette tilstaar paa en Maade Commissionen selv, men gaar, forekommer det os, for let henover, hvad der dog maa erkjendes for at være et meget svagt Punkt i dens Forslag. Pag. 56 heder det nemlig, at „efter denne Ordning kan en Discipel, der har fulgt Latinlinien, med samme Lethed gaa over til Realgymnasiet som til Latingymnasiet, medens rigtignok — saaledes fortsætter Commissionen — Engelsklinien ikke uden en supplerende Examen i Latin kan føre til Latingymnasiet.“ Skal der først blive Tale om „en supplerende Examen“, da kan, forekommer det os, en saadan både paa hvilkensomhelst Overgang fra den ene Linie til den anden naarsomhelst; men paa den Maade vil Commissionen neppe kunne siges at have løst sin Opgave, som synes os navnlig at maatte bestaa deri at kunne give Fællesskolen en saadan Ordning, at Disciplen, efter at have gjennemgaaet den, med ikke mindre Lethed kan gaa over til Latingymnasiet end til Realgymnasiet, og det saaledes, at enhver yderligere Examen bliver ganske overflødig. — Følgen af Commissionens Forslag vilde blive, at man altid vilde finde det mest betryggende at lade den 11½ Aar gamle Gut slaa ind paa Latinlinien for derved, naar han havde gjennem-

gaaet Fællesskolen, at kunne holde sig Adgang aaben til efter nærmere Bestemmelse at vælge Latin- eller Realgymnasiet. Kun de færreste vilde da vælge Engelsklinien, navnlig de, hvis tarvelige Anlæg eller ringe Formuesomstændigheder betog dem enhver Udsigt til at gaa enten Latin- eller Realgymnasiet igjennem, men henviste dem i det høieste blot til Fællesskolen. (Smlgn. Commissionens Bemærkning p. 57—58).

Overhovedet finder vi det ogsaa mindre heldigt, at der, naar Commissionen først har konstrueret en egen Fællesskole, afsondret fra og stillet imod Gymnasierne, skal kunne blive Tale indenfor samme Fællesskole om et Valg mellem forskjellige Fag, selv om dette Valg indskrænkes til Latin paa den ene Side og Engelsk samt Frihaandstegning paa den anden. Derved synes os det Princip krænket, som dog skulde give den nye Fællesskole et afgjort Fortrin for den, vi efter det ovenfor udviklede allerede har, det Princip nemlig, hvorefter samtlige Fag, som deri læses, bliver fælles for alle Disciple uden Hensyn til deres senere Livsbane. I det høieste kan vi gaa med paa en Fritagelse af et enkelt Fag for enkelte Disciple (f. Ex. Fransk efter Commissionens Forslag), men hellerikke videre. Paa den anden Side er vi fuldkommen enige i med Commissionen at erkjende det aldeles utilraadelige, vi kan tilføie, fuldkommen ugjørlige i at henskyde Latin til Disciplenes 3 sidste Skoleaar eller Commissionens Latingymnasium. Allerede denne Omstændighed synes os at vidne om, at Fællesskolens Kursus har faaet en for stor Udstrækning, naar det er foreslaaet at blive 6aarigt eller rettere endog $6\frac{1}{2}$aarigt. Hvad dette sidste angaar, vil vi dog imidlertid strax bemærke, at vi finder det mindre end heldigt at opstille 1ste Klasses Kursus i Fællesskolen som halvandetaarigt. Denne Klasses Aspiranter maatte da optages ved Juletider og saaledes vilde Skolen faa 2 Gange Optagelseseksamen hvert Aar, ligesom der paa den Maade altid vilde blive 2 Partier i Klassen. Hertil kommer, at, som Forholdene nu ere fast i alle Byer, er en saadan Ordning ogsaa overflødig. En Forberedelsesskole vil altid findes, om ikke en udelukkende for Gutter, saa dog i alle Fald paa en Pigeskoles

avere Trin. Man har jo endelig ogsaa den Udvei, som allerede nu flereſteds bruges, at knytte en Forberedelsesklasse til den egentlige Skole. Derimod tror vi, at Optagelsesalderen i Fællesskolen ligefuldt bør sættes ved det 9de Aar.

Men selv om man indskrænkede Fællesskolen til et 4aarigt Kursus og henlagde dens 2 sidste Aar til de saakaldte Gymnasier, vilde vi ikke føle os tilfredsstillede ved et Skolekursus paa tilsammen 9 à 9½ Aar. Det har i denne Henseende undret os at se Commissionen saa ganske modsjende den Retning, hvori Tidens Stræben gaar, at den har kunnet foreslaa Skoleaarene forlængede med halvandet (for Christiania og Throndhjems Skoler halvtredie) Aar og derhos forøge Undervisningsstoffet med flere nye Fag, ikke alene med Oldnorsk (som vi indrømmer, at Tiden kræver), men endog med „den Mathematik og Naturhistorie, der for Tiden foredrages til Andenexamen" samt „en elementær og forberedende Undervisning i Physik". Det kan dog ikke have undgaaet Commissionens Opmærksomhed, at allerede et 8aarigt Skoleliv forekommer saamange Forældre og Børn meget langt, og at der har været og er nok af dem, som trættes paa Veien, forlader Skolen i Utide og ad Gjenveie søger Universitetet, medens vi aldrig har fornummet, at Universitetets Andenexamen i sin nærværende Form tiltrænger nogen Lettelse, da den, skjønt „efter Reglementet" halvandenaarig, meget ofte tilendebringes paa eet Aar. Og en Lettelse foregaar dog her ganske i Utrængsmaal, naar denne Examens Kursus for Eftertiden skal indrettes etaarigt, medens i samme Grad eller rettere i endnu høiere Grad den allerede før med Fag og Undervisningsstof nokſom betyngede Skole end yderligere skal betynges ved, at flere af Andenexamens Fag og ½ Aar af sammes Kursus blive den tillagt. Commissionen vil jo fremdeles have den sidste og afsluttende Del af den høiere Almendannelses Kursus bibeholdt ved Universitetet; simpleſt er det derfor og for Skolen ubetinget at foretrække, at ingen Del af den nuværende Andenexamen overflyttes til den.

Under disse Omstændigheder skulde vi tilraade, at Commissionens Plan med at sønderlemme vort høiere Skolevæsen i 3

forskjellige Skoler med et samlet Skolekursus af 9—9½ Aar opgives, og at den bestaaende Ordning kun underkastes en Revision; hvorhos vi tilføier, at, er der virkelig nogensteds Trang til en videregaaende Realundervisning, kan denne letteſt tilfredsstilles ved en Forøgelse af Realklasſernes Antal ved de af vore nuværende Skoler, hvor saadant ønskes.

Undertegnede, Bendixen, vover heller ikke, fordi han mangler den fornødne Erfaring, at indgaa paa Commisſionens Forſlag, om det end i det hele tiltaler ham; men han tror, at man af Commisſionens Forſlag kan benytte dens Ordning af Realundervisningen, dog saaledes, at denne knyttes til den bestaaende Skoleordning, idet man udſondrer Realklasſerne fra Latinklasſerne og opretter en 3die Realklasſe med et Maal for Undervisningen, omtrentlig svarende til Commisſionens Forſlag.

Undertegnede, Greve, vover ikke at udtale nogen bestemt Mening om Commisſionens Forſlag om en Tredeling af det høiere Skolevæsen; men under Forudsætning af sammes Hensigtsmæssighed føler han sig tiltalt af den Maade, hvorpaa Ordningen af samme i sin Almindelighed er gjennemført.

Undertegnede, Larsen, formener, at Realundervisningen under den nuværende Kombination af Realskolen med Latinskolen lider under Trykket af den sidste, baade i Fordelingen af de enkelte Fag og i selve Planen for Undervisningen. Denne Ulempe, tror han, vil betydeligen hæves ved den af Commisſionen foreslaaede Tredeling af det høiere Skolevæsen, ligesom han ogsaa antager, at samme, ved at føre Realeleven til et bestemt Maal ligesaavel som Latineleven, vil bidrage til at give Realundervisningen et kraftigt Stød fremad. Da han heller ikke antager, at den af Commisſionen foreslaaede Anordning vil være til Skade, men meget mere til Gavn for selve Latinskolen, har han ingen Betænkelighed ved at gaa ind paa Commisſionens Forſlag. Opstillingen af en ligeløbende Latin-Engelsklinie i Fællesskolen forekommer ham vistnok som en Mangel, skjøndt han ikke tror samme vil medføre saamange Ulemper, som man ved første Øiekast skulde tro, især hvis det kunde

lade sig gjøre at rykke sammes Indtræden op til Fællesskolens 2 sidste Aar.

Hvad den skematiske Organisationsplan angaar, som Commissionen har opstillet for de forskjellige Skolearter, da skal vi bemærke følgende:

Det vil være ønskeligt, at Undervisningstimerne udenfor Gymnastik og Sang for ingen Klasse overstiger 5 daglig eller 30 ugentlig; 6 Timer i Træk er for meget for Disciplene og virker sløvende paa dem.

Flere af os havde ventet at se Oldnorsk optaget i Fælleskolen og opstillet som det andet nye Sprog. Disciplene vilde faa at lære (næstefter Tysk). Derved vilde Latin-Engelsklinien ogsaa kunnet være henskudt til en senere Tid. Franken vilde i saa Tilfælde bedst være henvist til Commissionens Gymnasier.

I de Tysken tillagte Timer viser der sig nogen Stingring i de 4 sidste Aar, ligesom Skrivning udenfor 1ste Klasse har maattet lade sig nøie med et efter vor Erfaring ufuldstændigt Timetal.

At Engelsk ganske er sloifet i Latin-Gymnasiet, vil vistnok vække Misnøie. Vi holder for, at man ved at tildele dette i grammatisk Henseende saa lette, men med Hensyn til korrekt Udtale saa vanskelige Sprog een Time ugentlig de 2 sidste Skoleaar vil bringe Eleverne saa vidt, at de med Lethed kan tilegne sig det nødvendige lexikalske Ordforraad, om de senere i Livet maatte faa Brug for Sproget, — og, da de saaledes for forholdsvis godt Kjøb vil kunne faa Anledning til at bane sig Adgang til en rig og gedigen Litteratur, tror vi at denne bør staa dem aaben. Det er en Selvfølge, at vi i saa Fald tænker os Faget som tvungent, da vi ganske deler Commissionens Synsmaade om, at i Skolen bør alle Fag være tvungne, noget, som undertegnede Bodker ogsaa forlængst har udtalt i en Erklæring fra Christiania Skole (se Univ. Annal. Tredie Række VI, p. 249 o. flg.)

Det har undret os, at Commissionen ikke udtrykkelig har omtalt, at i Sommermaanederne kan, hvor de lokale Forhold

tillader det, Svømmeovelser indtræde for Gymnastik. Disse Øvelser synes os ved Siden af Oplærelse i Vaabenbrug netop at være kommen paa Dagsordenen i den senere Tid, og vistnok med god Grund. Begge Slags vil vi imidlertid ikke foreslaa indskrænkede til Gymnasierne, men ogsaa indrømmede Fælleskolen.

Med Hensyn til de p. 63 og flg. opstillede Fordringer i de forskjellige Fag i de forskjellige Slags Skoler, da har den almindelige Bemærkning paatrængt sig os, at i flere Fag er Fordringerne for stive. Vi finder det ogsaa mindre hensigtsmæssigt at gaa for meget i det enkelte med at opstille Regler for, hvormeget eller hvorledes der skal læses i de forskjellige Fag i de forskjellige Klasser. Naar Maalet for hvert enkelt Fag er greit og klart angivet, maa man overlade Resten til Lærernes eget Skjøn og haabe, at disse enten af sig selv eller i alle Fald efter Samraad med Bestyreren vil vide at træffe det rette. Det er dog paa Lærerne og disses sunde Sands, alt væsentligt saa alligevel tilsidst beror. Mangler her det rette Greb og det rette Syn, kan man give saa mange detaillerede Instruxer, man vil, — galt bliver dog galt.

Specielt bemærkes med Hensyn til Latin, at det turde være hensigtsmæssigt at tillade, at der — i Lighed med, hvad der allerede finder Sted med flere andre Forfattere — kan læses ogsaa af Livius og Virgil et til to Bøger svarende Udvalg. Derved afskjæres man heller ikke her fra Brugen af hensigtsmæssige Kresomathier, hvilke i Skolerne ofte ere at foretrække.

Om Commissionens Forslag til et Reglement for Examen artium kan vi fatte os i Korthed, da det i sin Almindelighed tiltaler os, ihvorvel det forekommer enkelte af Lærerkollegiet at blive et vidtløftigt Maskineri, der paa denne Maade skal sættes igang. At træffe det rette Forhold mellem den skriftlige Prøve i et Fag og den mundtlige i samme, naar for begge en Fælleskarakter skal uddrages — hvad Commissionen i § 15 p. 99 vil for nogle Fags Vedkommende — har altid forekommet os at være et vanskeligt Stykke Arbeide, og vi skulde heller stemme for, at enhver skriftlig Opgave ogsaa faar sin egen

Karakter uafhængig af den mundtlige Examens Udfald i samme Fag. Man kan jo dog uden Vanskelighed indrette sig saa, at de forskjellige Fag efter sin relative Betydning kommer til at faa den forønskede Indflydelse paa Hovedkarakteren.

„Om hvorvidt den første Examen for Privatisternes Vedkommende skal fordres bestaaet en bestemt længere Tid, før de stedes til Examen artium, har Commissionen ikke troet det fornødent at udtale sig. Det bliver i ethvert Fald nødvendigt, at den bestaaes mindst et Aar iforveien" (se p. 103). Her skulde vi dog have ønsket en bestemt Udtalelse; thi Sagen er af største Vigtighed for Skolerne. Bliver det Skik, at Privatister underkaster sig Examen ved Fællesskolen eller for Examenscommissionen det one Aar og Examen artium det andet, saa vil lidt efter lidt den Opinion udbrede sig, at Skolernes Kursus ikke alene er langt, men meget for langt, ja overflødig langt, og at, hvad Skolen behøver 3 Aar til, kan Privatinformationen udrette paa 1 Aar, — og den nærmeste Følge heraf vil blive, at Latingymnasierne kun maadelig vil blive besøgte, navnlig i Christiania og nærmeste Omegn, hvor den feberagtige Higen efter at blive Student yrer sig stærkest.

Til Slutning vil vi udtale vor Anerkjendelse af Kommissionens Forslag om, at flere Fag skal endelig afsluttes i Fællesskolen og ikke tillige udstrækkes til Gymnasierne, — at der ved den skriftlige Examen artium skal gives Opgaver i flere Fag, end hidtil, samt at der i nogle af disse endog skal gives Examinanderne flere Opgaver at vælge imellem, ligesom de individuelle Anlæg synes os at komme i passende Betragtning ved den liberale Bestemmelse, at indenfor visse Fag skal mangelagtige Kundskaber i det ene kunne opveies af saameget solidere Kundskaber i det andet.

Christiansund den 15de Marts 1866.

J. Elster Bødtker. D. L. Boye. H. Greve.
F. Larsen. B. E. Bendixen.

F. Fredrikshalds Lærd- og Realskoles Ephorats Erklæring.

Med det kongelige Departements Skrivelse af 16de December f. A. har Ephoratet modtaget 7 Aftryk af en Fremstilling fra den ved Kongelig Resolution af 14de Februar næstforben nedsatte Commission angaaende en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

Efterat Ephoratet har opfordret Skolens Rektor til i Forening med de ved Skolen ansatte Lærere at fremsætte de Bemærkninger, hvortil den paatænkte Ordning maatte foranledige, har man modtaget hoslagte Erklæring fra Rektor og Lærere, til hvilken Erklæring Ephoratet i det Væsentligste beholder sig.

Ephoratet for Frederikshalds lærde og Realskole den 11te og 18de April 1866.

Fredr. Sandberg, cst. Amtmand. **J. L. Arup.**

Fredrikshalds Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning.

Aar 1866 den 15de og 24de Marts afholdtes Lærermøder af undertegnede akademisk-dannede Lærere til Behandling af et med Ephoratsskrivelse af 22de December 1865 tilstillet Udkast til Plan for Ordning af Landets høiere Skolevæsen. Af Udkastet vare de tilstillede Exemplarer ved dette Aars Begyndelse omdelte blandt Lærerne.

Erklæringen besluttedes afgivet saaledes:

Idet man efter fuldstændig Gjennemgaaelse af Udkastet, har søgt at danne sig en almindelig Mening om Planen i dens Helhed, skal man som Resultat af denne Betragtning udtale den Tro, at en Indretning af vort høiere blandede Skolevæsen som den af Skolecommissionen foreslaaede i det Hele maa ansees for hensigtsmæssig — saavidt den gaar.

Man gaar nemlig ud fra den Forudsætning, at der ikke kan være Tale om udenfor Landets største Byer at faa fuld-

ſtrængt adſkilte Latinſkoler og Realſkoler oprettede, hvilket man anſer for det Bedſte. Heraf følger, at man anſer enhver tænkelig Plan, beregnet paa Forening af disſe Skoler, kun ſom relativt anbefalelſesværdig og enhver Overføren af en ſaadan i ſig ſelv ufuldkommen Plan paa vore ſtørſte Byers ublandede Latinſkoler ſkadelig for disſe, der paa langt ſimplere og bedre Maade maa kunne realiſere den humaniſtiſke Dannelſes Ide, naar de ikke belemres med Hensyn til en vordende Realdannelſe, der i disſe Byer erhverves eller maa kunne erhverves bedre i ſærſkilte Skoler; thi det Tilfælde, at disſe ſamme Skoler forat erholde tilborlig Søgning maatte være nødte til at anlægge paa at ſamle et ſtørre Antal Elever, end det allerede nu kunne faa, antager man aldeles ikke ſandſynligt; Smlgn. blandt Andet nedenfor under „Fællesſkolen".

Hvad den foreſlaaede Fællesſkoles Plan betræffer, ſaa maa det navnlig antages, at den i Sammenligning med de tilſvarende Claſſer i de nuværende blandede Skoler har virkelige Fortrin derved, at Forſkjellen mellem de to Linier af Elever bliver mindre end den nu er og omtrent ſaa liden, ſom den ſkjønnes at kunne blive, derved, at der hengaar 2 Aar imellem hvert nyt Sprogs Paabegyndelſe, og endelig derved, at Concentrationen letter Adgangen til at oprette etaarige Claſſer.

Det foreſlaaede Latingymnaſium, eller rettere ſagt den klaſſiſke Sprogundervisning, antages følgelig ikke formedelſt dens i Fællesſkolen lagte ſmalere Grundlag eller ſit hele Anlæg at være bleven belagt med nogen ſaa væſentlig Svagbed, at dens Ide jo nogenlunde vel maa kunne realiſeres. At Græskens Læsning indſkrænkes til 3 Aar er naturligvis en Ulempe, men dog neppe en uoverwindelig Hindring, hvorlangt end Lærerforſamlingen er fra at tro, at det ſamme Timetal fordelt paa 3 Aar vil bære ſamme Frugt, ſom naar det er fordelt paa 4 Aar, thi heller ikke den aandelige Vækt ſtaar udenfor Forholdet til Tiden. Latinundervisningen har i ſin Begyndelſe ogſaa færre Timer end ønſkeligt, men denne Mangel kan dog ikke umuliggjøre et paſſende Maals Opnaaelſe, iſær da Kurſusſet er forlænget med et Aar.

Naar man ovenfor har sagt, at Forskjellen mellem Fællesskolens to Linier er „omtrent" saa liden, som den kan være, saa sigter denne Betegnelse til den Mening man nærer, at Commissionens rigtige Hensigt at formindske den indre Forskjel til det Yderste upaatvivlelig virkeliggjøres noget bedre ved — for Reallinien strax at indsætte Fransken i Engelskens Sted og danne en Fransklinie og i 5te og 6te Klasse at lade Humanister og Realister læse Fransk særskilt, de Sidste derhos særskilt Engelsk i 3 Timer. Den ydre Adskillelse her saavel som den ringe Forøgelse i Kravet til Lærervirksomheden ere i ethvert Fald Smaating, og den sidste kan, hvis nogen Vægt skulde lægges derpaa tildels tages igjen baade nedenfor og i Realgymnasiet; thi 4—5 Timer ugentlig Fransk maa være nok.

Grundene til Ønsket om Bytte er forøvrigt foruden den ovennævnte Betragtning de, at det franske Sprog formedelst lidt større Formrigdom er noget bedre skikket for en begyndende Sprogundervisning end det Engelske, og at det for den ikke latinlæsende Elev er meget vanskeligere at læse. Man vil hertil føie, at den ærede Commission synes næsten at have været forlegen med en Del Timer, naar et saa stort Antal som 6—5 ugentlig tillagdes Engelsken, hvor det især i Begyndelsen maatte være saare vanskeligt at anvende dem uden til et kjedsommeligt Hukommelsesarbeide (f. Ex. efter den Ollendorffske Methode), hvilket ikke ser ud til at være Meningen.

At de Realelever, der fra Fællesskolen strax gaa ud i Livet, ere bedre tjente med at have læst Fransk i 4 og Engelsk i 2 Aar end omvendt — hvilket yderst daarligt vil forslaa, skal man tilføie, med den Bemærkning, at det upaatvivlig er feilagtigt at tro, at nogen eneste Elev, der ikke er usædvanlig svag paa Legeme eller Sjæl, jo vil benytte Leiligheden til at læse, hvad Skolen tilbyder af begge Sprog, hvilket heller ikke kan formenes dem, hvor sikkert man end kan formode, at de ikke ville gaa over i noget af Gymnasierne.

Endelig vil man tillade sig at tilføie, at det Slags frie skriftlige Øvelser paa Engelsk, hvilket Commissionen har tænkt sig som et muligt og attraaværdigt Maal, ikke forekommer

Lærerne at være nogen af Delene paa en Skole for 17—18 Aars Elever; de formenes i Skolen at tilhøre Modersmaalet alene og der at give nok at beſtille.

At en ikke ganſke ringe Del maa ſlaaes af i nogle af de opſtillede Maal for Fælleſsſkolen og Latingymnaſiet antages ſandſynligt, men dog neppe i ſaadan Udſtrækning, at Ideen ſkulde glide bort.

Om de foreſlaaede Realgymnaſier tror man med Commisſionen, at nogle ſaadanne bør forſøges oprettede. En Undervisning med Mathematik og Naturvidenſkab til Middelpunkt bør af alle Grunde prøves. Men Uprøvetheden af dette Syſtem gjør, at Enhver vanſkeligt vil kunne danne ſig beſtemte Meninger om Opnaaeligheden af de opſtillede eller hvilkeſombelſt formulerede Maal. Kun maa det være klart, at en ſaadan Timefordeling ſom den foreſlaaede maa yde en agtværdig Dannelſe — og det endnu mere, om disſe Skoler kunde bygges paa en Grundvold, der ikke ſom den foreſlaaede Fælleſsſkole tillige ſkulde forberede til Latingymnaſiet. Men herved er Intet at gjøre, hvor det maa hvile paa en kombineret Skole. Det er derfor ogſaa af Henſyn til Realſkolen, at man ovenfor har fraraadet Kombinationen i de Byer, der allerede have Rum for ſærſkilte Skoler. Hvad der er et nødvendigt Onde bør fremholdes ſom ſaadant og ikke betragtes ſom et abſolut Gode, altſaa heller ikke ſøges udbredt undtagen paa de Steder, hvor det Bedre ikke kan erholdes.

Hvad forøvrigt Commisſionens Forſlag betræffer, maa man for det Første udtale den Formodning, at Commisſionen nok ikke tænker ſig anden Realſkole i de fleſte Skolebyer end Fælleſsſkolens Engelſklinie, at altſaa ingen Adgang aabnes der til Fortſættelſe af Realdannelſe med levende Sprog til Kjernepunkt, hvortil den ſaakaldte Engelſklinie dog ogſaa danner Grundlag. Hvis man ikke feiler i ſin Formodning om Commisſionens Mening, ſaa maa man forklare ſig den derved, at den formedelſt Erfaringer fra de nuværende blandede Skolers Real-

klasser har troet, at det sidste Aar 15—16 Aars Alder af den nuværende Plans Realkursus maa opgives, fordi det ikke vil blive benyttet. Man er med Hensyn hertil ikke ganske vis paa, om det af de hidtidige Erfaringer kan siges at være bevist, at f. Ex. et Aars Realundervisning med levende Sprog til Centrum i 15—16 Aars Alderen overalt vil savne Disciple. Det turde jo være, at der hidtil i 2den Realklasses sidste Aar har været mindre tilstrækkelig eller mindre god Undervisning i de levende Sprog, der visselig alene kunde holde Disciple, som ved Konfirmationsalderen gaa over i de flestes Byers praktiske Liv, tilbage. Man skulde ønske denne Sag taget under Overveielse eller Formening derom udtalt. At de fleste Kommuner, i hvilke de blandede Skolers Realafdeling træder istedetfor „Borgerskole" ikke faa, hvad de søge ved Commissionens Realgymnasium er vist, fordi de Allerfleste ikke kunne eller ville benytte det tilende. Statsstyrelsen kunde efter vor Formening maaske bevæge en eller anden By til paa de hidtil gjældende Vilkaar at modtage et Realgymnasium istedetfor et Latingymnasium, men ikke ved Siden af dette, hvis de to Gymnasier skulde koste Kommunen betydeligt Mere end det ene; thi begge forudsætte en Opofrelse af den hele Ungdomstid til Skoledannelse, hvilken det store Antal selv af lidt bemidlede Byborn ikke kan antages at ville gjøre.

Derimod turde det være muligt, at i vore noget større Sø- og Handelsstæder et sidste Aars Realkursus 15—16 Aars Alder med stærk Undervisning i levende Sprog kunde faa Søgning, eftersom Trangen til dette Slags Undervisning formedelst Samfærdslens umaadelige Stigen gjør saadan Kundskab mere og mere uundværlig, især for smaa Folkeslag og altsaa gjør Fordelen af i Skoletiden at have erhvervet et godt Grundlag, deri paatagelig for Enhver.

At der oprettes en Realartium med tilhørende Adgang til Universitetet og Statens fleste Embeder, finder man af alle Grunde i sin Orden eller idetmindste uundgaaelig nødvendigt. At der derimod loves visse Rettigheder til offentlig Tjeneste formedelst Erhvervelse af Fællesskolens Afgangsexamen, endog med

det Tillæg af et Aars Kursus, hvorom nys er talt, antages ikke fornødent, ja neppe ønskeligt, fordi Norge allerede uden saadanne Løfter — der desuden formedelst Konkurrenternes Mængde vilde skuffe de Fleste — har altfor Mange, der speculere paa Statstjenestens tarvelige Sikkerheds-Levebrød istedetfor det uafhængige Privatlivs selvstændige Kamp for Livsopholdet, og fordi Kundskab og Dannelse bør søge sin høieste Løn i sig selv og i sin Evne til at lede Kræfternes selvstændige Udvikling, Individets selvvirksomme Frihed. At et saadant Løfte en Stund bevirkede Forøgelse i Fællesskolens øverste Afdelings Søgning, tør naturligvis ikke benægtes, men man tror, at Tabet for Fædrelandet vilde være større end Fordelen.

Med Hensyn til de opstillede Fordringer i de enkelte Fag og deres Fordeling paa Classerne skal man, idet man betragter Fællesskolen og Latingymnasiet under Ét, bemærke:

For Latinens Vedkommende, at den grammatiske Udvikling i Fællesskolens Latinlinie upaatvivlelig vil foregaa noget langsommere end Commissionen lader til at forestille sig, medens man med Hensyn til det endelige og samlede Resultat i alle Henseender tror, at Fordringerne ikke ere for høit ansatte. Forsaavidt Realgymnasiet angaar, om hvilket det overhovedet er vanskeligt at danne sig bestemte Meninger, kan man dog ikke tro, at de opstillede Fordringer i Latin skulde være uoverkommelige.

For Græskens Vedkommende nærer man megen Tvivl om Opnaaeligheden af det for første Aar ansatte Maal, hvilket naturligen igjen vilde vanskeliggjøre Opnaaelsen af det endelige Maal. Sikkerheden af denne Formodning er dog ikke saa fuldkommen, at man for den Sags Skyld tør fraraade Planens Gjennemførelse.

Med Hensyn til Mathematik er man ikke sikker paa, at der vil blive Tid til at repetere Geometrien i 6te Fællesklasse. De for Latingymnasiet opstillede Maal ansees opnaaelige.

Om Naturhistorien bemærkes, at man ingen Tvivl nærer om det endelige Maals Opnaaelighed, uden at man just tror det ønskeligt, at Skolen bindes ved den opstillede Ordning

og Fordeling imellem de forskjellige Trin. Med Hensyn til Mineralogi bemærkes, at en passende Lærebog neppe kan undværes og for Øieblikket ikke haves. — For Realgymnasiets Vedkommende formodes, at Fordringerne i Mathematik kunne opnaaes; i Fysik og Kemi maa et passende Resultat kunne vindes.

For Religionens Vedkommende bemærkes, at det maaske var bedst i Latingymnasiets 2den Classe strax at begynde med Læsning af det nye Testamente i Grundsproget.

For Historiens Vedkommende bemærkes, at upaatvivlelig for Meget er lagt paa Fællesskolen; man anser det uundgaaeligt at fordele noget anderledes mellem Fællesskolen og Gymnasierne.

For de øvrige Fags Vedkommende finder man ikke Anledning til særskilt Bemærkning.

Frederikshalds lærde og Realskoles Rektorat den 28de Marts 1866.

Hans Blom. L. Sylow. B. C. H. Andersen.
J. Weisse. M. Schnitler. O. F. Lund.
Martin Arnesen. J. Fogth.

Udskriftens Rigtighed bevidnes.

Hans Blom.

G. Kristiansands Lærd- og Realskoles Læreres Betænkning.

Efter i en Række af Lærermøder at have gjennemgaaet den ved kongl. Resolution af 14de Febr. f. A. nedsatte Commissions foreløbige Udkast til en forandret Ordning af vort høiere Skolevæsen, skulle vi herved som Resultat af vore Overlægninger fremsende de Bemærkninger, hvortil vi under Gjennemgaaelsen have fundet os foranledigede.

Hver Gang der reises Spørgsmaal om mere indgribende Forandringer i Almenskolens bestaaende Indretning, vil der ved de foreslaaede Reformers Prøvelse være Opfordring til at gaa

tilbage til en fornyet Overveielse af Skolens og Almendannelsens Begreb, hvoraf de første og øverste Grundsætninger for Undervisningens Ordning, Fastsættelsen af dens Maal og Midler, disses Begrændsning, Methode og indre Forbindelse maa blive at udlede, saafremt Undervisningens Stof ikke skal blive et tilfældigt Aggregat og dets Udstrækning ikke vilkaarlig skal afgrændses. Da imidlertid al Theori i sin Anvendelse maa tage Hensyn til og lempes efter de givne Forholde, maa ogsaa det enkelte Lands og Folks eiendommelige Natur, Stilling og Vilkaar, forsaavidt de maatte have Indflydelse paa Skolen, og navnlig dennes egen Forfatning i dens historisk udviklede, faktiske Skikkelse, komme med i Betragtning. Hermed ere de almindelige Synspunkter for Bedømmelse af Planer til Skolevæsenets Omdannelse givne.

At fremstille vor Opfatning af alle hidhørende Spørgsmaal, som ved en saadan Drøftelse sættes i Bevægelse, og hvorpaa ogsaa vi mere eller mindre have været inde, vilde være at forsøge paa at levere et pædagogisk System, hvortil, selv om vi dertil følte os kaldede, her ikke vilde være Stedet. De theoretiske Principer, som ligge til Grund for dens Forslag, har heller ikke Commissionen indladt sig paa nærmere at udvikle, Noget den vel saameget heller har troet at kunne fritage sig for, som det Spørgsmaal, der i vore Dage, paa Grund af den altid voksende Masse af den menneskelige Viden, især volder Vanskelighed ved den høiere Skoles Ordning, nemlig at træffe det rette Udvalg af, hvad der i Skolen skal læres, i dens Organisationsplan spiller en mindre fremtrædende Rolle. Commissionen gaar nemlig ud fra, at den Fagkreds hvorfra Skole og Universitet i Forening for Nærværende henter det til Almendannelsens Kursus i dets Helhed henhørende Undervisningsstof, ikke bør undergaa nogen væsentlig hverken Udvidelse eller Indskrænkning. I de indledende Motiver, der ledsage dens Udkast, indskrænker den sig derfor væsentlig til at henvise til de Mangler, hvoraf vort høiere Skolevæsen i dets nuværende Forfatning antages at lide, hvorhos den gjør opmærksom paa de særegne Hindringer, vort Lands eiendommelige Forholde stille i Veien for en hensigts-

mæssig Ordning af samme og fremhæver Nødvendigheden af at tage Hensyn til de Midler, som kunne paaregnes til Bestridelse af de dermed forbundne Udgifter. Den her antydede Vei have ogsaa vi troet det hensigtsmæssigt for Gangen i vore Overveielser at slaa ind paa, og vi have derfor begyndt disse med at undersøge, hvorvidt de paaankede Mangler ved Skolens nuværende Indretning, og som ogsaa ere erkjendte at være tilstede, ved Commissionens Forslag kunne antages at være afhjulpne.

Blandt de Mangler, som have foranlediget den kgl. Commissions Nedsættelse, fremhæves den nu stedfindende Forbindelse mellem Latin- og Realskolen, som for denne ikke har ført „til de ønskede Resultater," særlig nævnes den Omstændighed, at en større Del af Elever, som søge Realundervisningen, ikke fuldstændig gjennemgaa det for dem bestemte Kursus, men hyppig forlade Skolen i Utide. Denne sidstnævnte Ulempe, den fortidlige Afbrydelse af Realelevernes Skolegang, ofte ikke længe efter deres Indtrædelse i Realafdelingen, efterat de have begyndt paa nye Fag og nye Læreboger, maa vistnok betragtes som en Hovedgrund til, at Realskolens Virksomhed nu er lammet, og at dens Plan maa anses for forfeilet; men Grunden til denne Misligbed, som for Spørgsmaalet om, hvorlangt den fælles Undervisning udenfor de nuværende Fællesklasser bør udstrækkes og for Bedømmelsen i denne Henseende af den af Commiss. foreslaaede Fællesskole, er af stor Betydenhed, kan dog kun forsaavidt søges i Kombinationen af Real- og Latinskolen, som Maalet for Realundervisningen er skudt ud over den Aldersgrændse, inden hvilken man efter hvad Erfaringen her og andensteds formentlig tilstrækkelig har godtgjort, i Regelen kan vente at beholde disse Disciple i Skolen. Mere begrundet i selve Kombinationen er en anden, af Commissionen paapeget Ulempe, som bestaar deri, at Undervisningen i en Flerhed af Fag er fælles for begge Afdelinger, uagtet den for den ene skal være afsluttet to Aar tidligere end for den anden. Den nærmeste Udvei til at bortfjerne disse Mangler paa, vilde nu vistnok være den, at ophæve deres Aarsag, den ubensigtsmæssige Kombination af begge de forskjellige Dannelseslinier, og nægtes kan

det vel heller ikke, at den i sig fuldkomneste og derfor ønskeligste Ordning af vort Skolevæsen vilde være en saadan, hvorved de forskjellige Skolearter ganske kunde holdes ud fra hinanden, saaat den ene indrettedes uafhængig af den anden, hver i Overensstemmelse med sit særegne Formaal. Thi vel er det saa, at de almendannende Skoler, hvad enten den Undervisning, som meddeles i dem, er en høiere eller en lavere, have den samme almindelige Opgave tilfælles, gjennem Undervisning at opdrage og danne for Livet; men eftersom Maalet for Undervisningen sættes forskjelligt, ville ogsaa Midlerne og det ikke blot med Hensyn til deres Omfang, men ogsaa idetmindste tildels med Hensyn til deres Art og Methoden blive forskjellige. Det maa imidlertid indrømmes, at dette er en ideal Fordring, som Omstændigheberne ikke altid gjøre iværksættelig, og at der hos os er en særlig Opfordring til idetmindste paa de Steder, hvor foruden Almueskolen to høiere Skoler ikke ville kunne bestaa ved Siden af hinanden, at holde Fællesskabet i Undervisningen saa længe som muligt. Commissionen er ogsaa istedenfor at udskille Latin- og Realafdelingen fra hinanden og organisere begge som særskilte selvstændige Skoler, gaaet en fra den ovenfor, som den ønskeligste betegnede, modsat Vei, idet den for at undgaa den større Bekostning, en saadan Adskillelse vilde medføre, har slaaet begge Afdelinger sammen til Et, kun med den Indskrænkning, at den lader den saaledes fremkomne Fællesskole, for at denne skal kunne tjene det dobbelte Formaal, paa en Gang at danne et afsluttet Kursus og tillige være Forberedelsesanstalt for en videregaaende Undervisning, fra 3die Klasse forgrene sig i tvende parallelt løbende Linier, Latin- og Engelsklinjen. Herved er det ovenfor berørte nu, trods Disciplenes uligeartede Udvikling forøvrigt og forskjellige Maal, stedfindende mislige Fagfællesskab for største Delen undgaaet, og derved tillige blandt andre den Fordel opnaaet, at man ikke, som nu gjerne er Tilfældet, behøver med uforholdsmæssig Bekostning at meddele et ganske ringe Antal Disciple særskilt Undervisning i flere Fag, da Skolen i alle Tilfælde kan paaregne Tilgang af dem, der fra Fællesskolen agte at gaa over til et Gymnasium.

Derimod vil der heller ikke ved denne Ordning haves nogen Sikkerhed for, at ikke en Flerhed af de ikkestuderende Disciple før Tiden forlade Skolen, hvorved Fællesskolen kun uegentlig vil komme til at svare til sit Navn. Ved indirekte Tvangsmidler at ville forebygge dette, som ved at gjøre Gjennemgaaelsen af Fællesskolen til en Betingelse for Opnaaelsen af visse offentlige Bestillinger, hvortil en saadan Fordannelse ikke netop er fornøden, finde vi lidet tilraadeligt. I ethvert Fald vil en saadan Skole neppe kunne tænkes oprettet „selv i vore mindre Byer." For Størsteparten af de Disciple, hvis Bestemmelse det er at gaa over til praktiske Livsstillinger eller til en for disse beregnet speciel Fordannelse, vil Aldersgrændsen i Regelen ikke kunne sættes høiere end ved Konfirmationsalderen, det 14de eller 15de Aar. Nu synes vistnok den for Commissionens Fællesskole satte Tidsgrændse herfra ikke at være meget afvigende, men efter dens hele Indretning, hvorom mere siden, vil Skoletiden forat naa det opstillede Maal, antagelig maatte udstrækkes længere, ligesom man heller ikke kan gjøre Regning paa ved deres Indtrædelse i Skolen at modtage Disciplene ved den fastsatte Normalalder, det 9de Aar. En Fællesskole, der skulde tilfredsstille det almindelige Behov til borgerlig Dannelse, maatte derfor efter vor Mening afkortes, og den paa samme byggede høiere Skole som Følge deraf gives en tilsvarende Udvidelse. Vi have ogsaa, for at se, hvorledes en Fællesskole, indrettet efter dette Princip, vilde tage sig ud, forsøgt at udkaste et Schema for en saadan og en dertil svarende høiere Skole, uden at vi dog derved have fundet os tilfredsstillede. Naar vi ikke destomindre lade dette Schema følge med nærværende Betænkning, sker det ikke for at foreslaa en saadan Ordning, men i den Tanke, at Comm. mulig turde gjøre nogen Brug deraf som Material ved sine fornyede Overlægninger. I Virkeligheden turde det vel ogsaa, som ovenfor antydet, vise sig ugjørligt, at udfinde en Ordning, der samtidigt paa en fuldt tilfredsstillende Maade kunde ramme den høiere og den lavere Undervisnings Tarv. Dette synes ogsaa for en Del at være Commissionens Mening, naar den tænker sig Middelstandsskolen eller den lavere

Borgerskole som et Mellemled mellem Almueskolen og den høiere Skole. Men paa den anden Side bliver rigtignok Fællesskolens Stilling til denne Art lavere Skoler mindre klar, naar Commissionen i Erkjendelsen, af hvor vanskeligt det vil være at holde paa de ikkestuderende Disciple, til de have tilendebragt det hele Kursus, af Hensyn til de Disciple, som maatte komme til at forlade Skolen paa dette Punkt, altsaa netop de Disciple, som retteste høre hjemme i en lavere Skole, har bestræbt sig for ved Enden af 4de Klasse at tilveiebringe en Afsats, som dog i det Hele ikke giver nogen rigtig Afslutning. Gaar man imidlertid ud fra, at Fællesskolen ikke vil gjøre den her nævnte Art Skoler, der efter hvad vi i det Foregaaende have yttret i Almindelighed kunne antages at ville tilfredsstille de erhvervende Klassers Trang til Skoledannelse overflødige, og derfor ikke, som det er skeet paa nogle Steder, som have kombinerede Skoler, er bestemt til at opsluge de lavere Borgerskoler, maa den nærmest og egentligst blive at betragte som den lavere Afdeling af eller Forskole til Gymnasierne, idet den dog tillige aabner dem, der have Evne og føle Trang til en høiere borgerlig Dannelse, Adgang til at erhverve en saadan. Men selv om man i Betragtning af Landets tiltagende industrielle Udvikling og materielle Fremgang i Forening med den stigende Oplysning kan haabe, at disses Tal stadigt vil voxe, vil dog vel en større Tilgang af denne Klasse Disciple endnu længe blive et pium desiderium.

Imod Rigtigheden af den her fremsatte Antagelse, at Fællesskolens høiere Klasser kun kunne vente ringe Frekvens af ikkestuderende Elever, kunde den Kjendsgjerning synes at tale, at der i de senere Aar, trods de mindre gode Udsigter for den studerende Klasse, fra flere Byer har været andraget om, at de maatte faa endog fuldstændige lærde og Realskoler oprettede i sin Midte, men dette Tidernes Tegn, som unægtelig vidner om en vaagnende Sands for og Trang til høiere Dannelse hos Befolkningen, turde, nærmere beseet, rigtigere udtydes som et Ønske om ved Statens Hjælp at faa mangelfulde private eller kommunale Undervisningsanstalter ombyttede med Skoler, som,

bedre udstyrede med Hensyn til Lærekræfter og Apparater, ved at staa under det Offentliges Ledelse og Kontrol, frembyde større Garantier, end som en Trang til netop denne særlige Art af Skoler. Naar vi have yttret, at den for Udgangen af Fællesskolen fastsatte Aldersgrændse i Almindelighed vil overskrides, ledes vi, bortseet fra de tilfældige Omstændigheder, som altid her ville spille ind og til en vis Grad forrykke de normale Grænser, ved vor Betragtning af de for Undervisningen i flere Fag opstillede Maal, som efter vor Erfaring ikke endog med Fare for Overanstrængelse paa dette Alderstrin og med det opførte Timetal vil kunne naaes. Dette gjælder navnlig Modersmaalet, Tydsk, Historie, maaske ogsaa Latin. I de to første af de her nævnte Fag bringe Disciplene det nu dels med det samme dels med et noget større Timetal ikke stort videre ved sin Afgang til Universitetet, end hvad der her forlanges af Disciple i 15 Aarsalderen; i Tydsk fordres endnu mere, forsaavidt Stilen kommer til, og i Historie, hvori Fællesskolens Timetal er noget mindre, ere, paa det fuldstændigere Kjendskab til Oldtidens Historie nær, Fordringerne omtrent de samme. At den Oversigt over Verdenshistorien, som skal være tilstede ved fuldendt Kursus i Fællesskolen, hvor den egentlige universalhistoriske Undervisning tænkes afsluttet, kan være forenet med en virkelig klar Indsigt i Verdensudviklingen, maa vi høilig betvivle. Hvad endelig Latinen angaar, synes ogsaa her Fordringerne til den grammatikalske Kundskab vel store i Forhold til Forfatterlæsningens Omfang og den paa dette Fag anvendte Tid. Overhoved forekommer det os, at Bestræbelsen for ved Fællesskolens Ende at vinde frem til en relativ Afslutning bar ført til at spænde Fordringerne høiere og til at sammenpakke mere Undervisningsstof, end man vilde have fundet det hensigtsmæssigt, hvis man havde haft frie Hænder og ikke følt sig bundet af Hensynet til Skolens dobbelte Formaal. Dog vil Arbeidet falde lettere for Engelsklinjen end for Latinlinjen med sit ulige vanskeligere Sprog. Overhoved er Engelskens til Latinen modsvarende Stilling ikke saameget grundet i begge Sprogs egen indre Beskaffenhed, som uden Tvivl fremgaaet af Hensynet til den

ydre Unordning, idet de to andre nyere Sprog ere fælles for begge Linjer; men dette medfører flere rigtignok uundgaaelige Ulemper, naar der maa gjøres Brud paa Fællesskolens Princip og dannes tvende særskilte Linjer. Foruden at for deres sproglige Dannelse, som ikke læse Latin, Tydsk vel snarere burde være Hovedsproget, vil man tillige i dette Sprog og Fransken komme til at beholde den paa Grund af den forskjellige sproglige Udvikling generende Fællesundervisning. At nemlig Engelsk som formelt Dannelsesmiddel i sproglig Retning ikke vil kunne sammenlignes med Latinen, behøves vel neppe at anmærkes og ligger sikkert heller ikke i Commissionens Tanke.

Forend vi forlade Fællesskolen, skulle vi endnu udtale os om nogle Punkter i den Plan, som synes at burde blive Gjenstand for nærmere Drøftelse. Vi have ovenfor bemærket, at Undervisningen i Verdenshistorien, hvis den skal bringe det rette Udbytte, neppe vil kunne ophøre med Fællesskolen. Allerede i dens første Klasser synes Commissionen at forudsætte en vel rask Fremgang. Idetmindste har det ikke lykkets her paa Skolen med den nu brugelige Lærebog (Nissens) at naa saalangt frem, som efter Commissionens Plan, ligesom vi før Paabegyndelsen af Middelalderens Historie efter en ny Lærebog have fundet det fornødent at repetere den gamle Historie efter den tidligere brugte Lærebog. Ogsaa kunde det fortjene at tages under nærmere Overveielse, om man ikke ved Grundlæggelsen af den historiske Undervisning burde ombytte Verdenshistorien med Norges eller Nordens Historie med en lignende, om Skildringen af Hovedpersonerne grupperet, Fremstilling, ikke for at begynde med det Nærmeste, men fordi dennes Stof er enklere og fatteligere, end i en Udsigt over Verdenshistorien, hvor en Mængde dunkle og ukjendte Begreber med overvældende Mangfoldighed træder Barnet imøde og vanskeliggjør dets Opfatning paa et Trin, hvor dets Synskreds endnu er saa snæver og dets Evner lidet udviklede. Det samme Hensyn til Elevens ringe Aandsudvikling og som Følge deraf tillige indskrænkede Kjendskab til Modersmaalet ved hans Indtrædelse i Skolen, har ogsaa vakt Tvivl hos os om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt allerede i 1ste Klasse

at begynde paa et fremmed Sprog (Tydsk), førend de første grammatiske Grundbegreber, som ogsaa efter Commissionens Mening skulle udvikles gjennem Modersmaalet, endnu ere tilegnede. Paa dette Skolens første Trin, hvor Abstraktionsevnen kun er lidet udviklet og den grammatiske Tilegnelse falder saa vanskelig, vil Fremgangen i et fremmed Sprog, idetmindste efter den Maade, Undervisningen i Almindelighed drives paa, kun være ringe, og her gjælder det fremfor Alt at sørge for, at ikke Barnet føler sig trykket af det Arbeide, Skolen lægger paa dets endnu spæde Kræfter, saa det fatter Ulyst til Skolen og til ubodelig Skade for hele dets senere Udvikling vænner sig til at nøies med uklare Forestillinger og til denne sløve Ligegyldighed, som er en af Skolens værste Plager. Derimod synes Naturhistorien, der efter Udkastet først indtræder i 2den Klasse, netop her at have sin rette Plads, ligesom der vel neppe er noget Fag, der som dette, rigtig behandlet, idet det især henvender sig til Anskuelsesevnen, lettere vækker Barnets Interesse og frembyder en mere naturlig Næring for den barnlige Aand.

Af enkelte Bemærkninger, fremkomne under Droftelsen af Fællesskolens Undervisningsplan, skulle vi endnu anføre følgende. I 5te Klasse synes Tydsken, saafremt dette Fag skal ophøre med Fællesskolens Kursus, at burde opføres med 3 Timer istedetfor med to. Med Hensyn til Religionsundervisningen i 4de Klasse gjør Adj. Thistedahl, af hvem et Par Udtalelser om dette Fag medfølger nærværende Betænkning, opmærksom paa, at det for Confirmationens Skyld vilde være ønskeligt, om Forklaringen istedetfor at afbrydes ved 2den Parts tredie Artikel, kunde tilendebringes i denne Klasse. I Latin, hvor et Medlem af Commissionen foretrækker Læsningen af Cæsar med Udelukkelse af Phædrus, stemmer man for, at denne Forfatter, der baade fra Sprogets og Indholdets Side er let og tiltalende, paa det nævnte Trin bør beholdes. Endelig skulde man have ønsket, at Oldnorsk, som i Udkastet først indtræder i Gymnasierne, i Overensstemmelse med den tidligere herfra om dette Sprogs Optagelse i Skolen afgivne Erklæring og i Henhold til vedlagte Forestilling af Adj. Nygaard, kunde have faaet Plads

paa et tidligere Trin, men da Fællesskolen antages at være overlæsset med Stof, vover man ikke at foreslaa nogen, om end nok saa ringe, Udvidelse af dette.

Heldigere i denne Henseende end Fællesskolen er Latingymnasiet — Realgymnasiet lade vi foreløbig ud af Betragtning — ved den foreslaaede Ordning bleven stillet, idet dels Stoffet her er mere ensartet, dels Kræfterne, som hist ere spredte over mange forskjellige Undervisningsgjenstande, her ere samlede om færre Fag og fornemmelig kunne concentreres paa dem, som forsaavidt maa betragtes som den lærde Skoles Hovedfag, at de, for at det med dem tilsigtede Øiemed kan opnaaes, kræve en større Udstrækning. Der er dog et af disse Fag, som ved denne i det Hele fordelagtigere Stilling der er tilveiebragt derved, at flere af Fællesskolens Fag ere bestemte til, indenfor denne, at finde sin endelige Afslutning, uden at skulle fortsættes i Gymnasiet, neppe vil komme til sin Ret, nemlig Græsken, som, allerede nu noget trykket, vil blive det end mere efter den nye Ordning derved, at, medens det efter den nugjældende Skoleplan læses i 4 Aar, skal det efter Commissionens Forslag, rigtignok med et noget forøget Timetal, indskrænkes til 3 Aar. Heller ikke kunne vi finde det rigtigt, at Tydsken er taget med blandt de Fag, hvis Læsning ikke skal fortsættes i Latingymnasiet. Da Kundskaben til dette Sprog væsentlig er af instrumental Betydning som Regle til en af de moderne Hovedliteraturer, maa den, idetmindste ved Extemporallæsning, søges vedligeholdt, uden at vi dog derved ville anbefale dets Optagelse blandt de Fag, hvorfor der paany skal gjøres Rede ved examen artium. Dette er dog maaske ogsaa Commissionens Mening, naar den antager, „at de Fag, som træde ud af Skolens Fagkreds ved fuldendt Skolekursus, for en Del ville vedblive under Undervisningen at virke som Dannelsesstof, idet de snart tjene som Hjælpemidler ved den senere Undervisning og snart deres væsentlige Indhold vil optages som Elementer i den."

Medens det kan indrømmes, at der i Gymnasiet vil kunne være Anledning til at vedligeholde Kundskaben i Tydsk, „som Hjælpemiddel ved den senere Undervisning," ihvorvel der ved

en bestemtere Anvisning i Planen for denne derfor synes at burde drages Omsorg, vil dette, forsaavidt denne almindelige Udtalelse ogsaa skal gjælde Verdenshistorien, for dette Fags Vedkommende være forbundet med større Vanskelighed. Maalet for dette Fag synes os, naar vi se bort fra Gymnasiets Forhold til Fællesskolen, rigtigere formuleret i den nugjældende Skoleplan, hvorefter Disciplene bør have en klar Oversigt over den almindeligere Verdenshistorie og fuldstændigere Kundskab i Grækernes, Romernes og de tre nordiske Rigers, fornemmelig Fædrelandets, Historie. Vel vilde det i og for sig være ønskeligt, om Disciplene kunde „have gjennemgaaet et af de europæiske Folks Historie i fyldigere Fremstilling," men ikke at tale om de praktiske Vanskeligheder ved en saadan Undervisning, naar den ikke skulde være en af Skolen kontrolleret Privatlæsning, synes Latinskolen her at stræbe ud over sin paa Grund af Stofmængden nødvendige Begrændsning. Oldtidens Historie (Thriege) i Forbindelse med Forfatterlæsning i Latin og Græsk formenes at give tilstrækkelig Indsigt i et Kulturfolks historiske Liv, medens man forøvrigt maatte lade sig nøie med en fuldstændigere Kundskab i Nordens Historie, ligesom der ved den historiske Undervisnings Afslutning burde gjøres Rede for en i det universalhistoriske Stof orienterende, det Hele samlende Oversigt.

Efter disse Bemærkninger om Latingymnasiet, skulle vi gaa over til at betragte Realgymnasiet. Forslaget til Oprettelse af denne Art Skoler motiveres nærmest ved Hensynet til den indbyrdes Sammenhæng, som antages at burde finde Sted imellem Landets forskjellige høiere Undervisningsanstalter, i hvis Række der efter Commissionens Mening mangler et væsentlig Led, nemlig en paa Almendannelsen beregnet Skole, som meddeler en høiere Undervisning, bygget paa det i vore nærværende Realskoler lagte Grundlag. Efter Commissionens Tanke er dette Gymnasium bestemt til at skulle virke i en tredobbelt Retning, som forberedende: 1, umiddelbart for det praktiske Liv, 2, for Specialskoler (Krigsskole og polyteknisk Skole) 3, for visse akademiske Fagstudier. Da disse forskjellige Diemed stille

forskjellige Krav, ligger det nær at spørge om, hvorvidt der ved Skolens Indretning til samtlige har kunnet tages Hensyn. Hvad nu først dem angaar, der efter fuldendt Fælleskursus, førend de gaa over i praktiske Livsstillinger, maatte attraa en videregaaende Realdannelse, er det lidet tænkeligt at saadanne skulle finde det stemmende med sit Tarv til Fortsættelse af sin Skoledannelse at søge en Skole, der omfattede hele Realgymnasiets Fagcyklus. De vilde ganske vist i Regelen og vel ikke uden Føie betragte sin egentlige Almendannelse som afsluttet med Fællesskolen og derfor anlægge sine videre Studier i en mere speciel Retning. Forøvrigt følger det af hvad vi i det Foregaaende have yttret om den ringe Udsigt, Fællesskolens øverste Klasser have til Frekvens af ikkestuderende Disciple, at Realgymnasiet endnu mindre kan vente nogen Tilgang af saadanne Disciple. I ethvert Fald ville de blive et forsvindende Antal, og kunne derfor her saagodtsom ganske sættes ud af Betragtning. Som Forberedelsesanstalt for visse Specialskoler — og i denne Egenskab vilde det kunne have sin fulde Berettigelse — maatte naturligvis Realgymnasiets Plan saavidt muligt bringes i Overensstemmelse med Planen for disse. Det falder imidlertid ved den flygtige Betragtning strax i Øinene, at Realgymnasiet er beregnet paa at danne en med Latingymnasiet parallelt løbende Dannelseslinie med den Bestemmelse ligesom dette at udmunde i Universitetet. Kun som Følge af den saaledes tilsigtede Overensstemmelse mellem begge Linier, kan man forklare sig, at Realgymnasiets Kursus har faaet netop den samme Udstrækning som Latingymnasiet, idet dels de samme Fag ere beholdte omtrent i det samme Omfang, dels den store Plads, som de gamle Sprog i Latingymnasiet maa indtage, her er udfyldt med mathematisk-naturvidenskabeligt Læresto. Allerede den Omstændighed, at rent udvortes Hensyn — ved en ligelig Udjevning af Examensbyrden, at ville gjøre Veien lige lang og vanskelig for Alle, som maatte bestemme sig for den akademiske Bane, istedenfor indre, fra den høiere Almendannelses eget Væsen hentede Grunde — ved denne Ordning have været de bestemmende, maa vække Betænkelighed mod dens Hensigts-

mæssighed. Dertil kommer Indførelsen af en Dualisme i den akademiske Fordannelse, som i Princippet indeholder en Opgivelse af det Grundlag, hvorpaa den høiere Almendannelses Skole hidtil har været bygget. Fastholde vi, at denne har til sin Opgave alsidig at udvikle Aandskræfterne og at aabne Blikket for Livets høiere ideelle Betydning, tro vi ikke, at dette Maal naaes lige godt, hvadenten man ved Valget af Undervisningsstof lægger Hovedvegten paa den ydre Natur eller paa Livets aandige Side, medens vi indrømme, at Skolen, ved udelukkende at hente sine Midler fra den ene Sphære, vil forfalde til Ensidighed og kun ufuldkomment kunne naa sit Maal. Fra dette Standpunkt, som ikke erkjender nogen absolut Modsætning mellem realia og humaniora, maa Skolen gjennem sin indre Ordning stræbe, saavidt Rum og Kræfter tillade, at ophæve denne Modsætning, ikke paa en udvortes Maade ved at splitte sig i tvende sideordnede Skoler. Vil man en saadan Adskillelse, kræves en konsekvent Gjennemførelse af det dualistiske Princip, at Modsætningen istedenfor at tildækkes, netop holdes frem, og at Grændselinien mellem begge Skolearter optrækkes med større Bestemthed og Skarphed, end dette kan siges at være skeet af Commissionen, hvis Bestræbelse for at gjøre det reale Element Fyldest, i Fællesskolen har ført til Overlæsselse, som igjen ikke har været uden en skadelig Tilbagevirkning paa Latingymnasiet (Græsken). I Gymnasierne fremtræder derimod denne Modsætning skarpere udpræget, navnlig i Realgymnasiet, hvor Fordringerne i Mathematik og Naturvidenskab endog forekomme os at føre udenfor den egentlige Skoles Grændser. I Realgymnasiet, betragtet som en akademisk Fordannelsens Skole, burde derfor, efter vor Formening, denne Del af Undervisningsstoffet indskrænkes, medens foruden Engelsk, som er saa rigelig udstyret med Timer, de to andre moderne Sprog her vilde kunne læses i et større Omfang. At nemlig Undervisningen i Tydsk, som i Udkastet ikke er opført med særskilte Timer, idet ogsaa i dette Fag burde sættes som Maal ikke blot Fortrolighed med Sproget, men ogsaa en overskuelig Kundskab til Litteraturens Udvikling, i Realgymnasiet maatte føres videre, vilde være en Selv-

følge. Derimod maa vi, idet vi holde for, at al Undervisning i Skolen bør foregaa i Modersmaalet, erklære os uenige med Commissionen, naar den vil, at saavel i Realgymnasiet som i Fællesskolen Undervisningen i Engelsk i Regelen eller for en væsentlig Del skal meddeles i dette Sprog, medens vi naturligvis finde det i sin Orden, at til Opnaaelse af Færdighed i at udtrykke sig mundtlig og skriftlig særegne dertil sigtende Øvelser blive anstillede. Ogsaa maatte efter vor Formening Gjennemgaaelse af Realgymnasiet medføre de samme Rettigheder som tillægges Latingymnasiet, baade fordi man ellers allerede ved Indtrædelsen deri bliver bunden ved Valget af Fagstudium, hvilket igjen vilde forringe Skolens Sogning og fordi Mangelen af en saadan Ligeberettigelse vilde berøve Realgymnasiet Karakteren af en almendannende Skole, og gjøre den til en blot Fagskole, der vilde have sit egentlige Maal udenfor sig istedetfor at ordnes efter sit indre Princip. De Uleiligheder, som ville opstaa deraf, at Realgymnasiasten senere bestemte sig for Embedsstudier, som forudsætte Kundskaber i de gamle Sprog, kunne herved ikke komme i Betragtning. Denne Kundskab maatte efterhentes, ligesom der ved de fornødne Forføininger maatte sørges for, at de hidhørende Studier ikke blive vanskjøttede.

Men uagtet vi ikke ere uden Betænkeligheder ligeoverfor et Realgymnasium, saaledes stillet og indrettet, som af Commissionen er foreslaaet, og uagtet vi tro, at de gamle klassiske Sprog som Dannelsesmidler besidde et særeget Værd, som vanskelig, ialfald paa vort nærværende Kulturstandpunkt, ville kunne undværes i den høiere Almendannelses Skole, nære vi dog paa den anden Side ingen Tvivl om, at en gjennem Realskolens Midler erhvervet høiere Dannelse vilde kunne afgive et respektabelt Grundlag ogsaa for senere Universitetsstudier, ligesom vi heller ikke kunne lukke vore Øine for den beklagelige Kjendsgjerning, at ikke Faa, som nu, fordi dette engang er Vilkaaret for at kunne betræde Embedsbanen, søge til den lærde Skole, modstræbende og derfor uden sand Frugt for deres Aandsdannelse, pine sig med Læsningen af de gamle Sprog, medens baade de selv og Samfundet vilde have været bedre tjente, om

deres Dannelse havde været anlagt paa en anden Grundvold. En Del af disse vilde vel heller ikke i Realskolen bringe det stort videre, men negtes tør det ikke, at Adskillige, hvis Lyst og Anlæg gaa i en realistisk Retning, men som i Latinskolen ville blive Sinker, med større Udbytte ville gjennemgaa en Realskole. Af Hensyn til de her nævnte Disciple, som den lærde Skole dog ikke vil kunne holde ude og til den hos en vistnok ikke ringe Del af Almenheden raadende Tvivl om den klassiske Dannelses Tidsmæssighed og Værd, vove vi ikke ubetinget at fraraade, at der ved Siden af Latinskolen oprettes en høiere Realskole, i det Haab, at der igjennem den om begges Virkemaade efterhaanden indvundne Erfaring endelig kunde tilveiebringes en større Ro og Fasthed i Skolens Anliggender. Ja i en Henseende kunde vi endog være tilbøielige til at gaa endnu videre end Commissionen, naar den vil, at ikke blot den klassiske Dannelse skal hjemle Adgang til Universitetet. Vi kunde nemlig ønske, at der for de enkelte særlig begavede Naturer, hvem indre og ydre Hindringer havde afspærret den almindelige slagne Vei til Opnaaelsen af skolemæssig Dannelse, maatte kunne aabnes Adgang til akademisk Borgerret ved under en eller anden Form, til Exempel gjennem at underkaste sig en akademisk Grad, at lægge fremragende videnskabelig Dygtighed for Dagen, uden at der videre blev Spørgsmaal om, paa hvilken Maade eller ved hvilke Midler, de vare komne i Besiddelse af sin forberedende Almendannelse, men da dette er en Sag, som ligger udenfor Spørgsmaalet om Skolens Ordning, have vi troet at burde indskrænke os til denne almindelige Antydning, uden at gaa ind paa en nærmere Udvikling af dette Punkt.

Hvad der, naar man ikke staar paa et abstrakt, formalistisk Standpunkt, hvor der kun spørges om Aandens Gymnastik, ikke om Dannelsens Indhold, især gjør Organisationen af det høiere Skolevæsen til en saa vanskelig Opgave, er, som vi i Begyndelsen af denne Erklæring have antydet, Valget af Stof og dettes rigtige Begrændsning. Om man end nok saa meget fastholder som Skolens Opgave Udviklingen af det rent Menneskelige, Personligheden, uden Hensyn enten til den Enkeltes Be-

stemmelse for en vis Kaldsvirksomhed eller til Kundskabens umiddelbare Anvendelighed for det praktiske Liv, kræves dog til Aandens alsidige Udvikling og til en orienterende Indledelse i Livets Hovedretninger et mangeartet Stof, som, naar der tillige skal sees paa Tilegnelsens Grundighed, maa meddeles i en, efter de enkelte Fags Vanskelighed og Betydning afpasset, Udstrækning. Den heraf udspringende Fare for Overlæsselse og Kræfternes Spredelse til mange forskjellige Sider, har, som man kunde vente, ikke undgaaet Commissionens Opmærksomhed; meget mere har det, som det af Udkastet sees, været en af dens fornemste Bestræbelser at fjerne Frygten herfor ved en anden Fordeling og Anordning af Stoffet. Denne Ordning forekommer os ogsaa i flere Henseender, navnlig med Hensyn til det høiere Skoletrin, at være heldig, medens vi, hvad Planen for Fællesskolen angaar, maa gjentage vor Frygt for, at den lægger for stærkt Beslag paa Disciplenes Kræfter, netop i den Alder, hvor de endnu ikke ere nok udviklede til uden betænkelige Følger at bære de Anstrengelser, som fordres. Vi have ovenfor udtalt den Formening, at Maalet for Fællesskolen i Almindelighed er sat for høit i Forhold til den opstillede Aldersgrændse. Er denne Mening rigtig, vil Følgen deraf nødvendig blive, at ogsaa Latingymnasiets Aldersgrændse vil overskrides, og Discipelen i Regelen ikke naa frem til at blive Student førend i Alderen 19—20 Aar. Kommer nu hertil 1 Aar for Studiet til Andenexamen, vil det hele Almendannelsens Kursus først kunne tilendebringes ved 20—21 Aar Alderen. Betænker man derhos den lange Tid, der udkræves til flere Fakultetsstudier, at de Studerende som oftest ville være langt inde i den modnere Alder, førend de faa tilendebragt sine Embedsstudier, ikke at tale om de mange Aar, som under ubeldige Befordringsudsigter gjerne gaa hen, inden de efter en saa lang og bekostelig Forberedelse endelig opnaa at komme i selvstændig Virksomhed, synes der at maatte være al Opfordring til at søge den Tid indskrænket, Almendannelsen i sin Helhed udkræver. Hvis Skolens Fagkreds fik den af Commissionen foreslaaede Udstrækning, hvorved flere af de nu til Andenexamen

henhørende Fag kom til at indtages i Skolen, vilde, naar ogsaa fysisk-mathematisk Geografi med 1 à 2 ugentlige Timer optoges i de øverste Klasser, hele Almendannelsens Fagcyklus kunne betragtes som afsluttet indenfor selve Skolen. Der har derfor i Lærerforsamlingen været opkastet det Spørgsmaal, om ikke Andenexamenstudiet burde indskrænkes til et propædeutisk Kursus i Filosofi, et Fag som ikke vel kan være Gjenstand for egentlig Undervisning og derfor heller ikke hører hjemme i Skolen, i hvilket Tilfælde der maatte sørges for, at Fordringerne i dette Fag holdtes indenfor rimelige Grændser. Hvis saaledes den Valgfrihed, som ogsaa Commissionen, trods dens Famlen mellem hvilke Fag den vil have obligatoriske, hvilke valgfrie, — med den nævnte Indskrænkning gik over til fuldkommen Studiefrihed, antage de af os, som hylde denne Anskuelse, at de Studerende, som dertil havde Lyst og Leilighed, ikke derfor vilde undlade at benytte sit Ophold ved Universitetet til videre Uddannelse og frie Studier, medens nu vel ikke ganske Faa læse Forelæsningshefter, istedetfor at høre Forelæsninger, hvortil de ikke kunne forpligtes. Overgangen til det mere ubundne Liv ved Universitetet vil i Skolen kunne forberedes ved efterhaanden at løse Baandet og, under et liberalere Forhold mellem Lærere og Disciple, at tilstede disse, om end fremdeles under Kontrol af Skolen, en større Frihed. Med den her nævnte Reduktion af Andenexamen vilde, med Fradrag af den Tid, som vilde medgaa til det filosofiske Kursus, 1 Aar kunne indvindes for Skolens Undervisning og denne derved anlægges rummeligere, hvorved mere kunde udrettes paa selve Skolen og det nu, især de flittige Disciple, ofte saa besværende Hjemmearbeide vilde kunne lettes. I det Hele vilde det være meget ønskeligt, om der fra Skolens Side kunde gjøres mere for Disciplenes legemlige Udvikling og Bevarelsen af deres Sundhed. Vigtigheden af en harmonisk Udvikling mellem Sjæl og Legeme er vel nu almindelig erkjendt, men skjøndt dertil i vore Dage er taget noget større Hensyn end tidligere, er dog endnu denne Erkjendelse for Skolens Vedkommende mere fremtraadt i sin Theori end i Praxis. Et Par Timer ugentlig til Gymnastik

med Tillæg af en længere samlet Tid engang om Aaret til militære Øvelser vil neppe danne en betryggende Modvægt til for megen Stillesidden og ensidig Anspændelse af de aandelige Kræfter. I ethvert Fald kunde, forekommer det os, Skolen oftere i denne Retning give en gavnlig Impuls, naar dens Bestyrelse dertil fik den fornødne Bemyndigelse. Vi vilde saaledes finde det ønskeligt, om der et Par Gange om Maaneden under vedkommende Lærers Ledelse i større eller mindre Afdelinger kunde foretages militære Udmarcher, botaniske eller lignende Exkursioner, eller ogsaa forskjellige legemlige Idrætter efterhvert dertil gaves Leilighed, som Ski- og Skøiteløben og deslige.

Kristiansand den 9de April 1866.

Joh. Friis. Wilh. Smith. H. Bessesen.
Chr. Thistedahl. M. Rygaard. A. Giessing.
P. A. Clausen.

Bilag I.

Schema.

Fællesskolen.

Aar.	9—10	10—11	11—12	12—13	13—14	Commissionsforslag. / Ændringsforslag.
Norsk og (Oldnorsk)	6	4	3 + 2	3 + 1	3 + 1	
Tydsk		6	4	4	4	
Fransk (altern. Engelsk)				5	5	Eng. ~~4~~ 5
Religion	4	3	3	2	2	
Historie	5	4	4	3	3	
Regning	6	4	5	5	5	
Constructionstegning			2	2	2	
Geografi	3	2	3	2	2	$\frac{1}{2}\frac{2}{0}$
Naturhistorie . . .	2	2	2	1	2	$\frac{2}{0}$
Frihaandstegning .		2	1	1	1	
Skrivning . . .	4	3	1	1		
Sum	30	30	30	30	30	

Latingymnasiet.

Aar.	14—15	15—16	16—17	17—18	Commissionsforslag. / Ændringsforslag.
Norsk og Oldnorsk . . .	3 + 1	2 + 1	2 + 1	2 + 1	$\frac{3}{3}\frac{5}{6}$
Tydsk	1	1	1	1	$\frac{2}{2}\frac{3}{4}$
Fransk	1	1	1	1	$\frac{1}{1}\frac{2}{4}$
Religion	1	1	1	2	$\frac{1}{1}\frac{7}{6}$
Historie (og Geografi) . .	4	2	2	2	$\frac{2}{2}\frac{4}{6}$
Mathematik	6	4	4	2	$\frac{4}{4}\frac{3}{7}$
Naturlære	2	1	1	1	$\frac{6}{5}$
Latin	11	10	10	11	$\frac{5}{4}\frac{6}{2}$
Græsk		7	7	7	$\frac{2}{2}\frac{1}{1}$
Sum.	30	30	30	30	

Oldnorsk begynder i Fællesskolens tredie Klasse med to Timer og fortsættes i de følgende Klasser med en Time ved Siden af Modersmaalet.

Fransk kan i Fællesskolen efter Ønske af Foresatte ombyttes med Engelsk, men bliver tvunget Fag i Latingymnasiet, saa at den Elev, der i Fællesskolen har valgt Engelsk, men senere forandrer sin Bestemmelse, at ophøre Skolegangen ved Fællesskolens Slutning, ei kan indtræde i Latingymnasiet, før det Forsømte i Fransk er indhentet. (Vedkommende bliver altsaa rimeligviis først Student ved fyldte nittende Aar, hvis hans Undervisning fortsættes ved den offentlige Skole).

Religion omfatter i Fællesskolen fuldstændig bibelhistorisk Overſigt og Forklaringen helt gjennemgaaet. (Læseplanen foreslaaet: En mindre Bibelhistorie, Catechismus, Psalmer, en større Bibelhistorie, Forklaring, Bibellæsning).

Historie: I første Klasse af Fællesskolen maaske kun Norges eller Nordens Historie, knyttet til Personlighederne; i de fire følgende Klasser fuldstændig verdenshistorisk Overſigt efter samme Lærebog i alle Klasser.

Regning og Constructionstegning: I Fællesskolen afsluttet practisk Cursus i Arithmetik og Geometri.

Geografi afsluttet i Fællesskolen, men holdes i Minde gjennem Latingymnasiet ved geografiske Oversigter i Forbindelse med Landenes Historie.

I Latingymnasiet tænkes af Latin læst ca. to Bøger af Cæsar udover det Kvantum, der er opstillet i Commissionens Gymnasium.

Religion:[1]) Kirkehistorie, et Evangelium og Galaterbrevet.

Historie: Oldtidens Historie (Thrige) Repetition af Verdenshistorien fra Middelalderens Begyndelse og Nordens Historie (Sigv. Petersen). Oldtidens Historie i Forbindelse med Forfatterlæsningen i Latin og Græsk formenes at give tilstrækkelig Indsigt i et Kulturfolks historiske Liv.

Norsk: Reglementsmæssig Læsning af større Arbeider af bestemte Forfattere i Fællesliteraturen. Lignende vel ogsaa ønskelig i Tydsk. Oldnorsk fortsættes, som nævnt, med en Time ved Siden af Modersmaalet.

Den vedføiede Rubrik $\frac{\text{Commissionsforslag}}{\text{Ændringsforslag}}$ viser Forholdet mellem Commissionens Timetal i de forskjellige Fag, sat over Linien, og dette Forslags, under Linien.

Der er bleven foreslaaet som muligt hensigtsmæssig Ændring i dette Fællesforslag: at Latin skulde optræde alternativt med Engelsk i Fællesskolens fjerde Klasse og sættes i Latingymnasiets første og anden Klasse med ni Timer; Fransk skulde da udgaa af Fællesskolen og begynde i Gymnasiets første Aar med fire Timer (idet en Time afgaar fra Norsk og to fra Latin) og fortsættes i andet Aar med to Timer (idet ogsaa der en Time afgaar fra Latin). I Gymnasiet altsaa:

Latin: 9 — 9 — 10 — 11. Fransk: 4 — 2 — 1 — 1.
Norsk: 2 + 1 — (2 + 1 — 2 + 1 — 2 + 1).

I Fællesskolens fjerde og femte Klasse kom altsaa da Latin og Engelsk at staa som alternerende Fag med fem Timer i hvert Aar, som nu „Fransk (altern. Engelsk)."

---

[1]) Forklaringen repeteret (Thistedahl).

Til Imødekommelse af enkelte Samfundsklassers Trang til en fuldstændigere Borgerdannelse, inden Eleven træder ud i practisk Livsvirksomhed, har man tænkt sig Adgang aabnet til en toaarig Fortsættelse af Fællesskolen, idet der i Landets tre største Byer ialfald føiedes til Fællesskolen twende Klasser med følgende Ordning.

Aar.	14—15	15—16	
Norsk og Oldnorsk.	2 + 1	2 + 1	Norsk Literaturhistorie.
Tydsk	4	4	Forfatterlæsning.
Engelsk eller Fransk.	4	4	Forfatterlæsning.
Religion	2	2	Kirkehistorie og Bibellæsning [1]).
Historie	3	4	Nordens Historie og Repetition af Verdenshistorien.
Mathematik . . .	7	7	
Physisk Geografi .	2	2	
Tegning	2	2	
Naturlære . . .	3	3	
Sum.	30	31	

Bilag II.

Adjunct Thistedahls Votum.

Med Hensyn til Fordringerne i Religion i sidste Fællesklasse tillader Thistedahl sig at bemærke, at det — forudsat, at det vil være muligt ved to ugentlige Timer i eet Skoleaar at faae gjennemrepeteret Forklaringen og en større Bibelhistorie, f. Ex. Herslebs eller Vogts, — forekommer ham tvivlsomt, om man saa ved Afgangsexamen hos Examinanderne i Almindelighed vil kunne paaregne sikker Kundskab i den bibelske Historie og i den christelige Troes- og Sædelære.

Betræffende Gymnasierne.

Thistedahl tillader sig at fraraade, at Antallet af Religionstimerne i Gymnasierne indskrænkes saa meget, at en mere systematisk Fremstilling af den christelige Troes- og Sædelære ikke vil kunne medtages, samt at tilføie, at det forekommer ham, det vilde

[1]) Forklaringen repeteret (Thistedahl).

være godt, om Hebraisk fra den lærde Skole kunde som frit Fag overføres i Latingymnasiet. Han har navnligen tænkt sig, at Studerende, som til Universitetet medbringe Kjendskab til det Hebraiske, lettere ville, om de ønske det, ved Universitetet kunne erhverve sig gavnlig Indsigt ogsaa i dermed beslægtede (semitiske) Sprog.

1.

For Fællesclasserne i Religion:
(Timetal: 4—3—3—2—2).

Mindre Bibelhistorie, Catechismus, Psalmer, større Bibelhistorie. Forklaring. Bibellæsning.

2.

Realgymnasium paa 2 Classer i Religion.
(Timetal 2—2).

Forklaringen repeteres. Bibellæsning. Kirkehistorie. Om muligt gjennemgaaes et Evangelium eller en Deel deraf.

3.

Latingymnasium paa 4 Classer i Religion.
(Timetal 1—1—1—2).

Forklaringen repeteres. Bibellæsning. Kirkehistorie. Et Evangelium og Brevet til Galaterne i Grundsproget. Repetition.

Bilag III.

Om Oldnorsk i de høiere Skoler.

Spørgsmaalet om Oldnorskens Forhold til vor høiere Almendannelse og dens deraf følgende Optagelse i Skolens Fagkreds, er ikke længere nyt eller utilstrækkeligt forberedt. Det er allerede adskillige Aar siden det først bragtes paa Dagsordenen, og idet det senere ofte er gjort til Gjenstand for Storthingets Forhandlinger, Skolernes Betænkninger og Pressens Discussion, har der efterhaanden derom dannet sig en Opinion, der imødeser dets tilfredsstillende Løsning som et af de vigtigste Resultater af en forandret Skoleordning. Det staar heller ikke

historisk taget umotiveret, men som et nødvendigt Led af en længere Udvikling. Den Interesse for vort eiendommeligt nationale Liv, som i Slutningen af forrige Aarhundrede vaktes og efter Folkets politiske Gjenfødelse stedse har udbredt sig i videre Kredse og tiltaget i Styrke og Klarhed, affødte Overbevisningen om, at Kjendskabet til vort gamle Sprog og Literatur er af stor Betydning for en sund og kraftig Udvikling af Folkets aandelige Liv. Det var denne, som allerede tidlig fordrede en oldnorsk Lærerpost ved Universitetet, som snart derefter i Betragtning af denne Videnskabs folkelige Betydning forlangte, at den høiere Skoles Lærere skulde være bekjendte med den, det var denne, som foranledigede Oldnorsk optaget som Fag ved Examen philosophicum, og det er den samme Overbevisning, som endelig nu forlanger, at Kundskaben om Nationens gamle Liv skal være levende tilstede hos enhver dannet Nordmand, og som Følge deraf vil have Oldnorsk optaget blandt den høiere Almenskoles Undervisningsgjenstande.

Man gaar da ud fra den Forudsætning, at Skolen ikke blot har til Opgave at udvikle og forædle Menneskeaanden i sin Almindelighed, men ogsaa har det specielle Formaal at give Eleven det rette Blik for Tidens Udvikling og navnlig da det Folks, til hvilket han naturlig hører. At vække og nære hos ham Kjærlighed til og Agtelse for Fædrelandet og Hjemmet, ved at bibringe ham en klar og levende Erkjendelse af dets aandelige ikke mindre end dets materielle Liv, forat han engang med Indsigt og Iver kan virke i sit Kald, er et Hensyn, som ingen Skole, der vil være til sandt Gavn for sit Land og Folk, kan undlade at fæste Opmærksomhed paa. Dette specielle Formaal kræver nu ikke blot specielle Midler, men efter de forskjellige Folks særegne Stilling, maa disse ogsaa blive af noget forskjellig Art.

I alle civiliserede Nationers Skoler er Modersmaalet benyttet som det Fag, der specielt har til Hensigt at lede Discipelen til Forstaaelse af sit eget Folks aandelige Liv, men intet har fundet det nødvendigt at træffe en lignende Foranstaltning som den, Talen her er om. I de romanske Lande

læſes visselig ikke Latin saameget af et saadant Hensyn som for derved at opnaa væsentlig det samme almendannende Udbytte, som ogsaa vi ville høste deraf. I de germaniske Lande, med hvilke vi nærmest synes at maatte sammenligne os, i Tydskland og England, ja ogsaa i Sverige og Danmark, er intet alvorligt Skridt taget til Indførelse af Oldsproget paa Skolerne. Men det kan ikke lades upaaagtet, at vor nærværende Stilling er en ganske anden end disse Folks. Hos ethvert af disse har man en jævnt fremadskridende, væsentlig uafbrudt Udvikling fra den ældre til den nyere Tid. Der har hver følgende Tid staaet i uafbrudt aandelig Rapport med den nærmest foregaaende, har kunnet bygge videre paa det, som engang er vundet, og den seneste Aabenbaringsform af Folkets Liv er derfor i Regelen ogsaa den sandeste. Anderledes hos os. Det gamle Liv og den gamle Civilisation staar for sig selv, afsluttet i sig. Det nye Liv er fremvoxet paa en anden Grund, under væsentlig andre Forudsætninger, er derfor ikke den ædlere, mere udviklede Form af det oprindelige. Men det gamle Liv var ikke dødt, omend dets Tilværelse en lang Tid var skjult; tvertimod, da Tiden atter er moden for dets Fremtræden, viser det sig levende og kraftigt nok til igjen at kunne gjøre sig gjældende. Det kan ikke betvivles, at det ikke mindre end det senere tilkomne Element vil faa Betydning for vor fremtidige Udvikling, og hvorledes man end tror at burde vurdere de to Faktorers Forhold til denne, synes man dog at maatte indrømme, at man for at faa Indblik i de Kræfter, som for Tiden røre sig hos os, ikke enstidig bør vende sin Opmærksomhed blot til den ene Kant.

Men dette gjenopstaaende eiendommelige norske Liv er endnu i sin Begyndelse; det er paa intet Punkt traadt frem i sin fulde Klarhed: det kjæmper endnu med de første Forsøg paa at skabe sin Form. Nogen Indsigt i dets egentlige Væsen kan derfor ikke vindes ved at det betragtes alene paa sit nærværende Standpunkt, men det maa ogsaa og fornemmelig sees der, hvor det havde den fulde Frihed til at udfolde sig. Derfor forekommer det mig, at netop nu Kjendskab til oldnorsk

Sprog og Literatur bliver en Nødvendighed for os. I national Henseende kan heller ikke nogen af de germaniske Oldliteraturer sammenlignes med den norske. Hine tilhøre de enkelte Folk væsentlig alene ved Sproget; Indhold og endnu mere Aand og Tone er fremmed og indført. Denne derimod, ialfald den Del deraf, hvorom her Talen kan være, er i alle Dele paa det nøieste knyttet til Folket. Behandlende Folkets eget Liv fra dets eget Standpunkt i en livfuld, malende og orginal Fremstilling, har den let for at vække Læserens Interesse og give et levende og varigt Indtryk, som en almindelig historisk Betragtning aldrig kan fremkalde. Og man sige ikke, at det samme Udbytte ligesaa godt kan fremkomme gjennem Oversættelser. Hvad der i Almindelighed gjælder om saadanne, gjælder i fuldt Maal ogsaa her. Er end Ligheden mellem Sprogstoffet i vort nuværende Skriftsprog og det gamle Sprog ikke saa ganske ringe (hvad der har stor Betydning, forsaavidt som det letter os Tilegnelsen af dette) vil dog en fordomsfri Betragter aldrig benægte, at Uligheden mellem de to Sprog som Midler for Tankebetegnelse alligevel bliver særdeles stor. Er derfor Oversættelsen formelt nøiagtig, bliver den stødende og usmagelig, idet Eiendommelighederne væsentlig kun gjøre Indtryk som Abnormiteter, er den paa den anden Side istandbragt med Kunstfærdighed, mere en Omarbeidelse end en Oversættelse, vil en stor Del af det Eiendommelige i Tone, Udtryksmaade og Fremstilling være omdannet og tabt.

Anser man det da ikke for Tidens Opgave at nivellere og udslette Folkeeiendommeligheden, men heller at styrke og udvikle den; gaar man endvidere ud fra, at Skolen ikke blot skal orientere i Verdens almindelige Liv, men ogsaa i Folkets eget; anser man det fremdeles for det bedste Middel til Opnaaelsen af dette sidste Øiemed at give Ungdommen det bedst mulige Indblik i sit Folks Sprog og Aandsfrembringelser — da skjønnes det ikke, at man kan undlade paa Skolen at føie Kjendskabet til den gamle Litteratur, ialfald som et nødvendigt Supplement, til den nyere. Dette er jo i sit Princip ogsaa allerede anerkjendt. Fordringen om Oldnorskens Optagelse i den almindelige

Skoledannelse har jo været en af de medvirkende Aarsager til den Omordning af vort Skolevæsen, som nu er paa Bane. Commissionens Udkast har ogsaa anerkjendt dens Berettigelse ved at optage Oldnorsk i Gymnasierne. Men er Princippet rigtigt, synes dette ikke at være nok; man kan da ikke tilfredsstilles med at se Oldnorsk alene paa dette Trin, man maa ogsaa have den i Fællesskolen.

Hvis Fællesskolen ikke havde noget Maal i sig selv, men blot var en Forskole for Gymnasierne, saaledes at det maatte forudsættes, at enhver Elev i disse skulde afslutte sin Dannelse, eller den vistnok havde sit eget Maal, men dette var sat saa lavt, at dens Opgave alene kunde blive at meddele en ganske tarvelig Undervisning, og den ingen Fordring kunde gjøre paa at være en høiere Dannelsesanstalt — blev Spørgsmaalet om Oldsprogets Optagelse deri virkelig adskillig tvivlsomt. Men en Fællesskole efter den foreliggende Plan skal jo være noget i sig helt, som ikke med Nødvendighed skal kræve en Afslutning udenfor sig. Der er endvidere i den optaget en stor Fagkreds, og Fagene læses i en Udstrækning og efter en Methode, der alene kan være anlagt paa høiere Almendannelse. I den vil, om den nye Ordning vinder Stadfæstelse, alle de have at søge sin Undervisning, som uden at attraa en egentlig lærd eller videnskabelig Dannelse dog have Lyst til at anlægge sin Forberedelse til Livet paa et meget bredere Grundlag, end Almueskolen eller den lavere Borgerskole giver. Den er en høiere Borgerskole, den store dannede Almenheds Opdragelsesanstalt. Men for denne for det hele Samfunds Velfærd og Fremgang saa betydningsfulde Del af Statens Borgere er det mindst af ligesaa stor Betydning som for dem, der ere høiest stillede i Dannelse, at de ere vel orienterede i sit Folks Liv. Det er hos dem, at ethvert Folkeforetagende skal have sin Grund og sin Støtte. Det nytter lidet, at Videnskabelighedens Bærere kunne tale, naar det store Publikum mangler den nødvendige Betingelse for at kunne forstaa. Derfor ser man jo ogsaa, at netop den Side af Skolen, som man kunde kalde den folkelige, er i Udkastet til Fællesskolen stærkt fremhævet. Modersmaalet er et

af de Fag, der er rigeligst udstyret med Timer, og der lægges Vægt paa Kjendskab til den nyere Tids Litteratur gjennem Læsning af udvalgte Dele af de vigtigste Forfatteres Værker. Fællesskolen forlanger altsaa et efter Omstændighederne grundigt og omfattende paa personligt Bekjendtskab baseret Indblik i Folkets aandelige Liv, men da maa den heller ikke holde sig udelukkende til dettes ene Side, men ogsaa lade den anden komme til sin Ret.

Man indvender: Fordringerne i Fællesskolen ere allerede stillede saa høit, at det maa anses for betænkeligt, for ikke at sige umuligt, at optage mere Undervisningsstof deri. At Fordringerne ere høit stillede, indrømmes villigt, og det vil vel blive en Nødvendighed at nedstemme disse for ikke at overlæsse Disciplen. Men denne Grund forekommer mig dog ikke tilstrækkelig til at bevirke netop Oldnorsken udelukket fra Skolen. Om Stofmassen er for stor, bør man dog ikke stryge det mere vigtige for det mindre vigtiges Skyld. Heller ikke bør man derved, at et Fag ligesom har vundet Hævd i Skolen, lade sig hindre fra at sætte et andet, der maatte erkjendes for mere kvalificeret, paa dets Plads. Men hvad der efter min Formening her bliver af stor Betydning, er, at det sikkerlig kun er et meget ringe Afslag man paa andre Kanter maa gjøre for at skaffe Oldnorsken Rum. Den Yttring, som saa ofte høres, at Oldnorsken vil skaffe et betydeligt Arbeide, beror visselig for en stor Del paa uklare Forestillinger om dette Sprogs Betydning for Undervisningen, og den Maade, hvorpaa det derfor bør læses. Man maa bemærke, at den store Vægt, som ellers maa lægges paa en nøiagtig og systematisk-grammatisk Indsigt, hører her ikke hjemme. Hvis her mere end andetsteds Sproget skal læses for Literaturens Skyld og ikke for det rent formale Udbytte, som derigjennem kunde vindes, eller for en senere praktisk Anvendelse, behøves af rent grammatisk Stof ikke mere, end at man skjønner de grammatiske Former, naar man under Læsningen træffer dem, og dertil udkræves kun i ringe Grad egentlig Grammatiklæsning — neppe mere end at man, jeg vil ikke sige kan, men er vel orienteret i de Former, som ere opførte

i Indledningen til J. Aasens gammelnorske Læsebog. Jeg tænker mig, at Methoden maatte være omtrent som den man nu anvender, naar man i vore Skoler læser Svensk. Man lægger Vægt paa en rigtig og naturlig Læsning, aabner saaledes Dinene for, at hvad der paa Grund af en fremmed Lydbetegnelse synes ubekjendt, i Grunden er vel kjendt og forstaaeligt. Naar man ad den blotte Sprogfølelses Vei paa denne Maade har bragt Eleven til at føle sig noget hjemme i Sproget, viser man ham paa Paradigmata Formerne i Sammenhæng, forat han deri kan have en Støtte for videre Fremgang. Det almindelige Ordforraad ledes man paa samme Maade efterhaanden ind i ved en langsom og jevn Fremadskriden fra det bekjendte til det mere ubekjendte, fra det lettere til det vanskeligere. Arbeidet foregaar paa Skolen under Lærerens Veiledning, og kun i ringe Grad er der, eller bør der være Tale om Hjemmearbeide.

Men man vil maaske sige, at denne Methode, der utvivlsomt med Frugt lader sig anvende paa Svensk, der ligger os saa nær, neppe vil bringe noget Udbytte, naar det gjælder det fjernere staaende Oldsprog. Dertil kunde jeg bemærke, at Forskjellen mellem vort Skriftsprog og Svensken i Hensende til Former og Ordforraad slet ikke er saa ubetydelig som man ofte indbilder sig. Men Oldsproget vil dog ikke være os fjernere end Tydsk, tvertimod i væsentlige Stykker nærmere. Og jeg mener, at enhver Lærer i Tydsk vil indrømme, at det ikke varer længe, førend Disciplen ret godt klarer sig i at oversætte og forstaa et lettere tydsk Stykke, og at Vanskelighederne her ligge i Bibringelsen af en saadan systematisk Oversigt over Formerne og deres Brug, at man selv paa rigtig Maade kan anvende disse. Der gjøres jo ogsaa den Indvending mod at basere den egentlige grammatiske Undervisning paa Tydsk, at netop den Omstændighed, at man saalidet behøver den bestemte Indsigt i Formerne for at kunne hjælpe sig til en rigtig Oversættelse, ikke nokſom skjærper Elevens Blik for Formernes Betydning i Sprogorganismen.

Naar jeg efter mine Tanker skulde vove at opstille et Maal

for Undervisningen i Oldnorsk i Fællesskolen, maatte det være, at man ved fuldendt Cursus skulde kunne oversætte et forhen ikke læst let prosaisk Stykke, samt have gjennemgaaet foruden en liden Læsebog en lidt større eller to smaa Sagaer. Nogen Examination i Grammatik skulde ikke finde Sted ved den afsluttende Examen. Charakteren kunde slaaes sammen med Charakteren for Modersmaalet.

Og forat opnaa dette Resultat vilde jeg anbefale en saadan Ordning, at Oldnorsk ikke egentlig fremtraadte som eget Fag, men at en bestemt Del af Modersmaalets Timer fra 2den til 6te Classe anvendtes til Læsning af Oldnorsk. (For Tydelighedens Skyld holder jeg mig i det følgende til Commissionens Timeplan i den Formening, at hvad her udtales, med de nødvendige Modificationer lettelig lader sig overføre paa enhver Ordning, der fastholder Commissionens Princip). Jeg vilde da foreslaa Timetallet for Modersmaalet i 2den og 4de Classe forøget til respective 6 og 4 Timer, idet Tydsken i de samme Classer gaves 4 og 3 Timer. (Det Afbræk, som Tydsken derved vilde lide, kunde ikke blive betydeligt. For deres Vedkommende, der fra Fællesskolen gik over til Gymnasierne, vilde det mere end erstattes, hvis man der offrede 1 Time ugentlig til Læsning af Tydsk.) I 2den Classe skulde da 2 og i hver af de følgende Classer 1 ugentlig Time anvendes til Oldnorsk. Den første Tid i 2den Classe (f. Ex. det første Halvaar) skulde udelukkende benyttes til at indøve en rigtig og naturlig Læsning og Udtale, hvorved benyttedes Læsestykker, hvis Ordforraad fordetmeste kunde kjendes fra Skriftsproget og Dagligtalen. I det sidste Halvaar kunde man begynde en orienterende Gjennemgaaelse af de almengyldigste Paradigmata, men saaledes, at man altid havde for Øie, at det egentlig ikke gjaldt andet, end at man efterhaanden kunde faa Øvelse i at kjende de Declinations- og Conjugationsformer, som man under Læsningen stødte paa. I 3die Classe fortsættes paa samme Maade med Læsebogen. I 4de kunde man læse en liden Saga efter en Udgave som f. Ex. Rygh's af Gunnlaugs Saga; i Skoleaarets 40 Timer maatte man kunne række denne, der udgjør

30 Sider. I 5te og 6te Classe tilsammen læstes en ligesende eller lidt større Saga, og i den sidste Tid kunde man fæste den Indsigt i Formlæren, som efterhaanden var vunden, under en kort og let Oversigt. Man vilde da have naaet frem mindst saalangt som nu Artiumeren i Engelsk, og jeg kan ikke skjønne, at en saadan Plan i nogen synderlig Grad lagde Beslag paa Elevens Tid og Kræfter. Et forudsættes imidlertid, at man nemlig fik udarbeidet passende Læreboger, da ingen af dem, man nu har, kunde anvendes. Men nye Læreboger maa Commissionens Udkast paa flere Steder forudsætte, og der kan jo heller ikke være Tvivl om, at, naar der først er Trang til en ny Lærebog, vil den ogsaa komme.

Hvis man paa denne Maade hos enhver, der begyndte som Elev i Gymnasierne, allerede kunde paaregne en ikke ringe Øvelse i at læse Oldnorsk, vilde dette Sprog her, uden at det gjordes fornødent at forøge det foreslaaede Timetal, kunne give et klækkeligt Udbytte for den videnskabelige Dannelse. Det vilde da blive muligt i betydelig Grad at udvide Kjendskabet til Literaturen, ligesom det ogsaa lod sig gjøre at give en udførligere systematisk Fremstilling af Grammatikken, især Formlæren, hvortil letteligt kunde knyttes en sammenlignende Oversigt over alle de germaniske Sprog som Skoleundervisningen omfatter.

Men vil man for Tiden ikke gaa videre end til at give Oldsproget Plads i den lærde Dannelse, altsaa i Gymnasierne, maa visselig Undervisningen anlægges efter en anden Plan og i et andet Øiemed, end Commissionens Udkast synes at antyde. Man maa søge tilveiebragt det Resultat af dette Studium, der er det nærmeste og mest tiltrængte, nemlig at lede Disciplen ind i Forstaaelsen af den norske Folkeaand og Folkeiendommelighed ved det efter Omstændighederne mest udstrakte Kjendskab til den gamle Literatur. Men da bør man ikke stille synderlige Fordringer til en nøiagtig grammatisk Indsigt, men læse Grammatik kun i den ringe Udstrækning, der er nødvendig for Forstaaelsen af det læste, ikke i nogen Maade lade denne have Betydning for sin egen Skyld. Undervisningen forekommer mig væsentlig at burde stride frem efter det samme

Princip, som ovenfor for Fællesskolens Vedkommende er angivet. Først orienteres i Sproget gjennem lette Læsestykker, hvis Ordforraad kan antages for bekjendt, og ved at lægge Vægt paa en rigtig Udtale og Betoning. Derefter læres de vigtigste Paradigmata, forresten søger man gjennem Læsning at naa saa langt frem som muligt. Tilslut kunde Formlæren gjennemgaaes overfigtsmæssig. Men for at forebygge en paa Literaturkjendskabets Bekostning anlagt Grammatikklæsning, burde vel ogsaa til examen artium Proven alene bestaa i Oversættelse af et forhen ikke læst Stykke. Naar man gik frem paa den Maade, vilde det heller ikke anses nødvendigt at berøve Oldnorsken i Latingymnasiet det ikke ringe Antal af 40 Timer (2 Timer ugentlig i 1ste Halvaar), en Foranstaltning, der formentlig skriver sig fra Frygten for at lade Eleven samtidig begynde paa to Grammatikker. Gjennemgaaelsen af de oldnorske Paradigmata vilde da først indtræde, efterat man ved et halvt Aars Læsning havde fæstet den græske Formlære.

Christiansand den 10de April 1866.

Ærbødigst

M. Rygaard.

H. Fra Ephoratet for Arendals Middel- og Realskole.

Ved at remittere den under 19de f. M. oversendte Betænkning fra Middel- og Realskolens Lærere angaaende den af en kgl. Commission foreslaaede Forandring af det høiere Skolevæsen skylder jeg at meddele, at jeg som Medlem af 4 Ephorater ei ønskede at afgive min Mening, før jeg havde seet Betænkning fra flere Skolers Lærere. Ved nu at remittere Sagen beder jeg denne Skrivelse som min Erklæring vedlagt samme. Jeg afholder mig fra at udtale mig om Fagfordelingen, den Lærerne bedre veed at bedømme, men maa imod deres Betænkning udtale, at den Aldersgrændse, der er sat for Fællesundervisningen, er sat længere ud i Tiden, end Forholdene i Almin-

delighed tilraade, naar der skal ventes, at de Søgende skulle holde ved indtil Enden og saaledes tilegne sig Undervisningsstoffet i den Udstrækning, som maa bestemmes efter denne Tid. At aabne dem en Skole, der ikke ville gaa ind i Gymnasierne, i hvilke der kun vil blive gjennemgaaet en Del af, hvad de bør lære, anser jeg uhensigtsmæssigt; tidligere Erfaring har formentlig tilstrækkelig godtgjort, at de flere Veie, der aabne sig for dem i Alderen mellem 14 og 15 Aar, ei ville tillade at holde dem længere i Skolen end til denne Tid.

Christiansand 20de April 1866.

J. von der Lippe.

I Skrivelse af 16de December sidstleden har det Kongelige Departement oversendt Ephoratet for Arendals Middel- og Realskole en Skrivelse af 23de Novbr. næstfor fra den til at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen nedsatte Commission, indeholdende Fremstilling af Resultaterne af Commissionens Overveielser. Idet jeg i denne Anledning tillader mig at vedlægge de forlangte Erklæringer fra Skolens Rektor, Overlærer og Adjunkter, dateret 14de Marts d. A., samt 2de særskilte Erklæringer fra Skolens Lærer, Chordegn Wittrup, og endelig en Skrivelse af 20de April fra Biskoppen som Medlem af Ephoratet, — maa jeg for mit Vedkommende bemærke, at mine mange Forretninger ikke levne mig den Tid, som vilde være fornoden til Sagens fuldstændige Gjennemgaaelse, saaat en motiveret Betænkning over samme kunde afgives.

Arendal 25de April 1866.

Rogstad.

Til Ephoratet for Arendals Middel- og Realskole.

Herved har jeg den Ære at oversende:

1. Et Exemplar af den kongelige Commissions Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

2. Erklæring i Anledning samme, afgiven af Overlærer Salveſen, Adjunct Aalholm, Adjunct Jenſen og Undertegnede.
3. Særſkilt Erklæring fra Chordegn Wittrup ſamt
4. dennes Bemærkninger om Engelſk og Tegning.

Arendals Middel- og Realſkole den 14de Marts 1866.

Ærbødigſt
A. Smith.

Arendals Middel- og Realſkoles Læreres Betænkning.

I Skrivelſe af 28de Dcbr. f. A. har Ephoratet for Arendals Middel- og Realſkole ifølge det Kongelige Kirkedepartements Paalæg opfordret de ved Skolen faſt anſatte Lærere til at fremſætte de Bemærkninger, hvortil ovennævnte Forſlag maatte give Anledning.

Skolens Lærere have derfor først hver for ſig gjennemgaaet ſamme, og derpaa i 2de Møder taget det under Behandling; herved har det da viiſt ſig, at af de 5 faſt anſatte Lærere vare 4 af den Formening, at Latin og Engelſk ikke burde opſtilles ſom obligatoriſke Alternativer i Fællesſkolen, medens den 5te, Chordegn Wittrup, ei kunde tiltræde denne Anſkuelſe og forbeholdt ſig at afgive særſkilt Votum med Hensyn til dette Punkt. Majoriteten af Lærerne beſluttede derfor at afgive følgende Erklæring, idet de og deri optoge og ſpecielt gjorde opmærkſom paa det, hvori Alle vare enige.

Rector Smith, Overlærer Salveſen, Adjunct Aalholm og Adjunct Jenſen ere med Commiſſionen enige i, at Forbindelſe af Latin- og Realunderviisning maa anſes hinderlig ſaavel for Latin- ſom Realafdelingernes heldige Virkſomhed, men formene, at Conſequentſen heraf maa være den, at enten blot Latin eller blot Engelſk i Fællesſkolen optages. Dette ligger ogſaa i Begrebet Fællesſkole; thi hvor diſſe ſpecielle Fag begynde, maa denne regnes at høre op. Naar Di-

ſciplene allerede i Fællesſkolens 3die Claſſe deles efter diſſe tvende Linier, bibeholder man for en Del det nuværende Syſtem, hvis Mislighed ogſaa Commisſionen har erkjendt, og man kan da tillige ligeſaalidt herefter ſom hidtil anſee fælles Undervisning i alle de øvrige Fag for hensigtsmæssig. Nu maa Diſcipelen i 12 Aars Alderen beſtemme, hvilken Vei han vil gaa. Dette har man altid fundet meget misligt; men hvis Adſondring af Latin og Engelſk allerede i 11½ Aars Alderen ſkal indtræde, maa han da gjøre ſit Valg, medens et af de Goder, man ved Fællesſkolens Udvidelſe netop ſkulde opnaa, var, at Diſcipelen, først naar han var bleven tilſtrækkelig moden og udviklet, valgte ſin Fremtids Bane. Den, der i Fællesſkolen har læſt Latin, kan i Realgymnaſiet ei vælge Engelſk, da han mangler Forkundſkaberne, og indſtrænkes ſaaledes i det tilſigtede frie Valg; endnu ſlemmere er det for den, der i Fællesſkolen har læſt Engelſk og derpaa ønſker at gaa over til Latingymnaſiet; thi naar hans Curſus i hiin er tilende, vil han kun undtagelſesvis have Tid og Leilighed til at læſe i Latin, hvad der i dette forudſættes ſom allerede gjennemgaaet. Dette anſer man for meget ubilligt, da man er af den Formening, at en af Fordelene ved at have fuldſtændig gjennemgaaet Fællesſkolen burde være den, at Diſcipelen havde uhindret Adgang til hvilket Gymnaſium han ønſkede. Følgen af de obligatoriſke Alternativer Latin og Engelſk vil vel og blive den, at kun de, der allerede i 11½ Aars Alderen have beſtemt ſig, eller rettere af ſine Foreſatte ere blevne beſtemte til ſenere at gaa over til Latingymnaſiet, ville læſe Latin, og ſaaledes vil vel meget Færre komme til at frekventere Latingymnaſiet, end Tilfældet vilde blive, om Latinen af Fællesſkolen udſondredes: paa denne Maade vil man altſaa netop modarbeide Udbredelſen af den humaniſtiſke Dannelſe til en videre Kreds.

Da Latinen ei er foreſlaaet ſom almindeligt Dannelſesmiddel, fælles for Alle i Fællesſkolen, maa det betragtes ſom et ſpecielt, hvorved Grundlaget ſkal lægges til den høiere videnſkabelige Dannelſe. Som ſaadant tror man ikke, at Latinen har ſin Plads i Fællesſkolen, der ligeſaalidet i denne ſom i

andre Henseender bør have nogen særegen Retning eller optræde som Specialskole, hvilket efter Commissionens Forslag vil blive Tilfældet fra den 3die Fællesclasse opad. Man antager, og det med Grund, at den Mening mere og mere har gjort sig gjældende, at Skolens Formaal paa det første Stadium er at uddanne Disciplenes Aandsevner ialmindelighed, for at gjøre dem mere skikkede til, naar de have opnaaet tilstrækkelig Modenhed, at uddanne sig i den specielle Retning, som den Stilling, hvori de senere agte at indtræde, gjør nødvendig. Kan derimod Latinen betragtes som et alment Dannelsesmiddel, og tror man, at Almeenheden herpaa vil gaa ind, da formener man, at den maa være fælles for Alle.

Man kommer saaledes til det Resultat, at i Fællesskolen alle Fag bør være fælles for Alle, saa at enhver Disciple, efter fuldendt Cursus i samme, uhindret og med den fornødne Almendannelse og Udvikling kan gaa over til en Specialskole, det være nu et Latin- eller Realgymnasium, en Krigs- eller Handelsskole eller et polytechnisk Instituts Forberedelsesclasse.

Et andet Spørgsmaal er det, om Fællesskolens Cursus kan forkortes. Dette tror man at maatte besvare benegtende. Det nuværende Cursus for Realelever gaaer til 16 Aars Alderen; men, naar Disciple, hvilket desværre her iallefald som oftest er Tilfælde, udtræde 1 eller 2 Aar, før deres Cursus er tilende, har deres Dannelse i forskjellige Retninger viist sig i den Grad mangelfuld, at det boilig har været at beklage; thi de have forladt Skolen, netop naar de begyndte at gjøre rigtig god Fremgang, og naar de skulde høste Udbyttet af den tidligere Flid, Kundskabserhvervelse og det lagte Grundlag af forberedende Dannelse. Skulde nogen Afkortelse finde Sted, maatte det, som af Commissionen antydet, være ved Udgangen af 4de Classe, altsaa i 13 à 14 Aars Alderen; men dette vilde netop lede til for tidlig Confirmationsforberedelse og deraf følgende Udtrædelse af Skolen, denne vilde altsaa selv bidrage til at befordre, hvad der maa anses skadeligt for Dannelsens Udbredelse. Med Commissionen maa man da være enig i at sætte Fællesskolens Afslutning til 15 à 16 Aars Alderen.

At optage Latin i Fællesskolen finder Majoriteten af Skolens Lærere ei tilraadeligt af følgende Grunde:

Enhver Discipel vil nemlig da, selv om han dertil hverken har Evner, Anlæg eller Tilbøielighed, fra 11½ Aars Alderen blive nødsaget til at læse Latin, og dette maa paa Grund af Fagets Eiendommeligheder medføre store Misligheder. Det store Antal af Disciple i 3de, 4de, 5te og 6te Fællesclasse, især i de tvende førstnævnte, i Forening med det indskrænkede Timetal og den ringere Udvikling, vilde formentlig have tilfølge, at Udbyttet af Undervisningen i dette Fag blev saare ringe. For de Disciples Vedkommende, der allerede udtræde af den 4de Fællesclasse, vilde det vanskelig have været til nogen Fordel at have begyndt paa Latinen.

Latinen har formentlig nu væsentlig sin Nytte som formalt Dannelsesmiddel og i Forening med det Græske som et Middel til at opfatte og forstaa den almene Culturs Udvikling. I begge Henseender er Latingymnasiet dens Plads, og kun i den første kan den have sin Berettigelse i Fællesskolen, men da maa den vel som i tidligere Dage være det første fremmede Sprog, der optages, og i Fællesskolens nederste Classe træde istedenfor Tydsk. Derved finder man store Betænkeligheder, deels fordi man ei skjønner, hvor Tydsken da skulde anbringes, deels fordi Disciplene enten maatte blive overlæssede, hvis nogen tilstrækkelig Fremgang skulde gjøres, eller og maatte andre Fag til Skade for det Hele fortrænges for at skaffe Latinen det fornødne Timetal.

Dersom man optager Latinen for Alle i 3die Fællesclasse, er der den høieste Grad af Sandsynlighed for, at der paa dette Stadium vil blive oprettet private Skoler, og at saaledes de fleste Disciple ville udtræde af 2den Fællesclasse, saa at Frequentsen i de høiere Classer vilde blive langt ringere, end om Engelsk alene bibeholdes. En Erfaring herfor har man i det sidste Tidsrum før Skolernes Reorganisation; thi det er ikke at antage, at Mangel paa Lærerdygtighed, men en Ordnen, hvorved der væsentlig toges Hensyn til de studerende Disciple (Skoleforordningen af 1809, § 60) var Aarsag i, at Discipelfrequent-

sen ved en stor Del af Landets Skoler saaledes tog af, at der var Spørgsmaal om at nedlægge flere, og det i den Grad Spørgsmaal, at Adjuncterne fra 1840 og til Reorganisationen blot blevе „Kgl. constituerede".

Af hvad der i det Foregaaende er udviklet, kommer man til det Resultat, at Latinen bør udgaae af Fællesskolen og i dens Sted Engelsk bibeholdes.

Som Forholdet nu er ordnet, er Mængden af Fagene og Fordringerne i hvert af dem stegne i den Grad, at en Forening af dem alle samtidig i Skolen enten maa bevirke Overfladiskhed eller Overlæsselse. Tiden til en Afsondring synes derfor at være kommen, og dette tror man hensigtsmæssigst opnaaes derved, at Fællesskolen optræder med den Fagcyclus, der danner Grundlaget for den høiere almene Dannelse, og som fikkrest leder til Aandsevnernes Udvikling i Almindelighed uden Hensyn til, hvad Stilling Disciplen senere i Samfundet agter at indtage, at saaledes alt Specielt og al Sondring fra Fællesskolen fjernes, og dette sker fuldstændigt, naar Latin, der altid har været anset som et Specialfag, af den udelukkes. Er da en Disciпel i Aarene fra 6 til 15, eller iallefald fra 9 til 15½, gradviis gaaet fremad i Kundskab og Udvikling, vil han have opnaaet den almindelige Dannelse, der i vor Tid fordres i det høiere Borgersamfund og tillige en saadan Modenhed, at han med Selvstændighed kan bestemme, om han enten vil gaa over til det practiske Liv eller til en af de foreslaaede Specialskoler: han vil da være saa udviklet, at han med Kraft og heldig Fremgang i Latingymnasiet kan drive paa den humanistiske eller i Realgymnasiet paa den mathematiske og naturvidenskabelige Uddannelse. I hvilketsomhelst af disse Tilfælde vil han være skikket til at erhverve grundige Kundskaber i den Retning, der stemmer med hans Evner, Anlæg og Tilbøielighed, og blive saameget bedre forberedt til at betræde Universitetsbanen, om han vælger den. Vel udviklet i Fællesskolen og ved Udtrædelsen af denne med modent Overlæg har han i den første Ungdomsalder valgt den videnskabelige Retning, der mest tiltaler ham, og det er at antage, at han og senere i Livet vil sysle

med det, der især har været Gjenstand for hans Studium paa et af Gymnasierne, saa at det da ei vil gaa, som nu saa almindeligt er Tilfælde, at den videnskabelig dannede Mand, naar han er indtraadt paa Embedsbanen, ganske lægger tilside de Fag, hvormed han i Skolen har beskjæftiget sig.

Til Slutning kan man ei tilbageholde den Bemærkning, at en Ordnen af det høiere Skolevæsen, saadan som her foreslaaet, er en consequent Gjennemførelse baade af de af Commissionen fremsatte Principer og ganske stemmer med de Benævnelser den har givet de forskjellige Arter af Skoler.

Man har og troet at burde antyde, hvorledes denne Forandring i Commissionens Udkast formenes bensigtsmæssigst at kunne gjennemføres og i Forbindelse dermed at sætte enkelte Modificationer i den for Skolerne meddelte Timetabel.

For 3die Fællesclasses Vedkommende troer man, at de 6 Timer i Engelsk bør bibeholdes, men for at Disciplene kunne gjøre tilstrækkelig Fremgang, foreslaar man i den 4de 6 Timer istedenfor 5, og man mener da, at 3 Timer i 5te og 3 i 6te vil være nok.

Alle Skolens fast ansatte Lærere ere enige i, at 3 Timer ugentlig for Fransk i de tvende første Aar, hvori dette indtræder i Fællesskolen (5te og 6te Classe) er forlidet, og de foreslaa derfor henholdsvis 5 Timer ugentlig. De formene og, at en Forøgelse af Timetallet for Tydsk i 3die og 5te Fællesclasse er nødvendig, og at dette Fag bør have 4 Timer i 3die og 3 Timer i 5te.

Naar Disciplen som her ved Skolen er Tilfælde, allerede fra 1ste Fællesclasse (6 à 7 Aars Alderen) har havt Undervisning i Geografi, antager man, at der i 5te Classe af Fællesskolen ei behøves mere end 1 Time ugentlig for dette Fag. Da Frihaandstegning i 3die og 4de Fællesclasse er saa svagt repræsenteret, og der formenes at være Anledning til at forøge Timetallet for samme i Realgymnasiet, netop naar Udbyttet af Undervisningen antages at kunne blive størst, foreslaar man at borttage Frihaandstegning i 3die, 4de, 5te og 6te Fællesclasse. I 3die lægges da Timen til Tydsk, i 4de til Engelsk. I 5te

Classe tages 1 Time fra Engelsk, 1 fra Geografi og 1 fra Tegning; derved faar man 1 Time til Tydsk og 2 til Fransk, som da erholder 5 Timer ugentlig. Da 5te Classe efter Commissionens Udkast skulde have 31 ugentlige Timer, men alle de øvrige Classer 30, tror man at den tiloversblevne Time i Tegning bør bortfalde. 30 Timer ugentlig anser man i og for sig for hensigtsmæssigst; et større Antal kunde og berede Vanskeligheder for Sang og Gymnastik, der formenes ligesaavel i Fællesskolen som i Gymnasierne at burde opføres med 6 Timer ugentlig. I 6te Fællesclasse foreslaaes de tvende Tegnetimer overførte paa Fransk, som da faar 5 Timer ugentlig.*)

Naar en Discipel i 16 Aars Alderen har tilendebragt et fuldstændigt Cursus i Fællesskolen og bestaaet Afgangsexamen; naar hans Evner saaledes gradeviis i Løbet af 10 Aar ere blevne udviklede, og han baade gjennem Modersmaalet og 3de levende Sprog har erhvervet sig et fast Grundlag i Grammatik og ved skriftlige Arbeider faaet Greb paa dens Anvendelse; naar han ved grundig Læsning af Fransk og Engelsk er bleven bekjendt med mange beslægtede Udtryk i Latinen, og han da med tilstrækkelig Modenhed, af egen Tilbøieligbed, saagodtsom i den voxne Alder vælger den lingvistiske Retning og træder ind i Latingymnasiet, formener man, at han vil være ganske anderledes forberedt, og at han forholdsvis kan gjøre en ganske anden Fremgang, end om han skulde begynde Latinstudiet i 12 Aars Alderen, hvor Læreren har saa meget at kjæmpe med for at gjøre forstaaelig og bibringe ofte endog de simpleste grammaticalske Begreber, medens Disciplens Ulyst og Mangel paa Opmærksomhed, som Følge af, at Meget af det, han skal lære, ligger over hans Sphære, bereder Hindringer for Fremgangen. Disciplens grammaticalske Overblik og Modenhed i 16 Aars Alderen vil ikke fremkalde nogen Forvirring, om han paa engang begynder paa 2de Sprog, og naar man da kunde have Adgang til at forøge Undervisningen i Latin til 12 Timer ugentlig samt der lade Disciplen læse cursorisk en Deel især af det,

der efter Commissionens Forslag i Fællesskolen skal gjennemgaaes, troer man, at han, uden i nogen Maade at overlæsses, grundigen, og saaledes, at det bliver en Kundskab for Livet, kan naa det for begge Afdelinger fastsatte Maal i Latin.

Disse 12 Timer antager man at kunne tilveiebringe i Latingymnasiets 1ste Classe ved at tage 2 Timer fra Græsk, i den 2den 1 fra Historie, i den 3die 1 fra Græsk. At tage 1 Time fra Historie finder ingen af Lærerne Betænkelighed ved, da dette Fag efter Commissionens Ordnen faar mere end tilstrækkeligt Vederlag, fordi der i Religionstimerne væsentlig meddeles Undervisning i Kirkehistorie, som netop bidrager til at aabne det rette Blik for Verdenshistoriens Gang og Udvikling.

Man har her troet at burde fremstille, hvorledes man ved Fordelingen af de latinske Forfattere og for Græskens Vedkommende efter den foreslaaede Indskrænkning antager at kunne naa de betegnede Maal.

12 Timer ugentlig i Latin er 48 Timer om Maaneden; lader man Repetitionstiderne ude af Betragtning og regner Læsetiden fra Midten af August til Midten af November, faar man 48+3 = 144 Timer i 1ste Halvaar, og dernæst i det 2det, fra Midten af Januar til Midten af Mai, 48+4 = 192 Timer, altsaa for hvert Aar 336 Timer.

Paa Grund af Disciplenes Alder, Udvikling, Modenhed og Interesse for Latinen, antager man, at de foruden det Væsentligste af en Læsebog i 1ste Halvaar kunne gjennemgaa 3die Bog af Cæsar (29 Capitler). Regner man hertil i Slutningen af Halvaaret 34 Timer, har man endnu 110 Timer, og i dette Tidsrum mener man at kunne gjennemgaa Formlærens væsentligste Indhold til de uregelmæssige Verber, der læres ved Anvendelsen, samt Præpositionerne (Madvigs 4de Udgave ca 40 Blade) og derhos det, der behoves af Læsebogen.

I andet Halvaar anvendes 3 Timer ugentlig til Grammatik og skriftlige Øvelser, 3 × 4 × 4 = 48 Timer; de øvrige 144 Timer benyttes til Forfatterlæsning.

sc. Ovid 1200 Vers à 30 Vers 40 Timer
Sallust Catilina 60 Cap. 104 —
144 —

I andet Aar anvendes 4 Timer ugentlig $4 \times 4 \times 7 = 112$ Timer til Grammatik, Stile og Antiqviteter; af de øvrige 224 Timer benyttes til statarisk Læsning

af Ciceros Taler	50 Cap.	60 Timer
— — Cato major	23 —	30 —
— 2 Bøger af Virgil ca.	1500 V. à 40	38 —
— 1 Bog af Livius —	60 Cap.	60 —
		188 —

og Resten 36 —, tilligemed den Tid, der ellers kan afsees, til cursorisk Læsning.

I 3die Aar, Timetal og Timefordeling som i 2det, altsaa til Forfatterlæsning 224 Timer, deraf statarisk:

1 Bog af Livius ca. 60 Cap. à 1½ Cap.	40 Timer.
Horats 1400 Vers à 40 V. . . .	35 —
Tacitus ca. 46 Cap. à 2. . . .	23 —
	98 —

Saaledes vilde man allerede i det 1ste Halvaar have gjennemgaaet det, der foreslaaes til statarisk Læsning og kunde anvende den øvrige Tid til Repetition og cursorisk Gjennemgaaen.

Naar man da i de 2 sidste Aar cursorisk gjennemgik

Cæsar 2 Bøger ca. 88 Cap.
Phædrus 3 — — 600 Vers.
Ciceros Lælius — 27 Cap.
Ciceros Taler — 30 —
Af Ciceros Breve i Omfang omtrent
svarende til Cato major eller Lælius,

blev man færdig med det af Commissionen for Fællesskolen og Latingymnasiet tilsammen bestemte Kvantum. Statarisk havde man da gjennemgaaet mere end der nu forlanges til examen artium, nemlig Ovid 1200 Vers og Cato major 23 Cap. I det, der ifølge Reglement af 23de Septr. 1865 fra 1867 skal fordres, vilde da ved den statariske Læsning mangle: 2 Bøger af Cæsar, 30 Cap. af Ciceros Taler, Lælius 27 Cap.

og Phædri Fabler, hvilke imidlertid curſoriſt ſkulde gjennemgaaes (af Phædrus dog kun 3 Bøger) tilligemed Ciceros Breve.

For det Tilfælde, at Latinen ganſke henlægges til Latingymnaſiet, maatte man da foreſlaa pag. 77 i Udkaſtet ſaadan Forandring. Latin. Ved .... Vanſkeligheder, ſamt ſtatariſk have gjennemgaaet følgende Udvalg af den romerſke Literatur:

a, 1 Bog af Cæsar
b, Sallusts Catilina
c, 2 Bøger af Livius
d, Ciceros Taler, mindſt 50 Cap.
e, Ciceros Cato major eller oſv.
f, 1 Bog af Tacitus eller oſv.
g, Af Ovids Forvandlinger . . . 1200 Vers, eller oſv.
h, Virgils Æneide 2 Bøger
i, Et Udvalg af Horatses oſv.

og desuden curſoriſt:

a, 2 Bøger af Cæsar
b, Af Ciceros Taler 30 Cap.
c, Ciceros Lælius
d, Af Ciceros Breve, hvad der i Omfang ſvarer til Ciceros Cato major.

For Græskens Vedkommende foreſlaaes 6 Timer ugentlig i hvert Aar i Latingymnaſiet.

Med Diſciple, der have opnaaet en ſaadan Modenhed, ſom den, der i nærværende Tilfælde maa forudſættes, anſeer Majoriteten af Lærere det ufornødent, at en trættende og kjedſommelig Exempelſamling gjennemgaaes, og formener, at man ſtrax kan begynde paa Forfatterlæsningen — Noget, der her tidligere har været gjort med ſærdeles tilfredsſtillende Reſultat.

6 Timer ugentlig giver i 7 Læſemaaneder 6 × 4 × 7 = 168 Timer aarlig. En Lectie i Grammatik gives Diſcipelene hver Time og af og til anvendes noget af Tiden til Gjennemgaaelſe af ſkriftlige Arbeider, Reſten til Forfatterlæsning, nemlig:

1ſte Aar. Anabasis 1 Bog 115 Timer
Homer 600 Vers 10 à 15 V. 53 —
168 Timer.

2det Aar.	Homer 1600 V. à 20.	78	Timer
	Herodot 130 Cap à 1½	90	—
		168	Timer.
3die Aar.	Homer ca. 800 Vers à 40 V.	20	Timer.
	Apologia Socratis	30	—
	Demosthenes 51 Cap. à 3.	18	—
		68	—

De øvrige Timer (100) anvendes da til Antiqviteter, Literaturhistorie, skriftlige Arbeider og Repetition.

Enhver Sagkyndig, der har gjennemgaaet denne Plan, maa vistnok indrømme, at Fordringerne paa de forskjellige Stadier ei ere større, end at de med saa vel forberedte Disciple, som dem, der efter fuldendt Cursus af Fællesskolen ere udgaaede, uden Vanskelighed maa kunne realiseres, endog med Disciple af ganske almindelige Evner, og at en solid og grundig humanistisk Uddannelse uden Overanstrengelse vil kunne opnaaes.

Da Majoriteten af Lærerne har udtalt sig for, at Latin bør udgaa af Fællesskolen, er det en Selvfølge, at man og maa foreslaa, at den udelukkes af Realgymnasiet, hvor man vel med Begyndere i Faget og 3 Timer ugentlig i 3 Aar lidet vilde udrette i Forhold til Fagets store Omfang. Engelsk træder da i dens Sted.

Man er med Commissionen enig i, at den, der har bestaaet Afgangsexamen ved en Fællesskole, bør komme i fortrinlig Betragtning ved Besættelse af Poster, hvortil ingen særegen Examen er foreslaaet.

Da man ovenfor har udtalt den Mening, at Tiden til en selvstændig Fagadskillelse er kommen, maa man betragte den humanistiske Dannelse paa den ene Side og den mathematisk-naturvidenskabelige paa den anden som særskilte videnskabelige Retninger, hvilke Enhver efter sine Evner, Anlæg og Tilbøieligheder frit og uhindret bør kunne vælge, og mener derfor, at Enhver, der har bestaaet Examen artium, uanseet i hvilken Afdeling, bør have de samme Rettigheder baade ved Universitetet og senere paa Embedsbanen.

I følgende Punkter have alle Skolens Lærere været enige.

1. Niaarsalderen kan tages som Udgangspunkt for Fællesskolen under Forudsætning af 3 forberedende eetaarige Classer, og Tiden i 1ste Fællesklasse formenes da at kunne sættes eens for Alle til 1 Aar. Enhver, der directe indtræder i Fællesskolen, bør derfor gjøre Rede for, hvad der antages som allerede gjennemgaaet i de forberedende Classer i Læsning, Skrivning, Regning, Geografi og Historie, og Lavmaalet derfor for Fællesskolens 1ste Classe stilles noget høiere, saa at Maalet for Geografi i 1ste Halvaar (pag. 70) forudsættes som afsluttet og ligesaa Regning af de 4 Species i hele og ubenævnte Tal.

2. Fransk bør ikke i noget Tilfælde opstilles som valgfrit Fag. Da denne Skole ved tidligere Anledninger har udtalt sig mod valgfrie Fag, anser man det ufornødent videre at begrunde denne Mening.

3. I Engelsk i Realgymnasiet fandt man Maalet (p. 83) sat for høit og troede, at „Færdighed i at oversætte" burde indskrænkes til ikke forhen læste Stykker, der ingen særegne Vanskeligheder indeholde, ligesom og, at „Kjendskab til Sprogets og Literaturens Historie" var en Fordring, der, hvis den skulde have nogen Betydning, vilde overskride, hvad man kunde vente af Elever fra et Realgymnasium. Man meente og, at det i forskjellige Henseender turde være mindre hensigtsmæssigt at opstille som almindelig Regel, at „Undervisningen foregaar i det engelske Sprog," og naar saaledes Maalet i Engelsk blev indskrænket, antog man, at 2 Timer i hver af de øverste Realclasser vilde blive tilstrækkelige, saa at den 3die i hver af dem kunde lægges over til Frihaandstegning, som da fik 3 Timer ugentlig.

4. Man fandt Betænkeligheder ved at tilstede Privatister at aflægge den skriftlige Prøve ved et Gymnasium udenfor Christiania (Forsl. p. 96) og formente, at de samtlige burde underkaste sig den skriftlige Deel under Tilsyn af Examenscommissionen.

5. Med Hensyn til No. 6 pag. 96 antog man, især fordi Testimoniegebyhr bortfalder, at Billighed talte for, at

5 Spd. af den Sum, en Disciper har at yde, inden han stedes Adgang til Examen artium, tilfalder det Gymnasium, ved hvilket han havde bestaaet den skriftlige Afdeling.

6. Det maatte anseés gavnligt, at der blev tilsøiet en Bestemmelse, som gik ud paa, at Ingen maatte optages som Disciper af Fællesskolen, naar han var 2 Aar over den høieste Alder, der er ansat for den Classe, hvortil han befandtes moden.

Hvad de enkelte Fag og deres Fordeling angaar, har Enhver af Skolens Lærere efter sin Erfaring meddelt sin Mening, og Resultatet heraf er følgende:

I Norsk i Fællesskolen formener man, at Omfanget af de skriftlige Opgaver (p. 64) er bestemt i altfor almindelige Udtryk, og at det bør indskrænkes og begrændses overeensstemmende med de Arter af Opgaver, der pag. 66 ere foreslaaede for den 6te Fællesclasse. I Norsk i Latingymnasiet antager man, at de nyere danske Forfattere bør gjennemgaaes i den 2den, og de norske siden 1814 i den 3die Classe. Man mener nemlig, at det, der sidst læses, bedst indprænger sig, og at Disciplene vilde være mere modne til at forstaa de vanskeligere af vore Forfattere f. Ex. H. Wergeland.

I Regning i Fællesskolen (pag. 73) maa 2den Classe (10½ til 11½ Aars Alderen) være et noget tidligt Trin at gjennemgaa alle Opgaver ved Rentesregning, og end mere betænkeligt turde det være ikke senere at gjøre disse for den practiske Mand saa vigtige Operationer til speciel Undervisningsgjenstand. Paa den sammensatte Reguladetri (pag. 74) burde man formeentlig ogsaa anvende mere Tid, maaske i 4de Classe i Forbindelse med Proportionslæren.

Med Hensyn til Engelsk og Tegning vedlægges Bemærkninger fra Chordegn Wittrup, som Lærer i disse Fag.

Iøvrigt maa man erklære sig enig med Commissionen.

Arendal den 14 Marts 1866.

A. Smith. Julius O. Salvesen. Niels Aalholm. Andr. Jensen.

Bilag I.

I et Lærermøde, sammenkaldt for at discutere den af den kgl. Commission foreslaaede Plan til en forandret Plan for de offentlige Skoler, var jeg ikke af samme Anskuelse, som mine øvrige Colleger. De antoge Princippet om alternerende Linier for uholdbart for Fællesskolen og fandt, at Latin burde udgaa og først paabegyndes i Latingymnasiet saavelsom Græsk; Engelsk skulde være tvungent Fag for Alle af Fællesskolen.

Da jeg finder denne Udsættelse til 15½ Aars Alderen med Latin-Læsningen yderst betænkelig, maa jeg fremkomme med en modsat Mening, idet jeg i det Hele holder mig til Commissionens Plan med Undtagelse af specielle Modificationer, hvori ogsaa mine andre Colleger ere enige.

At tvinge Latinen for hele Fællesskolen anseer jeg for urigtigt

1) af pædagogiske Hensyn: fordi

a. det er mod Princippet at forcere Læsningen paa en offentlig Skole, og det antager jeg maa blive Følgen, naar den classiske Forberedelse til Examen artium, som da maatte begynde ab ovo i Latingymnasiet, skulde fuldendes i tre Aar. Frugterne heraf naturlige og isinefaldende: ugrundig Læsning og det Elementaire negligeret og snart glemt;

b. man maa faae i rette Tid; den formale Dannelse som elementair maa paabegyndes før og paa et tidligere Udviklingsstadium, hvor man læser og lærer, fordi saa skal være, uden med en modnere Aands Kræsenhed at domme om et Pensums trivielle Indhold;

c. pædagogisk Erfaring i tilstrækkelig Grad mangler til at godtgjøre, at man i den korte Tid af tre Aar kan fuldende en ordentlig classisk Forberedelse til Examen artium; det vilde være et riscabelt Experiment paa Sundhedens og Evnernes Bekostning;

d. det er mod Skolens rationelle Tendents, som ikke skal spørge: hvorledes kan Maalet hurtigst naaes, — men hvorledes det bedst kan naaes. Fornoden Tid maa indrømmes. „Omnia discuntur facile, si tantum

sumas temporis, quantum opus sit." (Cic. de Oratore).

e. ved at iagttage de sædvanlige Phænomener, som ledsage Aandsudviklingen under Undervisningen, maa man ubetinget foretrække den stadigt progressive for den forcerede i Analogi med al dyrisk og vegetativ Udvikling og Vækst. Drivhusprincipet forkasteligt;

f. de mest cultiverede Landes pædagogiske Anskuelser og deraf følgende Anlæg af Institutioner er i Faveur af tidlig Latinlæsning, og Resultatet af saamange udmærkede Tænkeres og Skolemænds Forskninger for at udfinde det Bedste synes det høist betænkeligt at overse.

2) af personligt Hensyn til Eleverne og Skolen som Læreanstalt:

a. skal Latin først paabegyndes i Alderen 15½ à 16 Aar, vilde det oftere blive Tilfældet, at Eleven da afskrækkedes fra den voldsomme Læsning i Latin-Gymnasiet — mine Colleger forlange nemlig efter deres Anskuelse 12 Timer ugentlig i alle tre Klasser —, og Mange, som med en lempelig, tidligere Latinundervisning kunde have villet gaa den classiske Dannelsesanstalt igjennem — Saadanne, som senere ikke agtede at gaa til nogen Embeds-Examen — vilde renoncere paa dette humaniserende Dannelsesmiddel;

b. Forslaget in extenso med alle tre Afdelinger er for stort Apparat til almindelig Indførelse (se Commissionens Udkast p. 43). Følgen vilde da blive, at de enkelte Heel-Institutter vilde blive overstrømmede, hvilket klarligen vilde skade Undervisningen;

c. da Forældre med Latinlæsningen for Øie ikke vilde eller turde udsætte Latinen og bortkaste 4 Aars Undervisning paa Skolen (cfr. Commissionens Plan), vilde de enten nødsages til at tye til en kostbar Privatundervisning eller aldeles renoncere;

d. Elever, som havde afgjort Lyst og Evner for reen videnskabelig Uddannelse og Studium, bleve — naar Latinen borttoges i Fællesskolen — nødte til at finde sig i en

Gjennemskuren i Realfagene og specielt i Engelsk, indtil de naaede frem til Latin-Gymnasiet, og faa sin Tid offret paa Roget for dem uvigtigt og tildels af ringere Interesse;

e. at den af Commissionen foreslaaede Fællesskole skulde være hindrende for Aanden i begge Liniers Undervisning og Samvære kan jeg ikke tro, og vil henholde mig til, hvad Commissionen herom har udtalt P. 40, hvilket i høi Grad synes at fortjene Bifald.

Med Hensyn altsaa til Princip-Spørgsmaalet om Fællesskolen og de parallele Linier af Latin og Engelsk henholder jeg mig til den kgl. Commissions dertil foreslaaede Plan.

Arendal d. 27de Februar 1866.

Ærb.

Edv. Wittrup.

Bilag II.

Efter Rectors Opfordring til at udtale sig om de specielle Lærefag, saaledes som de ere fremstillede i den kgl. Commissions Plan, hvad Methode, Maal og Midler angaar, skal jeg med Hensyn til Engelsk tillade mig at udtale min Mening.

Det synes lidet stemmende med et Realgymnasiums Formaal, at den literaire o: æsthetiske Udvikling fremstilles som Hovedfag, (se Planen p. 83). Dette er derimod de egentlige Studerendes Sag og charakteristisk for deres Undervisning. I Henhold til sine Fordringer seer man derfor den kgl. Commission at ville give Realisterne en høiere og uddannet Smag paa forskjellig Slags Literatur for at komme til Literaturkjendskab og nævner som Hjælpemiddel dertil exempelviis Herwigs Læsebog. Nu maa man vel antage, at Realgymnasiet, qua Anstalt for at tilegne sig nyttige realia, maatte gaa ud paa at benytte Bøger, som førte ind i det praktiske Liv, og det havde da været rimeligere at antyde dette bestemt ved at anbefale Bøger og Essays, som vedrøre Mechanik, Chemi, mercantile Bedrifter, Landbrug, Sømandsliv o, s. v. Bøgerne burde læses hele, om

end curſoriſt og Kundſkaben ikke hentes fra nogen Chreſtomathi, ſom af gode Grunde nu almindeligſt anſees for et uheldigt Middel at gribe til. En Real-Abiturient vilde i Sandhed være ilde tjent med at være hjemme i Novellen, Poeſien, Tragoedien o. ſ. v., medens han forblev uvidende om det Praktiſke, om mange techniſke Udtryk og Vink, ſom han under et bedre Undervisnings Formaal kunde lære og ſom hans vordende Livsſtilling vilde udkræve at kjende.

Med Hensyn til det ſummariſke Krav, ſom er angivet for Abiturienter, feiler man neppe ved at erklære Fordringerne for høit stillede. Disſe kunde passe for Candidater til en Lærer-Examen og ikke for Alumner ved et Gymnaſium. Hvor vilde man finde — og kunne betale — saa mange duelige Lærere og saa overlegne ligeoverfor Eleverne, ſom Forholdet bør være mellem docens og docendus, naar Fordringerne til den Yngre ere saa store?

Endelig, at Undervisningen „i Regelen" skal foregaa i det engelſke Sprog er ikke tilraadeligt at kræve, og, om det end er baade ønskeligt og gjørligt leilighedsviis og efter Omſtændighederne i de sidſte Aar, bør det dog af praktiſke og disciplinære Hensyn ikke opstilles som nogen Regel.

Ved Gjennemgaaelſe af Stile og vanskelige Materier vilde man derved aldeles arbeide mod sig selv. Erfaring viser, at de fleſte Elever have vanskeligt for at opfatte det Væsentligſte.

Tegning.

Det paa Pag. 86 angivne Formaal er vistnok ønskeligt. Men hvorledes vilde man paa mange Skoler finde Locale for at tegne efter Modeller — ved Dagslys? De offentlige Tegneſkoler hæve Vanskeligheden ved i incarcerede Rum at bruge Lamper. Her vilde blive Spørgsmaal om godt Lys og god Plads.

Nytten af Sortkridstegning er problematiſk og lidet anvendelig i det praktiſke Liv; ligesaa Pennetegning. Blyant er det Første og Sidſte.

Arendal den 14de Marts 1866.

Ærb.

Edv. Wittrup.

I. Throndhjems Kathedralskoles Ephorats Erklæring.

Idet Ephoratet herved giver sig den Ære at indsende den i det Kongelige Kirkedepartements Skrivelse af 16de Dcbr. f. A. forlangte Erklæring fra Skolens Lærere i Anledning af dennedsatte Kongelige Commissions Plan til Ordning af vort høiere Skolevæsen, skal Ephoratet for sin Del tillade sig at gjøre følgende Bemærkninger ved Planen.

De Ufuldkommenheder, som fra Skolens Standpunkt have været paaankede ved den nu gjældende Plan for de kombinerede lærde og Realskoler af 30te December 1858 kunne formentlig indbefattes i følgende 6: at Indretningen med 2aarige Klasser er hinderlig for Undervisningens faste planmæssige Fremadskridning, at Latinklasserne paa en uheldig Maade belemres med de sideordnede Realklasser, der gjerne fyldes med de mindst begavede og mindst lærelystne Elever, at de forskjellige Fag og navnligt de fremmede Sprog følge for snart paa hinanden for Eleverne, at Valget mellem Latin- og Real-Linien kræves i en altfor ung Alder og paa et altfor tidligt Udviklingstrin, at Realundervisningen ikke er saaledes organiseret, at den kan fastholde Eleverne eller, om de endog ikke løbe for tidligt af Skole, føre dem frem til Besiddelsen af et tilstrækkeligt samlet og afrundet Kundskabsforraad, samt at Udgifterne, især for Realskolens Vedkommende, ikke svare til Udbyttet.

At fjerne alle disse Ufuldkommenheder er vel neppe muligt ved nogen Undervisningsplan, da de for en Del — f. Ex. Uleiligheden med Fællesklasser og det for tidlige Valg af Faglinie — staa i et saadant indbyrdes Forhold, at Fjernelsen af den ene med Nødvendighed just fremkalder den anden. Heller ikke for den Kongelige Commission har dette vist sig at være muligt, hvorvel Commissionen dog maa erkjendes at have løst Opgaven i adskillige Punkter. Særdeles fyldestgjørende finder Ephoratet den Orden og det Mellemrum at være, hvori navnligt Sprogene ifølge Commissionens Plan skulle følge efter hinanden med toaarige Mellemrum ganske saaledes som Hensynet til de yngre Elevers Udviklingsgang udkræver. Et andet

meget væsentligt Fortrin ved Planen er dens 1aarige Klasser. Men desmere maa det beklages, at Commissionen dog har fundet det fornødent under visse Omstændigheder at udstrække 1ste Fællesklasse til $1\frac{1}{2}$ Aar. Fællesskolen vil paa denne Maade strax fra Begyndelsen af faa Elever paa forskjelligt Kundskabstrin at trækkes med i samme Klasse, og dertil have Uleilighed med 2 aarlige Optagelsesprøver. Endnu en og det meget betænkelig Følge af det halvandetaarige Kursus i 1ste Klasse vil blive Elevers Optagelse i Fællesskolen endog før 9 Aars Alderen, medens det turde være og for Ephoratet er mere end tvivlsomt, om det 9 Aar gamle Barn endnu i Almindelighed kan ventes tilstrækkeligt udviklet og stærkt til at tage fat paa alle de Fag, som efter Planen skulde lægges hen til 1ste Fællesklasse. Ephoratet maa befrygte, at denne Klasses $1\frac{1}{2}$ Aar i ingen Henseende vil blive til virkeligt Gavn for Skolen eller Skolebørnene.

Efter endt Afgangsexamen fra Fællesskolen faar Eleven, hvis han fortsætter i Skolen, Valget mellem et Latingymnasium og et Realgymnasium, og dermed er Valget givet af den Fordannelse, som skal føre ham nærmere til hans Specialstudium og fremtidige Livsstilling. Da Fællesskolen afslutter sit Undervisningskursus med 6te Klasse, saa vil Afgangsexamen efter Normalplanen indtræffe ved Elevens fyldte 25de Aar. Ved denne Ordning har Commissionen villet opnaa to Fordele, den ene, at Eleven kan gaa ud af Skolen med en nogenlunde afrundet Skoledannelse, hvis han ikke kan eller vil fortsætte Skolegangen udover Konfirmationsalderen, den anden, at Valget mellem den lærde og realistiske Fordannelse og dermed Bestemmelsen af Elevens Livsplan henskydes til en saavidt moden Alder, at hans særlige Evner og Anlæg i Regelen maa kunne erkjendes. Vistnok ikke ringe Fordele! Den sidste er imidlertid til en vis Grad igjen opgivet derved, at allerede Fællesskolen i 3die Klasse forgrener sig i en Latinlinie og en Engelsklinie, saa at Eleven i Virkeligheden allerede paa dette Trin, det vil sige, naar han er 11 à $11\frac{1}{2}$ Aar gammel, vil komme til at maatte træffe sit Valg. Dog er der den Forskjel, at selve

Skoleplanen paa dette forelobige Valgtrin giver Eleven eller hans Forsorger paa en vis Maade det Raad at vælge Latinlinien, — og det paa en ganske eftertrykkelig Maade — ved at bestemme, at Latinlinien skal aabne direkte Adgang saavel til Latingymnasiet som til Realgymnasiet, men Engelsklinien kun til Realgymnasiet. Det Fortrin, som Latinlinien saaledes er givet, vil upaatvivleligt have til Folge, at yderst Faa, om ellers Nogen, af dem, som agte at deeltage i den høiere Undervisning i Gymnasierne, ville komme til at vælge Engelsklinien. Herimod kan Ephoratet, der holder paa de klassiske Sprog som Hovedelement i den høiere Almendannelse, heller ikke have Noget at indvende. Men et Spørgsmaal bliver det dog, om Udbyttet i noget Mon vil kunne ventes at opveie Bekostningen ved en Engelsklinie i Fællesskolen, naar denne Linie saaledes vel ikke kan paaregnes at blive fulgt af andre Elever end dem, der slutte sin Skolegang med Fællesskolen, det vil sige, af andre end dem, der egentligt tilhøre Borgerskolen.

Et ikke mindre tvivlsomt Spørgsmaal forekommer det Ephoratet at være, om der endnu hos os er eller rettere føles en saadan Trang til realistisk Specialfordannelse, at Realgymnasier, som de af Kommissionen foreslaaede, kunne ventes benyttede i et nogenlunde rimeligt Forhold til de med samme forbundne betydelige Udgifter, om altsaa ikke hver enkelt Elevs Undervisning vil komme til at falde uforholdsmæssigt kostbar. Det har været en almindelig Erfaring og almindelig Klage, at Realundervisningen i de kombinerede Skoler sjeldent er bleven gjennemgaaet af Eleverne, uagtet dog denne har tilbudt sig at afslutte Elevens Fordannelse i en tidligere Alder, end Realgymnasiet vil paatage sig, hvilket dog under vore indskrænkede Forholde tør for de Fleste have vel saa stor Vægt som den fuldkomnere Organisation og den fuldstændigere Undervisning. At heller ikke den Kongelige Commission har stolet paa Tiltrækningskraften af den fuldkomnere Organisation alene, sees deraf, at Commissionen søger at skaffe Realgymnasiet en ydre Støtte og Anbefaling i de Udsigter til Fordele, som den foreslaar at tilbyde Realgymnasiasterne. Naar Realgymnasiet giver

Adgang til Examen artium, og dermed aabner Døren til Krigsskolen og det vordende polytekniske Institut, maaske ogsaa til at gaa Universitetsveien og opnaar alle deraf flydende Fordele, saa er vel derved sørget for, at Realgymnasiet faar udenfra givet, hvad det i sig selv maatte mangle i Tiltrækningskraft. Men denne Fordel svækkes igjen noget ganske betydeligt derved, at allerede Afgangsexamen fra Fællesskolen efter Commissionens Forslag vil skaffe Eleven Ret til at tage pharmaceutisk Examen, oplukke Døren til den høiere Landbrugsskole, give Haab om at komme i fortrinlig Betragtning til Ansættelse inden Told-, Post-, Telegraph- og Udskiftningsvæsenet, aabne en Snarvei til Universitetet, ja maaske endog til uden videre Prøve at betræde det, som studerende Jurister, Medicinere og Mineraloger. Om den sidstnævnte Rettighed for Fællesskolens Elever sees vel Commissionen selv at være i Tvivl, og Tvivlen deles ganske af Ephoratet, som ingenlunde kan anse det for ønskeligt, at Landet oversvømmes af en Hær af halvstuderede Næringsdrivende paa Videnskabens Mark, helst Jurister og Læger. Men selv om denne Rettighed strøges, vil dog et Kursus i Fællesskolen endda tilbyde saa mange og forholdsvis saa let opnaaelige Fordele, at Realgymnasiet med sine større Fordringer efter Ephoratets Formening ikke kan gjøre sig Haab om synderlig Søgning, ialfald ikke i rimeligt Forhold til dets Bekosteligbed for det Offentlige. Hvor meget end den høiere Almendannelse maa skattes, tør det dog ikke derover tabes affyne, at vort Lands og Folks svage Bæreevne allerede er saa medtaget, at Nødvendigheden hos os mere end andensteds kræver en streng Begrændsning af de Offere, der her forlanges, forsaavidt de ikke kræves med en anden ligesaa bydende Nødvendighed af Hensynet til det til Landets indsigtsfulde Styrelse fornødne Embedsværk. Hvor dette Hensyn ikke er tilstede, vil det hos os altid maatte spørges, om Offerne ogsaa i Virkeligheden komme Landets Borgere tilgode i en Udstrækning, som for dem opveier Udgiften. Ephoratet, der, som sagt, nærer en høi Grad af Tvivl om dette Spørgsmaals Besvarelse med Ja, forsaavidt Realgymnasierne angaar, kan

ikke andet end ganske slutte sig til Commissionen, naar den begrændser sit Forslag derhen, „at der ialfald oprettes nogle enkelte Skoler til Meddelelse af en videregaaende Realdannelse." Naar disse enkelte Skoler indskrænkedes til 2 eller 3 og sattes i Forbindelse med de nuværende fuldstændige lærde Skoler, som ere i Besiddelse af selvstændig Formue og derfor kræve mindre offentlige Tilskud, turde saavel den virkeligt forhaandenværende Trang blive tilfredsstillet som Byrderne blive mindre følelige. Ephoratet skal ogsaa tilføie, at vi endog for den ganske forberedende Undervisning have rigt doterede Skoler, navnligt her i Throndhjem en Borger- og Realskole, som let med nogen Omformning maatte kunne benyttes til Commissionens Fællesskole.

Foruden den Anstødssten for Realisationen af Commissionens Skoleplan i dens Helhed, som ligger i Udgifterne, turde ikke mindre Anstød være at befrygte paa Grund af de Fordringer, Planen gjør til Elevernes Kræfter. Ingen Skole kan gjøre Regning paa at blive søgt af lutter lyse og lette Hoveder; Flerheden vil altid bestaa af Elever med almindelige Evner, og herpaa maa Skoleplanen være beregnet. Men allerede nu høres der af Forældre og Andre ikke lidet Klagemaal over, at de mindre udrustede Elever lide under en Overlæsselse og Overanstrængelse, som efterlader en betænkelig ikke blot physisk men ogsaa sjælelig Svækkelse hos dem, og at selv meget flinke Elever efter endt Skolekursus vise sig at have kjøbt sin Uddannelse med en nedbrudt Helbred. Ephoratet antager vel, at Skylden for en Del er at søge i hele Nutidens Opdragelse, men kan dog hellerikke frigjøre sig fra den Frygt, at Skolearbeidet er blevet for svært for de unge Kræfter. Commissionens Skoleplan formindsker imidlertid ikke Arbeidet; den forøger Fagene og forlanger Skoletiden, hint ved at overflytte Fag, som nu ere henlagte til Universitetet, dels til Fællesskolen, dels til Latingymnasiet, dette ved at forøge Timetallet og optage Eleverne i en for denne Fagmængde altfor betænkelig ung Alder, det Første i en saadan Grad, at man visseligt maa befrygte, at det maa drage en endnu videre Forøgelse af

Timetallet efter sig. Den fordrer saaledes optaget i Fællesskolens Fagkreds Naturlærens Elementer og det i en ikke ringe Udstrækning: en almindelig Betragtning af de gasformige, flydende og faste Legemers Beskaffenhed, Kjendskab til de vigtigste Grundstoffe, til Varmelæren, Elektriciteten, Mekanikens Hovedregler om Ligevægt og Bevægelse, Lydlæren, Lyslæren, Galvanismen og Elektromagnetismen. Til Gjengjæld formindskes vistnok Udstrækningen af den mathematiske Undervisning; men det fulde Mon tages tilbage i Latingymnasiet ved Optagelse ikke alene af Arithmetik og Plangeometri i det gamle Maal, men ogsaa Plantrigonometri og Stereometri. Ligesaa forlanges Oldnorsk optaget som nyt tvungent Fag i Latingymnasiet. Ephoratet kan ikke bifalde denne Fagforøgelse. Vistnok hører det foreslaaede Tillæg i Mathematik, og den Kundskab, der er tænkt at skulle meddeles i Naturlæren, til det Elementære i Fagene, og kunde forsaavidt ikke upassende faa Plads i den Skole, der skal lægge Grundvolden for høiere Almendannelse. Men ligeoverfor saa advarende Kjendsgjerninger som dem, der haves fra Skolelivet hos os, maa Tanken om en muligst fuldstændig Elementærundervisning vige for det Betænkelige i at gjøre endnu yderligere Fordringer, end allerede skeet, til Barnets og den Unges Kræfter. Der synes saa meget mindre at være nogen fuld Opfordring til at opgive den Lettelse, som den nærværende Fagfordeling mellem Forskolen og Universitetet yder den Studerende, da disse Fag kræve for at opfattes og beholdes en Udvikling af Kombinationsevnen, der gjør dem til mere passende Gjenstande for Akademikerens Studium end for Skoledrengens Oplærelse, og da Universitetet baade er i Besiddelse af de dygtigste Kræfter til at gjøre Studiet tiltrækkende, og det fuldstændigste Apparat til at gjøre Gjenstanden klar. Det Samme gjælder for en Deel ogsaa om Oldnorsken, der vistnok baade har historisk Betydning for os og stort Værd for Undervisningen i Modersmaalet; men det vil sige Værd for Læreren, — for Lærlingen derimod vil Udbyttet neppe blive stort, førend han besidder Modenhed nok til at foretage et egentligt, sammenlignende Sprogstudium. Saavel

Oldnorsken som Naturlæren og de videregaaende mathematiske Discipliner synes derfor, efter Ephoratets Mening, helst at burde beholde sin hidtidige Plads som Andenexamensfag. Forøvrigt indrømmer Ephoratet, at dersom Oldnorsk skal optages som Skolefag, maa det i Commissionens Plan opstillede Maal for samme erkjendes at være passende.

Ved en Opgivelse af Naturlære og Oldnorsk som Skolefag, samt ved en Indskrænkning i det mathematiske, maaske ogsaa i det naturhistoriske Lærestof, vilde ikke blot en ønskelig Begrændsning af Skoletimerne kunne opnaaes, men ogsaa noget mere Tid kunne vindes for Historie, Græsk og Religion, hvilke Fag efter Ephoratets Mening ikke i Commissionens Plan ere komne i saadan Betragtning, som deres Vigtighed udkræver. At Græsken først i Latingymnasiet indtræder som Skolefag, kan maaske ikke uden Forstyrrelse i Planen godt være anderledes. Ephoratet, der bekjender sig til den Mening, at den lærde Skole som saadan bør have sit Tyngdepunkt i Studiet af de gamle Sprog, maa dog beklage dette og anse det for Planens svage Side, paa hvilken der kun til Nød kan bødes ved et forøget Timetal for Græsken i Latingymnasiet. Herpaa synes Græsken idetmindste at have Krav saavel paa Grund af sin betydningsfulde Historie og den dannende Indflydelse, dets eiendommelige Skjønhed udøver, som paa Grund af sin Rigdom og Vanskelighed baade i Hensende til Former og Gloser. Bedst var det vel, om den kunde have været tildeelt saavidt Plads allerede i Fællesskolens sidste Klasse, at Grammatikens paradigmatiske Deel der kunde blive gjennemgaaet. Kun paa denne Maade synes det Ephoratet, at ogsaa Religionsundervisningen i Latingymnasiet efter Planen vil kunne have Fremgang. Allerede i Fællesskolen er der tilmaalt Religionsundervisningen knap Tid. Men at dette Fag i Latingymnasiet kun faar 1 Time ugentlig, og at der i denne ene Time fra 2den Klasses 2det Halvaar af skal ved Siden af Kirkehistorie gjennemgaaes et Evangelium og Galaterbrevet af noget nær Begyndere i Græsk, der ere ganske fremmede for det nytestamentlige Sprogidiom, dette er, efter Ephoratets Mening, en uhold-

bar Ordning. Heller ikke kan Ephoratet anſee det Krav, man maa ſtille til Skolen, paa at forhjælpe Eleverne til den i Livet ſaa høiſt fornødne Sammenhæng i Erkjendelſen af Chriſtendommens Sandheder for fyldeſtgjort alene ved en ſpredt Gjennemgaaelſe af Lærens Hiſtorie. Angaaende Tydſkens Overlegenhed i Timetal paa Undervisningens første Trin maa Ephoratet henvise til Adjunkt Vedelers Bemærkninger, ſom man forſaavidt finder vel grundede. Udelades Tydſken af 1ſte Klaſſes Timetabel, vil man ogſaa nærme ſig mere et paſſende Forhold til 9-Aarsalderen, og Barnet ſpares noget for at opſlide ſine ſmaa Kræfter allerede i 1ſte Skoleaar.

At Undervisningen i adſkillige Fag afſluttes med Fællesſkolen, finder Ephoratet anbefalelſesværdigt, naar der ikke i de ſamme Fag examineres ved Examen artium. Ved Commiſſionens Forſlag angaaende denne Examen, ſom vel ſynes tungvindt, men ogſaa derhos ſaa betryggende for en rigtig Bedømmelſe af Examinanderne ſom muligt, ſkal Ephoratet ikke videre opholde ſig, men alene til Slutning bemærke, at de Erfaringer, man hidtil har havt om Privatdimiſſionen, ſynes at tilraade Faſtſættelſe af et viſt Minimum af Tid mellem Fællesſkolens Afgangsexamen og Examen artium for de Studerende, der ikke beſøge Gymnaſierne.

Throndhjem den 23de April 1866.

C. Motzfeldt. **A. Grimelund.**

Afſkrift af Throndhjems Kathedralſkoles Lærermøders Forhandlingsprotokol, forſaavidt angaar den af det Kongelige Kirkedepartement ved Ephoratets Skrivelſe af 29de December 1865 forlangte Erklæring i Anledning af den ved Kongelige Reſolutioner af 14de Februar og 28de April 1865 naadigſt nedſatte Commiſſions Udkaſt til en forandret Ordning af det høiere Skolevæſen.

Lærermøde den 6te Februar 1866. Samtlige

Lærere tilstede. — — — — Man begyndte paa Gjennemgaaelsen af det af Departementet oversendte Udkast til Skoleplan af den i forrige Aar nedsatte Commission; man diskuterede enkelte Punkter og enedes om til et Møde om 8 à 14 Dage hver for sig at have nedskrevet sine Formeninger om de Punkter, hvorom der kunde være at afgive fra Udkastet mere eller mindre disenterende Erklæring.

Lærermøde den 20de Februar 1866. Samtlige Lærere tilstede. — — — — Derpaa gik man over til at behandle de i forrige Møde omtalte Commissionsforslag. Overlærer Petersen fremlagde en Begrundelse af den Mening, at Latin skulde være obligatorisk Fag for alle de Elever, som fra Fællesskolen skulde gaa over i et af Gymnasierne, og at Engelsk alene skulde læses af dem, hvis Skolegang afsluttedes med Fællesskolen, og at Undervisningen heri indskrænkedes til de 3 sidste Aar med 6 Timer ugentlig, saaledes at de derved for dem ledigblevne 6 Timer i 3die Fællesklasse anvendtes til Skrivning og Tegning, og at der i Realgymnasiet ikke læses Latin, men derimod Engelsk bliver obligatorisk Fag for Alle. — Overlærer Carstens ligesaa, om at Pontoppidans Forklaring først paabegyndes i 4de Fællesklasse, og derimod Læsningen af Bibelhistorie afsluttes med 4de istedetfor 5te Fællesclasse; — han kunde ikke være enig med Commissionen i dens Forslag om Udelukkelsen af Brugen af en dogmatisk Lærebog i Gymnasierne, men benholdt sig til Professor Nissens derom yttrede Anskuelse. — Binsnes var enig med Overlærer Carstens med Hensyn til Religionsundervisningen i Fællesskolen, men benholdt sig til Commissionens Forslag med Hensyn til Undervisningen i Gymnasierne. — Adjunkt Dons erklærede sig enig med Overlærer Carstens. Adjunkt Dons fremlagde Bemærkninger om den mathematiske Undervisning i Fællesskolen, der gik ud paa, at det forekom ham tvivlsomt, om Geometrien med Frugt kunde læses paa dette Stadium uden en med samme Haand i Haand gaaende theoretisk Begrundelse af enkelte Dele af Arithmetiken, medens han udtalte sig billigende om den foreslaaede Undervisningsplan i det Hele taget i Mathematik. — Adjunkt Arentz fremlagde Be-

mærkninger i Anledning af Engelskens og Latinens Stilling i Fælleskolen, der var noget forskjellige fra Overlærer Petersens Forslag til en Forandring, til hvilket han dog gik over. Med Hensyn paa Oldnorsk udtalte han det som ønskeligt, at Læsningen fordeltes saaledes, at Sagalæsningen forendel indskrænkedes, for at man kunde vinde Tid til at gjennemgaa nogle flere af den ældre Eddas Digte. — Adjunkt Nygh fremlagde nogle Bemærkninger om Oldnorskens Stilling, idet han troede, at den i Udkastet ikke havde faaet sin rette Plads, og at den, hvis den overhovedet skulde optages, burde indføres paa et langt tidligere Trin af Undervisningskredsen. Med Hensyn paa Maalet for den græske Undervisning i 3die Gymnasialklasse foreslog Overlærer Carstens en anden Fordeling, saaledes at Noget af hvad der nu er lagt til 3die Klasse, skulde lægges til 2den, og som en Følge deraf 1ste og 2den Klasse istedetfor 8—6 Timer skulde faa 7—7, da Maalet i 1ste antages alligevel at kunne naaes. For at vinde Timer til den forøgede Undervisning i Religion — dog ikke alene af Hensyn dertil, men ogsaa for at indskrænke Oldnorskens Læsning — foreslog han, at der fra dette Fag skulde tages Timer til Religion, og Oldnorsken blot indskrænkes til Læsning af Sagaer. Med Hensyn paa Hebraisk foreslog han, at der burde være Adgang til at nyde Undervisning deri ved Latingymnasiet.

Under de om de forskjellige fremlagte Forslag reiste Diskussioner erklærede man sig i mere eller mindre Grad enig i dem, og da Enkelte ønskede at fremlægge de til Forslagene knyttede Begrundelser i en noget forandret Form, enedes man om atter at foretage Sagen i et Møde om 8 á 14 Dage, hvori den da kan afsluttes.

Lærermøde den 6te Marts 1866. Samtlige Lærere tilstede. — — — — Man gik derpaa over til at fortsætte Behandlingen af det fra Departementet til Erklæring oversendte Commissions-Forslag angaaende Skolevæsenets Ordning. Med Hensyn til de Hovedpunkter, hvorved Commissions-Udkastet adskiller sig fra den nu bestaaende Ordning, nemlig Fælleskolens Bibeholdelse til 15—16 Aars-Alderen, dernæst en fuldstændig

Adskillelse af Latin- og Real-Elever, — den for enkelte Fag eller Dele deraf afsluttende Examen ved Fællesskolen; den Orden, hvori Sprogene indtræde, — Henlæggelsen af en Del af Naturfagene til Skolen, — endelig Hovedtrækkene af Examen artium's Ordning, navnlig hvad angaar den skriftlige Prøves Afholdelse ved Skolerne, udtalte man sig i det Væsentlige enig med Commissionen."

Overlærer Petersens i forrige Møde omtalte Erklæring, som atter forelæstes, lyder saaledes:

„Det af den nedsatte Skolecommission oversendte foreløbige Udkast til en ny Skoleplan, forekommer mig i et Punkt at indeholde en Bestemmelse, der ikke rigtig stemmer med den Betragtning, der har ledet Commissionen ved Opstillingen af ovennævnte Plan og derfor tillige virker forstyrrende ved dens Gjennemførelse, — jeg mener Forholdet mellem Latin og Engelsk i Fællesskolen og Realgymnasiet.

Det maa vel fornemmelig siges at have været to Hensyn, der hos os have fremkaldt Ønsket om en Reform i vort høiere Skolevæsen, ialfald nærmest foranlediget Nedsættelsen af den nuværende Skolecommission, — nemlig Nødvendigheden af under den nuværende Ordning allerede i Barnets 10de—12te Aar at tage en Bestemmelse for dets Fremtid, og den mislige Tilstand, hvori Realundervisningen hidtil i vort Land har befundet sig, som Følge dels af at den har været afsluttet for tidlig til at der gjennem den kunde erhverves en Dannelse, der endog kun tilnærmelsesvis kunde stilles sammen med den ved de lærde Skoler naaede, dels, og kanske fornemmelig, af at der ikke har været tilstrækkelig skjelnet mellem Realskole og Borgerskole, saa at paa de fleste Steder den saakaldte Realskole væsentlig kun har været Borgerskole. Commissionen har derfor paa den ene Side foreslaaet Realundervisningen gjennem et Gymnasium udstrakt til et ligesaa langt Tidsrum, som Latinundervisningen varer, og tillige sat den i umiddelbar Forbindelse dels med Universitetet dels med andre mere specielle Dannelses-Anstalter; — paa den anden Side har den tænkt sig Fællesskolen forlænget til det 15de à 16de Aar, saaledes at

den skulde blive en forberedende Skole for begge Gymnasierne, derimod en afsluttende Skole for dem, som derfra umiddelbart maatte gaa over i en praktisk Livsvirksomhed.

Spørgsmaalet bliver da, om Fællesskolen paa en naturlig Maade kan indrettes saaledes, at den paa engang kan tjene alle disse tre Formaal. Er det nu den forberedende Skoles Opgave, foruden at meddele en vis Sum af Kundskaber og Færdigheder, som Enhver trænger til i Livet, — at lægge det Fundament, hvorpaa et dybere og videregaaende Studium i forskjellige Retninger senere kan bygges, navnlig da at udvikle de aandelige Evner paa en saadan Maade, at de med Lethed kunne bearbeide og ordne det givne Stof; — er man endvidere enig om, at det er gjennem Sprogstudierne dette Maal væsentlig maa søges naaet, hvad enten det nu er gjennem et Latin- eller Realgymnasium man afslutter sin Dannelse, og at af alle Sprog det latinske er det, der bedst egner sig hertil baade paa Grund af sin egen Natur og sit Forhold til de vigtigste nyere Sprog, — saa følger heraf, at den forberedende Skole i Et og Alt maa blive fælles for Latin- og Realgymnasiet. Anderledes bliver Forholdet mod dem, som Livsforhold eller andre Omstændigheder ikke tilstede at lægge an paa en fuldstændigere Uddannelse, og hvis Skoledannelse derfor maa afsluttes allerede med Confirmations-Alderen. Her maa det blive Skolens væsentlige Opgave, nogenlunde afsluttet at bibringe dem de Færdigheder og Kundskaber, de senere mest ville faa Anvendelse for i det praktiske Liv; for dem vil altsaa ikke Latin passe som Undervisningsfag; derimod synes Engelsk meget passende og naturligt at træde i dets Sted som det Sprog, de i Forening med Tydsk ville faa mest Anvendelse for. Fællesskolen vil da komme til at meddele dem en afsluttet Undervisning i alle sine Fag, undtagen i Fransk, som derfor ogsaa bør være et valgfrit Fag.

Efter det ovenfor Udviklede vilde man altsaa faa en Fællesskole, hvor Alle læste det Samme, alene med den Undtagelse, at de, som derfra vilde gaa over i et af Gymnasierne, maatte læse Latin, de øvrige Engelsk. Dette er ogsaa Commissionens

Forslag, forsaavidt som de, der have gjennemgaaet Fællesskolens 6 Klasser, og i de 4 sidste af disse læst Latin, derfra kunne gaa over enten i Latin- eller Realgymnasiet. Men istedetfor at gjøre Latin obligatorisk for alle dem, der ville gaa over i et af Gymnasierne, opstiller den for Realgymnasiets Vedkommende Engelsk som Alternativ med Latin. Af det betydelige Timetal, den har tillagt dette Fag baade i Fællesskolen og senere i Realgymnasiet, som det kanske vil falde vanskeligt nok at faa udfyldt, samt af den Udstrækning, hvori den har tænkt sig Studiet af dette Sprog drevet, ser man, at den har tænkt sig Engelsk stillet op som sprogligt Dannelsesmiddel parallel med Latinen, altsaa ikke væsentlig tillagt det Betydning som aabnende Adgang til dets Litteratur. Men, da det jo har staaet for Commissionen som en Hovedopgave at faa en saadan Ordning af Skolen, at man kunde bie til Barnets 15de à 16de Aar med at bestemme Valget af dets Levevei, og dette kun vil finde Sted for deres Vedkommende, der have læst Latin i Fællesskolen, saasom de, der have læst Engelsk, kun ville faa Valg mellem en mere og mindre fuldstændig Skoledannelse, maa vel Commissionen siges at have forudsat Læsningen af Latin som det Normale og altsaa Rigtigste ogsaa for Realliniens Vedkommende og Valget af Engelsk som Undtagelse, og man har da i dette Commissionens Forslag vanskeligt for at se Andet end enten en Concession til anderledes Tænkende eller et Forsøg med at lægge et af de nyere Sprog med dets Litteratur til Grund for Skoledannelsen. Og ikke at tale om det Mislige i at Skolen opstiller to ligeberettigede, valgfri Fag, som forende til det samme Maal, navnlig, naar de ere af saa væsentlig forskjellig Karakter som Latin og Engelsk, ville vist mange, og kanske de fleste, finde, at, hvis der skulde tildeles et af de nyere Sprog en saadan Stilling i Skoledannelsen, maatte dette ikke blive Engelsk, men snarere Tydsk eller Fransk, som dertil mere egnede.

Hvis saaledes Engelsk kun kom til at læses af dem, hvis Undervisning afsluttedes med Fællesskolen, kunde man rigtignok komme til at antage, at det vilde blive læst af saa faa, at der

kunde blive Spørgsmaal om ganske at sløife det. Dette tror jeg dog ikke vil blive Tilfældet. Jeg vil i saa Henseende blot henvise til Realafdelingerne i de udenfor Christiania værende kombinerede Skoler, hvis fleste Elever gaa ud i Sextenaarsalderen og straks træde over i forskjellige praktiske Livsstillinger. Dette Forhold vil vel, hvis den nye Skoleplan antages, blive noget forandret; men man maa desuden lægge Mærke til, at ikke saa ganske faa Elever, som fra først af have været bestemte til at gjennemgaa den fuldstændigere Skoledannelse, i Løbet af Skoletiden ville befindes at mangle de dertil fornødne Anlæg, — og Realgymnasiet kommer i saa Henseende vistnok ikke til at stille de mindste Fordringer, — og derfor gaa over til Engelsklinien. Og da Læsningen af Latin i saa Henseende netop maa antages at afgive den bedste Prøve, turde det kanske være det Rigtigste at lade Læsningen af Engelsk indtræde et Aar senere end Latinen, for at de, som maatte ønske det, kunne faa Anledning til at prøve sig deri. Engelsken vilde Intet tabe derved, hvis man forøgede Timetallet i de 3 sidste Aar noget, kanske til 6 Timer ugentlig, med Indskrænkning af Tegnetimerne. Disse kunde da faa Erstatning derved, at de Elever, som ikke deltog i Latinundervisningen det første Aar, i disse Timer beskjæftigedes med Skrivning og Tegning, hvilket turde være saameget mere hensigtsmæssigt, som en god Haandskrift maa anses for at være af særdeles Vigtighed for Eleverne i denne Afdeling, der for en stor Del maa tænkes at blive Handelsmænd, Somænd, Kontoristen o. l., og det af Commissionen Skrivningen tillagte Timetal synes altfor knapt sat.

Betragte vi nu den Indskydelse Opstillingen af Latin og Engelsk som Alternativer i Fællesskolen har paa Realgymnasiet, ville vi vistnok finde, at den ogsaa der virker forstyrrende og gjør Brud paa den naturlige Ordning. Det maa nu straks blive paafaldende og vække Betænkelighed, at den Adgang, som det jo er Meningen ogsaa Realgymnasiet skal give til Universitetet, kommer til at indbefatte to Klasser Individer med en ikke saa ganske lidet forskjellig Dannelse. Dernæst har jo, som for paapeget, Latinen i Fællesskolen væsentlig sin Betydning

som i sproglig og logisk Henseende formelt Dannelsesmiddel, hvorimod senere i Latingymnasiet dette Formaal træder i Baggrunden for hvad der er det egentlige Hovedformaal ved Læsningen af de klassiske Sprog, nemlig det noiere Kjendskab til og den dybere Indtrængen i den antike Tids egentlige Indhold. Men dette har ingen Anvendelse paa Realgymnasiet, hvor Tyngdepunktet i Dannelsen jo bliver de mathematiske og naturhistoriske Fag. Vil man tillægge den fortsatte Latinlæsning nogen væsentlig Betydning i den gjennem Realstudierne vundne Dannelse, maatte de klassiske Studier vist drives i en langt større Udstrækning end nu kan blive Tilfældet. Commissionen synes ogsaa i Følelsen heraf at have sat det Maal, den formener kan naaes i Latin i Realgymnasiet, temmelig høit, nemlig til næsten Halvparten af hvad der ventes læst i Latingymnasiet; men hvis Læsningen ikke skal blive altfor overfladisk og saaledes uden Betydning, maa man nære nogen Tvivl om, at dette Maal kan naaes i Realgymnasiets 3 Timer imod Latingymnasiets 10—11—11 ugentlig, især naar tillige tages i Betragtning den langt større Dygtighed, Eleverne der snart gjennem et stærkt drevet Latinstudium ville erhverve, og den store Hjælp til en lettere Forstaaelse af de læste Forfattere, de ville have i det græske Sprog og sit fortroligere Kjendskab til den gamle Historie. Den Lettelse, Læsningen af Latin i Realgymnasiet vil yde dem, der senere skulde bestemme sig til at gaa over til de humanistiske Studier, er et fra Skolens Standpunkt uberettiget Hensyn; deres Antal vil vist ogsaa blive meget ringe. — Til hvad der saaledes forekommer mig at tale mod Fortsættelsen af Latinlæsningen i Realgymnasiet kommer endnu en Omstændighed, som synes mig at være af afgjørende Betydning, nemlig Hensynet til det engelske Sprog. Det maa jo efter Commissionens Forslag antages, at de Fleste, som gaa over i Realgymnasiet fra Fællesskolen, ville have læst Latin, som de altsaa skulde fortsætte med i Realgymnasiet, og at følgelig de allerfleste ville komme til at gjennemgaa dette uden at læse Engelsk. At den Adgang, som nu haves til at læse Engelsk ved Latinskolerne, er foreslaaet ophævet, er ganske vist i

sin Orden, da Skolen jo ikke kan lære En Alt, og det for en Student med den sproglige Uddannelse, som Latingymnasiet giver, maa være en let Sag at tilegne sig Sproget i den Udstrækning, som nu fordres ved Examen artium. Men Realeleven vil for det Første ikke med samme Lethed kunne tilegne sig Engelsk som hin, og dernæst vil det være af langt større Vigtighed for ham at kunne Engelsk, i al Fald ved Udtrædelsen af Realgymnasiet, saa mangfoldig Brug vil han faa for det ved sine Studier. Saavidt mig bekjendt, fordres jo ogsaa nu Engelsk ved Optagelsesprøven til Krigsskolen.

Min Mening bliver altsaa i Korthed den, at Latin skulde være obligatorisk for de Elever af Fællesskolen, som derfra ville gaa over i et af Gymnasierne, at de øvrige skulle læse Engelsk som maaske burde indtræde et Aar senere end Latinundervisningen, og at Læsningen af Latin ikke fortsættes i Realgymnasiet, men at derimod Engelsk der læses af alle."

I det af Petersen her Yttrede erklærede de øvrige Lærere sig i det Væsentlige enige, Knudtzen og Arentz dog saaledes, at de vistnok helst havde ønsket, at der i Realgymnasiet maatte kunne være Anledning til at udvide det i Fællesskolen erhvervede Kjendskab til Klassikerne, men at de troede, at dette dog maatte tilsidesættes for den ogsaa efter deres Mening vigtigere Fordring, at samtlige Realister læse Engelsk. Cand. Vinsnes og Adjunkt Bedeler henholdt sig til den Sidstes senere anførte Erklæring.

Overlærer Carstens's Bemærkninger lyde saaledes:

„Med Hensyn til den af Commissionen opstillede Plan for Religionsundervisningen kan Undertegnede ikke finde det tilraadeligt, at Læsningen af „Pontoppidans Forklaring" paabegyndes saa tidligt, som af Commissionen foreslaaet, nemlig i Fællesskolens 3die Klasse. „Pontoppidans Forklaring" maa vistnok ansees for en altfor vanskelig Bog for Elever i en Alder af 11—12 Aar; de ere da for lidet udviklede til at kunne opfatte og analysere Bogens korte og indholdsrige Svar i disses fulde Betydning, eller til at beholde ret meget af Lærerens mundtlige Udvikling. Det kan befrygtes, at en i en saa tidlig Alder

paabegyndt Udenadslæsning af denne Bog hos Mange kun vil lede til en tankeløs Opramsen af Bogens Ord, der senere vil være til Hinder for en inderligere og mere bevidst Opfattelse af de deri indeholdte Sandheder. I saa Henseende vilde allerede Meget være vundet ved 1 Aars Udsættelse. Da jeg efter den her ved Skolen vundne Erfaring tror at kunne antage, at 60—70 Timer under almindelige Omstændigheder fuldkommen ville være tilstrækkelige til den første Gjennemgaaelse af „Forklaringen," uden at Eleverne derved ville overanstrænges, behøver Læsningen deraf, for at være fuldendt med 5te Classe, formentlig ikke at paabegyndes før i 4de Classes 2det Halvaar. I 3die Classe kunde da et saavidt større Kvantum læses af Bibelhistorien, at denne kunde være gjennemgaaet i sin Helhed, eller ialfald ud Apostelhistorien til Udgangen af 4de Classe, — hvorhos man i samme (3die) Classe kunde forberede den senere Læsning af Forklaringen ved en gjentagen Repetition af Katechismen, hvorved den mundtlige Katechisation søgte i høiere Grad at nærme sig Forklaringens Form, end der kan antages at have været Anledning til i 1ste og 2den Classe. Med Commissionen maa jeg være enig i, at Undervisningen i Bibelhistorie bør afsluttes med Fællesskolen; derimod maa jeg med Hensyn til den dogmatiske Lærebog tiltræde den af Prof. Nissen (Comm. Betænkn. p. 90) yttrede Anskuelse, at Troes- og Sædelæren ogsaa i Gymnasierne bør gjennemgaaes i en mere systematisk Fremstilling. Jeg kan nemlig ikke indrømme, at den systematiske Fremstilling af den christelige Troes- og Sædelære som „Pontoppidans Forklaring" i en modnere Alder vistnok vil erkjendes at indeholde, i Regelen vil staa saa klart for, eller være saa fuldkommen tilegnet i den Alder, hvori Fællesskolen antages at afslutte sit Cursus (15—15½ Aar), at den Skole, der forøvrigt saavel i humanistisk som i realistisk Retning tilbyder sine Elever en saa rig Anledning til videre Uddannelse og til en bevidst og fyldigere Opfattelse af Livets og Naturens Phænomener, bør lade den religiøse Side af Dannelsen forholdsvis træde i Baggrunden, ved ikke at befæste og noiere udvikle deres Indsigt i Religionsbegrebernes dogmatiske Sam-

menhæng paa den i Fællesskolen lagte Grundvold, — saameget mindre, som Pluraliteten af dem, der have gjennemgaaet Skolens fuldstændige Cursus i den ene eller den anden Retning, maa antages at ville indtræde i mere fremragende Stillinger i Livet, hvor en velbefæstet og klar Indsigt i den christelige Troes- og Sædelære maa anses for at være af fortrinlig Vigtighed — ogsaa for dem, der ikke agte at indtræde i den geistlige Stand. Vistnok har Commissionen, idet den befrygter, at en videregaaende dogmatisk Lærebog let kan streife ind paa den theologiske Videnskabs Gebet, fremhævet, „at de dogmatiske Begreber i de høiere Classer vil søges klargjorte og udvidede under Læsningen af Kirkehistorien og det nye Testamente." Men, om man ogsaa vil se bort fra, at Fristelsen til at streife ind paa den videnskabelige Exegeses Gebet under de givne Omstændigheder i Grunden ligger lige nær, vil dog den Behandling, som derved bliver de christelige Lærebegreber tildel, efter Sagens Natur blive noget spredt, snart ske med større, snart med mindre Vidtløftighed, snart med stærkere Betoning af et enkelt dogmatisk Punkt, snart af et andet, — alt efter Lærerens specielle Aandsretning og tilfældige Omstændigheder; det forbindende Led o: Lærebogen, der skal paavise Begrebernes organiske Sammenhæng og bringe dem til Elevernes Bevidsthed i en mere stringent og objektiv Form, end ialfald den mundtlige Exegese formaar, vil savnes. Hertil kommer, at Eleverne i Latingymnasiet efter at have læst Græsk kun i ½ Aar neppe endnu kunne siges at være Sprogets Former og Gloseforraad i den Grad mægtige, at det nytestamentlige Sprogidiom ikke vil twinge dem til ofte, navnlig i Brevene, at dele sin Opmærksomhed mellem Form og Stof, paa en Maade, der vil være til Hinder for det Sidstes fulde Tilegnelse i den af Commissionen tilsigtede Retning. Naar der undertiden af Enkelte har været udtalt Frygt for, at en fornyet Gjennemgaaelse af det gamle Stof i en mere methodisk Form let kan frembringe Lede hos Disciplene for den hele Religionsundervisning, synes Forklaringen heraf snarere at maatte søges i de hidtil brugte Lærebøgers tunge Form og det med den sædvanlig forbundne

Apparat af en Masse fra deres Sammenhæng losrevne Bibelsteder, der, som bestemte, til Udenadslæsning, synes mere at egne sig for en yngre Alder og derfor vel burde holdes borte fra en saadan kortfattet dogmatisk Lærebog, hvorom der paa dette Trin kunde blive Tale. Overhovedet forekommer mig det Timetal, som Commissionens Forslag tildeler Religionsundervisningen i Gymnasierne, at være altfor knapt tilmaalt. Hvis Savnet af en dogmatisk Lærebog skal erstattes ved Læsningen af et Evangelium og Galaterbrevet, maa denne vistnok ske paa en anden og fyldigere Maade, end det efter de ialfald ved Throndhjems Skole af Disciplene brugte Fortolkninger kan formodes hidtil at have været Tilfældet. Til Læsning af et Evangelium og Galaterbrevet er af Commissionen anslaaet 1 Time ugentlig i 1 Aar (2den Gymnasialclasses 2det Halvaar og 3die Gymnasialclasses 1ste Halvaar): 30 eller, om man vil sloife Halvaarsrepetitionen, høist 35 Timer, — et Timeantal, der hidtil fuldkommen er medgaaet alene til Læsning af et Evangelium, og neppe længer vil strække til, naar der skal tages specielt Hensyn til Lærens Udvikling; for Galaterbrevet ved hvis Læsning der vistnok, ifald den skal blive frugtbringende for Eleverne, maa gaaes forholdsvis langsommere tilværks, end ved Evangelierne, vil saaledes ingen Tid blive tilovers. Hvad enten man bestemmer sig for Indførelsen af en dogmatisk Lærebog eller ikke, synes derfor en Forøgelse af Timetallet at være nødvendig, — saaledes at Religonsundervisningen tildeles ialfald 2 Timer ugentlig i de 2 øverste Gymnasialklasser, istedetfor, som af Commissionen foreslaaet, 1. De hertil fornødne Timer kunde maaske med mindst Ulempe tages fra Norsken, saaledes, at Læsningen af Oldnorsk blev at indskrænke alene til Læsning af Grammatik og et Par Sagaer, hvorved ethvert billigt Krav til dette Fags Indførelse i Skolen synes at maatte være fyldestgjort, — da Skolens Maal for Undervisningen i Oldnorsk neppe bør strækkes videre end til at bibringe dens Elever saavidt Kjendskab til Sprogets Former og Litteratur, at derved deres Interesse kan vækkes og

anspores til et senere, mere dybtgaaende Studium, der retteſt hører hjemme ved Univerſitetet.

Maalet for Undervisningen i Græſk, der i Commiſſionens Udkaſt er henviſt til Latingymnaſiet med 21 Timer i 3 Aar (ɔ: 8—6—7), ſees at være det ſamme, ſom nu fordres til examen artium, naar alene undtages en kort Overſigt over Litteraturen (efter Tregder). Ligeſom jeg ikke nærer nogen Betænkelighed ved, at Undervisningen i Græſk opſættes til det 15de Aar, ſaaledes antager jeg ogſaa, at Maalet under almindelige Omſtændigheder maa kunne naaes med det af Commiſſionen foreſlaaede Timetal, naar dette kun ingen yderligere Indſtrænkning lider, f. Ex. ved Afgivelſe af Timer til Mythologi. Dog maa det befrygtes, at det for øverſte Gymnaſialclaſſe opſtillede Aarspenſum (ɔ: 3—4 Bøger af Homer eller en Tragedie, Platons Apologi og 1 Tale af Demosthenes eller hvad der træder iſtedetfor de 2 ſidſtnævnte Forfattere, fremdeles ſammenhængende Læsning af den ſtørſte Del af Syntaxen, attiſke og heroiſke Antikviteter, endelig en kort Overſigt over Litteraturen) vil, man dertil kommer den nødvendige Repetition af Formlæren, ſamt Hovedrepetition af alt det Læſte, hvortil vel den ſtørſte Del af ſidſte Halvaar maa paaregnes, antagelig ikke kunne gjennemgaaes, uden at det enten ſker paa en mindre grundig Maade eller at derved medføres en ſaavel for Eleverne, ſom for den Intereſſe, hvormed Faget bør omfattes, ſkadelig Overlæsſelſe. Paa denne Misligheb kunde der maaſke lempes noget ved at tildele Græſken 7 Timer i hver af de 2 nederſte Gymnaſialklaſſer, iſtedetfor, ſom foreſlaaet 8 og 6; derved kunde man i 2den Claſſe vinde noget mere af Homer, ſamt hvad der fordres af de heroiſke Antikviteter, hvorved 3die Claſſe dog vilde faa nogen Lettelſe. 7 Timer i nederſte Gymnaſialklaſſe antages at være tilſtrækkeligt til Gjennemgaaelſen af Formlæren ſamt 1 Bog af Xenophons Anabasis. Forøvrigt tillader jeg mig at henlede Opmærkſomheden paa det formentlig Ønſkelige i, at det Tillæg af 1 Bog af Homer, der fordres, forſaavidt der læſes en Anthologi, ogſaa udvides til at gjælde det Tilfælde, at der læſes en Tragedie. Efter min Erfaring

kan Læsning af 3 Bøger af Homer, navnlig hvis der, som ofte sker, vælges de kortere, ingenlunde anseés tilstrækkelig til at bibringe Disciplen en grundig og sikker Kundskab til de homeriske Former. Da det vel tør forudsættes, at en Tragedie i Regelen kun vil blive læst med de bedre Aarskuld, til hvilke man kan stille større Fordringer, vil denne Forøgelse neppe kræve forøget Timeantal.

Blandt Latingymnasiets Fag findes Hebraisk ikke opført. Navnlig for det theologiske Studium forekommer det mig at være af særlig Interesse, at den Adgang til at lære Elementerne i dette Sprog, der nu ved Skolen tilbydes de Disciple, som ønske det, heller ikke bør savnes ved Gymnasiet.

Med Hensyn til de blot mundtlige Fag ved examen artium seés Commissionen at have tænkt sig det nuværende Censorvæsen i det Væsentlige bibeholdt uforandret. Til nogen Betryggelse mod ensidige Fordringer eller Misforstaaelse af Skolens væsentlige Maal, der ligesaavel kunne tænkes fra Skolens som fra Universitetets Side, forekommer det mig dog ønskeligt, at der ialfald ved de vigtigere Fag enten stilles 2 Censorer ved Examinators Side, eller at i Tilfælde af en Meningsforskjel mellem Examinator og Censor, hvorved den sammenlagte Charakter ikke lader sig halvere, den mildere Charakter gjør Udslaget. Dette synes saameget billigere som Examinators Votum efter det nu gjældende Forhold i Grunden har dobbelt Vægt af Censors, da han foruden at tildele Charakter, ogsaa selv alene bestemmer hver enkelt Examinations Stof og Maade."

Med Hensyn til det første Punkt, om Bibelhistoriens og Forklaringens Stilling i Fællesskolen,, erklærede Alle sig enige i det Udtalte; i det andet Punkt, nemlig om Bibeholdelsen af en dogmatisk Lærebog i Gymnasierne samt et forøget Timetal for Religionsundervisningen, vare ogsaa de øvrige Lærere enige undtagen Adjunct Vedeler, der henholdt sig til det nedenfor af Cand. Binsnes Anførte; angaaende Maaden, hvorpaa forøget Timeantal skulde skaffes tilveie for Religionen, erklærede Petersen og Dons sig enig med Forslagsstilleren. For det 3die

Punkts Vedkommende (om Græsken) udtalte Alle sig enige i det af Carstens Foreslaaede; hvad Spørgsmaalet om Hebraisk angaar, var Knudtzon, Dons, Arentz og Vinsnes enige med Carstens; hvad endelig angaar Ordningen af den mundtlige Examen, udtalte man det Haab, at der vil blive truffet Foranstaltninger, hvorved Censor sikres den tilbørlige Indflydelse paa Charakterens Bestemmelse.

Angaaende Religionsundervisningen fremlagde Candidat Vinsnes følgende Erklæring, til hvilken Adjunct Vedeler i det Væsentlige henholdt sig.

„Hr. Overlærer Carstens har udtalt sig om Religionsundervisningen baade i Fællesskolen og Gymnasierne; jeg er væsentlig enig med ham i disse hans Udtalelser, navnlig, hvor han paapeger Manglerne ved Commissionens Forslag. De Forudsætninger, hvorfra Overlæreren gaar ud, ere kanske ikke aldeles de samme som mine; jeg skal derfor i al Korthed fremsætte min Mening om Religionsundervisningen i de lærde Skoler. Den frembyder visselig flere Vanskeligheder end Undervisningen i de andre Fag i Skolen. Aarsagen her maa vel ialfald for én Del ligge i den Omstændighed, at det her, (hvor der tales om Undervisning i Christendomskundskab) ikke er det Væsentlige at bibringe Barnet eller den Unge en vis Kundskabsmasse, men at det her mere end i de andre Fag kræves en inderlig og hjertelig Tilegnelse af det Læste. Kan dette ikke opnaaes saa skader Undervisningen i Christendom mere end den gavner. Man kunde derfor være tilbøielig til at henvise Undervisningen i dette Fag fra Skolen til Hjemmet. Men det er ogsaa fra en anden Side, Religionsundervisningen kan sees, og fra dette Synspunkt kan Skolen, den høiere Skole, ikke være ligegyldig for den. Undervisning i Christendom har ikke alene en moralsk Betydning, en Betydning for Livet; den har ogsaa — og det maa ikke glemmes — en anden Betydning. Jeg sigter herved til Christendommens almenmenneskelige Betydning; alle Kundskaber, al Oplysning faar først sit rette Præg, naar Christendommen har faaet sat sit Stempel derpaa. Alle Ting maa sees i Christendommens Lys, al menneskelig Dannelse naar først

sin relative Fuldkommenhed, naar Christendommen har gjennemtrængt den med sin guddommelige Kraft. Dette kan ikke være den høiere Skole i et christeligt Land uvedkommende. Men hvorledes løses nu den dobbelte Opgave? Den første af disse Opgaver kan — som ovenfor berørt — Skolen vise fra sig som sig uvedkommende. Men hvis den nu ikke vil det, maa den gjøre sit for at vinde de Unges Hjerter for Christendommen, gjøre den saa tiltalende for dem som muligt. Man maa ikke overlæsse Eleven med Kundskabsstof og ikke i den barnlige Alder, hvor Modenheden og Modtageligheden mangler, gjøre Christendommen kjedelig ved at indøve i Dogmatik. Undervisningen bør give Barnet og den Unge hvad han paa dette Udviklingstrin er mest modtagelig for og hvad der kan fæste dybest Rod i den Unges Hjerte. Den historiske Undervisning bliver her det Væsentlige ved Siden af Undervisning i den christelige Børnelærdom efter Luthers enfoldige Udlæggelse i hans lille Katechismus. Man maa huske — og det gjælder ogsaa Undervisningen paa et høiere Trin i Skolen, hvor den Unge er kommen mere til Skjels Aar og Alder —, at Christendommen ikke er Dogmatik, men Historie; som saadan er den kommen til os. Jeg henviser til Overlærer Carstens's Betænkning og behøver saaledes ikke nærmere at gaa ind paa Undervisningsplanen og dens Indordnen under Skolens øvrige Fagkreds. Den anden Opgave skal vistnok Religionslæreren være med at løse; men her maa alle Skolens Lærere være ham behjælpelige. Det er meget vanskeligt for Religionslæreren her at opfylde den Forpligtelse, som man med Rette kan stille til ham, da dette Fag, især i de høiere Klasser, hvor just netop Christendommens almenmenneskelige Betydning med mest Held maatte kunne lade sig bevise for Eleven, er tildelt altfor faa Timer. Overlærer Carstens har paavist det praktiske Uudførlige ved Commissionens Plan for Religionsundervisningen i Gymnasierne. Hvis Skolens øvrige Fag — hvilket jeg her ikke skal tillade mig at bedømme — ikke levner Tid til en grundigere Undervisning i Religion, bør dette Fag udslettes af den lærde Skoles Timetabel; thi 1 Times Undervisning om

Ugen er Ingenting og tjener blot til at nedsætte dette Fag baade i Lærernes og Elevernes Øine."

Adjunct Rygh udtalte sig om den historiske Undervisning paa følgende Maade: „Det forekommer mig tvivlsomt, hvorvidt det Maal, som efter Commissionens Udkast er stillet for Undervisningen i Historie, vil kunne naaes med det i Planen forudsatte Timetal. Fordringerne gaa ikke lidet ud over de i den nuværende Undervisningsplan stillede, idet det sidste Aar i Latingymnasiet og en tilsvarende Tid i Realgymnasiet skal anvendes til en fyldigere Fremstilling af et af de nyere Kulturfolks Historie; derhos skal Nordens Historie, efter at være gjennemgaaet i 5te Fællesclasse, paanyt gjennemgaaes i Latin- og Realgymnasiet, som det følger af Sagen selv og som det ogsaa maa sluttes af det større Antal Timer, som her anvendes dertil, i en ny, meget udførligere Fremstilling. De øvrige Dele af Historien blive gjennemgaaede efter samme Maalestok, som hidtil; thi, naar det i Udkastet hedder, at Middelalderens og den nyere Historie skal gjennemgaaes efter en kortfattet Lærebog, kan man vel ikke tænke sig denne mere kortfattet, end de nu brugte, Bohrs og Daaes, der vistnok ikke indeholde mere Stof, end der maa fordres bekjendt ved Udgangen af Skolen. Uagtet disse forøgede Fordringer er Timetallet ikke større end nu ved de combinerede Skoler og endog mindre end ved de fuldstændigste af disse (for Fællesskolen og Latingymnasiet 24 ugentlige Timer, for Fællesskolen og Realgymnasiet 22 Timer). Det er fornemmelig paa enkelte Classer af Fællesskolen, at Arbeidet synes at ville falde altfor tungt; saaledes skal i 3die Classe gjennemgaaes Middelalderens Historie, der siden ikke bliver repeteret, og derhos en Del af Norges Historie, med 3 Timer. Nu udfylder alene Middelalderens Historie et helt Aar i næstøverste eller tredie øverste Classe af Latinskolen med 2 ugentlige Timer. Det større Timetal kan neppe opveie, at Norges Historie i Unionstiden ligeledes fordres gjennemgaaet, og at Gjennemgaaelsen falder paa et saa meget tidligere Trin. Det samme gjælder Fællesskolens 4de Classe, hvori den nyere Historie skal gjennemgaaes og Norges Historie repeteres. En

anden Betænkelighed maa reise sig ved, at disse Dele af Historien skulle gjennemgaaes paa et saa tidligt Trin og siden kun skulle repeteres i 6te Classe tilligemed alt Andet, der er læst i Fællesskolen, med et meget lidet Timetal, og derfor nødvendigvis meget flygtigt. Efter de Erfaringer, man nu har om, hvormeget der glemmes, efter at nogle Aar ere gaaede hen, i hvilke man ikke specielt har beskjæftiget sig med en Periode af Historien, tør det vistnok befrygtes, at man, naar i Gymnasiernes sidste Classe et enkelt Folks Historie skal gjennemgaaes udførligere, vil finde, at Kundskaberne i Middelalderens og den nyere Historie ere saa ringe, at man, for ikke at mangle de nødvendige Forudsætninger, bliver nødt til at repetere det meste deraf. Derved vil Tiden betydelig afknappes for det, der i disse Classer skulde være Undervisningens egentlige Gjenstand. Det maa synes betænkeligt, at de Elever, der gaa over til Realgymnasiet, gjennem det hele Skolekursus ikke komme til, at erhverve grundigere Kundskaber i den ældre Historie, end de, som ville vindes i 1ste eller 2den Fællesclasse ved Gjennemgaaelsen af den ældre Historie i fragmentarisk Fremstilling. Disse maa vistnok ialfald for dem, som læse Latin, blive aldeles utilstrækkelige, og ialfald kommer den gamle Histories Gjennemgaaelse for disses Vedkommende ikke til at staa i Forhold til de øvrige Perioder i Udførlighed.

Mindre heldigt turde det ogsaa være, at Norges Historie i Fællesskolen har faaet Plads forud for Nordens. Det vilde vistnok lette Undervisningen, om Forholdet blev omvendt, da man isaafald ved Gjennemgaaelsen af Norges Historie vilde have de nødvendige Forudsætninger i de almindelige Kundskaber til Nordens fælles Historie. Nu vil man derimod være nødt til ved Behandlingen af Norges Historie idelig at foregribe den følgende Gjennemgaaelse af denne, og Læsningen af Nordens Historie i 5te Classe kommer saaledes til at blive, for Norges Vedkommende i sin Helhed, for Sveriges og Danmarks for en stor Del, en Repetition af det i de foregaaende Classer læste.

Rigtigst turde det være, om Norges og de øvrige nor-

diſſe Landes Hiſtorie kunde gjennemgaaes under Eet efter en Lærebog i Nordens Hiſtorie, der behandlede Fædrelandets Hiſtorie i en forholdsvis udførligere Fremſtilling. Derved vilde man viſtnok i væſentlig Mon lette Arbeidet i Fællesſkolen og hindre den Overlæsſelſe, ſom neppe kan undgaaes, om Commisſionens Plan ſkulde følges for Undervisningen i Hiſtorie."

Med Henſyn til det første Punkt, den mulige Overlæsſelſe, ſaa antog man, at den, forſaavidt den finder Sted, vil tildels kunne afhjælpes ved den af Rygh foreſlaaede forandrede Fordeling af Læsningen af de nordiſke Rigers Hiſtorie, i hvilken man erklærede ſig enig. Angaaende det om den gamle Hiſtorie Yttrede udtalte Overlærer Peterſen, at han af Henſyn til, at den hiſtoriſke Undervisning i Realſkolen forudſatte ſtørre Kundſkab i Middelalderens og den nyere Hiſtorie end den ældre, henholdt ſig til Commisſionens Forſlag. Adjunkt Arentz antog Muligheden af, at man i 6te Fællesklaſſe kunde repetere den gamle Hiſtorie efter en noget udførligere, ſammenhængende Fremſtilling af den. Med Henſyn til Rygbs Udtalelſe om den hiſtoriſke Undervisning i Gymnaſierne antog Adjunkt Arentz, at den Kundſkab til de øvrige Landes Hiſtorie, ſom vil fornødiges til Forſtaaelſen af det enkelte Lands, ſom der ſkal læſes, maa kunne forudſættes beholdt fra Fællesſkolen.

Adjunkt Arentz fremlagde følgende Bemærkninger om Oldnorſk:

„Naar Commisſionen har foreſlaaet at læſe 2 à 3 af den ældre Eddas Digte, finder jeg dette at være baade formeget og forlidet. Det Rigtigſte forekommer mig at være, om man i Skolen ganſke ſloifede al poetiſk Læsning og ikke ſtillede ſtørre Fordringer, end at gjøre Eleven fortrolig med den proſaiſke Sprogbrug, ſaadan ſom den forekommer i Sagaerne og Kongeſpeilet. Man kunde da vinde Tid til en mere omfattende Sagalæsning, ſaaledes f. Ex. til fuldſtændig Gjennemgaaelſe af en mindre islandſk Saga ved Siden af udvalgte Stykker af Kongeſagaerne. Skal man derimod ogſaa tage Poeſien med, maa dog 2 à 3 Eddadigte anſees for Lidet til endog blot at give Eleverne en Smule Indblik i den oldnorſke Poeſies væſentlige

Særegenheder. 6 à 7 Eddadigte forekommer mig at være det Minimum, som her bør opstilles, hvis Eleven skal have nogen væsentlig Nytte af den Slags Læsning. Man maatte da, for at vinde Tid, indskrænke Sagalæsningen til 1ste Classe af Latingymnasiet, læse udvalgte Stykker af Kongespeilet og 2 à 3 Digte i 2den samt 4 do. i 3die Classe."

Adjunkt Dons fremlagde følgende Erklæring angaaende Ordningen af den mathematiske Undervisning:

„Hvad Undervisningsplanen for Mathematik angaar, da er jeg med Commissionen enig i, at de forberedende praktiske Øvelser bør tillægges en større Vægt og drives i en større Udstrækning end hidindtil. Ligesaa er jeg enig i, at den systematiske Undervisning i Plangeometri, naar Gjennemgaaelsen af Stereometri og Trigonometri overflyttes fra Universitetet til Gymnasierne, helst burde afsluttes i Fællesskolen, men mod et saadant Arrangement synes at kunne indvendes, at man neppe med Sikkerhed kan paaregne, at Disciplene ved de forangaaende praktiske Øvelser have erhvervet sig en saadan Kundskab i Arithmetik, at de paa dette Stadium tilfulde kunne forstaa Plangeometrien. Skulle de nemlig til Exempel kunne forstaa Læren om Liniers samt Planers Forhold til hinanden og Udviklingen af de Formler, som benyttes ved Planers, navnlig regulære Polygoners Beregning, saa udfordres dertil, at de ere i Besiddelse af en klar Indsigt i hele Proportionslæren, at de have fattet og kunne anvende de vigtigste Sætninger i Læren om Potentser og Rodstørrelser, samt at de forstaa og med Lethed kunne foretage Transformationer af Udtryk, hvori forekomme Rodtegn. At de gjennem praktisk Øvelse alene, uden theoretisk Begrundelse, skulle kunne tilegne sig en saadan Kundskab, forekommer mig, som sagt, tvivlsomt, og da den til Planimetriens Gjennemgaaelse bestemte Tid — 2 Aar — synes temmelig knapt tilmaalt, saa vil det ikke gaa an uden Foredraget af samme nu og da at gjøre Digressioner for at klargjøre en eller anden arithmetisk Sats. Her ved Skolen, hvor den theoretiske Undervisning i Arithmetik indtræder 1 Aar tidligere end Undervisningen i Geometri, har man stadig gjort den Erfaring, at

enhver Discipel, som forstaar Begyndelsesgrundene af Arithmetiken, heller ikke har nogen Vanskelighed med at forstaa Geometrien; hvorimod den, som har Vanskelighed med at fatte Arithmetiken, møder samme Vanskelighed, naar han begynder med Geometrien, uagtet han da er et Aar ældre og som Følge deraf maa forudsættes at være i Besiddelse af en større Aandsmodenhed. Paa Grund heraf er jeg for min Deel kommen til den Overbevisning, at Skolen for Mathematikens Vedkommende letteſt vil naa ſit Maal, naar den lader den ſyſtematiſke Underdervisning i Arithmetik Skridt for Skridt gaa foran Undervisningen i Geometri."

Adjunkt Bedeler fremlagde følgende Bemærkninger.

„De Bemærkninger, som jeg har følt mig opfordret til at gjøre ved Commisſionens Udkaſt, dreje ſig fornemmelig om to Punkter, som jeg herved ſkal tillade mig lidt nærmere at belyſe.

Hvad først det tydſke Sprogs Stilling i Undervisningskredſen angaar, da forekommer det mig mindre heldigt, at Commisſionen vil have dette ikke alene til Grundlag for Sprogundervisningen i Fællesſkolen, men endog optaget allerede i Skolens første Klaſſe, og det med et større Timetal, end noget andet Fag paa det Undervisningstrin kan roſe ſig af. Barnet ſkal altſaa ſtraks ved ſin Indtrædelſe i Skolen mødes af et fremmed Sprog, ſom lægger Beſlag paa de Evner, der endnu kun ſom en Spire ere tilſtede i den unge Sjæl; Forſtanden, Dommekraften, Kombinations-Evnen, ſom kun under en langſom og derfor ſund Udvikling kan opnaa Faſthed og Modenhed, øves og drives paa en, ſaa forekommer det idetmindſte mig, naturſtridig Maade til Skade for de andre Evner, Følelſen og Fantaſien, af hvilke de ſidſte jo fornemmelig høre Barnealderen til. Ved den daglige Analyſering og Grammatiſering bortvendes Opmærkſomheden fra det Væſentlige, Indholdet, der betragtes og behandles ſom Noget, der kun er til for hine formelle Øvelſers Skyld, hvilke, hvor nødvendige de end monne være, dog naturligvis kun ere Midler for Indøvelſen i og Tilegnelſen af Sproget, der atter kun er Middel for Tilegnelſen af Literaturen. Barnet vænnes altſaa ſtraks fra ſørſte Færd til at tage Formen for

Indholdet, Skinnet for Virkeligheden; det befæstes i den Indbildning, at man læser kun for at finde Subjekt og Prædikat v. s. v., ikke for at tilegne, virkelig gjøre til sin Eiendom det Læste og bruge det i Livets Tjeneste. Hertil kommer endnu — og det er ikke den mindste Skade, som en saa tidlig Syslen med fremmede Sprog medfører — at Barnets sproglige Sands maa blive forkvaklet ved den daglige Indprentning af fremmede Ord, Vendinger og Talemaader, som ligge vort eget Sprog saa nær, at Forskjellen mellem t. Ex. en tydsk og en norsk Vending ofte kun bestaar i et eneste Ord eller i Ordstillingen. At en saadan Fare ikke er greben ud af Luften, kan man overbevise sig om ved de mange Oversættelser fra Tydsk, som i den senere Tid i rigeligt Maal har tilstrømmet os og hvor Germanismer findes næsten paa hver eneste Side. Selv har jeg i mange Aar som Lærer i Tydsk haft overflødig Leilighed til at stadfæstes i den Erfaring, at vedholdende Syslen med dette Sprog har en fordærvelig Indflydelse paa Modersmaalet, ligesom jeg ogsaa har troet at bemærke, at endog de, der i Lærebøger behandle dette Sprogs Grammatik, ikke er gaaet ganske fri for Smitten. Naar saaledes Sprogmænd af Fag, som man dog skulde tiltro Evne til at holde Sprog-Idiomerne fra hinanden, stundom løbe i Snaren og opblande det ene Sprog med Ord, Orddannelser, Vendinger o. s. v. fra det andet, er det ikke at undres over, om Sligt i endnu høiere Grad er Tilfældet med Smaagutter, hos hvem den sproglige Bevidsthed endnu er saa lidet udviklet.

Men der er endnu en Betænkelighed, som jeg ikke vil tilbageholde, især da jeg veed, at Flere end jeg nærer den, og det er Frygten for, at en saa fremragende Plads, som Commissionen har tiltænkt det tydske Sprog, vil, under den nuværende Folkestemning i Norden, let vække Misnøie, ja Uvilje mod Skolen og dens Gjerning. Det vilde tage sig forunderligt ud, at Norge, paa samme Tid som Danmark arbeider paa ganske at losrive sig fra Tydskernes aandelige Aag ved at udelukke deres Sprog af Skolen, netop synes at ville arbeide sig ind under det ved at give det tydske Sprog en udmærket Plads i sine

offentlige Skoler, ja tildels endog mere udmærket end Modersmaalet. Man tør vel heller ikke paastaa, at den tydske Literatur er saa langt forud for den franske og engelske i indre Værd, at det af den Grund skulde være nødvendigt at give det en næsten afgjort Overvægt over alle Skolens Fag. Endelig er der en Omstændighed, som for mig er et afgjørende Bevis for, at Tydsken læses i for lang Tid paa vore Skoler, og det er den paafaldende Forskjel i Karaktererne for Tydsk og Fransk ved Examen artium, idet de allerfleste præ ceteris gives for det første Fag; thi denne Kjendsgjerning kan dog vel ikke have sin Grund i noget andet end det tydske Sprogs forholdsvis større Lethed at tilegne sig for Folk af vor Tunge. Jeg skulde derfor være tilbøielig til at stemme for en Udstrygning af Tydsken i de to nederste Klasser og forresten lade Timeplanen for dette Fag blive staaende, hvorved det altsaa vilde faa 4 istedetfor 6 Aar og et Timetal, hvorover det ikke med Billighed kunde klage, især hvis Modersmaalet ikke fik flere Timer, end i Udkastet foreslaaet. Af de ledigblevne Timer kunde 1 i hver Klasse henlægges til Modersmaalet og Resten gives fri, hvorved man, synes mig, paa den enkeligste Maade skaffede de yngste Disciple nogen Lettelse i deres Skolegang; thi jeg indser ikke Nødvendigheden af at opstille Tallet 30 som Minimum af de ugentlige Timer i hver Klasse. Tvertimod tror jeg, det vil baade for Sæjl og Legeme være godt, om man ikke kræver for meget af Gutterne i de første Aar, men giver dem noget mere Frihed, for at de kan beholde Kræfterne til de komme længere op i Skolen, hvor Fordringerne til deres Tid og Arbeids-Evne bliver større.

Det andet Punkt, hvorved jeg har fæstet min Opmærksomhed, er den foreslaaede Stilling af Latin som tvungent Alternativ med Engelsk i Fællesskolens 4 sidste Aar. Commissionen udtaler etsteds den særdeles vakre Tanke, at Fællesskabet i Skoledannelse bør udstrække sig saa vidt som muligt, for at „de forskjellige Samfundsklasser kunne knyttes saa meget inderligere til hverandre," en Tanke, som, hvis den blev til Virkelighed, vilde bidrage til at udjævne den Kløft, som hos os unæg-

telig findes mellem folkelig og videnskabelig Dannelse. Men det synes mig, at denne Tanke er aldeles opgivet og forkastet i den nysomtalte Ordning, hvorefter et dødt Sprog skal indtage 1 af de 6 Aar, hvorpaa Fællesskolen er beregnet, og det, med det største Timetal, som er tildelt noget af Skolens Fag. Commissionen har rigtignok opstillet Latin kun som alternativt, men dette er dog kun tilsyneladende, idet den Discipel, som har gjennemgaaet Fællesskolen uden at have læst Latin, er afskaaret Adgang til strax at gaa over til Latingymnasiet, hvoraf følger, at enhver Discipel af Fællesskolen, om hvem man kan antage, at han ikke vil udtræde før eller ved endt Kursus i denne, bliver nødt til, for at holde sig Adgangen til begge Gymnasier aaben, at vælge Latin istedetfor Engelsk. Dette synes mig ikke billigt og, som sagt, heller ikke at stemme overens med Commissionens ovenanførte Tanke, da det tvertimod vilde bidrage til at fjærne og frastøde, istedetfor at nærme og tiltrække. Idet jeg maa fastholde denne Tanke og lægge en fortrinlig Vægt paa den, ser jeg ingen anden Udvei, ingen naturligere Maade, hvorpaa den kan blive til Virkelighed, end at lade Modersmaalet faa en rigtig isinefaldende, Alt beherskende Stilling i Fællesskolen, saaledes at det, saalangt fra at betragtes og behandles som et Bifag, man kun nødtvungen har givet en besked Plads, tvertimod omfattedes med den Kjærlighed, hvortil det som vore Tankers og Følelsers eneste sande og naturlige Udtryk har en uomtvistelig Ret, og saaledes kunde komme til at virke oplysende, belivende og frugtbargjørende paa Skolens øvrige Fag. En saadan Indflydelse vilde det, efter den Stilling og det Omfang, Commissionen har tildelt det, vanskelig komme til at udøve; snarere er det vel at befrygte, at det vilde blive en Tjenerinde for de øvrige, især de sproglige Fag. I Henhold til hvad jeg saaledes har tilladt mig at ytre, gaar jeg uden Betænkelighed over til det Forslag, som Commissionens Formand efter mange Aars Overveielse fremsatte for Commissionen sammentraadte, nemlig at Latin-Undervisningen henlægges til Latin-Gymnasiet alene, og altsaa heller ikke faar nogen Plads paa Realgymnasiet. Hvad Farligt der skulde være

ved en slig Ordning, formaar jeg ikke at indsee, og Commissionen har heller ikke, saavidt jeg har seet, anført nogen Grund, hvorfor den ikke „vover" at gjøre dette Skridt. Den Udvidelse, jeg saaledes vilde give Undervisningen i Modersmaalet, maatte da ske paa Engelskens Bekostning, som vel kunde lade sig nøie med færre Timer, naar det læstes saa mange Aar baade i Fællesskolen og i Realgymnasiet.

Endelig kan jeg ikke undlade at gjøre en Bemærkning ved det af Overlærer Carstens fremsatte Forslag om at skaffe Religions-Undervisningen nogle flere Timer paa Oldnorskens Bekostning. Skal det være mere end en tom Talemaade, at vort Oldsprog læses paa Gymnasierne, da tror jeg ingenlunde, at det Timetal, der er det anviist, nemlig henholdsvis 2, 2 og 1, og det endog for 1ste Klasses Vedkommende kun i det andet Halvaar, taaler nogen Indskrænkning, ikke engang til Fordel for Kristendoms-Undervisningen, som jeg gjerne undte flere Timer, hvis jeg ønede nogen Maade, hvorpaa det lempelig kunde lade sig gjøre. Det Omfang af Kundskab, Commissionen har sat som Maalet for Undervisningen i dette Fag, nemlig at Disciplen med Færdighed kan oversætte og grammatisk forklare et Par Sagaer og Eddadigte, maa, synes mig, være det Mindste, der med Billighed kan opstilles."

Det bemærkes, at Rektor i dette og de foregaaende Møder, hvor denne Sag har været behandlet, vistnok har deeltaget i Diskussionen, fornemmelig, hvor han paa Grund af sit Forhold til Sagen kunde give Oplysninger, men at han ikke har foranlediget noget Forslag eller nogen Udtalelse i de her indførte specielle Erklæringer, og at, hvor „de andre Læreres" Mening om et enkelt Punkt anføres, der er ikke hans derunder indbefattet.

Carl Müller. N. C. Knudtzon. M. Chr. Carstens.
H. H. Petersen. C. Dons. N. P. Arentz.
K. F. Bedeler. Karl Rygh. G. Vinsnes.

K. F. Bedeler.

K. Christiania lærde Skoles Ephorats Erklæring.

Til Opfyldelse af det Kongelige Departements Skrivelse af 16de December f. A. fremsendes herved ærbødigst de fra Christiania lærde Skoles Rektor og faste Lærere modtagne Betænkninger over de af en Kongelig Commission udarbeidede foreløbige Grundtræk til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

Det vil af disse Erklæringer sees, at Rektor og samtlige Lærere ere enige i at forkaste den opstillede Plan i sin „Helhed og alt Væsentligt," og at kun een Lærer antager, at Forslaget kan tjene som Grundlag for en Omordning af det høiere Skolevæsen, medens Rektor og de øvrige Lærere heller ikke vil indrømme dets Brugbarhed i denne Udstrækning. Under en saa fuldstændig Divergents i Meninger mellem de Mænd, der have gjort Ungdommens Undervisning til sit Livs Gjerning eller ialfald Hovedformaal, finde vi, hvis Embedsstilling i det Hele aabner os langt mindre Indblik i og giver os langt færre Erfaringer om den høiere Skoles Virksomhed, os ikke foranledigede til udforligere at udtale os om Sagen, især saalænge ikke Resultaterne af de fremkomne Meningsudvexlinger ere modnede til et bestemt formuleret og begrundet Forslag. Indtil dette kan ske, bør Forhandlingerne efter Ephoratets Formening føres mellem Skolemændene alene, hvis Anskuelser bør have fuld Frihed til at bryde sig med hverandre.

En Bemærkning har imidlertid paatrængt sig os med saamegen Styrke, at vi have troet ikke at burde tilbageholde den allerede i Forhandlingernes nuværende Stadium.

Det synes, at Pædagogerne komme mere og mere til Enighed om, baade at Ungdommens Overlæsselse i Skolen bør undgaaes, og at denne Overlæsselse nu er tilstede og derfor bør fjernes. Vi dele for vort Vedkommende ganske denne Opfatning og henvise om Gjenstanden til Adjunkt Ottesens hosfølgende Erklæring, som vi forsaavidt i alt Væsentligt tiltræde. Men i Forbindelse dermed maa vi udtale, at vi ingenlunde kunne billige den Tanke, som forekommer os at have gjort sig

gjældende hos Commissionen, nemlig at afhjælpe Feilen ved at forlænge Skoletiden, istedetfor ved at formindske Stofmængden. Naar Skoletiden fra den første Forberedelse af skal begynde med det 6te Aar, allerede i det 9de gaar over til den høiere Skole, og ikke kan ventes afsluttet ved Embedsexamen endog af den Flittige og Velbegavede førend i det 23de eller 24de Aar — af Mange endog senere — altsaa paaregnes at skulle vedvare mindst i 17 á 18 Aar, da finde vi, at den blot theoretiske Uddannelse har faaet et altfor stort Spillerum, og at den Tid, hvori den unge Mand skal indføres i Livets praktiske Gjerning, lider en altfor lang Udsættelse.

Christiania den 30te April 1866.

K. Arntzen. **J. L. Arup.**

Idet jeg, som Medlem af 5 Skoleephorater, henholder mig til foranstaaende Erklæring, tillader jeg mig forøvrigt ærbødigst at henvise til min Skrivelse til det Kongelige Departement af 26de Mai 1862, forsaavidt samme paa denne Sag er anvendelig.

Oslo Biskopegaard den 5te Mai 1866.

J. L. Arup.

K. Fra Kristiania Kathedralskoles Rektorat.

Under 24de December f. A. oversendte det ærede Ephorat mig Kirke-Departementets Skrivelse af 16de f. M., hvori fremsendtes Aftryk af Skrivelse af 23de November 1865 fra den under 14de Februar f. A. nedsatte Kongelige Kommission „til at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen." Over den af Kommissionen paatænkte Ordning opfordredes Rektor til i Forening med de ved Skolen ansatte Lærere at fremsætte de Bemærkninger, som samme maatte foranledige.

I Anledning heraf giver jeg mig herved den Ære at oplyse og bemærke Følgende:

Straz efter Modtagelsen bleve de fremsendte Aftryk fordelte mellem Skolens faste Lærere, hvorefter Sagen blev foretaget i et Lærermøde den 2den Februar d. A., i hvilket man enedes om, „at enhver Lærer skulde skriftlig opsætte de Bemærkninger, hvortil han maatte finde sig foranlediget, saavidt muligt postvis, hvilke Bemærkninger da dels kunde cirkulere imellem de øvrige Lærere, dels oplæses i et samlet Møde og der diskuteres, forsaavidt Tiden maatte tilstede saadant."

I et Lærermøde den 24de Marts blev Sagen atter foretagen. Kort forud var af Overlærer Knudsen indleveret en udførlig Forestilling, dateret 12te Marts, indeholdende Bemærkninger over den Kongelige Kommissions Udkast. Denne var af Rector straz sat i Cirkulation imellem Skolens faste Lærere, men havde endnu ikke udcirkuleret. I selve Mødet indleverede ogsaa Adjunkt Ottesen en Forestilling, dateret 15de Febr., ligeledes indeholdende Bemærkninger i Anledning af den Kongelige Kommissions Udkast. Det besluttedes, „at denne Forestilling tilligemed hvad der yderligere maatte indsendes af nogen af Lærerne i denne Anledning skulde cirkulere til Gjennemlæsning i de forestaaende Paaskeferier." Sagen kunde saaledes ikke endelig afgjøres i dette Møde, men maatte udsættes til yderligere Behandling efter Paaske.

Endelig blev Sagen atter optagen i Lærermødet den 7de April. I dette Møde fremsatte Rektor til Votering følgende Spørgsmaal:

1. Bør den af Kommissionen opstillede Plan i *sin Helhed* *som i alt Væsentligt* anbefales som hensigtsmæssig?

   I Tilfælde af at No. 1 besvares benægtende:

2. Afgiver det af Kommissionen fremsatte Forslag efter de Grundsætninger, hvorpaa samme hviler, og den Maade, hvorpaa disse Grundsætninger ere gjennemførte, et hensigtsmæssigt *Grundlag* for en kommende Omordning af Statens høiere Skolevæsen, eller

   Maa det som *saadant* ansees for ubetinget utilraadeligt?

   I Tilfælde af at dette Spørgsmaals første Alternativ besvares bejaende:

3. Hvilke Forandringer og Modifikationer bør paapeges eller tilraades?

Ved Voteringen besvaredes Spørgsmaal No. 1 enstemmig med Nei.

Spørgsmaal No. 2 første Alternativ besvaredes af Overlærer Knudsen med Ja, af samtlige øvrige Lærere med Nei, andet Alternativ af Overlærer Knudsen med Nei, af de Øvrige med Ja.

Med Hensyn til Spørgsmaal No. 3, som nu alene gjaldt Overlærer Knudsen, da benholdt denne sig til sin forhen indindleverede Foreſtilling, dateret 12te Marts d. A. I Voteringen deltog samtlige Skolens faste Lærere, Rektor, Overlærerne Vogt, Knudsen, Løkke, Schreiner, Adjunkterne Brock, Dørum, Ottesen og Petersen, derimod ikke Hjælpelæreren Kand. Nicolaysen.

Særskilte skriftlige Bemærkninger i Anledning af Kommissionens Udkast ere indleverede af:

1. Overlærer Knudsen, dateret 12te Marts 1866.
2. Adjunct Ottesen, dateret 15de Februar 1866.
3. Overlærer Vogt, dateret 15de Marts 1866.
4. Overlærerne J. Løkke og Schreiner, dateret 27de Marts 1866.
5. Adjunct Brock, dateret 3die April 1866.
6. Adjunct Dørum, dateret 24de Marts 1866.

Samtlige disse Bemærkninger medfølge i Afskrift.

I Mødet den 7de April bad Adjunkt Petersen tilføiet Protokollen, „at han ganske tiltraadte Overlærer Løkkes og Overlærer Schreiners Bemærkninger, med Undtagelse af hvad der af Forfatterne var anført i Anledning af Oldnorsken."

For mit eget Vedkommende skal jeg kun tillade mig at tilføie Følgende:

Jeg slutter mig ganske til den af de øvrige Lærere (med Undtagelse af Overlærer Knudsen) udtalte Formening, og maa saaledes ubetinget fraraade, at den af den Kongelige Kommission opstillede Plan antages enten i sin Helhed og i alt Væsentligt, eller endog blot som Grundlag for en Omordning af Statens høiere Skolevæsen. Jeg kan, efter mine Anskuelser og

Grundsætninger, ingenlunde anse en Ordning, som er bygget paa et saadant Grundlag, for at være en Forbedring af det Bestaaende; meget mere forekommer en saadan Ordning mig som en fuldstændig Revolution, hvorved det Gamle omstyrtes, medens det Nye, som sættes istedet, dels efter min Formening er uholdbart, dels vil, hvis det forsøges gjennemført, medføre de største Ulemper for Skoleundervisningen, for selve Skoleungdommen og endelig ogsaa for Forholdene ved Universitetet.

Udførlig at begrunde denne min Formening forbyder mig baade mine mange Embedsforretninger og min Helbredsforfatning nu for Tiden. En detailleret Kritik vilde være et yderst vidtløftigt Arbeide, som ogsaa turde være overflødigt, dels efter de Udtalelser, jeg ved forskjellige Anledninger har tilladt mig at fremsætte, dels ogsaa efter de, saavel af flere af mine Kollegaer indleverede udførlige Betænkninger, som ogsaa i Pressen fremkomne Bemærkninger. Navnlig tillader jeg mig at fremhæve den ovenfor under No. 4 anførte sagkyndige Betænkning af 27de Marts d. A. fra Overlærerne Løkke og Schreiner i Forbindelse med den af Førstnævnte i „Illustreret Nyhedsblad" for i Aar No. 9 og flg. indrykkede Opsats, betitlet „Skole-Anliggender." Jeg er i de fleste Punkter ganske enig med disse Herrer og deler i det Hele taget ganske deres Anskuelser, hvilket ogsaa nokſom vil fremtræde af hvad jeg i det Følgende skal give mig den Ære at bemærke. Ved Siden heraf maa jeg tillige nævne den under No. 2 anførte Betænkning af Adjunkt Ottesen, dateret 15de Februar d. A. Den fremhæver navnlig bl. A. med Styrke en af de største Ulemper, hvorunder vort offentlige Skolevæsen allerede nokſom lider, nemlig Overlæsselsen med Læreſtof, Overmaal i Fordringer til de forskjellige Examina og deraf flydende skadelige Følger saavel for Undervisningen som for Skoleungdommen, ja for kommende Generationer. Dette er et Punkt, som ikke ofte nok og ikke stærkt nok kan fremhæves.

Istedetfor en Kritik over det foreliggendr Udkast skal jeg tillade mig kortelig at paapege, hvad der efter min Formening under nærværende Forhold burde gjøres.

At der tiltrænges Forandringer med Hensyn til vort høiere Skolevæsen, navnlig det lærde og fornemmelig med Hensyn til Examen artium, er utvivlsomt og ofte nok fremhævet. Men disse Forandringer maatte efter min Overbevisning gaa i en Retning, som er ganske modsat den, hvori man hidtil er skredet frem. Man maatte saameget som muligt vende tilbage til Tilstanden, saadan som den var, da vort lærde Skolevæsen var bleven ordnet ved den endnu gjældende Skolelov af 1809, og de Fordringer, som da stilledes til de Unge ved Examen artium. Med andre Ord, man maatte ganske opgive de polyhistoriske og encyklopædiske Fordringer, som man efterhaanden i stedse stigende Grad har paabyrdet den lærde Skoledannelse, hvorved man har forrykket dens Grundlag og dens Tyngdepunkt, svækket dens dannende Kraft og gjort den lærde Skole til en Indretning, hvori det hovedsagelig gjælder i den korteste Tid at bibringe Disciplene en hel Deel Viden i de mest forskjellige Retninger, medens man til samme Tid, netop paa Grund heraf, ikke formaar i ønskelig Grad at føre dem frem til den Kunnen, den sunde Udvikling af deres aandelige Kraft, som dog skulde være den høiere Undervisnings ædleste Frugt. Dette er den vigtigste Brøst ved vor Tids høiere Skoledannelse, og denne Brøst skulde man derfor saa meget som muligt stræbe at raade Bod paa. I denne Retning maatte altsaa Reformen efter min Formening foretages. Man burde bortskjære og simplificere og overhoved koncentrere Undervisningens og Disciplens Kraft paa det, som skal være den lærde Undervisnings Grundvold og Tyngdepunkt.

Dette under Forudsætning af, at man fremdeles vil bibeholde den Grundvold, hvorpaa man hidtil har bygget Forberedelsen for Universitetet og Universitetsstudierne, nemlig den saakaldte humanistiske Fordannelse, hvilende paa Studiet af de gamle klassiske Sprog som Undervisningens Hovedfag. Denne har man jo hidindtil, idetmindste i Navnet, fastholdt. Men Feilen er, at medens man har villet fastholde dette Grundlag, har man dog til samme Tid stedse mere og mere givet efter for de mangehaande saakaldte Tidens Krav, forøget Stoffet og

Fordringerne i den saakaldte reale Retning og derved svækket og undergravet den oprindelige Grundvold. I denne polyhistoriske og encyklopædiske Retning gaar jo tildels ogsaa Kommissionens Udkast, ja man er her, som det forekommer mig, gaaet til den alleryderste Grændse, ja endog udover denne Grændse, saa langt, at man er kommen lige til det Umulige. Man har villet tilfredsstille alle det andet Systems (Realismens) Fordringer, uden dog at ville bryde ganske med det gamle System (Humanismen); man har villet fylde Realskolernes Klasser og sætte dem istand til at fastholde sine Elever i det længste ved at aabne disse Adgang til Universitetet, ja endog maaske (?) til dettes Embedsexamina (og følgelig vel ogsaa til de dertil knyttede Embeder), lige med den lærde Skoles Dimittender, uden at betænke, at Følgen heraf i Forbindelse med de andre Fordele, som man tildeler Realeleverne, visselig vil blive, at de lærde Skoler mere og mere ville tabe sin Frekvents og tilsidst ganske synke sammen. En saadan Formidling imellem Humanismen og Realismen er efter min Formening umulig og leder kun til Ruin enten paa denne eller den anden Side, om ikke paa begge. Man maa omsider engang komme til den Erkjendelse, at der maa gjøres et bestemt Valg, at man afgjort maa udtale sig enten for det ene eller det andet System.

Et saadant Valg maa ganske vist gjøres, hvis det høiere Skolevæsen skal kunne høve sig ud af den mislige Stilling, hvori det allerede nu tildeels befinder sig, og den endnu mere mislige Stilling, hvori det vilde komme, hvis man vilde befølge den af Kommissionen opstillede Plan. Det er begribeligt, at den sagkyndige og tænkende Mand viger tilbage ved Tanken om og nødig vil paatage sig Ansvaret for en Forandring, hvorved man ganske bryder med det gamle System, ganske bryder med og stiller sig i Opposition med hele den europæiske Kultur. Men anseer man dette i vore Forhold for rigtigt og nødvendigt, saa bør det jo ske, men da maa man ogsaa fatte Mod til aabent at udtale Erkjendelsen af denne Nødvendighed. I modsat Fald bør man ligesaa afgjort stille sig over paa den anden

Side og med Bestemthed og Kraft tilbageviſe de Fordringer, ſom man maa erkjende ikke lade ſig realiſere uden Forſtyrrelſe for det Hele.

Under vore ſmaa og iſolerede Forhold, inden hvilke det har været let for det Gamles Modſtandere i lang Tid at bearbeide Opinionen uden nogen Modvægt fra Styrelſens eller Storthingets Side, under ſaadanne Forhold er der lidet Haab om, at noget endeligt Reſultat vil kunne vindes, og den høiere Skole faa den Ro og Fred, ſom den ſaa haardt tiltrænger, medmindre man vil optræde med Beſtemthed og fordre en Afgjørelſe enten i den ene eller den anden Retning. Jeg ſkal derfor nu tillade mig at fremſætte, hvad jeg under diſſe Omſtændigheder og under diſſe vore eiendommelige Forhold anſeer for det Rigtige, det Eneſte, hvorved man efter min Formening kan haabe at bringe vort høiere Skolevæſen ud af den miſlige Stilling, hvori det for Tiden befinder ſig.

Man udarbeide nemlig tvende Forſlag, tvende forſkjellige Planer til en Ordning af det høiere Skolevæſen, den ene bygget paa det gamle humaniſtiſke Syſtem, den anden paa det moderne realiſtiſke. Men vel at mærke, man maa paa begge Sider gjøre Skridtet fuldt ud; den hidtil befulgte Formidling og Mægling imellem begge Partier bør ganſke opgives. Man maa beſtemt udtale, at enten det ene eller det andet Syſtem reent og purt ſkal danne Grundvolden for den Fordannelſe, ſom ſkal føre til Univerſitetet, forberede for Univerſitetsſtudierne og aabne Adgang til Embedsexamina og de høiere civile Embeder, ſom ere knyttede til de forſkjellige Embedsexamina, ligeſom man ogſaa maa faſtholde, at hvilketſomhelſt Syſtem der end vælges, ſaa ſkal Forberedelſen for dem, der ſøge til Univerſitetet, være *ens for Alle*, og Rettighederne de *ſamme for Alle*. Enhver Forſkjel eller Splittelſe i diſſe Henſeender vil være uheldbringende; den vil ufeilbarlig lede til Misnøie paa den ene eller den anden Side og ſaaledes ſtedſe fremkalde ny Strid og nye Konflikter.

Planen for en Fordannelſe, bygget paa det gamle humaniſtiſke Syſtem, den nuværende lærde Skole, maa altſaa ind-

rettes efter de Principer, som jeg allerede ovenfor har tilladt mig at paapege. Man maa saaledes afvise alle Fordringer om Optagelse af nye Læregjenstande, hvad enten disse ere fremkaldte af Tidens Forkjærlighed for visse populære Videnskabsfag (Naturvidenskaberne) eller de støtte sig til Nationalfølelsen (Oldnorsk); af de øvrige Realfag (Historie, Geographi, Religion) medtage man kun det Allernødvendigste; til fremmede levende Sprog (Tydsk, Fransk) fordre man kun saa meget Kjendskab, at Disciplen derved sættes istand til ved fortsat Øvelse at kunne benytte Literaturen i disse Sprog, hvorimod Færdighed i at skrive eller tale Sproget ikke bør tilstræbes. Overhovedet bør alle disse Fag ganske som i ældre Tider betragtes som Bifag, hvorimod de gamle Sprog, og hovedsagelig Latin virkelig maa blive Hovedfagene, og Disciplenes meste Tid og største Kraft anvendes paa disse. Men selv i de gamle Sprog bør Fordringerne indskrænkes i visse Henseender, navnlig hvad Grammatik angaar; en ensidig grammatisk Uddannelse især hvad de høiere og finere, for den unge Alder ofte mindre fattelige Partier af Syntaxen angaar, bør undgaaes, ligesom der bør lægges mindre Vægt paa et nøiagtigt Kjendskab til Afvigelser, Uregelmæssigheder og Enkeltheder selv i Formlæren. Overhoved bør ogsaa i disse Fag Undervisningen saaledes som i ældre Tider drives mere praktisk, og Maalet være en udvidet (ofte kursorisk) Forfatterlæsning, samt derved erhvervet Kjendskab til Literaturen. I det Hele taget er det min Overbevisning, at man saa langt fra, saaledes som Kommissionen har gjort, bør udvide Fordringerne til Skoletiden og Skolearbeidet for dem, der fra Skolerne skulle afgaa til Universitetet, at derimod den størst mulige Lettelse i begge Henseender bør finde Sted. Hvad Skoletiden angaar, da bør denne ikke udstrækkes over det fyldte 17de Aar som det Normale, og med Hensyn til Arbeidet, da vil den fornødne Lettelse opnaaes, naar man indretter Undervisningen og Fordringerne saaledes, som jeg ovenfor har tilladt mig at paapege. Derved vil Overlæsselse med Undervisningsstof og deraf flydende Lede og Interesseløshed hos Disciplene, Overanstrængelse af den unge Alders Kræfter, den Jagen og

Forcering i alle Fag, som nu finder Sted, af sig selv ophøre, og Disciplen vil erholde baade tilstrækkelig Arbeidstid og Arbeidsro, i den Grad, at han endog, saaledes som ofte var Tilfældet i gamle Dage, kan arbeide paa egen Haand i et eller andet Fag, hvortil han ved Anlæg, Individualitet eller særegne Forhold maatte føle sig særlig tiltrukken. Men for at denne Lettelse ogsaa virkelig skal kunne indtræde, er det tillige nødvendigt, at Skolen faar fuld Frihed til at ordne og lede Undervisningen uden at drives udaf Sporet ved fremmed Indvirkning udenfra. Jeg sigter hermed naturligvis til den nuværende Examen artium, med hvilken en gjennemgribende Forandring bør foregaa; thi saalænge det staar i den enkelte, med Skoleungdommen og Skoleundervisningen ubekjendte Universitetslærers Magt at opstille ubestemte og ubestemmelige Fordringer til den offentlige Skoles Dimittender og saaledes ogsaa til Skolens Undervisning, saalænge er Skolen berøvet sin Frihed og Selvstændighed og formaar ikke, selv med den bedste Villie, at begrændse og lede Undervisningen i den Retning, som den efter sit Standpunkt erkjender for den rigtige.

Dette var altsaa det ene Forslag. Parallelt hermed maatte man nu opstille en anden Plan, ved hvilken de gamle Sprog sættes ud af Betragtning, medens Realfagene blive Undervisningens Grundlag. Denne Realskole vilde da meddele den Almendannelse, som Staten for Fremtiden vilde fordre som Betingelse for Adgang til Universitetet og i det Hele for Opnaaelsen af de samme Rettigheder, som nu ere tillagte Dimittenderne fra den lærde Skole. Latinskolen eller den lærde Skole vilde da naturligvis ophøre. At optrække Grundlinierne for en saadan Plan anser jeg her overflødigt. Da de gamle Sprog ikke medtages, vil der blive baade Tid og Kraft nok til med Lethed at tilfredsstille samtlige Tidens Krav. Jeg skal kun bemærke, at af de nyere Sprog maatte eet (Tydsk eller Fransk) hovedsagelig lægges til Grund for den i sig selv saa vigtige sproglige Undervisning, saaat denne fornemmelig maatte knyttes til dette ene Sprog ved Siden af Modersmaalet, ligesom nu i den lærde Skole til Latinen. Forøvrigt maatte jo

Mathematik eller Naturvidenskab blive Hovedfaget. Hertil maa jeg dog endvidere føie, at det efter min Formening vilde være ganske og aldeles utilraadeligt at stille Fordringerne saa høit, som skeet er i Kommissionens Forslag om Realgymnasiet. Ogsaa her maatte det fyldte 17de Aar være den yderste Grændse, og Fordringerne i de forskjellige Fag ikke stilles høiere, end at Maalet med fuldkommen Lethed og uden nogensomhelst Overanstrængelse kunde være naaet ved denne Alder eller endog før.

Naar nu begge disse Forslag vare udarbeidede, da maatte Styrelsen selv først træffe sit Valg og i Overensstemmelse dermed udtale sig over Sagen. Skulde man da komme til det Resultat, at det Gamle burde opgives og Realdannelsen foretrækkes, da vil Sagen vistnok med Lethed kunne ordnes. Thi hvis Styrelsen tager Initiativet til en saadan Forandring og paatager sig Ansvaret derfor, vil Udfaldet i Storthinget vel ikke være tvivlsomt. Skulde derimod Styrelsen fremdeles ville holde paa det gamle System og fremlægge et Forslag i denne Retning alene, da er det let tænkeligt, at et saadant Forslag uden videre vil blive afvist og saaledes intet Resultat blive naaet. For at være sikker paa en endelig Afgjørelse, bør man derfor forelægge begge Forslag samtidigt og overlade Storthinget Valget. Skulde da dette, uagtet Regjeringen havde erklæret sig for det ældre System, alligevel vælge det andet, nu vel, saa indføre man dette saa snart som muligt, og indrette Examen artium, Universitetsstudierne og Embedsexamina derefter. Det vil vistnok blive en radikal Forandring og vægtige Stemmer ville bæve sig derimod; men man faar dog derved et endeligt Opgjør, og Skolen vil da kunne haabe i Fremtiden at virke i Fred og Ro. Jeg for min Del vil som Videnskabsmand af den gamle Skole og med mit Fødelands Fremtid i videnskabelig og vel ogsaa i social Retning for Øie beklage et saadant Resultat, men som Skolemand, og med Skoleungdommen og de kommende Generationers Velvære i fysisk og aandelig Henseende for Øie, vil jeg dog glæde mig over, at Stridens og Splittelsens Tid omsider engang har faaet en Ende. Thi en saadan, den føre nu enten til det ene eller det andet Resultat, er

efter min Overbevisning langt at foretrække for den uheldige og i Længden uholdbare Tilstand, hvori vort hele offentlige Skolevæsen og den om samme raadende Opinion for Tiden befinder sig.

Jeg skal til Slutning endnu kun tillade mig at tilføie, at det ikke har været muligt at faa denne Sag expederet til den af det ærede Ephorat fastsatte Termin (Udgangen af Marts Maaned). Et Sygdomsanfald, af hvis Følger jeg endnu lider, kastede mig i forrige Maaned paa Sygeleiet. Dette i Forening med Paaskeferiernes Indtrædelse i Slutningen af samme Maaned bevirkede, at Sagen — som i Begyndelsen oplyst — ikke kunde foretages til endelig Afgjørelse i Lærermødet før den 7de d. M. Efter dette har jeg under mange Afbrydelser maattet udarbeide nærværende Indstilling, ligesom de mange tildeels vidtløftige Indlæg fra flere af de øvrige Lærere have maattet afskrives. Da imidlertid Storthinget neppe vil sluttes for langt ude i næste Maaned, og det endog berettes, at Commissionen ikke skal træde sammen før i August Maaned, haaber jeg, at Forsinkelsen ikke vil volde nogen Ulempe.

Kristiania den 17de April 1866.

Ærbødigst

J. L. Vibe.

Jak. Lokke.

---

1. Overlærer Knudsens separate Votum.

Vedkommende Indstillingen af 25de November 1865 fra Skolekommissionen af 14de Februar og 28de April s. A.

De Forventninger, som denne Kommissions Formand ved tidligere Udtalelser havde vakt hos Saadanne, som overhoved var tilbøielige til at ønske eller dog at gaa ind paa mere indgribende Ændringer i den nugjældende Ordning af vor høiere Skole, maa vel siges ved nærværende Indstilling at være blevne skuffede, navnlig hvad de to Punkter vedkommer, som uden Tvivl maa regnes for de allervigtigste, nemlig Fællesskolens Udvidelse til

Konfirmationsalderen og Ligeſtillingen af den ſaakaldte Reallinie med Latinlinien — med tilhørende Realartium ved Siden af den gamle Latinartium, ſamt Realſtudenternes Adgang til Brodſtudier og Embedseraminer ved Univerſitetet.

Hvad Realſtudenters Adgang til Univerſitetets Embedseraminer vedkommer, da har Commisſionen viſtnok ikke udtrykkelig ytret ſig imod den. Men den Omſtændighed, at den heller ikke har udtalt ſig for den, men ladet det ſtaa hen med den „endelige Overbeielſe," indtil den har faaet „Univerſitetets Opfatning" at vide (S. 43), uagtet dette Spørgsmaal dog visſelig maatte være et af de vigtigſte, ſynes at være talende nok. Kommisſionen ſkyder ſig indunder Univerſitetet eller kanſke rettere ſagt bag dette. Saa paaholdent paa det Gamle, ſom Univerſitetet er, kan man med temmelig Vished gjøre Regning paa Afſlag, naar det gjælder en ſaadan Nyhed, ſom den, at godkjende vor Tids ulatinſke Dannelſe ſom jevnbyrdig med den gamle latinſke. Og naar da Univerſitetet først har udtalt ſit Nei, vil Kommisſionen have forholdsvis let for at ſige ſom ſaa: Ja, der kan Ja ſe. Univerſitetet vil ikke vide af disſe Realſtudenter; vi kan følgelig ingen Vei komme.

Kommisſionen har givet en „foreløbig Beſvarelſe" paa Spørgsmaalet om, hvorledes Andenexamen bør være indrettet (S. 87), forat den kan „tjene ſom Grundlag for det ſamlede Univerſitets nærmere Overveielſe." Men mon ikke ſligt „Grundlag" eller foreløbig Udtalelſe og Forſlag af Kommisſionen havde været ligeſaa ønſkelig med Hensyn til Spørgsmaalet om Realſtudenternes Rettigheder? At Kommisſionen baade om det Ene og det Andet først udtaler ſin Mening, ſynes mig ellers at falde ſaa omtrent af ſig ſelv allerede af den Grund, at det er den, ſom det er overdraget at udarbeide Udkaſtet, og Univerſitetet og Skolerne (ſamt Presſen), ſom ſkal udtale ſig over dette, og ikke omvendt Univerſitetet og Skolerne, ſom ſkal gjøre Udkaſtet, og Kommisſionen, ſom ſkal afgive ſit Skjøn over det. Uvisheden om, hvad Realſtudenterne og Reallinien ſkal komme til at gjælde, virker blandt Andet tilbage paa Latinlinien. Skulde nemlig Realgymnaſiet ikke blive jævnbyrdigt med La-

tingymnasiet, saa burde dette sidste som eneste Vei til Universitetet indrettes med nogen Valgfrihed, navnlig burde da Græsken være valgfri, som den er i Sverige, og maaske end mere bliver, og tildels i andre Lande, navnlig i Würtemberg og, for nogen Tid siden i alle Fald, var i Hannover.

Og hvad kan være Grunden til, at Kommissionen, hvad enten den først selv vilde udtale sin Mening om Realartiums Gyldighed eller ei, har gaaet Skolerne forbi og ikke spurgt, hvad de mener om den Sag, men bare holdt sig til Universitetet? det er vistnok ikke sandsynligt, at Skolerne havde taget sig synderlig af Realartiums Sag mod Latinartium. Men Noget have dog vel idetmindste enkelte Skolemænd medgivet, og allerede dette kunde været værd at tage med, forsaavidt navnlig, som Universitetets formodede Utilboielighed for det Nye kunde trænge til en Smule Modvægt. For dem derimod, som maatte ønske, at Universitetets forudsatte Indsigelse mod Realstudenterne blev endeligen tagen til Følge, var det altid bedst og sikrest, at Skolerne ikke lod sin Røst høre.

Naar der saaledes er Sandsynlighed for, at Universitetet vil være imod Realartium, og Kommissionen paa sin Side, som det synes, ikke vil være for den, saa maa vel Tanken om begge Liniers Ligestilling for denne Gang opgives som dødfødt. Og hvis Realliniens Forlængelse med to Aar og den derpaa følgende Realartium ikke skal høre til Andet end Krigsskolen og polytekniske Skoler, saa bliver den af ringe Vigtighed for Landet i det Hele, hvad Commissionen selv synes at have været opmærksom paa, naar den (S. 43) kun tænker sig oprettet „enkelte Skoler til Meddelelse af en videregaaende Realdannelse". I saa Fald kan disse „enkelte Skoler" uden Tvivl gjerne overlades til den private Driftighed, og Statsskolernes Reallinie indtil videre vedblive at være saa kort og saa prisbillig, som den for Tiden er.

Forresten kan man jo ikke se af Indstillingen, om Kommissionen har sat sig i Forbindelse med Krigsskolen for at faa vide, hvorvidt den er villig til at sløife sine to nederste Klasser. Vil den ikke dette, saa faar jo de paatænkte Realgymnasier ikke

engang de vordende Officerer til Kunder i de 2 Skoleaar, 16de til 18de, som den nuværende Reallinie tænkes forlænget med. Jeg for min Del forudsætter naturligvis, at Kommissionen ikke har gjort Regning uden Vært, men det havde dog altid været bedre at have Vished end bare Formodning eller Tro for sig.

Forsaavidt imidlertid et Realgymnasium ligevel skulde komme istand, skulde jeg ønske, at det maatte blive noget anderledes indrettet, end som af Kommissionen foreslaaet.

Kommissionens Realgymnasium indeholder formeget realistisk og forlidet humanistisk (eller ethisk) Læreemne.

Sætter vi ud af Hensyn de Fag eller Skoletimer, som kun indøver visse Færdigheder og saaledes egentlig ikke hører enten under de humanistiske Fag eller under Realfagene, og regner vi alle Sprogene under Humaniora, saa faa vi ud, at Kommissionen har givet Fællesskolen 100 Timer ugentlig til Humaniora og 58 Timer til Realia. Altsaa er Forholdet nogenlunde som 2 til 1. Humaniora har med andre Ord omtrent to Trediedele og Realia en Trediedel af det hele Timetal.

Lader vi nu dette Forhold mellem det Gudommelige og det Menneskelige paa den ene Side og Mathematik samt Naturvidenskab paa den anden gjælde, — hvad formentlig ret vel lader sig forsvare —, og lægge vi saa den samme Maalestok paa de to Gymnasier, saa finder vi i Latingymnasiet Humaniora, i Realgymnasiet Realia i høi Grad frembævede, til Forfang for den anden Fagkreds. I Latingymnasiet har nemlig Humaniora 82 Timer ugentlig, Realia kun 8 Timer, i Realgymnasiet har Humaniora 38 Timer, Realia 46 Timer. Ved Andenexamen derimod er Maalestokken nogenlunde den samme igjen som i Fællesskolen. De tre af de sex Fag, altsaa omtrent Halvdelen af Arbeidet, er tvungne humanistiske Fag, nemlig to Sprog og Philosophi, og da Latinstudenterne rimeligvis blandt de tvangfri Fag i Regelen vil komme til at vælge Historien for eet og ikke lettelig forbigaa den for et Realfags

Skold, saa bliver Forholdet ogsaa her for deres Vedkommende som 4 til 2 eller som 2 til 1. For Realisternes Vedkommende derimod bliver Forholdet vistnok kun som 3 til 3, d. e. deres Andenexamen bliver halv humanistisk, halv realistisk, — hvis ikke ogsaa de, rigtignok mod Sandsynlighed, vælger Historien; thi i saa Fald vilde Forholdet for begge Studentklassers Vedkommende blive lige.

Efter min Mening bør Forholdet mellem de humanistiske og de realistiske Fags Timetal være ens i alle Skoler for almen Dannelse. Det vilde være urigtigt, i nogle Almueskoler at give Humaniora $^2/_3$ af Timerne og Realia $^1/_3$, medens man i andre gav Humaniora $^1/_3$ og Realia $^2/_3$. Det Samme gjælder om Borgerskolerne. Det ene Slags Næringsemne kan ikke vel gjøre Tjeneste i det andets Sted. Det er ikke lige godt, om Folk fødes paa to Trediedele Mad eller paa en Trediedel, mod at de faar des mere Drikke i Stedet, eller om man af samtlige de Ting, som tiltrænges for Legemets Trivsel, altsaa Mad, Drikke, Luft, Bevægelse, Søvn kniber paa en eller flere mod at give Overflod af den eller de andre. Dobbelt Maal af Mad kan ikke opveie Søvn eller Bevægelse, end sige Luft.

Men denne Lov gjælder jo ikke i det Legemlige alene; den gjælder ogsaa i det Aandelige.

Er nu dette saa, da maa det Forhold mellem Aandens humanistiske og realistiske Næringsmidler, som findes at være det rette paa Almendannelsens lavere Trin, i Almueskolen og Borgerskolen, ogsaa være det rette paa det høiere, og det, som er galt paa det lavere Trin, maa da og være galt paa det høiere. Derfor skulde Latingymnasiet give mere Realier end de 8 Timer af 90, eller i alle Fald hjælpe paa Misforholdet ved at fremhæve Realierne saa meget stærkere til Andenexamen, og Realgymnasiet skulde give mere Humaniora (rigtignok ikke gjennem Latinen eller Græsken) og mindre Realier end efter Kommissionens Plan. Humaniora skulde ogsaa i Realgymnasiet udgjøre $^2/_3$ og Realia $^1/_3$. Forskjellen mellem Latingymnasiet og Realgymnasiet blev da kun den, som fremgaar af

de Kilder, som hvert af dem henter Dannelsen fra, idet Latingymnasiets vigtigste Kilde til Humaniora er den klassiske Oldtid, medens Realgymnasiet opsøger, hvad det har Brug for af samme Slag, i nyere Litteraturer, og da først og fremst i Modersmaalets. Realierne er i vor Tid begge Gymnasier enige om at søge alene i de nyere Sprog.

Spørgsmaalet om Forholdet i Timetal mellem Humaniora og Realia forekommer altsaa ligesaavel i Almueskolen, som slet ikke giver sig af med fremmede Sprog, samt i Borgerskolen, som vel dyrker fremmede, men ikke de gamle Sprog, som de forekommer i Latin- og Realgymnasiet. At dette Spørgsmaal i de høieste Skoler er blandet sammen med Spørgsmaalet om Latinens og Græskens Betydning for Almendannelsen, som om Humaniora var bundne til og nødvendigvis maatte hentes fra gamle Sprog og Litteraturer, medens nyere Sprogs Litteraturer alene kunde afgive Udbytte for den realistiske Dannelse, navnlig for Mathematik og Naturfagene, er en Følge af historiske Forhold, idet Latinskolerne af Gammelt i Egenskab af Præsteskoler ikke egentlig gav sig af med Andet end Theologi og denne Videnskabs vigtigste Hjælpemidler, de gamle Sprog, altsaa med bare eller næsten bare Humaniora, de første Realskoler derimod netop søgte at drage Kunder til sig ved først og fremst at oplære Ungdommen i de Fag, som Latinskolerne forsømte, nemlig Mathematik, Naturvidenskaber og nyere Sprog. Men denne Modsætning mellem de to Slags Skoler er nu for en god Del udjævnet, idet Latinskolerne har optaget adskillig Realkundskab og Realskolerne adskillige humanistiske Læreemner i sig. Imidlertid udtrykker man sig endnu fremdeles, som om man ikke havde lagt Mærke til denne Forandring; ja, man søger endog at slaa fast navnlig Realskolens Fattigdom paa Humaniora og Rigdom paa Realia som Noget, der maa og bør saa være. Denne Feil findes, som sagt, ogsaa ved Commissionens Realskoler, dens Realgymnasium nemlig.

Man vil sige, at Grunden til, at Latingymnasiet har optaget saa Meget af humanistisk og Realgymnasiet saa Meget af realistisk Indhold, er den, at man har taget Hensyn til Lærlin-

gernes vordende Særstudier. Istedenfor at rette paa et misligt, men nedarvet Forhold, søger man nemlig gjerne at holde det vedlige ved at underlægge det en eller anden mere eller mindre haartrukken Mening eller Grund. — Det er for det Første ikke den almene Skoles Fag at indrette sig efter Lærlingernes formodede Stand og Kald i Fremtiden. Almenskolen skal ikke give sig af med at danne sin Ungdom til Præster, eller til Lovkyndige, eller til Bygmestere, eller til Skolemænd, eller til Jordbrugere, eller til Officerer o. s. v., men til Mennesker overhoved. Netop derved adskiller den sig jo fra Fagskolen, hvis Underlag og Forudsætning den er. Og om der virkelig i de øverste Klasser af Almenskolen skulde tages Hensyn til, hvad Flerheden af Lærlingerne sandsynlig vilde blive i Fremtiden, maatte dette, som mig synes, lede i den modsatte Retning af den, som Commissionens Forslag gaar i.

De Lærlinger i Almenskolen nemlig, som under sit senere Embeds- eller Fagstudium kan forudsees at ville komme til Dag efter Dag og Aar for Aar at sysle med humanistiske Emner og liden eller ingen Tilskyndelse at ville faa til at holde vedlige, end sige at udvide sin fra Almenskolen medbragte Realkundskab, synes da denne, i foreliggende Tilfælde altsaa Commissionens Gymnasier, hellere at burde udstyre rigelig med Realia end de Lærlinger, som faar saa at sige mere end Nok af det Slags Føde i den eller de Fagskoler, de senere kommer til at gaa igjennem. Og paa den anden Side de, som i Fremtiden kommer til i Aarevis dagligdags at sysle bare med Mathematik og Naturvidenskaber og sjelden faar en Mund fuld af humanistisk Føde at smage, skulde af Almenskolen netop udrustes eller saa at sige nistes ud allerbedst med Humaniora, saa at de ikke blev udsatte for Hungersnød i Mathematikens, og Chemiens, og Zoologiens, og andre Naturfags paa det Slags Næringsmidler saa fattige Egne. Hvis altsaa det omtalte Forhold af 2 til 1 skulde have undergaaet nogen Ændring i Commissionens Gymnasier, var det vel saa rimeligt, at Latingymnasiet havde faaet Realierne udvidede, og Realgymnasierne Humaniora udvidede, som at det Omvendte skulde blive Til-

fældet. Commissionen har imidlertid rettet sig efter Ordet, som skrevet staar: „Hvo, som Meget haver," (eller dog faar), „ham skal Meget gives. Men hvo, som haver Lidet, ham skal endog fratages det, han haver."

For Resten synes to af Commissionens Medlemmer virkelig for et Øieblik at have været inde paa denne Tankegang, som jeg her har paapeget som rimeligere end den, som Commissionen har fulgt. De har nemlig foreslaaet et Realfag, Astronomi med physisk Geographi, som tvungent Fag til Andenexamen for Humanisterne, men ikke for Realisterne, og paa den anden Side Historie som tvungent Fag for Realisterne, men ikke for Humanisterne. Grundene for dette deres Forslag kan man imidlertid bare gjætte sig til, da de ikke udtrykkelig er opgivne.

En Uleilighed af, at Latingymnasiet er forholdsvis overfyldt med Humaniora, navnlig Humaniora indklædte i de gamle Sprog, og Realgymnasiet derimod overfyldt med Realia, er dette, at en og anden Klasse af Lærlinger ikke ret er tjent enten med det ene Gymnasium eller med det andet. De vordende Theologer og Philologer er naturligvis tjente med, at faa Meget af det, som de siden maatte lære som Embedsstudium, er blevet indregistreret i Almenskolen som Almendannelse, og de vordende Bergstuderende og Reallærere er ligesaa vel tjente med, at faa store Partier af deres Embedsstudier er indlemmet i Almendannelsen. Og Professorerne liker ogsaa dette; thi des større Krav kan de gjøre ved Embedsexamen og des længere frem kan de have den Tilfredsstillelse at føre sine Lærlinger. Men hvorledes gaar det saa de vordende Læger? Skal de gaa igjennem Latingymnasiet, saa maa de arbeide i mange Aar paa Latin og Græsk, som for dem er forholdsvis lidet lønnende, da det humanistiske Udbytte, de faar af de gamle Classikere, er saa lidet i Forhold til, hvad de med samme Moie og Tid kunde udvinde af nyere Skrifter over samme Slags Emner, af nyere Digtere, Tænkere, Talere og Historikere, nemlig istedenfor af latinske og græske Digtere, Tænkere, Talere og Historikere, — og skal de gaa gjennem Realgymnasiet, maa de

lære en umaadelig Mængde Mathematik, som de siden faar liden Brug for, medens f. Ex. den vordende Reallærer gjør et Skridt fremad i sit Embedsstudium for hver mathematisk Sætning, han lærer. Og saa den vordende Lovkyndige? I Latingymnasiet gaar det ham omtrent som den vordende Læge, og i Realgymnasiet bliver ogsaa han tvungen til at blive Mathematiker (og Naturkyndig), og det enten han er oplagt til det eller ei.

Disse Uleiligheder vilde saa temmelig falde bort, naar Gymnasierne blev indrettede omtrent som af mig ovenfor foreslaaet.

Commissionen „nærer den Anskuelse (S. 40), at det vilde bidrage væsentlig til at udbrede høiere Dannelse i videre Kredse blandt vort Folk, hvis der kunde findes en saadan Ordning af den høiere Skole, at Undervisningen, uden at noget berettiget Krav krænkedes, blev indtil et senere Alderstrin fælles for alle dem, som ønskede at erhverve en høiere Dannelse, uden Hensyn til, om deres Bestemmelse var at gaa til Universitetet eller allerede i en tidligere Alder at afslutte sin Almendannelse." Herved vilde, siger Commissionen, Udgifterne blive mindre, og „Fællesskab i Dannelsen vilde knytte de forskjellige Samfundsklasser inderligere til hverandre," „ligesom den medfører den Fordel, at Valget af Livsbane uden Ulempe kan opsættes til en saa moden Alder, at det er muligt med større Sikkerhed at bedømme baade Anlægget og Lysten." „Ledet af disse Betragtninger erkjendte Commissionen allerede ved Begyndelsen af sine Forhandlinger Ønskeligheden af, at den høiere Skole kunde gives en saadan Ordning, at Fællesskab i Dannelsen bevaredes længere, end nu er Tilfældet." Commissionen henviser her til Undervisningscommissionen af 1839, som ogsaa „bekjendte sig til den Grundsætning, at jo større Fællesskab og Ensartethed man uden at træde de enkelte Statsborgerklassers særegne Tarv for nær, kan indbringe i Statens Dannelsesanstalter, desto bedre for det Hele." „Men den" (hin Commission) „lod alligevel Fællesskabet ophøre allerede med det

10de Aar," siger vor Commission; thi da lod den Latinen indtræde.

Slig Afbrydelse af Fællesskabet sees vor Commission tydelig at misbillige, og den udtaler sig da ogsaa kort efter (S. 40) for, „at der maa tillægges de Grunde, der taler for Udvidelsen af Fællesskabet i Dannelse, en afgjørende Vægt."

Og hvad tænker man saa, at Commissionen efter alt dette gjør for Fællesskabet? Jo, den lader det rigtignok ikke ophøre med 10de Aar; men et Aar senere, med fyldte 11te, lader den Latinen indtræde, og saa er Fællesskabets Herlighed ogsaa her forbi, hvor „ønskeligt" det end kunde være. Den „afgjørende Vægt," som Commissionen tillægger Grundene for Fællesskabet, rækker altsaa ikke høiere op end til det nævnte Aar. Da kræver Latinens Interesser med endnu mere afgjørende Vægt, at Fællesskabet ophører. Det faar da gaa med „Ensartetheden" og med „Valget af Livsbane," som det kan. Latinen vil ikke finde sig i at vente længere, og dermed er den Sag afgjort*).

Hvor blev da den „Udvidelse af Fællesskabet" af, som Commissionen fandt „ønskelig"? Istedenfor Udvidelse finder vi jo, at den foreslaar Indskrænkning. Hidtil varede Fællesskabet og Valgfriheden med Hensyn til Livsbane til fyldte 12te Aar. Herefter skal disse Goder ophøre et Aar tidligere.

Men Commissionen vil kanske henvise til, at Fællesskabet dog er udvidet i Bredden, om det end er afkortet i Længden eller Dybden. Dette er vistnok saa. I det Aar, som skal blive det sidste i Fællesskolen, 14de til 15de, indtræder Græsken i de nuværende Skoler, saa baade Græsk og Latin i det Aar adskiller de „Studerende" fra Realisterne, medens efter Commissionens Plan kun Latinen skal være Skillevæg herefter ind-

*) Jeg foreslog allerede for 20 Aar siden i en Afhandling i vore Skoleannaler, „Skoleanliggender," Latinen fremskyttet til fyldte 14de Aar, en Mening, som jeg længe stod alene med her i Landet, men siden endog blev overbudt i af nærværende Commissions Formand, — for mig et godt Vidnesbyrd om, at Meningen er rigtig. Kun Skade at den ikke gjenfindes i nærværende Indstilling.

til fyldte 15de Aar. Men saa er, som sagt, til Gjengjæld samme Skillevæg trykket ned et Aar, fra 12te til 11te Aar, og dette vil efter min Mening fuldkommen opveie Indrømmelsen af Græskens Opflytning med et Aar.

For Resten er den latinske Skillevæg vistnok lidt tyndere i Commissionens Bygning end i den nærværende. Hos Commissionen har den nemlig en Tykkelse af 6, i den nærværende Skole af dels 8, dels 9. Men dette gjør ikke den nyere Bygning stort bedre. Sex Timer eller otte—ni bliver omtrent lige godt eller lige galt. Sagen er, om der *er* en Skillevæg eller ei. Er der det, saa er Fællesskabet i Hovedsagen ophævet, og alt ved Elleveaarsalderen maa Lærlingerne gjøre sit „Valg af Livsbane."

Denne isinefaldende Omsorg for Latinens Velgaaende er imidlertid ikke det Mærkeligste ved denne Del af den foreslagne Skoleplan. Den, som ikke var altfor fremmed i Israel, skjønnede godt paa Forhaand, at Fremskridtene overalt, hvor Latinen mere eller mindre var i Veien, ikke vilde blive store. Derimod havde vel ikke Mange udenfor en vis liden Kreds gjort Regning paa noget *Tilbageskridt*. Men Tilbageskridt er det imidlertid og intet Andet, naar Latinen flyttes ned fra 12te til 11te Aar istedenfor, som Almenheden havde faaet Haab om, at blive flyttet op til fyldte 15de Aar.

Det Mærkeligste er derimod, at Commissionen ikke har villet ligefrem vedkjende sig dette Tilbageskridt, men søger at faa Folk til at tro, at Fællesskolen virkelig er *udvidet*, fra 12te til 15de Aar, at Latinen er flyttet op over denne Alder, og at Valget af Livsbane altsaa er holdt aabent indtil fyldte 15de Aar.

Til den Ende opfører Commissionen Latinen i Fællesskolen i Egenskab ikke af Latinskolefag, men af Realfag (thi hele Fællesskolen skal jo være en Realskole eller Borgerskole), og med dette Navneskifte skal da, mener den vel, Almenheden tage Latinen i Fællesskolen for god Vare. Det kan man da rigtig kalde at mane Fanden ud ad Døren, for straz efter at tage ham ind paany igjennem Vinduet. Paa den Maade

trænger vi jo ikke til den nye Fællesskole heller. Vi kan bare omdøbe Latinen (og Græsken) i de nuværende „blandede" Skoler fra Studentereksamen (s. v. v.) til Realfag. Det bliver den letteste Maade at løse det Spørgsmaal paa, hvorledes Latinen kan tidlig blive paabegyndt, uden at Fællesskabet i Dannelse mellem Studerende og Ikkestuderende lider derved; da kan vi jo ligesaa gjerne flytte Latinen ned til 10de som til 11te Aar, og saa kan jo de tre Latinskoler, som man har truet med Omdannelse med Hensyn til deres gamle Latinaar, blive, som de er.

Commissionen siger (S. 55), at, hvis ikke Latinen var stillet i Fællesskolen som valgfrit Fag imod Engelsk, altsaa som Realfag, vilde den klassiske Linie være bleven skilt fra Reallinien lige fra det Punkt, da Latin og Engelsk indtræder i Fagkredsen, altsaa fra 11te Aar, „forudsat, at den Kundskab i Latin, som erhverves i Fællesskolen" (i Egenskab af Real- eller Realistfag) „var bleven krævet som Betingelse for Optagelsen i Latingymnasiet." Dette dunkle Sted har jeg atter og atter, vist tyve Gange, læst og grundet paa, men har ikke været istand til at faa Andet ud af det, sammenholdt med den givne Timetavle, end at den klassiske Linie virkelig er skilt fra Reallinien lige fra den Tid, da Latinen, hvad enten man nu kalder den Humanistfag eller Realistfag, indtræder, altsaa fra 11te Aar. Ingen kan nemlig undlade at vælge Latinen og endda ved fyldte 15de Aar have „Valget af Livsbane." Valget mellem Latingymnasiet eller Realgymnasiet, frit. Enhver altsaa, som ved Elleveaarsalderen ikke er aldeles vis paa, at han om fire Aar vil komme til at vælge Realgymnasiet eller afgaa fra Skolen, han maa jo allerede i Fællesskolens 3die Aar (ved 11te Aar) gjøre sit Valg af Livsbane ved at begynde paa Latinstudiet, aldeles som man indtil 1848 maatte gjøre ved fyldte tiende og senere har maattet gjøre ved fyldte tolvte Aar. Commissionen siger da og selv, at dersom Nogen, som ved fyldte 11te Aar ikke har valgt Latinlinien, skulde, naar han har gaaet Fællesskolen igjennem, ønske at gaa ind i Latingymnasiet, da maa han først lære den Latin, som han skulde have lært mellem 11te og fyldte 15de Aar. Se, det var da en deilig Valgfrihed

holdt aaben til 15de Aar. Commissionen siger til Lærlingen: Du kan gjøre for os, hvad du vil, om du ved 11te Aar vil vælge den ene eller den anden af Fællesskolens to Linier, Latinlinien eller Engelsklinien. Men, tilføier den senere, („affides," som der staar i Comedien), du skal faa en Ulykke, om du ikke ligevel holder dig til Latinen; thi da er Latingymnasiets Dør lukket for dig, om du engang faar i Sinde at træde ind der. Man kan her ikke saa let lade være at tænke paa Lensmand Østmo, naar han siger til sin Datter: Jeg har sagt dig, at du har din frie Villie, og at jeg ikke tvinger dig til Noget; men Fanden h . . . . mig, skal du ikke være Madam Østmo, nu svor Jeg. (Affides: Man maa forstaa at sno sig frem i Verden).

En anden Sag havde det været, dersom den Latin, som En og Anden maatte have lært i Fællesskolen i Egenskab af Realfag eller valgfrit mod Engelsk, ikke efter Planen for Latingymnasiet var tagen til Indtægt før dette, d. e. ikke var forudsat lært før Vedkommendes Indtrædelse i det, men Latinen her paabegyndt forfra ligesom hidtil ved fyldte 12te Aar. Da havde Valgfriheden mellem Latin og ikke Latin virkelig været tilstede endnu ved Fællesskolens Slutning, forsaavidt nemlig som Latinen er Skillevæg mellem de to Gymnasier. Derimod vilde Ufriheden fremdeles indtræde ved 11te Aar, forsaavidt Latinen ikke efter, hvad Tilfældet er i Belgiens, Sveriges og Danmarks Realskoler (S. 57), udgik ogsaa som Realfag, hvad jeg holder for at være rigtigere, ja, det ene Rigtige.

Commissionen gjør for Resten selv opmærksom (S. 57) paa, hvor klogt den har vidst at sno sig frem til Bedste for Latinen. Den vil ikke nægte for, at Latinlinien har faaet en „større Tiltrækningskraft end Engelsklinien." De allerfleste bliver nemlig, som før sagt, nødte til at vælge Latinlinien for Sikkerheds Skyld. Vi har nylig hørt om en lignende Klogskab fra Sverige. Regjeringen maatte give noget efter for et Tryk, som gik ud paa at faa gjort Græsken til valgfrit Fag igjen, som den saa længe havde været. Den gav da atter Valget frit, men gjorde det til Vilkaar for Nydelsen af denne Valgfrihed, at Lærlingen skulde paa en Maade vedkjende sig at

være en Stymper. Dette vil da ikke lettelig nogen, og saaledes bliver da det „frie" Valg ikke brugt, og det vil saaledes „neppe faa nogen væsentlig Betydning," som Commissionen siger S. 55, d. e. Friheden bliver bare et Skin, en Indbildning paa Papiret.

Det er ellers synderligt nok, at Folk kan have slig Lyst til at gjøre Knuder, hvor Tingen kunde være saa grei og ligefrem. Udsæt Latinens Paabegyndelse til den Skoleafdeling, som nu skal have sit Navn efter den, til Latingymnasiet, og stryg den ud af Realfagenes Række og af Fællesskolen. Hvad skal det være til at tage Navnet „Latin-" bort fra Classerne for 12te til 15de Aar, naar Tingen selv dog bliver tilbage, uagtet det nye Navn „Fællesskole?" Fællesskolen er dog Latinskole da ligevel. Flyt, som sagt, Latinen ud ogsaa af Fællesskolen. Saa bliver det frie Valg af Livsbane ved 15de Aar en Sandhed og ikke et Skin. Saa bliver der ingen Vanskelighed for den, som engang kan have tænkt paa at gaa Realveien, at tænke om igjen og komme ind paa Latinlinien, ligesaa lidet som for den, som tidligere kan have havt Lyst til at gaa Latinveien, at komme ind paa Reallinien. Saa bliver ogsaa Fællesskolen virkelig en „fælles" Skole for Ungdommen, hvad Vei den end senere vil slaa ind paa, og dens Navn bliver en Sandhed, som det ikke er hos Commissionen, ligesaalidt som Latingymnasiets. I saa Fald vilde ogsaa det Paradox kunne undværes, at Latinen og Engelsken skulde for Reallisten være omtrent lige vigtige (S. 57), og Trøstegrunde som den (S. 58), at om Reallister, som maatte have fulgt Latinlinien, siden skulde „komme i Stillinger, hvor Kjendskab til Engelsk faar en større Vigtighed," da vil de „med forholdsvis stor Lethed" kunne lære dette Sprog, naar de engang har kunnet Latin. Jeg siger heller med nysnævnte Lensmand Østmo: „Nei, da takker jeg for de Penge, man har og ikke først skal fortjene." Det er en temmelig svag Trøst, naar jeg netop har faaet nødvendigt Ærinde til London og Paris, at jeg om nogle Maaneder skulde kunne have lært de til Reisen fornødne

Sprog, naar jeg i den Tid kunde og vilde lægge alle andre Ting tilside.

Vi gaar videre.

Efter hvad Commissionen selv paapeger, har vi saa at sige tre Stokværk af Skoler for Almendannelsen. Det første huser Almueskolen, det andet Borgerskolen, — Commissionens Fællesskole —, det tredie, som er delt i to Leiligheder, Latingymnasiet og Realgymnasiet. Latinen hører altsaa hjemme i tredie Stokværk. Men hvad har Commissionen at gjøre? Den bryder op Gulvet i Latingymnasiet og sænker Latinen ned i den underliggende Borger- eller Fællesskole fire Alen af de sex, som udgjør dens hele Høide. Vilde de sædvanlige Borgerskoler gjøre noget Lignende, saa maatte det blive omtrent dette, at de tvang et af Borgerskolefagene f. Ex. Tydsk ned i Almueskolen. Ligesom Latingymnasiet efter Commissionens Plan siger til Borgerskolens vordende Latiner: Du skal have læst Latin fire Aar, før du kan komme ind der, hvor der blandt Andet læses Latin (i Latingymnasiet), saa kunde Borgerskolen sige til Borgerskolens vordende Tydskere (s. v. v.): Du skal have læst Tydsk et Aar (eller to), før du kan komme ind der, hvor der bl. A. læres Tydsk (i Borgerskolen). Paa den Maade kom da Almueskolen til at foregribe Borgerskolens Virksomhed, ligesom Borgerskolen igjen Latinskolens. (Kristiania Borgerskole f. Ex. gjorde sig jo ogsaa virkelig en Tid til delvis Latinskole, fordi navnlig Kristiania Kathedralskole krævede, at Børnene skulde have læst Latin et Aar eller to, før de kunde komme ind i nævnte Skole, som dog efter sit Navn netop skulde troes at ville have Latinen som et eget, eiendommeligt Fag til Forskjel fra Borgerskolen og andre Skoler). Og med omtrent samme Ret, som de nævnte Skoler havde for sig, kunde da enhver Fagskole kaste et eller flere af sine Fag over paa eller rettere sagt ned i den underliggende Almen- eller Forskole, og det er efter Nogles Mening netop dette, Universitetets theologiske og filologiske Fagskole gjør med Latinskolen, naar samme krever, at den skal overtage Ungdommens forelobige Oplærelse i de gamle Sprog, uagtet

den jo ikke nu længere er Fagskole, men Almenskole ligesom Almue- og Borgerskolen.

Man vil maaske sige, at Commissionen ikke af Tankeløshed har givet Latinen den for en Del uheldige Plads, men fordi den var ræd, at Ungdommen ikke skulde kunne lære Sproget tilgavns, naar den først begyndte paa det efter fyldte 15de Aar. Nu, den Mening sees den jo netop at have, og det er en ærlig Sag. Ingen kan eller vil tvinge den nogen anden Mening paa. Men hvorfor vedgaar den da ikke, at en Fællesskole og frit Valg af Livsbane til fyldte 15de Aar er umuelig efter dens Overbevisning? Hvorfor slutter den ikke Fællesskolen med 11te Aar, i Ord saa vel som i Gjerning? Saa vidste man dog, hvor man havde den.

Der er ellers allerede adskillige Erfaringer, som taler for, at Latinen kan læres i denne senere Alder og i saa kort Tid som endog kun tre Aar. Vi har jo her i Christiania i længere Tid havt Skoler, som har lært deels voxne, deels halvvoxne Personer begge de gamle Sprog saa vidt, at de efter tre, eller endog to, Aars Forløb har kunnet underkaste sig Examen artium, og det uagtet de havde meget Mindre at begynde med baade af Aandsmodenhed og Forkundskaber, end de unge Mennesker i Regelen vil kunne have, som er udexaminerede af Commissionens Fællesskole. For Latinens „framflyttning“ til idetmindste fyldte 14de Aar taler og Nya Elementarskolan i Stockholm, som i alle Fald saa tidlig som 1849 havde flyttet Latinen frem eller op til denne Alder, og som saa vidt vides, fremdeles er saaledes indrettet, at de gamle Sprog først læres i øverste Halvdel af Skolen. At de gamle Sprog ikke har lidt noget derved, kan sluttes dels af den lange Tid, „framflyttningen“ har været gjældende, uden at man har fundet Foie til at opgive den, dels af de Vidnesbyrd, som af og til har staaet at læse i Tidningerne, og som har gaaet ud paa, at denne Skoles Lærlinger har staaet sig ligesaa godt ved Studentexamen som Flerheden af de andre Skolers, tildels endog lidt bedre. Paa Island paabegyndes Latinen ligeledes meget sent, idet Lærlingerne ikke pleier at lade

sig optage i Skolen før efter sin Konfirmation, og dog har de islandske Studenter jo Ord for endog at udmærke sig ved sin Dygtighed i Latinen. De gaar vistnok i Skolen 4—5 Aar; men mærk vel, de har naturligvis havt ringe Fordannelse ved Optagelsen, da man paa Island hverken har Borger- eller Almueskoler. Desuden er de islandske Studerende frie fra Skolen mindst tre Maaneder om Sommeren, for, som det heder, at hjælpe til ved Jordbruget og Fiskeriet, og i selve Skolemaanederne har de dels hver, dels hver anden Mandag fri.

Før jeg gaar videre, faar jeg tilføie nogle Ord om de forskjellige Skolers eller Skoleafdelingers Navne. „Fællesskole" synes mig af flere Grunde at være et mindre heldigt Navn. Ser man de tre Skoler, Almueskolen, „Fællesskolen" og Latingymnasiet, hver for sig, da har „Fællesskolen" blandt disse tre mindst Adkomst til at blive nævnet efter „Fællesskab;" thi baade i Almueskolen og Latingymnasiet er Undervisningen fælles og „ensartet," medens der i „Fællesskolen" er to Linier ligesom i Realgymnasiet. Ligesaa godt kunde man kalde vore nærværende „blandede" Skoler Fællesskoler; thi dels er der i dem kun en Linie, nemlig til fyldte tolvte Aar, dels to; men dette er der som sagt ogsaa i Commissionens Fællesskole.

Men om saa Latinen eller Skillevæggen blev flyttet bort af denne „fælles" Underbygning, og Delingen mellem de to Slags Studerende først indtraadte i den egentlige Bygning, saaledes som Navnene Latingymnasium og Realgymnasium tilkjendegiver, kunde jeg endda ikke finde „Fællesskole" synderlig passende. Skulde den hede saa, fordi den var „fælles" Stamme for de to Forgreninger, Latingymnasium og Realgymnasium, saa burde vel disse Forgreninger blive at finde overalt, hvor Stammen, „Fælles"-Skolen var tilstede, saaledes som de findes i hinandens Nærhed i Commissionens Plan. Men nu skal det jo være Tanken, at hver By foruden Fællesskolen kun skal have det ene af de to Gymnasier, og i saa Fald vil jo den Overbygningens Tvedelthed savnes, som Stammen eller Underbygningen skulde danne Enheden af og staa i Modsætning til.

Nogle Byer faar kanske endog bare Fællesskole og ingen Overbygning enten enkelt eller dobbelt, og i saa Fald bliver da „Fællesskole" et endnu underligere Navn. Sandefjord f. Ex. faar kanske en Fællesskole, men det, denne er Stamme for, findes kanske langt derfra, Latingymnasiet f. Ex. i Tønsberg og Realgymnasiet i Larvik eller Skien.

Bedre eller idetmindste lige saa godt lod det sig da gjøre at kalde den fælles Stamme under vore nuværende Latinklasser og Realklasser Fællesskole. I vore „blandede" Skoler er i alle Fald overalt alle tre Commissionens Skoleafdelinger samlede paa en Plet. Hvor en Fællesskole til fyldte 12te Aar er, der er ogsaa det Overlag af Latinklasser og Realklasser, som lægger Mening ind i Navnet Fællesskole, tilstede.

Heller ikke Navnene Latingymnasium og Realgymnasium synes at være ret heldige, dels fordi de vil hjælpe til atter, maaske for en lang Fremtid, at slaa fast den Vildfarelse, som knytter sig til disse Navne, den nemlig, at Latinskole og Realskole forholder sig til hinanden som humanistisk (ethisk) Dannelse til mathematisk-naturvidenskabelig Dannelse, og at de saaledes nødvendig udelukke hinanden, dels og, fordi vi alt har mere end Nok af fremmede Navne og andre Fremmedord, saa det vel ikke var for tidligt, om vi nu begyndte at døbe vore nye Indretninger med nære hjemlige Navne.

Men det er vistnok meget lettere at laste det Foreslagne end at foreslaa noget Bedre. Imidlertid har jeg troet at burde gjøre en Smule Udsættelse ved Sagen. Skulde jeg byde Noget, saa fik det være for det Første at kalde Fællesskolen „Borgerskole." Dette Navn er allerede gammelt og hjemligt iblandt os, og det udtrykker ikke saa ilde denne Skoles Betydning i Rækken af de almendannende Skoler. Nederst er nemlig Almueskolen, „Almueskolen." Saa kommer den høierestaaende, mere dannede Borgerstands Skole, den videre gaaende „Borgerskole." Dette Navn forklarer sig da nogenlunde selv. Men hvad det vil sige, naar det f. Ex. heder om en By, at den har en Almueskole, en „Fællesskole," en Sømandsskole o. s. v., er ikke af sig selv indlysende. At en Lærling

bliver opflyttet fra Almueſkolen til Borgerſkolen, er og Noget, ſom ſelv en Almuesmand vil kunne ſtjønne Betydningen af. Men Opflytning fra Almueſkolen til „Fællesſkolen“ (eller ſæt, at den havde et andet relativt Navn, f. Ex. Underſkolen), hvad Mening ſkal han vel bringe ud af det?

Og nu Navnene Latingymnaſium og Realgymnaſium? Bedre end dette nye og fremmede Navn paa „Latinſkolen“ ſkulde man heller holde det gamle, ſom viſtnok ogſaa oprindelig er fremmed, men hvis Mening dog nu er almindelig kjendt, endog af Almuen. Realgymnaſium kunde hede „høiere Borgerſkole,“ til Forſkjel fra „Borgerſkolen,“ Commisſionens „Fællesſkole.“ Heller ikke Navnet „høiere Borgerſkole“ er nyt her i Landet, og Begrebets Forhold baade nedad til „Borgerſkolen“ og udad til „Latinſkolen“ er af ſig ſelv klart nok. Derimod er det Forhold, ſom Commisſionens Realgymnaſium ſkal indtage til Univerſitetet ſom Forſkole for dette ſamt til Latinſkolen ſom dennes Jævning og Sideſtykke viſtnok ikke vel udtrykt ved „høiere Borgerſkole.“ Klarere vilde begge og begges Forhold fremtræde, hvis man vilde kalde Gymnaſierne Studentſkoler, hvorvel dette Navn kanſke i Førſtningen vilde ſynes Mange noget „rart.“ Hvad det vilde ſige, at en By foruden en Almueſkole og en Borgerſkole havde en Studentſkole, og Betydningen af at rykke op fra Borgerſkolen til Studentſkolen vilde ikke lettelig Nogen misforſtaa. Derimod vilde viſtnok ikke dette, at En var ſat i den „høiere Borgerſkole,“ vække Foreſtillingen om, at han nu var paa Veien til Univerſitetet ligeſaavel ſom den, ſom var ſat i Latinſkolen.

De, ſom da afgik med Modenhedsvidnesbyrd fra den ene eller den anden af diſſe to Slags Studentſkoler, vilde da naturligen faa Navn af Studenter. Vilde man ſaa udtrykkelig give tilkjende, hvilken af de to Linier den eller den Student havde gaaet, kunde man lægge til: latinſk Student eller norſk Student. Til Støtte for ſaadan Sprogbrug vil man kunne minde om vore gamle Udtryk latinſk Mediciner, norſk Mediciner, latinſk Bergſtuderende, norſk Bergſtudetende, latinſke Juriſter, norſke Juriſter, latinſk juridiſk Examen,

norsk juridisk Examen, latinsk medicinsk Examen, norsk medicinsk Examen. I Lighed hermed vilde man herefter kunne tale om latinsk Studentskole og norsk Studentskole, latinsk Studentprøve eller Artium, norsk Studentprøve eller Artium og, som sagt om latinske Studenter og norske Studenter.

Endnu en Fordel ved Navnet Studentskole kan formentlig gjerne tages med, og det er den, at det vilde være bedre skikket til at trække Kunder navnlig til Realgymnasiet, d. e. for saa vidt som det blev sat i Stedet for dette sidste Navn. Det vilde nemlig hæve Reallinien i navnlig Middelstandens og Menigmands Øine og indgyde dem Agtelse for den Lærdom, som der var at faa. Realskolegutten blev da jævnbyrdig med Latineren og kunde som denne regne sig som vordende Student, og Studenternavnet har jo en god Klang baade i lavere og høiere Kredse. At et Navn paa Skolen, som Mængden ikke forstaar, kan være til megen Men med Hensyn til dens Søgning i Løbet af temmelig mange Aar, viser bl. A. „Realskolens" og „Realclassernes" Historie i Danmark. Det hjalp f. Ex. de første Aar udover ikke stort, at man fandt paa lokkende Tillægsord som „høiere Realskole," „videnskabelig Realskole," Folket havde ligevel Ondt for at komme efter, hvad dette egentlig var for Noget, og hvad man var eller havde Haab om at blive, naar man havde gaaet en saadan Skole igjennem.

I Mangel af bedre Leilighed faar endnu følgende Bemærkning finde Plads her, især da ogsaa den staar i nogen Forbindelse med „Fællesskolen." Det er nemlig ikke usandsynligt, at de Byer, som nu har en „blandet" hel Skole, især saadanne, som nylig har gjort store Offere for at faa den, vil gjennem sine Ombudsmænd gjøre Alt, hvad de kan, for at faa baade Latingymnasium og Realgymnasium, ifald Commissionens Plan for saa vidt skulde gaa igjennem Regjeringen og komme for paa Storthinget. Man er ikke videre tjent med, for en af vore „blandede" Skoler, som nemlig indeholder baade „Fællesskole" til fyldte 12te Aar, Latinklasser og Realklasser, at faa igjen en totrediedels Skole, nemlig en „Fællesskole" og enten et Latingymnasium eller et Realgymnasium; thi det er jo

først disse tre Skoleafdelinger tilsammen, som svarer til de Skolehelheder, vi nu har i de „blandede" Skoler. I saa Fald vilde den ene af mine Indvendinger mod Navnet Fællesskole kunne blive overflødig.

Hvorvidt den Overlæsselse, som man saa ofte har klaget over, nu vil ophøre, forekommer mig mere end tvivlsomt. Saa Meget maa dog vel i alle Fald være vist, at Massen af det, som skal læres, herefter ikke bliver mindre, men større end før. Saaledes er jo et nyt Sprog, Oldnorsk, kommet til, Naturlæren er bleven Fællesfag, og Naturhistorien er betydelig udvidet. Imidlertid har intet af de timerige Fag lidt nogen Indskrænkning. Latinen og Græsken har endog gjort nye Fremskridt. Nylig vandt de Adskilligt derved, at det blev fastsat, at Alt, hvad der var læst i Skolen i disse Fag, skulde være repeteret inden Artium og „lægges op" der. Paa Commissionens Plan har de atter vundet, og det paa tvende Vis. Dels har de nemlig faaet flyttet mange af sine Timer op fra lavere Klasser til høiere, hvor der naturligvis kan udrettes Mere i en Time end hist, dels har de faaet flere Timer istedenfor færre, som man skulde ventet, da, som sagt, færre Timer i f. Ex. Sextenaarsalderen er bedre end flere i f. Ex. Tolvaarsalderen. Latinen har i de „blandede" Skoler i Alt 2120 Skoletimer (naar der læres 40 Uger om Aaret), men faar efter Commissionens Plan 2240 Timer. Græsken har nu 800 Timer, men faar 840 Timer. Altsaa vinder Latinen 120 Timer og Græsken 40 Timer.

Hvad der end hænder, saa ved de gamle Sprog og navnlig Latinen at udbringe nogen Fordel af det. Da Latinstilen 1857 blev ophævet som Artiumsfag, tog Latinen sig betalt i udvidet Forfatterlæsning samt derved, at Kandidaten herefter ved Artium skulde gjøre Rede ogsaa for „ikke forhen læste prosaiske Stykker." Kommissionen vil igjen have Stilen indført, men om tilsvarende Afslag i Forfatterlæsningen er der imidlertid ikke Tale. I dette Tilfælde faar en Nyhed Lov til at gjælde, uagtet den vedkommer de gamle Sprog. Videre:

Da det blev fastsat, at Kandidaterne skulde slippe for at repetere og lægge op til Artium Alt, hvad de i sin Skoletid havde læst af Latin og Græsk, vedtoges det jo som til Gjengjæld for denne Indrømmelse, at de herefter skulde lære noget Mere af de Hjælpefag, som vedkommer de gamle Sprog, navnlig Oldsager, Mythologi, Literaturhistorie og Verslære. Nu er, som nys sagt, Indrømmelsen med Hensyn til Repetition af Klassikerne tagen tilbage; men se, om den Pris, som Indrømmelsen 1858 blev kjøbt for, i 1865 blev given tilbage. Saa vidt jeg har mærket, skal der fremdeles kræves samme Kjendskab til Oldsager, Mythologi m. M. til Artium som fra eller efter 1858. Aarsagen er ophørt, men Virkningen bliver.

Denne Omsorg for, at de gamle Sprog ikke skal lide mindste Afbræk, f. Ex. ved forsømt Repetition, er saa meget mere iøinefaldende, naar man véd, hvormeget Arbeide med Artiumsfaget „Modersmaalet", der aarligvis bliver forsømt, navnlig af Privatisterne, uden Tvivl Halvdelen eller tildels vel endog to Tredjedele af, hvad de Skoledimitterede har maattet bære, — uden at dog Nogen optræder og taler Modersmaalets Sag eller faar Mishigheden rettet. Men herom Mere nedenfor.

Saaledes opstrues Artiumskravene lidt efter lidt. Og naar det saa i Tidens Løb viser sig, at flere og flere af de Studerende har maattet sidde over i en eller anden Klasse, saa de ikke har naaet frem til Artium i den gjennemsnitlige Tid, men har været nødte til at lægge et Aar til, saa skal man nok se, at en følgende Skolekommission, istedenfor at slaa af Noget i Skolearbeidet og de krævede Kundskabsmasser, slaar den med et Aar forlængede Skoletid fast som den for Fremtiden gjennemsnitlige eller normale. Paa denne eller lignende Maade er det f. Ex. i Danmark kommet dertil, at Theologerne og Juristerne læser gjennemsnitlig 6—7 Aar til Embedsexamen, og Medicinerne gjør nok omtrent ligesaa baade her og der. Sytten Aar som Gjennemsnitsalder for Artiumskandidaten er nok idetmindste saa gammelt som fra Loven af 1775. Nu er Attenaarsalderen bleven det Sædvanlige. Men da selv disse

8 Aar fra Optagelsen i Skolen ikke ſtrækker til, lægger vor Kommiſſion endnu et Aar til, og det saa ſint, at man neppe mærker det. Udvidelsen ſker nemlig i Retningen nedad, idet Skoletiden herefter bliver fra 9de Aar iſtedenfor 10de. For 10de—17de Aar heder det altſaa nu 9de—18de; for 7 Skoleaar har vi ſaaet 9. I næſte Menneſkealder bliver Tiden kanſke først 9—19 og ſaa efter nogle Aars Forløb 8—19. Tiden er for knap til alt det, ſom maa læres, vil jo den ene Gang saa godt ſom den anden kunne opgives ſom Grund for Udvidelſen.

Det Retteſte vilde efter min Mening være at vende tilbage til fyldte 17de Aar ſom gjennemſnitlig Artiumsalder. Men dette vil jeg denne Gang bare nævne, da der jo ikke er videre Haab om, at den nuværende Lærerſtand gaar ind paa noget Sligt, ſaalænge den faar Lov til at raade.

Vi ſaa ovenfor adſkillige Exempler paa mærkelig Nidkjærhed eller rettere ſagt Partiſkhed for de gamle Sprog. Mere af ſamme Slag findes i nærværende Indſtillings Afdeling om Examen artium. Latinen ſkal ſaaledes ved Artium ſikres ved tredobbelt Prøve, medens Norſken, ſom dog vel i Norge maa være mere end en Trediedel ſaa vigtig ſom Latinen, maa lade ſig noie med én. Mærkeligt nok er der ikke foreſlaaet mere end en Prøve i Græſk heller, uagtet dette Sprog dog har det tilfælles med Latinen, at det ikke hører til de nyere. Man kunde derfor vel ventet to Prøver opført paa Planen, hvor Latinen har tre.

Aarſagen til denne tredobbelte Omhu for Latinen maa vel være den, at man fremdeles ikke er iſtand til at ſætte ſig ind i, at Latinen nu ikke længere er, hvad den var for 100—200 Aar ſiden, nemlig de Lærdes Modersmaal, deres baade Tale- og Skriftſprog ſamt den vigtigſte Port eller Vei til Videnſkabens Rige. Dengang var den i den lærde Skole det Førſte og det Sidſte, og der havde ikke været Noget at ſige paa det, om denne havde ſøgt ſaa at ſige paa alle optænkelige Maader at ſikre ſig, at den ikke blev forſømt, og at viſe, hvor høit den ſkattede Kundſkaben i den. Men nu er Latinen jo

hverken Tale- eller Skriftsprog, følgelig ikke de Lærdes Modersmaal, og maa saaledes finde sig i, at der gjøres noget mindre Ophævelse for dens Skyld. Den er nu kun et af Skolens fremmede Sprog, kun et af de læste Sprog ligesom Græsk, Hebraisk og Oldnorsk. Derfor skulde den kun have en mundtlig Artium ligesom disse eller i det Høieste én skriftlig og én mundtlig Prøve. Skulde Grunden til Prøvens Tredobbelthed være at søge i den Omstændighed, at den fremdeles skal gjælde for Skolens, Latingymnasiets, „Middelpunkt," saa bliver det dog atter en Synderlighed, at ikke de Fag, som skal udgjøre „Middelpunktet" paa tilsvarende Linie, i Realgymnasiet, har nydt den samme Ære og samme Omsorg, og faaet tredobbelt Artiumsprøve.

En anden Synderlighed maa det vel siges at være, at der ikke er tredobbelt Artium i Latin for Realisternes Vedkommende, naar der er det for Humanisternes. Forskjellen i Timetallet kan ikke forklare Sagen; thi Realisterne har 1320 Latintimer mod Humanisternes 2240, d. e. 2120 + de 120 Timer, som ovenfor er omtalte som tillagte ved Kommissionens Ridkjærhed. Altsaa er de Førstes Latin ikke nogen Ubetydelighed imod de Sidstes. Og hvad mere er, begges Diemed med at lære Sproget maa være omtrent det samme. Begge skal de nemlig kun lære at læse det. Ingen skal bruge det som Tale- eller Skriftsprog. Vi slutter derfor med Rette saa: Kan Realisterne have nok med to Prøver, saa kan Humanisterne det og. Men skulde disse nødvendig have tre, saa burde dog hine ogsaa have tre.

At Latinen nu er opført med en tredie Artiumsprøve, med Stil, forklarer sig deraf, at man fra ældre Tid, da der var bedre Mening i den, er vant til at tænke sig Latinstilen som Noget, som bør og skal saa være. Havde saaledes Realisternes Latindyrkelse været en nedarvet Kjendsgjerning og en Realistartium med Stileprøve ligesaa, da tvivler jeg ikke stort paa, at vi nu havde fundet ogsaa deres Artium udstyret med „latinsk Stil" i Kommissionens Forslag. Men nu er Tanken i denne Sag ikke bunden ved nedarvet Overlevering eller „Tra-

dition," og saa finder man da Latinstilen uudværlig. Tænker vi os paa den anden Side, at Humanisternes Artium fra ældre Tid havde været endog firdobbelt, nemlig Stil, Oversættelse fra Poesi, Oversættelse fra Prosa samt mundtlig Prøve, tror man da, at Kommissionen havde fundet nogen af de fire Prøver overflødig? Havde den ikke da seet en farlig Svækkelse af den nedarvede Grundighed i Indførelsen af tre Prøver for fire, ligesom nu i to eller endog en for de tidligere tre?

Men nu Norsken? Ja, den har fra ældre Tid kun havt én Prøve. Derfor har den efter Kommissionens Mening fremdeles nok med én. Imidlertid har — underligt nok — Historien dog faaet to Prøver istedenfor den ene, og Mathematiken ligesaa. Følgelig er baade Historien og Mathematiken endog for Humanisterne vigtigere end Modersmaalet med alt det, som er lagt ind under dette Sprog som Skolefag. Selv for Realisterne, som dog maa undvære de Humaniora, som Humanisterne tilegner sig gjennem latinsk og græsk Litteratur, maa lade sig nøie med en Artium i Norsk, medens de har to i Latin, to i Mathematik og to i Naturfagene.

Denne Nidkjærhed for Latinen og ringere Omtanke for Norsken staar for Resten ikke ene. Den har sit oplysende Sidestykke udenfor Kommissionens Kreds. Til Artium vanker der, som vel kjendt, hvert eneste Aar en Mængde Firetal for den norske Udarbeidelse, og følgelig synes en stor Del af Kandidaterne at staa paa det laveste Trin af Dygtighed i Modersmaalet, som kan taales hos dem, som skal kunne indlemmes blandt de akademiske Borgere. Havde de nemlig faaet en lavere Karakter, havde det jo havt deres Afvisning til Følge. Og de, som ikke faar 4, faar i Regelen ikke bedre end 3. 2 er kun forbeholdt en Haandfuld Lykkelige, og er, kan man sige, saa omtrent umuelig. Dette gaar, som sagt, for sig Aar for Aar, uden at man gider faa bragt paa det Rene, hvor Grunden til til dette Skolefags, som det synes, jammerlige Tilstand er at søge, om i Lærernes Mangel paa Dygtighed eller Flid eller i for lidet Timetal, eller om det maadelige Udfald af Prøven kommer af, at Opgaverne er mindre heldige eller Dommen over

Arbeiderne for streng, og Kandidaternes Udygtighed saaledes mere tilsyneladende end virkelig. Men ikke før har noget Lignende hændt med Hensyn til Latinen, idet der i de 2—3 sidste Aar har gaaet nogle Flere rejekt for dette Fag end tidligere, for man spører en ikke liden Uro i Leiren. Privat og offentlig klynkes der over Latinstudiets Forfald, over at Latinstilen og dermed Grundigheden er borte, over at de Dele af Klassikerne, som man kan lade være at repetere og „lægge op," heller ikke blive læst o. s. v., navnlig ikke af Privatisterne. Denne sidste Ulejlighed sik man det navnlig travlt med at faa hævet. Man kunde ikke engang vente, til nærværende Kommissions Arbeide kunde være færdigt. Allerede forleden Høst maatte der tages Forholdsregler vedkommende dette brændende Spørgsmaal, og mangen Privatist vil ret nu være kanske 100 Blade rigere paa klassisk Lærdom, end om Intet var gjort ved denne Sag.

Men hvad gjør Privatisterne i Norsk? De skriver nogle „Stile," kanske ikke halv saa mange som de Skolestuderende. Derimod er der ikke Noget i Veien for, at de kan forsømme de vigtige Læseøvelser og Kjendskabet til Skjønlitteraturen og Litteraturhistorien og Mythologien og Verslæren og overhoved Alt, hvad der i Skolerne læres eller dog skal læres under „Modersmaalet" som Skolefag. Og der er vist ikke synderlig Tvivl om, at de nytter Leiligheden til at forsømme, hvad der ikke er omgjærdet med Lovens Omsorg, ikke kræves „lagt op" og gjort Rede for ved Artium. Men denne Forsømmelse vækker ingen Uro i nogen Leir, som det synes. Den er nu snart et Par Menneskealdere gammel, saa gammel nemlig som vort Universitet. Men endnu gjør man ikke Mine til at ville afhjælpe den. Kommissionen foreslaar, som vi har seet, ikke mere end den skriftlige Prøve til Artium.

Af det Foregaaende fremgaar det da formentlig, at jeg foreslaar, at Modersmaalet faar en dobbelt Artiumsprøve, en mundtlig og en skriftlig, samt at jeg stemmer imod Optagelsen af den latinske Stil. Jeg dømmer om denne sidste Prøve, efter hvad allerede foreløbig er tilkjendegivet ovenfor, som saa:

Dengang Latinen blev brugt baade til Tale, Skrift og Læsning, maatte Skolen oplære Ungdommen i alle tre Færdigheder, i at tale, skrive og læse Sproget. Da dette siden lidt efter lidt ophørte som Talesprog, kunde Talesvelserne, som i saa høi Grad havde sinket Latinstudiet, ligeledes efterhaanden bortfalde: det var da tilstrækkeligt, naar Ungdommen lærte at skrive og læse Latin. Nu er Latinens Tid forbi baade som Skrift- og som Talesprog. Derfor skal Latinskrivningen ogsaa i Skolen ophøre. Latinen bør nu tages ligesom Græsken, nemlig som Vilkaar for Adgang til vedkommende Litteratur. At Lærerne fremdeles vil indprente Grammatiken og tildels Sprogbrugen ved Hjælp af skriftlige Øvelser, er vel rimeligt. Men dette gjælder da vel og om Lærerne i Græsk, maaske og om dem i Hebraisk og Oldnorsk og i alle Fald om Lærerne i de nyere Sprog. Men Kommissionen foreslaar ikke derfor græsk Stil til Artium, ja ikke engang fransk, som dog ogsaa andre Hensyn snarere kunde synes at tale for. — Examinator skal prøve, om Artiumskandidaten har forholdsvis grundige Kundskaber i paagjældende Sprog. Men om disse er vundne ved flere eller færre Stiløvelser, ved mundtlige eller skriftlige, ved Hjemmestile eller Extemporalstile, dette kommer ham ikke ved. Sligt vedkommer, som En sagde 1857, da Latinstilen var ophævet, Methoden, og den bør ikke fastsættes ved Lov, og da allermindst for Privatskolerne. Men dette vilde være Tilfældet, om Latinstilen blev Artiumsfag.

Vedkommende Artium faar jeg endnu tilføie, at jeg tror, det er misligt, at saa mange enkelte Fag rejicere. Et Par Hovedfag kunde være nok, f. Ex. Latin og Norsk i det ene Gymnasium og Mathematik og Norsk i det andet, forudsat da, at disse kom til allesammen at indtage den Stilling, som de har i Kommissionens Udkast. Men det Retteste var maaske, slet ikke at lade noget enkelt Fag have slig Magt, men lade ene Hoved- eller Gjennemsnitskarakteren afgjøre Kandidatens Skjæbne. At stænge Universitetets Port for et ungt Menneske, fordi han er svag i et enkelt Fag, f. Ex. Mathematik, uagtet hans

Dygtighed i Norsk, Latin, Græsk, Tydsk, Fransk, Historie, Geographi, Religion mere end opveier denne hans Svaghed, medens man slipper ind en Anden, som kanske er en Stymper i næsten alle Fag, kan dog aldrig være retfærdigt. Ved den engelske Statsartium hviler Udfaldet udelukkende paa Summen af de enkelte Karakterer, saa at Kandidaten gjerne kan lægge blank i over Halvdelen af Fagene, naar han bare vinder saa gode Karakterer for de Fag, han lader sig prøve i, at den fornødne Sum kommer ud.

Derhos synes det mig noget underligt, at man selv ved Latinartium skal gaa rejekt for et 4 i Mathematik, men kunne staa sig med et 5 i Oldnorsk, Græsk, Fransk, ja endog i Religion. Religion er altsaa ikke saa vigtig som Mathematik, ikke heller Græsk. (En anden Sag var det, om Religion gik ud af Proven).

Skulde ellers noget Fag med to Prøver rejicere, forekommer det mig, at dette hellere burde være en Følge af et 5 ved den mundtlige Prøve end af et 5 ved den skriftlige. At faa 5 for mundtlig Mathematik eller Historie maa dog vel være mere utilgiveligt end at faa 5 for det skriftlige Arbeide i samme Fag. Ved den mundtlige Prøve bliver man jo dog baade ledet en Smule paa Spor og er ikke saa aldeles overladt til sig selv og sin egen Styrke som ved den skriftlige. Desuden bliver man ved den mundtlige Overhøring gjerne ført videre omkring i Faget, saa Ens Skjæbne ikke er saa afhængig af et eller et Par Spørgsmaal.

Om Fordelingen af Skoletimerne mellem de humanistiske og realistiske Fag er talt ovenfor i Almindelighed. Vedkommende Spørgsmaalets Enkeltheder har jeg her kun dette at sige, at Tydsken synes mig altfor vel udstyret i Fællesskolen, medens Norsken i dennes tre sidste Aar har det altfor knapt. Tydsken kunde visselig afse en Time til Bedste for Norsken i 4de Klasse og en i 6te Klasse, og Engelsken en Time i 5te Klasse. Dette større Timetal i Norsk vilde navnlig være et

Gode for den Del af Skolens Ungdom, som slutter sin Skoledannelse ved Afgangen fra Fællesskolen.

Hvad man saa videre vil domme om Norskens Udstyr med Timer i Latingymnasiet, saa forekommer det mig, at man i Realgymnasiet har været for knap mod den. Efter S. 82 faar den her egentlig kun 2—2—2 Timer ugentlig i de tre Skoleaar, idet de andre „norske" Timer gaar til Oldnorsken. Dette synes mig en ren Sultefodring, sammenlignet med den Ræringens Fylde, som tilflyder Realfagene, navnlig Mathematiken, sommesteds. Denne rige Mand synes mig derfor gjerne at kunne afgive lidt af sin Overflod til samme sin trængende Stedbroder.

Kommissionen henpeger i Slutningen af sin Indstilling paa et Slags Fornyelse af den gamle Præliminaristklasse; dog saaledes, at de vordende Præliminarister, uagtet deres Præliminærexamen, d. e. Afgangsproven fra „Fællesskolen" nemlig, vilde blive meget sværere end den, som blev ophævet 1845, ikke skulde kunne faa Embeder, ikke engang af de ringere. Dette skal formodentlig være en Maade at affinde sig med Realisterne paa, og kan maaske forstaaes som en Udlæggelse af det, at Kommissionen Intet har villet foreslaa med Hensyn til vordende Adgang for Realister til Universitetets Embedsexamener. Slig Affpisning vil jeg dog i det Længste haabe, at Storthinget i sin Tid ikke indlader sig paa. For min Del i alle Fald siger jeg: Enten Alt eller Intet. Vil man ikke indrømme begge Liniers Ligestilling, saa er det bedre, at det indtil videre gaar, som det har gaaet. Det skal ikke slaaes fast en Gang endnu, at den nyere Dannelse bare er som en „Carnaille imod den Fugl Phonix" — Klassiciteten at regne.

Af de to Liniers Ligestilling følger da og, ikke alene at, som Kommissionen vil (S. 108), den, som har taget f. Ex. Realartium, er fri for siden at underkaste sig Latinartium, om han finder for godt at gaa til et Embedsstudium, som kræver Kundskab i de gamle Sprog, men det følger tillige, hvad Kommissionen ikke vil, nemlig at han ogsaa er fri for delvis, nem-

lig for Latinens og Græskens Vedkommende, at maatte underkaste sig samme Latinartium. Forsaavidt han som vordende Præst eller Skolemand har Brug for disse Sprog, saa dyrker han dem under sit Embedsstudium og gjør Rede for sin Fremgang i dem ved sin Embedsexamen. Artium skal jo bare godtgjøre den Studerendes almene Dannelse, og hvilket Vidnesbyrd han vælger, Latinartium eller Realartium, saa er Sagen en Gang for alle afgjort. Den ene Artium skal jo være netop jævngod med den anden. — Havde Kommissionen ikke blandet Fagstudier ind i Almendannelsen, da havde den vel ikke kommet med slige Krav, som at nogle Studerende saaledes skal underkaste sig halvanden Artium istedenfor den ene, som Flerheden faar Lov at slippe med.

Dette var nu om, hvad Kommissionens Indstilling indeholder. Nu tilsidst Lidt om, hvad den ikke indeholder. Jeg finder saaledes Intet om Forlængelse af Sommerferierne, Intet om Ophævelsen af Consilium abeundi og Intet om Deling af Skolemandsexamen saaledes, at Skolen faar Sikkerhed for omtrent ligesaa stor theoretisk Dygtighed hos Lærerne i alle Fag, som den allerede har med Hensyn til Religion, den gamle Philologi samt Mathematik og Naturfagene.

I gamle Dage blev der ikke holdt Sommerskole for den „lærde Ungdom." Man var saaledes fri tre, eller som det synes, tildels fire Maaneder. Dette varede, saa vidt jeg ved, hos os indtil for noget over 100 Aar siden, nemlig til Kristian VI's Skolelov af 1739 kom ud. Denne Lov lagde mere Arbeide paa Ungdommen end de tidligere, og desuden var nok den hidtilværende lange Sommerfritid ofte bleven misbrugt til Dagdriveri eller endog Rangel og Fylderi, idet Latinerne, de vordende Præster, drev omkring i Landsbygderne og krævede ind den Hjælp til Studeringerne, som disse efter gammel Skik og Brug pleiede at yde. Derfor blev Fritiden ved nævnte Lov forkortet til 14 Dage om Sommeren. (I Julen gaves derimod hele 3 Uger frie; i Paasken 1 Uge). Siden den Tid tror jeg ikke Fritiden ved Lov er bleven udvidet, men Skolerne

har nok selv taget sig Lov til at forlænge den, først til 3 Uger og senere, i de sidste 20 Aar omtrent, til 4 Uger eller tildels vel endog lidt over. Private Skoler gaar nok endda noget videre.

Dette synes tyde paa, at der er Trang til mere Fritid, end Loven egentlig tilsteder, og det vel især, efterat Arbeidet i Skolen er blevet mere og mere svært. I andre Lande har Ferierne tildels endnu samme Længde som hos os før 1739. I Sverige begynder Skolearbeidet inden Udgangen af August og ender efter Juni Maaneds Indtrædelse. Følgelig kan Ungdommen være fri og, hvad Svenskerne lægger megen Vægt paa, faa Leilighed til at være sammen hver Lærling med sin Familie i omtrent 12 Uger i Slag, hvad navnlig udenbys Børn ellers ikke vilde have Adgang til. I England er Fritiden som saa meget Andet i Skolen bleven ved det gamle. I Eton Skole er Ungdommen fri 6 Uger om Sommeren, 5 Uger i Julen og 3 Uger i Paasken, tilsammen 14 Uger. End mere gammeldags er Island. Ved 1732 var Latinerne frie der fra Midten af April til Mikkelsdag, altsaa halvsjette Maaned. Over 100 Aar senere skal Sommerfritiden sammesteds have udgjort 4 Maaneder (Loven af 1739 er altsaa ikke gjort gjældende for Island) og nu nylig er den opgiven at være tre Maaneder.

Den samme Tanke, at Sommertiden bør være fri, finder vi igjen ved Universiteterne, og det des mere nok, jo mere gammeldags de i det Hele er. I Oxford og Cambridge arbeides kun i den halve Del af Aaret. Ved Universitetet i Aberdeen er der Fritid i 7 Maaneder, fra Enden af Marts til Begyndelsen af November. Ogsaa vort eget Universitet har idetmindste to Maaneders Fritid om Sommeren. Længden af Universiteternes Fritid hænger, fra Først af i alle Fald, sammen med Længden af Skolernes.

Nu vil jeg ikke sige, at vore Skoler bør have fine tolv Frigger tilbage eller endog kun saa mange som Universitetet. Men mon Halvdelen af de 12, altsaa Halvdelen af, hvad Fritid de har i vort nærmeste Naboland, skulde være for meget? Og

om disse 6 Uger ikke skulde kunne indrømmes ved Siden af, at nogen Tid herefter skal tages fra Bogen til Vaabenøvelser, da kunde dog kanske disse henlægges til den sidste af disse 6 Uger, saa at altsaa Skoleaaret begyndte med dem. I saa Fald kunde idetmindste Lærerne, kanske paa en nær, være frie ogsaa den sjette Uge tilende.

Dersom Latinskolen skal gjælde for Almenskole, da bør uden Tvivl Consilium abeundi bortfalde; thi Budet om saadan Bortvisning forudsætter, at Skolen, som Paagjældende sjernes fra, er en Fagskole. Saalænge Latinskolen var Præsteskole, altsaa Fagskole, og dertil Friskole, var det i sin Orden, at det var gjort Rektor til Pligt at bortvise alle de unge Mennesker, som enten paa Grund af smaa Evner eller Dovenskab eller mislig Opførsel ikke egnede sig til at holdes frem paa Samfundets Kostning. Derfor blev Rektor dengang med Rette straffet for mislig Dimission, d. e. for ikke i Tide at have udvist af Skolen den og den, som, da han endelig kom frem til Universitetet, viste sig at være umuelig som vordende Præst. Consilium abeundi var altsaa der og da det Samme, som hvad endnu foregaar ved Fagskoler, f. Ex. ved vore Officersskoler til Lands og Vands. Enhver, som paa Grund f. Ex. af Legemsfeil (svagt Syn eller Hørelse eller Røst) ikke duer til Officier, bliver vraget og afvist, for at han ikke skal volde Staten Udgift til ingen Nytte samt optage Pladsen for Andre. Derimod hører vi jo aldrig, at Nogen bliver bortvist fra Almueskolen eller Borgerskolen eller fra Præstens Skole, d. e. fra Konfirmationsundervisningen, fordi han er dum eller doven eller uskikkelig. Tvertimod synes man at finde, at jo mindre En kan eller ved eller vil, des mere trænger han til Skolens Hjælp. Selv Almueskolen altsaa, som dog er en Friskole, nægter Ingen sine Velgjerninger, finder Ingen uværdig til Opdragelse, hvormeget mindre maa da Latinskolen gjøre det, som lader sig betale for Umagen, — forudsat, at Latinskolen er Almenskole og ingen Fagskole. — Hvorom Alting er, saa burde det afgjøres, om Consilium abeundi, ifald det frem-

deles skal finde Sted, alene skal vedkomme Latingymnasiet, eller om det skal gjælde alle tre Skoler, som skal træde i Stedet for vore nuværende „blandede" Skoler.

Ved samme Leilighed kunde det blive afgjort, om Fripladser og Stipendier alene skal tilfalde Latinlinien — og f. Ex. nyttes som et Middel til at paatvinge en og anden Gjenstridig Latinens gode Ting —, eller om de ogsaa kan tilflyde Fællesskolens og Realgymnasiets Ungdom.

Man pleier at sige, at det er Lærerne, som gjør Skolen; ikke Indretningen af den eller Læremidlerne eller Tilsynet fra Oven m. M., men først og sidst Lærerne. Derfor kunde vel Kommissionen (eller Kirkedepartementet) synes at have ladt det Vigtigste ugjort, saalænge den (eller det) ikke har sørget for at skaffe Skolen ligesaa gode Lærere i alle dens boglige Fag, somden har i de bedst stottede. Endnu staar Modersmaalet, de nyere Sprog og noget nær ligeledes Historien og Geographien under samme Vilkaar, hvad Sikkerhed for Dygtighed hos Lærerne vedkommer, som Mathematik og Naturfagene stod under indtil Realexamens Oprettelse 1851. Lærerne maatte nemlig indtil ved den Tid bruge Skolen som Proveklud og lære sin Videnskab samtidig med at undervise i den. Men dette er ikke i sin Orden. — Man vil kanske trøste os med, at det dog kan gaa ret godt ogsaa paa den Maade. Men vi maa da svare, at Sligt dog altid bliver en Tilfældighed, og at de, som byder os denne Trøst, selv neppe vilde være saa rolige, hvis Talen var om Udnævnelse af uprøvede, uexaminerede Mænd til Lærere i deres Ynglingsfag, i Latin og Græsk f. Ex.

Hvad for Resten min Mening om, hvorledes Skolemandsexamen burde indrettes, vedkommer, da finder jeg det ikke fornødent, udførligere at fremstille den her, da jeg under 16 Jan. d. A. har sendt et Andragende om Sagen til Kirkedepartementet, efterat det af Kommissionens Indstilling havde vist sig, at den ikke agtede af sig selv at gjøre Noget for samme.

Christiania den 12te Marts 1866.

K. Knudsen.

---

2. Udkast Ottesens separate Votum.

Bemærkninger i Anledning af den kongelige Kommissions Udkast til en ny Ordning af vort høiere Skolevæsen.

I et under 2den Februar 1866 afholdt Læremøde ved Christiania lærde Skole blev det vedtaget, at hver enkelt Lærer kristligt skulde fremkomme med de Bemærkninger, han maatte finde sig foranlediget til at gjøre ved det Udkast til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, som er Resultatet af den under 14de Februar og 28de April 1865 nedsatte kongelige Commissions Overveielser.

Idet jeg skal afgive mit Votum i denne Sag, veed jeg ikke ganske, hvorledes jeg skal efterkomme denne Anmodning, da min Opfatning af, hvorledes den høiere Undervisning bør ordnes, er aldeles afvigende fra den, som er gjort gjældende af den kongelige Commission. Indskrænker jeg mig til at fremkomme med Kritik over enkelte Bestemmelser, som forekomme mig uheldige, vil det jo se ud, som om jeg billiger Princippet for Ordningen og Planen i sin Helhed.

Jeg veed derfor ingen anden Udvei, end selv at fremsætte mine Ideer om en ny Ordning af det høiere Skolevæsen hos os — saa kortfattet som ske kan, idet jeg derunder naturligvis ogsaa kommer til at critisere det forelagte Udkast og gjøre Bemærkninger ved enkelte Bestemmelser, som kanske Commissionen kunde finde det Umagen værd at tage Hensyn til, naar den skal opgjøre sit endelige Forslag.

For jeg gaar over til at fremsætte mine Antydninger til en ny Ordning, som i ethvert Fald her ikke vil være Tid og Anledning til nærmere at udføre i Detaillen, skal jeg tillade mig som en Indledning dertil noget nærmere at dvæle ved et Punkt, som for mig er Hovedsagen, og som det forekommer mig Commissionen har taget forlidet Hensyn til — nemlig den efter mine Tanker stedfindende Overlæsselse i vore Skoler og det saavel extensive (for mange Fag) som intensive (for store Fordringer inden de enkelte Fag).

Naar jeg siger, at Commissionen har taget forlidet Hensyn

dertil, ledes jeg dertil ved den Overbeviisning, at Skoleungdommens Arbeide, efter min Opfatning, allerede nu for svært, vil blive endnu meget større efter det nye Udkast.

Overlæsselsen i vore Skoler.

Allerede længe har jeg omgaaedes med den Plan at virke Mit for en Reform i vort høiere Skolevæsen, væsentlig i Retning af at gjøre Skolelivet lettere for den opvoxende Ungdom. Jeg havde tænkt at lade denne Plan modne nogen Tid, gjøre den til Gjenstand for omhyggeligere Drøftelse bl. A. ved at conferere med Læger og Statistikere, kort der var flere Forarbeider at gjøre; men ved den til mig stillede Anmodning at afgive min embedsmæssige Erklæring om den nedsatte Commissions Udkast, nødes jeg til allerede nu at gaa noget ind paa Sagen. Meddens nemlig mit Maal, hvad angaar Ordning af det høiere Skolevæsen, er at faa sat en Grændse for de altid stigende Fordringer, der bevirke, at Skolerne tage Kræfter fra Drengen og Ynglingen istedetfor at give dem, — Fordringer, der true med at „Landets Blomst" visner hen, forend den sætter Frugt, stiller det nye Skoleforslag endnu mere forøgede Fordringer til den alt for overlæssede Ungdom. — Jeg har selv tilbragt 8 Aar paa den lærde Skole — den hele Tid med Følelse af Skolens overdrevne Fordringer; min elleveaarige Lærervirksomhed har givet mig den samme Erfaring; jeg har seet de Elever, som stræbte at gjøre Skolens Fordringer Fyldest, ikke saa sjelden fra livlige og opvakte Drenge dels lægges i en tidlig Grav, dels forbause eller rettere bedrøve deres Omgivelser ved ikke at drive det til Noget i Livet, som det dog vel og var Skolens Mening at præparere dem for. Flere (man mærke, jeg blot taler om de samvittighedsfulde Gutter, som vilde opfylde, hvad de troede var deres Pligt) naa frem i Embedsstilling, gifte sig og maa forat ernære sin Familie, paa Grund af de knappe Lønninger for den lavere Embedsstand, arbeide alvorlig udenfor deres Embedsgjerning; da kræves der physisk Kraft og ikke blot en „alsidig, den hele Dannel-

feskreds omspændende o: encyklopædist Dannelse," og den unge Mand maa bøde haardt for, at Skolen tog Kræfter fra ham som Dreng. Den ældre Generation slap lettere fra det, idet Bifagene vare Bifag. Nu, da hvert Fag skal have „fine Talsmænd," faa Børnene føle, hvad det vil sige, at leve i vor oplyste Tid. Det ser ofte ud som om Barnet var til for „Fagets" Skyld og ikke Fagene for Barnets. Der stilles de urimeligste Fordringer til Skolen, som om den skulde udrette Alt; den er nu endog bleven „den opdragende Skole" og vil med Hud og Haar eie det hele lille Individ. Man synes aldeles at overse, at Livet er den egentlige rette Skole, at Skolen ikke skal gjøre Alt, ligesom den langtfra kan; man vil vel ofte finde, at, hvad der har bragt en Mand frem i Verden, ikke er hans Skoledannelse, men hvad han lærte ude i Livet. Allermest er det nødvendigt i vort fattige Land med dets strænge Klima og Natur allerede tidligt at have fæstet Opmærksomheden paa, hvorledes man skal opdrage kraftige Mænd — ikke Undere af Lærdom og Viden. Mange af dem, som have gaaet den strænge Skole igjennem, og senere som Læger og Præster komme til vore meest ublide Egne, kunne ikke staa i det — men vilde have kunnet, om den physiske Opdragelse havde været mere paaagtet i deres Ungdom. Og her kommer jeg til det, som jeg i Særdelesbed vil vække Opmærksomhed for til Hjælp mod de atter forøgede Fordringer og til Fremme af min Plan — Indskrænkning, Forenkling og Deling af Skolearbeidet. Jeg har hørt flere Læger omtale den Tilbagegang i Generationernes Livskraft, som begynder at blive mere og mere betænkelig, hvorledes, naar der har været „studerende Folk" gjennem flere Slægtled, Familien gaar tilbage i physisk og aandig Kraft, men hvorledes vil vel Tilstanden blive for de kommende Slægtfølger, naar Blegsot hos den kvindelige og Anæmi hos den mandlige Ungdom snart sagt bliver Regelen? Under en længere Udenlandsreise søgte jeg og at sætte mig Noget ind i Skolevæsenet for kanske at frembringe Noget, som kunde anvendes hos os. Men jeg maa tilstaa, at Udbyttet for en ikke ringe Deel har været af negativ Natur. Jeg fandt ikke noget

Sted, hvor man stillede saa svære Fordringer til Ungdommen, og havde man nogensteds temmelig høitflyvende Reglementer, fandt jeg dog aldrig, at de fyldestgjordes i Praxis; jeg fandt ingensteds Drenge, som stode paa Niveau med, hvad vore flinkere Skoledimitterede præstere. I Tydskland, hvor Fordringerne næst i Danmark vare størst, lærtes der paa Latingymnasierne i Almindelighed blot et nyere Sprog, nemlig Fransk (vi have nu 3, idet Engelsk, skjønt valgfrit, dog læres af de Fleste); i de gamle Sprog blev der vistnok præsteret mere end hos os.

I Frankrig og England hersker kanske den modsatte Yderlighed, tarvelige Fordringer, og endnu tarveligere Præstationer, der end ydermere censureres meget skaansomt. I Paris havde jeg Anledning til at overvære baccalauréat-examen, og jeg maa sige, jeg vidste ikke ret hvad jeg mest maatte forundres over, Examinationens Lethed og Overfladiskhed eller Examinandernes Uvidenhed. Hverken i Latin, Græsk eller Historie og Geografi, ikke engang i fransk Historie og Geographi kunde Kandidaterne paa langt nær maale sig med vore Artianere. De, der underkastede sig baccalauréat ès lettres havde intet nyere Sprog at gjøre Rede for; til baccalauréat ès sciençes krævedes (valgfrit) Engelsk eller Tydsk, men hvilken Udtale og hvilken Uvidenhed? De unge Mennesker vare derimod større, stærkere og saa raskere ud end vore Artianere. De vare livligere, muntrere og førte sin Person med langt større Frihed og Lethed, havde et tækkeligt og pent Væsen og gjorde i det Hele Indtryk af Dygtighed, trods deres Lavmaal af Viden. Jeg maatte ofte tænke paa de mange blege, forpuggede Artianere hos os med sine keitede, forlegne Manerer, som vide Besked om 5 á 6 Folks Sprog, Literatur, Historie etc., men ofte ikke vide, hvorledes de skulle gaa, staa eller bukke. I de Skoler, jeg besøgte, lod det til, at megen Tid gik hen med at rette paa deres ydre Fremtræden, at de talte høit og brugte et godt og korrekt Sprog. Det være imidlertid langt fra mig hermed at anbefale franske Skolers Indretning i det Hele som Mønster for os; kun skal det her for mit Øiemed konstateres,

at den forberedende Undervisning for Universitetet er uendelig simplere og lettere end hos os.

I England faar man nu snart det Indtryk, at Ungdommen, selv i de for Universitetet forberedende Skoler, mere opdrages til Gentlemen end til Videnskabsmænd. I den Tid jeg opholdt mig i England, udkom der netop en vidtløftig Indberetning til Parliamentet fra en Kommission, der var nedsat forat undersøge Tilstanden i „the public schools," som i det Hele lod En fatte meget smaa Tanker om det Standpunkt, hvorpaa disse Skoler stode. I denne Indstilling fremhævedes Nødvendigheden af, at de lærte nyere Sprog i Skolen, engelsk Literaturhistorie og især mere Historie og Geografi — men Times for de første Dage af Mai 1864 (i en Leder, der vist udtrykker den almindelige Opfatning af Sagen) bemærker dertil blandt Andet, at ingen engelsk Fader vil tillade, at hans Søn overlæsses med Arbeide i Skolen; „af Manden har Staten Lov at fordre strengt Arbeide, ikke af Barnet;" behøver han at lære et nyere Sprog, kan han gjøre det senere. Tror De, vi sende vore raske Drenge fra de gamle Egeballer, for at de skulle fordummes af alt Slags Pugeri? Lær dem godt „classics" eller „mathematics," lær dem saa at fegte, hugge, svømme, ride etc., giv dem Tid til at tumles i Kameratlivet, og ingen Fader bliver bekymret om Skolens Foresatte indberette, at Drengen spiller Cricket 4 à 5 Timer om Eftermiddagen. Godt! tænker han, „der kan blive en Mand af ham."

Jeg har heller aldrig seet smukkere og raskere Drenge end dem, jeg saa i Eton, og min Jagttagelse af Tilstanden ved Eton Skole stemmer ganske overens med den som Kand. theol. Scharling har meddelt i sin Afhandling om „Universiteterne i Oxford og Cambridge," hvoraf jeg blot vil paapege den Kjendsgjerning, at de engelske Kandidater kunne ikke Mere, naar de komme til Oxford eller Cambridge, end Elever i vore Mellemklasser, og naar de forlade Universiteterne, ikke Mere end flinke Skoledimitterede hos os. Det kan ikke være Stedet her længere at dvæle ved Skildring af engelsk Skolevæsen eller Kritik derover, kun vil jeg have konstateret ogsaa for Englands Ved-

kommende og fastholdt, som det Resultat, jeg her for min Plan skal benytte: „at den studerende Ungdom i England har en uendelig meget lettere Skolegang end hos os."

Grundighedsvæsenet (der dog altid bliver mer eller mindre relativt), importeret fra Tydskland over Danmark, er hos os drevet til stor Yderlighed, saa fransk og engelsk Skoledannelse næsten kan opstilles som dets Modsætning.

Det ligger vistnok for en Del udenfor det egentlige Spørgsmaal at omtale de svære Embedsexamina, som vente den allerede fra Skolen af svækkede unge Mand, og som staa i den mest skrigende Modsætning til den Stilling, disse i Almindelighed skaffe ham; men det hører dog ogsaa med til at belyse den store Overlæsselse, som kræber ved vort hele Undervisningsvæsen, og som nu synes at skulle drives endnu videre.

Der maa her og peges paa de svære Bøxler, der trækkes paa Familieforsørgere, som ofte fortage sig saaledes paa deres Sønners Uddannelse, (der først er afsluttet ved circa 25 Aars Alder), at de ved sin Bortgang efterlade Enke og Døtre (og selv de meget paakostede Sønner, hvis Erhverv er ligesaa ringe som Examensfordringerne vare høie), altfor ofte i en sørgelig Forfatning. Jeg vil ogsaa her i Forbigaaende pege paa et Faktum, der begynder at antage Karakteren af et socialt Onde, og som for en stor Del er begrundet i, at Folk, som have studeret, altfor sent kunne begynde at forhverve Noget — nemlig det aftagende Antal Giftermaal i de høiere Stænder. Stifter en studeret Mand ogsaa Familie i den Alder, Folk af andre Samfundsklasser gjøre det, maa han erhverve det Fornødne ved svært Extraarbeide, der kræver gode Kræfter og usvækket Sundhed; men disse uundværlige Ting har han altfor ofte ladt tilbage enten paa Skolen eller, om han har forstaaet den ikke usædvanlige Kunst at lunke gjennem der, da meget ofte under Embedsstudierne; — det skulde ikke falde vanskeligt at nævne Exempler paa unge, kundskabsrige Mænd, som istedetfor at finde den Lykke og Hvile i Familielivet, som en vel anvendt Ungdom berettigede dem til at vente, have bukket under for Overanstrængelse.

Jeg maa her ogsaa i Sammenhæng medtage, at den samme Overlæsselse finder Sted ogsaa ved Skoler, som allermest burde fly denne, da de mere direkte have det Formaal at uddanne Handlingens Mænd, jeg mener Krigsskolen og Søkadetakademiet. Enhver behøver blot at gjennemlæse Reglementet for Optagelseseksamen paa Krigsskolen forat forvisses om, at dette Maal ikke kan naaes uden Overlæsselse af en 15 à 16 Aars gammel Gut. For Fuldstændigheds Skyld lader jeg og medfølge den Formening, at selve Pigeskolerne gjøre sig skyldige i den samme Overdrivelse; mindre end 2 à 3 levende Sprog kunne ikke gjøre det; bortseet fra, at det for Pluralitetens Vedkommende blot leder til Halvdannelse og Overfladiskhed, at disse Piger for Livet vilde være bedst tjent med at lære lidet og lære det godt, kan Enhver sige sig selv, at det leder til formegen Læsning, sikkert til formange Timer tilbragte paa Skolebænken. Man taler ofte om vor nationale Skjøde-Synd „Overlæsselse," det forekommer mig, at man har et Sidestykke dertil i denne aandelige Overlæsselse med den bedøvende Mængde Fag, der forholde sig paa samme Maade til sand Aandsdannelse, som en daarlig Føde af alle Sorter til en enkelt solid Ret Mad.

En af Grundene er nu vistnok ogsaa en Forglemmelse af, hvad et „Fag" vil sige i vore Dage mod før i Tiden, dengang de af den ældre Generation, som nu opsatte disse svære Reglementer fik sin Skoledannelse; de bleve vante til at betragte de andre Fag i Latinskolen med Undtagelse af Latin og Græsk, som Bifag, som de da ogsaa virkelig vare, idet de dels vare daarlig behandlede for pædagogisk Øiemed, dels gjennemsnitlig repræsenteredes af de daarligere Lærerkræfter.

Efter denne Indledning, som kanske er bleven vel vidtløftig, men som har til Hensigt at faa konstateret det Faktum, at der allerede nu finder Overlæsselse Sted ved vore samtlige Undervisningsanstalter, gaar jeg over til selv at opstille Antydninger til en ny Ordning efter først at have ofret nogle Bemærkninger paa det Forslag til en „encyklopædisk Skole," som gav Anledning til den kongelige Kommissions Nedsættelse

og som har havt stor Indflydelse paa det Resultat, hvortil denne er kommen.

Det encyklopædiske Skoleforslag.

Under denne Sagernes Stilling, som løst er skizzeret i det Foregaaende og som mange Forældre i længere Tid har fundet uholdbar, under denne konstaterede Overlæsselse i vor Tid, hvor det paa det aandelige Gebet ikke mindre end paa det materielle gjælder at dele Arbeidet, i vor Tid, hvor man maa mistvivle om at kunne magte endog en enkelt Videnskab, og oftest maa lade sig nøie med enkelte Grene eller Partier af dem, kunde ikke et Forslag om en encyklopædisk Skole andet end vække Forbauselse, og det er ikke let at forstaa, hvad der har motiveret denne uventede Forandring fra Holdningen i 1862, da daværende Skolebestyrer Nissen med priisværdig Alvor fremhævede Nødvendigheden af, at Skolen nu efter de mange Forandringer fik Ro og Stilhed. Det kan neppe have været de Stormløb mod klassisk Dannelse, som aldrig vil undlade nu og da at fremkomme. Heller ikke har man seet nogen Agitation fra Reallærernes Side, gaaende ud paa at give hele Forskolen til Universitetet et realistisk Grundlag. Det kan heller ikke være de ofte umodne Bestræbelser for at faa Oldnorsk ind i Skolen, et Fag, hvis Nødvendighed for Almendannelsen de bekjæmpe stærkest, som have størst Indsigt deri.

Den danske Skolemand, Rektor Lange, hvis Auktoritet vist de fleste Skolemænd bøie sig for, kan neppe tages til Hjælp forat støtte „et encyklopædisk Skoleforslag," aldenstund dennes pædagogiske Ideal for den høiere Almenskole kortelig kan formuleres derhen: „at udvikle Evnen til at tro og tænke" (samt virke paa Villien) og kun forat naa dette Maal meddele en vis Kundskabsmasse, mere tilstræbe at udvikle Barnets Kunnen (aandelige Dygtighed) end være ængstelig for at tilføre det al Slags Viden."

Rimeligere er det at antage, at det er den noget fortrykte Stilling, de kombinerede Skolers Realafdeling indtager, idet

Sogningen kun er ringe til dens øverste toaarige Klasse. (Børnene tages nemlig ofte ud, som rimeligt kan være i vort fattige Land, strax efter Konfirmationen, forat de selv kunne tjene sit Brød). Herpaa har man tænkt at raade Bod ved at sætte som dens Maal at kunne dimittere til Krigsskolen. Men naar man ved, at der er en 15 à 20 Pladse at konkurrere om, kan Enhver skjønne, at det er haabløst for Provindsskolernes Elever. At sætte dette som Realafdelingens Maal vilde jo blot blive at præparere en heel Mængde unge Mennesker for en Stilling, der ikke blev deres fremtidige. Som jeg nedenfor skal tillade mig at udvikle, synes det mig det Rimeligste, at man omdanner de kombinerede Skolers Realafdeling til en Slags høiere Borgerskole, beregnet paa at tilfredsstille de nationale Fornødenheder. Men, hvad der efter mine Tanker burde bevæget en Skolemand til at fremtræde med Reformforslag, nemlig den stedsindende Overlæsselse, Nødvendigheden af at offre den physiske Udvikling mere Tid og af at omgaaes økonomisk med Barnets Kræfter*), at Manden ikke med Bitterhed skal see tilbage til den strænge Skolegang, det sees at have været saa langt fra Tanken hos den encyklopædiske Skoles Talsmand, at han meget mere søger baade den extensive og den intensive Overlæsselse — ogsaa med Forlængelse af Skoletiden.

„Tiden kræver Meget og Skolen maa præstere Meget" har Noget saa slaaende ved sig for bemeldte Forslags Forfatter, at han overseer, at Livet (Tiden) kræver svært Arbeide af den, der selv skal skabe sig en Stilling, at altsaa Skolen fremfor Alt maa skaane Barnets Kræfter; Livet er desuden i vore Dage saa stort og bevæget, saa fuldt af Lærdomme og rigt paa dannende Potentser, at man snarere kan vende Sætningen om og sige, at Skolens Arbeide i vore Dage derved burde kunne gjøres lettere og, at Skolen aldeles forfeiler sin Opgave,

*) 5 Timer paa Skolen og 2 à 3 Timer til Forberedelse hjemme bliver circa 8 Timers Hjemmevirksomhed; Mere end man bør fordre af den fuldt udviklede Mand.

naar den ved at overlæsse Barnet og beholde det forlænge inden sine Mure fordummer det, gjør det upraktisk og uskikket for Livet.

Antydninger til en ny Ordning af vort høiere Skolevæsen.

A. 6 à 7 rene Latinskoler, som selv afholde sin Afgangsexamen.

Efter Princippet om Delingen af Skolens Arbeide og ifølge min Overbeviisning om Nødvendigheden af for vort Folks høiere Dannelse at have et ikke altfor ringe Udvalg af Mænd, der have erholdt en virkelig grundig klassisk Fordannelse, skulde jeg foreslaa, at man bibeholder de 3 rene Latinskoler, man har, og føier 3 eller 4 til. Disse Skoler skulde have en lidt høiere Karakter end de nu have, og navnlig skulde Staten vise disse Institutioner den Tillid, at den lod dem selv afholde sin Afgangsexamen. Hvad herved vindes for hele Underviisningens Holdning, er altfor ofte udviklet, til at jeg skulde behøve nærmere at motivere dette Forlangende. Jeg skal ikke trætte den ærede Kommissions Medlemmer ved her at gaa ind paa Reglementets Detailler for disse Skolers Vedkommende; kun maa jeg tilføie lidt om nogle Forandringer, som maa anseés ønskelige. — Fordringerne i Mathematik bør nedstemmes en Del (ogsaa for at vinde mere Tid til praktisk Regning) ligeledes i Religion, hvor al Underviisning burde ophøre med Konfirmationen. (Kirkehistorie og et Testamente paa Græsk bortfalder altsaa). Fordringerne til store Detailkundskaber i Historie og Geographi bør bortfalde; de nyere Sprog skulde væsentligt læres imitativt og Underviisningen i disse Fag tilstræbe at faa læse saameget Literatur som muligt. I Engelsk bør der kun gives de Elever Underviisning, som Skolen tror kunne overtage det dermed forøgede Arbeide. I Græsk kunde Underviisningen maaske anlægges noget forskjellig; i Syntax burde man vel holde sig til de mest karakteristiske Afvigelser fra den latinske, ligesom man ikke burde søge at fordre Saameget udenadlært af Formlæren, men søge at faa læst et noget større Kvantum

af Forfatterne. Den egentlig strængt grammatikalske Undervisning turde koncentreres om Latinlæsningen, og en lettere historisk Stil ved Hjælp af Lexikon skrives ved Afgangseksamen. Undervisningen i Gymnastik bør betydelig udvides, saa at hver Elev faar en Time hver Dag, og Færdighed heri til Opmuntring komme Eleverne tilgode ved Examina. Undervisningstimernes Antal bør for de 2 nederste Klasser indskrænkes; Ferierne, især Sommerferierne, forlænges. Skolebetalingen forhøies, Gratisternes Antal indskrænkes; (man behøver ikke nu, som dengang Gratistpladserne oprettedes, at opmuntre til Studeringer; tvertimod er Tilstrømningen saa stor, at man allerede taler om „et intelligent Proletariat"). At der vil skaffes disse Skoler stor Lettelse ved at de slippe den forcerede Artiumsrepetition og det meget Detailkrammeri, er selvindlysende. Disse Skoler ville vel væsentlig besøges af vordende Theologer, Philologer, for en stor Del af vordende Juristen og Medicinere, samt af formuende Forældres Børn (forat faa en liberal Dannelse uden Hensyn til senere Livsstilling). Skulde der oprettes Privatskoler med lignende Maal som disse Latinskoler, skulle disses Elever tage sin Examen artium ved nærmeste Skole. Antallet af saaledes forberedte Studenter vil vel i Alt blive en 50 – 60 om Aaret.

3 à 4 rene Realskoler, som selv afholde sin Afgangseksamen.

Disse Skoler skulde da præparere sine Elever for det polytekniske Institut, for Krigsskolen og tillige for Universitetet — efterat de have taget Afgangseksamen ved Skolen. For Øieblikket at opgjøre nogen bestemt Plan for disse aldeles nye Skoler ligger udenfor denne løst skizzerede Fremstilling. Man bør give Reallærere fuld Anledning til at samle Erfaring ved Skoler, som ganske skulle tilhøre dem. Publikum vil faa Leilighed til at kunne sammenligne den Dannelse, disse nye Skoler ville give sine Elever, med den, som Latinskolerne skaffe; de forskjellige Hoveder (praktiske, theoretiske), ville faa den med

deres Individualitet mest stemmende Udvikling*). Det burde altsaa tillades de fra disse Skoler Dimitterede at gaa til Universitetet og til de Fakulteter, som ikke nødvendig kræve klassisk Fordannelse; man vil altsaa faa 2 Slags Studenter, til Baade, tænker jeg, for Livet (ogsaa det videnskabelige) og Udviklingen. Disse Skoler skulle, som de rene Latinskoler, have en høiere Karakter, og være beregnede paa at give virkelig grundig videnskabelig Fordannelse. Skulde der oprettes private Realskoler, maa disses Elever, forat faa Adgang til Universitetet, underkaste sig Examen artium ved nærmeste Realskole. I Alt vil man vel kunne paaregne et Antal af 20—30 Realstuderende om Aaret.

De kombinerede Skoler

bør vel af økonomiske og praktiske Grunde fremdeles bibeholdes, men faa en noget simplere, mindre videnskabelig anlagt Indretning. Jeg skal først omtale, hvorledes jeg har tænkt mig dens Latinafdeling ordnet, idet jeg forudsætter, at Fællesundervisningen vedbliver til 12 Aars Alderen, omtrent med samme Basis som nu. Efter den Erfaring, jeg har vundet som Lærer i 5 Aar ved en saadan Skole, arbeides der her under stort Pres, for saa nogenlunde med 6aarigt Latinkursus, 4aarigt Græsk- og 5aarigt Franskkursus at kunne holde sig Normalplanen efterrettelig. Det er kun de bedste Hoveder og selv disse med Overlæsselse, som paa 6 Aar naa at dimitteres fra Skolen, mange bruge 7 Aar, andre maa gaa til den Gjenvei flydende Privatskole, opgivende tidligt Haab om at dimitteres fra Skolen, og Normalplanen, som kanske naaes ved de Skoler, hvor man har udskilte, etaarige Klasser, blev aldrig naaet i Latin ved bemeldte Skole. For disse Skoler foreslaaes som Bodemiddel mod Overlæsselsen, at de fritages for Græsk, som tvungent Fag. De to sidste Aar skulle de, som ønske det, faa

*) Den megen Tale om at forsone Humanisme og Realisme tror jeg ikke er stort værd; de bør og ville begge bestaa ved Siden af hinanden, som nødvendige Modsætninger, svarende i Livet til, hvad man kalder Idealisme og Materialisme.

særegen Underviisning (alternativt med Engelsk; Ingen bør tillades at læse begge Sprog) i Græsk, at ikke Mangel paa Kundskab heri skal være til Hinder for Paabegyndelsen af theologisk Studium ved Universitetet. (De maa da fortsætte Læsning af Græsk ved Universitetet, til de der om 1 eller 2 Aar kunne underkaste sig Examen i Græsk med de samme Fordringer, som for dem, der absolvere Afgangsexamen ved den rene Latinskole). I Latin skulle Fordringerne være som i den rene Latinskole, altsaa latinsk Stil til Examen artium; et Fag, grundigt drevet og med klækkeligt Udbytte, er fra pædagogisk Standpunkt at foretrække for to, som drives til Halvhed. De fra disse Skoler Dimitterede skulle underkaste sig en Examen artium (sammen med Privatisterne) for en speciel Examenskommission, til hvis Dannelse Christiania By med de mange Skolemænd afgiver Styrke nok. Prøven bør ogsaa udstrækkes til mundtlig Norsk, det er da væsentlig Literaturhistorie, ligesom Engelsk er tvungent Fag for dem, som ikke have læst Græsk, altsaa ogsaa for Privatisterne. Da man paa disse Skoler tildels slipper Græsk, bør vel Fordringerne i Mathematik blive uforandrede. Ved at have 6 à 7 rene Latinskoler sikkrer man sig at faa Folk, som besidde grundigere Kjendskab til det græske Folks saa uundværlige aandelige Skatte, saaledes at befrugtende Impulser fra græsk Aandsliv fremdeles kan tilflyde vor unge opspirende Nationalitet. Det er ikke Stedet her at udvikle Grækeraandens Mission i Verden, der visselig især paa Æsthetikens og Filosofiens Omraade vil vedblive at være af samme Betydning som Gudsaabenbaringen hos Jødefolket vil være i religiøs Henseende. Men, hvad man deraf kan tilegne sig paa 4 Aar ved de især deleshed overlæssede kombinerede Skoler, er ikke saa meget værd, at man jo af Hensyn til Ungdommens sande Tarv bør gjøre denne Indrømmelse. Her maa jeg af Hensyn til Rummet udelade meget af, hvad jeg oprindelig har nedskrevet*) vedrørende den kombinerede Skoles

*) Saaledes og om de Garantier, der maa søges mod, at den lettere kombinerede Skole skulde ved Fritagelsen for Græsk trække Søgning fra de rene Latinskoler.

Latinafdeling og Privatiſterne, mod hvis overhaandtagende Mængde der maa ſøges et Korrektiv; det er klart, at det maa have ſkadelig Indflydelſe paa hele Aanden ved Univerſitetet, naar Pluraliteten af dem, ſom fylde dets Læreſale, medbringe en i Forhold til Videnſkabelighed ſlet Aand, idet de have lært at ſkyde Gjenveie til Sandheden og bære Halvdannelſens Mærke.

Den kombinerede Skoles Realafdeling.

Under den Diskuſſion, ſom har fundet Sted i Anledning af Skolereformen, har man forklaret Udtrykket „den tærende Sygdom," hvoraf den høiere Skole led, derhen, at det gjælder den kombinerede Skoles Realafdeling. At denne ikke florerer, in specie ikke naar det Maal, ſom beſynderlig nok er den ſat, bl. A. „at dimittere til Krigsſkolen," medgives villig. At dens øverſte Klaſſer (eller toaaarige Klaſſe er daarlig beſøgt, har nu for en ſtor Del ſin Forklaring deri, at de Mange, ſom beſtemmes til Handelsmænd, Sømænd og Haandværkere forlade Skolen ved Konfirmationen, dels vel og deri, at ſelv denne kombinerede Realafdeling er feilagtig anlagt fra først af, beregnet paa et Behov, ſom ikke findes, og intet Hensyn tagende til Behov, ſom virkelig ere tilſtede. For den høiere og mere videnſkabelig anlagte Realafdeling vil der nu efter min Plan blive ſørget ved de 3 à 4 rene Realſkoler, og den kombinerede Skoles ſaakaldte Realafdeling bør visſelig gives en ſimplere og tarveligere Indretning, beregnet udelukkende paa at tilfredsſtille de nationale Fornødenheder; den bør med andre Ord forandres til en flet og ret „Borgerſkole," der med aldeles udſkilte Klaſſer ſtilles Latinafdelingen ved Siden. Den nuværende videnſkabelig anlagte Realafdeling er i Mange Øine en ren Uting. Der paabegyndes i Alt efter en bred Baſis uden Afſlutning for noget Fags Vedkommende; videnſkabelig Mathematik (medens Eleverne ofte ere Stympere i praktiſk Regning); 3 levende Sprogs Rudimenter (medens der ofte ikke ſkrives orthografiſk af dem, der løbe ud i Konfirmationsalderen, ſom i de mindre Byer ofte er omkring det 14de

Aar). Den historiske Undervisning er og yderlig uheldig ordnet; da de her have fælles Undervisning med Latinafdelingen, læse de efter en vidtløftig Fremstilling, og de Fleste forlade Skolen enten med en Stump af Middelalderens eller af den nyere, eller, hvad der er allerurimeligst, med en Del af Grækenlands eller Roms Historie, lagt an som for vordende Filologer. Denne efter min Plan til høiere Borgerskole omdannede Realafdeling burde formentlig udmunde i 2 parallele Klasser, Handelsklassen og den tekniske Klasse, begge med efter Omstændighederne eet eller toaarigt Kursus (cfr. Kantonskolen i St. Gallen i Schweitz). Fra disse 2 Klasser burde anordnes en Afgangsexamen af Grunde, som for ere udviklede. At det er paa høi Tid, at der hos os gjøres Noget for dem, som ønske en merkantil Uddannelse, at der ofte med Rette klages over norske Forretningsdrivendes Mangel paa kjøbmandsmæssig Fagdannelse, hvorfor man ofte ser de bedste Forretningsbrancher okkuperede af Udlændinge, er en bekjendt Sag. Derfor maa ogsaa de Forældre, som ønske videre merkantil Uddannelse for sine Sønner, sende dem fra sig i en ung ubefæstet Alder til fremmede kostbare private Handelsinstituter, hvorfra de ofte komme baade demoraliserede og denationaliserede tilbage, ikke at tale om de store Bekostninger, som Mangel af saadanne Dannelsesanstalter hos os sætter Forældrene i. De to opadstigende Handelsklasser kunde vel indrettes saaledes, at denne Mangel blev afhjulpen. De to tekniske Klasser vilde vel faa Søgning af dem, som bestemtes til Sømænd, Haandværkere og Polyteknikere. (En Del af de sidste komme vel til at søge Realgymnasiet). Tilstrømning til de udenlandske polytekniske Anstalter vil da vel bortfalde; man vil faa simplere Teknikere, som der er stort Behov for, medens der er mindre Anvendelse for de kostbart uddannede Civilingeniører. Ved denne Omforandring af Realafdelingen vil visselig ogsaa den vel stærke Tilstrømning af kaldede og ukaldede til de studerende Klasser bortfalde, idet hidtil Forældre, som gjerne vilde ofre Noget paa sine Sønners Dannelse, ikke have vidst anden Udvei, og mange gode Hoveder, som saaledes unddrages Næringsveiene, ofre sig for dem

og ikke trænge sig frem eller af Andre trænges frem til en Sphære, hvor de i Almindelighed ikke finde sig paa den rette Plads, naar de mangle den Opdragelse hjemmefra, som kun et dannet Familieliv kan give, og i det Hele savne, hvad man kalder social Dannelse.

Jeg behøver vel ikke, idet jeg afslutter disse Bemærkninger, at værge mig mod Bestyldning for „at prædike Barbari," fordi jeg fremhæver Nødvendigheden af, at have den physiske Opdragelse mere for Øie, saaledes at man søger at gjøre ogsaa Legemerne kraftigere og mere haardføre (jeg troer, det er mere nødvendigt under vor strænge Natur, end andensteds), eller fordi jeg opponerer mod for lang og formegen Skoledressur. I Sammenhæng med disse mine Anskuelser skulde jeg til Slutning foreslaa, at Undervisningstiden indskrænkes til 4 Timer daglig, medens den 5te Time, Eleverne skulle tilbringe paa Skolen, anvendes til Gymnastik og Sang, ligesom en Forlængelse ialfald af Sommerferierne bør finde Sted. Man vil kanske faa mindre flinke Skolegutter, men visselig kraftigere og mere arbeidsdygtige Mænd. Jeg troer ogsaa, at der vil fremgaa flere og dygtigere egentlig Videnskabsmænd af en lettere og friere Skolegang, hvor de individuelle Anlæg faa mere Frihed til at udfolde sig, end af en langvarig encyklopædisk Skole, hvor Resultatviden og Lidtafhvertviden let kan tænkes at kunne virke blaserende paa Interessen.

At nu den ærede kgl. Kommission kan tage noget videre Hensyn til mine her fremsatte Anskuelser, der divergere saa betydelig fra dens egne, kan jeg hverken vente eller haabe; jeg har imidlertid anseet det for min Pligt ved denne Anledning, da den høiere Skoles Stilling tænkes undergivet en ny for en længere Fremtid beregnet Ordning, og ved den Opfordring, der der er stillet til mig, at udtale min personlige Opfatning af Skolespørgsmaalet og mine Anskuelser om den hensigtsmæssigste Ordning.

Christiania den 15de Februar 1866.

H. W. Ottesen,
Adjunkt ved Christiania Kathedralskole.

3. Overlærer Vogts separate Votum.

Jeg skal tillade mig at foreslaae nogle Ændringer ved Kommissionens Plan for Undervisningen i Religion.

Fællesskolen.

1. Kommissionen foreslaaer, at den hellige Historie gjennemgaaes i sin Helhed i 1ste Klasse efter en kortfattet Lærebog, og at den gjennemgaaes stykkevis i 2den til 5te Klasse efter en større Lærebog, som repeteres i 6te Klasse. Dette har sin Ulempe. Det er ikke Alle, som gjennemgaae alle Klasser, men maa opgive al Skolegang paa et tidligere Trin. Og for Konfirmationen, som vel ofte vil falde i 4de og 5te Klasse, vilde det være godt, om Disciplen paa et Mellemtrin fik den hellige Historie gjennemgaaet i sin Helhed efter en noget udførligere Lærebog.

Man har Lærebøger, som egne sig for en saadan Plan. Der er fra min Haand 3 Bibelhistorier af ulige Omfang: 1) „En Bibelhistorie," som foruden „Lidt af Kirkens Historie" og Kort Beskrivelse af Jødeland" udgjør 86 Sider; 2) En „Bibelhistorie for Borger- og høiere Almueskoler," som foruden „Det Hellige Land" udgjør 192 Sider (2det Oplag); 3) „En større Bibelhistorie" som foruden „Det Hellige Land" udgjør 305 Sider. Alle 3 Bibelhistorier ere næsten helt igjennem skrevne med Bibelens egne Ord. Hvad der staar i No. 1 er næsten ordret optaget i No. 2, og hvad der staar i No. 2 er ordret optaget i No. 3. Disciplen føres saaledes ikke ind i nogen ny Fremstillingsmaade ved at gaae over fra No. 1 til No. 2 og endnu mindre ved at gaae over fra No. 2 til No. 3, men faaer kun et Tillæg af vel 100 Sider til hvad han før har læst.

2. Kommissionen foreslaaer for 1ste Klasse, at den hellige Historie gjennemgaaes i sin Helhed (Jesu Liv udførligere) under stadig Benyttelse af de hellige Skrifter og med en kortfattet Lærebog til Veiledning.

Hvad der menes ved „stadig Benyttelse af de hellige Skrifter" er ikke klart. Da det senere hedder, at fra 2den Klasse forbindes med Religionsundervisningen Læsning af Bibelen, fornemmelig af de historiske Bøger, maa der ved „stadig Benyttelse" være ment noget Andet end Læsning, men „hvad" er ikke klart.

Mangen Lærer vil føle sig trykket ved et saadant Udtryk, og den unge og uerfarne Lærer kan deri finde Hjemmel for overdreven Nidkjærhed.

I første Halvaar bør alene en kortfattet Bibelhistorie læses, og, er den fortalt med Bibelens egne Ord, kan den gjerne læres omtrent Ord til andet.

3. Katechismus bør formeentlig ikke læses i 1ste Klasse. Budene, Fadervor og Indstiftelsesordene ved Daaben og Nadveren læres af Bibelhistorien, og Troens Artikler kunne læres uden Bog.

Følgende Plan foreslaaes for Undervisningen i Religion i Fællesskolen.

1ste Klasse: 1ste Halvaar. En kortfattet Bibelhistorie læses ud. Det kirkehistoriske Tillæg kan opsættes til 3die Klasse.

2det og 3die Halvaar: Det gamle Testamente af en Bibelhistorie for Mellemklasserne. Enkelte Dele f. Ex. Josefs og Samsons Historie, og Stykker af Elis, Samuels, Sauls, Davids og Salomos Historie læses tillige i Bibelen. Nogle Salmer. Kaart over de bibelske Lande.

2den Klasse: Det nye Testamente af en Bibelhistorie for Mellemklasser indtil Apostlernes Gjerninger. De lettere Søndagsevangelier. Nogle Salmer. Katechismens 3 første Parter. Kaart over de bibelske Lande.

3die Klasse: Hele Bibelhistorien for Mellemklasser. Katechismens 5 Parter. Om Huustavlen. Den bibelske Geografi læses indenad paa Skolen med Kaart ved Siden.

4de Klasse: Det gamle Testamente af en større Bibelhistorie. Samtidig læses de 3 første Parter af Pontoppidans Forklaring. Om Kollekten, Epistelen, Evangeliet og Kirkeaarets Inddeling. Kaart over de bibelske Lande.

5te Klasse: Det Nye Testamente af en større Bibelhistorie. Samtidig læses de 2 sidste Parter af Pontoppidans Forklaring. Kaart over de bibelske Lande.

6te Klasse: Repetition af den større Bibelhistorie og samtidig af Pontoppidans Forklaring. Den bibelske Geografi læses indenad paa Skolen med Kaart ved Siden.

Latingymnasiet og Realgymnasiet.

At Undervisningen i Religion, ialfald saalænge man ikke har en Lærebog i Troeslæren, der slutter sig til den, som bruges i Fællesskolen, er indskrænket til Kirkehistorie og Bibellæsning, er formeentlig det Rette. Kun troer jeg, at Kommissionen har tildeelt Kirkehistorien for megen og følgelig Bibellæsningen for liden Tid i Latingymnasiet, hvor et Evangelium og Galaterbrevet eller Tilsvarende skulle læses i Grundsproget. Jeg foreslaaer, at Læsningen af Evangeliet i Grundsproget begynder i 2den Klasses 1ste Halvaar. Efterat have læst Græsk et helt Aar i 8 Timer ugentlig maa Disciplen i den Alder have lært Græsk nok til at læse et Evangelium i Grundsproget.

Jeg skal tillade mig at tilføie nogle Ord om Hebraisken, hvis Læsning paa Skolen er sloifet af Kommissionen. Som Censor i Hebraisk i en Række Gange ved Examen artium og Kontinuations-Examen artium har jeg sørgelig Erfaring om, hvor ringe Kundskaben i dette Sprog er hos de Kandidater, som ikke have læst det paa Skolen. Skulde det ikke faae Plads som et valgfrit Fag i Latingymnasiets 3die Klasse? Det maatte kun læses af saadanne, hvis Tanke det var at studere Theologi, og som Skolen tiltroede Kræfter til at overtage et nyt Fag. Af lang Erfaring veed jeg, at en ret flink Discipel kan med 3 Timers ugentlig Undervisning i øverste Klasse lære, hvad der kræves til Examen artium eller ialfald blive fikker i Formlæren. Det er Sikkerhed i Formlæren, som især savnes hos de Kandidater, der først som Studenter have begyndt at lære Hebraisk. Ved det Timetal, som Kommissionen opstiller for Latingymnasiets 3die Klasse er der ikke Plads for Hebraisken. Uden Hensyn til at faa Plads for dette Fag vilde

jeg foreslaae Timetallet i 3die Klasse formindsket næsten i alle Fag; i den Alder og paa det Udviklingstrin bør Disciplen levnes saa megen Tid som muligt til at arbeide paa egen Haand.

Kristiania den 15de Marts 1866.

Volrath Vogt,
Overlærer.

---

4. Overlærerne Løkkes og Schreiners separate Votum.

Bemærkninger ved den Kongelige Skolekommissions Udkast til en ny Skoleordning.

Idet vi efter Opfordring skulle afgive vor Erklæring over Skolekommissionens Udkast, anse vi det for det retteste, først at udtale os om den foreslaaede Fællesskole, da denne er Fundamentet i det nye System af Skoler. Hvad Kommissionen angiver at have tilsigtet med denne Fællesskole kan sammenfattes i følgende fire Punkter:

1. at udbrede den høiere Dannelses Gode til videre Kredse.
2. at udjevne det nu herskende Misforhold mellem Udgifterne til vore Skoler og disses Virkeevne og Virkevidde.
3. at frembringe større Fællesskab i Dannelse og derved knytte de forskjellige Samfundsklasser nærmere til hverandre.
4. at gjøre det muligt at opsætte Valget af Livsbane til en moden Alder.

Hertil skulle vi tillade os at gjøre følgende Bemærkninger:

Ad 1. Kommissionens Organisation vil i sig selv ingen Magt have, hverken til at drage flere Elever til de offentlige Skoler eller til at holde dem længere i Skolen, end nu er Tilfældet. Dette afhænger væsentlig af noget ganske andet, nemlig Udsigt til Fordele, der skulle kunne opnaaes ved at gjennemgaa Skolens Cursus. Kommissionens Fællesskole vil kun i det Fald faa større Søgning, end de tilsvarende Klasser i de kombinerede Skoler, naar der bliver vedtaget Bestemmelser, hvorefter bestaaet Fællesskoleexamen skal være den eneste Adgang eller dog fortrinsvis give Adgang til saadanne Stillinger, som

Kommissionen nævner (at være Farmaceut eller Elev ved Aas Landbrugsskole, Ansættelse i Told-, Post-, Telegraf-, Udskiftnings-Væsenet), Bestemmelser, hvorom vi forøvrigt kun skulle bemærke, at de ikke synes at være liberale i samme Grad, som de ville være fordelagtige for Skolen. Det samme vil ogsaa gjælde om de foreslaaede Realgymnasier, der neppe ville kunne paaregne en Frekvents, som paa nogen Maade kan være tilfredsstillende, medmindre det ved Lov anordnes, at bestaaet Examen ved et saadant Gymnasium skal aabne Adgang ikke blot til at immatriculeres ved Universitetet, men ogsaa til alle eller den største Del af Statens Embeder.

Ad 2. Det Misforhold, som efter Kommissionens Mening nu hersker mellem Udgifterne til Skolerne og disses Virkevidde, forekommer os ikke at ville blive udjevnet ved Kommissionens Organisation. Vi tage her ikke blot Hensyn til, at Kommissionens Beregninger over Udgifterne til de nye Skoler ikke forekommer os at holde Stik (hvorom nedenfor); men ogsaa her gjælder vor Bemærkning ad 1: der er ingen Udsigt til, at den nye Organisation i og for sig vil forøge Skolernes Frekvents.

Ad 3. Heller ikke med Hensyn til dette Punct indse vi, hvorledes Kommissionens Ordning kan bevirke, hvad den tilsigter. Snarere vil den fremkalde det Modsatte, nemlig større Uensartethed i Dannelse og dermed mindre Sammenknytning. For det Første vil i Kommissionens Fællesskole Undervisningen ikke blive ganske ens for Alle. Den nye Udvidelse af Fællesskabet vil væsentlig bestaa deri, at baade den lærde Skoles og Realskolens Elever skulle læse Naturlære samt tildels noget Latin sammen, hvortil maaske ogsaa kan regnes, at ingen Part af Fællesskolens Elever faar nogen Kundskab i Græsk forud for den anden — Forandringer, som ikke betyde meget med Hensyn til Spørgsmaalet om Ensartethed i Dannelse, om de end, betragtede fra et andet Synspunkt, have Betydning nok.

Dernæst vil Kommissionens Organisation fremkalde stor Uensartethed i Dannelsen blandt dem, der hidtil hos os i Regelen have været Indehavere af den høiere Dannelse, i den Samfundsklasse, hos hvilken Enhed i denne Henseende vel maa

anſees for allermeſt ønſkelig. De Studerende ved Univerſitetet og de derfra udgaaende Embedsmænd ville ikke længer have ſamme Forudſætninger for ſine Studier, men ville repræſentere flere forſkjellige Arter af Dannelſe. 1) Klaſſiſk Dannelſe med Kundſkab i Latin og Græſk, 2) Realdannelſe med lidt Kundſkab i Latin, 3) Realdannelſe uden Kundſkab i Latin, men med Kundſkab i Engelſk; — hertil kommer maaſke endnu to Arter: 4) Fællesſkoledannelſe med lidt Kundſkab i Latin. 5) Fællesſkoledannelſe uden Kundſkab i Latin, men med Kundſkab i Engelſk. Med Hensyn til dem, der ville have erhvervet ſig de to ſidſte Arter af Dannelſe, har dog Kommiſſionen ikke udtalt ſig beſtemt for deres Adgang til Univerſitetet.

I denne Anledning ville vi tillade os at gjøre opmærkſom paa, at en ſaadan Uensartethed i de akademiſke Borgeres Fordannelſe i høi Grad ſynes at maatte hindre Univerſitetet i at opfylde, hvad der hidtil har gjældt for at være dets Opgave og at maatte bidrage til at oplöſe det i en Samling af uſammenhængende Specialſkoler. Flere af de Videnſkaber, ſom i ſærlig Grad have univerſel Betydning, ville, da de kræve viſſe beſtemte Forudſætninger hos Tilhørerne, uden hvilke de ikke tilfulde kunne forſtaaes, enten ikke kunne foredrages paa en ſand videnſkabelig Maade for en ſaadan Samling af Studenter eller kun forſtaaes af Enkelte. Vi tænke paa ſaadanne Fag ſom Philoſophi, almindelig Culturhiſtorie og Literaturhiſtorie og overhovedet et hiſtoriſk Studium af ſaagodtſom enhver Videnſkab, til hvis grundige Tilegnelſe der udfordres Kjendſkab til den klaſſiſke Oldtid.

Uden at indlade os nærmere paa at underſøge, under hvilke Vilkaar Univerſitetet vil komme til at virke efter en Gjennemførelſe af Kommiſſionens Reform, ville vi kun gjentage, at denne ſynes nødvendig at maatte fremkalde ſtørre og ikke mindre Ulighed i Dannelſe. Thi den Omſtændighed, at fra Realgymnaſierne Enkelte ville gaa ud i det praktiſke Liv, Andre til Univerſitetet, vil ikke kunne fremkalde ſynderlig ſtørre Fællesſkab i Dannelſe mellem det praktiſke Livs Mænd og den ſtuderende Klaſſe, end det, ſom allerede nu fremkaldes derved,

at Enkelte først erhverve akademisk Dannelse og derpaa gaa over til en eller anden privat praktisk Bedrift. Som Følge af den nye Kløft, Kommissionens Organisation vil aabne, tør man heller ikke gjøre Regning paa større Sammenknytning mellem de forskjellige Samfundsklasser, men kanske nok større Spaltning og Splid. Denne vil endog let kunne faa en ubyggelig Charakter, hvis nemlig Fællesskolerne og Realgymnasierne vel skulle give Adgang til akademisk Borgerret, men derimod enten ikke til noget Embede (Fællesskolen) eller ikke til alle (Realgymnasiet.)

Ad 4. Ulemperne ved at skulle træffe Valget af Livsstilling i en tidlig Alder, maa for den allerværentligste Deel falde bort, hvis baade Realdannelse og lærd Dannelse skulle kunne føre til Embedsstillinger. Men derhos maa efter Kommissionens egen Udtalelse det Gode at kunne opsætte et saadant Valg ikke søges opnaaet paa andre mere berettigede Kravs Bekostning. Da vi imidlertid have den Overbevisning, at ved Kommissionens Ordning netop flere af de vigtigste Krav, som maa gjøres til Skolen, blive uopfyldte — hvilket vi nedenfor ville søge at paavise — tro vi at kunne forlade dette Punkt og strax gaa over til at ytre os om Maaden, paa hvilken Kommissionen vil naa sit Maal.

Det vil neppe af Nogen blive benegtet, at den første Fordring, som maa stilles til en Skoleorganisation, er at finde en saadan Form, at Skolen frit og uhindret kan arbeide paa at føre sine Elever til den Art af Dannelse, som det ligger i dens Idee at meddele. Alle andre Fordringer, som kunne stilles til den, tør efter vort Skjøn kun opfyldes, saafremt de ikke colidere med denne Hovedfordring. Kommissionen, med hvem vi tro at dele denne Opfatning, finder, at den Kombination af to Dannelseslinier, den lærde og den reale, som i 1848 blev indført i vore fleste offentlige Skoler, er „hinderlig for begge Afdelingers heldige Virksomhed," og den udtaler sig i Princippet for Adskillelse. Men den er under sine Overveielser ikke destomindre kommen til det Resultat, at Fællesskabet bør gjennemføres endog fuldstændigere, end nu er Tilfældet. Til dette

uventede Resultat er Kommissionen, saavidt vi se, udelukkende ført af Hensyn til de Fordele, vi i de ovenanførte fire Punkter have angivet. Men da disse Fordele, som allerede bemærket, dels ikke ville opnaaes ved den nye Organisation, dels ere af underordnet Betydning i Sammenligning med Skolens Hovedopgave, kunne vi ikke erkjende, at det udvidede Fællesskab er fyldestgjørende motiveret.

Efter vor Mening er Kombination af Latin- og Realskole vistnok ikke den fuldkomneste Form, men heller ikke saa skadelig, at den nødvendig maa hindre enhver af de to Skoler i at løse sin Opgave; Fællesskabet maa blot gjennemføres paa en saadan Maade, at ikke for dets Skyld noget Fag faaer en knappere Tid eller paabegyndes tidligere eller senere, end dets egen Natur og dets Betydning for hver Skoleart kræver.

Dette er imidlertid, saavidt vi see, ikke skeet i Kommissionens Udkast. For at gjøre Fællesskabet muligt i den Udstrækning, den anseer for ønskelig, er der gjort et saadant Indhug i den lærde Skole, at denne ikke vil kunne opfylde de Fordringer, man hidtil har stillet til den. Vi sigte hermed til den Maade, hvorpaa Underviisningen i Latin og Græsk foreslaaes ordnet, idet Latinstudiets Forceren i Fælleskolen vil føre til løs Kundskab i Elementerne, og Græskens Opsættelse til de tre sidste Skoleaar vil trykke det Maal, som i dette Fag kan naaes, endnu lavere ned, end det for Tiden staaer i de combinerede Skoler, og derved betydelig under det, man ifølge den lærde Skoles Opgave maa kræve af dette Sprogs Læsning.

En anden særdeles væsentlig Mangel ved Fællesskolen, er dens Overlæsselse med Stof. Det forekommer os, at enhver Forandring i vort Skolevæsen, i hvilken Retning den end skulde gaa, dog maatte tage til Udgangspunkt, at der ikke paa nogen Maade tør kræves mere Arbeide af Skoleungdommen, end det, der for Tiden er lagt paa den. Saare Meget kunde tale for at indskrænke det, selv paa Bekostning af den Kundskabsmasse, som nu kræves. Men Kommissionen vil for de yngre Elever (fra 9—15½ Aar) forøge Arbeidet saa anseligt, at, hvis Fordringerne virkelig skulle opfyldes og ikke blot staa

som ørkesløse Bestemmelser i et Reglement, vil Skolegangen blive saare tung og sikkerlig give mange, netop af de bedste Elever, et Knæk for hele Livet. For at begrunde denne Mening ville vi sammenstille Fordringerne i Kommissionens Fællesskole med det, der nu fordres i den lærde Skole.

I den nye Fællesskole skal der i Løbet af 6 ($6^1/_2$) Aar fra det 9de til det 15de ($15^1/_2$) Aar for følgende Fags Vedkommende være naaet frem til det samme Maal, som nu i den lærde Skole først naaes i Løbet af 8 Aar, fra det 10de til det 18de Aar.

1. Tydsk med 23 Timer ugentlig i 6 Aar mod det samme Timeantal i 8 Aar; desuden kræves ved Afslutningen at kunne skrive en let tydsk Stil ved Hjælp af Lexikon.
2. Geografi med 12 Timer ugentlig i 6 Aar mod 14 Timer ugentlig i 8 Aar.
3. Historie (med Undtagelse af den udførligere Fremstilling af den gamle Historie) med 16 Timer ugentlig i 6 Aar mod 24 Timer ugentlig i 8 Aar.

Dernæst skal der i samme Tid af Nyt læses:

1. Naturlære med 3 ugentlige Timer i hvert af de to sidste Aar.
2. Naturhistorie i 5 Aar fra 2den til og med 6te Klasse, medens den i den kombinerede Skole for Latinafdelingen afsluttes ved Udgangen af 2det Skoleaar.

I Latin skal i Kommissionens Fællesskole med 24 ugentlige Timer — fra 11te ($11^1/_2$) til det 15de ($15^1/_2$ Aar) i Grammatik naaes det samme Maal, som i den lærde Skole fra det 12te til det 16de Aar med 35 Timer, af Forfatterlæsning noget mindre; hvormeget kan paa Grund af Normalplanens mindre detaillerede Bestemmelser ikke angives. Derimod passer en Sammenligning ganske med det første fireaarige Kursus paa Christiania Kathedralskole, hvor ogsaa Latinunderviisningen i Regelen begynder med det 11te Aar (de fleste Elever komme nemlig ind fra Borgerskolens 5te Klasse efter at have læst Tydsk i to Aar). Her naaes i de 4 første Aar, med tilsammen 32 Timer ugentlig, af Forfatterlæsning lidt, men kun

ganske lidt mere end hvad der skal naaes i Kommissionens Fællesskole, men paa langt nær ikke det Maal, som Kommissionen har opstillet for det Grammatiske; det vigtigste af den hele Syntax („de vigtigste Hovedregler af Læren om Tempora og Modi og Sætningsforbindelse") samt den hele Orddannelseslære kan der ikke læses forend i det 5te og endel af det 6te Skoleaar, da Erfaring har lært, at tidligere Læsning af disse Afsnit dels ikke fører til klar Forstaaelse af dem, dels gjør, at Boiningslæren glemmes. Desforuden skal i Fællesskolens sidste Aar samtlige under det hele Kursus læste Forfattere repeteres og endda, „om Tiden tillader det," Noget læses kursorisk. Ved Siden af alt dette skal i Skolens øvrige Fag, Religion, Norsk, Mathematik og Fransk naaes omtrent det samme Maal, som i den tilsvarende Tid nu naaes i den lærde Skole. Det viser sig heraf, at i flere Fag, og det netop af de vanskeligste, omtrent de samme Fordringer stilles til Fællesskolen, som nu til den lærde Skoles hele Kursus, uagtet baade Timetallet for nogle af dem er betydelig formindsket, og Elevernes almindelige Udvikling paa Grund af den lavere Alder maa være mindre*). Man maa ogsaa være opmærksom paa, at i Kommissionens Fællesskole hverken Lærere eller Elever, hvis de ville gjøre sin Pligt, kunne slaa sig til Ro med Tilegnelse af blot Hovedpunkterne i de gjennemgaaede Pensa. Thi det hele Lærekursus er anlagt paa en Afgangsexamen, hvortil der skal knyttes mange Rettigheder. Og da vil Kommissionen ikke ved noget Middel kunne forebygge, at Lærere og Lærlinge ogsaa dvæle ved Detaillerne i alle de Læreboger, efter hvilke der vil blive examineret. Naar den nu gjældende Normalplans Bestemmelser om det Maal, som skal være naaet ved Udgangen af 2den Latin- og 2den Realklasse, for flere Fags Vedkommende i Ordlyden ere de samme, som i Kommissionens Udkast,

*) At Eleverne i Alderen 9—15 Aar ikke i noget Fag kunne naa saa langt som i Alderen 10—18 Aar, selv om det samlede Timetal for de yngre Elever er lidt større, og ikke som i Kommissionens Forslag for endel Fag, mindre, tiltrænger formentlig intet Bevis.

da maa man ikke deraf slutte, at det Arbeide, som i begge Tilfælde kræves, er det samme. Thi her er — for atter at udhæve dette vigtige Punkt — de nævnte to Momenter at tage i Betragtning. Først, at Fællesskolens Elever i hver af dens Klasser ville være eet Aar yngre, end Eleverne paa det tilsvarende Trin i de kombinerede Skoler nu ere; dernæst, at Kommissionen forlanger det samlede Kvantum gjennemgaaet og repeteret saaledes, at man kan gjøre Rede for det ved en Afgangsexamen, medens i de kombinerede Skoler paa det samme Trin kun kræves, at der gjøres Rede for det, som er gjennemgaaet i Løbet af det sidste Aar. At den Kommission, som var nedsat i 1858, ogsaa har været opmærksom paa denne Side af Sagen sees deraf, at den har bestemt de to Aar efter Udgangen af 2den Latinklasse for flere Fags Vedkommende udelukkende til Repetition.

Foruden ved store Fordringer i hvert Fag søger Kommissionen Elevernes Arbeide ogsaa derved, at Fællesskolens Latinlinie i de to sidste Aar skal have 31 Timer om Ugen og det for lutter Lærefag. Endelig er ogsaa Skolekursets Forlængelse fra 8 Aar til 9 à $9^1/_2$ Aar et ret betydeligt Tillæg i Skolegangens Besværlighed *).

Et Middel mod Overlæsselsen i Fællesskolen synes at ligge paa rede Haand: at nedstemme Fordringerne i de forskjellige Fag. Men her møder i Kommissionens Ordning den Vanskelighed, at, hvis disse bringes ned til et Maal, som virkelig kan naaes uden Overanstrængelse af Kræfterne, ikke blot af meget begavede, men ogsaa af almindelig udstyrede Elever, da

*) I Forbigaaende skulle vi gjøre den Bemærkning, at det hverken kan være en Fordel for Forældrene at maatte sende sine Sønner i Skole, og altsaa mangen Gang bort fra Hjemmet, 1 Aar tidligere, eller for Skolen at maatte beholde sine Elever, indtil de ere blevne ganske vogne Mennesker. Selv under de nuværende Forhold har Skolen ofte Ulempe deraf, at dens Elever ere for gamle; endnu mere vil dette blive Tilfældet i den nye Skole, især da Gjenfidden i een eller flere Klasser uden Tvivl vilde blive meget almindelig.

ophører den Afflutning i Kundſkaben, der er Fællesſkolens Grundprincip.

Til diſſe almindeligere Bemærkninger, i Henhold til hvilke vi paa det beſtemteſte maa fraraade en ſaadan Ordning, ſom den, Kommisſionen har foreſlaaet med ſin Fællesſkole, ſkulle vi føie nogle Enkeltheder.

1ſte Klaſſe ſkal i nogle af de paatænkte Fællesſkoler beholde ſine Elever i $1\frac{1}{2}$ Aar. Hvis vi tor drage en Slutning af en Bemærkning, ſom Pag. 70 gjøres om Geografiunderviisningen, er det Kommisſionens Mening, at Eleverne i det første Halvaar ſkulle ſidde ſom paſſive Tilhørere ved Gjennemgaaelſen af det Penſum, ſom deres ældre Kammerater have at lære i ſamme Klaſſes tredie Halvaar. Men denne Ordning maa dog have ſine Ulemper. Om man end antager, at de kunde opfatte Et og Andet af enkelte Underviisningsgjenſtande, ſaa er der andre, ſom maa være dem ganſke uforſtaaelige f. Ex. Tydſk, hvori de ville mangle alle Forkundſkaber paa en Tid, da deres ældre Kammerater have læſt Faget allerede i et helt Aar. Med Henſyn til Detailbeſtemmelſerne om Underviisningen og Stoffets Fordeling paa de forſkjellige Klaſſer kunne vi ikke tilbageholde den almindelige Bemærkning — ſom ogſaa gjælder Latin- og Realgymnaſiet — at de ſynes os altfor minutioſe. Et Reglement behøver neppe ſaa mange Enkeltheder, ſom Kommisſionens Udkaſt har, for at være godt; meget mere vil et ſaadant detailleret Reglement føre til eet af to: enten bliver det ikke overholdt, eller Læreren bliver ſaa bunden og ufri, at ſelve Underviisningen kan komme til at lide derunder. Om Beſtemmelſerne for de enkelte Fag ſkulle vi endnu blot bemærke Følgende:

Latin. Vor Hovedindvending mod den paatænkte Undervisningsplan for dette Fag, Læsningens Forceren, have vi ovenfor fremſat. Beſtemmelſerne om Grammatiklæsningen finde vi ikke blot uheldige af den Grund, at der i og for ſig fordres for meget, ſaa at Læsningen ingenlunde kan blive grundig, men ogſaa, fordi der ikke er et paaſende Forhold mellem Gram-

matikſtudiets og Forfatterlæsningens Omfang, et Misforhold, ſom, ſaavidt vi ſe, er fremkommet alene ved Kommisſionens Beſtræbelſer for allerede i Fællesſkolen at opnaa en Afſlutning for hvert enkelt Fag.

Den Cyklus af Forfattere, med hvilken man i de fire første Aar ſkal beſkjæftige ſig, burde efter vor Formening helſt indſkrænkes noget, da den byppige Springen fra den ene til den anden Forfatter paa dette elementære Trin ogſaa maa forøge Vanſkelighederne ved Faget. Vi tro desuden, at Latinlæsningen i længere Tid, end hos os er brugeligt, burde blive ſtaaende ved en Læsebog eller en for de lavere Klaſſer indrettet Chreſtomathie. Et Latinkurſus paa 7 Aar vilde maaſke bedſt begynde med 2 à 2½ Aars Beſkjæftigelſe med Læsebog for derpaa at gaa over til den ſammenhængende Læsning af Cæsar, Phædrus, Sallust og Cicero, dog ikke mere end høiſt tre af disse Forfattere i Løbet af de følgende to Aar.

Tydſk. Tydſk Stil ſom ſelvſtændigere Del af Underviisningen bør ganſke viſt bortfalde for den lærde Skoles Vedkommende. Derimod bør den beholdes i Reallinien, da det tydſke Sprog her nærmeſt ſkal gjøre den Tjeneſte, ſom Latinen i den lærde Skole. Heraf følger ogſaa, at den engelſke Stil bliver ganſke overflødig ſom ſelvſtændig Underviisningsgjenſtand.

Med Hensyn til den engelſke Underviisning forøvrigt og om Underviisningen i Naturhiſtorie og Naturlære tillade vi os at henviſe til en Opſats i Illuſtreret Nyhedsblad (1866 No. 9), overſkrevet „Skole-Anliggender," af undertegnede Løkke, i hvilken ogſaa nogle af de ovenfor berørte Punkter ere nærmere behandlede, og ſom vi derfor tage os den Frihed at vedlægge denne Erklæring.

Latingymnaſiet.

Med Hensyn til den lærde Skoles øverſte Afdeling foreſlaar Kommisſionen at realiſere et Ønſke, ſom mange Skolemænd længe have næret, Formindſkelſe af Fagmængden, for at Studiet af de vigtigſte Fag kan vinde i Frihed og Kraft. En Forandring i den Retning anſe ogſaa vi for særdeles ön-

ftelig, og i Valget af de Fag, for hvilke den lærde Skoles øverſte Klaſſer ſkulle befries, maa vi i alt Væſentligt erklære os enige med Kommisſionen. Derimod anſe vi de andre betydeligere Forandringer, ſom foreſlaaes for dette Skoletrin, for ganſke utilraadelige, og en af dem, Beſtemmelſen om Græſkens Stilling, endog for at være af den Beſkaffenhed, at den truer med at tilintetgjøre den lærde Skole.

Kommisſionen finder, at den i den ſenere Tid oftere gjentagne Fordring om at gjøre Oldnorſk til Lærefag i den lærde Skole, er berettiget, og foreſlaar derfor dets Optagelſe i Skolens Fagkreds. Det havde været ønſkeligt, om Kommisſionens Motiver til denne Forandring havde været fuldſtændigere udviklede. Thi uagtet Storthinget i ſine Debatter og Beſlutninger og Enkeltmænd ved flere Leiligheder i Skrift eller Tale have behandlet denne Sag, kan dog Fagets Betydning for Skolen ikke endnu ſiges at være klart og utvetydigt beſtemt. Forend Skolen tvinges til at optage det i ſin Fagkreds, ſynes den at have Ret til at vente fuld Oplysning om det egentlige Øiemed med denne Foranſtaltning. Kommisſionen henviſer „baade" til Sprogets hiſtoriſke Betydning „og" til Literaturens Betydning," men uden at antyde, om den lægger nøiagtig lige megen Vægt paa begge diſſe Momenter, eller — da dette ſynes lidet rimeligt — hvilket af dem ſkal veie meſt. Og dog er dette en meget væſentlig Ting, naar der ſpørges om Fagets Berettigelſe og Underviisningens Methode.

Et Studium af Oldnorſk, der er anlagt ſaaledes, at Udbyttet iſær ſkal beſtaa i Kjendſkab til ſelve Sproget og en derigjennem erhvervet Forſtaaelſe af vort eget Sprogs hiſtoriſke Udvikling, kan aldrig være paa ſin rette Plads i den lærde Skole, efter vor Mening overhovedet ikke i nogen Skole. Man maatte da give det et Maal af Tid, ſom langt overſteg det, Kommisſionen har foreſlaaet. De, ſom ſelv have ſtuderet Oldnorſk, vide, at det er et meget vanſkeligt Sprog, at ſige, naar det virkelig ſkal *læres*, men for at bruge et Sprog til Sammenligning med andre Sprog eller en ældre Form af et Sprog med nyere Former af det ſamme Sprog, kræves der en meget

dybtgaaende Kundskab. Hertil kommet, at for et saadant Maal er Studium af Oldnorsk alene ikke nok. Dertil hører ogsaa — hvad Kommissionen antyder (Pag. 49) men ikke anvender — Kjendskab til Dialekterne, hvilket naturligviis i Regelen maa erhverves ved Studium, og endvidere til ældre Dansk, som jo er en Hovedfaktor i vor Sprogudvikling.

At drive Sprogstudiet i Skolen med den Tendents derigjennem hurtigere at faa vort nuværende Skriftsprog omformet, hører vistnok med til de Motiver, hvormed denne Sag er bleven støttet; men da denne Tanke ikke er udtalt af Kommissionen, kunne vi fritage os for at imødegaa den.

Det eneste Argument for Oldnorskens Optagelse i Skolerne, som vi kunne anerkjende for at være holdbart, er det, at Ungdommen bør faa et større Kjendskab til vor Oldtid end det, som kan erholdes gjennem en kortfattet historisk Lærebog. Men at erhverve dette gjennem det oldnorske Sprog er ikke nødvendigt og efter vor Mening heller ikke hensigtsmæssigt for Skolen. Thi den Kundskab, som kan vindes ad den Vei, maa i Betragtning af den Tid, som hertil kan afsees, blive langt mindre fuldstændig end den, som kan erhverves gjennem Benyttelse af den Literatur, vi have i vort Modersmaal (Oversættelse af Sagaer, Kjæmpeviser o. s. v.). Ogsaa om denne Sag tillade vi os at henvise til den vedlagte Opsats i „Illustreret Nyhedsblad" (Pag. 52), hvor vor Mening findes udførligere begrundet.

Vi komme til Spørgsmaalet om Græskens Stilling. Om dette Punkt savne vi endnu mere end om noget andet en klar Udtalelse af Kommissionen. Allerede i lang Tid har der lydt Raab om, at Græsk bør ganske udstødes af Skolen eller ialfald anvises en saadan Plads, som Hebraisk hidtil har havt. Enhver, som ikke er ganske fremmed for vore Skoleanliggender, kjender disse Fordringer; Græskens Stilling er derfor bleven et brændende Spørgsmaal, som kræver sin Løsning. Kommissionen giver vistnok en Løsning, men en saadan, som vi for vor Del ikke kunne anse for heldig, og som desuden paa Grund af sin Tvetydighed ikke længe vil kunne staa ved Magt. Kom-

misſionen ſtiller det Forſlag, at Græſk ſkal læſes i Latingymnaſiet med det ſamme Maal for Underviisningen, ſom det, der er opſtillet i Normalplanen af 1858, men at det ſkal læſes gjennem tre Aar (med tilſammen 21 Timer om Ugen), iſtedenfor ſom hidtil i 4 Aar (med. tilſammen 20 Timer om Ugen). Denne Ordning ſynes enten at forudſætte, at Kommisſionen har anſeet denne Læsning i 3 Aar (med 21 Timer) for at ækvivalere Læsning i 4 Aar (med 20 Timer), eller at den troer, at der ikke behoves ſaa megen Tid, ſom Faget nu har, for at naa det i Normalplanen angivne Maal. For vor Del have vi ingen Tvivl om, at de tre Aar trods den ene Times Tillæg ikke ækvivalere de fire; at paabegynde Studiet af et Sprog af den Beſkaffenhed, ſom det græſke, i en Alder af 15 à 15½ Aar (ofte ſenere) og fuldende det i tre Aar, maa nødvendigvis volde ſtørre Beſvær og give mindre Udbytte, end at paabegynde det tidligere og ſkride langſommere frem.

Under enhver Omſtændighed ſynes Kommisſionen at anſe Græskens Stilling i Skolen nu for Tiden for ſaa god, ſom man bør ønſke, eller endog for bedre, end man har Ret til at kræve, ſaa at Faget kan taale en Indſkrænkning. Biſtnok har Kommisſionen ved ſit Forſlag antydet, at den betragter det ſom en uberettiget Fordring at ville fjerne Græsken ganſke fra Skolen eller gjøre den til et Specialfag for Theologer og Philologer. Vi antage ogſaa, at den har den Anſkuelſe, at, ſaaſandt ſom Kjendſkab til den klaſſiſke Oldtid hører med til en fuldſtændig Dannelſe, maa ogſaa den græske Kultur ſtuderes, da uden dette Opfatningen af den klaſſiſke Oldtid bliver ufuldſtændig og i Virkeligheden uſand; maaſke ſtiller den ogſaa, ligeſom vi, imod dem, der forkaſte Studiet af Græſk ſom utidsmæssigt, den Kjendsgjerning, at ſiden Renaisſancens Tid har intet Aarhundrede i den Grad ſom vort været paavirket af den græske Kultur og at derfor ikke engang Foreteelſerne i vor egen Samtid tilfulde kunne forſtaaes uden Kjendſkab til denne. Men faktiſt vil dog den Ordning, ſom Kommisſionen foreſlaar, ſtøtte deres Beſtræbelſer, ſom arbeide paa at drive Græsken ud af Skolen. Diſſe ville betragte en ſaadan Ordning ſom Ind-

ledningen til Sprogets fuldstændige Fortrængelse. De ville føre det tilbogs som en Indrømmelse, hvorved man stiltiende anerkjender Berettigelsen af deres Fordringer. Og en saadan Opfatning vil agtenbart have meget for sig. Thi Studiets Indskrænkning fra fire Aar til tre har ikke blot Udseende af at være en Afknappelse, men er det ogsaa i Virkeligheden. Dernæst vil efter en saadan Ordning Græsk komme til at staa i et ganske andet Forhold til den akademiske Dannelse end før. Naar der nemlig aabnes Realgymnasiasterne Adgang til Universitetet, vil en større eller mindre Del af Studenterne mangle al Kundskab i Græsk, og der vil være etableret et hos os ganske nyt Forhold. Den Mening, at Kjendskab til den græske Kultur er uden Betydning for den akademiske Dannelse vil herved blive bestyrket og af Staten sanktioneret som rigtig. Kommissionen vil maaske indvende, at, vil man virkelig hæve Realskolerne, er det nødvendigt at give deres Elever Adgang til Universitetet, og at det af den Grund ikke gaar an at lade Studiet af Græsk vedblive at være et nødvendigt Element i den akademiske Dannelse. Men vi skulle da bemærke, at selv om dette indrømmedes, maatte man paa samme Tid træffe Foranstaltninger til at styrke og hæve dette Studium paa det Omraade, man endnu vilde lade det beholde. Naar man indskrænker dets Terrain, er det ikke nok at tillægge det den samme Betydning paa det indsnevrede Felt, som det før havde paa det større; thi med en saadan Indskrænkning følger ogsaa uvilkaarlig, at Fagets Betydning overhovedet synker i det almindelige Omdømme. Vi vilde da staa ved Begyndelsen til Enden; det næste Skridt vil være — uden Tvivl meget mod Kommissionens Villie — at Studiet af græsk Sprog og Literatur faktisk blev afskaffet i vort Kultursamfund.

Efter vor Formening taaler derfor det græske Studium ingensomhelst Indskrænkning. Men vi gaa et Skridt videre og mene, at selv det Udbytte, som det for Tiden giver i de lærde Skoler, er altfor tarveligt, og just heri se vi en Hovedgrund til den mod Græsken ugunstige Opinion. Vi paaberaabe os for denne Mening ikke blot vor egen Erfaring, men vi appel-

lere til enhver Skolemand og til Enhver, som kjender noget til vore senere Studenterkuld. Hvor sjeldent er det ikke blandt disse at træffe En, som har mere end saare mat Erkjendelse af den græske Kulturs Betydning, eller som virkelig har Syn for dens Skjønhed? Og dette er ganske naturligt, thi den Tid, som i de kombinerede Skoler ofres paa Faget, gaar for den almindelig begavede Elev helt og holdent med til at arbeide sig gjennem Vanskeligheder. Lønnen for Anstrengelserne, en Forfatterlæsning, hvorunder man frit kunde hengive sig til Formens og Indholdets Skjønheder, den faar han ikke.

Vor Mening er altsaa, at Græsken maa have et Tillæg i Tid. Ikke særdeles stort; under de nærværende Forhold vilde vi anse det for rigtigst, at det nuværende Kursus paa 4 Aar blev bibeholdt, og at det samlede ugentlige Timetal blot blev forhøiet fra 20 til 24 à 25 Timer; selv med denne Tid vilde man kunne opnaa at faa læst ialfald et Par Hovedværker (f. Ex. en Tragedie og en lettere Platonisk Dialog) paa den nys antydede Maade. Forfatterlæsningens Kvantum burde blot forøges saa meget, at 1 Tragedie blev opstillet som obligatorisk (foruden 6 Bøger af Homer). Men det vilde tillige for at opnaa, hvad vi tilsigte, være nødvendigt at indrette Undervisningen i Græsk lidt anderledes, end Kommissionen foreslaar. Studiet af Sprogphænomenerne maatte træde mere i Baggrunden og Forstaaelsen af Forfatterne efter Form og Indhold staa i første Række. Af Grammatiken maatte naturligvis Boiningslæren og en Del af Lydlæren læses grundigt og derfor ikke for hurtigt, dog kunne vi ikke anse det for rigtigt ved den sidste Examen at forlange saa stor Sikkerhed i Formerne, at een eller et Par Feil nødvendig skulde støde ned fra den bedste Karakter. Orddannelseslæren burde slet ikke læses i Sammenhæng, da de faa Endelser, som maa kjendes, let læres under Forfatterlæsningen. Med Hensyn til Syntaxlæsningen ere vi med Kommissionen enige i, at den maa indskrænkes til de Punkter, i hvilke det græske Sprogs syntaktiske Eiendommeligheder især fremtræde; men vor Mening om det Nødvendige afviger dog nok ikke lidet fra Kommissionens. Thi denne vil

have de allerfleſte Partier af Syntaxen læſte i Sammenhæng efter deres væſentligſte Indhold, hvilket koſter megen Tid og Møie. Elever, ſom have drevet et ret udſtrakt og grundigt Latinſtudium, behøve paa langt nær ikke at læſe den græſke Syntax i ſamme Udſtrækning ſom den latinſke. Ved de allerfleſte ſyntaktiſke Phænomener ville de let finde ſig tilrette ved Hjælp af ſin Latinkundſkab. De Paragrapher, ſom maa læſes og læres, ere i Virkeligheden ikke mange, og kun yderſt faa ſtørre Partier behøve nødvendig at læſes i Sammenhæng.

Taget paa denne Maade vilde det græſke Studium tabe noget af ſin Beſværlighed. Maaſke vil man frygte for, at det paa ſamme Tid vilde blive overfladiſk. Dette behøver dog ikke at blive Tilfældet; thi Læreren kan ligefuldt vaage over, at Eleverne ere ſig bevidſte, hvorledes den rette Mening udvindes af ethvert Sted. Methoden maatte fremdeles i det Væſentlige være den ſamme ſom ved Latinſtudiet, men ikke alle Jagttagelſer af den græſke Sprogbrug behøvede at bringes til en ſammenhængende Viden. Det maa nemlig ved enhver Behandling af denne Sag haves for Øie, at der maa gjøres et Valg: *enten* et Sprogſtudium ligeſaa grundigt ſom det latinſke, *eller* en vækkende og ſkjærpende Beſkjæftigelſe med de læſte Værkers Form og Indhold. Begge Dele lade ſig ikke forene ſelv under de heldigſte Vilkaar, ſom overhovedet hos os kunne tænkes opnaaede for Græſken. Og maa et ſaadant Valg gjøres, da have vi ingen Tvivl om, at man bør vælge det ſidſte. Vi ville derfor indſtændig anmode den ærede Kommiſſion om, at den under ſine fornyede Overveielſer ſærlig vil feſte ſin Opmærkſomhed paa det græſke Sprogs Stilling.

Efter diſſe almindeligere Bemærkninger om Latingymnaſiet, ſkulle vi ogſaa her tilføie nogle Enkeltheder.

Latin. For dette Fag ſkulde vi ønſke lidt ſtørre Frihed for Læreren i Valget af Forfatterne. Af Ciceros philoſophiſke Skrifter tro vi, at ialfald blot eet burde være obligatoriſk. Paa det Trin i Skolen, hvor de efter Udkaſtet ſkulde læſes, ere Eleverne ofte lidet modtagelige for denne Slags Lekture. Det ſynes ikke at være til nogen Skade om Læreren ogſaa her kunde

vælge et Æquivalent af andre Forfattere; vi nævne forslagsvis: et ligestort Kvantum af andre Verker af Cicero, tre Fjerdedele saa meget af Livius eller Curtius eller endog nogle Hundrede Vers af Virgil eller Horats (hvilke da naturligvis maatte læses paa et høiere Trin i Skolen.)

Da Kommissionen ikke har noget imod Læsningen af Terents, tillade vi os at henstille til dens Overveielse, om ikke ogsaa af og til en Komedie af Plautus skulde kunne vælges. Sædelighedshensyn tale mindst ligesaa meget mod Terents som mod Plautus (vi forudsætte naturligvis, at Læreren ikke vælger den første den bedste Plautinske Komedie). Vanskelighederne ved Plautus ere af den Art, at de for den allerstørste Deel ikke vedkomme Skolelekturen. Naar man læste efter en nyere Skoleudgave og forbigik alt det Prosodiske og Metriske, vilde Plautus neppe volde mere Bryderi end Terents, og Ungdommen kunde da gjøre Bekjendtskab med det Bedste i denne Gren af den romerske Literatur istedenfor med det Næstbedste.

Græsk. Ogsaa om den græske Forfattercyclus have vi en Bemærkning at gjøre. Demosthenes's Taler bør efter vort Skjøn i Regelen ikke læses i Skolen. Ciceros Veltalenhed kan forstaaes eller føles selv af et ganske ungt Menneske, men ikke Demosthenes's. Hans Kunst er saa fiin og ligger saa lidet udenpaa, og hans Veltalenheds hele Art er saa beregnet paa Mænd, at den ikke let kan virke paa andre end Mænd, og det modne-Mænd. Den Forfatterkreds, hvori man efter Kommissionens Forslag kan vælge et Æquivalent for Demosthenes, synes ogsaa at kunne omfatte Plato, ja selv Digtere (Homer — Elegikere — Tragikere). Vi gaa nemlig ud fra, at i mange Tilfælde et fyldigere Kjendskab til enkelte Hovedforfattere kan være at foretrække for det ikke meget fortrolige Kjendskab til de flere Forfattere, som kan vindes ved en Læsning, der følger Kommissionens Plan. Dog er det ikke vor Mening at ønske Tallet af de græske Forfattere, som skulle læses, indskrænket saa meget som i de svenske Skoler (eller i nogle af disse).

Græske Antikviteter maa vi i Henhold til vore Udtalelser om den græske Undervisning anſee det for uhensigtsmæssigt at læse i Sammenhæng efter en egen Lærebog.

Mythologi, som Kommisſionen foreſlaaer læſt i Latingymnaſiets to ſidſte Aar, vilde maaſke paſſe bedre i en af de lavere Klaſſer. Faget ſynes paa en vis Maade at være for let for de øverſte Klaſſer, vi forudſætte nemlig, at Mythologilæsningen ikke ſkal lægge an paa ſtort Andet end at fæſte Mytherne og Sagnene i Hukommelſen. Den Lettelſe, Eleverne vilde have ved at have læſt 1200 Vers af Ovid, førend de gaa til at læſe Mythologien, er ikke at regne for Meget, og, faa ofte der iſtedenfor Ovid, læſes en Komedie — hvortil Kommisſionens Forſlag giver Adgang — faa de alligevel ikke denne Lettelſe.

Norſk. Beſtemmelſerne om Forfatterlæsningen ſynes os ikke hensigtsmæssige. Ifølge Udkaſtet ſkulde man ſtrengt taget ikke kunne gjennemgaa f. Ex. et Digt af Grundtvig før 1814 i 2den eller 3die Klaſſe, eller et af hans Arbeider efter 1814 i 1ſte eller 2den. Heller ikke ſkulde der være Adgang til at læſe noget Arbeide af danſke Forfattere efter 1814 i dets Helhed, undtagen forſaavidt det fandtes i Læſebogen. Overhovedet vil Læreren meget ofte blive generet ved at ſkulle tage mere Hensyn til et Arbeide efter dets literaturhiſtoriſke Stilling end efter dets Indhold og Form. Men, hvis Kommisſionen holder faſt paa, at Forfatterlæsningen bør ordnes efter et literaturhiſtoriſk Princip, (hvilket man naturligvis maa tilraade at gjøre indtil en vis Grad) da burde dens Ordning dog vel Noget modificeres. Det kan nemlig neppe være heldigt i 1ſte Klaſſe at gjennemgaa den ældre Literatur, hvor det Sproghiſtoriſke er det meſt Fremtrædende; dette ſynes meſt paſſende at høre hjemme paa det afſluttende Trin.

Hiſtorie. Da vi tro, at det hiſtoriſke Kvantum i Fællesſkolen ikke kan læres uden Overanſtrængelſe, maa vi ogſaa anſee det for nødvendigt at nedſtemme Fordringerne i Latingymnaſiet. Hvis der overhovedet kan blive Tale om at naa Mere i dette Fag end det, ſom nu naaes i Skolen — hvorom

vi have ſtærk Tvivl — vilde vi ialfald tilraade, at Tillægget kom til at gjælde den gamle Hiſtorie, ſom for Latingymnaſiet bør have ſtørſt Betydning, ſaaledes at enten den græſke eller den romerſke Hiſtorie eller blot et ſtørre Afſnit af en af dem blev læſt i fuldſtændigere Fremſtilling (foruden den egentlige Lærebog). Rigtignok ſavner man for Øieblikket et Værk, ſom kunde bruges dertil; men dette maatte dog være meget lettere at ſkaffe tilveie, end det Apparat, ſom vilde kræves for at realiſere den Fordring, Kommiſſionen har ſtillet ved ſit Forſlag om at gjennemgaa et „af de europæiſke Kulturfolks Hiſtorie i fyldigere Fremſtilling."

Om Realgymnaſiet.

Idet vi ſkulle udtale os om det af Kommiſſionen foreſlaaede Realgymnaſium, befinde vi os i nogen Forlegenhed. Thi medens det er aabenbart, at den hele nye Ordning, ſom Kommiſſionen foreſlaaer, væſentlig er motiveret af Henſyn til det nye Realgymnaſium, har Kommiſſionen dog ikke beſtemt udtalt ſig hverken om dettes Forhold til den lærde Skole eller om de Rettigheder, ſom blive at tillægge dem, der have gjennemgaaet dette. Og dog er dette Hovedpunktet.

Den nyeſte Tids Beſtræbelſer for at faa oprettet Realſkoler er ſom bekjendt, fra først af foranledigede af et praktiſk Behov. Den induſtrielle Virkſomheds rivende Udvikling krævede Læreanſtalter, der vare ſpecielt beregnede paa at give dem, ſom ſkulde tage Deel i denne Virkſomhed, det nødvendige Udſtyr af Kundſkaber og Færdigheder, ſom kunne komme til umiddelbar Anvendelſe i det praktiſke Liv. Da man ſiden indſaa Nødvendigheden af at lade endel af de Fag, ſom hørte hjemme i den gamle almendannende Skole, faa ialfald nogen Plads ogſaa i den nye, kom denne viſnok til at optage de ſamme to Faggrupper, ſom allerede fandtes i den lærde Skole, en mathematiſk-naturvidenſkabelig og en ſproglig-hiſtoriſk. Men den adſkilte ſig beſtemt fra den lærde Skole deri, at den ſidſte Gruppe ikke paa langt nær fik ſamme Rolle ſom i denne; navnlig bleve de Fag, ſom i den gamle Skole igjen vare de betydeligſte

i sin Gruppe (Latin og Græsk) enten ganske eller for den største Deel udelukkede. Denne Karakter har Realskolen i alt Væsentligt senere bevaret. Medens altsaa den lærde Skole afgjort lægger Hovedaccenten paa en bestemt Fagkreds, viser Realskolen sig at være splittet og usammenhængende; de to Faggrupper balancere hinanden paa det Nærmeste, eller, hvor Tyngdepunktet er lagt over i den ene af dem (sædvanlig den mathematisk-naturvidenskabelige), er Overvægten dog ikke saa stor, at denne Gruppe ganske dominerer.

At indrette en høiere Skole, der ikke optog de klassiske Studier i sig, men forøvrigt var bygget efter den lærde Skoles Princip, i hvilken altsaa Studiet af Mennesket og Menneskehedens Udvikling gjennem historiske og sproglige Fag afgjort var Centrum, og give denne Skole samme Stilling som den lærde, er en Tanke, som maatte ligge nær, men som nok endnu — ialfald saavidt vi vide — ikke er bragt til Udførelse. Men skulde overhovedet en ny Art af Skole kunne have nogen Ret til at blive stillet ved Siden af den gamle, da maatte det ialfald være en saadan. Med langt mindre Ret optræder den nuværende Realskole med Fordring paa at ansees for jevngod med den lærde Skole. Dens splittede Væsen og dens ufuldkomnere Udvikling af det i dybeste Forstand Menneskelige hos Individet, stiller den betydeligt under den gamle Almenskole, at sige, naar der spørges om Beskaffenheden af den Dannelse, som begge Skoler meddele. Af denne Grund have hidtil heller ikke de Stater, i hvilke Realskolevæsenet er mest udviklet, stillet Realskolen paa samme Trin af Rettigheder, som den lærde Skole, men de have fordret, at den Samfundsklasse, som først og fremst maa være i Besiddelse af høi Almendannelse, ogsaa skal staa paa det høieste Niveau af Dannelse, som overhovedet kan opstilles som Norm. Seer man Sagen fra denne Side, da burde det erkjendes, at der heller ikke hos os skulde arbeides paa at gjøre Realskolen ligeberettiget med den lærde Skole, og derved stemple de forskjellige Arter af Dannelse, som begge Skoler kunne give, som lige fuldkomne. Staten vilde efter denne Betragtning have gjort sin Pligt, naar den oprettede

Læreanstalter, hvori den Trang, som fra først af fremkaldte Realskolen, kunde blive tilfredsstillet.

Ganske anderledes stiller Sagen sig, naar man ikke længer sammenligner den lærde Skole og Realskolen med Hensyn til selve den almindelige Dannelse, de meddele, men sammenligner den Brugbarhed eller Dueligheb til at udføre forskjellige Slags Embedsforretninger eller privat Fagpraxis, som kan erhverves i begge Slags Skoler. Realskolens Elever kunde nemlig sikkerlig skaffe sig Kundskaber nok til at bestaa enhver Embedsexamen og tilfredsstillende opfylde alle Slags Kaldspligter. Vi ere derfor af den Mening, at, hvis det skulde blive besluttet at give Realgymnasiasterne Adgang til Embeder, maa de — hvis her skal være Konsequents — faa Adgang til alle. Thi selv til saadanne Examina som theologisk, ja endog philologisk vilde en Realgymnasiast kunne forberede sig tilfredsstillende, naar det blot gjaldt den senere praktiske Anvendelse af hans Kundskaber som Præst eller Lærer i et eller et Par Fag. Men det er at ønske, at den Autoritet, som af det her omtalte Hensyn maatte foranledige, at Realskolen fik de samme Rettigheder, som den lærde Skole, tydelig udtaler sine Motiver, for at ikke den almindelige Opinion ved en saadan Foranstaltning skal blive endnu mere forvirret, end den for Øieblikket allerede er.

Vi beklage, at Kommissionen ikke engang har antydet sin Opfatning af disse vigtige Punkter. Af en Bemærkning i Udkastet (Pag. 43) seer det ud, som om Oprettelsen af Realgymnasier foreslaaes af Hensyn til de praktiske Livsstillingers Behov, altsaa af det samme Hensyn, som fremkaldte de første Realskoler. Men, naar Kommissionen tillige reiser Spørgsmaal om at give Realgymnasiasterne Adgang til Universitetet og derfra til Embeder, da ledes man til at antage, at den af Hensyn til disse Skolers Frekvents og hele økonomiske Stilling har forladt den første Forudsætning og søger efter et nyt Maal for dem.

Vor egen Mening om Realskolen er i det Væsentlige den samme, som forlængst er udtalt af F. M. Bugge. Den Trang til en særegen Dannelse for det praktiske Liv, som virkelig er tilstede i Folket, bør tilfredsstilles, og dette vil være gjort, naar Staten

tilbyder Anledning til i egne Skoler at erhverve en nogenlunde sammenhængende Almendannelse med en bestemt Retning mod det Praktiske. Karakteren af en almendannende Skole bør bevares derved, at de historisk-sproglige Fag faa Overvægten; det specielt-realistiske Element maa repræsenteres af Mathematik og naturvidenskabelige Discipliner, meddelte i det Omfang, som lader sig forene med Skolens Grundkarakter. Fra disse Realskoler burde man kunne gaa over til forskjellige Specialskoler, exempelvis en polyteknisk Skole — forudsat, at Trangen til en saadan virkelig er stor nok til at den kan underholdes — og Krigsskolen. Forholdet til denne sidste burde naturligvis være saadant, at der ikke, som nu er Tilfældet, blot i private, særligt derpaa beregnede Skoler skulde kunne forberedes for den. Men, skulde det være ugjørligt, at faa Fordringerne ved Optagelsen i Krigsskolen fastsatte til et Maal, som Statens Realskoler kunde naa uden Overanstrængelse af Eleverne og overhovedet uden at nødes til at arbeide efter en forkert Plan, maatte heller Forbindelsen fremdeles være afbrudt. Paa den anden Side kan man heller ikke ville udstrække Realskolens Kursus saa langt som til 18 eller 19 Aars Alderen i det Haab, at Krigsskolen senere skal lempe sig efter Realskolerne og først modtage sine Elever i en saa fremrykket Alder.

Udover 16 Aars Alderen kan Realskolerne i Regelen ikke vente at beholde sine Elever, og mangesteds ikke engang saa længe; thi dels er Trangen til længere Uddannelse faktisk ikke tilstede hos den Samfundsklasse, det her gjælder, dels er Nødvendigheden af allerede i en ung Alder at komme ind i den valgte Livsstilling saa stor, at de fleste Realelever ikke kunne blive længere i Skolen. De ganske Enkelte, som have Evne og Lyst til at fortsætte sin Uddannelse ud over denne Alder, ville uden Tvivl kunne rummes i en eneste høiere Realskole, som kunde bygges ovenpaa en af de almindelige Realskoler eller maaske sættes i Forbindelse med et vordende polyteknisk Institut.

Om Kommisſionens Realgymnaſier — om hvilke vi i Forbigaaende ſagt have den Formodning, at de ville blive ſærdeles anſtrængende for Eleverne — ſkulle vi med Hensyn til Detailbeſtemmelſerne blot gjøre nogle faa ſpecielle Bemærkninger:

Latin. Kommisſionens Motiver til at optage Latin i Realgymnaſiet ere os ikke ganſke klare. Da en nærmere Indgaaen paa denne Side af Sagen her vilde føre os forvidt, ſkulle vi indſtrænke os til blot at ytre nogle Ord om det Maal, ſom Kommisſionen vil naa i dette Fag.

Hvis Latinſtudiet virkelig kunde føres ſaa vidt, ſom Kommisſionen har tænkt ſig, vilde ogſaa vi anſe Udbyttet for tilfredsſtillende. Men det Reſultat, ſom virkelig kan naaes, vil uden Tvivl vise ſig at ſtaa meget under Kommisſionens Forventninger. For det Forſte vil dette Fag (ſom Erfaringerne i de preusſiſke Realſkoler lære) ſnart befinde ſig i en trykket Stilling mellem de andre Fag og iſær ved Siden af de mange mathematiſk-naturvidenſkabelige Diſcipliner, ſom baade hos Lærere og Elever ville gjælde for de vigtigſte. Dernæſt ville Eleverne med de Forkundſkaber, de medbringe fra Fællesſkolen og med en Tid af blot tre Timer ugentlig i tre Aar, af hvilke kun Halvdelen ſkulle anvendes til ſtatariſk Læsning, ikke paa langt nær kunne gjennemgaa det opførte Kvantum af Forfattere. Dette udgjør noget mere end Halvdelen af, hvad der paa Chriſtiania Kathedralſkole gjennemgaaes (af Elever med ſolidere Forkundſkaber) i de tre ſidſte Aar i tilſammen 16—17 ugentlige Timer. Med Realgymnaſiets $4\frac{1}{2}$ à 5 Timer til ſtatariſk Forfatterlæsning (ca. $1\frac{1}{2}$ Time om Ugen i hver Klaſſe) at naa det Maal, ſom Kommisſionen opſtiller, maa vi da anſe for umuligt.

Hiſtorie. Det har været os paafaldende, at Kommisſionen ikke blandt Realgymnaſiets hiſtoriſke Stof har fundet nogen Plads for den gamle Hiſtorie. Denne Skoles Elever maa altſaa afſlutte ſin Skolegang uden at kjende mere til hele dette Afſnit, end hvad de have lært i Fællesſkolen af et kort

fragmentariſt Udtog. Men vi ſkulde være tilbøielige til at tro, at netop diſſe Elever mindſt kunde undvære et fuldſtændigere Kjendſkab til Oldtidens Hiſtorie, da endel af dem ſlet ingen Adgang vil have til at erhverve ſig et ſaadant gjennem Studiet af den gamle Literatur, og en anden Del kun en ufuldkommen, der maatte gjøre det i høi Grad ønſkeligt at have en Støtte i en fuldſtændigere Fremſtilling gjennem en Lærebog.

Over Udgifterne til de nye Skoler har Kommisſionen anſtillet en Beregning, hvis Reſultat er, at den nye Indretning af Skolevæſenet vilde kræve mindre økonomiſke Opofrelſer af Samfundet end den nuværende (Pag. 63). Vi have ikke kunnet overbevise os om, at denne Beregning holder Stik. Sammenligningen mellem Omkoſtningerne ved den nuværende Ordning og den af Kommisſionen foreſlaaede kan gjøres paa tre Maader, alt efter den mere eller mindre fuldſtændige Udførelſe af det gamle eller det nye Syſtem: 1) delvis toaarige Klaſſer og Kombination af Latin- og Reallinie; 2) lutter etaarige Klaſſer med Kombination af Latin- og Reallinie og 3) etaarige Klaſſer uden ſaadan Kombination, med fuldſtændig Adſkillelſe mellem begge Linier. I første Tilfælde, eller ſaaledes ſom Indretningen for Tiden er i de kombinerede Skoler, haves 2 (ikke 3) etaarige Fællesklaſſer, 2 toaarige kombinerede Latin- og Realklaſſer og 1 toaarig Latinklaſſe, hvilket udgjør 5 Klaſſer; hertil kommer ſærſkilte Timer for Latin og Græſk, hvilket, ſom ogſaa Kommisſionen gjør, kan regnes for 1 Klaſſe — altſaa ialt 6 Klaſſer.

Herimod blivér at ſætte følgende af Kommisſionen ſelv opſtillede Ordning efter dens Udkaſt: 4 Klaſſer i Fællesſkolen (2 etaarige og 2 toaarige), 2 Klaſſer i Latingymnaſiet (1 etaaarig og 1 toaarig), hvilket udgjør 6 Klaſſer; dertil 24 ſærſkilte Timer Latin for Fællesſkolen eller 1 Klaſſe — altſaa ialt 7 Klaſſer. Hertil maa endnu føies — hvad Kommisſionen ikke har medregnet — et Antal ſærſkilte Timer for Græſk i

Latingymnasiet, idet vi — efter den billigste Forudsætning — her regne 1ste Klasse for toaarig.

I det andet Tilfælde vilde det Bestaaende kræve 2 etaarige Fællesklasser, 4 etaarige Latin- og Realklasser og 2 etaarige Latinklasser, hvilket gjør 8 Klasser; hertil vilde komme særskilte Timer for Latin og Græsk eller 1½ à 2 Klasser, ialt 9—10 Klasser. Herimod blev at stille efter Kommissionens Udkast 6 Klasser i Fællesskolen og 3 Klasser i Latingymnasiet, hvilket gjør 9 Klasser, hvortil kom 24 særskilte Timer til Latin i Fællesskolen (ligesom efter første Beregning) — ialt 10 Klasser.

I det tredie Tilfælde vilde det gamle System kræve to etaarige Fællesklasser 6 etaarige Latinklasser og 4 etaarige Realklasser — ialt 12 Klasser. Efter Kommissionens Ordning vilde herimod kræves 2 Fællesklaser, 4 Latinklasser og 4 Realklasser i Fællesskolen samt 3 Klasser i Latingymnasiet — ialt 13 Klasser. Naar det var et Realgymnasium, som sluttede sig til Fællesskolen, vilde Udgifterne blive endnu større, da Realgymnasiet er delt i to Linier, en som har særskilte Timer i Latin, en anden, som har særskilte Timer i Engelsk.

I Henhold til hvad vi ovenfor have givet os den Ære at anføre, maa vi altsaa anse en saadan Ordning af vort høiere Skolevæsen, som den Kommissionen foreslaar, for utilraadelig. Dels vil den ikke kunne opnaa, hvad den tilsigter (ialfald for Fællesskolens Vedkommende), dels stiller den altfor store Fordringer til Eleverne, og endelig svækker den den lærde Skole i dens Fundament. Vi tro ikke, at vor nuværende Skoleorganisation har saa store Brøst, at en gjennemgribende Reform er nødvendig. Heller ikke tro vi, at Trangen til en videregaaende realistisk Undervisning er saa stærk, at der behøves store Foranstaltninger for at tilfredsstille den. Det Nye, som fra enkelte Sider kræves, er, nærmere beseet, egentlig det, at man for at blive Embedsmand skal kunne undvære

den klassiske Dannelse. Der fordres vistnok en ny Art af Skole, som herefter skal optræde ved Siden af eller vel helst afløse den lærde Skole. Men, foruden at Kommissionens Realgymnasium i sig selv vil være lidet skikket hertil, er der ogsaa, som bekjendt, fremkommet Krav paa Organisationer af Skoler paa andre Fundamenter, end dette har. Men da vi vanskelig have Raad til at underholde flere forskjellige Arter af Skoler, alle beregnede paa at meddele en høiere Almendannelse, turde det være det sikreste at følge den gamle Regel: quieta non movere, og foreløbig, indtil man var kommen til større Enighed om, hvad der rettest bør sættes istedet, at holde sig til det Bestaaende, som er det europæiske System, et System, som baade er prøvet, og som unimodsigelig har vist, at det er istand til at gjøre Fyldest for sig.

Vi ere derfor af den Mening, at den nuværende Ordning med den nu bestaaende Kombination og et Skolekursus fra det 10de til det 18de Aar (for Reallinien til det 16de) i det Væsentlige bør bibeholdes. Fællesskabet mellem Latin- og Reallinien kan af økonomiske Hensyn ikke vel opgives; de Ulemper, som hidtil have heftet ved Undervisningen i de kombinerede Skoler, have langt mere sin Grund i de toaarige Klasser end i selve Kombinationen og vilde for den største Del hæves, naar Staten gjorde de nødvendige Opofrelser for at Klassernes Kursus kunde blive etaarigt. Udgifterne herved vilde, som vi have vist, ikke blive større end til Kommissionens Fællesskole + et Gymnasium med lutter etaarige Klasser.

Den vigtigste af de Forandringer, som vi holde for ønskelige, er Indskrænkning af Fagenes Antal i de to øverste Klasser. Som allerede bemærket, ere vi i Valget af de Fag, som her skulde bortfalde, enige med Kommissionen. Hvilke Ændringer vi forøvrigt kunde ønske, vil kunne sees af den Tabel, som vi have tilladt os at vedlægge. Motiverne til vore Afvigelser fra Normalplanen ville formentlig forstaaes af vore foregaaende Bemærkninger. Med Hensyn til den betydeligste Afvigelse, Mathematikens Stilling, skulle vi bemærke, at

denne er foretagen efter Raadførsel med anerkjendt dygtige Mathematiklærere, der bestemt have udtalt sig derhen, at nogen frugtbar Mathematiklæsning ikke er at paaregne førend fra 14 Aars Alderen, ligesom de ogsaa have erklæret, at det Maal, som nu kræves i den lærde Skole, uden Vanskelighed kan naaes med det af os foreslaaede Timetal.

Christiania den 27de Marts 1866.

Jak. Løkke. E. Schreiner.

Udkast til en Timeplan for et 8-aarigt Kursus (10de–18de Aar).

	1ste Fælleskl. 10—11 Aar.	2den Fælleskl. 11—12 Aar.	1ste Lat.- og Realkl. 12—13 Aar.	2den Lat.- og Realkl. 13—14 Aar.	3die Lat.- og Realkl. 14—15 Aar.	4de Lat.- og Realkl 15—16 Aar.	5te Latinklasse 16—17 Aar.	6te Latinklasse 17—18 Aar.	Samlede ugentlige Timetal for Latinskolen.
					Lat. Real.	Lat. Real.			
Norsk	6	5	4	3	3 (1)	2 (1)	4	4	31
			Lat. Real.	Lat. Real.	Lat. Real.	Lat. Real.			
Tydsk	5	5	3 (1)	3 (1)	2 (1)	2 (1)	„	„	20
			Lat. Eng.	Lat. Eng.	Lat. Eng.	Lat. Eng.			
Latin og Engelsk	„	„	8 4	8 4	8 3	8 3	10	11	53
Religion	3	2	2	2	2	2	1	1	15
Historie	3	4	3	3	2	3	3	2	23
			Lat. Real.	Lat. Real.					
Regning	3	3	3 (1)	2 (1)	0 3	0 3	„	„	11
Mathematik	„	„	„	„	3	4	4	4	15
			Real						
Konstruktionstegning	„	2	1 (1)	1	0 1	0 1	„	„	4
Geografi	3	3	2	2	2	1	„	„	13
Naturhistorie	2	2	2	2	„	„	„	„	8
Naturlære	„	„	„	„	0 4	0 4	„	„	„
Tegning	2	2	1	0 1	0 1	0 1	„	„	5
			Real.						
Skrivning	3	2	1 (1)	0 1	„	„	„	„	6
Fransk	„	„	„	4	2	2	2	2	12
Græsk	„	„	„	„	6 0	6 0	6	6	24
	30	30	30	30	30	30	30	30	

5. Adjunkt Brocks separate Votum.

Bemærkninger ved den under 14de Februar og 28de April f. A. udnævnte Skolekommissions forelobige Betænkning og Udkast til en ny Ordning af det høiere Skolevæsen.

1.

I Lighed med de Herrer Overlærere Schreiner og Lokke Erklæring herom i deres Fællesbemærkninger i denne samme Anledning, kan jeg ikke erkjende Rigtigheden af den Anskuelse, hvorefter Kommissionen sætter saa stor Fordel i en lang Fællesunderviisning for Elever med forskjellig Bestemmelse og dert, at der kan udsættes længe med Valget af Livsbane for Eleverne. Hvad det sidste angaar, tror jeg endog, at Forældre ønske saa tidlig, som muligt, at komme til Kundskab om, hvorvidt deres Sønner have Evner og Bekvemhed til at gaa den studerende Bane eller ikke, og dette Valg er det alene, som her kan være Tale om.

Jeg tror derfor, at de ublandede Skoler bør bibeholdes. Selv om man forøvrigt vil følge Kommissionens Udkast, bør man lade disse Skoler være uberørte, for at de i Nødsfald kunne blive tilbage som forberedende Præsteskoler, thi for Præsternes Vedkommende er det mest utilraadeligt at forlade det Gamle.

2.

Det er desuden min Mening, at udenfor Almueskolerne, hvor kun det Nødvendigste læres, og de Skoler, som skulle meddele de vordende Embedsmænd en høiere Dannelse, bør Staten ikke paatage sig Ordningen af almindelige Skoler. Dette maa enten være overladt til Private eller til Kommunerne, saameget mere, som saadanne Skoler kunne ordnes paa meget forskjellige Maader. I Valget mellem disse maa i alle Fald Kommunerne have en vigtig Stemme, om end Staten vil yde dem nogen Bistand. En anden Sag er det, at Staten kan forene sig med Kommunerne om en Kombination af lærd Skole og Borgerskole af økonomiske Grunde. Paa Grund af det sidst

Anførte er jeg altsaa enig med ovennævnte Fællesbemærkninger i, at ogsaa de nuværende kombinerede Skoler bør bibeholdes og, om muligt forbedres.

3.

Anderledes stiller Sagen sig, hvis det er Kommissionens Mening, at Fællesskolen og de to Gymnasier, de sidste begge forberedende til Universitetet med Berettigelse til at underkaste sig Embedseksaminerne, skulle træde i Stedet for de nuværende lærde Skoler. Skjønt Kommissionen udtrykker sig dunkelt herom, maa jeg tro, at dette er dens Mening, da den Vanskelighed, som er paapeget af Hr. Overlærer Lokke, er saa iøinefaldende, den nemlig, at i modsat Fald Fællesskolens ene Linie og Realgymnasiet efter al Sandsynlighed ingen Elever vilde faa.

Men er dette Kommissionens Mening, saa stiller der sig mod denne Udførelse:

1. Den Fare, som der efter alle deres Mening, som holde paa det Bestaaende, er for, at den nuværende lærde Underviisning ikke vilde kunne blive staaende paa Halvveien til sin Undergang.

   Man skal nemlig lægge Mærke til, at de, som kjæmper for det Nye, ikke gjøre dette med Anerkjendelsen af det Gamles høie Værd, men med den Paastand, at det har udspilt sin Rolle.
2. Den store Uklarhed, som endnu hersker med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorledes det Nye burde ordnes.
3. Den Vaklen, som viser sig i Kommissionens egen Holdning.

Der kan saaledes efter min Mening ikke være Tale om at lægge Kommissionens Udkast til Grund for en Omordning af det høiere Underviisningsvæsen.

4.

Dersom en saadan Tanke skulde benyttes, og man vilde aabne Adgang til Universitetet med Berettigelse til at underkaste sig Embedseksaminerne for Andre end dem, hvis almindelige

Dannelse er bygget paa Studiet af de gamle Sprog, saa maatte det være paa den Maade, at det tillodes Universitetet at optage saadanne blandt sine Borgere; men det maatte være Vedkommendes egen Sag at skaffe sig denne Dannelse. Man kunde maaske bruge en Prøve, der lignede den engelske Statseksamen, som omtales af Hr. Overlærer Knudsen i hans Bemærkninger. Jeg tror nemlig ikke, at der kan gives en Opskrift for, hvorledes en dannet Mand bør laves. En saadan kan i alle Fald mangfoldig varieres. Dersom Erfaring paa denne Maade viste, at der ogsaa ved Skoler kunde gjøres Noget for en real Fordannelse til Universitetet uden Skade for det Gamle og Prøvede, saa kunde der være Tid til at stride herom, men ogsaa først da.

5.

Der er adskillige Bestemmelser i Kommissionens Udkast, som jeg ikke kan Andet end finde meget anbefalelsesværdige. Dertil regner jeg Ophøret af Undervisningen i Tysk og Geografi nogle Aar før Afgangen til Universitetet, Fritagelsen for til Examen artium at repetere Middelalderens Historie og den nyere Historie indtil den franske Revolution, og Begrændsningen af Religionsundervisningen paa samme Standpunkt, samt endelig Optagelsen af Oldnorsk som Undervisningsfag. Hvad Oldnorsken angaar, skal jeg nedenfor ytre mig nærmere, siden jeg ser, at flere af mine Medlærere ere mod dens Optagelse. Bestemmelserne om de anførte Lettelser for Skolen, kan jeg ikke tvivle om, at alle Skolemænd modtage med Paaskjønnelse. Om hvilket Punkt i de nuværende Skoler mest passende kunde anses at svare til Udkastets Overgang fra Fælleskolen til Gymnasierne, skal jeg undlade at ytre mig, saaledes som det er Lærerne i de angjældende Fag, hvis Mening mest maa paaagtes. Kun maa jeg bemærke, at jeg ikke er enig med Dhrr. Overlærere Schreiner og Lokke i, at Tydsken bør beholdes længere, end af Kommissionen paatænkt. Her maa jeg ogsaa udtale min fra Kommissionen afvigende Mening, naar den siger, at det er mere nødvendigt for os Norske, Svenske og Danske, end for andre Folk, at lære fremmede levende Sprog.

Dette er en vakker Tilgift at tage med til sin Dannelse for os; men saa er det ogsaa for Engelskmænd og Franskmænd. I den Udstrækning, hvori den er foreslaaet af Kommissionen for Latingymnasiasterne, eller hvori den nu findes i vore Skoler, fordres den af Opinionen. Der kan derfor ikke være noget Spørgsmaal om at gjøre nogen væsentlig Forandring heri. Jeg antager, at Kommissionen ogsaa vil udslette den Engelsk og den Hebraisk, som nu figurerer som valgfrie Fag ved Latinskolen.

6.

For et Par Aar siden affordredes Skolerne Erklæring om, hvorvidt det var tilraadeligt, at Oldnorsk optoges blandt Latinskolens Undervisningsfag. Nogle erklærede sig da ubetinget derimod. Andre anſaa det ønskeligt, men dog utilraadeligt af Frygt for formeget Arbeide for Eleverne. Jeg forsøgte da at vise, at det lod sig gjøre at optage Oldnorsk som Del af Undervisningen i Norsk, dels med Opofrelse af Noget af det, som nu lærtes under dette Navn, dels ved paa andre Maader at skaffe Eleverne Lettelser. Ved de Lettelser, som Kommissionen nu lader vente, skulde man tro, at der var bedre Udsigter til at faa dette Krav opfyldt; men det sees, at der lægges Vægt paa, at der sker Indskrænkning just i Antallet af Fag, og Oldnorsken ansees for et nyt Fag. Ja, men nu falder i nogle Klasser $2\frac{1}{2}$ Fag bort. Og Formindskelsen i Hjemmearbeidet derved, at Eleverne slippe til Artium at repetere hele Middelalderens Historie og den nyere Historie indtil den franske Revolution er ogsaa en Lettelse. Ingen kan være større Ven af Lettelse for Eleverne end jeg, og jeg skal senere yderligere vise dette; men jeg troer dog, at dette Fag bør optages, for at Undervisningen i Norsk kan blive hvad den bør være. Desværre kræves der Bevis af Kommissionen for, at dette Krav er berettiget, uagtet Kommissionen anfører sine Grunde. Og, hvad der er endnu værre, de, som fordre dette Bevis, ere sagkyndige, og derfor ligesom de sagkyndige Modstandere af Græsk, uden Tvivl de værste af alle Modstandere.

Jeg skal dog gjøre et lidet Forsøg:

1. Forfatterne af norſke Grammatiker og Ordbøger beraabe ſig ofte paa Oldnorſken. Diſſe Paaberaabelſer ere ligeſom Anførelſer af Sanſkrit for de Filologer, ſom ikke kunne Sanſkrit, d. v. ſ. ſaagodtſom unyttige. Jeg troer ikke, der ſkal ſaamegen Skoleundervisning til, forat diſſe Henvisninger til Oldnorſk vilde blive ligeſaa forſtaaelige, ſom Henvisninger til Græſk eller Latin for en almindelig ſtuderet Mand, og dette var allerede meget vundet.
2. Om man end maatte ſløife den Fordring af Kommiſſionen, at en Elev ved Afgangen fra Skolen ſkulde kunne tyde oldnorſke Vers, hvilket dog neppe er ubetinget nødvendigt, ſaa kunde der dog paa Skolen opnaaes ſaamegen Dygtighed i Sproget, at man kunde have Glæde af at læſe Sagaerne i Grundſproget; med andre Ord, der kunde opnaaes, at det norſke Folks Literatur fra dets første Selvſtændighedsperiode ikke længere var en lukket Bog for den norſke dannede Mand.
3. Dilettantisme i en eller anden Kunſt anſees for en ſmuk Anvendelſe af ſit Otium for en dannet Mand. Skulde ikke Dilettantisme i en Videnſkab være en ligeſaa ſmuk? Eller er der nogen Videnſkab, ſom ligger nærmere dertil, end Fædrenelandets Hiſtorie og Sprog? Men til Begge fordres der Kundſkab i Oldſproget.
4. Til at forſtaa og vurdere de nuværende Dialekter er det ogſaa nødvendigt at forſtaa Oldſproget, og nu faar man mere og mere Anledning til at iagttage diſſe endog i Skrift. Der indvendes mod os, at man da ogſaa maatte lære at kjende Dialekterne i det gamle Sprog; men jeg ſkulde mene, at man kan forſtaa Latin uden at kunne paavise Patavinismer i Livius, og at man kan læſe Homer uden at kunne paavise hver Gang en theſſaliſk Form forekommer.
5. Der ſiges, at man kan hjælpe ſig med Overſættelſer; men herimod gjælder, om end vel i mindre Grad, end naar Talen er om de græſke og latinſke Forfattere, at Overſættelſerne ingenlunde erſtatte Originalerne. Desuden

er det Tilfældet med begge Arter af Oversættelser, at de læses med størst Fornøielse, naar man kjender Noget til Grundsproget, og det med den Forskjel, at ofte en for Modersmaalet fremmed, følgelig sprogfordærvende Vending i en Oversættelse fra Græsk eller Latin paa Grund af sin klassiske Duft ikke støder den klassisk dannede Mand, medens usædvanlige, men dog de mest hjemlige Vendinger, der fra Originalen ere gaaede over i en Oversættelse fra Oldnorsk, trætte eller vel endog støde Andre, men tiltale den med Grundsproget fortrolige Læser. Indførelsen af Oldnorsk i Skolerne vil vist bidrage til Gjenoptagelsen af mange Udtryk og Vendinger af Oldsproget i vort nuværende Sprog, og til at Aanden i dette kommer til at nærme sig Aanden i hint; men dette kan jeg ikke Andet end anse for en Vinding, og selv de største Modstandere af dem, som arbeide paa at have Landsmaalet til Skriftsprog, burde anse det derfor, da det beviser, at det gaar an at rense og renationalisere vort Sprog uden at ombytte det med et andet. I Dette til Svar paa Hrr. Overlærerne Schreiners og Lokkes Spørgsmaal om, det er for at fremme en saadan Ombytning, man ønsker Oldsproget optaget i Skolen.

Jeg er altsaa af den Mening, at Oldnorsk bør optages blandt Undervisningsfagene paa Skolen. Jeg ser heller ingen Grund til at frafalde, hvad jeg har foreslaaet i min Erklæring til Departementet om denne Sag, nemlig, at man, forat dette kan ske, skjærer Noget af det, som nu læres i de norske Timer, samt læser 70 Kapitler mindre af Herodot. Plads for dette Fag med Hensyn til Timer kan det nu ikke være vanskeligt at skaffe, naar den ovennævnte Fritagelse i flere Fag kommer til at finde Sted.

Det er mig bekjendt, at Oldnorsk har været læst ved Throndhjems Realskole. Det skulde være interessant at vide, med hvilket Held, og om denne Undervisning var ønsket af Eleverne. Hvis Udfaldet af dette Forsøg var opmuntrende, taler ogsaa det for Kommissionens Forslag i dette Punkt.

7.

Hvad Græsken angaar, da er jeg enig med de Herrer Overlærere Schreiner og Lokke deri, at 3 Aar med 21 Timer ingenlunde ere tilstrækkelige med 4 Aar med 20 Timer ugentlig. Ved denne Skole læres der nu i 5 Aar Græsk. I det første Aar, som har 5 Timer ugentlig, udrettes lidet Mere end at lære og indøve Formlæren. Her maa man nemlig gaa overmaade langsomt frem; thi dels have Eleverne lidet udviklede Fatteevner, og mange lære kun modstræbende, dels er snart den ene snart den anden formedelst Sygdom fraværende. Vilde man derfor gaa hurtigere frem, vilde Mange blive saa svage i Fundamenterne, at det ikke vilde kunne opretles siden. Man gaar nemlig nødig paa, især kun for et enkelt Fag, at lade Eleverne sidde igjen. Dette Forhold vilde kun lidet forandres, om man begyndte noget senere, og det vilde blive meget slemt, hvis dette vanskelige Fag skulde paabegyndes i det Aar, Eleverne pleie at gaa til Konfirmation. Jeg er ogsaa enig med disse Herrer deri, at der ikke ved Examen artium bør lægges alt for megen Vægt paa, om en Examinand tager feil af en enkelt Form, og i, at der ikke bør tages Mere med af Syntaxen, end hvad der er nødvendigt til Forstaaelsen af hvad man læser af Forfatterne. Jeg underskriver ogsaa Ønsket om en større Frihed med Hensyn til Valget af Forfattere og den Bemærkning, at Kommissionen er altfor minutiøs i sine Bestemmelser. Men naar disse Herrer tro, at i de senere Skoleaar den grammatiske Forklaring bør træde i Baggrunden, saa kan jeg ikke deri være enig. Dertil er der altfor mange vanskelige Steder, selv i de letteste Forfattere, og altfor mange Elever, som have Huller i deres Elementærkundskab. Det Eneste, som kan gjøres i den Retning, som her tilsigtes, er, at Fordringerne til en smagfuld Oversættelse kunne stige efterhvert, som Eleverne komme videre. Naar de Herrer Overlærere Schreiner og Lokke ønske et Par Timer til ugentlig for Græsken for at faa læst lidt Mere, saa har jeg intet derimod, skjønt, dersom det forholder sig, som der siges, at Raabet imod Græsken for en Del kommer deraf, at

det er saa ubetydeligt, man læser deraf, saa frygter jeg, at en saadan Forsøgelse ikke vil forslaa stort til at forandre denne Mening. Det skulde lade sig gjøre at vise, at det ingenlunde er saa foragtelig Lidet, der læres. Men i Grunden er Spørgsmaalet om lidt Mere eller lidt Mindre af liden Vigtighed. Især maatte dette kunne siges, hvis Skolen skulde løse den Opgave, som Kommissionen saa veltalende udvikler i sit Udkast Pag. 46. Men jeg kan rigtignok fortælle Kommissionen, at, hvis denne Opgave skulde løses, saa maatte Skolen have en ganske anden Frihed end den nu har eller efter Kommissionens Udkast vilde faa.

Lærerne i de forskjellige Fag maatte ikke da arbeide under et saadant Kjørpaa, som nu, presse paa den ene Side af Reglementet, som fordrer, at man i en vis Tid skal have læst et vist Pensum, og paa den anden Side af Forældrene, som med nogen Ret fordre, at man skal bringe deres Børn frem til Artium i det Antal Aar, Skolen har sat som Omfanget af sit Kursus, og for at tilfredsstille hvilke man derfor, ofte haabløst, maa anvende saa megen Tid paa de Elever, som mindst kunne og mindst ville følge med. At benytte det man læser, som Vehikkel for en lærerig Samtale, have de ikke Tid til; at fortælle Noget, som det ikke er rimeligt, at der bliver spurgt om til Artium, maa de være meget varsomme med.

Sluttelig maa jeg med Hensyn til Hr. Overlærer Knudsens Mening, at Skoleferierne bør forlænges, bemærke, at jeg ikke skjønner, hvorledes dette skal lade sig gjøre, med mindre det Foresatte i flere Fag formindskes.

8.

Idet jeg nu vil gaa over til at fremsætte de Modificationer i Ordningen af vort høiere Undervisningsvæsen, som jeg troer kunde være ønskelige, maa jeg strax bekjende, at jeg ikke har studeret de lignende Indretninger i fremmede Lande, men at jeg kun har tænkt over, hvorledes nogle af de Ulemper, som temmelig almindelig erkjendes at være ved det Bestaaende, kunde undgaaes eller formindskes.

Jeg vil først fremsætte Grundtrækkene af det Hele, saaledes, at jeg kun har for Øie en ublandet Skole, som den ber i Byen. Derefter vil jeg besvare de Indvendinger, som jeg tænker mig at kunne gjøres derimod.

1. Skolen vedbliver i det Hele som nu, med de Forandringer i Undervisningsfagene, som ovenfor ere omtalte. Men Garantien for Elevernes forsvarlige Dannelse sættes hovedsagelig deri, at de have gjennemgaaet en saadan Skole, og Rektor faar i Forening med de specielle Lærere megen Frihed til at bestemme, hvormeget der skal læses i hver Klasse, hvilket ikke behøver at være det Samme for hvert Aar. Det er ikke Overanstrængelsen, som i mine Tanker er den værste Følge af den nuværende Tingenes Orden, thi de Fleste give en god Dag at anstrænge sig, naar det bliver for slemt, — ja længe før. Men det er Nedbrydelsen og Forkvaklingen af mange Elevers Karakter under den unaturlige Driven og Dresseren. Man betænke blot, at det let kan træffe, at en Gut bliver skjændt og kraaket paa af 5 vrede Mænd paa en Dag, om ikke banket. Slige vilde dog langt mindre kunne ske, naar der kunde gives korte Lektier og der undervistes mere og kontrolleredes og examineredes mindre.
2. Artium kan da gjøres meget let med Hensyn til Alt, hvortil der udfordres Repetition, og saavidt muligt bestaa i saadanne Prøver, hvortil ingen Repetition behøves, f. Ex.
   a. Norsk Udarbeidelse og en let mundtlig Examen.
   b. En ikke meget svær latinsk Oversættelse og maaske Stil, saaledes som af Kommissionen paatænkt. Mundtlig Examen i en opgiven latinsk Autor og maaske i en ikke læst Autor.
   c. Skriftlig Oversættelse fra Græsk ved Hjælp af Lexikon og mundtlig Examen i en opgiven Autor.

   Og saaledes videre efter det Princip, at Prøven ikke forudsætter megen Repetition.
3. Anden Examen saadan som den nu er. Det Indblik, som Studenterne faa i de til denne Examen foredragne Viden-

skaber, er interessant for dem, og, hvad jeg regner for ligesaa vigtigt, de unge Mennesker maa have en Overgangstid, til de begynde paa et Embedsstudium, og denne Berørelse med Universitetslærerne og Disciplforholdet til dem i Egenskab af frie Mennesker ovenpaa Skolens Tvang anser jeg for meget dannende for dem.

Der skal naturligvis kunne rejiceres ogsaa ved denne Examen, men hvis en Student, efterat være rejiceret to Gange i et Fag, kan vise Attest fra vedkommende Universitetslærer for, at han flittig har hørt hans Forelæsninger i Semestret, førend han anden Gang rejiceredes, bør dette ikke hindre ham fra at kunne fremstille sig til Embedsexamen. Det forekommer mig nemlig, at Mangelen af at kunne bestaa sig i et enkelt Fag til denne Examen ikke bør kunne standse en Mand paa hans Bane. Især bør dette gjælde, hvis Faget er obligatorisk. Der vil sikkert ikke blive Mange, som ville lade det komme dertil, at saadan Attest bliver ham nødvendig. Jeg er ledet til at foreslaa dette deraf, at jeg kjender et Exempel paa, at en Student ikke, efter gjentagne Forsøg, kunde faa Karakter for Filosofi, og derfor ikke kunde komme videre. Denne Mand døde som Kopist under en Statsraad, med hvem han havde alterneret som Supremus paa den Skole, hvorfra de begge vare dimitterede.

4. Embedsexamen, som ikke maa være sværere, end at et Menneske med almindelige Evner ved fornuftig Flid kan erhverve sig Modenhed til den i en Tid af 3 Aar. Jeg antager, at Mange med gode Evner og forceret Flid, som ikke kan forhindres, ville opnaa denne Examen i 2 Aar.
5. Ved Udnævnelsen til det første Embede bør Rektors ubetinget gode Vidnesbyrd (Testimonium) gjælde saa Meget, at der for at opveie dette udfordres, at Kandidaten fremviser Vidnesbyrd fra en Universitetslærer ved vort, eller et fremmed Universitet for, at han som sand Videnskabsdyrker under hans Veiledning har studeret en eller anden Videnskab i en Tid af 1 Aar, eller han maa have noget

Andet at paaberaabe sig, som kan regnes for jevngodt hermed, f. Ex. Udgivelsen af et fortjenstligt Skrift.

Denne Regel bør Regjeringen offentlig vedkjende sig. Man vil maaske sige, at dette er en stor Fordring af Skolen, men man maa betænke, at af, saaledes som et ungt Menneske har vist sig i 7 fulde Aar, kan man ikke slutte saa Lidet for Fremtiden, og ligeledes maa det betænkes, at Staten har anvendt mange hundrede Species paa hver enkelt Elev. Staten maa sætte nogen Pris paa, hvad den selv har frembragt med saa store Opofrelser.

Dette er det Hele. Den hele Plan kan siges, mutatis mutandis, at være hentet (risum teneatis) fra Xenophons Cyropædi, 1ste Bogs andet Cap., og Grundtanken findes sammesteds i den 15de Sektion.

Det skal være muligt for enhver Statens Borger med almindelige Evner, der kan anvende sin Tid fra sit 10de til sit 21de Aar, udelukkende til sin Dannelse, ved fornuftig Flid, Orden og gode Sæder at erhverve sig de legale Betingelser for at kunne ansættes i Statens Embeder. Men da det maa antages, at der er mange flere, som kunne og ville dette, end som kunne erholde Ansættelse, saa maa Enhver være belavet paa, naar denne Dannelsesperiode er afsluttet med Embedsexamen, enten midlertidig eller for bestandig, om saa skulde falde, at finde sig en anden Levevei.

Nu til Indvendingerne! Af saadanne kan der tænkes mange mindre. Men af disse vil jeg kun omtale en, da jeg har altfor lidet Haab om, at der vil tillægges mit Arbeide nogen Betydning, til at det kan være rimeligt at plage mig og Andre med at søge at imødegaa dem alle eller flere af dem. Man kan f. Ex. spørge: Hvorledes skal der forholdes, hvis en Elev er indkommen i Skolens høiere Klasser? Om ham kan man jo ikke sige, at der i Skolen er arbeidet syv Aar paa hans Dannelse. Hertil svares, at for det Første er det sandsynligt, at Skolerne ville faa saa megen Søgning, at der ikke vil blive Plads for mange nye Elever i de høiere Klasser. For det Andet vil Rektor ikke give en saadan Elev et ubetinget godt

Testimonium, medmindre Elevens gode Forhold udelukker enhver Tvivl om, at han fortjener at blive delagtig i en god Dimittends Rettigheder. De to vigtigste Indvendinger, som jeg kan tænke mig, angaa Privatisterne og det store Antal Embedskandidater, som denne Ordning vil fremkalde. Med Hensyn nu til Privatisterne, saa vil det blive nødvendigt i det mindste forsaavidt at gjøre deres Artium strængere end de Skoledimitteredes, at de maa underkaste sig Examen i Middelalderens Historie og i Geografi, som Skoledimittenderne ere fritagne for. Den Religionskundskab, som disse ogsaa fritages for at examineres i, kan vel eftergives Privatisterne, da de alle ere konfirmerede. Det Æquivalent, som jeg har sat for, at de ikke have gjennemgaaet en Skole, veed jeg ikke, om man vil anse for at være for Meget eller for Lidet. Er det Formeget, saa kan det uendelig modificeres f. Ex. istedenfor det Ovenanførte kan der sættes: „Vidnesbyrd for, at han har hørt en Universitetslærers Forelæsninger over en Videnskab i eet Aar og i denne Tid har vist videnskabelig Stræben," men jeg synes nok, at der bør mindes om, at man for at være Akademiker bør være Videnskabsdyrker. Man sammenligne for Resten hermed, at Staten nu straffer for en maadelig Stil med et Aars Omgjenarbeide. Finder man derimod Fordringen forliden, saa maa jeg gjøre opmærksom paa, at Mange fra Skolen ogsaa ville fortsætte sine Studier efter Embedsexamen. Det Væsentlige er, at der gives Privatisten Anledning til at oprette sin Mangel. Artium vil paa denne Maade forandre sin Karakter. Det Slags Raahed, som bestaar i altfor Lidet at have lært, vil nogenlunde udelukkes fra Universitetet. Men den lidet velgjørende Celebritet for Enkelte vil bortfalde, da Fordringerne blive saa smaa, at Mange ville opnaa de bedste Karakterer. Det kunstige Maskineri for denne Examen, som Kommissionen foreslaar, kan vel spares. Der bør være Censorer, og Universitetet bør lettes noget i Arbeidet af Skolemænd. Hvad dernæst den forøgede Mængde af Embedskandidater angaar, saa har jeg troet at se en Fordel deri, at det for Alle og Enhver blev klart, at det ikke er nok til at erholde Embede, dertil at

have erhvervet sig de legale Betingelser. Nu vælge meget Faa den studerende Bane uden at gjøre sig temmelig sikker Forhaabning om at opnaa Embede. De, hvem dette ikke lykkes for, ere derfor meget at beklage, fordi Banen er saa lang og saa besværlig, at kun Faa kunne tilbagelægge den paa en tilfredsstillende Maade saa tidlig, at det lader sig gjøre at staa ind paa en anden Vei. Det troes i Danmark, at man der skjærper Examinerne, for at twinge Antallet af dem, som underkaste sig dem, ned.

Der kan spørges, om ikke ogsaa hos os Vanskelighederne ere større, end det for Sagens egen Skyld er nødvendigt. Ønsket om at naa frem til disse hædrende Stillinger er saa naturligt. Man kan derfor ikke undres over, at Mange stræbe derefter. De, som ikke engang kunne naa frem til at erhverve sig alle de lovlige Betingelser, og saaledes i en moden Alder se tilbage paa en forfeilet anvendt Ungdom, tror man nu have sig selv at takke derfor, og man har derfor ingen Medlidenhed med dem; men jeg tror, at ikke engang med Hensyn til disse er Staten aldeles ansvarsfri, hvis den paa de forskjellige Stadier stiller Fordringerne høiere, end nødvendigt er. Men lad os sætte disse ud af Betragtning og kun holde os til dem, som for saa vidt have overstaaet alle Fatalia. Er det ikke haardt at opholde dem med Haab til langt ind i Manddomsalderen, indtil det da omsider viser sig tydelig for dem, at Staten ikke kan eller vil benytte dem? Bilde det ikke være mere billigt at nedstemme Fordringerne, om ikke til det laveste mulige Punkt, saa dog saa lavt, at Maalet kunde naaes i kort Tid nok til, at det endnu var muligt at søge sit Brød paa anden Maade, og ved Siden deraf strax gjøre det klart for Alle, at dette maatte de være belavede paa at maatte gjøre?

Maaske vilde under saadanne Omstændigheder snarere et naturligt Forhold mellem Embedernes og Embedskandidaternes Antal fremkomme. Men Sagen har en anden Side. Jo større Statens Fordringer til Embedskandidaterne ere, jo besværligere den Bane, de have at tilbagelægge, og jo vanskeligere det bliver, efter at Banen er tilbagelagt, at aabne sig en anden

Levevei, desto større bliver Statens Forpligtelse til at lade Retfærdigheden ske Fyldest under Proverne og ved Embedernes Besættelse. Det er langtfra mig at ville sige, at der i nogen af disse Henseender gaar bevidste Misligheder i Svang hos os; men jeg ved dog med Vished, at der har været en Lærer ved vort Universitet, som brugte i Forveien at sige de Kandidater, som han troede fortjente at staa sig godt, hvorledes han vilde examinere, og der er ikke saa mange Generationer hengaaede, siden i Kjøbenhavn Mænd med Indflydelse uden Skylod sig betale for ved Embeders Besættelser at anvende den Indflydelse, de havde. Saadanne Tider kunne komme tilbage. Mænd med Indflydelse er et Begreb med stort Omfang. Det omfatter slet ikke blot høitstaaende Mænd. Men om end ikke saadanne Uaar paa gode Sæder komme igjen, saa er det allerede slemt nok, at der er saa megen Fare for, at man ubevidst kan gjøre Uret baade ved Examinerne og ved Embedsbesættelse. Summen af den Ulighed i Skjæbne, som følger deraf, at somme Examinatorer og somme Statsraader ere hensynsfulde og andre hensynsløse, er ikke liden. Naar A. gaar rejekt i en Videnskab, og B. slipper igjennem i en anden, skjønt han burde været rejiceret, hvis den samme Maalestok havde været anvendt, saa er dette Uret. Kunde der derfor gjøres Noget for, at denne Uret blev mindre skrigende, var derved meget vundet. Ser man nu hen til Kandidaterne, saa er det klart, at jo mere det har kostet dem at komme i denne Stilling, og jo mere Ansættelse for dem bliver et Spørgsmaal om at være eller ikke at være, om at blive Meget eller Intet, desto større forekommer den Uret dem at være, som de blot indbilde sig at lide. Fristelsen er da stor, især for visse Gemytter, til at glemme, at de i Grunden dog Intet have at fordre, og de forspilde deres gode Ret ved den Maade, hvorpaa de ville gjøre den gjældende. Kunde der gjøres Noget til at formindske denne Fristelse, saa vilde ogsaa det være en Vinding. Summa summarum! Statens høiere Undervisningsvæsen kunde med ligesaa megen Ret kaldes Statens Embedsværks Rekrutteringsvæsen, og denne Side af Sagen fortjener særskilt at tages under Overveielse.

For det Tilfælde, at Nogen skulde værdiges at ville gjøre sig bekjendt med, hvorledes mine Meninger om foreliggende Sag have udviklet sig, tillader jeg mig at henvise til en længere anonym Afhandling i Sylvester Sivertsens „Frimodige," som udkom her i Christiania c. 1836, og som begynder med denne Afhandling, „Noget om den lærde Undervisning," samt til tvende Indbydelsesskrifter fra Christiania Kathedralskole (1840 og 1853)," hvilke begge handle om samme Materie.

Jeg har idag med stor Fornøielse læst min Collega, Hr. Adjunkt Ottesens Bemærkninger. Det vil sees, at mine Anskuelser i vigtige Punkter stemme med hans. Men jeg beklager, at Tiden ikke tillader mig at supplere mine Udtalelser med Henvisninger til hans Arbeide.

Christiania den 3die April 1866.

A. L. Brock,
Adjunct.

---

6. Adjunct Dørums separate Votum.

Ihvorvel jeg ikke finder det af Kommissionen fremsatte Forslag til Reform af vort høiere Skolevæsen at være som det kunde ønskes, især fordi det ikke stiller Realgymnasiernes Disciple saadanne Fordele for Die, at denne Gren af Skolen kan med Sandhed siges at være Latingymnasiet sideordnet, vil jeg dog ikke udtale mig videre om Planen i det Hele, da de Indvendinger mod denne, jeg kunde have at fremføre, ogsaa udtales af Andre, hvorfor jeg her kun agter at berøre et Par Punkter vedrørende Undervisningen i Mathematik, som det Fag, der især maatte tiltrække sig min Opmærksomhed.

Igjennem Fællesskolens Klasser skal hele den elementære Arithmetik indøves efter den Fremgangsmaade, som hidtil kun er bleven anvendt paa de for Forretningslivet uundværligste Dele af Samme, nemlig ved praktisk Regning, saaledes med Udeladelse af en saadan Bevisførelse for de meddelte Sætningers Rigtighed, som kun det strængt systematiske Studium gjør

mulig. Efter hvad der staar Pag. 74 om 5te Klasse: „I 4 ugentlige Timer læses og repeteres Halvdelen af den plane Geometri efter en Lærebog," medens der intetsteds findes omtalt nogen Lærebog i Arithmetik, synes det temmelig vist, at Kommissionen har tænkt sig Undervisningen i dette Fag uden Hjælp af en saadan. Uagtet jeg nok kan mene denne Fremgangsmaade anvendelig i den Udstrækning, hvori Kommissionen vil have den anvendt, er den dog forsavidt ny og uprøvet, og der kunde maaske være Anledning til at nære Tvivl, om ikke Disciplene ved i saa lang Tid at se Anvendelserne af de mathematiske Sætninger behandlede som det Væsentlige, ville tabe Interessen for den Kritik, som de mathematiske Sandheder ved Undervisningen i Gymnasierne senere skulle underkastes.

Undervisningen i Geometri begynder i Fællesskolens 2den Klasse paa en lignende Maade som den arithmetiske, nemlig uden Lærebog og stringent Bevisførelse, og fortsættes paa samme Viis i de to følgende Klasser. De ugentlige Timer til „Konstruktion" for de 3 Klasser ere henholdsviis 2, 1 og 2 Timer. Herved er Intet at bemærke. Men naar der i 5te Klasse i 4 ugentlige Timer fordres efter en Lærebog læst og repeteret Halvdelen af den plane Geometri og i 6te Klasse i ligeledes 4 Uge-Timer Læsningen af den plane Geometri fordres fuldendt, „hvorefter der repeteres til Afgangsexamen," saa antager jeg dette at være formeget forlangt, selv med det Grundlag, som Disciplene i de foregaaende Klasser have lagt. Det samlede Timetal til Geometri er vistnok, — naar Aaret regnes til 40 Uger — 320 Timer, medens vor Skole til dette Fag kun har 280 Timer. Men fra hine 320 Timer maa sikkert trækkes de 40 Timer (eller næsten alle disse), nemlig 1 Time hveranden Uge, der i 5te og 6te Klasse skulle anvendes til „Gjenoptagelse og Udvidelse af det forhen Lærte" — thi af de 3 til Arithmetik bestemte Timer kan man ikke vel tage nogen til dette Brug, eller ialfald ikke mange, hvis man skal kunne naa det opstillede Maal; — og der bliver da heller ikke her mere end 280 Timer (eller lidt flere) tilbage. — Men jeg er bange for, at man ikke kan regne paa at naa det samme Maal med et vist Antal ugent-

lige Timer i et givet Antal af Aar, som man kan komme til med det halve Antal Timer i dobbelt saamange Aar, fordi Disciplene ved at gaa for hurtigt frem i en saa ung Alder ($13^1/_2$—$15^1/_2$ Aar) ville finde sig overvældede af Stoffets Mængde.

Kristiania den 24de Marts 1866.

P. G. D. Dorum.

L. Stavanger lærde og Realskoles Ephorats Erklæring.

Høslagt giver man sig den Ære at fremsende en af Stavanger lærde og Realskoles Rektor og Embedsmænd afgiven Erklæring angaaende Undervisningskommissionens Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

Idet denne Erklæring i det Væsentlige tiltrædes skal man tillade sig at tilføie et Par Bemærkninger. Naar Kommissionens Omordning af Skolevæsenet væsentlig gaar i Retning af Fællesunderviisningens Udstrækning til en senere Alder end hidindtil, da finder man ikke dette heldigt. Det synes klart, at en forskjellig Gruppering af Undervisningsfagene efter det forskjellige Maal for Underviisningen allerede paa et tidligt Stadium af Skolen maatte anses som den hensigtsmæssigste Ordning og bedst skikket til at uddanne Disciplene for de forskjellige Livsstillinger, hvorfor de maatte være bestemte. Kan dette Princip nu end, navnlig af økonomiske Grunde, ikke gjennemføres i sin hele Udstrækning, saa bør man dog formentlig holde sig saa nær dertil som muligt, istedetfor som Komisionen at gaa den modsatte Vei. — Idet man ved Stavanger Skole er enig i, at det er meget tvivlsomt, hvorvidt Udgifterne til Skolevæsenet efter den nye Plan ville blive mindre end hidindtil, saa er man af den bestemte Formening, at Kommisionens anden Grund, nemlig at Fællesskolen skulde bevirke en nøiere Sammenslutning af forskjellige Samfundsklasser, kun er lidet

holdbar. En saadan Sammenblanding maa, navnlig naar de lavere stillede Samfundsklasser er overveiende repræsenterede, befrygtes at udbrede en Aand og en Tone i Skolen, der er lidet heldig, uden at Disciplene af de bedre stillede Samfundsklasser ere istand til at rense eller hæve den. I det Hele er det vist en meget tvivlsom Sag, hvorvidt det kortvarige Bekjendtskab og maaske Omgang, som herved opnaaes, mellem Disciple af forskjellige Samfundsklasser, er til noget væsentligt Gavn. Det maa meget mere befrygtes, at heraf for de lavere stillede Disciples Vedkommende kan opstaa en Følelse af Utilfredshed med de givne hjemlige Forholde og skadelig Stræben udover disse.

Man kan derhos ikke tilbageholde den Bemærkning, at den Kundskabsmasse, der er sat som Maal for Fællesskolen, er saa stort, at Disciplenes Kræfter ikke ville slaa til. Den første Betingelse for en Skoleplan maa dog være at bevare de Unges Sjæls- og Legemskræfter. Af den over Kræfterne drevne Ungdom kan kun lidet ventes for Livets Gjerning. Men denne Overlæsselse, der vistnok allerede nu i betænkelig Grad er tilstede, vil formentlig ved Kommissionens Forslag forøges ikke alene i Fællesskolen men ogsaa i Latingymnasiet, hvor flere nye Fag skulle optages. Denne Overanstrængthed i Forbindelse med en Splittelse af Kræfterne i encyklopædisk Retning er vel skikket til at frembringe en Halvlærdom i mange Fag uden sand Grundighed i noget enkelt. Denne Udmynten af den menneskelige Aand i Smaapenge og i en, uden Hensyn til de individuelle Evner eller Anlæg, bestemt Form strider derhos mod den pædagogiske Sætning: non multa sed multum. Den sande Dygtighed vil herved snarere hæmmes end fremmes. — Af denne Grund maa man udtale sig mod, at noget nyt, hidtil ikke fordret, Fag optages i Latingymnasiet, ligesom det maa ansees rigtigt, at Græsk, hvis man ikke vil som i Sverige gjøre det til et tilbørs valgfrit Fag, begynder som Undervisningsfag paa et tidligere Stadium af Skolen end først i Latingymnasiet.

Timetallet synes endelig saavel i Fællesskolen som i Gymnasierne at være høiere ansat end foreneligt med Elevernes Tarv.

Stavanger den 8de Mai 1866.

B. Morgenstjerne.

Undertegnede von der Lippe finder ikke tilstrækkelig Grund til at tilføie noget til de Erklæringer, der antages modtagne fra Ephoraterne for Christiansands og Arendals Skoler, af hvilke jeg er Medlem.

Christiansand den 12 Mai 1866.

J. von der Lippe.

Fra Stavanger lærde og Realskoles Rectorat.

Det ærede Ephorat har i Skrivelse af 9de Januar anmodet undertegnede Lærere om at afgive Betænkning over den ved Kongelig Resolution af 14de Februar f. A. nedsatte Undervisningskommissions Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen. I den Anledning have vi, efterat Sagen i Lærermøder har været undergivet Behandling, den Ære herved at afgive følgende Erklæring:

Hovedpunktet i den Omdannelse af det høiere Skolevæsens Organisation, Kommissionen foreslaar, er at Fællesundervisningen skal udstrækkes til 15 Aars Alderen (eller 15½ Aars for de Skolers Vedkommende, til hvilke Forberedelsesklasser ikke er knyttet), hvorfra da Skolen skal forgrene sig i to særskilte treaarige Gymnasier. Kommissionen begynder denne Omordning ved at paapege, „at det vilde være principrigtigt, at enhver af de Afdelinger, hvori Skolen nu forgrener sig, Latin- og Realskolen, havde faaet en fra den andens fuldstændig adskildt Undervisning, hvorimod man fornemmelig af økonomiske Hensyn har seet sig nødsaget til at give de til begge Afdelinger henhørende sideordnede Klasser Fællesundervisning i et temmelig stort Antal Timer. Denne Kombination af tvende Afdelinger, hvis Under-

visningsmaal ikke længere er det samme, kunde vanskelig blive beldbringende, og Kommissionen formener, at det er den almindelige Opfatning, at denne Forbindelse af tvende Dannelseslinier er binderlig for begge Afdelingers beldige Virksomhed og derfor bør afskaffes. Kommissionen, som deler denne Opfatning, nærer alligevel den Anskuelse, at det vilde bidrage væsentlig til at udbrede høiere Dannelse i videre Kredse, om den høiere Skole kunde ordnes saaledes, at Undervisningen, uden at noget berettiget Krav krænkedes, blev indtil et senere Alderstrin fælles for alle dem, som ønskede at erhverve en høiere Dannelse." Den antager, at Udgifterne til Skolen ved den nye Ordning vil blive mindre og tillægger en saadan Ordning ogsaa Vægt med Hensyn til de forskjellige Samfundsklassers nærmere Tilknytning. Vi tro dog, at Forholdene i flere Henseender ikke ville blive bedre ved den af Kommissionen foreslaaede Ordning, men tvertimod stille sig mislige. At der, hvad den først anførte Grund angaar, har været og er en saadan Opinion, som betegnet, tilstede, maa erkjendes; men da den — hvilket er Kommissionens Udgangspunkt — netop har været rettet mod Fællesskabet mellem de tvende Afdelinger af Disciple: Studerende og Ikkestuderende —, hvis Undervisningsmaal baade i og for sig og paa Grund af den ulige Tid, i hvilken de søge Skolen, maa være saa forskjelligt, kunne vi ikke antage andet, end at den almindelige Opfatning af det Ubeldbringende ved en saadan delvis Sammenslutning med end større Fole maa vende sig mod det af Kommissionen foreslaaede udvidede Fællesskab, om man end her istandbringer et fælles Maal, som dog efter de virkelige Forholde er forskjelligt og derfor ogsaa bør kræve en Modifikation i Undervisningsplanens Anlæg; da en saadan tilsigtes ved den nuværende Undervisningsplan, finde vi den at være principrigtig i sit Anlæg og formene, at den nævnte Misnøie bedre vilde kunne hæves, forsaavidt det efter Omstændighederne er muligt, gjennem hensigtsmæssige Ændringer paa det givne Grundlag. Naar derfor den fuldstændige Forbindelse mellem Studerende og de Disciple, som forlade Skolen ved Konfirmationsalderen, udstrækkes saa langt som til 15 à 16

Aars Alder, bliver den efter vor Formening uholdbar. Det er tydeligt, at for den ene af hine Klasser har enkelte Fag en særdeles Vægt, medens de for den anden, om de end høre med til den almindelige Undervisningscyklus, dog træde tilbage i Betydning; saaledes som f. Ex. Tilfældet er med de levende Sprog; det ene Parti har Tiden for sig og behøver ikke at drive enkelte Fag saa stærkt frem, at de kunne føres til den størst mulige Afslutning inden 15 Aars Alderen, hvilket kun kan ske paa andre for dem væsentligere Fags Bekostning; for det andet Parti derimod behøver Undervisningen at paaskyndes med en efter dette Hensyn ordnet indbyrdes Gruppering af Fagene, som for de Studerende ikke kan være planmæssig, idet foruden det forskjellige Krav, Fællesfagene stiller til dem, enkelte Fag ikke vel kan læses af dem, naar Fagmassen ikke skal blive for stor, andres Betydning for dem ogsaa kan være ligesaa ringe som væsentlig for Ikkestuderende og derfor heller ikke i videre Udstrækning bør optages i hines Fagkreds som f. Ex. almindelig praktisk Regning. Det maa her vel fastholdes, at man i Valget af Dannelsens Midler maa lade sig bestemme, foruden af almindelige pædagogiske Hensyn, tillige af den relative Betydning, som maa tillægges enkelte Fag, der høre ind under Almendannelsen, i Forhold til de Grupper, hvori Disciplene dele sig med Hensyn til de forskjellige Hovedmaal, som tilsigtes ved deres Uddannelse. Derfor har ogsaa den almindelige Opinion netop været stærkest rettet mod Fællesklasserne, da man rigtig har fundet, at begge Liniers Tarv ikke kunde varetages under Et; Kommissionens Plan derimod tilsigter netop en saadan videre Udstrækning og fuldstændig Forening af uligeartede Elementer. Kommissionen har ogsaa selv, tvungen af Nødvendigheden, da ellers Fagmassen vilde være bleven altfor overvældende i Latingymnasiet, maattet gjøre Brud paa Enheden ved at optage Latinen i Fællesskolen, som nu altsaa kun egentlig længere kan kaldes saaledes; herved er en Kile sat ind i selve Princippet, hvorved Fællesskolen i Virkeligheden bliver spaltet. Vi kunne ønske, at man herigjennem ogsaa vilde lade Græsken slippe ind, istedetfor at de latinlæsende d. e.

studerende Disciple nu skulle læse Naturhistorie gjennem hele Fællesskolen tilligemed Naturlære, der dog kræves, eller, som hidtil, kunde kræves til Andenexamen, og tillige faa flere Mathematik- og Regnetimer, hvilket Altsammen under det efter vor Formening haarde Tryk, hvorunder de Studerendes Kræfter lide og efter Forslaget end mere vil komme til at lide, er tunge Offre, der bringes Fællesskolens Theori eller de forsøgede Fordringer, som man af Hensyn til Naturvidenskabernes Udvikling har troet at burde stille til Skolen. Vistnok vilde ved Græskens Optagelse Fællesskolen være bleven end mere gjennembrudt, men vi for vor Del, som ikke hylde dens Princip, kunne ikke andet end ansee et saadant fuldstændigere Brud for et Gode, hvis Fordele, naar man seer bort fra Theorier, som her vel maa siges at være af temmelig tvivlsomt Værd, maa være ioinefaldende. Naar Fællesssystemet kunde blive videre modificeret i samme Retning, eller rettere sagt, naar Forgreningen af de forskjellige Linier, som ogsaa Fællesskolen i Virkeligheden indeslutter, kunde blive bedre og fuldstændigere udviklet, hvilket vi anse for muligt uden nogen betydelig Tilvæxt i Timetal og uden noget Fællesundervisningen forøvrigt hinderligt Brud, finde vi ingen Betænkelighed ved, at der først ved 15 Aars Alderen dannes et Afsnit eller fuldstændig Afsondring. En saadan Modifikation eller Formidling af den nugjældende og Kommissionens Plan, som af os paapeget, er egentlig ikke noget Nyt, der bringes ind i Planen, men kun en videre udført Konsekvents af Latinens Optagelse i Fællesskolen. Vi finde det at være en heldig Tanke — under Jagttagelse af en saadan Modifikation — at danne en Afslutning ved 15 Aars Alderen for Fællesfagene og de Fag, der bør være særskilt for Ikkestuderende. At en saadan Afslutning nu her savnes, maa jo af alle indrømmes at være en væsentlig Mangel ved den nuværende Skoleplan, som uden egentlig at tilstræbe en saadan Afslutning, ogsaa sætter Fællesmaalet for den kombinerede Skole, som Erfaringen har vist, for høit op — til det fyldte 16de Aar —; denne Mangel kunde dog maaske ved nogen Tillempning være bleven afhjulpen uden derfor paa

Grund af denne eller andre Mangler at kuldkaste den hele Plan, hvilken vi tvertimod, som bemærket, antage at være bygget paa et rigtigt Princip, idet den hviler paa den Erkjendelse, at da Maalet i Virkeligheden i flere Retninger er forskjelligt, bør ogsaa de Veie, som føre til det, være forskjellige. Mener man, at Skylden for den ringe Frekvents i de nuværende Realklasser, som ville blive inddragne under den foreslaaede Fællesskole, er at søge i deres i Sammenligning med den nu foreslaaede mangelfulde Organisation, vilde man vistnok tage Feil; tvertimod har vel de særskilte Timer trods Bruddet eller hellere paa Grund af Bruddet paa Undervisningens Ensartethed vistnok ikke lidet bidraget til at holde Real-Disciplene tilbage i Skolen. Følgen af den foreslaaede Plan for Fællesskolen vil blive paa den ene Side, at de for de Studerende særskilte Fag blive for stærkt forcerede i Latingymnasiet, paa den anden Side, at Almendannelsen, som i de kombinerede Skoler til den nævnte Aldersgrændse bør være Hovedformaalet, ikke sker rigtig Fyldest. En saadan Almendannelse tro vi nemlig nærmest bør være tillempet efter de Klassers Tarv, der hos os som en væsentlig sosarende og handlende Nation ere de stærkeste, og i hvilke den overveiende Flerhed af de Disciple, der besøge disse Skoler, ere bestemte til at indtræde. Vi kunne ikke andet end finde, at Kommissionen i denne Henseende mindre heldigt har løst sin Opgave, forsaavidt denne tilsigter en Ordning af vort Skolevæsen, der maatte anses bedst stemmende med vort Folks og vort Lands eiendommelige Forhold. Da maatte fornemmelig Undervisningen i de levende Sprog, som hverken efter den nuværende eller Kommissionens Plan kommer til sin fulde Ret, være stærkere fremhævet. Det forekommer os som om, foruden det ensidigt fastholdte Fællesskab, tillige de Krav, Realgymnasiet gjør til en Forskole, paa en uheldig Maade har krydset hint Hensyn til Almendannelsens Resultater i hine store Samfundsklassers Interesse, medens Realgymnasiet derhos saagodtsom aldeles sætter hine Klassers Tarv ud af Betragtning. Overhovedet har Skolen nu faaet 3 Kombinationer at kjæmpe med istedetfor forhen 2, nemlig den almindelige Skoledannelse,

nærmeſt afpasſet for de ſtore næringsdrivende Klaſſer i Byerne, den humaniſtiſke og høiere Realdannelſe, væſentlig grundlagt paa de mathematiſk-phyſiſke Diſcipliner. Vi tro, at Realgymnaſiet kommer heldigſt udaf denne Kombination, idet det idetbeletaget vel ſlutter ſig til Fællesſkolen, hvis Organiſation ſynes os at være heldigt anlagt for et ſaadant Gymnaſium, medens derimod baade de Diſciple, der agte ſig til Univerſitetet gjennem de gamle Sprogs Studium, og de, der ikke ere beſtemte for en høiere mathematiſk-naturvidenſkabelig Realdannelſe eller ſpecielle induſtrielle Stillinger, blive de lidende Parter. Kommunerne vilde maaſke ogſaa blive nødſagede til, ſaafremt det foreſlaaede Udkaſt vedtoges, at oprette ſærſkilte høiere Borgerſkoler, ſom da viſtnok igjen vilde udøve en væſentlig Indflydelſe paa Fællesſkolens Sogning. De beſtaaende høiere Almueſkoler eller Middelſtandsſkoler vilde af flere Grunde ikke kunne tilfredsſtille Behovet.

Da det ſaaledes ſynes os klart, at Undervisningsfagene maa gives en forſkjellig Gruppering og en forſkjellig Vægt allerede paa det lavere Skoletrin, paa den ene Side for de Diſciples Vedkommende, ſom Skolen ſkal forberede til Examen artium og paa den anden Side for dem, hvis Undervisning afſluttes med Konfirmationsalderen, kunne vi ikke med Kommisſionen antage, at det er muligt at gjennemføre et ſaadant Fællesſyſtem, ſom foreſlaaet, i den høiere Skoles Undervisning, uden at noget berettiget Krav krænkes. Paa Grund af det forſkjellige Krav, de ſtuderende og Realdiſciplenes forſkjellige Stilling gjør til Skolen, maa vi ſaaledes erklære os principielt uenige med Skolekommisſionen, idet vi antage, at jo tidligere en Deling i den efter Omſtændighederne ſtørſt mulige Udſtrækning indtræder mellem Latin- og Realelever, desbedre vil der blive ſørget for begge. Vi tro, at bar den nuværende Skoleplan ſaavel andre Mangler ſom ogſaa den, at den ikke tilſigter nogen egentlig Afſlutning med Konfirmationsalderen, ſaa lider dog den nu foreſlaaede Plan af ikke ringere Mangler, idet den gaar til en anden Yderlighed og her inddrager de ſærſkilte Timer, ſom ere ſaa vigtige for alle Parter. Kommisſionen finder,

at Fællesskab i Undervisningen mellem Disciple, hvis Maal ikke længere bliver det samme, vanskelig kan blive heldbringende. Men hertil maa bemærkes, at de særskilte Timer, som de Ikkestuderende have havt, dels anvendes paa Fag, som ikke læses af de Studerende, som imidlertid, saaledes som ogsaa nu foreslaaet i Fællesskolen, læse de gamle Sprog; om disse Timer — det langt overveiende Antal — kan saaledes her ikke vel være Tale, da de i den nævnte Henseende ikke kunne volde nogen Forstyrrelse; de øvrige særskilte Timer i Fællesfagene, som vel her alene kan komme i Betragtning, benyttes i de levende Sprog til udvidede mundtlige og skriftlige Øvelser, hvilket heller ingen videre Vanskelighed kan lægge iveien for Fællesskabet i andre Timer; een Time i et enkelt Fag — Historie — anvendes vel i Almindelighed nærmest til Afslutning. Vi kunne saaledes ikke finde saamegen Betænkelighed ved det Brud paa Fællesskabet, som foranlediges ved disse Timer — gjennem hvilke tilsigtes en Tilnærmelse til den normale Form, en Afsondring af det Uligeartede —, men meget mere i den efter Kommissionens Udkast saa betydeligt udvidede Sammenslutning af alle Disciple under en fælles Undervisningsplan trods det forskjellige Forhold, hvori de ere stillede til Skolen baade med Hensyn til den Tid, i hvilken de søge den, og de forskjellige Hovedveie for Dannelsen, de agte at gaa.

Hvad Kommissionen anfører om den ved Fællesskolen bevirkede inderligere Sammenslutning af de forskjellige Samfundsklasser, maa vi anse her at være af mindre Betydning. Vor demokratiske Statsform, som har sin Rod i de borgerlige Forholde, vil vistnok som hidindtil, kraftigt og gjennemgribende, medføre den ønskelige Udjevning, uden at Skolens Bistand hertil fornødiges.

Hvorvidt Udgifterne til Skolevæsenet efter den nye Plan, som af Kommissionen antaget, ville blive mindre, kunne vi ikke andet end anse for meget tvivlsomt. Man kan jo dog ikke med Kommissionen sammenholde den foreslaaede Ordning med den nuværende, beregnet til etaarige Klasser, 6 Latin- og 4 Realklasser foruden Fællesklasserne. Ved de fleste Skoler er

Antallet af studerende Disciple for ringe til, at en Deling i etaarige Latinklasser kan ske uden altfor uforholdsmæssige Udgifter og kan derfor ikke paatænkes og saaledes heller ikke tages med i et sammenlignende Overslag. Ved Siden heraf tillige at opgjøre en Kalkule, beregnet efter 4 etaarige særskilte Realklasser, er „en Fuldkommengjørelse af Organisationen," der formentlig strider mod Begrebet af en kombineret Skole og vil i Virkeligheden blot kunne finde Sted, hvor Disciplelantallet nødvendiggjør en Deling, som dog neppe nogetsteds selv ved de største af Statens Skoler har strakt sig gjennem samtlige Klasser. Kunde Realskolen i den Grad løses fra Latinskolen, behøvedes jo ingen Kombination længere. Forøvrigt vil Udgifterne til Skolen for en væsentlig Del afhænge af Skolepengenes Størrelse, som dog i Fællesskolen, der nu er bleven saa betydelig udvidet, heller ikke kunne sættes høiere, end at den kan svare til sin Bestemmelse, at være en almendannende Undervisningsanstalt. Paa den ene Side spares vel ikke Lidet ved Inddragningen af de særskilte Timer Realklasserne nu har; men paa den anden Side har dog Latingymnasiet et ikke lidet forøget Timetal, ligesom Fællesskolen har delte Timer, som nu indtræde tidligere end før. Men hvad der især vil have væsentlig Indflydelse paa Indtægternes Formindskelse er den Omstændighed, at Indtrædelsen i Latin- og Realgymnasiet først vil ske ved 15 à 16 Aars Alderen, hvorved hvad der paa den ene Side muligens vil spares ved Sammendragningen, igjen paa den anden vil tabes. Man kan nemlig vel ikke sætte Skolepengene saa høit som hidtil for Latineleverne, forinden de indtræde i Latingymnasiet; da Undervisningen skal være lige for Alle og føre frem til samme Maal inden Fællesskolen, maa de hidtilgjældende Skolepenge for Latineleverne her vel betydeligt nedsættes. Nu har Skolen hidtil havt sin væsentligste eller forholdsvis største Indtægt af Latinklasserne, for hvilke vel Skolepengene ikke yderligere kunne forhøies; det er tydeligt, at jo mere Tiden for disse Klasser indskrænkes, jo ringere maa ogsaa Skolens Indtægter af det høiere Skoletrin, som maa være det mest indbringende, blive. At den Omstændighed, at man nu

faar en treaarig Latinſkole iſtedetfor før en ſexaarig, maa bevirke en betydelig Reduktion af Skoleindtægterne, ſom man vanſkelig paa anden Maade vil kunne faa dækket, anſee vi ſaaledes for utvivlſomt. Endnu ſtørre Tab vil viſtnok Skolekaſſen lide ved Realgymnaſiet, ſom, vi tør forudſige i de fleſte Byer udenfor Chriſtiania, medmindre Adgang derigjennem ſkulde aabnes til Univerſitetet, vil faa faa ringe Søgning, at det, medens det maa ſtaa fuldt ruſtet med Lærere, vil komme til at arbeide med et Par enkelte Diſciple, ja paa ſine Tider vil det maaſke i enkelte Klaſſer ikke have nogen. Deres Tal, ſom aſpirere til Krigsſkolen eller ſøge polytechniſk Uddannelſe, antage vi de fleſte Steder kun vil blive meget indſkrænket. Viſtnok kan den induſtrielle eller techniſke Virkſomhed maaſke faa en Spore ved en ſaadan Skole, og Frekventſen kunde ſaaledes muligens i Tidens Længde blive ſtørre. Aabner Realgymnaſiet Adgang til Univerſitetet, og derigjennem til viſſe Embeder eller Stillinger, hvori Anſættelſe betinges ved Embedsexamen, vil Gymnaſiet viſtnok komme til at tælle adſkillige Diſciple; men vi antage dog, at det ſamlede Antal af ſtuderende Diſciple derfor ikke vil blive ſtørre, idet Følgen af Realgymnaſiets Oprettelſe i denne Henſeende kun vil blive, at de Diſciple, der ere beſtemte for Studeringer og derfor ellers vilde gaa gjennem Latinſkolen, nu dele ſig i to Linier, Latin- og Realſtuderende. Vi antage ſaaledes, at denne nye Inſtitution vil blive en ſærdeles koſtbar Indretning, da nu to fuldſtændige lærde Skoler eller Linier maa holdes jævnſidig, uden at derved nogen videre forøget Frekvents kan paaregnes.

Vor i det Foregaaende fremſtillede Betænkelighed ved den udkaſtede Plan for Fællesſkolen ſom Almengrundlaget for Dannelſen er ſaameget ſtørre, ſom det er vor Overbevisning, at det opſtillede Maal for de fleſte Fag ikke vil kunne naaes. Det er i denne Henſeende værdt at lægge mærke til, at Kommiſſionen i Almindelighed ordlydende har optaget efter Normalplanen det ſamme Maal for Fællesſkolen, ſom nu fordres ved Diſciplenes Afgang til Univerſitetet. Ihvorvel viſtnok de ſamme Udtryk kan tilſtede en Modifikation i Gjennemførelſen, ſaa tyde de dog ben

paa, at her fordres en Udvikling og Kundskabsmasse, som Fællesskolen tilvisse ikke formaar at bære frem. Om end Timetallet kan være det samme, vil dog Disciplenes Kræfter i denne Alder ikke formaa endog tilnærmelsesvis at vinde det samme Udbytte; naar undtages enkelte meget begavede Disciple, efter hvis Evner Undervisningen i en Klasse ikke kan anlægges, vil saaledes vistnok Flerheden, i enkelte Fag især, paa langt nær ikke kunne naa det opstillede Maal. Men naar saa er Tilfældet, maa ogsaa det Princip, som Kommissionen har befulgt, at lade enkelte Fag afsluttes ved Udgangen af Fællesskolen, vække saameget større Betænkelighed. Vi antage saaledes, at Fordringerne i Norsk, Tydsk, Engelsk og Mathematik ere meget for høit stillede. Efter vor Formening har heller ikke Disciplene i 9 Aars Alderen den Grad af Udvikling, som er Betingelsen for at kunne optage og holde ud fra hinanden et fremmed Sprogs Former i det Omfang, som Maalet her opstiller. Vi finde det ogsaa betænkeligt at svække Timerne i Norsk i 1ste Klasse, som bliver en Følge af Tydskens Optagelse. For Tiden har den tilsvarende Klasse her ved Skolen 9 Timer Norsk og har for havt 10 Timer; 5 Timer maa ialfald ansees forlidet, ihvorvel Undervisningen i Modermaalet vil have en Støtte i Tydsken; et Par Timer maa jo fragaa til skriftlig Øvelse, nogen Tid til almindelig Grammatik og Gjengivelse af det Læste, saa at der bliver for liden Tid tilovers til Læseøvelser, hvorpaa dog her endnu bør lægges særdeles Vægt; Savnet heraf vil ikke kunne erstattes gjennem de flere Timer Tydsk, Klassen vil faa. Efter vor Formening burde saaledes Timetallet i Tydsk være om noget, saa dog ialfald mindre i denne Begynderklasse og da mere som en Forberedelse for den egentlige Sprogundervisning i de følgende Klasser; naar det indsparede Timetal kunde lægges til disse, vilde formentlig Undervisningens Fremgang bedre befordres. Men en saadan Forandring lader sig naturligvis ikke vel indbringe i det opstillede System, da ogsaa de følgende Klasser vel kan behøve det Timetal i Norsk, som er dem tillagt. At man saalangt nede i Skolen begynder paa Tydsk med saa mange Timer — hvorved denne Klasse faar et for

dens Alder saa betydeligt Timetal, 30 — maa henfigte til at blive færdig med Tydsken i Fællesskolen; vi tro dog ikke, som bemærket, at disse 6 Timer vil kunne udrette, hvad det store Tal synes at love. Naar man sammenligner de Fordringer, den gjældende Skoleforordning opstiller for Optagelsen i en Skole i 10 Aars Alderen, med det, som nu skal være udrettet, maa man bestyrkes i sin Tvivl om det pædagogisk Rigtige eller Mulige i at kunne drive det saalangt i den Alder. Men selv om man vil antage Muligheden heraf, er dog det endelige Maal for Sproget i Fællesskolen sat for høit i Forhold til Timetallet og Alderen. Det skjønnes fremdeles ikke, at man med 4 Timers Regning i 1ste og 2den Klasse kan have bragt det til at lære Disciplene benævnte og brudne Tal, enkelt Reguladetri og Rentesregning; hertil skal da komme Decimalbrøk og sammensat Reguladetri i 3die Klasse, hvor vel kun 1 à 2 Timer maa tænkes affat til almindelig praktisk Regning, medens Resten maa anvendes paa Faget som mathematisk Forøvelse; de 5 Regnetimer i 4de Klasse skal ligeledes væsentlig anvendes til mathematisk Regning. Det bør vel siges, at den Antagelse mangler al Grund, at Disciplene nu allerede skulle kunne være saa befæstede i den almindelige praktiske Regning, at de her ikke skulle behøve mere end 1 Time ugentlig i dette Fag og senere i 5te og 6te Klasse 1 Time hveranden Uge, som neppe kan være tilstrækkelig til Vedligeholdelse af det forhen Lærte end sige til Udvidelse. At Kommissionen formentlig ikke har taget det tilbørlige Hensyn til det store Antal Disciple, som hverken ere bestemte til Studeringer eller til Stillinger, i hvilke der er speciel Anvendelse for mathematiske Kundskaber, fremtræder ikke mindst klart af den tarvelige Stilling, som den har anvist dette Fag, seet fra det nævnte almindelige Standpunkt, ihvorvel det, medens det er vel egnet til at vække og skjærpe Evnerne og saaledes har en berettiget Plads inden Skolen, tillige maa tillægges en særdeles Betydning for de Disciple, der agte at indtræde i de almindelige praktiske Livsstillinger. Vi antage saaledes, at det opstillede Maal for den almindelige praktiske Regning paa den ene Side ikke vil kunne naaes i den

givne Tid og paa den anden Side er for indskrænket, saafremt man ikke har for store Tanker om, hvad der vil kunne udrettes med en Time hveranden Uge. Kommissionen maa anses nærmest at have betragtet Regning som Forberedelse for den mathematiske Undervisning. Men man kan her ikke bortse fra det bestemte Krav, som med Hensyn til almindelig praktisk Regning reises fra de fleste Forældres Side. Føier ikke Skolen sig efter dette Krav, hvor Almenheden har frie Hænder, da Adgangen til de store Næringsveie ikke som til andre Stillinger lade sig binde til Reglementer om en bestaaet Fællesexamen, optager Skolen altsaa ikke i tilbørlig Udstrækning de Fag, som her kunne tillægges Betydning, i sin Undervisningskreds, vil Følgen heraf kun blive den, at man vender sig fra Skolen, og at andre Institutter danne sig, med hvilke den offentlige Skole vanskelig vil kunne konkurrere og saaledes i Virkeligheden væsentligen kun vil blive indskrænket til et lærd Institut. Denne Bemærkning gjælder ikke alene det Fag, hvorom her Talen nærmest er, men ogsaa, som oftere bemærket, Sprogundervisningen, som vi befrygte er ordnet saaledes, at den, naar hensees til hvad der i Virkeligheden vil kunne udrettes, hverken tilfredsstiller Skolens eller Almenhedens Krav.

Med Hensyn til Mathematiken i Fællesskolen bemærkes, at vi for den systematiske Geometries Vedkommende ikke antage det muligt at faa den anden Halvdel af en Lærebog gjennemgaaet i 6te Klasse foruden Repetition, medmindre man fik benytte en kortfattet Lærebog eller ikke behøvede at tage Professor Brochs Geometri saa udførlig, som hidtil har været fordret til Artium. Erfaring har vist, at der skal Tid til, førend Eleverne med Klarhed kunne tilegne sig og med Frihed behandle Læren om Proportionalitet, om Polygon- og Cirkelberegning, og har den fornødne Modenhed hertil hidtil først kunnet paaregnes i øverste Latinklasse.

Angaaende Latinens Henlæggelse til Fællesskolen som valgfrit Fag, da maa vi efter de Anskuelser, vi have udtalt om en tidligere Udsondring af Fagene for Skolens Hovedlinier, anse dette for et Gode. Vistnok bliver herved, som ovenfor udtalt,

Fællesskolens Princip væsentlig brudt. Der vil vistnok kun blive kastet et Slør over dette Brud, naar man antager, tvertimod hvad Erfaringen har vist — enkelte Undtagelser kan ikke komme i Betragtning — at Disciple ifløng, hvadenten de ere studerende eller ikke, ville læse Latin. Vi formaa ikke at dele en saadan Forudsætning. Efter de virkelige Forholde vil der blive at træffe et Valg, om en Discipel skal studere eller ikke, naar der bliver Spørgsmaal, om han skal læse Latin eller Engelsk; den studerende og reale Linie skiller sig i Virkeligheden allerede her, og Overgangen fra den ene til den anden vil medføre ikke mindre Vanskelighed end nu. Det siges vistnok, at en Discipel, som har læst Latin i Fællesskolen, nu med Lethed kan gaa over ogsaa til Realgymnasiet, da nemlig Latin ogsaa her er opført som valgfrit Fag. Men hvis det nu, som oftere, viser sig, at en Discipel ikke magter Latinen og han derfor maa opgive den studerende Vei, skal han da ikkedestomindre vedblive at læse dette vanskelige Sprog istedetfor Engelsk? Baade Sagen selv og Hensyn til den større Nytte, han vil formene sig at have af det engelske Sprog, vil paabyde en saadan Overgang fra det ene Sprog til det andet. Medens han nu forgjæves har arbeidet med Latinen, er imidlertid Engelsklinien gaaet fra ham, og der bliver ham da intet Andet at gjøre end enten at begynde forfra i Skolen paa Engelsk eller ogsaa at tage Privatinformation, som dog Forældrene ofte hverken kunne eller ville bestride. Det Samme lader sig omtrent med lige Ret sige om dem, som opgive Studeringerne, fordi de, om de end ikke mangle Anlæg, dog kun med Ulyst læse de gamle Sprog. I Virkeligheden falder denne Skiftning for saadanne Elevers Vedkommende, med Hensyn til hvilke der vel i Regelen alene vil blive Spørgsmaal herom, meget lettere efter den nuværende Undervisningsplan for denne Skoles Vedkommende, i hvilken Engelsk læses i øverste Fællesklasse og fortsættes i Latinklasserne. Endnu vanskeligere bliver, som ogsaa af Kommissionen bemærket, Overgangen fra Real- til Latinlinien. Det kan derfor ikke skjønnes, at Planen kan medføre nogen Fordel med Hensyn til en større Lethed i Valget mellem Skolens Hovedli-

nier. Skulde der forøvrigt gives enkelte Forældre, som, uagtet deres Børn ikke ere bestemte for Studeringer, dog ønske, de skulle læse Latin, tilsiger vel deres Skjønsomhed, at de heller vil lade dem gjennemgaa Latin- end Realgymnasiet, hvorved de vil faa en mere gjennemført og afsluttet Uddannelse; med de Timer, som ere opførte for Latin i Realgymnasiet, kan kun Lidet tilgavns udrettes — hvilket bedst sees af de Fordringer, som opstilles for Stil og Oversættelse i selve Latingymnasiet — og vistnok ikke saameget, som af Kommissionen antaget. Forøvrigt finde vi her Føie til at bemærke, at efter vor Formening er Latinens Stilling i Tydskland og Frankriges Almen- og Realskoler, hvorpaa Kommissionen har gjort opmærksom, ganske anderledes berettiget end i vore; det maa i hine Skoler betragtes som Grundlaget for den sproglige Uddannelse, som man ikke har troet vil vinde Klarhed uden gjennem et fremmed og i sine Former skarpt udpræget Sprog, som tillige for det sidstnævnte Lands Vedkommmende er Modersproget saavel for dets eget som for de Nationers Sprog, som høre til samme Folkeæt. Medens derfor her Latinen nærmest tilbyder sig, indtager Tydsken, som naturligt efter vore Forholde, dens Plads hos os som et fortrinligt formalt Sprogmiddel. Ikke studerende Disciple bør derfor ikke sprede sine Kræfter baade paa Tydsk og Latin, for hvis Skyld de ovenikjøbet endog maa opofre Engelsk. Det synes at være en Besynderlighed, at i selve Realgymnasiet Latinen kan træde istedetfor det Folks Sprog, som i Realvidenskaberne og deres praktiske Anvendelse maa stilles i første Rang. Dette er da den videre Følge af Latinens Optagelse i Fællesskolen, medens man dog ikke vil give Slip paa Navnet og Princippet.

De Disciple, som ikke ere bestemte til at gjennemgaa et af Gymnasierne, har Kommissionen troet at burde fritage for at læse Fransk, uden dog at kunne give dem, Størstedelen af Fællesskolens Disciplelantal, andre Timer til Vederlag. Men i saa Tilfælde finde vi det ikke rigtigt, at de skulle kunne unddrage sig fra at høste det Udbytte baade i Aandsudvikling og i Kundskab, som dog ogsaa disse Timer kan bringe dem. Allerede at

de lære Udtalen af Fransk vil ikke være uden Værd, da dog denne Tid alligevel vil gaa tabt for dem.

Med Hensyn til flere Fags Afslutning i Fællesskolen, som nu saaledes skulle vige Pladsen for andre Fag eller Disciplíner i Gymnasierne, hvorved Skolen saaledes føres ind i en encyklopædisk Retning, — da kunne vi ikke andet end antage, at dette maa være et Brud paa den gamle almenerkjendte pædagogiske Grundsætning: multum non multa; den sker vel ikke Fyldest derved, at man vistnok ikke samtidig opdynger Fagene, men derimod udstykker dem til forskjellige Stadier af Skolen; vi tror at have Medhold i denne Sætning, naar vi antage, at Skolen maa efterstræbe en dybere Indtrængen og inderligere Tilegnelse af et Lærefag, hvad der først kan naaes paa Skolens høiere Stadium, hvorfor ogsaa Faget bør føres frem til dens Endemaal; tillader ikke Undervisningens Ordning for den høiere Skoledannelse at føre et Fag frem mod dette Maal, og saaledes den ved Evnernes Udvikling betingede Afslutning efter dets respektive Stilling i Undervisningens Cyklus kan naaes, er dets eller andre Fags Plads, som fortrænge det, uberettiget i Skolen, da den kommer i Strid med en pædagogisk Grundlov. Efter vor Formening hviler saaledes det hidtil gjældende System, hvorefter et Fag, som engang er optaget i Undervisningskredsen, ikke slippes, men føres frem til Afslutning paa Skolens øverste Trin — fra hvilken Grundsætning man hidtil kun i mindre Grad af Hensyn til Fællesskolen har seet sig nødsaget til at afvige —, dette System formene vi hviler paa et sundere Princip end det nu opstillede, hvorefter en hel Del Fag eller de Disciplíner, hvori et Fag deler sig, afsluttes i Fællesskolen for at afløses af andre i Gymnasierne. Kommissionen mener, at Skolen herved vil sikres mod Faren for Overlæsselse og skadelig Spredelse af Disciplenes Kræfter og Opmærksomhed. Vi kunne ikke andet end finde den sidste Bemærkning at være selvmodsigende; naar man gaar over til forskjellige Gjenstandes Betragtning, hvad enten det nu er med det legemlige eller det aandelige Blik, pleier dog Opmærksomheden at spredes; vistnok skal Blikket udvides, men Skolen

maa vel være forsigtig med at sætte for mange Gjenstande frem, idet den bortrykker dem, ved hvilke Blikket hidtil har dvælet, og som det endnu har været for svagt til at gjennemskue. Hvad det Disciplene i de høiere Klasser paahvilende Arbeide angaar, lide de allerede nu efter vor Erfaring under en utilbørlig Overlæsselse; herom har der baade fra denne og og andre Skoler oftere været ført Klage. At nu Disciplenes allerede før altfor trykkende Arbeide i disse Klasser vil blive end mere forøget ved den nye Skoleordning, er vor Overbevisning; er denne Forudsætning rigtig, vil altsaa den angivne Fordel heller ikke i denne Henseende kunne opnaaes. Samtlige Fag ville nu paalægge Disciplene svære Lektier, medens tidligere enkelte Fag gav dem lette Timer; nye Fag komme nu her til, saaledes Græsk og Oldnorsk i Latingymnasiet, som ved Siden af de udvidede Fordringer, der forøvrigt stilles til de øverste Klasser, skal læres i den korte Tid af 3 Aar; istedetfor at det tidligere maatte falde Disciplene lettere at befæste og udvide det lagte Grundlag, saaledes som hidtil Tilfældet har været for flere Fags Vedkommende, skulle de nu i videre Udstrækning end hidtil føres til andre og nye Disciplíner inden Fagets Cyklus, idet Andenexamens Fag og Foredrag tildels inddrages under Gymnasiet. Disse Bemærkninger gjælde nærmest Latingymnasiet, hvorom vi tro fikrest at kunne udtale os. Den samlede Kundskabsmasse er betydelig forøget, uden at den saaledes udvikler sig af Fællesskolens eller de nedre Klassers Rod som tidligere, medens dog Skolekurset bliver det samme, da det ogsaa nu for de Skolers Vedkommende, der, som denne, har Forberedelsesklasser, skal afsluttes med 18 Aars Alderen. Vi nære derfor i denne Henseende særdeles Betænkeligheder ved den nye Plan. Naar Kommissionen anfører, at den Tanke, som ligger til Grund for en saadan Gruppering af Fagene, som her foreslaaet, navnlig har faaet et Udtryk baade gjennem den danske og den svenske Skoles nyere Ordning, da taler ikke dette til Sagens Anbefaling i den her omhandlede Henseende, da der netop i disse Lande føres hoilydte Klager over det overvældende Arbeide Skolen paalægger Disciplene, saa at endog Rigsdagen

i Sverrige gjentagne Gange har fundet sig opfordret til at stride ind.

Angaaende Realgymnasiet maa vistnok Dommen blive forskjellig, eftersom dets Tendents opfattes. Det er indlysende, at det ikke svarer til det Begreb, som hidtil efter den nuværende Skoleorganisation har været knyttet til en saadan Skoleinstitution, som har tilsigtet at meddele Disciplen en Almendannelse, nærmest beregnet efter de Livsforholde, som hos os ere af den videste Udstrækning. Bedømt fra dette Synspunkt, maa man sige, at Realgymnasiet paa ingen Maade tilfredsstiller det Krav, som i denne Retning kunde gjøres. Allerede Tydskens Udelukkelse fra Realgymnasiet vil holde de store Klasser af Fællesskolens Disciple udenfor, for hvem de levende Sprog maa staa i første Række. Disse Disciple lide allerede et betydeligt Tab derved, at deres Kursus nu er bleven forkortet med 1 Aar, netop i den Tid, hvor Undervisningen kunde bringe mest Frugt. I en By som denne, hvor Handel og Sofart drage næsten alle Kræfter til sig — hvilket vel ogsaa er Tilfældet i mere eller mindre Grad i de fleste andre ogsaa større Byer — vil man i denne Retning kun have liden Gavn af en saadan Skoleinstitution; for de Disciple, som agte sig ind i en af disse Livsstillinger, behøvedes heller en Undervisningsanstalt, i hvilken Vægten fornemmelig blev lagt paa de levende Sprog og andre Fag, som staa i Forhold til disse Næringsgrene og kunne egne sig til Optagelse i Skolen. Det er vistnok Tilfældet, at de høiere Klasser af Realskolen kun har havt ganske enkelte Disciple, — hvilket for en væsentlig Del er begrundet i Forholde, der ligge udenfor Skolen —, og Kommissionen kunde derfor synes at have Føie til ved Udkastet til en ny Skoleplan at bortse fra disse Disciple; imidlertid kunde der vel ogsaa være Grund til at antage, at Realskolen med en planmæssigere efter Forholdene afpasset Indretning kunde faa nogen større Søgning af denne Klasse Disciple. Uden at underkjende de mathematisk-naturvidenskabelige Fags Betydning som Dannelsesmiddel tør vi dog sige, at den store Almenhed, som især bestaar af hine Klasser, ikke har og ikke vil faa en saadan Erkjendelse af hine Fags

Værd, at de skulde ville lade sine Børn gaa i Skolen for at uddanne sig i disse Disciplíner med Tilfredsættelse af de Fag, som ere af større Betydning for deres kommende Livsstilling. Det Samme gjælder, som oven berørt, om den Plads, der er givet Latinen i Realgymnasiet. Der er jo vistnok Flere, som har været af den Formening, at Latinen bør være det fælles Grundlag for Sprogundervisningen, da man derigjennem saameget lettere og grundigere vilde kunne tilegne sig ogsaa de levende Sprog; men disse skulde da, naar Latinen havde gjort denne sin formale Tjeneste, indtræde i den første Række af de Ikkestuderendes Undervisningsfag. Kommissionen gaar den modsatte Vei, idet den, foruden at den udelukker Tydsk af Realgymnasiet, tillige tillader, at Engelsk viger Pladsen for Latinen. Skal de nyere Sprog nogensteds være berettiget, maa det dog være i et Realgymnasium ogsaa med det Anlæg, det efter Kommissionens Plan har faaet; de Videnskaber, som her er givet en beherskende Plads, er den nyere Tids Fostre; den rige Literatur i denne Retning, er vel saagodtsom udelukkende nedlagt i de nyere Sprog; at aabne Skolen for Realvidenskaberne som Undervisningens Hovedstamme, uden at lade Disciplene lære Engelsk og kun give dem en — efter vor Formening — mangelfuld Kundskab i Tydsk, som desuden end mere vil svækkes, naar det i Realgymnasiet bliver lagt paa Hylden, forekommer os ikke at stemme med denne nye Skoleinstitutions Væsen. Ogsaa Hensynet til den almindelige Dannelses Fordringer vilde vel her kræve, at disse Disciple ved sin Udgang af Gymnasiet med nogenlunde Færdighed skulde kunne bevæge sig i et Par af de levende Hovedsprog. Selv naar man altsaa, hvad ogsaa Kommissionen formentlig maa antages nærmere at have tilsigtet, gjennem Realgymnasiet vil aabne en Dannelsesskole for den høiere industrielle og polyteknisk Virksomhed, forekommer det os dog, at Planen er for ensidig anlagt, naar de mathematisk-naturvidenskabelige Disciplíner tilligemed Frihaandstegning tillægges 17 Timer ugentlig; vi antage, at Disciplene i Almindelighed ikke kunne have den fornødne Udvikling og Modenhed i den Alder til at kunne tilegne sig Mathematiken i et saa

ſtort Omfang ſom her kræves. Vi tro derfor, at flere Timer her uden Skade kunde afgives til de levende Sprog, hvorved ſaaledes baade de egentlige Realſtuderende vilde blive bedſt tjent og tillige Gymnaſiet ikke ganſke vilde ſpærres for de Diſciple, der ere beſtemte for Handelsſtanden eller ſom kunde ønſke en noget mere almen eller alſidig Uddannelſe end den, Realgymnaſiet tilbyder, hvilke Diſciple dog ved et ſaadant Gymnaſium vel ikke aldeles burde lades ud af Betragtning. Paa den anden Side maa det dog ogſaa indrømmes, at en Formidling mellem to ſaa forſkjellige Inſtitutioner, ſom en Realſkole i den ældre gjængſe Betydning og den af Kommisſionen foreſlaaede, vanſkelig vil kunne blive tilfredsſtillende. Naar Kommisſionen vil gjøre dette Gymnaſium til Univerſitetets Forſkole — hvilket hidtil har været Latinſkolens Eneret — da kunne vi for vor Del Intet have derimod at bemærke. Det Trin af Udvikling, Realvidenſkaben har naaet, ſaavelſom dens Bekvemhed ſom Dannelſesmiddel ſynes at maatte berettige den til en ſaadan Stilling, medens dog derhos det for Aandsdannelſen uundværlige ſproglige Element i tilbørlig Grad bør fremholdes. En klarere Opfatning og dybere Forſtaaelſe af Naturens Kræfter ſaavelſom af de mathematiſke Love maa unegtelig ligemeget tiltale og vække det ungdommelige Sind. Den gamle Strid mellem Humanisme og Realisme vil vel ikke kunne udjevnes ved at udſtykke Skolen i Parter mellem de reſpektive Faggrupper, men maaſke ſnarere ved at opdrage, ſom af Kommisſionen foreſlaaet, to parallele Linier, hvor man da vel maatte kunne lade Enhver følge ſine Anſkuelſer og ſin Lyſt med Hensyn til Studiebane. Det kunde maaſke komme til at vise ſig, at Veien til Univerſitetet gjennem Realgymnaſiet kunde findes ſaameget baade lettere og behageligere, ialfald for de Diſciple, ſom have nogenlunde mathematiſke Anlæg, at Latingymnaſiet tilſidſt væſentlig kun vilde komme til at tælle de Diſciple, ſom allerede i en ſaa tidlig Alder kunne beſtemme ſig for Theologi eller Philologi, hvorved da maaſke for Alvor dets Exiſtens vilde blive truet. Vi ville her, foruden de betydelig forøgede Udgifter, et ſaadant Dobbeltgymnaſium, ſom tidligere bemærket, viſtnok vil

kræve, ikke undlade at paapege denne særdeles Vanskelighed, som her reiser sig ved en saadan Tvedeling af den høiere Skole, at Disciple nu i 15 Aars Alderen maa vælge sit Embedsstudium, ialfald inden de to Hovedgrupper, der kræve hver sin særskilte Gymnasialexamen som Betingelse. En Skiftning senere ved Universitetet af de Studieveie, hvortil de tvende Gymnasier føre, vil være forbunden med megen Vanskelighed og Opofrelse. Dette Punkt har Kommissionen forsaavidt berørt, at den opstiller et Reglement for en saadan anden Artium.

Naar Kommissionen vil, at ogsaa bestaaet Fællesexamen skal aabne Adgang til Universitetet, da tro vi, forsaavidt det i Forbigaaende maa være os tilladt herom at yttre os, at den kommer i Strid med Universitetets Betydning og Opgave, som ikke nærmest er den at levere Staten visse Funktionærer, men derimod at være den høiere Dannelses og Videnskabelighedens Bærer, en Opgave, som Universitetet kun kan blive tro under Forudsætning af, at dets Alumner har naaet et høiere Trin af Udvikling og Modenhed, end der kan være vundet ved Udtrædelsen af Fællesskolen.

Hvad Oldnorskens Optagelse i Gymnasiet angaar, er det vistnok et almindeligt Ønske, at der maatte kunne vindes Plads for dette Sprog inden Skolen. Da imidlertid ialfald Latingymnasiets Elever vilde kunne gives Adgang til, som hidtil, at læse Oldnorsk til Andenexamen, og Sproget forsaavidt for disse Disciples Vedkommende ligefuldt kommer til sin Ret, skulde vi foretrække dette af Frygt for Disciplenes Overlæsselse. Vi tro ikke, at dette i sine Former saa rige Sprog vil kunne faa let tilegnes af Disciplene, som Kommissionen synes at antage.

Latin og Græsk sammentrænge sig nu i Latingymnasiet med et betydeligt Antal Timer, i hvilke Undervisningen i det førstnævnte Sprog maa drives stærkt for at naa Maalet. At det maa falde Disciplene trættende og ensformigt at beskjæftige sig 3 Timer daglig, eller da en saadan ligelig Fordeling paa de forskjellige Dage vel ikke lader sig gjennemføre, stundom 4 Timer om Dagen med de gamle Sprogs Læsning, er at befrygte. Om end Disciplene her kunne udrette mere i enhver

Henseende, bør dog derhos ikke lades ubemærket, at deres Tid i denne Alder, som mest egner sig til Begrebernes Klarnen og Udvikling, vistnok kunde være bedre anvendt end til at indprænge i Hukommelsen det græske Sprogs rige og svære Former.

Om det tydske Sprogs Afslutning i Fællesskolen har vi ovenfor udtalt os. Vi tro ikke, at man i Fællesskolen vil kunne vinde saamegen Færdighed og Sikkerhed i Sproget, at jo, efterat det har hvilet i Gymnasiet, Adgangen til den tydske videnskabelige Literatur vil falde vanskelig; men om end det opstillede Maal kunde naaes, finde vi det dog, som ovenfor udviklet, urigtigt at opgive Sproget ved Indtrædelsen i det høiere Stadium af Skolen, hvor Disciplene baade ved Alder og Forkundskaber have naaet det Trin, at de ere satte istand til ved fortsat Undervisning at vinde en inderligere Tilegnelse saavel af Sproget selv som dets Literatur.

Fordringerne i Engelsk antage vi det heller ikke i Realgymnasiet vil blive muligt at fyldestgjøre.

Det bemærkes fremdeles, at vi ikke finde det rigtigt, at Religion opføres kun med een Time ugentlig i Gymnasiet. Ihvorvel christelig Aand bør gjennemtrænge al Undervisning og være Rettesnoren for al Tale og Gjerning inden Skolen, saa vil den dog faa en mere direkte Næring gjennem særskilte Religionstimer, som derfor ikke bør indskrænkes til det yderste Minimum. Skolen er jo ikke alene en Undervisnings- men ogsaa en Opdragelsesanstalt, og Religionens Betydning i denne Henseende bør ogsaa holdes frem for Disciplenes Bevidsthed gjennem et passende Antal Religionstimer. Om nu end Disciplene i Almindelighed ere konfirmerede i disse Klasser og saaledes have fyldestgjort det almindelige Maal for Religionskundskab, skylder dog Skolen, saalænge den har dem under sin Ledelse, at udvide deres Kundskaber og nære deres Aand af Religionens Kilde i videre Maal, end det kan ske ved kun 1 Time ugentlig Undervisning. Paa den anden Side stilles dog forøgede Fordringer til Disciplenes Kræfter, idet de i den ene Time skal have læst, foruden Kirkehistorie og et Evangelium, tillige Gallaterbrevet eller andre dertil i Omfang svarende

Breve. Det vil koste Disciplene mere Anstrængelse exegetisk at gjøre Rede for et saadant Brev end saaledes som hidtil at vedligeholde og udvide sine Kundskaber i Bibelhistorie og Religionslære. Et solidere og fastere Grundlag vil vistnok ogsaa lægges herved end ved de spredte Bemærkninger, Exegesen frembyder. Skal en saadan Bibelfortolkning ikke blot blive en populær Bibellæsning, men, som vel her maa være Meningen, lede til en grundigere Forstaaelse af Enkeltheder, maa desuden en ikke ringe Tid optages med Ordforklaringer, en nærmere Paavisning af Tankegang og Sammenhæng saavel mellem de større Afsnit som de enkelte Vers, hvilket alt for en væsentlig Del maa fradrages den egentlige Religionsundervisning. Medens vi gjerne ønske, at Skolen kunde vinde Plads for en saadan Udvidelse af Testamentets Exegese, kunne vi dog ikke billige den, naar Tiden er saa knapt tilmaalt, at Bibelhistorie og den mere systematiske Religionslære fortrænges. Vi dele saaledes i denne Henseende den af Professor Nissen i Kommissionen udtalte Anskuelse. Forøvrigt antages, som oven antydet, at det ikke er muligt med tilbørlig Grundighed og befrugtende Undervisning at faa gjennemgaaet i 1 Time det af Kommissionen opstillede Maal. Det maa herved heller ikke lades ud af Betragtning, at i Latingymnasiet, hvor man først begynder paa Græsk, maa af Hensyn hertil Læsningen af Testamentet i Grundsproget udsættes til 2den Klasses 2det Halvaar, medens Repetition af Kirkehistorien ved Siden af Testamentet indtræder i Kursets sidste Halvaar.

Vi betvivle fremdeles, at Disciplene ved Udgangen af Fællesskolen ere saaledes befæstede i det almindelige historiske Grundlag, at det kan være rigtigt nu allerede at slippe det. Ved et Kulturfolks Historie i fuldstændigere Fremstilling vil ikke den almindelige Overfigt over Middelalderens og den nyere Historie kunne vindes eller vedligeholdes; i disse Hovedafsnit af Historien, som med Undtagelse af den nyeste Historie ikke skal læses i Gymnasierne, antage vi derfor, at Disciplene ved deres Afgang fra Skolen ville være i mere eller mindre Grad uvidende. Vi skulle anse det for meget tjenligere, at Disciplene

istedetfor at læse den nyeste Historie i 2den Klasse, hvis Grundtræk og væsentligste Begivenheder uden Brugen af en Lærebog ikke vil være dem ubekjendt, og i 3die Klasse et enkelt Kulturfolks Historie, heller ledes til en klarere Opfatning og dybere Tilegnelse af Verdenshistorien i fyldigere Fremstilling paa Grundlaget af en af de fortrinlige større Læreboger, som i den senere Tid ere udgivne til Skolebrug, men som nu nyepe efter den opstillede Plan længere vil kunne benyttes i Skolen. Hensigten med specielt at optage den nyeste Historie i Gymnasierne skal vel være den, at Disciplene skulle ledes til bedre at fatte og forstaa sin egen Tid; men dette kunde vel være opnaaet, uden at den behøvede at fremhæves saa stærkt, at den øvrige Historie udenfor et enkelt Folks derved bliver aldeles stillet i Skyggen.

Vi ville videre ikke undlade at gjøre opmærksom paa den, som det forekommer os, Besynderlighed, at Naturhistorie kun skal læses i $^1/_3$ af Skoleaaret og hvile i den anden $^2/_3$ Del, medens Chemi læses, hvorved Undervisningens Grundlag og Traad maa tabes eller svækkes.

Endeligen bemærkes her, at vi heller ikke kunne finde det rigtigt at give Gymnasierne et saa stort ugentlig Timetal. Disciplene bør dog ikke være negtet al Adgang til frit at færdes i Naturen og til anden Hvile og Adspredelse, som baade i legemlig og aandelig Henseende vil være dem saa høilig fornøden. De 6 Timer Sang og Gymnastik ugentlig vil ikke kunne erstatte dem Savnet af en Smule Frihed, som nu maa blive dem aldeles negtet, da vi antage, at den Tid, som bliver dem levnet med 36 Timer ugentlig, til yderste Grad vil kræves optaget af Forberedelse paa Lektierne. Vi befrygte særdeles, at Skolen under saadanne Forhold vil blive en Tvangsanstalt for Ungdommen, hvilken de Færreste kan gjennemgaa med usvækkede Kræfter og den Lyst, som ikke her mindst skal drive Værket.

Slutteligen ville vi tilføie, at vi med de Bemærkninger, vi have fremsat med Hensyn til den Ordning af Undervisningen, Kommissionen har foreslaaet, fuldtvel erkjende Vanskeligheden af at kunne lade alle Fag komme til sin fulde Ret.

Medens vi ikke kunne bringe vore Anſkuelſer i Harmoni med det opſtillede Syſtem, ere de Bemærkninger, vi have gjort, væſentlig rettede mod dette ſelv, hvorfor det heller ikke i Almindelighed har kunnet lade ſig gjøre at paapege, hvorledes disſe Anſkuelſer i det Enkelte ſkulle kunne optages i eller tillempes efter det opſtillede Syſtem.

Med Henſyn til den for de enkelte Fag angivne Undervisningsmethode maa vi i Almindelighed ſtjænke dens Planmæssighed vort fulde Bifald.

Stavanger lærde og Realſkole den 26de Marts 1866.

Schøning. Borch. L. C. Larſen. Sørensſen. Bahr. H. A. Meyer. B. Jacobſen. H. A. Eckhoff.

M. Bergens Kathedralſkoles Ephorats Erklæring.

I Henhold til det Kongelige Departements Skrivelſe af 16de December f. A. fremſendes herved ærbødigſt en Erklæring af 12te f. M. fra Rektor og Medlærere ved Bergens Kathedralſkole angaaende Udkaſt til Ordning af det høiere Skolevæſen af 23de November 1865 fra den ved Kgl. Reſolution af 14de Februar og 28de April ſ. A. for dette Anliggende naadigſt anordnede Kommiſſion, og tillader Ephoratet ſig ifølge det Kgl. Departements Opfordring at ledſage ſamme med følgende Bemærkninger:

I Anledning af det Reſultat, hvorpaa Kommiſſionens Udkaſt gaar ud, at nemlig den høiere Almenſkole deles i 2 Afdelinger, en Fællesſkole og over denne enten et Latingymnaſium eller et Realgymnaſium, har Kathedralſkolens Lærerkollegium først taget dette Spørgsmaal under Overveielſe for Kathedralſkolens Vedkommende og finder, at en ſaadan Ordning her ikke behøves eller vil være ønſkelig. Hvad den konſtituerede Rektor og flere Lærere i denne Henſeende have udtalt, ſtemmer ganſke overens med Ephoratets Opfatning af dette Spørgsmaal. Ephoratet finder det ſærdeles ønſkeligt, at de 3de Skoler, der beſtaa ved

egne Midler, ikke omfattes af den Reform, der opstilles i Udkastet, da paa den ene Side disse Skolers Ordning have staaet Prøve og svaret til billige Forventninger ligesom de til enhver Tid ville og kunne modtage Forbedringer i mindre væsentlige Stykker, og det paa den anden Side er Ephoratets Mening, at Fordringerne i Kommissionens Udkast ikke ere lidet opspændte og vække flere Betænkeligheder ogsaa just paa Grund af den opstillede Fordeling mellem en Fællesskole og et Gymnasium og de Fordringer, som allerede derfor maa stilles til Eleverne, og hvorom mere nedenfor. Dernæst kan her fremhæves, at det Foreslaaede i Udkastet, om det end, uagtet de alt yttrede Betænkeligheder, synes theoretisk rigtigt og endog at stemme med andre Landes Erfaring, dog ikke af disse Grunde tillige kunne siges at være passende eller heldbringende for os, hvilket dog væsentligen til enhver Tid maa søge sin Begrundelse ogsaa i Livsforholdene hos os og det Udviklingstrin, vore Næringsveie have naaet, eller i nærmeste Fremtid maatte synes at kræve. Disse Betingelser synes her ikke at være forhaanden, og da bør det Tvivlsomme og Uprøvede formentlig ikke indføres ogsaa der, hvor en tilfredsstillende Ordning og god Fremgang forefindes. Endelig maa det vel heller ikke overses, at i Bergen som vel og i de andre 2 Byer, hvor de selvstændige Kathedralskoler virke, ere flere Privatskoler, foruden Borgerskoler med legerede Midler, tillige i Virksomhed, hvilke alle arbeide fornemmelig som Realskoler, men, saavidt bekjendt, har Tidens Krav endnu paa langt nær ikke gjort sig gjældende i den Retning, at man der har naaet at optage den Cyclus af Realfag eller den Udvidelse af eller i de optagne Fag, som Udkastet har foreslaaet, og hvor Forsøget tilnærmelsesvis er gjort, har Resultatet været misligt, og disse Klasser maa enten noies med enkelte Disciple eller ogsaa sloifes. Naar det er bleven yttret, at ogsaa de 3 selvstændige Skoler hensigtsmæssigen bør indrages under den paatænkte Reform af den Grund, at Elever, der fra andre Skoler overføres til disse, da destolettere ville finde sin rette Plads i disse Skoler, da synes dette at være et altfor underordnet Hensyn, da de forskjellige Forhold lettelig,

og i ethvert Fald vel efter en kortere Tids Forløb udjevnes for de overflyttede Elever. Det vil formentlig være hensigtsmæssigt, at de selvstændige Skoler, hvis Indretning dog ret godt svarer til Hensigten, og som have god Søgning, undtages fra at berøres af en Reform, saalænge denne ikke, efterat være indført i de kombinerede Skoler, gjennem en Række af Aar har godtgjort, at den besidder et væsentligt Fortrin fremfor den nærværende Ordning i de førstnævnte Skoler.

Naar Ephoratet herefter gaar over til Betragtningen af den foreslaaede Fællesskole og Gymnasierne, saa skal det afholde sig fra at gaa ind i Detailbestemmelserne, men kun tillade sig nogle almindelige Bemærkninger. Det er vistnok saa, at den Fagkreds, hvorfra Skolen og Universitetet i Forening for Nærværende henter det til Almendannelsens Kursus i dets Helhed henhørende Undervisningsstof, ikke ved Kommissionens Udkast er undergaaet nogen væsentlig Udvidelse; dog kan dette ikke anvendes paa Mathematik, hvoraf en større Mængde nu foreslaaes medtaget, ei heller paa Oldnorsk, der nu foreslaaes som et tvungent Fag for Gymnasiet. Dertil kan ogsaa føies, at der i Udkastet er overført en større Stofmængde ialmindelighed paa en yngre Alder, end tidligere har været sædvansmæssigt i vore høiere Almenskoler i det Hele. Særegent for Fællesskolen kan bemærkes, at systematisk Mathematik, Naturhistorie og Naturlære, der maa kaldes nye Fag, — og dertil maa det formentlig ansees som noget Uheldigt i Anordningen, at Skolens 5te Klasse er paa engang tildelt 3de nye Fag, Mathematik, Naturlære og Fransk. Endelig kan og anføres til Forstaaen af Forholdene i Fællesskolen, at ikke mindre end 4 Fag der skulle føres saa vidt, at de der kunne afsluttes uden at gjenoptages i Gymnasiet; dette gjælder Tydsk, Geografi, Naturhistorie, Naturlære og for en stor Del Religion som det 5te Fag. Disse Fag skal der vistnok ikke gjøres Rede for ved den endelige artium, men Stoffets Mængde og den nøiagtigere Tilegnelse deraf vil kræve Anstrængelse og derefter lægger Gymnasiet i 3 Aar alvorligt Beslag paa Elevernes aandelige Kræfter. Ved at sammenholde disse Træk af Fællesskolens Ordning maa Ephoratet, som alt

tidligere bemærket, nære stor Frygt for at Eleverne blive overlæssede og udsatte for ideelig Overanstrængelse. Det formenes paa Grund heraf at maatte ansees fornødent, at Naturlære ganske sløifes og at Fordringen i Mathematik betydelig nedsættes, saaledes at deri ikke gjøres større Fordringer ved Skole, Gymnasium og Universitet end hidtil, og at Fagets Omfang derefter passende fordeles paa de 3de Læreanstalter. Dette gjælder og for en stor Del Naturhistorien, hvis ene Time ugentlig kunde bortfalde fra 1ste Klasse af og den tilbageværende 1 Time ugentlig i alle Klasser kun benyttes samtalevis. Disse Lettelser synes fornødne ialfald for Latinlinien.

Angaaende Latingymnasiet skal Ephoratet kun anføre et Par Bemærkninger. Ligesom tidligere ved given Anledning maa man her atter udtale det Ønskelige i, at Oldnorsk bortfalder som Fag i Skole eller Gymnasium, men derimod som hidtil forbliver valgfrit Fag til 2den Examen. At det tillige maa ansees ønskeligt, at der for Gymnasiet finder en større Indskrænkning Sted i det Omfang af Mathematik, som Udkastet her opfører, er tidligere bemærket. At Græsk kun skal læses i 3 Aar finder Ephoratet meget betænkeligt, og dette foroges ikke lidet derved, at just Begyndelsen af dette Sprogs Studium skal ske med 8 Timer ugentlig, der maa befrygtes at ville have en kjedende og sløvende Indflydelse paa Eleverne. Naar, som foran omhandlet, Naturlære sløifes i Fællesskolen, maatte for Latinlinien 2 eller 3 Timer ugentlig til Græsk allerede findes i Fællesskolens 6te Klasse og derved vilde Eleverne i Gymnasiet saa meget bedre sættes istand til at paabegynde det Nytestamentes Læsning i Grundsproget paa en passende Tid og saaledes vil tillige den, som det synes, befoiede, Anke i denne Henseende, hvilken Religionslæreren i Erklæringen fra Bergens Skoles Lærerkollegium har fremsat, for største Delen bortfalde. Forøvrigt maa man være enig med Professor Nissen deri, at en Ordning, hvorefter Troes- og Sædelæren i Gymnasierne gjennemgaaes efter en mere systematisk Fremstilling, er at foretrække, da det, Fællesskolen heraf kan meddele og hvad der senere i Gymnasiet tilfældigen kan tilføies, formentlig maa ansees for

utilstrækkeligt som endeligt Maal for den høiere christelige Almendannelse.

Med Hensyn til Examen artium skal Ephoratet betræffende de skriftlige Prøver, som Udkastet opstiller, tillade sig den Bemærkning, at det formentlig vil være hensigtsmæssigt af flere Hensyn, at den skriftlige mathematiske Opgave ganske bortfalder. Forøvrigt skal Ephoratet her kun tilføie, at det ganske er enigt med det Medlem i Kommissionen, der betragter „det skriftlig historiske Arbeide som Udtrykket for Frugten af den specielle historiske Dannelsesretning, omtrent lige med Udarbeidelsen i Modersmaalet — Blomsten af enhver Almendannelse — og ønske derfor særskilt Karakter for dette Arbeide".

Angaaende 2den Examen og Fordringerne til den skal Ephoratet tillade sig at tilføie, at det anseer Fordringen paa to tvungne Sprog uhensigtsmæssigt, ikke blot af den Grund, at dette synes nærmest at berøre kun dem, der senere opofre sig for det philologiske Studium, men ogsaa af den Betragtning, at 2den Examen især synes at burde optage de Fag, der have en mere praktisk Retning og som, idet de samtidig udvide Dannelsens Omraade, tillige blive tjenende i senere Livsstillinger. Naar Redegjørelse for 6 Fag til denne Examen fordres, hvoraf 4 skulde være tvungne, da vil Ephoratet helst udtale sig for, som saadanne, disse 4: Historie, Filosofi, Fysik og Mathematik, — denne med samme Omfang, som nu ved 2den Examen fordres.

Til Slutning skal Ephoratet tillade sig den Bemærkning, at det forekommer det, at der i Udkastet ikke strængt nok ved den fortløbende Anordning er skjelnet mellem hvad der nødvendigvis bør henhøre til Almenskolen og det som hører til en speciel Fagdannelse, og at herfra den befrygtede Overlæsselse af Stof vistnok har sin Grund. I Forbindelse hermed skal her om Realgymnasiet kun tilføies, at det formentlig vil savne Elever; thi naar Konfirmationsalderen er naaet, forlade vel, hvilket Erfaringen saa ofte har vist, de fleste Elever Skolen for yderligere at fortsætte sin Uddannelse, saa snart ske kan, i selve Livsforholdene. Istedetfor at oprette Realgymnasier for-

tjener maaske den Tanke nærmere at overveies, hvorvidt det maatte være tilraadeligt som en Prøve at lønne enkelte Lærere ved den høiere Almenskole til ogsaa at afholde regelmæssige Foredrag til visse Tider af Aaret, ialfald i de større Byer, over nogle af de vigtigere Realfag for et frit Auditorium. En Forpligtelse i denne Henseende kunde paa Forhaand knyttes til enkelt Lærerpost og en Plan foreskrives.

Bergen i Ephoratet for Kathedralskolen den 31 Mai 1866.

F. Smit. **H. Birkeland.**

Fra Bergens Kathedralskoles Rektorat.

Ved Ephoratets Skrivelse af 6te Januar er det paalagt Skolens Rektor i Forening med de øvrige Lærere at tage under Overveielse et til Kirke- og Undervisningsdepartementet stilet Udkast til Ordning af det høiere Skolevæsen, fra den ved Kongelig Resolution af 14de Februar og 28de April 1865 til dette Øiemed nedsatte Kommission, og derefter gjennem Ephoratet at fremkomme med de Bemærkninger, som vore Overveielser maatte foranledige. Efter det givne Paalæg have Lærerne i en Række af Møder behandlet hiint Udkast, og Resultatet heraf vil behagentlig erfares af nedenstaaende Udskrift af Forhandlingsprotokollen.

„Aar 1866 den 9de April holdtes Lærermøde. Til Behandling forelaa Udkast til en ny Ordning af det høiere Skolevæsen, udarbeidet af den ved Kongelig Resolution af 14de Februar og 28de April 1865 i det Øiemed nedsatte Kommission. Efterat Sagen i flere tidligere Møder var bleven drøftet, fremkom som Resultat følgende Udtalelser.

I.

Det første Spørgsmaal, der kom paa Bane, var Forslaget om den høiere Almenskoles Deling i to Afdelinger: en Fællesskole og ovenpaa denne enten et Latingymnasium eller et Re-

algymnasium. I den Henseende fandt Alle, at for vor Skoles Vedkommende den foreslaaede Omordning ikke behøvedes, idet de troede, at den efter dens nuværende Organisation med de mindre udviklede og lettere overskuelige Former, besad Elementer til paa en hensigtsmæssigere Maade at føre til Maalet end efter det Foreslaaede, da man, som det nu er, fandt langt lettere at kunne gjennemføre de fornødne Tillempninger imellem de høiere og lavere Afdelinger af Skolen, — Noget, der i mange Tilfælde efter Forslaget, da hver Afdeling fremstiller sig som noget Afsluttet, ikke lader sig istandbringe. Det er ellers en Selvfølge, at ogsaa vor Skoles Kursus maatte forlænges med de større Fordringer, som Forslaget opstiller, en Forlængelse forøvrigt som Reehorst og Bjørset fandt betænkelig, og derfor ogsaa af den Grund nærede Tvivl om Planens Hensigtsmæssighed. I en Henseende vare imidlertid Meningerne forskjellige, idet Løberg, Jordan og Bjørset, i Henhold til, hvad der skede i 1848, da man lod de tre Skoler, der bestode ved egne Midler forblive uforandrede, medens den da iværksatte Forandring blot gjordes gjældende for de Skoler, der tiltrængte Tilskud af det Offentlige, ønskede, at vor Skole kunde blive staaende ved den ældre Indretning. De øvrige derimod ønskede forsaavidt en Forandring ved nærværende Skoles Organisation, at der maatte indføres en anden Ordning ved Sprogunderviisningen saaledes, at Tydsk paabegyndtes før Latin.

Hvor derimod oeconomiske Hensyn maatte gjøre combinerede Skoler nødvendige, troer man, at en Forandring, i Ligbed med den af Kommissionen foreslaaede, vilde være at anbefale, og idet man under denne Forudsætning har gjennemgaaet Udkastet, har man fundet følgende Bemærkninger at gjøre.

II.

1. Hvad det latinske Sprogs Stilling i den foreslaaede Ordning angaar, ønskede Løberg baade paa Grund af Sprogets formative Kraft og fordi Eleven da havde et lettere Valg, om han efter en anden tidligere Bestemmelse senere skulde føle større Kald til at gaa Latinlinien, hint Sprog som obligatorisk

for samtlige Fællesskolens Elever, Noget, hvori de øvrige Lærere paa Bjørset nær ikke troede at kunne samstemme, da de anså det for at ville lægge for stærkt Baand paa Valgfriheden, navnlig paa saadanne Steder, der blot kunne have en høiere Almenskole, medens f. Ex. for vort Sted Sagen ikke kunde forvolde nogen Ulempe. Ved Siden af dette bestemte Forslag udtaltes fra flere Kanter Frygt for det gjennem saa lange Tider som pædagogisk Middel godkjendte latinske Sprogs Indskrænkning, imod hvilket Skridts Hensigtsmæssighed de for sit Vedkommende troede at maatte udtale sig. Naar imod en saadan Frygt indvendes, at det Faget tildelte Timetal ikke er mindre end før, da maa dog dertil bemærkes, at dets Omraade er indskrænket, forsaavidt som det ikke mere anvendes i hele Skolen, men først indtræder i en modnere Alder, hvorfor ogsaa enkelte Lærere ønskede, at Latinen fremdeles som før 1848 maatte være det første fremmede Sprog, hvormed Eleverne gjordes bekjendte, da de ikke i pædagogisk Henseende kunne anse f. Ex. det tydske Sprog med dets større Bevægelighed og Ubestemthed for lettere end det latinske med dets faste og afsluttede Bygning.

2. Brugen af Lexicon til Udarbeidelsen af den tydske Stiil ved Afgangsexamen, fandt man at burde fraraade, deels fordi Eleverne efter de dette Fag tildelte Timer antages at burde have bragt det saavidt, at dette Hjælpemiddel burde være overflødigt, deels fordi at Lexicon ved en Examen, naar ikke Eleven er saameget mere færm, snarere forvilder end veileder.

3. Ved at betragte Schemaet for Fællesskolen savnede man, hvad man havde ventet, et saakaldet Hovedfag, idet efter det opførte Timetal intet Fag egentlig fremstiller sig som saadant. Idet man antog, at Latinen burde tildeles denne Rang, troede man at burde henstille til Overveielse, om der ikke kunde henlægges flere Timer til dette Sprog. Dette anså man muligt, idet man troede at burde tilraade, at Underviisningen i Naturlære sløifedes for Latinlinien, hvortil en enkelt Lærer fandt saameget større Grund, som Faget ikke er optaget i Latingymnasiet og saaledes igjen i mere eller mindre Grad vil være glemt, inden Alumnen naaer frem til Universitetet. En anden Læ-

rer fandt derhos den Fordeel ved at sløife Naturlæren og benlægge en Deel af de derved ledigblevne Timer til Latinen, at man derved noget kunde indskrænke Timeantallet for dette Fag i Gymnasiet til Fordeel for Norsk og Oldnorsk, en Indskrænkning, som dog fra andre Hold mødte Modsigelse. Forøvrigt paapegedes, at ved Sløifningen af Naturlæren kunde Timetallet for samtlige Klasser bringes ned til 30, hvilket man ansaa for ønskeligt. Videre betvivles det Uheldige i, at med Naturlæren paabegyndtes 3 nye Fag samtidigt, nemlig Fransk, Naturlære og systematisk Mathematik. Forsaavidt Naturlære sløifes, er det en Selvfølge, at man stemmer for dens Optagelse som obligatorisk Fag ved Andenexamen. En Lærer udtalte sig ellers for Naturlærens Bibehold saaledes, at de Naturhistorien tildelte Timer deles mellem begge Fag saaledes, at Undervisningen blot burde bestaa i et gjennem Samtaler meddelt Overblik af disse Fag.

4. Sallusts Catilina ansaaes for at være for vanskelig paa dette Stadium i Skolen, hvorfor man antog, at kun Jugurtha burde opføres, eller at ogsaa Ovid kunde optages her og Sallust hellere henvises til Gymnasiet. Forøvrigt fandtes Intet at bemærke ved det af Kommissionens Pluralitet Foreslaaede.

5. Med Hensyn til Religionen ønskede Nielsen, at der maatte overlades Læreren Frihed i Fremgangsmaaden, saa at han ikke behøvede at følge den foreslaaede Orden, da det Nye Testamente er den Deel af Bibelhistorien, man maatte ønske snarest at meddele i udførligere Fremstilling, og det er denne Deel, man ved den dogmatiske Undervisning jevnligst kommer til at henvise til. For det foreslaaede Psalmeudvalg antages det, at der ikke burde gjøres Rede ved nogen Examen.

6. Fordringen om fuldstændigere Kundskab i Nordens Historie antages at burde udgaa. En Bog som Nissens Historie troedes at burde fordeles paa de tre nederste Klasser, hvortil i 2den og 3die Klasse desuden Norges Historie i kortfattet Fremstilling kunde føies. Til 4de Klasse kunde henlægges Middelalderens Historie, til 5te den nyere indtil den franske Revolu-

tion. I 6te repeteres det Hele, og, forsaavidt Tiden tillader det, tillige den franske Revolution.

7. For Mathematiken ansaaes den foreslaaede Ordning for meget hensigtsmæssig, naar man vilde ofre saa megen Tid paa dette Fag.

8. Endelig udtalte man sig imod 1ste Klasses halvandetaarige Kursus, da derved en Deling i to Partier i al Fald i flere Fag vilde nødvendiggjøres, og man antog, at selv paa mindre Steder Forholdene efterhaanden vilde tilstede, at Eleverne ved Indtrædelsen i Skolen besidde saadanne Forkundskaber, at de ville kunne gjennemgaa Klassen paa 1 Aar.

III.

1. Ved Gjennemgaaelsen af Planen for Latingymnasiet handledes først om Oldnorsken. Holfeldt, Johnsen og Nielsen vare stemte for Fagets Optagelse i Skolen, men kun under Forudsætning af, at der især i de to sidste Aar kunde afsees flere Timer til Norsk og Oldnorsk. Ved det foreslaaede Antal antage de ikke, at Undervisningen i disse Fag hensigtsmæssig kunde bestrides, og var der ingen Udvei til at raade Bod paa denne Mangel, maatte de stemme mod Oldnorskens Optagelse. De antoge imidlertid, at der kunde tages 1 Time fra Latin i hver af de to øverste Klasser under Forudsætning af, at Timetallet for dette Fag, som før antydet, forøges i Fællesskolen, og Johnsen antog, at det kunde ske under alle Omstændigheder, især hvis Forfatterlæsningen noget indskrænkedes f. Ex. ved at optage et mindre Kvantum af Cicero, navnlig Brevene, som han ansaa mindre hensigtsmæssige paa Skolens Standpunkt. Reerhorst og Bjørset henholdt sig til et tidligere Votum, hvorefter de antoge, at Faget burde være obligatorisk til Andenexamen, hvortil denne Gang yderligere bemærkes, at det kunde henlægges til sidste Afdeling, saa at der kunde høres Foredrag derover i et heelt Aar. Løberg, Jordan og Sommerfelt stemte for det Bestaaende, saaledes at Oldnorsk vedblev at være valgfrit til Andenexamen, og antage, at der paa denne Maade bedst sørgedes for Studiets Trivsel, saasom da kun den sande Inte-

resse vilde være det Bestemmende. De 5 sidstnævnte lededes nu som før til at stemme, som omtalt, idet de ikke indsaa Muligheden af at give Faget Plads i Skolen.

2. Om det for Latinen bestemte Timetal er ovenfor talt. De Lærere, der ingen Formindskelse kunde anbefale, have dertil fornemmelig været bevægede ved den Omstændighed, at latinsk Stiil atter er foreslaaet gjort til Gjenstand for Prøve ved Artium, Noget, som de vistnok finde meget hensigtsmæssigt, men som ogsaa vil kræve sin Tid. Forøvrigt bemærkes her, at man ikke kan tilraade Brugen af Lexicon ved Artium, da Candidaten efter tilbørlig Øvelse i Skolen bør have bragt det saavidt, at han ved et Arbeide af den antydede Lethed maa kunne undvære ethvert Hjælpemiddel. Endelig omtaltes det Ønskelige ved en større Valgfrihed imellem Forfatterne, naar det iagttages, at Kvantum er tilstrækkeligt.

3. Den udkastede Plan for Religionsunderviisningen ansaaes for hensigtsmæssig, men der næredes Tvivl om, hvorvidt den Faget tilmaalte Tid vilde vise sig tilstrækkelig til paa en fyldestgjørende Maade at bestride den, uden at dog Alle saa sig istand til at paapege, hvorledes rigeligere Tid kunde tilveiebringes. De, der have stemt for Oldnorskens Udelukkelse, fandt derimod, at noget af den derved vundne Tid kunde benyttes til Bedste for Religionen.

4. Den af Kommissionen omtalte fyldigere Fremstilling af et Kulturfolks Historie, var Gjenstand for forskjellig Opfatning. Skal Udtrykket imidlertid accentueres, hvilket efter Nogles Mening synes at ligge nærmest, da er Fordringen saa stor, at Flere antage, at det ikke er muligt i den foreskrevne Tid at fyldestgjøre den, saameget mindre, som man herfor har foreslaaet en særskilt Gjennemgaaelse af Nordens Historie i Fællesskolen sløifet, og naar denne da skal læses i Gymnasiets 2den Klasse, bliver Fordringen saameget mere uoverkommelig. Er Meningen med Forslaget at bibringe Eleverne en dybere historisk Sands, da antages Hensigten at kunne naaes ved Gjennemgaaelsen af Nordens eller den franske Revolutions Historie. Specielt bemærkes, at 2den Klasse synes særlig besværet, og

dette var ogsaa en af Grundene, hvorfor man ønskede den berørte Fordring fjernet.

5. Om Mathematiken bemærkedes, at naar hele den systematiske Arithmetik skal gjennemgaaes i Gymnasiet, da synes den dette Fag tildelte Tid noget knap. Et Spørgsmaal er det derfor, om ikke en Deel af Arithmetiken kunde henlægges til Fællesskolen.

6. Græsken har faaet flere Timer, end der her ved Skolen er tildeelt dette Fag; men det ansees dog betænkeligt, at et saa vanskeligt Sprog, hvori man dog ikke fordrer saa ganske ringe Kundskab, kun dyrkes i 3 Aar, om end Timeantallet er som opgivet, og fornemmelig viser sig her Ulempen ved Skolens Deling, da der efter denne vanskelig er Mulighed for at indføre dette Sprog længere nede. Hertil kommer den Ulempe, at Fagets sene Paabegyndelse nødvendiggjør Opsættelsen af Læsningen af det nye Testamente, som formentlig burde begynde tidligere, og det er mindre ønskeligt, at Religionstimerne i 1½ Aar skulle anvendes blot paa Kirkehistorie. Holfeldt kunde ikke dele ovenstaaende Betænkeligheder, da han antog, at den større Modenhed, som man maatte paaregne hos Disciplene ved Indtrædelsen i Gymnasiet, samt de større Sprogkundskaber, de ville medbringe fra Fællesskolen, vilde gjøre det muligt uden Overanstrengelse at naa det fastsatte Maal i den af Kommissionen foreslaaede Tid.

7. Som en almindelig Bemærkning udtaltes af Flertallet, at Gymnasiet var meget betynget, hvorfor man nærede Frygt for Overanstrengelse; men man saa intet Middel derimod, da den omtalte Deling i to Kursus ikke tilsteder nogen Udjevning.

IV.

Den sidste Gjenstand for Drøftelse var Fællesskolens Afgangsexamen og Artium.

1. Om den første udtaltes den Formening, at den maatte kunne afholdes uden Kontrol fra den foreslaaede Examenskommissions Side, hvoraf følger, at ogsaa Privatister have at aflægge Prøve i de til Fællesskolen hørende Fag ved en Skole.

Man foreslog derfor de dertil sigtende Bestemmelser i §§ 3 og 6 udeladte. Ved § 7 bemærkedes, at, da man fandt det betænkeligt for Privatisternes Vedkommende at gjøre Adgangen til Artium besværligere, end Sagens Natur tilsiger, saa troede man at burde henstille til Overveielse, hvorvidt der kunde træffes den Ordning, at Prøven i Fællesskolens Fag kunde afholdes til en saadan Tid, at Privatister kunde absolvere Artium samme Aar.

2. Hvad endelig Artium angaar, da ønskede en Deel af Lærerne at være befriede for det foreslaaede Paalæg, at give Characterer for de ved Skolen leverede skriftlige Arbeider, - da de fandt en saadan foreløbig Dom overflødig, naar Arbeidernes endelige Bedømmelse foretages af Examensdeputationen. Derimod ønskede man sig gjerne forbeholdt Retten til at ledsage Arbeiderne med de almindelige Bemærkninger, hvortil der maatte være Anledning.

3. Om det foreslaaede Gebyr yttredes, at Gratisterne syntes at burde være fri for et saadant.

4. Den skriftlige Opgave i Mathematik blev af Reehorst foreslaaet sløifet, da en saadan Fordring til Artium antages at ville virke tilbage paa Methoden i en med Hensyn til Paalæg af Hjemmearbeide betænkelig Grad, en Frygt, som Nielsen og Bjørset delte, men hvori de Øvrige imidlertid ikke vare enige. Derimod vare alle enige i, at man burde bestaa sig med Characteren 5 saavel for det mathematiske som for det historiske skriftlige Arbeide uden Hensyn til Characteren i de øvrige skriftlige Fag.

5. I Commissionens Behandling af Examina findes Intet om den hidtil brugelige Halvaarsexamen. Er Meningen dermed, at den efter den nye Ordning ikke vil blive fortsat, da maa man erklære sig fuldkommen enig i en saadan Foranstaltning.

Om det foreslaaede Realgymnasium antog man ikke at have nogen Opfordring til at udtale sig.

Bergens Kathedralskole den 12te April 1866.

Bjørset,
const.

N. Lillehammers Lærd- og Realskoles Ephorats Erklæring.

Betænkning over den ved Kgl. Resolutioner af 14de Februar og 28de April 1865 nedsatte Undervisningskommissions Udkast, dateret 23de Novbr. samme Aar.

Ved de Overveielser, for hvilke ovennævnte Udkast har været Gjenstand mellem Lillehammers Skoles Lærere, ere disse komne til et noget forskjelligt Resultat med Hensyn til de to Hovedafdelinger, „Fællesskolen*) og „Gymnasiet." Med Hensyn til hin, maa Lærerkollegiet yde sin enstemmige Anerkjendelse til en Ordning, som — væsentlig ved at udsætte med Græsk et Aar — tilveiebringer et mere udstrakt Fællesskab end hidtil mellem Real- og Latinlinien og derhos tilbyder Midler til at afslutte Realelevernes Almendannelse med et Maal og i et Omfang, ud over hvilket Erfaringen tilfulde har vist, at de Allerflestes Behov ikke gaar. Lærerkollegiet anser det ogsaa for et væsentligt Fortrin ved den foreliggende Organisationsplan for „Fællesskolen," at den gjør det muligt ogsaa for de Elevers Vedkommende, der skulle modtage en videregaaende Almendannelse, at fuldende og afslutte enkelte Disciplíner noget tidligere end de øvrige, hvorved Trængsel paa Almenskolens øverste Trin undgaaes. Om Ønskeligheden heraf har man herfra ved tidligere Anledninger udtalt sig, senest i en Erklæring af 28de Juni f. A. angaaende minimum af hvad der til Examen artium skal opgives af latinske og græske Forfattere. Medens man saaledes finder Planen for Fællesskolen hensigtsmæssig i dens Helhed, er der i det Enkelte nogle Punkter, mere dog vedkommende det Methodiske end det Organisatoriske, hvilke Lærerkollegiet ikke kan tiltræde.

*) Benævnelsen „Fællesskole" er ikke ganske adækvat, idet Fællesskabet er indskrænket til de to nederste Klasser. Benævnelser, der synes at svare bedre til hvad Skolen virkelig er, vilde være: „Forskole," Latin- og Realskole, den sidste Benævnelse taget i den conventionelle Betydning af en Skole for høiere Almendannelse uden de gamle Sprog, eller endelig: „Latin- og Borgerskole," med Hensyn til, at de allerfleste af Realliniens Elever gaa til de private borgerlige Sysler. De enkelte Klasser kunde betegnes som hidtil, eller: „Latinklasser" og „Engelskklasser."

Kommissionen anviser det engelske Sprog en Stilling i Fællesskolen, sigtende, som det synes (Udkast Pag. 57), til gjennem Undervisningen i dette Sprog at bibringe den samme Indsigt i de sproglige Foreteelser og den samme almindelige Udvikling af Sprogevnen, som opnaaes ved den parallelt løbende Latinundervisning. Men bortseet fra, at Engelsk i Fællesskolen har faaet et ikke ubetydeligt mindre Antal Timer end Latinen, egner hint Sprog sig formentlig allermindst af de i Skolen optagne nyere Sprog til i anførte Øiemed at opstilles som Ækvivalent imod dette. Derimod er det Tydske ved sin Formrigdom og sit stærkt udviklede syntaktiske System dertil særdeles skikket. Den mere rationelle Indførelse i Sprogets Væsen og almindelige Love bør følgelig fornemmelig ske gjennem Undervisningen i det tydske Sprog, medens Øiemedet med Undervisningen i det engelske nærmest kun bør være Tilegnelsen af Sproget som Middel til Benyttelse af Literaturen. Men til Opnaaelsen heraf er det til Engelsk ansatte Timetal igjen altfor rundeligt. Efter Lærerkollegiets Formening bør derfor en Del af de engelske Timer overgaa til for Reallinien særlige tydske Timer med Bestemmelse fornemmelig at anvendes til videre gaaende Undervisning i Grammatik og til (mundtlige og skriftlige) Stiløvelser.

Et andet Punkt, hvori Lærerkollegiet ikke kan slutte sig til den foreslaaede Ordning af Fællesskolen, er den Stilling, Naturlæren tænkes at skulle faa der. For de Elevers Skyld, hvis Almendannelse afsluttes med Fællesskolen, er det vistnok nødvendigt at medtage paa dette Trin Naturlærens Elementer og da selvfølgelig i en væsentlig populær Form. Derimod kan man ikke indse Nødvendigheden eller endog blot Hensigtsmæssigheden af at lade dem, der senere, i Gymnasiet eller ved Universitetet — de sidste efter 3 Aars Afbrydelse — skulle med større Aandsmodenhed gaa til Studiet af Naturlæren i en strængere videskabelig Form, først tilegne sig den paa dette Trin i en populær Form. Mod en saadan Ordning taler derhos den Omstændighed, at denne Klasse af Elever ved Overgangen til næstøverste Klasse vilde faa 3 nye Undervisningsfag at begynde paa der

(Geometri, Fransk, Naturlære). Denne Betænkelighed rammer derimod ikke de Elever, som ere bestemte til at slutte sin Skolegang med Fællesskolen, naar Fransk og Naturlære for dem stilles som Alternativer, hvad de formentlig bør. Ved at tillægge disse to Fag et lige stort Antal Timer kan enhver Ulempe med Hensyn til den daglige Læseordning undgaaes. Indretningen med 1½ aarigt Kursus i 1ste Klasse med to Hold af Disciple antages at ville medføre overveiende Ulemper, forsaavidt ikke Parallelundervisning anvendes i flere Fag, navnlig i Sprog, Historie og Geografi. Da den kun er tænkt anvendt i Skoler, som ingen Forberedelsesklasse har, vil der forøvrigt kun blive meget liden Brug for den, da, saavidt vides, Lilleshammers Skole er den eneste, som savner Forberedelsesklasse.

Af andre mindre væsentlige Forandringer i den af Kommissionen opstillede Læseordning i Fællesskolen anser Lærerkollegiet følgende tvende som ønskelige: at Naturhistorie og Geografi i øverste Klasse (Naturhistorie tillige i næstøverste), erholde to Timer istedetfor 1, — og at Latinlinien i de to øverste Klasser faar 1 særskilt Time til (den gamle) Historie. Da de to førstnævnte Fag skulle afsluttes i øverste Klasse, vil 1 Time neppe være tilstrækkelig til den derved nødvendiggjorte samlende og befæstende Repetition af det Hele. Og hvad den gamle Historie angaar, da har Erfaringen lært dem af Lærerne, som besørge den latinske Undervisning, at Behovet for en noget udførligere Kundskab i den romerske Historie allerede indtræder paa det Trin, som svarer til „Fællesskolens" 2 øverste Klasser, navnlig ved Læsningen af Cæsar og Ciceros Taler. Udfyldelsen mellem begge Linier foreges derved kun med 1 Time.

For at lette Oversigten over de Forandringer i Kommissionens Plan og Læseordning, hvilke Lærerkollegiet finder hensigtsmæssige vedlægges en detaljeret Fag- og Timefordelingsplan for „Fællesskolen."

Ovenstaaende er, som i Begyndelsen af denne Betænkning bemærket, et fælles Udtryk for det hele Lærerkollegiums Opfattelse af den hensigtsmæssigste Form for „Fællesskolen." Med

Henſyn til „Gymnaſiet" har Overlærer Nilſen m. fl. af Lærerne i vedlagte Fremſtilling udviklet ſin Mening forſaavidt den afviger fra Kommisſionens Tanke. Til denne Fremſtilling kan Undertegnede for en Del henholde ſig, ſaaledes ſom nedenfor nærmere vil ſees. Men der er et Hovedpunkt, hvori jeg afviger ſaavel fra disſe Lærere ſom fra Kommisſionen. Det er nemlig, i Overensſtemmelſe med hvad jeg tidligere har udtalt, min Overbevisning, at det græſke Sprog ikke har berettiget Krav paa at være tvungen Undervisningsgjenſtand i Almenſkolen, men maa ſøge ſin Berettigelſe (ſom valgfrit) i en billig Tillempning af denne Skoles Ide til Fordel for dem, for hvis ſenere indtrædende Fagſtudium Kundſkab i dette Sprog er nødvendig. Jeg ſkal ikke forſøge paa en udførligere Begrundelſe af denne Mening, nogle korte Antydninger maa være nok.

Til de Elementer i Nutidens Kultur, ſom have ſit Udſpring fra den græſk-romerſke Oldtid, har Europas nyere Folkefærd føiet andre, der ere ſaa betydningsfulde for Menneſkehedens Udvikling og Fremgang, at de medrette kan fordre en ſtørre Plads i Almendannelſen, end hidtil er bleven dem anviſt. Men de menneſkelige Evners Begrændsning gjør det umuligt at optage deri det berettigede Nye i paſſende Omfang, naar det Gamle ſkal beholdes i ſamme Udſtrækning ſom før. Men ſkal noget af dette opgives, kan Valget neppe være tvivlſomt. Ved Begrundelſen af de to ſaakaldte klaſſiſke Sprogs Plads i Almenſkolen lagde man en Tid den meſte Vægt paa den ſproglig-formale Dannelſe, ſom erhverves gjennem Studiet af dem. Dette Standpunkt er nu tildels forladt. Det indrømmes nu temmelig almindelig, at det er Bekjendtſkabet til de eiendommelige Kulturformer, ſom fremtræder hos hine Folk, og Erkjendelſen af Forholdet mellem disſe og Nutidens, hvori det væſentligſte Udbytte maa ſøges, at det er det Hiſtoriſke, det Reale, ſom møder os i Literaturerne mere end i Sprogene, det gjælder. Nu bar viſtnok Nutidens Kultur ſine Kilder ſaavel i den græſke ſom i den romerſke; men den ſidſte, der har optaget i ſig de væſentligſte Elementer af den førſte, er dog den nærmeſtliggende, den umiddelbare, den, der ikke blot gjennem Lite-

raturen, men meget mere gjennem Livet selv, gjennem Folkenes historiske Udvikling, gjennem deres Sprog og Institutioner har ført Oldtidens Kulturhistorie over til Nutiden, den er den sande Bro mellem Oldtid og Nutid. Indsigt i det latinske Sprog er derhos Nøglen til den omfangsrige og i mange Retninger uundværlige videnskabelige Literatur fra Sprogets Uddøen af gjennem Middelalderen og de tre første Aarhundreder af Nutiden. Kan nu Almenskolen under vore Forhold ikke række med at øse umiddelbart — gjennem Sprogene selv — af begge Kilder, og kan det ikke vel forsvares at anvende uforholdsmæssig megen Tid paa at lære Sprog, bør det vel blive det fjerneste liggende, som maa opgives. Med Nutidens store Kulturfolk er det en anden Sag; de behøve ikke, som vi, at lære nyere Sprog eller indskrænke sig i al Fald til eet.

Men deraf, at Almenskolen opgiver Studiet af det græske Sprog, følger naturligvis ikke, at dette Studium derfor taber sin Betydning for den høiere Videnskabelighed, ligesaalidt som det udelukker fra Skolen selv en fyldigere Behandling af den græske Oldtids Historie, idetmindste visse Partier af den, med Benyttelse ogsaa af enkelte den græske Literaturs Hovedværker i Oversættelse. Mod en saadan Benyttelse er det ikke nok at stille den Indvending, at Sproget selv som en Afsødning af Folkets Aand er et Moment med til Bedømmelsen af dets Kulturstandpunkt, aldenstund dog Tingen er mere end Tingens Navn, Tanken mere end Tankens Form.

Naar jeg udelukker Bekjendtskabet til det græske Sprog — ikke til den græske Kultur — fra Almenskolens Dannelsesmidler, kunde det synes inkonsekvent, naar jeg alligevel vil have en Græsklinie knyttet til denne (Latingymnasiet). Theoretisk taget maa dette indrømmes. Men det gjælder her som overalt: den abstrakte Theori maa taale Lempninger efter det praktiske Livs Behov, ja kan oftest ikke med Nytte gjennemføres uden forstandigt Hensyn til de konkrete Forhold. Ligesom man derfor af Hensyn til Elevernes følgende Studier og Livsbirksomhed indrømmer „Realgymnasiet" — der jo hellerikke skal være en Fagskole — Mere af Mathematik og Naturvidenskaber, end som

for Almenskolens almindelige pædagogiske Diemed behøves, saaledes er Græsklinien en lignende Indrømmelse, hvorved Almenskolens Ide vistnok modificeres for en Del, men ingenlunde forvanskes. Den herved vundne Besparelse i Tid for det paafølgende Fagstudium kan vel tiltrænges i et Land, hvor de økonomiske Forhold ere indskrænkede. Efter min Tanke bliver saaledes Latingymnasiet uden Græsk Almenskolens høiere Afdeling, — Stammen, der til den ene Side udskyder en Gren i Græsklinien, til den anden i Real- („Engelsk"-)Linien.

Men hvis denne sidste ikke skal blive et blot Schema uden Indhold, vil det uden Tvivl være fornødent, at den ligesaavel som de to andre Linier, fører til Universitetet*) og gjennem en passende Andenexamen (Filosofi og maaske Historie eller Oldnorsk, samt et selvvalgt af de tre nyere Sprog) til visse Embedsexamina (mineralogisk og Reallærerexamen samt maaske til juridisk Examen med noget begrændset Adgang til Embeder).

Latinlinien uden Græsk vilde gjennem en Andenexamen med Filosofi som tvungnet Fag og et Par selvvalgte føre til samtlige Embedsexamina med Undtagelse af den theologiske og den filologiske; og endelig Græsklinien, gjennem en Andenexamen med Filosofi, Fysik (og Elementerne af Astronomi?) som tvungne Fag og dertil maaske et selvvalgt Fag, aabne Adgang til alle Universitetets Embedsexaminer.

*) Naar man henviser til Krigsskolen og til den polytekniske Skole, er deri formentlig kun meget liden Hjælp. Til Krigsskolen er den aarlige Tilgang indskrænket til 20. Regnes heraf endog kun 8 at søge Skolerne i Christiania som det for dem naturligste Skolested, bliver der alligevel ikke engang 1 — en — i Gjennemsnit for hver af Landets offentlige Realskoler. Det er ogsaa et Spørgsmaal, hvorvidt de militære Autoriteter ville gaa ind paa den Afkortning af 2 Aar i den militære Opdragelse paa Krigsskolen, som vilde blive en Følge af, at Realgymnasiet traadte i Stedet for Krigsskolens 2 nederste Klasser. En polyteknisk Skole kommer hos os væsentlig til at uddanne for privat Virksomhed og maa paa Grund heraf ikke stille forvidtgaaende Fordringer paa forudgaaende Almendannelse, om den skal faa Søgning. Erfaringen fra alle vore Fagskoler, der føre til privat Bedrift, viser dette nokſom.

I Tilfælde af forandret Bestemmelse, maatte en Tillægsprøve i Latin (og Græsk) med Fordringer, som ved Examen artium give den Studerende paa Real- og Latinlinien benholdsvis samme Rettigheder som den Studerende paa de Linier, hvor disse Sprog ere nødvendige Betingelser.

Skulde en Kombination af Latingymnasium med begge Sidelinierne befrygtes at blive for kompliceret, kunde det bestemmes, at intet Gymnasium maatte have mere end en af disse Sidelinier.

Et Schema for Latingymnasium dels med Græsklinie dels med Reallinie efter den her fremstillede Tanke vedlægges.

Med Hensyn til Enkeltheder i dette skal jeg tilføie nogle faa Bemærkninger. Jeg har ikke med Kommissionen optaget Latin i Reallinien. Dette vilde efter min Formening være en uberettiget Sammenblanden af 2 Principer; og med det indskrænkede Timetal, som er tiltænkt dette Sprog, vilde intet tilfredsstillende Udbytte opnaaes. Jeg er saaledes i dette Punkt enig i Resultatet med mine Medlærere, medens jeg ingenlunde kan være med i en Udtalelse, der forekommer i deres Begrundelse deraf, den nemlig, at Studiet af latinsk Sprog og Literatur skulde være lidet frugtbringende uden i Forbindelse med Studiet af det Græske.

Ihvorvel Tydsk som Examensfag tænkes afsluttet med Forskolen, vil det dog være ønskeligt ogsaa i Gymnasiet at kunne anvende en Skoletime til dette Sprog, navnlig til nogen Indførelse i Literaturen ved Gjennemgaaelse af enkelte Literaturværker i deres Helhed, hvortil Eleverne ere mindre modne i Forskolen.

Med Hensyn til Indskrænkningen af de engelske Timer paa Gymnasiets Reallinie henholdes til, hvad ovenfor i Fællesbetænkningen er bemærket om dette Sprogs Stilling i Fællesskolen. For Latinlinien vil det Timetal, som nu anvendes til Engelsk i de tre sidste Skoleaar, være tilstrækkeligt til at opnaa Færdighed i at læse engelsk Prosa; og høiere bør Maalet ikke stilles for Latinafdelingen. At denne maa have særskilte Timer er en Selvfølge.

Ogsaa for „Realgymnasiet“ som Skole for Almendannelse maa de ethiske Fag være det Første. De mathematiske Disciplíner maa underordne sig Skolens almendannende Formaal og have kun Betydning som pædagogiske Midler til Opnaaelsen af dette. Det forekommer mig, at denne Fordring ikke er kommen til sin Ret i Kommissionens Udkast, idet dette lægger til Realgymnasiet, saavidt jeg skjønner, ikke lidet mere af mathematiske Disciplíner, end som kan forsvares ved et billigt Hensyn til senere indtrædende Fagstudium og Livsstilling. I den vedlagte Betænkning af Overlærer Nilsen m. fl. er foreslaaet en Indskrænkning i det af Kommissionen opstillede Maal i Oldnorsk. Heri er ogsaa jeg enig.

Den foreslaaede Ordning af Examen artium forekommer Lærerkollegiet at indeholde væsentlige Forbedringer. Kun finder man den antydede Frihed til Valg mellem flere Opgaver utilraadelig. For Modersmaalets Vedkommende er dette nærmere paavist i vedlagte Fremstilling af Adjunkt Kinck. I Historie, Mathematik og Fysik vil en saadan Valgfrihed uden Tvivl svække Prøvens Paalidelighed og begunstige den Middelmaadige ligeoverfor den virkelig Flinke. Den hensigtsmæssigste Ordning i den heromhandlede Henseende antages at være: i Modersmaaet (som hidtil) to Opgaver af forskjellig Art, hvilke begge besvares, — i Historie 1 Opgave, — i Mathematik flere Opgaver eller Spørgsmaal, men som alle skulle besvares.

Lillehammers Lærd- og Realskole den 15de Mai 1866.

Lange.

„Fællesskole" (Latin- og Borgerskole eller Latin- og Realskole).

	1 Kl. 9—10 Aar.	2 Kl.	3die Kl. Lat.	3die Kl. Fæl.	3die Kl. Real.	4de Kl. Lat.	4de Kl. Fæl.	4de Kl. Real.	5te Kl. Lat.	5te Kl. Fæl.	5te Kl. Real.	6te Kl. Lat.	6te Kl. Fæl.	6te Kl. Real.
Norsk	5	5		4			3			3			3	
Tydsk	6	5		3	**1**		4	**1**		2	**2**		2	**2**
			Lat.		Eng.	Lat.		Eng.	Lat.		Eng.	Lat.		Eng.
Latin og Engelsk			6		**5**	6		**4**	6		**3**	6		3
Religion	3	3		2			2			2			2	
Historie	3	3		3			3		1*	2		1*	2	
Regning	4	4		5			5			7			**6**	
Mathematik														
Konstruktionstegning		2		1			2				**2***			**2***
Geografi	3	2		2			2			2			**2**	
Naturhistorie		2		2			2			**2**			**2**	
Naturlære											(3)*			(3)*
Frihaandstegning	2	2		1				1			**0**			**0**
Skrivning	4	2		1			1							
Fransk										(3)*			(3)*	
	30	30		6+24+6			6+24+6			**7+23+7**			**7+23+7**	
				30	30		30	30		**30**	**30**		**30**	30

* at anvendes til den gamle Historie.

* Kun for dem, som skulle slutte sin Skolegang med „Fællesskolen".

* Valgfrit Alternativ mod Fransk.

* Valgfrit Alternativ mod Naturlære.

Anm. Afvigelser fra Kommissionens Schema ere betegnede med fede Typer.

	(Latin-)Gymnasium med Græsklinie.									Fagene	(Latin-)Gymnasium med Reallinie.									
	Lat.	Fæl.	Gr.	Lat.	Fæl.	Gr.	Lat.	Fæl.	Gr.		Lat.	Fæl.	Real.	Lat.	Fæl.	Real.	Lat.	Fæl.	Real.	
1. Norsk m. Oldnorsk		5			4			4		(1)		5			4			4		
2. Tydsk . . .		1			1			1		(2)		1			1			1		
3. Latin . . .	1	8		2	9		2	9		(3)	9			10			10			
4. Engelsk . . .	2			1			1			(4)	2		2	1		2	1		2	
5. Fransk . . .		2			2			2		(5)		2	1		3			3		
6. Græsk . . .			7			7			7											
7. Religion. . .		1			1			1		(7)		1			1			1		
8. Historie . . .		3			3			3		(8)	1	2			3			3		
9. Mathematik. .		3			3			3		(9)		3	5	3		3	3		3	
10. Math. Geogr. Elementer af Astron.	1			1			1			(10)		1			1			1		
11. Fysik . . .	3			3			3			(11)		3			3			3		
12. Chemi og Naturh.										(12)			2			2			2	
13. Frihaandstegning										(13)			2			2			2	
	7+23+7			7+23+7			7+23+7				12+18+12			14+16+14			14+16+14			
	30	30		30	30		30	30			30	30		30	30		30	30		

* Arithmetiken gjennemgaaes her med begge Linier.

Bilag A til Lillehammers Skoles Betænkning angaaende Undervisningskommisionens Udkast af 23de November 1865.

I Møder af Lillehammer Skoles Lærere er under Gjennemgaaelsen af den ved Kgl. Resol. af $^{14}/_{2}$ og $^{28}/_{4}$ 1865 nedsatte Kommisions Udkast til Omorganisation af vort høiere Skolevæsen med Hensyn til Indretningen af de paatænkte Gymnasier af Skolens Rektor foreslaaet en i væsentlige Punkter fra Kommisionens forskjellig Plan. Da Undertegnede af forskjellige Grunde, som det her ikke er nødvendigt nærmere at fremhæve, ikke har kunnet tiltræde Rektors Forslag, medens jeg i alt Væsentligt er enig med Kommisionen, giver dette Anledning til nedenstaaende, muligst kortfattede, Bemærkninger.

Disse indskrænke sig, hvad Latingymnasiet angaar, væsentlig til Græsken. Dette Fag har stedse i vore høiere Skoler, selv om man dertil medregnede det paa 2den Examen beregnede Kursus, været læst i et Omfang, der er for indskrænket, til at den paa klassiske Studier grundede Dannelse af disse kan have det fulde Udbytte. Men hvor ønskelig og fornøden end en Forøgelse er, finder jeg det alligevel under de øvrige Krav, som stilles til Skolen, unyttigt i denne at forlange mere Tid henlagt til dette Fag. Maaske man derimod i en af de for 2den Examen bestemmende Faggrupper kunde gjøre større Fordringer i Græsk. Spørgsmaalet maa derfor indskrænkes til at sammenligne den hidtil befulgte Ordning med den af Kommisionen foreslaaede. Denne sidste tilbyder den overordentlig store Fordel at faa afsluttet med Fællesskolen adskillige Fag, hvis Mangfoldighed ellers vilde virke spredende. Jeg antager derfor, at Udbyttet af det græske Skolestudium, uagtet det forkortede Aaremaal, ingenlunde vil blive ringere end nu er Tilfældet, og tiltræder saaledes Kommisionens Forslag, dog under den udtrykkelige Betingelse, at ogsaa for de Gymnasiers Vedkommende, hvor Forholdene kræve en tarveligere Udstyrelse med, som i Udkastet antydet, Sammendragning af 2 etaarige Klasser til 1 toaarig —, Undervisningen i Græsk bliver ordnet saaledes, at den meddeles særskilt til hvert Aarshold af Disciple i i den toaarige Klasse, saa at dette Fag i alle Latingymnasier

uden Undtagelse faar 3 fortløbende etaarige Kurser eller Klasser. Dette er en Foranstaltning, som formentlig vil erkjendes at være af en saa paatrængende Nødvendighed, at den aldeles ingen Indskrænkning tillader.

Dernæst skal jeg i Anledning af Optagelsen af Oldnorsk i Latingymnasiets Fagkreds tillade mig at bemærke, at med Hensyn til dette Spørgsmaal er jeg fremdeles af samme Mening, som er udtalt i en tidligere om samme Sag her fra Skolen afgiven Kollektiverklæring, nemlig, at den nuværende Ordning, hvorefter dette Fag er henlagt til 2den Examen, er den heldigste. Paa den anden Side indrømmes, at der under den Ordning forøvrigt, som Kommissionen har tænkt sig, ikke synes at være nogen stor Fare for Overlæsselse til Skade for den øvrige Undervisnings Fyldighed og Grundighed, naar kun det for Faget opstillede Maal indskrænkes derhen, at det kun kommer til at gjælde som Støtte og Hjælpemiddel for Undervisningen i Modersmaalet. Udvidelse over disse Grændser vil efter min Mening kræve større Anvendelse af Tid og Kræfter, end man kan afse; man har fuldt vel Brug for begge Dele, naar den for Norskens Vedkommende forøvrigt stillede Opgave nogenlunde tilfredsstillende skal løses.

Hvad derimod de foreslaaede Realgymnasier angaar, da synes Nødvendigheden af deres Oprettelse tvivlsom. Vil man dermed kun tilfredsstille den Trang til Almendannelse, som det praktiske Liv føler, da er dette efter min Mening skeet ved den foreslaaede Fællesskole. Med den Elementærdannelse, som der kan erholdes, maa vore Kjøbmænd, Fabrikanter, Skippere, Jordbrugere, Haandværkere o. s. v. saavel af økonomiske Hensyn som paa Grund af Nødvendigheden af allerede i Ungdommen at erhverve i alt Fald nogen Specialdygtighed, lade sig nøje. Skal derfor Realgymnasierne faa Disciple, maa disse have Adgang til Universitetet, Embedseramina og Embeder aldeles paa samme Maade som de, der udgaa fra et Latingymnasium, Noget, hvorimod ikke kan rejses begrundet Indvending, med mindre man trøster sig til at godtgjøre, at den Dannelse, Realskolen meddeler, er af ringere Art end den, der erhverves i den klassiske

Skole. Uden dette er der vel Fare for, at de paatænkte Realgymnasier ville blive underkastede samme Skjæbne, som Forsøget med en højere Realskole i Aarhus, der igjen maatte nedlægges af Mangel paa Disciple. Naar saa har kunnet ske i Danmark med dets rige Godseierstand, er der liden Sandsynlighed for, at det vil gaa bedre hos os. Derimod med den antydede Adgang til Embedsexamina og Embeder vil jo Forsøget, om man finder, man har Raad dertil, have sin store Interesse. Tiden og Erfaringen vil saa Anledning til at domme mellem begge Skolers Frugter, ligesom en ønskelig Frihed vil aabnes for individuelle Anlæg til at søge den Retning, som bedst passer.

Idet jeg under dette Hensyn er enig med Kommissionen isvrigt, maa jeg dog tillade mig at bemærke, at hvad der anføres i Udkastet Pag. 56–58 til Forsvar for Optagelsen af Latin med 3 Timer ugentlig i hver af Realgymnasiets Klasser, for mig ikke er overbevisende. Nytten af Indsigt i Latinen er mig nemlig tvivlsom, naar Kundskab i Græsk mangler. Men hvad der i denne Sag er afgjørende, ligger deri, at jeg er forvisset om, at den Latinen i Realgymnasiet tildelte Tid er for knap til at lade Discipelen med Frugt trænge ind i det romerske Aandsliv og den romerske Kultur. Der vil kun vindes Udbytte for den almindelige Sprogdannelse, Forstaaelsen af tekniske Udtryk og andre deslige praktiske Formaal. En saa indskrænket Latinundervisning vil derfor komme til at staa som et mindre væsentligt Middel; men som saadant kræver den paa den anden Side for megen Tid og formeget Arbeide. Det turde saaledes synes hensigtsmæssigere at lade Latinen som Undervisningsfag aldeles udgaa af Realgymnasiets Cyklus og istedet derfor lade de Disciple, som til dette maatte overgaa fra Fællesskolens Latinlinie, begynde med Engelsk og deri parallelt undervises i det samme Antal Timer, som de, der have gjennemgaaet Engelsklinien. Forsaavidt det maa indrømmes, at saadanne Disciple kunde have brugt den tidligere til Latinen anvendte Tid paa en bedre og for deres senere Bestemmelse hensigtsmæssigere Maade, komme de vistnok ved Overgangen til

Gymnasiet i en mindre gunstig Stilling, der dog efter min Mening er heldigere end den, Kommissionens Udkast tilbyder, hvorefter de maa fortsætte med Latin, fordi de tidligere have læst dette Fag; men naar andre berettigede Hensyn ikke skulle krænkes, er der ingen Udvej til at fjerne denne Ulempe, som dog vil ramme kun en Del, rimeligt yderst Faa, og som heller ikke i og for sig er synderlig stor; thi hvad Kommissionen anfører til Fordel for Bibeholdelse af Latin i Realgymnasiet, synes med større Gyldigbed at tale for, at den paa Latin i Fællesskolen anvendte Tid ingenlunde er spildt, idet den gjennem 4 Aars Latinlæsning erhvervede Glosekundskab og skjærpede Sands for grammatiske Fænomener saaledes vil lette Arbejdet med at lære det engelske Sprog, at af dette Studium ville Disciple, som komme i det antydede Tilfælde, efter 3 Aars Kursus i Realgymnasiet, for Livet medbringe et meget tilfredsstillende Udbytte.

Forøvrigt giver Planen for Realgymnasiet fra mit Standpunkt, især da jeg ikke tør tiltage mig nogen begrundet Dom om de for denne Skoleart bestemte Hovedfags Omfang og Methode, ikke Anledning til nogen Bemærkning, undtagen forsaavidtsom jeg maa erklære mig bestemt imod, at noget Undervisningsstof, saaledes som antydet i Anledning af Engelsk, meddeles i et fremmed Tungemaal.

Lillehammer den 12te Maj 1866.

Karl Nilsen.

Tiltrædes i det Væsentlige af

H. E. Kinck. **S. Hals.**

Bilag. B. til Lillehammers Skoles Betænkning angaaende Undervisningskommissionens Udkast af 23de November 1865.

For ikke at optage Tiden i Lærermøderne med Bemærkninger om Ting, der forekomme Lærerforsamlingen for uvæsentlige til at burde inddrages under Forhandlingerne om Skolekommissionens Forslag, skal jeg herved efter Opfordring skrift-

lig gjøre Rede for, hvad jeg har at indvende mod den af Kommissionen foreslaaede Undervisningsplan, med Hensyn til den Methode og det Maal, der i de forskjellige Klasser af Fællesskolen ere opstillede for Undervisningen i Norsk og Tydsk.

Hvad i Almindelighed Forskrifterne for Methoden angaar, da maa naturligvis alle Lærere med Tak og Glæde modtage Anvisninger fra Skolestyrelsen, da disse udgaa fra Mænd, som baade igjennem Theori og lang Erfaring have udfundet, hvad der i Almindelighed er godt og hensigtsmæssigt; og saalænge de kun meddeles som Raad og Veiledning, blive de desto mere velkomne, jo mer detaillerede de ere. Men da det ved Undervisningen ofte, især i de lavere Klasser, kommer saa meget an baade paa Lærerens Individualitet og paa Børnenes Standpunkt, hvorvidt denne eller hin Modifikation af en almindelig Methode er at foretrække, og da det vel neppe er gavnligt at tvinge Læreren til altid at undervise paa en Maade, som han i flere Tilfælde anser for aldeles uhensigtsmæssig, saa burde der, efter min Overbevisning, som ufravigelige Regler for Læreren kun gives saadanne Methodeforskrifter, som ere uomgjængelig nødvendige for Enhedens Skyld, og denne Mening maa jeg fastholde, selv om mine Indvendinger mod hver enkelt Forskrift skulde befindes at være af ringe Betydning.

Med Hensyn til de for de enkelte Klasser opstillede Kvanta kræver naturligvis Enheden en større Bestemthed; men det i hver Klasse fordrede Minimum burde sættes saa lavt, at enhver ikke altfor uheldig Lærer altid maatte kunne opfylde Fordringen. Men det forekommer mig, at der i den foreslaaede Skoleplan tildels er gjort saa store Fordringer, at Flerheden af Disciplene ved mange Skoler ikke ville kunne tilfredsstille dem.

For Lillehammers Skoles Vedkommende maa det vist ansees for utilraadeligt, at der anstilles skriftlige Øvelser i Tydsk allerede i den laveste Klasse. Som Hr. Rektoren ved, optages i denne Klasse paa Grund af Omstændighederne Drenge paa høist forskjellige Udviklingstrin, og deriblandt flere, som ved Optagelsen neppe kunne skrive Sammenskrift, og det koster derfor megen Møie baade for Lærere og Lærlinge at bringe det

saa vidt, at Eleverne ved Udgangen af 2den nuværende Fælesklasse kunne skrive Norsk efter Diktat uden altfor mange Feil mod de orthographiske Hovedregler. Skal nu ogsaa tydsk Bogstavering skriftlig indøves allerede i 1ste Klasse, saa vil Tilegnelsen af Modersmaalets Lydbetegnelse, ganske sikkert blive endnu mere utilfredsstillende end hidtil, og jeg mener, at selv for Tydskens eget Vedkommende vil den til tydsk Orthographi anvendte Tid være værre end bortkastet, baade fordi Begyndere i Skrivning behøve uforholdsmæssig megen Tid til sine skriftlige Arbeider, og fordi de tydske Ord paa denne Maade stadigen ville blive radbrækkede uden øieblikkelig at kunne rettes.

Dernæst maa det vel anseés for et altfor specielt Paalæg, at man i 1ste Klasse kun skal gjennemgaa de svage Verber og enkelte Exempler af de stærke. I Forbindelse hermed staar ogsaa den Fordring, at man i Læsebogen alene skal gjennemgaa saadanne Exempler, hvori svage Verber forekomme. Man skal altsaa i halvandet Aar aldrig komme ud over de løse enkeltstaaende Sætninger, en Indskrænkning, som det forekommer mig, at ogsaa Hr. Rektoren har erklæret uhensigtsmæssig. Det samme specielle Paalæg om de svage Verbers Plads i Undervisningen er for Oldnorskens Vedkommende endog optaget i Planen for Gymnasierne, hvor dog Kjendskabet til den tydske og den norske Bøiningslære maa have bortryddet den Vanskelighed, som Kommissionen antager at være forbunden med Benyttelsen af de stærke Verbers Bøining som det første grammatiske Undervisningsstof. Det er muligt, at man nu har en saa rig og paa saa bestemte Fakta grundet Erfaring med Hensyn til denne Ordnings Hensigtsmæssighed, at man uden videre tør sige, at den altid og allevegne er den eneste rigtige; men det er ogsaa muligt, at man kun er kommen til Regelen ad Reflexionens Vei, idet man antager den paabudte Ordning for den letteste, fordi den i en vis Henseende er den simpleste. Det Simpleste er dog ikke altid det Letteste. Netop for Begyndere i et Sprog ere Forskjellighederne i Formen ofte lettere at opfatte da, naar Forskjellen er mere

udpræget, end naar Nuancerne ere finere, og kunne ogsaa lettere fastholdes, saafremt der gives hele Rækker af hyppigt forekommende Ord, der med Hensyn til disse Former følge de samme Analogier. Naar derimod efter den foreslaaede Plan kun enkelte stærke Verber skulle læres, saa ville disse staa for Eleven som enestaaende Særsyn, hvori ingen Regel sines.

Den Fordring, at de tydske Kjønsregler („Kjønsreglerne," altsaa vel ikke engang et blot Udvalg efter Lærerens Skjøn?) skulle medtages i 2den Klasse, synes ogsaa at være for speciel som ufravigelig Regel. Ere ikke Disciplene vel befæstede i Reglerne for, hvilke Substantiver der bøies efter hver Deklination, førend de give sig i Færd med Kjønsreglerne, saa ville disse fikkert idelig forvexles med de første. Man kunde vistnok gaa den modsatte Vei og vente med disse Deklinationsregler, indtil Kjønsreglerne vare vel befæstede. Men da kunde der neppe fordres af Eleven, at han skulde kunne deklinere hvert i Læsebogen forekommende Substantiv, medens han derimod ved at kunne hine Deklinationsregler kun behøver at lære hvert forekommende Ords Kjøn for ogsaa at kunne bøie det.

I 1ste Fællesklasse skal der efter Planen bibringes Kjendskab til den enkelte Sætning og dens Dele. Dette sker ogsaa i nuværende 1ste Klasse ved Lillehammers Skole; men de fleste af Eleverne ere ved Opflyttelsen i 2den Klasse ingenlunde sikre selv i den simpleste Analyse. Denne Usikkerhed maa Kommissionen have antaget at være det Sædvanlige ved de tilsvarende Klasser i andre Skoler; thi endnu i 3die Klasse skal Sætningslæren kun gjennemgaaes mundtlig, og først i 4de Klasse i Sammenhæng, og dog fordres der allerede i 2den Klasse „en Oversigt over Sætningsforbindelserne, som indøves ogsaa gjennem skriftlige Arbeider. Skulde altsaa Læren om Sætningernes Forbindelse være lettere end Læren om den enkelte Sætning?

Den Fordring, som er opstillet for 5te og 6te Klasse, altsaa for Børn mellem 13½ og 15½ Aar, at de til Uddrag og Sammendrag af Forfatteres Arbeider skulle levere „Bemærkninger over dem, hvorved Tankegangen, Anlægget og Karak-

tererne deri fremstilles," synes ogsaa altfor drøi. Det er uden Tvivl mere end Mængden af hvert Aars Artianere nu til Dags kunne præstere.

Af dem, der underkaste sig Fællesskolens Afgangsexamen, fordres ogsaa, at de „med Orden og Tydelighed, i sprogrigtig Form og uden orthographiske Feil skriftlig kunne behandle lettere Opgaver." Med Hensyn til Sprogform og Orthographi gjøres her Ord til andet de samme Fordringer, som i den nu gjældende Plan ere opstillede for Dimission til Artium, altsaa for Folk, som i Regelen ere 3 Aar ældre og have nydt 3 Aars længere Undervisning. Ved Lillehammers Skole maa der endog i den toaarige øverste Latinklasse uafbrudt kjæmpes mod mangfoldige urigtige Sprogformer og orthographiske Feil, og for de fleste Disciples Vedkommende er ikke engang ved Afgangen til Universitetet Kampen ført til Seier. Jeg indrømmer vel Gavnligheden af stedse at have Idealet for Øie; men jeg mener, at det er utilraadeligt for menneskelige Myndigheder at give saadanne Bud, som aldrig kunne overholdes.

Ogsaa med Hensyn til Gymnasierne er der opstillet en Fordring, som har vakt Betænkeligheder hos mig, nemlig den om de mundtlige Foredrag, hvilken Fordring for saa vidt er skjærpet, som det udtrykkelig hedder, at de skulle vexle med de skriftlige Arbeider, medens der i den nu gjældende Plan ikke fordres noget bestemt Antal, og der heller ikke er paabudt nogen Indskrænkning af de skriftlige Arbeider. Uagtet jeg baade kan indse Gavnligheden af mundtlige Foredrag og tillige, efter Udfaldet af nogle faa her foretagne Prøver, maa antage, at de ikke kunne føre til Noget uden ved hyppig Gjentagelse og derved, at efterhaanden alle en Klasses Disciple faa Anledning til at træde frem, saa maa jeg dog anse det for betænkeligt at indskrænke de skriftlige Arbeider til det halve Antal, og selv med denne Indskrænkning indser jeg ikke, hvorledes alle de øvrige Fordringer i Norsk skulle kunne opfyldes. Disse Foredrag og de derved foranledigede Bemærkninger ville uden Tvivl medtage endnu mere Tid end Gjennemgaaelsen af de skrift-

lige Arbeider, hvorved det nemlig sjelden behøves, at hver Stil oplæses in extenso. Med det indskrænkede Timetal, som er tildelt dette Fag (ved Lillehammers Skole har saaledes den toaarige 3die Latin- og Realklasse med 21 Disciple kun 2 Timer ugentlig i Norsk, hvortil i forrige Aar er kommen 1 Time ugentlig til grammatiske Øvelser for Realklassen særskilt), ere allerede nu Fordringerne altfor store, og efter den foreslaaede Plan skal der komme nyt Stof til, nemlig Sproghistorie. Alligevel har Kommissionen foreslaaet et mindre Timetal i den mellemste Klasse ved Latingymnasiet, end der nu er tildelt den tilsvarende næstøverste Klasse, idet hin Klasse (ligesom øverste Klasse af Realgymnasiet), efter Fradrag af de oldnorske Timer, kun skulde faa 2 Timer ugentlig Norsk. For de Gymnasier, der af økonomiske Grunde skulle belemres med toaarige Klasser, bliver naturligvis Forholdet værst, og jeg kan ikke skjønne rettere, end at man enten maa nedsætte Fordringerne, eller betydelig forøge Timetallet for Norskens Vedkommende, eller maaske gjøre begge Dele.

Der er ellers en anden Omstændighed ved denne Sag, som jeg ikke ved, om det er passende at berøre her, da den nærmest angaar mig personlig. For med Nytte at kunne give Veiledning ved de mundtlige Foredrag maa Læreren enten selv have havt nogen Øvelse i saadanne, eller i det Mindste have nogen Begavelse i den Retning. Selv om det ikke er absolut nødvendigt, at Læreren selv kan holde Foredrag, saa vil dog allerede Mangelen af denne Evne blive meget følelig i smaa Byer, hvor der ikke er Anledning til at høre andre Foredrag end geistlige, og i ethvert Fald behøver Læreren baade hurtig Opfatning og god Hukommelse for ikke at nødes til idelig at afbryde Foredraget med de ved det foranledigede Bemærkninger. Jeg frygter for, at flere af os ældre Lærere i Norsk ikke ville være denne Opgave voxen. For mit Vedkommende er jeg overbeviist om, at jeg hverken er det eller nogensinde vil blive det, og det staar som bekjendt ikke i den enkelte Lærers Magt at ombytte noget Undervisningsfag, hvori han føler sig udygtig, med et andet, hvortil han maatte tro sig bedre skikket.

Da jeg ikke ved, om den af Kommisſionen foreſlaaede Omordning af Examen artium i ſine Enkelthеder vil blive Gjenſtand for Forhandlinger i Lærermøderne, maa jeg gjøre opmærkſom paa en Forandring i Reglementet, for hvilken der ikke er anført Grunde i de af Kommisſionen tilføiede Bemærkninger. Kommisſionen vil nemlig, at de, der ſkulle prøves, herefter atter kun ſkulle behandle 1 Opgave i Norſk. Jeg kan ikke ſe nogen anden Grund til denne Forandring end den, at Bedømmelſen af de nye tilkomne ſkriftlige Opgaver betydelig vil forøge Examensdeputationens Arbeide. Naar Kommisſionen vil, at Artianeren ſkal have frit Valg iblandt 2 eller 3 Opgaver i Norſk, maa den vel anſe denne Frihed for en ſaa væſentlig Lettelſe for ham, at han neppe vil udſættes for tilſyneladende at vise mindre Modenhed, end han virkelig beſidder. Men det forekommer mig, at netop dette frie Valg maa gjøre Faren endnu ſtørre, end den var, forinden det nu gjældende Reglement paabød 2 Prøver. Skal han nemlig paa Stedet vælge imellem 2 eller flere Opgaver, ſaa maa han jo foreløbig ſætte ſig ind i dem begge eller alle, og ved dette Arbeide i Forening med Afveiningen af de forſkjellige Opgavers Vanſkelighed vil allerede megen Kraft blive opbrugt. I den Alder har man ogſaa ſjelden den Modenhed, at man tilfulde kan bedømme Vanſkelighederne ved en Opgave, førend man for Alvor har givet ſig i Færd med Behandlingen. Kommer han nu under Udarbeidelſen til den Overbevisning, at Valget er uheldig, og der fremdeles er Adgang til Omvalg, ſaa vil dog atter megen Kraft være ſpilt. Har der nu oprindelig været 3 Opgaver at vælge imellem, ſaa maa han paany henvende ſin Opmærkſomhed paa begge de tilbageſtaaende. Aandsfriſkheden vil da omſider være afløſt af fuldſtændig Mathed, ligeſom Tiden vil være ſaa langt fremſkreden, at ikke engang de matte Tankers Indklædning vil tilfredsſtille de Fordringer, ſom Kommisſionen vil have gjort gjældende ved Afgangen fra Fællesſkolen. Man kunde viſtnok ſige, at Stileprøven netop derved vilde blive en ſand Modenhedsprøve; men denne kom da i ethvert Fald til at gjælde Modenhed i en anden

Retning end den, hvori man hidtil har krævet den hos Artianerne. Anderledes forholder det sig naturligvis med Valgfriheden der, hvor det gjælder ved Prøven at vise bestemte Fagkundskaber. Der vil Examinanden let kunne se, hvad han kan, og hvad han ikke kan.

Lillehammer den 27de April 1866.

Ærbødigst
H. E. Kinck.

Bilag C til Lillehammers Skoles Betænkning angaaende Undervisningskommissionens Udkast af 23de November 1865.

Efter Rektors Opfordring skal jeg med Skolens Betænkning over den i Anledning af den høiere Skoles Omordning nedsatte Kommissions Forslag lade medfølge et Par Bemærkninger, som jeg i sidste Lærermøde i Anledning af denne Sag fandt mig foranlediget til at fremsætte angaaende Religionsundervisningen, saaledes som den vilde blive efter den af Kommissionen foreslaaede Plan.

Kommer man efter den foreslaaede Ordning til at vinde Noget i andre Retninger, saa troer jeg ikke det kan siges for Religionsundervisningens Vedkommende; thi ikke blot er denne for de øverste Klasser (Gymnasiet) beklippet i væsentligt Mon, men dettes (Gymnasiets) skarpe Adskillelse fra den saakaldte „Fællesskole" gjør det nødvendigt at bringe den til en Afslutning i denne, hvorved Stoffet der ikke blot stærkt sammenhobes, men ogsaa forlægges i sin Helhed til en Alder, hvor ialfald en væsentlig Del deraf efter min Opfatning ikke passer.

Hvad Stofmængdens Sammenhobning i „Fællesskolen," eller m. a. O. de Fordringer, som i Kommissionens Udkast gjøres til dens enkelte Klasser, angaar, da troer jeg at have Lærercollegiets Consens ialfald for de første Klassers Vedkommende, naar jeg tillader mig at betvivle deres Udførbarhed. Efter nærmere Samraad med min Collega, som for Tiden besørger Religionsundervisningen i de Klasser, som svare til de

to første i Kommissionens nye Plan, ere vi blevne enige om, at, selv om Udtrykket „den hellige Historie gjennemgaaes i sin Helhed" er høist relativt at forstaa, kunne vi ikke være enige med Kommissionen i at kræve Nogetsombelst i sin Helhed i den første Klasse; vi kunne ikke skjønne rettere, end at det vil være rettest i den Klasse (9 Aars Alder) at holde sig blot til Begyndelsen og ogsaa det kun stykkevis, saa meget mere som den hellige Histories Begyndelse ogsaa bedst egner sig til mundtlige Fortællinger, en Meddelelsesmaade, som vi erkjende for den ene rette i denne Klasse. Vi kunne følgelig ikke tiltræde Kommissionens Mening, naar den foreslaar her at bruge en „Lærebog til Veiledning, og stadig Benyttelse af de hellige Skrifter." Vi opfatte nemlig den mundtlige Undervisning i denne Klasse som Forberedelse og Dygtiggjørelse til en frugtbar Læsning af det samme senere. Vi finde det fremdeles utilraadeligt, at man i 2den Klasse (10 Aars Alder) begynder med en „større Bibelhistorie;" vi holde meget mere ogsaa her paa Lærerens mundtlige Fortælling, — der da maatte hente brugbare Stykker fra det hele tilbagestaaende bibelhistoriske Felt, hvis ikke Forholdene ere som her, hvor man i 2den Klasse ofte har Drenge, der gaa til Konfirmation, og hvor man af den Grund har maattet indføre en liden Lærebog. Ogsaa i „Fællesskolens" følgende Klasser turde det være vanskeligt at naa det af Kommissionen opstillede Maal, navnlig at faa nogen Tid tilovers til Læsning af Bibelen, at domme efter Tingenes Gang for Nærværende med det samme Antal Timer, saa meget mere som Disciplene ville komme til at gaa til de sværere Ting 1 Aar yngre end nu. Og her kommer jeg til det andet Punkt, Stoffets Forlæggelse til en yngre Alder. Jeg tænker her hovedsagelig paa Religionslæren eller den saakaldte Forklaring. Det er dennes Opgave at give Læseren, Disciplen, de christelige Troessandheder som een Sandhed, altsaa de enkelte Læresætninger saaledes sammenstillede, at de for Erkjendelsen godtgjøre sin indre lige Sammenhæng og Organisme, og saaledes fremstillede, at de mulige Vildfarelser kunne have et kort men klart Korrectiv. „Forklaringen" er derfor bestemt for og anlagt paa saadanne,

ſom ſtaa paa Overgangen til den chriſtelige Myndighedsalder, Konfirmander, ſom paa Grund af denne ſin Stilling baade have Trang til og Evne til en ſaadan Erkjendelſe; men det er ingenlunde Tilfældet med Børn. Allerede under Skolens nuværende Ordning gaar ingen Religionstime hen, uden at Lærer ſaavelſom Diſciplene tungt føle, at den Bog ikke er for dem; jeg behøver blot pege paa den pſychologiſke Selvbetragtning, ſom „Forklaringen“ eller enhver lignende Fremſtilling gjør Regning paa, og de indre Proceſſer, ſom i den behandles, for at godtgjøre dette; men endnu tungere vil dette føles, naar man, ſom Kommisſionen foreſlaar, ſkal tage fat paa dette endnu et Aar tidligere. Et Barn paa 11 Aar har hverken Trang til en ſaadan expliceret Erkjendelſe, ſom Forklaringen giver, eller Evne til paa en frugtbar Maade at tilegne ſig den eller beholde Stoffet til en modnere Alder, om man end kunde indtil videre lægge det ind i det ſom en død Byrde; thi det er netop Modenheden, ſom mangler. Det ſiger ſig da ſelv, at Udbyttet af det tunge Arbeide med den ſyſtematiſke Fremſtilling er for de Smaa intet og for de Store — intet d. e. af det Tilſigtede; det Eneſte bliver vel, at de have havt en anſtrengt Øvelſe i at tænke; men dertil er ikke Religionen. Under de nuværende Skoleforholde bødes paa denne „Übelſtand“ for de Studerendes Vedkommende derved, at Religionslæren paany gjennemgaaes i dens organiſk-artikulerede Sammenhæng i de øverſte Klaſſer, altſaa i den rette Alder (hvorunder Læreren har god Anledning til at ſe hvor fuldſtændig den i Barndommen erhvervede ſyſtematiſke Religionskundſkab igjen er fordunſtet); men dette ſkal efter den foreſlaaede Ordning bortfalde, hvilket jeg maatte høilig beklage, og hvortil jeg ikke kan give min Stemme. Der henviſes rigtignok til, at Kirkehiſtorien og Gjennemgaaelſen af Dele af det nye Teſtamente vil give et Ækvivalent, idet diſſe give Anledning til fornyet Behandling af enkelte Lærepunkter; men ſom Ækvivalent kan det ikke gjælde; thi vi havde dette før ogſaa, og uden at tale om, at de Lærepunkter, ſom paa den Maade kunde opfriſkes i Erindringen, vilde være høiſt enkelte, ſaa gik man dog tilfulde glip af Troeslærens Fremſtilling i

dens indre organiske Enhed og inderlige Sammenhæren som Led: een Kjæde, hvilket er Hovedsagen ved denne Undervisning, og hvorpaa jeg lægger en overmaade stor Vægt især i vor Tid; uden dette vil Troeslæren staa som et Konglomerat af uformidlede, dogmatiske Satser, der allerede som saadanne ere det tænkende Menneske, der er vant til at søge og finde Systemets Enhed i alle andre Ting, en Byrde, hvoraf Enhver lettelig vil overtale sig til at bortkaste, om ikke ligefrem det Hele saa dog det, hvis Forbindelse med det øvrige synes ham løselst, uden at føle, at det Hele derved omstyrtes, Noget, hvortil der allerede ligger en Tendens i Tiden. Det forekommer mig desuden, at man til den Mand, som skal staa over Massens Niveau i Erkjendelsens forskjellige Grene forøvrigt, maa stille den Fordring, at han ogsaa i den ovenfor antydede Retning skal være hævet over dette, og netop i denne; thi intet Andet er i samme Grad et Almenanliggende.

Jeg skal hertil kun føie den Bemærkning, at jeg ikke veed, om Alt i Kommissionens Forslag, hvis det approberes, er lige bindende, eller om Noget kan tages blot som Vink, f. Ex. Antydningerne af Methode og Stoffets Fordeling paa de forskjellige Klasser, Søndagstexternes Gjennemgaaelse i Fællesskolens 4de Klasse o. s. v. Istedetfor det sidstnævnte skulde jeg foretrække Læsning og Gjennemgaaelse af et sammenhængende Afsnit eller Skrift. Iøvrigt vilde en vis Grad af Frihed for Læreren være ønskelig.

Efter Ovenstaaende maa jeg altsaa ønske en Ordning, hvorved Religionsundervisningen i Skolen bedre kunde svare til sin Bestemmelse end det foreliggende Forslag tillader. Med Hensyn til Sagen i sin Helhed, da kan jeg ikke indse den tvingende Nødvendighed af en saa gjennemgribende Forandring af det hele Skolevæsen, som den foreslaaede. Det forekommer mig, at de væsentligste af de Fordele, som man søger ved den nye Ordning, maatte kunne opnaaes ved at lempe paa den gamle, og den Indskrænkning, som Græsken vil komme til at lide, er for mig en væsentlig Grund mere til at holde paa det Gamle. Men skal jeg nødvendig vælge mellem Kommissionens og de to

herfra kommende modificerede Forslag, saa maa jeg give Hr. Overlærer Nilsens Fortrinet.

Lillehammer den 14de Mai 1866.

A. Landstad,
Adjunct.

Enig med Adjunkt Landstad hvad Religionsundervisningen angaar, men henholder mig forøvrigt til hvad af Overlærer Nilsen bemærket.

Herman Meinich,
Timelærer.

O. Til Ephoratet for Skiens lærde og Realskole.

Herved fremsendes den ved det ærede Ephorats Skrivelse af 28de Decbr. f. A. Skolens Lærere afgivne Erklæring over det Udkast, som var fremkommet fra den ved de kongelige Resolutioner af 14de Febr. og 28de April f. A. nedsatte Commission, der havde at behandle Spørgsmaalet om den hensigtsmæssigste Ordning af vort Lands høiere Skolevæsen.

Med Hensyn til at denne Erklæring, hvorom der under 18de f. M. er gjort Paamindelse af det ærede Ephorat i Henhold til Kirke-Departementets Skrivelse af 16de næstforhen, fremkommer saa sent, skulde jeg tillade mig at gjøre opmærksom paa for mit eget Vedkommende, at jeg efter mit personlige Forhold til Commissionens Udkast, saaledes som vedlagte Afskrift af Lærernes Forhandlings-Protokol viser, ikke har deltaget i Lærercollegiets endelige Betænkning og dens Affattelse. Dernæst skal jeg i Anledning af, at der er hengaaet en lang Tid imellem Afslutningen af Lærercollegiets Overveielse og Erklæringens endelige Redaktion oplyse, at den af Lærerne, hvem det var overdraget at gjøre Udkast til Betænkningen, ved Sygelighed og flere tilstødende Omstændigheder, er bleven hindret fra at fuldføre Arbeidet i betimelig Tid.

Skiens lærde og Realskole den 11te Juli 1866.

Ærbødigst
H. J. Hammer.

Afskrift af Forhandlings-Protokollen for Lærerne ved Skiens lærde og Realskole.

Aar 1866 den 27de Februar vare Skolens Lærere samlede for-ifølge Eforatets Skrivelse af 28de Decbr. f. A. at tage under Behandling og Discussion et Udkast til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, som er fremkommen fra den ved kgl. Resolution af 14de Februar 1865 nedsatte Skolecommission. Af bemeldte Udkast var fremsendt 6 Exemplarer, som i Mellemtiden havde cirkuleret blandt Lærerne. Rektor Hammer tilkjendegav, at han ansaa det for en Selvfølge, at han som Medlem af den nævnte Commission ikke deltager i den endelige Betænkning over det Arbeide, som nu foreligger til Bedømmelse; derimod ansaa han det for hensigtsmæssigt at overvære Forhandlingerne for at anhøre Discussionen og meddele mulige Oplysninger.

Man discutterede Sagen i sin Almindelighed og udsatte den videre Behandling til den følgende Dag.

H. J. Hammer. B. Stoltenberg. H. Arentz.
P. Holfeldt. Aug. Arctander. Abr. Andersen.
Ole Nielsen. A. Jynge.

Den følgende Dag vare Lærerne samlede og fortsatte Discussionen, som dreiede sig om Maalet og Undervisningsplanen for en Del af Fagene i Fællesskolen. Adjunkt Andersen var fraværende.

Aug. Arctander. B. Stoltenberg. H. Arentz.
Ole Nielsen. P. Holfeldt. A. Jynge.

Den 9de og 16de Marts fortsattes Discussionen. Cand. Jynge var fraværende under det første Møde. Et Udkast til den endelige Redaktion blev udsat til et senere Møde.

H. Arentz. B. Stoltenberg. P. Holfeldt.
Aug. Arctander. Abr. Andersen. Ole Nielsen.
A. Jynge.

In fidem
H. J. Hammer.

Erklæring fra Skiens lærde og Realskole i Anledning af den ved Resolutioner af 14de Februar og 28de April f. A. nedsatte Kommissions Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

Ved Ephoratets Skrivelse af 28de Decbr. f. A. er det paalagt Lærerkollegiet ved denne Skole at afgive Erklæring angaaende et Forslag til forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, fremsat af den i dette Diemed ved kgl. Resolutioner af 14de Februar og 28de April f. A. nedsatte Kommission.

Forelobig bemærkes, at Rektor Hammer vel har været tilstede under Forhandlingerne, men, som Medlem af Kommissionen ikke deltaget i Stemmegivningen eller i Affattelsen af denne Erklæring.

Hvad Forholdene ved denne Skole angaar, maa det indrømmes, at Kombinationen af den lærde Skole med Borgerskolen ikke har baaret de Frugter med Hensyn til den høiere Realdannelse, som man havde for Die, idet en stor Del af Disciplene, navnlig af dem, som agte at gaa over i det borgerlige Liv, udgaa af Skolen forinden den Realdannelse, som Skolen er beregnet paa at yde, er afsluttet, ja allerede i Fællesklasserne, og ved Opflyttelsen i de høiere Klasser det overveiende Flertal, uagtet de høiere Skolepenge, vælger den lærde Undervisning, saa at af de 59 Disciple, som fortiden ere i de høiere Klasser, der blot ere 4 Realelever, hvoraf 1 i den øverste Realklasse, og denne har desuden et Aarstid tidligere staaet tom.

Aarsagerne dertil ere forskjellige og ligge ikke alle i Skoleplanen. Den større Frihed med Hensyn til Valget af Livsstilling, navnlig den næsten udelukkende Adgang til Statens Embeder, som den klassiske Dannelse giver, er et Moment af væsentlig Indflydelse. Men idet saaledes de bedre Hoveder, og de, hvis Forældre ere i en nogenlunde comfortabel Stilling, vælger Latinklasserne, virker dette ved Exemplets Magt forstærkende, ligesom det heller ikke kan være uden Indflydelse paa Realundervisningen, hvis Maal saaledes maa sættes lavere, end man ellers var berettiget til at fordre. Men paa den an-

den Side er det ikke at negte, at Fællesundervisningen i flere Fag, efterat Delingen allerede er indtraadt, bar sine store Misligheder, efterſom den for Realelevernes Vedkommende maa være beregnet paa at give et nogenlunde afſluttet Heelt, medens den for Latinklaſſernes Diſciple, hvis Kurſus er to Aar længere, maa lempes efter det øvrige Undervisningsſtof, ikke at tale om, at Fordringerne til Examen artium ogſaa paa Diſciplene udøve ſin Indflydelſe. Man er derfor nødſaget til at lempe paa Fordringerne til begge Sider, og naar tillige de oven antydede Omſtændigheder tages i Betragtning, er det let forklarligt, at Henſynet til Realeleverne, der danne en forſvindende Minoritet, ikke kan være det overveiende.

Adjunkt Holfeldt lægger i Særdeleshed Vægt paa denne Omſtændighed og er af den Formening, at de paaankede Misligheder ville kunne hæves og den nærværende Ordning bibeholdes, naar man ved Fællesundervisningens Ophør, omtrent 12te Aars Aldersgrændſe, fuldſtændig adſkilte Latinklaſſerne fra Realklaſſerne, hvorved man med Frihed og uhindret af fremmede Henſyn kunde indrette Undervisningsplanen efter begges Tarv paa en Maade, ſom ſvarer til Elevernes forſkjellige Beſtemmelſe og Tidens Fordringer.

Skolens øvrige Lærere ere viſtnok enige i, at en ſaadan fuldſtændig Adſkillelſe er ønſkelig, men Spørgsmaalet er, naar den bør indtræde, ligeſom man ogſaa er i Tvivl om, at en ſaadan Forholdsregel, iſoleret, vil være iſtand til at give Realdannelſen det ønſkelige Opſving. Man gaar ud fra den Forudſætning, at den nærværende Kombination ikke alene er ſkeet af økonomiſke Henſyn og ſom et Forſøg paa at holde de daværende lærde Skoler oppe, ſom paa den Tid Kombinationen fandt Sted, førte et henſygnende Liv, men at der virkelig for denne ligger en ſund Tanke til Grund, hvorvel Gjennemførelſen af denne ikke har været fri for Misgreb. Foruden det, at en excluſiv Dannelſe, beregnet paa en ſpeciel Livsretning, allerede fra de tidligere Aar, da den Unges Anlæg endnu ligge i Svøbet og Andre maa beſtemme for ham og derved mere ledes af ydre Henſyn end af det, ſom egentlig bør være det Afgjø-

rende, men som endnu ikke er kommen tilsyne, i det Hele eller i mange Tilfælde virke forkvaklende paa Individualiteten og Charakteren, kan og bør man ikke opgive Tanken om, at det er muligt af Nutidens rige Dannelsesstof at udsondre, hvad der paa engang kan være Grundlaget for en høiere Dannelse for dem, der umiddelbar træde ud i Livets praktiske Sysler, og tillige tjene som en Forberedelse til en senere høiere Undervisning i en speciel Retning i en af de Afgreninger, i hvilke Tidens Stræben ytrer sig, — i den, der søger at bevare Kontinuiteten med Fortiden og beherske dens rige Arv, og i den, som mere uafhængig fæster sin Fod i Nutiden og søger at klare dens Forhold og Naturens Phænomener, — Retninger, hvoraf vel ingen kan holdes rent ud fra hinanden, men hvoraf hver enkelt i de særskilte Undervisningsanstalter danne det overveiende Element, som begge i lige Grad have Krav paa Statsstyrelsens Omhu, og som i deres forskjellige Repræsentanter giver Kulturlivet Fylde og Indhold.

Men dersom et saadant fælles Grundlag for den høiere Undervisning kan udvindes, uden at lede til Overfladiskhed og Polyhistori, er dette ikke alene i økonomisk Henseende et Hensyn, som altid vil have en væsentlig Betydning, men ogsaa i sig selv og, med Hensyn til den Unges Fremtid og Frihed i Valget af Livsbestemmelse, af en saa iøinefaldende Betydning, at en nærmere Udvikling maa anses overflødig. Som et Moment skal man blot fremhæve det Ønskelige i, at Landets Ungdom, saameget som Omstændighederne tillade det, opdrages i Fællesskabet, og at den senere nødvendige Sondring ikke indtræder allerede i Barnealderen. Men en nødvendig Forudsætning for dette er, at Fællesundervisningen maa udstrækkes til en høiere Aldersgrændse, end efter den nærværende Ordning, saa at Forgreningen indtræder senere og paa en fuldstændigere Maade.

Saaledes tiltræder Pluraliteten af Skolens Lærere aldeles Hovedtanken i det af den kgl. Kommission fremsatte Forslag, ligesom man heller ikke har noget at erindre med Hensyn til den Aldersgrændse, ved hvilken Fællesundervisningen normalt

kan anſees afſluttet. Man ſkal dernæſt gaa over til den foreſlaaede Undervisningsplan og de enkelte Partier af ſamme. Undervisningsſtoffet maa i det Hele anſees givet. Spørgsmaalet bliver da om dets henſigtsmæssige Ordning, ſaaledes, at hvert Fag optræder i ſin relative Betydning.

Sprogundervisningen vil ſtedſe afgive et væſentligt Moment. Foruden Modersmaalet har Kommisſionen opſtillet 1. Tydſk, 2. Latin eller Engelſk ſom alternative Fag, 3. Franſk, ſaa at der med Hensyn til de to første Grupper er lagt an paa en større Grundighed, og med Hensyn til Franſk, ſom først optræder i 5te Klaſſe med et toaarigt Kurſus og tre Timers ugentlig Undervisning, og desuden blot er obligatoriſk for dem, der agte at fortſætte ſine Studier i et Gymnaſium, har man i dette Sprog tænkt ſig et Grundlag, hvorpaa videre kan bygges, forſaavidt Forhold og Omſtændigheder dertil give Anledning.

Idet ſaaledes Undervisningen væſentligſt er indſtrænket til to fremmede Sprog, og ved det Timeantal, der er disſe tillagt, kan man gjøre Regning paa, at et nogenlunde fuldſtændigt Kjendſkab til disſe vil kunne opnaaes, og at dette ikke vil være uden Frugt for Livet. Med Hensyn til den Stilling Tydſk indtager i Planen kan Intet være at bemærke. Men naar dette optræder allerede paa Undervisningens første Trin med ſex ugentlige Timer, og er ſat i umiddelbar Forbindelſe med Modersmaalet i den Hensigt dermed at klargjøre de grammatiſke Kathegorier og vække Sandſen for Sproganalogier, nærer man nogen Tvivl om Hensigtsmæssigheden af denne Ordning, idet man ikke er uden Frygt for, at et ſaadant Fællesſkab af to nærbeſlægtede Sprog i den tidligere Alder kan hos den Unge ſvække Sandſen for Modersmaalets Renhed. Man henſtiller derfor, at Undervisningen i Tydſk udſættes noget f. Ex. et Aar, hvorved formentlig den større Intenſitet, hvormed Undervisningen kan drives, tilfulde vil opveie Tabet af Tid.

Naar derimod Engelſk og Latin er ſat ſom alternative Fag, er dette ved første Diekaſt noget paafaldende. Der har

ogsaa i Lærerkollegiet været fremsat forskjellige Meninger om det Rigtige deri.

Adjunkt Arctander har antaget, at Undervisningen i Latin bør være obligatorisk. En saadan Valgfrihed, som af Kommissionen er foreslaaet, strider mod Fællesskolens Princip, og er ogsaa i andre Henseender betænkelig. Naar han da erklærer sig for Latinen, er det væsentligst paa Grund af det større Udbytte i formativ Henseende, som Beskjæftigelsen med et Sprog med uddannede Former afgiver, og hvis Frugt ikke gaar tabt, selv om der ikke skulde være Anledning til direkte at bygge videre paa det erhvervede Grundlag. Men selv med Hensyn til et mere umiddelbart praktisk Formaal, vil et nogenlunde grundigt Studium af et Sprog, som gjennem saamange Sekler ligetil over Midten af forrige Aarhundrede har været det almindelige Meddelelsesmiddel for Europas Videnskabelighed, og som derfor endnu paa saa mange Maader som i Terminologier, Citater og ellers træder En imøde, ikke være uden Nytte. Ja man vil ikke rigtig kunde nyde vor Literaturs Vitterhedsværker fra forrige Aarhundrede uden noget Kjendskab til dette Sprog.

Adjunkt Holfeldt er derimod af den Mening, at Latinen ikke hører hjemme i Fællesskolen og bør henvises til et senere Specialstudium, hvortil der efter det Timetal, der i Gymnasiet er indrømmet de saakaldte klassiske Sprog, maa være tilstrækkelig Tid. Hvormeget end Gjenoptagelsen af de saakaldte klassiske Studier i sin Tid kan have bidraget til at grundlægge den nærværende europæiske Kultur, har denne dog frigjort sig fra sin tidligere Forudsætning, ligesom Nutidens Literatur i alle sine Retninger og i sine bedste Frembringelser langt hæver sig over den gamle klassiske ved et rigere Indhold, en dybere Opfatning og en dertil svarende Fremstilling. Og naar Dannelsens Frugt skal bestaa i Aandens Frigjørelse og Herredømme over Stoffet, vil den nyere Literatur dertil afgive et langt mere virksomt Incitament end den klassiske nogensinde har været istand til. Han kan derfor ikke erkjende, at denne indgaar som et nødvendigt Incitament i den almindelige Dannelse, og den Tid, som dertil maa anvendes, for at noget Udbytte skal kunne udvindes,

vil efter hans Mening langt hensigtsmæssigere kunne benyttes til at aabne Adgangen til Nutidens Skatte, uden Hensyn til den større praktiske Nytte i andre Henseender.

Skolens øvrige Lærere, der helde mere eller mindre til den ene eller den anden af disse Retninger, har dog troet at burde ackviescere ved Kommissionens Forslag, uagtet den foreslaaede Valgfrihed erkjendes at være et Brud paa Fællesskolens Princip. Pluraliteten skulde dog ikke tage i Betænkning at at slutte sig til Adjunkt Arctander, hvis Fællesskolens Bestemmelse blot var at danne Forberedelsen til et paafølgende høiere Studium. Men da den tillige skal være en Dannelsesskole for dem, der umiddelbar træde over til de almindelige borgerlige Syssler, erkjende de Nødvendigheden af, at der ved Siden af Latinen tilbydes Adgang til et paa en mere umiddelbar praktisk Anvendelighed beregnet Studium, idet de villigen indrømme, at Undervisningen selv i et formfattigt Sprog og uden at paatvinge det Kathegorier, som det ikke har, kan drives paa en ogsaa i formativ Henseende frugtbringende Maade.

Forøvrigt har man været i Tvivl, om ikke Engelsk og Fransk bør skifte den Plads, de indtage i Planen, da Fransk i en høiere Grad er et Verdensprog end Engelsk, som man desuden lettere vil kunne tilegne sig.

Med Hensyn til Timetallets Fordeling paa de forskjellige Fag og den i en temmelig smaalig Detail gaaende Undervisningsplan, kunde der i det Enkelte være Adskilligt at bemærke. Da det dog formentlig ikke kan være Hensigten at fastslaa disse Enkeltheder, der vel rettest, forsaavidt de dertil maatte egne sig, vil blive Gjenstand for reglementariske Bestemmelser, der kunne afændres efter Tid og Omstændigheder, skal man ikke videre indlade sig derpaa. I det Hele anseés Fordringerne i Detaillen at være spændte vel høit og for en Del at forudsætte nye og efter Planen indrettede Lærebøger. Saaledes har blandt andet Lærcren i Geografi erklæret, at han ikke tror at kunne slippe ud med den dette Fag tilmaalte Tid ved Benyttelsen af den hidtil anvendte Lærebog. Ligesaa anser Arentz, som mangeaarig Lærer i Mathematik, sig berettiget til at afgive den Er-

klæring, at uagtet den forudgaaende Konstruktionstegning er den til theoretisk Geometri anslaaede Tid for kort, dersom Stoffet skal tilegnes og kunne reproduceres, dersom man ikke indskrænker sig til saadanne Sætninger, som ere absolut nødvendige til at opnaa den fornødne Sammenhæng og Anskuelighed til at begrunde Konstruktionerne og opnaa den Bestemthed, som er fornøden for Kalkulen.

Forsaavidt det for hvert Skolefag fastsatte Maal angaar, vil dette i Almindelighed ikke kunne sættes lavere, hvis Undervisningen i Virkeligheden skal give noget Udbytte.

Ved Fællesskolens Afslutning indtræder efter Kommissionens Forslag en Tvedeling, idet de Disciple, som agte at fortsætte deres videnskabelige Bane, kunne vælge mellem Latin- og Realgymnasiet. Med Hensyn hertil har man ytret sig i det Foregaaende, og skal her bemærke, at, hvorvel den Tendents hos vort Folk, at see den til Statstjenesten, som en tryg Tilflugtshavn, neppe fortjener Opmuntring, det vil blive nødvendigt, at aabne Adgang til visse af Statens Embeder i en temmelig vid Udstrækning for dem, der have gjennemgaaet Fordannelsen i et Realgymnasium, forsaavidt Statsstyrelsen ellers anseer Udbredelsen af den Slags Kundskaber ønskelig.

Dels for at muliggjøre Indførelsen af et nyt Lærefag (Oldnorsk), dels for at kunne ofre en større Kraft og en mere sammenhængende Tid paa de Fag, der ansees for de forskjellige Indretningers Tyngdepunkt, har Kommissionen tænkt sig, at i enkelte Fag, navnlig Tydsk, Geografi og de første Elementer i Mathematik, vil der i Fællesskolen være lagt en saa fuldstændigt Grundlag, at de kunne udelukkes af Lærecyklen i Gymnasierne. Ligesom der til Religionsundervisningen blot er indrømmet en Times ugentlig Undervisning.

Hvorvidt det er berettiget at udelukke to for den almindelige Dannelse saa vigtige Fag, som Tydsk og Geografi, fra den høiere Dannelsescyklus, at indskrænke Undervisningen i Religion saaledes, som anført, samt at indskrænke Fransk i Latingymnasiet til to Timer ugentlig, har været underkastet Tvivl. Hvad specielt Religionsundervisningen angaar, har Adjunkt Holfeldt

erklæret, at forsaavidt der ikke kan indrømmes dette Fag et større Timetal, var det bedre at sløife det rent, og han saavel som Adjunkt Andersen og Timelærer Nielsen anser det absolut umuligt at gjennemgaa i den tilmaalte Tid det opgivne Stof paa en saadan Maade, som i Planen er forlangt. I ethvert Fald vil det efter deres Formening være nødvendigt at indskrænke den statariske Læsning i det nye Testamente til et Evangelium. Ogsaa Adjunkt Arktander erklærer sig for en Udvidelse af Religionsundervisningen i Henhold til en Erklæring, han tidligere har havt Anledning til at afgive.

For at opnaa en mere harmonisk Udvikling vilde det da være nødvendigt at foretage Indskrænkninger i andre Retninger. Da det ikke er Meningen at udvide Læsningen af de latinske Klassikere udover det hidtil bestemte Maal, og Indførelsen af latinsk Stil som særegent Examensfag maa betragtes som et Tilbageskridt, antager en Fraktion af Lærerkollegiet, bestaaende af Adjunkterne Holfeldt og Arctander samt Timelærer Nielsen, at der ingen Grund er til at indrømme dette Fag flere Timer i Latingymnasiet end der hidtil har været anseet tilstrækkelig, især naar der tages Hensyn til den Stilling, dette Fag efter Kommissionens Forslag indtager i Fællesskolen. Hvad angaar Optagelsen af Oldnorsk i Undervisningscyklussen, erklære samtlige Skolens Lærere, med Undtagelse af Arentz og Arctander, sig derimod, eftersom de med al Anerkjendelse af dette Studiums Betydning ikke skjønne, at der kan gives Plads for det uden at fortrænge andre mere nødvendige Undervisningsgjenstande. Dette Fag bør, som hidtil, være Gjenstand for Universitetsstudiet, og det er ikke at befrygte, at Interessen for det skal kjølne, om det end ikke tvinges ind i en Kreds, hvor en saadan Specialitet ikke hører hjemme. Heller ikke er det bekjendt, at til Exempel Angelsaxisk, hvoraf der dog existerer betydelige sproglige Monumenter, er gjort til specielt Studium i de høiere engelske Dannelsesanstalter. Naar Arentz og Arctander her slutte sig til Kommissionen, ere de ledede dertil af Oldnorskens store nationale og videnskabelige Betydning. Som et germanisk Sprog i en mere oprindelig Form vil man i dette og ved de Sammen-

ligninger, dets Studium give Anledning til, erkjende Enheden mellem denne store Sprogstammes forskjellige Afgreninger, og meget, som i vort nærværende Sprog staar som afrevne Fragmenter, vil i dette finde sin Forklaring. Om end med afslidte Former lever Sproget i sin lexikalske Rigdom i vore Almuedialekter. Ved den nationale Duft, som derfra aander os imøde, vil dets Studium befordre Sandsen for Modersmaalets Renhed og ved en smagfuld Anvendelse af Ordforraadet tjene til dets Berigelse. Det vil derfor efter disse Læreres Formening være ønskeligt, at Kjendskab til Oldsproget bliver mere udbredt, og den derpaa anvendte Tid kan ikke ansees spildt.

Med Undtagelse af denne Specialitet slutter Pluraliteten af Skolens Lærere sig til Kommissionens Forslag. Forsaavidt det maa ansees hensigtsmæssigt, at visse Fag afsluttes i Fællesskolen, i hvilken Henseende man henholder sig til Kommissionen; kan Tanken ikke lettelig ledes paa andre end Geografi og Tydsk. Om Mathematik kan der ikke være Talen, eftersom dette Fags Studium tænkes fortsat med megen Intensitet og det i Fællesskolen lagte Grundlag i Elementerne maa ansees tilstrækkelig befæstet til derpaa at bygge videre. Og om end Tydsk ikke optræder i Gymnasierne som en særegen Læregjenstand med særskilte dette Fag tillagte Timer, følger ikke deraf, at dette Sprog lægges paa Hylden, eftersom der vel ogsaa i Gymnasierne vil være Anledning til at grundfæste og udvide den erhvervede Kundskab. Hvad Geografi angaar, udfordres neppe mere til almindelig Dannelse, end hvad Fællesskolen kan yde.

Ved Bortfaldelsen af disse Fag kan Tid og Kræfter anvendes paa dem, der danne Tyngdepunktet i de forskjellige Undervisningsanstalter. Begge ere de paa en vis Maade ensidige, men de spalte sig i et Punkt, hvor de forskjellige Retninger træde ud fra hinanden og den Enes Ensidighed finder i den anden sit Komplement, og erstattes ved den større Grundighed. Hvad specielt latinsk Stil angaar, maa det i Latinen ikke ansees mindre nødvendigt end i de øvrige Sprog, at anvises til at efterdanne Sprogets Udtryksmaade og Vendinger, ikke for

at tale og skrive det, hvortil der nuomstunder er liden Anledning, men for at opnaa den fornødne Indsigt og Grundighed. Og findes det fornødent at anstille saadanne Øvelser, indsees ikke, hvad der kan være at indvende mod, at der aflægges Prøve paa, hvorvidt Disciplene have bragt det. Hertil kommer, at Fordringerne ikke ere spendte høit, da man ved Optagelseseksamen ved Universitetet vil kunne bestaa med Charakteren „Maadelig" for dette Fag.

Med Hensyn til Undervisningscyklussen i Realgymnasiet savner man den fornødne Erfaring til derom at ytre sig. Forsaavidt Optagelsen af Oldnorsk angaar, henholder man sig til det Foregaaende, ligesom man er i Tvivl om Rigtigheden af, at Delingen i Latin- og Engelsklinien her fortsættes, et Expedient, som Kommissionen synes at have valgt for at opnaa Kontinuitet med Fællesskolen. Dog synes Latin ikke at høre hjemme paa dette Stadium, og ved den Aandsmodenhed, som kan forudsættes opnaaet, ville formentlig de Disciple, som i Fællesskolen ikke have lagt sig efter Engelsk, snart komme saavidt, at de nogenlunde kunne følge med. Hvad de mathematisk-physiske Fag angaar, har Kommissionen formodentlig havt for Øie Planen for Krigsskolerne og hvad der i disse præsteres. Det er dog muligt, at den er gaaet noget vidt, og man skal henstille, om det ikke maatte være rigtigt i Naturlæren at indskrænke sig til en mere grundig Kundskab i Dynamiken og Varmelæren, og lade sig nøie med en kursorisk Oversigt over de optiske og elektromagnetiske Phænomener. Blandt de optagne Lære-Gjenstande savner Arentz Statsøkonomi.

Hvad Proverne ved Optagelseseksamen ved Universitetet angaar, er der vakt Betænkelighed mod, at en utilfredsstillende Besvarelse af de mathematiske Opgaver absolut rejicerer.

I det Hele og i Henhold til det Anbragte antager saaledes Lærerkollegiets Pluralitet, at Kommissionens Arbeide danner et tilfredsstillende Grundlag for Ordningen af det høiere Undervisningsvæsen i vort Land.

Skien den 10de Juli 1866.

B. Stoltenberg. H. Arentz. P. Holfeldt. A. Jynge. Aug. Arctander. Ole Nielsen. Abr. Andersen.

P. Fra Ephoratet for Drammens lærde og Realskole.

Idet Ephoratet i Anledning af det kongelige Departements Skrivelser af 16de December f. A. og 16de f. M. herved giver sig den Ære at fremsende de med Rektors Skrivelse af 9de f. M. modtagne 6 Stkr. Betænkninger fra Rektor og øvrige Lærere ved Drammens lærde og Realskole angaaende det af vedkommende kongelige Kommission afgivne Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, tillader Ephoratets Medlem, undertegnede Amtmand Breder, sig at bemærke, at hans øvrige Embedsforretninger ikke have levnet ham Tid til efter de modtagne Erklæringer at skjænke Sagen saadan Overveielse, som er nødvendig, for at han over samme kan afgive Betænkning. Da Sagen er omerindret af det kongelige Departement, finder han dog saameget mindre Føie til desaarsag at opholde dens Expedition, som han ikke tør haabe ved sin Behandling at kunne yde noget væsentligt Bidrag til Løsningen af det vigtige og omfangsrige Spørgsmaal, hvorom her handles, og som ligger udenfor hans videnskabelige Retning. Han forudser desuden, at der paa Grund af den Overlæsselse med andre og heterogene Forretninger, som den Drammens By overgaaede store Ulykke har medført for ham, under ingen Omstændighed paa meget længe vil blive levnet ham Tid til at befatte sig med Sagen.

Han beder derfor det kongelige Departement undskylde, at han for sit Vedkommende indskrænker sig til den Erklæring, at han finder en forandret Ordning af vort høiere Skolevæsen ønskelig, navnlig for Realundervisningens Vedkommende, som ikke findes ved den stedfundne Kombination af Latin- og Realskolen at have erholdt en saadan Udvikling og afsluttet Ordning, som formentlig var paaregnet, og som Tidens Krav og vore Samfundsforholde fordre eller gjøre ønskelig. Saafremt dette kan gjennemføres uden Tab for Undervisningen i Latinafdelingen, skulde han under vore Forholde anse det ønskeligt, at Fællesundervisningen udstrækkes videre end hidtil.

Ephoratets andet Medlem, undertegnede Biskop Arup, hen-

holder sig i alt Væsentligt til, hvad han om Spørgsmaalet i sin Almindelighed har udtalt i den derom af Ephoratet for Christiania lærde Skole afgivne Betænkning.

Drammen og Christiania den 17de og 25de Juli 1866.

Breder. **J. L. Arup.**

Fra Drammens lærde og Realskoles Rectorat.

Undertegnede skal herved afgive Erklæring i Anledning af det Skolen oversendte foreløbige Forslag med Motiver fra „den ved de kongelige Resolutioner af 14de Februar og 28de April 1865 naadigst nedsatte Commission til at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen."

Mit Udgangspunkt i Sagen skal være det samme som for Commissionen i dens Fremstilling af 23de November f. A., nemlig „det underdanigste Foredrag, der ligger til Grund for den kongelige Resolution af „14de Februar 1865", hvori Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet „har paapeget de Hovedpunkter i vort høiere Skolevæsens Ordning, hvorom det navnlig formenes at gjælde, at Anskuelserne i den senere Tid har forandret sig saaledes, at det ikke kan anses hensigtsmæssigt at bibeholde den nærværende Ordning for nogen længere Tid." Departementet fremhæver først Realunderviisningen, „der paa den Maade, hvorpaa den nu er knyttet til den lærde Underviisning, antages langtfra at have ledet til de ønskede Resultater, og navnlig formenes den Omstændighed, at en større Deel af de Elever, som søge samme, ikke fuldstændig gjennemgaaer det for dem bestemte Cursus, men hyppig forlader Skolen i Utide, at give Foie til at bringe denne Sag under fornyet Overveielse." Dernæst mener Departementet, at heller ikke den lærde Afdeling kan anses tilfredsstillende ordnet, „idet der deels hersker Tvivl om, hvorvidt den classiske Underviisning er henlagt til det rette Skoletrin, deels gjøres Fordring paa forøget Underviisning i anden Retning og navnlig paa

Indførelse af Underviisning i vort Oldsprog," ligesom det fremhæves, at Skolerne i Christiania, Bergen og Throndhjem nu bør bringes i Overeensstemmelse med Landets øvrige høiere Skoler."

Hvorvel jeg villig erkjender, at den Ordning af vort høiere Skolevæsen, som for Tiden er den almindelig gjældende, navnlig den stedfindende Combination af Latin- og Realskole, har havt, og har sine Mangler og Skrøbeligheder, maa jeg dog oprigtig tilstaa, at det gik mig som saamange Andre, at Resolutionen af 14de Februar 1865 kom mig temmelig uventet og overraskende, idet jeg aldrig havde ahnet, at her var en saadan Fare paafærde, som denne Resolution syntes at gaa ud fra. Forandringer i enkelte Retninger kunde jeg vistnok baade før have ønsket og fremdeles ønske; men jeg havde alene tænkt mig saadanne, som efterhaanden og saa at sige underhaanden, eftersom Erfaringerne skrede fremad, kunde forhandles og iværksættes, uden nogen Hovedforandring i eller Omstødning af det Bestaaende, som jo heller ikke havde bestaaet nogen længere Tid. Navnlig opfattede og opfatter jeg fremdeles „den lærde Afdeling" af den combinerede Skole saaledes, at jeg mener at turde paastaae, at den, om den end i enkelt Henseende er modtagelig for Forbedringer, dog tilfredsstiller alle billige og rimelige Fordringer. Vistnok er det min bestemte Overbeviisning nu, som det altid har været min Mening, at den gamle, den rene Latinskole i og for sig har væsentlige Fortrin, ligesom det turde være rigtigt at bibeholde denne der, hvor dertil gives lettere Anledning. Men ligesom jeg paa den anden Side ikke alene fuldkommen indseer, at en Tilbagevenden idethele til det ældre System er temmelig ugjørlig af økonomiske Hensyn og lidet tilraadelig af den Grund, hvorpaa jeg lægger den væsentligste Vægt, at Fællesskab i Opdragelse og Underviisning saavidt muligt forekommer mig idethele at stemme bedst med vore jævnere nationale og borgerlige Forhold og væsentlig vil bidrage til at knytte de forskjellige Samfundsklasser inderligere til hverandre, „saaledes anseer jeg heller ikke en Gjenoptagelse af det ældre System for nogen Fornødenhed, saalænge jeg seer saa gode Re-

sultater af Latinskolen under dens Forening med Realskole, som de, jeg mener nu allerede foreligge, medens jeg ingen Frygt nærer for, at disse i en Fremtid skulle blive mindre heldige. En forandret Stilling af den classiske Undervisning eller dens Henlæggelse til et andet Skoletrin, saaledes, at den indtræder tidligere, end nu er Tilfældet, finder jeg da ifølge det Foregaaende idethele utilraadelig, medens jeg paa den anden Side aldrig har kunnet eller fremdeles kan i nogen Maade være med de ganske Faa, der ville have bemeldte Undervisning, navnlig Latinunderviisningen, udsat til et senere Alderstrin. Ligesaalidt kan jeg — ialfald ikke i nogen væsentlig Mon — være med paa „forsøget Undervisning i andre Retninger" eller Indførelse af nye Fag, hvad jeg hidtil ogsaa ved given Leilighed tidligere har erklæret mig imod. Tvertom har det altid forekommet mig, at det er nok eller snarere Mere end nok af Fag og Fordringer i disse, og jeg er da idethele meget heller med paa en Indskrænkning end paa en Forøgelse. Dette indtil Videre om Latinskolen. Hvad dernæst den nuværende Realskole angaar, maa det visselig indrømmes, at den ikke hidtil har ledet til de ønskede Resultater," og at diverse Mangler klæbe ved den. Men ligesom det vel turde være muligt, at man hertillands som i andre Lande paa Forhaand tildeels har gjort sig vel store Forestillinger om de Resultater Realskoler skulde bringe, uden at tage alle herhen hørende Forhold i tilbørlig Betragtning, saaledes turde det nok ogsaa ialfald for en Deel være Tilfældet, at den skuffede Forventning kunde være tilbøielig til at see Et og Andet med Hensyn til den omskrevne Skoleart og dens Virkninger og Resultater fra en altfor mørk Side. Ligesom der utvivlsomt i Realskolen som i Latinskolen er arbeidet nidkjært og hæderligt, og det endog under diverse Tryk, som mangesteds visselig ikke har været ringe, saaledes tør der, om end ikke Resultaterne, beregnede efter Lærebøgers Arktal, eller efter et Reglements specielle Bestemmelser, have været saa betydelige, for den almindelige Udvikling have været udrettet Mere, end mangen En vil troe, maaske mangengang netop der, hvor det positive Udbytte er mindre paatageligt. Navnlig vover jeg at

paastaae, at den med Latinskolen forbundne Realskole idethele-taget ikke alene kan maale sig med de særskilt bestaaende Borger- og Realskoler, men i Regelen staar adskilligt over disse, ikke mindst hvad Elevernes almindelige Aandsmodenhed og Aandsudvikling angaaer. Det forekommer mig derfor, at man ikke godt kan paastaa, at den nuværende Realskole er tilstrækkelig prøvet. Vistnok er „Normalplanen" fra 1848, altsaa nu 18 Aar gammel; men det var jo først efterhaanden, at denne blev gjort anvendelig paa flere Skoler ligetil for faa Aar siden. Der skulde Tid til, før Alt kunde ordne sig; der maatte Erfaringer til, som ikke endeel Aar i tilstrækkelig Grad kunde give, og andre i Forbindelse med Sagen staaende Forhold maatte nærmere udvikle sig og gestalte sig anderledes. Navnlig var det vistnok adskillige Steder Tilfældet, at Realskolen belemredes med ikke faa Elever, der nærmest hørte hjemme i en noget høiere eller „betalende" Almueskole, som endnu ikke paa de respective Steder var tilveiebragt. Sammensmeltning med tidligere bestaaende Borgerskoler var ogsaa her og der i Veien, medførte store Vanskeligheder og en mindre heldig Overgangstilstand. Hvad denne Skole saaledes angaar, som ikke er ældre i sin nuværende Form end fra 1859, har den næsten til den sidste Tid havt en Overgangstid og Hindringer at bekjæmpe, væsentlig hidrørende fra den Masse af Elever med mindre heldig Fordannelse og mindre godt Grundlag, som den modtog fra Stedets tidligere Borgerskoler; først i de senere Aar har den kunnet danne sig et bedre og solidere Grundlag i sine egne laveste Classer. Overhovedet maa ikke glemmes, at den gjældende „Undervisningsplan", som først skulde bringe det Hele mere i System og atter har fordeelt sin Tid for at gjennemføres, ikke er ældre end fra Midten af Skoleaaret $18^{58}/_{59}$. Idethele staar ikke for mig angjældende Sag saaledes for Tiden, at jeg finder, man har tilstrækkelig Grund til saa ganske at opgive den bestaaende Realskole, hvilken jeg imidlertid ikke alene er villig til at indrømme har Skrøbeligheder, men inderlig gjerne er med at udbedre, uden at dog derfor Saadant fører med sig altfor store Forandringer eller nogen Omstødning af den hele

Skoleanordning. Navnlig er jeg enig i, at den Omstændighed, at „en større Deel af de Elever, som søge Realskolen, ikke fuldstændig gjennemgaaer det for dem bestemte Cursus", paakræver Foranstaltninger. Disse, mener jeg, bør gaa i dobbelt Retning, nemlig deels derhen, at man nærmere sørger for deres Tarv, som man nu ogsaa hos os har Erfaring for tidligere forlade Skolen, og som, da ydre Forhold, der ikke let forandre sig, dertil er en væsentlig Grund, utvivlsomt dermed fremdeles ville fortsætte, — deels i den Retning, at man søger at knytte Eleverne til Skolen og opmuntre til en længere Skolegang, navnlig ved en lovbestemt „Afgangsexamen", som medfører, om ikke aldeles bestemte Rettigheder, saa dog ialfald „Udsigter" eller Forhaabninger for en Fremtid o. s. v. Men Saadant mener jeg da kan foretages med den nu existerende Realskole, uden at denne i nogen væsentlig Grad selv omformer eller paafordrer en Omdannelse af Skolen forøvrigt.

Overhoved turde det i vor temmelig bevægede, gjærende, søgende og forsøgende Tid, vistnok være tilraadeligt heller at foretage lempelige Ændringer, hvor dette paa nogen Maade gaaer an, end at indlade sig paa for store Forandringer. Det turde under de mange forskjellige Anskuelsers Brydning være nokſaa heldigt at søge at vinde Tid og Ro, hvad navnlig vort Skolevæsen ikke i længere Tid har havt, at sikrere Erfaringer kunne vindes, og at Alt mere kan modnes og klargjøres. Diverse herhen hørende Forhold turde derhos behøve at udvikle sig noget mere, forinden man foretager større Forandringer med Hensyn til de her omhandlede Skoleforhold. For at nævne et Exempel, antager jeg saaledes, at Oprettelse af et polyteknisk Institut bør gaa forud for nogen Omdannelse af Realskoleforholdene. Ligesom man paa visse andre Gebeter viseligen, som det forekommer mig, har seet an, ei lyttet til endog stærke Røster, som forlangte snart den ene, snart den anden Forandring, og nu tør befinde sig bedst ved ei at have forhastet sig eller foretaget Omvæltninger, hvor Modificationerne i det Nedarvede og Bestaaende tør kunne udrette det Tilstrækkelige, saaledes har jeg ogsaa den Tro, at man paa Skolens Gebet efter saie Tid

turde komme til at finde, at de lempelige Ændringer, der maatte være virkelig fornødne, kunne bringe ikke alene et godt, men endog det bedste Resultat. Det forekommer mig derhos, at selv et Blik paa vore Skoleforhold i den senere Tid skulde tilraade os et Varsko mod at gaa for raskt paa med større Forandringer. Vigtige Forandringer i Skolevæsenet bleve saaledes, som bekjendt, bragt paa Bane ved Circulære af Juli 1852, Henlæggelse af Examen artium til Skolerne, Ophævelse af latinsk Stiil som Examensgjenstand og Indførelse af det engelske Sprog i Latinskolen. Og nu seer man i 1865, at Anskuelserne med Hensyn til det første Spørgsmaal gaaer i en ganske anden Retning, at den ved Lov ophævede Stiilprøve atter — omend modificeret — begjæres indført, og ligesaa det som valgfrit Fag i Latinskolen indførte engelske Sprog atter udelukket. Et saadant Exempel forekommer mig, som sagt, at maatte indeholde en Advarsel mod altfor raske og indgribende Forsøg og Forandringer. Danmarks Skolehistorie i de Par sidste Decennier turde ogsaa give advarende Vink i ombandlede Retning, ligesom de svenske Skoleforhold just ikke synes at skulle opfordre til Efterlignelse.

Medens jeg saaledes efter min Opfattelse af det Bestaaende ikke er tilbøielig til at stemme for større Forandringer i dette, ialfald for Tiden, — alene for Modificationer i samme, — saaledes motiveres jeg heller ikke dertil i nogen særegen Grad, naar jeg kaster Blikket paa det Forslag, som fra vedkommende Commission nu foreligger til Erklæring. Megen Belærelse angaaende Skoleforholde idetheletaget og ikke liden Veiledning til sammes Udbedring hos os er visselig at hente fra et Arbeide, hvori med Omhyggelighed er søgt at conciliere de divergerende Anskuelser, der raade i Tiden. Men idethele taget tør jeg ikke stemme for, at de høiere Skoler ordnes efter Commissionens foreløbige Forslag. For at begynde med Begyndelsen, finder ikke alene jeg, men ogsaa samtlige Lærere ved denne Skole, som have pleiet Samraad angaaende denne Sag, at i den af Commissionen opstillede Fællesskole den strengere Underviisning, navnlig Sprogunderviisning, begynder for tidlig, nemlig med det

9de Aar. Vistnok kan Ingen idethele have at anke over de Fordringer, Commissionen opstiller for Optagelse af 9 Aars — Barnet, hvilke ogsaa i det Væsentlige i Regelen nu gjøres Fyldest (med Undtagelse af tildeels i Historie, i hvis Sted oftest kommer Geographie). Men at et Barn i en saadan Alder og med saadanne Forkundskaber med Held skulde kunne begynde paa den for 1ste Classe foreskrevne Undervisning, tro vi ikke, om end den allerbedste og meest naturlige Methode anvendes. Hertil kommer især, at det vel vilde blive det Sædvanlige under Commissionens System, at Eleverne for Optagelse i 1ste Classe saaledes søgtes forberedede, at samme kunne ventes gjennemgaaet i Løbet af et Aar, altsaa til 10-Aars Alderen. Men det kan vi ikke andet end finde aldeles utilraadeligt. Vi mene, at dette vil være at trække paa de unge og spæde Kræfter i en utilbørlig Grad, og maa vi bestemt protestere mod en saadan Fremgangsmaade, som den offentlige Skole allermindst maa give Anledning eller endog opfordre til. Vi forudse ogsaa aldeles bestemt, at det ikke vil kunne gaa for Pluraliteten af Elever, at Gjensidden i 1ste eller de nærmest følgende Classer vil blive Regelen, saa at visselig yderlig faa Disciple ville til 12te à 14de Aar være avanceret videre i Skolen, end om de havde begyndt omkring 10de Aar paa en Undervisning, som svarer til den, der meddeles i vor 3de Fællesclasse eller „Undervisningsplanens" 1ste Classe. Selv med 10-Aars Gutten gaar det ikke her altid saa let, navnlig hvad de sproglige Fag angaaer, og det er ingenlunde saa ganske sjeldent, at 3die eller 4de Fællesclasses Cursus fordrer til Erhvervelse af fornøden Modenhed et Aars Gjensidden. For det 10de Aar mener jeg da ikke Eleven i Regelen bør antages for en Undervisning, som foreslaaet er for Fællesskolens 1ste Classe; men vil da lidt større Fordringer (hvorom senere) kunne opstilles for Optagelsen. Kan det for absolveret 1ste Classe af Commissionen Fordrede være forsvarlig tilegnet til det 11te Aar i Regelen, mener jeg, man kan være nokſaa vel tilfreds. Men med det Udtalte staar da ogsaa, naar vi gaaer videre med Commissionen gjennem de af den opførte Classer og de for samme opstillede Fordringer,

i nøieste Forbindelse, at det endelige Maal for Fællesskolen opstiller altfor store Fordringer til 15 (á 15½) Aars-Eleven.

Et saadant Maal, som opstillet er, forekommer os selv for 16 Aars-Disciplen at være temmelig høit, og det tør vi paa Forhaand udtale, at Eleven ved absolveret Fællesskole ligesaa ofte og oftere vilde blive 17 som 15 Aar. Min Erfaring gaar ikke i den Retning, at jeg tør lægge til, hvad Fordringer til Ungdommens Kræfter og Arbeide angaar. Jeg er langt mere tilbøielig til at lette dens Arbeide end til at forøge det. Jeg mener, der kan være fuldkommen nok at bestille for dem i Skolen nu, tror ogsaa, at den overhovedet har altfor mange Skoletimer allerede, og jeg ønsker da allermindst flere. Er end de ungdommelige Kræfter temmelig elastiske, saa at de nok i Regelen holder ud under Skolegangen, ser man dog ikke saa sjelden paatagelige Exempler paa, at Skoletidens Anstrængelser snart aabenbare sig i Svagheder og Ulemper, der sent eller aldrig forvindes. Heller endel forlidet Arbeide i Skoletiden end selv et ringe Gran formeget. Og ikke heller har jeg den Erfaring, at Modenheden idethele stiger i samme Grad, som Anstrængelsen stiger, eller som der øges paa med Kundskabsmassen; jeg mener snarere omvendt. — Jeg maa da anse det for temmelig eller rettere aldeles fornødent, at det almindelige Skolecursus med Fordringer omtrent som de nu gjældende falder mellem det 10de og det 16de Aar som det Normale, tror som sagt, at Commissionens Maal oftere vil fordre en Forlængelse af Curset udover det 16de Aar.

Men har man nu denne Anskuelse, maa man da nødvendig faa stor Betænkelighed ved et paa „Fællesskolen" følgende 3aarigt Cursus i et „Latingymnasium" eller et „Realgymnasium." 19 à 20 Aars-Alderen vil da blive det Normale for Abiturienten. Og nu ved Enhver, hvor let Omstændigheder kunne bevirke, at den normale Afgangstid kan rykkes noget ud; 20 Aar og derover ville da let flere Elever blive, før de absolvere Studentexamen. ½ Aars Afkortelse i Curset for Andenexamen kan neppe tages synderlig i Beregning, da denne Examen ogsaa nu temmelig ofte tages efter 1 Aars Ophold ved Universitetet. Vist-

nok anseer jeg det ikke for heldigt, at En bliver Student, naar han endnu næsten maa regnes for at være Barn; 16 à 17 Aars Studenter behager mig idethele ikke. Men det 18de à 19de Aar turde nok være den for de fleste Dimittender mest passende Alder, ligesom den vel ogsaa nu er den almindelige. Et toaarigt Cursus efter absolveret „Fællesskole" eller hvad Navn man vil give det første Skolecursus, troer jeg da, man fremdeles bør blive staaende ved. — Men saa følger igjen heraf, at det lavere Cursus ikke let kan construeres saaledes, som Commissionen har indrettet sin „Fællesskole." Ikke mindst gjælder dette Stillingen af de gamle Sprog i Skolen, der da forekommer mig at maatte blive omtrent som nu. Ikke kan for det Første Latin indskrænkes til et saa ringe Timetal som 6. Dette finder jeg allerede i og for sig lidet heldigt. Man har altid før udhævet Vigtigheden af et større Timetal for Sprog i den første Tid. Navnlig har man stræbt til at skaffe Latin for Begynderen et saa stort Timetal som muligt, og har der nok været Privatinstituter, hvor man saa har gaaet lige til 12 ugentlige Timer i den Classe, hvor dette Sprog indtraadte. Jeg med flere Colleger holder fremdeles paa denne gamle Anskuelse navnlig for et saadant Sprogs Vedkommende som det latinske, medens vi paa den anden Side skulde være temmelig tilbøielige til at troe, at et Timetal for Faget som 10 à 11 ugentlig i „Latingymnasiet" kunde have sine Betænkeligheder. Som aldeles fornødent maa det imidlertid anseés, naar øverste Skolecursus indskrænkes til det nuværende toaarige, at give Latinen, indtrædende paa samme Standpunkt i Skolen som nu, omtrent det nuværende Timetal fra den første Tid af, mindst 8 Timer ugentlig (naar det samlede Timetal bliver omkring 30). — Men ligesaa fornødent bliver det da ogsaa, hvad angaar Græsk — allerhelst da man ligesaalidt her som i Latin vil have Fordringerne indskrænkede eller vel bør have dem indskrænkede i nogen synderlig Mon — at paabegynde dette Sprog inden de for „en Fællesskole" optrukne Grændser, helst der eller dog omtrent der, hvor dette Fag nu paabegyndes. — Men heraf følger da atter, at Indskrænkninger og Ændringer maa fore-

tages paa andre Kanter. Først og fremst maa man her tænke paa det Nye, der af Commissionen opføres, navnlig Naturlære, for hvilken 3 Timer er anslaaet i „Fællesskolens" 2 sidste Aar. Dette Fag, som nu er et Fag til Andenexamen, antages nokſaa heldigt at kunne beholde sin gamle Plads; dets Fornødenhed for Geografien maa jeg rent ud bekjende, jeg ikke ret fatter. For Udvikling af Anskuelsesevnen har det vistnok Betydning; men ligesom jeg forlanger al Undervisning saa anskuelig som muligt, saaledes mener jeg, at det Nærmere her kan obtineres ved „Naturhistorie" (hvor man da vel ogsaa bør „ved en mere i det Enkelte gaaende Betragtning vække Sandsen for Phænomenet"), hvilken dog heller ikke forekommer Pluraliteten af denne Skoles Lærere at burde gaa udenfor 4de Classe i den proponerede „Fællesskole," medens Naturlære gaar ud for dem, der læse Latin og Græsk. For disse Elever antages ogsaa Tydsk at kunne indskrænkes noget (til 2 Timer ugentlig) fra den Tid, Latinen indtræder, medens dette Fag (Tydsk) derimod utvivlsomt paa den saakaldte „Engelskklinie" vil tiltrænge et noget større Timetal end det foreslaaede (4 Timer i hver Classe), skal Eleverne paa denne Linie kunne naa det samme Maal og den samme Indsigt i Sproget, som Latineleverne med den større Lethed i at tilegne sig det Sproglige, Latinstudiet ubestridelig giver, ville bringe det til. I Forbindelse hermed maa jeg udtale den Anskuelse, som deles af Pluraliteten blandt Colleger, at det engelske Sprog i Fællesskolen visselig er gjort altfor meget Væsen af, har faaet et altfor stort Timetal og er gjort til et Tyngdepunkt og en Bærer, som vi ialfald ikke formaa at fatte, det egner sig til. Saadant formene vi det tydske Sprog, som ogsaa udgjør det første i Skolen, i langt høiere Grad er skikket til og bør vedblive at være for Ikke-Latinere. Begrundelse heraf tro vi heller ikke fornødiges, antager det derimod temmelig almindelig erkjendt, ikke mindst derved, at man saavel hos os som i andre nordiske Lande har gjort det — det tydske Sprog — til Grundlag for Sprogundervisningen istedetfor det latinske Sprog. Fra de, som det forekommer os, overflødige engelske Timer tage vi da den Tid, som Tydsken synes os

yderligere at paakræve, og formene vi alligevel, at et antageligt Maal i Engelsk, omtrent som det for den nuværende Realskole opførte, uden Vanskelighed vil kunne naaes. — Til hvad der specielle Fag angaaende i det Foregaaende er udhævet, kommer ogsaa i Almindelighed, at saavel Maalet idethele taget for Commissionens „Fællesskole" synes os selv for 16 Aars-Eleven temmelig høit ansat, ialfald i høieste Lag, som især, at Anlægget af Commissionens Skole eller Gjennemførelsen af dens Plan i Classerne turde være noget vel høi eller storartet (man skal i saa Henseende alene paapege, hvad der er udtalt om „Norsk" i 5te og 6te Fællesclasse, Talesvelser o. l. i det engelske Sprog). — Bemærkes maa endvidere, at man ikke kan skjønne, hvorledes det Fællesskab, der efter Commissionens Forslag i en større Udstrækning end hidtil skal finde Sted mellem Elever, der, om end et lavere Fællesmaal tildels opstilles for dem, dog ligesaafuldt da som nu ville være i Skolen med forskjelligt Maal for Øie, nogle for gjennem dens Forberedelse at naa frem til Universitetet, andre for at erholde en almindelig Dannelse og derefter i en tidligere Alder at gaa over til praktiske Gjøremaal, hvorledes dette Fællesskab kan have noget betydeligt Fortrin i og for sig for den mere partielle Combination, der nu finder Sted i de fleste Skoler. I Regelen vil vel neppe heller Valg af Livsstilling i nogen væsentlig Grad kunne lettes eller saameget længere blive udsat efter Commissionens Anordning af „Fællesskolen," idet vel som oftest da ligesom nu de Elever, hvis Evner og Forhold nogenlunde tillade det, omkring det 12te Aar ville og for at holde sig Veien aaben maa slaa ind paa „Latinlinien." — Men af alt det Anførte resulterer, at jeg, som allerede antydet, ikke bliver lidet tilbøielig til i det Væsentlige at holde paa det nu Bestaaende.

Det maa vistnok indrømmes, at en „Fællesskole" som den af Commissionen opstillede ikke staar i nogen absolut fornøden Forbindelse med det „Realgymnasium," der ogsaa paa dens Grundlag er gjort Udkast til. Imidlertid turde neppe den første være bleven opført, som den i Commissionens Arbeide foreligger, medmindre man havde havt ogsaa dette, hvorfor den

ligeledes skal forberede, for Die, og tør da ogsaa derfra skrive sig Et og Andet ved Fællesskolen, som kan gjøre den mindre hensigtsmæssig navnlig for Latincurset. — Men med Hensyn nu til dette „Realgymnasium" har jeg og andre Lærere ved denne Skole ikke liden Betænkelighed. Man føler idethele ikke synderlig Tilbøielighed til at anbefale Forsøg hertillands med noget saa ganske Nyt og Særegent, et Forsøg, som falder noget i det Store, og som, om det skulde vise sig mindre heldigt, det dog ikke vil blive saa let igjen at komme bort fra. Nogen Trang dertil i og for sig existerer neppe under vore Forholde, idet vore Næringsgrene væsentligst ere af en simplere Art og navnlig rettede mod Handel og Sofart, for hvilke vistnok ogsaa Aandsudvikling og Dannelse er ønskelig og fornøden, jo mere, jo bedre, men som dog ogsaa forlanger sin særegne Forberedelse, der ei saa ganske falder sammen med den, „Realgymnasiet" vilde give, og tilmed gjør Krav paa eller ialfald drager til sig de unge Mennesker, som agte at slaae ind paa samme, i en tidligere Alder, end Gjennemgaaelsen af „Realgymnasiet" vil tilstede. Saameget mindre kunne vi erkjende nogen virkelig Fornødenhed for en Skole, som meddeler en høiere Undervisning, hvad angaar Disciple, „som, inden de gaa over i praktiske Livsstillinger, kunde ønske at erhverve en videregaaende Dannelse af samme Art, som de have modtaget i „Realskolen," saameget mindre, mener jeg, kunne vi erkjende en saadan Fornødenhed eller en saadan existerende Trang, som ikke engang den nuværende Realskole finder tilstrækkelig Søgning eller benyttes fuldstændig af saa ret Mange. Selv om man maatte indrømme, at den nuværende Realskole er saameget ufuldkomnere end Commissionens „Fællesskole", vilde det dog være besynderligt, at ikke „Trangen" skulde drive til, at man søgte at vinde saameget som muligt ud af, hvad der allerede haves Adgang til. Hvad Forberedelse for „Krigsskole" angaar, forudsætter nu denne slet ikke noget „Realgymnasium," vil neppe heller uden Tidsspilde kunne sættes i Forbindelse dermed. Og det ringe Antal unge Mennesker, som aarlig optages i eller udgaar af „Krigsskolen" eller i den Retning haves Brug for, kan ikke flere Skoler i

vort Land tage ſynderligt Hensyn til. Hvad „polytechniſk Skole“ betræffer, kunne vi neppe tro, at denne idethele hertillands vil blive anlagt efter en saa storartet Maaleſtok, at der for Optagelse i samme vil udfordres en Realgymnasiasts Forkundskaber. Vi mene tvertimod, at den — som det allerede fremgaar af et offentliggjort Udkast til Plan for en saadan — vil blive af en simplere Art, som vi ogsaa tro den bør blive, skal den faa den rette praktiske, paa vore virkelige Forholde beregnede Charakter. Vi antage, at et fuldstændig gjennemgaaet Cursus i den nuværende Realskole eller i Commissionens Fællesskole her vil give den passende og fornødne Forberedelse, hvorefter da vil følge et polytechniſk Cursus af samme Varighed som Realgymnasiets, med hvis Gjennemgaaelse man derfor neppe vil „spilde Tiden,“ som det vil hedde. Vi ere da temmelig tilbøielige til at tro, at „Realgymnasier“ efter Commissionens Udkast ville komme til at staa temmelig tomme. En anden Sag vilde det vel være, om „Besiddelsen af en høiere Realdannelse“ skulde „forskaffe Adgang til Universitetet,“ hvorom Commissionen alene antydningsviis ytrer, at der „har været reist Spørgsmaal,“ medens den for det Første henstiller Sagen navnlig til Universitetets Bedømmelse. Skulde Saadant blive Tilfældet, nemlig at en „Realartium“ etableredes ved Universitetet, saa at man efter denne og absoleret Andenexamen kunde underkaste sig Embedsexamina, vilde vel dette ikke synderlig bidrage til „at udbrede den høiere Dannelse til videre Kredse“ i vort Land, — alene blive en anden og ny Adgang til Embedsbanen —, men dog sikre ogsaa et Realgymnasium idetmindste nogen Søgning. Men ligesom Commissionen selv her nok ikke er uden adskillig Betænkelighed, saaledes maa jeg ogsaa tilstaa, jeg er det, og ikke jeg alene blandt denne Skoles Lærere. Det forekommer os saaledes, at „Realgymnasiet smager altfor meget af en „Fagskole“ til selv at kunne danne det hensigtsmæssigste almindelige Grundlag for forskjellige videnskabelige Retninger. Vi frakjende ingenlunde angjældende Realfag sin store Betydning for Livet og sin dannende Kraft tillige — mene tvertimod, at ingen dannet Mand i vor Tid kan eller bør staa aldeles udenfor

den —, men tror dog, at de have en mere ensidig Karakter, altsaa ikke meddele den alsidige Aandsdannelse som navnlig Sprogstudier og de historiske Fag, at de mere pege hen mod og staa i Forbindelse med Livets praktiske Gjøremaal og neppe saaledes som hine passe for Ungdommen, navnlig for Uddannelsen af den Ungdom, der senere skal varetage og værne om Livets høiere og mere aandelige Interesser. Medens de ved sidstnævnte Uddannede vistnok fremdeles med Tryghed kunne stedes Adgang til hvilkesomhelst Universitetsstudier, ville Realstudierne ikke i samme Udstrækning efter Commissionens Mening kunne give Adgang til disse, men alene til „visse Embedsexamina." Det skulde vi ogsaa nærmest tro, eller rettere, at disse Forstudier ligeoverfor de fleste Embedsexamina mindre turde passe. Imidlertid skulde vi dog „efter Omstændighederne" være tilbøielige til at antage, at, skal Forslaget endelig gjøres med „Realgymnasier, bør det gjøres tilgavns — at man ret kan vinde Erfaringer og at der kan komme noget Helt ud af det Hele —, saa at man ikke alene fra samme gaar over til Universitetet, men der ogsaa kan tage fat paa hvilkesomhelst Studier, idet det altsaa faar blive Vedkommendes egen Sag til den i Skolen erhvervede almindelige Aandsudvikling senere at erhverve de for de specielle Fagstudier yderligere fornødne specielle Forkundskaber. — Hvad „Realgymnasier" forøvrigt betræffer, staar det ikke klart for os, hvor man nu egentlig tænker sig disse oprettede, eller i hvilket Forhold de paa de respective Steder, hvor de oprettes, skulle sættes til Skolevæsenet forøvrigt, navnlig til „Latingymnasierne." Commissionen foreslaar forelobig, at der „idetfald oprettes nogle enkelte Skoler til Meddelelse af en videregaaende Realdannelse." Det vil vistnok være det Forsigtigste. Men de Erfaringer, som derved erhvervés, turde da let blive mindre paalidelige. Det Gode, som saadanne Skoler skulde medføre, turde da ogsaa blot for faa blive tilgjængelige, idet Bycommunerne, som jo netop ere de, der yde tildels anseelige Bidrag til Skolevæsenet, i Regelen ville være henviste til de nu existerende Skoler eller til „en Fællesskole i Forbindelse med et „Latingymnasium." Og tænker man sig — hvad man nød-

vendig efter min Mening allerede nu bør — Sagen sat videre i Gang, kan jeg ikke skjønne, at synderlig mange Communer ville kunne indlade sig paa Oprettelse af 2 Slags Gymnasier, ikke let kunne skaffe hverken Midler dertil eller et tilstrækkeligt Elevantal for hver af disse Skolearter, navnlig som særskilt bestaaende Anstalter. Sagen vil visselig ialfald blive en for det Offentlige temmelig kostbar Affære, langt kostbarere, end hvad man nu klager over. — En anden Sag vilde det være, om man indrettede et Fællesgymnasium med 2 Linier, den ene i mere classisk, den anden i mere real Retning, hvor Eleverne da vare forenede i de fleste Fag, ogsaa i Latin — hvilket Sidste nok kunde have sine Betænkeligheder —, men adskilte hvad angaar Græsk (og Mathematik) paa den ene Side og Mathematik og Naturvidenskaber paa den anden Side. Medens der i en saadan Skole vilde, som det forekommer mig, paa en passende Maade være taget Hensyn til de forskjellige individuelle Anlæg og indrommet „Realia" det dem Tilkommende, synes dog derved saavel en mere alsidig Almenudvikling at ville være sørget for og Universitetsstudiers Krav idethele at ville være taget ganske anderledes i Betragtning, som diverse Betænkeligheder overhovedet i denne Retning for en væsentlig Deel turde bortfalde. Jeg vilde ogsaa have færre Betænkeligheder ved et saadant „Realgymnasium," som var baseret paa væsentlig andre Realfag end de specielt saakaldte „Realia" (Mathematik og Naturfag), nemlig paa andre Sprog end de classiske, navnlig Modersmaal i Forbindelse med dets Oldsprog samt „nyere Sprog." Thi jeg skal ikke nægte, at jeg overhovedet nærer Frygt for, at vidtdrevne Studier af „Realia" ligefra den tidlige Ungdom af let kan føre videre end til „Realisme," navnlig under de Tendentser, som Tiden tør indeholde nok af, nemlig mod „Materialisme."

For med det Samme at medtage Alt angaaende „Realgymnasiet," skal jeg tillige — næst at gjentage, at samtlige Colleger er enige derom, at ogsaa dette Gymnasium i Tilfælde bør staa ligeberettiget med Latingymnasiet ligeoverfor Universitetet — mere in Subsidium gjøre nogle korte Bemærkninger ved Anordningen af dette Commissionens „Realgymnasium,"

Bemærkninger, hvori de Skolens Lærere, som have havt med denne Sag at skaffe, overhovedet ere enige.

Man anser saaledes idethele denne Afdeling af Skolen for at være vel høit anlagt og tror neppe, at endog 3 Aar vil strække til for dens Gjennemgaaelse. Man mener da, at „Mathematik" bør indskrænkes, og ville de sagkyndige af Skolens Lærere derom nærmere udtale sig. Hvad „Naturvidenskaber" angaar, mener man, at navnlig „Naturhistorie," som for Fællesskolens Vedkommende af de fleste Colleger — hvad før er antydet — antages at kunne ophøre med 4de Classe, ikke i Realgymnasiet bør optræde som noget væsentligt Fag eller være Examensfag. Med Hensyn til de 3 Timer i „Latin," ere Fordringerne her efter samtlige Læreres Formening altfor store, især naar hensees til, at Adskilligt skal medtages af Sprogets Hjælpefag, cursorist Læsning anstilles og diverse Øvelser udenfor Forfatterlæsningen. Bedre turde det maaske ogsaa passe under den Begrændsning, Latin her faar, at holde sig til Læsning af Prosa med Tillæg af en Digter som Ovid end at give sig af med Horats og Virgil. Men i Forbindelse hermed skulde jeg udtale, at Pluraliteten er mere tilbøielig til at antage, at saavel Engelsk som Latin for Realisters Vedkommende bør ophøre med Fællesskolen, og at da i Realgymnasiet i sproglig Retning Vægten bør lægges paa Modersmaalet med dets Oldsprog samt det tydske Sprog (og i dette, som saaledes kom til at gaa hele Skolen igjennem, helst 3 Timer), hvortil slutter sig Fransk. Hertil skal man endvidere føie, at paa hvilketsomhelst nyere Sprog væsentlig Vægt bliver lagt, bør dette ikke tages paa en saadan Maade, at Talefærdighed eller Affattelse af friere Opsatser i Sproget sættes som Maal, hvorhos Undervisningen i ethvert fremmed Sprog bør foregaa paa Modersmaalet. Hvad angaar Historie, antager navnlig Læreren i Faget i vore Latin- og Realclasser, med hvem man idethele taget er enig, at der, naar en passende Lærebog omtrent af Omfang som L. L. Daaes i de 2 øverste Classer af Fællesskolen (i 3 ugentlige Timer) for Middelalderens og den nyere Histories Vedkommende var gjennemgaaet i Forbindelse med Repetition af den gamle efter

Nissens Verdenshistorie og Norges Historie efter S. Petersen (hvilke Bøger alene vi ville have benyttet i de 4 laveste Classer), — at der da i „Realgymnasiet" burde meddeles en sammenhængende „Oversigt" over den gamle Historie (f. Ex., efter L. L. Daae) og derhos læses efter omstændeligere Fremstilling Nordens Historie samt den nyeste Historie, hvorimod „et af de europæiske Culturfolks Historie i fyldigere Fremstilling" burde bortfalde. For eget Vedkommende skal jeg hertil føie, at Literaturkundskab i nogen synderlig Udstrækning ikke videre tiltaler mig, hverken hvad det ene eller det andet Gymnasium angaar, jeg mener saadan Literaturkundskab, som hentes fra Læreboger i Faget, Oversigter o. s. v. medens jeg tror, at Skolen væsentligst eller næsten udelukkende bør holde sig til Mønsterstykker af Forfatterne, hentede fra gode Læsebøger — som vi rigtignok for Tiden i vort Modersmaal saagodtsom ganske savner — eller fra lettere tilgjængelige Udgaver af de respective classiske Forfattere i de forskjellige Sprog. At enkelte Timer for forøget Sprogunderviisning i Realgymnasiet maatte kunne tages fra de til Mathematik etc. knyttede diverse Øvelser, kan jeg i ethvert Fald ikke betvivle.

Ogsaa angaaende det saakaldte „Latingymnasium" skal jeg i Forbindelse med det nærmest Foregaaende fremsætte nogle Bemærkninger (om end Fremstillingens Traad derved noget afbrydes). Ogsaa i disse Bemærkninger ere samtlige vedkommende Lærere — hvor ei anderledes udtrykkelig er tilføiet — overhovedet enige. Hvad saaledes angaar Norsk har man forøvrigt intet Væsentligt at bemærke, men tror dog at burde udtale, at Kundskab i Literaturhistorie bør tages efter en indskrænket Maalestok, og antages det herhen Hørende nokſaa heldigt udtrykt i den nu gjældende „Undervisningsplan," hvor det hedder pag. VI, C, a, sidste Passus: „de efterhaanden meddelte Oplysninger af Literaturhistorien — forbindes til en kort Oversigt, hvorved en passende Lærebog udtogsvis kan benyttes." For eget Vedkommende maa jeg væsentlig henholde mig til, hvad under „Realgymnasiet" er anført. Med Hensyn til Oldnorsk antager man idethele, at dette Fag, som bør være obligatorisk til Andenexa-

men, ikke bør være Examensfag for Latingymnasiaster, men i Latingymnasiet under „Norsk" alene medtages saavidt, at den Kundskab i Sprogets Elementer kan være erhvervet, som maa anseés høist fornøden, for at Forelæsninger over lettere Sagaer ved Universitetet straks kunne bivaanes. Denne Anskuelse tiltrædes forøvrigt alene in subsidium af Adjunkt Spenning og Undertegnede, idet vi helst ser Faget alene der, hvor det nu er placeret, nemlig til Andenexamen. Ved et Par tidligere Leiligheder har jeg havt Anledning til at udtale mig om dette Spørgsmaal, henviser derfor nu alene til disse Udtalelser og til hvad der, som det forekommer mig, netop af de mest Sagkyndige ved flere Leiligheder er udhævet mod Fagets Fornødenhed i Skolen. — Latin. Man antager, at Forfatterlæsningen ei bør gaa udenfor det nu Reglementerede, og at følgelig „Sallust" bør indskrænkes til „Catilina" eller „tilsvarende Quantum af Jugurtha," samt „Ciceros Breve" ei opføres obligatorisk. Undertegnede samt Adjunct Holler antager derhos, at „Ciceros Taler" kunde idethele indskrænkes til 50 Capitler, og ligesaa at „Literaturhistorie" alene bør medtages, forsaavidt angaar de læste Forfattere. Det Sidste antages ogsaa med Hensyn til Græsk af Holler, Spenning og mig. Hvad angaar „græske Antiquiteter," formener man idethele, at Kundskab i samme alene bør meddeles, „eftersom Forfatterlæsningen dertil giver Anledning." Historie synes at burde indskrænkes til „fuldstændigere Kundskab i den gamle Historie og i Nordens Historie." Mathematik: Man antager, at denne for Latinelever kan indskrænkes til det nu Reglementerede med saadant Tillæg, som er antydet i Motiver til den nu gjældende „Undervisningsplan," pag. 18, § 15, 2den Passus, hvorhos Beregningen af de vigtigste stereometriske Legemer antages praktisk at kunne gjennemgaaes i „Fællesskolen."

Men i Overensstemmelse med, hvad jeg idethele har tilladt mig i det Foregaaende at udtale, kommer jeg da gjennem Betragtningen af Commissionens Skoleordning nærmest tilbage til det nu Bestaaende. At imidlertid Adskilligt ved dette Bestaaende kan ændres eller udbedres, at Commissionens Arbeide der-

til yder gode Bidrag, og at Saadant bør ſkee, har jeg ogſaa før antydet ſom min Anſkuelſe, og ſkal jeg herom ogſaa kortelig udtale mig.

Det har ſaaledes i længere Tid ſtaaet for mig ſom noget mindre Heldigt ved den nuværende Skole, at Mathematik ſkulde indtræde ſaa tidligt ſom i 1ſte Latin- og Realclaſſe uden tilſtrækkelig Forovelſe eller mere praktiſk Forberedelſe for Faget. Jeg har ogſaa efter bedſte Skjøn efterhaanden ſøgt at bidrage, hvad jeg formaaede, til at faa dette Forhold idetmindſte for en Deel forandret og væſentlig den nævnte Claſſe, hvad angjældende Fag vedkommer, ſaaledes ordnet, at den alene blev forberedende. Jeg hilſer derfor med Glæde, hvad Commisſionen nu foreſlaar for Regning og Mathematik i „Fælleſsſkolen," navnlig det mere praktiſke Anlæg af Faget og den egentlige Mathematiks Indtrædelſe først med Skolens 5te Claſſe. Og ikke alene antager jeg, at „for de Elever, der ſlutte med Fælleſsſkolen, denne Anordning vil være fordelagtig, da de ville have ſtørre Udbytte af en praktiſk Dygtighed og Indſigt end af en theoretiſk Kundſkab, ſom paa dette Trin hverken kan være tilfulde tilegnet eller afſluttet til en Helhed," men finder tillige Arrangementet fortrinsvis heldigt for de Elever, der i ikke lidet Antal endnu tidligere — omkring 14de à 15de Aar — forlade Skolen, og til hvilke denne — hvorom Nærmere nedenfor — efter min Mening bør tage et endog væſentligt Henſyn. At imidlertid navnlig „Conſtructionstegning" noget kan indſkrænkes, ſkulde jeg være tilbøielig til at tro.

At de mange Sprog, der hos os læſes og tildels ogſaa maa læſes i vore Skoler, forvolder ſtor Vanſkelighed ved Ordningen af vort Skolevæſen, er viſt og ſandt. Al mulig Indſkrænkning i dette Stykke kan da ikke let andet end befindes ønſkelig og vinde Bifald. For mit Vedkommende har jeg i ſin Tid erklæret mig imod Optagelſen af endnu et Sprog i Latinſkolen, nemlig det engelſke. Det glæder mig da meget at ſe Commisſionen nu komme til ſamme Reſultat, at der maa Indſkrænkning til, hvad levende Sprog angaar, og maa det vel nærmeſt blive det engelſke Sprog, der faar vige, navnlig

som det, der senere lettere kan tilegnes, medens der nok ogsaa kunde være Spørgsmaal, om ikke det franske Sprog heller burde vige Pladsen. Det Væsentlige er imidlertid, at der gives Lettelse, som Ungdommen saa vel tiltrænger. Jeg tør overhovedet just ikke sige, jeg har det Indtryk, at Commissionen derpaa lægger saa synderlig an. Man fordrer idethele Meget, megen Kundskab i forskjellig Retning, som vistnok ikke godt kan harmonere med den Befordring af Aandsmodenhed, Commissionen naturligvis ogsaa anser for Hovedsagen og udhæver som saadan. Saameget mere maa man da sympathisere med den der, hvor den tror at kunne gjøre Indskrænkninger. I Forbindelse hermed maa jeg da ogsaa idethele udtale mig for Commissionens Anordning af Sprogundervisningen. Thi det forholder sig visselig saa, at denne Undervisning ikke nu er heldig eller pædagogisk rigtig ordnet, naar efter 2 Aars Læsning af Tydsk indtræder: Latin eller Engelsk i Elevens 12te Aar, Fransk i 13de, Græsk i 14de og dernæst Engelsk for Latinelever i 15de Aar. Det er saa, at Discipelen ikke bliver nogenlunde fikker i det ene Sprogs Eiendommeligheder, før han gaar over til det andet, men let sprædes og forvirres i sin Opfatning. Især er det af Vigtighed, at der ikke saa snart efter Latin — Engelsk indtræder et nyt Sprog; Fransk har her staaet temmelig uheldig efter eet Aars Mellemrum, ikke mindst i Forhold til Engelsk, og har det netop her vist sig, at Eleven let „forvirredes i sin Opfatning." For ældre Elever og med visse Sprog, f. Ex. Græsk i Forhold til et af de nyere, tør det neppe være i samme Grad fornødent, at Mellemrummet netop er 2 Aar, ei at tale om Oldnorsk, hvis dette Fag endelig skal have Plads i Skolen.

Ligeledes kan jeg ikke andet end anse det for meget ønskeligt, om efter Commissionens foreløbige Forslag enkelte Fag kunne afsluttes eller bortfalde med første Skolecursus (Fællesskolen). Jeg mener ogsaa, det kan lade sig gjøre, hvad enten man faar Commissionens Skole fuldstændig eller væsentlig den nuværende. Saaledes for det Første maa af Religion til anførte Tid, da Eleverne ville være eller netop blive confirmerede, „Bibel-

hiſtorien og den egentlige dogmatiſke Del af Religionsunderviſningen" kunne være afſluttet og bortfalde, medens der i øverſte Afdeling af Skolen alene bliver Spørgsmaal om Kirkehiſtorie og Læsning af det nye Teſtamente (efter min Mening helſt i Modersmaalet). Heri ere ogſaa Skolens Lærere idethele enige, medens dog Religionslæreren, Adjunct Spenning, er meſt tilbøielig til at ſlutte ſig til den under Commisſionens Fremſtilling gjorte Bemærkning af Profeſſor Niſſen, at der i Gymnaſierne bør gjennemgaaes en kort ſyſtematiſk Overſigt over Troeslæren (f. Ex. Aabels). Dernæſt frembyder ſig Geografi, et Fag, der læſes ſaagodtſom fra Barnets første Skoletid, viſt neppe behøver at tages i den Udſtrækning og med al den Detail, det ſom oftest har været behandlet, og ligeſaa godt bør kunne afſluttes omkring det 16de Aar i vore Skoler, ſom det ſker i Danmark. Hvad angaar Hiſtorie, mener jeg ogſaa, at „den ſammenhængende Fremſtilling af Middelalderens og den nyere Tids Hiſtorie" uden ſynderlig Betænkelighed bør kunne falde inden det første Skolekurſus' Grændſer, uden at derfor Faget inden dette behøver at tages ſaa forfærdelig vidtloftigt, medens netop „enkelte Partier af Hiſtorien i en ſtørre Udførlighed paa det øverſte Dannelſestrin" baade egner mere ſig for denne Alder og i høiere Grad er ſkikket til at vække Interesſen for fortſat hiſtoriſk Læsning udover Skoletiden. At Hiſtorie og Geografi under Repetition til Examen artium og ſom Gjenſtand for Prøve ved denne Examen har, uden tilſvarende Udbytte, været noget af det meſt beſværende og hørt blandt de ſtørſte Ulemper ved den nu beſtaaende Anordning, har jeg ſtedſe forment, ogſaa tidligere erklæret mig om. Fremdeles troer jeg, at det tydſke Sprog, om end Fordringerne deri for den lavere Skoles Vedkommende indſkrænkes inden de Grændſer, ſom „Undervisningsplanen" ſætter for Realſkolen og Stilprøve bortfalder (for Latinelever), dog kan ophøre ſom beſtemt Undervisningsfag under det høiere Skolecurſus, medens jeg nok kan ønſke, at Skolen har ſin Opmærkſomhed henvendt paa, at Eleverne fortſætte med curſoriſk Læsning i Sproget. Hvad Naturhiſtorie etc. angaar, henviſer jeg til foran anført. Ligeſaa

har jeg udtalt mig om de Fordringer, jeg med Colleger troer bør gjøres for Mathematikens Vedkommende paa det Standpunkt af Skolen, der svarer til nuværende øverste Latinklasse, hvoraf da følger, at Geometri ikke efter vor Mening bliver at henlægge. Jeg mener forøvrigt idethele med Commissionen, at de udtrædende Fag dels „allerede have ydet det tilsigtede Udbytte for Dannelsen, dels fremdeles ville vedblive under Undervisningen at virke som Dannelsesstof, idet de snart tjene som Hjælpemidler ved den senere Undervisning, saaat deres væsentlige Indhold vil optages som Elementer i den".

Commissionens Forslag angaaende Examensforhold maa jeg ligeledes for en væsentlig Del bifalde. At den endelige Prøve, Examen artium, bør afholdes af en Commission, har jeg allerede for mange Aar tilbage, nemlig i Anledning af Circulære af Juli 1852, været inde paa, og stod jeg da i Begreb med at gjøre et saadant Forslag, hvorfra jeg alene afholdtes ved Sagens Nyhed og af Hensyn til den ringere Erfaring, jeg idethele dengang som ganske ung Skolebestyrer var i Besiddelse af. At enkelte Fag til samme Prøve kunde bortfalde var jeg ligeledes da tilbøielig til at antage. At Skolen faar en Stemme med ved den endelige Prøve, saaledes som Commissionen har tænkt sig det, er jeg ligeledes med paa. Hvad skriftlige Opgaver til denne Examen angaar, troer jeg, det i Norsk bør blive omtrent som det nu er, nemlig med 2 Opgaver, deraf den ene af historisk Indhold, hvilken dog ikke bør blive at bedømme som Historie. At Stilprøve i Latin gjenoptages, giver jeg, overensstemmende med tidligere Udtalelser angaaende dette Spørgsmaal, mit fuldstændige Bifald; men troer jeg derhos — og deri ere alle Colleger med mig enige —, at der ved samme Prøve, bestaaende i en ganske let historisk Stil, et fra Latin oversat Stykke, ikke bør benyttes nogen Ordbog, hvorimod der heller bør opgives de Udtryk og Vendinger, som ei kunne forudsættes tilstrækkelig bekjendte eller med Billighed kunne fordres. Idethele er jeg tilbøielig til at tro, at man ved Examina prøver bedst, naar man ei tilsteder Benyttelse af Hjælpemidler, men derimod veileder gjennem Opgave af det, der kunde for-

volde større Vanskeligheder, ligesom min Erfaring gaar ud paa, at Præstationerne blive bedre ved en saadan Fremgangsmaade, Prøven saaledes i Grunden heldigere for de unge Mennesker. Hvad angaar en ved Skolen etableret „Afgangsexamen" for det lavere Skoletrin, da billiger jeg ogsaa tildels denne, og har det længe været min Mening, at efter afsolveret Realcursus en saadan lovbestemt og passende controlleret Prøve burde finde Sted. I Tilfælde, at man faar „en Fællesskole," bør vel ogsaa en saadan Examen være „fælles" for alle Elever. Ordnes Skolen derimod omtrent som nu eller som jeg har tænkt mig den, hvorom Nærmere senere, vil den formentlig alene være fornoden for deres Vedkommende, der med det lavere Cursus d: Realcurset afslutte sin Skolegang. Og tror jeg da, som i det Tidligere ogsaa antydet, at det Offentlige bør stille i Udsigt, at en saadan „Afgangsexamen" ved forskjellige Ansættelser „bør komme i fortrinlig Betragtning," nemlig „ved Besættelse af saadanne Poster, hvortil ingen særegen Examen er foreskreven, f. Ex. i Told-, Post-, Telegraf- og Udskiftningsvæsenet," maaske ogsaa for Optagelse ved den høiere Landbrugsskole og for lavere Forst- og Bergværksbetjeninger o. s. v., for Adgang til pharmaceutisk Studium m. m. At navnlig Flere af Middelstanden med saadanne „Udsigter" for deres Børn turde lade disse holde længere ud i Realskolen, end nu oftest sker, anser jeg ialfald ikke for usandsynligt. Og vilde vel netop herved „Dannelsens Gode udbredes i videre Kredse." Derimod er jeg mindre tilbøielig til at lade saadan „Afgangsexamen" give Vedkommende Adgang til Universitetet i Lighed med den tidligere Præliminærexamen, ialfald ingenlunde til medicinsk Studium. I denne Anskuelse er ogsaa Colleger idethele enige, medens Adjunct Spenning derimod mener, at „Afgangsexamen" for Realskolen eller Fællesskolen bør give omtrent samme Rettigheder, som den tidligere Præliminærexamen. For deres Vedkommende, der ikke afslutte sin Skolegang omkring det 16de Aar, men gaar videre gjennem et Cursus omtrent som nuværende øverste Latinklasse, finder jeg det derimod ikke fornødent, at nogen officiel fuldstændig Prøve afholdes ved Tilendebringelsen af det lavere Cursus (6te

Classe), kun at de Fag, der afsluttes, repeteres og i væsentlig Grad tages Hensyn til ved Opflyttelse til øverste Skoleafdeling, og vil da formentlig Vidnesbyrd om, at en Elev efter Prøve i denne Anledning er befunden moden til Opflytning i øverste Afdeling — hvormed ogsaa af det Offentlige, om det ved Leilighed skulde befindes fornødent, paa passende Maade vel kan føres Tilsyn — i Tilfælde kunde ansees lige med Afgangstestimonium fra Realskole.

Forinden jeg gaar over til den endelige Fremstilling af eller Oversigt over, hvorledes Skolen efter min Formening turde blive at ændre eller udbedre, skal jeg endnu behandle et Punkt, som forekommer baade Colleger og mig at være i saa Henseende af væsentlig Betydning. Det angaar de Elever, der forlade Skolen paa et tidligere Stadium af samme, de Realelever, der ikke afslutte Curset. At disse for Tiden udgjør en Pluralitet, er nokſom bekjendt. At de fremdeles neppe ville blive i Minoriteten, er sandsynligt, da saamange Forholde, som ikke let forandre sig, her væsentlig bestemme. Ikke at tale om de mindre begavede Elever eller saadanne, som ei for sin Udvikling finde nogensomhelst Støtte i et civiliseret Hjem — snarere det Modsatte —, fordre snart mindre heldige ydre Kaar, snart de Livsstillinger, hvori Børnene skulle anbringes, Sofart, Haandværk o. s. v., en tidligere Overgang til praktisk Syssel, leder eller fristet ialfald let dertil. Det sker, og det vil ske, det kan man være sikker paa. Men, som allerede før sagt, ogsaa disse fordre sine Hensyn; jeg mener, de ingenlunde bør blive Stedbørn. Og det mene nok ogsaa Communerne, der for største Delen have ophævet sine tidligere Borgerskoler og combineret dem med Latinskolerne. Ere nu disse tildels mindre tilfredse med de combinerede Skoler, er det nok netop i Retning af „den almindelige Borgerskole," som jeg tror man helst kan kalde vedkommende Afdeling af Skolen. Vistnok ere ikke alle eller de fleste Anker befoiede, som her og der i denne Retning føres. Man overfører saa gjerne paa Skolen, hvad der skriver sig fra en ganske anden Kant, fra Vedkommende selv, fra liden Begavelse, liden Cultur og lidet Tilsyn i Hjemmet o. s. v.

Men stor Opfordring synes dog Skolen og alle Skolens Vedkommende at have til her at gjøre alt Muligt, hvor det gjælder et saa stort Antal af Individer. Commissionen har ogsaa søgt at indrette Undervisningsplanen saaledes, „at der dannes en Afsats ved Enden af Fællesskolens 4de Classe," idet den ogsaa antager, „at Disciple oftere komme til at forlade Skolen paa dette Punkt." Imidlertid har den betragtet Hensynet til disse Elever som „det underordnede Hensyn," der ikke har kunnet gjøres gjældende i alle Fag. Det er heri, jeg ikke kan være saa ganske enig, troer ialfald, der kunde tages større Hensyn til denne Pluralitet af Elever, og det uden egentlig Skade for dem, der gaae videre i Skolen. Jeg mener, at den almindelige Borgerskole ɔ: de 4 laveste Classer kan uden saadan Ulempe gives en mere afsluttende Charakter, hvad jeg antager vil blive af væsentlig Betydning for Skolens Søgning og Skolens Anseelse og Indflydelse. Jeg troer saaledes, at Undervisningen i Religion kan og bør arrangeres paa den Maade, at Eleven er forberedt for Confirmationen eller for Antegnelse til samme. Dette kan med Lethed obtineres derved, at, medens den lille Bibelhistorie (Vogts er vel nu den almindelige) vedbliver i 2den Classe — hvad i ethvert Tilfælde utvivlsomt er tilraadeligst —, indtræder derimod i denne Classe Forklaring — ligesom nu i vor 4de Fællesklasse —, og vil da denne kunne være gjennemgaaet i 4de Classe til Alterens Sacramente, derhos af en større Bibelhistorie det nye Testamente. Dette er da noget Helt. (Timetallet navnlig i 3die Classe bør være 3). Fremdeles Historie. Man anser det ialfald for saare ønskeligt, at de kortere Lærebøger (Nissens Verdenshistorie og S. Petersens Norges Historie), der ere benyttede fra laveste Classe, vedblive indtil afsolveret 4de Classe, at de nøiagtig kunne være tilegnede. At de afsluttes før med 3die Classe, ansees i hvert Fald for aldeles utilraadeligt eller rettere ugjørligt. Og at da de Elever, der udtræde efter afsolveret 4de Classe, ikke ville have nogen Fordel af der at have paabegyndt nogen ny Lærebog, er vel aldeles givet, medens samtlige Classens Elever vel ville have allerbedst af endnu engang at optage i større Pensa,

hvad før i mindre Partier er gjennemgaaet. En kortfattet Lærebog, f. Ex. L. L. Daaes i Middelalderens og den nyere Historie, vil derhos utvivlsomt kunne gjennemgaaes — som før bemærket — i 5te og 6te Classe med 3 ugentlige Timer. Ogsaa i Geografi bør og kan man vistnok arrangere sig saaledes, at det bliver et nogenlunde afsluttet Helt, Eleven modtager. Naar et „Udtog" af Geografien er gjennemgaaet i de 2 laveste Classer, vil i 3die Nordens Geografi og i 4de det Vigtigste af Europa forøvrigt kunne blive gjennemgaaet. Af Naturhistorie ansees idethele det Tilstrækkelige medtaget til afsluttet 4de Classe efter Commissionens Udkast. Hvad Regning etc. angaar, henholder man sig ligeledes i det Væsentlige til Commissionen; Constructionstegning turde dog ikke være fornoden for 2den Classe og kan maaske indskrænkes til 1 Time for 4de Classe. Om Tydsk er tidligere gjort Bemærkning i Forbindelse med Engelsk, nemlig derhen, at det første Sprog ogsaa i 3die Classe bør have flere (4) Timer (for Ikke-Latinere), det sidste idethele færre (4 i 3die og 4de Classe). Undervisningen i Norsk synes at burde anlægges endel simplere end hos Commissionen og navnlig de skriftlige Øvelser at burde indskrænkes til Dictat og Gjengivelse af et simpelt meddelt Stof. Jeg troer, som sagt, at Mange — og Skolen idethele — vil vinde ved et saadant Arrangement, og at neppe Nogen derved synderlig vil tabe.

Saa skal jeg da gaa over til den endelige Fremstilling af eller Oversigt over, hvorledes Skolen efter min Formening i Henhold til alt det Foregaaende kunde — paa Basis af det nu Bestaaende — blive at ændre eller udbedre. At skaffe Lettelse i Arbeidet staar mig ikke mindst for Øie; den tror jeg — som før ytret — Ungdommen tiltrænger; jeg mener, den derved skal voxe i Modenhed. At Skoletiden idethele bliver omkring 30 Timer ugentlig, anser baade Colleger og jeg for at være af Vigtighed, og vil jeg i det Følgende stræbe at indrette mig derefter, saavidt gjørligt.

Den hele Skoles Begrændsning vil jeg da skal være given med 10de og 18 (à 19de) Aar. Inden disse Grændser vil jeg

have 3 Afdelinger, nemlig: 1) den almindelige Borgerskole, afsluttet med 4de Skoleaar eller 4de Classe, 2) Realskolen, afsluttet med 6te Skoleaar, og forovrigt Afslutning af enkelte Fag, og 3) øverste Cursus, afsluttet med 8de Skoleaar omtr., hvorefter Overgang sker til Universitetet.

For Optagelse i 10 Aars Alderen bør omtrent fordres, at Eleven læser ordentligt, regner de 4 Species i ubenævnte Tal, skriver latinsk Sammenskrift og i Forbindelse dermed kan afskrive ordentligt et Stykke efter en trykt Bog samt har gjort en Begyndelse med at skrive efter Dictat, hvorhos han bør kjende Hovedstykkerne i (Vogts lille) Bibelhistorie og have gjort en Begyndelse med Katechismus (Bud og Bønner), have gjort et forelobigt Bekjendtskab med Geographi efter Globus og Kort (navnlig Europa) og maaske have lidt Kjendskab til Historie (efter mundtligt Foredrag eller en historisk Læsebog).

De allerfleste Skoler ville formentlig have eller faa en eller et Par særskilte Forberedelsesclasser — med omkring 24 Skoletimer.

„Den almindelige Borgerskole" tænker jeg mig da kan indrettes omtrent saaledes:

1ste Classe, etaarig (10de—11te Aar), 30 Timer (et noget stort Timetal for denne Alder; men bør vel her ikke Meget foresættes til Hjemmearbeide), sc. Religion 3 Timer (Vogts lille Bibelhistorie og Katechismus, hvilken her absolveres), Norsk og Tydsk 10 (i nieste Forening og saa simpelt og praktisk som muligt uden synderlig Læsning af Grammatik), Historie 3 (Nissens Historie alene), Geografi 3 (Europa efter et „Udtog"), Regning 4 (de 4 Species i ubenævnte og benævnte Tal), Skrivning og Tegning 5 (væsentlig i 1ste Halvaar Skrivning), Gymnastik 2 (neppe endnu Sang).

2den Classe, etaarig (11te—12te Aar), 30 Timer, sc. Religion 3 („Forklaring" paabegyndes, medens den lille Bibelhistorie absolveres), Norsk og Tydsk 9 (helst 4 og 5), Historie 2 (Nissens Historie fortsættes), Geografi 2 („Udtoget" læses ud), Naturhistorie 2, Regning 5 (de 4 Spe-

cies befæstes, derhos Brøk), Skrivning og Tegning 4, Gymnastik 2, Sang 1.

3die Classe, etaarig (12te—13de Aar) 31 Timer, sc. Religion 3 („Forklaring" fortsættes, og af en større Bibelhistorie, Vogts, paabegyndes det nye Testamente), Norsk 4, Tydsk 2 (derhos for de Elever, der ikke læse Latin, endvidere 2 Timer, der væsentlig blive at anvende til skriftlige Øvelser), Latin 8 — (Engelsk 4), Historie 2 („Nissen" fortsættes, hvorhos S. Petersens Norges Historie paabegyndes), Geografi 1 (efter en noget større Lærebog Nordens Geografi), Naturhistorie 2, Regning 5 (deraf 1 til Constructionstegning), Skrivning 1, (Tegning — for Ikke-Latinere 2), Gymnastik 2, Sang 1 (den 31te Time, som falder udenfor den sædvanlige Undervisningstid).

4de Classe, etaarig (13de til 14de Aar), 31 Timer, sc. Religion 3 („Forklaring" til 5te Part; det Nye Testamente ud), Norsk 4 (ordentlig Orthographi og Øvelse i at gjengive et meddelt eller læst Stykke o. L.), Tydsk 2 (+ 2), Latin 8 (Cornel eller Cæsar med tilsvarende Øvelser) — (Engelsk 4), Historie 2 („Nissen" og „S. Petersen" absolveres), Geografi 2 (det Væsentligste af Europa), Naturhistorie 2 (absolveres; Mineralogi medtages ikke), Regning 5 (deraf Constructionstegning 1), (Skrivning 1 og Tegning 1), Gymnastik 2, Sang 1.

Eleverne ville da i disse Classer være forenede, undtagen i 8 Timer i 3die og 4de Classe, da den ene Linie har Latin, den anden Engelsk, forstærket Undervisning i Tydsk, Tegning (eller Skrivning og Tegning). Jeg kan ikke skjønne, at denne Ordning kan have mere imod sig end Commissionens. Der er visselig tilstrækkeligt Fællesskab, som allerede Opholdet i samme Skole i ikke ringe Grad giver. Maalet for „den almindelige Borgerskole" er formentlig ved det Anførte tilstrækkelig angivet. Jeg mener, det vil blive et Held, som vel tilegnet vil indeholde et antageligt Dannelses-Grundlag for Somanden, Haandværkeren o. s. v. Forening af Classer vil naturligvis ligesaa let kunne iværksættes her som efter Commissionens Ordning. At

endel Elever, der paa Grund af ringere Evner, senere Optagelse i Skolen, o. s. v. have avanceret noget senere, ville blive 15 Aar og vel det, før de absolvere denne Afdeling af Skolen, er sandsynligt.

Men fra nu af, troer jeg, vil det være heldigst, at de Elever, der ikke skulle gaa til Universitetet, afsondres i en særegen Classe (Realklasse). Jeg antager, at dette bedst vil stemme saavel med deres som med Samtliges Tarv. At Antallet af saadanne Elever tør blive større end hidtil under en Undervisning, som særlig paa dem er beregnet og efter deres Forholde anlagt, haaber jeg, og mener jeg især, at en „Afgangsexamen" med „visse Udsigter" o. s. v. vil — som før bemærket — opfordre mange Foresatte til at lade deres Børn holde længer ud i Skolen. I større Byer tør nok 2 eetaarige Classer, for Elever fra 14de—15de Aar og fra 15de—16de Aar, kunne bestaa. I mindre Byer vil vel ikke kunne paatænkes Videre end een toaarig Classe, hvortil vel ikke saa ganske sjelden vil komme til at gaa over fra 4de Classes Latinafdeling En og Anden, der er bleven funden for let, og vil da vistnok en saadan Elev i Løbet af det første Aar ved nogen privat Hjælp uden Vanskelighed komme efter i det engelske Sprog. Som det Almindelige troer jeg at burde opføre før Realelever en særegen toaarig Classe — før Elever fra 14de—16de Aar — med 33 ugentlige Timer, se. Religion 2, Norsk 4, Tydsk 4, Engelsk 3, Historie 3, Geografi 1, Mathematik og Regning 6, Tegning 1, Gymnastik 2, Sang 1, Naturlære 3, — endvidere som valgfrit Fag Fransk 3.

Maalet for denne Classe: 1) Religion: „Forklaring" absolveret og repeteret; af Bibelhistorie læst ialfald alt Væsentligt af det gamle Testamente og samme Lærebog forøvrigt repeteret. 2) Norsk = „Undervisningsplan" § 21, Maalet for „Realafdelingen" i Norsk. 3) Tydsk ligeledes = „Undervisningsplanen," hvortil kommer „temmelig sikker Kundskab i det Væsentlige af Grammatiken." 4) Engelsk: Disciplen bør have tilegnet sig Sprogets Formlære og det Væsentlige af Syntaxen, kunne oversætte et forhen ikke læst prosaisk Stykke,

der ingen særegne Vanskeligheder indeholder, samt uden grovere Feil kunne skrive en let Stil. 5) Historie: Til det i „den almindelige Borgerskole" Gjennemgaaede, som her til Slutning repeteres, kommer endvidere „den nyere Historie" efter en større — dog nogenlunde kortfattet (f. Ex. L. L. Daaes) — Lærebog. 6) Geografi: den tidligere benyttede noget større Lærebog i det Væsentligste absolveret og repeteret. 7) Mathematik og Regning: omtr. = Commissionen, maaske med nogen Indskrænkning, navnlig hvad det Theoretiske angaar. 8) Tegning i det Væsentlige = Commissionen. 9) Gymnastik. 10) Sang. 11) Naturlære = Commissionens Forslag (for Fællesskolen). 12) Fransk: ligesaa efter Commissionens Forslag.

De 2 Aars Hold her maa ligesaa let kunne arbeides med som nu med 2 Afdelinger i øverste Latinklasse, navnlig naar for Repetition i de sidste Maaneder enkelte særskilte Timer anvendes (ligesom nu sker i 4de Latinklasse). Fransk vil formentlig blive læst af saa faa Elever, at her ingen særegne Foranstaltninger paakræves.

De, der have læst Latin og agte at fortsætte med Forberedelse for Universitetet, gaa fra 4de Classe over til

5te Classe, eetaarig (14de—15de Aar), 31 Timer, sc. Religion 2, Norsk 3, Tydsk 2, Latin 8, Historie 3, Geografi 1, Mathematik 4, Gymnastik 2, Sang 1, — derhos Græsk 5.

6te Classe, eetaarig (15de—16de Aar), 31 Timer, sc. Religion 2, Norsk 3, Tydsk 2, Latin 8, Historie 3, Geografi 1, Mathematik 4, Gymnastik 2, Sang 1; — Græsk 5.

Timetallet i begge Classer sees at være det samme i alle Fag, og ville saaledes Classerne i flere af disse med Lethed kunne combineres i de mindre Skoler.

Maalet tænker jeg mig omtrent saaledes: 1) Religion = Realafdelingen. 2) Norsk omtr. ligesaa, neppe lavere; uagtet her er en Time mindre i Norsk, vil vistnok den større Sprogudvikling ved Hjælp af Latinen aabenbare sig. 3) Tydsk ligesaa = Realafdelingen, dog uden Stil, medens Færdigheden i at læse Sproget tør (under den større Sprogudvikling formedelst Latinen) paaregnes at ville blive større.

4) Latin = det nu Almindeligste i tilsvarende Classer. 5) Historie: Oversigt over „Middelalderens" og „den nyere Historie" er erhvervet efter en kortfattet Lærebog (L. L. Daae, henved 200 Blade, læst og repeteret i 1½ Aar) i Forbindelse med Repetition af den gamle og Norges Historie efter tidligere benyttede Læreboger. 6) Geografi = Realafdelingen. 7) Mathematik: Det Væsentlige af Geometrien (i Regelen 3 Timer ugentlig) samt praktisk Forberedelse i Arithmetik (i Regelen 1 Time ugentlig). 8) Gymnastik. 9) Sang. 10) Græsk omtr. = det nu Almindelige for 2den Latinclasse (her 3die Latinclasse B.)

Eleven gaar derefter over til det øverste toaarige Cursus, som overalt, hvor dertil paa nogen Maade er Anledning, bør falde i 2 Classer, nemlig:

7de Classe, eetaarig (16de—17de Aar), 31 Timer, sc. Religion 1 (afvexlende Kirkehistorie og det nye Testamente, helst i Modersmaalet). Norsk 4 (deraf kan maaske 1 Time anvendes paa Oldnorsk, eller 2 Timer, naar dette Fag først indtræder i 2det Halvaar, hvilket ei turde være uhensigtsmæssigt), Latin 9, Historie 2 (den gamle Historie), Mathematik 2 (væsentlig eller udelukkende Arithmetik), Gymnastik 3, Sang 1, Græsk 5, — derhos Fransk 4 Timer.

Skulde en 3die Time i Mathematik allerede i denne Classe være fornøden, maa vel Timetallet blive 32.

8de Classe, eetaarig (17de—18de Aar i Regelen). 31 Timer sc. Religion 1, Norsk 4 (deraf kunde anvendes 1 til Oldnorsk), Latin 9, Historie 3 (Nordens + Repetition af den gamle Historie), Mathematik 3, Gymnastik 3, Græsk 5, Fransk 3.

Maal: 1) Religion: de mærkeligste Begivenheder af Kirkens Historie (Nissens Kirkehistorie) og af det Nye Testamente et Evangelium samt maaske Noget af Brevene, f. Ex. Galaterbrevet — i Modersmaalet). — 2) Norsk: Eleven bør kunne med Orden og Tydelighed i en sprogrigtig Form skriftlig behandle Opgaver, til hvis Besvarelse han kan hente Stoffet fra den Kreds af Kundskaber og Forestillinger, hvori dels den

for Skolerne foreskrevne Undervisning (navnlig den historiske), dels Livet maa forudsættes at have indført ham. Derhos bør han have erhvervet Kjendskab til den norske og tildels den danske Skjønliteratur ved Læsning af et Udvalg af de vigtigste Forfattere samt noget Bekjendtskab til denne Literaturs Historie. Forsaavidt Oldnorsk medtages, bør dette ei være Examensfag og ikke udstrækkes videre i Skolen, end at den Kundskab i Sprogets Elementer o. s. v. kan være erhvervet, som maa anseés høist fornoden for, at Forelæsninger over lettere Sagaer ved Universitetet strax kunne bivaanes. 3) Latin: overensstemmende med det nys approberede Reglement og de Udtalelser, som jeg har tilladt mig ovenfor under „Latingymnasium." 4) Græsk: ligesaa. 5) Historie: „fuldstændigere Kundskab i den gamle Historie og i Nordens Historie." 6) Mathematik: som udtalt er under Latingymnasium. 7) Gymnastik, hvorunder er indbefattet „Vaabenovelser." 8) Fransk: alt Væsentligt af Formlæren og det Allervæsentligste af Syntaxen samt den Færdighed i Sproget (erhvervet ved Gjennemgaaelse f. Ex. af Aalholms Læsebog), at Eleven kan læse en ganske let Forfatter i samme.

Det tør nok være, at Mangen vil mene, at det her for „Fransk" Opførte er et altfor lavt Maal, og Enkelte ville maaske endda betvivle, at det kan naaes. Det Sidste nærer jeg nu ikke den ringeste Tvivl om med Hensyn til Elever i den Alder og med den Sprogudvikling, her er Tale om, tilmed med et Timetal som det opførte. Og Maalet anser jeg ingenlunde for lavt i et Sprog, som de Færreste under sine Studier faar synderlig Brug for. Man vil ikke alene have overvundet alle Vanskeligheder, men ogsaa have tilstrækkeligt Grundlag til senere paa egen Haand at drive Studier af og i Sproget, om Saadant bliver fornødent eller ønskeligt. Jeg finder det netop i sin Orden, at det ene levende Sprog begynder, hvor det andet ophører. For den almindelige sproglige Udvikling giver de gamle Sprog med Modersmaalet det Væsentlige og det Tilstrækkelige. Skulde Fransk indtræde tidligere, maatte det være i 5te Classe, hvor jeg har opført Græsk. Men saa maatte atter Græsk

udsættes 1 Aar. Det vilde vel ikke længer være saa betænkeligt, hvad Mellemrum angaar, da det gjælder ældre Elever og saa ganske forskjellige Sprog. Men saa maatte Græsk optræde med og fremdeles kræve i samtlige Classer et vel stort Timetal. Og navnlig kunde neppe da undgaaes, at i 6te Classe, hvor Græsk indtraadte, og hvor Fransk ikke endnu kunde reduceres synderligt, medens heller ikke andre Fag taalte Indskrænkning, — at der Timetallet blev vel droit, ligesom Sprogenes Antal blev hele 4 paa eengang. Jeg mener da helst at burde stoppe paa det ovenfor Foreslaaede. — Forøvrigt mener jeg, at en Skole ogsaa bør kunne vælge Engelsk istedetfor Fransk. At man bør have Opmærksomhed henvendt paa, at Læsning af Tydsk ikke lægges hen eller forsømmes, har jeg før udtalt.

Idethele har jeg, for endnu engang at gjentage det, gjennem mine Antydninger mere havt for Øie at lette Ungdommens Arbeide end at bibringe den en vidtgaaende Kundskab. Jeg nærer den Overbevisning, at vi derved ville faa en saameget friskere og modnere Ungdom, der vel skulde have fordøiet, hvad den havde læst og lært, — som vilde omfatte dette med Kjærlighed og have faaet Lyst til at gaa videre, idet den ikke vilde gaa ud af Skolen hverken overanstrængt eller træt og kjed af Arbeidet, eller paa den anden Side med den Indbildning, at den havde „sugt al Verdens Visdom."

Hvad Andenexamen betræffer, hvilken jeg med Commissionen sætter megen Pris paa, tror jeg ogsaa, at her „Valgfrihed" var meget ønskelig. Men formener jeg dog, at nogle Fag maa og bør blive obligatoriske. Herhen hører da for det Første Philosophi, dernæst efter min Mening Historie og Physik (dette Fag efter væsentlig populært Foredrag), og formentlig Oldnorsk. Og mere end et Par Fag til bør og kan vel neppe medtages under et eetaarigt Cursus.

At den af Commissionen opstillede Fremgangsmaade i de forskjellige Fag igjennem Skolens Classer idethele mere turde være at betragte som Antydninger end som bindende Bestemmelser i Tilfælde, tør man antage, og har man derfor ikke nærmere indladt sig derpaa, medens man under anden For-

udsætning vistnok kunde have havt Et og Andet derved at bemærke.

Hvad sluttelig den økonomiske Side af Sagen angaar, tør jeg ikke indlade mig paa „Sandsynlighedsberegninger," men skulde dog være tilbøielig til at tro, at den Ordning af Skoleforholdene, jeg har tilladt mig at fremstille, ikke turde paakræve Mere end Commissionens Plan — ei at tale om Tillæg af et Realgymnasium.

Drammens lærde og Realskole den 25de Mai 1866.

Knutzen.

Undertegnede tiltræde i alt Væsentligt Rektors foranstaaende Votum.

D. u. s.

M. Album. H. Hermansdorff. K. Spenning.

Til foranstaaende Votum maa jeg føie, at jeg med Adjunct Holler anser det for saare ønskeligt, om der kunde findes en Udvei til at skaffe „Religion" for øverste Skolecursus 1 Time mere. I Forbindelse hermed bemærkes, at Adjunct Spenning, som vil have „en kort systematisk Oversigt over Troeslæren" medtaget i øverste Cursus, har forudsat, at Faget der faar mere end 1 Time ugentlig, hvad ei paa sit Sted er anført.

Drammens lærde og Realskole 8de Juni 1866.

Knutzen.

Overlærer Utnes Votum.

Den kgl. Kommissions Udkast til en Skolereform, dateret 23de Novbr. 1865, har været gjort til Gjenstand for Overveielse og Diskussion i et Lærerkollegium, bestaaende af Skolens fast ansatte Lærere. Under disse Forhandlinger vedtoges flere Resolutioner, hvori jeg med samtlige Kolleger var enig. Disse ere i Rektors Betænkning fremstillede saa klart og fuldstændigt, at

det vilde være en unødig Gjentagelse af mig nærmere at omtale dem. Derimod nærer jeg en fra Rektor og flere Kolleger saa aldeles forskjellig Opfatning af Realskolens Betydning og Opgave, at jeg væsentlig af den Grund finder det nødvendigt at udtale mig i et særskilt Votum over den til Erklæring foreliggende Skoleplan.

Hvad Fællesskolen angaar, anser jeg den af Kommissionen opstillede Fagkreds baade som passende og efter vore smaa Forholde nødvendig, aldenstund pekuniære Hindringer ikke tillade en fuldstændig Adskillelse af den klassiske og reale Undervisning allerede fra de første Skoleaar. Imidlertid maa jeg antage, at de for Fællesskolen opstillede kvantitative Fordringer ere saa store, at man i Regelen ikke tør vente dem opfyldte, før Eleverne have naaet mindst 16 Aars Alderen. Hvad Timefordelingen angaar, skal jeg til Kommissionens Udkast kun gjøre et Par Bemærkninger.

Eleverne modtage fælles Undervisning i Norsk og Tydsk, medens de skilles ad i Latin og Engelsk. Nu har Engelsk faaet et mindre Antal Timer end Latin; men af et mindre Antal Sprogtimer maa for Eleverne paa Engelsklinjen nødvendig følge en mindre sproglig Udvikling i det Hele taget, medmindre man vil indrømme Engelsk en større sprogdannende Kraft end Latin. En saadan Indrømmelse har neppe været tilsigtet og tør vel heller ikke gjøres paa dette Skoletrin, hvor man hovedsagelig lægger Vind paa de grammatiske Sprogøvelser. Følger man nu Kommissionens Plan, maa altsaa Engelskeleverne fra 4de Klasse og opover stedse staa paa et lavere sprogligt Standpunkt end Latineleverne. Dette vil virke hemmende paa Fællesundervisningen i Norsk og Tydsk. For saavidt muligt at bibringe Eleverne samme Sprogudvikling, hvadenten de følge Latin- eller Engelsklinjen, anser jeg det nødvendigt, at sidstnævnte faa saamange Timer flere i Tydsk (eller Norsk) som de have færre i Engelsk; thi dette Fag tiltrænger visselig ikke flere Timer, end det har faaet. Disse særegne tydske Timer tænker jeg mig anvendte til skriftlige Opgaver og grammatiske Øvelser.

2den Fællesklasse har faaet 2 Konstruktionstimer, som jeg antager med større Nytte kunde anvendes til Skrivning, eller da Frihaandstegning paa Grund af Ovenanførte maa falde bort i de tre øverste Fællesklasser, kan maaske en af disse Timer anvendes til Frihaandstegning.

Angaaende Latingymnasiet finder jeg det ganske overflødigt at udtale mig, da denne Del af Skoleplanen efter al Sandsynlighed vil faa den grundigste Behandling af samtlige Skolers Rektorer og Flertallet af deres Lærere. Jeg skal derfor strax gaa over til den af Kommissionen opstillede Plan for Realgymnasiet.

Realgymnasiers Oprettelse er en heldig og tidsmæssig Tanke, som viser, at Kommissionen uhildet og fordomsfrit ønsker at sætte Skolen i Forbindelse med Livet. Dens Ønsker og Bestræbelser ville imidlertid møde megen Modstand hos alle dem, som holde paa det „Gamle og Prøvede," — hos alle dem, som i Skolen helst ønske en kinesisk Stagnation. Forskjelligartede Indvendinger gjøres derfor, som man maatte vente, imod saadanne Skolers Oprettelse, hvoriblandt ogsaa følgende: „Man føler ingen Trang til et saadant Gymnasium og det vil som Følge deraf ikke faa Søgning."

Uagtet det vistnok er unødvendigt for den enkelte Lærer at imødegaa de Indvendinger, som gjøres mod Kommissionens Plan, maa det dog være mig tilladt at udtale de Motiver, som bringe mig til at ønske Realgymnasier oprettede, og et af de væsentligste vil netop finde sit Udtryk i en Paastand, som er stik modsat den ovenfor anførte: Trangen til høiere Realskoler eller Realgymnasier har længe været følt. Den nuværende Realskole, saaledes som den gestalter sig i Kombination med Latinskolen, er efter min Erfaring meget nær den uheldigste Skoleart, som kan organiseres, hvorfor ogsaa Kommunerne ere blevne høilig skuffede i deres Forventninger til denne Skole. Den har ingen afsluttet Fagkreds, hvori noget Fag optræder med tilstrækkelig Vægt som Skolens naturlige Tyngdepunkt. Lidt af hvert skal medtages, intet læres tilgavns. Fremdeles har Skolen intet bestemt Maal, hvorimod den stræber og ingen

Rettigheder at stille i Udsigt ved Afgangseksamen. Som Følge heraf løbe Eleverne ud af Skolen fra alle dens Klasser og til alle mulige Tider. Hertil kommer, at, hvor et tilstrækkeligt Elevantal tilstæder en fuldstændig Adskillelse mellem Latin- og Realskolen, der tjener den sidste som et Pulterkammer, hvor man fra de forskjellige Latinklasser putter ind alle de daarlige Subjekter, som man i Latinskolen ikke har Brug for. Hvilken deprimerende Indflydelse dette maa have paa de enkelte bedre Elevers Udvikling, der frekventere Realskolen, og hvilken subtraherende Virkning det maa have paa den Sum af Realdannelse, der gjennem Realskolen skulde komme Landet tilgode, — det er let at indse. Har den høiere Realdannelse nogen Betydning for et Land i Almindelighed, da maa den vel have Betydning for et Land som vort, hvor Bjerge, Skove og Vandfald kun vente paa Indsigt og Foretagsomhed forat komme Landet til Nytte. Selv vore administrative Embedsmænd antages under deres Livsvirksomhed at faa et langt større Udbytte, en langt større praktisk Dygtighed af en grundig Realdannelse end af den nuværende klassiske.

Dog, lad os se bort fra de reale Videnskabers praktiske Anvendelse og betragte dem alene som Dannelsesmidler; mon der da ikke skulde vise sig nogen Trang til høiere Realskoler? De gamle hedenske Romere og Grækere have længe nok udelukkende ført Scepteret i den lærde Skole, deres eksklusive Herredomme har visselig ikke været gavnligt for Alle, uagtet Mange, som man vil paastaa, have fundet sig saa særdeles vel derved. Altfor længe ere de forskjellige Individualiteter tvungne ind i den samme Form eller pakkede ned i den samme Prokrustesseng, hvad enten de passede der eller ei. For Manges Vedkommende har man arbeidet imod Naturen, — man har ikke kunnet følge dens Vink ved at udvikle de særegne Anlæg. Staten har, uanseet den specielle Begavelse, fordret den samme Almendannelse hos alle dem, som attraae at komme i dens Tjeneste som civile Embedsmænd, retsom om Staten skulde være bedre tjent med Embedskandidater, hvis Opdragelse var ledet i en skjæv og naturstridig Retning, end med Mænd, som

havde faaet en stærk og sund Udvikling overensstemmende med deres naturlige Anlæg! Ved at tvinge En til at lære, hvad han ikke har Anlæg for og følgelig heller ikke Lyst til, fremmer man ingenlunde hans aandelige Udvikling, men fremkalder kun Modloshed og Forsagthed. Foruden at jeg selv hos Elever, der manglede Anlæg for Sprogstudier, har gjort en saadan Erfaring, have Flere, der nu ere modne Mænd, erklæret, at de under Studiet af de „gamle Klassikere" tabte sin Ungdomsfriskhed og bleve selv gamle baade paa Sjæl og Legeme længe før Tiden. De havde ingen Interesse for dem, det var dem en Tvang at læse dem. Først da de for bestandigt fik sat de gamle Forfattere paa Hylden, vare komne til Universitetet og havde faaet Lov til at vælge sine Studier, fik de en Del af den tabte Livsfriskhed tilbage.

Da det nu er en Kjendsgjerning, at de menneskelige Evner ere høist forskjellige, og da det er en Erfaringssætning, at den, der uhindret af andre Hensyn faar Anledning til at udvikle sine naturlige Anlæg, bringer det længst og bliver den dygtigste, saa forekommer det mig aldeles klart, at Staten ikke alene handler ubilligt og naturstridigt, men aabenbart imod sin egen Interesse i det Øieblik, den ikke vil tilstede individuel Frihed i aandelig Udvikling og godkjende Dannelsen, naar den er tilstede, uanseet paa hvad Maade eller ad hvilken Vei den er erhvervet.

Til Støtte for min Paastand, at Trangen til høiere Realskoler er almindelig følt, maa jeg sluttelig anføre det velbekjendte Faktum, at der af Mænd i forskjellige Livsstillinger har været nærværende Storthing forelagt ikke mindre end 3 — tre — Lovforslag, der gaa ud paa at fordre Realdannelsens Ligeberettigelse med Latindannelsen.

Er Trangen til høiere Realskoler tilstede, saa vil Sogningen være en naturlig Følge deraf, — kun maa Staten ikke opstille kunstige Skranker. De, der have gjennemgaaet et Realgymnasium, bør i Et og Alt være ligeberettigede med dem, som have gjennemgaaet et Latingymnasium. Krigsskolen, en eventuel polyteknisk Skole og de praktiske Livs-

stillinger, som fordre en høiere Realdannelse, forekommer Kommissionen at indeholde tilstrækkelig Opfordring til ialfald enkelte Realgymnasiers Oprettelse. For mig staar det aldeles klart, at paa denne Basis vil neppe et eneste Realgymnasium kunne bestaa, saalænge Optagelsesprøven ved Krigsskolen er saadan som nu. De private Institutter ville altid lettere kunne meddele sine Elever den nødvendige „Examensdressur" end Statsskoler, og følgelig ville Krigsskolens Aspiranter altid søge dem. En polyteknisk Skole og de praktiske Livsstillinger, hvortil Realgymnasiet skulde være en Forberedelse, svæve endnu saaledes i det Blaa, at man vel med Rette kunde kalde Realgymnasierne „Luftslotte," ifald man alene vilde bygge dem paa en saadan Grund.

Ganske anderledes stiller derimod Forholdene sig, naar Realskolens Elever faa de samme Rettigheder som Latinskolens, og at tilstaa dem disse, er en simpel Billigheds- og Retfærdighedshandling. Jeg antager, at de efter at have gjennemgaaet sine respektive Gymnasier staa lige i Udvikling og Dannelse, — er der da nogen rimelig Grund til at give Latingymnasiasten større Rettigheder end Realgymnasiasten? Er den Ene ved at læse de gamle Sprog bleven en Adelsmand fremfor den, som i de nyere Videnskaber har tilegnet sig et fuldgodt Ækvivalent? Ikke formaar jeg at begribe, at Studiet af de gamle Sprogformer — thi om Indholdet kan der fornuftigvis ikke være nogen Tale — har en saa forædlende Indflydelse fremfor Studiet af de vel formfattigere, men langt indholdsrigere nye Sprog, at man herpaa skulde kunne begrunde en væsentlig Forskjel i statsborgerlige Rettigheder til Fordel for dette eller hint Studium. Mange Akademici, som jeg har talt med angaaende denne Sag, og deriblandt flere, som fra Først til Sidst have gjennemgaaet en Latinskole, have ligefrem tilstaaet, at det største Udbytte, de havde af de gamle Sprogs Studium, var det, at de derigjennem lærte Grammatik. Værdien af den Kundskab, de havde erhvervet i Sprogene selv og deres Indhold, „den umiddelbare Anskuelse af Oldtidens Liv," som Fagmænd gjøre saameget Væsen af, satte de paa det Nærmeste lig Nul. En lignende Erklæ-

ring vil jeg afgive for mit eget Vedkommende, idet jeg tilføier, at jeg mangen Gang inderlig har ønsket og fremdeles ønsker, at den Tid og det Arbeide, som blev ofret paa de gamle Sprog, var bleven anvendt paa et eller flere af de nye. Jeg vilde da havt baade Gavn og Glæde deraf, medens jeg nu har saare lidet af begge Dele. Den humaniserende Indflydelse, som man fortrinsvis tillægger Studiet af Græsk og Latin, synes Erfaring at ville benægte. Jeg ved ikke at have seet Nogen, som mere inhumant har angrebet sine Modstandere, end netop Filologer, der optraadte som Forsvarere af de saakaldte „Humaniora.“ Ja, man skulde ved at læse Stigt næsten fristes til at tro, at en bekjendt Forfatter havde Ret, da han sagde: „Humanister ere i Almindelighed ligesaa fattige paa sand Humanitet som Guldmagere paa ægte Guld.“ — Det Anførte synes just ikke at tale til Fordel for de klassiske Studier eller at berettige deres Dyrkere til at gjøre Fordring paa et særegent Adelsdiplom.

Fremdeles, hvad Risiko skulde vel Staten staa ved at give Realgymnasiets Elever ikke alene Adgang til Examen artium med Ret til at underkaste sig „visse Embedsexamina,“ som det hedder i Kommissionens Udkast, men ved at give dem Ret til at underkaste sig en hvilkensomhelst Embedsexamen selv i Theologi og Filologi? Det er vel i og for sig klart, at den, der ved en Embedsexamen kan præstere noget Mere, — kan opfylde de større Fordringer, som denne Examen stiller til ham —, han maa vel ogsaa have tilegnet sig det Mindre, nemlig de nødvendige Forkundskaber. Hvorledes han er kommen i Besiddelse af disse, om i et Latingymnasium, i et Realgymnasium eller privatim, er Staten aldeles uvedkommende. Den har ingensomhelst Ret til at spørge herom. Derimod har Staten Ret til, ja det er endog dens Pligt at indrette sine Examensprøver saaledes, at Umodenheden tilbagevises. Naar dette sker, er der ingen begrundet Frygt for Følgerne af at give Realstudenterne Adgang til samtlige Embedsexamina. Dette vil have til Følge, at Realgymnasierne faa Søgning:

1, af de ſtuderende Elever, ſom have ſæregne Anlæg for de mathematiſk-naturvidenſkabelige Studier, og ſom paa Grund heraf ſenere ville vælge Embedsſtudier, ſom gaa i ſamme Retning;

2, af dem, ſom i en modnere Alder beſtemme ſig for den ſtuderende Bane. Disſes Forkundſkaber ſvare i Almindelighed nærmeſt til dem, ſom erhverves paa Fællesſkolens Engelſklinje. Fortſatte Studier i levende Sprog, Mathematik og Naturvidenſkab ville derfor falde dem naturligere, og da disſe Diſciplíner i høiere Grad tiltale den modnere Forſtand end Sprogſtudiernes Begyndelſesgrunde, ſom væſentlig lægge Beſlag paa Hukommelſen, ſaa ville disſe Studier tillige falde dem lettere og desuden give dem et ſtørre aandeligt Udbytte. For disſe modnere Ynglinge, der følge et indre Kald, bør Staten ikke lægge unødige Hindringer i Veien; thi Erfaring har oftere vist, at netop ſaadanne, trods deres ofte mangelagtige Fordannelſe, ere blevne Statens dygtigſte og ſelvſtændigſte Mænd. Ja, der gives endog dem, ſom heraf have villet udlede den Slutning, „at megen Skolelærdom tilintetgjør al Orginalitet og ſvækker den ſelvſtændige Produktivitet."

3, Antager jeg, at Realgymnaſierne vilde ſøges af Størſteparten af dem, hvis Anlæg ikke ere udprægede i nogen beſtemt Retning, og dette er netop Tilfældet med de Fleſte. Vordende Juriſter og Medicinere vilde her erholde ſin Fordannelſe; ligeſaa alle de, ſom underkaſte ſig Examen artium alene for at faa det „akademiſke Stempel," uden at de agte at fortſætte ſine Studier. De ſidſtes Antal er for Nærværende viſtnok ikke ſtort, men vil utvivlſomt forøges ved Realgymnaſiers Oprettelſe, da den Kundſkab, ſom her kan erholdes, for dem vil have en langt ſtørre Betydning i det praktiſke Liv, end den, ſom erhverves i de nuværende Latinſkoler.

Førend jeg gaar over til at udtale mig om Fagkredſens Ordning i Realgymnaſiet, vil jeg gjentage den Bemærkning, at jeg med ſamtlige mine Kolleger er enig i, at Fællesſkolens Fordringer i Regelen ikke kunne tilfredsſtilles, for Eleverne have naaet mindſt 16 Aars Alderen, og da man vel vil indrømme, at 18

Aar er den naturlige Aldersgrændse, ved hvilken Dimission fra Skolen bør finde Sted, saa kan Realgymnasiets Kursus kun blive 2aarigt, ifald man ikke betydeligt vil reducere Fællesskolens Fordringer. Da disse imidlertid danne Grundlaget for al senere Undervisning, vilde man ved en Reduktion her i Realiteten Intet vinde uden Fællesskolens Ophør ved en tidligere Alder, hvilket maaske af andre Grunde tør findes tilraadeligt. Saavel paa Grund af Ovenanførte som væsentlig paa Grund af enkelte Fags særegne Vanskelighed og deraf følgende større Krav til Elevens Fatteevne bør en betydelig Reduktion af den i Realgymnasiet fordrede Kundskabsmasse finde Sted. Kommissionen har her opstillet saadanne Fordringer, at de efter mit Skjøn ere aldeles overvældende, ja i høi Grad urimelige, selv om man kunde beholde Eleverne i Skolen til en Alder af 19 à 20 Aar.

Det Kvantum Latin, som her forlanges lært, vil jeg i denne Forbindelse kun nævne som en Fordring, der ikke staar i noget rimeligt Forhold til det for Faget opstillede Timetal. Selv her, hvor den største Sagkyndighed er tilstede inden Kommissionen, har den unægtelig maalt med et andet Maal, end da den tilmaalte Latingymnasiet sin Andel. Naar jeg hermed sammenholder de Fordringer, som gjøres i den mathematisk-naturvidenskabelige Faggruppe, hvor Kommissionen, blandt meget Andet, i den rene Mathematik af 18 Aars Ynglingen fordrer næsten ligesaa meget, som der fordres af Mineraloger til Embedseksamen, og som der i ethvert Fald for en Del Aar siden fordredes af Høiskolarer efter fuldendt Kursus paa Høiskolen, da kan jeg ikke andet end falde i den største Forundring. Idet jeg nu efter disse foreløbige Bemærkninger gaar over til at paavise, hvilke Reduktioner og Forandringer der bør foretages i den foreliggende Plan for Realgymnasiet, vil jeg for Kortheds Skyld inddele Fagene i 2 naturlige Grupper: a) den sproglig-historiske og b) den mathematisk-naturvidenskabelige.

I første Gruppe møder man strax den Besynderlighed, at Modersmaalet her har faaet et mindre Antal Timer end i Latingymnasiet, hvor den samlede Sprogundervisning optager om-

trent $^2/_3$ af den hele Skoletid, medens den i Realgymnasiet kun udgjør omtrent $^1/_4$ af Skoletiden. Man skulde næsten tro, at Kommissionen faktisk har villet indrømme den Paastand, som ofte er bleven gjort, at Undervisningen i Latin og Græsk har en saa skadelig Indflydelse paa Modersmaalet, at nogen Tid extra maa anvendes for at oprette denne Skade; thi Kommissionen har selv stillet det samme Maal for begge Gymnasiers Elever i dette Fag. Er det derimod sandt, at Undervisningen i Modersmaalet støttes og fremmes ved Øvelser i andre Sprog, da maa det være indlysende, at Realgymnasiets Elever ikke kunne hjælpe sig med et mindre Antal, men tvertom' tiltrænge flere Timer end Latineleverne i Norsk. Modersmaalet med dets Oldsprog bør i Realgymnasiet være et Hovedfag. Eleverne bør ikke alene øves i dets mundtlige og skriftlige Anvendelse, men endog meddeles et klækkeligt Indhold eller et grundigt Kjendskab til de bedste Forfattere i Sproget. Men skal der levnes Eleven Tid til en grundig Forfatterlæsning, ikke alene i Norsk og Dansk, men ogsaa i Svensk, da bør vel denne Disciplin tildeles et langt større Timeantal, end Kommissionen har gjort.

Latin og Engelsk ere opstillede som Alternativer. Min Mening er, at begge Fag bør udgaa væsentlig til Fordel for Modersmaalet med dets Literatur samt Nabofolkenes Sprog og Literaturer. Mine Grunde herfor ere følgende:

a. Hvad skal man med Latin i Realgymnasiet? Slutter det sig naturligt til den øvrige Fagkreds? Man har jo ofte og indtrængende fremhævet, at de klassiske Studiers Formaal ikke naaes, ifald de skulle drives i væsentlig mindre Omfang og med mindre Kraft end efter den nugjældende Undervisningsplan (Se bl. a. „Om Ordningen af vort høiere Skolevæsen af Hartvig Nissen" Pag. 18), ja mange fordre endog betydelig mere baade Tid og Flid anvendt paa disse Studier, forat de skulle bringe det tilsigtede Udbytte. Hvad har da Kommissionen tænkt at opnaa med et Timeantal, som udgjør omtrent $^1/_4$ af det sædvanligt fordrede? Det maa være klart, at Studiets Hovedformaal ikke paa langt nær kan naaes. Men hvorfor skal det

da indføres i en Skoleart, hvor det aldeles ikke hører hjemme? Jo, ifølge Kommissionens egen Erklæring (Pag. 57) fordrer man, at Latin skal læses ogsaa i Realskolen alternativt med Engelsk alene, „forat høste belærende Erfaringer baade om det latinske og det engelske Studiums Betydning for Almendannelsen." Dette Experiment — om det overhovedet er berettiget — anstilles efter min Mening under saa ugunstige Forholde, at man neppe kan vente sig andet Resultat end den af Overlæsselsen med heterogene Fag følgende Forvirring og Halvhed i Elevernes hele Udvikling. Her synes mig at være fuld Anvendelse for den Departements-Udtalelse, som Kommissionen i en anden Forbindelse selv citerer (Pag. 58):

„Under de nye Krav til Skolen, som Livsforholdenes Udvikling stiller, gjælder det desto mere om, at det, som læres, læres paa den rette Maade, saaat det ikke lægges hen som en død og ufrugtbar Skat, men derimod bliver til en levende Kundskab, der slaar varig Rod i Aanden og bærer Frugt for Livet."

Skulde man fremdeles ville forsvare dette Experiment — thi som saadant maa det betragtes — med den Bemærkning, at enkelte af de Elever, som have gjennemgaaet et Realgymnasium under deres Embedsstudier tiltrænge Kundskab i Latin, da kan jeg ikke tænke mig, at dette skulde være Tilfældet med andre end dem, som studere Medicin. Jurister, Mineraloger og og Realister behøve ikke nogen latinsk Sprogkundskab til sine Embedsstudier, og Medicinere kun forsaavidt, de ville kjende den verbale Betydning af de i Videnskaben brugelige Termini; men til Forstaaelsen heraf maa jo de 4 Aars Latinlæsning i Fællesskolen have ydet klækkeligt Bidrag. (De, som i Fællesskolen ikke have læst Latin, faa jo heller ikke i Realgymnasiet nogen Undervisning heri). I ethvert Fald vil den, der har læst Latin i 4 Aar ved Hjælp af et Lexikon med Lethed kunne erstatte den manglende Kundskab, et Middel, som endog de nuværende Latinstudenter hyppig maa betjene sig af i dette Diemed, saavel naar det gjælder om Betydning eller Afledning af brugelige Termini, som naar det gjælder at forstaa Fagskrifter i det la-

tinſke Sprog. Skulde Nogen efter at have gjennemgaaet et Realgymnaſium ville ſtudere Theologi eller endog Filologi, da maa han føle ſig i Beſiddelſe af Lyſt og Kraft til at overvinde de Hindringer, ſom en manglende Fordannelſe i de klaſſiſke Sprog lægger ham i Veien; i ethvert Fald kan denne Skoleart ikke tage noget Hensyn til Saadannes Tarv; thi det er en Selvfølge, at de i Regelen vælge Latingymnaſiet.

β. Hvad Engelſk angaar, da tør det med Vished antages, at et i grammatiſk Henſeende ſaa let Sprog ſom dette i Fællesſkolen har faaet et mere end tilſtrækkeligt Antal Timer, ſaaat det der tilfulde maa kunne indøves og Eleverne der bibringes den Færdighed, ſom man med Rimelighed kan forlange i en Skole. Skulde man foruden Franſk finde det nødvendigt at medtage endnu et fremmed Sprog, da er jeg ikke utilbøielig til at gaa ind paa den af flere Kolleger udtalte Mening, at Læsning af Tydſk bør fortſættes i Realgymnaſiet. Men ſelv om Tydſk ikke læſes ſom et Examensfag, vil det dog formentlig være henſigtsmæsſigt baade her og i Latingymnaſiet at drage Omſorg for, at Eleverne ikke aldeles lægge dette Sprog tilſide. Læreren i Modersmaalet vil altid kunne give dem Anvisning paa tydſke Forfattere, ſom med Intereſſe ville læſes, og for hvis Indhold Eleverne kunne redegjøre ſaavel mundtlig ſom ſkriftlig.

I den anden Faggruppe vil jeg ſtrax tage for mig Hovedfaget Mathematik. Her er det, at Kommisſionen efter min Mening har opſtillet Fordringer, ſom jeg af Hensyn til Faget ſelv, til Elevernes Alder og til, hvad de forøvrigt i denne Alder ſkulle præſtere, i det Foregaaende har tilladt mig at kalde urimelige. Den høiere Mathematik, navnlig Differential- og Integralregningen, er i det Hele taget et ſaa abſtrakt Fag, og gjør ſaa ſtore Fordringer til en udviklet Tænkeevne, at ſelv mere begavede Studenter, altſaa Folk i en modnere Alder, mangen Gang have nok og mere end nok med at tilegne ſig dens Begreber og Læreſætninger ſaaledes, at de bære Frugt ſaavel for den aandelige Udvikling ſom for de beſlægtede Studier. Men hvad der falder vanſkeligt for en Student efter

endt Andengrad, det bør man ikke forlange af en Skolegut i 16 à 18 Aars Alderen. At enkelte mathematisk begavede Gutter kunne klare det, naar der levnes dem tilstrækkelig Tid og Ro under en god Veiledning, det vil jeg ingenlunde nægte; men af saadanne gives efter min Erfaring neppe mere end en af hundrede; de ni og nitti have fuldkommen nok med at lære den elementære Mathematik, naar denne skal læres tilgavns. Paa Krigsskolen, hvor den specielle Fagdannelse fordrer det, meddeles nu de første Elementer i den høiere Mathematik, men uagtet Eleverne her i Regelen have naaet en høiere Alder (19 à 20 Aar), ere de herfra høstede Erfaringer af en saadan Beskaffenhed, at de just ikke opfordre til at indføre denne Videnskab i en Skole, beregnet paa Almendannelsen. Her maa jeg desuden gjøre den Bemærkning, at selv om Eleverne vare skikkede til at modtage og fordøie alt det Kundskabsstof, som foreslægges dem af Kommissionen i denne Faggruppe, vilde jeg finde det meget betænkeligt at give Mathematikken en saa dominerende Stilling i en almendannende Skole. Vel er det saa, at den i høi Grad udvikler Forstanden og gjør den fortrinlig skikket til at løse de Problemer, som det praktiske Liv stiller, selv om de ikke fremtræde i nogen mathematisk Form; men man maa dog bekjende, at Menneskeaanden har andre Sider, som Almenskolen bør tage i tilbørlig Betragtning. Indbildningskraften skal løftes, Følelsen forædles og Viljen styrkes til det Sande og Rette. Hertil bidrager Mathematikken og de med den beslægtede Studier kun saare lidet. I det Hele taget mener jeg, at de ethiske Fag i Realgymnasiet har faaet forliden Betydning i den af Kommissionen forelagte Plan.

Hele den høiere Mathematik, iberegnet Læren om de uendelige Rækkers Konvergents, saavelsom den rationelle Mekanik og deskriptive Geometri bør udgaa. Af den analytiske Geometri kan medtages Alt, hvad der lader sig udvikle ved Hjælp af den elementære Mathematik. Ved Læren om Tangenter kommer man her paa en naturlig Maade til Grændsen mellem den lavere og høiere Mathematik, og her bør Milepælen sættes.

Skulde enkelte særdeles begavede Elever gjøre det tilraadeligt, vil Læreren nok for det specielle Tilfælde føre dem et Stykke videre og vise dem, hvordan det ser ud hinsides Grændsen. Den rationelle Mekanik kan ikke læses i sin Helhed uden Hjælp af Differential- og Integralregning; derfor maa den udgaa. Mekanikkens Elementer ville desuden Eleverne faa gjennemgaaet under den mekaniske Del af Fysikken, og naar man lægger en Lærebog som Professor Christies til Grund for Undervisningen, saa vil Behandlingen af dette Emne kunne gives al ønskelig Fuldstændighed. Den deskriptive Geometri ønsker jeg ikke medtaget, fordi den kræver altfor megen Tid, fordrer altfor mange Apparater og vil i det Hele taget paa en Gutteskole medføre altfor mange Ulemper i Forhold til det Udbytte, som kan ventes. Den hører efter min Mening egentlig hjemme paa Specialskolen; dette gjælder ogsaa Øvelser i Karttegning. I Forbindelse med Mathematikken sætter jeg endvidere den mathematiske Geografi (ɔ: Astronomi) som ligeledes bør udgaa af Fagkredsen; derimod tror jeg, at Astronomi bør være obligatorisk Fag til Andenexamen for alle Studenter. Det vil af den Grund være overflødigt at medtage den her. Om end Ovenanførte bortkjæres af de opstillede Fordringer i Mathematik, staar der i Maalsangivelsen for dette Fag endnu saameget tilbage, at man neppe i Almenskolen af en 18 Aars Yngling tør kræve mere, ja, jeg frygter snarere for, at Fordringerne endnu ere for store, end at de ere for smaa. Man maa ikke glemme, at der i Mathematik kræves Tid, ofte lang Tid til at indøve og belyse hver enkelt Sætning; man kan ikke paa en Skole gaa frem med en saadan Jernbanefart som ofte er Tilfældet ved Universitetet. Naar mathematisk Geografi bortfalder, behøver man ikke opføre den fysiske som særskilt Fag; thi den gaar jo naturlig ind under Begrebet „Naturvidenskab." Denne Disciplin, som saaledes kommer til at omfatte Fysik, Kemi, Geologi og fysisk Geografi, bør vel opføres med 7 à 8 ugentlige Timer. Fysikken fordrer sikkerlig mere Tid end Kommissionen har tildelt den, ifald den skal foredrages efter en saa fuldstændig Lærebog som Professor Christies. Af enkelte Afsnit f. Ex.

Akuſtik og Optik bør vel endda bortſkjæres noget mere end „det af Forfatteren betegnede.“ Kemien maa nærmeſt betragtes ſom en Hjælpevidenſkab og derfor af ſamme kun fordres „*Kjendſkab til de Grundſtoffer, der danne Jordens Hovedbeſtanddele eller ſpille en væſentlig Rolle i det organiſke Liv.*“ Under Geologi og fyſiſk Geografi vil der gives Anledning til at omtale Jordklodens Stilling og Forhold til de øvrige Himmellegemer, med andre Ord: det meſt Elementære af Aſtronomien. Af Mineralogien medtages kun ſaa meget, ſom er nødvendigt til at forſtaa de beſlægtede Videnſkaber: Kemi, Geologi og fyſiſk Geografi. „De tre Naturrigers Syſtematik“ vil jeg forøvrigt ganſke ſlaa en Streg over; thi for det Første vil man neppe faa Tid til at medtage den, og for det Andet er jeg med flere Kolleger enig i, at de naturhiſtoriſke Fag, der i Fællesſkolen væſentlig bør behandles ſom Anſkuelſesøvelſer, ikke hiſtoriſk ſom Hukommelſesgjenſtande, maa affluttes eller træde ud af Fagkredſen i Fællesſkolens 4de Klaſſe; thi de ville allerede der have gjort den Nytte, ſom de overhovedet kunne gjøre, og ydet det Bidrag til Almendannelſen, ſom de efter min Mening kunne yde. Dyrkede ſom Specialſtudier kunne de naturligvis udrette langt mere; men herpaa kan jo Almenſkolen ikke indlade ſig. Dog, uagtet Botanik og Zoologi paa dette Skoletrin ikke læſes ſom ſærſkilte Fag, vil *Læreren i Kemi faa en naturlig Anledning til at medtage ſaavel Planternes ſom Dyrenes Fyſiologi*, Noget, der ikke bør undlades, og ſom for Almendannelſen vil være langt mere frugtbringende end den tørre Syſtematik. Ved reglementariſke Beſtemmelſer maa dette let kunne gjennemføres, uden at Fagene tildeles ſærſkilte Timer eller optræde ſom Examensfag.

I Henhold til Foranførte bliver Realgymnaſiets Fagkreds følgende, hvori *Modersmaalet* (med Hjælpeſtudierne Oldnorſk, Svenſk og Tydſk), *Mathematik* og *Naturvidenſkab* optræde ſom Hovedfag:

1. Modersmaalet.
2. Franſk.
3. Religion.

4. Hiſtorie.
5. Mathematik.
6. Naturvidenſkab.
7. Frihaandstegning.

Sang, Gymnaſtik og Vaabenovelſer.

Antager man denne Plan, vil Realgymnaſiets Fagkreds faa et ſtørre Sammenhold, en naturligere Begrændsning, og Fagenes Antal ved Dimisſionseramen eller Examen artium bliver det ſamme for begge Gymnaſier.

Sluttelig maa jeg gjøre den Bemærkning, at det her i det Hele taget er vanſkeligt at trække de rette Grændſer; Tid og Erfaring vil viſt i mange Stykker gjøre Forandringer, hvordan end Maalet ſættes; men lad os i ethvert Fald ikke ſætte Maalet for høit! Lad os ikke glemme, at det er Skolegutter, vi have for os, og at vi paa ingen Maade bør fordre, hvad der ligger over deres Kræfter!

Drammen den 25de Mai 1866.

A. Utne.

Overlærer Guldbergs Votum.

Undertegnede, der ikke i Eet og Alt kan tiltræde de af Rector og øvrige Colleger afgivne Betænkninger over den kongelige Kommisſions Forſlag til en ny Ordning af vort høiere Skolevæſen, tillader ſig herved at fremſætte ſin i enkelte væſentlige Puncter afvigende Mening.

Kommisſionen har udtalt, at den anſer en Reform fornøden for den nuværende Realſkole; heri er jeg fuldkommen enig. Det er kun altfor ſandt, at Realeleverne ialmindelighed ſtaa meget tilbage for Eleverne i de tilſvarende Latinklaſſer. Aarſagerne hertil ligge viſtnok væſentlig deri, at Realklaſſerne paa faa Undtagelſer nær recrutteres af Fællesſkolens daarligſte Elever, at Fagfordelingen er uheldig, idet intet Hovedfag findes, hvorom de øvrige naturligt kunne grüppere ſig, hvoraf følger, at Skolen taber ſit Tyngdepunct og ſin Bærer, ſamt endelig deri, at Realſkolen intet Maal har at ſtræbe mod ſom Latin-

ſkolen i Examen artium. Realſkolen kræver derfor en virkelig Reform, da den ingenlunde yder, hvad man med Rette kunde fordre af den. Kommiſſionen har ſagt at raade Bod herpaa ved Fællesſkolen indtil 15½ Aars Alder.

Jeg ſkal her først ialmindelighed bemærke, at jeg, ſom Kommiſſionen ogſaa ſelv har udtalt ſom ſin Mening, anſeer Fællesſkab i Undervisningen for Real- og Latinlinien udover det rent elementære Stadium (til 12 à 13 Aars Alder) for principſtridigt. Jeg tror endog, at et ſaadant Fællesſkab, hvorved man nødes til at gjøre Indrømmelſer paa begge Sider, vil virke ſkadeligt og hemmende paa de to Skolers fri Udvikling. Naar man derfor, paavirket iſær af økonomiſke Hensyn, vælger Fællesſkab, mener jeg, at det kan være megen Tvivl underkaſtet, om man ikke alligevel kun opnaar en tilſyneladende Fordel, og om der ikke i Grunden tabes langt mere end der vindes. Saavidt mig bekjendt har man ſaagodtſom overalt i Tydſkland forladt den Anſkuelſe, at Latin- og Realſkolen med noget Held kan kombineres, ſelv om Fællesſkabet kun ſtrækker ſig udover nogle Aar — og den af Kommiſſionen foreſlaaede Fællesſkole er i Virkeligheden en kombineret Skole i det Øieblik, at Latin- og Realfag optræde i ſamme, hvilket end træder ſkarpere frem ved Engelſklinien, der i de 4 ſidſte Aar ſtiller ſig ligeoverfor Latinlinien. Hvad Frankrig angaar, ſaa ſtiller Sagen ſig der en Smule anderledes; Latinen, det gamle Modersprog, bliver der ganſke naturligt et Fællesſprog, der ſtuderes baade af Latin- og Realelever, men derved er ogſaa den ſtørſte Vanſkelighed hævet, der ſtiller ſig i Veien for os.

Jeg indſer vel, at i mange Tilfælde kommer, foruden den økonomiſke Side af Sagen, et andet vigtigt Moment til, nemlig, at den offentlige Skole i flere af vore mindre Byer tvinges til ogſaa at være Borgerſkole; ſaafremt Studiet af Latin ikke kan udſættes til en modnere Alder, og man, paa Grund af Elevernes ringe Antal, ikke kan oprette ſærſkilte Claſſer for dem, der kun attraa en Borgerſkoles Uddannelſe, ſynes man nødt til at vælge en Fællesſkole med Latin- og Engelſklinie, men dette maa da betragtes ſom Undtagelſe og ikke ſom Regel og Norm.

Med Hensyn til den af Kommissionen foreslaaede Plan for Fællesskolen, skal jeg her kun gjøre nogle faa Bemærkninger. Det forekommer mig mindre heldigt, at Engelsklinien har faaet et ringere Antal Sprogtimer end Latinlinien; er det saa, at Latinen, som et i grammatikalsk Henseende mere udviklet Sprog, allerede i og for sig giver sin Dyrker en betydelig Overlegenhed i det rent Sproglige fremfor den, der alene studerer de moderne Sprog, synes det dobbelt betænkeligt at indskrænke Sprogtimernes Antal for Engelsklinien. Jeg tror, at Timerne i Frihaandstegning, der ere henlagte til denne sidste Linie, rigtigst bleve anvendte til Sprog, det være nu til Engelsk eller til en foroget Undervisning i Tydsk. Det sidste vilde maaske være det heldigste, idet Eleverne i disse Timer ovedes i Oversættelse fra Norsk til Tydsk, skriftligt og mundtligt, for derved at blive befæstede i Grammatiken.

Jeg kan ikke være enig i, hvad Rector med flere Colleger i sin Betænkning udtaler, nemlig at Naturlæren skulde bortfalde og Græsk komme til for Latinelevernes Vedkommende; derved ophører Fællesskolen aldeles som saadan. Heller ikke anser jeg det for heldigt, at Naturhistorien skulde afsluttes med 4de Klasse. Jeg tiltræder her ganske Kommissionens Plan. Derimod maa jeg med øvrige Colleger være enig i Rectors Udtalelse om, at Fordringerne til Fællesskolens Elever ere altfor høie og at ialmindelighed Eleverne maa være 16 Aar og derover forat kunne bestaa Afgangseramen. Hvis man altsaa ikke vil forkorte Gymnasiets 3aarige Cursus til et 2aarigt — bibeholder man det 3aarige med den foreslaaede Fællesskole, vil den vordende Students Gjennemsnitsalder blive 19 Aar, hvad jeg anser for ubetinget forkasteligt — maa man slaa af paa Fordringerne. Da jeg som ovenantydet anser det for en Fordel, jo tidligere Adskillelsen kan finde Sted mellem Real- og Latinlinien, mener jeg, at det Maal, der stilles Fællesskolen, nødvendigvis maa rykkes tilbage.

Kommissionens foreslaaede Plan for Latingymnasiet forekommer mig i det hele taget heldig. Hvis Fællesskolen bibeholdes, maa Latin og Græsk som Hovedfag og Bærere faa det

ſtørſte Antal Timer; de øvrige Fag ſpille kun Rolle ſom Bifag, hvilket ikke kan være anderledes. Nogen Betænkelighed i, at Latinen har faaet et ſaa ſtort Antal Timer, kan jeg ikke finde; Eleverne af Gymnaſiet ere efter min Formening i en ſaavidt fremrykket Alder, at det ſtore Timeantal alene vil bevirke, at de med ſaa meget ſtørre Lyſt og Intereſſe omfatte Faget. Med Henſyn til Indſtrænkninger og Modificationer i det forlangte Qvantum til Examen artium henholder jeg mig til, hvad Rector har udtalt i ſin Betænkning desangaaende.

Kommiſſionen har foreſlaaet Oprettelſen af et eller flere Realgymnaſier. Jeg finder denne Tanke tidsmæſſig, men alene under Forudſætning af en fuldſtændig Ligeberettigelſe ved Univerſitetet for Real- og Latingymnaſiets Elever.

Da Oprettelſen af et Realgymnaſium uden Tvivl vil være afhængig af, hvorvidt man kan paaviſe dets Nytte og Betydning for Samfundet, tror jeg det her er Stedet til at udtale ſig derom.

Kommiſſionen anfører ſom Grunde, at Elever, der inden de gaa over til det praktiſke Liv, kunne ønſke en videregaaende Almendannelſe, for nærværende ere aldeles afſtaarne Leiligheden dertil, ſamt at Krigsſkolens og en polytechniſk Skoles Elever behøve en fuldſtændigere Almendannelſe end den nuværende Realſkole og den foreſlaaede Fællesſkole kan give dem.

En af de vægtigſte Bevæggrunde til Oprettelſen af et ſaadant Gymnaſium tror jeg er begrundet i Individernes forſkjellige Anlæg i Retning af Sprog eller mathematiſk-naturvidenſkabelige Diſcipliner. Saaledes ſom det for nærværende er, maa Alle, der eftertragte en høiere Almendannelſe, gjennemgaa Latinſkolen, hvadenten de have Anlæg og Lyſt for Sprogvidenſkaberne eller ei. Det kan neppe være Tvivl underkaſtet, at en ſtor Del af de Studerende vilde have høſtet ſtørre Nytte af et Realſtudium end af ſit Latinſtudium, og det maa ligge i Latinſkolens egen Intereſſe, at Elever med beſtemte Anlæg i en anden Retning end Skolen forlanger, kunne have Anledning til at vælge en anden Vei til ſin Uddannelſe. Oprettelſen af et Realgymnaſium ſynes mig derfor kun en billig

Imødekommen mod det enkelte Individs Anlæg og Natur, som ikke bør hemmes ved Baand, der i de fleste Tilfælde alene kan virke skadeligt paa Aandsudviklingen. For mange Mænd, der i en modnere Alder begynde at studere, idet de føle sig dragne af et bestemt Livskald, maa den nuværende Vei til Universitetet være tung og byrdefuld, ja ofte ufremkommelig, naar de ikke ere specielt begavede i sproglig Retning. Den mathematisk-naturvidenskabelige Vei maa i mange Tilfælde falde lettere og være mere hensigtsmæssig for deres Aandsudvikling, fordi den gjør mindre Krav paa Hukommelsen end de gamle Sprog og mere ere en Forstandssag, altsaa netop tiltale den udviklede og modne Mand. De af Aspiranterne til Krigsskolen, som formedelst den stærke Konkurence ikke blive optagne, ville ogsaa derved faa en mere ligefrem Vei at gaa, stemmende med Planen for deres foregaaende Studium. Saaledes som det nu er, nødes de til at anvende et Par Aar paa at indhente de fornødne Kundskaber i Latin og Græsk, Kundskaber, som i mange Tilfælde kun have en saare liden reel Betydning for dem, da Studiet sjelden drives paa en for den sande Almendannelse gunstig Maade. Nogen Fare, forat Realstudenterne ikke skulde kunne udfylde deres Plads ved Universitetet ligesaagodt som de nuværende Studenter, kan jeg ikke indse at være tilstede. Om en Realstudent skulde ville underkaste sig philologisk Embedsexamen, kan dette alene være begrundet i ganske særegne Sprogtalenter, der tidligere ikke ere traadte klart frem for ham eller Foresatte; isaafald kan han saa langt fra blive en maadelig Philolog, at han tvertimod maa blive en Prydelse for Universitetet og sin Stand. Examen kan desuden altid indrettes saaledes, at man fuldkommen ser sig istand til at prøve ham grundigt i Elementerne. Snarere maatte man da have Betænkeligheder ligeoverfor de Realstudenter, der vælge de naturvidenskabelige Studier, men dette vilde være at indrømme Latin og Græsk en Eneberettigelse til at frembringe Almendannelsen hos Individet, som neppe Nogen nu vil paastaa, der betragter Sagen med et uhildet Blik.

Realgymnasiet har efter Kommissionens Forslag sin Latin-

og Engelſklinie. Det forekommer mig, at Latinen her er paa urette Plads, og at, om man bibeholder den, Studiet kun kan drives med ringe Kraft og Udbytte med de faa Timer, der ere den tildelte. For de Elever, som i Fællesſkolen have læſt Latin men ſiden vælge Realgymnaſiet, maa vel Latinen nærmeſt betragtes ſom et Middel til ſproglig Udvikling, men da bør den udentvivl have udſpilt ſin Rolle ſom ſaadant i Fællesſkolen. Hvis imidlertid Latinen bortfalder i Realgymnaſiet, opſtaar en ny Vanſkelighed, idet Fællesſkolens Latinelever, der ikke have læſt Engelſk, ei kan følge de Andre i dette Fag. Jeg tror imidlertid, at ogſaa Undervisningen i Engelſk burde bortfalde i Realgymnaſiet, idet jeg forudſætter ſom temmelig ſikkert, at Engelſk ved det ſtore Timetal, ſom er tillagt ſamme i Fællesſkolen, kan afſluttes der ligeſaagodt ſom Tydſk. De herved indvundne 3 Timer burde efter min Formening lægges til Franſk og Norſk. Undervisningen i Franſk kunde da drives med Kraft og give et virkeligt Udbytte baade i ſproglig og æſthetiſk Retning; Eleverne vilde faa bedre Tid til at ſtudere Oldnorſk ſamt ved Læsning erholde Kjendſkab til den nordiſke Litteratur (ſvenſk incl.). For Realgymnaſiets Elever kan man viſnok ikke for ſtærkt fremhæve Undervisningen i Modersmaalet og Kjendſkabet til ſammes Litteratur ſaavel Oldtidens ſom den moderne Tids.

Uagtet Realgymnaſiets Elev ikke ſaaledes direcle gjennem Forfatterlæsning og Sprogets Studium ſom Latingymnaſiets kan lære at kjende og vurdere den claſſiſke Oldtid, og — ſelv om man bibeholder Latinen — dog gaar glip af det Bedſte, den den græſke Litteratur, ſaa kan han dog gjennem Hiſtorien erholde et klart Blik paa den græſk-romerſke Cultur og ſammes Forhold til Middelalderen og Nutiden. Jeg mener, at Realeleven juſt, fordi han ikke læſer Latin og Græſk, burde føres dybere ind i den gamle Hiſtorie end man kan forudſætte ſket er i Fællesſkolen. Det ſynes mig derfor, ſom om den gamle Hiſtorie burde udgjøre en af de Dele af den almindelige Verdenshiſtorie, ſom omhyggeligen ſtuderedes i Realgymnaſiet.

I Mathematik bør uden Tvivl Elementerne af Differential-

og Integralregningen udgaa af Fagkredsen. Den høiere Mathematik ligger over Elevernes Fatteevne. Hvad det frem for alt kommer an paa, er at Eleven *forstaar* Mathematik o: at han har tilegnet sig den mathematiske Methode og kan anvende den paa et hvilketsomhelst Problem. Det kommer her mindre an paa den Mængde Stof, Eleven har tilegnet sig, og i ethvert Fald maa det være forkasteligt at føre ham ind paa Felter, hvor han maa føle sig usikket og kun halvt kan forstaa Betydningen af de Methoder, der fremstilles for ham. Den elementære Mathematik og den analytiske Geometrie til Læren om Tangenter tilbyder rigt Stof og ialmindelighed nok til at løse alle Problemer vedkommende det praktiske Liv og de naturvidenskabelige Discipliner, som læses i Gymnasiet. Differential- og Integralregningen fører videre end med Billighed kan fordres af den almendannede Mand. Hvis man imidlertid skulde ønske at medtage Læren om Tangenter i den analytiske Geometrie, burde dette efter min Mening ske uden den egentlige Differentialregning, men ved Hjælp af de Methoder, der ere Forløberne for *Newtons* og *Leibnitz's* Uendelighedsregning, f. Ex. ved Exhaustionsmethoden eller andre, som overlades til vedkommende Lærers Forgodtbefindende. Jeg anser det for særdeles heldigt, at man som Anvendelse af Geometrien har foreslaaet at vælge Opgaver af Landmaalingen, ligesom den descriptive Geometrie, der spiller en saa stor Rolle i det practiske Liv, maa betragtes som et nødvendigt Led i den mathematiske Undervisning i Realgymnasiet. Overhovedet bør det vistnok være en Hovedsag for Læreren at øve Eleverne i at anvende sine mathematiske Kundskaber saameget som muligt paa Opgaver, grebne af det omgivende Liv; derved vil Interessen for Faget forøges hos Eleven paa samme Tid, som han lærer, hvad der maaske kan være ham til Nytte i det senere Liv. Thi omendskjønt Realgymnasiet er at betragte som en almendannende Skole og ingen Fagskole, maa det dog være af største Vigtighed, hvor det gjælder, at gjøre de Eleven bibragte Theorier klare og for hans Forstand frugtbringende ved Anvendelser, at vælge, hvor det er muligt, Exemplerne saaledes, at deres Løsning kan komme

ham senere hen i Livet til directe Nytte. Som speciel Anvendelse af Arithmetiken skulde jeg anse det for heldigt, at nogle Timer bleve benyttede til at føre Eleven ind i Elementerne af den politiske Arithmetik, der befatter sig med sociale Spørgsmaal vedkommende Handel, Banker, Pengevæsen etc., en Videnskab, der synes temmelig upaaagtet i vort Land, men som i Virkeligheden enhver Statsborger, der kommer i Berøring med det practiske Liv, vilde anse for en stor Binding at være hjemme i, om han kjendte dens Betydning og Nytte. Enkelte ville maaske anse den for hørende til Specialskolen — og studeret som Videnskab har den visselig sin Plads der eller ved Universitetet — men, saaledes som jeg tænker mig den i Skolen, nemlig som en Disciplin, hvorfra man henter Exempler til en practisk Anvendelse af Arithmetiken, staar den i samme Forhold til denne sidste som Landmaalingen til Geometrien.

Kommissionen har opført den rationelle Mechanik som særskilt Fag; det synes mig naturligt, at Mechaniken i Skolen ikke skilles fra Physiken, som den oprindeligt tilhører. Hvis man mener, at Physiken ikke har et tilstrækkeligt Timetal, til at Mechanik kan læses i den Udstrækning, som gavnligt er, bør en Time tillægges samme, som da bliver at tage fra Mathematiken. Herved sker i Virkeligheden intet Indgreb paa Mathematikens Omraade, da Physik og specielt Mechanik bringer de mathematiske Læresætninger i stadig Anvendelse, og som ovenantydet tror jeg, det fremfor Alt kommer an paa, at Eleven lærer at anvende sin Mathematik.

Med Hensyn til den Plan, som er foreslaaet for Undervisningen i physisk Geographie, skulde jeg anse det rigtigst, at vedkommende Lærer fik Frihed til selv at vælge den Plan, han ansaa for den bedste; endnu har ingen Lærer her i Landet, saavidt mig bekjendt, nogen Erfaring i at undervise i denne Disciplin paa Skolen, og det kunde vel være Tvivl underkastet, om de to første Aar som af Kommissionen foreslaaet udelukkende burde benyttes til at meddele Eleverne Elementerne af Astronomie og Geodæsie. I alt Øvrigt, der angaar Physik,

Chemie og Naturhiſtorie ſlutter jeg mig til hvad Kommisſionen har udtalt.

Den af Kommisſionen foreſlaaede Ordning af de afſluttende Examina for Gymnaſierne og Fællesſkolen anſer jeg for meget heldig og tror, at man paa denne Maade vil komme til en ſikkrere Bedømmelſe af Examenscandidaten end ſom ſke kan under de beſtaaende Forhold. Da jeg ſom oven udtalt er af den Anſkuelſe, at Latin og Engelſk bør udgaa af Realgymnaſiets Fagkreds, bliver efter min Formening disſe Fag at ſtryge for Realeleven, der fremſtiller ſig til Examen artium.

A. S. Guldberg.

Adjunkt Fays Votum.

Idet jeg herved i det Væſentlige tiltræder det af Hr. Overlærer Guldberg afgivne Votum, har jeg dog, med Henſyn til et Par Punkter, hvori jeg har en afvigende Mening, at bemærke Følgende:

Hvad Frihaandstegning angaar, kan jeg ikke finde det tilraadeligt, at bortſkjære noget fra det Timeantal, der ſaavel i Fællesſkolen ſom i Realgymnaſiet i Commisſionens Udkaſt er tildelt dette Fag. At de derved indvundne Timer ſkulde tillægges Sprogundervisningen, finder jeg heller ikke nødvendigt, forſaavidt den af mine ſamtlige Colleger udtalte Anſkuelſe, at Maalet for denne i ikke ubetydelig Grad bør nedſættes, gives Medhold, hvorom jeg ikke kan nære nogen Tvivl. Heller ikke vil jeg være med i at anbefale Bortlagelſen af Latin eller Engelſk fra den for Realgymnaſiet opſørte Fagcyclus, for at ſkaffe Oldnorſken flere Timer, da jeg med Commisſionen finder, at de nævnte obligatoriſke Alternativer ogſaa paa dette Undervisningsſtadium bør beholde den dem anviſte Plads, naar blot Maalet indſkrænkes og det til Undervisningen anvendte Medium bliver Modersmaalet.

Fremdeles antager jeg ikke alene, at det paa ingen Maade var mindre heldigt, men jeg troer endogſaa at det i flere Hen-

seendet vilde være gavnligt, hvis 19 à 20 Aars Alderen blev den normale, hvori Overgangen til Universitetet fandt Sted. I Lande, hvor Ungdommens Udvikling maa antages i Almindelighed at gaa hurtigere for sig end her oppe hos os, gives der neppe Studenter paa 17 eller 18 Aar. Den Omstændighed, at en Del af det naturvidenskabelige Undervisningsstof, som hidtil var henlagt til Andenexamens Cursus, nu efter Commissionens Udkast foreslaaes henlagt til Skolen, taler ogsaa for, at den samlede Undervisningstid i denne uden Skade kan forlænges, da Andenexamens Cursus ved den omtalte Anordning vil blive forkortet.

Derimod er jeg aldeles enig med Hr. Guldberg i at finde den af Commissionen foreslaaede Behandling af de naturvidenskabelige Fag i Skolen gavnlig og derfor ønskelig. Jeg har altid været tilbøielig til at kalde det et Misgreb, at de naturvidenskabelige Disciplíner have været saagodtsom udelukkede fra Latinclassernes Cursus, da et væsentligt Led af Undervisningsfagenes Kreds, hvilket i høi Grad bidrager til at fremme Aandskræfternes harmoniske Udvikling, derved aldeles har manglet i samme. At denne Mangel skulde været raadet Bod paa, ved at disse Fag doceres paa Universitetet i et for de fleste Studenter ofte saare kortvarigt Cursus, og at de Studerende ved Andenexamen skulle godtgjøre at de have erhvervet de nødvendige Kundskaber dertil, tror jeg neppe, da den *formelle* Nytte, som Undervisningen i disse Fag frembyder, neppe der tages, eller kan tages i Betragtning, og vist mange af de Studerende, hvis senere Fagstudium ikke netop krævet Naturvidenskaben som Hjælpefag, kun betragter den som Ballast, der nødvendigvis maa indtages for at de kunne fuldende deres Seilads ind i Universitetets indre Havn. Man har villet paastaa, at Undervisningen i Naturhistorie og Physik etc. ikke rigtig kunde drives uden ved Universitetet, fordi kun dette var forsynet med dertil fornødne Hjælpemidler; denne Paastand taber jo dog nu al sin Betydning, da de fleste af Statens Skoler jo allerede ere forsynede med Samlinger af Naturgjenstande og physikalske Instrumenter, hvilke maa ansees for tilstrækkelige Hjælpemidler til

at kunne gjøre Undervisningen i de naturvidenskabelige Fag, i den af Commissionen foreslaaede Udstrækning, baade fattelig og frugtbringende, og der vel Intet er i Veien for, at de faa Skoler, som endnu ikke ere udrustede med lignende Samlinger, ogsaa kunne erholde dem.

Th. Fay.

Adjunkt Hollers Votum.

Da jeg i et Par Punkter af større Vigtighed ikke kan tiltræde de i Rektors Votum udviklede Anskuelser, saa har jeg, efter ogsaa at have hørt de Hrr. Overlærere Utnes og Guldbergs Vota, fundet det retteste noget nøiere at udtale mig, navnlig om hine Punkter, for at forklare og nærmere begrunde mit Standpunkt, der, saavidt jeg har forstaaet, ikke ganske falder sammen med nogen af mine Medlæreres. Det vil vistnok være saa, at jeg for en Del kommer til at gjentage, hvad der før er sagt af en eller anden Kollega; men dels gaar Ingen gjerne ind paa at bortskjære, hvad der danner Led i en Tankerække, dels turde selv i de Stykker, hvori jeg deler Anskuelser med en Medlærer, disse hos mig fremtræde i en noget forskjellig Belysning.

Det væsentligste Punkt, hvori jeg afviger fra de i Rektors Votum udtalte Anskuelser, er det vigtige Spørgsmaal om Realgymnasiet. Kommissionen har indledet dette Nye med en, som det forekommer mig, ikke meget kraftig Anbefaling; hvad den anfører, tror jeg ikke er ret skikket til at styrke Troen hos den Vaklende eller bortrydde Betænkelighederne hos den Tvivlende — og i denne Tvivlens Stilling har jeg for min Part, hvad flere vigtige Sider af Spørgsmaalet angaar, længe befundet mig —; navnlig synes mig dens Antydning af den Maade, hvorpaa den i et Punkt af afgjørende Vigtighed er tilbøielig til at ordne Forholdet, at give Rum for Tvivl om, hvorvidt Kommissionen selv har nogen stærk Overbevisning om Kraften og Levedygtigheden af det, den har baaret frem. Jeg sigter hermed til en Ytring Side 43 i dens Arbeide, hvor det hedder,

at „der har været reist Spørgsmaal, om ikke Besiddelsen af en høiere Realdannelse burde forskaffe Adgang til Universitetet, saa at den, der havde godtgjort at være i Besiddelse af en saadan, kunde, efterat have taget Andeneksamen, underkaste sig visse Embedsexamina." Imellem alle denne Skoles Lærere saavelsom mellem dem, jeg har havt Anledning til at se offentlig udtale sig herom, hersker der den fuldstændigste Enighed om, at, hvis Realgymnasiet ikke aabner Adgang til Universitetet, vil det, idetmindste under vore nærværende Forhold, komme til at staa saagodtsom tomt. Men hvis denne Adgang aabnes, hvorfor skal da Realgymnasiasten ikke dele lige Rettigheder med Latingymnasiasten? hvorfor skal der gjøres en i sine Følger, som det forekommer mig, saa betænkelig Sondring mellem disse 2 Klasser af Studenter? Bærer Stoffet i den Fagkreds, som danner Tyngdepunktet i Realgymnasiet, Evne i sig til, med Støtte fra en anden Faggruppe, at frembringe den høiere Almendannelse, som Universitetet fordrer af sine Studerende, saa maa det jo ogsaa ansees for at afgive et solid Grundlag for dettes Fagstudier. Staten tilkommer det ved sine Prøver, saavidt det med de menneskelige Indretningers Ufuldkommenhed er muligt, at sikre sig den fornødne Fagkundskab hos Kandidater; men Maaden, hvorpaa Fagdannelsen er erhvervet, er, mener jeg med mine Medlærere, Staten uvedkommende. Der kan vistnok ved en saadan Ordning møde Vanskeligheder og Ulemper; saaledes vilde det være ilde, om En, efterat have faaet sin Almendannelse gjennem et Realgymnasium, skulde opdage, at han havde taget feil af sig selv, og føle sig hendragen til f. Ex. de filologiske Studier, — og saa af Mangel paa materielle Midler ikke turde vove et forlænget Embedsstudium, og ligesaa ilde eller endnu slemmere vilde det være, om en Anden paa et længere fremskredet Stadium af Realdannelsens Bane eller ved dens Ende skulde blive saaledes greben af den kristelige Sandheds Magt, at han følte hos sig en stærk Aandens Drift til at virke som Lærer i Kirken og saa af samme Aarsag ikke kunde følge dette Kald. Men dels kan der paa saadanne, sandsynligvis meget sjeldne Undtagelsestilfælde ikke

byggés almindelige Lovregler, dels bør man vel ikke tvivle om, at der, saafremt det virkelig er Sandhed med denne Drift og dette Kald, nok vil findes Udveie.

Naar jeg under den ovenfor angivne Forudsætning tror at burde erklære mig for Ideen om et Realgymnasium, da støtter jeg mig ikke til egen Kundskab og Erfaring — jeg har slet ingen saadan at paaberaabe mig —, men til visse, hvad jeg tror at kunne kalde Kjendsgjerninger, som for mig have afgivet bestemmende Motiver. Mathematik og Naturvidenskaber paa deres nærværende Udviklingstrin med deres mærkelige Resultater, saaledes som vi møde disse fast for ethvert Skridt paa vor Vei, ere — i det Store taget — Frugter af dyb Tænkning; derfor maa det Stof, de frembyde, afgive fortrinlige Midler til den saakaldte Tænkningens Gymnastik, jeg mener herved ikke blot Udviklingen af Forstanden, men ogsaa af de andre Aandens Kræfter, eftersom jo Aanden selv er en Enhed, hvor man vel kan tale om flere og forskjellige, men ikke om adskilte, af hinanden uafhængige Evner og Kræfter. Et andet Spørgsmaal er det, om det Stof, disse Disciplíner indeholde, er saa høit eller dybt, kræver en saadan Udvikling, at det ikke kan fattes og tilegnes i en yngre Alder, forudsat at den rette Begrændsning finder Sted, og at Undervisningens Methode er afpasset efter Barnets Standpunkt. Og her møder igjen den Kjendsgjerning, at de ovennævnte Disciplíner ere benyttede som almindelige Dannelsesmidler i Skolen ikke blot i vore Broderlande, men ogsaa, saavidt mig bekjendt, hos flere andre Folk, og jeg har ikke erfaret, at man nogensteds tænker paa at opgive dem som saadanne, fordi de skulle ligge over den yngre Alders Opfatningsevne. Ogsaa hos os er jo det Samme i en vis Udstrækning Tilfældet, idet de danne en Del af Undervisningsstoffet i vore Realskoler, og disse ere jo ikke Fagskoler. Kommissionen anfører etsteds som en Grund for Naturvidenskabernes Berettigelse til at udgjøre et vigtigt Led i Skolens Organisme, at „de henvende sig til Anskuelsesevnen," og jeg kan ikke forstaa Andet, end at Kommissionen deri har fuldkommen Ret. Jeg kan derfor ikke komme til andet Resultat, end at de mathematisk-natur-

videnſkabelige Fag have beſøiet Krav ikke blot paa en Plads i den almendannende Skole, men ogſaa paa for en væſentlig Del at bære Undervisningen paa dens høiere Trin, og det ikke blot paa Grund af deres Betydning for det praktiſke Liv, men ogſaa og fornemmelig paa Grund af deres formalt dannende Evne.

Men idet jeg gjør de nævnte Fag denne Indrømmelſe, vil jeg ſtrax tilføie ſom min Mening, at, naar de, ſom ſtundom ſker, ville gjøre ſig brede og anmaſſe ſig Ret til at indtage en med de ethiſke lige Stilling til Almendannelſen og ſom Følge deraf en ſideordnet Rang i Skolen, naar denne betragtes i ſin Helhed, da er man baade berettiget og forpligtet til at afviſe ſaadanne Fordringer ikke blot ſom Skjævhed, men ſom Daarſkab. Thi ligeſaaviſt ſom Betragtningen af Naturen og dens Liv, naar det rette modtagelige Sind er der, er vel ſkikket til at løfte Sjælen til Beundring og tilbedende Ærefrygt for den guddommelige Meſter, ſom bar præget ſit Stempel i den, en Følelſe, der kun kan ſtyrkes og forhøies ved den dybere Indſigt under den ſamme Forudſætning, at nemlig Hjertet er aabent for Guds Vidnesbyrd i Naturen, ligeſaa viſt er det paa den anden Side, at, om end Menneſket ikke mere bærer Gudsbilledet i ſig, ſaa er og bliver det dog Guds ypperſte Skabning paa Jorden, og derfor ere og blive Menneſkene ſelv med alt, hvad der rører ſig i dem, hvad der henhører til deres Væſen, deres Forhold indbyrdes og til Guddommen, altid den vigtigſte Gjenſtand for Menneſkets Studium. En modſat Opfatning fornægter Guds tydelig nok udtalte Vilje, en derpaa bygget Indretning af Skolen ſtrider mod guddommelig Anordning og vilde bringe Straffen med ſig i de bedrøvelige Følger, ſom ikke kunde udeblive. Derfor har jeg brugt Udtrykket „Daarſkab," ſom jeg mener er fuldt berettiget. At Kommiſſionen er af ſamme Mening, viſer et flygtigt Blik paa Undervisningsplanen ſaavel for Fællesſkolen ſom for Gymnaſierne; thi medens i Latingymnaſiet al Tid og Kraft optages af de ethiſke Fag, ſaa har i Realgymnaſiet de mathematiſk-naturvidenſkabelige Diſciplíner, ſkjønt de vel maa ſiges at danne Tyngdepunktet deri, maattet overlade de ethiſke et forholdsvis ſtort Rum. Saavidt

jeg har forstaaet Reallærerne ved denne Skole, have de forsaavidt heller Intet havt at udsætte paa Kommissionens Ordning, og det kunde maaske synes at være en overflodig Gjerning af mig saa stærkt at fremhæve denne Side af Sagen; dertil kan jeg blot svare, at jeg har følt mig opfordret til at udtale mig, som skeet er, dels for min egen Skyld, for at modsige den Mening, eller, om man saa vil, værge mig mod den Beskyldning, at jeg skulde undervurdere den ethiske Faggruppes Betydning, dels for Sagens Skyld, fordi jeg tror, det vilde være i dens Interesse, om der fra ret mange Kanter, navnlig der, hvor man tillægger Naturvidenskaberne saamegen Vægt som jeg, nedlagdes bestemte Indsigelser mod det Berettigede i Krav, som af og til lade sig høre, og som under Indflydelsen af de materialistiske Tendenser i Tidsaanden turde befrygtes i Fremtiden at ville lyde end stærkere.

Det næste Spørgsmaal, som frembyder sig i denne Sag, er, om Oprettelsen af et eller flere Realgymnasier paakræves just af den nærværende Tid og dens Forhold, om den foreslaaede Forandring altsaa er tidsmæssig. Paa Grund af Mangel paa nøiere Kjendskab til de herhen hørende Forhold famler jeg for min Part tildels i det Dunkle, og det Lys, Kommissionen rækker mig, synes mig ikke at udbrede tilstrækkelig Klarhed. Jeg har da, tildels efter Kommissionens Antydninger, maattet finde mig frem dels ved Hjælp af det Lys, jeg selv har kunnet forskaffe mig, dels ved det, mine Medlærere have forstrakt mig med. Forsaavidt Kommissionen i denne Forbindelse nævner polytekniske Skoler, tror jeg, dersom jeg overhovedet tør have nogen Mening derom, at burde henholde mig til Rektors Udtalelser i hans Votum. Hvad Krigsskolen angaar, da kunde jeg ogsaa slutte mig til Rektor, hvis Talen blot var eller kunde være om det ringe Antal Aspiranter, som hvert Aar kunne finde Optagelse der; men med Hensyn til det langt større Antal af dem, som Gang efter Gang af Mangel paa Plads ere blevne afviste, og hvoraf tilsidst en større eller mindre Del have seet sig nødt til at slaa ind paa andre Veie, da kan jeg ikke tro, den Tanke er uden Grund, at et Realgymnasium, om et

saadant havde bestaaet, vilde paa et tidligere Stadium givet disse en velkommen Anledning til at faa en med deres tidligere ensartet videre Uddannelse, medens de eller rettere deres Forældre nu synes sig forpligtede til fremdeles og i det længste at prøve en usikker Lykke. Af større Betydning forekommer mig dog en anden Betragtning, der forresten uden Tvivl har sine Berøringspunkter med den nys anstillede, en Betragtning, der med Styrke er gjort gjældende af Skolens Reallærere, den nemlig, at der gives et ikke ringe Antal Individer i vort Land, som ønske at opnaa en høiere Uddannelse, men hvis Lyst og Anlæg drager dem hen til de mathematisk-naturvidenskabelige Fag; de have nu intet andet Valg end at søge Plads paa en Latinskole, men da de ikke ere anlagte for Sprog, have de der ikke følt sig hjemme, navnlig paa Grund af de Vanskeligheder, de klassiske Sprog lagde dem i Veien; de have arbeidet med Ulyst og derfor med forholdsvis liden Frugt. Fra min tidligere Lærervirksomhed ved jeg med Vished En, med hvem dette har været Tilfældet; ved den herværende Latinskole er der og har der været saadanne, og det skulde undre mig, om ikke lignende Jagttagelser ere gjorte ved alle eller dog de fleste af vore Latinskoler. Men derved, at et, som jeg antager, forholdsvis temmeligt stort Antal Individer ikke er, som man siger, komne paa sin rette Hylde, derved er mange Kræfter, om just ikke gaaede tilspilde, saa dog ikke komne til en fuld, med deres Natur stemmende Udvikling, derved er der voldt et Tab i den aandelige Nationalformue, som vel ikke kan udregnes med Tal, men som derfor ikke er mindre, men snarere saameget mere at beklage. Er her ikke et Hul i Rækken af vore Dannelsesanstalter? Skulde ikke et Institut, beregnet paa en høiere Realdannelse, som udfyldte dette Hul, som imødekom den her tilstedeværende Trang, være et berettiget Tidens Krav? De Anlæg og den deri begrundede Tilbøielighed, som drager saamange Mennesker hen til de mathematisk-naturvidenskabelige Fag, have de dog ikke givet sig selv; have vi da her ikke et Fingerpeg af Gud selv, som har nedlagt hos dem disse særegne Gaver og denne Tilbøielighed? Skulde derfor ikke en Under-

visning og en Dannelse, beregnet paa og afpasset efter disse eiendommelige Gaver, naar den forresten tilfredsstillede Grundighedens og i det Hele en rigtig Methodes Fordringer, give et sandere og solidere Udbytte for den Enkeltes Udvikling som for det hele Samfund, end den nuværende Ordning, hvorved man lægger alle over samme Læst? Seet fra denne Side synes Kommissionens Realgymnasium mig at have sin gode Begrundelse som et tidsmæssigt Foretagende; men til samme Resultat kommer jeg, naar jeg betragter Sagen fra en anden Side, som ogsaa fortjener at holdes frem under denne Sags Behandling. Der er Trængsel i Latinskolen; Rummet er saaledes optaget, at man maa bortvise en Læregjenstand, som dog synes at maatte have en naturlig Adkomst til en Plads i en norsk Skole af høiere Art, jeg mener Oldnorsk. Saa komme Naturvidenskaberne med sine Krav, som ganske vist ikke vil forstumme, men blive mere paatrængende, jo mere man bliver sig bevidst den Trang, som er forhaanden. Kommissionen har, kan man sige, kastet ud en Brandfakkel, som vil tænde an; jeg kan ikke se Andet, end at man bør være den takskyldig, fordi den bringer Trangen til klar Bevidsthed, hvis den virkelig er der, at den kan blive tilfredsstillet, og Mangelen i vore Dannelsesmidler afhjulpen. Danmark har givet os en Lærdom om, hvorledes man ikke bør bære sig ad, idet det har optaget de her nævnte Fag i Latinskolen som samtidige Læregjenstande med dens øvrige Fag; derfor lyder nu ogsaa derfra høie Klager over Spredelse og Overanstrængelse af Disciplenes Kræfter. Er der da noget andet Raad end ogsaa her at bringe i Anvendelse den Grundsætning, som er gjort gjældende paa saamange andre Gebeter, baade aandelige og materielle — Grundsætningen om Arbeidets Deling? Saavidt jeg har kunnet opdage, ere nok ogsaa de Fleste enige om, at en saadan Deling under det ydre Livs mangeartede Udvikling og Kundskabsstoffets stedse stigende Masse er nødvendig; men, vil man Maalet, maa man ville Midlerne. Der er, saavidt mig bekjendt, ikke fra nogen Kant gjort nogetsomhelst Forslag til en anden og bedre Maade at løse Opgaven paa, og Kommissionens Plan fremstiller sig kun som et Udkast,

der kan og visselig ogsaa bør undergaa mange Forbedringer i det Enkelte. Efter hvad jeg saaledes har tilladt mig at anføre, er det min Overbevisning, at Kommissionens Idee med sit Realgymnasium er tidsmæssig. Dermed har jeg da i Almindelighed taget ogsaa besvaret Spørgsmaalet om, hvorledes jeg troer dette Nye, betragtet efter sin egen Art, i det Hele og Store vil virke, gavnligt og heldbringende eller skadeligt og nedbrydende. Ogsaa paa en mere speciel Maade ligger mit Svar indesluttet i det Foregaaende; jeg har troet i de stedfindende Forhold, saavidt de ere mig bekjendte, at se et bestemt Guds Fingerpeg, og, har jeg først erkjendt det som saadant, er jeg forpligtet til at følge det, ikke ligegyldig og ubekymret om Faren, men dog saaledes, at jeg sætter Sagen i Hans Haand, og forresten beder Ham lægge sin Velsignelse til og føre den til en god Udgang. Og hermed kunde jeg maaske lade Realgymnasiet fare, overladende til andre mere Kompetente at udføre Spørgsmaalet videre. Men efterat jeg ligesaa meget af Interesse for Gjenstanden som efter min Embedspligts Medfør har søgt efter bedste Evne at klargjøre for mig dette vigtige Spørgsmaal: er der nogen Fare forhaanden? og hvor ligger den? saa har jeg i den Stilling, jeg indtager til denne Sag, fundet en Opfordring til en kort Redegjørelse for min Opfatning i dette Punkt; skjønt jeg ikke formaar at levere noget væsentligt Bidrag til Spørgsmaalets Besvarelse, saa kunde der dog muligens et eller andet Sted for en opmærksom og velvillig Betragtning findes et Sandhedsfrø, som en Anden lader ligge, men som var værd at optage.

Er der altsaa nogen Fare forhaanden? Ja vist er der Fare; der lurer en Slange paa alle Menneskets Veie; den sniger sig ind overalt; den Slange holder man nok ikke ude. Men er der nogen saadan Fare, begrundet i det foreslaaede Nyes eget Væsen, at her bør raabes et advarende Varsko? Var det saa, at der ved det foreslaaede Realgymnasium lagdes en Gjenvei til Universitetet, ad hvilken man kunde slippe for en grundig Fordannelses Besværligheder, da maatte jeg ganske vist ogsaa løfte min Røst derimod. Men Kommissionens Plan

giver nok ingen Grund til Frygt i saa Henseende; tvertimod ere dennes Fordringer efter Sagkyndiges Formening saa store, at der med Rette maa befrygtes enten Løshed og Overfladiskhed eller Spredelse og Overanstrængelse hos Eleverne, saa store, at jeg for min Part maatte, om jeg havde Valget mellem at antage Kommissionens Udkast uforandret eller endnu en Tid vente med Gjennemførelsen af dens Tanke, nødvendig foretrække det Sidste. Kommissionen hylder vistnok Grundsætningen: multum, non multa, og den vil lytte til begiede Bemærkninger i denne Retning uden at tabe sit Maal af Sigte. Fremdeles har Kommissionen givet de mathematisk-naturvidenskabelige Fag en kraftig Modvægt ikke blot i et stærkt repræsenteret Apparat af ethisk Natur inden selve Realgymnasiet, men ogsaa i et Underlag (Fællesskolen), hvis væsentligste Bestanddele dannes af det samme eller et beslægtet Stof. Jeg kan her ikke øine nogen Fare, saafremt Planen med de ovenfor paapegede rigtignok vigtige Modifikationer dog bevares i sit Grundvæsen. Og er desuden det, Kommissionen foreslaar, saa væsentlig forskjelligt fra det Bestaaende? Til Almendannelsens Kursus hører jo ogsaa nu Mathematik og Naturvidenskaber; de ere efter Forslaget kun stillede i en anden Orden og ville under de Forudsætninger, jeg ovenfor har paapeget, udøve væsentlig den samme Indflydelse inden Almendannelsens Omraade. Det er sandt, de klassiske Studier stilles og maa nødvendig stilles i Skyggen i Realgymnasiet, og her er vistnok en Fare, som jeg nedenfor skal tillade mig nærmere at berøre. Her vil jeg fremhæve det store uvurderlige Fortrin ved den foreliggende Plan, at den giver individuelle Anlæg og Tilbøieligheder paa ethvert Stadium det Spillerum, de bør have — en Forandring, hvoraf, saavidt jeg skjønner, saavel de Enkelte som gjennem dem det hele Samfund vil høste baade Gavn og Glæde. Jeg har kun det at sige paa Kommissionens Udkast, at det ikke gjennemfører Grundtanken — Arbeidets Deling efter Anlæg og Tilbøielighed — i den Udstrækning, hvori dette kan og efter min Mening bør ske. Det paabyder nemlig alle Elever i Latingymnasiet mere Mathematik, end fornødent gjøres, og jeg slutter mig

ganſke til den i Rektors Votum udtalte Anſkuelſe, at Mathematik her bør indſtrænkes til Geometri og Arithmetik i ſamme Omfang ſom nu, og at, ſaafremt Fyſik bliver tvungent Fag til Andeneksamen, denne da foredrages paa en mere populær Maade for dem end for Realgymnaſiaſter. Men — vil maaſke Mange ſige — giver man først disſe Realfag et ſaa ſtort Raaderum inden Skolens Enemærker, ville de ſnart ganſke rive Herredømmet til ſig. Nu — derfor vilde da ikke Kommisſionen bære Skylden, og er det desuden den rette Maade at afvende den befrygtede Fare, at man nægter disſe Fag deres berettigede Fordring? Snarere turde man derved efter de menneſkelige Forholdes Gang fremkalde en Reaktion, hvis Reſultat blev netop det Modſatte af, hvad man vilde. Jeg tilſtaar, jeg har ſelv tidligere havt nok af Betænkeligheder ligeoverfor Naturvidenſkabernes Fordringer paa et ſtørre Raaderum i Skolen, og jeg er endnu ikke uden al Frygt i denne Henſeende; men jeg kan ikke af den lade mig bevæge til at overſe og uden videre tilbagevíſe et, ſom jeg har ſøgt at godtgjøre, berettiget Tidens Krav. Det er ganſke viſt ſaa, at disſe Videnſkaber ſtaa i en mere umiddelbar Forbindelſe med det praktiſke Livs Gjøremaal, og dette Forhold er jo ikke i ſig ſelv til Forkleinelſe for dem, hverken ſom Videnſkaber eller ſom Lærefag i Skolen; men det forvirrer Manges Syn, ſaa de derved forledes til at undervurdere eller endog ganſke ſlaa Brag paa Studier, ſom ikke bringe et haandgribeligt Udbytte for Livet, ſom f. Ex. de klaſſiſke Sprog, og mene ſig at gjøre en god Gjerning, naar de forſøge paa at befri Ungdommen fra hvad de vel ville kalde den latinſke Stuelærdoms Støv. Ogſaa hos os ſer man ſtundom disſe Nyttighedsprædikanter bringe ſin Lære til Torvs og forkynde den ret ugenert; men disſe den grovere (theoretiſke) Materialismes Talsmænd have dog, ſaavidt mig bekjendt, endnu ikke fundet ſynderlig Gjenklang hos os og ville — haaber jeg — finde den end mindre, naar man lader det Berettigede i Tidens Fordring komme til Anerkjendelſe og til Gyldighed. Skulde imidlertid de materialiſtiſke Strømninger, der gaa igjennem Tiden, tage en ſtærkere Fart ogſaa hos os, da formaar man desværre! nok

neppe under hvilkensomhelst Ordning af Skolen i nogen væsentlig Mon at hemme deres Fart. Men her er dog en Fare, som man bør se under Øjne og være betænkt paa, saavidt muligt, at møde. Derfor maa jeg gjentagende og stærkt fremhæve, at der med største Agtpaagivenhed og Omhyggelighed fra Skolestyrelsens Side maa vaages over, at man ikke gjennem Mathematik og Naturvidenskaber aabner en Bagdør til Universitetet. Hvad jeg har villet, er kun at give naturlige Anlæg og naturlig Tilbøielighed, som pege i en bestemt Retning, Anledning til frit at udfolde sig gjennem en til disse svarende og paa dem beregnet høiere Almendannelse, og denne Mulighed aabnes dem under vore nærværende Forhold, som jeg ikke kan skjønne saa let ville forandre sig, kun ved at give Adgang til Universitetet ogsaa for dem, som have udviklet sig paa denne Vei. Men, som jeg ovenfor stærkt har betonet, en paa de ethiske Fag og navnlig de klassiske Studier bygget Almendannelse beholder altid et stort og ubestrideligt Fortrin og det ogsaa af den Grund, at man alene ad denne Vei kan sættes istand til ret klart at se Menneskeslægtens Udvikling i sin Helhed og i sin organiske Sammenhæng. Thi Studiet af den klassiske Oldtid fører tilbage til den nærværende europæiske Kulturs Rødder og giver Reglen til Forstaaelsen af de følgende Tiders Udviklingsgang. At vi for at se denne i dens rette Belysning maa laane Lyset fra Kristendommen, der ikke blot er en Faktor i denne Udvikling, men dens store Alt overstraalende Middelpunkt og Kjærne, er sandt; men dette forandrer dog ikke det her paapegede Forhold. For den høiere Videnskabelighedś Blomstring, for en dybere selvstændig Indtrængen i fast enhver Videnskab er Kjendskabet til den klassiske Oldtid med dens Sprog og Literatur visselig en nødvendig Betingelse. Var der altsaa blot Tale herom, da vilde jeg ikke være med paa gjennem en paa et andet Grundlag bygget Almendannelse at aabne Veien til Universitetet; men dette fører jo ogsaa gjennem særskilte Embedsstudier til Statens Embeder. Og ser jeg herpaa, da kan jeg ikke forstaa Andet, end at en Realdannelse, som den foreslaaede, afgiver en ligesaa naturlig Grundvold for

flere af Embedsſtudierne, ja for et af dem, Mineralogien, endog den naturligſte. Det forekommer mig endogſaa ſom meget ønſkeligt, at en Dannelſe af denne Art ſpredtes ud over Landet gjennem dets Embedsmænd, naar denne Dannelſe, ſom anført, fra først af var bygget paa et ſtærkt ethiſk Underlag og derhos under ſin Fremſkriden i ſin Enſidighed modvirket og i ſin Mangelfuldhed ſtøttet ved Dannelſesmidler, hvis Fortrin jeg fra et almindeligt Standpunkt er, ſom man vil ſe, langtfra at miskjende. Og med dette ſidſte Hensyn for Øje ſkulde jeg rigtignok ogſaa ønſke, at Latinen for Alle, ſom vilde gjennemgaa Gymnaſierne, maatte blive tvungent Fag fra 12 Aars Alderen; her ophører jo efter Kommisſionens Udkaſt for en væſentlig Del Fællesſkabet, og det turde dog vel ikke befindes ugjørligt at ordne Undervisningen paa denne Maade. Viſtnok er, iſær paa Grund af vore økonomiſke Forhold, mange Hensyn at tage, ſom krydſe hverandre; Fællesſkolen har optaget den almindelige Borgerſkole i ſig og kan ikke ſætte dennes Krav ud af Betragtning; det er, ſom i Rektors Votum udhævet, af ſtor Vigtighed, at man har dette for Øie; men jeg kan dog ikke tro, det ſkulde være aldeles umuligt at iſtandbringe en Ordning, hvori Latinen fik den her betegnede Plads. Rigtignok maatte Engelſk da ſløifes for de Diſciples Vedkommende, ſom vilde fortſætte ſin Skolegang gjennem Gymnaſierne; men jeg kan ikke ſe nogen Skade heri, da dette Sprog vil være forholdsvis let paa egen Haand at tilegne ſig for dem, ſom ſiden maatte have det behov. Med denne Forandring vilde jeg med end ſtørre Frimodighed kunne afgive mit Votum til Fordel for en Realdannelſe, ſom den her foreſlaaede. Den Grundtanke, ſom har ledet min Opfatning i denne Sag, er den, at jeg, bortſeet fra den høiere Videnſkabelighedś Fordringer, ikke kan anerkjende nogen Dannelſe med ubetingede, udelukkende Fortrin, nogen Normaldannelſe udenfor den religiøſe, bygget paa den gamle Kriſtendoms uforfalſkede Kjærne og af den Enkelte tilegnet i levende Erkjendelſe. Her have vi det ſande ſtore Tyngdepunkt, der under Tidernes vexlende Strømninger ene formaar at hæve og bære Menneſket op over den grovere ſaavelſom den mere eller mindre forfinede

Materialismes Støv. Sandheden heraf erkjende vel de fleste blandt os paa en Maade; men det er altfor ofte blot en Erkjendelse in abstracto, i Begrebet; det er ingen hel, fuld og levende Erkjendelse; havde vi den som en varig og fast Besiddelse, da vilde vi ogsaa vide at gjøre Anvendelse af den paa ethvert Punkt, i enhver Sag, hvor den kunde finde Anvendelse. Skulde ikke her ligge Nøglen til at fatte den langvarige, haardnakkede Strid mellem Humanisme og Realisme i dens Grund eller rettere i dens Mangel paa Grund, men ogsaa Nøglen til dens Udjevning, til en endelig Forsoning? Striden er for en væsentlig Del idetmindste opstaaet af Mangelen paa en hel og fuld Erkjendelse af, hvor vi have det eneste ubetinget gyldige Grundlag for al sand menneskelig Dannelse; saa kan den ogsaa blot løses derved, at man optager denne Sandhed og lader den komme til Gyldighed. Jeg skulde saaledes tro, at de mathematisk-naturvidenskabelige Fags Dyrkere have ligesaa megen Uret, hvis de ville gjøre et Overgreb over de Grændser, der i de store Grundtræk — væsentlig i Overensstemmelse med Kommissionens Plan — ovenfor ere antydede, som de klassiske Studiers Elskere, naar de ville nægte hine det i den foreliggende Plan dem indrømmede Raaderum i den Mening, at derved skulde Materialismen ifølge en indre Nødvendighed faa Indpas og drage Sjælene ned i sit Mørke. Denne Mening, denne Frygt savner ikke al Grund; det viser nokſom Erfaringen fra andre i materiel Henseende videre komne Lande; men den gjælder dog, synes mig, egentlig kun den ensidige Dyrkelse af disse Videnskaber, og hvor begrundet denne Frygt, navnlig i Betragtning af den menneskelige Naturs Vanart, end i visse Maader monne være, saa kan den dog, synes mig, ikke afgive gyldig Grund til at nægte de nævnte Videnskaber en Ret, som tilkommer dem, men vel til at være varsom og aarvaagen, at denne Ret ikke udstrækkes over naturlige og rimelige Grændser og ikke misbruges. Naar ikke en Gjenvei aabnes til Universitetet, vil der hos os vist kun blive et forholdsvis ikke meget stort Antal Elever i Realgymnasierne, og naar saa en paa de ethiske Fag, navnlig de klassiske Studier, hvilende Dannelsesretning bestaar ren og ublandet ved Siden og derhos danner en stærk Modvægt inden Realgymnasiet selv, da kan jeg efter min bedste Overbevisning

ikke sine nogen Fare, som skulde berettige til at lade Alt blive, som det er; thi derom kan der dog vel ikke være synderlig delte Meninger, at Realskolen i sin nærværende Form ikke svarer til sit Øiemed, og jeg for min Del kan heller ikke forstaa, at det er andet end et forfængeligt Haab, naar man tror, at den ved partielle Udbedringer skal kunne bringes op til det Standpunkt, at den vil være istand til at løse den Opgave, som Tiden efter min Formening med Rette fordrer af den.

Jeg skal nu gaa over til et andet Punkt i Commissionens Plan — til Religionens Stilling som Læregjenstand i Skolen. Efter min Overbevisning er denne ikke kommen til sin Ret eller har faaet det Virkerum, som efter dens Vigtighed tilkommer den. Dersom man allerede ved den ydre Anordning kunde betegne denne dens overordnede Vigtighed, saa at Disciplen fik et Indtryk af, at han her ikke havde at gjøre med et blot Kundskabsfag, sideordnet med de andre Læregjenstande, tror jeg, det vilde være en Fordel, og under Skolens nærværende Anordning er dette for en Del muligt. Der meddeles, idetmindste i mange Skoler, daglig og timevis Eleverne Karakterer for de forskjellige Fag; opgav man denne Skik, eller, som jeg mener at burde kalde den, Uskik, for Religionens Vedkommende, vilde hin Fordel vindes. Men jeg er nu en Hader af denne stadige Karaktermeddelelse i det Hele; jeg tror, dens iøinefaldende Fordele er for dyrt kjøbte med den mere skjulte, men derfor ikke mindre, Skade, man derved kan afstedkomme, og jeg ved, jeg har Medhold i denne Anskuelse hos Rektor, og jeg tror ogsaa hos mine øvrige herværende Medlærere; lod man denne, som jeg har kaldt den, Uskik fare, saa bortfaldt rigtignok hin Fordel, og den var maaske heller ikke af saa stor Betydning. Hvad jeg her har sagt, kan imidlertid gjælde ligesaavel efter den bestaaende som efter Commissionens Undervisningsplan. Men i et andet mere betydende Punkt har den nu gjældende Plan et ubestrideligt Fortrin for den foreslaaede, og jeg kan ikke nægte, det har gjort et nedslaaende Indtryk paa mig — og jeg er visselig ikke den Eneste, hvem dette gjælder, at se Commissionen her gjøre en Afvigelse fra det Bestaaende, som jeg maa kalde et Tilbageskridt. Efter

den gjældende Plan, har Religionen i de 3 øverste 2aarige Klasser 2 Timer ugentlig, medens den efter Commissionens Forslag skal lade sig nøie med 1 Time i de 3 rigtignok 1aarige Klasser saavel i Latin- som Realgymnasiet, det vil sige, det mindst Mulige, som kan ofres den, naar den skal have en Plads der. Er denne Knebenhed skikket til at styrke Elevens Tro paa Religionens Betydning, eller maa den ikke snarere virke det Modsatte, friste ham til den Tanke, at han har et Fag for sig, som man nu engang maa have med, da det skal være Gjenstand for Prøve ved Universitetet, men som det forøvrigt ikke gjælder saameget om? Denne Fare kan dog maaske paa anden Maade modvirkes eller endog ganske holdes borte. Men ser jeg saa hen til selve det af Commissionen opstillede Maal, da kan jeg ikke komme til anden Overbevisning, end at dette, rigtig opfattet, ikke vil kunne naaes. Efter dette skal Disciplen saavel i Latin- som i Realgymnasiet have tilegnet sig „en sikker Kundskab til de mærkeligste Begivenheder i Kirkens Historie," saaledes, at han derved tillige faar Indsigt i Lærens Udvikling, og desuden „et af Evangelierne og Galaterbrevet eller i dettes Sted et tilsvarende Kvantum af andre nytestamentlige Breve," i Latingymnasiet i Grundsproget, i Realgymnasiet i Oversættelse. Allerede det, at der, hvor Talen er om den hellige Skrift, ganske i Lighed med andre Kundskabsfag, som f. Ex. Latin og Græsk, opstilles alternative „Kvanta," gjør paa mig et stødende Indtryk; men dette er maaske blot en subjektiv Følelse, og jeg vil ikke lægge videre Vægt derpaa. Men et Spørgsmaal af største Betydning er det, jeg ovenfor har opkastet, om dette Maal, rigtig opfattet, vil kunne naaes. Jeg har troet at maatte besvare dette Spørgsmaal benægtende, og jeg kan ikke ret tænke mig, at Nogen, som alvorlig overveier, hvad her fordres, kan besvare det anderledes, især naar han lægger Mærke til, at Commissionen for Latingymnasiets Elever vil have det opførte Pensum i Testamentet gjennemgaaet i Løbet af 1, siger et Aar. Jeg tvivler vistnok ikke paa, at man, selv med den ene Time ugentlig i de 3 sidste Skoleaar, altsaa lige til umiddelbar før Examen, kan faa gjennemgaaet dette paa en Maade, saa man kan

ſtaa ſig, ja vel muligens ſaa en antagelig Karakter ved denne; men dette er dog ikke Diemedet med Undervisningen i noget Fag og kan eller bør allermindſt være det ved Religionen. Betænker man, i hvilken overordentlig Grad Tilegnelsen vanſkeliggjøres, naar et Fag kun optræder med 1 Time ugentlig, altſaa med 8 Dages Mellemrum, dernæſt, hvorledes denne Vanſkelighed forøges derved, at Mellemtiden er optagen med en hel Del andre Fag, der lægge Beſlag paa Opmærkſomheden, og ſom tillige — hvad vel maa mærkes, — fordi de kun have faa Tilknytningspunkter til det i Religionstimen Foredragne, ſaa langtfra tjene til at belyſe og ſtyrke den derved vundne Kundſkab, at de ſnarere maa ſiges at virke adſpredende og fordunklende, ſaa mener jeg, det vil være indlyſende, hvor utilſtrækkelig den Religionen tildelte Time vil være til at naa Maalet. Thi dette er jo dog for unge Mennesker paa dette Alderstrin et ſtort og vanſkeligt Maal, ſelv om man forudſætter grundige Forkundſkaber i den almindelige Troeslære. Vi have først Kirkehiſtorien. Her bruges vel overalt Prof. Niſſens Bog. Denne er og maa ifølge de Gjenſtandes Beſkaffenhed, ſom den behandler, være en indholdstung og for den Alder vanſkelig Bog, trods Forfatterens nokſom bekjendte Fremſtillingsgave. Skal det rige Indhold i den virkelig tilegnes ſaavidt, ſom det i den yngre Alder er muligt, maa der — idetmindſte i ſtore Partier af Bogen — gives ganſke ſmaa Penſa; ved disſe maa der dvæles længe og med Ro; Læreren maa henviſe til og vide til Gavn for ſin Undervisning at benytte det forhen erhvervede Kundſkabsforraad; han maa fremtage Gammelt og Nyt af den hellige Skrifts Skatkammer til Belysning af Bogens Indhold og til Bevis for og Stadfæſtelſe af de Reſultater, den fremſtiller; jo mere den kyndige Lærer ſelv er gjennemtrængt af de kriſtelige Sandheder, jo inderligere han med ſit Hjerte hviler i dem, deſto mere magtpaaliggende bliver det ham, vel uden bred Vidtløftighed, men med kjærlighedsfuld Dvælen ved Stoffet og under ſtadig Henvisning til og Benyttelſe af den hellige Skrift, ſelv klart at fremſtille de mange afvigende Meningers og mere eller mindre fine Vildfarelſers Forhold til den rene Lære og gjennem denne

Fremstilling at gjøre Kundskaben frugtbringende for Elevens religiøse Erkjendelse og derigjennem for hans fremtidige Liv. Under en saadan omhyggelig og kjærlighedsfuld Behandling af en kristelig Lærer, tør man vel nære Haab om, at mangt et ungt Menneske vil forlade Skolen med Kjærlighed til sin Bibel og med mere end en Anelse om den underfulde Harmoni, som trods alle tilsyneladende Modsigelser hersker i den. Til samme Maal og ad en lignende Vei bør der jo arbeides ved Bibellæsningen; men jeg indser ikke Nødvendigheden eller Hensigtsmæssigheden af en smaalig Udmaaling af det Kvantum, der skal lægges op til en Examen. I den Henseende tror jeg, der bør ladés større Frihed. Spørges der nu om, hvormeget større Tidsmaal der bør tildeles Religionsundervisningen i Gymnasierne, da kan vel derom være delte Meninger. Jeg ved vel, der ikke kan blive Tale om at give Religionen i Skolen et Timetal, som svarer til dens Vigtighed — dette er hverken muligt eller nødvendigt; jeg glemmer heller ikke, at selv den fuldkommeste Undervisning ikke kan udrette, hvad der alene er Guds egen Gjerning; men jeg mener paa den anden Side, at Skolen er forpligtet til at gjøre, hvad den kan, for at opnaa det vigtige Øiemed, jeg ovenfor har tilladt mig antydningsvis at opstille for denne Undervisning. Og skal man have Haab om at naa dette, da er efter min Overbevisning 1 Time til ugentlig det Mindste, der bør fordres. Og denne Fordring synes mig ikke ubillig; andre Fag kan nok taale, tænker jeg, at afgive den Smule Rum; selv de gamle husvante Venner, de mægtige og stolte Romere og Grækere, saavelsom de nye paatrængende Gjæster bør finde sig i at knibe sig lidt sammen for at give Plads for Religionen, som, hvor vigtige og nødvendige end hine ere, dog er den uundværligste af dem alle. Religionen er jo heller ikke fordringsfuld; den lader sig nøie med tarveligt Husrum; men den vil gjerne have et stort og vidt Hjerterum, fordi den ved, at begge Parter selv ville have størst Gavn af, at de give den et saadant Rum hos sig.

Det andet Hovedspørgsmaal, hvori jeg afviger fra Rektor og hans Meningsfæller — det første gjaldt Realgymnasiet — er vort Oldsprogs Stilling til Skolen. Her er ikke Stedet til

at gaa nærmere ind paa dette Fags Betydning; det er desuden gjort af Andre bedre og grundigere, end jeg formaar. Jeg skal kun forklare, hvad der væsentlig har motiveret min Stemmegivning til Fordel for dets Optagelse i Skolen. Det foredrages nu til Andenexamen; men, som bekjendt, kommer man ikke videre her end til at faa gjennemgaaet en Del Blade af en Saga. Det er vistnok saa, at man derved har overvundet de første Vanskeligheder, og det er ligesaa bekjendt, at dette Sprog ligesom Studiet af vor Oldtid i det Hele, baaret af den stærke nationale og fædrelandske Interesse, har fundet mange og nidkjære Dyrkere, og at saaledes Diemedet med dets Optagelse blandt Andenexamens Fag for en væsentlig Del er opnaaet; men selv om man for Fremtiden tør paaregne den samme Interesse for dette Studium, saa forekommer det mig dog ønskeligt, om man kunde sikre det en endnu videre Udbredelse uden at gjøre Brud paa vigtige pædagogiske Grundsætninger. Og jeg tror, dette kan ske under en Ordning, der i de store Grundtræk stemmer med den af Commissionen foreslaaede. For Latingymnasiet vilde jeg dog ikke have sat Maalet saa høit som Commissionen; jeg vilde indskrænke det omtrent til det ovenfor angivne, som nu naaes ved Universitetet. Thi en væsentlig Grund for dets Optagelse i Skolen er for mig den Betragtning, at det ikke synes at stemme med Universitetets Opgave, jeg havde nær sagt sømmer sig for det, at foredrage de første Elementer af et Sprog, naar denne Kundskab kan erhverves udenfor, og at dette nu eller i alle Fald i den nærmeste Fremtid kan ske ved alle vore Skoler, kan vel neppe være Tvivl underkastet. Naar jeg vil have dette Maal ikke lidet udvidet for Realgymnasiets Vedkommende, da har jeg dertil andre Grunde, som jeg nedenfor skal angive; men jeg kan ikke tro, at den noget større Kundskab, dettes Elever ville medbringe til Universitetet, kan lægge Hindringer i Veien for, at begge Gymnasiers Dimittender kunne med Fordel høre de samme Forelæsninger, da der jo hos Latingymnasiasten maa forudsættes en større Sprogkundskab og en mere udviklet Sprogsands i det Hele. For Realgymnasiets Vedkommende henholder jeg mig til det af Commissionen opstillede Maal, som

jeg tror saa omtrent er det rette. Mine Motiver til at ønske Oldnorsken denne forstærkede Stilling her, indeholdes allerede for en Del i de Antydninger, jeg ovenfor, da Talen var om Realgymnasier i det Hele, har givet af min Betragtning af de ethiske Fags Forhold til Almendannelsen. Da jeg ingenlunde er blind for Faren ved en ensidig Fordybelse i Mathematik & Naturvidenskaber, vil jeg have en stærk Modvægt mod denne Ensidighed inden Realgymnasiet selv. Og denne søger jeg, hvad Sprog angaar, i Modersmaalet med Oldnorsk og Tydsk. Derhos maa man jo ønske Baandet mellem de ad forskjellige Veie udviklede Studenter saameget muligt befæstet. Et saadant stærkt Bindemiddel have vi i Modersmaalet med dets Literatur og Minderne fra vor Fortid. Paa samme Tid, som Skolen kan og skal gjøre Sit til at lutre Nationalfølelsen og befri den fra de urene Elementer, som saa gjerne ville klæbe ved den, bør den heller ikke glemme, ved de Midler, som staa til dens Raadighed, at styrke den og give den et fyldigere Indhold ved at lede hen til de Kilder, hvorfra den kan hente en sund og kraftig Næring. Det er sandt, at, hvor det gjælder vor Oldtid, der kommer det væsentligst an paa et nøiere Bekjendtskab med dennes Literatur og Historie, og vi besidde heri en sund og styrkende Aandsføde, hvad enten den bydes os gjennem en Oversættelse eller gjennem Originalen; men det forekommer mig tillige saa, at hint Baand vil i ikke liden Grad forstærkes ved alle Studerendes fælles Dyrkelse af Fædrenes Sprog. Derfor vil jeg ogsaa have Oldnorsk som obligatorisk Fag for alle Studerende ved Universitetet. Og vort nærværende Modersmaal vil under sin Udvikling i national Retning have stor Gavn af et udbredt Kjendskab til dets Modersprog; det vil finde en Støtte deri og faa ligesom en fast Grund at staa paa; dets fremskridende Udvikling vil reguleres derved og holdes i de rette Spor; en grundigere Kundskab i Oldsproget vil fremkalde en mere bevidst og forstandig Interesse for denne Udvikling, og om det end er saa, at det blot er forbeholdt enkelte mere begavede Aander som toneangivende at gaa i Spidsen og yde klækkelige Bidrag i denne Retning, saa kan det vel heller ikke

nægtes, at disse baade ville finde en Støtte og en Regulator i en mere udbredt, af Sagkundskab ledet Interesse. Ogsaa det, at den vordende Embedsmand vil have lettere baade for at forstaa og ret vurdere den Efterklang af Oldsproget, som endnu lyder mellem vore Fjelde, synes mig en ikke forkastelig Binding. — Et andet Spørgsmaal er det, om det rette Maal for Undervisningen i Modersmaalet med Oldnorsk kan naaes ved det dem af Commissionen indrømmede Tidsmaal. Dette kan maaske ske for Latingymnasiets Vedkommende; men, skal Modersmaalet med dets Literatur komme til sin fulde Ret i Realgymnasiet og der udfolde al den dannende Kraft, som det bør, og derhos Oldsproget faa en Plads ved dets Side, da maa ganske vist et større Timetal til, end Commissionen har betænkt det med. Og jeg tænker, man uden Skade kan tage det Mere, som behoves, dels fra de mathem.-naturvidenskabelige Fag, dels fra Fransk.

Da jeg er kommen til at nævne Fransk, er her maaske Stedet til at udtale min Mening om de nyere Sprogs Stilling i Skolen, en Mening, som jeg ser, deles af Andre. Jeg tror, der bør kun blive Tale om 2 levende Sprog, nemlig Tydsk og enten Fransk eller Engelsk, og det saavel i Fællesskolen som i Realgymnasiet. Jeg synes, det vil være vel, om der i vort Land findes et mere udbredt Bekjendtskab til begge de sidstnævnte Sprog, og derfor bør der tilstedes Valgfrihed mellem dem, ikke indenfor den samme Skole, men saaledes, at der gives Skolerne paa de forskjellige Steder, efter disses Forhold og de derved begrundede Krav, Frihed til at vælge, hvilket af dem de maatte finde hensigtsmæssigt. Jeg har Intet imod, at Tydsk afsluttes for Latingymnasiastens Vedkommende allerede i Fællesskolen; men i Realgymnasiet bør det træde istedenfor de Sprog, som Commissionen opstiller som alternative, Latin og Engelsk. Jeg henholder mig i saa Henseende til Rektors Votum. I dette er paavist den skjæve og uholdbare Stilling, Engelsk efter Commissionens Udkast har faaet saavel i Fællesskolen som i Realgymnasiet. Jeg deler ogsaa Rektors Mening om Fransken. De allerfleste Studerende have vist under sine videnskabelige Studier havt lidet Brug for dette Sprog, og saavel for Latingymnasiet

som for Realgymnasiet vilde det efter min Mening være tilstrækkeligt at have gjennemgaaet en Læsebog som Aalholms; med den Kundskab vilde Eleverne uden Vanskelighed siden kunne arbeide sig videre paa egen Haand, om saadant gjøres fornødent, Skolen kan dog ikke overtage Alt; den bør overlade Meget til den Enkeltes fortsatte Selvstudium; thi det gjælder jo om, at Kræfterne samle sig om Hovedsagene, at der i disse kan opnaaes forholdsvis stor Grundighed.

Som det andet Hovedfag blandt Sprogene i Realgymnasiet anser jeg Tydsk at være. Skal en grundig Kundskab og en større Dygtighed i at anvende det navnlig til skriftlig Brug naaes i dette Sprog, og skal derhos et nøiere Bekjendtskab stiftes med noget af det Bedste i dets Literatur, da tiltrænges vel en fortsat Læsning i Gymnasiet. Som Rektors Votum oplyser, deler jeg Mening med ham og mine øvrige Medlærere deri, at dette Fag aldeles ikke bør indtræde i Fagkredsen før det 10de Aar — den Alder forekommer mig snarere for tidlig end omvendt. Gaar man ud herfra, saa er det én Selvfølge, at det af Commissionen opstillede Maal ikke kan være naaet ved Afgangseksamen fra dens Fællesskole. Men uden Hensyn hertil, tror jeg Commissionen her som ofte gjør, som man siger, Regning uden Vært, naar den tænker, de af den opstillede Fordringer skulle kunne ske Fyldest. Jeg mener endog, at det af den satte Maal ikke taaler synderlig Udvidelse, navnlig hvad Literaturlæsningen angaar, selv om man, under Forudsætning af 10 Aar som Begyndelsesalder, sætter det som det Normale ved Endepunktet af den fortsatte Undervisning i Sproget, som af os ønskes i Realgymnasiet, altsaa ved Udgangen af dette. Tydsk er jo, som Enhver ved, fra den grammatiske Side betragtet, et meget vanskeligt Sprog; som formalt dannende Sprogmiddel bør det derfor indtage en vigtig Plads i Skolen, navnlig i Realgymnasiet. Det kan og bør i mine Tanker i en vis Grad og i en vis Udstrækning gjøre samme Tjeneste i Realgymnasiet som Latin i Latingymnasiet. Det er vel saa, at det, betragtet som sprogligt Dannelsesmiddel, ingenlunde kan erstatte Latin i lexikalsk Henseende, ligesom det ogsaa har et Fortrin i sine stærkt udpræ-

gede, fra Modersmaalet ganske forskjellige, Former, som derfor ogsaa lettere gribes og fastholdes af Barnet; men i alle andre Henseender kan Tydsk, synes mig, hvad det Grammatiske angaar, med fuld Ret stilles Latin ved Siden; fast alle grammatiske Kategorier komme i det til Udtryk; mangler det for en Del Latinens gjennemsigtige Former, saa har det forøvrigt den samme sproglige Bestemthed og øver den samme strenge Tugt over Tanken. Jeg vil derfor under langsom Fremskriden have det behandlet med stor Grundighed, navnlig fra den grammatiske Side, og tænker mig en Grammatik som Overlærer Lokkes — dog i noget formindsket Maalestok — at have sin rette Plads her. Skal derhos et nærmere Bekjendtskab gjøres med noget af det Bedste, den tydske Literatur har frembragt, saa tænker jeg, der bliver fuld Brug for det i Rektors Votum opførte Timetal. Efter hvad jeg ovenfor har ytret, vil jeg have de skriftlige Øvelser drevet i temmelig stor Udstrækning; men jeg sætter det ingenlunde som Maal at bringe det saavidt, at Eleverne skal kunne skrive frie Afhandlinger i dette Sprog; dette Øiemed tror jeg ligger udenfor Skolens Opgave og indeslutter desuden en Miskjendelse af Modersmaalet, som heri bør beholde sin Forrang og sin Ære ubeskaaret og ikke uden stor Skade kan dele den med noget andet Sprog.

Inden jeg slutter dette Votum, som er blevet længere, end jeg fra først af havde tænkt, vil jeg tillade mig et Par Bemærkninger med Hensyn til Latin og Græsk som Læregjenstande i Skolen. Jeg har længe næret Tvivl baade om, hvorvidt disse Sprog ere stillede i det rette Forhold til hinanden efter deres relative Vigtighed, og om, hvorvidt der ikke burde gjøres nogen Forandring med Hensyn til Valget af den latinske Læsning, som bydes Disciplene. Da mine Tanker, som jeg ser, for en Del idetmindste finde Medhold hos Andre, har jeg troet at burde lade dem komme til Orde. Det første Spørgsmaal er imidlertid udførlig behandlet af en Anden, og jeg skal derfor lade det ligge. Jeg skal blot paapege, hvad Rektors Votum oplyser, at jeg med ham har stemt for en Indskrænkning, idet jeg heller ikke vil have Ciceros Breve læste, og det i Udkastet opstillede Kvantum af hans oratoriske Frembringelser noget snævrere begrændset. Det er van-

Keligt at have nogen bestemt Mening — jeg har den i alle Fald ikke — om, hvad her nødvendig behoves for Diemedet; men jeg er tilbøielig til at tro, at der uden Skade kunde gjøres en noget videre gaaende Indskrænkning, som da burde komme Græsk tilgode. Hvad det andet Spørgsmaal — selve Læreſtoffet — angaar, da mener jeg, Valget kunde være heldigere. Virgil synes mig med alle hans Fortrin ikke at afgive nogen ret sund Læsning for et ungt Menneske; det er jo ogsaa blot et lidet Brudstykke af denne Forfatter, der fordres; heller ikke Horats burde efter min Mening rækkes Disciplene uden i et Udvalg, og det maaske i et noget snævrere Omfang end efter den foreslaaede Ordning. Men hvis ingen Indskrænkning kan ske, skulde det da ikke være hensigtsmæssigere at hente Læsestoffet fra den Sfære, hvori Romerne have frembragt noget Originalt og i sin Art Fortrinligt, nemlig Historien, eller skulde der her ikke kunne være Tale om at byde Disciplen Noget af rent kristeligt Indhold, f. Ex. fra de latinske Kirkefædre? Valgte man dette Sidste, vilde det komme Religionsundervisningen tilgode, som nok kan tiltrænge al den Støtte, den kan faa.

Endnu har jeg et Ord at sige. Det er vel stærkt og bestemt udtalt i Rektors Votum, hvortil jeg henholder mig, og det vil vist under denne Sags Behandling lyde fra mangen en Kant. Men, efterat jeg har søgt at holde frem for min Tanke alt det Gode, jeg har kunnet finde i Commissionens Udkast, efterat jeg endog har antydet, at jeg anser dens Arbeide for at kunne afgive et brugbart Grundlag for en Forbedring af vort Skolevæsen, forekommer det mig, som om jeg vilde svigte en Forpligtelse baade mod Commissionen og den Sag, den har villet tjene, om jeg, siden jeg er kommen til at skrive et særskilt Votum, ikke ogsaa i særskilte Udtryk forenede min Røst med Rektors og alle mine Medlæreres og tilraabte den et Vorsko. Hvad jeg har at sige, indeslutter desuden den uomgjængelige, ovenfor antydede Betingelse, under hvilken jeg alene kan tillægge Commissionens Arbeide den nævnte Betydning. Det angaar den Mangel, som synes mig at gaa næsten gjennem hele dens Udkast, at det nemlig lige fra laveste Skoletrin og op igjennem de følgende gjør for store og overdrevne Fordringer til Elevernes Evner og

Arbeidskraft. Hvis ikke her store og indgribende Forandringer foretages, da ønsker jeg dens Arbeide ikke Fremgang; thi det er ogsaa min inderlige Overbevisning, at hvis dette ikke sker, ville Frugterne af den Arbeidets Deling, som den har tilsigtet baade ved sin Afgangseksamen fra Fællesskolen og ved sine Gymnasier, for en stor, ja for største Delen gaa tabte, og det Nye, der paa dette Grundlag kom til at afløse det Gamle, blive ikke til Gavn og Glæde for den opvoxende Slægt, men snarere have en ganske modsat Følge.

Drammen den 25de Mai 1866.

Karl Fr. Aug. Holler.

Adjunkt Ordings Votum.

Da Undertegnede, under Behandlingen af det til Skolernes Erklæring foreliggende Udkast til en Ordning af det høiere Skolevæsen, i enkelte mere væsentlige Punkter er kommen til at indtage en fra de øvrige Hrr. Medlæreres noget afvigende Stilling til Sagen, har jeg troet ikke vel at kunne undlade at gjøre Rede for mine Anskuelser, forsaavidt de ikke stemme overens med den af Hr. Rektor med en Del Kolleger afgivne Erklæring. Jeg tror at kunne fatte mig i al Korthed og skal bestræbe mig for at undgaa enhver vidtløftigere Deduktion.

Vi finde formentlig det rette og naturlige Udgangspunkt for Betragtningen af den foreliggende Sag, naar vi først henvende vor Opmærksomhed paa den lærde Skole, saaledes som den nu bestaar enten for sig alene eller forenet med Realskolen i de kombinerede lærde og Realskoler, og spørge, hvorvidt denne Skole med sin nuværende Ordning kan siges tilfredsstillende at løse sin Opgave. Med Hensyn til Besvarelsen af dette Spørgsmaal slutter jeg mig til den i Rektors Erklæring udtalte Opfatning. Det formenes, at den lærde Skole som almendannende, hvad enten man ser hen til det Kundskabsstof, den meddeler, eller til den Tilegnelse, hvortil den fører Disciplen frem, maa siges at tilfredsstille billige Fordringer. Det er vel saa, at den kombinerede Skole, stillet i Sammenligning med den ublandede Latinskole, arbeider tungere; men ligesom dette Forhold turde

mere have Indflydelse paa de Krav, der stilles til Lærerens Virksomhed, end de, der stilles til Disciplens Arbeide, saaledes kunne Resultaterne af Skolernes Virksomhed, saaledes som de foreligge ved den fælles Examen artium, neppe berettige til den Antagelse, at de kombinerede Skoler ikke hævde sin Plads ved Siden af de ublandede Latinskoler, især naar hensees til, at de stedegne Forhold, forsaavidt disse betinge en Skoles heldige Virksomhed, netop stille sig gunstigere der, hvor de ublandede Skoler have sin Plads. Naar det hedder, at den lærde Afdeling af de kombinerede Skoler ikke kan ansees tilfredsstillende ordnet, idet der dels herster Tvivl om, hvorvidt den klassiske Undervisning er henlagt til det rette Skoletrin, dels gjøres Fordring paa foroget Undervisning i andre Retninger og navnlig paa Indforelse af Undervisning i vort Oldsprog, da vides der, hvad det første Punkt angaar, ikke at have dannet sig nogen almindeligere Opinion, der gaar imod den nuværende Ordning. Den Anskuelse, som har fundet sine Talsmænd, og hvortil jeg for mit Vedkommende bekjender mig, at den kulturhistoriske Side ved den klassiske Undervisning endnu ikke er kommen til sin fulde Ret ved Siden af den formale, gjælder kun en Methode, ikke den klassiske Undervisnings Henlæggelse til et andet Skoletrin. Det er vistnok saa, at det netop for den her paapegede Anskuelse af den klassiske Undervisning kunde synes heldigt at faa et saa stort Timetal som muligt henlagt til de gamle Sprog paa Skolens høiere Trin; men, kan ikke dette iværksættes paa anden Maade, end som skeet er i Kommissionens Udkast, hvorefter en saavidt betydelig Indskrænkning foretages i Latinens Timer paa det Trin, hvor Sprogets Elementer indøves, og Græsken med sin vidtløftige og vanskelige Formlære endog kommer til at indtræde senere i Fagkredsen, da maa denne Ordning vistnok ansees dels som betænkelig, dels — for Græskens Vedkommende — som ligefrem forkastelig. Jeg synes Skolen bør vogte sig for at gjøre Garantien for en sikker Tilegnelse af de gamle Sprogs Former mindre, end den er; man ved, at det eller de første Aars Undervisning i et fremmed Sprog her gjør Udslaget; og gjælder dette i Almindelighed,

saa maatte vel et Anlæg af den klassiske Undervisning, hvorved denne paa et senere Skoletrin kom til mere at beskjæftige sig med Indhold end med Form, for at kunne blive forsvarlig, om muligt end mere betone Nødvendigheden af en forudgaaende Befæstelse i Sprogets Elementer.

Hvad dernæst det andet Punkt angaar, nemlig foruget Undervisning i andre Retninger (end den klassiske) og specielt Indførelse af Oldnorsk som fast Undervisningsfag, saa formenes den lærde, almendannende Skole at være ilde tjent med at optage mere Stof, end den nu har i sin Fagkreds. Ikke mere Mathematik, ikke mere Naturvidenskab, specielt ikke Naturlære. Al Kundskab er nyttig; men det kan aldrig blive Skolens Løsen. Betræffende Oldnorsk, da har, som vi ved, Spørgsmaalet om dette Sprogs Optagelse i Undervisningen for ikke lang Tid siden været forelagt Skolerne til Overveielse, og den Udtalelse, hvortil jeg da sluttede mig, maa jeg for min Del fremdeles inhærere. Her bliver da kun at gjentage, hvad før er anført; men, da Fordringerne vedblive, maa det vel være undskyldeligt, om en saadan Gjentagelse her sker. Det skal da villig medgives, at det vilde være ønskeligt, om Skolen kunde meddele de første Elementer i Oldsproget. Det vilde gjøre, at dette Sprog til 2den Examen kunde foredrages paa en friere og mere videnskabelig Maade, end det nu kan ske; det vilde støtte den sprogbistoriske Side ved Undervisningen i Modersmaalet; det vilde unegtelig være tiltalende nok for vor Skole, om det end blev i en ringere Udstrækning, at sysle med den oldnorske Literatur i dennes oprindelige Sprog. Man kan ogsaa nære Sympathi for den Stræben, hvoraf hine Fordringer fremgaa. Men er det alligevel ikke saa, at Mange nære overdrevne og tildels uklare Forestillinger om den Betydning, som Oldnorsk har for vor almindelige Skole? Ja, var det saa, at den for Disciplen fornødne Tilegnelse af Modersmaalets Sprogstof i grammatikalsk og lexikalsk Retning betingedes af Kundskab til Stamsproget, eller at vor Oldliteratur stod i samme Forhold til os og vort nuværende Sprog, som en rent fremmed Literatur, der kun kan tilegnes paa en levende og anskue-

lig Maade igjennem det oprindelige Sprog, saa var det en anden Sag. Men dette kan ikke erkjendes at være Tilfældet. Ser jeg dernæst hen til Undervisningen i Modersmaalet, saa frembyder denne saamange Sider, at jeg tror, enhver Lærer i dette Fag vil have et levende Indtryk af, at Timetallet kunde tiltrænge en Udvidelse; Kommissionens Udkast bringer forsaavidt Modersmaalet i en heldigere Stilling, end det nu har; det vil saaledes intetsteds faa mindre end tre, og paa Skolens øverste Trin faar det fire Timer; men tænkes af disse fire Timer de to anvendte til Oldnorsk, kunde den almindelige Undervisning i Modersmaalet alligevel neppe ske Fyldest.

Den Tid, der vilde medgaa til Tilegnelsen af Oldsprogets Grammatik, hvis Formlære er vanskelig nok, og hvis Syntax desuden endnu ikke foreligger i nogen for Skolen brugbar Behandling, kunde efter min Formening anvendes paa en mere frugtbringende Maade. De mundtlige og skriftlige Øvelser, med det Nødvendigste af Sprogets Rhetorik, Læsning af Literatur, Realdisciplíner som Mythologi og nogen literaturhistorisk Oversigt, fordre Tid; med Hensyn til den rent sproglige Erkjendelse tror jeg, Gjennemgaaelsen af Modersmaalets Formlære efter en Bog som Lokkes f. Ex. vilde give mere Udbytte paa Skolens Standpunkt end Beskjæftigelsen med den oldnorske Formlære. Men overalt, faar Modersmaalet flere Timer, saa man mener, der bliver Tid til under Undervisningen i dette Fag ogsaa at inddrage Oldnorsk, saa maa det ikke optræde med for store Fordringer, ikke gjøres til Examensgjenstand; jeg skulde være tilbøielig til at tro, at der gjordes nok fra Skolens Side i denne Henseende, naar der gaves de mere opvakte Disciple Adgang til at tilegne sig dets Elementer; naar Engelsk indtræder som valgfrit Fag — en Forandring, der vel af de Allerfleste vilde mødes med Bifald — var der Anledning til at lade Oldnorsk indtræde i dets Sted.

Dette med Hensyn til de antydede Motiver vedkommende den lærde Skole.

Anderledes stiller vistnok Sagen sig, naar man betragter Realskolen. Det maa erkjendes, at den udbævede Omstændig-

hed, at en saa ringe Del af Realskolens Disciple fuldende dens Kursus, paakræver Opmærksomhed. Det gjælder her ikke alene vedkommende Disciples Tarv, for hvem Forholdene gjøre, at at de ikke komme til at afslutte den Realdannelse, som Skolen i sin nuværende Form har til Hensigt at meddele; men det kan ikke andet end virke lammende paa Skolens Virksomhed i det Hele, naar dens Disciple i saa stort Antal forlade den i Utide for Skolen. Man dømmer neppe ret, om man vilde udlede denne Mislighed blot af Aarsager, der maa regnes til de mere tilfældige, og hvortil Skolen derfor ikke med Billighed kan ventes at skulle tage Hensyn; de maa visselig være af en almindeligere, dybere begrundet Natur. Det oplystes som bekjendt i sin Tid fra Skolerne, at kun omtrent en Sjettedel af de udtraadte Elever havde gjennemgaaet et fuldt Realkursus. Og Forholdet er fremdeles misligt. Aarsagen synes paa den ene Side at maatte ligge deri, at det, som i Rektors Erklæring paapeget, for en stor, ja for den overveiende Del af Realskolens Disciple gjælder mere om en almindelig borgerlig Dannelse, end om en videregaaende Realdannelse. Dette maa da visselig, som skeet er hos Kommissionen, være et Punkt, hvorpaa Opmærksomheden maa være henvendt ved en eventuelt indtrædende Forandring i den nuværende Realskoles Ordning. Imidlertid er dette som sagt neppe mere end den ene Side ved Sagen. Det ter ogsaa fra den anden Side ansees som temmelig almindelig erkjendt, at den nuværende Realskole, uanseet hint ovenfor berørte mislige Forhold med Hensyn til Disciplenes Afgang, ikke tilfredsstiller, som den burde, ikke har bidført de forønskede og forventede Resultater og som en Følge deraf heller ikke beholder de Disciple, som dog maa antages at have Trang og Behov for en videregaaende Undervisning. Dette er en Mening, som ialfald Erfaringen fra denne Skole efter min Formening maa bekræfte, at Disciplene i Realskolen staa tilbage for Disciplene paa det tilsvarende Trin i den lærde Skole; Begrebsudviklingen og Sprogudviklingen er mindre; Enhed og Sammenhold i Kundskaben savnes, det hele Arbeide gaar mattere. Lad være, at ydre Omstændigheder, som Skolen ikke kan

raade Bod paa, saasom en Flerhed af ubegavede Individer, ringe Understøttelse i Skolens Gjerning fra Hjemmets Side, endnu tilstedeværende Eftervirkninger af tidligere, mindre heldige Skoleforhold, lad være, at alt dette kan gjøre Sit til at virke deprimerende paa Skolearbeidet, saa kan jeg dog ikke tro Andet, end at der maatte kunne gjøres Noget for at løfte Realskolen. En Afgangsexamen med en mere offentlig Karakter, med Udsigter til visse Fortrin med Hensyn til Ansættelse i visse underordnede offentlige Bestillinger turde gjøre Sit som et mere bestemt ydre Maal, hvortil der kunde arbeides. Men fremfor Alt maa det Tyngdepunkt for Fagkredsen, som endnu synes mig at mangle i Realskolens Begreb, tilveiebringes; før heles ikke den indre Skade. Til at styrke det sproglige Element i den videregaaende Realundervisning vilde visselig Optagelsen af Latin i Realskolen være et virksomt Middel; det er en Erfaring, som vist Flere dele med mig, at selv mindre begavede Disciple, som efter at have nydt endog blot et à to Aars Latinundervisning have gaaet over i Realafdelingen, i sproglig Evne have havt et ikke lidet Formon for sine Kammerader; og dette maa vel berettige til den Antagelse, at Latin med et forholdsvis kort Kursus vilde kunne opfylde den Bestemmelse, dette Sprog maatte have i denne Skole, nemlig at udvikle og opklare den almindelige Sprogbevidsthed og give et sikkert grammatisk Grundlag, der kunde støtte og lette Tilegnelsen af de nyere Sprog. Hvad angaar de nyere Sprog, saa turde Spørgsmaalet om, hvilket af disse der skal have Hovedvægten, hensigtsmæssigst henstilles til den enkelte Skoles Afgjørelse; skulde Skolen fra sit Standpunkt vælge noget, saa forekommer det mig, at Tydsk maatte være at foretrække for Engelsk.

Kommissionens Udkast indeholder endelig Forslag til Gjennemførelse af en ny Tanke, nemlig Udvidelse og Fortsættelse af den nuværende Realundervisning frem til et Maal, der skulde svare til Maalet for det lærde Skolekursus. Skulde dette Forslag søge sin Begrundelse i nogen tilstedeværende Trang til en mere udstrakt Realdannelse for dem, der forberede sig for praktiske Livsstillinger, da synes just ikke det ommeldte Forhold

med Hensyn til Frekventsen af Realskolen i dens nuværende mere indskrænkede Omfang at tale for, at nogen saadan Trang er tilstede. Heller ikke synes det Standpunkt, hvorpaa Spørgsmaalet om Oprettelsen af et polyteknisk Institut, der af Kommissionen er sat i Forbindelse med dette Forslag, endnu befinder sig, at indeholde Opfordring til for Tiden at træffe nogen saadan Foranstaltning fra Skolens Side. Jeg kan overhovedet ikke indse Andet, end, at om dette Forslag skulde nyde Fremme, det da maatte ske med Forudsætning af den Erkjendelse, at det er et tidsmæssigt Krav, som fortjener at imødekommes, at der ved Siden af den bestaaende lærde Skole for høiere Almendannelse som forberedende for de akademiske Studier og Embedsbanen aabnes en anden, dermed tildels eller ganske ligeberettiget Dannelseslinie, bygget paa Realdannelsens Elementer. Det vilde da i saa Fald være en i sine Følger saare indgribende Foranstaltning. Kan denne imidlertid iværksættes paa en saadan Maade, at den lærde Skole lades fuld Frihed til at indrette sig overensstemmende med sit Formaal, tør jeg for mit Vedkommende ikke erklære mig imod et saadant Forsøg. Ligesom der unegtelig vilde være meget vundet for Skolen, hvis man turde nære Haab om, at paa den Maade den nu stedfindende ideelige Rivning imellem Realismens og Humanismens Princip paa Skolens Omraade vilde ophøre, saaledes vover jeg heller ikke at benægte, at en høiere Skoledannelse, baseret paa Realfag i Forening med et tilstrækkeligt ethisk-sprogligt Element, hvorunder da maatte høre en forstærket Undervisning i Modersmaalet med vort Oldsprog, skulde kunne afgive et Grundlag, der var betryggende som Forberedelse for visse Embedsstudier og med Held kunde slutte sig til Uddannelsen i visse høiere Specialskoler.

Jeg har ment at kunne indskrænke mig til disse korte Bemærkninger betræffende Sagens theoretiske Side, idet jeg med Hensyn til de praktiske Vanskeligheder, som, bortseet fra Sagens økonomiske Side, møde ved dens Gjennemførelse efter den i Kommissionens Udkast forelagte Plan, tror at kunne henholde mig til den af Rektor afgivne Erklæring, hvor der formentlig

i den ene eller anden Forbindelse er kommen til Udtalelse, hvad der i saa Henseende ogsaa fra mit Synspunkt kunde være at bemærke.

J. F. Ording.

Q. Fra Ephoratet for Kongsbergs Middel- og Realskole.

Ved at fremsende de med Rektors Skrivelse af 16de d. M. modtagne 3 Stk. Erklæringer fra Kongsbergs Middel- og Realskoles Lærere i Anledning af det med det kongelige Departements Skrivelse af 16de December f. A. modtagne Forslag til Ordning af vort høiere Skolevæsen, tillade vi os at henvise til vor Udtalelse i Skrivelse af 17de og 25de dennes betræffende de Betænkninger, som i samme Anledning vare indkomne fra Lærerne ved Drammens Skole.

Drammen og Christiania den 21de og 25de Juli 1866.

Breder. J. L. Arup.

Udskrift

af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermødernes Forhandlinger, forsaavidt Efterfølgende betræffer.

Aar 1866 den 30te Juni vare undertegnede ved Kongsbergs Middel- og Realskole ansatte Lærere samlede for at fortsætte og om muligt afslutte Behandlingen af en med Ephoratets Paategning oversendt Cirkulærskrivelse af 16de Decbr. f. A. fra det kgl. Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet, indeholdende Opfordring til Rektor i Forening med Skolens øvrige Lærere at tage under Overveielse og derefter afgive Erklæring angaaende de af den ved kgl. Resol. af 14de Febr. f. A. nedsatte Undervisningskommission som et foreløbigt Udkast fremsat Forslag til en forandret Ordning af vort Lands høiere Skolevæsen, hvilket Udkast den kgl. Kommission har begjært forelagt Universitetets Vedkommende og Lærerstanden til Erklæ-

ring, forinden den forelægger Departementet sit endelige Forslag til Opfyldelse af det den paalagte Hverv.

Med Departementets Cirkulærskrivelse fulgte Aftryk af de forannævnte af den kgl. Kommissions i Skrivelse til Departementet af 23de Novbr. f. A. fremstillede Udkast til den paatænkte nye Ordning. Efterat dette Aftryk havde cirkuleret mellem Skolens Lærere, blev Sagen Gjenstand for Forhandlinger og Overveielser i en Række af Lærermøder, som afholdtes den 3die og 21de Februar samt den 3die, 10de, 19de og 28de Marts d. A.

Sagens Behandling fortsattes fremdeles i de den 17de Mai og 7de og 28de Juni d. A. afholdte Lærermøder, hvorpaa i et idag i samme Anledning afholdt Møde vedtoges følgende Protokollation, indeholdende de Bemærkninger ved det af den kgl. Undervisningskommission fremsatte Udkast, hvortil denne Skoles Lærere have fundet Anledning — overensstemmende med Resultatet af de mellem dem stedfundne Overveielser angaaende denne Sag.

Ved Reformen af 1848—52 er Realskolen bleven indordnet i vort Lands offentlige Skolevæsen, idet Staten ved i de Aar at oprette Realskoler, som kombineredes med de fleste af de allerede forud bestaaende fuldstændige eller mindre fuldstændige Latinskoler, erklærede det for en Statssag at drage Omsorg for, at høiere Almendannelse, forsaavidt denne gjennem Skolen kan tilegnes indenfor Grændsen af 15 à 16 Aars Alderen maa blive udbredt i videre Kreds, og derved Borgerstanden i vort Land blive hævet til en høiere almen Udvikling gjennem alle dem, som have tilegnet sig den i Realskolen opnaaelige Dannelse, og som Sømænd, Handelsmænd, Haandværkere, Gaardbrugere o. s. v. vare bestemte til en eller anden borgerlig Virksomhed. Man tænkte sig desuden og udtalte tillige, at den offentlige Realskole skulde forberede til Krigsskolen eller anden teknisk Specialskole og navnligen direkte dimittere til den førstnævnte.

Angaaende det Berettigede i denne Statens Anerkjendelse af Realskolen som Gjenstand for dens direkte Omsorg, maa

Anſkuelſerne forudſættes fremdeles at være uforandrede. Den kgl. Kommisſion ſaavelſom Departementet er gaaet ud fra ſamme Forudſætning. Men Realſkolen bør — ſiger Departementet — ikke ledet til de forønſkede Reſultater. Det har viſt ſig her i Landet ſom andenſteds, at dens Elever hyppig forlade den i Utide, uden fuldſtændigen at gjennemgaa dens Kurſus. Det kan ikke overſees, — og det antages heller ikke at have undgaaet den kgl. Kommisſions Opmærkſomhed — at Klager herover for en Del ere uberettigede og i al Fald unyttige. Realelevernes hyppige Udtrædelſe af Skolen i Utide er for en ſtor Del begrundet i Forhold, ſom det ikke ſtaar i Skolens Magt at ordne. Mange Forældre maa tidlig ſætte ſine Børn i Lære eller Tjeneſte. Ogſaa de Elever, ſom ere beſtemte til Krigsſkolen, forlade ſom oftеſt Realſkolen uden fuldſtændigen at gjennemgaa dens Kurſus. Heller ikke dette kan være anderledes. Det er ikke alene Uoverensſtemmelſen mellem det for Optagelſes-Examen ved Krigsſkolen approberede Reglement og det ved Undervisningsplanen af 1858 for den offentlige Realſkole faſtſatte Undervisningsmaal, ſom er Aarſagen hertil. Under den ſtærke Konkurrence til en Specialſkole, ſom kun optager et begrændſet og lidet Antal Lærlinge, maa, om end den paapegede Uoverensſtemmelſe ikke havde fundet Sted, Arbeidet med at forberede til denne for en ſtor Del nødvendigvis gaa over fra den i de mindre Byer oprettede offentlige Realſkole til de ſpecielt derpaa indrettede Privatſkoler i Chriſtiania.

Men paa den anden Side maa det ogſaa erkjendes, at, forſaavidt ſom det maatte viſe ſig, at den beſtaaende Realſkoles Organiſation for nogen Deel maatte være Skyld i, at dens Virkſomhed i begge de her paapegede Henſeender har ledet til mindre heldige Reſultater, maa det iſær paa Grund af denne Skoles Betydning for høiere Almendannelſes Udbredelſe blandt en ſtørre Del af vort Folk være en Sag af ſtor Vigtighed, ſaavel rigtigen at paaviſe de ſtedfundne Mangler i dens Organiſation ſom paa henſigtsmæssigſte Maade og tillige med tilbørligt Henſyn til de for Skolen af offentlige Midler paaregnelige Tilſkud at afhjælpe diſſe Mangler. I Underſøgelſen

heraf ligger Hovedopgaven i nærværende Sag, og denne Skoles Lærere maa fuldkommen være enige med den kgl. Kommission, naar den stiller sig denne Undersøgelse som sit Udgangspunkt.

Det er de nødvendige ydre Betingelser for Realskolens heldige Virksomhed, som den kgl. Kommission ikke finder fuldstændigen ere tilstede. Manglerne i denne Henseende ere ogsaa paatagelige, og det er ikke nu først, at Lærerstandens Opmærksomhed har været henvendt herpaa.

En Skole, som ingen Afslutning har, hverken noget Repetitionskursus eller nogen Afgangseksamen, kan ikke være berettiget til at overtage Dimissionen til nogen høiere Specialskole, ligesom den heller ikke kan siges med fuld Klarhed og Bestemthed at udtale, at den tilsigter en Dannelse, som Disciplen ikke uden af lide væsentligt Tab kan give Slip paa ved en tidligere Udtrædelse af Skolen. Men en saadan Afslutning kan ikke finde Sted i den bestaaende Realskole, saalænge den — som Tilfældet er med de fleste af de oprettede offentlige Realskoler — af økonomiske Hensyn i vid Udstrækning maa beholde Fællesskab i Undervisningen mellem sideordnede Latin- og Realklasser, og det ikke blot i de første Realklasser, men ogsaa i Afgangsklassen. Dette Undervisningsfællesskab, som desuden med Hensyn til Undervisningsstoffets Fordeling er en ikke ringe Ulempe for Skolernes Realafdeling, der ikke i alle Fag og navnligen ikke i Historie og Mathematik har samme Undervisningsmaal som de sideordnede Klasser af Latinafdelingen, maa denne Skoles Lærere betragte som en saa væsentlig Ufuldkommenhed ved den bestaaende Realskole, at vi med den kgl. Kommission maa anse det ønskeligt, om Kombinationen kunde blive ophævet. Ophævelsen af denne samt den derved muliggjorte Afslutning af Realskolens Undervisning ved et Repetitionskursus og Afholdelsen af en under offentlig Kontrol stillet Afgangseksamen ere begge ganske væsentlige Betingelser for Realskolens heldige Virksomhed.

Sees der dernæst paa den anden Side hen til den lærde Skoles nuværende Stilling, fremstiller der sig ogsaa her Krav, som vanskelig kunne tilfredsstilles uden væsentlige Forandringer i det høiere Skolevæsens Organisation. Herhen høre Fordrin-

gerne paa nye Lærefags Optagelse ved Siden af den klassiske Undervisning. Den kgl. Kommission foreslaar i denne Henseende Oldnorsk som nyt obligatorisk Fag optaget i den lærde Skole og ligeledes til dennes lavere Trin henlagt den naturvidenskabelige Undervisning, som hidtil næsten helt har været henlagt til Universitetets Andenexamens Kursus.

Oldnorskens Optagelse i Skolens Undervisning kunne vi for vort Vedkommende fremdeles ikke tilraade. Paastanden om dette Sprogs Berettigelse som Lærefag i den høiere Skole forekommer os ikke at kunne holde sig ligeover for den Prøvelse, som dette Spørgsmaal nu i en Række af Aar har fremkaldt. Vistnok tror Kommissionen at have fundet Plads for Oldnorsken i Gymnasierne; men vi for vort Vedkommende anse dette tvivlsomt og henholde os til de Anskuelser, som i denne Sag ere udtalte i nuværende Professor Daa's Votum af 28de April 1862 i Skole-Annalernes III, VI S. 267 og i Overlærer Løkkes Afhandling „Skoleanliggender" i Illustreret Nyhedsblad.

Hvad derimod det andet Punkt angaar, maa denne Skoles Lærere afgive den Erklæring, at vi dele samme Anskuelser, som den kgl. Kommission, angaaende de physiske Disciplíners Betydning for den høiere Almendannelse og med Kommissionen ere enige deri, at det er et berettiget Krav, som bør søges tilfredsstillet, at der i den lærde Skoles Undervisning, ved Siden af de klassiske Studier, hvilke vi fremdeles anse for denne Skoles Hovedfag, optages mere af de physiske Disciplíners Lærestof, end dette hidtil har været Tilfældet. Ved den naturhistoriske Undervisning i Fælleesklassernes Kursus og ved den Smule Kjendskab til Jordens physiske Forhold, hvortil den geographiske Undervisning skulde give Anledning, men hvoraf der selv hos de fra Skolerne dimitterede Studerende neppe skal vise sig synderligt Udbytte, kan ikke den naturvidenskabelige Undervisnings Betydning for, hvad man har kaldet Opdragelsen til Sands for Phænomenet, komme til den Ret, som denne Undervisning allerede i Skolen bør have. Den kgl. Kommissions Forslag i dette Punkt gaar ud paa, at den ved Udgangen af 2det Skoleaar afbrudte naturhistoriske Undervisning for de

ſtuderende Diſciple fortſættes og tillige Naturlæren medtages, begge udenfor Grændſerne af de yngre Aars Undervisningstrin. Dertil tror Kommisſionen at have fundet Udvei.

Den høiere Skoles Krav paa Forandringer i begge de ovenfor antydede Retninger foreſlaar nemlig den kgl. Kommisſion tilfredsſtillet ved en Omorganiſation, hvis væſentligſte Særkjende er, at Skolen for de yngre Aar organiſeres ſom Fællesſkole med et, — naar medtages de to ſideordnede Sprogfag Latin og Engelſk — forøvrigt fuldſtændigen gjennemført Undervisningsfællesſkab for alle dem, der ønſke at erhverve en høiere Almendannelſe.

Denne Fællesſkole med et 6aarigt Kurſus fra Diſciplens 9de til hans fyldte 15de ($15^1/_2$) Aars Alder er, naar medtages de to paapegede Sprogfag, den beſtaaende Realſkole med denne Skoles Diſcipliner ſamt med en beſtemt Afſlutning ved et Repetitionskurſus og en under offentlig Kontrol ſtillet Afgangseramen. Den tilveiebringer ſaaledes de ifølge det Foregaaende ſaavel for Realſkolen ſom for den lærde Skole paakrævede Fordringer.

De Indvendinger, ſom i den offentlige Diskuſſion, denne Sag allerede har fremkaldt, have været opſtillede mod den fra først af af Kommisſionens Formand foreſlaaede Ordning og ligeledes have været gjentagne mod ſamme Forſlag, ſaaledes ſom det ſenere er bleven modificeret af den kgl. Kommisſion, have i det Væſentligſte været rettede mod den ved den nye Ordning befrygtede Forlængelſe af den hele Almendannelſes Kurſus, mod de ſtørre Fordringer, Forſlaget baade paa de yngre og de modnere Aars Trin antages at ſtille til Diſciplens Arbeide, og den deraf befrygtede Overlæsſelſe, ſamt mod den forandrede Anordning, ſom de klaſſiſke Studier efter Kommisſionens Forſlag ville faa i Skolen. Denne Skoles Lærere have ikke kunnet give diſſe Indvendinger Medhold. De forekomme os for en væſentlig Del at være grundede i en Miskjendelſe af den Betydning, ſom en ſaadan Undervisning ſom den, der hidtil har været meddelt i den beſtaaende Realſkole og efter Kommisſionens Forſlag vilde blive meddelt i dens Fællesſkole

eller Skolen for de yngre Aar, virkeligen har havt eller kan ventes at ville have for Disciplens aandelige Udvikling og Modenhed. Vor paa Erfaring grundede Paastand er det, at de Disciple, som fuldstændigen og med god Fremgang have gjennemgaaet den bestaaende Realskoles Kursus, ikke i aandelig Udvikling og Modenhed have staaet tilbage for de Disciple, som ere udgaaede af vor Middelskoles Latinklasser og ligeledes fuldstændigen og med god Fremgang have gjennemgaaet disse, og ligesom vi have Erfaring for, at enkelte af vor Skoles Disciple, efter fuldstændigen at have gjennemgaaet Realklassernes Kursus og ved derpaa under privat Veiledning at forberede sig til Universitetet, selv under mindre gunstige udvortes Omstændigheder, i 2 eller 3 Aar have fuldendt denne sin Forberedelse og med hæderligt Udfald bestaaet Examen artium, saaledes tvivle vi heller ikke paa, at den gjennem Kommissionens Fællesskole og Latingymnasium ordnede Undervisning paa en for den akademiske Uddannelse tilfredsstillende Maade vil føre til Maalet.

En Indvending af stor Vægt vilde det visselig være, dersom det virkelig maatte antages, at Skoledannelsens Kursus efter Kommissionens Udkast vilde blive forlænget. Vi have imidlertid ikke kunnet overbevise os herom. Vi finde ikke nogen Betænkelighed ved den af Kommissionen foreslaaede forandrede Bestemmelse om Lavalderen for Optagelse i Skolen og holde os forvisse om, at Fordringerne i Skolens 1ste Klasse ikke ere stillede høiere, end at de ved en hensigtsmæssig Fremgangsmaade i Undervisningen uden Vanskelighed ville kunne tilfredsstilles. Vanskeligere kunde det maaske være for Disciplen at tilfredsstille Fordringerne i Fællesskolens høiere Klasser, naar Undervisningen i denne Skoles Lærefag skal føres til en passende Afslutning og tillige i enkelte for en Del eller ganske — som af Kommissionen foreslaaet — kunne afsluttes saaledes, at de i den fuldstændigere Skole for den modnere Ungdom kunne bortfalde.

Men for det Første antage vi, at Kommissionen i enkelte Retninger for Fællesskolens Vedkommende har opstillet Fordrin-

ger, som taale nogen Indskrænkning, uden at derved den for denne Skole og dens Disciples Alder passende Afslutning tabes af Sigte.

Vi maa i denne Henseende fornemmelig fremhæve de af Kommissionen opstillede Fordringer for den i Fællesskolen afsluttede Undervisning i Historie, forsaavidt som Kommissionen maa antages at fordre baade Middelalderen og den nyere og den nyeste Tids Historie — vistnok efter en kortfattet Lærebog, men dog i sammenhængende Fremstilling. Vi kjende ingen Lærebog med sammenhængende Fremstilling, der kunde være det passende Hjælpemiddel for en Undervisning, som inden Fællesskolens Grændse havde et saadant Omfang. Den Lærebog, der saavel med Hensyn til Valget af Stof og dettes Mængde som med Hensyn til Fremstilling synes paa heldigste Maade at tilfredsstille den høiere Skoles Krav, er efter vor Formening den af Stipendiaten L. L. Daae nylig udarbeidede. Men Middelalderens og den nyere Historie har dog ogsaa efter denne Lærebog et Omfang af 385 Sider, og da Disciplen tillige i Fællesskolen skal erhverve sig fuldstændigere Kundskab i Nordens og fornemmelig Fædrelandets Historie, som i denne Lærebog ikke er behandlet, anse vi det meget tvivlsomt, om Disciplen i Fællesskolen kan faa gjennemgaaet og tilegnet sig de nævnte Afsnit af Historien i sammenhængende Fremstilling endog efter saa kortfattede Læreboger. Vi kunne heller ikke finde det rigtigt, at Oldtidens Historie efter Kommissionens Undervisningsplan i Fællesskolen alene skal gjennemgaaes efter en fragmentarisk Lærebog; selv Realgymnasiets Disciple skulle — mener Kommissionen — nøie sig med den i Fællesskolen ved Gjennemgaaelsen af den fragmentariske Lærebog erhvervede Kundskab i dette Tidsrums Historie. Vi tro, at det for Fællesskolens Disciple vil være af Vigtighed at have gjennemgaaet Oldtidens Historie efter en Lærebog, der ikke alene bestaar af Biographier og fragmentariske Skildringer, men tillige ved en mere sammenhængende Fremstilling giver et Overblik over Samfundsinstitutionernes Udvikling, og at den ved en saadan Lærebog betegnede historiske Undervisning vil være mere frugtbringende

for Disciplen ved Gjennemgaaelsen af den nyere og nyeste Historie efter en fuldstændigere Fremstilling, som uden bin altfor meget vil mangle sine Forudsætninger. Læreren vil, efter vor Formening, netop hvad dette Tidsrum angaar, lettere kunne hjælpe sig med den fragmentariske Lærebog. Den Oversigt over den almindelige Verdenshistorie, som efter vor Formening passende kunde fordres tilegnet af Fællesskolens Disciple, antages saaledes at kunne betegnes med Oldtidens og Middelalderens Historie i sammenhængende Fremstilling efter en kortfattet Lærebog som den foranførte (273 Sider), hvis Oldtidens Historie netop er beregnet paa de nuværende Realskolers Elever, og med den nyere og nyeste Tids Historie efter en fragmentarisk Lærebog som den nu sædvanlige Nissens (184 Sider), der, efter at være første Gang gjennemgaaet i Fællesskolens 2den eller bedre 3die Klasse*), vil kunne repeteres i dens 5te og 6te Klasse. Hertil vil da komme Nordens Historie efter en passende Lærebog. Større Fordringer med Hensyn til Fuldstændigheden af den Oversigt, som Fællesskolens Disciple skulle have tilegnet sig over den almindelige Verdenshistorie, tro vi ikke, der bør stilles**).

*) Gjennemgaaelsen af en biographisk og fragmentarisk Lærebog i Historie, som den sædvanlige af Nissen, antages ikke at kunne afsluttes før i Fællesskolens 3die Klasse. Vi rette hermed, støttede til en senere vunden Erfaring, en Feiltagelse med Hensyn til dette Punkt, som findes i en tidligere fra denne Skole afgiven Erklæring angaaende Udkastet til Undervisningsplanen af 1858.

**) Vi ville her tilføie en Bemærkning angaaende den af Kommissionen givne Maalsbetegnelse for den geographiske Undervisning i Fællesskolen. Det hedder, at Disciplen foruden en Oversigt over den politiske Geographi „bør besidde Kjendskab til Jordens naturlige Beskaffenhed og de Betingelser, den frembyder for det organiske Livs Udvikling," medens det for samme Undervisning i Realgymnasiet hedder, at Disciplen blandt Andet skal besidde „Kjendskab til Jordens physiske Beskaffenhed og dennes Indflydelse baade paa det organiske Liv i Almindelighed og særlig paa Menneskenes Livsvilkaar." Skal da Undervisningen i Geographi i Fællesskolen aldeles ikke eller mindre, end Disciplens Alder og Udvikling tillader det, tage Hensyn til den Betydning, de større og mere fremtrædende Naturforholde have for Menneskenes Livsvilkaar i de forskjellige Lande? Saa har det hidtil

Mod det af Kommissionen foreslaaede Maal for Undervisningen i Modersmaalet inden Fællesskolens Grændse have vi egentlig Intet væsentligt at erindre. Men vi maa dog bemærke, at, naar Kommissionens Undervisningsplan paalægger Læsningen af et Udvalg af de vigtigste norske og danske Forfatteres Værker, og det ved Fællesskolens Afgangseksamen forlanges af Disciplen, at han skal kunne forklare et forelagt Stykke af en Forfatter, vil han være udsat for altfor mange Tilfældigheder, dersom ikke det Udvalg, som passende kan gjennemgaaes i Fællesskolen, nærmere bestemmes. Et og Andet, hvad den for dette Fags Vedkommende udkastede Undervisningsplan angaar, forekommer os, dersom den skal betragtes som en authentisk Forklaring af den foregaaende af Kommissionen foreslaaede Maalsbetegnelse, at opstille Fordringer, som neppe kunne ventes fyldestgjorte. Vi sigte hermed fornemmelig til enkelte Udtryk om, hvad der under Øvelserne i Læsning og det mundtlige Foredrag af Læreren skal stræbes hen til, rigtignok — som det tilføies — saavidt muligt. Vi tro, at Undervisningsplanen bør vogte sig for at paalægge Skolen Bestræbelser, som vi ere bange for, i de fleste Tilfælde kun ville føre til Unatur og Affektation, om ikke paa dette Undervisningstrin rent ud mislykkes. Ogsaa enkelte af de af Kommissionen nævnte Arter af Opgaver for skriftlige Arbeider i Modersmaalet forekommer os mindre heldige. Personkarakteristiker og historiske Skildringer af 15—16 Aars gamle Disciple ville vel i Regelen ikke blive Andet end Gjenfortællinger.

Naar vi imidlertid ovenfor have ytret Frygt for en Forlængelse af Fællesskolens og dermed ogsaa den lærde Skoles Kursus udenfor, hvad der nu maa anses for det Normale, fordi det kunde blive vanskeligere at tilfredsstille Fordringerne i Fællesskolens høiere Klasser, og dennes Kursus saaledes ikke kunde ventes afsluttet med Disciplens fyldte 15de Aar, saa have vi væsentligen havt for Øie, at Feilen i dette Punkt ved

neppe været Tilfældet i vore Skoler og bør vel heller ikke herefter. Menneskets og dets Livsvilkaar bør vel ogsaa paa Fællesskolens Alderstrin være den geographiske Undervisnings Centrum.

Kommisſionens Forſlag væſentlig ligger deri, at Latinundervisningen efter Kommisſionens nye Ordning begynder 1 (½) Aar fortidlig ved Diſciplens 11 (11½) Aars Alder iſtedetfor ſom nu i de kombinerede Skoler ved hans fyldte 12te Aar. Kommisſionens Fordringer med Hensyn til, hvad der i den samlede Skoletid — i Fællesſkolen og Latingymnaſiet — ſkal være læſt af latinſke Forfattere, ere noget for høit ſtillede. Som vi paa et andet Sted i denne vor Erklæring nærmere ſkulle omhandle, kunne vi med Hensyn til disſe Fordringer ikke gaa længere end til det Udvalg af den latinſke Literatur, ſom til Examen artium ſkal gjøres Rede for ifølge det ſeneſt ved kgl. Reſol. af 23de September f. A. udfærdigede Reglement for denne Examen, hvorved det vil være muligt at udſætte Latinundervisningen i Fællesſkolen til dens 4de Klaſſe — Diſciplens 12 (12½) Aar og i denne Del af Skolen at indſtrænke Forfatterlæsningen til Phædrus og Cæsar ſamt den ſammenhængende Gjennemgaaelſe af den latinſke Grammatiks Syntax til Kaſuslæren, medens af Læren om Tempora og Modi ligeſom af Syntaxen forøvrigt kun de vigtigſte Regler medtages under Forfatterlæsningen.

Undervisningen i Engelſk lader ſig med Lethed udſætte til Fællesſkolens 3 øverſte Klaſſer — om fornødent, ſom det formentlig er — med reſpektive 5, 5 og 4 Timer, idet 5te og 6te Klaſſes Undervisning i Frihaandstegning indſtrænkes til 1 Time ugentlig. Med 14 Timer i 3 Aar maa der kunne naaes fuldſtændigen det Samme, ſom efter den gjældende Undervisningsplan med 12 Timer i 4 Aar. Det maa desuden antages, at Kommisſionen ved ſin Betegnelſe af Maalet for Undervisningen i dette Sprog i Fællesſkolen ikke i nogen væſentlig Grad kan have villet ſtille Fordringerne høiere end den gjældende Undervisningsplan, ifølge hvilken Diſcipelen ved Udtrædelſen af Realſkolen ſkal kunne overſætte lette, forhen ulæſte proſaiſke Stykker, „til hvis Forſtaaelſe der kun udkræves Kjendſkab til Sprogets almindeligſte Ordforraad.“ Undervisningens Meddelelſe paa Engelſk vil neppe medføre ſtor Binding og kan formentlig gjerne bortfalde, og med Hensyn til Oplysninger

om Sprogets og Literaturens Historie antages det for Fællesskolens Disciple i det Væsentligste at kunne bero med den Kundskab, de derom ville erholde af de historiske Læreboger og den historiske Undervisning.

De 6 Undervisningstimer ugentlig, som efter det Anførte ville kunne indspares fra Latin og Engelsk i 3die Klasse, ville netop paa dette Trin af Undervisningen med megen Nytte kunne anvendes til Forøgelse af Undervisningstiden for andre Fag, hvori de Fordringer, som Fællesskolen bør opstille, vanskeligere kunne fyldestgjøres i den indtil Disciplens fyldte 15 (15½) Aars Alder, især hvad de Fag angaar, som for en Del eller ganske i denne Skole skulle afsluttes. Dette gjælder fornemmelig om det af Kommissionen i Fællesskolens 3die Klasse foreslaaede Timetal for

Norsk	4	Timer.
Tydsk	3	—
Religion . . .	2	—
Geografi . . .	2	—

i hvilke Fag vi antage, at en Forøgelse paakræves i Overensstemmelse med Timefordelingen for de kombinerede Skolers 2den Fællesklasse efter den nu gjældende Undervisningsplan saaledes nemlig, at

Norsk faar	5	Timer.
Tydsk »	5	—
Religion »	3	—
Geografi »	3	—

For Disciple i denne Klasses Alder (11—12 eller 11½—12½ Aar) er ogsaa 1 Times ugentlig Undervisning i Skrivning forlidet, og rettest vil det uden Tvivl være, at der til Skriveundervisningen ogsaa i denne Klasse opføres 2 Timer. Hvad Religionsundervisningen i Fællesskolen angaar, henvises til vedlagte Erklæring af Skolens Religionslærer Cand. theol. Sagegaard, med hvem vi ere fuldkommen enige deri, at der dog i dette Fag bør tages mere Hensyn til de Disciple, der — som det altid vil være Tilfældet med endel af Skolens Disciple — af forskjellige Grunde ere nødte til at forlade den

ved Udgangen af 4de Skoleaar, og at der saaledes, for at en større Del af den dogmatiske Lærebog, inden Konfirmationsforberedelsen begynder, kan blive gjennemgaaet, ikke kan tillægges Religionsundervisningen i 3die Klasse mindre end 3 Timer ugentlig. Vi antage, at ved de her foreslaaede Modifikationer, dels i de af Kommissionen i enkelte Fag opstillede Fordringer, dels i Sprogundervisningens Anordning og Timefordelingen, meget væsentlige Fordele ville vindes for Undervisningen i Fællesskolen, idet Undervisningens rolige Fremskriden vil betrygges, Faren for Overanstrængelse fjernes og Skolens Maal med mere Sikkerhed naaes.

Vi finde derfor ingen Grund til at antage, at Skoletiden i Kommissionens Fællesskole, saafremt dens Plan bliver modificeret saaledes, som af os ovenfor antydet, hyppigere skal blive forlænget for disse Disciple, end dette i den bestaaende Skole og i Almindelighed er Tilfældet, naar en eller anden Discipel enten først sent har begyndt sin Skolegang, eller han paa Grund af svagere Evner eller Mangel paa Flid har gjort en langsommere Fremgang. Indtræder en Discipel i Fællesskolen ved det fyldte 9de Aar med de Forkundskaber og den Udvikling, som i den Alder kan ventes og i Almindelighed ogsaa findes hos Børn, hvis forberedende Skoledannelse har været velordnet, vil han ogsaa under almindelige Forhold, med Evner, som hos de fleste Børn, kunne afslutte Fællesskolens Kursus og bestaa dens Afgangsexamen med det fyldte 15de Aar. Vi regne det for de Disciples Vedkommende, som ikke ere bestemte til Universitetet, for en ganske væsentlig Fordel ved Kommissionens Forslag, at den giver Udsigt til at afslutte deres Skolegang i denne Alder, hvilket er et Aar tidligere, end Realeleverne i den bestaaende Realskole fuldstændigen have kunnet gjennemgaa denne. Saavel den her paaviste Omstændighed, som hvad der af Kommissionen er paapeget, det baade med Hensyn til Omkostningerne og forøvrigt i andre Henseender for Individet og Samfundet vigtige Fællesskab i Undervisningen samt Undervisningens Afslutning ved et Repetitionskursus og den til offentligt Vidnesbyrd derom foreslaaede fælles Afgangsexamen, ere samtlige saa væsentlige

Fordele, som vindes ved Kommissionens Ordning af Skolen for de yngre Aar, at vi for vort Vedkommende paa det Bestemteste maa anbefale den Kgl. Kommissions Forslag i dette Punkt. Man har forøvrigt villet tillægge de af Kommissionen paapegede Fordele, som det i den foreslaaede Fællesskole i større Udstrækning stedfindende Fællesskab i Undervisningen maa antages at ville medføre for Individet og Samfundet, mindre Betydning. Men vi for vort Vedkommende maa lægge stor Vægt derpaa. Jo større Fællesskab i Skoledannelsen for alle dem, der ønske en høiere Almendannelse, desto mere vil den almendannende Skole bidrage til at sammenknytte de forskjellige Samfundsklasser. Det er en Kjendsgjerning, at Skolen optager Disciple fra Samfundsklasser, som i Anskuelser og Interesser ofte ere altfor meget fjernede fra hinanden. Jo mere Skolen kan bidrage til at udjevne denne Kløft, med desto større Interesse vil den ogsaa omfattes af en større Del af Folket, og et desto virksommere Middel vil den blive til Udbredelse af høiere Almendannelse. Skolen for de yngre Aar vil vinde større Autoritet og baade af Kommune og Stat villigere erholde de fornødne Midler til dens Udvikling. Vi finde det ogsaa af denne Grund sandsynligt, at denne Del af den høiere Skole ogsaa blandt dem, som ikke ere bestemte til Studeringerne, vil erholde flere Disciple, som fortsætte sin Skolegang, til de fuldstændigen have gjennemgaaet dens Kursus, flere med Flid og Iver arbeidende Disciple. De ved den bestaaende Realskole arbeidende Lærere ville bedst skjønne Betydningen heraf. — Det er aabenbart, at de forskjellige Rettigheder, som Kommissionen foreslaar knyttede til bestaaet Afgangsexamen ved Fællesskolen, ligeledes ville medvirke hertil. For den større Flerhed af Skolens Disciple ville dog disse Rettigheder have mindre Betydning, og vi kunne ikke lægge størst Vægt herpaa.

Men idet vi for vort Vedkommende saaledes stærkt maa fremhæve Fordelen af den af Kommissionen foreslaaede Fællesskole, maa vi tillige erklære, at vi ingenlunde have overseet, at Besvarelsen af Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden og Tilraadeligheden af Kommissionens Forslag til en fuldstændig Om-

ordning af den høiere Skole i det Hele tilsidst dog ganske væsentligen er betinget af, at denne Ordning af Skolen for de yngre Aar ikke er til Hinder for den for de modnere Aar beregnede Skoles og navnligen den fuldstændige lærde Skoles hensigtsmæssige Organisation og heldige Virksomhed. Vi have været opmærksomme paa de Indvendinger, som i dette Punkt have været fremsatte mod en saadan Ordning som af Kommissionen foreslaaet, og vi have søgt at gjøre os Rede for deres Betydning. Men vi maa erklære, at vi ikke have kunnet finde nogen Indvending, som vi kunne tillægge saadan Gyldighed, at vi vove at udtale os mod en Ordning, som forøvrigt lover saa væsentlige Fordele for Udbredelsen af høiere Almendannelse.

Naar den af Kommissionen foreslaaede Fællesskole forsvarligen, som vi tro, den maa være istand til, har udført sin Del af Arbeidet, kunne vi ikke betvivle, at den endnu i 3 Aar fortsatte og nu hovedsagelig paa klassiske Sprog rettede Sprogundervisning, hvad Disciplenes sproglige Uddannelse angaar, vil føre til ligesaa tilfredsstillende Resultater, som den lærde Skole i vort Land hidtil har havt at opvise. Det maa i denne Henseende komme i væsentlig Betragtning, at flere Fag, som efter den bestaaende Ordning tilhøre den lærde Skoleundervisning igjennem alle dens Trin lige til Afslutningen, efter Kommissionens Forslag ved Overgangen til Latingymnasiet ganske eller for en Del skulle falde bort, og at Disciplene saaledes i Latin gymnasiet mere kunne samle sin Kraft og sin Tid paa de øvrige Fag og navnligen paa de klassiske Studier. Vi erkjende ikke, at det af Kommissionen opstillede Udvalg af den romerske og græske Literatur, som i Latingymnasiet skal gjennemgaaes, ikke taaler nogen Indskrænkning. Det er fremdeles vor Mening — som vi ogsaa i tidligere Erklæringer have udtalt (jvnf. denne Skoles Betænkning af 9de Marts 1858 — Skole-Annalerne III. I. S. 245 og flgl.), — at dette Udvalg, det samme, som efter Undervisningsplanen af 1858 fordres gjennemgaaet i de lærde Skoler, men som i al Fald i Latin og for de kombinerede Skolers Vedkommende — som det har vist sig — opstiller et forstort Kvantum, kan indskrænkes Noget uden Skade for Dan-

nelsen, uden at derved, naar Skolen gjør Sit, og det mindre Kvantum af Forfattere bliver tilbørligen gjennemarbeidet, hverken Tilegnelsen af Sprogstoffet og dets vigtigste grammatiske og lexikalske Særegenheder eller Opfattelsen af den mere reale Side af disse Studier lider noget væsentligt Skaar. — Som vi ovenfor have antydet, da vi af Hensyn til den hensigtsmæssige Ordning af Fællesskolens Undervisning have anseet det ønskeligt, at Latinundervisningen udsættes til de 3 sidste Aar i denne Skole, antage vi, at det i Resol. af 23de September f. A. opstillede Udvalg af latinske Forfattere angiver de Fordringer, som mest passende og med størst Nytte kunne stilles den lærde Skole i vort Land; videre kunne vi ikke gaa med Hensyn til Forfatterlæsningen i dette Sprog. Hvad Græsken angaar, da kunne vi ikke indrømme, at et vist Timeantal i 3 Aar fra 15 (15½) til 18 (18½) Aars Alder ikke skulde tillade et ligesaa godt og sikkert Udbytte af Undervisningen i dette Sprog, som naar det samme Timeantal fordeles paa 4 Aar fra Disciplens 14de Aar. Det er ikke allerede i 15 til 18 Aars Alderen, at Tilegnelsen af nye Sprogformer og Lexikalier viser sig forbundet med større Vanskelighed. Det lykkes efter vor Erfaring ligesaa let, om ikke lettere, at indøve den græske Formlære med 18 Aars gamle Disciple, som med 14 Aars gamle. Det af Kommissionen foreslaaede Udvalg af græske Forfattere er det samme som det i den gjældende Undervisningsplan og i den fornævnte Kgl. Resol. af 23de September f. A. fastsatte Kvantum. Det kan ikke benægtes, at det lader sig gjøre fuldstændigen at gjennemgaa dette Pensum i Kommissionens Latingymnasium. Men vi ere dog tilbøielige til at antage ogsaa for dette Sprogs Vedkommende, — som alt antydet — at dette Kvantum med Fordel vilde kunne indskrænkes Noget, og at et ligesaagodt, om ikke større, Udbytte kunde vindes ved den saameget roligere Gjennemgaaelse af et noget mindre Pensum. Derimod at opstille endnu videre gaaende Fordringer i dette Sprog, idet Græsken kræves ligestillet i den lærde Skole med Latinen, anse vi under vore Forholde, da det for vort Lands lærde Skoler ikke kan undgaaes at opstille mindst 2de levende Sprog som obligatoriske Fag, for aldeles utilraade-

ligt. Det mere omfattende Studium af græsk Sprog og Literatur maa, mene vi, henlægges til Universitetet og overlades dem, som under sine Specialstudier eller i den høiere Videnskabeligheds Tjeneste derfor skulde have Brug.

I den Stilling, som de klassiske Skolestudier efter Kommissionens Udkast have faaet, have saaledes vi for vort Vedkommende ikke kunnet finde nogen gyldig Indvending mod den af Kommissionen foreslaaede Ordning af den lærde Skole. Hvad de øvrige Fag angaar, kan der neppe reise sig nogen væsentlig Betænkelighed. Vi skulle dog her tilføie nogle Bemærkninger angaaende den af Kommissionen udkastede Undervisningsplan for enkelte af disse Fags Vedkommende.

Med Kommissionen antage vi, at Gjennemgaaelsen af den dogmatiske Lærebog i Religion bør afsluttes i Fællesskolen, og at det vil være til større Gavn, foruden et af Evangelierne at læse Galaterbrevet eller et tilsvarende Kvantum af andre nytestamentlige Breve i Grundsproget selv. Men vi ere bange for, at nogen tilfredsstillende Gjennemgaaelse af disse det nye Testamentes Skrifter i Grundsproget ikke vil være mulig i den af Kommissionen dertil paaregnede Tid, 1 Time ugentlig i 2 Halvaar, med mindre at Fordringerne i Kirkehistorie begrændses saaledes, at Testamentlæsningen allerede kan begynde i 2den Klasses 1ste Halvaar. Nissens Kirkehistorie anse vi for vidtløftig, dersom den fuldstændigen skal fordres tilegnet af den lærde Skoles Discipel.

Som ovenfor anført maa vi fremdeles erklære os mod Optagelsen af Oldnorsk i den lærde Skoles Undervisning. Studiet af dette Sprog formenes at burde henlægges til Universitetets Andenexamen, og vi finde ingen Plads for det i Kommissionens Gymnasier. De Timer, som ville indspares for Oldnorsk, er der fuld Anvendelse for paa anden Maade. Undervisningen i Modersmaalet vil, om ogsaa Oldnorsk bortfalder, kræve mere Tid, end af Kommissionen er levnet, naar Fordringerne, saaledes som de af Kommissionen vistnok med fuld Berettigelse ere opstillede, skulle ventes fyldestgjorte. Der skal Tid til den mere omfattende Læsning af den norske og danske

Skjønliteraturs mere betydningsfulde Forfatteres Værker. Dertil kommer endnu Gjennemgaaelsen af Sprogprøver fra den ældre Tid samt Øvelse i at lære og forstaa Svensk, de skriftlige Arbeider og Øvelserne i mundtligt Foredrag, hvilke sidste, naar de skulle faa nogen Betydning og nogenlunde hæve sig til virkeligt Foredrag, vistnok ogsaa paa dette Trin af Undervisningen ville befindes i noget talrigere Klasser at kræve ikke saa liden Tid. Det maa her sluttelig ogsaa bemærkes, at, naar Oldnorsk ikke optages, maa den til Undervisningen i Modersmaalet beregnede Tid for nogen Del ogsaa anvendes til Læsning af Oversættelser af Sagaerne samt til en Revision af Modersmaalets Grammatik især med Hensyn til det Vigtigste af Lyd- og Orddannelseslæren under en i Oldsproget kyndig Lærer.

Vi maa fremdeles bemærke, at vi ikke kunne være enige med Kommissionen i dens Betegnelse af Maalet for den til Latingymnasiet hørende Undervisning i Historie. — De Forandringer, som her efter vor Formening udkræves, følge ligefrem af de forandrede Maalsbestemmelser, som vi antage ere nødvendige for dette Fags Vedkommende i Fællesskolen, og hvorom vi ovenfor have udtalt vore Anskuelser. Ifølge disse vore Udtalelser tro vi, at der ved fuldendt Kursus i Latingymnasiet, foruden — som af Kommissionen foreslaaet — fuldstændigere Kundskab i den gamle, i Nordens og den nyeste Historie fra den franske Revolution, tillige maa fordres af Disciplen en klar Oversigt over den nyere Historie efter en Lærebog med sammenhængende Fremstilling. Hvad Kommissionen har kaldt Gjennemgaaelsen af et af de europæiske Kulturfolks Historie i fyldigere Fremstilling, tro vi maa bortfalde. Om denne Fordrings Betydning vilde Skolen vanskelig komme til en nogenlunde klar Forstaaelse med den kontrollerende og prøvende Autoritet, med mindre at Undervisningsplanen til Veiledning baade for Lærer og Examinator opstiller Programmer for denne Del af Undervisningen med en fuldstændigere Angivelse af dens Indhold.

Angaaende Undervisningen i Mathematik i den høiere offentlige Skole efter Kommissionens Forslag samt om Under-

visningen i Naturhistorie og Naturlære i den foreslaaede Fællesskole har Skolens Lærer Adjunkt Saxild afgivet sin særskilte Erklæring i Skrivelse til Rektor af 10de Marts d. A., hvilken Skrivelse medfølger. Som Rektor vil bringe i Erindring, bestaar en af de Afvigelser, hvori den herværende Skoles Undervisning adskiller sig fra den gjældende Normalplan, deri, at Undervisningen i Regning fortsættes saavel for 1ste Latin- som 1ste Realklasses Disciple i 2 Timer ugentlig, medens efter Normalplanen denne Undervisning for de studerende Elever ophører ved Overgangen fra 2den Fællesklasse. Men formedelst den større Betydning, som saaledes Regneundervisningen her i Skolen har faaet som Fællesfag i 1ste Latin- og Realklasse, er det bleven muligt baade at bevare Fællesskabet mellem Klassens Latin- og Realafdeling ogsaa i den øvrige mathematiske Undervisning og i det Hele at ordne denne Undervisning paa den Maade, som for den i 2den Realklasse paafølgende Undervisning i Physik, naar denne skal kunne foredrages med sin i den elementære Mathematik liggende Begrundelse, efter de Anskuelser, man fra denne Skole har søgt at gjøre gjældende, maa anses for den hensigtsmæssigste. Man har nemlig ved den mathematiske Undervisning i 1ste Latin- og Realklasse villet bibringe Disciplen, hvad der har været kaldet en, om end propædeutisk, saa dog sammenhængende og tilstrækkelig begrundet Oversigt over den elementære Arithmetiks og Geometries Hovedsætninger. „Hvad der fornemmelig — hedder det i denne Skoles Betænkning af 9de Marts 1858 angaaende det dengang foreliggende Udkast om Normalplan for Undervisningen — ved den mathematiske Undervisning i denne Klasse (1ste Latin- og Realklasse) gjælder om, er at sørge for at skaffe Disciplen et nogenlunde omfattende Apparat af Læresætninger og Formler, som ved Regning, Løsning af Opgaver og Konstruktioner ere saaledes indprentede ham, at han opnaar nogen Færdighed i at anvende dem. Disciplen maa vistnok tillige have gjennemgaaet de mathematiske Bevisførelser og have forstaaet dem; men det kan ikke ventes og Lærerne maa heller ikke lægge an paa, at disse efter endt Kursus i denne Klasse skulle saa-

ledes være tilegnede og indprentede i Hukommelsen, at Disciplen altid med Sikkerhed og Færdighed igjen kan fremstille dem." — I 2den Latin- og Realklasse er derpaa hvert Skoleaar af denne Klasses toaarige Kursus det hele mathematiske Pensum i den ved Undervisningsplanen for de lærde Skoler bestemte Udstrækning paany bleven gjennemgaaet. — Det er Rektors Overbevisning, at Skolen ved denne Fremgangsmaade i den mathematiske Undervisning har opnaaet heldige Resultater — ikke alene for Realafdelingens Disciple, der i 2den Realklasse særskilt have 2 Timers Undervisning i Regning og som tillige ved den Opgaveregning, hvortil den til en elementærmathematisk Begrundelse støttede Undervisning i Physik i samme Klasse giver rig Anledning, ere ydermere befæstede i deres mathematiske Kundskaber, men ogsaa for Skolens studerende Disciple. Det har derfor ogsaa været anseet rettest for enkelte af de flinkere Disciple af 2den Latin- og Realklasses ældre Afdeling at foretage en Udvidelse af det geometriske Undervisningspensum, ved i Klassens 2det Aar at lade dem gjennemgaa Stereometrien, da den 3die Gangs Gjentagelse af væsentlig det samme Pensum i Geometri for disse Elever har været anseet unødvendig og mindre frugtbringende. Ifølge den saaledes vundne Erfaring tror Rektor at have fuld Grund til med Kommissionen og med Skolens Lærer i Mathematik at antage, at Latingymnasiets Disciple, naar de i Fællesskolen have gjennemgaaet Geometrien og forøvrigt faaet en saadan mathematisk Fordannelse, som det forekommer ham af Kommissionen at være tilsigtet, uden Vanskelighed ville kunne tilfredsstille de af Kommissionen opstillede udvidede Fordringer, foruden den elementære Arithmetik og Algebra tillige den plane Trigonometri og Stereometri.

Ved i dette Punkt at afgive en saadan Erklæring er imidlertid Rektor gaaet ud fra den Forudsætning, at Kommissionen ved den Methode, som af den er foreslaaet for den mathematiske Undervisning i Fællesskole, har tilsigtet ikke blot at exercere Eleven op til en mekanisk Regnefærdighed, men at sætte ham istand til, som ogsaa Kommissionen udtrykkelig siger, at tilegne

sig de fleste af den elementære Mathematiks Resultater saaledes, at han tillige kan erkjende deres Rigtighed og anvende dem med rigtigt Skjøn. Rektor er tilbøielig til at antage, at Kommissionens Anskuelser om den rigtige Methode for den mathematiske Undervisning i Fællesskolen bør opfattes paa denne Maade, hvorved den i det Væsentligste synes at stemme overens med, hvad der fra denne Skole tidligere har været udtalt om Methoden for den mathematiske Undervisning, og som her ved Skolen har været gjennemført, forsaavidt det i en kombineret Middel- og Realskole har været muligt. Adjunkt Saxild nærer Frygt for, at Kommissionens Udtalelser ikke ere at opfatte paa denne Maade, og har i forannævnte Skrivelse til Rektor anført sine Grunde for denne sin Antagelse. Hvad angaar den rigtige Methode for Undervisningen i Physik for Fællesskolens Vedkommende, maa Rektor erklære, at han ubetinget fastholder de fra denne Skole i forannævnte Betænkning udtalte Anskuelser om, at dette Fag noie maa knyttes til den mathematiske Undervisning, saaledes at Disciplen i de Resultater, han gjennem denne har formaaet at tilegne sig, kan finde Begrundelse for hvad han af Physiken lærer, saavelsom Betingelsen for at kunne anvende det. Angaaende Spørgsmaalet om, hvormegen mathematisk Fordannelse dertil udkræves, har den af Adjunkt Saxild paaberaabte Forfatter Dr. Fliedner i Fortalen til den af ham udgivne Opgavesamling udtalt sig paa følgende Maade: „Das Buch setzt, seinem ganzen Inhalt nach, die Kenntniß der Elementargeometrie, der Algebra bis einschlieslich der Gleichungen des zweiten Grades, sowie die Anfangsgründe der Trigonometrie voraus, ist indessen zum grösseren Theil auch für ein geringeres Maaß von Kenntnissen brauchbar. Für die ungleich meisten Aufgaben ist einige Übung in der Behandlung einfacher Gleichungen und in den elementarsten geometrischen Constructionen hinreichend; viele setzen nicht einmal so viel voraus." Det er i det Væsentligste de samme Forkundskaber, hvormed Disciplen her i Skolen har paabegyndt den physiske Undervisning, og da Rektor med Skolens Lærer Adjunkt Saxild ikke kan betvivle, at Fællesskolens Disciple ved

Optagelsen i den 5te Klasse vil have opnaaet disse mathematiske Forkundskaber, naar Kommissionens Plan for den mathematiske Undervisning noget modificeres saaledes, som af Sazild foreslaaet, navnligen forsaavidt angaar Geometriens Paabegyndelse i Fællesskolens 4de Klasse og Gjennemgaaelsen af noget Trigonometri i den 5te Klasse, maa Rektor ogsaa af den Grund udtale det som sin Overbevisning, at Undervisningen i Physik med fuld Befoielse har faaet sin Plads i Kommissionens Fællesskole og vil have sin vigtige Betydning for Disciplens almene Uddannelse. Men i Forbindelse hermed maa Rektor tillige udtale, at det forekommer ham, at har Physiken som Undervisningsfag i Fællesskolen formaaet at yde sit Bidrag til Disciplens Udvikling, følger det med Konsekvence deraf, at dette Fag ved Universitetets Andenexamen maa faa en noget forandret Stilling, og at, om det vedbliver som obligatorisk, hvilket maaske heller ikke var nødvendigt, dog kun en enkelt speciel Disciplin bliver tvungent Fag ved den nævnte Examen.

Denne Skoles Lærere have i det Foregaaende efter Evne behandlet og udtalt vor Mening om nogle af de flere og vanskelige Spørgsmaal, som den i Kommissionens Udkast saa omfattende Sag giver Anledning til, idet vi med Hensyn til den Del af Kommissionens nye Ordning af vort Lands høiere Skolevæsen, som nærmest slutter sig til det Bestaaende — Fællesskolen og Latingymnasiet — have søgt at fremhæve, hvad der synes os mest at maatte komme i Betragtning ved Bedømmelsen af Kommissionens Plan. Vi have ikke villet tilsidesætte de Hensyn, som den lærde Skoles klassiske Studier have Krav paa; fordi disse Hensyn og disse Studiers Krav — saavidt vi formaa at se — tilfredsstilles ogsaa ved den Stilling de have faaet efter Kommissionens Forslag, foretrække vi Kommissionens Ordning med dens Fællesskole, som for vort Land tilbyder store og væsentlige Fordele. Men idet vi hermed afslutte denne vor Udtalelse i denne Sag, forsaavidt Kommissionens Fællesskole og Latingymnasium angaar, maa vi tillige gjentage, at vi kun have tiltraadt Kommissionens Udkast i disse Punkter, forsaavidt som de ovenfor paapegede Modifikationer kunne tilstedes, hvorved

Latinen udsættes til Fællesskolens 4de Klasse, Fordringerne i dette Fag ikke stilles høiere end Resolutionen af 1865 og Oldnorsk ikke optages i Latingymnasiet.

Det staar endnu tilbage at udtale os om den af Kommissionen foreslaaede nye Skoleart Realgymnasiet, ligesom vi muligens ogsaa kunde have enkelte Bemærkninger at fremsætte ved flere andre Punkter navnligen vedkommende Ordningen af Examensforholdene. Men Terminen, inden hvilken Skolens Betænkning er begjært afgiven, er allerede for længere Tid siden forløben. Vi maa derfor i al Fald for Tiden afslutte vor Betænkning, idet vi hvad Realgymnasiet angaar indskrænke os til kortelig at bemærke Følgende:

Naar Realgymnasiet skal optage et Undervisningsstof, der baade paa Grund af dets Betydning som formativt Dannelsesmiddel og som Moment af vor Tids Dannelse skal give denne Skoleart Berettigelse som Led af vort Lands høiere Skolevæsen, finde vi intet Lærefag, der saaledes fortjener at blive Hovedfaget i Realgymnasiets Undervisning og dennes Tyngdepunkt, som de mathematiske og naturvidenskabelige Disciplíner i Forbindelse med Modersmaalet, de levende Sprog og Historie. Angaaende Maalet for Realgymnasiets Undervisning i Mathematik henvises til Adjunkt Saxilds Udtalelse i hans fornævnte Skrivelse til Rektor af 10de Marts d. A. Vi vide ikke, at der kan gives Modersmaalet større Betydning i Realgymnasiet end i Latingymnasiet. Men naar Maalet for Undervisningen i Modersmaalet skal — som ogsaa af Kommissionen synes tilsigtet — være det samme for hint som for dette, forstaa vi ikke, at Kommissionen kan give Modersmaalet kun 11 Timer i Realgymnasiets 3 Aar, medens det i Latingymnasiet i samme Tid har faaet 12 Timer. Oldnorsk bør ligesaalidt i Realgymnasiet som Latingymnasiet optage nogen Del af den til Modersmaalet henlagte Tid. Det følger fremdeles af vore Udtalelser ovenfor om den historiske Undervisning i Fællesskolen og Latingymnasiet, at vi ogsaa maa opstille Maalet for denne Undervisning i Realgymnasiet noget anderledes end af Kommissionen foreslaaet. Vi maa her fordre gjennemgaaet

den nyere Hiſtorie fuldſtændigere og i ſammenhængende Fremſtilling. Derimod antage vi, at den af Kommisſionen foreſlaaede Gjennemgaaelſe af de europæiſke Kulturfolks Hiſtorie i fyldigere Fremſtilling ogſaa i Realgymnaſiet bør bortfalde.

Hvad forøvrigt angaaar Udſigterne for Realgymnaſiers Søgning i vort Land, maa vi bemærke, at vi af Grunde, ſom ere antydede allerede i Begyndelſen af denne vor Betænkning, ikke kunne antage, at det vil lykkes for Realgymnaſier udenfor Chriſtiania mere end for de beſtaaende Realſkoler at dimittere ſine Diſciple direkte til Krigsſkolen. Dimisſionen til denne vil ſom nu tilfalde de private, ſpecielt derpaa indrettede Inſtituter i Chriſtiania. En polyteknisk Skole, om en ſaadan ved offentlig eller privat Foranſtaltning ſkulde oprettes i vort Land, vil ikke mere end Udlandets Inſtituter af ſamme Art indſkrænke ſig til alene at optage Elever fra Realgymnaſiet. Den vil ogſaa optage Elever med ringere Almendannelſe og ſelv overtage Omſorgen for at ſkaffe dem de meſt fornødne Forkundſkaber. Man har ogſaa her i Landet Erfaring derfor i det til indeværende Aars Storthing indkomne Forſlag om Oprettelſen af en polyteknisk Skole i Chriſtiania. Udſigterne for de Realgymnaſiers Søgning, ſom maatte blive oprettede, vil ſaaledes ſaagodtſom ene og alene komme til at afhænge af den Adgang til Univerſitetet, ſom maatte aabnes deres Elever, og de Rettigheder til at underkaſte ſig dets Embedseramina, ſom der maatte tilbydes. Vi for vort Vedkommende maa angaaende dette Punkt udtale os for, at der aabnes de Realgymnaſiaſter, ſom have beſtaaet den for dem paatænkte Examen artium, fuld Adgang til enhver af Univerſitetets Embedseramen; men vi kunne paa den anden Side heller ikke ſkjønne rettere, end at, for det Tilfælde, at Studerende med Realartium ſkulle beſtemme ſig til Univerſitetsſtudier ſom Theologi og Philologi, maa Univerſitetet være berettiget til at fordre de nødvendige Forkundſkaber i de gamle Sprog tilegnede med en vis paſſende Friſt, forinden de have Adgang til at melde ſig til Embedseramen i diſſe Studier. Vi antage dette at være Meningen med den af Kommisſionen paatænkte ſupplerende Examen artium

for visse Universitetsstudier, hvilken Examen vi saaledes ikke kunne betragte som fornoden til yderligere Vidnesbyrd om, at den Studerende har opnaaet den for akademiske Studier fornødne Almendannelse, men som en Garanti for, at han i rette Tid har erhvervet sig de for det specielle Studium nødvendige Forkundskaber. Forøvrigt er dette Punkt saavelsom Spørgsmaalet om, hvorvidt en saadan supplerende Examen ogsaa er fornoden for Studerende med Realartium, som ved Universitetet ville studere Rets- og Lægevidenskaben, eller om det for disse Studier kan være tilstrækkeligt at have gjennemgaaet Realgymnasiets Latinlinie og absolveret den dertil svarende Examen artium, — Sider af denne Sag, hvorom vi ikke finde os foranledigede til at udtale nogen Mening.

Joh. Graff. B. Sarild. M. J. Bugge. J. R. Prahm. A. Saxegaard. Østvold.

Adjunkt Sarilds Votum.

I Kongsbergs Middel- og Realskoles Betænkning af 9de Marts 1858 udtales de Anskuelser, som hos os have været de ledende med Hensyn til den mathematiske og naturvidenskabelige Undervisning. Man kan formentlig sige, at de i det Hovedsagelige gaa ud paa, at Eleverne bør bibringes en — om end propædeutisk — saa dog sammenhængende og tilstrækkelig begrundet Oversigt over vedkommende Fags Hovedlærdomme. Det tør maaske antages, at Skolen efter den hidtil vundne Erfaring fremdeles vedkjender sig disse Anskuelser; efterfølgende Bemærkninger ved den af den ved Kgl. Resol. af 14de Februar og 28de April f. A. nedsatte Kommission foreslaaede Undervisningsplan ville godtgjøre, at Undertegnede i det Væsentlige maa holde fast ved dem.

Om Undervisningen i Mathematik.

Kommissionen har fundet, at vigtige Grunde tale for, at der foretages en Forandring i den mathematiske Undervisnings-

plan. Kommisſionen er af den Anſkuelſe at Elever i Tolvaarsalderen ikke i Almindelighed have en ſaadan Aandsmodenhed, at de kunne opfatte Mathematiken i dens Sammenhæng, iſær naar de ideelig maa ſtandſe i den ſyſtematiſke Udvikling for at tilegne ſig den fornødne Færdighed i Fagets praktiſke Anvendelſe. Derimod antager Kommisſionen, at Eleverne have Evne til at tilegne ſig praktiſke Methoder og kunne uden ſærdeles Vanſkelighed ledes til baade at erkjende deres Rigtighed og til at anvende dem med rigtigt Skjøn. Men er denne ſidſte Antagelſe holdbar, ſaa forkommer det mig, at Kommisſionens førſtnævnte Anſkuelſe tilſteder nogen Modifikation, og at der ſom Følge heraf kunde være Spørgsmaal, om det ikke vilde være henſigtsmæsſigt at foretage en og anden Tillempning i den foreſlaaede Undervisningsplan. Denne forekommer mig nemlig at være ſaaledes affattet, at den nøiagtigt fulgt — og dens Udtryk ſynes mig at gjøre Krav derpaa — viſtnok turde vise ſig ſtikket til at hjælpe „Eleverne til at tilegne ſig praktiſke Methoder" men derimod mindre ſtikket til „at lede Eleverne til at erkjende deres Rigtighed og til at anvende dem med rigtigt Skjøn." Førend jeg begrunder denne min Opfatning af den foreſlaaede Undervisningsplan, ſkal jeg tillade mig noget nærmere at udvikle mine Synspunkter i det foreliggende Spørgsmaal: det er muligt, at de ere mindre tidsmæsſige; Ingen ſkal viſt være mere redebon end jeg til at indrømme, at det for den herværende Skole er mindre heldigt, at den ikke raader over ſtørre videnſkabelige Kræfter til at behandle denne Sag, hvis endelige Udfald netop for den turde have ſærlig Intereſſe.

Der vil viſtnok i Regelen paa de forſkjellige Skoletrin forekomme enkelte Elever, ſom ialfald midlertidig viſe ſaa ringe Anlæg for Mathematiken, at man er nødt til at give dem den ind i Form af Opſkrifter paa praktiſke Methoder og til at lade ſig noie med at indexercere dem i diſſe; men ſaadanne Elever udgjøre efter min Erfaring ſomoftest et lidet Mindretal, og kan jeg derfor ikke finde det rigtigt at anlægge den hele Undervisning efter diſſes Behov, ifald dette er ſtridende mod det ſtore

Flertal. Jeg maa med Hensyn hertil for det Første bemærke, at jeg ikke anser det muligens mindre tilfredsstillende Resultat af vor høiere Skoles mathematiske Undervisning begrundet deri, at Eleverne ere umodne for en sammenhængende Fremstilling af Mathematiken, men dels deri, at man maaske hidtil har lagt for liden Vægt paa Opgaveregningen, dels ogsaa deri, at man har ladet sig altfor meget binde af vore Lærebøger uden at være tilstrækkelig opmærksom paa, at disse, foruden umotiverede Begrebsudvidelser, indeholde baade urigtige Theorier og Theorier, som ere alt andet end anlagte efter Barnets og Ynglingens Fatte-Evne. Det forekommer mig med andre Ord, at jeg maa søge det svage Punkt i vor høiere Skoles mathematiske Undervisning netop deri, at Eleverne ikke faa en tilstrækkelig sammenhængende Fremstilling af Elementerne; det er netop paa en saadan, at jeg mener, at man maa lægge særdeles Vægt. Til Styrke for denne Mening tillader jeg mig af Professor B. Holmboes Fortale til hans Lærebog i Mathematiken at citere: „Ved disse Forandringer vil jeg haabe, at Bogen skal have vundet saavel i videnskabelig Henseende som i Brugbarhed som Lærebog under en duelig Lærers Veiledning; thi efter min Overbevisning staar en Lærebogs Værd i sidste Henseende i ligefremt Forhold til dens Værd i første." Endvidere skal jeg gjengive nogle Ytringer af Lacroix i hans Skrift „Essais sur l'Enseignement: „C'est donc à mettre de l'ordre dans les propositions, à rendre évident l'enchainement qui les lie les unes aux autres, et à saisir, autant qu'il est possible, les occasions qui s'offrent de jeter en avant quelques unes de ces vues fécondes qui ont pu diriger les inventeurs, que consiste principalement l'efficacité de l'enseignement." For med endnu større Bestemthed at betegne mine Synspunkter, vil jeg, idet jeg tilegner mig følgende Ord af samme Mathematiker: „à mesure que les sciences font des progrès, il faut sacrifier des détails pour porter l'enseignement au terme où il doit s'élever, et pour en proportionner l'étude avec la durée de l'éducation" — udtale det som min Anskuelse, at i Regelen enhver af Fælles-

ſkolens Elever fra 11 à 12 Aars Alderen af baade kan og ſtadigt bør holdes til at gjøre ſig Rede for Sammenhængen i i den elementære Mathematik uden at ſaadant vil være hinderligt for Tilegnelſen af den fornødne Færdighed i Fagets praktiſke Anvendelſe. Fordrer den ſyſtematiſke Udvikling, at man medtager Sætninger eller indfører Størrelſer, ſom ikke i deres hele Almindelighed kunne ventes opfattede af Barnet, ſaa faar man — i ſlige forøvrigt meget ſjelden forkommende Tilfælde — hjælpe ſig paa den Maade, at man accommoderer disſe Størrelſer eller disſe Sætninger efter dets Fatte-Evne og indtil Videre kun lade dem gaa og gjælde i Overensſtemmelſe med det Præg, man har formaaet at give dem. Jeg ſkylder forøvrigt at anføre, at Lacroix i ſit ovennævnte Skrift ſætter 15 à 16 Aar ſom det Alderstrin, hvori „on peut faire entrer dans les têtes la théorie élémentaire des sciences mathématiques et les formes des méthodes qui leur sont propres;“ men han medgiver ſamtidigt, at man kan begynde tidligere „si l'éducation première se perfectionne,“ og det er med Henſyn hertil at mærke, at førſte Udgave af hans Skrift daterer ſig fra Aar 1805. For ikke at misforſtaaes, ſkal jeg endyderligere tilføie, at jeg forudſætter, at man paa det elementære Stadium — om end med Varſomhed ſaa dog til en vis Grad gjør Brug af Fordringsſætningen, der — beſynderligt nok — ſynes at være banlyſt af vore nyere Læreboger, uagtet — for ikke at tale om Euclid — en Forfatter ſom Vincent ikke vrager den i ſit grundige Værk „Cours de Géométri.“

Med Henſyn til den Opfatning af den foreſlaaede mathematiſke Undervisningsplan, hvortil jeg er kommet, ſkal jeg bemærke, at jeg viſtnok paa den ene Side har maattet finde det mindre ſandſynligt, at Kommisſionen vilde hæve Regnekunſten — denne haandtere nu enten Tal eller Bogſtaver — til et Fag af overveiende Vigtighed i den almene Skole, aldenſtund det vel maa ſtaa faſt, at denne Kunſt ligeſom enhver anden kan erhverves, tabes og atter erhverves, efterſom Livsſtillingen fører det med ſig, at man er nødt til at øve den. Kommisſionen ſiger ogſaa, at Regneundervisningen bør benyttes „baade

som Middel for Elevernes almindelige Aandsudvikling og som Forbindelse (beredelse?) til den følgende mathematiske Undervisning." Paa den anden Side har jeg ikke kunnet undlade at lægge Vægt paa følgende Udtalelser af Kommissionen; „For de Elevers Vedkommende, der forlade Skolen ved Fælleskursets Afslutning, antages ogsaa denne Anordning (formentlig Henlæggelsen af den systematiske Gjennemgaaelse af Arithmetiken til Gymnasiet) at medføre Fordele, da de ville have større Udbytte af en praktisk Dygtighed og Indsigt end af en theoretisk Kundskab, som efter Kommissionens Mening paa dette Trin hverken kan være tilfulde tilegnet eller afsluttet til en Helhed." Det er muligt, at Kommissionen i Udtrykket „theoretisk Kundskab" lægger noget Andet og Mere, end jeg gjør for Elementærmathematikens Vedkommende, men paafaldende har det været mig, at jeg i selve Undervisningsplanen ikke finder noget Spor af, at Fællesskolens Elever skulle tilegne sig saadanne fundamentale arithmetiske Sætninger, som de efter min Mening ikke allene tilfulde kunne tilegne sig som en afsluttet Helhed, men som de ubetinget maa kunne gjøre Rede for, ifald deres Tilegnelse af det i Planen Foreskrevne ikke skal komme i Fare for at blive altfor mekanisk. Planens Ufuldstændighed i denne Henseende forekommer mig saa meget mere betænkelig, som det af Kommissionens øvrige Udtalelser synes at fremgaa, at det kun er for Plangeometriens Vedkommende, at Undervisningen i Fælleskolen skal foregaa efter Lærebog, medens en saadan ikke skal bruges for Arithmetikens Vedkommende. Mine Frygt for at Planen kunde lede til en altfor mekanisk Tilegnelse af det mathematiske Undervisningsstof er ikke bleven formindsket ved Gjennemgaaelsen af dens specielle Forskrifter. For Fælleskolens 3die Klasse foreskrives: „Eleverne gjøres fortrolige med Brugen af Bogstavudtryk ved Indsættelse af Talværdier i algebraiske Formler. De 4 Species i negative Tal gjennemgaaes, og — — — indøves Addition og Subtraktion af Polynomer." I 4de Klasse „indøves Multiplikation og Division af Polynomer." Jeg skal ikke opholde mig ved, at jeg anser det mindre heldigt, selv naar der kun er Spørgsmaal om en blot og bar

„Indøvelse," at fordele de 4 første algebraiske Regningsarter paa forskjellige Klasser, men jeg skal bede Opmærksomheden fæstet paa, at Planen her temmelig kategorisk foreskriver, at Eleverne paa dette Trin skulle operere med det Slags Størrelser, som man efter en lidet heldig Talebrug kalder negative Tal, og som, ifald de ikke gives en ganske anden Betydning end den, som tillægges dem i vore elementære Læreboger, turde vise sig baade at have været og fremdeles at ville blive ubegribelige for Eleverne (se herom Lektor Sexes udmærkede Afhandling „om nogle Punkter i den elementære Mathematik," hvori den gjængse Fremstilling af det saakaldte negative Tals Betydning betegnes som et vilkaarligt og fornuftstridigt Tiltag). Undervisningsplanen foreskriver fremdeles, at de nævnte Operationer skulle foretages *forend* de lignende Operationer med Polynomer, og forsaavidt nu disse sidstnævnte Operationer ikke ogsaa skulle blot og bart „indøves," formaar jeg ikke at skjønne andet, end at man vil mangle det fornødne Underlag for en rationel Udvikling, idet jeg ogsaa i dette Punkt henholder mig til, hvad Sexe i fornævnte Afhandling siger om den Maade, hvorpaa man i vedkommende Læreboger har troet at kunne støtte Polynomers Multiplikation paa den saakaldte Tegnenes Multiplikation.

Jeg tør antage, at jeg for det Første har givet tilstrækkelige Grunde for min Opfatning af den foreslaaede mathematiske Undervisningsplan og for at jeg ifølge mine Synspunkter maa ønske den noget ændret, og skal jeg nu fremstille de Forandringer, som jeg maa tilraade. Fremstillingen skal blive udført i en, som jeg antager, tilstrækkelig Detail overensstemmende med den ikke ganske korte Erfaring, som er vundet ved en kombineret Skole med to-aarige og i de senere Aar temmelig stærkt besatte Klasser. Jeg fastholder i Regelen det samme Maal, som af Kommissionen er foreskrevet, men aabner dog hist og her Adgang til at gaa noget udenfor samme, da jeg maa antage, at man i Regelen vil faa et-aarige Klasser, og altsaa kunne udrette mere, end man har kunnet gjøre i de Klasser, hvorfra jeg har min Erfaring. I min i det Følgende nærmere udviklede Anskuelse om den Maade, hvorpaa Fællesskolen bør

tage Fysiken, ligger Aarsagen til, at jeg i Fællesskolens to øverste Klasser tror at burde optage noget andet og maaske lidt mere Stof end af Kommissionen foreslaaet; med Hensyn hertil bemærkes foreløbig, at jeg ikke anser det nødvendigt i nogen større Udstrækning at beskjæftige Fællesskolen med bestemte Ligninger af første Grad med flere end to Ubekjendte og heller ikke med Ligninger af 2den Grad med 2 Ubekjendte. Forøvrigt forbeholder jeg mig at gjøre de Anmærkninger, hvortil jeg paa vedkommende Steder maatte finde Anledning.

Regning og Mathematik for Fællesskolen.

Maalet betegnes paa samme Maade som i Kommissionens Forslag, dog ønsker jeg tilføiet: „Øvelse i at opløse plane Trianguler ved de trigonometriske Linier." Dette væsentligst af Hensyn til Fysiken.

1ste Klasse (4 Timer). Som i Kommissionens Forslag, dog med følgende Tillæg: Følgende Sætninger og Gjenstande, der efter Omstændighederne indtil Videre kunne støttes til Erfaring eller Induktion, indprentes:

$$a + b = b + a$$

$$\left.\begin{aligned} a \div (b + c) &= a \div b \div c \\ a \div (b \div c) &= a \div b + c \end{aligned}\right\} \text{Forudsat Mulighed af den arithmetiske Subtraktion.}$$

$$ab = ba$$

$$a(bc) = (ab)c$$

$a : (bc) = (a : b) : c$, forudsat Division uden Rest.

Primtal. Betingelse for Tals Deelighed med 2, 3, 5 og 9. Tals Opløsning i enkelte Faktorer. Det mindste fælles Multiplum af flere givne Tal. Det største fælles Maal for to givne Tal.

Anmærkning. Det forekommer mig, at man som Betingelse for Optagelse i en høiere Skole maatte kunne fordre, at Vedkommende havde erhvervet mekanisk Sikkerhed i de 4 Species i ubenævnte og benævnte hele Tal. Jeg tillader mig ved denne Leilighed at bemærke, at jeg maa antage, at det vil løfte Almueskolen, at Fordringerne for Optagelse i den høiere Skole ikke stilles altfor lavt.

2den Klasse (5 Timer til Regning og 1 til Tegning). De fire Species defineres (Definition paa Multiplikation indrettes saaledes, at den omfatter det Tilfælde, at Multiplikator er en Brøk*). Brøk defineres $\frac{a}{\infty} = 0$. Addition og Subtraktion af ensbenævnte Brøker. Multiplikation og Division af Brøk med et helt Tal. $\frac{a}{b} = a : b$. Brøks Værdi bliver uforandret, naar Tæller og Nævner begge multipliceres eller begge divideres med samme Tal. Brøk omgjøres til anden Benævning. De 4 Species i brudne, ubenævnte og benævnte Tal. $\frac{a}{0} = \infty$. Der fortsættes med Hovedregning og praktiske Øvelser o. s. v. som Kommissionens Forslag, dog indskydes efter Ordet „Fortegninger" Ordene „og Forevisning af stereometriske Figurer, som ere udførte i Træ eller Pap."

Anmærkning. Kommissionen har paa dette Trin 4 Timer til Regning og 2 til Tegning, men jeg anser 1 ugentlig Tegnetime fuldkommen tilstrækkelig til at naa det forestrevne Maal; desuden foreslaar jeg i det Følgende, for ogsaa at gjøre Tegneundervisningen mere rationel, at Læsningen af Geometri begynder paa et tidligere Trin end af Kommissionen paatænkt.

3die Klasse (5 Timer til Regning og 1 Time til Tegning). De 4 Species i Decimalbrøk indøves og anvendes paa Exempler, der især hentes fra det det metriske Maaalesystem. Talværdier indsættes i algebraiske Formler, dog saaledes, at disse ikke lade sig reducere til negative Størrelser. Potens i Ordets egentlige Betydning. Addition, Subtraktion, Multiplikation og Division med Polynomer og Monomer. Negative Størrelsers Indsætning i Bogstavudtryk. Ligninger af 1ste Grad kunne paabegyndes.

---

*) Hos os sige vi: „At multiplicere er at finde en Størrelse (Produkt), som har samme Storhed i Forhold til Multiplikanden, som Multiplikator har i Forhold til Enheden." Begrebet „samme Storhed i Forhold til" er naturligvis iforveien præciseret.

Eleverne faa i Regelen mindſt 1 Opgave ugentlig til Beſvarelſe hjemme.

I Konſtruktionstimen meddeles noget Kjendſkab til o. ſ. v. ſom hos Kommisſionen, dog tilføies „noget Kjendſkab til rette Liniers og Cirklers gjenſidige Stillinger.“ Vinkler udmaales i Gradetal. Cirkelperiferiens Længde affættes ſaavel efter Forholdet $\pi = \frac{22}{7}$ ſom $\pi = 3{,}14$. Retliniede Figurers ſamt Cirkelens Areal udmaales.

Anmærkning. Det er min Mening, at naar man begynder Bogſtavregningen med Indſætning af Talværdier i Polynomer, idet man afpaſſer Talværdierne og Polynomerne ſaaledes, at disſe fiſte ikke kunne reduceres til negative Størrelſer, og dernæſt indøver ſaadanne Polynomers Reduktion ſamt de 4 Species med ſaadanne Polynomer, ſaa kan man gaa rationelt frem og tillige accommodere det hidtil maaſte ikke uddebatterede Begreb „negative Størrelſer“ ſaaledes at Eleverne ikke behøve at bortſe fra „hvorfor,“ naar de ſkulle operere med dem. Hos os udlede vi Regningsarterne med Monomer af de tilſvarende og deducerede Regningsarter med Polynomer; Monomernes Bogſtaver antages foreløbig kun at betegne Talſtørrelſer, og indføre vi paa dette Trin den negative Størrelſe uden videre Ceremoni ſom Monomet ($\div$ a). Hvad Konſtruktionstegningen angaar, ſaa har jeg med Flid foran Ordet Kjendſkab ſat „noget“ forat antyde Unødvendigheden af at indlade ſig formeget paa de ſaakaldte Kopikonſtruktioner, ſom jeg antager, man bør indſkrænke ſaa meget ſom muligt. Paa den Maade maa jeg antage, at man vil faa Plads til det af mig Foreſlaaede.

4de Klaſſe (4 Timer til Regning, 2 til Geometri, 1 til Tegning). Fortſat Øvelſe i de 4 algebraiſke Regningsarter. Kvadratrods og efter Omſtændighederne Kubikrods Uddragning af hele og brudne Tal. Begreberne rational og irrational Størrelſe forklares. Irrationale Størrelſers Ligeſtorhed. Beſtemte Ligninger af 1ſte Grad med en eller flere (i Regelen kun to) Ubekjendte. Fortolkning af Reſultatet, naar den Ubekjendte viſer

sig at være en negativ Størrelse. Proportioner. Symbolerne $\frac{0}{0}$ og $\frac{\infty}{\infty}$*).

Eleverne gives i Regelen mindst 1 Opgave ugentlig til Besvarelse hjemme.

I to ugentlige Timer læses den plane Geometri efter en Lærebog af Omfang omtrent som Holmboes ved Odén udgivne 4de Udgave. I Konstruktionstimen øves Eleverne i at gjengive i Grundrids og Opstalt Parallelepiped, Prisma, Cylinder, Pyramide, Kegle, retafkortet Pyramide og Kegle, Kugle, samt i at udregne disse Legemers Overflade og Rumfang efter opgivne Formler, der dog saavidt muligt deduceres. Viderekomne Elever kunne øves i den omvendte Opgave, af et Legems givne Rumfang og andre Data at udregne en af dets Dimensioner.

5te Klasse (4 Timer til Regning, 3 til Geometri). Kundskaben til Potentser og Rodstørrelser udvides saavidt, at Læren om Logarithmer kan forstaaes. Brugen af Logarithmer paa lettere Exempler indøves. Ligninger af 2den Grad med en Ubekjendt. Begreberne reel og imaginær Størrelse defineres. Maxima og Minima, som kunne bestemmes ved Ligninger af 2den Grad.

Eleverne faa i Regelen mindst 1 Opgave ugentlig til Besvarelse hjemme.

Læsningen af den plane Geometri fortsættes efter Lærebogen, dog saaledes, at nogle Timer anvendes til Konstruktioner, hvis Analyse og Synthese gjennemgaaes. I det sidste Halvaar anvendes af de til Geometrien henlagte Timer 1 Time ugentlig til Gjennemgaaelse af de naturlige og efter Omstæn-

---

*) Hos os sige vi:

$$\frac{t}{n} = \frac{t}{n} = \frac{t}{n} = \ldots\ldots$$

altsaa $$\frac{t}{n} = \frac{t + t + t + \ldots}{n + n + n + \ldots} = \frac{\infty}{\infty},$$

eller $$\frac{t}{n} = \frac{t \div t}{n \div n} = \frac{0}{0}.$$

dighederne de logarithmiſk-trigonometriſke Linier, og indøves deres Anvendelſe paa plane Trianglers Opløsning.

6te Klaſſe (4 Timer til Regning, 3 til Geometri). Den arithmetiſke og geometriſke Række. Newtons Binominalformel for det Tilfælde, at Binomets Exponent er et helt Tal. Samme Formels Anvendelſe til Udvikling af Rækken for Størrelſen $e = 2{,}7182818\ldots$ Potensrækkers Summation (deduceres ikke).

Læsningen af den plane Geometri fortſættes, idet man af fornævnte Lærebog forbigaar §§ 114, 120, 126, 127, 128, 145, 146, 147, 148, 149, 153, 155 og Hovedſætningen af § 156; derefter repeteres til Afgangseksamen.

Eleverne faa i Regelen mindſt 1 Opgave ugentlig til Beſvarelſe hjemme.

Idet jeg ved foranſtaaende Detailler har ſøgt at faſtſætte Beſkaffenheden og Mængden af det mathematiſke Stof, ſom den høiere Skoles Fællesafdeling bør byde ſine Elever, ſkal jeg endnu bemærke, at ifald Sagen ſtillede ſig ſaaledes, at man kunde paaregne, at en ſtørre Del af diſſe Elever vilde gjennemgaa Gymnaſierne, ſaa kunde jeg muligens ikke være utilbøielig til at anſe det mindre ſkadeligt for deres mathematiſke Udvikling og Skolens Anſeelſe, at der i Fællesſkolen hovedſagelig lagdes an paa at „indøve" dem; Undervisningen i Gymnaſiet vilde kanſke bøde paa den hos Eleverne meget betænkelige Mangel ikke itide at være komne i Vane med for hvert Skridt at forelægge ſig og beſvare Spørgsmaalet „Hvorfor." Men ſaaledes ſom Forholdene hos os have ſtillet ſig, kan man vel med temmelig Sikkerhed forudſige, at et ſtørre Antal Elever ville forlade Skolen ved Fælleskurſets Slutning, og det er ikke mindſt for diſſe Elevers Vedkommende, at jeg ubetinget maa erklære mig mod den af mig bekjæmpede Retning i den mathematiſke Undervisning.

Mathematik for Gymnaſierne.

For Latingymnaſiets Vedkommende kan jeg i det Væſentlige tiltræde Kommiſſionens Forſlag; for Realgymnaſiets Ved-

kommende nødes jeg derimod til at gjøre nogle Bemærkninger, idet jeg dog paa Forhaand skal medgive, at jeg har for lidet Kjendskab til den høiere Mathematik og navnlig til dens mere moderne Methoder, til at jeg tør tillægge disse Bemærkninger synderlig Vægt.

I Realgymnasiets 2den Klasse skulle ifølge den foreslaaede Plan de vigtigste Sætninger om imaginære Størrelser gjennemgaaes. Jeg ved, at man har god Hjælp af disse Sætninger ved den analytiske Behandling af høiere Ligninger ligesom ogsaa ved Functioners Rækkeudvikling; men jeg ved ogsaa, at Læren om imaginære Størrelser har været temmelig dunkel selv for ældre Folk. Jeg skal tillade mig at paapege den forskjellige Maade, hvorpaa man i Lærebøgerne fortolker Ligestorheden henholdsviis mellem de reelle Led samt Koefficienter i Ligningen

$$a + b\sqrt{-1} = a_1 + b_1\sqrt{-1}.$$

Bourdon giver i sine Éléments d'Algèbre adskillige Exempler paa hurtig Expedition ved Hjælp af imaginære Størrelser; dog finder man til hans Anbefaling af disse feiet „quoique laissant d'abord un peu de vague dans l'esprit." Jeg skulde saaledes være tilbøielig til at tro, at denne Lære for det Første turde egne sig mindre for Realgymnasiet. Kommissionen foreslaar, at man i nævnte Klasse gaar over til at betragte de forskjellige Arter af Ligninger (Ligninger af 3die og 4de Grad iberegnede) og Reglerne for deres Løsning. Efter mit ringe Skjøn er Læren om Ligninger en yderst vanskelig Lære, naar man skal gaa tilbunds i den, og er dette sidste ikke Meningen, saa skulde jeg anse det for at være ialfald af størst praktisk Interesse, at man paa Gymnasiet kun beskjæftigede sig med Løsning af numeriske Ligninger af høiere Grader. Læren om konvergente Rækker forekommer mig, ifald den ikke strækkes for vidt, hensigtsmæssigen at kunne foredrages paa dette Skoletrin, ligeledes Læren om de ubestemte Koefficienters Methode og dens Anvendelse paa Functioners Rækkeudvikling. Analytisk Plangeometri anser jeg med en i det Følgende om-

handlet Indskrænkning som et særdeles hensigtsmæssigt Fag i Realgymnasiet.

I Realgymnasiets 3die Klasse skal ifølge Planen „under fortsat Læsning af den analytiske Plangeometri meddeles Elementerne af Differential- og Integralregningen; den rationelle Mekaniks Elementer gjennemgaaes.“ Dette skal ske i Løbet af et halvt Aar og i sex ugentlige Undervisningstimer. Heri har jeg troet at finde Bekræftelse paa den Opfatning af den foreslaaede mathematiske Undervisningsplan, at den mere turde lede Skolen til at lægge an paa Indøvelse i Regning eller paa det Haandværksmæssige end til at udvikle og styrke Elevernes mathematiske Erkjendelse. Det gaar nok an i den nævnte korte Tidsfrist at indøve de 17 à 18aarige Elever i visse Differentiationer og Integrationer, det gaar vel ogsaa an ad grafisk Vei i denne Tid at give disse Operationer et Slags Anskuelighed for dem; men jeg tvivler stærkt paa, at de paa saadan Maade faa synderlig praktisk end sige grundig Indsigt i de af dem foretagne Operationers Væsen. Jeg har nok ogsaa seet tydske Forfattere f. Ex. Weisbach levere Differential- og Integralregninger i saakaldt kort Begreb; men de have neppe tænkt sig dem indordnede i en høiere Skoles Undervisningsplan og vel allermindst for en saa indskrænket Anvendelse, som formentlig af Kommissionen er paatænkt, nemlig væsentlig til Løsning af Problemerne om 2den Grads Kurvernes Tangenter, Normaler, Krumningsradier, Kvadratur og Rektifikation. Disse Problemer kan jo, som bekjendt, med Undtagelse af det sidstnævnte, den analytiske Geometri løse uden Hjælp af Differential- og Integralregningen: jeg skal blot henvise til Bourdons „Application de l'Algèbre à la Géométrie,“ som direkte eller indirekte giver meget Mere med Hensyn til de forstnævnte Problemer, end man billigvis kan fordre af en Gymnasiast.

Efter min Mening bør Tiraden om Differential- og Integralregningen samt om den rationelle Mekaniks Elementer aldeles udgaa af Planen, hvorimod denne for Realgymnasiets 3die Klasses Vedkommende maaske kunde udtrykke sig omtrent saaledes: Der fortsættes med Løsningen af den analytiske

Plangeometri hovedsagelig om Linierne af 2den Grad. Repetition til Afgangseksamen.

Det vilde vel ogsaa være hensigtsmæssigt at tilføie: I samtlige Realgymnasiets Klasser gives talrige Exempler til Regning baade paa Skolen og hjemme.

Om Undervisningen i Naturhistorie og Naturlære i Fællesskolen.

Med Hensyn til den naturhistoriske Undervisning i Fællesskolen, saa maa jeg være enig med Kommissionen deri, at man kun bør behandle de fremtrædende Hovedformer af de tre Naturriger; dog tror jeg, at en Smule Systematik i skematisk Form kunde være nyttig; maaske burde man ogsaa noget udførligere indlade sig paa en enkelt Orden af indenlandske Pattedyr, Fugle eller Fiske. Men med en saadan Behandling af Naturhistorien maa jeg tro, at der vistnok bliver Rum for noget Kemi og Fysiologi, hvilke Fags Optagelse under Naturhistorien jeg paa det Bedste maa anbefale. Saadant ligger maaske ogsaa i Kommissionens Tanke, idet den foreskriver, at der under Repetition af det naturhistoriske Kursus i 6te Klasse skal tages Hensyn til de tre Naturrigers gjensidige Betydning for hinanden, og idet Kommissionen optager Kemi som Stof under Naturlære i 5te Klasse. Men foruden at det antagelig vilde skade Undervisningen i Fysik, om man af dennes knapt tilmaalte Timetal skulde anvende en Del til Kemien, maa jeg tro, at Kemien bør knyttes nærmere til Naturhistorien, at den desaarsag rettest faar sin Plads under dette Fag, og navnlig at den bør flyttes til et tidligere Skoletrin. Jeg maa sige, at jeg kjender intet Middel saa kraftigt til at vedligeholde Barnets Interesse for en gjennem flere Aar varende naturhistorisk Undervisning som det, at man snareste muligt gjør det bekjendt med Fysiologiens og altsaa ogsaa med Kemiens Hovedsætninger. Jeg har under min tidligere Lærervirksomhed ikke været tilstrækkelig opmærksom paa denne Sag; men den Erfaring, jeg i de senere Aar har vundet, er saadan, at jeg med Beklagelse skulde imødese en Undervisningsplan, der lagde Hindringer i Veien

for eller maaske endog udelukkede Kemi og Fysiologi fra den tidligere naturhistoriske Undervisning. Særlig for Mineralogiens Vedkommende maa jeg tro, at det vil være en Feil, om man paabegynder samme uden at kunne støtte sig til nogen kemisk Indsigt hos Eleverne.

I Overensstemmelse hermed skal jeg tillade mig at bringe følgende naturhistoriske Undervisningsplan i Forslag.

Maalet fastsættes som af Kommissionen foreslaaet.

2den Klasse. Som af Kommissionen foreslaaet.

3die Klasse. Ligesaa.

4de Klasse. Schematisk Oversigt over en eller flere Rækker af Dyreriget. Af Kemi gjennemgaaes under stadig Benyttelse af Experimentet de vigtigste Grundstoffer, endvidere Luften og Vandet samt nogle af de i Hverdagslivet hyppigst forekommende uorganiske Salte.

5te Klasse. Kemien repeteres; Eleverne bibringes derunder Kjendskab til de vigtigste Sten- og Bergarter samt til Dyre- og Plantefysiologiens Hovedsætninger.

6te Klasse. Som af Kommissionen foreslaaet.

Kommissionen sætter den fysiske Geografi som Hovedfaget, der væsentlig bestemmer det Omfang, hvori de øvrige naturvidenskabelige Fag skulle indtræde i Skolens Undervisning, dog med et Forbehold for Fysikens Vedkommende, idet den i Latingymnasiet krævet Stoffet til de mathematiske Opgaver „ofte" hentet fra den i Fællesskolen meddelte Undervisning i Fysik. I sine øvrige Udtalelser udvikler derhos Kommissionen nærmere Fysikens Betydning for Fællesskolen, og er det saa langt fra, at jeg undervurderer denne Betydning, at jeg tvertimod sætter Fysiken meget høit ikke alene som Understøttelsesfag for Geografi og Mathematik, men ogsaa som selvstændigt Dannelsesmiddel, dog kun — vel at mærke — naar Faget foredrages efter en experimental-mathematisk Methode. Giver man Slip paa en saadan, saa maa jeg tro, at man faar Tid nok til at fortælle og vise Børnene, hvad de af Fysiken med Nytte kunne tilegne sig, under Geografi-Undervisningen, ialfald naar denne forøge-

des med en ugentlig Time*). Dette er imidlertid et Trin i den fyſiſke Undervisning, hvortil jeg haaber, at ogſaa vort Lands Almueſkole inden føie Tid vil hæve ſig (paa Kongsbergs Almueſkole er man allerede i Færd med at beſtige det); det kan i og for ſig være godt nok; men jeg ſkulde ikke raade den høiere Skole til at blive ſtaaende paa ſamme. Efter den her ved Skolen vundne Erfaring maa jeg ubetinget erklære mig for, at Fælleskolen for Fyſikens Vedkommende haandhæver den mathematiſke Methode, der danner en rationel Opgaveregnings Forudſætning. For at imødegaa den mulige Indvending, at den paaberaabte Erfaring er altfor enkeltſtaaende, ſkal jeg tillade mig at citere en Del af Fortalen til en Opgaveſamling, ſom i 1856 (eller 1850) er udgivet af Dr. Fliedner „Hauptlehrer“ ved Realſkolen i Hanau:

„Man gelangt heutigen Tags mehr und mehr zu der Einſicht, daß der phyſikaliſche Unterricht in der Schule nicht auf Vortrag und Experiment ſich beſchränken dürfe, ſondern von Uebungen begleitet ſein müſſe, die das Gegebene und Entwickelte erſt recht zum Eigenthum des Schülers machen und in ſich frei und lebendig darin bewegen laſſen. Dem Verſäumen ſolcher Uebungen iſt es mehrentheils zuzuſchreiben, daß die Ergebniſſe des phyſikaliſchen Unterrichts dieſem ſelbſt noch nicht überall diejenige Stellung und Anerkennung erworben haben, welche ihm nicht etwa bloß wegen ſeiner ſogenannten praktiſchen Nützlichkeit, ſondern weſentlich auch um ſeiner geiſtbildenden Kraft willen gebühren.“

Til nærmere Belysning af den ved Kongsbergs Middel- og Realſkole brugte Fremgangsmaade ved Undervisningen navnlig i Fyſikens mekaniſke Del hidſættes de ved Hovedexamina i 1863 og 1865 til ſkriftlig Beſvarelſe givne Opgaver i Fyſik og Regning.

---

*) Se Adjunkt K. Petterſens Afhandling Side 52 i Program fra Tromsø Skole for 1860.

Ved Hovedexamen i 1863.

No. 1. Hvor høit er et Taarn, naar en Sten behøver 4 Sekunder for at falde fra dets øverste Punkt, til Jorden? (Luftmodstand sat ud af Betragtning.)

No. 2.

En Mur ABCD har rektangulært Tværsnit. AB = 12', AD = 5'. En Kubikfod af Muren veier 120 Pund. Friktionskoeff. for Bevægelse langs Grunden er 0,7. Vil Muren taale, at Vandet paa dens ene Side stiger til dens øverste Kant? Man undersøger, saavel om Muren vil skydes ud, som om den vil vælte om sin Nederkant.

No. 3. En Dykkerklokke har Form af en Cylinder, hvis Høide er 8', og hvis Grundflades Diameter er 3 Alen (indvendigt Maal). Barometerstanden ved Vandspeilet er 29 Tommer. Kviksølvets specif. Vægt er 13,6. Hvor dybt under Vandspeilet maa Klokken sænkes, for at Vandet skal stige en Fod op deri?

Ved Hovedexamen i 1865.

No. 1. Træghedsradien for en ret Cylinder med Hensyn til Axen er Grundfladens Radius multipliceret med $\sqrt{\frac{1}{2}}$. En 300 Pund vægtig Slibesten har 4 Fods Diameter og dens Taps Periferi er 6 Tommer. Friktionskoeff. for Tappen er $\frac{1}{8}$. Slibestenens Periferi har 5 Fods Hastighed. Hvormange Omdreininger vil den gjøre efter Drivkraftens Ophør?

No. 2. En oventil aaben parallelepipedisk Træskasse er 10' lang, 5' bred og 4' dyb udvendigt Maal; Planketykkelsen er 2"; 1 Kubikfod Træ veier 50 Pund. Hvor dybt vil Kassen synke i ferskt Vand, naar den lastes med 28 Skippund?

No. 3. I Bunden af et 9' høit Kar, der stadigt holdes fyldt med Vand, aabnes et rundt Hul af 1" Diameter. Hvormeget Vand strømmer ud i Sekundet, naar Udløbskoeficienten er 0,62?

Det maa forøvrigt mærkes, at det i Regelen iagttages, at

de skriftlige Opgaver, som forelægges ved Examina, vælges blandt dem, som i Aarets Løb ere regnede af Eleverne.

For det Tilfælde, at Kommissionen maatte kunne gaa ind paa de fremsatte Anskuelser med Hensyn til Undervisningen i Fysik, skal jeg tillade mig at henlede Opmærksomheden paa, at at 3 ugentlige Undervisningstimer i Fællesskolens to øverste Klasser turde vise sig at være noget knapt, og skulde jeg raade til, at man gav Faget 4 Timer ugentlig. Endelig har jeg med Hensyn til den Omstændighed, at den af mig anbefalede Methode vil skaffe Eleverne en Del Hjemmearbeide i Form af Opgaveregning, at sige, at naar man ved vor Skole har givet Eleverne et temmelig stort Antal Opgaver (indtil 150 Stykker om Aaret) til Besvarelse hjemme, saa har dette tildels havt sin Grund deri, at man har maattet diktere større Partier af Læren; naar saadan Dikteren formedelst Fremkomst af hensigtsmæssige Læreboger kan bortfalde, vil naturligvis en stor Del af Opgaveregningen kunne foregaa paa Skolen. For min egen Skyld være det mig ogsaa paa dette Sted tilladt at bemærke, at jeg ikke gjerne skulde se, at man antog et af mig i et Skoleprogram for 1856 leveret Afsnit af den mekaniske Fysik for at være Andet end et Udtryk for en yngre Lærers gode Villie; vi benytte det vistnok endnu hos os, men med væsentlige Forandringer og Tillæg.

I Overensstemmelse med de fremsatte Anskuelser, skal jeg tillade mig at foreslaa følgende fysiske Undervisningsplan for Fællesskolen, idet jeg bemærker, at hvad jeg foreslaar, i det Hovedsagelige er det, som foredrages i Kongsbergs Middel- og Realskoles 2den Realklasses toaarige Kursus:

Ved fuldendt Kursus i Fællesskolen bør Eleven besidde et gjennem Betragtning af Experimenter og rationelt fremskridende Regning af Opgaver erhvervet Kjendskab til de Naturforhold, der enten have en stor Betydning for Jordens fysiske Tilstand, eller ere af større Vigtighed for det praktiske Liv,

5te Klasse. (4 Timer). Undervisningen i Fysik begynder med en almindelig Betragtning af de gasformige, flydende og faste Legemers Beskaffenhed. Forelobig omhandles Tyngden.

Tyngdepunktet, Vandets Tryk, Luftpompen, Mariottes Lov, Barometeret og Kræfternes Parallelogram.

Læren om Varmen. Kvikſølv- Alkohol- og Luftthermometret. Smeltning og Frysning. Kogning og Kondenſation. Forandringer i Kogepunktet. Vanddampens Egendommeligheder. Diffuſion og Fordunſtning. Luftens Fugtighedsgrad. Varmens Forplantning ved Straalning og Ledning. Specifik Varme. Varmekilderne og efter Omſtændigheberne: Varmens mekaniſke og Arbeidets thermiſke Ækvivalent.

Læren om Magnetismen og Elektriciteten. Hypotheſen om de to magnetiſke Fluider. Deklination og Inklination. Magnetkraftens Afhængighed af Afſtanden. Hypotheſen om de to elektriſke Fluider. Elektricitet ved Fordeling. Elektricermaſkinen. Leydenerflaſken. Lynet og Lynafleberen. Berøringselektricitet. Den elektriſke Strøm ſamt dennes fyſiologiſke, thermiſke, optiſke, kemiſke, elektro-dynamiſke og magnetiſke Virkninger. Voltameteret, Galvanometeret og Tangensbourſolen. Induktion. Ledningsmodſtand. Den Ohmſke Lov. Afledning (Strømdeling). Konſtante Elementer. Henſigtsmæsſigſte Opſtilling af et galvaniſt Batteri. Elektriſk Telegraf. Thermoſtrømme.

I Regelen gives mindſt 1 Opgave ugentlig til Beſvarelſe hjemme.

6te Klaſſe. (4 Timer). Læren om Lyden. Herunder gjennemgaaes kun Hovedfremſyningerne (Lyd, Tone, Echo) og deres Aarſager.

Læren om Lyſet: Reflektion. Brydning. Oplosningen af det hvide Lys. Theorien for Kikkerten og Mikroſkopet.

Mekanikens Hovedregler om Ligevægt og Bevægelſe, anvendte paa faſte, flydende og gasformige Legemer. Bevægelſe. Kraft. Ligeſtore Kræfter. Vor Kraftenhed er 1 Pund. Træghed. Ensformig Bevægelſe. Haſtighed. Jævnt accelererende Bevægelſe. Frit Fald i lufttomt Rum. Jævnt retarderende Bevægelſe. Haſtighedernes Parallelogram. Accelerationernes Parallelogram. Et udkaſtet Punkts Bane i lufttomt Rum. Normalacceleration. Ligeſtore Maſſer. Vor Maſſeenhed er den Maſſe, ſom ved at paavirkes i 1 Sekund

af Kraften 1 Pund faar Hastigheden 1 Fod. En (konstant) Krafts Arbeide, naar den virker paa et materielt Punkt, som bevæges i Kraftens Retning. Levende Kraft. Sammensætning og Opløsning af Kræfter, som angribe et materielt Punkt. Sammensætning af Kræfter, som ligge i samme Plan og angribe forskjellige Punkter af et Legeme. Dreiningspar i samme Plan og i fast forbundne parallele Planer. Tyngdepunktet for den rette Linie, Cirkelbuen, Trianglet, Parallelogrammet, Prismet, Pyramiden samt for regulære Planfigurer og Legemer. En Krafts Arbeide, naar Angrebspunktet ikke bevæger sig i Kraftretningen. De enkelte Maskiner. Friktion, Tougstivhed og Luftmodstand. Træghedsmoment. Centrifugalkraft. Bevægelse paa Skraaplan. Den mathematiske og den fysiske Pendel. Legemers Stød. Vædskers og Gasers Tryk. Vædskers og Gasers Bevægelse i Rør. Vands Bevægelse i aabne Render. Endvidere kan efter Omstændighederne gjennemgaaes Forplantningen af en livløs Motors (Vands eller Damps) Arbeide gjennem Receptoren til en simpel Arbeidsmaskine (Kværn eller Sag).

I Regelen gives mindst 1 Opgave ugentlig til Besvarelse hjemme. Endvidere skal det være tilladt saavel i 6te som i 5te Klasse at benytte en Del af de til Regning og Geometri henlagte Timer til Fysik, saafremt saadant ikke viser sig at være til Hinder for at naa det for de fornævnte Fag foreskrevne Maal.

Anmærkning. Jeg søger at haandhæve Brugen af norsk Maal og Vægt under den fysiske Undervisning, fordi jeg maa antage, at Børnene ville have meget lettere for at omgaaes med de fra Hjemmet medbragte og i Regelen nogenlunde præciserede Begreber, Fod og Pund, end med Franskmændenes Meter og Gram. Det vil sees, at jeg har opført 4 ugentlige Timer til Fysik i begge Klasser, og jeg maa tro, at den ene af disse Timer for Engelskliniens Vedkommende uden Skade kan tages fra Frihaandstegningen. Jeg skal kun gjøre opmærksom paa, at medens Kommissionen lader det i Fælleskolen til Frihaandstegningen henlagte ugentlige Timetal gaa henholdsvis efter Tallene 2, 2, 1, 0, 0, 0 for Latinlinien, lader den det gaa efter Tallene 2, 2, 1, 1, 2, 2 for Engelsklinien. For Latinliniens

Vedkommende turde Kravet blive vanskeligere at fyldestgjøre, men jeg maa ikkedestomindre fremsætte det. Muligheden for, at man ogsaa ved 3 ugentlige Timer i Fysik vil kunne naa det af mig opstillede Maal, skal jeg vistnok ikke benægte; den stiller sig endog for mig som Sandsynlighed, ifald det maatte vise sig, at Tilladelsen til at benytte en Del Regnetimer til den fysiske Undervisning kan bruges i nogen større Udstrækning.

Kongsberg den 10de Marts 1866.

Ærbødigst
B. Sarlid.

Adjunkt Saregaards Votum.

Ifølge den af Hr. Rectoren til Undertegnede stilede Anmodning om at overveie det af den ved Kgl. Resolution af 14de Februar og 28de April f. A. nedsatte Kommission udarbeidede Forslag til Ordning af Religionsundervisningen i den vordende Fællesskole og i Tilfælde af Meningsforskjel fremsætte Forslag til Forandring derved, skal jeg tillade mig ærbødigst at bemærke Følgende.

Kommissionen anser der rigtigt, at den dogmatiske Undervisning saavelsom den bibelhistoriske, forsaavidt disse Fag knyttes til bestemte Lærbøger, afsluttes i Fællesskolen. Undertegnede deler den Anskuelse, men ser ingen Mulighed for paa en tilfredsstillende Maade at naa dette Maal med det af Kommissionen foreslaaede Antal Timer til Religionsundervisningen. For med nogenlunde Grundighed at naa det opstillede Maal, maa der efter min Overbevisning indrømmes dette Fag idetmindste en Time ugentlig foruden de foreslaaede 2 i 3die Klasse, selv om det ikke kan ordnes paa anden Maade end ved at lægge en Time til de foreslaaede 30 Undervisningstimer om Ugen. Vel er det saa, at den væsentligste Kristendomskundskab burde meddeles Barnet i Hjemmet, og hvor dette naturlige Forhold finder Sted, der vil den af Kommissionen opførte Undervisningstid vistnok være tilstrækkelig; men det virkelige

Forhold svarer i dette Stykke neppe saa almindeligt til det naturlige, at man tør bygge paa det Sidste som Regel. Eleverne trænge, indtil de have naaet 12 à 13 Aars Alderen, til saamegen mundtlig Veiledning og ere saalidet istand til selvstændigt Arbeide, ligesom der uafbrudt maa arbeides igjennem saameget Nyt, at det formenes at være af høieste Vigtighed, at Religionslæreren hveranden Dag kommer Disciplen til Hjælp paa dette Alderstrin.

En anden vigtig Grund til den paapegede Forsegelse i Timetallet for 3die Klasse formener jeg at ligge deri, at ikke saa faa af Fællesskolens Elever ville gaa over i en Livsstilling, før de have naaet den for Fællesundervisningens Afslutning satte Alder*). Kommissionen har Side 89, II ogsaa antydet dette, og dannet en Afsats ved Enden af 4de Klasse. „Men i de Fag, hvor en saadan Anordning vilde blive til Hinder for Skolens endelige Undervisningsmaal, har man betragtet Hensynet til de Elever, der forlade Skolen før dens Endepunkt, som det underordnede Hensyn," tilføier Kommissionen. Undertegnede kan dele den Anskuelse for de øvrige Fags Vedkommende, men hvad Religionsundervisningen angaar, forekommer det mig at være tilstrækkelige Grunde for at tage Hensyn til den Klasse Elever, hvortil her sigtes, og det saameget mere som jeg tror, at Religionsundervisningen kan ordnes saaledes, at man kan ramme de Elevers Tarv, der forlade Skolen paa et lavere Trin, bedre end ved den af Kommissionen foreslaaede Ordning, uden at skade Undervisningen i det Hele. De allerfleste Elever, der forlade Fællesskolen før dens Afslutning for at slaa ind paa en Livsstilling, ville konfirmeres, enten medens de endnu frekventere Skolen eller strax efter Udtrædelsen deraf. Lovgivningen tillader et Barns Konfirmation ved det fyldte 14de Aar, altsaa i 5te Klasses Alderstrin. Indtegningen til Konfirmationen kunde saaledes indtræde i 4de Klasse. Nu synes det være et billigt Krav til Skolen, at Eleven er saaledes forberedt til den endelige Konfirmationsundervisning,

*) Jeg tænker her især paa de Elever, der vælge Sømandslivet, hvor det netop gjælder om at begynde tidligt.

at han uden Overanstrængelse kan følge med den mere overſigtsviſe og ſammenhængende Undervisning, ſom meddeles ved den afſluttende Forberedelſe til Konfirmation. Men dette vil neppe kunne ſke, medmindre baade den paapegede Time i 3die Klaſſe indrømmes, og Læsningen af den dogmatiſke Lærebog, — hvis fuldſtændige Gjennemgaaelſe Præſterne i Regelen kræve, — paabegyndes i 2den Klaſſe, ſamt at den ſtørſte Del af Bibellæsningen, navnlig Gjennemgaaelſen af Søndagstexterne lægges til de to øverſte Klaſſer. Hermed vil være vundet, at den Klaſſe Elever, hvorom Talen er, faar den nødvendigſte Kriſtendomskundſkab før Indtegningen til Konfirmation. og Bibellæsningen, — ſom vel ikke udelukkende, men dog hovedſagelig ſynes at burde lægges til Fællesſkolens 2 øverſte Klaſſer, — ſaavelſom Forklaringen af det Lærte vil falde langt lettere og være mere frugtbringende, naar Eleven har erhvervet ſig et fikkert Grundlag ſaavel i Troeslæren ſom i den bibelſke Hiſtorie.

Hvad Gjennemgaaelſen af Søndagstexterne angaar, tror jeg, at denne Del af Religionsundervisningen i ethvert Fald bør henlægges til Fællesſkolens øverſte Klaſſer. Jeg gaar nemlig ud fra, at der ved „Gjennemgaaelſen" af disſe ikke blot menes, at de i ſæregen Grad egne ſig til belærende Bibellæsning og opbyggelige Betragtninger. Meget mere maa Henſigten med deres Gjennemgaaelſe i Skolen være at ſætte Eleverne ind i og bringe til deres Bevidſthed Kirkens Budſkab til ſine Lemmer om Frelſens ſtore Kjendsgjerninger og Betingelſerne for, at Menigheden ſkal høſte Velſignelſe deraf, ſaavelſom at paaviſe Menighedens ethiſke Livsudvikling i det Hele. Men til med nogenlunde Klarhed at indſe dette hører mindſt en Modenhed og et Kundſkabsforraad ſom det, der findes paa 5te og 6te Klaſſes Alderstrin.

Den væſentligſte Forſkjel mellem Kommisſionens og min Fordeling af Undervisningsſtoffet vil ſaaledes ligge foruden i den antydede tidligere Paabegyndelſe med Forklaringen (i 2den Klaſſe) iſær i, at jeg vil have den dogmatiſke Undervisning længere fremſkreden ved Udgangen af 4de Klaſſe — efter Kommisſionens Ordning forekommer det mig desuden, at 5te Klaſſe

er overlæsset med dogmatisk Stof, da den har lagt omtrent den halve Del af Lærebogen derhen — samt at Bibellæsningen hovedsageligen henlægges til 5te og 6te Klasse.

Efter disse mere antydende end begrundende Forbemærkninger tillader jeg mig at foreslaa følgende Fordeling af Undervisningsstoffet i Religion for Fællesskolen:

Maalet som af Kommissionen foreslaaet.

1ste Klasse. 3 Timer. Bibelhistorie som efter Kommissionens Forslag.

Katekismen læses ud.

Et Udvalg af Salmer.

2den Klasse. 3 Timer. Bibelhistorie som hos Kommissionen.

Pontoppidans Forklaring:

enten 1ste Parts 1ste Tavle eller 2den Parts 1ste Artikel.

Et Udvalg af Salmer.

3die Klasse. 3 Timer. Bibelhistorie: den gamle Pagts Historie læses ud.

Forklaring:

enten 1ste Parts 2den Tavle og 2den Parts 1ste og 2den Artikel eller 2den Parts 2den Artikel og 3die Artikel i dens Hovedmomenter samt 1ste Parts 1ste Tavle.

4de Klasse. 2 Timer. Bibelhistorie til „Palmesøndag" (80 Sider).

Forklaring:

enten 2den Parts 3die Artikel og Indledning til 3die Part eller 1ste Parts 2den Tavle, 2den Parts 3die Artikel fuldstændig og Indledning til 3die Part.

5te Klasse. 2 Timer. Bibelhistorien læses ud, Forklaringen ligesaa. Her gjennemgaaes Søndagstexterne for Festhalvaaret.

6te Klasse. 2 Timer. Bibelhistorie og Forklaring repeteres. Her gjennemgaaes Søndagstexterne for Kirkeaarets festløse Del.

Endelig skal jeg tillade mig at bemærke, at „Pontoppidans Forklaring" maaske burde ombyttes med „Pontoppidans Forkla-

ring eller en anden for Konfirmationsundervisningen autoriseret Lærebog i Troes- og Sædelæren." (Cf. den bestaaende Normalplans § 4 B).

Kongsberg den 23de Februar 1866.

Ærbødigst
A. Saxegaard.

Norſke

Univerſitets- og Skole-Annaler.

Udgivne

af

Univerſitetets Secretair.

Tredie Række.

VIII.

Chriſtiania.
Trykt og forlagt af Brøgger & Chriſtie.
1867.

Indhold.

	Pag.
Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.	
VI. Universitetets Erklæringer.	
a. Fra det historisk-philosophiske Facultet	1—38.
b. Fra det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet .	38—84.
Det Kgl. Norske Frederiks Universitets Aarsberetning for Aaret 1865. Meddeelt af Univ.-Secretairen	85—138.
Universitetets Budget for Treaaret 1866—1869 . . .	139—164.
Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.	
VI. Universitetets Erklæringer.	
c. Fra det theologiske Facultet	165—168
d. Fra det medicinske Facultet	168—169.
e. Fra det juridiske Facultet	169—170.
Særskilt Votum af Prof. L. M. B. Aubert . .	171—172.
f. Fra det akademiske Collegium	172—173.
Om Studietidens Varighed	174—181.
Om Overlæsselse i de lærde Skoler (Kirke-Departementets Circulairskrivelse, de lærde Skolers Erklæringer).	183—314.
Extract Gjenpart af Fundats af 9de Novbr. 1811 for den Grevelige Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse . .	315—316.

Anhang.

Det Kgl. Norske Frederiks Universitets Matricul for Aaret 1866. (Af Udgiveren)	1—35.
Et Ophold ved Universitetet i Upsala. Indberetning til det akad. Collegium for det Kgl. Reisestipendium, fra Cand. jur. Ernst Motzfeldt	1—30.

Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.

(Fortsættelse fra VII Bind).

VI. Universitetets Erklæringer.

a. Fra det historisk-philosophiske Facultet,

dateret 15de Juni 1866.

(Underskrevet af: C. A. Holmboe. L. C. M. Aubert. C. R. Unger. P. O. Schjøtt. M. J. Monrad. Sophus Bugge. O. Rygh. J. B. Broch. Ludvig Kr. Daa. J. A. Friis.)

Ved Skrivelse af 28de Dec. f. A. har det ærede Collegium opfordret dette Facultet til at afgive Betænkning over Skolecommissionens Forslag til Omorganisation af vort høiere Skolevæsen.

Facultetet har i denne Anledning, efterat have discuteret Forslagets Hovedpuncter, nedsat en Commite, bestaaende af Dhrr. Professor Monrad og Lectorerne Daa og Schjøtt med det Hverv at redigere Facultetets Betænkning. Committeens Reduction er saalydende:

1. Om Skolens Forhold til Universitetet i Almindelighed.

Man har forlangt vor Betænkning over det Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen, der er udarbeidet af den dertil ved kgl. Resolution nedsatte Commission.

Vi have imidlertid anseet det for vor Opgave væsentlig kun at udtale os over den Side af denne Skoleplan, der berører Universitetet, eller med andre Ord kun forsaavidt Skolen kan betragtes som en Forberedelse til det academiske Studium.

Men netop denne Side troe vi ogsaa saameget mere at burde fremhæve, som vi finde, at den af Commissionen er forholdsviis lidet paaagtet.

Den hele paatænkte Reform sees ikke i mindste Maade at være motiveret ved noget Hensyn til Universitetets eller det academiske Studiums Tarv, men som det synes nærmest kun af økonomiske Grunde samt af det Øiemed at give Realskolen, der hidtil ikke har svaret til de dertil knyttede Forventninger, et fornyet Fremstød.

Heller ikke finder man noget Maal opstillet for Skolen, der afhænger af hvad Universitetet kan eller bør kræve. Der haves kun for Øie en Kundskabskreds, som ansees for nødvendig for en vis Dannelse, saadan som maaskee Livet eller ialfald visse Livsstillinger synes at fordre, medens Commissionen neppe engang synes at have opkastet sig noget Spørgsom det academiske Studiums særegne Art og om de deraf flydende Betingelser for med Frugt at kunne deeltage deri.

Vistnok forudsættes, at denne Dannelse i visse Tilfælde skal faae sin Afslutning ved Universitetet, men ikke paa en saadan Maade, at man skjønner, hvad Universitetet egentlig skal udrette og hvorfor ikke Skolen kan bringe Sagen tilende. I altfald faaer Universitets-Studiet kun Udseendet af et Slags supplerende, igrunden mere eller mindre uvæsentlig, Tilgift til Skole-Undervisningen og forholder sig ingenlunde til denne som Øiemed.

Derfor viser der sig ogsaa saa langt fra nogen Bestræbelse for at indrette Skolen efter Universitetets Betingelser, at den foreslaaede Ordning af Skolen meget mere gjør Regning paa, at Universitetet i væsentlige Puncter retter sig efter den. Skolen skal altsaa bestemme Universitetet, ikke omvendt. Ikke alene skulle de hidtil gjældende Grundbetingelser for Adgang til Universitetet undergaae en radical Forandring og saaledes den hele Basis for det academiske Studium omveltes, men ogsaa Organisationen af Universitetets eget Lærecursus, navnlig hvad den saakaldte Andenexamen angaaer, forandres for at bringes i Overensstemmelse med den foreslaaede Skoleplan

og det Maal, som Skolen uafhængigt sætter sig selv. Idet saaledes Dannelsens Tyngdepunct er lagt i Skolen, ikke i Universitetet, er det consequent, at den sidste Forandring ogsaa bestaaer i en Forkortelse af Universitets- og en Forlængelse af Skolebanen.

Vi troe at Commissionen her idethele er inde paa en urigtig Vei og navnligen miskjender Universitetets og det academiske Studiums Betydning. Vi anse det for klart, at den Skole, der med Føie skal føre til Universitetet, ogsaa maa søge sit Maal heri og i det Væsentlige bestemmes heraf. Denne Skole har saaledes ikke sit Maal i sig selv og maa ikke tilsigte at gjøre sine Disciple færdige, give dem en afsluttet, i sig selv fuldendt Dannelse, men tvertimod kun bringe dem saa vidt, at de ved Universitetet selv med Føie kunne fuldende sin Dannelse. Dette er denne Skoles Maal, der altsaa bestemmes af Universitetet; kun Midlerne, hvorved det naaes, bliver Skolens Sag.

Derimod kan der vel gives en anden Skole for dem, der ville undvære Universitetet og ligefra Skolen gaae over i det praktiske Liv. Den har vistnok ganske anderledes sit Maal i sig selv og maa, hvad theoretisk Almeendannelse angaaer, søge at gjøre sine Disciple færdige, saaat Livets Praxis selv nu kan gjøre Resten. Men denne, — man kalde den nu Realskole eller hvadsomhelst — maa ikke forvexles med den, der skal danne Indgangen til Universitetet, hvis Opgave er væsentlig anderledes betinget.

Med eet Ord: Realskole-Dannelsen er en (i theoretisk Henseende) færdig, afsluttet Dannelse, den lærde Skoles er noget i sig selv Ufærdigt, der væsentlig har sin Betydning som Forberedelse til det paafølgende høiere Studium.

Men Forberedelsen maa naturligviis bestemmes efter det, der skal forberedes, ikke omvendt. Eller med andre Ord, den academiske Dannelses Tyngdepunct ligger i Universitetet og ikke i Skolen.

Hvilken Art eller Grad af Dannelse, der skal ansees for nødvendig for at danne Adgang til Universitetet, bliver saale-

des væsentlig et Universitets-Spørgsmaal. Og naar Commissionen i denne Henseende vil gjøre store endog principielle Forandringer, saa gaaer dette ikke blot ud paa „en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen," men i Virkeligheden paa en Omordning af Universitets-Væsenet, der, naar den ikke skal skee i Blinde, forudsætter Erfaringer og Overbeviselser, til hvilke man i Commissionens leverede Arbeide savner ethvert Spor.

Vi sigte her navnlig til Commissionens Forslag om at forlade det hidtilgjældende Princip, ifølge hvilket en classisk Forbannelse ansees som et væsentligt og nødvendigt Grundlag for det academiske Studium, et Forslag som Commissionen i engang har fundet sig besøiet til at motivere. Og dog er dette Forslag saa radicalt, at dets Antagelse vilde gjøre Universitetet til en ganske anden Indretning, idet det kommer til at staae paa en anden Basis. Thi det er idetfald en Kjendsgjerning, at Universiteterne hidtil overalt have været byggede paa den classiske Grundvold, og de Undtagelser, man kan paavise fra denne Regel, ere deels saa faa, deels saa nye, at de — historisk talt — ikke kunne komme i Betragtning.

At det nu maa være en betænkelig Sag at ville forrykke et saa almindeligt og dybt rodfæstet historisk Forhold, synes temmelig indlysende. Saadanne Ting river man ikke gjerne uden Nødvendighed ved, selv om man for Øieblikket ikke er ganske paa det Rene angaaende deres Henfældighed. Thi denne pleier at ligge dybere, end man under Sysselen med Dagens Anliggender ofte bliver vaer. Og dobbelt betænkeligt er det for et enkeltstaaende Universitet i en liden Nation som vor, at fjerne sig fra den almindelige europæiske Basis. Et Universitet er den Indretning, der mindst af alle kan isoleres; det skal jo fortrinsvis tjene til at sammenknytte vort Folks Dannelse med den almindelige europæiske Videnskabelighed; det skal staae i Vexelvirkning med andre Landes Universiteter og maa, naar det nogensinde skal forsvare sin Plads, i det Væsentlige staae paa samme Fod som de. Medens naturligvis i det Enkelte og navnlig i Administrationens Maskineri mange Forskjelligheder kunne og

skulle finde Sted, og hvert Folk eller endog hvert Universitet kan gaae sin egen Vei, maa netop Dannelsens almindelige Standpunct og Forudsætninger i Hovedsagen være eens. Saalænge derfor Europas store Cultur-Nationer ikke have forladt det classiske Grundlag for Universitets-Dannelsen, kunne vi ikke godt gjøre et saadant Experiment uden at udskrive vort Universitet af Universiteternes Række, hvilket vistnok i mange Henseender vilde være ilde betænkt.

Vistnok har de classiske Studiers Betydning overhoved været meget omtvistet og Forhandlingerne herom udgjøre en heel Literatur. Men at denne Sag nu skulde være saa uddebatteret og navnlig til en saadan Seier for den anticlassiske Retning, at man nu med nogenlunde Beføielse skulde skride til en Omstyrtning af det Bestaaende, turde det være yderst overilet at paastaae. Og til blot at anstille Experimenter med er Sagen for vigtig. Ogsaa kan man bemærke, at de væsentligste Tvivl mod de classiske Studiers Betydning mere betragte dem i Forhold til Livets umiddelbare Krav og et her formeentlig gjældende Begreb om Almeendannelse, end de just berøre Forholdet til Universitetet og det academiske Studium, saa at hine Indvendinger mod det classiske Studium i Grunden med ligesaa megen Føie gaae ud over Universitetet idethele som en almindelig Dannelses-Anstalt. Consequentsen leder ikke saameget til at betvivle eller benegte Classicitetens Vigtighed som Grundvold for Universitets-Studiet, som snarere til at betvivle dettes Nødvendighed overhoved. Hvad skal det academiske Studium — i dets Eiendommelighed — til? Kan ikke Skolen alene bringe den Unge saa vidt, at han fra denne gaaer lige over i det praktiske Liv, eller dog til det specielle Fagstudium, der er dettes nærmeste Betingelse?

Paa et saadant Standpunct synes Commissionen egentlig at stage. Universitetet gaaer ingenlunde som et væsentligt Moment ind i dens Beregning. Den vil ikke forberede til Universitetet, men snarere gjøre dette forholdsviis overflødigt.

Da Commissionen som sagt ikke med en Tøddel har søgt

at begrunde sin Anskuelse af Universitets-Dannelsens Betydning eller dens Forhold til den classiske Forberedelse, ere vi saameget mindre opfordrede til at indlade os paa et udførligt Forsvar for den modsatte. Navnlig tillade vi os her at forudsætte, at man ialfald indtil Videre endnu vil beholde et Universitet som en høiere Dannelses-Anstalt og skulle blot fremsætte et Par Bemærkninger, sigtende til at oplyse den nøie Forbindelse af Universitets-Ideen med den classiske Fordannelse.

Sagens historiske Side have vi alt berørt. Forresten bemærke vi, at vi betragte Universitetet væsentlig under Eet som en almeenvidenskabelig Indretning og det academiske Studium efter dets almindelige Idee. Vi anse det for urigtigt at tænke sig Universitetet sønderlemmet i et Antal Specialskoler og saa stille Spørgsmaalet for hver enkelts Vedkommende, om man for at blive Jurist, Theolog, Mediciner o. s. v. specielt behøver classisk Fordannelse. Thi hvad der ved denne Anatomeren bliver borte under Hænderne, er netop det frie academiske Studium, der væsentlig ikke beroer paa et Fag, men paa et Standpunct og en Methode.

Universitets-Dannelsen maa ligeoverfor Skolen væsentlig charakteriseres som fri Selvdannelse. Der gaaes ud fra, at den Unge, naar han først har naaet et vist Modenheds-Trin og visse uundværlige Forkundskaber, bedst baade supplerer sit Kundskabsforraad og især udvikler sin Erkjendelse og sin Overbeviisning ved at overlades til sig selv og blot henvises til selv at øse af den menneskelige Erkjendelses Kilder. For den academiske Borger ligger Videnskabens Rige udstrakt; han skal kunne vende sig, hvorhen han vil, og søge den Belærelse, hvortil han selv føler Trang. Han forefinder en Kreds af Lærere, der selv skulle være selvstændige Forskere; han kan høre, hvem han vil og hvormeget han vil, og deres Foredrag skulle ikke — som paa Skolen — væsentlig gaae ud paa, at meddele Resultater, men idet de stedse gaae til Kilderne, anspore til at følge den samme Vei. Hvo der hertil mangler Evne, er ingen ret Tilhører af et academisk Foredrag, er ikke istand til Medforskning, men maa endnu henvises til Skolen for at lære.

Hvad udfordres altsaa, for at den Unge med Foie skal kunne begynde et academisk Studium? Ikke en færdig alsidig Kundskabskreds, ikke en encyclopædisk Oversigt over alle Videnskabers Resultater. En saadan vil snarere være til Skade, idet den medfører en vis for tidlig Modenhed og dæmper Forskerdriften. Ikke engang af dem, der have fuldendt sin academiske Bane, skal man fordre, at de ere inde i alle Videnskaber og vide saa at sige Besked om alle Ting.

Meget mere skal man ønske, at En erhverver Kundskaber i en Retning, en Anden i en anden, saaat de gjensidig supplere hinanden og Samfundet idethele kommer i Besiddelse af et alsidigt Kundskabsforraad. Ved Universitetet skal dette nogenlunde overlades til Tingens naturlige Gang. For at Udviklingen ikke idethele skal blive eensidig, eller dog falde formeget fra hinanden, udfordres for den academiske Borger væsentlig to Betingelser: 1) deels fra Begyndelsen en *alsidig Bevægelighed* d: et saadant Standpunct og saadanne Forkundskaber, at han med nogenlunde Lethed og uden videre skolemæssig Indhamring kan gaae ind i enhver videnskabelig Retning og ikke fra visse Grene see sig absolut udelukket, hvilket Sidste er en væsentlig Hemmelse for den academiske Frihed og sætter Skranke for den naturlige Udvikling af det hele academiske Legems Alsidighed; 2) deels Evne og Anviisning til at knytte enhver enkelt videnskabelig Gjenstand op til et almeenmenneskeligt Udgangspunct og anskue enhver Videnskab som et Led i Menneskehedens almindelige Cultur-Udvikling. Derved er det først, at Kundskaben bliver noget meer end en speciel Sagkyndighed og kan bidrage til en Løftning af *Aanden* over den blotte *Ting*; derved faaer den først det rette *academiske* Præg.

Tager man dette under tilbørlig Overveielse, vil man neppe kunne negte, at det er en Følge af Sagens egen Fornuft, naar Universiteterne hidtil have betragtet classisk, fornemmelig Sprogkundskab — maaskee i Forbindelse med Mathematikens Elementer — som sit nemgjængelige Grundlag og Forudsætning. Thi foruden den formale Udvikling af Aands-

evnerne, hvortil disse Studier uomtvistelig ere fortrinlig skikkede, er det klart, at alene derved bevirkes den alsidige Modenhed, som vi have fordret hos den academiske Borger. Først herved kan man sige, at Videnskabens Rige i sin Heelhed ligger aabent for ham. Med denne Fordannelse vil han med Lethed kunne tage fat paa hvilketsomhelst videnskabeligt Studium og høre hvilketsomhelst academisk Foredrag — være sig i historisk, philologisk eller naturvidenskabelig Retning. Uden denne ere de tvende første Veie ham væsentlig stængte eller dog snevert begrændsede. Thi det er almindelig erkjendt, at de classiske Sprog fordre en saa lang og besværlig elementær Læren, at den maa høre Skolen til, og at denne Kundskab, hvis den ikke medbringes til Universitetet, der saare vanskeligt vil kunne erhverves. Ogsaa kan man ikke let tænke sig, at der ved Universitetet skulde blive holdt Foredrag over mensa, mensæ for Begyndere. (En anden Sag er naturligviis det forskende Foredrag over Grammatikens Former, men det forudsætter allerede, at Tilhørerne ere udover Elementerne.) Der er intet i Veien — det lærer ogsaa Erfaring — for at en classisk Dannet, der ialfald fra Skolen ogsaa medbringer Mathematikens Elementer, siden studerer Realfag, og der har hidindtil ikke vist sig nogen Mangel paa Studerende, der med Held betraadte denne Vei; men at en blot realistisk Dannet ved Universitetet skulde studere de classiske Fag, grændser nær til det Umulige.

En Student, der er uden Latin og Græsk, er altsaa i sin Valgfrihed ligeoverfor de forskjellige Videnskaber, indskrænket til den halve Kreds, hvor hin Kundskab er ialfald mindre directe nødvendig, og forsaavidt kun halv academisk Borger. En saadan Student vil altsaa ikke kunne vælge sit Studium ved Universitetet, men han maa allerede have valgt (efter Commissionens Forslag allerede paa Fællesskolen, naar han antager Latin- eller Engelsk-Linien). Det vil sige, han skal ikke vælge da, naar han har virkelig Evne og Modenhed til selvstændig at begynde, hvor han vil, men da, naar denne

Evne først skal forberedes, et Tidspunct, da der blot burde være Tale om at vælge imellem at gaae den studerende Bane eller ikke, derimod ikke allerede om en Begrændsning af denne, — hvilken efter Banens egen Natur kun bør være en Selvbegrændsning.

Denne Halvhed og Ufrihed for den blot realistisk Dannede viser sig ikke alene i extensiv, men maaskee endmere i intensiv Retning, idet han i Regelen er indskrænket til at tilegne sig den moderne Videnskabs Resultater uden at kunne stige op til dens Kilder og genetisk forfølge dens Udvikling. Man erindre, at selv Naturvidenskaben begynder i Grækenland, og at desuden hele den videnskabelige Literatur ligetil det sidste Aarhundrede hovedsagelig er i det latinske Sprog. Til det academiske Studiums Væsen hører det nu visselig i det mindste at kunne see af Kilden og betragte Sagen genetisk. Indvender man, at saa alligevel Pluraliteten af de Studerende ikke virkeligen gaae saa grundigt tilværks, saa svares, at det faaer blive deres egen Sag; hvor Veien ialfald ikke for nogen er stængt, der ville ialfald de vandre den, som have Kald dertil, og forat netop de Rette skulle vandre den, maa den være aaben for Mange eller rettere for Alle. Thi det academiske Studiums rette Art maa foreholdes Alle som en Regel (og følgelig foreligge dem som en Mulighed), hvis det i sin Heelhed skal nogenlunde naae sit Maal.

I den classiske Verden sees nu ikke blot hver enkelt Videnskab i dens historiske Begyndelse, men — hvad der er end vigtigere — Videnskaben anskues der i sit Udspring fra den almeenmenneskelige Cultur, i sin oprindelige folkelige Sammenhæng og Betydning. Have vi nu havt Ret i den Tanke, at det academiske Studium ikke blot bør være et losrevet Fagstudium, men en høiere og friere Betragtning, hvor enhver Videnskab væsentlig sees i den almindelige Cultur-Udviklings Lys, saa sees ogsaa let Vigtigheden af, at denne Cultur-Udviklings Kilder, der væsentlig ligge i Grækenland og Rom, ere aabnede for den Studerende og at han har almindelig Opfordring til fremdeles at søge tilbage dertil og idetmindste

Bevidstheden om, at Adgangen naarsomhelst ikke er ham lukket. Medens vi indrømme enhver Videnskab ved Universitetet lige Rang og navnlig ikke sætte Naturvidenskaben lavere end nogen anden, mene vi, at ethvert academisk Studium — ogsaa af Naturen — *der* bør have et humanistisk Præg og hvile paa et humanistisk Grundlag. Først derved faaer Studiet den høiere Løftning, der hindrer det fra at synke ned i ydre Specialiteter, eller udelukkende at opoffres det ydre practiske Behov. Naturvidenskab kan vistnok drives af den blot realistisk Dannede, ligesaavel som af den humanistisk forberedede Student, og *maaskee* med ligesaa stort objectivt Udbytte i enkelt Retning, men ganske sikkert ikke med det samme Udbytte for Aandens almindelige Dannelse og Frigjørelse fra Stoffet.

Det maa fastholdes, at for det academiske Studium kommer det ikke saa meget an paa Faget, hvormed det beskjæftiger sig, som paa Maaden hvorpaa, og Aanden, hvori det drives. Og den Aand, der ved Universitetet er herskende, og hvoraf den Enkelte i saa mange Henseender bestemmes, beroer igjen væsentlig paa det Underlag, hvorpaa Universitetets Studier idethele hvile, og paa de Forudsætninger, paa Graden, og endmere paa Arten af de Forkundskaber, de Unge dertil medbringe.

Vi troe saaledes, at Universitetet ikke uden Fare for at opgive sin Plads mellem Europas Universiteter og nedsætte sig til en deels Elementær-, deels en Fagskole, kan give Slip paa den hidtilgjældende Fordring af en classisk Fordannelse hos sine Alumner. Et blot Realgymnasium kunne vi saaledes ingenlunde antage som en passende Forberedelse til Universitetet, idet de fra hiint Udgaaende deels ikke ville være skikkede for det academiske Studium, deels dette ikke heller skikket for dem, da de meget mere ere forberedte paa at gaae over i det practiske Liv umiddelbart eller ialfald i en paa dette directe beregnet Fagskole.

Denne Sag, med Hensyn paa hvilken vi her kun have udhævet et Par enkelte Puncter, har forresten mange Sider, der dog føre til det samme Resultat. Til nærmere Oplysning

vedlægges nogle Skrifter, forfattede af Facultetets Medlemmer, nemlig af Prof. Holmboe: Bidrag til at belyse de classiske Sprogs Værd for den almindelige Dannelse, af Prof. Monrad: Om de classiske Studiers Betydning for den høiere Almeendannelse, samt 4 academiske Taler, hvilke sidste samtlige søge fra flere Sider at belyse den academiske Dannelses Idee og Betingelser.

Til hvilket Trin forøvrigt Undervisningen paa den til Universitetet førende Skole bør drives, og hvormeget altsaa skal fordres af den tiltrædende academiske Borger, er et andet Spørgsmaal. Commissionen sees herom i den Grad at være paa det Urene, at medens den paa den ene Side forudsætter et 3aarigt Gymnasialcursus, har den paa den anden Side dog tænkt sig Muligheden af, at dette ganske overspringes, og at den Unge umiddelbart fra Fællesskolen gaaer over til Universitetet. At Commissionen ikke vil admittere den paa sidste Maade Uddannede til Statens Embeder, er deels Noget, der ikke vedkommer Universitetet og dets Examiner, deels ialfald en forunderlig Inconsequents, idet den, der paa Grund af manglende — ikke Fagkundskab, thi den skal jo ved Embedsexamen garanteres — men netop manglende almindelig Fordannelse skal ansees uskikket for et practisk Embede, dog ansees moden for et academisk Studium.

Men sætte vi denne Tanke, som af Commissionen selv er betegnet som problematisk og ialfald subsidiær, ud af Betragtning, saa er selve Gymnasialcurset ikke uden Betænkeligheder, idet det tildeels søger at foregribe Universitets-Studiet. Derhen hører den Plan at forlænge Skolebanen paa Universitetsbanens Bekostning ved at henlægge til Gymnasiet Noget af det, der nu først studeres til anden Examen. Dette anse vi i flere Henseender for uhensigtsmæssigt. Naar der allerede nu vise sig Vanskeligheder i at beholde Disciplerne i Skolerne, til de af den kunne dimitteres, og en herskende Tilbøielighed til at gaae tidligere til Universitetet, saa beroer dette vistnok mangengang paa Letsindighed eller Ubekjendtskab med det academiske Studiums virkelige Betingelser, men det synes dog be-

tænkeligt at ville rette herpaa ved at gjøre den regelmæssige Skolebane endnu længere. Vi ere ogsaa overbeviste om, at naar den Unge, der overhoved er bestemt for den academiske Bane, er naaet til den Modenhed, at han med Foie kan begynde et academisk Studium, saa vil han i Sandhed være bedre tjent hermed, end om han fremdeles holdtes tilbage paa Skolebænken. Netop det academiske Studiums Frihed, naar kun de væsentlige Betingelser dertil ere tilstede, virker kraftigere til sand Aands-Udvikling end Fortsættelsen af en Tvang og en Tugt, som man inderligt er voret fra, og et Aar ved Universitetet er uendelig mere frugtbart end det samme Aar paa Skolen.

Hertil kommer ogsaa, at Universitetet maa antages at kunne frembyde baade fuldkomnere Hjælpemidler og Lærere, der staae paa et høiere Trin. De literære og materielle Apparater ved et Gymnasium maa altid blive indskrænkede og dets Lærere ere baade for lidet lønnede og formeget sysselsatte, til at man i Regelen kan tænke sig dem som selvstændigt forskende Videnskabsmænd, af hvem man kan forlange Andet end en saavidt mulig klar og tro Gjengivelse af et overleveret Stof efter en Lærebog, forlange et paa selvstændig Forskning grundet og af denne gjennemaandet Foredrag, saadant som det til en høiere Aandens Vækkelse vil udkræves.

Seer man f. Ex. hen til Historien, saa vil Commissionen, at der i Gymnasiet istedetfor en universalhistorisk Lærebog, som hidtil har været anseet som en tilstrækkelig Forberedelse til Universitetet, skal meddeles et høiere og mere detailleret Foredrag over et enkelt udvalgt Afsnit. Men et saadant hører meget mere Universitetet til; det kan her meget bedre holdes og fattes. Thi naar det ikke blot skal være en noget vidtløftigere Gjentagelse af hvad Compendiet indeholder, men virkelig aabne en høiere historisk Sands og føre dybere ind i Historiens Aand, da fordres der hos den Foredragende netop et saadant Standpunct af Begavelse og Erudition, som man vistnok undtagelsesvis kan finde hos en Gymnasial-Lærer, men som man her i Regelen ei kan forudsætte. Det vil

ikke heller gjøre den rette Virkning, uden hvor det modtages af en forholdsvis fri Interesse, der har det i sin Magt at høre eller ikke høre en Lærers Foredrag, eftersom det findes tiltalende eller ei. Saaledes, som Commissionen vil, at forvandle Skolerne til eftags Smaa-Universiteter, er uden Tvivl overmaade upraktisk. De ville blive overmaade kostbare Indretninger og dog slet svare til Hensigten. Det er igrunden Professor Treschows Tanke fra 1796, som da med Rette blev forkastet, uagtet den dengang i Universitetets fjerne Beliggenhed i fremmed Land havde et nogenlunde rimeligt Motiv, som nu ikke længer er tilstede. Saameget mindre kunne vi tiltraade at afkorte det saakaldte Anden-Examens-Studium, for at henlægge Noget deraf til Skolen, som det er netop dette, der nærmest repræsenterer det academiske Studium overhoved og hvorpaa Universitetet som almeenvidenskabelig Indretning fortrinsvis beroer. Det er netop vigtigt, at den Studerende ikke har en altfor kort Termin, der helliges en friere Almeendannelse, inden han begiver sig ind i sit specielle Embedsstudium. Thi just deraf betinges det, at ogsaa dette tages paa den rette academiske Maade og med den rette Sands og det alsidige Blik. Sker der Afkortning i Behandlingen af hine udenfor Brodstudierne liggende Fag eller i den Indskydelse, som tillægges disse, saa vil i samme Grad Universitetet staae i Fare for at tabe sit Sammenhold og falde fra hinanden i et Antal specielle Embedsskoler, til Skade ogsaa for disse selv.

Vi vide nok, at Anden-Examen allerede nu af mange Studerende absolveres paa eet Aar, og det kan paa den ene Side i enkelte Tilfælde være berettiget, medens paa den anden Side ingen Misbrug kan absolut forhindres. Men en ganske anden Sag er det dog at stemple en saadan Afkortelse som Regel og gjøre Nedsættelsen af dette Studiums Betydning officiel og bestemmende for det Heles Organisation. Derimod kan ikke nok som advares.

2. Bemærkninger angaaende enkelte Fag.

Blandt de Hovedpuncter, som anføres at have foranledliget Nedsættelsen af denne Undervisningscommission, og hvor-

paa den derfor iſær har henvendt ſin Opmærkſomhed, udhæves VII. S. 35 „de Fordringer, ſom gjøres paa foruget Underviisning i andre Retninger og navnlig paa Indførelſen af Underviisning i vort Oldſprog."

Commisſionen har ogſaa i rigt Maal gjort denne Fordring Fyldeſt, idet den har foreſlaaet Underviisning i Oldnorſk for alle Elever baade i Real- og Latin-Gymnaſiet. Det tænkes altſaa ſom et nødvendigt Fag for Alle, der ſkulle ſtedes Adgang til Univerſitetet og til Embedsbanen, i hvor forſkjellige end deres Studier forøvrigt have været. Da Charakteren for dette Sprog har faaet ſamme Indſtydelſe ſom de andre Artiumsfag, vil det være en uudblivelig Følge, at det ogſaa dyrkes med ſamme Flid ſom diſſe.

Naar dette Facultet eenſtemmigen fraraader denne Foranſtaltning i den Udſtrækning, ſom foreſlaaet, ere dets Medlemmer ſig ikke bevidſte at lede af nogen uvillig Fordom, da tvertimod enhver af os har havt rig Anledning til at erfare Vigtigheden af et frit videnſkabeligt Studium af vort gamle Sprog. Naar vi desuagtet ikke tør ſtemme for, at det ſkal gjøres til ufravigelig Betingelſe for at høiere Dannelſe i Norge og til tvungent Fag ved enhver academiſk Examen, ville vi ikke forſøge at ſtaffe denne vor Overbeviisning Vægt ved vor egen perſonlige Autoritet. Det er derimod til den ſamſtemmende Overbeviisning hos Europas dannede Nationer, at vor egen Synsmaade væſentligen ſtøtter ſig. Thi Commisſionens Forſlag er uden Exempel blandt vor Samtids opbyſte Folkeſlag. Vi kjende idetmindſte ikke noget af dem, ſom have baſeret ſin almindelige Ungdomsdannelſe paa ſit Middelalderlige Oldſprog, uagtet enhver europæiſk Nation naturligviis har et ældre Sprog, ſom den ſkatter høit, og ſom er uundværlig til videnſkabeligt at dyrke dens egen Hiſtorie. Det Moment, ſom maa ligge i dette ſtore Exempel, vinder ſaamegetmere Betydning, naar man ſeer hen til den langt ſtørre Fare for Ungdommens Overlæsſelſe med formange Skoleſprog, ſom der er hos os end hos de talrigere europæiſke Nationer. Hos diſſe anſees en Underviisning i kun de tvende claſſiſke Sprog, Latin

og Græsk, endnu at være tilstrækkelig, da deres egen Literatur meddeler et nokſom rigt Stof for den moderne Aandsudvikling i enhver Retning. Derſom der endvidere fordres af dannede Mænd nogen Kundſkab i nyere Sprog, indſtrænker den ſig ſædvanlig til eet, ſjelden til to og kan efter Tingenes Natur ikke komme til at indbefatte tre, fordi det ene af Kulturens Hovedſprog er Vedkommendes Modersmaal.

Den norſke Yngling ſkal derimod efter Commiſſionens Forſlag læſe 6 Sprog: Latin, Græsk, Oldnorſk, Svenſk, Tydſk og Franſk; hertil kan man trygt føie endnu eet, ſom aldeles nødvendigt for de ſenere Studier, uagtet Skolen har udelukket det, nemlig enten Hebraiſk for Theologerne eller for de fleſte andre Videnſkabsdyrkere, Engelſk. Derſom der altſaa for de fleſte norſke Studerende ſkulle blive 7—8 Sprog at læſe, tør det erkjendes, at vor National-Opdragelſe, med Hensyn til det Omfang, hvori den allerede driver Sprogunderviisningen og fordrer Sprogkundſkab, er eneſtaaende og ved Commiſſionens Forſlag vil blive forøget til Yderlighed. Ikke engang de østlige Nationer, Ruſſer, Polakker og flere, ſom i denne Henſeende vil befinde ſig under lignende ugunſtige literære Forhold, ſom vi, have, ſaavidt vi vide, forſøgt ved en ſaadan Polymathie af Sprog at raade Bod paa ſin indenlandſke Literaturs Mangler. Vi maa i denne Henſeende fæſte Opmærkſomheden paa den Omſtændighed, at et Sprogs Nødvendighed for en vis Klaſſe af Studerende fremgaaer af Omſtændighedernes og Videnſkabens egen Natur.

Staten har herover ikke ſaadant Herredømme, at den kan i noget væſentlig Mon forandre Forholdet ved ſine Love og Reglementer. Naar altſaa Underviisningscommiſſionen troer at have forebygget Overlæsſelſen ved at udelukke Engelſk og Hebraiſk af hele Latin-Gymnaſiets Curſus og ved at fritage for Tydſk i de 3 ſidſte Aar, er denne Lettelſe for Diſciplenes Vedkommende ganſke indbildt eller rettere det Modſatte.

Den foreſlaaede Anordning kan i det Høieſte medføre en Lettelſe for Statens Finantſer formedelſt Beſparelſe af Lærergager. Det vil nemlig ligefuldt blive nødvendigt for de Stu-

derende at læse Hebraisk til theologisk Embedseksamen, at vedligeholde sine Kundskaber i det tydske Sprog samt i mange Tilfælde at lægge sig efter det Engelske, alt uden den Hjælp fra Statens Side, som Skoleundervisning vilde have forskaffet. Thi de Sprog, der ere nødvendige Hjælpemidler til Studeringerne, kunne ikke bespares saaledes, at man vilkaarligen istedetfor dem kan indsætte i Opdragelsen et andet Sprog, der ikke medfører nogen tilsvarende Nytte. Den praktiske Følge af, at Staten anordner saadant, vil blive, at Ungdommen maa læse det Sprog, hvis Literatur vi hjælper til videre Fagdannelse, uden at kunne fritage sig for det Sprog, som er fornødent dertil, men hvori der dog ikke undervises eller examineres. Vel kunde det synes, at Hensigten med at sætte Oldnorsken i Forbindelse med Undervisningen i Modersmaalet skulde være at formindske Besværligheden med at lære det, saa at det kun skulde fremtræde som et Hjælpefag for vort nuværende Sprog. Men et Fags Omfang for den Studerende bestemmes ved den Betydning, den givne Charakter faaer ved Afgangsexamen. Kappelysten vil ligesaa stærkt opfordre til at vinde en god Charakter for ethvert Fag. Forskjellen vil kun bestaae i ethvert Fags Vanskelighed. Men efter vor Formening maa vort Oldsprog, naar det skulde dyrkes i den for et Artiumsfag vedtagne Maalestok, regnes til de vanskeligere. Derimod vil den af Commissionen foreslaaede Combination af Oldnorsk og Norsk medføre en anden i visse Tilfælde væsentlig Ulempe. Den vil nemlig binde Regjeringens Hænder i Ansættelsen af Lærere paa en Maade, som undertiden kan blive noget mislig, da det vistnok kan tænkes, at Kundskab i det ene Fag ikke er forbunden med Evne til at vejlede i det andet. Men at Staten saaledes afskjærer sig Adgang til at bruge de forhaandenværende Lærerkræfter saaledes, at de kunne gjøre mest Nytte, maa efter vor Formening ansees for et ganske unødvendigt Onde og altsaa for en Mangel i Organisationen.

Commissionen har vel ikke fremskrevet sine Motiver for saaledes at optage Oldnorsk i den foreslaaede Undervisnings-

cyklus, men derimod anføre, hvormange Stemmer der have ladet sig høre hos os i denne Retning. Det er ikke fornødent i Almindelighed at paapege, at Alt, hvad som angaar Nationaliteten, er en ny Sag og rører ved brændende omtvistede Tidsspørgsmaal, som endnu ikke have fremkjæmpet sig til den Klarhed, at alle Vildfarelser ere udsondrede. Saameget maa vel enhver dannet Mand erkjende, at der for Øieblikket ikke findes noget Emne, hvorom flere Vildfarelser have været fremsatte, ja endog have været i Mode i kortere eller længere Tid, end netop dette. Under saadanne Omstændigheder er det ogsaa let at misforstaa Tidens Krav. Man kan til Exempel komme til at indrømme noget, der aldrig har været fordret, og som den største Del af dem, som ønske Forandringen i det Bestaaende, slet ikke anseе for et Gode. Efter vor Anskuelse er dette netop Tilfældet med den af Commissionen foreslaaede Imødekommen til Fordeel for Oldnorsken. Det maa nemlig være i Enhvers Erindring, at de, som mest høirøstet have offentlig udtalt sig for, at vort Oldsprog bør være et Skolefag, tillige have fremsat det Ønske, at det skulde træde i Stedet for de classiske Sprog, saaledes at disses Læsning skulde enten betydelig indskrænkes eller kun være en frivillig Sag for dem, som dertil have Lyst. Denne Synsmaade har faaet et officielt og utvetydigt Udtryk, idet et Forslag, som netop gaaer ud paa en saadan Omordning, af nuværende Storthing er oversendt Regjeringen og af denne tilstillet Commissionen til Betænkning.

Vistnok kunne vi ikke billige den Anskuelse, at Oldnorsk skulde kunne afgive et ligesaa nyttigt Dannelsesmiddel som de classiske Sprog. Endnu mindre kunne vi tilraade, at et saalidet Folk som vort løsriver sig fra sin hele hidtidige Dannelse og adskiller sig fra de andre samtidige europæiske Nationer i at grunde den høiere Folkeopdragelse paa et nationalt Sprog fra Middelalderen istedetfor paa de classiske. Men vi maa dog erkjende, at denne yderlig norske Synsmaade i pædagogisk Henseende har det store Fortrin for Commissio-

nens, at dens Hensigt vil kunne opnaaes uden at belyrde Ungdommen mere end rimeligt kan være.

Ifølge hiin ensidige norske Forudsætning kan man være sikker om, at Enhver, som har besøgt de saaledes indrettede lærde eller Realskoler, vil derfra medføre en grundig Kundskab om Norges Oldtid eller ialfald have faaet Midlerne til at skaffe sig en saadan. En anden Sag er det, om denne Kundskab vil være tilstrækkelig til de Gjerninger, som Nutiden fordrer af sine Mænd, og om den vil være nyttig i Forhold til det derpaa anvendte Arbeide.

Dersom dette er den Betragtning, der har ledet de Mænd, der med saa stor Iver have drevet paa at indføre Oldnorsk, er det klart, at det er langt fra, at Commissionens Forslag vil antages af dem som et Fremskridt eller en Imødekommen. De maa vistnok hellere deri kun se en Forøgelse af Byrden. Commissionen erkjender ogsaa S. 46, at der oftere baade hos os og i Danmark og Sverige har reist sig høilydte Klager over, at Disciplene blive overanstrengte i Skolerne, og Styrelserne saavelsom Skolerne have for nogen Deel erkjendt det Beføiede i disse Klager. Da man saaledes ikke kan antage, at Commissionen med denne Erkjendelse for Øie har havt til Hensigt at forøge det Lavmaal for Fagenes Mængde og den Udstrækning, hvori de læses, hvorom der allerede før har været ført begrundede Klager, maa man antage, at der i Commissionens Forslag findes Indskrænkninger og Afkortninger, som skulle opveie det, som Commissionen unegtelig har tillagt gjennem Oldnorskens Optagelse i Planen.

Den naturligste Maade at frembringe en Lettelse paa maa vel erkjendes at være det Frivillighedssystem, hvis Skjæbne i Sverige Commissionen udførligere har fremstillet. Thi da Overanstrengelse for en væsentlig Deel beroer paa Disciplenes Evner og Naturgaver, er det klart, at Forholdet ikke kan stille sig ligt for Alle, og at det, som for En vil være en nødvendig Lettelse, for en Anden vil være ganske ufornødent. Fra et almindeligt Standpunkt maa det ogsaa erkjendes, at flere Fag, navnligen de nyere Sprog, ere saaledes sideordnede, at

det kunde være Staten ligegyldigt, hvilket af dem Disciplene valgte. Et rigere Kundskabsforraad vilde blive tilgjængeligt for Nationen i det Hele, dersom ikke Alle valgte det samme Sprog. Desuden har Commissionen aldeles afskaaret sig al Adgang til at benytte dette Middel imod Overanstrengelse, idet den af pædagogiske Grunde erklærer sig mod, at noget frivilligt Fag læses paa Skolen.

Den har saaledes foreslaaet udsettet baade det ganske nylig af Lovgivningen indførte Fag Engelsk og tillige Hebraisk, der fra gammel Tid indehavde saadan Stilling. Vistnok anfører den ingen Grunde for, at det skal være umuligt at indrømme Skoleungdommen den Adgang til Undervisning i to vigtige Fag, som den hidtil har nydt. At Vanskeligheder maatte være forbundne dermed var vel bekjendt, men Staten har hidtil antaget, at det Gode, som derved kunde vindes, var saa stort, at Lærerstanden derfor burde underkaste sig Besværligheder.

Commissionen synes dog af sin Sammenligning med de svenske Forhandlinger at have draget en Slutning, hvis Berettigelse ikke kan erkjendes. Den oplyser nemlig, at efterat man i Sverige havde forsøgt at indføre Valgfrihed i en meget vid Maalestok eller Udstrækning, maatte man tilsidst lade sig nøie med at bibeholde den kun for tre Fags Vedkommende, nemlig for Hebraisk, Engelsk & Græsk. Sveriges Erfaring beviser altsaa ikke, at den mere indskrænkede Valgfrihed, som hidtil har været indrømmet i Norge, maa afskaffes. Den godtgjør tvertimod, at den kan udvides. Naar man imidlertid ser hen til den af Commissionen opstillede Timeplan, paatrænger der sig uvilkaarligen den Formodning, at det dog neppe kan være Meningen at bortskaffe al Frivillighed og ikke at tilstaa Elevernes Individualitet den mindste Indrømmelse paa Skolen. Det sees nemlig, at der saavel paa Real- som paa Latin-Gymnasiet er ansat 6 Timer ugentlig til Sang, Gymnastik og Vaabensvelser for enhver Classe. Som bekjendt findes der ikke faa unge Mennesker, for hvilke en eller anden af disse Øvelser ere enten unyttige eller skadelige. De kunne

ſkaffe Udygtigheds-Atteſter, ſom Skolen maa tage for Fyldest til Fritagelſe, uanſeet de paapegede pædagogiſke Vanſkeligheder. Men netop disſe Elever kunne have Lyſt til og med Fordel være i Stand til at anvende en ſaaledes beſparet Time til et andet frivilligt Fag. Det er bekjendt, at der paa enkelte Skoler har været ſaaledes alterneret mellem Engelſk og Sang. Jo flere de Fag blive, ſom ſaaledes kunne dyrkes frivillig, des ſtørre bliver Adgangen til at imødekomme de forſkjellige Ønſker uden Overbebyrdelſe.

Idet Commisſionen ſaaledes har fundet ſig nødſaget til at erklære det bedſte Middel mod Overanſtrengelſe upracticabelt, nemlig at udvide den hele Nations Undervisningsprogram, idet man indſkrænker den Enkeltes, har den rimeligvis maattet ſøge efter Lettelſe ved andre Midler. Uden Tvivl har Commisſionen fornemmelig troet at finde et ſaadant i den foreſlaaede Deling af examen artium i to Afdelinger, nemlig, først Afgangsexamen fra Fællesſkolen og derpaa Afgangsexamen enten fra Latin- eller Realgymnaſiet. Analogien hertil har rimeligvis været ſøgt i at adſkillige af Univerſitetets Embedsexamina nu ere delte i tre Afdelinger, hvorved man maa erkjende, at en ſtor Lettelſe er opſtaaet for Examinanden, uden at Studiet derved har lidt nogen Indſkrænkning.

Men her er det at mærke, at alle Afdelinger af en ſaadan Reallærereksamen eller Mediciniſk Examen abſolveres af Ynglingen med fuld Forſtandsmodenhed. Alle Fag kunne altſaa foredrages videnſkabeligt og fordres rationelt opfattede. Forholdet bliver et ganſke andet, naar, ſaaledes ſom i dette Commisſionens Forſlag den ene Examen abſolveres af Børn eller Halvvoxne i 15 Aars Alderen og først den anden Afdeling af Voxne. Thi da betinger den forſkjellige Alder nødvendigvis, at den første Examen maa have det Præg, ſom paſſer ſig for den umodne Alder. De Fag, ſom dertil henlægges, kunne altſaa aldrig fordres opfattede med videnſkabelig Indſigt. Man maa i dets Sted lade ſig nøie med den Kundſkab, ſom Barnets Fukommelſe formaar at tilegne ſig. Forøvrigt har Commisſionen i flere Retninger forøget Kundſkabs-

omfanget for dem, der skulle stedes Adgang til Universitetet. Thi sammenholder man de Bestemmelser, som Commissionen opstiller for Afgangs Examen fra Fællesskolen og fra de tvende høiere Skoler, vil man finde følgende Tillæg af Fag, som nu ikke fordres: nemlig i Fællesskolen Naturlære og Naturhistorie samt i begge Gymnasierne Oldnorsk. Medens vi allerede have fremstillet det sidste Fags sandsynlige Betydning, tro vi at kunne indskrænke os til om det første at bemærke, at man ikke kan see, i hvilken Udstrækning Fysik og Naturhistorie tænkes foredragne, og at vi heller ikke have Erfaring om, hvorledes de kunne foredrages for Gutter i 15 Aars Alderen. Vi formaa altsaa ikke at danne os noget Begreb om den Nytte, en saadan Underviisning vil medføre for de Elever, som gaa over til en anden Livsstilling uden at besøge Universitetet. Derimod antage vi for deres Vedkommende, som fortsætte Studeringerne, at de Kundskaber i Fysik og Naturhistorie, som de have bevaret fra denne Børneundervisning, kun vil være til ringe Hjælp for det senere Studium. Dersom derfor disse Fags Tillæg til Skoleunderviisningen gjør denne længere eller nødsager til Udelukkelse af andre hidtil foredragne Fag, anse vi Forandringen for at medføre mere Skade end Nytte, navnlig maa dette gjælde om Fysikken som det vanskeligste af dem.

Til Vederlag findes paa Fællesskolens Program nogle Fag, som ere udelukkede fra Gymnasierne. De skulle altsaa ikke foredrages efter det 15de Aar og maa kun læses i en Form, som passer for den yngre Alder. Disse Fag ere: Tydsk, Geografi samt rimeligvis visse Partier af Historien, skjøndt de foreslaaede Bestemmelser om dette sidste Fag ikke forekommer os at være saa tydelige, at man tør være sikker paa at have forstaaet Commissionens Mening. Med Hensyn til disse indsparede Fag tillade vi os at bemærke: 1) For Tydsken. Naar Commissionen fremdeles fordrer, at Fransk skal dyrkes af de modnere Ynglinge og derimod vil, at Tydsk herefter kun skal foredrages i Børneaarene, kan det ikke være dens Mening, at fremstille Fransk som vigtigere for den norske Culturudvikling end Tydsk. Vi tør altsaa anse det overflødigt at mod-

bevise en saadan Vildfarelse, som vi ikke antage næres af nogen videnskabelig dannet Mand. Man maa vel hellere formode, at Commissionen har anseet det tydske Sprog for at være saa vigtigt, at de Studerende uden Veiledning ville fortsætte den tarvelige Undervisning, som Staten har kunnet meddele dem i de yngre Aar. Vistnok ere vi ganske enige i, at dette vil blive Tilfældet, endskjøndt det da, som før bemærket, vil have til Følge, at den tilsigtede Lettelse i, hvad som bør læres, vil forsvinde eller forvandles til en Vanskjelse. Men vi kunne ikke undlade at yttre den Overbevisning, at den foreslaaede Forandring i Undervisningstiden vil udøve en skadelig Indflydelse paa Foredraget baade af det tydske og det norske Sprog, saaledes at begge blive mindre videnskabeligt vækkende og frugtbringende. Det synes nemlig at være forbiseet, at det tydske Sprog er for vort Modersmaal omtrent i samme Grad Kilde- eller Stamsprog, som Latinen er for det Engelske. Det vil vel ikke kunne forudsættes muligt, at Læreren i Tydsk skal kunne for Børnealderen anstille nogen dybberegaaende Sammenligning mellem disse twende Sprogs baade oprindelige Slægtskab og Nordboernes senere Laan fra deres sydligere Naboer. Men Følgen af denne Undladelse eller Forsømmelse kan lettelig blive, at Disciplene aldeles ikke faa noget Begreb om denne Hovedsag i vort Modersmaals Mekanisme. Under en Sproggjæring, som den, der nu finder Sted, kan deraf atter fremgaa den Vildfarelse, at vort nuværende Skriftsprog kun skal udledes af det Oldnorske, hvilket Staten har sat i Forbindelse med dets Foredrag. Følgen heraf vilde da være, at maaske noget nær den halve Del af Sprogets nuværende historisk hævdede og almengjængse Bestanddele skulde betragtes som uægte og altsaa kunne eller burde udslettes. Dette Tilfælde er ikke en blot tænkt Feilslutning. Vor Literatur frembyder allerede flere afskrækkende Exempler, som ved den af Commissionen foreslaaede uhistoriske Behandling af de germaniske Sprog kunde blive almindeligere.

2. Den Forandring, som Commissionens Forslag vil bevirke i Geografiens Stilling paa vore Skoler, er endnu mere

indgribende. Den har hidtil kun været udstyret med een ugentlig Time for de mødnere Elever. Men da denne Undervisning vel paa de fleste Skoler har været forbunden med den historiske, have disse to Fag kunnet understøtte hinanden, saaledes at Gjentagelser kunde undgaaes. Anskuelsen af Statssamfundenes Indretning har derfor i det Hele faaet nogen sammenhængende Klarhed, uagtet det vistnok ikke har været mulig for vore Skolelærere at foredrage Geografien i den systematiske Sammenhæng og med den Belysning af mange saavel fysiske som politisk-statistiske Forholde, som man vil finde behandlede i andre Literaturers Lærebøger. Denne Tarvelighed ved vor geografiske Undervisning, som hos flere Examinander til Artium har vist sig i grov Ukyndighed, har visselig sine praktiske Ulemper for et Folk, hvis affides Beliggenhed og kostbare Communicationer med andre Lande gjør det umuligt, at en saadan levende og beskuelig geografisk Kundskab kan udbredes gjennem Reiser som i andre europæiske Lande. Ikke desmindre vil den Indskrænkning, som Commissionen foreslaaer i dette tarvelige Udstyr, omtrent være lig Fagets Afskaffelse som Videnskab. Thi dersom al Geografi-Undervisning skal ophøre i Latin-Gymnasiet, altsaa efter 15 Aars Alderen, vil Følgen heraf være, at den Kundskab, som den studerende Yngling har faaet sig meddeelt i Fællesskolen, vil indskrænke sig til nogle Navne og Talstørrelser, hvis Nytte uden som Øvelse for Hukommelsen vil være saare underordnet, forsaavidt den ikke endog har bibragt Disciplen Fordom imod det Læste. Thi naar den hele nyere Udvikling af dette Fag udslettes af vort lærde Undervisningsvæsen og Jordbeskrivelsen altsaa bringes tilbage til et katalogisk Udenadsvæsen, kan den naturligviis ikke vedligeholde den Interesse, som andre med Kjærlighed dyrkede Fag. Denne de Studerendes Uvidenhed i den nyere Geografi vil ogsaa yttre en svækkende Indflydelse paa Historiens Behandling, der til sin rigtige Forstaaelse forudsætter ei blot Kundskab i den politiske Geografi, men og i den fysiske. Følgen af Commissionens Anordning vil nemlig blive, at Læreren i Historie, naar han i den fordrede

Maaleſtok ſkal læſe over Tidsrummet efter den franſke Revolution, enten maa mundtlig forklare ſine Diſciple, hvad de ſavne af geografiſk Kundſkab, eller ogſaa vil deres Opfattelſe af de franſke, engelſke og amerikanſke Forholde blive mærkelig ufuldſtændig og vildfarende. Paa Latingymnaſiet vinder Commiſſionen een ugentlig Time ved denne Beſkjærelſe. Paa Realgymnaſiet har der ikke været Trang til en ſaadan Afkortning. Men Sagen er alligevel ordnet paa en ſaadan Maade, at den hiſtoriſke eller politiſke Geografi, ſom i ældre Tider var Hovedſagen i Jordbeſkrivelſen, ikke ſkal foredrages efter det 15de Aar; thi her ſlaaer den Mathematik og fyſiſk Geografi ſammen med en eller to ugentlige Timer: Den tænker ſig altſaa, at Geografien altid ſkal foredrages af en Realcandidat og adſkilt fra den hiſtoriſke Underviisning. Ifølge den mere ſpecielle Inſtruction for Underviisning i Realgymnaſiet ſkal imidlertid de to første Aars Læsning af denne paa Tabellen ſaakaldte fyſiſke Geografi i Virkeligheden være Underviisning i Aſtronomi, der paa Tabellen er givet Navn af Mathematik. I tredie Klaſſe ſkal der efter Inſtruxen først ſtrides til, hvad den ſelv kalder fyſiſk Geografi. Rimeligviis vil det dog kun indbefatte de Dele af Jordbeſkrivelſen, ſom vedkomme Fyſiken eller Naturhiſtorien. Thi naar den ſtatiſtiſk-hiſtoriſke Geografi og Landenes Beſkrivelſe ogſaa her er udelukket vil der ikke være Anledning til at foredrage en ſammenhængende fyſiſk Geografi. Det Fag, til hvis Bedſte man ſaaledes har lemlæſtet Geografien, ſynes paa Realgymnaſiet iſær at være Mathematiken, ſom allerede før er udſtyret med 9 ugentlige Timer, ſamt Phyſiken, der har faaet 5. Det maa beklages, at ikke dette Timetal ſkal være tilſtrækkeligt uden et ſaadant Indgreb paa de hiſtoriſke Kundſkabers Felt. I Virkeligheden bar imidlertid Realgymnaſiet faaet et Fag mere, nemlig Aſtronomi. Vi maa i den Anledning udtale det ſom vor Overbeviisning, at denne Videnſkab langt mere egner ſig for Foredrag ved Univerſitetet end paa en Skole, hvad enten man ſeer hen til Skolelærernes antagelige Competents, Skolernes Udſtyr med Inſtrumenter eller Videnſkabens Forhold til den tid-

ligere Ungdomsalders Fatteevne. Med Hensyn til det praktiske Udbytte kan det heller ikke erkjendes, at Ukyndighed i Nutidens geografiske Forholde kan opveies ved en større Kundskab om Himmellegemerne. Thi for Menneskenes Behov vil det nærmere være vigtigere end det fjernere. Vistnok maa man antage, at en tarvelig Kundskab om Nutidens Statsforholde og fremmede Landes Beskaffenhed i den Grad hører med til en dannet Mands Nødtørft, at rimeligviis nogen Kundskab vil opnaaes endog om Staten udsletter Geografien af sin Underviisningscyklus. Men forsaavidt som Kundskaben da erhverves ganske paa egen Haand, er det ikke Staten ligegyldigt, hvilke Foreskillinger om fremmede Lande blive de gjængse. Umodne Forslag om at indføre fremmede Indretninger, som for en stor Deel grunde sig paa Misforstaaelser, ere ikke sjeldne hos os.

Hvad Historien angaaer, har Commissionen deelt dens Foredrag i flere Afsnit. Det ene indbefatter Middelalderens og den nyere Historie indtil den franske Revolution. Disse skulle kun læses i Fællesskolen. Om dette Parti maa altsaa rimeligviis gjælde det samme, som forhen er bemærket om Geografien. Foredragets Maal og Beskaffenhed maa rette sig efter Disciplenes Modenhed. Fordringerne til Kundskab i Historie maa altsaa, hvis Commissionens Forslag skulde faae Lovskraft, rimeligviis blive betydelig nedsatte fra det Lavmaal, som nu har været anseet for passende og overkommeligt i de lærde Skoler.

Dernæst er det foreslaaet, at Realgymnasiet kun skal have 2 ugentlige Timer i Historie i hver Klasse, medens Latingymnasiet faaer 3 i de 2 første Klasser. Denne Besparelse sees af Instruxen at være opkommen derved, at man har sløifet den gamle Historie. De, som gaa Realgymnasiets Vei, skulle altsaa lade sig nøie med den tarvelige Kundskab om Oldtiden, som Fællesskolen har formaaet at meddele. Herved bør det vel bemærkes, at mange af dem, som have søgt at godtgjøre de classiske Studiers Undværlighed for den høiere Underviisning, have paastaaet, at historiske Fremstillinger hos nyere

Forfattere kunne være istand til at yde saamegen Indsigt om Oldtiden, at det mere selvstændige Studium blev overflødigt. Commissionen, som har udslettet den gamle Historie aldeles af Realisternes Læseplan, synes derimod at gaa ud fra, at ingen saadan Indsigt er fornøden for den høiere Dannelse. Men dersom dette indrømmes, kan det neppe undgaaes, at det vil faae Indflydelse paa Overbevisningen om Latingymnasiets Hensigtsmæssighed i det Hele. Thi ifølge Forslaget vilde Staten komme til at erklære, at ikke blot Kundskab om Oldtidens Sprog, men Kundskaben om hele den menneskelige Kulturs Oprindelse er unødvendig til den høiere Dannelse. Vist er det, at dersom Realisterne ikke engang skulle meddeles et tydeligt Begreb om det, som udgjør Latin-Gymnasiasternes Hovedfag, vil Striden mellem disse tvende Borgerclasser vinde den beklageligste Næring. I offentlige Forholde pleier nemlig to Partiers gjensidige Ukyndighed om hinanden at lede til den uhelbredeligste Misforstaaelse. For Latingymnasiet er det foreslaaet at indskrænke Foredraget til Oldtidens Historie i eet Aar, samt til Historien efter den franske Revolution og til Nordens Historie, hver i et halvt Aar. Disse 3 Partier blive da adskilte ved et saalangt Tidsrum, hvorom Eleven bliver forholdsviis ukyndig, at Historien vil tabe den Sammenhæng, der er en Hovedbetingelse for at dens Formaal kan opnaaes. Den formaaer ikke under saadan Udstykning at levere et Billede af Culturens og Menneskehedens Fremgang. Nutiden vil blive uforstaaelig, fordi man ikke kjender Fortiden.

Ligesom til Erstatning for denne fragmentariske og sønderrevne Behandling af Historien er det foreslaaet, at, saavel i Latin som i Realgymnasiet skal læses et af de europæiske Culturfolks Historie i fyldigere Fremstilling. Uagtet dette er et aldeles nyt Forslag i vort Undervisningsvæsen, savnes der al nærmere Forklaring om, hvorledes det skal udføres. Man maa altsaa tænke sig forskjellige Muligheder eller Tvivl, hvilke under en forskjellig Løsning ville lede til en meget afvigende Anvendelse. Først kan der spørges om Betydningen af Udtrykket „fyldigere Fremstilling" enten derved til Exempel skal

forstaaes en saadan Udførlighed, som pleier at anvendes i historiske Læreboger, eller noget mere. I første Tilfælde vilde da den foreslaaede Forandring praktisk komme til at gaa ud paa, at i de historiske Læreboger, som hidindtil have været anvendte, overspringes Middelalderens og det meste af den nyere Tids Historie. Fordres derimod noget mere, maa Læreren rimeligvis ty til fremmede Sprog for at finde Læreboger, da vort Sprog neppe eier passende Haandbøger i nogen enkelt Nations Historie. Men skulle saadanne udenlandske Læreboger bruges, maa Undervisningen blive til en Forelæsning, som med et saalidet Timetal neppe kan medføre synderlig Nytte. Rimeligvis vil ikke Læreren kunne anvende endog den udførligste Verdenshistorie til et saadant Foredrag til Ex. over Frankrigs Historie. Det følger nemlig af et saadant Værks samlede Fremstillingsmaade, at Begivenheder, hvori Frankrig har været Deeltager, Krige især, ofte fremstilles under et andet Lands Historie, saasom Svvaarskrigen under Tydskl.ands. Dernæst maa blive at afgjøre, hvilket Folks Historie skal, som saaledes paatænkt, gjøre Fyldest som et Mønster paa hele Europas Historie. Skal hver Skole kunne bestemme for sig, hvilket Land den vil constituere som et Mønsterland, vil der opstaa en stor Ulempe, naar Elever flytte over fra en Skole til en anden, og vistnok ogsaa en Uregelmæssighed i Examination og Bedømmelse ved Artium eller Afgangsexamen. Hvis Skolevæsenets Overbestyrelse skal fastsætte dette ganske vigtige Valg eens for det hele Land, vilde det have været ønskeligt, at Forslaget var udgaaet fra Commissionen, saaat det allerede nu kunde være gjort til Gjenstand for Prøvelse samtidig med de øvrige. Men da dette ikke er skeet, maa vi indskrænke os til at betvivle, at et saadant Valg kan gjøres, eller at Europas Historie kan foredrages paa den Maade efter et Prøveaftmit, uden ganske at forvanskes. Efter vor Mening vil nemlig det Væsentlige ved de nyere Nationers og Staters Indvirkning paa hinanden derved tabes af Sigte. Der existerer intet Culturfolk, hvis Indflydelse har været saa vigtig, at det skulde være nok at kjende dets Udvikling for at forstaa

Menneſkeaandens i det Hele. Desuden vegter det politiſke Hegemoni i Europa i Tidens Løb. Heller ikke falder politiſk Magt altid ſammen med Culturens Ledelſe. Om det end kan indrømmes, at meget i Europa i den ſidſte Tid dreier ſig om den franſke Politik, var dette dog mindre Tilfældet i Middelalderen. Det kan vel med Tryghed paaſtaaes, at den franſke Hiſtorie vilde give et ligeſaa ufuldkomment Billede af Reformations-Aarhundredet ſom en udelukkende Romerfolkets Hiſtorie vilde meddele om Chriſtendommens Oprindelſe. Det vilde efter vor Mening være beklageligt, hvis nogen høiere Nødvendighed ſkulde medføre, at det hiſtoriſke Studium paa Skolerne maatte i Omfang eller i Timetal indſkrænkes. En ſaadan Indſkrænkning ſynes heller ikke at være nogen Nødvendighed, da man ikke har bemærket, at Realundervisningens Talsmænd netop have manglet Intereſſe for Hiſtorien. De fleſte af Sprogvidenſkabens Venner pleie derimod at erkjende, at Hiſtorien ikke kan ſvækkes, uden at den Grundvold, hvorpaa Claſſiciteten hviler, ogſaa rokkes. Men under enhver Omſtændighed maa man ønſke, at der idetmindſte bliver indrømmet Hiſtoriens Lærere Frihed til at anvende de maaſke færre Timer, ſom herefter ſkulle tilſtaaes Hiſtorien, til en ſammenhængende Fremſtilling. Det korteſte Sammendrag, der er udført med Planmæsſighed og efter videnſkabelig Aarſagsfølge vil efter vor Mening være at foretrække for den paatænkte Læsning af adſkilte Stumper.

I en mærkelig Modſætning til denne Formindſkelſe af de hiſtoriſke Studiers Omfang ſtaa de forøgede Fordringer, ſom ſaavel paa Latin- ſom Realgymnaſiet ſtilles til Kundſkab i den norſke og danſke, ja endog for den ſidſte Skoles Vedkommende til den engelſke Literaturhiſtorie. Det vil blive meget paafaldende, at til Ex. Realgymnaſiaſter, der i den Grad ſom foreſlaaet, vil komme til at ſavne Kundſkab om Englands almindelige Hiſtorie og Geografi, ſkulle beſidde et ſaa udſtrakt Kjendſkab til dets Forfattere, at den neppe er almindelig i ſelve denne Literaturs Fædreland. Hvad ſom i denne Modſætning forekommer os at være misligt, er ikke ſaameget det

Fortrin, som er tillagt den æsthetiske Retning fremfor al anden menneskelig Udvikling, som især, at denne Anordning synes at indeholde en Misforstaaelse af Skolens og Universitetets Væsen, eller hvad der er det samme, den yngre og den modnere Alders Evner og Fordringer. Medens Erfaring har vist, at den almindelige Historie kan læres med megen Frugt af unge Mennesker, maa vi meget betvivle, at Literaturhistorien er ligesaa egnet til at læres i kortere Uddrag paa en Skole. Dersom den skal være kort, bliver den et tørt Skelet, som i de fleste Tilfælde kun fremstiller en enkelt Lærers eller Forfatters ubevidste Domme over en uhyre Literatur, som han selv neppe mere end ganske ufuldkomment kjender. Skal den foredrages i en rimelig Udførlighed og ledsages af en fri Selvvirksomhed fra dertil modne Tilhøreres Side, vil den have sin naturlige Plads ved Universitetet. Kun her vil en fri Forelæsning være istand til kritisk at rense Smagen og hæve Anskuelsen af Aandslivet. Paa Skolen frygte vi for, at den befalede Læren oftere vil udbrede en overfladisk Indbildning om omfattende Kundskaber eller endog skjæve Synsmaader, end den vil meddele et Stof, som Elevernes Alder kan fordøie og controllere saaat Underviisningen efterlader sand Nytte for Fremtiden.

Dette Facultets Medlem, L. K. Daa, maa endelig bemærke, at han om flere af disse Emner allerede har afgivet en Embedserklæring af 28de April 1862, indrykket i Skoleannalerne, Bind VI, Pag. 267.

Den Anordning af Underviisningen i Græsk, som er foreslaaet af Commissionen, maa vække adskillige Betænkeligheder. Efter det nuværende Reglement for Statens Skoler læses dette Sprog i 4 Aar fem Timer ugentlig, tilsammen tyve Timer ugentlig; efter Commissionens Forslag vil det komme til at læses i de sidste 3 Aar i 8—6—7 Timer tilsammen 21 Timer ugentlig.

Det tør vel ansees som en almenerkjendt pædagogisk Sandhed, at man ikke altid opnaar det Samme ved det samme Antal Timer, sammentrængt paa en kortere Tid, som naar

disse fordeles paa et længere Tidsrum, og at det ikke er ligegyldigt, til hvilket Trin af Undervisningen et Fag og dettes forskjellige Afdelinger henlægges, naar dette Fag skal tilegnes paa den rette og hensigtsmæssigste Maade og idethele indtage den Plads blandt Skolens Dannelsesmidler, som dets egen Beskaffenhed medfører. Det behøver vel ikke nærmere at paapeges, at det græske Sprog i formel Henseende, baade hvad angaar Grammatik og Ordforraad, lægger Eleven ikke ringe Vanskeligheder i Veien; og ligeledes, at hvor disse Vanskeligheder kun ufuldkomment overvindes, det derpaa anvendte Arbeide vil være spildt. Men netop saadanne formelle Vanskeligheder, hvor det især kommer an paa Hukommelsen, paa den objective Tilegnelse af et givet Stof, overvindes langt lettere i en tidligere Alder end i en senere, hvor den selvstændige Tænkning mere er begyndt at vaagne og mere fordrer Sysselsættelse. Hvad der paa et tidligere Trin med Lethed tilegnes og fastpræges i Hukommelsen, vil senere kræve mere Arbeide med mindre sikkert Udbytte og derfor vække Ulyst til Undervisningen. Dette gjælder netop Grammatikens Detailler. Det græske Sprogs Begyndelsesgrunde vil lettere kunne læres paa et tidligere Udviklingstrin end paa det mere fremrykkede, hvor det efter Commissionens Forslag er placeret, og hvor Undervisningen stiller Krav til en mere selvstændig Tilegnelse og en friere Gjennemarbeiden af det givne Stof. Overhovedet bør efter Facultetets Mening hvert Trin af Undervisningen sin særskilte Opgave at løse. Disse forskjellige, hinanden betingende Opgaver, der tilsammen sigte til et fælles Maal, kunne ikke kastes om hinanden, uden at det Heles Harmoni forstyrres, og man kan ikke slutte sig til Commissionens, som det synes noget mekaniske Opfatning, at det samme Antal Timer, anbragt paa forskjellig Maade, vil uden synderlig Forandring frembringe samme Resultat.

Vi finde saaledes den foreslaaede Forandring i den græske Undervisning ikke at være en Forandring til det Bedre og kan ikke finde den begrundet ved de af Commissionen herfor anførte Motiver. Som saadanne findes nemlig, for-

saavidt som man her ret kan opfatte Commissionens Indstilling, anført Oldnorskens foreslaaede Indførelse i Skolens tvungne Fagkreds i Forbindelse med den opstillede Theori, at et Tidsrum af mindst 2 Aar bør hengaa imellem Paabegyndelsen af hvert nyt Sprog, og dernæst, at det herved bliver muligt at skille Gymnasialunderviisningen fra Fællesskolen. Hvad nu det første angaar, sees Commissionen Pag. 76 at lade Oldnorsk, der dog maa regnes for et fremmed Sprog, indtræde et Aar efter Græsken, altsaa med Brud paa sin egen Theori, og hvad saavel det første som det andet angaar, da ere de tilsigtede Goder dog vel af den Beskaffenhed, at de — deres indre Værd her ladet ude af Betragtning — ikke kunne søges fremmede, forsaavidt væsentlige Fordele derved opoffres, (Com. Pag. 39) og netop dette sidste vil efter Facultetets Mening være her at befrygte.

Vi kan ved denne Leilighed ikke undlade at udtale den Anskuelse, at netop det græske Sprogs Stilling i vor nuværende Latinskole er et af dennes svageste Punkter. At Græsken for denne Skole er af væsentlig Betydning, tør forudsættes som erkjendt. Idet den indfører i et Folks Historie, hos hvem Bevidstheden om Frihed baade paa det politiske og aandelige Gebet først opgik og skarpest udprægede sig i Folkets hele Liv, og idet den aabner Adgang til en Literatur, som denne Frihedstrang i en kunstneriск fuldendt Form udviklede i alle dens forskjellige Retninger, som ved den ideelle Stræben, Oprindelighed, Naturlighed og Frihed er en Prototyp for alle senere Literaturers Frembringelser, er den et ganske væsentligt Led i den Dannelse, hvis Formaal fortrinsviis er ideelt, nemlig at aabne Ynglingen et friere Blik for Livet og Historien og udvikle og uddanne de aandelige Kræfter i deres Heelhed uden directe Hensyn til den practiske Anvendelse. Men hvis saaledes den græske Underviisning efter dens Natur indtager en central Stilling i Latinskolen, lader det sig ikke gjøre at vise den hen ligesom i en Udkant, hvor den kommer til at spille en underordnet Rolle, som ikke harmonerer med den. Vi tro, at det for den nuværende Underviisning i Græsk opstillede Lav-

maal af Fordringer og de samme tildeelte Timer i betænkelig Grad nærmer sig til det Punkt, hvor der maa opstaa Spørgsmaal, ialfald for Massen af de Studerende, om det herpaa anvendte Arbeide staar i Forhold til det paa Skolen vundne Resultat. Det maa indrømmes, at Sprogunderviisningen paa Skolen ikke drives udelukkende i den Hensigt, at opnaa den formale Uddannelse, som vindes ved Tilegnelse af Sprogets Form. Der maa være et vist Forhold mellem det Arbeide, som anvendes herpaa og det Udbytte, som naaes derved, at man indføres i dette Sprogs Literatur. Er — saaledes som vi tro det nu er Tilfælde med Græsken — den Tid, der er tillagt et Sprog, saa knapt tilmaalt, at kun lidet og utilstrækkeligt tilegnes af Literaturen, saa vil den derved vundne Uddannelse gaa i en ensidig formalistisk Retning — og vi tro at kunne spore Virkningerne af en saadan ensidig linguistisk Formalisme i vore Dages Foreteelser — eller ogsaa vil Følgen være den, at det Formelle ved Sproget, ikke støttet ved Kjendskab til Literaturen og ofte halvt lært, hurtig glemmes, og de vil Underviisningen i Sproget kun bidrage til at sprede Kræfterne istedetfor at samle dem til en nyttig Anvendelse. Vi tro, at dette sidste ikke sjeldent lader sig iagttage netop med Hensyn til Græsken. Efter den nuværende Orden ophører Underviisningen heri da, naar den kunde drives med størst Udbytte, nemlig til en videregaaende Indtrængen i Literaturen. Vi tro, at Græsken bør læses gjennem længere Tid og i flere Timer — man kan i saa Henseende henlede Commissionens Opmærksomhed paa, at ved en Privatskole, Dhrr. Aars & Voss's Latinskole, i Skoleplanen er optaget et femaarigt Cursus i Græsk med mindst 6 Timer ugentlig, og at ved examen artium bør fordres, foruden det af Commissionen opstillede, Extemporeren af lettere Stykker, samt at have læst en Tragedie. Kjendskaben til den græske Literatur vil formentlig være altfor ufuldstændig, naar man intet kjender til den attiske Poesi.

3. Om examen artium.

Den foreslaaede Anordning af examen artium forekommer os at maatte blive et saare indviklet, tungvindt og kostbart Maskineri. Det er vanskeligt at fatte i sin Sammensætning og endnu vanskeligere i sit Siemed.

Der skal være baade en Examens-Commission og en Examens-Deputation, hvis indbyrdes Forhold neppe er klart angivet. Saameget synes man at see, at Examens-Commissionen ikke er der egentlig for at examinere; det skal Examens-Deputationen gjøre; hiin har altsaa væsentlig den Opgave at vælge og have Opsyn med Deputationen. Hidtil har man troet, at Examens-Deputationen nogenlunde kunde have Tilsyn med sig selv, og man har aldrig hørt Klage over, at den valgtes af Collegiet, hvilket ogsaa synes det ene Rigtige, ialfald saalænge Examen er en Universitets-Gjerning, der ledes af Universitetets Lærere.

Det er vistnok sandt, at der ogsaa fra Universitetets Side har været klaget over „Ulemper", som examen artium medførte. Men Grunden har neppe været den, at man ansaa Universitetet for incompetent til at prøve dem, det skulde optage, hvilket udentvivl vilde være en altfor vidt dreven Besked enhed af Universitetet, aldenstund baade for Ex. Krigsskolen og vel overhovedet enhver anden Underviisnings-Indretning, der fordrer Forkundskaber, selv pleier at prøve, hvem den kan optage. „Ulemperne" have derimod væsentlig bestaaet i det trættende Arbeide for Universitetslærerne og den megen Tid og Kraft, som derved borttages fra deres øvrige Gjerning.

Dette Arbeid og Tidsspilde er i den seuere Tid voxet ved den forøgede Tilstrømning til Universitetet, som udentvivl for en stor Deel er en Følge af de ifølge Departementets Foranstaltninger formindskede Fordringer og vil vel endnu mere voxe, naar man skal være forpligtet til at examinere ei alene Latinskolernes men ogsaa Realskolernes Dimitterede, og maaske tilsidst Fællesskolernes med. (Ialfald skal man efter Commissionens Mening have dem til Embeds-Examen). Tilsidst bliver dette Arbeid kanske uoverkommeligt.

Men netop herimod anviser Commissionens Forslag intet lækkeligt Middel. Det vil ikke spare Universitets-Lærerne for Arbeidet med Examen; thi de skulle jo som hidtil være Medlemmer af den examinerende Deputation, men kun for det dermed forbundne Ansvar, idet de skulle stilles under Examen-Commissionens Tilsyn og navnlig ikke betroes til at give Opgaver. Det kan imidlertid meget betvivles, om dette virkelig vil medføre nogen Lettelse. Thi ærekjære og dygtige Mænd pleie helst selv at ville have Ansvaret for, hvad de gjøre, og et pligtbudet Arbeid føles i Almindelighed desto mere byrdefuldt — og udføres tilmed med desto mindre Held —, jo mere det er uselvstændigt.

Den overvaagende Examens-Commission skal da vel væsentlig bestaa af Skolelærere. Men da Commissionen har fundet, at disse ikke med Føie kunne give Opgaver i de Fag, hvori de ere Lærere, altsaa de, hvori de maatte antages at have mest Kyndighed og Erfaring, kommer man i en ganske besynderlig Forlegenhed. Mod denne har Commissionen ikke vidst nogen anden Udvei end at gjøre Medlemmernes Antal meget stort, i det Haab, at der dog blandt saa mange skulle findes nogle, der have saavidt Kundskab udenfor sit egentlige Fag, at de med Rimelighed kunne sættes til at prøve Resultaterne af, hvad deres Colleger have virket, hver i sit Fag.

Formodentlig i Følelsen af dette Punkts Svaghed, har Commissionen dog endnu søgt en Forstærkning ved at lade Opgaverne endelig bestemme af Kirke-Departementet, saaat Examens-Commissionen kun har Forslagsret. Dette synes os at være saa uheldigt som muligt. Af nærliggende praktiske Grunde er det netop vigtigt, at Opgaverne fra dem, der give dem, til dem, der skulle besvare dem, komme ad en saa hurtig Vei og gjennem saa faa Hænder som muligt, hvorfor ogsaa den hidtilværende Examens-Deputation i Reglen ikke pleier at komme sammen til Opgavernes Bestemmelse, førend Dagen før Examens Begyndelse, altsaa ingenlunde „betimeligt" i den Forstand, som Commissionen vil. Man kan være saa omhyggelig med Garantier og Cautelер, at Forsigtigheden tilsidst

bliver Uforsigtighed. Det synes ogsaa høist uformeligt, at Departementet skal befatte sig med saadanne Ting som at give Opgaver, hvilket er at lægge en ganske overdreven Vægt derpaa uden at give Sikkerhed for større Sagkyndighed. Hvor skal man standse med denne Autorisеren og Over-Autorisеren? Der er kun et Skridt til ogsaa at lade Artium-Opgaverne sanctionere af Kongen.

Man maa idethele ikke gjøre altfor megen besværlig Anstalt med dette Examens-Væsen, der allerede nu optager vel megen Tid, Kraft og Tanke. Sagen er simpelthen den, at det utvivlsomt — som allerede antydet — tilligger Universitetet at prøve dem, det skal optage som academiske Borgere, hvortil dets Ret og Competence fornuftigvis ei bør betvivles. Over det dermed forbundne Arbeid og Besværlighed bør det ikke beklage sig, saalænge det er nogenlunde overkommeligt og kan bestaa med væsentligere Pligter. En ikke ubetydelig Lettelse vilde det allerede være, om de tilkaldte Censorer ogsaa toge Deel i den skriftlige Censur, saaat ikke mere end et Par Universitetslærere optoges med dette Arbeid, der maaske hører il det meest trættende.

Skulde imidlertid Arbeidet blive altfor besværligt i Forhold til Udbyttet, saa faar man nøie sig med at fæste Lid til ordentlige Skolers Afgangs-Examen, der da faar indrettes saa betryggende som muligt, og som uden Tvivl under en fornuftig Udvikling og Bestyrelse af Skolerne kan antages at ville blive betryggende nok. Men foruden Afgangs-Examen at have en examen artium, halvt ved Skolen og halvt ved Universitetet, uden Tids-Besparelse paa nogen af Siderne (thi de ved Skolerne censurerede Arbeider skulle jo siden omcensureres i Christiania), at oprette en Melleminstants mellem Skole og Universitet, som om de vare fiendtlige Magter, eller at lade Universitetet controlere Skolerne, og saa igjen denne Control controleres fra Skolernes Side — synes at maatte blive aldeles uhensigtsmæssig Vidtløftighed og kun at være forsvarligt under den Forudsætning, at isandhed „alle menneskelige Indretninger maatte baseres paa Mistillid."

Hvad de specielle Bestemmelser for Examen angaar, da kunne vi slutte os til det af Commissionen Pag. 104 og 105 Anførte for Gjenoptagelsen af den latinske Stiil. Maaskee har dog Commissionen formeget bundet Hænderne paa dem, der skulle vælge Opgaver, og der burde vel heller staa: „af let væsentlig historisk Indhold". Heller ikke see vi nogen tilstrækkelig Grund til at forlade den forhen fastsatte Grændse af 4 som laveste antagelige Charakter.

Pag. 105 har Commissionen foreslaaet, at der i visse Fag gives Examinanderne Valg mellem flere Opgaver. Dette synes at maatte kunne lede til, at enkelte Dele af hine Fag forsømmes, ligesom det vistnok ofte vilde bevirke Famlen hos Examinanden selv og være ham til Skade istedetfor til Gavn.

Ved Afslutningen af denne Betænkning ere vi ikke uopmærksomme paa, at enkelte Uovereensstemmelser i Udtryk og maaskee i Synsmaader ville bære Spor af, at de enkelte Afsnit ere udarbeidede af forskjellige Hænder. Men enige i det Væsentlige, have vi ikke anseet det for magtpaaliggende at udslette alle saadanne Spor. Da det her væsentlig kun gjælder kritiske Bemærkninger, ville saadanne kunne have sit Værd og fortjene at tages under Overveielse, selv om de tildeels komme fra forskjellige Synspuncter.

Christiania 31te Marts 1866.

Ludvig K. Daa. M. J. Monrad. P. O. Schiøtt.

En Majoritet af Facultetet (5 Medlemmer mod 4) er enig med Commissionen angaaende Hensigtsmæssigheden af Afholdelsen af Examen artium ved en af Universitetslærere, Skolemænd og andre videnskabelig dannede Mænd sammensat Commission, idet den finder, at Afholdelsen af denne Examen, skjøndt maaskee ikke efter sit Væsen Universitetet fremmed, dog navnlig ved det stedse tiltagende Antal af Candidater i høi Grad hindrer Universitetet i dets regelmæssige og til dets

egentlige Sphære hørende Virksomhed. Den er fremdeles enig i Redsættelsen af en permanent Examenscommission for Opretholdelsen af Enheden i Bedømmelsen, men den finder den foreslaaede Ordning altfor compliceret, og at navnlig den dobbelte Bedømmelse af en Deel af de skriftlige Opgaver, først ved Skolerne og dernæst ved Examensdeputationen, i ikke ringe Grad vidtløftiggjør Examen, uden at tilsvarende Fordele derved opnaaes.

Facultetet skal derhos som advarende Exempler mod Udvidelse af Real-Undervisningen tillade sig at anføre følgende Kjendsgjerninger. For noget over en Menneskealder siden lode Auctoriteterne i enkelte af Nordamerikas Stater sig ved Skriget om Tidens Krav formaa til i de høiere Skoler at indføre en Deling, saaledes at ikke blot de humanistiske, men ogsaa de realistiske (Latin og Græsk udelukkende) Studier førte til Opnaaelsen af academiske Grader. Men efterat de oprettede Realclasser i faa Aar havde havt ringe Søgning, stode de tomme og maatte ophæves „The system dragged for a few years, and then perished from mere inanition.“ (Se Holmboes vedlagte Tale Pag. 14.)

En lignende Skjæbne har nylig rammet Realclasserne ved de høiere Skoler (Lycéerne) i Frankrig, hvor et keiserligt Decret af 5te Decbr. 1864 har befalet deres Nedlæggelse. (Dansk Tidsskrift for Philologie og Pædagogik. 6te Aargang, Pag. 299 og flg.)

Vor Skolecommission har nok troet at sikkre de paatænkte Realgymnasiers Søgning ved at aabne deres Elever Udsigt til at faa Embeder. Men en saadan Udsigt har i Frankrig ikke formaaet at forhindre, at Realclasserne paa adskillige Skoler stode næsten tomme. Realcandidaterne havde i Frankrig Adgang til Embederne ved Forstvæsenet, ved Canal- og Brobygningsvæsenet, ved Veivæsenet, ved Bergværkerne m. m.

Men desuagtet var Søgningen til vedkommende Realclasser saa ringe, at Undervisningsministeren Duruy, i det Foredrag som foranledigede ovennævnte keiserlige Decret, yttrer sig derom saaledes: „Desuden er den nuværende Organisation

overalt faldeſærdig. Den 1ſte Novbr. 1864 var i 47 Lyceér af 69 Tallet paa Diſciple i Realafdelingen under 30 (fordeelte paa 3 Klaſſer) og i nogle Underviisningsanſtalter var der i disſe Klaſſer ligeſaamange Lærere ſom Diſciple."

Den af Skolecommisſionen yttrede Formening om Ønſkeligheden af en Forandring i Beſtemmelſerne for Univerſitetets anden Examen, har Facultetet anſeet det overflødigt for Tiden at tage under Behandling, da denne Sag formeentlig ikke henhører under det hiin Commisſion overdragne Hverv, hvorfor man antager, at Regjeringen, om nogen Forandring i hiin Examen tilſigtes, vil udnævne en Commisſion beſtaaende alene eller tildeels af Univerſitetslærere til at behandle et ſaa vigtigt Spørgsmaal.

---

b¹. **Fra det mathematiſk-naturvidenſkabelige Facultet,**

dateret 3die Februar 1866.

(Underſtrevet af: Dr. O. J. Broch.)

Efterat Facultetets Medlemmer have gjort ſig bekjendt med det fra Collegiet under 28de f. M. til Facultetets Erklæring overſendte af Skolecommisſionen udarbeidede Forſlag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæſen, har man i et den 1ſte dennes afholdt Møde fattet følgende Beſlutninger: 1) Facultetet finder Intet at bemærke ved Forſlaget, forſaavidt Realartium vedkommer, (mod 3 Stemmer). 2) Facultetets Pluralitet (6 mod 3) finder, at begge Linier af Examen artium bør give Adgang til de 2de under dette Facultet henlagte Embeds-Examina: Reallærer-Examen og mineralogiſk Examen; 3) Facultetets Pluralitet (9 mod 1) finder ligeledes, at der efter ſpeciel Anſøgning bør gives Adgang til at kunne dispenſeres fra et enkelt Fag til Realartium; 4) For at udarbeide Forſlag til den nye Ordning af 2den Examen, ſom maa anſees nødvendiggjort ved den foreſlaaede Forandring af Examen artium, nedſættes en Committee, beſtaaende af Profeſſor Raſch, ſamt af Lectorerne Bjerknes og Waage.

Ved at meddele Foranstaaende, skulde man anholde om, at Collegiet vil lade den Committee, som det philosophiske Facultet maatte nedsætte angaaende samme Examen, træde sammen med den af nærværende Facultet ifølge ovenstaaende 4de Post udnævnte Committee.

---

b². Fra det mathem.-naturvidenskabelige Facultet,

dateret 15de Juni 1866.

(Underskrevet af: Dr. O. J. Broch. C. Fearnley. H. Rasch. H. Christie. C. A. Bjerknes. E. Münster. L. Esmark. F. C. Schübeler. Sexe. Th. Kjerulf.)

Facultetet giver sig herved den Ære at fremsende et af samme udarbeidet Udkast til Reglement for Examen philosophicum, under Forudsætning at den nye Skoleplan, forsaavidt den vedkommer Examen artium, i det Væsentligste vedtages. Facultetets Pluralitet (9 mod 1) anseer sig ikke forpligtet til yderligere at udtale sig angaaende det fra Skolecommissionen fremlagte Udkast til Skoleplan end i dets tidligere Skrivelse til det ærede Collegium af 3die Februar skeet, og tilføier derfor udtrykkelig, at den ikke derved vil have godkjendt dette Forslag i alle sine Dele forøvrigt.

I nedenstaaende Udkast til Reglement for Examen philosophicum samstemme 7 af Facultetets 11 Medlemmer, med Undtagelse af et enkelt Punct, hvori Pluraliteten kun tæller 6 Medlemmer.

§ 1.

Examen philosophicum afholdes i Slutningen af hvert Semester. Anmeldelse til samme sker hver Gang efter Opfordring fra det academiske Collegium inden den af samme opgivne Tid.

§ 2.

De til denne Examen henhørende Fag ere dels faste hvori samtlige Examinander have at aflægge Prøve, nemlig Philosophi og Physik, dels alternative, nemlig enten Historie

eller nordisk Literatur, dels valgfrie, nemlig mindst tre af følgende Fag: latinsk Philologi, græsk Philologi, Hebraisk eller et andet semitisk Sprog, Oldnorsk, et af de nyere Sprog, hvorover der ved Universitetet holdes Forelæsninger, Mathematik, Astronomi, physisk Geographi, Chemi, Botanik og Zoologi.

§ 3.

Ved Examen har Examinanden i de ovenfor angivne Fag at gjøre Rede for:

I Philosophi: Philosophisk Propædeutik, Psychologi og Ethik.

— Physik: Et Indbegreb af de vigtigste Sætninger af den almindelige Physik.

— Historie: Kjendskab til et mindre, i culturhistorisk Henseende vigtigt, Tidsrum, eller en culturhistorisk Oversigt over et større Afsnit, saameget som er gjennemgaaet i mindst to Timer ugentlig i to af de fire sidste Semestre.

— Nordisk Literatur: Saameget som er gjennemgaaet i mindst to Timer ugentlig i to af de fire sidste Semestre.

— Latinsk Philologi, ligesom

— Græsk Philologi, hvad der i Fortolkningen af en Forfatter, eller i Foredrag over en af Oldtidsvidenskabens Disciplíner er gjennemgaaet i Løbet af to af de fire sidste Semestre, mindst to Timer ugentlig.

— Hebraisk, eller et andet semitisk Sprog, ligesom

— Oldnorsk: Grundigt Kjendskab til Sprogets Grammatik og saameget af en Forfatter eller Læsebog, som foruden Foredraget over Grammatik er foredraget i mindst to Timer ugentlig i to af de fire sidste Semestre.

Et af de nyere Sprog.

I Mathematik: Elementer af analytisk Plangeometrie.

— Astronomi: En Oversigt over de vigtigste Sætninger af den sphæriske, theoriske og physiske Astronomi.

— Physisk Geographi, hvad der er foredraget i mindst to Timer ugentlig i to af de fire sidste Semestre, eller mindst fire Timer ugentlig i et af de fire sidste Semestre.

I Chemi, hvad der er foredraget i mindst to Timer ugentlig i to af de fire sidste Semestre.

— Botanik: En almindelig Oversigt over den botaniske Systematik med nærmere Kjendskab til de vigtigste indenlandske Planter.

— Zoologi: En almindelig Oversigt over den zoologiske Systematik med nærmere Kjendskab til de vigtigste Repræsentanter for en af Dyrerigets Hovedgrupper.

§ 4.

Det er Examinanden tilladt ved hvert Semestres Slutning at underkaste sig Prøve i et eller flere af de til Examen valgte Fag.

§ 5.

Examinandens Udeblivelse fra Examensprøven i noget af ham opgivet Fag bevirker, at han først ved en af de følgende ordentlige Examina kan stedes til den atraaede Prøve i dette Fag.

§ 6.

Ved Examen philosophicum gives følgende Specialcharacterer: Udmærket godt (1), Meget godt (2), Godt (3), Temmelig godt (4), Maadeligt (5), Slet (6).

§ 7.

Hovedcharactererne ved Examen philosophicum, ere: Laudabilis præ ceteris, Laudabilis og Haud illaudabilis.

For at erholde Hovedcharacteren Laudabilis præ ceteris maa Examinanden ikke for noget af de Fag, der skulle medregnes til Examen, have ringere Character end Meget godt, og ikke større Middeltal af specielle Characterer end 1,5.

For at erholde Hovedcharacteren Laudabilis maa Examinanden ikke for noget af de Fag, der skulle medregnes til Examen, have ringere Character end Temmelig godt, ikke have denne Character for mere end et Fag, og ikke større Middeltal af de specielle Characterer end 2,5.

For at erholde Hovedcharacteren Haud illaudabilis maa Examinanden ikke for noget af de Fag, der skulle medregnes til Examen, have ringere Character end Maadeligt, ikke have

denne Character for mere end et Fag og ikke større Middeltal af de specielle Characterer end 3,5.

§ 8.

Naar en Examinand anser sin Examen philosophicum som afsluttet, og overensstemmende med foregaaende Paragraph for samme kan erholde Hovedcharacter, har han at henvende sig til det academiske Collegium med Begjæring om at blive meddelt Examenstestimonium samt med Opgivende af, hvilke af de Fag, hvori han har underkastet sig Examen, han herved ønsker medregnet. Har han flere Gange været examineret i samme Fag, medregnes kun den sidst erholdte Character.

Fire af Facultetets Medlemmer stemme for, at samtlige i § 2 nævnte Fag bør være valgfrie, at Antallet af disse Fag bør være mindst syv, at Begrændsningen af, hvad der i ethvert af disse Fag fordres, istedetfor som i § 3 foreslaaet, sker ved en almindelig Regel om, at der skal gjøres Rede for, hvad der er gjennemgaaet i Løbet af mindst to Timer ugentlig i to, eller mindst fire Timer ugentlig i et af de fire sidste Semestre, samt endelig, at der som en Regel for vedkommende Universitetslærere tilføies, at de kunne hver inden sit Fag til Gjenstand for sine Foredrag vælge et Afsnit, der enten ikke har været behandlet i Skolen, eller kunne gjenoptage til en mere videnskabelig Behandling Disciplíner eller Dele af samme, der i Skolen kun behandles elementært.

Af den af Facultetet nedsatte Committe er indleveret til Facultetet nogle Bemærkninger i Anledning af Skolecommissionens Plan, hvilke vedlægges nærværende Indstilling, men hvorom Facultetets øvrige Medlemmer ikke finder det nødvendigt at udtale sig.

---

b². Fra det math.-naturvidenskabelige Facultets Commitee,

dateret 2den Mai 1866.

(Underskrevet af: H. Rasch. P. Waage. C. A. Bjerknes.)

Motiveret Forslag til en ny Ordning af Examen philosophicum.

Det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet har i Anledning af et til dets Overveielse og Betænkning oversendt motiveret Forslag til en forandret Ordning af vort høiere Skolevæsen, udarbeidet af en ifølge Kongelig Resolution nedsat Commission, i et afholdt Møde udvalgt Undertegnede til at overveie og derefter afgive vor Betænkning om et enkelt Punkt af Commissionens Forslag, nemlig det, der vedkommer Ordningen af den saakaldte Andenexamen, idet Facultetets Pluralitet intet fandt at bemærke ved Forslaget, forsaavidt Realartium vedkommer, samt antog, at begge Linier af Examen artium burde give Adgang til de to under dette Facultet henlagte Embedsexamina, Reallærer- og Mineralogisk Examen. Dette vort Hverv har vi efter bedste Evne søgt at opfylde, og forelægge herved Facultetet vort motiverede Forslag til Ordningen af Andenexamen under den gamle Benævnelse

Reglement for Examen philosophicum.

§ 1.

Examen philosophicum afholdes i Slutningen af hvert Semester. Anmeldelser til samme skee hver Gang efter Opfordring fra det academiske Collegium inden den af samme opgivne Tid.

§ 2.

De til denne Examen hørende Fag ere: 1, Philosophie, 2, Historie, 3, latinsk Philologie, 4, græsk Philologie, 5, Hebraisk eller et andet semitisk Sprog, 6, Oldnorsk, 7, et af de nyere Sprog, hvorover der ved Universitetet holdes Forelæsninger, 8, Nordisk Literatur 9, Mathematik, 10, Astronomie, 11, Physik, 12, physisk Geographie, 13, Chemie, 14, Mineralogie og Geologie, 15, Botanik og 16, Zoologie.

§ 3.

Vedkommende Universitetslærere kunne hver inden sit Fag til Gjenstand for sine Foredrag vælge et Afsnit, der enten ikke har været behandlet i Skolen, eller de kunne gjenoptage til en mere videnskabelig Behandling Disciplíner eller Dele af samme, der i Skolen kun behandles elementært. Forøvrigt skulle Forelæsningerne i saamange Fag som muligt være saaledes afpassede, at de med Udbytte kunne følges saavel af Latin- som af Realliniens Elever.

§ 3.

Det overlades til Examinanden at vælge hvilkesomhelst af de i § 2 nævnte 16 Fag, forsaavidt der i samme holdes Forelæsninger ved Universitetet.

§ 5.

Forelæsningerne til Examen philosophicum paabegyndes hvert Aar efter endt Examen artium og afsluttes i Løbet af et eller to Semestre. Examinanden har i hvert af de valgte Fag at gjøre Rede for, hvad der er gjennemgaaet i Løbet af mindst tre Timer ugentlig i to, eller sex Timer ugentlig i et af de fire sidste Semestre.

§ 6.

Det er Examinanden tilladt ved hvert Semesters Slutning at underkaste sig Prøve i et eller flere af de til Examen valgte Fag.

§ 7.

Examinandens Udeblivelse fra Examensprøven i noget af ham opgivet Fag bevirker, at han først ved en af de følgende ordentlige Examina kan stedes til den atraaede Prøve i dette Fag.

§ 8.

Ved Examen philosophicum gives følgende Specialkarakterer: Udmærket godt, (1), Meget godt, (2), Godt, (3), Temmelig godt, (4), Maadeligt, (5), Slet, (6), samt Hovedkaraktererne Laudabilis præ ceteris (1—1,5), Laudabilis

(1,6—2,5), Haud illaudabilis (2,6—3,5). I intet Fag tillades en ringere Charakter end Maadeligt.

§ 9.

Naar en Studerende har bestaaet Prøven i mindst 7 af de i § 2 nævnte Fag, tillægges ham Hovedcharakter efter Middelværdien af de erholdte specielle Charakterer, dog med Jagttagelse af følgende nærmere Bestemmelser:

a. Ingen kan til Hovedcharakter erholde Laudabilis præ ceteris, naar han for noget Fag har faaet ringere Charakter end Meget godt.
b. Ingen kan til Hovedcharakter faa Laudabilis, naar han for noget Fag har faaet ringere Charakter end Temmelig godt eller har erholdt Temmelig godt for mere end 1 Fag.
c. Naar for nogen Examinand Middelværdien af Charaktererne falder under 3,5, eller naar Nogen for mere end 2 Fag har erholdt Charakteren Maadeligt, anses han ikke at have bestaaet Examen.
d. Naar nogen Studerende vil ved Omexamination i et følgende Semester søge at forbedre sin Charakter i et Fag, bliver den ved sidste Examination erholdte Charakter at anse som gjældende ved Bestemmelsen af Hovedcharakteren.

§ 10.

Skulde nogen Studerende ønske at blive examineret i Disciplíner henhørende under de i § 2 opnævnte Fag, der ikke ere Gjenstand for Forelæsninger til denne Examen, men hvorover der af vedkommende Universitetslærer har været meddelt Undervisning eller afholdt Foredrag, beregnet paa Viderekomne, saa maa han, idet han melder sig til Examen, indlevere et skriftligt Andragende, der indeholder Oplysninger om, i hvilken Udstrækning han har studeret disse udenfor den egentlige Examen henhørende Dele af Faget. Disse Andragender blive af Collegiet at tilstille de respektive Lærere, der have at udføre Examinationen. Examinator har i Examensprotokollen at indføre, i hvilke Fag, og med hvilket Udfald

Examinanden har bestaaet Prøven. Dette Vidnesbyrd paategnes Examinandens Examensattest.

Facultetet vil, ved at sammenligne ovenstaaende Forslag til Ordningen af det philosophiske Cursus og den saakaldte Examen philosophicum med det nugjeldende Reglement for dette Cursus, se, at vi i enkelte væsentlige Punkter have fundet os befoiede til at afvige fra dette, ligesom vi heller ikke have fundet os tilfredsstillede ved den af Commissionen antydede Ordning af Andenexamen. (See Commissionens Arbeide Side 87—89).

Vort Forslags vigtigste principielle Afvigelser fra det nugjeldende Reglement ere følgende:

a. Den ubetingede Frihed for de Studerende til at vælge sine Examensfag mellem de Disciplíner, der henhøre saavel til det philosophisk-historiske, som til det mathematisk-naturvidenskabelige Facultets Fagkredse.
b. Den Frihed, som det indrømmer de respektive Docenter til at vælge Stoffet for de Forelæsninger, som de maatte finde passende for deres Tilhørere;
c. Ophævelsen af de ved det nugjeldende Reglement etablerede Examensafdelinger og de dermed i Forbindelse staaende restrictive og rigorose Bestemmelser i §§ 5, 6, 7, de tre sidste Passus af § 8 og tildeels sidste Passus af § 9, samt
d. Optagelsen af, som valgfrie Examensfag, nogle flere Disciplíner, henhørende under begge Facultéters Fagkredse.

Vi have anseet det hensigtsmæssigt, idet vi meddele Facultetet Motiverne til de af os foreslaaede Forandringer i det nugjeldende Reglement, at fremsætte disse særskilt for hver §.

Motiver.

Til § 1.

Den Forandring, at Anmeldelserne til examen philosophicum ske efter Opfordring fra Collegium academicum istedetfor fra Formanden i det philosophiske Facultet, motivere vi

ved den foretagne Deling af det ældre Facultet i to, en Deling, der er indtraadt senere end det nugjeldende Reglement for Examen philosophicum.

Til § 2.

At Committeen blandt de Disciplíner, der kunne vælges som Examensfag, har i det philosophisk-historiske Facultets Fagkreds optaget Hebraisk eller et andet semitisk Sprog, et af de nyere Sprog, over hvilke der ved Universitetet holdes Foredrag, samt nordisk Literatur, og i den mathematisk-naturvidenskabelige Fagkreds, Mineralogie og Geologie samt physisk Geographie, motiverer den derved, at der i samtlige i Sen nævnte Fag holdes Forelæsninger, og det, med Undtagelse af et (nordisk Literatur), af fast ansatte Universitetslærere.

Med Hensyn til Foredraget over det hebraiske eller et af de øvrige semitiske Sprog, da bliver det rigtignok nødvendigt, at der gjøres Undtagelse fra den af os nedenfor med Hensyn til de lingvistiske Universitetsforedrag fremsatte Fordring, at disse ikke skulle anlægges elementært. Denne Afvigelse nødvendiggjøres derved, at Elementerne i det hebraiske Sprog ifølge Commissionens Forslag ikke bliver Gjenstand for Skolens Undervisning.

Hebraisk vil vistnok kun i Regelen blive valgt af de Studerende, der ville gaa den theologiske Bane, men da deres Antal ikke er ubetydeligt og Sproget paa Grund af dets Særegenheder selv i sine Elementer frembyder saadanne Vanskeligheder, at Tilegnelsen af disse kræver ligesaamegen Anstrængelse som et af de øvrige Sprog, der ikke behandles elementært, har Committeen ikke fundet tilstrækkelig Grund til at udelukke Hebraisk fra Andenexamensfagene. At vi hertil have føiet „eller et andet semitisk Sprog" er skeet af Hensyn til, at vedkommende Universitetslærere, der tilhøre det philosophisk-historiske Facultet, benævnes, den ene Lærer i de østerlandske, den anden i de semitiske Sprog, uagtet vi antage det for givet, at det Hebraiske vil blive det, som de Studerende vælge.

Med Hensyn til de Forelæsninger, som maatte blive af-

holdte over hvilketsomhelst af de nyere — ikke nordiske — Sprog af den eller de Lærere, som have dette Hverv, da antager Committeen, at disse Foredrag ikke anlægges elementært men comparativt, idet vedkommende Docenter søge at vise de forskjellige Sprogs særegne Udvikling fra en af de ældre Sprogstammer, samt den Indflydelse, som Sammenstødet og Sammenblandingen af de forskjellige Sprog har bevirket.

Uagtet det endnu er uafgjort, om der skal oprettes en fast Lærerpost ved Universitetet i nordisk Literatur, anseer dog Committeen det utvivlsomt, at dette vil skee i en nær Fremtid, og da man imidlertid har ansat en Stipendiat i dette Fag, seer Committeen ingen Grund til at udelukke det fra den Fagkreds, inden hvilket Valget til Andenexamen skal skee.

At Committeen har optaget physisk Geographie som særskilt Examensfag haaber man, at Facultetet vil bifalde, naar det betænker den Udstrækning og Vigtighed, som denne Disciplin i de senere Aar, især ved Humboldts, Maurys og flere Forskeres Arbeider har erholdt. Vi anse naturligvis Meteorologien som en Branche af dette Fag. Da Størstedelen af de mange i den ældre Tid uforklarlige Phænomener nu have fundet fast begrundede og strængt videnskabelige Forklaringer, vil dette Fag sikkert blandt de naturvidenskabelige for de Studerende blive et af de interessanteste.

Optagelsen af Mineralogie og Geologie blandt Andenexamensfagene behøver vel ikke at motiveres; thi enhver Sagkyndig vil vistnok indrømme dette interessante Fags Betydning som almindeligt Dannelsesmiddel. Især gjelder dette Geologien, da vort Land i det Heletaget, og navnlig Universitetets nærmeste Omegn, afgiver let tilgjængelige Oplysningsfakta for det geologiske Foredrag, der desuden nu kan støtte sig til en passende Lærebog, samt instructive Karter og Samlinger. Dette Fag, hvis Elementer ifølge Commissionens Plan allerede skulde meddeles i Realgymnasiet, vil efter vor Formening blive et af de hensigtsmæssigste af de naturhistoriske Fag til Andenexamen.

Til § 3.

Forsaavidt Universitetets Undervisning er en Fortsættelse og Fuldendelse af Skolens, er der vistnok Intet til Hinder for, at Forelæsningerne i et Fag, naar begge Liniers Tarv ikke kunne forenes, ledes med udelukkende Hensyn til den Linie, hvis Kundskaber i Faget ere mindst fremskredne. Men naar saaledes, i Lighed med, hvad tildeels for Tiden finder Sted, gjennem disse Foredrag væsentlig kun meddeles Kundskaber, som paa fyldestgjørende Maade kunne erhverves paa Skole eller gjennem privat Undervisning, saa forrykkes den akademiske Undervisning fra sit naturlige Feldt, og saavel Universitetet som Skolen lider Skade. De faa Kræfter, som hensigtsmæssigt kunne anvendes i den høiere Undervisnings Tjeneste, drages herfra deelvis væk, mens paa sin Side Skolen, den offentlige saavelsom den private, utilbørlig begrændses paa sin egen rette Grund og hæmmes i sin Udvikling, idet en Undervisning, som dens Lærere maa anses vel skikkede til at give, forlægges til Universitetet istedetfor til Skolen.

Saafremt derfor en Studerende skulde ønske at forskaffe sig Kundskaber, som uden Universitetets Bistand uden Vanskeligheder ere at erholde, og hvorover der ved Universitetet ikke gives Adgang til at høre Foredrag, der samtidig ramme begge Liniers Tarv, da er det formentlig en hensigtsmæssigere Tingenes Orden, saalænge ikke Skolen har naaet en saadan Udvikling, at de tvende Linier, der hvor det fornødiges, atter nærmere kunne sammenknyttes, at de Kundskaber, der udfordres for at kunne følge de høiere Foredrag, at Vedkommende søges tilveiebragte ad privat Vei, fremfor at Universitetet skulde overtage det Hverv at docere Skolens Elementer.

Som en Regel, hvorfra ikke uden vægtige Grunde bør gjøres Undtagelse, kan det derfor sættes, at Undervisningen, saafremt ikke begge Liniers Tarv gjennem de samme Foredrag kunne forenes, ledes til Fordeel for den Linie, der har den største Kundskab i det Fag, hvorom der handles.

For flere af de Discipliners Vedkommende, for hvilke der

paa Grund af Liniernes forſkjellige Kundſkaber opſtaar Vanſkeligheder af ganſke ſæregen Art, vil det imidlertid under visſe Forudſætninger være muligt at indrette ſig paa ſaadan Maade, at Foredragene med Frugt kunne følges af begge Claſſer af Studerende.

Den første Forudſætning er, at den Studerendes Valgfrihed er fuldſtændig, og at ſom Følge heraf kan paaregnes, at Elever, henhørende til den i en vis Henſeende mindſt fremſkredne Linie, neppe ville ſøge Forelæsninger, hvori begge Rækkers Tarv vanſkeligen lader ſig forene, medmindre de drives af en ſtørre Intereſſe eller i den angjeldende Retning ere ſærſkilt begavede.

Den anden Betingelſe er, at Læreren, ſaaledes ſom Tilfældet kan ſiges at være for flere af de Fags Vedkommende, der foredrages til anden Examen, overlades Frihed i Valg af Thema og Behandlingsmaade, idet han tilſtedes ſaavel at at ſøge ſit Stof udenfor Skolens Underviisningskreds, ſom ogſaa at gjenoptage Fag eller Dele af Fag, der paa Skolen meddeles i mere ſpredte og ſparſomme Elementer, til en dyberegaaende, fleerſidigere og mere videnſkabelig Behandling.

Under disſe Forudſætninger vil der være Grund til at tro, at ſelv for de tre Fag Mathematik, Chemi og Fyſik, begge Liniers Tarv ville kunne opnaaes gjennem fælles Foredrag, og den væſentligſte Vanſkelighed var ſaaledes hævet, idet der neppe vil kunne være Tale om Univerſitetsforedrag til Fordeel for Realiſter i ſaadanne Fag ſom Latin og Græſk, hvortil ingen Forkundſkaber kunne ventes medbragte.

Forøvrigt tør det vel antages givet, at en Univerſitetslærer, der ikke ved Lovens Bud tvinges til at ſtige ned paa Skolens Standpunkt, der uhindret kan opſøge og behandle ſit Stof ligeoverfor en Kreds, der frit har kunnet vælge, og ſom ſaaledes er ſtillet under Forhold, der ville have en hævende Indflydelſe paa de academiſke Foredrag, vanſkelig ſkulde komme til at give disſe en ſaadan Characteer, at den rette Grændſe

mellem Universitetets og Skolens Undervisning aabenbart var miskjendt.

Mens saaledes Valgfriheden for den Studerende i Forbindelse med Adgangen for Læreren til at vælge sit Thema og sin Behandlingsmaade frit indenfor de Grændser, der bestemmes gjennem hans Fag, de Studerendes Tarv og hans Stilling som Lærer ved en academisk Høiskole, formeentlig simpelt og naturligt løser de fra Liniernes Forskjellighed i Kundskaber hidrørende Vanskeligheder og samtidig hermed vil bidrage til at vække og fremme aandeligt Liv og Sands for Videnskab, saa vil paa den anden Side ogsaa en Begrændsning fremgaa og en gavnlig Modvægt dannes, idet den Studerende paa Grund af den academiske Undervisnings friere Gang i høiere Grad vil twinges til at følge Foredragene, og idet tillige Læreren paa Grund af de Studerendes friere Valg vil nødes til at varetage sine Tilhøreres Tarv, om han skulde have Tilbøielighed til at anlægge sine Foredrag paa saadan Viis, at kun et ringe Antal kunde følge med.

Til § 4.

Ved Spørgsmaalet om, hvilke Fag der til anden Examen skulle være obligatoriske eller valgfrie, stiller sig den Vanskelighed først at afgjøre, hvilke Disciplíner, der maatte supponeres fortrinsviis at have Virkning til at danne. At de Fag, der henhøre under den Gruppe af Disciplíner, der tænkes foredragne til den nævnte Examen, paa forskjellig Viis, samt i forskjellige Retninger hver i ulige Grad lægge Beslag paa de aandelige Evner, er af sig selv indlysende, ligesom ogsaa, at det paa Grund af deres særskilte Characterer kan være nyttigt, for at frembringe en mangesidig og forskjelligartet Indvirkning, at en større eller mindre Flerhed af dem lægges til Grund for et Studium, der skal danne Afslutningen af den høiere Almendannelse. Men naar Spørgsmaalet angaar, hvilke der netop skulle være de vigtigste eller hvilken Kombination, der skal være bedst skikket for at frembringe det tilsigtede Øiemed, da bliver Sagen en ganske anden, efterdi her andre Omstæn-

digheder komme til, der spille en ligefaa væsentlig Rolle, som Fagenes særskilte Characteerer, og som derhos ere af den Beskaffenhed, at Spørgsmaalet umulig kan behandles isoleret.

Om to Fag i lige Grad lægge Beslag paa Individets Interesse, og det derhos antages at have de til sammes gode Tilegnelse nødvendige Fordannelse og naturlige Anlæg, da vil vistnok det aandelige Udbytte kunne blive væsentlig forskjelligt, alt efterson det samme Arbeide anbringes paa det ene af disse Fag eller paa det andet; men saafremt de i Sandhed kunne siges at høre Videnskaben til, saafremt de klart foredrages og godt tilegnes, saa vil Udbyttet, om ogsaa dets Præg kan være forskjelligt, ikke let kunne bestemmes i det ene Tilfælde at være større end i det andet. Virkningerne ville være uligeartede; der vil vanskelig kunne være Tale hverken om Lighed eller om noget mere eller mindre, undtagen forsaavidt man indskrænker sig til at betragte Indflydelsen af Studiet ligeoverfor en enkelt Retning inden det aandelige Liv eller ligeoverfor et bestemt Formaal. Om en Disciplin i høiere Grad end sædvanligt gjør Fordring paa visse Evner, og som Følge heraf under dertil gunstige Omstændigheder kan være fortrinsviis skikket til at udvikle disse, saa vil den til Gjengjæld i andre Henseender kun have en ringe dannende Kraft, sammenlignet med andre, der mindre paadrage sig Opmærksomheden som Middel til at fremme Aandsudviklingen, fordi deres Indvirkning i visse særegne Retninger ikke er saa stærkt fremtrædende.

Hvad der gjælder Fagene, stillede ligeoverfor hverandre, at vanskelig nogen Rangordning dem imellem kan opstilles, gjælder ogsaa de forskjellige Combinationer, henhørende til den Cyclus af aandsdannende Disciplíner, der tænkes foredragne.

Ligesom det enkelte Fag kan ogsaa hele Faggruppers Studium indvirke kraftigt i visse bestemte Retninger eller mere jævnt, men med ringere Styrke, uden derfor at kunne tillægges en større eller ringere Værdi. Et dobbelt Formaal bør nemlig stilles for Øie, at tilveiebringe den fuldstændigste Ud-

vikling af de særskilte Evner og i Forbindelse hermed ogsaa Uddannelsen af dem alle, men i et saadant indbyrdes Forhold, at paa Grundlaget af den naturlige Fordeling og Begrændsning af Individets Anlæg den størst mulige Intelligents kan fremgaae.

Ved Afgjørelsen af en Faggruppes Værdi som Middel for Aandsdannelsen er det derfor nødvendigt ikke blot at betragte Fagenes særskilte Characterer, men ogsaa bedømme deres Forhold til Individet; thi om en Disciplin eller en Flerhed af saadanne maatte ansees nokſaa dannende, saa er den det i alle Tilfælde kun da, naar der imellem Individet og de nævnte Fag existerer en levende Rapport. Kun der hvor Udviklingen foregaar i Overeensstemmelse med Individets Anlæg, dets Begrændsninger og dets aandelige Standpunkt, kan et heldigt Resultat være at forvente. Kun i det Tilfælde, at et Fag eier nogen Interesse for den Studerende, saa at han af fri Drift tænker og tilbagekalder i Erindringen, hvad der er erhvervet, vil dets Evner i de forskjelligste Retninger komme i tilbørlig Virksomhed og derigjennem ogsaa erholde en frugtbringende Udvikling. En unaturlig Tvang fremkalder kun det Minimum af Arbeide, der udfordres for igjennem en saagodtsom udelukkende Hukommelsesvirksomhed at forhverve sig det Lavmaal af Kundskaber, der er nødvendigt for at bestaa paa en Examensdag; men ligesom disse Kundskaber ere ufrugtbare og uden Varighed, fordi de kun mechanisk ere tilegnede af et Individ, der forholder sig fremmed og interressesløst ligeoverfor dem, saa har heller ikke deres Studium fremkaldt nogen værdifuld Udvikling af Individets Evner, fordi dets aandelige Arbeide ved Tilegnelsen væsentlig har været indskrænket til en modvillig Bestræbelse, for at lære et givet Pensum til en given Dag.

Paa den anden Side maa ogsaa bemærkes, at en vel ledet og varieret Underviisning i Fag, der omfattes med Interesse, lægger Beslag paa en større Deel af de aandelige Kræfter, selv for det Tilfælde, at disse Fag i visse særegne Ret-

ninger ſtille ſtærke Fordringer, og i andre forholdsviis kun ſmaa. Jo mere fuldſtændig de mange forſkjellige Anlæg, hvorpaa det særlig kommer an endog ved Studiet af Diſcipliner af denne Art, ſvare til de Krav, det ſtiller til den Studerende, jo ſtærkere og flerſidigere ville ogſaa de Interesſer blive, ſom dette Studium fremkalder, jo videre ville dets Virkninger ſtrække ſig, jo alſidigere vil det danne, og jo mindre betænkeligt vil det ogſaa være, at Kredſen af de Fag, der gjøres til Gjenſtand for Studiet, indſtrænkes til den angjeldende Gruppe. Ligeſom der exiſterer Diſcipliner med fremtrædende Virkning til at fremme Udviklingen af visſe ſæregne Evner hos dertil ſikkede Individer, ſaaledes er der ogſaa Individer, hvis eiendommelige Begavelſe eller hvis Evners ſæregne Begrændsning gjør dem fortrinsviis ſikkede netop for Studiet af disſe Fag, ved hvilke de ogſaa baade kraftigſt og efter Omſtændighederne meſt alſidigt ville uddannes, medens andre Diſcipliner, der mindre ſtaa i Overeensſtemmelſe med deres Anlæg, alene ville kunne tilegnes paa mechaniſt Vei og uden Frugt for deres aandelige Liv.

Ligeſom Tvang og Vilkaarlighed forrykke Arbeidet, og væſentlig forfeile Maalet, idet de fremkalde en kritikløs og aandløs intellektuel Virkſomhed, ſaa vil omvendt Nødvendigheden, ſaadan ſom den udvikler ſig logiſk og naturmæssig, under friere Forhold og i Samklang med disſe, ikke mindre tvinge Individet til Anſtrængelſe, men idet den tilſtæder en friere Brug af Individets Kræfter, tilſtæder den ogſaa den gunſtigſte Samvirken af dem alle. Ogſaa med Hensyn paa Beſkaffenheden af den Kundſkab, der erhverves, er Indvirkningen af en utilbørlig Tvang ikke mindre mislig. Halvhed i Viden kan vanſkelig undgaaes der, hvor Individet forholder ſig modſtræbende; hvad det tror at vide, er unøiagtigt, urigtigt begrændſet og kun deelviis ſandt. Samfundet ſaavelſom Individet er bedre tjent, om Kundſkaben end er ſparſom, naar den paa de Feldter, hvor den findes, er ſand, levende og ſolid grundlagt, mens med Hensyn paa en ſtor Deel Ting In-

videt er sig sin Ukyndighed fuldt og klart bevidst. Jo større Frihed, jo større Liv og Sandhed i Kundskab, jo større Sandsynlighed for Klarhed om Viden og Ikke-Viden, og jo større Sandsynlighed for en naturlig og rigtig Begrændsning af Individets intellektuelle Virksomhed og den heraf betingede kraftigste Udvikling af dets aandelige Liv.

Ogsaa Samfundets Interesser fremmes bedst igjennem en Udvikling, hvorved Individets Kræfter hverken unyttig ødes eller hensigtsløst bindes og indsnevres. Aandelig Kraft og Klarhed i Indsigt fremkalder Trang til Virksomhed, og jo større Mangfoldighed, men en Mangfoldighed, grundlagt paa en naturlig Fordeling af det intellektuelle Arbeide, jo større vil ogsaa paa sin Side Trangen til Gjensidighed blive. Men paa denne Viis fremkommer et Liv, en Vexelvirksomhed og en Solidaritet, der er bedre end en kunstig og udvortes Enhed, fremkaldt gjennem en ufrugtbar Stræben efter at omdanne til ligt, hvad ifølge Naturens Orden skal være forskjelligt.

Paa Grund af Ovenstaaende, og idet vi derhos gaa ud fra, at under de forandrede Forholde ikke længer nogen Nødvendighed vil være tilstede for at lade enkelte Fags Foredrag indtræde paa et senere Stadium, saaledes som for Tiden i en vis Grad er Tilfælde, idet de fra Skolen erhvervede Elementer ikke i alle Dele strække til for at følge Undervisningen, er det saaledes vor Mening, at mens det paa den ene Side i Dannelsens Interesse bør drages Omsorg for at almendannende Disciplíner af forskjellig Art og Characteer gjøres til Gjenstand for Foredrag, bør paa den anden Side den størst mulige Frihed bevares for den Studerende til at vælge. For denne fuldstændige Frihed i Adgang til at vælge tro vi heller ikke at der i den Omstændighed bør være nogen væsentlig Hindring, at, som foreslaaet, Minimum af de valgte Fags Antal fastsættes med et bestemt Tal, istedetfor at være foranderligt og bestemmes efter et fast gjennemsnitligt Minimums Antal af daglige Forelæsningstimer. Denne første Fremgangsmaade have vi foretrukket at befølge af Hensyn til dens større

Simpelhed og Naturlighed, og idet vi ligeledes gaa ud fra, at ingen større Forskjel i den paa de forskjellige Disciplinær anvendte Forelæsningstid vil finde Sted. Som Følge heraf kan det antages, at de forskjellige Grupper, der kunne dannes af et opgivet mindste Antal af Disciplinær, valgt inden den hele Fagkreds, ikke i Henseende til den til samme svarende Undervisningstid indbyrdes ville afvige saameget at dette nærmere bør komme i Betragtning.

Til § 5.

Ved at bestemme Lavmaalet for Fordringerne til Examinandens Kundskabsmasse i hvert af de af ham valgte Examensfag, har Committeen holdt sig til de i det nugjeldende Reglement fastsatte Bestemmelser for Lavmaalet i latinsk og græsk Philologie, samt Oldnorsk og Historie, hvilket man, naar Forelæsningskurset antages etaarigt, anseés passende.

Til § 6.

Committeen har været enig i at tilraade Ophævelsen af de saakaldte Afdelinger, hvilken Ordning først blev indført ved Reglementet af 27de August 1825, og blev bibeholdt ved Reglement af 7de August 1847, der gik ud paa, at Andenexamen kun skulde omfatte de mathematisk-naturvidenskabelige Fag, samt Philosophie, tilsammen syv. Det var ganske vist under Følelsen af Naturvidenskabernes store Betydning som Led af Nutidens udstrakte Videnskabskreds, at man antog det nødvendigt, at de academiske Borgere, som de fornemste Bærere af vort Lands Videnskabelighed, anvendte idetmindste et Aar af deres første Studietid ved Universitetet paa Tilegnelsen af de naturvidenskabelige Fags Elementer, da disse ikke havde været meddelte i Skolen.

Efterat denne Ordning af Examen philosophicum havde bestaaet i 10 Aar, blev den ifølge Foreстillinger fra det theologiske Facultet og den philologiske Examensdeputation, der klagede over, at de Studerende, da havde besluttet at gaa den theologiske eller philologiske Embedsbane, under Reglementets Tvang nødtes til at anvende 1—1½ Aar paa Realfagene, for-

glemte meget af sin i Skolen erholdte Kundskab i de classiske Fag, der danne Grundvolden for de theologiske og philologiske Studier, forandret ved Reglementet af 7de April 1858, hvori Princippet om Valgfrihed mellem de realistiske og classiske Fag for en Deel blev gjort gjeldende.

Imidlertid bibeholdtes dog i sidstnævnte Reglement Examensafdelingerne og de dermed forbundne rigorøse Bestemmelser i §§ 5, 6, 7, de tre sidste Sætninger af § 8, samt § 9 litr. d og Slutningen af litr. e.

Aarsagen til at Ordningen af Examen philosophicum ved Reglementet af 7de August blev saa skolemæssig og tvingende, maa vist søges i, at alle Foredrag, med Undtagelse maaskee af det mathematiske, maatte anlægges elementært i den Hensigt at meddele de Studerende en ordnet, men skeletmæssig Oversigt af de naturvidenskabelige Fag, en Oversigt, som ifølge Commissionens Skoleplan, nu vil blive henlagt deels til Fællesskolen deels til Realgymnasiet.

Ved at ophæve Bestemmelserne om at Andenexamen skal tages i Afdelinger, vender man tilbage til den Ordning, der bestod forinden Reglementet af 27de August 1825 traadte i Kraft.

Til § 7.

Bestemmelsen vil tilbageføre den før 1825 gjeldende Ordning, og er en ligefrem Følge af Afdelingsordningens Ophør.

Til § 8.

I Bestemmelsen om Examenscharactererne har Committeen ikke foretaget nogen Forandring, men har kun hvad Hovedcharacteren angaar ved de indklamrede Tal villet vise, at naar Middelværdien af Specialcharactererne staar midtimellem to Characterbenævnelser, denne altid skal blive den for Examinanden fordeelagtigste, en Regel, der, saavidt vides, bestandig har været fulgt, uagtet Reglementet derom intet har bestemt.

Til § 9.

Bestemmelsen om, i hvormange Specialfag Examination

med tilstedelige Characterer bør kræves, for at Examen philosophicum skal anses for absolveret og Examenstestimonium meddeles, har været Gjenstand for Committeens omhyggelige Drøftelse. Ved at anstille Sammenligning mellem de 4 Reglementer, som ved Universitetet have været gjeldende, finder man, at der ifølge det indtil 1825 gjeldende krævedes Examen i 8 forskjellige Fag, nemlig Latin, Græsk, Historie, Mathematik, Naturhistorie, Physik, Astronomie og Philosophie, samt Hebraisk for dem, der vilde tage den theologiske Embedsexamen; i Reglementet af 27de August 1825 var Antallet af de obligatoriske Fag det samme, men Examen deeltes i 3 Afdelinger, nemlig første, hvortil var henlagt latinsk og græsk Philologie, samt for dem, der agtede at studere Theologie, ogsaa hebraisk Philologie; anden Afdeling omfattede Mathematik, Astronomie og Historie; den tredie Naturlære, Philosophie og Naturhistorie. Reglementet af 7de August 1847 ophævede latinsk, græsk og hebraisk Philologie samt Historie som tvungne Fag, men optog istedet derfor Chemie, og som særskilt naturhistorisk Fag Plante- og Dyrerigets Organlære og Physiologie, hvorved Antallet af tvungne Fag blev syv. Ved Reglementet af 27de April 1858, hvorved en begrændset Valgfrihed indrømmedes, blev Fagenes Antal for den klassiske Linie 8, og for den reale 7. Idet vort Forslag gaar ud paa, at det sidstnævnte Fagantal skal være tilstrækkeligt, fordres det dog, at Examinanden skal være forpligtet til at redegjøre for hvad der i de respektive Fag er blevet foredraget i et nogenlunde bestemt Antal Forelæsningstimer.

Vistnok synes vort Forslag at gjøre Andenexamen lettere, men dersom den skal tilendebringes i Løbet af to Semestre, blive de af os gjorte Fordringer paa ingen Maade saa lette at opfylde, at man skal kunne befrygte, at de Studerende ikke skulde finde tilstrækkelig Beskjæftigelse med at høre Foredragene og stræbe efter at tilegne sig disses Indhold, saa at de af den Grund skulde fristes til Dagdriveri; men vi tro ogsaa, støttet til de hidtil havte Erfaringer, at flittige og vel forbe-

redte Individer ville uden Fare for Overanstrængelse kunne absolvere den hele Andenexamen i Løbet af et Aar. Det viser sig nemlig under det nuværende Reglement, der forudsætter et halvandetaarigt Kursus, og med flere obligatoriske Fag, hvoriblandt der i to, og det meget vanskelige (Physik og Philosophie) ved Examen fordres Redegjørelse for Alt, hvad der gjennem tre Semestre er blevet foredraget, at mindst Trediedelen af de Studerende desuagtet absolvere den hele Examen i Løbet af et Aar med tilfredsstillende Udfald, og uden at der har været klaget over Overanstrængelse. Flere af de af os i Valgkredsen opførte Examensfag antages desuden at ligge let for Størsteparten af de Studerende, f. Ex. Historie, nordisk Literatur og physisk Geographie, medens paa den anden Side det fordrede Antal er saa stort, at Examinanden bliver nødt til at vælge nogle af dem, der i Almindelighed anseés for vanskeligere. Den Studerende, som vil absolvere Examen philosophicum i Løbet af to Halvaar vil rigtignok blive nødt til at høre henimod 4 Timers Forelæsninger daglig, men dette er vistnok ogsaa nu Tilfældet. De, der ikke ville eller kunne overkomme at tilegne sig hvad der i Løbet af den angivne Tid bliver foredraget i de valgte Disciplíner, faa tage sig en længere Tid, hvilket efter Committeens Anskuelse vil være det Ønskværdigste, naar dette academiske Cursus tilfulde skal løse sin Opgave, den nemlig, at give de Studerende Begreb om og Smag for videnskabelig Grandskning.

At Committeen i denne §s lit. c. har afveget fra den hidtil befulgte Regel, at en Examinand kan blive Cand. philosophiæ med Characterer, hvis Middelværdie ligger under 4 (nemlig 3. 4. 4. 4. 4. 5. 5.) motiverer den derved, at der ved den nu foreslaaede Ophævelse af tvungne Fag og Examensafdelinger, samt Tilladelse til at lade sig omexaminere i enkelte Fag, er givet vedkommende Examinander saa betydelige Lettelser, at man med Rette bør kunne fordre det Lavmaal af Kundskaber, som her er fordret.

Til § 10.

Committeens Hensigt med denne § har været at befordre speciellere Studier for saadanne Studerendes Vedkommende, som særligt dertil maatte have Anlæg, idet herigjennem aabnes Adgang til at underkaste sig Prøve i saadanne høiereliggende Partier af de til Andenexamen henhørende Fag, hvortil ellers enten ingen Adgang vilde gives eller kun forsaavidt Anledning, som Vedkommende agtede at underkaste sig en eller anden af de Embedsexamina, under hvilken Disciplinen maatte sortere. For enkelte Universitetslærere vil maaskee ogsaa paa denne Maade forøget Anledning opnaaes til at kunne afholde Foredrag af en høiere Natur, end de der sædvanligviis kunne blive Gjenstand for Underviisningen.

Med Hensyn paa Omfanget af den Kundskab, for hvilken Examinanden vilde have at gjøre Rede, tænke vi os ingen andre Grændser sat, end de der af Examinanden selv forud ere blevne opgivne, og han bedømmes da, med Hensyn paa sine Kundskaber, efter den Grad af Dygtighed, han har viist til paa dette Omraade at optage, hvad der har været Gjenstand for den academiske Underviisning.

Vi have endelig antaget, at Vedkommende, der paa denne Maade lade sig examinere, særskilt herfor erholde et Vidnesbyrd, ved hvilket de blive bedømte, og i hvilket det derhos angives, i hvor stor Udstrækning det opgivne Fag er bleven studeret. Idet vi tænke os, at til dette Vidnesbyrd ingen særlig Ret knyttes, samt at det heller ikke over nogen Indskydelse paa Vedkommendes Hovedcharacteer, men at det virker uafhængigt og kun med sin egen Beviiskraft, tro vi paa den ene Side, at saadanne Individer, der ikke særlig ere udrustede for mere dybtgaaende Studier, neppe skulde fristes til et hensigtsløst Arbeide, som alene fremmede Bevæggrunde skulde kunne fremkalde, mens paa den anden Side Studerende med virkelig Talent og med Interesse for Videnskaben ville kunne erholde ikke alene en Anledning til videre at uddanne sig, men ogsaa en offentlig afgiven Bevidnelse, der i alle Tilfælde, om

den falder gunstig ud, vil kunne være dem en værdifuld Anbefaling.

Til Slutning ville vi ikke undlade at gjøre opmærksom paa en lille Kreds af intelligente Studerende, der, efterat have underkastet sig en videregaaende Prøve, med sand videnskabelig Iver trænge dybere frem, og som, idet de i enkelte Retninger optage Studierne i en Udstrækning og Detail, hvorved de langt ile forud for og ud over den academiske Undervisning, endog paa dens høiere Stadier, optræde som selvstændige Forskere og som virksomme Medarbeidere ved det store videnskabelige Arbeide. For saadanne Studerende antages ikke længere nogen Examination at være paa sin rette Plads, idet denne nærmest tænkes knyttet til en Undervisning, ligesom ogsaa dens Resultater derefter blive at bedømme. Paa Grund af det Ubestemmelige i Kundskabens Udstrækning og det mere frie i dens Fordeling paa begge Sider, hos Examinator saavelsom hos Examinand, skulde Resultatet af en saadan Prøve endog i væsentlig Grad kunne være skjævt og mistigt, ligesom heller ikke ved Bedømmelsen noget naturligt Sammenligningspunkt vil være at finde. Saadanne Studerendes naturlige og bedste Anbefaling vil formentlig alene være at søge i Afhandlingen, Foredraget og de videnskabelige Discussioner, og vi antage saaledes, at til Godtgjørelse af deres Dygtighed paa dette høiereliggende videnskabelige Feldt vil det fortrinsviis egne sig, ved Siden af at opstille passende Prisopgaver til Besvarelse, at aabne friere Adgang til Docenturet, samt endelig at lette Adkomsten til den academiske Doctorværdighed, hvis Opnaaelse for Tiden tør være omgivet med altfor mange Vanskeligheder.

Et saadant Maal som sidste Trin paa de academiske Studiers Bane have vi ogsaa særskilt havt for Øie, idet vi have udkastet Planen for en ny Ordning af den philosophiske Examen, baseret paa en friere Virksomhed for Universitetets Lærere saavelsom for dets Studerende.

---

b⁴. Fra det mathem.-naturvidenskabelige Facultets Committee,

dateret 28de April 1866.

(Underskrevet af: H. Rasch. P. Waage. C. A. Bjerknes.)

Overeensstemmende med det Hverv, der er os overdraget af det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet, at afgive Forslag til en forandret Ordning af Andenexamen for det Tilfælde, at Commissionens Udkast til den nye Ordning af det høiere Skolevæsen i det Væsentlige skulde blive taget tilfølge, have vi anseet det os uvedkommende at drøfte i sine Detailler den af den kongelige Commission foreløbig fremsatte Plan, saamegetmere som Facultetet allerede har afgivet en Erklæring, overensstemmende med hvilken det ikke vil udtale sig om Skolens indre Ordning, idet det kun gjør Realartium og Examen philosophicum til Gjenstand for sine Overveielser.

Den af det philosophiske Facultet ligeledes nedsatte Committee har imidlertid paa sin Side underkastet Commissionens Arbeide en nøiere Drøftelse, og er derved kommen til Resultater, der deelviis og i vigtige Punkter afvige fra, hvad vi anseе for at være ret. Da Committeen velvillig har overladt os dens Bemærkninger til Gjennemsyn, og det derhos kan være gavnligt gjensidig at udveksle Tanker, hvor det gjælder en Sag, der for Skole og Universitet er saamegetmere vigtig, som forholdsviis store Forandringer ere bragte paa Bane, saa skulle vi ikke undlade ogsaa for vor Part i Korthed at yttre os, idet vi nærmest ville have for Øie, at belyse, fra vort Standpunkt af, det vigtige Hovedpunkt betræffende Tilstedeligheden af, at admittere til Universitetet Studerende, der ikke ere klassisk uddannede.

Endskjøndt vi i saa Henseende ikke kunne undlade at tage tilbørligt Hensyn til, at Universitetet, foruden at være et Middelpunkt for det videnskabelige Liv, tillige er en Skole, der forbereder for vigtige offentlige Stillinger, agte vi dog ikke at opholde os videre ved denne Side af Sagen, saalænge vi

ikke vide, hvilke de Grunde skulde være, der med nogenlunde Ret kunne gjøres gjældende for heelt og fuldstændigt, samt for bestandig at ville nægte dannede og med gode Forkundskaber udrustede Studerende Tiltræde til Universitetet blot i Egenskab af Forberedelsesskole for vordende Embedsmænd. Vi indskrænke os her til at erindre om, at saadan Adgang allerede i en vis Udstrækning er aabnet, idet Tilladelse til at underkaste sig den ved Universitetet oprettede Examen for Reallærere er tilstaaet ogsaa andre Studerende end de, der have nydt en klassisk Dannelse, og det synes da mindre naturligt, ikke at aabne videre Adgange, naar ved høiere Realskolers Oprettelse en bedre Basis for de reale Forstudier kan blive lagt.

Idet vi altsaa atter fremhæve, at en dobbelt Opgave er Universitetet sat, samt at imellem disse ingen saadan indre Sammenhæng bestaar, at de for stedse i en uopløselig Enhed maa være knyttet sammen til hverandre, gaa vi over til at betragte Sagen fra dens anden Side, den, hvorfra de fleste Indvendinger er bleven reist, og vi see fra nu af i Universitetet blot det Videnskabens Hjem, hvorom den intelligente Ungdom samler sig, for at berige sin Kundskab og dyrke sin Aand, det Centralsted, hvorfra Lyset udgaar mangefarvet og til alle Sider, og som fra alle Kanter drager til sig hver den, hvis Trang er at granske efter Sandhed*).

Efterhaanden som Summen af de menneskelige Erkjendelser voxer og samtidig hermed ikke blot Omfanget af det Arbeide, som de videnskabelige Forskere have at udføre, stadig tiltager, men ogsaa dette Arbeide selv optræder under en stedse større Mängfoldighed af Former, kan det ikke længer ansees hverken gjørligt eller naturligt, at enhver Videnskabens Dyrker under sin Granskен skulde stige op til de romerske eller græske

*) Det bemærkes, at Efterfølgende, for rigtig at kunne opfattes og bedømmes, maa sættes i Forbindelse med, hvad der af det philosophiske Facultets Committee er bleven anført, idet den argumenterer imod at tilstede Adgang til Universitetet for andre end klassisk dannede Studerende.

Kilder, endnu mindre der, hvor paa disse Steder kun lidet er at vinde undtagen for en meer historisk Interesse. Hvor vigtigt det end kan være, at der altid existerer en Kreds af Forskere, der holde Forbindelsen med den fjerne Oldtid aaben og gjør Videnskabens første Begyndelser og dens Fortids Historie til Gjenstand for sine Studier, saa er det dog ikke her, at det store Feldt for det videnskabelige Arbeide i Almindelighed kan være at søge. At følge med under Videnskabens store og raske Udviklingsgang, opgivende Meget for at holde fast ved Lidt, at gjennemsøge de nærmere liggende forgangne Tider og granske i deres efterladte Mesterværker, for at vedligeholde Samqvemmet med de store Mænd, fra hvem nye og frugtbare Ideer udgik, maa for den større Flerhed af Videnskabens Dyrkere udgjøre den væsentligste Deel af deres Studium. Og medens deres Arbeide gaar ud paa at klare, hvad der var Fortiden uklart, paa at udsondre dens Vildfarelser, besejre dens endnu ikke fjernede Vanskeligheder, simplificere og reducere til Elementer, hvad ifølge Tingenes Natur kan og skal være det, naar den rette Tanke er funden, paa at løse sin Tids og de forudgaaede Tiders overleverede Problemer, og sætte en ny Række for den efterfølgende Slægt, overlade de til en faatalligere Kreds af Lærde, hvis Fagkundskab i Almindelighed talt vil være ringere, men som til Gjengjæld har større sproglig Uddannelse og mere er lagt for historisk Forskning, det baade interessante, i sig selv vigtige og for de øvrige Faglærde tillige nyttige Arbeide, at gjennemforske og bringe Klarhed i Videnskabens mere fjernt liggende Udviklingsgang.

Medens det saaledes under den stedse mere og mere nødvendiggjorte Fordeling af det videnskabelige Arbeide fremdeles altid vil være ønskeligt, at de reale Fag tilføres en Række af Studerende, hvis klassiske Fordannelse gjør dem fortrinsviis skikkede for denne særegne Art af videnskabelige Undersøgelser, for et historisk genetisk Fagstudium, hvorunder der væsentlig sysles med de fjernere og fjerneste Kulturtider, saa vil for den større Skare, hvis Kald det maa være at følge den moderne

Videnskab, Nødvendigheden af Kundskab i Tidens store Kulturſprog være af langt overveiende Vigtighed. Herhos er dog at mærke, at det for en dybere Forſkning altid vil være en nyttig og deelviis ogſaa en nødvendig Tilgift, at beſidde en ringe Kundſkab i Latin, tilſtrækkelig for at forſtaae endeel i dette Sprog affattede Skrifter, fornemmelig tilhørende de sidſt forløbne Aarhundreder, eller endelig for at granſke i Originalerne, iſtedetfor at nøie ſig med mangelfulde Overſættelſer af de ſtore Meſteres ſiint gjennemtænkte Hovedværker. Men ved Siden heraf udkræves ogſaa, for at naae frem, ikke til de fjerne Tider, men til de ſtore Høider, at itide, endnu i den Alder, der nærmeſt er ſkikket for at lære, Fortroligheden med de Videnſkabers Elementer indledes, ſom ſenere maatte komme til at dyrkes paa et høiere og videre Feldt.

For et ſaadant Øiemed er imidlertid en høiere Realſkole mere egnet end det klaſſiſke Latingymnaſium, forudſat dog, at Skolens Organiſation og Underviisning er ſaadan, at fra ſamme en intelligent og dannet Ungdom kan udgaa. At Realſkolen, henſigtsmæssig indrettet og ledet, ikke ſkulde have Evne til at fremkalde et høiere aandeligt Liv, at den ikke ſkulde magte at gjøre ſkikket ogſaa for en ægte videnſkabelig Stræben, men at den i det høieſte ikkun egner ſig til at uddanne for et praktiſt Formaal, ſkulde visſelig være en uberettiget Paaſtand, ſom om, hvad den nye Tid har fundet og frembragt af Stort og Sandt, og ſom om Skjønheden under andre Former ingen Magt ſkulde beſidde, ingen Gjenklang finde og ingen Trang kunne udvikle. Forſkeraand og ægte Videnſkabelighed, Trang til Kundſkab for dens egen Skyld, og Stræben efter Sandhed og Lys, uden Hensyn til de umiddelbare Følger, er ikke bundet til Studiet af Latin, eller til Kundſkab om den græſke Oltid. Alt hvad Skolen maatte foredrage, Oltidsdiſciplinerne ikke undtagne, kan læſes og læres uden Aand og uden andet Maal, end Fyldeſtgjørelſen af visſe fremmede Intereſſer, der meer eller mindre tilfældigt ere knyttede til deres Studium; men paa den anden Side vil enhver Vi-

denſkabens Sandhed, der for den yngre Alder er gjort tilgjængelig, uden Hensyn til, hvilket Tidsrum den berører, drage en Kreds omkring sig, der gjerne stiller sig i dens Tjeneste og idet den tjenes, drages Aanden opad.

Stiller man den Fordring til den tiltrædende Student, at han fra Skolen skal være saaledes udrustet, at han med Lethed kan vende sig i hvilkensomhelst Retning, og mod hvilkensomhelst Fag, saa vil, saalænge Universitetet paa visse Felter forudsætter Elementerne, medens disse i andre Fag fra først af foredrages fra dets Lærestole, dette vistnok kunne skee, ved som før at overdrage udelukkende til Latinskolen at forberede for Universitetet. Man henlægger da som før til Skolen kun en Deel af alle disse Videnskabers Elementer, som ifølge den i Tidens Løb foregaaede Udvikling er gjort tilgjængelig for den yngere Alders Fatteevne og gjort skikket for Skolens Underviisning. Og hvad den Fordeel angaar, som saaledes er forbundet med paa Skolen at drive det klassiske Forstudium, saa hidrører denne ingenlunde fra noget denne Underviisning væsentlig eiendommeligt, men hænger nærmest sammen med de Forhold, som Universitet og Skole endnu fremdeles staar i til hverandre. Om den i Skolen paa Studiet af Latin og Græsk anvendte Tid havde været nyttet for andre Videnskabers Elementer, om dernæst Oldtidsdisciplinerne fra Universitetets Læreskole foredroges fra sine første Begyndelsesgrunde, mens i andre Fag Elementerne blev forudsat, saa skulde en klassisk uddannet Studerende have det trangt begrændsede Valg, og det var da netop Realisten, for hvem alle Adgange stode aabne, og „for hvem Videnskabens Rige laa udstrakt."

Fordringen om den „alsidige Bevægelighed," i hvilken der visselig er indeholdt en Sandhed, bør ikke gjennemføres med Udelukkelse af alt Andet, der ogsaa kan have sin Berettigelse; den bør begrændses paa naturlig Maade derved, at Universitetets Lærere ikke skulle nødes til at foredrage deres Fag fra de allerførste Elementer, men at Underviisningen i disse tilbageføres til Skolen, forsaavidt den magtes af dens Lærere

og den med Frugt kan følges af dens Elever. Skal den stilles ubegrændset og alene, hæmmes Skolen i sin naturlige Udvikling, og den akademiske Underviisning holdes nede paa lavere Standpunkt. Den alsidige Bevægelighed bør derimod vistnok ikke vilkaarlig begrændses, idet man nægter Skolens Elever, deres Forældre og Foresatte lidt Frihed til at vælge, hvor Skolens Tarv derved ikke tilsidesættes; ikke heller bør den vilkaarlig indskrænkes, idet man lukker eller unødig vanskeliggjør gjennem Forlangende om fuldstændig ny Modenhedsexamen, Adgangen for villiekraftige og intelligente Studerende til at underkaste sig Examina, der kræve en forandret Studieretning.

Er det forøvrigt ligeoverfor de menneskelige Evners Begrændsninger en stedse større og større Umulighed at samle hos Individet alle de Betingelser, der fra de forskjellige Sider opstilles, og som hver indeholde en vis Grad af Berettigelse; at Skolen først og fremst skal danne og udvikle sine Elever, at den skal meddele dem en saadan Instruktion, at de, om de forøvrigt have Talent, som Forskere ville kunne øse af alle de vigtigste Kildeskrifter, meddele dem Evne til at forfølge sin Videnskab i et genetisk Studium og til dens ældste Udspring, Evne til at forfølge den i dens moderne Udvikling, let Adgang til at kaste sig ind i en Fleerhed af Studieretninger, men under Forudsætning af, at Universitetets Lærere stilles paa lige Fod, forsaavidt angaar Foredrag af Elementer, hvori Skolen er skikket til at undervise, saa bliver intet andet Valg tilbage end, at man for Samfundet søger at bevare, hvad der ikke kan bevares for Individet, idet dette forøvrigt gives al den Frihed, som er foreneligt med Forholdene; at saaledes Skolen enten deles, eller at den som en eneste Fællesskole optræder under forskjellige Former gjennem en mere udstrakt Brug af Valgfrihedens Princip paa dens sidste Trin.

Idet Skolen saaledes modificeres, bevarer den dog altid den samme store Hovedopgave, som Latinskole eller som høiere Realskole, at udvikle sine Disciples Evner og at danne deres

Aand; i begge Tilfælde har den ikke til Formaal at færdigdanne, da den sande Dannelses Væsen ikke er forenlig med Afslutning, men forlanger en Fortsættelse af sig selv; og denne Trang til Selvudvikling, som i begge Tilfælde skal søges fremkaldt, søger sin Fyldestgjørelse ved Universitetets friere Studier, for hvilke Skolen skal opdrage sin Ungdom gjennem sin Underviisning og gjennem de elementære Kundskaber, hvorved den forbereder for det akademiske Maal.

At nægte en intelligent Ungdom, hos hvem videnskabelig Trang er udviklet og Stræben efter at fremme en ædlere Aandens Dannelse, Adgangen til Universitetets høie og frie Foredrag, at udelukke den fra Opnaaelsen af akademiske Værdigheder og fra Erhvervelsen af offentlige Vidnesbyrd for virkelig tilstedeværende Dygtighed, vil kun lidet stemme med dens Tanke om det Rette, der tro, at den vil stige ligesaa høit i Videnskabens Rige, om den end vil færdes i andre Stræg deraf end dens klassiske Medstuderende. Selv ved Universiteter, hvor visselig Klasseciteten holdes høit i Ære, tildeles dog akademiske Værdigheder uden Krav paa synderlig Kundskab i det latinske Sprog, naar Vedkommende formaa at godtgjøre, at han i visse Retninger har trængt dybere frem. Og for den Fremmede aabnes uden Vanskeligheder alle Adgange til at øse af de forhaandenværende Kilder; der spørges ikke, hvorfra og med hvilken ældgammel Ret, men er han en værdig Gjæst, vender han stundom ogsaa med akademisk Hæder tilbage.

Og om nu ogsaa saa skulde være, at reale Forstudier blot kunne danne „halve akademiske Borgere," idet fremdeles, selv under forandrede Forholde, den klassisk uddannede, og blot han alene, med Lethed kan vende sig, hvorhen han vil, saa skulde det dog være lidet rimeligt at nægte Alt, fordi ikke alle Valg kan gjøres. Udstrakt Frihed sættes da for Nogle, mens for Andre Lovens Stængsel hindrende stiller sig i Veien.

Naar vi for en anden Række af Studerende hævde Ret og Adgang til Universitetet, saa er det ikke, fordi vi miskjende den store Betydning af den klassiske Skole og endnu

mindre den af de klassiske Studier. Vi anerkjende i fuldt Maal deres Evne til at danne. I de gamle Sprog have gamle og nye Tiders store Mænd nedlagt deres Tanker, og den store romerske og græske Oldtid træder os her klart og anskueligt imøde. Kunst og Videnskab ere fra disse fjerne Kulturtider stegne ned til os; fra dette Studium som Udgangspunkt har Fortidens Videnskabelighed bredt sig ud; paa dette Studium som Basis er Skole og Universitet bleven bygget. Men i disse Forhold er der noget, som bliver og ogsaa noget, som forgaar. Latinen er ikke længere det almindelige videnskabelige Meddelelsesmiddel, Latin og Græsk er ikke mere det eneste høit dannede Sprog, hvori Tænkeren, Digteren, Historieforskeren klart og bestemt kunne nedlægge sine Tanker. Fattige og barbariske Tungemaal have naaet op til fuldt udviklede og store Kultursprog, der baade i sig selv er en værdig Gjenstand for Studium, ligesom de ogsaa ere de righoldigste Gjemmesteder for en mægtigere Videnskab, klaret og renset, efterat have passeret mange Aarhundreders Prøvelser; de indeholde store og rige Literaturer, og de indeslutte i sig den hele moderne Tids Kultur- og Udviklingshistorie. Idet Sprogene dannes og Sandsen for det Nationale overalt mere og mere vækkes, vendes ogsaa Blikket op imod andre Udspring for den nye Kultur, forskjellige fra de græske og romerske, men vigtige for det enkelte Folk, om de end ikke kunne tillægges den store almindelige Betydning, som disse sidste. Nye Videnskaber have under Tidernes Løb reist sig og mægtig udfoldet sig; vildfarende og mystiske Lærer have omdannet sig til høie og sande Videnskaber, ikke mindre vigtige ved sit indre Værd, som tiltrækkende gjennem den Skjønhed, der omgiver Alt, hvad som hører Sandheden til. Værdifulde Tjenester ere ved dem ydet Menneskeheden, og under Kulturens moderne Udviklingsgang have de mægtigt grebet ind. Store Partier ere blevne rationelle, og kunne næsten betragtes som tilhørende de exakte Videnskaber; hvad der forhen var Gjenstand for de skarpeste Tænkeres møisommelige og ofte frugtesløse Arbeide, staar med løste

Vanſkeligheder for den nærværende Tid, og er deelviis ført tilbage til de første Elementer.

Efterhaanden forandres saaledes alle Betingelser. Universitetet tilføres en Mangfoldighed af nye Gjenstande for dets Granskerarbeide, nye Grene af Skolen dannes lidt efter lidt, og tiltage i Omfang og Betydning; Skolen tilføres nyt Stof og nye Videnskabens Elementer, som dens Elever uden Vanskelighed kunne optage og dens Lærere uden Vanskelighed afgive Underviisning i. Virkningerne af de nye Forhold kunne ikke undgaaes, og tilsvarende Modifikationer have faktisk ogsaa gradviis fundet Sted gjennem lange Tider. Heller ikke kan det afværges, at partielle Forandringer, der gjennem Forholdenes Magt indtræder for det ene af de to Institutioners Vedkommende, seent eller tidlig medfører lignende ved den anden. Men idet saaledes Universitet og Skole stadig vore med de voxende Videnskaber, modificerende sig selv i Samklang med de nye Tider, altid bevarende et fælles Sammenhæng, borttages ikke de klassiske Grundmure, men nye Grundvolde føies til, og Videnskabens store altid ufuldførte Bygarbeide ordner sig omkring de klassiske Midtpartier overeensstemmende med den Lov, ifølge hvilken den store Verdensudvikling gaar for sig.

At udstøde det klassiske Element af Skolens Underviisningskreds, efterat det i Aarhundreder har viist sin Kraft til at danne og til at befordre Videnskabelighed, vilde være at borttage, hvad der hører Skolen til og er opnaaelig for dens Ungdom. At holde de nyere Videnskabers Elementer og de moderne Folks Literaturer for altid fjernet fra den Plads, de tilkomme, der hvor vor Tids Ungdom forberedes for vor Tids Dannelse og Videnskabelighed, efterat have vundet Tilgjængelighed for den yngre Alders Fatteevne, istedetfor som før at høre udeelt under Forskeren, efterat have naaet en klar Anskuelighed, en Følgerigtighed og Skjønhed, som ikke kan undgaa at virke med Magt, hvor Sands og Modtagelighed er kaldt tillive, skulde være ai nægte Tidens Krav, og formene

Skolen og dens Ungdom, hvad dem retmæssig tilhører. Om al Ungdommens høiere Dannelse, uanseet de i Tiden foregaaede Forandringer, uanseet de mange nye Fordringer og det udstrakte Arbeidsfeldt, uanseet de individuelle Forskiellighed og menneskelige Evners Begrændsninger, fremdeles skal forberedes gjennem en eneste Skole, uden Indførelse af noget Frihedens Element, i Form af Deling, Valg eller Opgivelse, saa vil, saafremt de nye Krav imødekommes, Ødelæggelse og Overanstrængelse blandt Skolens Ungdom være den visse Følge; Fagene ville indbyrdes forskjertses, ligesom ogsaa den Dannelse, Skolen skal give, under det stærke Pres vil holdes nede. At forkaste dem Alle, som om der Intet fandtes deri af Berettiget og Sandt, skulde være at fraskrive sig det deraf, der i Virkeligheden maatte være værdifuldt og godt.

Den latinske Skole forbereder da som før med udelukkende Ret for Universitetet, og derigjennem ikke blot for de akademiske Studier, men ogsaa for Landets vigtigste civile Embedsstillinger. Realskolen vil da forholdsviis staa tom, trods alle Studieinteresser, der beherskes af en stærkere Nødvendighedens Magt; og Latinskolen vil fyldes, ikke blot med dem, som ere anlagte for denne Skole, men ogsaa af dem, der burde fulgt den reale Vei. De humanistiske Studier blive da de nyttige Studier, paa denne Viis kan man sørge for sig selv. Men idet Realskolen forskjertses, drages med Tingenes indre Magt Latinskolen med sin store og blandede Skare ogsaa nedad, og det store Spørgsmaal bliver Dressuren for Examen. Paa det samme trange Feldt og om den samme Skole kjæmpe da de fremtrængende nye Interesser og de fra gammel Tid af hævdede, og under Umuligheden af samtidig og paa det samme Sted at fyldestgjøre dem begge, opstaar paa begge Sider en Tendents til at udelukke, forrykke Stillingerne, og atter vinde Tabt igjen, for at skaffe for sit Eget saa stor en Plads som muligt. I den samme Strid deeltager og med besluttende Myndighed Klassicitetens varmeste Forsægtere, de, der have Synet vendt mod den nye Tid, de, der i Universitetet see

Videnſkabens høie Skade, og de der forlange Gjennemgang til Landets Embedsſtillinger og Almendannelſe og Fagdygtighed. Reſultatet af de tvungne Sammenblandingers Bevarelſe er et Aggregat af Alſkens, en ſtadig Kaſtning frem og tilbage, Svaghed for den klasſiſke Skole uden tilſvarende Gevinſt paa den reale Side, og det paa humaniſtiſke Studier grundlagte Gymnaſium ſynker under Trykket ned til en Skole, hvori læres de to Realfag Latin og Græſk.

Kun i Friheden mene vi, at Problements Løsning er at finde, idet man tilſteder Separation for uforenelige Intereſſer og idet man tillader fri Forening der, hvor en fælles Tiltrækningskraft ſtræber at forbinde, hvad der er ſkildt og bør danne en Enhed. Naar de klasſiſke Studiers Forkjæmpere ikke ſkille det reale Forſtudium fra dets Fortſættelſe paa Univerſitetsbanen, ikke hindre Almendannelſen og Fagdannelſen fra at følge de Veie, der føre til Embeder og Stillinger, naar de tilſtede Realſkolen at ſamle og ordne ſig under de for dens Trivſel nødvendige Betingelſer, ſaa ſkulle heller ikke de reale Studiers Mænd friſtes til hindrende at ſtille ſig iveien for den klasſiſke Skoles bedſt mulige Udvikling. Enhver unødig Forulempelſe kan aldrig bringe en tilſvarende Gevinſt, men det ſamlede og endelige Reſultat er et Tab; i den frie og fredelige Udvikling ydes gjenſidige Tjeneſter, og en ſundere og bedre Fremgang er dens Følge.

Forøvrigt ere vi med Hensyn paa flere Punkter enige med den af det andet Fakultet nedſatte Committee. Vi nære ſaaledes med denne Betænkeligheder i Anledning af den foreſlaaede Forlængelſe af Skoletiden, idet ogſaa vi ere tilbøielige til at tro, at de unge Studerende, efterat have naaet den Alder, hvori for Tiden den ſtørre Fleerhed gaa over til Univerſitetet, med mere Frugt ville fortſætte ſine Studier der. Heller ikke antage vi det nødvendigt i alle Retninger at drive Skolens Underviisning ſaavidt frem, ſom af Commisſionen er foreſlaaet, idet vi mene, at Univerſitetet kan være vel tjent,

saafremt den Ungdom, der tilføres det, er intelligent og moden, om ogsaa de positive Kundskabers Omfang skulde være noget ringere. Om i enkelte Fag de opstillede Fordringer skulde være altfor udstrakte til, at Skolen med Held skulde kunne gjennemføre sin Opgave, saa vil ogsaa Universitetet stilles i Forlegenhed, idet det skal fortsætte en Uddannelse, hvis Grundvold kan befrygtes ikke at dannes af solide Kundskaber paa det rette Felt, men af altfor usammenhængende Elementer og adspredte Begyndelser, tilhørende Fagpartier, hvori det for Tiden endnu tør være hensigtsmæssigt, at Universitetet paabegynder Undervisningen fra Grunden.

Idet vi fuldkommen slutte os til den Tanke, at Frivillighedens Princip bør strækkes saavidt, som det kan bestaa med Orden, Skolens Tarv og andre berettigede Hensyn, finde vi det ogsaa for vor Part ønskeligt, uagtet dette Spørgsmaal mindre direkte berører vort Fakultet, at Oldnorsk ikke indføres som obligatorisk Fag paa Skolen, medens vi vistnok tro det naturligt, at der sammesteds bør gives Anledning til at sætte sig ind i denne for vort Folk saa vigtige Disciplin. Paa den anden Side maa vi derhos fremhæve, at om paa Skolen aabnes Adgang til at vælge, bør heller ikke dens Organisation være saadan, at Eleven i uret Tid skal tvinges til at vælge, og allermindst i en tidlig Alder, da han i Regelen ikke kan antages at have den tilstrækkelige Indsigt for at kunne være fri i sit Valg og træffe det Rette, og da det endnu ikke kan formodes, at Forældre, Lærere eller andre Foresatte vilde kunne fælde en rigtig Dom. En saadan Anke, der maaskee ikke uden Grund kan gjøres med Hensyn paa den foreslaaede Deling inden Fællesskolen, have vi formedelst dens Vigtighed ikke ved denne Leilighed villet undlade at nævne, uagtet den kun fjernt staar i Forbindelse med Skolens Forhold til Universitetet.

Under Forudsætning af, at Skolen organiseres væsentlig i Overensstemmelse med det af Commissionen fremlagte Udkast, have vi troet af Hensyn til de individuelle Forskjellighe-

der, Evnernes forskjelligartede Begrændsninger, mulige Overanstrengelser og deraf følgende physisk og intellektuel Svaghed, endelig ogsaa af Hensyn til den usædvanlig store Mængde af døde og levende Sprog, som Skolen paa Grund af vore særegne Forholde er nødt til at opstille paa sit Program, og hvoraf lettelig skulde fremkomme en stærk fremtrædende Enssidighed i en Undervisning, der tilsigter en harmonisk Dannelse, at Adgang under en eller anden Form og med visse fastsatte Indskrænkninger bør kunne aabnes, deels til at vælge mellem Fag, deels til at udstøde, samt at Tiltræde til Universitetet, ligeledes med behørige Begrændsninger, skulde kunne erhverves med Opgivelse af enkelt Fag. Hvad herved tabes af tildeels værdiløs Kundskab, formene vi vil atter indvindes i Form af enten forøget eller forstærket Kundskab i andre Fag, ligesom vi tro, at en større Sandsynlighed for en bedre Aandens Dannelse er tilstede, naar Individet kan gives Leilighed til at dyrke med forøget Kraft, hvor Arbeidet er frugtbringende, og naar det kan befries for et Studium, der er forfeilet.

Forøvrigt have vi med Flid undgaaet at ville binde gjennem detaillerede Modforslag; vi have indskrænket os til at afgive endeel almindelige Bemærkninger, idet vi anse det nødvendigt, at Commissionen, der har Sagen i sin Heelhed til Behandling, gives frie Hænder. Fornemmelig have vi rettet vor Opmærksomhed paa Skolens Maal, forsaavidt den fører til Universitetet, fordi vi have antaget det naturligere, at Skolen selv, i Forbindelse med andre deri Interesserede, løser Opgaven om, hvordan den hensigtsmæssigst maa være indrettet for at kunne naa derhen. Vi haabe, selv om maaskee Erfaringen skulde vise, at ikke strax i alle Dele det Rette er bleven truffet, at den paatænkte nye Organisation af det høiere Skolevæsen, efterat være undergaaet de Forandringer, som maatte findes tilraadelige ifølge de fra forskjellige Steder indhentede Betænkninger, skal have gavnlige Følger for den høiere Undervisning, saavel paa Skole som paa Universitetet. Særlig antage vi Universitetet vel tjent, om det tilsteder Adgang

til sine Foredrag, sine akademiske Værdigheder og sine Examina ogsaa for saadanne Studerende, der, efterat have gjennemgaaet en høiere Realskole, have erhvervet foruden en høiere Almendannelse solide Forkundskaber i Disciplíner, hvis Studium det ved Universitetet vil være Anledning til at fortsætte, ligesom vi ogsaa paa den anden Side formene, at det for Statens Vedkommende vil være hensigtsmæssigt at aabne dem en Vei til alle de Samfundsstillinger, hvortil de ved erhvervet fyldestgjørende Embedsprøve maatte vise sig habile. For vort Fakultets Vedkommende fastholde vi i ethvert Fald, at de med fuld og lige Ret bør stilles ved Siden af deres øvrige Medstuderende, og det, hvad enten man seer hen til Universitetet som Skole for vordende Embedsmænd eller det betragtes som Videnskabens ægte Høisæde.

---

b⁵. **Fra endeel Medlemmer af det mathem.-naturvidenskabelige Facultet,**

dateret 11te Juni 1866.

(Underskrevet af: H. Rasch. Waage. C. A. Bjerknes. C. Münster. Sexe).

Rasch, Waage og Bjerknes fastholde de i deres vedlagte Skrivelse „motiveret Forslag til en ny Ordning af Examen philosophicum" udtalte Anskuelse om Valgfriheden og tro, at denne efter den foreslaaede forandrede Ordning af Skolen bør være fuldstændig. Subsidiært foreslaa de, at et af de Fag, for hvilke de Studerende ved den philosophiske Examen skal have at gjøre Rede, bliver obligatorisk, nemlig Philosophie, om hvilket Fag de antage, at de forskjellige Meninger ville samle sig. Münster tiltræder saavel det principale som det subsidiære Forslag. Sexe antager derimod, at Philosophie under enhver Omstændighed bør være obligatorisk, men er forøvrigt enig i, at de Studerende bør have fuld Valgfrihed ligeoverfor de øvrige Fag.

Med Hensyn paa de andre Fag betvivle vi, at synderlig

Enighed vil være at opnaa, forsaavidt flere af disse skulle fordres som tvungne Examensfag. I saa Henseende skulle vi tillade os at bemærke, at Forholdene under Forudsætning af den nye Skoleplans Gjennemførelse ville stille sig væsentlig forskjellige fra før. At Studerende, der ere optagne ved Universitetet ved den nuværende Examen artium, til Andenexamen bør have Kundskaber i de vigtige Fag Philosophie, Naturhistorie, Physik og Astronomie, der for Tiden ikke gjennemgaaes paa Latinskolerne, forekommer os at være en naturlig Fordring, ligesom det da er nødvendigt ogsaa at opstille Mathematik som tvungent Fag, da denne Disciplin ikke til Examen artium har været læst i en saadan Udstrækning, at Forelæsningerne over Astronomi og Physik kunne følges. Anderledes stiller Forholdet sig, naar to Examina skulle give Adgang til Universitetet og naar ved disse to Examina samtlige de Fag, der for Tiden ere Gjenstand for den nuværende Andenexamen, med Undtagelse af Philosophie, idetmindste til en vis Grad kan siges at være repræsenteret. Nogen Nødvendighed af, at Kundskaberne paa en for alles Vedkommende fælles og bestemt Maade ogsaa i dette Tilfælde maa suppleres, forekommer os, forsaavidt vi sætte Philosophie ud af Betragtning, ikke at være tilstede. Forsaavidt en tvungen Supplering af Kundskaberne skal forlanges, efterat paa et tidligere Trin et frit Valg mellem 2 Faggrupper allerede har fundet Sted, forekommer det os i alle Fald, at det bør særskilt undersøges for hvert Fags Vedkommende, om det skal være obligatorisk for begge Linier eller kun for en af dem.

Med Hensyn paa den Indvending, der gjøres mod Valgfriheden, at visse Fag relativt til andre skulle være lette, da skulle vi i den Henseende bemærke, at et Fags Lethed er afhængig ikke blot af Fagets Characteer, men af denne i Forbindelse med dets Forhold til Individet, hvortil endnu er at tage Hensyn til den foredragende Lærer og flere andre Omstændigheder. Om saaledes Historie for den større Mængde kan falde lettere end de mathematiske Disciplíner, saa vil der

omvendt ogsaa existere Individer, for hvem Historien falder vanskelig og Mathematik forholdsviis let. At under Forudsætning af en udstrakt Valgfrihed Enhver saavidt muligt vil vælge de Fag, for hvilke han er gunstigst anlagt, anse vi saalangt fra at være til Skade, at vi heller tro, at det i væsentlig Grad vil være gavnligt. Vi anse det ønskeligt, at den store Mængde kan have Adgang til at vælge de Fag, der ligger for dem, og at omvendt de, der ere mere særligt anlagte, paa sin Side kunne vælge i Overensstemmelse med Retningen af deres Begavelse, og vi tro, at kun lidet Udbytte er at vente for den almindelige Dannelse, om et Individ tvinges til at vælge et Fag, som det kun i høieste Grad modstræbende kan bekvemme sig til at studere. Hertil er endnu at bemærke, at ikke mindre end 7 Fag er foreslaaet som nødvendige for Examinanden at underkaste sig Examen i. At visse Fag eller visse Dele af saadanne skulle fortrinsviis være skikkede til at aabne nye Synspunkter og derigjennem blive frugtbringende for Udviklingen, kunne vi ikke gaa ind paa i sin Almindelighed. Vi troe, at nye Synspunkter ville aabnes og en frugtbringende Indvirkning paa Individet vil finde Sted, hvilket Fag han end vælger, naar Studiet drives med Interesse og under en dygtig Lærers Veiledning. For yderligere at begrunde Vanskeligheden af at bestemme en vis Kreds af obligatoriske Fag, ville vi til Slutning blot gjøre opmærksom paa den Dissents, som man vil finde allerede har gjort sig gjældende, idet man blot undersøger de Anskuelser, der have været udtalte inden Skolecommissionen og det naturvidenskabelige Facultet. Facultetets Pluralitet foreslaar Philosophie, Physik i sin Heelhed, samt enten Historie eller Literaturhistorie, ligesom den Mening ogsaa en Tid lang blev fremholdt, at Naturhistorie burde være obligatorisk Fag[1]). Commissionens Pluralitet anbefaler 2 Sprog eller to, hvoraf mindst et af de

[1]) Den Mening blev ogsaa fremsat, at om et af de to Fag, Physik og Chemie, skulde være obligatorisk, burde dette i ethvert Tilfælde være Chemien.

ældre, dernæst ikke Physiken i sin Heelhed, men en physisk Disciplin, samt endelig Philosophie. Et Medlem foretrækker Historie som tvungent Fag for begge Linier. 2 Medlemmer ville have Astronomie og physisk Geographie som tvungent Fag paa den classiske Linie og Historie paa Reallinien. Ogsaa har den Mening, heder det, været fremsat, at 3 Fag skulle være tvungne, nemlig Philosophie, Historie og Physik. Fremdeles gjøres opmærksom paa, at Commissionen antager, at der over Mathematik og Chemie maa holdes særskilte Foredrag for de 2 Linier, medens Facultetet enstemmig er af den Mening, at ingen dobbelt Række af Forelæsninger bør finde Sted. Commissionen formener endelig, at begge Liniers Tarv kunne varetages gjennem de samme Foredrag i Physik forudsat, at den valgte physiske Disciplins historiske Udvikling stilles i Forgrunden. Facultetets Pluralitet foretrækker, at Physiken skal foredrages i sin Heelhed og igjennem de samme Foredrag saavel for de classiske Studerende, der tidligt have opgivet Physiken, som for de Studerende af Reallinien, der i 3 Aar have studeret Physiken i sin fulde Udstrækning. Vi føle os overtydede om, at, naar endnu flere faa Anledning til at udtale sig om, hvilke Fag, der bør være obligatoriske, saa vil neppe nogen større Enighed være at vente, og Grunden tro vi isaafald vil ligge deri, at, naar Philosophien sættes ud af Betragtning, ingen tilstrækkelig Grund under de forandrede Forhold vil være tilstede for at foretrække nogen af de til denne Examen foreslaaede Disciplíner fremfor enhver anden der i saa Henseende maatte komme i Betragtning som et for Alle eller enkelt Linie tvunget Examensfag.

b^{s}. Bemærkninger fra det mathem.-naturvidenskabelige Facultets Committee til det af det hist.-philos. Facultets Committee redigerede Forslag,

dateret 7de Juni 1866.

(Underskrevet af: H. Rasch. P. Waage. C. A. Bjerknes.)

Vi tillade os at bemærke, at Committeens Bemærkninger i Anledning af Skolecommissionens Plan, for rigtig at kunne opfattes og bedømmes, egentlig maa sættes i Forbindelse med, hvad der af det philosophiske Facultets Committee er bleven anført, idet den argumenterer imod at tilstede Adgang til Universitetet for andre end classiskdannede Studerende.

Blandt de Argumenter, der af den anden Committee i den Anledning er bleven anført, skal exempelvis nævnes følgende, der imidlertid kun recitere efter Hukommelsen.

Nødvendigheden af under Studiet at kunne stige op saavel til de gamle, som til de ældste Kilder. Overhovedet det genetiske Studium betones. Den Studerende bør være eller idetmindste kunne være en „Medforsker." Indtil det sidste Aarhundrede de vigtigste videnskabelige Værker paa Latin. Realskolen væsentlig kun skikket for at danne til practiske Formaal.

Den meddeler en afsluttet Dannelse og overlader til Livet den øvrige Udvikling, mens Latinskolen har sit Maal i Universitetet og er den nødvendige Forudsætning for samme. Som Videnskabsmand vil den realistisk uddannede idetheletaget staa lavere, om det end, maaske „kan indrømmes, at det objektive Udbytte af hans Forskning vil kunne være det samme."

Realisten vil være ufri i sit Valg og kan i det Høieste kun være „en halv academisk Borger." Kun den classisk dannede er i Besiddelse af „en alsidig Bevægelighed;" for ham „ligger Videnskabens Rige udbredt." Han er fri i Valget af sit Studium saavelsom, i Studiet selv. Universitetet er ikke længer i Ordets rette Betydning Universitet, naar det ikke længere hviler udelukkende paa en classisk Grundvold. Det maa ikke opløses i en Række af Fagskoler. Heller ikke gaar

det an og mindst for et lidet Folk at isolere sig. De Exempler man har paa lignende Forandringer ere deels saa faa og deels saa nye, at de „historisk" talt ikke bør komme i Betragtning.

Committeen har saameget mere anseet det hensigtsmæssigt at anføre en Deel Modgrunde, som den deelvis maa indrømme, at flere af de anførte Motiver ikke ere uden Vægt, og som den derhos maa antage, at en enstemmig Udtalelse af det philosophiske Facultet vil give dem en væsentlig Støtte, hvorved Forandringer i det Bestaaende yderligere ville vanskeliggjøres. Hertil er endnu at bemærke, at en fuldstændig Undladelse af at anføre Grunde fra den Parts Side, der ønsker en saadan Forandring, neppe kan andet end skade den Sag, der forfægtes, og det saameget mere, naar der er væsentlig Uenighed om, hvad der overalt skal sættes istedetfor det Gamle. Committeen har forøvrigt væsentlig indskrænket sig til at føre Modbevis. Til Slutning skal endnu anføres, at Committeen heller ikke har været uopmærksom paa, at en meget vigtig Modgrund (og efter Committeens Formening den vigtigste) mod den foreslaaede Realartium vil kunne hentes fra de nyeste franske Underviisningsforholde, idet den saakaldte Bifurcation, der for flere Aar tilbage blev indført, atter i Aaret 1864 eller 1865 er bleven ophævet; men Committeen har ikke fundet sig befoiet til at paatage sig det store og vanskelige Arbeide, at anstille nærmere Undersøgelser med Hensyn paa dette Punkt, der ikke særskilt er bleven berørt af den anden Committee; den har kun behandlet den Del af Sagen, der nærmest vedrører Realartium og har her specielt atter indskrænket sig til at belyse saadanne Punkter, som det philosophiske Facultets Committee har gjort til Gjenstand for nærmere Drøftelse.

b?. Lector Christies dissenterende Votum,

dateret 10de Juni 1866.

1) Undertegnede kan ikke være enig i med de øvrige Medlemmer af Facultetet at erklære, at man ikke finder sig forpligtet til at udtale sig om det fra Skolekommissionen fremlagte Udkast til en Omordning af vort Skolevæsen yderligere, end at man Intet finder at bemærke ved Forslaget, forsaavidt Realartium vedkommer, — med Tilsøiende, at man derved ikke vil have godkjendt Forslaget i alle sine Dele forøvrigt. Mig forekommer Spørgsmaalet om Skolens Organisation at være af saa gjennemgribende Betydning for Universitetet, at man ligeoverfor det forelagte Udkast skylder enten at udtale sin Godkjendelse eller at bemærke, i hvilke Dele man ikke kan godkjende det.

Heller ikke kan jeg være enig i at udtale, at man Intet har at indvende mod, at de, der have underkastet sig Realartium, gives Adgang til at underkaste sig de under dette Facultet hørende Embedsexamina, uden at indlade sig paa, hvorvidt de bør have Adgang til ogsaa at underkaste sig de øvrige, — heri vil let blive lagt den Mening, at Facultetet har Betænkeligheder ved dette Sidste, og da jeg ingen saadanne har og desuden anser netop dette Punkt for et særdeles væsentligt, saa kan jeg ikke undlade at udtale dette.

Jeg maa meget beklage, at jeg ganske maa savne mine Collegers kyndige Hjælp til en Gjennemgaaelse af det foreliggende Udkast, — jeg nærer ingen Tvivl om, at en saadan Gjennemgaaelse vilde have kunnet bidrage Sit til at klargjøre flere Punkter i denne vigtige Sag. Alene vil jeg ikke indlade mig paa et saa vanskeligt Arbeide. — Det træffer sig imidlertid saa heldigt, at der blandt de Offentligheden allerede forelagte Udtalelser om Skoleforslaget findes en, hvori jeg i alt Væsentligt er enig, nemlig Realkandidat Sindings i Aftenbladet No. 73, 76 og 97 (1866), — til disse No. af Aftenbladet tillader jeg mig at henvise, idet jeg i det Følgende kortelig dels

kun skal udtale mig om Punkter, der enten ikke ere berørte af Hr. Sinding, eller hvori jeg ikke er fuldkommen enig med ham, dels skal fremhæve, hvad der for mig stiller sig som det Væsentligste.

2) Jeg finder det ikke fuldkommen indlysende, at Realskolen er en med Latinskolen jevngod Vei til den høiere Dannelse, — dette er efter min Mening en Sag, som alene Erfaringen kan afgjøre. Jeg antager imidlertid, at Spørgsmaalet har saa stor Betydning, at det er en fuldkommen berettiget Fordring, at ogsaa vort Land bidrager Sit til at samle Erfaringer til dets Besvarelse. Realskolen — saaledes som den nu tænkes udviklet — er derfor for mig væsentlig en Prøve, og den bør følgelig ogsaa indrettes saaledes, at den kan vise, hvad den formaar, — dette vil den ikke kunne gjøre, dersom man fra først af træffer Bestemmelser, der forudsætte, at den ikke formaar Synderligt. Jeg maa derfor holde paa, at de fra Realskolen kommende Studenter i enhver Henseende stilles paa lige Fod med andre akademiske Borgere og gives Adgang til samtlige Embedsexamina.

3) Jeg finder det utilraadeligt at forlænge den egentlige Skoletid, selv om man — som Skolekommissionen — med Hensyn til den Tid, der vil medgaa til Almendannelsens hele Kursus, slutter sig til det Bestaaende. Efter min Mening bør den for Andenexamen paaregnede Tid ikke forkortes (og efter det af det naturvidenskabelige Faculteet vedtagne Forslag til en forandret Andenexamen bliver den det visselig heller ikke), — Andenexamenstiden er af saa væsentlig Betydning for den akademiske Ungdom, at der snarere er Opfordring til at søge den forlænget. Derimod antager jeg, at den egentlige Skoletid kan ansættes til høist 7 Aar, saaledes som den fortiden er paa Christiania og Trondhjems Latinskoler, — en Realskole, der skal meddele de Kundskaber, der efter min Mening med Rimelighed kunne kræves hos den, der gjennem denne Skole gaar over til Universitetet, kræver heller ikke mere end et 7aarigt Kursus.

4) Jeg antager som ovenfor sagt, at en Realstudent bør have fuldkommen samme Rettigheder som enhver anden akademisk Borger, og at han særligt bør have Adgang til at underkaste sig en hvilkensomhelst Embedseksamen. I Overensstemmelse hermed anser jeg det mindre væsentligt for den Enkelte, enten han gjennemgaar den ene eller anden Skolelinie, og for en By, enten den har en Latin- eller Realskole, — jeg lægger derfor heller ikke nogen Vægt paa Fællesskab eller Fællesskole i nogen vid Udstrækning. For mig er Latinskolen en Skole af væsentlig samme Organisation som de tre bestaaende fuldstændige Latinskoler, — den tiltrænger ikke at optage noget nyt Fag udenfor sin gamle Fagkreds, — jeg kan saaledes ikke billige at bebyrde den med Naturhistorie, Physik og en udvidet Undervisning i Tegning. — Paa samme Maade bør Realskolen være en selvstændig 7aarig Skole, der ikke i sine lavere Klasser besværes af Tanken om, at endel af dens Disciple muligens senere vil gaa ind paa en Latinskole.

Jeg skal i Overensstemmelse hermed exempelvis fremstille en Læseplan for en 7aarig Realskole, hvori Vægten væsentlig er lagt paa den rene og anvendte Mathematik og ikke — som i Hr. Sindings Afhandling — paa den fysiske Geografi og Geologi, — i dette Punkt er jeg ikke enig med Hr. Sinding. Det hele Stof tænkes — med en enkelt uvæsentlig Undtagelse — gjennemgaaet i de 6 nederste Klasser, — den Elev, der har gjennemgaaet disse, vil kunne udtræde af Skolen med de Kundskaber, denne er beregnet paa at meddele, og i en Alder, som endnu ikke er saa høi, at den gjør ham uskikket til at træde over i de forskjellige praktiske Livsstillinger (Handel, Skibsfart, Teknik), — det sidste Aar benyttes udelukkende — paa en enkelt uvæsentlig Undtagelse nær — til Repetition for dem, der ville gaa over til Universitetet.

	1 Kl. 10—11	2 Kl. 11—12	3 Kl. 12—13	4 Kl. 13—14	5 Kl. 14—15	6 Kl. 15—16	7 Kl. 16—17	Sum
Religion.	3	3	2	2	2	1	1	14
Norsk.	4	4	4	4	4	4	4	28
Tydsk.	5	5	3	3	3	3	3	25
Fransk.	—	—	3	2	2	2	2	11
Engelsk.	—	—	3	2	2	2	2	11
Historie.	3	3	3	3	3	2	2	19
Geografi.	2	3	2	2	2	2	2	15
Naturhistorie.	1	2	2	2	2	2	2	13
Fysik.	—	—	—	2	2	2	2	8
Mathematik.	—	—	4	4	5	6	6	25
Regning.	4	4	1	1	1	—	—	11
Tegning.	—	—	2	2	2	4	4	14
Skrivning.	4	2	1	1	—	—	—	8
Sum.	26	26	30	30	30	30	30	202
Sang og Gymnastik.	4	4	4	4	4	6	6	32
Sum.	30	30	34	34	34	36	36	234

I efterstaaende Fag har jeg tænkt mig Fordelingen paa de forskjellige Klasser saaledes:

Historie. Kl. 1 og 2 — en mindre Lærebog, — Kl. 3, 4, 5 og 6 — en større Do., — Kl. 7 — Repetition.

Geografi. Kl. 1 og 2 — en mindre Lærebog, — Kl. 3, 4, 5 og 6 — en større Do. + fysisk Geografi, — Kl. 7 — Repetition.

Naturhistorie. Kl. 1 og 2 — Hvirveldyrene efter mundtlig Meddelelse, støttet — om muligt — til en mindre Lærebog, — Botanik efter mundtlig Meddelelse, — Kl. 3, 4 og 5 — Systemerne og navnlig de norske Dyr- og Planteformer efter en større Lærebog, — Kl. 6 og 7 — Repetition + Geologi.

Fysik. Kl. 4, 5 og 6 — Arndtsens eller en noget udførligere Lærebog samt en Oversigt over de chemiske Processer, — Kl. 7 — Repetition.

Mathematik og Regning. Kl. 1 og 2 — Regning og simple geometriske Figurer, — Kl. 3, 4, 5 og 6 — Regning, Geometri, Arithmetik, plan Trigonometri samt Stereometri, — Kl. 7 — Repetition.

Tegning. Kl. 3 og 4 — Frihaandstegning, — Kl. 5, 6 og 7 — Frihaands- og Constructionstegning.

5) Ihvorvel jeg anser det for særdeles ønskeligt, at Universitetet letter for Examinationen ved examen artium, finder jeg dog den foreslaaede Examensorganisation saa omstændelig, at jeg, om der ikke skulde fremstille sig nogen tredie Mulighed, heller vil holde paa det Bestaaende. — Jeg har ingen Betænkelighed ved at give Skolernes Disciple Adgang til Universitetet, naar de af Rector i Forening med Lærercollegiet dertil erklæres modne.

Bemærkning.

Bilag b* hører som en til Facultetets Medlemmer stilet, orienterende Følgeskrivelse umiddelbart sammen med den af det naturvidenskabelige Facultets Committee afgivne Skrivelse af 28de April, se Bilag b*, og bør indtage sin Plads umiddelbart forud for dette.

Som Trykfeil i de foregaaende 5½ Ark af nærværende Hefte bemærkes følgende:

Pag. 62. Efter 4de Linie bør som Overskrift staa: Endeel Bemærkninger i Anledning af den af den kongelige Skolecommission foreløbig udkastede Plan til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.
— 66. 16de Linie: „Og hvad" læs „Men hvad."
— 67. 3die Linie: „paa lavere" læs „paa et lavere."
— 67. 16de Linie: af Beretningen: tilføi: „er det ugjørligt at fuldestgjøre saamange forskjelligartede Fordringer."
— 69. 11te Linie: „det eneste" læs „de eneste".
— 72. 1ste Linie. „Skade" læs „Stade."
— 72. 2den Linie: „og Almendannelse" læs „for Almeendannelse."
— 79. Bemærkninger „fra det etc. etc." læs „Fra det math. naturvidenskabelige Facultets Committee."

(Universitetets Erklæringer fortsættes i et følgende Hefte.)

Det Kongelige Norske Frederiks Universitets Aarsberetning for Aaret 1865.

(Meddeelt af Universitetssecretairen.)

Overensstemmende med § 6 i Lov af 17de Septbr. 1845 giver det akademiske Collegium sig herved den Ære at fremsende underdanigst Beretning om Universitetets videnskabelige og oeconomiske Forfatning i Aaret 1865.

Første Capitel.

Om Universitetets Lærere og Embedsmænd.

Den 17de Februar 1865 afgik Lector i græsk Philologi ved Universitetet, Johan Edvard Thaasen, ved Døden efter en længere Tids Sygelighed.

Ved Kgl. Resolution af 4de Marts 1865 forundtes Professor i Medicin ved Universitetet Dr. Frederik Holst efter Ansøgning Afsked i Naade med en aarlig Pension af Statskassen, som efter hans derom ytrede Ønske fastsattes til 600 Spd., hvorhos Hs. Maj. under s. D. behagede naadigst at udnævne Prof. Holst til Commandeur af St. Olafsordenen for fortjenstfuld og uegennyttig Virksomhed i det Offentliges Tjeneste. Ved Kgl. Resol. af 28de April 1865 blev det academiske Collegium bemyndiget til under Ledigheden i den medicinske Lectorpost at lade Professor Dr. Holst forrette som Examinator ved medicinsk Examen i de Fag, hvori han havde været ansat.

Ved Kgl. Resol. af 18de Marts 1865 udnævntes Lector Carl Frederik Fearnley til Professor i Astronomi ved Universitetet, under det i Kgl. Resol. af 10de Juli 1828 tagne Forbehold, med en aarlig Gage af 1050 Spd., samt med Forpligtelse til, naar han i sin Tid skal opstige til høiere Gage, at modtage den Del af samme, der maatte være bestemt i Byg, med Penge efter 8 Spd. for hver Tønde Byg.

Ved Kgl. Resol. af 27de Mai 1865 blev Cand. philol. Peter Olrog

Schjøtt naadigst constitueret som Lector i græsk Philologi ved Universitetet med den for dette Embede bestemte Gage samt den for den løbende Budgettermin bevilgede Tillægslønning, hvorhos det paalagdes det historisk-philosophiske Facultet og det academiske Collegium ved Udløbet af 2det Semester 1865 af indkomme med underdanigst Betænkning om, hvorvidt Cand. Schjøtt bør blive at meddele fast Ansættelse i Embedet. Ifølge Kgl. Resol. af 2den Februar 1865 havde Cand. Schjøtt allerede fra 1ste Semesters Begyndelse fungeret som midlertidig Docent i græsk Philologi mod en Godtgjørelse af 50 Spd. maanedlig. Til Medlemmer af den Comite, der af Collegiet var foreslaaet til Bedømmelse af Cand. Schjøtts Forelæsninger, udnævntes Professorerne Aubert, Monrad og Nissen.

Ved Kgl. Resol. af 7de Septbr. 1865 blev det naadigst tilstaaet Professor i Philosophi ved Universitetet J. S. Welhaven 1 Aars Lønnefrihed med Bibehold af fuld Gage fra Slutningen af August f. A. at regne, mod at de ham paahvilende Forelæsninger og Examina imidlertid udføres ved Universitetsstipendiat Lyng. Ved Kgl. Resol. af 30te Decbr. 1865 blev der bevilget Stipendiat Lyng et Honorar af 100 Spd. for de af ham i 2det Semester holdte Forelæsninger.

Ved Kgl. Resol. af 18de Novbr. 1865 blev det academiske Collegium naadigst bemyndiget til indtil Videre at overdrage Corpslæge i Christianssandske Infanteribrigade, Ernst Ferdinand Lochmann, ved Universitetet at forelæse og ved medicinsk samt pharmaceutisk Examen at examinere i Pharmakologi, Toxikologi og Hygiene, mod derfor at erholde den for det ledige Lectorembede i Medicin bestemte Gage med saadant Lønstillæg, som til enhver Tid maatte være bevilget, samt paa Vilkaar, at han imidlertid besørger sine Forretninger som Corpslæge udførte, uden forøget Udgift for det Offentlige, paa saadan Maade, som Armee-Departementet bifalder.

Den her omhandlede ledige Lectorpost i Medicin var allerede under 17de Marts 1865 kundgjort ledig paa følgende Maade (cfr. Dept. Tid. 1865, Pag. 192): „Den vordende Lector vil blive ansat med speciel Forpligtelse til at forelæse og ved medicinsk Embedsexamen at examinere i Pharmakologi. Forøvrigt bemærkes Kgl. Resol. af 5te Novbr. 1836 (Dept. Tid. for 1839, Side 170) om Forpligtelse for de Lærere, der ansættes i det medicinske Facultet til, mod saadan Godtgjørelse, som er eller maatte være bestemt, om forlanges, at overtage Overmedicus- eller Overchirurgposten ved Rigshospitalet. Ligeledes henvises til Kgl. Resol. af 20de Novbr. 1837 betræffende foreløbige Prøver for dem, der attraa Ansættelse som Universitetslærere." — Foranlediget af denne Bekjendtgjørelse meldte sig 2de Ansøgere, Dhrr. Lochmann og Onsum, hvilke dog begge senere toge sine Ansøgninger tilbage.

Under 16de Septbr. 1865 blev Universitetsstipendiat Cand. theol. F. W. K. Bugge, ved Cand. theol. Hilles Udnævnelse til Præst, af Collegiet antaget som Notarius ved det theol. Facultet med den bestemte Løn af 50 Spd. aarlig.

Reisetilladelse til Udlandet har i Aarets Løb paa kortere eller længere Tid været tilstaaet følgende: Professorerne W. Boeck, Dr. Faye, Dr. Broch, Voss, Aubert, Münster og Fearnley, Lectorerne Rygh, Dr. Schübeler og C. S. Bugge, Docent A. Munch samt Universitetssecretairen.

Andet Capitel.

Om de Studerendes Antal.

Antallet af de ved Universitetet Studerende er i Aarets Løb forøget med 165. Embedsexamina ere absolverede af 87 Studerende, nemlig 32 Theologer, 36 Jurister, 10 Medicinere, 4 Philologer, 1 Mineralog og 4 Realister.

Med Hensyn til de forskjellige Klasser af Studerende bemærkes følgende:

a. **Studerende til Embeds-Examina.**

De theologiske Studerendes Antal antages i 1865 at have udgjort omtrent 100;

De juridiske Studerendes Antal omtr. 120;

De medicinske Studerendes Antal 139;

Philologernes Antal 30;

Mineralogernes Antal 4 og

De Realstuderendes Antal 15.

b. **Studerende til** examen philosophicum.

De til denne Examen Studerendes Antal udgjorde omtr. 293.

Totalantallet af de ved Universitetet Studerende var altsaa i 1865 omtr.:

Theologer.	Jurister.	Medicinere.	Philologer.	Mineraloger.	Realstuderende.	Studerende til examen philosophicum.	Totalantallet af de Studerende.
100	120	139	30	4	15	293	701

Tredie Capitel.

Forelæsninger.

a. Ved det theologiske Facultet.

Professor Dietrichson fortolkede i 1ste Semester 6 Timer ugentlig Pauli 1ste Brev til Corinthierne for 16—17 Tilhørere og i 2det Semester ligeledes 6 Timer ugentlig Pauli 2det Brev til Corinthierne. 9 Tilhørere vare i sidste Time tilstede. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester d. 30te Januar og sluttede d. 11te Mai; i 2det Semester begyndte de den 4de Septbr. og sluttede d. 18de Novbr.

Professor Dr. Caspari tilendebragte i 1ste Semester sine Forelæsninger over Jes. 1—12 (4 Timer ugentlig) for 25 Tilhørere samt fortsatte derhos sine Examinatorier og Forelæsninger over Exodus (1 Time ugentl.) for 8—10 Deltagere og sine exegetiske Øvelser over Christi Parabler og Ev. Joh. Cap. 3 (2 Timer ugentl.) for 30 Deltagere. I 2det Semester fortolkede han 5 ugentlige Timer 50 udvalgte Psalmer for omtrent 50 Tilhørere og fortsatte derhos sine Examinatorier og Forelæsninger over Exodus for 8 Deltagere samt sine exegetiske Øvelser over Parablerne, Ev. Joh. Cap. 3 samt de om Daaben handlende Skriftsteder 2 Gange om Ugen for omtr. 30 Deltagere. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester d. 3die Februar og sluttede efter Midten af Mai; i 2det Semester begyndte de efter Collegiets Tilladelse ved Midten af Septbr. og sluttede den 30te Novbr.

Professor Johnson paabegyndte i 1ste Halvaar et nyt Cursus Forelæsninger over den systematiske Theologi, hvilket derpaa fortsattes gjennem begge Semestre, 3 Timer om Ugen i 1ste og 4 i 2det. Paa samme Tid anvendte han 1 Time ugentlig i begge Halvaar til at give en udførligere Fremstilling af Luthers Lære om Guds Ord samt 2 Timer ugentl. i 1ste og 1 Time i 2det Halvaar til med viderekomne Studerende dels at gjennemgaa skriftlige Arbeider over systematisk-theologiske Opgaver, dels examinatorisk at repetere enkelte Hovedpunkter af den systematiske Theologi. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester d. 6te Febr., i 2det d. 4de Septbr. og sluttede i hint d. 19de Mai, i dette d. 21de Novbr.

Tilhørernes Antal var i Gjennemsnit omtr. 30. I de skriftlige Øvelser deltoge 5—6 Studerende.

Professor Nissen foredrog Kirkens Historie fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede og indtil den nyeste Tid, i 1ste Semester 5 og i 2det 6 Timer ugentlig. Forelæsningerne besøgtes i begge Semestre af Noget over 50 Tilhørere. Derhos læste han i 1ste Semester 1 Time ugentlig over Brevet til Diognet og Polykarps Brev til Philippenserne

for omtr. 20 Tilhørere. Forelæsningerne holdtes fra 31te Januar til 16de Mai og fra 20de Septbr. til 18de Novbr. Han var i dette Aar Medlem af Deputationen for examen artium.

Universitetsstipendiat Cand. theol. F. W. K. Bugge, der efter indhentet Tilladelse fra collegium academicum var fraværende fra Christiania i Aarets 1ste Semester, anvendte denne Tid foruden til Fortsættelse af sine Studier i den nytestamentlige Philologi tillige væsentlig til exegetiske Studier over Marcus-Evangeliet. Efter sin Tilbagekomst holdt han i Aarets 2det Semester 3 Timer om Ugen offentlige Forelæsninger over det nævnte Evangelium, hvilke vare besøgte af et Antal af 80–90 Tilhørere, hvorhos han fremdeles fortsatte sine philologiske og exegetiske Studier.

b. Ved det juridiske Facultet.

Professor Schweigaard foredrog i begge Halvaar Statsoeconomi i 2 og romerst Ret i 4 Timer om Ugen. I 1ste Halvaar gav han derhos i 1 Foredrag om Ugen en Oversigt over de europæiske Staters Forfatninger. De sidstnævnte Forelæsninger besøgtes af omtr. 25, de øvrige af omtr. 12 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte i 1ste Halvaar d. 28de Januar og sluttede d. 16de Mai. I 2det Halvaar gjorde han Opslag om Forelæsningernes Paabegyndelse d. 24de August, men paa Grund af de Studerendes Fraværelse maatte den opsættes til 4de Septbr.; Forelæsningerne sluttede den 28de Novbr.

Professor Aschehoug læste i 1ste Halvaar 6 Timer ugentl. over Administrativret fra Slutningen af Januar til Slutningen af Marts Maaned, da han efter indhentet Samtykke fra Collegiet standsede sine Forelæsninger for at forberede sig til Deltagelse i Unionscomiteens Forhandlinger, der begyndte i Stockholm straz efter Paasken. I 2det Halvaar læste han fra 7de Septbr., indtil den juridiske Examen begyndte, 3 Timer ugentlig over Administrativret for 8—10 Tilhørere og 3 Timer ugentlig over Proces for 25—30 Tilhørere.

Lector Brandt foredrog i begge Semestre Retshistorie i 2 Timer ugentl. og Søret i 3 Timer, hvorhos han ugentl. anvendte 1 Time til Gjennemgaaelse af skriftlige, theoretiske og practiske Opgaver med de Studerende. Af Retshistorien tilendebragte han Foredraget af de formueretlige Forhold (Tingsret og Obligationsret). Tilhørernes Antal var ved 1ste Semesters Begyndelse omtr. 10, men var ved deres Slutning sunket ned til 5. Af denne Grund, og da han ikke troede at kunne paaregne, at dette Forelæsningscursus, der havde varet igjennem 6 Semestre, eller fra Begyndelsen af 1863, vilde kunne samle nogen synderlig forøget Tilhø-

rerkreds under sin Fortsættelse, da man ikke gjerne begynder at frequentere Forelæsninger, som man ikke har hørt fra deres Begyndelse, samt da han i 1ste Semester af 1866 ønskede at kunne anvende samtlige Timer til Foredrag af Tingsretten, for om muligt at kunne tilendebringe dette paa et Semester, — bestemte han sig til at standse Retshistoriens Foredrag indtil Videre, da det er hans Hensigt at gjøre de tilbagestaaende Dele af denne (Strafferetten og Processen), der for sig udgjøre et afsluttet Hele, til et selvstændigt Forelæsningscursus, som han haaber at skulle tilendebringe i 2 Semestre. Til Forelæsningerne over Søret knyttede han en noget udførligere Fremstilling af Assuranceretten, med særligt Hensyn til de vigtigere fremmede Assurancelove. Disse Forelæsninger bivaanedes af omtr 50 Tilhørere, hvilket Antal dog, da Gjennemgaaelsen af den egentlige Sølov var tilende, aftog, saa at Slutningen af Forelæsningerne over Assurance alene bivaanedes af omkring det halve Antal. De skriftlige Øvelser bivaanedes af omkring en Snes Tilhørere, hvoraf dog kun nogle enkelte deltoge i Øvelserne. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester 10de Februar, i 2det Semester 15de Septbr. og varede i begge Semestre lige til Examens Begyndelse.

Lector Aubert holdt i 1ste Semester Forelæsninger over den norske Obligationsrets specielle Del i 4 Timer ugentlig for 40 - 50 Tilhørere, samt over den norske Criminalproces, sammenlignet med andre processuelle Systemer, i 2 Timer ugentlig for 10—15 Tilhørere. Forelæsningerne, der paa Grund af Examen sluttede i den første Halvdel af Mai, toge først sin Begyndelse i Midten af Februar af den Grund, at Lectoren, som først udnævnt under 8die Decbr. 1864, og ligetil Jul optaget af den juridiske Embedsexamen, tiltrængte en længere Forberedelse, end den gjenværende Del af Universitetsferierne gav Tid til. I 2det Semester fortsatte han Forelæsningerne over Obligationsrettens specielle Del i 4 Timer ugentl. for 30—40 Tilhørere; i 2 Timers ugentlige Examinatorier, hvori 10—12 deltoge, gjennemgik han fra Begyndelsen den Del af Obligationsretten, hvorover han havde læst i det forrige Semester. Forelæsningerne begyndte i 2det Semester 4de Septbr. og sluttede i de sidste Dage af Novbr.

Universitetsstipendiat Cand. jur. M. P. Ingstad har i 1865 fortsat sine Studier i Lovkyndigheden. Særligt har han beskjæftiget sig med den norske Formuesret og til Belysning af visse vigtige Dele af samme paabegyndt et Studium af den franske og tydske Handels- og Fallitret. I Høstsemestret holdt han en Række (12) Forelæsninger over Lov af 6te Juni 1863 om Concurs og Concursboers Behandling. Paa disse Forelæsninger — der fortsættes og afsluttes i Vaarsemestret 1866 — blev han paa det Nærmeste færdig med følgende trende Afsnit af Materien:

1. Vor Concurslovgivnings hiſtoriſke Udvikling, 2. Concurſens Aabning og 3. De materielle Retsforhold i Concurſen. Tilhørernes Antal var formentlig i Gjennemſnit 20.

c. Ved det medicinſke Facultet.

Profeſſor Dr. Holſt blev entlediget fra Univerſitetets Tjeneſte d. 4de Marts 1865, men fortſatte og tilendebragte de ſiden Semeſtrets Begyndelſe holdte Forelæsninger og Examinatorier ſamt udførte ifølge Kgl. Bemyndigelſe Examinationen i ſine Fag baade ved medicinſk og pharmaceutiſk Examen med alle Examinander i ſamme Semeſter, hvorimod han i 2det Semeſter kun examinerede de medicinſke Studerende i Hygiene. Han anvendte i 1ſte Semeſter 1 Time ugentlig til pharmakologiſke Demonſtrationer for 6—7 medicinſke og 10 pharmaceutiſke Studerende, 3—4 Timer ugentlig til Forelæsninger over Pharmakopoe for 6—7 medicinſke og 11 pharmaceutiſke Studerende, og 2 Timer ugentlig til ſprøde Examinationer over Pharmakologi og Toxikologi for 7 viderekomne medicinſke Studerende. Sine Forelæsninger begyndte han den 23de Januar og ſluttede d. 18de Mai, flere Dage efter de mundtlige Prøvers Begyndelſe.

Profeſſor Dr. Heiberg gav i begge Semeſtre 2 Timers daglig Undervisning i chirurgiſk Klinik. Af Tilhørerne have i 1ſte Semeſter 12 og og i 2det 17 deltaget i Behandlingen af de Syge. Derhos foredrog han 3 Timer ugentlig i begge Semeſtre Chirurgi, i 1ſte Semeſter for 15, i 2det for 24 Tilhørere. Han begyndte ſine Forelæsninger 16de Januar og 30te Auguſt og ſluttede 31te Mai og 9de Decbr.

Profeſſor C. Boeck holdt 4 Timer ugentlig Forelæsninger over Phyſiologi og 2 Timer ugentlig phyſiologiſke Colloqvier, ſamt gav 2 Timer ugentlig Veiledning i mikroſkopiſke Underſøgelſer. Forelæsningerne bivaanedes af 5—8 Tilhørere, Colloqvierne af 12—20; i de mikroſkopiſke Øvelſer deltog 7—8 Studerende. I 1ſte Semeſter begyndte Forelæsningerne i Midten af Januar, i 2det d. 10de Septbr., i begge Halvaar ſluttedes Undervisningen ved den medicinſke Examens Begyndelſe.

Profeſſor Conradi gav i begge Halvaar daglig 2 Timers kliniſk Undervisning paa Rigshoſpitalet for et afvexlende Antal Tilhørere, 1 Time ugentlig gav han en Overſigt over de i den medicinſke Afdeling af Hoſpitalet behandlede Sygdomme. 3 Timer ugentlig foredrog han, i 1ſte Halvaar de almindelige conſtitutionelle Sygdommes, i 2det Halvaar Infectionsſygdommenes Pathologi og Therapi, for 12—24 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte i 1ſte Halvaar 17de Januar, ſluttedes 26de Mai; i 2det Halvaar begyndtes de 29de Auguſt, bleve ved Sygdom afbrudte i Slutningen af Septbr., paabegyndtes igjen 2den Novbr. og ſluttedes 14de December.

Professor Dr. Faye holdt i begge Semestre Foredrag over Fødselsvidenskab i 3 Timer, over Børnesygdomme i 2 Timer og over Fruentimmersygdomme i 1 Time om Ugen. Tilhørernes Antal var i 1ste Semester ifølge Listerne 34 i theoretisk og 29 i practisk Fødselslære, 30 i Fruentimmersygdomme og 13 i Børnesygdomme, idet de Studerendes Hospitalsbesøg hindrede et større Antal fra at overvære de sidstnævnte Foredrag. I 2det Semester var Tilhørernes Antal respective 23, 23, 20 og 16. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester 10de Januar, i 2det 31te August og endte i begge ved Examens 3die Afdelings Begyndelse. Den kliniske Undervisning paa Fødselsstiftelsen og Børnehospitalet fortsattes hver Dag 1 Time, i 1ste Semester fra 1ste Januar til 18de Juni, i 2det Semester fra Slutningen af August til Aarets Ende. 1 Time ugentlig anstilledes tillige Explorationsøvelser paa Svangre og efter den forefaldende Leilighed tillige paa Fødende. I disse Øvelser deltoge de Studerende, som fuldføre den i Reglementet befalede Tjeneste paa Fødselsstiftelsen og Børnehospitalet.

Professor W. Boeck foredrog i 1ste Halvaar operativ Chirurgi i 3 Timer ugentlig, operativ Ophthalmologi 1 Time ugentlig og Læren om Hudsygdommene 1 Time ugentlig for 15—20 Tilhørere. Han holdt 1 Time ugentlig Klinik over Hudsygdommene og de syphilitiske Sygdomme. Han begyndte Forelæsningerne 16de Januar og sluttede 18de Mai. I Slutningen af August begav han sig med Kgl. Tilladelse til London for ifølge den sammesteds af Admiralitetet nedsatte Commissions Indbydelse at gjennemføre Syphilisationen i et af de derværende Hospitaler for syphilitiske Sygdomme. Forelæsningerne over operativ Chirurgi bleve i hans Fraværelse afholdte af Politilæge Budde, uden Udgift for Universitetet.

Professor Voss læste i begge Semestre 6 Timer ugentlig, nemlig descriptiv Anatomi i 4 Timer, topographisk Anatomi i 1 Time, Medicina forensis i 1 Time. I det 1ste Halvaar varede Forelæsningerne fra 17de Januar til 2den Juni, i 2det Halvaar fra 28de August til 14de November, og endvidere fra 15de til 20de Decbr. incl., for at afslutte en Afdeling i Anatomien. I descriptiv Anatomi demonstreredes: i 1ste Semester de kvindelige Kjønsorganer, Urinveiene og Digestionsorganerne, i 2det Semester Myologien; i topographisk Anatomi: i 1ste Semester Brystet og Underlivet, i 2det Semester Bækkenorganerne (de mandlige). I Medicina forensis fortsattes i 1ste Semester med Foredraget over Barnemord, derefter om Barnefødsel i Dølgsmaal og Arverettighed, i 2det Semester blev gjennemgaaet: om Legitimitet, serotine Fødsler, Paternitet, Superfoetation, angaaende Helbredstilstanden (skjulte, simulerede og paadigtede Sygdomme, psychiske Tilstande) og angaaende Lægers og Jordemødres Kunstfeil. Til Slutning holdtes nogle Examinatorier over udvalgte Dele

af Medicina forensis. Paa de fremlagte Lister tegnede sig i 1ste Semester i descriptiv Anatomi 56, i topographisk Anatomi 33, i Medicina forensis 12, i 2det Semester respective 55, 67, 13.

Brigadelæge Dr. Hjort holdt i begge Semestre Klinik paa Rigshospitalets Afdeling for Hudsygdomme 1 Time ugentlig, i 1ste Semester fra Slutningen af Januar til sidst i Mai, i 2det fra Slutningen af August til Begyndelsen af Decbr., for et afvexlende Antal Tilhørere, fra 6—16.

Corpslæge Lochmann, som ifølge Kgl. Bemyndigelse af 18de Novbr. 1865 af det academiske Collegium blev constitueret til indtil Videre at foredrage og examinere i Pharmakologi, Toxikologi og Hygiene, begyndte den 28de Novbr. for omtr. 20 medicinske Studerende Examinatorier over Pharmakologi, hvilke fortsattes daglig indtil Begyndelsen af den mundtlige Prøve ved medicinsk Examens 2den Afdeling den 12te Decbr. Han fungerede i nogen Tid som Censor i Chemi ved 1ste Afdeling af medicinsk Examen og var Medlem af den Commission, der bedømte de skriftlige Arbeider ved denne Examens 3die Afdeling. Som Medlem af den pharmaceutiske Examenscommission fungerede han som Examinator og Censor ved den mundtlige Prøve i Begyndelsen af Decbr.

Prosector Lie foredrog i 1ste Semester, fra Slutningen af Januar til Begyndelsen af Mai, i 3 Timer om Ligen, Myologi og Fascier, i 2det Semester, fra Midten af Septbr. til Midten af Decbr., ligeledes 3 Timer ugentlig, Sandseorganerne (Huden, Øret, Næsen). Tilhørernes Antal i begge Semestre afvexlede mellem 30 og 40.

Prosector Winge foredrog for et vexlende Antal Tilhørere i 2 Timer ugentlig pathologisk Anatomi, oplyst ved histologiske Demonstrationer. Foruden mærkeligere Sectionsfund blev gjennemgaaet: i 1ste Semester Slutningen af Bensystemets, derpaa Ledenes, Senesædernes og Slimsækkenes samt Musklernes Sygdomme; i 2det Semester Sygdommene i Bindevævet og Huden. Ved de forefaldende Sectioner forklaredes de pathologiske Fund for de tilstedeværende Studerende, ligesom disse leilighedsvis svedes i Urinanalyse og pathologisk-histologiske Undersøgelser. Foredragene begyndte i 1ste Semester i Slutningen af Januar og endte i Begyndelsen af Mai, i 2det Semester holdtes de fra Begyndelsen af Septbr. til henimod Slutningen af Decbr.

Universitetsstipendiat Cand. med. Arndtsen holdt i 1ste

Semester 1 Time ugentlig histologiske Øvelser med 7 Studerende, fra Begyndelsen af Febr. indtil den medicinske Examens Begyndelse, samt foredrog 1 Time ugentlig Electrotherapi for 10 Tilhørere, fra Midten af Januar til omtrent Midten af April, og efter denne Tid Histologi 2 Gange ugentlig med 14 Studerende, fordelte i 2 Partier, fra Begyndelsen af Septbr. indtil medicinsk Examens Begyndelse. Desuden veiledede han daglig i begge Semestre Rigshospitalets Volonteurer ved practisk Øvelse i Electrotherapi.

Universitetsstipendiat Cand. med. Ivar Onsum fortsatte ifølge Lections-Catalogen i 1ste Semester 2 Timer ugentlig sine i forrige Semester paabegyndte Forelæsninger over Gifternes Indflydelse paa den normale Organisme; i 2det Semester bleve ingen Forelæsninger afholdte, ligesom han ved Aarets Udgang fratraadte sin Stilling som Universitetsstipendiat i Pharmakologi.

De anatomiske Disfectionsøvelser, der varede fra 17de Januar til Midten af Mai og fra 23de Octbr. til mellem Jul og Nytaar, lededes af Prosector Lie. I Øvelserne deltoge i 1ste Semester 68, i 2det 48 Studerende, der tilsammen udførte 120 Præparationer. Som sædvanlig maatte man føle Savnet af Lig, hvorfor Disfectionsøvelserne oftere maatte standse. Ved Anatomikammeret benyttedes til Disfectionsøvelser, chirurgiske Operationsøvelser og Examina i 1ste Semester 18, i 2det Semester 9, ialt 19 Lig.

I 1865 bleve 7 legale Obductioner udførte samt 1 medicoforensisk Undersøgelse.

d. Ved det historisk-philosophiske Facultet.

Professor Dr. Holmboe, der ifølge Kgl. Resol. af 10de Octbr. 1864 blev tilstaaet Tjenestefrihed for at levnes Tid til Udgivelse af en bibelsk Real-Ordbog, holdt ingen Forelæsninger i 1865, hvorimod han ved Begyndelsen af 1866, efterat Ordbogen er bleven færdig til Trykning, atter tiltræder sine Embedsforretninger.

Professor Aubert læste i 1ste Semester i 3 Timer ugentlig først over udvalgte Satirer af Juvenal og siden over romerske Antiquiteter for noget over 30 Tilhørere, hvoriblandt 10—12 Philologer. I andre 3 Timer ugentlig tilendebragte han Forelæsningerne over latinsk Orddannelseslære for 8—10 Philologer. Forelæsningerne begyndte 23de Januar og standsede før 2den Examen. I 2det Semester læste han i 3 Timer over Tacitus' Historiers 1ste Bog for et Antal af Tilhørere, der snart oversteg 60, deriblandt antagelig 12—15 Philologer. I 3 andre Timer

fortsatte han Foredraget over romerske Antiqviteter for omtrent 13 Philologer. Forelæsningerne begyndte paa Grund af den langvarige examen artium først den 23de Septbr. og endte ved Begyndelsen af 2den Examen og philologisk Embedsexamen.

Professor Welhaven læste i 1ste Semester med Collegiets Samtykke kun 4 Timer ugentlig, over Psychologi for omtrent 50 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte 30te Januar og varede til Slutningen af Mai. I 2det Semester var han ifølge Kgl. Resol. af 7de Septbr. fritaget for at holde Forelæsninger.

Professor Monrad læste i 1ste Semester fra 23de Januar til Udgangen af Mai 3 Timer ugentlig over Religions-Philosophi for 15 Tilhørere, 3 Timer over Platons Symposion for 18 Tilhørere. I 2det Semester læste han 2 Timer over Religionsphilosophi for 10 Tilhørere og 5 Timer Propædeutik for 90. Han havde kun averteret 4 Timer ugentlig over Propædeutik, men maatte bruge 5 for at komme tilende, da Forelæsningerne paa Grund af den lange examen artium ikke kunde begynde før henimod Midten af Septbr. og maatte sluttes ved Udgangen af Novbr.

Professor Unger fortsatte i 1ste Semester 3 Timer om Ugen de i foregaaende Aars sidste Semester begyndte Forelæsninger over Oldnorsk for de Studerende, der medtage dette Sprog blandt Anden-Examensfagene; deres Antal udgjorde omtr. 30; 2 Timer om Ugen veiledede han 8 Tilhørere i det italienske Sprog, benyttende hertil Cesar Balbos Noveller; 1 Time om Ugen anstillede han med 4 yngre Studerende Øvelser i at læse gammel-norske Haandskrifter. Forelæsningerne paabegyndtes i den sidste Halvdel af Januar og sluttede ved Begyndelsen af Juni. I 2det Semester paabegyndte han et nyt Cursus i Oldnorsk for 35 Tilhørere 3 Timer om Ugen; 2 Timer om Ugen foredrog han for 15 Tilhørere Begyndelsesgrundene af det spanske Sprog og fortsatte 1 Time om Ugen Øvelserne i Haandskriftlæsning. Forelæsningerne begyndte i 2det Semester i Midten af Septbr. og sluttede ved Enden af Novbr.

Lector Daa holdt i 1ste Semester fra 25de Januar til Udgangen af Mai 4 Timer ugentlig Forelæsninger over Englands Historie for 36 antegnede Tilhørere. Desuden læstes 1 Time ugentlig Geographi for et Snes Tilhørere. I 2det Semester fra 30te Septbr. til Udgangen af November fortsattes Englands Historie for 44 antegnede Tilhørere, i 3 ugentlige Timer, samt læstes over Oldtidens Historie for omtrent 10 Tilhørere i 2 Timer om Ugen.

Lector Rygh foredrog i 1ste Semester i 3 ugentlige Timer Danmarks Historie i Middelalderen for 6—8 Tilhørere; i 3 andre Timer fortolkedes Eyrbyggjasaga for 10—12 Tilhørere. I 2det Semester sluttedes i 3 ugentlige Timer Forelæsningerne over Danmarks Historie i Middel-

alderen for 5 Tilhørere; i 3 andre Timer læstes over udvalgte Stykker af Kongespeilet for 10 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte 25de Januar og 21de Septbr. og sluttede 26de Mai og 7de Decbr.

Lector extraord. J. P. Broch gjennemgik i 1ste Semester 2 Timer ugentlig med 1 Tilhører en Del af Historien om de ti Vezirer og Kong Azad Bachts Søn; 2 Timer ugentlig gjennemgik han med 1 Tilhører Begyndelsesgrundene af det arabiske Sprogs Grammatik samt Lokmans Fabler og en Del af Læsestykkerne i Casparis arabiske Grammatik; 2 Timer ugentlig gjennemgik han med 1 Tilhører Begyndelsesgrundene af det syriske Sprogs Grammatik samt en Del af den syriske Oversættelse af Johannes Evangelium; 2 Timer ugentlig for 8—10 Tilhørere fortolkede han de 9 første Capitler af Salomos Ordsprog. I 2det Semester tilendebragte han i 2 Timer ugentlig med 1 Tilhører Gjennemgaaelsen af Historien om de ti Vezirer og Kong Azad Bachts Søn; 2 Timer ugentlig med 1 Tilhører gjennemgik han Resten af Læsestykkerne i Casparis arabiske Grammatik og begyndte derefter at fortolke Koranen; 2 Timer ugentlig med 1 Tilhører gjennemgik han den tilbagestaaende Del af Johannes Evangelium og derefter de 3 Johannes's Breve efter den syriske Oversættelse; 2 Timer ugentlig med 1 Tilhører gjennemgik han Begyndelsesgrundene af det arabiske Sprogs Grammatik samt en Del af Lokmans Fabler; 2 Timer ugentlig for 10—12 Tilhørere fortolkede han 1 Mosebogs Cap. 21—27. Forelæsningerne varede fra 24de Januar til 30te Mai og fra 8de Septbr. til 14de Decbr.

Lector extraord. J. A. Friis holdt i 1ste Semester fra Slutningen af Januar til Slutningen af April 3 Timer ugentlig Foredrag over det lappiske Sprog for 3 Tilhørere. I Mai, Juni, Juli, August og Septbr. Maaned var han fraværende paa en Reise i Finmarken for at samraade med de i Lappisk kyndige Præster om en ny Udgave af det Lappiske Ny Testamente samt for at forberede en ny Udgave af sit ethnographiske Kart over Finmarkens Amt. Fra Midten af October til Midten af December holdt han 3 Timer ugentlig Foredrag over Lappisk for 2 Tilhørere.

Lector extraord. Sophus Bugge fortsatte i 1ste Semester 2 Timer ugentlig Fortolkningen af det angelsachsiske Digt om Beorvulf for 6—3 Tilhørere. I 1ste Semester i 2 Timer ugentlig og i 2det i 4 Timer ugentlig fortsatte han Fortolkningen af de heroiske Digte i den saakaldte Sæmunds Edda for 11—6 Tilhørere. Ved Slutningen af 2det Semester var han kommen til Atlakvida. I 1ste Semester gav han i 2 Timer ugentlig Veiledning i Begyndelsesgrundene i Sanskrit efter Westergaards Grammatik og Læsebog og fortsatte Gjennemgaaelsen af Læsestykker i 2det Semester i 2 Timer ugentlig, i begge Semestre for 7—8 Tilhørere.

Forelæsningerne begyndte 26de Januar og 14de Septbr.; de sluttede i Begyndelsen af Juni og i Begyndelsen af Decbr.

Cand. mag. P. O. Schjøtt, hvem det ved Kgl. Resolution af 21de Septbr. 1864 var bleven overdraget under Lector Thaasens Sygdomsforfald at holde Forelæsninger over Græsk til examen philosophicum, og som ved Kgl. Resol. af 27de Mai 1865 blev constitueret som Lector i græsk Philologi, holdt i 1ste Semester Forelæsninger for Andenexamensstuderende 8 Timer ugentlig over Demosthenes' philippiske Taler for et Antal i Begyndelsen 50—60 og mod Slutningen 30—40 Tilhørere. I 2det Semester holdt han 6 Timers ugentlige Forelæsninger, 3 Timer beregnede for Andenexamensstuderende over Thucydids 2den Bog for gjennemsnitlig 50 Tilhørere, endvidere 3 Timer over Aristoph. Rubes for Philologer for omtrent 12 Tilhørere. Forelæsningerne paabegyndtes i første Uge af Februar og sidste Uge af Septbr., afsluttedes omkring 25de Mai og 25de Novbr.

Universitetsstipendiat Cand. mag. G. W. Lyng var i Begyndelsen af Aaret optagen af psychologiske Studier, i Forventning om at blive beordret til at foredrage Psychologi i Professor Welhavens Sted, hvilket dog ikke blev Tilfælde. Senere fortsatte han sine derved afbrudte Studier over Schelling og foredrog de derved vundne Resultater i Videnskabernes Selskab, i hvis Forhandlinger (for 1865) disse Foredrag ville blive trykte. I Mai, Juni og tildels Juli Maaned holdt han 2 Gange ugentlig religions-historiske Forelæsninger, hvilke senere ere udkomne i Trykken. I 2det Semester var han væsentlig optagen dels af Forelæsninger, han efter Collegiets Ordre holdt over Ethik i Professor Welhavens Sygdomsforfald, ligesom han ogsaa udførte Examinationen i Philosophi til 2den Examen, dels af Bearbeidelsen for Trykken af de ovenomtalte Forelæsninger over Religionshistorie. De omtalte Forelæsninger over Ethik begyndte den 23de Septbr. og sluttede 24de Novbr.; de holdtes i den største Del af Octbr. 4 Timer ugentlig, i den øvrige Del af Semestret daglig for et Auditorium af i Gjennemsnit 40—50 Personer.

Universitetsstipendiat Cand. theol. C. D. O. Bang foredrog i begge Semestre 1 Time ugentlig for 8—10 Tilhørere den nordiske Literatur i Middelalderen. Forelæsningerne begyndtes i de første Dage af Februar og sluttedes i Midten af Mai i 1ste Semester; i 2det Semester begyndtes de i de første Dage af Septbr. og sluttedes i de sidste Dage af Novbr.

Universitetsstipendiat Cand. mag. L. L. Daae holdt i begge Semestre 1 ugentlig Forelæsning for 20—30 Tilhørere over (Danmarks og) Norges Historie efter Reformationen, hvori han naaede til og med

Fredsslutningen i Speier og Hertugdømmernes Deling 1544; hvor passende Leilighed dertil gaves, medtog han stedse ogsaa svenske Forhold. Af literaire Arbeider har han, foruden en Del mindre Meddelelser, udgivet 3die Del af sin Lærebog i Verdenshistorien (c. 250 Sider 8vo), der omfatter den nyere europæiske Tid; den er indført ved flere offentlige og private Skoler. Derhos har han fortsat sine historiske Studier i Almindelighed, saavel i fædrelandshistorisk, som i universalhistorisk Retning.

e. Ved det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet.

Professor Rasch holdt i 1ste Semester 6 Timer ugentlig Forelæsninger over Zoologi for 30—50 Tilhørere. I 2det Semester foredrog han 6 Timer ugentlig Indledningen til Plante- og Dyrerigets Naturhistorie for et Antal af henimod 100 Tilhørere. I begge Semestre benyttedes Universitetets zoologiske, zoo- og anthropotomiske Samlinger til ved Demonstrationer og Examinatorier at oplyse og befæste det ved Katheder-foredragene Meddelte. Forelæsningerne begyndte i 1ste Halvaar 13de Februar, i 2det paa Grund af hans Hverv som Jurymand ved den internationale Udstilling i Bergen først 25de Septbr.; de endte i begge Halvaar ved 2den Examens Begyndelse.

Professor Dr. Broch foredrog i 1ste Semester for 5—6 Tilhørere i 3 Timer ugentlig Functionslære og derefter Differentialregning. 3 Timer ugentlig læste han for det samme Antal Tilhørere over Attractionslæren samt derefter over faste Legemers Bøining. I 2det Semester tilendebragte han sine Forelæsninger over Differentialregning. 3 Timer læste han over Theorien for faste Legemers Friction. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester 23de Januar og endte ved Examens Begyndelse; i 2det Semester begyndte de 19de Septbr. og ophørte, paa Grund af Storthingets Sammentræden, ved Midten af Octbr. Maaned.

Professor Münster fortsatte i 1ste Semester 1 Time daglig for 1 Studerende de ved Ferierne afbrudte Forelæsninger over Metallurgi. Da disse vare tilendebragte, foredrog han Bergfabriklære ligeledes 1 Time daglig for 1 Studerende. I 2det Semester begyndte han et nyt Cursus over Metallurgi og fortsatte dermed 1 Time daglig for 2 Tilhørere. Examination over det Foredragne har i begge Semestre været afholdt. Forelæsningerne varede fra 31te Januar til 15de Juni og fra 13de Septbr. til 12te Decbr.

Professor Esmark læste i 1ste Semester 4 Timer ugentlig over Insecterne, Crustaceerne, Echinodermerne og Coelenteraterne for et Antal af 16 Medicinere og 2 Realstuderende. I 2det Semester læste han over Arachniderne og Mollusserne samt Hvirveldyrenes Skeletbygning for 20 Medicinere og 3 Realstuderende, ligeledes 4 Timer ugentlig. I andre

ubeſtemte Timer, naar nemlig paſſende Dyr have været at erholde, har han ſøgt at vise de Studerende Fremgangsmaaden ved Disſectionen af de lavere Dyr og derved tillige paavist disses indre Organisation, hvilket, saavidt han har bemærket, har vakt megen Interesse hos de Studerende. Forelæsningerne varede fra 25de Januar til Slutningen af Mai og fra 27de Septbr. (strax efter hans Hjemkomst fra Udstillingen i Bergen, hvor han fungerede som Jurymand,) til Begyndelsen af Decbr.

Profeſſor Fearnley læste i 1ste Semester med Collegiets Samtykke kun 2 Timer ugentlig, over geographisk Stedbeskemmelse, for 2 Tilhørere, fra 11te Febr. til 17de Mai. I 2det Semester foredrog han 4 Timer ugentlig Astronomi for gjennemsnitlig 20 Tilhørere. Disse Forelæsninger begyndte først 20de Septbr., dels paa Grund af examen artiums sildige Afslutning, dels fordi hans Arbeider som Observatoriets Bestyrer lagde Hindringer ideien for en tidligere Begyndelse.

Lector Dr. Kjerulf foredrog i 1ste Semester først 5 Timer ugentlig Palæontologi for 2—4 Tilhørere og veiledede 1 Time ugentlig mineralogiske Øvelses-Forsøg for 8 Deltagere. Dernæst læste han i de samme Timer over Norges Geologi for de Realstuderende samt gjennemgik de norske Erts-Forekomster for et Par Andre. I Mai Maaned foranstaltede han i det Hele 6 Excursioner i Omegnen, der iaar ligesom tidligere synes at vække megen Interesse; 5—7 Herrer deltoge i dem. Forelæsningerne begyndte 1ste Februar og varede indtil Bergexamens mundtlige Prøve 31te Mai. I 2det Semester gjennemgik han 4 Timer ugentlig Mineralogi for Begyndere med omkring 10 Tilhørere, hvoraf Størsteparten Realstuderende. Derhos læste han 2 Timer ugentlig over Mineralsystemet for Viderekomne med 2 stadige Tilhørere og af og til nogle Andre. Forelæsningerne i 2det Semester begyndte, paa Grund af hans Hverv som Medlem af den nedsatte Kgl. Commission til Undersøgelse af Kongsberg Sølvværk, hvori han deltog i August og Begyndelsen af Septbr., først den 18de Septbr. og varede til 1ste Decbr., da de afbrødes ved Sygdom.

Lector Chriſtie læste i 1ste Semester 1 Time daglig over Elementerne af Læren om Ligevægt og Bevægelse samt over Lyslæren for omtrent 80 Tilhørere. I 2det Semester læste han ligeledes 1 Time daglig over Lyslæren for 150—170 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte i 1ste Semester 25de Januar, i 2det paa Grund af examen artiums Langvarighed først 18de Septbr.; de endte i begge Semestre ved 2den Examens Begyndelse.

Lector Waage læste i 1ste Semester 3 Timer ugentlig organisk Chemi for omtrent 60 Tilhørere; 1 Time ugentlig læste han over Urinanalysen for 20—30 Tilhørere; 2 Eftermiddagstimer om Ugen anvendtes til practisk Indøvelse af Urinanalysen; 17 Herrer, hovedsagelig Medicinere, havde meldt sig til disse practiske Øvelser; men kun 8 Medicinere gjennem-

gik et fuldstændigt Cursus. I 2det Semester læste han 3 Timer ugentlig over uorganisk Chemi for omkring 80 Tilhørere. Forelæsningerne varede fra Slutningen af Januar til Udgangen af Mai og fra 20de September til 24de November.

Lector Bjerknes læste i 1ste Semester 3 Timer ugentlig over Differentialligningers Integration, i 3 andre Timer over Elementerne af Maskinernes mechaniske Theori, hvilke sidste Forelæsninger bleve afsluttede. Antallet af Tilhørere var 4—6. Forelæsningerne begyndte 28de Januar og fortsattes til Udgangen af Mai. Efter Opfordring fra endel fordums Elever holdt han i Marts og April for 8 til 10 Tilhørere en Række af Foredrag — 2 Gange ugentlig — over enkelte Partier af Functionslæren, der under det sædvanlige Forelæsningscursus ikke gjøres til Gjenstand for Behandling. I 2det Semester læste han 3 Timer ugentlig over Trigonometri og Stereometri for respective 30 og 60—80 Tilhørere. Derhos fortsatte han Forelæsningerne fra det forrige Semester over Differentialligningers Integration, først 2 Timer ugentlig, senere 3; ligeledes læstes 2 Timer — hvilket Timetal ogsaa kort efter forøgedes til 3 — over de partielle Differentialligninger, og oplystes deres Anvendelse ved Exempler fra den mathematiske Physik. Antallet af Tilhørere var 2—3. Fra 16de Octbr. af læste han istedetfor Professor Dr. Broch under dennes Fraværelse paa Storthinget 3 Timer ugentlig over Integralregning og i 3 andre Timer over Hydrostatik og Hydrodynamik for omtrent 6—7 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte 28de Januar og 7de Septbr. og endte ved 2den Examens Indtrædelse.

Lector Dr. Schübeler læste i begge Semestre for 35—40 Tilhørere, 6 Timer ugentlig, over de officinelle Planter, med saadanne Bemærkninger over Planternes Udviklingshistorie, hvortil der var Anledning. I 1ste Semester læste han fra Slutningen af Januar til den medicinske Examen begyndte, og i 2det Semester fra 3die Octbr. til den medicinske Examen.

Professor extraord. Dr. Sars læste i 1ste Semester 2 Timer ugentlig over Hydrozoernes Naturhistorie for 4 Tilhørere. Da der Ingen meldte sig for at høre de for 2det Semester annoncerede Forelæsninger over Hydrozoerne, men nogle Medicinere og Realstuderende anmodede ham om istedetfor hine at læse over Molluskerne, holdt han i 2det Semester 2 Timer ugentlig Forelæsninger over disse Dyr for 5 Tilhørere fra 29de Septbr. til Udgangen af Novbr.

Lector extraord. Seze læste i 1ste Semester 4 Timer ugentlig over Bergbygning fra 25de Januar til Udgangen af Mai, da disse Forelæsninger bleve tilendebragte. Derefter læste han 2 Timer ugentlig over physisk Geographi. I 2det Semester læste han 2 Timer ugentlig over

physisk Geographi for 2—5 Realstuderende fra Begyndelsen af Septbr. til Udgangen af Novbr.

1ste Amanuensis ved det chemiske Laboratorium Dr. H. H. Hvoslef læste i 1ste Semester 3 Timer ugentlig over uorganisk Chemi for 70—80 Tilhørere. I 2det Semester foredrog han organisk Chemi 3 Timer ugentlig for omtrent 60 Tilhørere. Forelæsningerne begyndte 1ste Februar og 9de Septbr. og endte ved Udgangen af Mai og Udgangen af Novbr. Den Tid, det chemiske Laboratorium var aabent, har han de 5 første Søgnedage i Ugen i Timerne fra 9—1 givet Veiledning i analytisk og practisk Chemi.

Universitetsstipendiat Cand. min. Mohn holdt i 1ste Semester 4 Gange om Ugen Forelæsninger over Astronomiens Begyndelsesgrunde for de Studerende til examen philosophicum. Paa den udlagte Liste havde omtrent 80 Tilhørere tegnet sig, af hvilke 60 gjennemsnitlig besøgte Forelæsningerne. I Løbet af Vaaren holdtes flere Aftener Observationer paa Observatoriet, i hvilke omtrent 70 Tilhørere, fordelte paa flere Partier, deltoge. Han examinerede derefter i Astronomi ved examen philosophicum i Juni. Fra Midten af Juni indtil Udgangen af Septbr. var han beskjæftiget med practiske Arbeider i Marken for Gradmaalingen. I denne Tid maalte han først paa 3 Stationer søndenfjelds og senere paa 8 Stationer omkring Grundlinien paa Rinleret i Verdalen Horizontalvinkelen og Verticalvinkelen med Olsens Theodolith. I 2det Semester, da han ingen Forelæsninger holdt, var han beskjæftiget med Reductionen af de i 1864 og 1865 til Gradmaalingen udførte Vinkelmaalinger. Som tidligere har han i Aarets Løb stadig været beskjæftiget med Reductionen af Observatoriets meteorologiske Observationer og sammes Præparation til Trykning, der nu foregaar regelmæssig for hver Maaned. Hans Studier over de norske Veirforholde, sammenholdte med Pariserbulletinernes meteorologiske Karter, ere ogsaa i 1865 blevne fortsatte.

Universitetsstipendiat Cand. med. A. Boeck var i 1ste Semester fraværende ved de stavangerske Fiskerier og har i 2det Semester med Collegiets Tilladelse tiltraadt en videnskabelig Reise i Udlandet. Han har forøvrigt været beskjæftiget med Forberedelser til Udgivelsen af sin i 1860 prisbelønnede Afhandling over de indenlandske Amphipoder og deres Naturhistorie, med oplysende Tegninger, til hvis Udførelse han af Hans Maj. Kongen har modtaget et Bidrag af 150 Spd.

Fjerde Capitel.

Om de i Aaret 1865 afholdte Examina.

a) Almeenvidenskabelige Examina.

1. Examen artium.

Til examen artium 1865 var anmeldt 213 Examinander; for 5 tilbagekaldtes imidlertid Anmeldelsen af vedkommende Dimissorer, og 3 udeblev ganske fra den skriftlige Prøve uden anmeldt Forfald. Af de tilbageblevne 205, rejiceredes 35 ved den skriftlige Prøve. Af de 170 Examinander, der saaledes tilstededes Adgang til den mundtlige Prøve, erholdt 1 Characteren Laudabilis præ ceteris, 70 Laudabilis, 66 Haud illaudabilis og 23 Non contemnendus. 2 bestode ikke. 1 udeblev i flere Fag uden anmeldt Forfald og Attest for Sygdom, og 7 vare ved Sygdom forhindrede fra at fremstille sig i enkelte Fag.

Af de fra de offentlige lærde Skoler dimitterede 63 Examinander, erholdt 44 Laudabilis og 18 Haud illaudabilis; 1 Dimittend fra Skiens lærde Skole rejiceredes ved den skriftlige Prøve. Af de fra Nissens Latin- og Realskole anmeldte 16 Dimittender erholdt 1 Laudabilis præ ceteris, 9 Laudabilis og 6 Haud illaudabilis. Af de fra Aars's og Voss's samt Gjertsens Skoler dimitterede 18 Examinander, erholdt 6 Characteren Laudabilis, 9 Haud illaudabilis og 2 Non contemnendus; 1 var sygmeldt i enkelte mundtlige Fag. Af de 108 fra private Dimissorer Dimitterede, rejiceredes 34 ved den skriftlige og 2 ved den mundtlige Prøve; 1 forlod Examen uden at fuldende den, og 6 vare sygmeldte i et eller flere Fag. Af de 65, der bestode Examen, erholdt 11 Laudabilis, 33 Haud illaudabilis og 21 Non contemnendus.

Udfaldet af Dimissionen med Hensyn til Dimissorerne erfares af følgende Oversigt:

Dimitteret af:	Tilbagemeldt af sine Dimissorer.	Ved den skriftlige Prøve.		Candidater, som have bestaaet Examen.				Ved den mundtlige Prøve.			Alt.
		Udeblevne.	Rejecterede.	Laud. præ cet.	Laudabilis.	Haud illaud.	Non cont.	Ophmeldte i enkelte Fag.	Forlod Exam.	Rejecterede.	
Christiania lærde Skole	.	.	.	.	4	1	.	.	.	.	5
Throndhjems lærde Skole	.	.	.	.	9	3	.	.	.	.	12
Bergens lærde Skole	.	.	.	.	9	2	.	.	.	.	11
Christiansands lærde Skole	.	.	.	.	4	1	.	.	.	.	5
Drammens lærde Skole	.	.	.	.	6	1	.	.	.	.	7
Skiens lærde og Realskole	.	.	1	.	1	4	.	.	.	.	6
Fredrikshalds lærde og Realskole	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	3
Stavanger lærde og Realskole	.	.	.	.	3	.	.	.	.	.	3
Lillehammer lærde og Realskole	.	.	.	.	2	3	.	.	.	.	5
Tromsø lærde og Realskole	.	.	.	.	3	1	.	.	.	.	4
Molde lærde og Realskole	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	2
Nissens Latin- og Realskole	.	.	.	1	9	6	.	.	.	.	16
Aars's & Voss's Latinskole	.	.	.	.	2	2	.	.	.	.	4
Gjertsens Latinskole	.	.	.	.	4	7	2	1	.	.	14
Cand. mag. Gjør	.	.	2	.	.	4	3	.	.	.	9
Cand. mag. Johansen	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	2
Cand. mag. Landgraff	.	.	.	.	1	1	.	2	.	.	4
Cand. mag. Olsen	4	3	19	.	3	11	4	3	.	2	49
Cand. mag. Sandberg	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Cand. mag. Stub	.	.	1	.	2	6	2	.	.	.	11
Sognepræst Borchgrevinck	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Sognepræst Sigholt	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1
Cand. jur. Arneberg	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	2
Undertoldbetjent Bugge	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1
Universitetsstipendiat Bugge	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1
Overretsprocurator Cappelen	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Stud. philol. F. W. Meyer	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
Residerende Capellan Aabel	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1
Kaldscapellan Gedde	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
Adjunct Arctander	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1
Cand. mag. M. Sundt	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
Kgl. Fuldmægtig Erichsen	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Residerende Capellan Guldberg	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
Sognepræst C. H. Hansen	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1
Sognepræst Lexow	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	2
Residerende Capellan Harboe	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1
Expeditionssecretair Lehmann	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Stud. med. H. Holst	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1
Stud. philos. O. W. Lund	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1
Sognepræst Kjerulf	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
Skoledirecteur Lous	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
Lateris	5	3	29	1	70	62	17	7	.	2	196

Dimitteret af:	Tilbagemeldte af sine Dimissorer.	Ved den skriftlige Prøve.		Candidater, som have bestaaet Examen.				Ved den mundtlige Prøve.			Ialt.
		Udeblevne.	Rejecterede.	Laud. præ cet.	Laudabilis.	Haud illaud.	Non cont.	Sognmeldte i enkelte Fag.	Dorlod Exam.	Rejecterede.	
Transport	5	8	29	1	70	62	17	7	-	2	196
Garnisonspræst Lund	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Cand. theol. Normann	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Stud. philol. Oftedahl	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Student O. S. Pedersen	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Stud. med. H. Pettersen	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Forhenv. Sognepræst Lyche	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Cand. jur. F. Prydz	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Sognepræst Reimers	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Cand. jur. O. Sinding	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Cand. jur. O. Skavlan	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Cand. mag. Arnesen	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Stud. jur. F. Strøm	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Adjunct A. B. Jensen	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Cand. jur. J. H. Thoresen	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Seminariebestyrer Ullstad	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Sognepræst Wille	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Ialt	5	8	35	1	70	66	23	7	1	-	213

Examen artium Deputationens Medlemmer vare i 1865:

a. **Ved den skriftlige Prøve:**

Professorerne Nissen (Formand) og Unger samt Lectorerne Daa, Rygh, J. P. Broch og Schjøtt.

b. **Ved den mundtlige Prøve:**

Professorerne Aubert, Dr. Broch, Unger og Nissen samt Lectorerne Daa, J. P. Broch og Schjøtt.

Som Censorer og Suppleanter vare af Kirke-Departementet beskikkede:

i Latin: Overlærer H. Petersen og i hans Forfald Overlærer Schreiner;

i Græsk: Rector Brinchmann og i hans Forfald Skolebestyrer, Cand. mag. J. Aars;

i Hebraisk: Overlærer Vogt og i hans Forfald Cand. theol. M. Færden;

i Tydsk, Fransk og Engelsk: Adjunct Besseſen og i hans Forfald Cand. theol. Roſs;

i Religion: Adjunct Spenning og i hans Forfald Skolebestyrer, Cand. theol. Buchholm;

i Historie og Geographi: Rector Graff og i hans Forfald Cand. mag. Lieblein;

i Mathematik: Cand. real. Th. Broch og i hans Forfald Cand. real. Guldberg.

Forøvrigt var Collegiet bemyndiget til i uforudseede Tilfælde og ved extraordinaire Prøver at tilkalde andre Censorer.

Den sædvanlige Continuations examen artium afholdtes i Løbet af 2det Semester for de 7 Sygmeldte samt for de 23 Examinander, der ved den ordinaire Examen havde faaet Slet for noget Fag (nemlig 9 for Græsk, 3 for Historie, 1 for Geographi. 10 for Arithmetik og 12 for Geometri). Af de 7 Sygmeldte forlod 1 Examen efter at have erholdt flere slette Characterer, 1 bestod ikke (44 P.), 2de fremstillede sig ikke, og af de øvrige 3 erholdt 1 Laud. og 2 Non. Af de 23, der paa Grund af Characteren Slet maatte omexamineres i forskjellige Fag, forlod 1 Examen, medens de øvrige erhvervede de fornødne bedre Characterer.

Continuations ex. art. i Hebraisk afsolveredes i 1865 af 31 Candidater.

For at forebygge den Ulskik, at Examinander, som ifølge sin Anmeldelse ikke oplægge Engelsk, senere, for at forbedre sin Hovedcharacter, fremstille sig i dette Fag, har Collegiet under 9de Septbr. d. A. (i Anledning af et Andragende om at oplægge Engelsk, efterat Examinanden havde absolveret den første Del af Examen og frygtede for Reject,) besluttet, at en egen Characterprotocol herefter indrettes for dette Fag, samt at Bekjendtgjørelsen om examen artium i denne Henseende gives en bestemtere Form, saaledes at Enhver, for hvem der ikke forud er anmeldt Engelsk, senere er udelukket fra at underkaste sig Prøve i dette Fag.

Collegiet indsendte under 28de Mai 1865 til det Kgl. Kirke-Departement Indstilling om Ordningen af det private Dimissionsvæsen, der efter Pluralitetens Forslag gik ud paa, at det herefter skulde være Enhver tilladt at underkaste sig examen artium uden at fremlægge Vidnesbyrd om sin Modenhed mod at deponere i Universitetscassen foruden et bestemt Gebyhr tillige en Sum af 15 Spd., der kun da skulde tilbagebetales ham, naar han efter bestaaet Examen blev immatriculeret. Denne Indstilling blev imidlertid stillet i Bero for at inddrages under Forhandlingerne om det høiere Undervisningsvæsen.

Ved Kgl. Resol. af 23de Septbr. 1865 er der givet en forandret Bestemmelse om Minimum i Latin og Græsk ved ex. art., som imidlertid først træder i Kraft ved examen artium i 1867.

2. Examen philosophicum.

Til denne Examen fremstillede sig i 1ste Semester 133 og i 2det Semester 211 Candidater. Examen fuldendtes i Juni Maaned af 61 og i

Decbr. Maaned af 55 Candidater, tilsammen 116 Candidater med følgende Hovedcharacterer:

Laudabilis præ ceteris . .	15	
Laudabilis	63	Heraf have 52 underkastet sig Exa-
Haud illaudabilis . . .	35	men i Chemi og naturhistorisk Systema-
Non contemnendus . . .	8	tik og 64 i historisk-philologiske Fag.
Tilsammen	116	

Examen varede fra 29de Mai til 15de Juni og fra 28de November til 18de December.

Paa Grund af det usædvanlig store Antal Examinander var det nødvendigt i begge Semestre at begynde Examen før den sædvanlige Tid, ligesom Examen i 2det Semester af samme Grund maatte fortsættes nogle Dage ind i Ferierne.

b) Embeds-Examina.

1. Theologisk Examen.

I 1865 have 32 Candidater absolveret den theoretiske Del af theologisk Embedsexamen, 13 med Laudabilis og 19 med Haud illaudabilis.

Den theologiske Examen.

Begyndt	Tilendebragt	Anmeldt	Bestaaet af
11te Mai	17de Juni	19	17
16de Novb.	15de Decbr.	18	15

2. Juridisk Examen.

I 1865 have 36 academiske Borgere absolveret juridisk Embedsexamen, hvoraf 18 med Laudabilis og 18 med Haud illaudabilis. Af dette Antal have 6 tidligere underkastet sig Examen. Den virkelige Tilgang af examinerede Juristers var altsaa 30.

Den juridiske Examen

Begyndt	Tilendebragt	Anmeldt	Den skriftlige Prøve gjennemgaaet af	Examen bestaaet af
9de Mai	13de Juni	26	22	20
23de Novbr.	21de Decbr.	24	20	16

1 Præliminarist har underkastet sig norsk-juridisk Examen i Decbr. 1865 (Rasmussen).

3. Medicinsk Examen.

Ved medicinsk Examen udførtes Examinationen af Facultetets Lærere samt i Pharmakologi og Toxikologi i 2det Semester af Corpslæge Lochmann, i Zoologi af Professor Esmark, i Chemi i 1ste Semester af Lector Waage, i 2det af Dr. Hvoslef, i Botanik af Lector Dr. Schübeler. Ved Censuren assisteredes Facultetet af nogle af Lærerne i det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet og af flere af de ved forskjellige Resolutioner opnævnte Medcensorer.

I 1ste Semester absolveredes 1ste Afdeling af medicinsk Examen af 18 af de 18 anmeldte Examinander. 2 havde fremstillet sig 1 Gang og 1 3 Gange før uden at fuldende Examen. 2 bleve ved Militairtjeneste hindrede fra at examineres i enkelte Fag; disse bleve senere examinerede i August og September. Til 2den Afdeling havde anmeldt sig 7 Examinander, der alle bestode Prøven. 3die Afdeling absolveredes af de 2 Anmeldte, som begge til Hovedcharacter erholdt Haud illaudabilis.

I 2det Semester anmeldtes til 1ste Afdeling 20 Examinander, hvoraf 19 fuldendte Examen. 2 havde fremstillet sig 1 Gang, 1 4 Gange forhen. 2den Afdeling absolveredes af 3 af de anmeldte 4 Examinander og 3die Afdeling af de anmeldte 8. Af disse erholdt 5 Hovedcharacteren Laudabilis og 3 Haud illaudabilis.

Den medicinske Examen

Afholdtes	Anmeldt	Bestaaet af
1ste Afdeling.		
Disfectionsprøve 7de og 9de Mai. Experimentel Prøve i Chemi 7de Juni. Mundtlig Prøve fra 10de Mai til 2den Juni	18	13
Disfectionsprøve 28de og 30te Novbr. Experimentel Prøve i Chemi 17de og 20de November. Den mundtlige Prøve fra 24de Novbr. til 18de Decbr.	20	19
2den Afdeling.		
Skriftlig Prøve 16de Mai. Mundtlig Prøve 7de til 15de Juni	7	7
Skriftlig Prøve 5te Decbr. Mundtlig Prøve 19de til 22de December	4	3
3die Afdeling.		
Skriftlig Prøve 16de Mai. Mundtlig Prøve 8de til 9de Mai. De kliniske Prøver 14de til 22de Marts.	2	2
Skriftlig Prøve 5te Decbr. Mundtlig Prøve 15de til 23de November. De kliniske Prøver 5te til 31te October	8	8

4. Philologiſk Examen.

Til denne Examen fremſtillede ſig i 1ſte Semeſter 2 Examinander, hvoraf dog blot den ene fuldendte Examen. Han erholdt Characteren Haud illaudabilis. I 2det Semeſter fremſtillede ſig 5 Examinander, hvoraf de 3 fuldendte Examen, 2 med Laudabilis og 1 med Haud illaudablis. Examen afholdtes imellem 21de Mai og 8de Juni ſamt imellem 27de Novbr. og 13de Decbr.

5. Bergexamen.

I 1865 abſolveredes Bergexamen af 1 Candidat, der under 2den Juni tilkjendtes Hovedcharacteren Haud illaudabilis.

6. Reallærereexamen.

I 1ſte Semeſter fremſtillede ſig til 2den Afdeling af Reallærereexamen 2 Examinander, ſom begge erholdt Characteren Godt. Begge fuldendte ved denne Prøve den hele Examen, under 31te Mai, den ene med Hovedcharacteren Laudabilis, den anden med Haud illaudabilis. I 2det Semeſter abſolveredes 3die Afdeling 19de og 20de Decbr. af 2 Examinander, der begge erholdt Characteren Meget Godt. Den ene af disſe fuldendte hele Examen med Hovedcharacteren Laudabilis. Under 22de Decbr. abſolveredes 1ſte Afdeling af 1 Examinand med Characteren Meget Godt ÷; ogſaa denne fuldendte ved denne Prøve Examen og tilkjendtes Hovedcharacteren Laudabilis. 4 Candidater have altſaa i 1865 fuldendt Examen.

Paa derom indkommet Andragende er Tilladelſe til at fremſtille ſig til Reallærereexamen uden forud at have underkaſtet ſig examen artium og examen philosophicum meddelt tvende Polyteknikere ved kgl. Reſolution.

Et af de Realſtuderende i ſin Tid indleveret Andragende om en Reviſion af Reglementet for Reallæreexamen er blevet ſtillet i Bero indtil Videre for at ſættes i Forbindelſe med den almindelige Ordning af det høiere Undervisningsvæſen, der er taget under Behandling af en dertil udnævnt Commiſſion.

Et Andragende om Tilladelſe til efter fuldendt Examen at fremſtille ſig til Omexamination i en enkelt Afdeling for derved at erhverve en bedre Hovedcharacter var ved Aarets Udgang endnu ikke afgjort.

Femte Capitel.

Om Univerſitetets videnſkabelige Samlinger.

1. Bibliotheket.

Univerſitets-Bibliothekets Manuſcriptſamling er i 1865 bleven fors-

get med 24 Nummere (29 Bind og 20 Pakker), hvilke dels ere erhvervede som Gaver, dels kjøbte paa en i Kjøbenhavn afholdt Auction over Statsminister Ove Mallings efterladte Bøger og Haandskrifter. Blandt Gaverne maa især fremhæves afdøde Klokker B. Svendsens haandskrevne og hidtil utrykte „Efterretninger om Geistligheden og Kirkerne i Christiania Stift", et baade med Hensyn til Samlerflid og Omfang særdeles betydeligt Arbeide*), hvis rige personalhistoriske Materiale med Møie og Bekostning er bleven tilveiebragt gjennem en lang Aarrække, og hvilket efter Samlerens i levende Live udtalte Ønske ved hans efterladte Børn er bleven skjænket til Universitetsbiblioteket i Forbindelse med et Bind „Antegnelser om Geistligheden i Agershuus" af forhenværende Klokker Haas her i Christiania. Fra Pastor Hersleb Walnum har Biblioteket modtaget en stor Del egenhændige Manuscripter af afdøde Professor Hersleb, bestaaende fornemmelig af Forelæsningshefter over de forskjellige theologiske Disciplíner.

Bibliothekets Tilvæxt af Bøger beløber sig for 1865 til henved 3200 Bind, hvoriblandt en stor Del ved Universitets-Secretairens stadig voxende Bytteforbindelser indkomne Gaver. Den betydeligste Gave skyldes imidlertid aftraadte Bibliothekar Keyser, der — iblandt flere til Nordens Historie hørende Værker — har skjænket til Biblioteket sin afdøde Broder, Professor R. Keysers Haandudgaver af forskjellige Oldskrifter, hvilke ere forsynede med den lærde Eiers egenhændig skrevne Bemærkninger. Blandt de mange fra Udlandet modtagne Gaver maa først nævnes det i Anledning af det russiske Riges tusindaarige Jubileum udgivne Pragtværk: Description ethnographique des peuples de la Russie par T. de Pauly, skjænket af Generalconsul Fleischer i Archangel, dernæst G. Radde's Reisen im Süden von Ost-Sibirien 1855—59, skjænket af det Keiserlige Videnskabs-Academi i Petersburg, samt endelig en Samling af Professor Leberts forskjellige Skrifter og særskilt trykte Afhandlinger, alle pragtfuldt indbundne og skjænkede af Forfatteren.

Udlaanet har udgjort 10,444 Bind, nemlig: Philologi 1512, Philosophi 319, Theologi 1410, Jurisprudents 1121, Medicin 590, Mathematik 85, Naturvidenskab 927, Technologi 211, Historie og Skrifter af blandet Indhold 3354, nyere Nationers skjønne Literatur og Kunst 915. Paa Læsesalen er bleven benyttet 2541 Bind, nemlig: Philologi 333, Philosophi 45, Theologi 118, Jurisprudents 284, Medicin 107, Mathematik 25, Naturvidenskab 283, Technologi 52, Historie og Skrifter af blandet Indhold 1048, nyere Nationers skjønne Literatur og Kunst 246.

*) Det foreligger i tvende forskjellige Bearbeidelser, den ene i Folio, den anden i Kvart; sidstnævnte udgjør henved 3000 fordetmeste tætskrevne Sider.

Trykningen af de aarlige Tilvæxt-Fortegnelser er bleven fremmet med den Hurtighed, som Catalog-Sedlernes Ordning og Gjennemgaaelse til Trykken samt Correcturlæsningen, ved Siden af Bibliothekets daglige og uopsætlige Forretninger, har kunnet tilstede. Fortegnelsen for 1862 udkom forrige Septbr. Maaned. Fortegnelsen for 1863, hvis Trykning paabegyndtes Høsten 1865, er nylig (Marts 1866) bleven færdig fra Pressen. Den første udgjør 11, den sidste 20 Kvartark. Det betydelige Omfang, Tilvæxtcatalogerne for de senere Aar have naaet, medfører ikke blot forøget Arbeide og Udgift ved Trykningen, men er ogsaa til Hinder for deres Udbredelse og Benyttelse, idet den af Omfanget betingede høie Pris gjør den private Anskaffelse yderst sjelden. Det tør derfor i dobbelt Henseende blive hensigtsmæssigt at træffe et Valg i hvad der optages, — nødvendig med Udeladelse af den Masse Disertatser, der udstrømme fra tydske Universiteter, fremmede Skolers fleste Programmer og andre indholdsløse Smaaskrifter, samt kun med visse Mellemrum at optage Fortsættelser af Hefteskrifter og Journaler, som det i Regelen følger af sig selv, at Bibliotheket har erholdt. Ved denne Indskrænkning vilde Intet tabes i videnskabelig Henseende, medens den Fordeel vilde opnaaes, at en let Oversigt over Bibliothekets Tilvæxt af brugbare Skrifter i hver enkelt Retning derved vilde vindes, og disse ikke — som nu er Tilfældet f. Ex. i Medicin — skjule sig mellem det tyvedobbelte Antal af aldeles indholdsløse Disertatser.

At Udgivelsen i Trykken af Tilvæxtfortegnelserne har kunnet fremmes saavidt som skeet, skyldes for en væsentlig Del den veldillige Bistand, afdøde Bibliothekar Keyser har ydet, idet han i Aarets Løb næsten daglig har arbeidet paa Bibliotheket, uden Vederlag og kun af Interesse for dette og dets Gjerning.

Den ved det academiske Collegiums Beslutning af 27de Juni 1864 tilstaaede Adgang til at antage 2de Medhjælpere ved Catalogiseringsarbeidet er hidtil ikke bleven benyttet i den indrømmede Udstrækning. Kun 1 Mand er bleven benyttet, og det med længere Afbrydelser, dels til Catalogiseringen af en Del som Gaver indkomne Disertatser, dels til Afcopiering for den systematiske Catalog af 1863 Aars Tilvæxt, (med Undtagelse af de nyere Nationers skjønne Literatur og Kunst, som Bibliothekets 2den Amanuensis har afcopieret.) samt af de Titelsedler i tidligere Aars Tilvæxt, som endnu manglede, for at den hele systematiske Catalog kunde bringes à jour med de trykte Fortegnelser, hvilket nu er skeet. At den tilstaaede Adgang til Extra-Hjælp ikke er bleven benyttet i større Udstrækning end hidtil (Udgiften i 1865 udgjorde 128 Spd. 59 ß.), har sin naturlige Grund i den med Hensyn paa Anvendelsen trufne Begrændsning i Titelskrivning og Copiering pr. Hundrede, hvilket Arbeide, ligesom

Catalogernes Trykning, kun kan stride fremad Haand i Haand med de øvrige for Bibliothekets Brugbarhed uomgjængelige Arbeider, saasom Bøgernes Indbinding, systematiske Ordning og Opstilling paa deres Plads. Hvad Catalogarbeidet forøvrigt angaar, kan sluttelig bemærkes, at Tilvæxten for 1864 er fuldstændig catalogiseret, ligesom ogsaa Tilvæxten for 1865, paa nogle faa Gaver nær.

Spørgsmaalet om Anvendelsen af den tilbageværende Del af Universitetsbibliothekets Doubletter (cirka 10,000 Bind), efterat de lærde Skoler og andre offentlige Biblioteker have havt Anledning til at gjøre sit Udvalg, er overensstemmende med Universitetsbibliothekarens Forslag for Tiden bleven stillet i Bero.

I Aarets Løb er til Bøgers Indkjøb anvendt et Beløb af 3427 Spd. 19 ß samt til Bogbinderarbeide 782 Spd. 83½ ß, i hvilken sidste Henseende Collegiet overensstemmende med Bibliothekarens Forestilling har vedtaget en ny Tarif for det til Biblioteket fornødne Bogbinderarbeide.

Overensstemmende med Kgl. Resol. af 26de April 1838 gjøres de fornødne Indkjøb til Biblioteket efter Forslag 2 Gange aarlig fra de forskjellige Faculteter. Denne Foranstaltning er i Aarets Løb bleven fuldstændig gjennemført, dog med den Indskrænkning, at der fra enkelte Faculteter kun en Gang aarlig er indkommet de befalede Forslag.

Professorerne Aubert og Monrad havde af Collegiet faaet Paalæg om at inspicere Biblioteket; men Inspectionen bortfaldt, med Collegiets Samtykke, paa Grund af den nylig stedfundne Overlevering fra den forrige Bibliothekar til den nu fungerende.

Professor Dr. Holst har tilkjendegivet, at han ved sin Død agter at skjænke Universitetsbiblioteket sin Bogsamling med Undtagelse af et eller andet Værk, som hans Søn maatte ønske at beholde.

2. Mynt- og Medaille-Samlingen.

Universitetets Samling af Mynter og Medailler har i 1865 faaet følgende Tilvæxt:

	Guld	Sølv	Kobber	Ialt
a. Ved Kjøb	10	43	—	53
b. » Bytte	»	27	80	107
c. » Gave	»	336	408	744
d. Fra Mynten paa Kongsberg	»	4	»	4
	10	410	488	908
Trækkes herfra Afgang af byttede Doubletter i 1865	»	67	29	96
saa udkommer som endelig Tilvæxt . . .	10	343	459	812.

Denne Tilvæxt, lagt til Beholdningen ved Udgangen af 1864: 32,885

Mynter og Medailler, giver ved Udgangen af 1865 en Beholdning af 33,697 Mynter og Medailler.

Desuden er i Aarets Løb ogsaa 7 forskjellige Pengesedler blevne skjænkede til Cabinettet.

Myntcabinettets Bestyrelse vil dog ved Angivelsen af Cabinettets Masse af Mynter og Medailler denne Gang benytte Anledningen til at gjøre opmærksom paa, at i denne Masse ogsaa er medregnet et ikke lidet Tal af ganske forslidte og ukjendelige Mynter, indkommet efterhaanden i lang Tid ved eller blandt Gaver, især naar disse have bestaaet af antik Kobbermynt; langt sjeldnere ere ganske forslidte Sølvmynter. Myntcabinettets Bestyrelse forbeholder sig derfor fenerehen at anholde hos Collegiet om Bemyndigelse til at afhænde for Metalværdi et opgivet Antal af saadanne forslidte Kobber- og Sølvmynter, som alene belemre ved at optage Rummet. Men foruden saadanne rent forslidte Mynter, som ved Bestemmelse af Samlingens Størrelse egentlig maa komme i Afdrag, have der endnu, fordelte paa forskjellige Myntsorter, en hel Del Doubletexemplarer, som altsaa, strengt taget, ei kunne medregnes til den egentlige systematisk ordnede Myntsamling og væsentlig alene have Betydning, ved at de kunne tjene som Byttemiddel, skjønt de ialfald hertillands, hvor meget faa Myntsamlere eller Dillettantnumismatikere efter nogen større Scala findes, Anvendelsen for saadant Byttemiddel — med Undtagelse af skandinaviske Mynter og enkelte Sjeldenheder, som blandt andre saadanne Doubletter kunne forekomme og af og til i udenlandsk Byttesforbindelse kunne anvendes — overhovedet kun er liden.

De som i 1865 have skjænket Mynter og Medailler samt Pengesedler ere: Student Andersen fra Fredrikshald, Kjøbmand Schive i Christiania, Erik Syversen Opheim, Professor Dr. Hansteen, Artillericapitain L. Dahll, Cand. mag. Sundt, Skibscapitain Harald Sunne fra Arendal, Froken Lønnesen i Christiansund, Student Dedekam fra Arendal, Enkefru Grøntvedt, Lieutenant Herman Henriksen, Professor Boss, Student Andersen fra Christiania, Student Lie (Eidsvold), Stadshauptmand C. A. Thorne, Agronom B. Lunde i Baage, Lærer Hveding, R. A. Andresen jr., Biskop Arup, Skolediscipel Benneche, Hs. Excell. Minister Due, Toldcasserer Hoff, Universitetet i Groeningen, Proprietair Julius Thaulow paa Havmøllen pr. Ebeltoft, Fru M. Stoltenberg i Rollag, Styrmand S. Langli i Holen, Gaardbruger Klunby fra Birid, D. A. Jappé i Hakkedalen, Skolediscipel Nielsen, Jens Wilsgaard Kongsner i Torsken, Farver Nyhus paa Kongsberg, dansk Solieutenant Wm. Mariboe, Kjøbmand Wright i Drammen, Cand. Rubach, G. Gjertsen, Stud. med. Pihl, Læge L. Dahl, Rigsantikvar Nicolaysen, Forstcandidat Faye, Professor W. Boeck, Student Høyer, Kjøbmand O. Kjær i Drammen, Storthingsmand Mathiesen fra Pors-

grund, Cand. jur. Jonas Rasch, Styrmand Oluf Dahl fra Molde, Student Lorange, Skolediscipel M. Høyer, do. Harald Erken, do. Hjalmar Petersen, Generalconsul Dybwad, Skolediscipel Scheitelig, Cand. jur. Otto Gregers Lundh.

Som det vil sees af Opgaven, er i Aarets Løb kun lidet af Mynter erhvervet ved Kjøb. Aarsagen hertil er især, at det anfaaes ønskeligt at anvende saa meget som muligt af Myntcabinettets for Budgetterminen resterende ringe Ressourcer til Erhvervelse af antike Mynter fra den de Lorickske Samling i Stokholm, som foruden i andre Retninger er rig paa antike romerske Mynter, mindre paa græske, skjønt den og heraf har ikke faa sjeldne og ønskværdige. En hel Del efter Catalogen opgivne antike Mynter, som her ei haves, ere af Arvingerne til den de Lorickske Samling i forskjellige Repriser hidsendte til Besigtigelse og Udvalg. Det har paa Grund af Cabinettets Ressourcer været nødvendigt at indskrænke sig til de mindre kostbare Mynter, saa det nu paa det nærmeste afsluttede Kjøb (af noget over 360 Mynter) ikke vil beløbe sig til mere end mellem 300 og 350 Spdlr. Men da Myntcabinettets Bestyrelse maatte erkjende, at dette var en sjelden Leilighed til at supplere Samlingen i mere end en enkelt Retning (der er ogsaa middelalderlige og nyere Mynter), saa antog den det for at være i Samlingens Interesse at indgaa til den bevilgende Myndighed med Forslag om en extraordinair Bevilling, hvilket Forslag man paa Grund af dets sene Fremkomst tillod sig umiddelbart at fremsende til Storthingets Budgetcommitee. Man tør maaske nære noget Haab om, at dette Forslag vil tages Hensyn til paa Grund af, at der i Sverige alene til Indkjøb af denne samme Samling for det Kgl. Myntcabinet er bevilget over 17000 Rdlr. Rmt. af Statens Midler ved et extraordinairt Anslag. Vort Myntcabinets Bestyrelse har alene vovet at anholde om 600 Spdlr. extraordinair Bevilling og endda paaregnet Anvendelse deraf ogsaa til Indkjøb af en Del af Conferentsraad Thomsens rige Samling, uagtet der vilde være god Anvendelse for et flerdobbelt Beløb til Indkjøb alene af den de Lorickske Samling, af hvilken en stor og værdifuld Del endnu er tilbage*).

Noget mærkeligere Jordfund er i Aarets Løb ei erhvervet, blot nogle gjentagne mindre fra St. Halvardskirkens Tomt i Oslo (indsendt af Rigsantiqvar Nicolaysen) og et fra Oslo Bispegaards Have (indsendt af Hs. Høiærv. Biskop Arup). Fortjene Omtale turde maaske ogsaa en Gave af en stor (omtrent 4 Tommers Diameter), ensidig, støbt Broncemedaillon af Keiser Claudius, efter Giveren Skibscapitain H. Sunnes Udsagn, funden i Themsen. Den er hverken Mynt eller Medaille og hører forsaavidt ikke egentlig hen i denne Samling, men i et Antiqvitets-Museum. Den har

*) Det ansøgte extraordinære Tilskud er af Storthinget senere bevilget.

nogen Interesse, forsaavidt den efter al mulig Sandsynlighed er — ei alene virkelig antik, men uden Tvivl et Exemplar af saadanne Keiserbilleder, som almindelig anbragtes foran paa de militaire Feltegn (signa), indfattede uden Tvivl i metalliske Kredse (eller runde Metalrammer). Billedet viser tydelige Spor af Forgyldning og begrændses af en Fals ligesom til Indfatning i en Ramme. Themsen er et nokſom bekjendt Findested for romerske Oldsager, hvad i „British Museum" snart erfares. Er Gisningen rigtig, tør den muligt være uniqve; ialfald var der paa den berømte Numismatiker Eckhels Tid endnu Tvivl og Strid om Beskaffenheden af disse Keiser-imagines paa „signa militaria".

De forøvrigt erhvervede ere dels catalogiserede, dels ialfald bestemte og indordnede i Samlingen, for den allerførste Del.

Lectorerne Bugge og Rygh have ifølge Collegiets Paalæg inspiceret Samlingen og fundet den i den omhyggeligste Orden.

3. Samlingen af nordiske Oldsager.

Samlingen, der ved Udgangen af Aaret 1864 talte 3536 Nummere, har i Aarets Løb havt en Tilvext af 200 No. og udgjorde saaledes 31te Decbr. 1865 3736 No. Af de 200 nye Nummere høre 135 til den hedenske Tid (20 til Stenalderen og 115 til Jernalderen), 38 til den christelige Middelalder og 27 til Tiden efter Reformationen. 55 No. ere kjøbte for tilsammen 63 Spd. 97 ß, Resten er indkommen som Gaver fra 65 forskjellige Givere.

Givernes Navne ere: Student H. C. Kjelland, Skolediscipel Andreas Jehnigen, Erik Syversen Opheim, Landhandler P. Odnes, Gaardbruger Sander L. Raaen, Ole Kittilsen Rygg, Skolelærer Thor Knutsen Billand, Lars Henriksen Foss, John Jacobsen Østvold, Agronom Holmsen, Gaardbruger C. Oppegaard, Student og Proprietair Hofgaard, Anders Olsen Brekke, Johannes Larsen, Gaardbruger Engebret Hoff, Lieutenant Herman Henriksen, Capitain Chr. Møller, Proprietair Landberg, Forvalter A. Thorstad, Adjunct K. W. Bobert, Rector H. J. Hammer, Lector Sophus Bugge, Lector Dr. Schübeler, Lensmand Norderud, Gaardbruger Carl Grude, Stud. philol. Ross, Antiqvar Nicolaysen, Haus Bolken, Skræddermester Asbjørnsen, Søren J. Moe, Provst J. Fritzner, Eiler Olsen Vesthassel, Lars Knutsen Bjuland, Amtsagronom Torkildsen, Lensmand J. Mjøen, Gaardbruger Niels Nordaker, Svend Ytterbøl, Iver Ytterbøl, Martin Thoresen Bøen, Martin Pedersen Bolen, Thor Pedersen Bolen, Hans Jensen Fremmegaard, Ole O. Aschim, Jens J. Baaler, Toldopsynsbetj. F. W. Heyerdahl, Sognepræst Glückstad, Skolediscipel Einar Jacobsen, Sognepræst Selmer, Gaardbruger Chr. Frøhaug, Forstassistent Stalsberg, Christen Hansen Skubberud, Hans Pedersen Bjørneby, Malerelev Hygen, Johannes

Larsen Dahlseng, Sognepræst Hald, Sognepræst N. C. Berner, Gulbrand Skjønsberg, Christen Larsen Bleie, Kirkesanger O. Larsen, Christiania Formandskab, Communebestyrelserne for Sognene: Næs i Hallingdal, Haug og Norderhov paa Ringerike og Kistrand i Finmarken, samt Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, hvis Initiativ Samlingen desuden skylder flere af de Gaver, den har modtaget fra andre Givere.

Desuden har Samlingen fra Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring modtaget en af Foreningen bekostet oliemalet Copi af det i Valle Kirke i søndre Undal bevarede Portrait af Peder Claussøn, med det Vilkaar, at Portraitet, saafremt der med Tiden skulde blive oprettet et offentligt Galleri af mærkelige norske Mænd og Kvinders Portraiter, da bliver at overdrage til dette Galleri.

Samlingens Bibliothek er i Aarets Løb forøget med 5 Bind, bestaaende af nogle tildels meget værdifulde archæologiske Værker, som Bibliothekar F. W. Keyser har skjænket til Samlingen paa sin afdøde Broder, Professor R. Keysers Vegne.

Ulemperne ved Samlingens høist indskrænkede og tildels uhensigtsmæssige Locale have fremdeles vist sig meget følelige. En stor Del af de i dette Aar indkomne Sager har af Mangel paa Plads maattet hensættes i Samlingens Pakrum, hvor de ere aldeles utilgjængelige for Publicum og endog af Samlingens Bestyrer ikke uden Vanskelighed kunne benyttes paa Grund af Rummets affældes Beliggenhed. De mange Runestene, som i Aarets Løb ere indkomne, har man endog seet sig nødt til at hensætte i et for deres Opbevarelse aldeles uhensigtsmæssigt aabent og mørkt Rum i Museebygningens Kjældergang. En Udskillelse af den ældre og yngre Jernalders Oldsager, som vilde være høist ønskelig, baade for at lette Bestyreren Oversigten og for Enhver, som vil benytte denne Samlingens vigtigste Del i videnskabeligt Øiemed, lader sig ikke foretage i det nuværende Locale.

Samlingen har været aaben 2 Timer hver Uge til sædvanlig Tid og har fremdeles stadig været stærkt besøgt af Publicum.

Professorerne Holmboe og Unger have efter Collegiets Paalæg inspiceret Samlingen og fundet den i en saa tilfredsstillende Orden, som det indskrænkede Locale tillader. De maa med Bestyreren beklage, at det indskrænkede Rum forhindrer en saadan Opstilling, som Fordringerne til en hensigtsmæssig Brug kunde gjøre ønskelig.*)

*) Den Committee, der behandler Antiqvar Nicolaysens Forslag om Oprettelsen af et Rigsmuseum, og som tillige har faaet det Hverv at undersøge Universitetets Behov af udvidede Localer, er endnu ikke indkommet med nogen Forestilling.

4. Den ethnographiſke Samling.

1ſte Januar 1865 havde Samlingen indførte i Accesſitcatalogen 984 Nummere; 1ſte Januar 1866 havde den 1260 Nummere. Tilvæxten er altſaa 276 Nummere. Da Beſtyreren antog, at Samlingen, rigtigen catalogiſeret, forrige Aar vilde indeholde 1200—1250 Nummere, vil den altſaa nu have omtrent 1500 Nummere.

I 1865 har der kun været Anledning til mindre betydelige Indkjøb, nemlig hos Maler Berg (Aquareller), Student G. Storm (Photographier) og Snedker Olſen Gjenſtande fra Zulu-Kafferne.

Derimod har Samlingen erholdt anſeelige Erhvervelſer ved Gaver, nemlig fra: Conſul de la Roquette, Høiesteretsassesſor Saxlund, Sognepræſt C. F. Holmboe, Apotheker Maſchmann, Antiqvitetsſamlingen, Bureauchef Gjertz, Skibsfører Sunne i Arendal, Photograph Claus Knudſen, Enkefru Grøntvedt, Skibsfører Jens Thoreſen af Chriſtiania, Directionen for det ſøndenfjeldſke Dampſkibsſelſkab, Conſul Andreas Aagaard paa Tromsø, Mægler H. Møller i London, Mekanikus Taftezon i Nordamerika, Conſul Thue i Arendal, Profeſſor Chr. Boeck, Cand. jur. H. Konow i Oslo, Fandrem i Komagfjord, Cand. mag. Joh. Storm, Capitain Gjertſen i Bombay, Dr. Francisco da Silva Caſtro i Para og Carlos de la Rocha i Moranham (ved General-Conſul i Rio-Janeiro L. Åkerblom), Skibscapitain von der Ohe i Bergen, Pedel Ivar Fladsrud i Skien, Hans Kalfornes i Torſken, Dampſkibsfører Merlis, Paſtor Stoltenberg, General-Conſul Fleiſcher i Archangel, Kjøbmand Fritz Esbenſen i Bodø, Navigations-Lærer Storm, Kjøbmændene Stangeby og Hoch.

Ifølge forrige Aars Beretning var Samlingens Locale ſaa overfyldt, at navnligen flere japanſke og chineſiſke Sager maatte henligge uopſtillede. I dette Aar er Samlingen fornemmelig bleven beriget med amerikanſke Gjenſtande, af hvilke mange ikke have kunnet finde Plads i det dertil beſtemte Rum.

Muſeet beſøgtes i 1864 af 2451 Perſoner, i 1865 af 3700. Beſtyreren har derfor ſtadig maattet have en Student til Hjælp ved Forevisningen og i Markedsugen 4 eller 5.

Profeſſor Monrad og Lector Friis, ſom efter Collegiets Paalæg have inſpiceret Samlingen, bemærke Følgende: Over Samlingen føres tvende Cataloger, nemlig en allerede under Prof. Munch begyndt „Accesſit-Protocol", hvori enhver Gjenſtand indføres, efterſom den optages i Samlingen, og en af den nuværende Beſtyrer ſcientefiſt Catalog i 12 Bind, ordnet, ligeſom Samlingen ſelv, geografiſk. Den første Catalog tæller for Øieblikket 1234 Nummere; den anden er ikke endnu kommet ganſte à jour; dog ere omtrent to Trediedele af Samlingens Nummere heri allerede indførte. Desuden føres Copiebog, og der er begyndt et Archiv, ſamt en li-

den Samling af Bøger og Karter. Den ethnografiske Samling er opstillet omhyggeligt og smagfuldt, saavidt det indskrænkede Rum tillader. Det historiske Classificationsprincip, hvorefter Munch — efter det danske ethnografiske Museums Mønster — havde begyndt Samlingens Anlæg, er nu blevet ombyttet med en rent geografisk Orden, der forekommer Inspecteurerne hensigtsmæssig. Det Eneste, der er at beklage, er det indskrænkede Rum. Og det er at forudse, at denne Mangel i en ikke fjern Fremtid vil blive endmere følelig, da denne Samling, hos en søfarende Nation og med de af den driftige Bestyrer allerede knyttede Forbindelser, uden Tvivl kan imødese betydelig Forøgelse.

5. Det physiske Cabinet.

Af Instrumenter er for Cabinettet i Aarets Løb anskaffet: Apparat til electrisk Lys; Reflexionsgoniometer af Brunner i Paris, Magnetometer af Olsen i Christiania, Modstandsetalon efter den af the Br. Ass. antagne Wilberske Enhed. Desuden er ved Værkstedet forfærdiget et fuldstændigt Pendelapparat og forskjellige Gjenstande til Forelæsningerne, hvorhos endel Reparationer ere udførte. Af Forbrugsgjenstande ere navnlig endel Kautschuk- og Guttaperchasager anskaffede.

Af Bøger er — foruden de almindelige Journaler og Fortsættelser af ældre Værker — kjøbt: Tyndall: On radiation; Emsmann: Fysikalischer Handwörterbuch; Feilitsch: Fernwirkungen des galv. Stromes; Beer: Photometri; Beer: Electrostatik; Ketteler: Farbenzerstreuung der Gase; Colman d'Huart: Chaleur et electricité; Geelmuyden: Fysik og Chemi. Fortsættelsen af nyt Magazin for Naturvidenskaberne er fremdeles af Universitetssecretairen tilstillet Cabinettets Bibliothek. De electriske Uhre, som i en længere Tid have været ubenyttede, ere igjen satte i Gang under Tilsyn af Stud. min. L. Sundt.

Professor Münster og Lector Seye have efter Collegiets Paalæg inspiceret Cabinettet og fundet Alt deri i ønskelig Orden.

6. Det chemiske Laboratorium.

Laboratoriet, der var aabent fra 15de Januar til 15de Juni, og fra 15de August til 15de Decbr., benyttedes i 1ste Semester af 11 Studenter og 15 Pharmaceuter, i 2det Semester af 13 Studenter og 10 Pharmaceuter, hvilke samtlige til Laboratoriet have erlagt den bestemte Betaling, respect. 5 Sp. og 8 Sp. Af disse 49 indbetaltes i Universitetscassen tilsammen 320 Spd. I 1ste Semester havde 3 og i 2det Semester ligeledes 8 Medicinere er-

*) Forøvrigt betales der af Høiskolen efter Overeenskomst; saaledes for sidste 1½aarige Cursus, der sluttede i 1863, 37½ Spd. Den pharmaceutiske Examens Commission indbetalte for 1865: 49 Spd, beregnet efter Antallet af Examinander.

holdt Collegiets Tilladelse til at benytte Laboratoriet uden Betaling. Foruden af disse 57 har Laboratoriet i Aarets Løb været benyttet af omtr. 50, for en stor Del Medicinere, der for en kortere Tid have faaet Tilladelse til at øve sig i Analyse, eller blot udføre enkelte Arbeider. Enkelte videnskabelige Undersøgelser ere udførte og meddelte i Videnskabsselskabet.

3 Novbr. Maaned blev med Collegiets Tilladelse ifølge Anmodning fra Rector ved Christianssands Skole af Laboratoriets Beholdninger afgivet en liden Præparatsamling og en Del Apparater til Brug ved Undervisningen i Chemi ved bemeldte Skole.

Intet større Indkjøb er gjort i Løbet af 1865, derimod er Laboratoriet efter Behovet blevet forsynet med de almindeligste Forbrugsgjenstande.

Sammenligner man dette Aar med de nærstforegaaende i Henseende til Antallet af dem, der have benyttet Laboratoriet, saa fremgaar det tydelig, at Tilstrømningen til Laboratoriet er i Tiltagende. I Juleferierne 1864—65 indrettedes i det mindre Laboratorium nye Pladse til 6 Practicanter, nærmest for at skaffe dem, der arbeide med quantitative Analyser, et bedre og bekvemmere Arbeidsrum. Trods dette forøgede Pladsantal havde Laboratoriet i nærværende Semester (1ste Sem. 1866) ikke været aabnet i 3 Dage, førend samtlige Laboratoriets ordinaire Pladse vare optagne. Bestyreren har derfor til en Nødhjælp faaet indrettet 7 nye Pladse i det store Laboratorium, saaledes at hidindtil Ingen er bleven afvist af Mangel paa Plads. Men det lader sig med temmelig stor Sikkerhed forudsige, at Laboratoriets nærværende Localer i en nær Fremtid ville blive utilstrækkelige for Behovet. Bestyreren maa derfor udtale den Ønskelse, at det vilde være ønskeligt, at der snarest mulig blev truffet de nødvendige forberedende Foranstaltninger til Opførelsen af et nyt Laboratorium, en Ønskelse, hvori ogsaa de Herrer Professorer Faye og Fearnley, der nylig have inspiceret Laboratoriet, have givet ham Medhold, og som desuden deles af en stor Del af Universitetets øvrige Lærere. Bestyreren støtter sig i saa Henseende til Udtalelser af de Samlingsbestyrere, som for et Aars Tid siden af Collegiet bleve opfordrede til at afgive Erklæring om, paa hvilken Maade man hensigtsmæssigst skulde skaffe enkelte Samlinger større og bedre Rum.

Laboratoriets Bibliothek er bleven forøget paa sædvanlig Maade.

Professorerne Faye og Fearnley have efter Collegiets Paalæg inspiceret Laboratoriet og fundet Alt i saa god Orden, som vel er muligt i et Locale, hvor mange saavel ældre som yngre Studerende daglig arbeide. Catalogiseringen synes dem ogsaa at være hensigtsmæssig. De finde med Bestyreren, at Rummet er indskrænket, og mene, at, hvis Tilstrømningen til Laboratoriet fremdeles skulde tiltage, det nærværende Locale allerede i den nærmeste Fremtid vil blive for lidet. Det tidligere vakte Spørgsmaal

om Laboratoriets Flytning i en ny Bygning faar efter deres Formening herved en større Betydning end tidligere.

7. Det metallurgiske Laboratorium

frequenteredes i 1ste Semester af 1, i 2det Semester af 2 Studerende. De arbeidede i Laboratoriet i 1ste Semester fra 25de Januar til 15de Juni og i 2det fra 4de Septbr. til 17de Decbr. og øvede sig i qvantitative Analyser. Af Apparater har Laboratoriet erholdt de i Sommer hos Luhme & Co. reqvirerede Sager, hovedsagelig bestaaende af Porcellain samt endel Smeltedigler og Tutter, og fra Christiania Glasmagazin Bægerglas, Tragter m. m. De hos Staudinger i Giessen bestilte Bægter og hos Dr. Kranz i Bonn bestilte Hytteproducter ere endnu ikke ankomne. — Laboratoriets Bogsamling er hovedsagelig kun forøget med de af Laboratoriet holdte Journaler.

Lectorerne Sexe og Waage have efter Collegiets Paalæg inspiceret Laboratoriet og fundet Alt i tilbørlig Orden.

8. Den technologiske Modelsamling

har i Aarets Løb ikke erholdt nogen Forøgelse. Bestyreren, Professor Münster, foretog i 1865 med Collegiets Samtykke en Reise til Udlandet for at gjøre Indkjøb saavel til Modelsamlingen som til det metallurgiske Laboratorium. Udgiften for denne Reise blev fordelt paa begge Institutter. En Del af de paa samme Reise hos Schrøder i Darmstadt til Samlingen bestilte Modeller ville i Marts 1866 kunne ventes hertil, idet Schrøder har underrettet Bestyreren om, at disse Modeller til et Beløb af Pr. Crt. 894 — 29 ligge færdige til Affendelse.

Lectorerne Christie og Sexe have efter Collegiets Paalæg inspiceret Modelsamlingen og fundet den at være i tilbørlig Orden, hvorhos de bemærke, at der muligens i Samlingen forefindes en Del gamle Modeller, hvoraf nogle ved nærmere Eftersyn ville vise sig cassable, medens andre trænge til og maaske fortjene Reparation, hvilken Cassation og Reparation efter Lector Sexes Formening for Tiden bør indskrænkes til saadanne Modeller, der tjene til Illustration af Forelæsninger, som afholdes ved Universitetet, navnlig over Bergbygning og Metallurgi, til hvilken Sort Modeller man ogsaa formentlig bør indskrænke sine Indkjøb til Samlingen. Lector Christie antager, at alle ældre Modeller, som ved nøiere Eftersyn ikke befindes at være fuldkommen cassable, — og dette vil kun være Tilfældet med faa, da de gamle Modeller idetmindste have historisk Interesse — bør repareres, og at overhovedet alle Modeller, som skulle opbevares som Bestanddele af Samlingen, stedse bør holdes i hel Stand. Han antager, at Indkjøbet af Modeller ikke bør indskrænkes til de technisk-videnskabelige Retninger, hvori der for Øieblikket holdes Forelæsninger

ved Universitetet, men at det bør omfatte alle, som enten allerede have eller kunne forudsees at ville faa væsentlig Betydning for vort Land.

9. Det astronomiske og magnetiske Observatorium.

Den imellem Observatorierne i Christiania, Stockholm og Kjøbenhavn opgjorte Plan for en nøiagtig telegraphisk Bestemmelse af disse Observatoriers Længdeforskjel krævede mange Forberedelser og minutieuse Undersøgelser, der optoge en stor Del af Foraaret. I Anledning af dette Foretagende anskaffedes noget Inventarium for Observationslocalet; Meridiancirkelens Stenpille erholdt en Indklædning af Træ, der beskytter den mod hastige Temperaturforandringer. Ved Telegraphvæsenets velvillige Bistand sattes Observatoriet i Forbindelse med Linietraaden til Sverige og forsynedes med de nødvendige Telegraphapparater. Da Tidssignaler imellem Observatorierne skulde befordres uden Overdrag, maatte ualmindelig stærke Batterier anvendes; et Batteri paa 300 Elementer blev opstillet i en dertil opført Bordhytte. Et af Observatoriets Pendeluhre indrettedes til signalgivende Apparat og reguleredes saaledes, at det sendte 61 Signaler i hvert Minut.

Efter Planen skulde Operationerne begynde i Mai; men en Sygdom, som rammede den ene af Bestyrerne, Professor Lindhagen, gjorde en Udsættelse nødvendig. Dette havde en betydelig Forlængelse af Arbeidstiden til Følge, da de ustadige og regnfulde Maaneder Juli og August medførte en stor Del frugtesløst Arbeide. Det hele Arbeide falder i 4 Perioder med følgende Personfordeling:

		i Christiania	i Stockholm	i Kjøbenhavn
I.	Juli 1 til Juli 17	Fearnley	Prof. Lindhagen	Prof. Schjellerup
II.	Juli 23 til Aug. 8.	Schjellerup	Fearnley	Lindhagen.
III.	Aug. 12 til Aug. 29	Lindhagen	Schjellerup	Fearnley
IV.	Sept. 7 til Sept. 21	Fearnley	Lindhagen	Schjellerup

En Telegraphist assisterede under Signalvexlingen, der i Almindelighed varede fra Kl. 10 til Kl. 1 à 2 om Morgenen. De astronomiske Observationer og Instrumenternes Undersøgelse optog Resten af Tiden fra Kl. 4 Eftermiddag til Kl. 3 à 4 Morgen.

Det anseelige Observationsmateriale er under Behandling, og den udførlige Beretning med Resultater kan ventes publiceret ud paa Vaaren 1866.

Observatoriets meteorologiske Jagttagelser udkom i Begyndelsen af Aaret under Titel „Meteorologische Beobachtungen an der königlichen Universitätssternwarte zu Christiania 1837—1863" og udgjøre et Kvartbind paa 89 Ark. Hertil slutter sig den for Eftertiden i Aargange udkommende i det norske Sprog redigerede Fortsættelse, hvoraf Aargangene 1864 og 1865 ere udkomne.

Efterat Storthinget i sin Tid havde bevilget den fornødne Sum til Udførelse af meteorologiske Observationer paa Telegraphstationerne i Christiansund, Aalesund, Skudesnæs, Sandesund samt senere paa Dovre, — bleve disse Observationer for Aarene 1861, 62, 63, 64 og 65 indsendte til det astronomiske Observatorium for at reduceres og overarbeides. Den første Del heraf blev overdraget til Observator Åstrand i Bergen, der af Storthinget var bevilget 200 Spd. aarlig paa Universitetets Budget for at yde Observatoriet denne Bistand. Første Aargang er trykt, anden Aargang under Pressen, Aargangen for 1863 ligger færdig til Trykning, og de 2de senere Aargange 64 og 65 kunne i Løbet af Vaaren 1866 ventes fra Observator Åstrands Haand. Ligesom Christiania Observatoriums meteorologiske Annaler fra 1837 til 1865 incl. ere trykte paa Universitetets Bekostning, saaledes at Halvparten bæres af Observatoriets Annuum og den anden Halvpart af Conto blandede og tilfældige Udgifter, saaledes udgives ogsaa disse Telegraphstationernes Observationer paa samme Maade fordelt paa de nævnte Contoer. De meteorologiske Annaler ere blevne ombelte til næsten alle bekjendte Observatorier og til en Mængde lærde Selskaber.

Professor Münster og Lector Christie have efter Collegiets Paalæg inspiceret Observatoriet og fundet Alt i den bedste Orden.

10. Naturalmuseerne og den botaniske Have.

a. Den zoologiske Samling.

Den ene af Museets Bestyrere, Professor Esmark*), har hele Aaret, med Undtagelse af en Maanedstid i Sommerferierne, da han opholdt sig i Bergen som Jurymand ved Fiskeriudstillingen, været beskjæftiget med at bestemme og ordne de indsamlede og indsendte Dyrearter, henhørende til de forskjellige Dyreclasser. Under sit Ophold i Bergen fik han Anledning til derstedes at indsamle adskillige Fiske, dels til Museet, dels som Byttemiddel.

Med Hensyn til Museets Forøgelse, da er der indkjøbt kun meget faa udenlandske Dyr i Aarets Løb. Derimod er det blevet forøget med flere indenlandske, dels aldeles nye Arter dels nye for Faunaen, foruden med flere sjeldne Arter, som manglede i Samlingen. Saaledes kan nævnes blandt Pattedyrene Canis vulpes var. nigroargenteus, 2 Expl., og Hyperodon rostratum, hvoraf der, da den ikke lod sig udstoppe, blev udskaaret en nøiagtig, omtrent 14 Fod lang Model i fuld Størrelse. — Af sjeldnere Fugle ere indkomne Strix liturata og Larus glaucus. — Af Fiske har Museet faaet

*) Med Hensyn til Fordelingen af det zoologiske Museums Bestyrelse, da har Professor Esmark overtaget det specielle Tilsyn med Laboranternes Arbeider og fortsat med Samlingernes systematiske Ordning og Opstilling, medens Professor Rasch har havt med Museets Regnskabsvæsen at gjøre.

flere meget interessante Arter, deriblandt en aldeles ny Art, Lycodes abyssorum mitri, og følgende for den norske Fauna nye Arter: Centridermichthys uncinatus Reinh., Centridermichthys bicornis? Reinh.. Icelus hamatus Kr., Triglops Pingelis Reinh., Boreogadus polaris Sabin., Hippoglossus pingvis Qvim., Stichæus —?, Clupea pilchardin Bl. Alle disse, med Undtagelse af den sidste, have tidligere været bekjendte fra Grønland og nogle af dem tillige fra Spitsbergen, men ere saaledes nu ogsaa fundne i det nordlige Norge. — Som Bytte med Bergens Museum erholdtes et smukt Spiritus-Exemplar af den sjeldne Pterycombus brama og Motella tricirrata Bl., hvilken sidste fattedes i Museet. — Blandt Crustaceerne er bleven bestemt en fra længere Tid tilbage indsendt Crustace, som danner en fra Faunaen ny Slægt og en aldeles ny Art, Pasiphaë multidentata mitri. — Ligeledes er anmærket 2de for Faunaen nye Isopoder, Ægа arctica Lütk. og Æ. monophthalma Jon.; Museet har tillige erholdt flere Exemplarer af den tidligere fundne og mærkelige Lysianassa Magellanica Edw. — Af Mollusker er funden en for Faunaen ny Art, Onichotheutis Fabricii og af Zoophyter er indsendt af sjeldnere Arter Pennatula borealis S., 2 Expl., og 1 Funiculina —? hvilken sidste manglede i Samlingen.

For at erhverve udenlandske Dyrearter, især Fisse og Sødyr, har Bestyreren ladet forarbeide flere fortinnede Blikkasser, forsynede med Skruelaag, fyldte med Spiritus og indeholdende tillige mindre Glaskar til Opbevaring af smaa Dyr. Med Kasserne fulgte mindre Fangstapparater tilligemed en Instrux om, af hvilke Dyr der i Særdeleshed burde samles og Maaden, hvorpaa de skulle behandles. Saadanne Kasser ere blevne medsendte Skibe, som vare bestemte til meget fjerne Lande, og hvis Capitainer velvilligen have lovet at samle til Universitetet. Saaledes er der affendt 1 til Port Natal, 1 til China, 3 til Australien, 1 til Amur-Floden og 1 til Sydamerica. Lignende Kasser ville blive opsendte til Finmarken, hvor enkelte Mænd velvilligen have lovet at samle for Universitetet. Foruden de ovenfor omtalte Kasser er der bleven sendt en Blikkasse, som indeholdt de fleste norske Fiskearter til Universitets-Museet i Melbourne, i Haab om at erholde andre Dyr i Bytte.

Af dem, som have foretaget Reiser med offentligt Stipendium, har Professor Dr. Sars ifølge hans Indberetning fundet adskillige nye Arter. Cand. G. O. Sars har ligeledes paa sin Reise fundet mange nye Arter, hvoraf han har indleveret en Del, men tillige lovet snart at supplere det Manglende. Cand. real. Horn har indsendt de under hans Reise til Mandal og Omegn i Aaret 1863 indsamlede Insecter. Blandt disse findes enkelte sjeldne Arter og 3 Arter, som ikke vides før at have været fundne her i Landet, og som derfor maa anses som nye for Faunaen. Endelig har Stud. jur. Collett indleveret en Samling af Insecter fra hans Reise til

Hvalørne i 1865. Samlingen indeholder blot Coleopterer, hvilke alle forekomme i Omegnen af Christiania.

Underpræparanten paa Museet har, især i sidste Halvaar, været meget sygelig og tilbragt en længere Tid paa Sygehuset og senere paa Landet, saa at Overpræparantens Arbeide har været paakrævet i en usædvanlig stærk Grad.

Samlingen har været flittig benyttet af de Studerende og besøgt af Publicum i en stærkere Grad end nogensinde forhen.

Professorerne Chr. Boeck og Voss have efter Collegiets Paalæg inspiceret Samlingen og fundet Alt i den samme udmærkede Orden, som de have bemærket ved tidligere Anledninger.

b. Det zootomisk-physiologiske Museum

har faaet en Forøgelse af 157 Nummere, nemlig af Skeletter af Pattedyr 12, af Fugle 4, af Krybdyr 9 og af Fiske 3; af Cranier af Pattedyr 11, af Fugle 8, af Krybdyr 1, af Fiske 5, andre osteologiske Præparater 13; af Præparater til Oplysning om Fordøielsesredskaberne 23, om Aandedræt og Kredsløb 8, Nervesystemet og Sandserne 3, om Udviklingen 4, Forplantelsen og Urinsecretionen 2, Forskjelligt 5. — Af større og sjeldnere Skeletter er opstillet af Simia Satyrus, Stentor ursinus, Castor Fiber, Sus Babyrussa, Phaseolomys Wombat, Hyperodon, Casuarius galeatus, Python. — Samlingen vil altsaa nu indeholde 4413 Nummere, men hvoraf formodentlig en Del vil gaa bort ved den sædvanlige aarlige Revision.

Samlingen af physiologiske Apparater er forøget med nogle for Undersøgelsen af Uddunstningen og af Diets Bygning. Ligeledes er anskaffet et photographisk Apparat for at kunne faa udført nøiagtige Afbildninger af anatomiske Præparater til Udvexling med andre Samlinger. — Da den hidtilværende Præparant ved den zootomiske Samling flyttede, er en ny antagen, hvortil valgtes en ung Mand, der i længere Tid havde tjent hos en physisk Instrumentmager, for at have Hjælp til Arbeider for den physiologiske Apparatsamling. Ved denne Betjent er et Chymograph og et større Microscop smukt oppudsede og nogle mindre Sager forfærdigede, saa at der for den physiologiske Apparatsamling kan ventes megen Nytte af den nye Betjent.

Den zootomiske Samling benyttes stadig af de Studerende, Medicinere og Realister. Tvende examinerede Læger have i længere Tid foretaget physiologiske Undersøgelser ved Hjelp af den physiologiske Samlings Apparater.

Professorerne Rasch og Voss have efter Collegiets Paalæg inspiceret Museet og derved iagttaget, at Samlingen er bleven forøget siden deres Undersøgelse forrige Aar, samt at Præparaterne ere omhyggeligt soignerede.

c. Den bergvidenskabelige Samling.

Til Mineralcabinettet er som sædvanlig indløbet forskjellige Gaver,

for hvilke Taksigelse paa Universitetets Vegne er frembaaret gjennem Aviserne.

Der er fortsat med Ordning og Udlægning, fornemmelig i den norske Sal, hvor meget Arbeide endnu foreståar.

Byttesorsendelser ere foregaaede med Prof. Nordenschiold, Stockholm; Hr. Igelstrøm, Sverige; Dr. Kraft, Prag; Hr. Wolf, Laacher-See.

En Samling er udtagen og oversendt til Landbrugsskolen paa Rotvold, Throndhjems Stift.

Flere Papmodeller ere bestilte, flere Karter og Tegninger opklæbede paa Lærred.

Gjennem Hr. Hjortdahl, Cabinettets Amanuensis, som opholdt sig i Paris, erholdt Bestyreren nogle sjeldne Stykker — fra Dr. Zirkel, Prof. Doubin. Ligeledes erholdtes ved Hr. Hjortdahls Hjælp forskjellige nødvendige Instrumenter — 1 Reflexionsgoniometer fra Brunner i Paris, 1 Apparat til Slibning af tynde Chrystalblade for optiske Forsøg. Hr. Hjortdahl, som ved Collegiets Hjælp havde kunnet tage Undervisning hos en Optiker i Brugen af saadant Apparat, har dels i Paris, dels efter Hjemkomsten forarbeidet flere Præparater til Cabinettet, hvoriblandt et smukt Nicols Prisma — samt ordnet Cabinettets Samling af optiske Præparater, til hvilken Grunden lagdes under Bestyrerens Ophold i Paris Vinteren 1863—64, men som nu ved Hjortdahls Ophold sammesteds og tildels ved hans Arbeide er betydelig forøget — til 40 Nummere ialt.

Professor Münster og Lector Sexe have ifølge Collegiets Ordre inspiceret Mineralcabinettet og fandt Alt i ønskelig Orden.

d. Det botaniske Museum.

Alle Plantepakkerne ere rensede for Støv og samtlige Hylder saavelsom Glasdørene vaskede og afpudsede. Den Blytt'ske Samling er nu fuldstændig indrangeret. Til det mellemste store Værelse, hvor Plantesamlingen er opstillet, er anskaffet to lange Arbeidsborde, og det første Værelse, som vel egentlig var bestemt til Arbeidsværelse for Docenten, har denne maattet overlade til Læseværelse for de Studerende, som nu flere Timer daglig meget flittig benytte Samlingerne. Det er en væsentlig Mangel ved Museet, at dette Værelse er det eneste, som i Vintermaanederne kan opvarmes.

Det specielt til Forelæsningerne og til Brug for de Studerende paa Læseværelset indrettede Herbarium er i Sommerens Løb blevet forøget med en Mængde Arter, hvoraf nogle tidligere manglede eller vare ufuldstændige, medens andre vare udslidte og ødelagte, dissnok ved en mindre forsigtig Behandling af de Studerende. Alle disse Planter ere samlede, tørrede og opklæbede paa tynd Pap af Dr. Schübeler.

Som Gave har Museet fra Sverige modtaget et Par Sendinger af tørrede Planter fra Lector Zetterstedt og Docent Fries. I Museet er ogsaa indlemmet de Samlinger, som ere hjembragte fra de med Universitets-

stipendier foretagne Reiser af Conservator Blytt, Realstuderende Sørensen, Stud. jur. R. Collett og Distriktslæge Printz.

Conservator Blytt har fremdeles to Timer hver Formiddag (efter Prælectionscatalogen kun Onsdag og Løverdag fra 10 til 12) været tilstede paa Læsestuen for at veilede de Studerende. Det skyldes ogsaa hans utrættelige Nidkjærhed, at Museets hele Samling i saa kort Tid er kommen i den Orden, hvori den for Tiden befinder sig. Med Samlingen for den anvendte Botanik har man, af Mangel paa Plads, ikke kunnet foretage Noget. Størstedelen af Frugtformer o. s. v. ligger nedpakket i et lidet mørkt Rum i det inderste Værelse, og der ligger ogsaa en meget værdifuld Samling af Gjennemsnit af Træstammer o. s. v. opstablet i en Dynge. Det er saaledes for Tiden ikke muligt at bruge disse Præparater til Forelæsningerne.

Til de botaniske Samlingers Bibliothek er anskaffet forskjellige Bøger, som findes indførte i Tillægget til den trykte Catalog, som haves.

Professorerne Conradi og Rasch ere af Collegiet paalagte at foretage Inspection af de botaniske Samlinger, hvilken Inspection ved Aarets Udgang dog endnu ikke var udført.

e. Den botaniske Have.

For at kunne beholde Traaden i det Hele maa her stadig henvises til, hvad der findes anført i Universitetets Aarsberetning for 1864, Pag. 31—35.

I den botaniske Haves Personale er der foregaaet en Forandring, idet den forrige Gartnersvend, Hr. Mordt, Vaaren 1865 fratraadte sin Post, og i hans Sted er antaget Hr. Theodor Schulz fra Berlin, med hvem Havens Bestyrer, Dr. Schübeler, har erklæret sig særdeles vel tilfreds, ikke alene paa Grund af hans Dygtighed som Gartner, men ogsaa for den Omhu og Nidkjærhed, hvormed han udfører de ham paahvilende Arbeider.

For ikke med et at standse den engang iværksatte Bytteforbindelse af Frø med andre botaniske Haver (se Aarsberetn. for 1864 Pag. 31, 32.), er en Frøcatalog bleven udfærdiget og omsendt for Aaret 1865; men paa denne er det bemærket, at saadanne Cataloger for Fremtiden ikke ville blive udsendte oftere end hvert 2det eller 3die Aar.

Vinteren 1864—65 var ved sin langvarige og strenge Barfrost meget ugunstig for Vegetationen, og flere Træer og Buske, som før have vist sig haardføre, gik enten ganske ud eller lede i større eller mindre Grad af Kulden. I Systemerne vare flere Planter ogsaa udgaaede; men disse er i Løbet af Sommeren tildels erstattede.

Ved Hjælp af de brugelige Bytteforbindelser har Haven modtaget 1272 Træsorter, hvoraf 27 fra Ny-Holland. Nogle af de i Omegnen vildtvoxende Planter ere indflyttede, og blandt disse kan nævnes flere Pilearter, som ere formerede af Stiklinger.

Paa den nordre Kant af Haven og lige udenfor denne er et Stykke Jord, som tilligemed andre Parceller tilhører den Professor W. Boeck til Brug overdragne Leielokke. Den sydligste trekantede Snip, omtrent 1¼ Maal Jord, har Professor Boeck velvillig overladt Haven. Dette Jordstykke, der ligger indenfor den Linie, som det tidligere er vedtaget kan komme til at danne Havens Overgrændser, naar saadant maatte tiltrænges, er nu blevet indhegnet med et forsvarligt Stergjerde, og indenfor dette er der sat en levende Hæk af Vinroser (Rosa rubiginosa), der rimeligvis vil være i brugbar Stand, førend Gjerdet er nedraadnet. Det saaledes indhegnede Stykke er beplantet med Gran og Furu, med lidt Lærk og Birk imellem, for Udseendets Skyld. Meningen med denne Plantning er at skaffe Haven tilstrækkeligt Ly mod Nord.

Den i forrige Aarsberetning (Pag. 33) omtalte Flytning af Fjeldplanterne, der var naaet til 6te Klasse i det Linnéiske System, er i Løbet af Sommeren 1865 blevet fuldført efter den i nævnte Beretning omtalte Plan. De udenlandske Fjeldplanter ere fjernede fra de norske, og for hine er der lagt en lang Bænk eller Seng paa den ledige Grund mellem begge Rækker af Vexthuse. Dette Jordstykke er ogsaa paa begge Ender indhegnet, for at hindre Adgangen for Uvedkommende. Samtlige norske Fjeldplanter ere ogsaa omsatte efter den nævnte Plan, og de Dubletter, der kunde undværes, ere udplantede for sig, for at bruges til Bytning. Denne særdeles værdifulde Del af Havens Inventarium er saaledes nu ikke alene reddet fra i større eller mindre Grad at gaa tilgrunde; men den er ogsaa ordnet saaledes, at den nu virkelig kan bruges som et Undervisningsapparat. Gangene mellem disse Bænke ere fyldte med knust Affald af brændte Stenkul, som Haven har faaet gratis paa Gasværket. Disse Gange holde sig nu altid rene, tørre og frie for Ugræs. Selve Bænkene, som ere 4 Fod brede, have ialt en Længde af 560 Fod og altsaa et Fladeindhold af 2240 □ Fod. En stor Del af de til disse Planter brugte Etiketter er ombyttede med nye.

Den i forrige Aarsberetning (Pag. 34) omtalte Ligusterhæk, der omgiver den Grund, hvor Fjeldplanterne og Drivbænkene findes, er nu fuldført, og udenfor denne er der sat et midlertidigt Træhegn, for at holde Uvedkommende borte. Paa den østlige Kant af Vexthusene er der ogsaa plantet en temmelig lang Hæk af Hvidbøg (Carpinus Betulus).

Det er af flere Grunde nødvendigt, at enkelte Stykker i Haven holdes indhegnede, og hertil er i de senere Aar efterhaanden blevet brugt flere Buskarter, saaat Haven nu i det Hele har større eller mindre Strækninger af levende Hegn, der ere dannede af 13 forskjellige Buskarter. Da Plantning af levende Hegn i den senere Tid er bleven et Dagens Spørgsmaal, kan nu Enhver, som interesserer sig for denne Sag, bruge de Hegnprøver, som saaledes findes i Haven, dels til Opmuntring, dels til Advarsel, men i ethvert Fald til Veiledning.

De Væxthusplanter, som om Sommeren flyttes ud, men som blive i Potterne, have tidligere været nedgravede i Sagflis; men da denne har vist sig ganske uhensigtsmæssig, er den nu ombyttet med knust Affald af brændte Stenkul, der af flere Grunde tør antages at være det mest passende Materiale, som til dette Øiemed kan bruges.

Paa den nordvestre Kant af Haven findes en Plantage, som i Almindelighed gaar under Navn af Træsystemet. I dette fra først til sidst uheldige Anlæg, som nu dog for det første maa blive staaende, ere flere af de store Træer plantede saa tæt ved hverandre, at de gjensidig hindre en fri Væxt og Udvikling. Hertil kommer, at hverken Træerne eller Buskene i flere Aar have været pleiede. Alle disse ere nu gjennemgaaede og beskaarne, saaledes som den uheldige Stilling, Træerne nu engang have faaet, gjorde det nødvendigt.

Fra Udsigten i Vest for det Linnéiske System gik en af Publicum meget brugt Vei nedover Bakken. Men det øverste Stykke af denne Vei, der gik i Bugtninger ind imellem Træskolen, var i enhver Henseende uhensigtsmæssig. En stor Del af Træskolen blev derfor flyttet, og Veien lagt i en lige Linie nedad. Men paa et Sted var den saa steil, at den alene med stor Vanskelighed kunde passeres. Veien maatte derfor sænkes flere Fod og er nu i en ret brugbar Stand.

I Træskolen er der udplantet en Mængde Frøplanter af Træer og Buske, som tidligere ikke have været kjendte her i Landet, ligesom en hel Del Frugt- og Vildtræer ere forædlede. Til disse og lignende Arbeider er der for en stor Del brugt Bondegutter, hvoraf der for hvert Aar melder sig flere og flere, som, uden at lønnes af Haven, opholde sig her for at lære, dels med Understøttelse af vedkommende Communer eller Selskabet for Norges Vel, dels paa egen Bekostning.

Paa den Rabat, der ligger sønden for det enaarige System, stod en Række af gamle Æbletræer, der bare lidet og daarlig Frugt, som Aar efter Aar er blevet stjaalet. Da disse Træer saaledes alene tjente til at vedligeholde den ellers altfor almindelige Mangel paa Orden, ere de nu fjernede, og i deres Sted er der plantet et Exemplar af hver Art, som Haven eier af Slægten Sorbus.

Fra den sydlige Indgang, som vender ned mod Grønland, kommer man som bekjendt op ad en temmelig lang Bakke, der til hver Side begrændses af en lang og forholdsvis smal Skraaning. Den høire (østlige) af disse har altid været udlagt til Græs, den venstre har derimod i de senere Aar været brugt til en Del af Træskolen. Mellem den høire Bakkeskraaning og det eenaarige System har der altid været en Vei, som ikke har havt noget Øiemed. Denne er nu fyldt for at faa Skraaningen bredere, og en smal Sti er lagt langs med Systemet. Den modsatte Skraaning, som brugtes til Træskole, er ryddet, og Træerne bleve Vaaren 1865 flyttede til et andet Sted i Træskolen. Begge disse Skraaninger, der saaledes nu ere ledige, ere bestemte

til Beplantning i Grupper med forskjellige Slægter af mindre Træer samt større og mindre Buske, saaledes at hver Gruppe kommer til at indeholde de forhaandenværende Arter af en Slægt, dog saaledes, at senere tilkommende Arter kunne indrangeres. Paa samme Tid som Opsøgningen af disse Arter i høi Grad lettes for de Studerende og Andre, som maatte have Interesse af at blive bekjendte med disse Former, vil den hele Plantning sikkerlig ogsaa bidrage til Havens Forskjønnelse.

Gaardspladsen, som falder i Øinene paa Enhver, der besøger Haven, har i mange Aar havt et i høi Grad forsømt Ydre. For at rette paa dette, er der til en Begyndelse plantet nogle flere Furutræer, og den store runde Plaine er omspadet, renset for Sten, paakjørt 60—70 Læs Jord, tilsaaet med Græs og omgivet med et let og lavt Trægegn, der om Sommeren er gjennemvævet med enaarige Slyngplanter. Dette Arbeide agtes fortsat til næste Aar.

Flere for Haven nye norske Planter ere indførte af Conservator Blytt, Stud. jur. Collett, Provst Chr. Sommerfeldt, Lector Lindeberg og Docent Th. Fries.

I Væxthusene ere de mest raadne og aldeles ubrugelige Stilladser og de Dele af Gulvene, hvor man risikerede at falde ned i Kjælderen, blevne saa vidt reparerede, at det Hele nogenlunde kan hænge sammen, ligesom en hel Del af Vinduerne ere kittede og udbedrede. I flere af Husene ere de diskformede Hylder, som staa nærmest de forreste Vinduer, til Underlag for Potterne fyldte med knust Stenkulaffald af samme Slags som det ovenfor nævnte, hvilket i høi Grad bidrager til at hindre Mug og anden Urenlighed.

Den for Væxternes Trivsel nødvendige Rensning af Bladene, Befjæring, Opbindning og Omplantning er nu af Hr. Schulz paabegyndt. Men dels var der altfor meget at tage fat i paa en Gang, dels manglede Haven de til Omplantning nødvendige Jordarter. I Vaaren 1865 kom der vistnok en hel Del Lyngjord fra Stavanger; men hermed var man ikke hjulpet, da saagodtsom alle de øvrige, til Blanding for de forskjellige Planter nødvendige Jordarter, ikke forefandtes. Som et Exempel kan det være nok at nævne, at den botaniske Have ikke eiede Løvjord, der er en af de allernødvendigste Jordarter, og sandsynligvis heller aldrig har eiet denne, fordi det visne Løv om Høsten aldrig har været raget sammen og lagt i Dynge for at raadne. I de to sidste Aar er dette naturligvis gjort. I Løbet af Sommeren og Høsten er den mest følelige Mangel paa passende Jordarter tildels bleven afhjulpet. Men under Forhold som de her nævnte er det umuligt i kort Tid at udrette noget Klækkeligt.

Ved den botaniske Have er der endnu en væsentlig Mangel, der i den nærmeste Fremtid, saa hurtig ske kan, maa afhjælpes: der maa nemlig skrives en ny Catalog, hvoraf Enhver med Sikkerhed kan se, hvormange og hvilke Arter Haven eier. Den forhaanden værende Catalog er nemlig saa uefterrettelig ført, at den er aldeles ubrugelig.

Professorerne Conradi og Rasch ere af Collegiet paalagte at foretage Inspection af den botaniske Have, hvilken Inspection ved Aarets Udgang dog endnu ikke var udført.

11. Det anatomiske Museum

bestod ved Udgangen af 1864 af 1287 Numere; i 1865 ere 5 nye Præparater opførte i Nummer; Museet eiede følgelig ved Aarets Udgang 1292 Nummere. Men et langt større Antal Præparater er forfærdiget og indlemmet i Museet, uden at opføres med nyt Nummer, som Supplementer for casserede Præparater.

Ifølge det medicinske Facultets og Professor Voss's Forslag anskaffedes for Universitetets Regning paa Antomikammerets Conto et større Microskop fra Paris til en Pris af 600 frs. Dette Microscop er udlaant til Rigshospitalet for der at benyttes ved de medicinske Studerendes kliniske Undervisning.

Museets Bibliothek eiede ved Udgangen af 1864 417 Værker (Bøger og Tegninger), mest af anatomisk Indhold. I 1865 ere 2 Værker og 7 Tegninger anskaffede; følgelig eiede Bibliotheket ved Aarets Ende 426 Værker. I Aarets Løb er desuden Fortsættelse af endel Værker, opførte i Nummer, modtagne.

Museet er aabent alle Søgnedage for de Studerende, som meget flittig benytte de anatomiske Præparater ved deres Studium.

Professorerne Chr. Boeck og Faye have ifølge Collegiets Paalæg inspiceret Samlingen og have fundet, at dens Præparater ere opstillede og henlagte i en med deres Art overensstemmende Orden, og at der over Præparaterne er ført en fuldstændig Fortegnelse, som for Fremtiden vil være af Vigtighed.

12. Den pathologiske Samling,

som ved Udgangen af 1864 indeholdt 1438 Nummere, har i 1865 erhvervet 63 nye Nummere; det besidder følgelig nu 1501 Nummere.

Ogsaa denne Samling er hver Søgnedag aaben for de Studerende.

Den pathologiske Samling er ligesom den anatomiske inspiceret af Professorerne Boeck og Faye og med lignende Resultat.

13. Den pharmakologiske Samling,

hvis Specimina ved Udgangen af 1864 ansloges til 3300 Nummere, er i 1865 forøget med henved 100 Nummere og kan saaledes ved dette Aars Udgang sættes til nær 3400, deri som sædvanlig tillige Doubletter og Varieteter samt hidtil ubestemte Specimina iberegnede. Blandt den nye Tilvæxt findes flere værdifulde Gaver fra Droguerihandlerne Gehe & Co. i Dresden. Bogsamlingen er bleven forøget med 23 Værker, dels nye selvstændige, dels Fortsættelse af tidligere Anskaffelser, og indeholder for

Liden 119 trykte Værker og 3 Manuskripter, hvoraf 2 ere Cataloger.

Professorerne Heiberg og Conradi have ifølge Collegiets Paalæg inspiceret Samlingen og fundet den vel i god Orden, men saa sammenpakket, at en Forandring heri maa anses ønskelig. Det til Samlingen anvendte Locale er nemlig i den Grad blevet for lidet, at det ikke alene er blevet fornødent at anbringe flere Skabe i det tilstødende Auditorium, men næsten i hvert Skab staa Glasene i flere Rader, hvilket maa gjøre det meget besværligt at efterspge og udtage de Sager, man har Brug for.

14. Den chirurgiske Instrumentsamling,

som ved Udgangen af 1864 indeholdt 1219 Nummere, er i 1865 forøget med 35 nye og bestod saaledes ved Udgangen af 1865 af 1254 Nummere. Bogsamlingen, der ved Udgangen af 1864 indeholdt 227 Nummere, er i Aarets Løb ikke forøget.

15. Den obstetriciske Instrument- og Bandage-Samling,

som ved Udgangen af 1864 havde 201 Nummere foruden nogle Bøger og Plancheværker, er i 1865 forøget med 18 Instrumenter og indeholdt saaledes ved Udgangen af 1865 219 Nummere.

Baade den chirurgiske og den obstetriciske Instrument-Samling ere efter Collegiets Paalæg blevne inspicerede af Professorerne Holst og Heiberg og begge fundne i behørig Orden.

Sjette Capitel.

Om Universitetets Stipendier og Legater.

Hs. Maj. Kongens Stipendier og Prismedailler.

Den af Hs. Maj. Kongen skjænkede Sum af 300 Spd. aarlig til Stipendier for værdige og trængende Studerende fordeltes som sædvanlig i Octbr. Maaned i 7 Portioner, 4 paa 48 og 3 paa 36 Spd. Desuden er et siden Uddelingen i Octbr. 1864 opsparet Beløb tildelt 1 Studerende.

Det af Hs. Maj. Kongen som Kronprinds skjænkede Stipendium af 150 Spd. aarlig, dels til Understøttelse af værdige og trængende Studerende, dels til Prismedailler, er i det første Øiemed uddelt med 135 Spd., fordelte i 9 Portioner paa 15 Spd. hver.

Den 13de Septbr. 1865 bleve 2 af de af Hs. Maj. Kongen udsatte Prismedailler uddelte til: 1. Cand. jur. Hagbart Emanuel Berner for Besvarelse af Opgaven: „At paavise, hvorledes fremmede Constitutioner have været benyttede som Kilder til vor Grundlov." 2. Cand. min. Richard Frederik Stalsberg for Besvarelse af Opgaven: „Der forlanges en Udsigt

over de væsentligste Forbedringer i Jorntilvirkningen i de seneste Decennier."*)

Det af Hs. Maj. Kongen stjænkede Reisestipendium er i 1865 bleven forøget til 150 Spd. aarlig, ligesom Hs. Maj. har ladet tilkjendegive, at Stipendiet ogsaa kan uddeles for Sommersemestret, ligesom Intet er til Hinder for at anvende i et paafølgende Aar, hvad der i det foregaaende ikke maatte være disponeret.

Cand. jur. Ernst Motzfeldt, der 1ste Gang var tilstaaet dette Reisestipendium, er i Aarets Løb kommet tilbage fra sit Ophold i Upsala; men hans Reiseberetning var ved Aarets Udgang endnu ikke indkommet.

Legatet „Prinds Gustavs Minde."

Overensstemmende med Fundatsen for dette Legat af 5te Mai 1858 bleve Renterne ifølge Fundatsen den 18de Juni 1865 tildelte Stud. theol. A. C. Hall for Aaret fra 1ste Juli 1865 til 1ste Juli 1866.

Det Skjelderupske Legat

blev for Aaret, 1ste Octbr. 1865 til 1ste Octbr. 1866, tildelt Stud. med. N. J. K. Bugge med 30 Spd.

Den Skjelderupske Guldmedaille blev den 13de Septbr. 1865 tildelt Cand. med. Cæsar Hakon Boeck for Besvarelse af Opgaven: „Tændernes pathologiske Anatomi, grundet paa egne Jagttagelser."

Det Wexelske Legat

er i begge Halvaar, overensstemmende med dets Fundats af 16de Juli 1859, af det theologiske Falcultet uddelt til 4 værdige og trængende Studerende, hver Gang med 25 Spd. til hver.

Universitetets almindelige Stipendier og Legater

uddeltes i 1865 som sædvanlig til værdige og trængende Studerende. Beløbet udgjorde 1411 Spd. 4 ß, der i 2de halvaarlige Terminer blev fordelt paa 53 Studerende. Legaterne „Rector Arentz's Minde" og „det Knudsonske Legat" uddeltes paa de fundatsbestemte Dage, respective den 28de Septbr. og 14de Decbr.

Det grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Legat

var ved Aarets Udgang endnu ikke bragt i den Orden, at samme i 1865 kunde komme til Anvendelse; men det vil sandsynligvis i Løbet af 1866 blive disponeret med et betydelig større Beløb end det aarlige (700 Spd.), efterat Universitetet ved den vundne Proces paa eengang har erholdt indbetalt de samme tilkommende Renter for flere Aar.

*) Paa Grund af det store Antal Examinander kunde Immatriculeringen og Uddelingen af Prismedailler ikke som sædvanlig finde Sted paa Universitetets Stiftelsesdag den 2den Septbr.

Det Schäferske Legat,

der er stiftet „til Bedste for norsk fødte Kunstnere og Digtere, samt i Tilfælde for trængende og flittige Studerende," er endnu ikke kommet til Anvendelse; men en Comite har været nedsat for at udarbeide en Fundats for Legatet.

Stipendier til videnskabelige Reiser i Fædrelandet.

Af den til videnskabelige Reiser i Fædrelandet bevilgede Sum, 600 Spd., tildeltes ved Kgl. Resol. af 28de April 1865:

1. Professor Dr. Sars . . . . . 120 Spd.
   til en Undersøgelse af Christianiafjordens marine Fauna;
2. Lector Seze . . . . . 60 —
   til en geologisk Reise til Dybvaag og Varildss;
3. Lector S. Bugge . . . . . indtil 100 —
   hvoraf 60 Spd. til en Undersøgelse af Runeindskrifter i Christiansands Stift, Bergen og Valders, samt indtil 40 Spd. til at aftage Photographier eller Tegninger af samme;
4. Distrikslæge Printz . . . . . 50 —
   til en Reise i Valders i botanisk Øiemed;
5. Antiqvar Nicolaysen . . . . . 80 —
   til en Undersøgelse af nogle Gravhauge i Ryfylke og Sønhordland;
6. Cand. jur. Thv. Boeck . . . . . 80 —
   for i Stavanger, Bergen og Trondhjem at samle Bidrag til Fiskehandelens og Fiskeprisernes Historie;
7. Stud. real. H. L. Sørensen . . . . . 75 —
   til en Reise i Trakten om Fæmundsøen i botanisk Øiemed;
8. Bergcadet og Amanuensis ved Mineralcabinettet Houan . 60 —
   for en Reise til Trondhjems Stift i geologisk Øiemed.

Det Rathkeske Legats Renter.

uddeltes med 400 Spd. under 25de Marts 1865 af det academiske Collegium paa følgende Maade:

1. Stud. med. G. O. Sars . . . . . 80 Spd.
   til Undersøgelse af den marine Fauna paa Norges sydlige Kyster;
2. Conservator Cand. med. Siebke . . . . . 100 —
   til Foretagelse af entomologiske Undersøgelser i en Del af Christiania Stift;
3. Cand. phil. A. Blytt . . . . . 110 —
   til en Reise til Egnene om Sognefjorden i botanisk Øiemed;

4. Stud. jur. Rob. Collett . . . . . 70 Spd.
til en Reise i Christianiafjordens sydlige Egne i zoologisk og botanisk Øiemed;
5. Cand. real. Hougland . . . . . 40 —
til en Undersøgelse af Vestkysten af Christianiafjorden og Drammensfjorden i petrographisk og hydrographisk Retning.

Af de ældre Reiseberetninger for 1863 og 1864 ere indkomne fra Hoch, Nicolaysen, Blytt, Collett, Sørensen, Prinz, Siebke, Rygh, Bugge, Sars, Horn og Dietrichson.

Det Kongl. Kirke-Departement har under 6te Juni 1865 bestemt, at de Stipendiater, der ikke opfylde Betingelserne om Indsendelse af Reiseberetning og om Afgivelse af de paa Reiserne indsamlede videnskabelige Gjenstande, skulle paalægges at tilbagebetale det i sin Tid tilstaaede Reisestipendium.

Ved Kgl. Resol. af 13de Mai 1865 blev der tilstaaet Amanuensis Hjortdahl et Stipendium af Statscassen af 100 Spd. for ved yderligere Ophold i Udlandet at sættes istand til fremdeles at lægge sig efter anorganisk Chemi med specielt Hensyn paa Mineralogi og Chrystallographi.

Ved Kgl. Resol. af 18de Novbr. 1865 blev det tilladt Professor Dr. Caspari at benytte det ham til en videnskabelig Reise i Ægypten og Palæstina ved Kgl. Resol. af 12te Septbr. 1863 tilstaaede Stipendium til at foretage en Reise til Spanien og Italien, for i disse Landes Bibliotheker at anstille Undersøgelser af kirkehistorisk Interesse.

Adjunct-Stipendier.

Af de i Overensstemmelse med Universitetsfundatsens § 48 til yngre Videnskabsmænds fortsatte Ophold ved Universitetet af Storthinget bevilgede Midler er for 1865 tilstaaet:

1. Cand. med. Arndtsen . . . . . 200 Spd.
i medicinsk Physik;
2. Cand. mag. G. W. Lyng . . . . . 240 —
i Philosophi;
3. Cand. theol. C. D. O. Bang . . . . . 240 —
i nordisk Literatur;
4. Cand. min. H. Mohn . . . . . 240 —
i Astronomi;
5. Cand. theol. F. W. K. Bugge . . . . . 200 —
i Theologi;
6. Cand. mag. L. L. Daae . . . . . 240 —
i Historie;

7. Cand. med. A. Boeck . . . . . 200 Spd.
   i Zoologi;
8. Cand. med. J. Onſum . . . . . 200 —
   i Pharmakologi og Toxikologi;
9, Cand. jur. M. P. Ingſtad . . . . . 200 —
   i Lovkyndighed.

Til ſamtlige Stipendier kommer Dyrtidstillæg efter ſamme Regel ſom for Univerſitetets Lærere og øvrige Embedsmænd.

Sygeſtipendium

har været tildelt 1 Student med 7 Spd. maanedlig fra April til Octbr. 1865 ſamt 1 Student med 37 Spd. 12 ß. for fri Cuur og Pleie paa Rigshoſpitalet. (L. Sundt og Thams.)

Syvende Capitel.

Om Univerſitetets oeconomiſke Forfatning.

Med Hensyn hertil ſkal Collegiet tillade ſig at henvise til medfølgende af Univerſitetets Qvæſtor meddelte Generalextract af Regnſkabet over Univerſitetets Indtægter og Udgifter for 1865 ſamt Oversigt over de videnſkabelige Samlingers Status den 31te Decbr. 1865.

Som Univerſitetsprogram er i Aarets Løb udkommet „Veiviſer ved geologiſke Excurſioner i Chriſtiania Omegn med et farvetrykt Kart og flere Træſnit" af Lector Dr. T. Kjerulf, hvorimod det af Profeſſor Dr. Caſpari anmeldte Program ved Aarets Udgang endnu ikke var færdigt.

Oversigt

over de videnskabelige Samlingers og Indretningers Status den 31 December 1865.

Samlingerne.	For Budgettermi-nen 1863—1866 bevilget		Disponibel Beholdning den 31te Dec. 1864.		Andre Indtægter		Summa Indtægt		Forbrugt i Aaret 1865		Disponibel Beholdning den 31 Decbr. 1865	
	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.
Adjunctstipendiefondet	6984	=	3,007	52			3,007	52	2,336	-	671	52
Fondet til videnskabl. Reiser (i Norge)	1800	-	774	-			774	-	649	-	125	-
Bibliotheket	10800	-	5,482	64½			5,482	64½	4.209	102½	1,272	82
Det physiske Cabinet	1440	-	905	19½	56	30	961	49½	492	6	469	43½
Det chemiske Laboratorium	2550	-	1,441	34½	49	-	1.490	34½	876	11	614	23½
Det metallurgiske Laboratorium	600	-	926	57			926	57	264	13½	662	43½
Samlingen af nordiske Oldsager	450	-	115	28			115	28	50	72	64	76
Myntcabinettet	1200	-	509	75			509	75	236	13	273	62
Den technologiske Modelsamling	700	-	947	1			947	1	56	=	891	-
Det astronomiske og magnetiske Obs.	1200	-	215	13			215	13	446	88	÷ 231	75
Anatomik. og det anatomiske Museum	1620	-	1,339	86½			1,339	86½	348	74	991	12½
Den zoologiske Samling	1800	-	903	91½			903	91½	571	59	332	32½
Den zootomisk-fysiologiske Samling.	2112	-	624	106			624	106	904	67½	÷ 279	81½
Den mineralogiske Samling	300	-	277	59	87	29½	364	88½	273	33	91	55½
Den botaniske Samling	450	-	23	106	314	64	338	50	144	90	193	80
Den chirurgiske Instrumentsamling	400	-	36	92½			36	92½	87	118	÷ 51	25½
Den obstetriciske Samling	120	-	28	93			28	93	131	26	÷ 102	53
Den pharmakologiske Samling	200	-	71	110			71	110	69	29	2	81
Den ethnographiske Samling	700	-	135	28½			135	28½	81	81	53	67½
Samling af Grubekarter m. v.	350	-	311	68			311	68	-	-	311	68
Den botaniske Have	3195	-	1,564	110½			1,564	110½	1093	6½	471	104
Toien Gaard	2100	-	491	14½			491	14½	523	88	÷ 32	73½

Universitetets Quæstorat, Christiania den 31te December 1865.

H. Aars.

General-Extract

af Regnskabet over Universitetskassens Indtægter og Udgifter i Aaret 1865.

Indtægt.	Beløb. Spd.	Skill.	Udgift.	Beløb. Spd.	Skill.
1. Beholdning den 31te Decbr. 1864:			1. Gager og Lønninger	48,634	16
a. i Statsobligationer 51,210 Spd. - ß			2. Adjunctstipendier	2,336	-
b. i Panteobligationer 15,565 — 40 -			3. Videnskabelige Reiser i Norge	649	-
c. i Restancer:			4. Pedellens Andeel af Gebyrerne for Adgang til Examen artium	205	-
Spd. ß.			5. Samlingen af nordiske Oldsager	50	72
1. Kornbidrag . . 829 117			6. Bibliotheket	4,209	102½
2. Kongetiende . 1,791 38			7. Det physiske Cabinet	492	6
3. Studieskat. . . 327 51			8. Det chemiske Laboratorium	876	11
4. Almanakforlaget 1,000 -			9. Myntcabinettet	236	13
5. Huusleie . . . . 160 -			10. Det astronom. og magnetiske Observatorium	446	88
4,108 86			11. Den zoologiske Samling	571	59
d. Indestaaende i Spareb.			12. Den mineralogiske Samling	273	33
1. Paa det Bernt-Ankerske Fideicomm. Obligations Conto 1,290 38			13. Anatomikammeret og det anat. Museum	348	74
2 Indfr. Kornbidr. Conto 423 34			14. Den zootomisk-physiologiske Samling	904	67½
3. Kjøbesumm. 150			15. Den botaniske Samling	144	90
4. Univ. Conto 3,689. 46 5,752 118			16. Det metallurgiske Laboratorium	264	13½
e. I Kasse 3,056 31	12,717	115	17. Den chirurgiske Instrument- og Bandage-Samling	87	118
			18. Den obstetriciske Samling	131	26
			19. Den pharmakologiske Samling	69	29
			20. Den ethnographiske Samling	81	84
Laterit	12,717	115	Laterit	61,012	59½

Indtægt.	Beløb.		Udgift.	Beløb.	
	Spd.	Skill.		Spd.	Skill.
Transport	12,717	115	Transport	61.012	59½
2. Aarlige Pengebidrag	18	96	21. Den botaniske Have	1.093	6½
3. Aarlige Kornbidrag	1,155	71½	22. Den technologiske Modelsamling	56	-
4. Renter af Panteobligationer, Statsobligationer og det Findeske Legats Obligationer	3,019	28	23. Teien Gaard	523	88
			24. Laan til Universitetslokkers Bebyggelse	489	-
			25. Bevilget Laan	1,923	31
5. Statscassens Tilskud	18,000	-	26. Decisionsgodtgjørelse	5	107
6. Universitetets Tilkommende hos Oplysningsvæsenets Fond	40,000	-	27. Blandede og tilfældige Udgifter:		
			a. Brænde	1,234	87
7. Kongetiende	1,464	107	b. Gas, Lys og Olie	490	99
8. Studieskat	503	5	c. Dagarbeide	250	26
9. Indtægt paa den botaniske Haves Conto	30	-	d. Ildsteders Renovation	97	78½
10. Forpagtnings- og Grundafgifter	436	105	e. Reenholdelse	370	84
11. Kjendelser for Afgang til det chemiske Laboratorium	320	-	f. Reparation af Bygninger og Inventarium	1,278	83
			g. Anskaffet Inventarium	242	63
12. Kjendelser for Afgang til det metallurgiske Laboratorium	6	-	h. Inspection ved Examina	343	60
13. Kjendelser for Afgang til Examina	1,690	-	i. Godtgjørelse til Censorer ved Examen artium	567	60
14. Huusleie	450	-			
15. Almanakforlaget	3000	-	k. Sygestipendium for trængende Studerende	100	12
16. Refusion for Skatter af Teien	100	43	l Trykning og Bekjendtgjørelser	1122	12
17. Renter af den contante Beholdning	211	96	m. Skatter og Brandcontingent	988	101
18. Refusion af et forskudt Beløb	1	-	n. Porto, Fragt og Forsendelsesudgifter	252	49
19. Indtægt paa det physiske KabinetsConto	56	80	o. Contorrequisita	91	102
20. Indtægt paa den mineralogiske Samlings Conto	87	29½	p. Bogbinderarbeide	178	12
			q. Kjørsel	131	4
Lateris	83,269	8	Lateris	72,844	24½

Indtægt.	Beløb. Spd.	Skill.	Udgift.	Beløb. Spd.	Skill.
Transport	83,269	8	Transport	72,844	24½
21. Indtægt paa det chemiske Laboratoriums Conto	49	-	r. Apparater til Gymnastikksalen	11	36
22. Indtægt paa den botaniske Samlings Conto	314	64	s. Forskjellige andre Udgifter	510	65
23. Indtægt paa Tøien Gaards Conto	368	-		73,366	5½
24. Refusion af forskjellige Forskud	737	-	Beholdning d. 31te Dec. 1865:		
25. Decisionsansvar	2	22	1. i Statsobligationer 51,210		
26. Blandede og tilfældige Indtægter	72	110	2. i Panteobligationer 18,332 46		
			28 3. i Restancer:		
			a. Kornbidrag . 788 109½		
			b. Kongetiende . 1,956 25		
			c. Studieskat . . 327 51		
			d. Almanakforl. . 1000 -		
			e. Husleie . . 100 - 4,172 65½		
			4. Indestaaende i Spareb. . 4,211 98		
			5. I Casse 3,062 35		
	84,812	84		11,446	78½
				84,812	84

Universitetets Qvæstorat, Christiania den 31te December 1865. H. Aars.

Universitetets Budget. 1866—1869.*)

I. Det Kgl. Kirke-Departements Skrivelse af 9de Mai 1866.

Under 28de f. M. har det behaget Hans Majestæt Kongen at resolvere:

1. At de af Storthinget under 17de og 21de Marts dette Aar fattede Beslutninger angaaende forskjellige Bevilgninger til Universitetet i Budgetterminen fra 1ste April 1866 til 31te Marts 1869 naadigst befales tagne til Følge.
2. At det naadigst bestemmes, at ingen Forandring maa foretages i de Lønninger, der skulle udredes af vedkommende videnskabelige Samlingers Aarstilskud, uden Samtykke af Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

De ovenombandlede Beslutninger ere af følgende Indhold:

1. Til Stipendier at udredes i Overensstemmelse med Universitetsfundatsens § 48 bevilges 2,250 Spd.
2. De til Honorar for Lærere fra de svenske eller det danske Universitet opførte 1000 Spd. bevilges ikke.
3. Til følgende Universitetets videnskabelige Samlinger bevilges:

1. Bibliotheket:		
a. ordinært Bidrag, deri indbefattet Budets Løn	3,600 Spd.	— ß
b. extraordinært	120	— " "
2. Anatomikammeret og det anatomiske Musæum, iberegnet Laborantkarlens Løn	710	— " "
3. Den kirurgiske Samling	100	— " "
4. Den obstetriciske Samling . . .	40	— " "
Lateris	4,570 Spd.	— ß

*) Cfr. Univ.- og Skole-Annal. V B. pag. 9—13 samt den kgl. Proposition af 11te Oct. 1865. S. No. 3 Litr. A. pag 87—141, hvori tillige Ouæstors Budgetforslag udførlig er behandlet.

Transport	4,570	Spd.	ß
5. Den farmakologiske Samling			
a. ordinært Bidrag	60	—	"
b. extraordinært	40	—	"
6. Naturalmuseet			
a. den zootomisk-fysiologiske Samling, iberegnet Løn til Samlingens Betjente	704	—	"
b. den zoologiske Samling ligesaa .	770	—	"
c. den botaniske	150	—	"
d. den bergvidenskabelige			
1. ordinært	100	—	"
2. extraordinært	50	—	"
7. Det metallurgiske Laboratorium, iberegnet Laborantkarlens Løn . . .	260	—	"
8. Den teknologiske Modelsamling . .	100	—	"
9. Det kemiske Laboratorium, iberegnet Laborantkarlens Løn	1,020	—	"
10. Det fysiske Kabinet, iberegnet Opvarterens Løn	480	—	"
11. Det astronomiske og magnetiske Observatorium			
a. ordinært Bidrag, iberegnet Portner- og Opvarterløn	570	—	"
b. extraordinært	100	—	"
12. Det meteorologiske Institut . . .	860	—	"
13. Myntkabinettet			
a. ordinært Bidrag	400	—	"
b. extraordinært Tilskud	200	—	"
14. Den oldnordiske Samling . . .	150	—	"
15. Den etnografiske Samling, iberegnet Løn til en Amanuensis	150	—	"
16. Samlingen af Grubekaarter . . .	60	—	"
17. Til en arkæologisk Samling bevilges Intet.			
Tilsammen	10,794	Spd.	ß

4. Til videnskabelige Reiser i Norge bevilges 600 Spd.
5. Til den botaniske Have bevilges ordinært, deri indbefattet Løn til 2 Gartnerdrenge . . . . . 1,400 Spd.
   extraordinært til Reparationer af Væxthusene og til et Gjærde . . . . . 200 —
6. Til Tøjens Gaard bevilges . . . . . 700 —
7. Den til Husmand under nævnte Gaard og Arbeider i den botaniske Have Klaus Brangel opførte aarlige Understøttelse eller Pension 12 Spd. bevilges ikke.
8. Til følgende blandede Udgifter bevilges:
   1. Løn til Portner (216 Spd.), Pedel (180 Spd. fast) og som Andel i Kjendelsen til Universitetskassen af dem, der stædes Adgang til examen artium, anslagsvis 150 Spd. . . . . 546 Spd. - ß
   2. Brænde og Kul . . . . . 1,250 — - -
   3. Gas, Lys og Olie . . . . . 500 — - -
   4. Dagarbeide . . . . . 230 — - -
   5. Ildstæders Renovation . . . . 100 — - -
   5. Renholdelse af de forskjellige Lokaler . . . . . 420 — - -
   7. Reparation af Bygninger og Inventarium . . . . . 2,000 — - -
      Heri er indbefattet 40 Spd. aarlig til Lønning af en kyndig Mand, der i Forening med Universitetets Kvæstor vil have at føre Tilsyn med Universitetsbygningerne og tilhørende Anlæg og gaa tilhaande ved Reparationsarbeiders Udførelse.
   8. Anskaffelse af Inventarium
      ordinært . . . . . 500 — - -
      extraordinært til Universitetsbibliothekets fuldstændige Forsyning med Inventarium . . . . . 981 — 40 -
   9. Inspektion ved Examina . . . 300 — - -
      Lateris 6,827 Spd. 40 ß

Transport	6,827	Spd.	40 ß
10. Godtgjørelse for Censorer ved examen artium	350	—	" "
11. Sygestipendier og Begravelsesudgifter for trængende Studerende .	170	—	" "
12. Trykning og Bekjendtgjørelser . .	900	—	" "
13. Skatter og Brandkontingent . .	992	—	117 "
14. Porto, Fragt- og Forsendelsesudgifter	150	—	" "
15. Kontor-Rekvisita	90	—	" "
16. Bogbinderarbeide	150	—	" "
17. Kjørsel	100	—	" "
18. Anskaffelse af Apparater til Universitetets Gymnastiklokale	50	—	" "
Summa	9,780	Spd.	37 ß

9. De paa Gageliſten opførte Lønninger for Univerſitetets Portner og Pedel udgaa af ſamme.
10. De af Storthingene i 1854, 1857 og 1860 bevilgede Midler til Univerſitets-Bibliothekets fuldſtændige Forſyning med Inventarium, henholdsvis 1,400 Spd, 1,033 Spd., og 1000 Spd. blive, forſaavidt det ikke allerede er ſkeet, at inddrage under Statskaſſens kontante Beholdning.
11. Til Udvidelſe af Gymnaſtik-Lokalet bevilges 296 Spd. 80 ß.
12. Til Opførelſe af en Privet-Bygning bevilges 266 Spd. 80 ß.
13. Som aarlig Indtægt for Univerſitetet, foruden Statskaſſens Tilſkud, opføres i Henhold til Budget-Forſlaget 55,359 Spd. 103 ß aarlig.
14. De bevilgede Summer udredes med de beſtemte Beløb aarligen i Budgetterminen fra 1ſte April 1866 til 1ſte April 1869.

Hvilket herved meddeles, idet Man i Afſkrift lader følge Uddrag af Departementets underdanigſte Foredrag i Sagen.

Uddrag

af Kirkedepartementets underdanigste Foredrag af 11te April 1866, bifaldt ved Kongelig Resolution af 28de s. M.

— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Disse Beslutninger ere overensstemmende med den Kongelige Proposition med følgende Undtagelser:

1. Det som Honorar for Lærere fra de øvrige nordiske Universiteter opførte Beløb af 1000 Spd. aarlig blev mod 41 Stemmer ikke bevilget.
2. Overensstemmende med vedkommende Kommittees Indstilling har Storthinget ikke fundet tilstrækkelig Grund til at forhøie den bergvidenskabelige Samlings Aarsbidrag fra de 100 Spd., hvormed det i de senere Aar har været bevilget, til det tidligere bevilgede Beløb af 150 Spd., hvorimod Forskjellen 50 Spd. for Budgetterminen er bevilget som extraordinært Tilskud.
3. Foruden det sædvanlige Annuum til Myntkabinettet 400 Spd., hvori indbefattet Løn til Bestyrerne, er for Budgetterminen bevilget et overordentligt Bidrag af 600 Spd. engang for alle eller 200 Spd. aarlig. Dette sees at være bevirket ved en Forestilling, som Kabinettets Bestyrere, for at sikre sig, at den i betimelig Tid kom under Behandling i vedkommende Kommitte, i November f. A. directe indgav til denne, og hvori de henledede Opmærksombeden paa det Ønskelige i at benytte den sjeldne Anledning til en større Udvidelse, som frembyder sig ved at et Par betydelige private Samlinger i Danmark og Sverige som Følge af Ejernes Død ville blive solgte.
4. Forslaget om Bevilgning af en kunst-archæologisk Samling er ikke bifaldt.
5. Medens den opførte ordinære Bevilgning af 700 Spd. aarlig til Tøjen Gaard er bevilget, har Storthinget der-

imod ikke gaaet ind paa den i Forbindelse med denne Post opførte Understøttelse eller Pension af 12 Spd. aarlig for forhenværende Husmand under nævnte Gaard og Arbeider ved den botaniske Have Klaus Brangel. Vedkommende Kommitte havde anført, at den for Følgernes Skyld ikke troede at burde gaa ind paa en saadan Bevilgning og derhos udtalt den Formening, at denne Mand efter sin tidligere Stilling maa kunne vente Understøttelse af de til Gratialer bevilgede Midler.

6. Ligesom Storthinget har billigt den Kongelige Proposition, forsaavidt Lønnen for de ved Samlingerne ansatte underordnede Betjenter, hvis Stilling ikke forudsætter nogen videnskabelig Fordannelse, er opført undereet med vedkommende Samlings Annuum istedenfor som tidligere paa Gageliſten, saaledes har det ogsaa i Overensstemmelse med den Synsmaade, hvorpaa den nye Regel er bygget, end yderligere gjennemført denne ved, saaledes som ovenfor angivet, under 8de Post No. 1 blandt „blandede Udgifter" at opføre Lønningerne til Universitetets Portner og Pedel og under 9de Post at beslutte, at disse Lønninger udgaa af Gageliſten. Idet man skal oplyse, at disse Lønningers Beløb forsaavidt afviger fra den Kongelige Proposition, som det for Portnerens Vedkommende er bevilget med 216 Spd., der svarer til den nærværende Aflønning i Forbindelse med Lønstillæg, istedenfor 220 Spd., hvortil Summen i Propositionen var afrundet, har Man forøvrigt Intet at bemærke ved denne Forandring.

I Henhold til hvad der allerede i Propositionen (Aftrykket S. No. 4 A. Side 112) er forudsat, skal Departementet nu tillade sig at andrage om udtrykkelig Bestemmelse om, at ingen Forandring uden Departementets Samtykke maa foretages i de Lønninger, der ere bevilgede i Forbindelse med Aarstilskuddet til vedkommende Samlinger.

7. Det under 8de Post 7 indtagne Tillæg om, at i Bevilgningen til Reparationer af Bygninger og Inventarium er indbefattet 40 Spd. til Lønning af en bygningskyndig Mand,

der har at biſtaa Kvæſtoren herved, er bevirket ved en Henvendelſe fra Kvæſtoren til vedkommende Kommitte om Vigtigheden af, at der ved ſaa ſtore og koſtbare Anlæg til enhver Tid haves en kyndig Mand, der kan gaa tilhaande ſaavel ved Tilſynet med Bygningerne ſom ved Udførelſen af ſtørre Arbeider eller nye Anlæg, — en Foranſtaltning, i hvis Henſigtsmæssighed Departementet maa erklære ſig ganſke enigt.

Med Bemærkning, at vedkommende Kommitte har forbeholdt ſig, naar Storthinget efter Indſtilling fra en anden Kommitte har fattet Beſlutninger om Lønninger efter Gageliſten, at indgaa med yderligere Indſtilling ſaavel om Statskaſſens Bidrag til Univerſitetet, ſom om hvad der til denne Sums Afrunding bør bevilges til „andre tilfældige Udgifter," der ellers pleier at opføres under 8de Hovedpoſt, ſkal Departementet, der forøvrigt ikke finder det fornødent at føie Noget til de ovenfor givne Forklaringer,

---

II. Kirke-Departementets Skrivelſe af 13de Juni 1866.

Under 4de d. M. har det naadigſt behaget Hans Majeſtæt Kongen at befale tagne til Følge forſkjellige af det nu forſamlede Storthing fattede Beſlutninger angaaende Regulering eller Bevilgning af eller Tillæg til forſkjellige Gager, hvorhos Hans Majeſtæt lige naadigſt har befalet udfærdiget følgende Gageregulativ for Embedsmænd og Betjente ved Univerſitetet ſom gjældende fra 1ſte April 1866:

a. De ordinaire Profeſſorer lønnes ved ſin Anſættelſe med 800 Spd., hvilken Gage ſtiger med 100 Spd. efter hvert 3die Aars Tjeneſtetid indtil 1200 Spd. og ſiden med 100 Spd. efter hvert 5te Aars Tjeneſtetid indtil 1500 Spd.

b. Kvæſtoren lønnes med 800 Spd., hvilken Gage ſtiger med 50 Spd. efter hvert 5te Aars Tjeneſtetid indtil 900 Spd.

c. Sekretairen med 700 Spd.

d. Bibliothekaren med 800 Spd., hvilken Gage stiger med 100 Spd. efter hvert 5te Aars Tjeneſtetid indtil 1000 Spd.
e. 1ſte, 2den og 3die Amanuenſis ved Bibliotheket henholdsvis med 400, 320 og 240 Spd.
f. Notarerne ved det theologiſke og det juridiſke Fakultet, hver med 50 Spd.
g. Proſector og Conſervator ved det anatomiſke Muſeum med 460 Spd.
h. Obſervator og Amanuenſis ved det aſtronomiſke Obſervatorium med 350 Spd.
i. Almanakkens Forfatter med 100 Spd.
k. 1ſte og 2den Amanuenſis ved det chemiſke Laboratorium henholdsvis med 600 Spd. og 240 Spd.
l. Den botaniſke Gartner med 500 Spd., hvilken Gage stiger med 50 Spd. efter hvert 5te Aars Tjeneſtetid indtil 600 Spd.
m. Den botaniſke Gartnerſvend med 240 Spd.
n. Conſervatoren ved den botaniſke Samling med Forpligtelſe til tillige at forrette ſom Demonſtrator med 250 Spd.
o. Amanuenſis ved den mineralogiſke Samling 240 Spd.
p. Amanuenſis ved det metallurgiſke Laboratorium 170 Spd.
q. Amanuenſis ved det phyſiſke Cabinet 150 Spd.
r. 1ſte og 2den Aſſiſtent ved det meteorologiſke Inſtitut henholdsvis 300 Spd. og 200 Spd.
s. Nærværende Regulativ er anvendeligt paa Enhver, ſom herefter anſættes i noget Embede eller nogen Beſtilling, ſom deri er ombandlet, ligeſom de, der nu ere anſatte i ſaadant Embede eller ſaadan Beſtilling, kunne forlange at lønnes efter Regulativet, naar de derom afgive Erklæring inden Udgangen af Aaret 1866.

De Gagebevilgninger, ſom ved den ovennævnte naadigſte Reſolution ere befalede tagne til Følge, ere for Univerſitetets Vedkommende, forſaavidt de ikke ere indtagne i ovenſtaaende nye Gage-Regulativ, følgende:

1. Den for en Universitetslærer i Meteorologi opførte Gage af 800 Spd. bevilges i Overensstemmelse med den Kongelige Resolution af 11te October 1865.
2. Den for en Universitetslærer i nordisk Litteratur opførte Gage af 800 Spd. aarlig bevilges.
3. For botanisk Gartner Moe bevilges et personligt Gagetillæg af 100 Spd. aarlig.
4. For de extraordinaire Universitetslærere Friis, J. P. Broch og Bugge bevilges et Gagetillæg af 50 Spd. aarlig for hver.
5. De for en Lærer i Gymnastik og Vaabenbrug ved Universitetet opførte 200 Spd. aarlig bevilges for Budgetterminen 1866—1869 og overføres fra Gagelisten til den Post under Universitetets Budget, der angaar blandede Udgifter, og under hvilken tillige bliver at opføre 150 Spd. aarlig som Bidrag til Løn for Sang-Instruktøren ved Studentersamfundet.
6. De under foreståaende Poster afgivne Beslutninger angaaende Bevilgning af Gagetillæg gjælde fra 1ste April 1866.

Hvilket man ved i Uddrag at lade følge Afskrift af Departementets underdanigste Foredrag i Sagen herved skulde meddele til Efterretning og videre Kundgjørelse, idet man skulde bede indhentet Erklæring fra samtlige Vedkommende om, hvorvidt de ønske fra 1ste April d. A. at aflønnes efter det nye Gage-Regulativ eller efter de ældre Gagebestemmelser, eller endelig om de ville benytte den ved Regulativets Bogstav s aabnede Adgang til foreløbig at lønnes efter de ældre Regler med Forbehold af inden Aarets Udgang at erklære, om de foretrække at lønnes efter det nye Regulativ.

Man skulde derhos bede sig meddelt Erklæring fra Collegiet om Kundgjørelsen eller Besættelsen af de nye Professor-Embeder i nordisk Litteratur og i Meteorologie, idet man navnlig for det sidstes Vedkommende under Henvisning til det i det ovenmeldte hosfølgende Uddrag af Departementets Indstilling saavelsom i den trykte Budget-Proposition (S. No. 3

Litr: A Side 107 og 137) Anførte skulde forhøre, om der fra Collegiets Side maatte findes noget Yderligere at bemærke med Hensyn til de Vilkaar, hvorpaa vedkommende Embedsmand bliver at ansætte.

Uddrag

af Kirkedepartementets underdanigste Indstilling af 23de Mai 1866, bifaldt ved Kongelig Resolution af 4de Juni næstefter.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

5te og 7de Post ere overensstemmende med den Kongelige Proposition. Da den under 5te Post omhandlede Universitetslærerpost i Meteorologi er bevilget i Overensstemmelse med den Kongelige Resolution af 11te October 1865, vil man herved formentlig have opnaaet al ønskelig Sikkerhed for, at vedkommende Embedsmands Stilling og Virkekreds til enhver Tid kan ordnes saaledes, som det findes hensigtsmæssigt. Herom vil Departementet forøvrigt have Leilighed til i Tilfælde at omhandle det muligens videre Fornødne, naar man efter at have raadført sig med Universitetets Vedkommende senere indgaar med Forestilling om det nye Embedes Besættelse.

Den under 8de Post indtagne Beslutning til Gage-Regulativ for Universitetets Embedsmænd og Betjente er overensstemmende med Propositionen, dog med følgende Undtagelser:

1. For de ordinaire Professorer indtræder Stigningen af 100 Spd. fra 1200 til 1500 Spd. med 5 istedenfor med 4 Aars Mellemrum, — ved hvilken senere Oprykning Hensyn sees at være taget til den Indtægt, som de ældre Lærere enten have ved at faa udvist Løkker under Løyen, eller ville faa ved Godtgjørelse herfor af det ved Salg af denne Gaard dannede Fond.
2. Forslaget om, at der i hver Budgettermin stilles til Regjeringens Raadighed en Sum af 300 Spd. aarlig, der under visse nærmere angivne Betingelser skulde kunne anvendes som Tillæg til en ældre eller anseet Videnskabs-

mand ved hans første Ansættelse som Professor, — er ikke bifaldt. Som Grunde herfor er anført, at en saadan Bestemmelse ikke er foreslaaet af Universitetets Vedkommende, at den formenes i konstitutionel Henseende at være forbunden med formelle Vanskeligheder, og at om Regjeringen i ganske særegne Tilfælde skulde finde det nødvendigt at træffe overordentlige Forføininger til at faa en Professorpost tilfredsstillende besat, forinden Storthingets Samtykke til disse kan indhentes, tør saadant Samtykke ventes senere meddelt.

3. Heller ikke er Storthinget gaaet ind paa, at de extraordinaire Lærere lønnes paa samme Maade som de ordinaire, altsaa med de samme stigende Alderstillæg efter det almindelige Regulativ, forsaavidt intet Andet ved deres Ansættelse maatte være bestemt. Vedkommende Committe har anført, at Vilkaarene for extraordinairt oprettede Lærerposter synes i det Hele rettest at burde ordnes i Forbindelse med selve den extraordinaire Ansættelse og under særligt Hensyn til de personlige og andre Forhold, som da maatte tages i Betragtning.

   I Overensstemmelse hermed er det under 10de Post bestemt, at Gagen for de 3 extraordinaire Lærere, som hidtil have oppebaaret Lektorgage, 750 Spd. med Dyrtidstillæg 50 Spd., fastsættes til den yngste Professorgage efter Regulativet eller 800 Spd. aarlig.

4. For Kvæstoren var i Propositionen opført 800 Spd. med Stigning af 100 Spd. hvert 5te Aar indtil 1000 Spd. Disse Tillæg ere nedsatte til 50 Spd., hvorefter Gagen blot vil kunne stige til 900 Spd.

5. Sekretairens Gage, der var opført med 720 Spd., i Lighed med hvad der for Bureauchefer var foreslaaet, er fastsat til 700 Spd.

6. For Bibliothekaren var opført 800 Spd. med Stigning af 100 Spd. hvert 3die Aar indtil 1100 Spd., hvorimod Storthinget ikkun har bevilget et Tillæg af 100 Spd. hvert 5te Aar indtil 1000 Spd.

7. For den botaniſke Gartner var opført 500 Spd. aarlig med Stigning af 100 Spd. hvert 5te Aar indtil 700 Spd., medens Storthinget har nedſat hvert af disſe Stigningstrin til 50 Spd., hvorefter Gagen ikke vil kunne ſtige høiere end til 600 Spd.

Derimod er der ſærſkilt under 9de Poſt bevilget den nuværende botaniſke Gartner Moe et perſonligt Tillæg af 100 Spd. aarlig. Mod dette Tillæg har Departementet Intet at erindre.

De ſaaledes forklarede Nedſættelſer og Forandringer i det i den Kongelige Propoſition indeholdte Gage-Regulativ for Univerſitetet antages ikke at være af den Betydning, at der bør være Spørgsmaal om af den Grund ikke at tage Storthingets Beſlutning til Følge, idet denne i ſin Helhed dog maa erkjendes at have et afgjort Fortrin for den nuværende Tingenes Tilſtand.

Ligeſom allerede ved en tidligere Beſlutning af Storthinget, hvilken under 28de f. M. naadigſt er befalet tagen til Følge, Lønningerne for Univerſitetets Portner og Pedel ere overførte fra Gageliſten til den Poſt under Univerſitetets Budget, der angaar blandede Udgifter, ſaaledes blive ifølge Poſt 11 ogſaa derunder at henføre de for Budgetterminen overensſtemmende med Propoſitionen bevilgede 200 Spd. for en Lærer i Gymnaſtik og Vaabenbrug og 150 Spd. aarlig ſom Bidrag til Løn for Sang-Inſtruktøren ved Studenter-Samfundet. Efter hvad der tidligere er paaſeret med Henſyn til Poſteringen af lignende Løns-Bevilgninger, maa Departementet finde denne Overførſel ganſke i ſin Orden. —

III. Kirkedepartementets Skrivelſe af 15de Juni 1866.

Under 4de denne Maaned har det blandt Andet naadigſt behaget Hans Majeſtæt Kongen at befale tagne til Følge nedenſtaaende af Storthinget under 16de f. M. fattede Beſlutninger:

1. „Intet Lønstillæg bliver at udbetale til en Musik-Instruktør og en Lærer i Gymnastik ved Universitetet og heller ikke til Observator Åstrand.
2. Til tilfældige Udgifter ved Universitetet bevilges 762 Spd. 31 ß.
3. Som Statskassens Tilskud til Universitetet bevilges 27,700 Spd.
4. Hvad der ved Budgetterminens Udløb 31te Marts d. A. var uhævet af det for Terminen bevilgede Tilskud, — Bevilgningerne til de videnskabelige Samlinger og den botaniske Have herfra undtagne, — indgaar i Statskassens disponible Beholdning.
5. De bevilgede Summer udredes med de bestemte Beløb aarligen i Budgetterminen fra 1ste April 1866 til 1ste April 1869."

Hvilket man ved i Uddrag at lade følge Afskrift af Departementets underdanigste Foredrag i Sagen herved skulde meddele i Forbindelse med Departementets Skrivelse af 9de f. M.

Uddrag

af Kirkedepartementets underdanigste Foredrag af 26de Ma. 1866, bifaldt ved Kongelig Resolution af 4de Juni næstefter.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ved Kongelig Resolution af 28de f. M. ere allerede forskjellige af Storthinget under 17de og 21de Marts næstfor fattede Beslutninger om Bevilgninger til Universitetet i indeværende Budgettermin naadigst befalede tagne til Følge. Ved hin Leilighed var imidlertid Beslutning endnu ikke fattet om den Kongelige Proposition angaaende Omregulering af eller Bevilgning af forskjellige Gager, og Storthinget havde derfor ogsaa udsat sine Beslutninger om Bevilgning til tilfældige Udgifter ved Universitetet og om Statskassens Tilskud til dette. Efterat Storthinget senere har taget sine Beslutninger om Gagerne, — om hvilke Beslutningers naadigste Tilfølgetagelse dette Departement for de under det hørende Embeders og Bestillingers Vedkommende under 23de d. M. er indgaaet med un-

derdanigst Foredrag, — har Storthinget endelig fattet de oven indtagne Beslutninger angaaende de tilbageslaaende Poster af Universitetets Budget for nærværende Termin.

Med Hensyn til disse Beslutninger skal Departementet efter vedkommende Kommittees Indstilling bidsætte følgende Forklaring:

Efter de om Gager og Lønninger til Universitetets Embedsmænd og Betjente fattede Beslutninger skulde der efter en af Kommitteen opgjort Beregning til disses Gjennemførelse i Budgetterminen udkræves et aarligt Beløb af 55,360 Spd. - ß. hvori ikke er indbefattet noget Lønstillæg til en Lærer i Gymnastik, til en Musikinstruktør og til Observator Åstrand.

Ved de tidligere Beslutninger var bevilget til:

a. Stipendier i Overensstemmelse med Universitetsfundatsens § 48 . . .	2,250	—	- -
b. Videnskabelige Samlinger m. m. . .	10,794	—	- -
c. Videnskabelige Rejser	600	—	- -
d. Den botaniske Have	1,600	—	- -
e. Tøjen Gaard	700	—	- -
f. Blandede Udgifter 9,780 Spd. 37 ß, hvortil efter Storthingets Beslutning bliver at lægge Gymnastiklærerens og Sanginstruktørens Lønninger, henholdsvis 200 Spd. og 150 Spd. .	10,130	—	37 -
g. Udvidelse af Gymnastik-Lokalet . .	296	—	80 -
h. Opførelse af en Privet-Bygning . .	266	—	80 -
Det samlede Beløb af de nævnte Udgifter er altsaa	81,997 Spd.		77 ß
Universitetets Indtægter af andre Kilder end Statskassen ere besluttede at skulle opføres med	55,359	—	108 -
Der tiltrænges altsaa foruden til tilfældige Udgifter	26,637	—	89 -
Naar derfor bevilges af Statskassen 27,400	—	- -	
bliver tilovers til tilfældige Udgifter . .	762 Spd.		31

Om Tilfølgetagelse af den under forbennævnte Beslutning om Overførelse af Sanginstruktørens og Gymnastiklærerens Lønninger til de blandede Udgifter har Departementet allerede andraget i sin ovennævnte underdanigste Indstilling af 23de d. M. Efter det ved det nye Gage-Regulativ for Universitetets Embedsmænd m. V. indførte System med Lønsstigning efter Tjenesteaar er den Sum, der antages at ville medgaa til Gager og Lønninger, og selvfølgelig ogsaa Beløbet af Statskassens Tilskud til Universitetet, kun en Kalkule-Sum. Efter en i vedkommende Kontor under dette Departement opgjort Beregning skulde der til Gage-Regulativets fuldstændige Gjennemførelse nu for Tiden, ved Udgangen af Mai d. A., kun udkræves 54,220 Spd. altsaa over 1,000 mindre end efter Kommitteens Beregning, ved hvilken derfor Hensyn maa være taget til de i Budgetterminens Løb paaregnelige Gage-Stigninger, uden at der paa den anden Side har kunnet ske noget Afdrag for den i samme Tid mulig indtræffende Afgang blandt dem, hvis Gage ikke er den laveste. Efter denne Beregning maa derfor den samlede Bevilgning antages at ville blive fuldkommen tilstrækkelig.

Under Forudsætning af naadigst Sanktion paa den af Storthinget fattede Beslutning til Lov, hvorefter blandt Andet den Indtægt, Universitetet oppebærer som Studieskat af Kirker, som ikke ere i Privates Eje, skulde bortfalde, vil Universitetets paaregnede Indtægt af andre Kilder end Statskassen undergaa nogen Formindskelse, der er anslaaet til omtrent 300 Spd. aarlig, hvilket nødvendiggjør en tilsvarende Forhøjelse af Statskassens Tilskud. Som Følge heraf blev ved Sagens Behandling i Storthinget dette forhøjet til den under foranstaaende Beslutningers 3die Post angivne Sum 27,700 Spd., medens det i den oven indtagne Beregning fra Kommitteen kun var opført med 27,400.

Forøvrigt give disse Beslutninger ikke Anledning til nogen Bemærkning.

IV. Kirke-Departementets Skrivelse af 16de Juni 1866.

Ifølge Meddelelse fra Finantsdepartementet har det under 26de f. M. naadigst behaget Hans Majestæt Kongen at befale tagen til Følge en af sidstafholdte Storthing fattet Beslutning, saalydende:

„De af forrige Storthing afgivne Bestemmelser angaaende Tillæg af Statskassen eller særskilte Fonds for Budgetterminen 1863—1866 for visse Lønninger under 800 Spd. aarlig vedblive, med Undtagelse af hvad der vedkommer Postvæsenets Embedsmænd og Betjente, at være gjeldende ogsaa for Budgetterminen 1866—1869, forsaavidt vedkommende Embeders og Bestillingers Lønnings-Forholde ikke maatte være eller blive ordnede enten fast eller midlertidig ved særskilte Beslutninger af nærværende Storthing."

Hvilket man i Forbindelse med Skrivelser af 13de og 15de d. M. herved skulde meddele til Efterretning og Jagttagelse.

V Kirke-Departementets Skrivelse af 27de Juni 1866.

Ifølge den i Departementets Skrivelse af 15de d. M. under No. 4 omhandlede Storthings-Beslutning, som ved Kongelig Resolution af 4de d. M. naadigst er befalet tagen til Følge, skal, hvad der ved forrige Budgettermins Udlob den 31te Marts d. A. var uhævet af det for nævnte Termin til Universitetet bevilgede Tilskud, indgaa i Statskassens disponible Beholdning, dog med Undtagelse af Bevilgningerne til de videnskabelige Samlinger og den botaniske Have. Man skulde derfor fra Kvæstoren udbede sig en Opgave over hvad der i Henhold til denne Beslutning bliver at tilbagebetale Statskassen.

VI. Kirke-Departementets Skrivelse af 5te Juli 1866.

Under 25de forrige Maaned har det behaget Hans Majestæt Kongen at resolvere:

„At det naadigst bestemmes:

1. At efternævnte Universitetslærere i Henhold til Lov af 12te Mai d. A. uden Gebyrs Erlæggelse naadigst meddeles Bestallinger som Professorer, nemlig de hidtilværende Lectorer: Dr. philos. Theodor Kjerulf i Mineralogi, Hartvig Caspar Christie i Fysik, Peter Waage i Chemi, Ludvig Christensen Daa i Historie, Fredrik Peter

Brandt i Lovkyndighed, Carl Anton Bjerknes i anvendt Mathematik, Oluf Rygh i Historie, Dr. philos. Fredrik Christian Schübeler i Botanik, Ludvig Mariboe Benjamin Aubert i Lovkyndighed, Peter Olrog Schjøtt i græsk Filologi; de hidtilværende extraordinære Lektorer: Sjur Aasmundsen Sexe i Bergbygningslære og fysisk Geografi, Jens Andreas Friis i det lappiske og kvænske Sprog, Jens Peter Broch i de semitiske Sprog, Elseus Sophus Bugge i sammenlignende indo-europæisk Sprogvidenskab og Oldnorsk, samt hidtilværende extraordinær Docent Andreas Munch, R. St. O. O.

2. At de ovennævnte ordinære Professorer ansættes med Forpligtelse til at finde sig i de Bestemmelser, der maatte blive tagne om Salg af de Gaarden Løjen tilliggende Professor-Løkker, og til, forsaavidt de ikke gaa ind paa at afstonnes efter det under 4de d. M. udfærdigede Gageregulativ, ved sin Opstigning til højere Løn, at modtage den Del af samme, der maatte være bestemt i Byg, med Penge efter 3 Spd. for hver Tønde Byg.
3. At de ovennævnte extraordinære Professorer ikke have nogen Ret til Brug af eller Erstatning for de nævnte Løkker.
4. a. At de herefter ansættendes ordinære Professorer forpligtes til at finde sig i de Bestemmelser, som maatte blive afgivne om Salget af de Universitetets Ejendom Løjen tilliggende Professor- og Forpagtningsløkker;
   b. at de herefter ansættendes extraordinære Professorer ikke have nogen Ret til Brug af eller Erstatning for disse Løkker." —

VII. Kirke-Departementets Skrivelse af 7de Juli 1866.

Den Kongelige norske Regjering har underdanigst indstillet til Hans Majestæt Kongen:

At det naadigst bestemmes:

1. a. Der oprettes et meteorologisk Institut i Christiania, som skal være Centralstation for Indsamlingen af Jagttagelser angaaende Norges og saavidt muligt de tilgrændsende Have Vejrlag. Dette Institut har i enhver Retning at fremme Meteorologiens Studium og navnlig baade selv at anstille saadanne Jagttagelser og at lede den Virksomhed, der fra det Offentliges Side i det angivne Øiemed maatte være eller blive sat i Gang. De herved indvundne Oplysninger skulle af Institutet bearbeides til Nytte for Videnskaben og det praktiske Liv samt til regelmæssige Tider offentliggjøres.
   b. Institutet underlægges indtil Videre Universitetet.
   c. Ved Universitetet ansættes en Professor i Meteorologi med Forpligtelse til tillige at forrette som Bestyrer af nævnte Institut og

til at finde sig i hvilkensomhelst Forandring, der maatte blive bestemt i hans Embedsstilling og Virkekreds.

d. Denne Bestyrer fører Tilsyn med de for offentlig Regning indrettede meteorologiske Stationer udenfor Christiania og drager Omsorg for, at de blive forsynede med verificerede Instrumenter. Han har mindst en Gang om Aaret at foretage en Reise for at inspicere saa mange af disse Stationer, som hans øvrige Forretninger og de til hans Reiseudgifter bevilgede Midler tillade. Hans Forhold til disse Stationer bliver forøvrigt, om fornødent, at ordne ved Instrux

e. Ved Institutet ansættes en Assistent med en Løn af 300 Spd. aarlig. Saalænge Institutet forbliver Universitetet underlagt, ansættes og afskediges denne Assistent af det akademiske Kollegium, efterat Betænkning fra Institutets Bestyrer derom er indhentet.

f. Til en eller flere Medhjælpere ved Indsamlingen og Bearbeidelsen af de meteorologiske Jagttagelser bemyndiges Bestyreren at anvende indtil 200 Spd. aarligt. Disse Medhjælpere blive at antage og afskedige af ham.

2. At Observator ved det astronomiske Observatorium og Universitetsstipendiat, Cand. mineral. Henrik Mohn naadigst udnævnes til Professor i Meteorologi ved Universitetet med de i foranstaaende 1ste Post, navnlig litr. c, for dette Embede anordnede Forpligtelser.

3. At Observator Mohn i indeværende Sommer under et 2 Maaneders Ophold i Udlandet har at gjøre sig bekjendt med nogle af de bedste derværende meteorologiske Institutter, hvorhos han som Tilskud til Omkostningerne ved denne Reise tilstaaes 150 Spd. af det Beløb, der siden Budgetterminens Begyndelse er indsparet af den for det heromhandlede Professor-Embede bevilgede Gage. —

VIII. Kirke-Departementets Skrivelse af 4de August 1866.

Under 28de Juli dette Aar har det behaget Hans Majestæt Kongen at resolvere:

„At det naadigst bestemmes:

A. At den af det sidst forsamlede Storthing fattede Beslutning om Bevilgning af Gage til en Universitetslærer i pathologisk Anatomi, mod at den til en Prosektor ved Rigshospitalet bevilgede Løn af 500 Spd. aarlig inddrages, naadigst befales tagen tilfølge.

B. At bemeldte Universitetslærer bliver at ansætte med Forpligtelse til at foredrage foruden pathologisk Anatomi ogsaa almindelig Pathologi samt overtage Bestyrelsen af Universitetets pathologisk-anatomiske Museum, hvorhos han har uden særskilt Godtgjørelse at

fungere som Professor ved Rigshospitalet og Fødselsstiftelsen overensstemmende med den Instrux, som af Departementet for det Indre for ham maatte blive udfærdiget.

C. At der af Statskassens til midlertidige og tilfældige Udgifter anslaaede Midler tillades udredet i indeværende Budgettermin 200 Spd. aarlig med sædvanligt Lønstillæg til en Assistent, der har at bistaa ovennævnte Universitetslærer i hans Egenskab af Professor ved Udførelsen af pathologisk-anatomiske og chemiske Undersøgelser paa Rigshospitalet og Fødselsstiftelsen efter nærmere Instrux af Rigshospitalets Direktion." — — — — — — — —

— —

IX. Kirke-Departementets Skrivelse af 7de August 1866.

I Forbindelse med Departementets Skrivelse af 7de f. M., hvori meddeles den norske Regjerings Indstilling af samme Datum angaaende Oprettelsen af et meteorologisk Institut i Christiania samt angaaende Observator Mohns Udnævnelse til Professor i Meteorologi ved Universitetet, skulde man, ved at lade følge Extrakt-Gjenpart af Departementets til Grund for Regjeringens Indstilling liggende underdanigste Foredrag, meddele til Efterretning og videre Bekjendtgjørelse, at det under 28de f. M. har behaget Hans Majestæt Kongen at bifalde bemeldte Indstilling, hvorhos tilføjes, at den for Professor Henrik Mohn udfærdigede Bestalling beror til Indløsning hos Sportelkassereren mod et Gebyr af 80 Spd.

Extrakt-Gjenpart

af Kirkedepartementets underdanigste Foredrag af 7de Juli 1866, bifaldt ved Kongelig Resolution af 28de samme Maaned.

— —

— —

Departementet skal forelsbig tillade sig at bringe i Erindring, at de af sidste Storthing overensstemmende med det naadigste Budgetforslag til heromhandlede Anliggende besluttede Bevilgninger ere følgende:

1. Til en Professor i Meteorologi med Forpligtelse til tillige at forrette som Direktør ved et meteorologisk Institut og til at finde sig i hvilkensomhelst Forandring, der maatte blive bestemt i hans Embedsstilling og Virkekreds — Professorgage efter det nye Regulativ.
2. Til 2 Assistenter ved nævnte Institut, henholdsvis 300 og 200 Spd. aarlig.
3. Til andre Udgifter ved samme 860 Spd. aarlig.

Derhos har Observator i Bergen Åstrand allerede fra først af havt en aarlig Gage af 200 Spd. for Samling og Bearbeidelse af for-

fjellige meteorologiske Observationer, og dennes Bistand vil saaledes kunne komme Institutet tilgode.

Idet saaledes de fornødne Midler til dette Anliggendes Fremme haves og Departementet ikke finder Noget at bemærke ved det af Kollegiet gjorte Udkast for Institutets Plan, ligesom det er forudsat, at Indretningen indtil Videre skal henlægges under Universitetet, maa man anbefale Kollegiets Forslag litr. a og b til Vedtagelse uden Forandring. Med Hensyn til litr. c, der angaar den vordende Professors og Bestyrers Stilling, maa man derimod bemærke, at, medens den udførlige Beteguelse af Vedkommendes Rettigheder formenes mindre fornøden, idet hans Aflønning som Professor er given ved det nye Regulativ, og man for det Tilfælde, at han ophører at være knyttet til Universitetet, vistnok vil falde særskilte Beslutninger i saa Henseende, — har derimod hans Forpligtelser ikke faaet den Udstrækning, som ved Sagens Bevilgning bestemt og som Departementet fremdeles maa anse som den rette. Man skal i denne Henseende bringe i Erindring, at det i den underdanigste Indstilling om denne Posts Oprettelse (se Storth. Forhandl. S. No. 3 A. S. 164) blandt Andet blev fremhævet som ønskeligt med Tiden at kunne paalægge den vordende Lærer tillige at overtage Foredraget af fysisk Geografi i Almindelighed. I Overensstemmelse hermed er derfor dette Punkt i Kollegiets Forslag af Departementet forandret. Mod Forslagets litr. d, e og f har Departementet Intet at erindre, idet man, hvad det sidste Punkt angaar, med Kollegiet antager, at der ikke kan være Noget til Hinder for at anvende den til den anden Assistent anslaaede Gage til Lønning af flere Personer med mindre Arbeidstid.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Forsaavidt Kollegiet, for at paaskynde denne Sag, har foreslaaet, at Hr. Mohn snarest muligt konstitueres som Professor ved Beslutning af den herværende Regjering, finder Departementet ikke tilstrækkelig Grund til at andrage om en saadan Forføining. Da imidlertid Kollegiets Forslag om, at Rejsebidraget bør ansættes til kun 100 Spd. er afgivet under Forudsætning af, at han ved en saadan Konstitution tidligere erholdt Adgang til Professorgage, og den nævnte Sum selv ialfald formenes at være vel knapt ansat i Betragtning af, at Rejsen ogsaa vil gjelde England, hvor Opholdet er uforholdsmæssig kostbart, antager Departementet, at der er Føje til at forhøje dette Bidrag til 150 Spd.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Oversigt

over Universitetets aarlige Indtægter og Udgifter i Budgetterminen fra 1ste April 1866 til 31te Marts 1869 overeensstemmende med Storthingets desangaaende fattede Beslutninger.

	Udgifter.	Beløb. Spd.	ß.		Indtægter.	Beløb. Spd.	ß.
1	Gager og Lønninger*)	55,360	-	1	Korn- og Pengebidrag	800	-
2	Stipendier i Overeensstemmelse med Universitetsfundatsens § 48	2,250	-	2	Kornbidrag af Embedsgaarde	400	-
3	De videnskabelige Samlinger*)	10,794	-	3	Afdrag og Renter af Univs.-Obligationer.	3,022	108
4	Til videnskabelige Reiser i Norge . . .	600	-	4	Kongetiende	1,800	-
5	Den botaniske Have	1,600	-	5	Studieskat*)	203	35
6	Tøien Gaard	700	-	6	Forpagtningsafgifter af Tøien	262	10
7	Blandede Udgifter*)	10,130	37	7	Godtgjørelse for Skatter af Løkker under samme	100	-
8	Udvidelse af Gymnastiklokalet	296	80	8	Husleie	780	-
9	Opførelse af en Privetbygning	266	80	9	Kjendelser for Adgang til Examina . .	1,226	80
10	Tilfældige Udgifter	762	31	10	Do. for do til kemiske Laboratorium.	170	-
				11	Afgift af Almanakforlaget (incl. 1867) .	3,115	-
				12	Renter af Foliobeholdningen	200	-
				13	Blandede og tilfældige Indtægter . . .	80	-
				14	Tilskud fra Oplysningsvæsenets Fond . .	43,500	-
				15	Do. af Statskassen*)	27,700	-
		82,759	108			82,759	108

*) Disse 3 Poster ere specificerede i det Følgende.

*) Ved Lov af 4 Juni 1866 er bestemt at den Indtægt. Universitetet oppebærer som Studieskat af Kirker, som ikke ere i Privates Eie, bortfalder; paa Grund deraf er denne Gang Studieskatten opført med 300 Spd. mindre end tidligere, medens Statskassens Tilskud er bleven saameget større end af vedkommende Committee beregnet.

Beregning

over Beløbet af de ved Universitetet ansatte Læreres samt øvrige Funktionærers Gage efter det af 18de ordentlige Storthing approberede Regulativ for Budgetterminen 1866–1869.

De Lønningsberettigede.	Naar udnævnt.	Aarlig Gage		Opstiger i Løbet af Budgetterminen paa høiere Gage.	
		til 1 April 1866	fra 1 April 1866	fra hvilken Tid.	Beløb.
		Spd.	Spd.		Spd.
Professor Dr. Holmboe	1 Novbr. 1822	1940	1940		
— Dr. Heiberg	10 Juni 1828	1500	1500		
— Dietrichson	5 Marts 1834	1500	1500		
— C. Boeck	20 April 1828	1350	1500		
— Aubert	11 Juli 1834	1350	1500		
— Schweigaard	13 Mai 1835	1350	1500		
— Conradi	15 Marts 1841	1350	1400	15 Marts 1868	1500
— Welhaven	19 April 1843	1200	1400		
— Dr. Faye	17 Jan. 1846	1200	1300	17 Januar 1868	1400
— Monrad	7 Juni 1845	1200	1300	7 Juni 1867	1400
— W. Boeck	28 Marts 1846	1200	1300	28 Marts 1868	1400
— Rasch	26 Febr. 1847	1200	1300	26 Februar 1869	1400
— Dr. Caspari	29 Juni 1848	1200	1300		
Personlig		300	300		
— Dr. Broch	2 Decbr. 1848	1050	1300		
— Johnson	2 Juli 1849	1050	1200	2 Juli 1866	1300
— Voss	12 Juli 1850	1050	1200	12 Juli 1867	1300
— Unger	8 Novbr. 1851	1050	1200	8 Novbr. 1868	1300
— Aschehoug	4 Octbr. 1852	1050	1200		
— Münster	1 Febr. 1854	1050	1200		
— Esmark	18 Novbr. 1854	1050	1100	18 Novbr. 1866	1200
— Riisen	7 Januar 1856	1050	1100	7 Januar 1868	1200
— Fearnley	28 Sept. 1857	1050	1050	28 Septbr. 1866	1100
— Dr. Kjerulf	10 Mai 1858	750	1000	10 Mai 1867	1100
— Christie	1 Juli 1859	750	1000	1 Juli 1868	1100
— Waage	11 Jan. 1862	800	900	11 Januar 1868	1000
— Daa	18 Juni 1862	750	900	18 Juni 1868	1000
— Brandt	1 Novbr. 1862	800	900	1 Novbr. 1868	1000
— Bjerknes	6 Juni 1863	800	800	6 Juni 1866	900
— Rygh	12 Sept. 1863	800	800	12 Septbr. 1866	900
— Dr. Schübeler	27 Febr. 1864	800	800	27 Febr. 1867	900
— Aubert	3 Decbr. 1864	800	800	3 Decbr. 1867	900
— Schiøtt	8 Januar 1866	800	800	8 Januar 1869	900
— H. Mohn	28 Juli 1866	—	800		
— C. F. H. Winge	14 Sept. 1866	—	800		
1 Prof. i nordisk Literatur	—	—	800		
Prof. C. F. Lochmann, const.	1 Sept. 1866	—	800		
Extraord Prof. Dr. Sars	7 August 1854	1500	1500		
— — Sexe	1 Juli 1860	800	800		
— — J. P. Bróch	6 Juni 1863	800	800		
— — Friis	6 Juni 1863	800	800		

*) Ved kgl. Resol. af 1 Sept. 1866 er Dr. Lochmann constitueret paa eet Aar.

De Lønningsberettigede.	Naar udnævnt.	Aarlig Gage			
		til 1 April 1866	fra 1 April 1866	Opstiger i Løbet af Budgetterminen paa høiere Gage.	
				fra hvilken Tid.	Beløb.
		Spd.	Spd.		Spd.
Extraord. Prof. S. Bugge .	2 Mai 1864	800	800		
Professor A. Munch . . .		460	460		
Univ. Sekretær Holst . . .	12 Febr. 1841	618	700		
Univ. Bibliothekar Botten-Hansen	7 Marts 1864	800	800		
Univ. Quæstor Aars . . .	17 Mai 1850	800	900	7 Marts 1869	900
1ste Amanuensis ved Biblioth.		350	400		
2den Do. ved Do.		240	320		
3die Do. ved Do.			240		
Notarius ved jurid. Fakultet.		50	50		
Do. ved theol. Do.		50	50		
1 Prosektor		460	460		
Observator og Amanuensis ved Observatoriet . . .		300	350		
Almanakkens Forfatter . .		100	100		
1ste Amanuensis ved det kemiske Laboratorium . .		600	600		
2den Amanuensis ved det kemiske Laboratorium . .		240	240		
Botanisk Gartner Moe . .	8 Aug. 1857	550	550	8 August 1867	600
Personlig			100		
Den botaniske Gartnersvend.		240	240		
Observator Åstrand . . .		200	200		
Konservator ved den botaniske Samling		120	250		
Amanuensis ved den mineralogiske Samling . . .		240	240		
Amanuensis ved det metallurgiske Laboratorium . .		168	170		
Amanuensis ved det fysiske Kabinet		149	150		
1ste Assistent hos Prof. i Meteorol.			300		
2den Assistent hos denne .			200		

Anm. Ligesom Storthinget har besluttet, at Lønningerne for de ved de videnskabelige Samlinger ansatte underordnede Betjente skulle opføres undereet med vedkommende Samlings Annuum istedetfor som tidligere paa Gageliften, saaledes har det ogsaa bestemt, at følgende Lønninger skulle opføres paa Kontoen „blandede Udgifter" og ere de derfor udelabte af Gageliften, nemlig:

Gymnastiklærerens stor . .	200	Spd.
Sanginstruktørens	150	—
Portnerens	216	—
Pedellens	180	—

Spørgsmaalet om Tiden, fra hvilken de i sin Tid Constitueredes Gage efter Tjenesteaar beregnes, er af Kgl. Kirke-Dept. besvaret saaledes, at kun fast Ansættelse i Regelen kan tages i Betragtning.

Oversigt

over de af Storthinget bevilgede aarlige Tilskud til Universitetets videnskabelige Samlinger, blandede Udgifter m. m. i Budgetterminen fra 1ste April 1866 til 31te Marts 1869.

Til Universitetets videnskabelige Samlinger.	Beløb. Spd.	ß
1. Universitetets Bibliothek:		
a ordinært Bidrag, deri indbefattet Budets Løn.	3600	-
b extraordinært Bidrag	120	-
2. Anatomikammeret og det anatomiske Museum, iberegnet Laborantkarlens Løn	710	-
3. Den chirurgiske Instrument- og Bandage-Samling.	100	-
4. Den obstetriciske Samling	40	-
5. Den pharmakologiske Samling:		
a ordinært Bidrag	60	-
b extraordinært Bidrag	40	-
6. Naturalmuseet:		
1. Den zootomisk-physiologiske Samling, iberegnet Løn til Samlingens Betjente . .	704	-
2. Den zoologiske Samling, ligesaa . . .	770	
3. Den botaniske Samling	150	-
4. Den bergvidenskabelige Samling:		
a ordinært Bidrag	100	-
b extraordinært Bidrag	50	-
7. Det metallurgiske Laboratorium, iberegnet Laborantkarlens Løn	260	-
Lateris	6704	-

Til blandede og tilfældige Udgifter.	Beløb. Spd.	ß
1. Løn til Portner (216 Spd.) Pedel (180 Spd. fast), og som Andel i Kjendelsen til Universitetskassen af dem, der stedes Adgang til Examen artium, anslagsviis 150 Spd. . .	546	-
2. Brænde og Kul	1250	-
3. Gas, Lys og Olie	500	-
4. Dagarbeide	230	-
5. Ildsteders Renovation	100	-
6. Renholdelse af de forskjellige Localer samt i disse værende Inventarium	420	-
7. Reparation af Bygninger og Inventarium . Heri er indbefattet 40 Spd. aarlig til Lønning af en bygningskyndig Mand, der i Forening med Universitetets Quæstor vil have at føre Tilsyn med Universitetsbygningerne og tilhørende Anlæg m. V.	2000	-
8. Anskaffelse af Inventarium:		
a ordinært	500	-
b extraordinært til Universitetsbibliothekets fuldstændige Forsyning med Inventarium.	981	40
Lateris	6527	40

Til Universitetets videnskabelige Samlinger.	Beløb. Spd.	ß
Transport	6704	-
8. Det chemiske Laboratorium, iberegnet Laborantkarlens Løn	1020	-
9. Den technologiske Modelsamling	100	
10. Det physiske Cabinet, iberegnet Opvarterens Løn.	480	-
11. Det astronomiske og magnetiske Observatorium		
a ordinært Bidrag, iberegnet Portner- og Opvarterløn	570	-
b extraordinært	100	-
12. Myntcabinettet:		
a ordinært Bidrag	400	-
b extraordinært Tilskud	200	-
13. Samlingen af nordiske Oldsager	150	-
14. Den ethnographiske Samling, iberegnet Løn til en Amanuensis	150	-
15. Samlingen af Grubekarter, Globusser m. V.	60	-
16. Det meteorologiske Institut	860	-
Summa	10794	-

Til blandede og tilfældige Udgifter.	Beløb. Spd.	ß.
Transport	6527	40
9. Inspection ved Examina	300	-
10. Godtgjørelse til Censorer ved Examen artium.	350	-
11. Sygestipendier og Begravelsesudgifter for trængende Studerende	170	-
12. Trykning og Bekjendtgjørelser	900	-
13. Skatter og Brandcontingent	992	117
14. Porto, Fragt og Forsendelsesudgifter	150	-
15. Contorregvisita	90	-
16. Bogbinderarbeide	150	-
17. Kjørsel	100	-
18. Anskaffelse af Gymnastikapparater	50	-
Tilsammen	9780	37
hvortil efter Storthingets Beslutning bliver at lægge Gymnastiklærerens og Sanginstruktørens Løninger, henholdsviis 200 Spd. og 150 Spd.	350	-
19. Til tilfældige Udgifter 762 Spd. 31 ß.	10130	37
	762	31
Summa	10892	68

Fortegnelse over
de ved Universitetet ansatte Læreres og øvrige Embedsmænds Ansættelse.

Navn.	Født Aar.	Ansættelsesdatum. Constitueret.	Fast ansat.
Professor Dr. Holmboe	96	·	Lector d. 1 Novbr. 1822.
— Dr. Heiberg	99	·	— d. 10 Juni 1828.
— Dietrichson	06	21de December 1832.	— d. 5 Marts 1834.
— C. Boeck	98	·	— d. 20 April 1828.
— Aubert	07	·	— d. 11 Juli 1834.
— Schweigaard	08	·	— d. 13 Mai 1835.
— Conradi	09	·	— d. 15 Marts 1841.
— Welhaven	07	d. 14de November 1840.	— d. 19 April 1843.
— Dr. Faye	07	·	— d. 17 Januar 1846.
— Monrad	16	·	— d. 7 Juni 1845.
— W. Boeck	08	·	— d. 28 Marts 1846.
— Rasch	05	·	— d. 26 Februar 1847.
— Dr. Caspari	14	d. 11te August 1847 (Sprogbetingelsen).	— d. 29de Juni 1848.
— Dr. Broch	18	·	— d. 2 Decbr. 1848.
— Johnson	22	·	— d. 2 Juli 1849.
— Voss	15	·	— d. 12 Juli 1850.
— Unger	17	·	— d. 3 Novbr. 1851.
— Aschehoug	22	·	— d. 4 October 1852.
— Münster	16	d. 22de October 1850.	— d. 1 Februar 1854.
— Esmark	06	·	— d. 18 Novbr. 1854.
— Nissen	22	d. 16de Mai 1854.	— d. 7 Januar 1856.
— Fearnley	18	·	— d. 28 Septbr. 1857.
— Dr. Kjerulf	25	·	— d. 10 Mai 1858.
— Christie	26	·	— d. 8 Juni 1859.
— Waage	33	d. 28de September 1861.	— d. 11 Januar 1862.
— Daa	09	·	— d. 18 Juni 1862.
— Brandt	25	d. 15de October 1862.	— d. 1 Novbr. 1862.
— Bjerknes	25	d. 25de Januar 1862	— d. 6 Juni 1863.
— Aagb	33	·	— d. 12 Septbr. 1863.
— Dr. Schübeler	05	d. 29de August 1863.	— d. 27 Februar 1864.
— Aubert	38	·	— d. 3 Decbr. 1864.
— Schjott	33	d. 27de Mai 1865.	— d. 8 Januar 1866.
— Mohn	35	·	— d. 28 Juli 1866.
— Winge (cfr. Kgl. Resol. 20 Juli 1866)	27	·	— d. 14 Sept. 1866.
— Lochmann	20	d. 8de Sept. 1866.	·
1 Prof. i nord. Literatur	·	·	·
Prof. extraord. Sars	05	·	Prof. d. 7 August 1854.
— Sexe	08	·	Lector d. 1 Juli 1860.
— Broch	19	·	— d. 6 Juni 1863.
— Friis	21	·	— d. 6 Juni 1863.
— Bugge	33	·	— d. 2 Mai 1864.
Professor A. Munch	11	·	Docent d. 1 Juli 1860.
Universitetets Secretær, Holst.	09	·	Secretair d. 12 Febr. 1841.
Universitetets Qvæstor, Aars	12	·	Qvæstor d. 17 Mai 1850.
Univ.-Biblioth., Botten-Hansen	24	·	Biblioth. d. 7 Marts 1864.

Christiania i Univ. Secretariat d. 8 Octbr. 1866.

Chr. Holst.

Om Ordningen af det høiere Skolevæsen.

(Fortsættelse fra VIII 1ste & 2det Hefte, Pag. 1—84.)

VI. Universitetets Erklæringer.

c. Fra det theologiske Facultet,

dateret 17de Oct. 1866.

(Underskrevet af: Nissen, Dietrichson, Dr. Caspari og Johnson).

I Skrivelse af 6te Juli d. A. har det ærede Collegium forlangt Facultetets Erklæring over Skolekommissionens foreløbige Udkast til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen.

Efter de Erklæringer, som allerede foreligge fra det historisk-philosophiske og det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet, troer det theologiske Facultet at burde indskrænke sig til i Korthed at sige sin Mening om de Punkter, som det ifølge sin Stilling nærmest maa anse sig opfordret til at udtale sig om.

I Anledning af det Spørgsmaal, som Kommissionen har fremsat, om „Besiddelsen af en høiere Realdannelse bør forskaffe Adgang til Universitetet, saaat den, der har godtgjort at være i Besiddelse af en saadan, kan, efterat have taget Andenexamen, underkaste sig visse Embedsexamina," maa Facultetet i i Principet erklære sig for, at den klassiske Dannelse fastholdes som Betingelse for Adgang til Universitetet. Naar Facultetet alligevel ikke drister sig til at erklære sig imod enhver Undtagelse fra Fordringen paa klassisk Fordannelse, er det hovedsagelig, fordi Undtagelsen allerede er gjort, hvad Reallærereksamen angaaer, og fordi det, naar denne Undtagelse findes idetmindste saavidt begrundet i Studiets Art, at man ikke vil søge den hævet, maa anseés følgerigtigt, at den samme Adgang til at underkaste sig Reallærereksamen, som nu er hjemlet dem, der

have gjennemgaaet Krigsskolen eller Sokadetakademiet o. A., aabnes for Enhver, som gjennem forudgaaende Examina har godtgjort, at han er i Besiddelse af en for Studiet tilstrækkelig høiere Realdannelse. Troer man fremdeles paa Grund af Studiets beslægtede Art at burde udstrække den for Reallærereksamen gjorte Undtagelse ogsaa til den anden af de under det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet hørende Embedseksamina, den mineralogiske, vover Facultetet heller ikke at udtale sig herimod.

Med Hensyn til Kommissionens Forslag om at henlægge Examen artium til en Examens-Kommission finder Facultetets Pluralitet overveiende Betænkelighed ved at anbefale samme; uagtet man nemlig maa erkjende, at den nærværende Ordning af Examen artium er for enkelte Lærere i høi Grad byrdefuld og hindrende deres egentlige Lærervirksomhed, antager man dog, at Ulemperne herved maatte kunne afhjælpes uden et saadant compliceret Maskineri og navnlig uden en saadan Henlæggelse til en af Universitetet uafhængig Institution, som af Kommissionen er foreslaaet. Undertegnede Nissen tiltræder Kommissionens Forslag i Hovedsagen, at Examen artium henlægges til en af Universitetslærere og Skolemænd sammensat Kommission.

Uagtet Facultetet finder ikke at burde indlade sig nærmere paa Kommissionens Antydninger til en Omordning af Andenexamen, troer det dog ikke at burde tilbageholde den Bemærkning, at Andenexamenskursuset som Overgangsled mellem Skolens Undervisning og de senere Fagstudier har en saadan Betydning for de Studerende, at det efter Facultetets Mening ikke kan ansees rigtigt at forkorte dets Tid.

Med Hensyn til Religionsundervisningen har Kommissionen foreslaaet, at „Benyttelsen af den dogmatiske Lærebog skal indskrænkes inden Fællesskolens Grændser." Facultetet kan ikke bifalde en saadan Ordning. Kommissionen anfører som sin hovedsagelige Grund, at „det vil falde vanskeligt at finde en for Skolen passende Begrændsning mellem den blotte Gjentagelse af, hvad før er lært, og en vidtgaaende Indførelse i Religionskundskab som theologisk Videnskab," hvorimod den troer,

at „man her lettere vil kunne finde den rette Middelvei, naar de dogmatiske Begreber i de høiere Klasser søges klargjorte og udvidede under Læsningen af Kirkehistorien og det Nye Testamente." Facultetet kan ikke erkjende, at det ved Religionsunderviſningen mere end ved saamange andre Fag skal være forbundet med nogen uovervindelig Vanskelighed at træffe den rette Middelvei mellem den rent populære og den strængt videnskabelige Fremstilling. Det frygter meget mere for, at den af Kommissionen foreslaaede Ordning vil føre til en utidig Dogmatiseren under den kirkehistoriske Underviſning og Bibellæsningen, hvorved disse Dele af Religionsunderviſningen ville blive til noget lang Andet, end de skulle være, og derved deres sande Frugt og Udbytte forspildes. Kirkehistorie og Exegese ere vistnok tjenlige Midler til at klargjøre og udvide de dogmatiske Begreber, men derimod aldeles ikke til at samle disse til en organisk Enhed. Hertil er Lærebogen fornøden. Denne hører derfor just hjemme paa Skolens øverste Trin, hvor Opgaven for Religionsunderviſningen fremfor Alt bør være at give Disciplene en til deres øvrige Dannelse svarende Indsigt i de christelige Sandheder, ikke som enkelte, løsrevne Læresætninger, men i deres indre Sammenhæng som et organisk Helt; først herved vil Disciplenes Religionskundskab faa den rette Fasthed og Sikkerhed. Det er vistnok at beklage, at Skolen for Tiden mangler en hensigtsmæssig Religionslærebog for de høiere Klasser; men man tør vel haabe, at ogsaa denne Mangel vil blive afhjulpen, ligesom lignende Mangler i andre Fag ere blevne det. I ethvert Fald kan det ikke være rigtigt af denne Grund at foreskrive en anden Ordning end den, som i sig selv maa ansees for den rette. Facultetet maa derfor erklære sig for, at Troes- og Sædelæren gjennemgaaes i de høiere Klasser i en mere systematisk Fremstilling. Skal dette ske, er det, om end Kommissionens Fordringer i Kirkehistorie og Exegese indskrænkes noget, en Selvfølge, at Religionstimernes Tal maa forøges, hvilket Facultetet iøvrigt ogsaa paa Grund af Fagets Betydning baade for Skolen og for Livet skulde anse for ønskeligt.

Slutteligen maa Facultetet i det theologiske Studiums

Interesse fremhæve det Ønskelige i, at det hebraiske Sprog idermindste maa beholde den Plads, som det for Tiden har blandt den lærde Skoles Undervisningsfag. Under denne Forudsætning finder Facultetet det ogsaa ønskeligt, om Hebraisk optages ved Andenexamen som valgfrit Fag ved Siden af de øvrige Sprog og Historien.

---

d. Fra det medicinske Facultet,

dateret 5te Oct. 1866.

(Underskrevet af: Dr. Faye, Dr. Heiberg, C. Boeck, Conradi, W. Boeck, Boeck).

I Anledning af Kollegiets Skrivelse af 6te Juli angaaende Skolekommissionens Forslag til Omorganisation af det høiere Skolevæsen, skal Fakultetet tillade sig at afgive følgende Erklæring.

Under Sagens Behandling har Fakultetet anseet det som sin væsentligste Opgave at besvare det Spørgsmaal, om Elever, der have gjennemgaaet de foreslaaede Realklasser, kunne ansees tilbørlig forberedte til at begynde det medicinske Studium ved Universitetet. Hertil maa Fakultetet efter sin bedste Overbevisning svare benægtende, idet det antager, at grundige Kundskaber i Latin og Kjendskab til Græsk ere nødvendige til et frugtbringende Studium af Medicinen. Undertegnede, Professorerne C. og W. Boeck stemme for, at Undervisningen i Græsk indskrænkes til et lidet Udtog af den græske Grammatik og en liden, let Læsebog, for at derved saameget mere Tid kan vindes for de levende Sprog og Mathematik.

Angaaende Læsningen af Oldnorsk i Skolerne antager man, at en saadan vistnok kunde have sin Nytte, men at dette Sprog iblandt den Masse Kundskabsstof, som er fornødent, bør komme i sidste Række.

Med Hensyn til den foreslaaede Optagelse af Naturfagene i Skolerne er Fakultetet af den Mening, at Skoleundervisning i disse Fag af Mangel paa de nødvendige Apparater og tildels paa Lærere vil blive meget ufuldkommen. De naturvidenska-

belige Studier bør som hidtil henlægges til Universitetet, og Fakultetet vilde anse det for lidet ønskeligt, om der ved en Ordning som den foreslaaede skulde bevirkes nogen Indskrænkning i den til Erhvervelsen af Examen philosophicum bestemte Studietid. Denne Mellemtid mellem Skoleundervisningen og Embedsstudierne, hvori de Studerende erhverve Kjendskab til en mere videnskabelig Behandling af de respektive Videnskabsfag, er tvertom af den væsentligste Nytte for deres senere Studium.

Endelig maa Fakultetet af hygieniske Hensyn anse en Ordning af Skoleundervisningen, hvorved den daglige Skoletid forlænges, for meget uhensigtsmæssig.

---

e. Fra det juridiske Facultet,

dateret 8de Oct. 1866.

(Underskrevet af: Brandt, Schweigaard, Aubert).

Det ærede Kollegium har forlangt sig meddelt undertegnede Fakultets Formening, om det skulde være tilraadeligt at give dem, der have bestaaet Afgangsprøven ved den af Skolekommissionen paatænkte Fællesskole, Adgang til en særlig juridisk Examen ved Universitetet, hvilken dog ikke skulde medføre Ret til Ansættelse i de Embeder, hvortil Embedsexamen udkræves.

I Gjensvar herpaa har Fakultetets Pluralitet den Ære at tilkjendegive, at man i vort paa Examina allerede temmelig rige Land ikke finder god Grund til ved Universitetet at indrette en ny juridisk Prøve, der ikke skal give dem, der have bestaaet den, særskilte Rettigheder.

Professor Brandt finder derimod den paatænkte Ordning anbefalelsesværdig, fornemmelig af den Grund, at derigjennem Adgang vil aabnes for en stor Del unge Mennesker, der, efter at have erhvervet nogen, skjønt ikke fuldstændig videnskabelig Skoledannelse, bestemme sig for Forretningslivet, til at erholde et officielt Stempel paa at være i Besiddelse af den juridiske Kundskab, der fornemmelig kommer til Anvendelse i Livet. Forøvrigt erkjender han, at det med den Masse af Examensarbeide,

som dette Fakultet bar fremfor de øvrige, kan være betænkeligt endnu at paalægge dets Medlemmer mere.

Det juridiske Facultets yderligere Erklæring,

dateret 9de November 1866.

(Underskrevet af: Brandt, Schweigaard, Aubert.)

I Forbindelse med sin Betænkning af 8de f. M. har Facultetet den Ære at afgive følgende Erklæring.

Den kongelige Skolecommission foreslaar en Real Examen artium i dobbelt Form, den ene indbefattende, den anden udelukkende Prøve i det latinske Sprog.

Facultetet finder, at den Dannelse og Kundskab, hvorfor den førstnævnte af disse Examensformer i Forbindelse med den paafølgende Examen philosophicum afgiver Borgen, vilde være en tilstrækkelig Forberedelse for den juridiske Embedsexamen. De Studerende, som havde bestaaet Real Examen artium i den sidstnævnte Form, vilde derimod, efter hvad tvende af Facultetets Medlemmer, Schweigaard og Aubert, antog, have at underkaste sig en særskilt Prøve i det latinske Sprog, hvis de senere valgte det juridiske Embedsstudium.

Brandt er vistnok med Facultetets øvrige Medlemmer enig i, at Kundskab i den romerske Ret i samme Omfang som nu bør være en ufortabelig Fordring ved den juridiske Embedsexamen. Men han antager det ikke tilbørligt at fordre den hertil fornødne Kundskab i det latinske Sprog enten medbragt fra Skolen eller lagt for Dagen ved en særskilt Tillægsprøve, da han som Princip holder paa, at Realstudenterne i enhver Henseende stilles paa lige Fod med andre academiske Borgere og antager, at den ved Embedsexamina nødvendige Kundskab i de klassiske Sprog bør kunne erhverves under Fagstudiet.

Undertegnede, Aubert, ønsker, at hans Deltagelse i nærværende Erklæring maa suppleres med vedlagte særskilte Votum.

Særskilt Votum angaaende Skolecommissionens foreløbige Udkast, af Professor Aubert,

dateret 9de November 1866.

Naar Undertegnede, uagtet han anseer de classiske Studier som det bedste Grundlag for den høiere Almendannelse, ikke fraraader at aabne Universitetet for saadanne, som have underkastet sig en, den nuværende Examen artium equivalerende Realexamen, — saa er han ledet dertil væsentlig af den Betragtning, at disse Realstudenter i Dannelse og Kundskaber ville ialfald staa ved Siden af og tildels endog over Mange af vore nuværende Studenter og derfor ikke retfærdigen kunde nægtes den samme akademiske Borgerret.

Paa samme Tid, som han tror at burde gjøre den realistiske Dannelse denne Indrømmelse, finder han det utilraadeligt for Tiden at omdanne vort Lands hele offentlige Skolevæsen paa Basis af Realgymnasiers Ligestillen med Latinskolen. Et saa afgjørende Skridt tror han det er forhastet at tage, saalænge endnu, saavidt vides, intet andet Land frembyder den nødvendige Erfaring. Til at lade vort Lands Skole være Experimentalfeltet finder han ingen særlig Grund, da Discussionen om Humanisme og Realisme heller ikke hos os endnu har klaret Sagen nok, til at kunne motivere gjennemgribende Forandringer i Skolelovgivningen. Det bedste Bevis herpaa indeholdes i den Kjendsgjerning, at den realistiske Dannelses Talsmænd indbyrdes ere saa lidet enige, at et Realgymnasium kun kan siges at være negativ bestemt — som en høiere Skole, hvor Undervisningens Tyngdepunkt ikke er lagt paa Latin og Græsk. Dets positive Indhold er derimod meget omtvistet, idet Nogle fastholde Sprogundervisningen som den vigtigste, men blot ville have de gamle Sprog erstattede af de nyere, medens Andre foretrække som Hovedfag Mathematik og Naturvidenskab. Men mellem disse sidste er der igjen den væsentlige Uoverensstemmelse, at medens Nogle, navnlig yngre Videnskabsmænd, ville lade de øvrige Fag gruppere sig om physisk Geografi som Centrum, vælge Andre, navnlig Skolecommissionen Mathematik til

Hovedfag og indrømme physisk Geografi kun 1—2 Timer ugentlig ved Siden af 9 Timers Mathematik. Og naar disse forskjellige Meningers Forfægtere desuagtet erklære sig enige i det Væsentlige (Universitets- og Skole-Annaler, 3die Række, VIII p. 81, nederst jfr. p. 83), afgiver dette kun det stærkeste Bevis for, at den hele Ide om Realgymnasier endnu staar paa det tidlige Standpunkt, da Enighed i det Væsentlige ikke vil sige stort Mere end sammenmig Forkastelse af det Bestaaende. Men til at vort Lands høiere Skolevæsen aldeles skal omdannes efter Theorier, der ikke ere mere udviklede, indsees ingen tilstrækkelig Grund.

Undertegnede maa derfor fasthold som sin Tanke, at den Forandring i det Bestaaende, som indføres til Fordel for Realismen, bør indskrænke sig til at give akademisk Borgerret til dem, der ligegyldig paa hvilken Maade, have erhvervet sig en Realdannelse, som findes at kunne stilles ved Siden af, hvad der nu kræves ved Examen artium. Ved en saadan Bestemmelse erholder man frie Hænder ligeoverfor mulige Reformer paa en Tid, da Skolespørgsmaalene ville være mere modne til endelig Afgjørelse end i den nærværende, medens man samtidigt giver dem, der ville forsøge Oprettelsen af private Realgymnasier, et Maal for disse, tilstrækkeligt til at skaffe dem Sogning. Hermed, samt i det Høieste ved Oprettelsen af et offentligt Prøvegymnasium i Christiania, vilde Staten gjøre Alt, hvad der med Rimelighed for Tiden kan forlanges for Realdannelsen, for hvis Skyld det vistnok vilde være formeget at gjøre hele den offentlige Skole til et Experimentalfelt.

---

f. Det academiske Collegiums Skrivelse
til det Kgl. Kirke-Departement.

dat. 17 Nov. 1866.

(Underskrevet af: Prof. Nissen, Brandt, Dr. Faye, Dr. Holmboe og Dr. Broch.)

Ved Skrivelse af 16de Decbr. 1865 har det kgl. Departement forlangt det samlede Universitets Udtalelser over det af den ved de kgl. Resolutioner af 14 Febr. og 28 April 1865 nedsatte Kommission udarbeidede Udkast til en forandret Ord-

ning af det høiere Skolevæsen. Den 28 Decbr f. A. blev Sagen af Collegiet sendt det historisk-philosophiske og det mathematisk-naturvidenskabelige Fakultet til Betænkning, og derefter tilligemed de nævnte Fakulteters Erklæringer, afgivne under 15 Juni og under 3 Febr. og 15 Juni d. A., oversendt til de øvrige Fakulteter ved Collegiets Skrivelse af 6te Juli.

Idet man herved giver sig den Ære at fremsende samtlige Fakulteters Erklæringer, skal Collegiet for sit Vedkommende bemærke, at det, da dets Medlemmer allerede inden Fakulteterne have havt Anledning til at udtale sig angaaende de Spørgsmaal, som disse have fundet sig opfordrede til at ytre sig om, — da derhos det kgl. Departement senere har tilkaldt tre af Universitetets Lærere for at tiltræde Kommissionen ved den fortsatte Behandling af de Universitetet vedrørende Spørgsmaal, og da Collegiet, efter hvad det i sin Skrivelse af 17 Novbr. har tilladt sig at udtale, tør haabe, at Kommissionens endelige Forslag, forsaavidt det maatte vedrøre Universitetet, i sin Tid vil blive sendt dette til Erklæring, — ikke finder det nødvendigt paa Sagens nærværende Standpunkt at tilføie noget Yderligere til de af Fakulteterne afgivne Erklæringer.

---

g. Det academiske Collegiums Skrivelse
til det Kgl. Kirke-Departement,
dat. 17 Nov. 1866.

(Underskrevet af Prøst. Nissen, Brandt, Dr. Fave, Dr. Holmboe og Dr. Broch.)

Ifølge det Kongl. Departements Opfordring i Skrivelse af 2den dennes har det historisk-philosophiske Facultet foreslaaet Professor Monrad, det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet Professor Bjerknes, ligesom Collegiet tillader sig at foreslaa Professor Nissen, som de af Universitetets Lærere, der skulle tiltræde Skolecommissionen under Behandlingen af Spørgsmaalet om Universitetets forberedende Examina og ved Udarbeidelsen af Forslag til Ordningen af de forskjellige Examina for vordende Lærere. Collegiet henholder sig forøvrigt til det af Faculteterne udtalte Haab, at Commissionens endelige Indstilling, forsaavidt den maatte vedrøre Universitetet, i sin Tid maa blive Universitetet forelagt.

Om Studietidens Varighed.

I. Det academiske Collegiums Skrivelse

til det Kgl. Kirke-Departement,

dat. 17 Nov. 1866.

(Underskrevet af: Prof. Nissen, Brandt, Dr. Faye, Dr. Holmboe og Dr. Broch.)

Efterat have ladet udarbeide ved Universitetets Secretær medfølgende af det Kongl. Departement under 15de Mai d. A. forlangte Oversigt over Studietidens Varighed for de forskjellige Embedsexamensstudier siden Universitetets Stiftelse indtil 1865, har denne Oversigt været forelagt vedkommende Faculteter, hvilke derover have afgivet ligeledes medfølgende Oplysninger. Det bemærkes, at Secretærens Opgave, efter de Materialier, som vare forhaanden, ved Beregningen af Studietiden, som Udgangspunkt har maattet holde sig til den afsluttede Examen philosophicum, hvilket imidlertid i enkelte Tilfælde har ledet til Resultater, der ikke stemme med de virkelige Forholde; i den statistiske Oversigt har det imidlertid ikke kunnet lade sig gjøre at udskille disse enkelte Tilfælde, hvilke heller ikke have havt nogen væsentlig Indflydelse paa Beregningen af Gjennemsnitstiden. For at erholde sikrere Opgaver for Fremtiden er Collegiet betænkt paa at lade Embedsexamenscandidaterne i deres Anmeldelser opgive den virkelige Studietid, som derefter af Secretæren bliver at indføre i en dertil indrettet Protokol, hvoraf da til enhver Tid den attraaede Oplysning i Fremtiden vil kunne erholdes.

Oversigt

over Studietidens Varighed ved det norske Universitet

1811—1865.

Qvinqvenniet.	Theologisk Embedseksamen.		Juridisk Embedseksamen.		Medicinsk Embedseksamen.		Philologisk Embedseksamen.		Mineralogisk Embedseksamen.		Reallærer-Examen.	
	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.	Antal Candidater.	Gjennemsnitlig Læsetid.
1811—15	3	$8\frac{5}{12}$	9	5	.	.	.	.	.	.	.	.
1816—20	33	$3\frac{9}{12}$	25	$3\frac{4}{12}$	1	$6\frac{3}{12}$	.	.	.	.	.	.
1821—25	65	$3\frac{6}{12}$	22	4	9	$6\frac{3}{12}$	.	.	2	$3\frac{6}{12}$	.	.
1826—30	161	3	40	$4\frac{7}{12}$	7	$5\frac{6}{12}$	7	$8\frac{4}{12}$	3	$2\frac{8}{12}$	.	.
1831—35	162	$4\frac{3}{12}$	89	$4\frac{8}{12}$	25	$5\frac{6}{12}$	3	$6\frac{2}{12}$	2	$3\frac{1}{12}$	.	.
1836—40	198	$5\frac{8}{12}$	158	$5\frac{7}{12}$	59	$5\frac{7}{12}$	8	$6\frac{7}{12}$	2	$4\frac{8}{12}$	.	.
1841—45	89	$4\frac{10}{12}$	181	$5\frac{7}{12}$	65	$6\frac{4}{12}$	14	$6\frac{9}{12}$	6	6	.	.
1846—50	91	$5\frac{4}{12}$	154	$4\frac{9}{12}$	42	$6\frac{5}{12}$	21	6	10	$4\frac{5}{12}$	.	.
1851—55	91	$4\frac{6}{12}$	166	$4\frac{7}{12}$	40	$6\frac{10}{12}$	19	$5\frac{6}{12}$	3	$4\frac{8}{12}$	3	$8\frac{3}{12}$
1856—60	73	$5\frac{3}{12}$	147	$4\frac{6}{12}$	49	$6\frac{7}{12}$	20	6	5	$4\frac{8}{12}$	7	$7\frac{6}{12}$
1861—65	118	$5\frac{4}{12}$	199	$4\frac{7}{12}$	58	$7\frac{1}{12}$	26	$5\frac{7}{12}$	7	$4\frac{10}{12}$	15	$5\frac{10}{12}$
1811—1865	1084	$4\frac{7}{12}$	1190	$4\frac{9}{12}$	355	$6\frac{4}{12}$	1186	$\frac{1}{12}$	40	$4\frac{5}{12}$	25	$6\frac{7}{12}$

Anmærk. Antallet af Embedscandidater udgjør saaledes 2812. Antallet af immatriculerede akademiske Borgere indtil Udg. af 1865 = 4186. Da neppe mere end $\frac{2}{3}$ af Embedscandidater kunne antages at være eller at have været i Embede, viser det sig heraf, at kun noget over Halvdelen af de Studerende betræde Embedsbanen.

Fra det theologiske Fakultet,

dateret 3die Oktober 1866.

(Underskrevet af: Nissen, Dietrichson, Dr. Caspari og Johnson).

Fakultetet tillader sig at benytte den Anledning, som det ærede Collegium har givet det, til at knytte følgende Bemærkninger til den efter Kirkedepartementets Anmodning udarbeidede Oversigt over Studietidens Længde til de forskjellige Universitetsexamina.

Forsaavidt Studietidens Længde er betinget af de Fordringer, som gjøres ved Examen, skal Fakultetet bemærke, at Fordringerne ved den theologiske Examen for Tiden vistnok ere noget større, end i en tidligere Tid. Denne Skjærpelse i Fordringerne har sin naturlige Grund i den Forøgelse af Lærerkræfter, som Fakultetet har faaet gjennem Oprettelsen af en tredie og fjerde Lærerpost, hvorved det er blevet sat istand til at foredrage flere af de Disciplíner, for hvilke Kandidaterne ifølge Universitetsfundatsen skulle gjøre Rede, fuldstændigere end det tidligere var muligt. Man skal exempelvis nævne, at der har været Tidsrum, i hvilke de historiske Fag og den bibelske Indledningsvidenskab enten aldeles ikke bleve foredragne eller ialfald kun i største Korthed og mere som et Anhang til andre Fag end som selvstændige Disciplíner. Den fuldstændigere Veiledning, som bydes de Studerende, berettiger indtil en vis Grad til større Fordringer til disse; men paa den anden Side ville ogsaa disse Fordringer for en væsentlig Del opveies ved den fuldstændigere Veiledning, saa at Studietiden ikke af denne Grund kan antages at blive forlænget i nogen synderlig Grad. Fakultetet har ogsaa den bestemte Overbevisning, at Fordringerne ved den theologiske Examen ikke for Tiden ere større, end at den, som kommer til Studiet med tilstrækkelige Forkundskaber og udelt kan ofre sig for det, vil kunne tilendebringe det paa en tilfredsstillende Maade i Løbet af 4 Aar. I Overensstemmelse hermed er ogsaa den Studieplan anlagt, der meddeles de Studerende gjennem de indledende Foredrag til det theolo-

giske Studium, som holdes af en af Fakultetets Lærere. (Sml. Skole- og Universitetsannaler 1860 S. 211).

Naar den foreliggende Oversigt viser, at den gjennemsnitlige Studietid er længere, har dette formentlig sin Grund i forskjellige Omstændigheder, som ikke staa i nogen Forbindelse med de Fordringer, der gjøres ved Examen. Hvad der efter Fakultetets Mening her først og fremst kommer i Betragtning, er den Omstændighed, at en stor Del, om ikke Flerheden af de theologiske Studerende, er nødt til enten for en længere Tid at tage bort som Huslærere eller idetmindste at søge et Bidrag til sin Underholdning ved Informationer her i Byen. Man skal med Hensyn til den Indflydelse, som denne eller andre særegne Omstændigheder maa antages at have, oplyse, at af 19 Kandidater, som absolverede den sidst afholdte Examen (Juni 1866), have 9 i den Udsigt, Kandidaterne give over sit Liv og Studium, forklaret, at de enten have været Lærere ved en af Byens Skoler eller i længere Tid have været fraværende som Huslærere eller i lignende Stilling, 2 omtalte Sygdom og deraf følgende Svækkelse, 1 havde først studeret Medicin, og en Anden oplyser, at han først en Tid efter tilendebragt Andenexamen begyndte paa det theologiske Studium; lignende særegne Omstændigheder bør maaske forudsættes ved enkelte af de Øvrige, om de end ikke udtrykkelig have omtalt dem; det er ialfald Fakultetet bekjendt for Ens Vedkommende. Et andet væsentligt Moment er for Fleres Vedkommende utilstrækkelige Forkundskaber; navnlig maa Fakultetet fremhæve, at det er meget sjeldent, at de Studerende medbringe til Universitetet de nødvendige Forkundskaber i Hebraisk; disse maa de altsaa erhverve sig senere, og dette lægger ikke blot Beslag paa deres meste Kraft i den første Studietid, men virker vel ogsaa som oftest hemmende under hele det følgende Studium. Endelig have den senere Tids stærke Bevægelser paa det religiøse og kirkelige Felt vistnok ogsaa for Enkeltes Vedkommende bidraget til at forlænge deres Studietid; dels har Tidens Alvor ladet de Studerende føle stærkt Embedets store Ansvar og dermed ogsaa Nødvendigheden af en grundig Forberedelse, dels ere de Stu-

derende blevne dragne ind i Tidens Bevægelse, hvilket naturligvis, om det end, som Fakultetet haaber, har baaret Frugt for deres indre Livs Udvikling, dog maa have forsinket den egentlige Examenslæsning.

Denne Opfattelse af Forholdet med Hensyn til Studietidens Længde finder Fakultetet i det Væsentlige bestyrket ved den foreliggende Oversigt. Denne viser, at den gjennemsnitlige Studietid til theologisk Examen fra Midten af Trediveaarene har været adskilligt længere, end den var i Universitetets tidligere Aar, da Fakultetet kun havde to Lærerposter, og derhos særegne Forhold, navnlig Mangelen paa Embedskandidater, bidroge til at nedstemme Fordringerne eller paa anden Maade virkede til, at Studietiden for Flereś Vedkommende blev forholdsvis kort. Den viser fremdeles, at den gjennemsnitlige Studietid i de sidste 10 Aar (1856—1865) har været den samme som i Femaarene 1836—1840 og 1846—1850, medens den i de mellemliggende Aar, 1841—1845 og 1851—1855, har været noget kortere. Der er imidlertid ingen Grund til at antage, at Examensfordringerne have været mindre strenge i 1841—1845 og 1851—1855, end i de nærmest tilgrændsende Femaar, og Ingen, som kjender Forholdene, vil nægte, at Fordringerne i de sidste ti Aar have været noget større, end de vare i 1836—1840, medens den gjennemsnitlige Studietid har været den samme. Det viser sig altsaa, at Studietiden ligesaameget betinges af særegne, mere eller mindre temporære Omstændigheder som af Examensfordringerne, hvis Indflydelse i saa Henseende afhænger af den mere eller mindre fuldstændige Vejledning, som gives.

Fra det juridiske Fakultet,

dat. 13 Octbr. 1866.

(Underskrevet af Brandt).

Ifølge Kollegiets Opfordring har det juridiske Fakultet i Møde den 8 d. M. taget den fra Sekretariatet udarbeidede

Overſigt over Studietiderne under Diskuſſion. Efter den Erfaring, ſom Fakultetets Medlemmer har, finder man, at den Tid, ſom i Virkeligheden anvendes til at abſolvere juridiſk Embedsexamen, kan anſlaaes til $3^1/_2$ à 4 Aar.

Fra det mediciniſke Fakultet,

dateret 10de November 1866.

(Underſkrevet af Faye).

Med Hensyn til den gjennemſnitlige Studietid for Medicinerne har Fakultetet fundet det hensigtsmæssigt at underſøge Antallet af de Candidater, der i Aarene 1854—65 begge incl. have benyttet den korteſte Tid til deres Studium.

Det ſamlede Antal Candidater i disſe 12 Aar ere 119.

Det viſer ſig, at 7 have brugt en kortere Tid end 5 Aar til Studiet; den korteſte Tid er $4^1/_2$ Aar; af disſe 7 have 3 erholdt Laudabilis og 4 Haud illaud. 19 Candidater have benyttet en Tid, der er under 6 og ikke under 5 Aar; af disſe have 13 erholdt Laudabilis og 6 Haud illaud.

Da det ikke vil være uden Interesſe at komme efter, hvorledes Charaktererne for disſe 119 Candidater ſtille ſig til Studietiden, kan det oplyſes, at 51 Candidater, der have faaet Laudabilis, gjennemſnitlig have ſtuderet i $6{,}_{57}$ Aar, 66 med Haud illaud i $7{,}_{24}$ Aar, og 2de med Non contemend. i $6{,}_{88}$ Aar.

Forøvrigt ſkal man bemærke, at Beregningen af Studietiden er mindre nøiagtig, forſaavidt den kun er et Udtryk for den Tid, der er forløbet fra Examen philosophicum til Slutningen af den mediciniſke Examen, uanſeet om Studiet har været afbrudt. Fakultetet har derfor beſluttet for Fremtiden af hver enkelt udgaaende Candidat nøiagtig at faa opgivet den Tid, der af ovennævnte Tidsrum er benyttet til Studiet.

Fra det hiſt.-philoſ. Fakultet,

dateret 2den November 1866.

(Underſtrevet af Holmboe).

For at udfinde den Tid, ſom en Studerende behøver, for efter Examen philosophicum at tilegne ſig de Kundſkaber, der udfordres for at beſtaa ved Embedseramen, vil ingen Beregning af Middeltallet af de Aar, ſom de Studerende factiſk have brugt, afgive noget paalideligt Reſultat, da det for Mangés Vedkommende har været Tilfældet, at trange Kaar have nødt dem til at tage ud ſom Huuslærere, medens Andre igjen ved Sygelighed ere blevne hindrede i at gjøre ſaa hurtig Fremgang, ſom de ellers vilde have været iſtand til. En paalideligere Mening om, hvad Tid der fornødiges for den, ſom har ſin hele Tid til Diſpoſition for ſine Studier, vil formeentlig vindes ved at underſøge, hvormegen Tid et ringe Antal af dem, ſom i korteſt Tid have fuldendt ſine Studier, have anvendt, da man kun om ſaadanne kan have Grund til at formode, at deres Tid ubindret af trange Kaar eller Sygelighed har været anvendt til Studier.

No.	Candidaternes Navne.	Dimitteret.	Examen artium.	2den Examen.	Studiet begyndt	Studietid i Aar.	1 Afdel.	2 Afdel.	3 Afdel.	Hovedcharak.	Dato.
1	Christie, Hartvig Caspar	S.	1844	Juni 1845	Medio 1852	2¾	1	2	1	Laudabilis.	9 Febr. 1855
2	Pedersen, Carl Johan Peter	S.	—43	— —44	Beg. —	3	3	4	3	Haud illaud.	Octbr. —
3	Sylow, Peter Ludvig Meydell	S.	—50	Dec. 1851	Beg. —	3	1	1	2	Laudabilis.	— —
4	Lunde, Knud Truls Wiel	P.	—46	Juni —47	Med. —	3¾	2	2	1	Laudabilis.	Febr. 1856
5	Salvesen, Julius Oscar	P.	—49	— —50	Beg. 1853	4	4	3	3	Haud illaud.	Novbr. —
6	Eckhoff, Willhelm Andreas	P.	—50	— —51	Med. —52	4¾	2	3	3	Haud illaud.	14 Marts 1857
7	Utne, Aamund Johansen	P.	—53	— —55	Beg. —55	4¼	2	2	2	Laudabilis.	29 — —59
8	Guldberg, Cato Maximilian	P.	—54	Dec. —55	Beg. —56	3¾	2	2	2	Laudabilis.	7 Octbr. —59
9	Grønvold, Just Christian	S.	—51	— —52	ubekjendt.		1	2	3	Laudabilis.	31 Marts —60
10	Schultz, Johan David	P.	—42	Juni —43	Beg. 1852	8¼	3	4	3	Haud illaud.	3 April —60
11	Sundbye, Martinius Frederik	S.	—54	Dec. —55	Beg. —56	5¾	2	3	1	Laudabilis.	25 Septb. —61
12	Blix, Steen Gustav	S.	—52	— —54	Beg. —55	6¾	3	3	2	Haud illaud.	22 Octbr. —61
13	Clausen, Peter Andreas	P.	—47	— —48	ubekjendt.		2	2	4	Haud illaud.	— —
14	Fougner, Peter Hagbarth Andreas	S.	—54	— —55	Beg. 1856	5¾	2	2	1	Laudabilis.	24 — —
15	Lie, Frederik Gill	P.	—52	— —57	ubekjendt.		1	2	3	Laudabilis.	25 Octbr. 1861
16	Larsen, Fortescue Gregg	S.	—56	Juni —57	Med. 1857	5	1	2	2	Laudabilis.	30 Mai —62
17	Bennevie, Jacob Aall	S.	—56	Dec. —57	Beg. —58	5	1	2	2	Laudabilis.	23 Febr. —63
18	Guldberg, Axel Sophus	S.	—56	— —57	Beg. —60	3	1	1	2	Laudabilis.	24 — —
19	Broch, Thorvald Ingolf	S.	—57	— —58	Beg. —59	5	1	1	2	Laudabilis.	30 Novbr. 1863
20	Sinding, Ernst Anton Henrich	P.	—56	Juni —57	Beg. —	5	2	2	2	Laudabilis.	7 Decbr. —
21	Hougland, Salve Aslaksen	P.	—58	— —59	Med. 1859	5½	2	3	2	Laudabilis.	9 — 1864
22	Dietrichson, Jørgen Laurits Wilhelm	P.	—59	— —60	Med. 1860	5	3	3	2	Haud illaud.	31 Mai —65
23	Horn, Carl Villoch Ludvig	P.	—59	— —60	— —	5	2	2	1	Laudabilis.	— —
24	Johannesen, Andr. Peter Nicolai	S.	—58	Dec. —59	Beg. 1860	6	2	2	2	Laudabilis.	22 Dec. 1865
25	Lie, Marius Sophus	P.	—59	— —60	— —61	5	1	2	2	Laudabilis.	— —

Efter Ovenstaaende er Middeltallet for Studietiden 4¾ Aar.

Christiania i det math.-naturv. Facultet d. 17 Oct. 1866.

Dr. O. J. Broch,
p. t. Dec. fac. mathem.-phys.

Om Overlæsſelſe i de lærde Skoler.

Kirke-Departementets Circulair-Skrivelſe til de lærde Skoler,

dateret 27 Aug. 1866.

Commisſionen for at tage under Overveielſe og afgive Forſlag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæſen har under 25de d. M. tilſkrevet Departementet ſaaledes:

„I flere af de fra Skolerne og ſammes Ephorater fremkomne Erklæringer over undertegnede Commisſions foreløbige Udkaſt til en forandret Skoleordning indeholdes mere og mindre ſtærke Udtalelſer angaaende den formentlig allerede ſtedfindende Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe i Skolerne og deraf følgende Nødvendighed af Lettelſer i Skolens Arbeide eller dog Utilraadeligheden af, paa hvilketſomhelſt Trin og under hvilkenſomhelſt Ordning i noget Mon at forøge dette uden tilſvarende Indſtrænkning.

For rigtigen at kunne bedømme og vurdere disſe Udtalelſer, maa det imidlertid anſees ønſkeligt at erholde nærmere Oplysning om de Kjendsgjerninger og Erfaringer, hvortil de maa antages at ſtøtte ſig, og ſkal man til den Ende herved anmode det ærede Departement om ſpecielt angaaende dette Punct at afæske ſamtlige Skoler og Ephorater yderligere Erklæringer med Paavisning af de ydre Data, ſom de maatte finde tjenlige til at belyſe Sagen, og forøvrigt de Underſøgelſer, hvortil de i Sagens Anledning maatte have fundet ſig opfordrede, og hvorpaa de have grundet ſin Opfatning af dette Spørgsmaal."

Foranlediget ved denne Henvendelſe ſkulde Departementet herved udbede ſig ſnareſt muligt fra N. N. Skole tilſtillet Erklæring, indeholdende Beſvarelſe af de i Commisſionens Skrivelſe omhandlede Spørgsmaal og de nærmere Oplysninger, ſom Skolen i ſaa Henſeende maatte kunne meddele. Ved Erklæringens Indſendelſe ønſkes denne ledſaget af Ephoratets egen Betænkning over Sagen.

De lærde Skolers Erklæringer.

a. Frederikshalds lærde- og Realskoles Ephorats Erklæring,

dat. 8 og 12 Sept. 1866.

Sendes Regjeringens Kirke-Departement i Anledning Skrivelse af 27de August sidstleden med Bemærkning, at Ephoratet Intet har at tilføie Erklæringen fra Lærerne ved denne Skole.

---

a. Frederikshalds lærde- og Realskoles Læreres Erklæring.

Den 7de Septbr. vare Skolens akademisk-dannede Lærere forsamlede, for, efter Ephoratsskrivelse af 3die d. M., at afgive Erklæring over en fra den nu nedsatte Skolekommission vakt Forespørgsel om, paa hvilke Kjendsgjerninger og Erfaringer man grunder sin Frygt for Overlæsselse ved Arbeide for Eleverne, især dersom yderligere Bebyrdelse skal finde Sted, samt hvilke Undersøgelser man maatte have anstillet til Begrundelse af sin Opfatning i dette Stykke.

Beslutning: Forsamlingen, der endnu ikke har havt Anledning til at lære de øvrige Skolers Erklæringer at kjende, tror, at man neppe kan sige, at der for Øieblikket finder egentlig Overlæsselse Sted, navnlig ikke i Realklasserne, men at paa den anden Side heller ingen Forøgelse i Byrderne, undtagen maaske i Realklasserne, kan tilraades.

Denne Mening grunder man derpaa, at Disciple af almindelig Begavelse og Flittighed ofte have vanskeligt nok ved forsvarligt at præstere, hvad Læseplanen fordrer, og især ved at overarbeide foregaaende endog ringe Forsømmelser.

Andre Erfaringer eller Kjendsgjerninger til sin Menings Begrundelse kan Forsamlingen ikke paavise end det her Nævnte, samt de Resultater, som speciel Efterspørgsel hos Disciplene eller deres Forældre leverer, saadan som nærmere angives i Skolens Indbydelsesskrift for d. A., P. 24.

Hvorvidt bedre Resultater ved en anden Ordning af Skolen kan naaes uden foreget Anstrængelse for Disciplene, er et Spørgsmaal, som her ikke egentlig foreligger, og som Forsamlingen i sin Tid i sin Erklæring over Commissionens Udkast har besvaret, saavidt den paa Forhaand kunde besvare det.

---

b. Skiens lærde- og Realskoles Ephorats Erklæring,

dat. 15 og 24 Sept. 1866.

I Henhold til Departementets Skrivelse af 27 f. M. giver Ephoratet sig den Ære at indsende en af den konstituerede Rektor ved Skiens lærde- og Realskole paa Medlæreres og egne Vegne den 14 ds. afgivet Erklæring, angaaende hvorvidt Disciplene ved Skolen kunne antages at blive overanstrængte efter den nærværende Skoleplan. Undertegnede, Amtmand Aall, tillader sig derhos at ytre, at jeg ikke har havt saadan Anledning til at gjøre Erfaring om det omhandlede Spørgsmaal, at jeg derom tør ytre nogen selvstændig Mening, og at jeg derfor maa henholde mig til Lærernes Erklæring. Ligesaa undertegnede Biskop von der Lippe.

---

b. Skiens lærde- og Realskoles Læreres Erklæring,

dat. 14 Sept. 1866.

I Anledning af det fra Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet gjennem det høie Eforat til Skiens Skole rettede Spørgsmaal om, hvorvidt der for Tiden finder nogen Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i Skolerne, ere denne Skoles Lærere blevne enige om at afgive følgende Erklæring.

Det kan vistnok ikke med Grund paastaaes, at nogen egentlig Overlæsselse og Overanstrængelse i Regelen finder Sted inden denne Skole; som noget Saadant kan man nemlig ikke betragte den forcerede Læsning henimod hver Examens Nærmelse, heller ikke den Anstrængelse, som Overgangen fra et la-

vere til et høiere Skoletrin medfører for enkelte Disciple. Alt dette er dels forbigaaende, dels i Forholdenes Natur begrundede Ulemper, som ikke kunne afhjelpes ved ydre Foranstaltninger. Men paa den anden Side kan det ikke benegtes, at den Tid, som nu medgaar til Disciplenes Forberedelse i Hjemmet, og som for de øvre Klasser ikke kan ansættes til mindre end c. 4 Timer daglig, i Forening med 5 Timers daglig Skoletid, lægger i den Grad Beslag paa Disciplenes Kræfter, at Grændsen for disses tilbørlige Anstrængelse er meget nær ved at overskrides og i enkelte Tilfælde virkelig ogsaa overskrides. Det hænder saaledes en enkelt Gang, at flinke og flittige Disciple, og det er saadanne, som ere mest udsatte for Overanstrængelse, klage over, at de af Mangel paa Tid ikke have kunnet lære fine Pensa ordentligt. Skulde derfor èn Reform af det høiere Skolevæsen medføre strengere Fordringer til Disciplenes Anstrængelse, end der nu stilles til den, saa maatte en saadan Forandring ubetinget ansees for skadelig og utilraadelig.

---

c. Throndhjems Kathedralskoles Ephorats Erklæring,

dat. 24 Septbr. 1866.

Ved at indsende hoslagte Erklæring fra Kathedralskolens Lærere af 20de ds. skal Ephoratet i Henhold til det Kongelige Kirkedepartements Forlangende i Skrivelse af 27de f. M. herved give sig den Ære at ledsage samme med sin Betænkning.

I den medfølgende Erklæring paapeges den stærke Tilvæxt af nye Fag, som møder Eleverne i hver af de to paa hinanden følgende Klasser, den 3die og 4de, ligesom der henvydes til Klager over formeget Arbeide af enkelte Disciple i 6te Klasse. At Elever i 13 og 14 Aars Alderen maa arbeide sig ind i 6 nye Fag i Løbet af to Aar, synes allerede paa Forhaand at maatte vække Formodning om, at deres Tid og Kræfter tages stærkere i Beslag end tjenligt, især i den Alder, i hvilken den legemlige Udvikling som oftest er meget stærk. Dette formener

Ephoratet ogsaa at bekræftes af Erfaring. Vel udtaler Erklæringen desuagtet, at der i de stærkest medtagne Klasser i Regelen ikke kræves mere end 3 høist 4 Timers Hjemarbeide af Eleverne. Det er imidlertid Ephoratet bekjendt, saavel fra dets egen som fra Andres nærmeste Erfaringskreds, at Elever, især af 4de Klasse, og det ikke blot mindre lyse og lette Hoveder, i Regelen, det vil sige de fleste Ugens Dage, maa hænge saagodtsom deres hele Tid i Hjemmet udenfor Maaltiderne over sine Lektier, saa der ingenlunde dagligt bliver Tid tilovers til fornoden Legemsbevægelse. Den afvigende Forklaring, Eleverne selv paa Skolen give herom, er af forskjellige Aarsager neppe saa ganske at lide paa.

En anden Jagttagelse, som bestyrker Formodningen om Overanstrengelse paa Skolen, er den foruroligende Hyppighed, hvormed unge Studerende — Navne usagt — efter aflagt examen artium og Andenexamen vende hjem med en nedbrudt Helbred. Dette kan Ephoratet ikke antage at være en ubekjendt Sag, og heller ikke, at Aarsagen neppe er at tilskrive Andenexamenslæsningen. Svækkelsens Ensartethed — nervøs — peger hen paa samme Aarsag: for stærk Anspændelse af Aandskræfterne i den Alder, da den legemlige Udvikling er stærkest. Om den har sin Grund deri, at der i Skolen begyndes paa formange Ting paa en Gang, eller i de større Fordringer til Disciplenes Tænkekraft, som følge med en mere videnskabelig og grundig Behandling af Læreстoffet, kan Ephoratet ikke afgjøre, men antager begge Dele samvirkende.

Forøvrigt er det ikke Ephoratets Mening, at det er Skolearbeidet alene, som maa bære Ansvaret for disse Svækkelsestilstande hos de Studerende; men herom skal man ikke videre ytre sig, end man allerede har gjort i Ephoratets Betænkning af 23de April d. A. Heller ikke er det Ephoratets Mening, at Noget ret vel kan bortskjæres af det, der nu læres i de lærde Skoler; men man mener, at Grændsen er naaet, og at, hvad der nu gjælder om ved en ny Skoleplan, det er ikke at forflere Fagene, men at fordele dem, man har, paa en tjenlig Maade

paa Læreaarene, lade Undervisningen gaa mindre i Bidden end Dybden og indføre en saadan ydre Ordning, at den lange 5 a 6 Timers Hensidden paa Skolen afbrydes ved en Mellemtime for Legemsøvelser, hvorved der sørges for, at Legemet kommer fuldstændigt ud af Skolestillingen og styrkes til at taale denne.

---

c. Throndhjems Kathedralskoles Lærereś Erklæring,

dat. 20 Septbr. 1866.

Den Erklæring, Departementet i Anledning af Skolecommissionens Henvendelse til det har udbedet sig af Throndhjems Kathedralskoles Lærere med Hensyn til en mulig stedfindende Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolen, — og de derhen hørende Oplysninger, tror man bedst at kunne give ved en kortfattet Gjennemgaaelse af Forholdene i hver enkelt Klasse; og jeg skal saaledes paa egne og Medlærereś Vegne meddele Følgende:

Disciplene indmeldes i Regelen i 1ste Klasse omkring 11 Aars Alderen. — De have da gjennemgaaet 5te Klasse dels af Byens offentlige Realskole, dels af en privat Realskole her i Byen, og læst det Halve af Nissens Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder, næsten hele Geelmuydens Lærebog i Geografien for Begyndere, samt Tydsk et Aar og ere fuldkommen hjemme og sikre i den norske Grammatik. For disse er 1ste Klasse paa Latinskolen meget let. Den daglige Arbeidstid for dem kan sættes til 1 a 2 Timer. Heller ikke for det høist ubetydelige Mindretal i 10 Aars Alderen, som kun har gjennemgaaet 4de Klasse af en Forberedelsesskole og læst lidt Historie, noget Geografi samt Norsk, frembyder denne Klasse, saavelsom 2den Klasse, nogen Fare for Overlæsselse eller Overanstrængelse, da der i det vanskeligste Fag i disse Klasser, nemlig Latin, ikke gjælder at vinde et vist, forholdsvis stort Pensum, men desmere at erhverve grundige Kundskaber, fornemmelig i Formlæren, og Læreren saaledes kan gaa meget langsomt frem og i de Pensa,

han giver, tage Hensyn til de andre Lectiers Fordringer til Disciplens Tid og Kræfter. I 2den Klasse anvendes megen Tid af de ugentlige 10 Timer Latin til Disciplenes egen mundtlige Oversættelse under Lærerens Veiledning — af den følgende Dags Pensum i Forfatteren, hvorved baade Grundighed vindes og Hjemmearbeidet lettes. Arbeidstiden i disse to Klasser for de Yngste kan sættes til 3 Timer daglig.

3die og 4de Klasse ere ulige vanskeligere, og, naar man paa det Indstændigste fraraader at sætte Børn ind i Skolen før omkring det 11te Aar, eller efter Gjennemgaaelsen af et 5aarigt forberedende Skolecursus, da skeer dette fornemmelig paa Grund af de Vanskeligheder, de i en yngre Alder og med mindre Aandsudvikling ville møde i disse to Klasser, hvor Arbeidet virkelig vil blive overanstrængende for dem, naar de ikke ere mere end almindelig begavede. Men saaledes som Forholdet nu ialmindelighed er, medføre disse Klasser i Regelen ikke nogen Overanstrængelse.

I 3die Klasse faar man to nye Fag, nemlig Tydsk og Mathematik samt en vanskelig Lærebog i Historien. Hvad Tydsken angaar, da har, som før sagt, de fleste Disciple allerede læst dette Sprog, og, naar man for deres Skyld, for hvem det er nyt, gaar frem paa samme Maade som med Latinlæsningen i de to første Klasser og ialfald i den første Tid benytter dette Fag mere til Sysselsættelse paa Skolen end til Hjemmearbeide, da vil det ikke foraarsage nogen Vanskelighed. Anderledes forholder det sig derimod med Mathematiken, og jeg benytter denne Leilighed til at udtale Mathematiklærerens Mening om det Mislige i at begynde et saa vanskeligt Fag efter saa videnskabelige Lærebøger paa dette Trin af Disciplenes Alder og aandelige Udvikling. Det følger af sig selv, at man her gaar yderst langsomt frem, og at de samme Pensa læses atter og atter op igjen, og paa denne Maade opnaar man endelig, at de forstaaes og læres. Det Vanskelige ved den historiske Lærebog, før Thriges, nu Professor Daa's Lærebog i Oldtidens Historie, søger man at lette ved korte Pensa og Gjennemgaaelse

og Forklaring af vanskeligere, dunklere Steder og Udtryk, ligesom enkelte hele Stykker for det Første kun foredrages og forklares paa Skolen, men Læsningen af dem opsættes til senere hen. — Endelig indtræde i denne Klasse ogsaa smaa lette Hjemmestile i Latin. Overgangen fra 2den Klasse er med alt dette temmelig brat; men, naar Alt indrettes paa en skjønsom Maade, og saaledes at ikke Formeget læses paa en enkelt Dag, hvilket det ogsaa her staar i Latinlærerens Haand at sørge for, da vil den gjennemsnitlige Arbeidstid ikke i Regelen overstige 3, høist 4 Timer.

I 4de Klasse indtræde paa engang 3 nye Fag, nemlig Fransk, Græsk og Geometri. Det sidste Fag er i Begyndelsen vanskeligere end Arithmetik, men falder siden meget lettere. Det følger af sig selv, at den erfarne Lærer i Begyndelsen gaar meget langsomt frem. I Fransk, hvor ikke noget bestemt Kvantum fordres, kan man ligesom i Tydsk gaa saa langsomt frem, som Hensynet til Disciplenes Tid og Kræfter gjør ønskeligt. I Græsk maa man naa frem til et vist Maal; men jeg veed, at man stræber derhen med al mulig Lempe. Resultatet af denne fornuftige Hensyntagen i alle Fag er da for denne Klasses Vedkommende den samme Arbeidstid som i 3die Klasse, 3 høist 4 Timer.

Hvad 5te Klasse angaar, da høres der ingen Klager; Disciplene finde, at de her have mindre Arbeide end i 4de, og Latinlæreren erklærer det for denne Klasse bestemte Pensum saa rummeligt ansat, at han kan gaa lidt ind paa 6te Klasses Pensum.

I 6te Klasse har paa Lærernes Forespørgsler enkelte Disciple klaget over, at de havde Meget at gjøre; men dels bestaar denne Klasse iaar af mange meget middelmaadige Elever, dels har Klagerne ved nærmere Undersøgelse vist sig at være meget vaklende og ubestemte. Saameget er imidlertid vist, at denne Klasses Disciple fra ifjor paa Forespørgsel til hver enkelt have erklæret, at de ingensomhelst Grund havde til Klage, og at det daglige Timetal for deres Arbeide var 3, ganske enkelte Dage 4 Timer.

For 7de Klasses Vedkommende høres der ingen Tale om Overanstrængelse; de Fleste i denne Klasse har endog rigelig Tid tilovers fra sine Arbeider til Skolen.

Det her Anførte gjælder naturligvis i det Store taget. Der er jo ingen Tvivl om, at der i alle Klasser findes Undtagelser, dels af dem, som ere saa samvittighedsfulde og i den Grad mangle Selvtillid, at de aldrig tro at kunne sine Lectier godt nok, dels af dem, som ere saa tarveligt udstyrede, at en anstrængt Flid er nødvendig, naar de skulle følge med sin Klasse, fremdeles af saadanne, som paa et eller andet Trin i sin Skolegang have været forsømmelige og senere maa anvende saameget mere Tid og Kraft for at indhente det Forsømte, og endelig af enkelte, som før de optoges paa Skolen, have havt mangelfuld, dels daarlig, dels kortvarig og forceret Undervisning, og som i kortere eller længere Tid maa kjæmpe for at naa frem til sine Klassekammeraters Standpunkt.

De Disciple, til hvem Lærerne især have henvendt sine Forespørgsler, og efter hvis Udsagn disse Oplysninger altsaa ere afgivne, ere saadanne, som, udrustede med almindelig gode Evner, have gjennemgaaet hele Skolen og altid vist jevn Flid. Disse have erklæret, at de gjennem sin hele Skolegang sjelden have brugt mere end 3 Timer til sine Lectier foruden den Tid, de have anvendt om Morgenen til yderligere Gjennemgaaelse og Overhøring af dem. En saadan Morgenlæsning af 1 a $1\frac{1}{2}$ Time maa ogsaa i Regelen tænkes lagt til ved alle de foregaaende Angivelser.

Der er saaledes efter vore Begreber og i Sammenligning med vor (de ældre Læreres) Skolegang ingen Grund til at tale om legemlig Overanstrængelse paa Throndhjems Kathedralskole, og, saavidt os bekjendt, høres heller ingen Klager over Skolen i denne Henseende. Enkelte Lærere have derimod ment, at der muligens kunde være Tale om en aandelig Overanstrængelse og Overanspændelse paa Grund af Nutidens Læreboger, baade i Sprogene, de nyere saavelsom de ældre, og i andre Fag, som Historie, Geografi og Mathematik. Disse ere nemlig langt mere

videnſkabelige og grundige end de før brugte, behandle Stoffet paa en mere ſammentrængt Maade, gjøre derved langt ſtørre Fordringer til Diſciplenes Tænkekraft og kunne muligens ved ſin tungere baade Form og Indhold overvælde ham i en Alder, da han er mindre modtagelig for denne kraftigere Aandsføde, — og ſaaledes i Løbet af hans Skolegang medføre den Sløvhed og Slaphed, ſom man af og til ſynes at ſpore i de høiere Klaſſer. Denne Mislighed maa ſelvfølgelig endnu mere træde frem i den ſeneſte Tid ved det 7aarige Curſus, da Skolens Virkſomhed ſammentrænges til en kortere Tid, og diſſe Vanſkeligheder træde Diſcipelen imøde i en tidligere Alder, naar han er endnu mindre moden til at klare dem.

De Lærere, ſom nære denne Anſkuelſe, have ønſket den fremſat ſom en Betænkelighed med Hensyn til det 7aarige Curſus og troet, at det paſſende Sted kunde være her, hvor Spørgsmaalet er om Overanſtrængelſe og Overlæsſelſe, hvad enten denne er legemlig eller aandelig.

---

d. **Laurvigs Middel- og Realſkoles Ephorats Erklæring,**

dat. 26 Sept. og 1ſte Oct. 1866.

Den i det ærede Departements Skrivelſe af 27de f. M. forlangte Erklæring fra Laurvigs Middel- og Realſkole angaaende det Spørgsmaal, hvorvidt Overlæsſelſe af Diſciplene kan antages at finde Sted ved den nuværende Ordning af Skolevæſenet m. V., fremſendes herved, idet undertegnede Amtmand Hvoslef ſom Medlem af Ephoratet for mit Vedkommende maa bemærke, at jeg Intet finder at erindre ved Skolens Erklæring.

Laurvig d. 26 September 1866.

Hvoslef.

Undertegnede Medlem af Ephoratet har i Sagens Anledning Intet at bemærke.

Oslo Biſpegaard d. 1ſte Oct. 1866.

J. L. Arup.

---

d. Laurvigs Middel- og Realſkoles Læreres Erklæring,

dateret 24 September 1866.

I Anledning af den til denne Skole rettede Opfordring til at afgive Erklæring om, hvorvidt man har Erfaring for, at Overanſtrængelſe og Overlæsſelſe for Diſciplene finde Sted, tro Skolens Lærere at burde udtale, at man for denne Skoles Vedkommende ikke har bemærket, at Diſciplene paa nogen Maade have fundet ſig overanſtrengede under ſin Skolegang, eller at de ſom Følge af for ſtore Fordringer til deres Arbeidskraft have lidt paa Sjæl og Legeme. Hertil ſkulle vi dog bemærke, at vi ſom Lærere ved en Middelſkole ikke ved vor Skole have kunnet erhverve nogen Erfaring for, hvorvidt Overanſtrængelſe kan finde Sted i Skolernes høieſte Klaſſer; men vi kunne dog ikke erindre, at nogen af de af vore Diſciple, ſom, efter at have gjennemgaaet Middelſkolen, paa Chriſtiania Privatſkoler have fuldendt ſin Skolegang, ere vendte tilbage med ſygeligt Legeme eller ſlevet Sjæl. Forſaavidt man vil indvende, at den Svækkelſe, ſom kan være Følgen af en anſtrengt Skolegang, ikke viſer ſig før ſenere, ſaa ville vi ikke benegte, at vi vel have kunnet bemærke Spor af Overanſtrængelſe hos enkelte unge Mænd, der juſt have tilbagelagt Univerſitetsbanen; men vi tro ogſaa at have Erfaring for, at dette ikke er en Følge af tidligere Overlæsſelſe, men næſten udelukkende en Følge af de ſtore Fordringer, man opſtiller ved vore Embedseramina.

Efter ſaaledes at have gjort ſaavidt muligt Rede for de Erfaringer, vi have gjort ved denne Skole, ſkulle vi tillade os i Korthed at udtale os i Almindelighed over det vigtige Spørgsmaal om Overlæsſelſe ved Skolerne.

Vi maa for det første udtale det ſom vor Formening, at der er megen Overdrivelſe i diſſe Beklagelſer over for meget Arbeide for Skolediſciplene, ligeſom vi ogſaa tro, at diſſe Klager ikke ere ſaa ſærdeles almindelige. Dernæſt, om virkelig, hvad man ikke med Beſtemthed vil benegte, vor Ungdom viſer ſig aandelig ſlappere og legemlig ſvagere end mangeſteds i Ud-

landet og i fordums Dage, bliver det dog endnu tvivlsomt, hvor stor Skyld der her ligger hos Skolen og vort pædagogiske System. Det bliver et Spørgsmaal, om ikke Broderparten af Bræden falder paa Forældrene, der her, som i saa mange andre Tilfælde, ere saa tilbøielige til at give Skolen og Systemet Skylden for den Skade, som deres egen slappe og forkjælende Opdragelsesmethode, deres egen Svaghed og Eftergivenhed ligeover for fordringsfulde og forkjælede Børn anretter.

De bliver videre et Spørgsmaal, om ikke en Del af Skylden alligevel er at lægge paa vort pædagogiske System, ikke fordi der er paalagt Disciplene for strengt Arbeide; men fordi der ikke er sørget for tilstrækkelig lange og hyppige Ferier, samt for Legemsøvelser i passende Maal, der kunne danne en Modvegt mod det stillesiddende Skoleliv, og fremdeles fordi der fra det Offentliges Side hidtil synes at være taget altfor lidet Hensyn til Sundhedspleien ved vore Skoler. Der kan visselig være saa mange samvirkende Aarsager til den mulig stedfindende Tilbagegang i vor Ungdoms Livskraft, at der maa anstilles nøiagtige og planmæssige Undersøgelser i en Række af Aar, for at kunne komme under Veir med, hvor egentlig Skylden hviler. Vi tro ikke, at man kan siges hos os endnu at have underkastet denne Sag en saa tilfredsstillende Undersøgelse, at det med Bestemthed kan paastaaes, at det er Skolens overdrevne Fordringer, der bære Skylden.

Hvad Fordringerne ved de nærværende Skoler angaar, saa tro vi ikke, at de ere for svære for Børn med almindelige Evner og almindelig god Legemskonstitution. Anderledes er det med de Fordringer, som ere opstillede i det af den nedsatte Skolekommission fremlagte foreløbige Udkast til en Skoleordning. Det er allerede erklæret fra denne Skole, at vi finde Fordringerne i flere Fag for svære, og vi kunne ikke fravige denne Anskuelse. Vi tro ogsaa, at Timetallet i 1ste Klasse er vel stort for Børn i den Alder.

Hertil kommer, at der i den Omstændighed, at Fællesskolen skal afsluttes med en Examen, der er af langt større Be-

tydning end de sædvanlige Skoleexamina, ligger et Incitament, som sandsynlig kan friste mangen en Discipel til at overanstrenge sig over Evnerne, og det i et Barns mest kritiske Alder. Videre antage vi, at der ikke vil blive saa faa Disciple, som ei ville kunne gjennemgaa det foreslaaede Skolekursus i det dertil ansatte Tidsrum, da Fordringerne i Fællesskolen synes saa store, at f. Ex. en Discipel, der ved et eller andet Tilfælde bliver sat noget tilbage, ikke uden Overanstrengelse vil kunne holde Trop med sine Kammerater, men strax vil se sin Skolegang forlænget med et Aar. Det vil saaledes da hænde hyppigen, at man i øverste Klasse vil faa Elever paa omtr. 20 Aar, og vi kunne ikke anse det for gavnligt, hverken for Disciplens legemlige eller aandelige Befindende, at han i en Alder, der trænger til Frihed, fremdeles skal være lænket til Skolebænken. Endelig tro vi at burde benytte denne Leilighed til at erklære os nøiere angaaende det i Fællesskolen opstillede nye Fag, Fysik, hvis Optagelse vi alene kunne skjænke vort Bifald, saafremt det ved Skolen strengt overholdes, hvad Kommissionen har antydet, at Faget fornemmelig skal søges meddelt ved Anskuelse og ikke skal paadrage Disciplen videre Hjemmearbeide; thi forøget Hjemmearbeide for Eleverne maa vi advare mod. En naturlig Følge af denne Undervisningsmethode bliver da ogsaa, at de Fordringer, som man kan opstille i Fysik ved Fællesskoleexamen, blive smaa.

Naar det i de enkelte Fag opstillede Maal bliver nedsat, og naar videre det i Skoleplanen bliver udtrykkelig bemærket og i Praxis overholdt, at man ved Afgangsexamen i Fællesskolen ikke bekymrer sig om Specialiteter, men kun om en saa klar Indsigt og Oversigt i vedkommende Fag, som man kan kræve af Børn i den Alder, saa tro vi, at den foreslaaede Skoleordning ikke vil blive synderlig byrdefuldere, end den nu bestaaende, og vi se endog en stor Lettelse for Gymnasierne deri, at man har ladet flere Fag falde med Fællesskolen, hvorved Faren for den Overanstrengelse, som skriver sig fra Befatningen med for mange forskjelligartede Fag paa en Gang, betydelig formindskes.

Da vi imidlertid se, at der i flere Skolers Erklæringer ytres Betænkeligheder allerede ved de Krav, som nu opstilles, og endnu større Frygt for Overlæsselse ved den projekterede Skole, og da fremdeles legemlig og aandelig Svækkelse hos Skolernes Disciple er et Onde, hvis Tilstedeværelse det ei altid er let itide at opdage og paavise, og hvis Aarsager det er saare vanskeligt at efterspore, tro vi, at man ikke nokſom kan være paa sin Post i saa Henseende, og mene, at man ligesaagodt straxt bør gribe til visse Foranstaltninger, som i ethvert Fald ei kunne andet end være nyttige, og som, rettelig anvendte, i høi Grad ville kunne bidrage til at modarbeide eller formindske Følgerne af mulig tilstedeværende Overlæsselse.

Det er især følgende Punkter, vi skulle tillade os at henlede Opmærksomheden paa:

1) Sundhedspleien ved Skolerne. Det er klart, at mangen Spire til Sygelighed kan udvikle sig og næres i Skoler, hvor f. Ex. Værelserne ere kolde, mørke og slet ventilerede, eller hvor uhensigtsmæssigt indrettede Pulte og Bænke tvinge Disciplene til at indtage en for Sundheden skadelig Stilling. Sygelighed, som paa den Maade er fremavlet, tilskrives ofte Overlæsselse fra Skolens Side.

2) Legemsøvelser og Exercitie maa drives i større Maalestok, end hidtil har været Tilfældet i vort Land. Hvis det virkelig forholder sig saa, at Ungdommen mangesteds i Udlandet er stærkere legemlig udviklet end hos os, saa har det vistnok hovedsagelig sin Grund i, at Sandsen for Legemsøvelser, gymnastiske Lege, Vaabenøvelser der er langt større. Men man tør haabe, at den Interesse, man i Nutiden ogsaa i vort Land føler for de Ting, er i stadigt Stigende og ogsaa vil bære sin Frugt for Skolen. Vi tro, at Skolen bør drage Omsorg for, at dens Disciple mindst ofre en Time daglig, f. Ex. den ved mange Skoler brugelige Mellemtime fra Kl. 11—12, om ikke til rationel Gymnastik, saa dog til Lege, som kræve legemlig Bevægelse f. Ex. Boldspil, under en dertil dygtig Mands Ledelse. Som det synes, vil Kommissionen blot henlægge Vaa-

benovelser til Gymnasierne, og forsaavidt man hermed har ment militære Øvelser i strengere Forstand, erklære vi os enige deri; men vi tro, at allerede Fællesskolens Elever bør øves i Marscher o. desl.

3) Skoleferierne maa udvides. Sommerferierne bør ansættes til mindst 5 Uger, og derpaa anvendes 1 Uge til Exercitie, enten, som af Overlærer K. Knudsen foreslaaet, i Sammenhæng med Sommerferierne eller ogsaa, hvad maaske for Disciplenes Skyld er at foretrække, noget senere f. Ex. i Begyndelsen af September. Juleferier paa omkring 16 Dage, samt foruden de i Skoleforordningen af 1809 fastsatte Smaaferier, ogsaa Kongens Fødselsdag, 17de Mai og 4de Novbr. Da Smaaferier, rettelig anbragte, antages at virke særdeles oplivende paa Disciplene, skal man tillade sig at foreslaa, at der istedetfor den nugjældende kummerlige „Maanedsfrihed" gives Skolens Bestyrer Ret til at disponere over 10 Fridage i Aaret, der blive at fordele paa de Tider, da der ikke forefalder andre større eller mindre Ferier. Den Tid, som paa den Maade tabes, kan jo indvindes ved at ophæve den maaske mindre vigtige Halvaarsexamen.

Om der fra det Offentliges Side træffes Foranstaltninger i den ovenfor angivne Retning, tro vi, at meget vil være vundet til Forebyggelse af Overanstrengelse og til Befordring af Børnenes legemlige og sjælelige Velbefindende. Men alle offentlige Foranstaltninger og Paabud ville lidet frugte, om ikke Lærere og Forældre samvirke i disse Bestemmelsers Aand. Det er især et Tilfælde, hvor dette gjælder, og det er med Hensyn til den Anvendelse, Disciplene gjøre af sin Fritid. Det er naturligvis Skolens Pligt at paase, at den Fritid, som Disciplene nyde under selve Undervisningstiden, ikke anvendes til Arbeide eller overhovedet paa en Maade, som ingen Forfriskning bringer dem. Vanskeligere bliver det med den Frihed, som Disciplene nyde i Hjemmet. Her kan Skolen ikke stort andet end paaminde og raade. Nu anse vi det særdeles vigtigt, at Disciplene anvende den dem tilmaalte Fritid i Hjem-

met paa en for Sundheden gavnlig Maade; men vi tro, at Forældrene i Almindelighed bekymrer sig mindre derom, end Sagens Vigtighed kræver. Vi maa udtale det som vor Overbevisning, at om man ogsaa nedsætter Fordringerne ved Skolen og saaledes forøger Disciplenes Fritid, saa vil det dog nytte lidet, naar Forældrene ikke tilbørlig paase, at den vundne Fritid bliver anvendt af deres Børn paa en for Sjæl og Legeme styrkende Maade. Naar vi ved vor Skole finde Helbredstilstanden god og ingen Tegn til Overanstrengelse, antage vi, Grunden ikke mindst ligger deri, at vore Disciple i sin Fritid næsten altid ere at se i det Frie, optagne af de Lege og Fornøielser, som Aarstiden indbyder til. Vi tro ikke, dette er Tilfældet allesteds, navnlig ikke i Christiania, hvorfra Klagerne over Overanstrengelse synes at lyde stærkest. Og det er ganske naturligt. Vor Bys frie og landlige Beliggenhed gjør det let og naturligt for Disciplene at begive sig ud i det Frie; hvor derimod Børnene ikke have Land og Sø saa lige for Dinene, hvor der gives faa eller næsten ingen passende offentlige Legepladse, der komme Børnene efterhaanden ud af Vane med at søge sine Fornøielser i fri Luft, der spilde de vistnok altfor ofte sin kostbare Fritid paa den saakaldte Morskabslæsning eller endog paa Tobaksrøgning i et kvalmt Værelse, eller de drive det i det høieste til at slentre op og ned ad Gaderne. En saadan Anvendelse af Fritiden kan ikke andet end virke skadeligt paa en Drengs Udvikling; den maa i Forbindelse med hans ikke saa lette Arbeide bidrage til at fremavle den nervøse Hovedpine, som vi have erfaret, ei er sjelden i Christiania, medens den ved vor Skole er en saagodtsom ukjendt Ting. Vi formene derfor, at i Byer, hvor man har Grund til at antage, at Disciplene i Almindelighed anvende sin Fritid paa en for Sundheden skadelig eller ialfald lidet nyttig Maade, Skolen ikke bør lade det bero med at paaminde baade Forældre og Disciple om det Urigtige deri; men der bør ogsaa fra Skolens Side gjøres Alt muligt for at bringe Disciplene i det rette Spor. Skolen bør f. Ex. paa Maanedslovdage lade Disciplene

foretage Exkurſioner under Skolens Ledelſe, — for at vænne Diſciplene til ſaadanne Fornøielſer i det Frie, ſom, naar de først have faaet Smag paa dem, ſnart ville blive dem en Trang.

---

e. **Tromsø lærde- og Realſkoles Ephorats Erklæring,**
dat. 6 Oct. 1866.

Ved hoslagt ærbødigſt at indſende den i det kongelige Departements Skrivelſe af 27de Auguſt ſidſtleden forlangte Erklæring af Tromsø lærde- og Realſkole angaaende den formentlig ſtedfindende Overanſtrængelſe af Eleverne, maa Ephoratet for ſit Vedkommende erklære, at det ſavner tilſtrækkelig Erfaring til at kunne begrunde en beſtemt Formening i Sagen.

---

e. **Tromsø lærde- og Realſkoles Læreres Erklæring,**
dat. 4 Oct. 1866.

Med Ephoratets Skrivelſe af 21de f. M. modtoges det høie Departements Opfordring til at afgive Erklæring angaaende den formentlig ſtedfindende Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe i Skolen og de dermed i Forbindelſe ſtaaende Spørgsmaal. I et den 28de f. M. afholdt Møde, hvori ſamtlige Lærere vare tilſtede, diſcuteredes denne Sag, om hvilken der ikke i det Væſentlige ſyntes at raade nogen Meningsforſkjel og blev derefter vedtaget følgende Erklæring ſom Udtryk for den blandt Lærerne gjældende Anſkuelſe om diſſe Spørgsmaal.

Ligeſom vi i de af os angaaende den nedſatte Commiſſions Udkaſt til en ny Skoleordning indſendte Bemærkninger i ſin Tid ikke af de her ved Skolen vundne Erfaringer fandt os foranledigede til nogen Udtalelſe eller Beſværing over Diſciplenes Overanſtrængelſe ſom Følge af den nu gjældende Skoleordning, maa vi fremdeles være af den Formening, at nogen ſaadan neppe med fuld Grund kan lægges Skolen tillaſt. At

føre Bevis herfor ligeoverfor dem, der fremføre den modsatte Mening, vilde imidlertid ved Spørgsmaal af denne Art, hvis Besvarelse beror saameget paa et individuelt Skjøn, være ligesaa vanskeligt, ja umuligt, som paa den anden Side bestemt at benegte, at der jo kan have været en og anden af de Unge, der har gjennemgaaet vore Skoler, hvis legemlige eller aandelige Habitus formedelst anstrengt Skolearbeide allerede tidlig har faaet et Knæk, som senere vanskelig har ladet sig forvinde. Men ligesom vi anse slige Tilfælde for ganske enkeltstaaende og ialfald ikke fra vor Skoles senere Historie vide at paapege noget saadant, skulle vi ogsaa formene, at den større Omsorg, Skolen i de senere Aar drager for sine Disciples legemlige Velbefindende gjennem ordnede Legemsøvelser og stadig Tilholden til Bevægelse i fri Luft mellem hver Undervisningstime efterhaanden vil bidrage til, at deslige Undtagelsestilfælde blive sjeldnere.

Til Sammenligning med Forholdene ved andre Skoler skulle vi tillade os at hidsætte en Udsigt over Disciplenes Arbeidstid. Den daglige Skoletid, 5 Formiddagstimer, der ved Friminutter i hvert Timeskifte ere reducerede til 4½ Time, afbrydes fremdeles ved ½ Times Fritid, i hvilken Gutterne forlade Skolen. Enkelte Afdelinger have desuden et Par Læsetimer ugentlig om Eftermiddagen, til hvilken ogsaa Gymnastik- og Sangundervisningen er henlagt. Ved Undersøgelser, vi til forskjellige Tider have anstillet angaaende Arbeidstiden i Hjemmet, har det vist sig, at den i Gjennemsnit for den hele Skole beløber sig til høist 3 Timer daglig, for 3die Fællesklasse (10—12 Aar) til ikke lidet mindre, for 1ste og 3die Latinklasse til ubetydeligt mindre, for 2den Latinklasse, især dens 1ste Aar, derimod til 4 Timer. Medens vi nu vel tør antage, at denne 2den Latinklasses drøie Arbeidstid ved nogen Omordning og ialfald ved i nogen Grad at nedstemme Fordringerne i de daglige Pensa, kunde bringes nærmere til Gjennemsnitstiden — Noget, hvorpaa man her ved Skolen har og vil have Opmærksomheden henvendt — er det dog fornemmelig dette Trin af Skolen, af Hensyn til hvilket en af Lærerne vil have udtalt

den Formening, at Grændſen, hvad Arbeidets Vidtløftighed angaar, allerede kunde være naaet og at det i ethvert Tilfælde vilde være utilraadeligt at gaa udover det ved den nugjældende Undervisningsplan fastſatte Maal, — ligeſom ogſaa Flerheden af Lærerne af ſamme Henſyn og, uagtet vi ikke kunne erkjende, at Skolen nu lægger en Byrde paa ſine Diſciple, ſom disſe ikke uden Skade for ſin Fremtid kunne magte, dog ſkulde anſe det utilraadeligt i nogen væſentlig Mon at forøge Skolens Arbeide. 8 Timers ſtilleſiddende Arbeide, formene vi nemlig bør være det Høieſte, Skolen paalægger, paa ſamme Tid ſom den da ogſaa bør føle ſig ſtrengt forpligtet til ved en henſigtsmæſſig Fordeling af Arbeidstiden og den ſtørſt mulige Omſorg for Diſciplenes Rekreation at lette deres Arbeide og ſtyrke deres Kræfter.

Til disſe Bemærkninger ſkulle vi indſkrænke os. At diskutere Spørgsmaalet, hvorvidt en Arbeidstid af 8 Timer daglig med paſſende Mellemrum for Rekreation i og for ſig er formeget, naar den legemlige Udvikling under Opvæxten ſkal undgaa at hemmes eller forkvakles, maatte vel nærmeſt blive Fyſiologernes Sag. Det ville vi kun have udtalt, at hverken den perſonlige Erfaring, vi have fra vore egne Skoledage, ſom for de Fleſte af os ikke ligge ſaa ſærdeles langt tilbage, eller den Erfaring, vi have gjort ſom Lærere ved denne Skole, hvor de til Univerſitetet dimitterede Diſciple paa en Undtagelſe nær — og der var Hindringen visſelig ikke Overanſtrængelſe — have gjennemgaaet det normale, enkelte ogſaa et kortere Kurſus, har overbeviſt os om Rigtigheden af den Anſkuelſe, ſom her paa Stedet ialfald kun yderſt ſjelden, ja ganſke enkeltvis kommer tilorde, at vor nuværende Skole lægger en for tung Byrde paa den opvoxende Slægt.

f. Molde og Christiansſunds lærde- og Realſkolers Ephorats Erklæring,

dat. 15 og 18 Oct. 1866.

Til vedliggende af Molde og Christiansſunds lærde- og Realſkoler i Anledning af Departementets Skrivelſe af 27 Auguſt ſidſtl. afgivne Erklæringer, ſkal Ephoratet tillade ſig at knytte den Bemærkning, at dets Antagende om, at endog den nu beſtaaende Skoleordning ſtiller for ſtore Fordringer til Eleverne, er ſtøttet til dets Kjendſkab til det Hjemmearbeide fra Elevernes Side, ſom Ordningens Gjennemførelſe kræver, ligeſom til dets Skjøn om Elevernes Bæreevne.

Arveſchoug.

Jeg tillader mig at henviſe til Throndhjems Kathedralſkoles Ephorats Erklæring af 24de f. M. i ſamme Spørgsmaal for min Del. A. Grimelund.

---

f. Molde lærde- og Realſkoles Læreres Erklæring,

dat. 18 Sept. 1866.

Ved det ærede Ephorats Skrivelſe af 10de d. M. er der rettet en Anmodning til denne Skole om at meddele Erklæring indeholdende Beſvarelſe af de i den kongelige Skolekommiſſions Skrivelſe til det kongelige Undervisnings-Departement af 25 f. M. ombandlede Spørgsmaal, betræffende den ifølge flere Skolers Erklæringer formeentlig allerede ſtedfindende Overlæsſelſe og Overanſtrengelſe i Skolerne.

De i denne Skoles Erklæring af 13de Marts ſidſtl. med Henſyn til Overanſtrengelſe fremſatte Ytringer referere ſig, ſom det vil kunne ſees, kun til den af Kommiſſionen foreſlaaede Ordning af det høiere Skolevæſen, og kunne vi ſelvfølgelig ikke ſtøtte dem ved „Kjendsgjerninger og Erfaringer."

For de Fags Vedkommende, hvorom der her hovedſagelig kan være Tale — Artiumsfagene —, have viſtnok vi reſpective

Lærere samtlige gjort den Erfaring fra de nuværende Forholde, at der navnlig paa det sidste Skoletrin, for at Maalet skal kunne naaes i den normale Tid, baade af Lærere og Disciple maa arbeides med en Kraftanstrengelse, som aldeles ikke kan være skikket til at befordre en grundig og sikker Tilegnelse af Stoffet. Særlig maa Læreren i Latin i de øverste Klasser, undertegnede Feilberg, frembæve dette som sin niaarige Erfaring for det nævnte Fags Vedkommende. Men vi ere fremdeles, som vi allerede have antydet i vor Erklæring af 13de Marts, af den Formening, at Skylden for den paaankede Mislighed ikke saa meget er at søge i de for hvert Fag opstillede Pensa, som i Klassernes Tvaarighed og i Combinationen af Latin- og Realklasser.

Hvis disse to Ulemper kunde fjernes, vilde upaatvivlelig ogsaa det Tryk hæves, hvorunder der nu arbeides.

Paa den anden Side tør vi, naar vi sammenligne den nuværende Plans Fordringer med det nye Kommissionsforslags, fremdeles fastholde som vor Anskuelse, at „selv for eetaarige Klasser ville Fordringerne muligens i enkelte Fag eller paa enkelte Trin befindes at være stillede saa høit, at en fuldstændig Tilfredsstillelse af disse vil paaføre Disciple med almindelige Evner et altfor stort Hjemmearbeide, medens der efter vor Mening hellere burde arbeides hen mod det Maal at lette dem dette saa meget som muligt."

---

g. Christianssunds lærde- og Realskoles Læreres Erklæring,

dat. 5 Oct. 1866.

Kirkedepartementet har under 27de August gjennem Ephoratet afsket denne Skole Erklæring om, hvorvidt vi for vort Vedkommende har fundet, at der allerede efter den nugjældende Skoleplan finder Overlæsselse og Overanstrængelse Sted, og er bleven foranlediget hertil ved Henvendelse fra den nedsatte Skolekommission, der har forefundet Udtalelser i denne Retning i

flere Skolers og Ephoraters Erklæringer over dens foreløbige Skoleforslag.

Vor Skole er ikke blandt dem, der i sin Erklæring har behandlet dette Spørgsmaal. Vi har blot indskrænket os til en Protest mod — hvad Skolekommissionen har stillet i Udsigt — ogsaa at faa flere af Andeneksamens Fag ind i Skolen, da denne „allerede før med Fag og Undervisningsstof er nokſom betynget." I denne Henseende vil vi blot bringe i Erindring, at for Tiden har en Discipel i Latinskolen Adgang til at undervises i ikke mindre end 6 fremmede Sprog (Latin, Græsk, Hebraisk, Tydsk, Fransk, Engelsk). Hertil kommer, at i flere Fag ere de autoriserede Lærebøger endnu for voluminøse, og Fordringerne efter vor Formening altsaa overdrevne, ligesom — og det er netop Ulykken — næsten intet Fag, som læses i Skolen, lader sig længer nøie med at betragtes som Bifag, et bestemt Hovedfags nødvendige Supplement, men saagodtsom ethvert for sig optræder med Fordring paa at indtage en selvstændig Stilling i Skolens Undervisning og afgive et fuldvægtigt Lod i Vægtskaalen. Til examen artium veier Geografi ligemeget som Græsk; Nivelleringssystemet er fuldstændig gjennemført. Det er disse Betragtninger, som har motiveret vor Ytring om den nuværende Skole, at den allerede er „betynget" med Undervisningsstof.

Videre har vi fremhævet det ønskelige i, „at Undervisningstimerne udenfor Gymnastik og Sang for ingen Klasse overstiger 5 daglig eller 30 ugentlig; 6 Timer i Træk er for meget for Disciplene og virker sløvende paa dem." Herom er der vel heller ikke synderlig Tvivl blandt erfarne Skolemænd, og Lægerne vil give os Medhold heri.

Se dette er Alt, hvad vor Erklæring om denne Sag indeholder. Vi havde saa meget mindre Grund til at klage over nogen Overlæsselse under den nærværende Ordning af det høiere Skolevæsen, som vor Skole er saa ny, at den først med indeværende Skoleaar kan siges fuldstændig at være kommen igang gjennem alle sine Klasser. Vi har heller ikke i den Tid, Skolen har været i Virksomhed, havt Anledning til at erfare,

hvorvidt den nærværende Ordning vil kunne fremkalde Overlæsſelſe eller Overanſtrængelſe. Forſaavidt dette dog til en vis Grad for enkelte af Skolens Diſciple maatte finde Sted, da antage vi, at dette ikke har ſin Grund i Skoleplanen, men i de eiendommelige Forhold ved en begyndende Skole, da ikke alle Elever har faaet en til Skoleplanen ſvarende tidligere Udvikling. Det er imidlertid vort Haab, at overalt, hvor Skolen kan holde ſig fri for alle hemmende uberettigede Indflydelſer udenfra og i Ro og Fred faar løſe ſin Opgave, vil den under den nugjældende Skoleplan kunne undgaa at overlæsſe eller overanſtrænge ſine Diſciple. Men den Mening bekjender vi os rigtignok til, at det ikke vilde være henſigtsmæssigt enten ved Paalæg af nye Fag eller ved Forøgelſe af noget nu kræved Fags Omfang at forøge Fordringerne til Diſciplenes Arbeidskraft, medmindre en tilſvarende Afkortelſe paa anden Maade tilveiebringes.

Undertegnede Boye har aldrig kunnet anerkjende, at nogen reelle Grunde, hentede fra de gjældende Reglementer for Skolevæſenet, kan anføres for den megen Tale om Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe ved vore Skoler, en Tilſtand, hvis Tilværelſe han overhovedet heller aldrig har kunnet indrømme. Skulde Skolerne lide af Noget, der kunde indeholde dybere Motiver til en ſaadan Klage ſom hin om Overanſtrængelſe, maa det være at ſøge i ganſke andre Forhold end i det foreſkrevne Arbeides Vægt eller Maſſe, der for Tiden er endog betydelig mindre end for nogle Decennier tilbage, medens der ovenikjøbet er nuomſtunder gjort Alt for at ſtotte Legemets og Sundhedens Fordringer. Taler man derimod om en vis Utilfredshed ved Skolerne, da kan ſom hine Forhold her ſpecielt udhæves de Kjendsgjerninger, at der gives Lærere, ſom ved uforholdsmæssige Fordringer til Elevernes Kræfter og Tid optager ſaavel hine ſom denne ofte endog i den Grad, at der bliver faſt intet tilbage for de øvrige Pligter, — endvidere, at det er bleven meget almindeligt ved Skolerne at give Penſa, endog dreie Penſa i Videnſkaber og Bøger, der endnu er ganſke ubekjendte

ja uforſtaaelige for Eleverne, og at ſaaledes den egentlige Lærergjerning ikke tilligger Skolen, men hvem ſom bedſt kan udenfor ſamme. Endelig kan bemærkes, at Ærgjerrighed og Griſkhed efter at gjøre Lykke maa kræve ſine Offere ſaavel i denne ſom i andre Stænder, ſamt, at duelige og oprigtige Elever blandt Provectiores har tilſtaaet, at det ikke er det foreſtrevne Arbeides Kvantitet, ſom plager dem.

Disſe Bemærkninger af Overlærer Boye maa ogſaa vi andre Lærere tillægge megen Vægt; thi her er visſelig fremhævet en af Hovedaarſagerne til den megen Klage over Overanſtrængelſe i vore Skoler. Endog af nærværende Lærerkollegium har enkelte her mangen bitter Erindring og kan tale af egen Erfaring. Vi følte os i høi Grad trykkede under flere Læreres utilbørlige Fordringer til vor Flid og Arbeide i Hjemmet, ſaa vor Skolegang blev et Trælleliv. Det kan ſynes undſkyldeligt, at unge og uerfarne Lærere af en i og for ſig priſelig, men relativt til Skolens Krav idetheletaget — ikke deſtomindre uheldbringende Iver og Nidkjærhed i ſine Fag ſtiller for ſtore Fordringer til Eleverne; det er førſt med Aarene, det rette Overblik vindes, og den erfarne og forſtandige Skolemand modnes. Dobbelt galt bliver det, naar ſelv Rectorerne, der dog ſærlig ſkulde ſynes kaldede til at vaage over Skolernes Intereſſe, ogſaa i denne Henſeende foregaar med Exemplet paa at ſtille overdrevne Fordringer til ſine Diſciples Arbeidskraft. Vi har derfor ogſaa i vor Erklæring, netop hvor Talen var om at opſtille Fordringer i de forſkjellige Fag, fremhævet, hvor meget — trods de udførligſte Reglementsbeſtemmelſer — der dog maatte overlades „til Lærernes eget Skjøn, i det Haab, at disſe enten af ſig ſelv eller i alle Fald efter Samraad med Beſtyreren vilde vide at træffe det rette.“ Vi har ſagt, at „det er dog paa Lærerne og disſes ſunde Sands alt væſentligt ſaa alligevel tilſidſt beror. Mangler her det rette Greb og det rette Syn, kan man give ſaa mange detaljerede Inſtruxer, man vil, — galt bliver dog galt.“ Og med disſe vore Ytringer har vi visſelig

ikke fritaget Lærerne for Anſvar for den Maade, de røgte ſit Kald under, vi havde nær ſagt, hvilkenſomhelſt Skoleplan.

Men paa ſamme Tid, ſom vi villig erkjender det velbegrundede i Overlærerens Bemærkninger, maa vi dog paa den anden Side fremholde, at Skoleſtyrelſen udſætter ſig for et tungt Anſvar, naar den ved Opdyngelſe af mange Fag i Skolen og ſtore Fordringer i hvert enkelt lægger en Snare for Lærerne og leder dem ind paa et falſk Spor. Jo flere forſkjellige Fag, des færre Timer for hvert enkelt, ſelv for de vanſkeligere. Men jo knappere Tid man faar til at docere paa Skolen, des ſtørre bliver Hjemmearbeidet for Diſcipelen. Nu ſtaar Maalet, ſom ſkal naaes i hvert enkelt Fag, Læreren truende i Baggrunden, han gjøres anſvarlig for, at det i ſin Tid er naaet. Hvad bliver Følgen? At de ugentlige Penſa blive ſaa meget drøiere, for at Maalet kan naaes. Men i ſamme Mon ſom Fagene er mange, i ſamme Grad løber man Reſiko for at forøge Ondet. Det er i ſaa Maade vor Overbevisning, at mange Fag ſelv med tilſyneladende rimelige Fordringer til hvert iſær — vi ſiger med Flid tilſyneladende — er vanſkeligere at magte for Eleven end færre Fag med virkelig ſtore Fordringer. I første Tilfælde bliver det ikke engang Tid til at trænge ind i Faget og ved den grundige Tilegnelſe vinde frem til Indſigtens Klarhed og Glæde, i ſidſte bliver det dog muligt at kunne ſamle ſin Kraft til at udrette noget klækkeligt i ſaa Maade, — i første Tilfælde drives Diſcipelen til at ſpille den ſtundesløſe — og hvem er overlæsſet og overanſtrængt ſom denne! — i ſidſte er han i den fornødne Ro og Ligevægt. Vi har kjendt Diſciple, der for ingen Pris lod ſig bringe til at ſpille den ſtundesløſe, men forlangte Ro til at blive ſiddende længer, end Skoleplanen tillod med 5—6 forſkjellige Fag og Lektier til den følgende Dag, over det Fag, de først havde arbeidet ſig ind i; det var dem umuligt at forlade det, netop ſom det begyndte at glæde dem meſt.

h. Arendals Middel- og Realskoles Ephorats Erklæring,

dat. 16 og 18 Oct. 1866.

Vedlagt har Ephoratet den Ære at oversende den i det Kongelige Departements Skrivelse af 27 August sidstleden forlangte Erklæring fra Arendals Middel- og Realskole, hvorved Ephoratet Intet finder at bemærke og hvortil man saaledes henholder sig.

---

h. Arendals Middel- og Realskoles Læreres Erklæring,

dat. 12 Oct. 1866.

I Skrivelse af 8de f. M. har det høie Ephorat meddelt mig, at det Kongelige Kirkedepartement for Arendals Skoles Vedkommende ønskede Oplysning om følgende Spørgsmaal:

1. Finder Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i Skolen, og er som Følge heraf en Lettelse i dens Arbeide paa noget Trin en Nødvendighed?
2. Er det tilraadeligt paa nogetsomhelst Trin og under nogensomhelst Ordning i noget Mon at forøge Skolens Arbeide uden tilsvarende Indskrænkning?

Efterat Skrivelsen havde circuleret blandt Skolens Lærere fra 12te til 18de Sept. afholdtes den følgende Dag til Sagens Behandling et Møde. I tidligere Indstillinger har der fra denne Skole ei været anket over Overlæsselse; men man fandt alligevel, efterat have drøftet Spørgsmaalene, at der burde anstilles en 14 Dages Undersøgelse for Classerne ovenfra til og med den 3die Fællesclasse, idet man af 2den Latinclasse lod 2de, af 2den Realclasse 1, af 1ste Latin- og Realclasse i hver Afdeling 2, en studerende og en ustuderende, samt for hver af Fællesclasserne 2de Disciple daglig optegne, hvor lang Tid Forberedelserne i Hjemmet medtog. Resultatet heraf blev meddelt i et Møde igaar, og viste det sig da, at der daglig i Gjennem-

ſnit udfordredes for 2den Latin- og Realclaſſes ſtuderende Diſciple næſten 4 Timer, for uſtuderende lidt over 3, for øverſte Afdeling i 1ſte Latin- og Realclaſſe næſten 4, for nederſte omtrent 2 Timer, for 4de Fællesclaſſe omtrent 1, for 3die omtrent 2 Timer. Grundet ſaavel herpaa ſom paa andre Erfaringer, maatte man afgive den Erklæring, at der ikke kunde klages over Overlæsſelſe, men at der, navnlig i den 2den Latin- og Realclaſſe ſamt i 1ſte eller øverſte Afdeling af 1ſte Latin- og Realclaſſe ikke kunde være at tale om nogen Forøgelſe uden tilſvarende Indſtrænkning, ligeſom man og troede, at den nederſte Afdeling i denne Claſſe havde tilſtrækkelig at gjøre. I 4de Fællesclaſſe kunde muligens nogen Forøgelſe finde Sted, men helſt derved at Fordringerne i enkelte Fag bleve ſtørre. 3die Fællesclaſſe mente man havde paſſende Sysſelſættelſe.

---

i. **Chriſtianſſands lærde- og Realſkoles Ephorats Erklæring,**

dat. 20 Oct. 1866.

Overſendes Regjeringens Kirkedepartement. Ephoratet antager, at Diſciplene ikke bør anſtrænges yderligere end allerede er ſkeet og Moderation beſtemmes forſaavidt gjørligt.

---

i. **Chriſtianſſands lærde- og Realſkoles Læreres Erklæring,**

dat. 10 Oct. 1866.

I Anledning af det kgl. Departements Skrivelſe af 30te Auguſt, meddelt Skolens Beſtyrelſe gjennem Ephoratets Skrivelſe af 8de Septbr., ſkal jeg fremſætte følgende Bemærkninger:

Naar den nugjældende Skoleplans Fordringer her ved Skolen har voldt nogen Uleilighed, maa formentlig Grunden hertil hovedſagelig ſøges i Ulemper med de toaarige Klaſſer,

ſom oftere har gjort det vanſkeligt at vinde igjen det i Planen foreſkrevne Kvantum af hvad der ſkal gjennemgaaes, navnlig i de gamle Sprog. Man har derfor ogſaa ved de toaarige Mellemklaſſers Deling og Omdannelſe til etaarige Klaſſer ſporet en væſentlig Lettelſe. I det Hele ſynes Erfaringen ved denne Skole at tale for, at Diſciple med almindelig gode Evner, ville, naar de paa Skolens forſkjellige Trin udviſe nogenlunde jevn Flid, kunne gaa igjennem Skolen uden at udſættes for at overanſtrænges, det ſkulde da være, at der i øverſte Klaſſe, iſær under Repetitionen, væſentlig ſom Følge af den i flere Henſeender mindre heldige Tilbagevirkning paa Skolen, Hensynet til Fordringerne ved Examen artium udøver, ſtundom lægger vel meget Beſlag paa deres Kræfter. Da der imidlertid ikke altid kan gjøres Regning paa, at Alt ſkal gaa ſin normale Gang, tør man ikke benegte, at Diſciple ogſaa paa de tidligere Trin kunne føle ſig beſværede af det Arbeide, Skolen paalægger dem, men dette maa da i Regelen tilſkrives Aarſager, ſom ligge udenfor Spørgsmaalet om ſelve Skolens Ordning, uden forſaavidt, at Hensynet til ſlige Uregelmæssigheder, jeg vil exempelvis nævne Mangel paa Lyſt og Anlæg, tidligere udviſt, tilregnelige eller utilregnelige Forſømmelſer, mangelfuld og ikke med Skolens Plan ſtemmende Forberedelſe ved Indſættelſen i Skolen — gjør det ønſkeligt, at Skolens Tid ikke for knapt tilmaales.

For at komme efter, hvormegen Tid Diſciplene anvende hjemme til ſin Forberedelſe til Skolen, har man fra 1ſte Latin- og Realklaſſe opover ladet diſſe levere Opgaver derover for hver Dag i Ugen, hvoraf Uddrag ere vedlagte nærværende Skrivelſe. Derſom diſſe Opgaver vare fuldt paalidelige — de vilde viſtnok, afgivne til forſkjellige Tider, findes at variere betydeligt — maatte man blive høiſt betænkelig for flere Diſciples Vedkommende, ſom ſees at anvende langt mere Tid til ſin Hjemmeforberedelſe, end vi kunne anſe det tilraadeligt, idet vi ere tilbøielige til at antage, at Hjemmearbeidet for de høiere Klaſſers Diſciple ikke bør overſtride 3 Timer og for de lavere Klaſſer 2 Timer.

Christiansands Kathedralskoles

1ste Latinklasse, a.

1. Latineleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag: 2 T. 17 M.
Tirsdag: 1 „ 14 „
Onsdag: 1 „ 20 „
Thorsdag: 1 „ 30 „
Fredag. 2 „ 59 „
Lørdag: 2 „ 24 „

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 1 T. 57 M. daglig.

Længste Forberedelsestid er:		Korteste Forberedelsestid er:	
Mandag:	4 T. 15 M.	Mandag:	1 T. 30 M.
Tirsdag:	2 „ - „	Tirsdag:	- „ 40 „
Onsdag:	1 „ 55 „	Onsdag:	- „ 40 „
Thorsdag:	2 „ 15 „	Thorsdag:	1 „ 10 „
Fredag:	3 „ 50 „	Fredag:	1 „ 2 „
Lørdag:	3 „ 15 „	Lørdag:	1 „ 45 „

2. Realeleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag: 3 T. 43 M.
Tirsdag. 1 „ 53 „
Onsdag: 2 „ 46 „
Thorsdag: 2 „ 43 „
Fredag: 3 „ 8 „
Lørdag: 2 „ 55 „

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 2 T. 51 M. daglig.

Længste Forberedelsestid er:		Korteste Forberedelsestid er:	
Mandag:	7 T. 45 M.	Mandag:	2 T. - M.
Tirsdag:	3 „ 15 „	Tirsdag:	1 „ 30 „
Onsdag:	3 „ 45 „	Onsdag:	1 „ 30 „
Thorsdag:	5 „ - „	Thorsdag:	1 „ 15 „
Fredag:	5 „ 15 „	Fredag:	2 „ - „
Lørdag:	5 „ - „	Lørdag:	2 „ 15 „

Den lange Forberedelsestid Mandag er en Følge af skriftlige Arbeider.

1ste Latinklasse, b. (4 Kl.)

Latineleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag:	2 T.	47	M.
Tirsdag:	2 „	40	„
Onsdag:	2 „	32	„
Thorsdag:	1 „	50	„
Fredag:	2 „	40	„
Lørdag:	2 „	54	„

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 2 T. 33⅚ M. daglig.

Længste Forberedelsestid er:				Korteste Forberedelsestid er:			
Mandag:	3 T.	30	M.	Mandag:	2 T.	10	M.
Tirsdag:	3 „	25	„	Tirsdag:	2 „	-	„
Onsdag:	3 „	30	„	Onsdag:	1 „	45	„
Thorsdag:	3 „	-	„	Thorsdag:	1 „	15	„
Fredag:	4 „	-	„	Fredag:	1 „	15	„
Lørdag:	4 „	-	„	Lørdag:	2 „	2	„

Realeleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag:	3 T.	7	M.
Tirsdag:	2 „	8	„
Onsdag:	2 „	18	„
Thorsdag:	2 „	21	„
Fredag:	2 „	33	„
Lørdag:	3 „	17	„

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 2 T. 37⅓ M. daglig.

Længste Forberedelsestid er:				Korteste Forberedelsestid er:			
Mandag:	5 T.	-	M.	Mandag:	2 T.	-	M.
Tirsdag:	2 „	30	„	Tirsdag:	1 „	15	„
Onsdag:	3 „	15	„	Onsdag:	1 „	40	„
Thorsdag:	3 „	30	„	Thorsdag:	1 „	30	„
Fredag:	3 „	15	„	Fredag:	1 „	35	„
Lørdag:	5 „	-	„	Lørdag:	2 „	-	„

2den Latinklasse, a.

Latineleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag:	4	T.	36	M.
Tirsdag:	2	„	36	„
Onsdag:	4	„	9	„
Thorsdag:	3	„	23	„
Fredag:	3	„	21	„
Lørdag:	2	„	49	„

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 3 T. 29 M. daglig.

Længste Forberedelsestid er:					Korteste Forberedelsestid er:				
Mandag:	6	T.	-	M.	Mandag:	3	T.	30	M.
Tirsdag:	3	„	5	„	Tirsdag:	2	„	-	„
Onsdag:	5	„	3	„	Onsdag:	3	„	-	„
Thorsdag:	4	„	15	„	Thorsdag:	1	„	45	„
Fredag:	4	„	30	„	Fredag:	2	„	15	„
Lørdag:	3	„	45	„	Lørdag:	2	„	15	„

For Mandag er her medregnet Norsk Stil, der kun haves hver fjortende Dag alternerende med den hver anden Uge givne tydske Stil, der her er medregnet for Onsdag.

Den Længstlæsende til Mandag har noteret 3 Timer 15 Min. for den norske Stil.

Realeleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag:	2	T.	46	M.
Tirsdag:	1	„	1	„
Onsdag:	2	„	5	„
Thorsdag:	1	„	34	„
Fredag:	1	„	55	„
Lørdag:	1	„	42	„

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 1 Time 50 Min. daglig.

Længste Forberedelsestid er:		Korteste Forberedelsestid er:	
Mandag:	3 T. 45 M.	Mandag:	2 T. - M.
Tirsdag.	1 „ 15 „	Tirsdag:	- „ 40 „
Onsdag:	2 „ 15 „	Onsdag:	2 „ - „
Thorsdag:	2 „ - „	Thorsdag:	1 „ - „
Fredag:	2 „ 30 „	Fredag:	1 „ 5 „
Lørdag:	2 „ 15 „	Lørdag:	1 „ 15 „

Hvad ovenfor er sagt om Ordningen af norsk og tysk Stil gjælder ogsaa for Realeleverne.

2den Latinklasse, b.

Latineleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

Mandag:	2 T.	9 M.	
Tirsdag:	2 „	56 „	
Onsdag:	2 „	7 „	eller
	3 „	14*) „	
Thorsdag:	2 „	36 „	
Fredag:	1 „	51 „	
Lørdag:	2 „	16 „	

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 2 Timer 19 Min. (eller 2 Timer 30 Min.) daglig.

Længste Forberedelsestid er:					Korteste Forberedelsestid er:				
Mandag:	3 T.	15 M.			Mandag:	1 T.	- M.		
Tirsdag:	3 „	52 „			Tirsdag:	1 „	5 „		
Onsdag:	3 „	15 „	eller		Onsdag:	- „	50 „	eller	
	4 „	30 „				1 „	50 „		
Thorsdag:	4 „	15 „			Thorsdag.	1 „	- „		
Fredag:	2 „	45 „			Fredag:	1 „	10 „		
Lørdag:	3 „	- „			Lørdag:	1 „	- „		

2den Realklasse, b.

(2 Elever.)

Eleverne anvende til Forberedelse i Hjemmet i Gjennemsnit:

*) Naar man nemlig har norsk Stil.

Mandag:	1	T.	28	M.	
Tirsdag:	-	„	49	„	
Onsdag:	1	„	36	„	(ell. 2 T. 58 M.)
Thorsdag:	1	„	51	„	
Fredag:	1	„	7	„	
Lørdag:	1	„	49	„	

Deres Forberedelsestid er i Gjennemsnit for Ugen: 1 Time 27 Min. (eller 1 Time 40 Min.) daglig.

Den længste og den korteste Forberedelsestid ansees det for disses Vedkommende unødvendigt at angive, da Differentsen er meget ubetydelig.

3die Latinklasse.

Til Forberedelse i Hjemmet anvendes i Gjennemsnit:

Mandag:	4	T.	55	M.	
Tirsdag:	3	„	33	„	
Onsdag:	3	„	3	„	
Thorsdag:	3	„	41	„	
Fredag:	3	„	34	„	
Lørdag:	2	„	40	„	

Længste Forberedelsestid er:					Korteste Forberedelsestid er:				
Mandag:	6	T.	45	M.	Mandag:	4	T.	15	M.
Tirsdag:	5	„	15	„	Tirsdag:	2	„	-	„
Onsdag:	3	„	15	„	Onsdag:	2	„	45	„
Thorsdag:	5	„	15	„	Thorsdag:	3	„	-	„
Fredag:	6	„	45	„	Fredag:	2	„	30	„
Lørdag:	3	„	-	„	Lørdag:	2	„	-	„

---

k. Stavanger lærde- og Realskoles Ephorats Erklæring,

dat. 17. og 20. Novbr. 1866.

Hoslagt giver man sig den Ære at fremsende den fra Stavanger Skole forlangte Erklæring med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt der kan anføres bestemte Kjendsgjerninger for Overlæsselse inden Skolen.

Amtmand Morgenstierne, der i en Række af Aar har havt sin Opmærksomhed henvendt paa denne Side af Skolelivet, maa i Et og Alt tiltræde den af Skolens Lærere fremsatte Formening om Disciplenes Overlæsselse, hvorfor han ønsker den afgivne Erklæring betragtet som sin. Biskop von der Lippe maa, som ved Erklæringer fra de øvrige Skoler, erklære sig imod Udvidelse af den Tid, der gives Disciplene til Undervisning.

---

k. Stavanger lærde- og Realskoles Læreres Erklæring,

dat. 5te Oct. 1866.

En af de smerteligste Følelser en Skolemand har at kjæmpe med i Udførelsen af sin Gjerning er den, som vækkes ved Bevidstheden om, at han gjennem det Overmaal af Arbeide, der paalægges Disciplen, nedbryder istedetfor opbygger, at den legemlige og aandelige Kraft herigjennem undergraves i sin Rod og lider et Skaar, der ofte i det Ydre kan komme tilsyne, men hvis Størrelse dog i Almindelighed ikke kan lade sig bestemt paapege, da Kræfternes Svækkelse ikke vel efter Sagens Natur kan grademaales. At en saadan Hensygnen af de aandelige og legemlige Kræfter maa være Følgen af det hidtil inden Skolen raadende System, hvorved stedse nye Fag kræves optagne inden Skolen, medens derhos i Almindelighed stilles udvidede Fordringer til de allerede optagne, dette er den bittre Tanke, som vi efter vore paa Kjendsgjerninger grundede Erfaringer ikke har kunnet værge os imod. Denne samme Tanke er ofte kommen tilorde gjennem Skolernes Erklæringer og bør være et alvorligt Varsko om nærmere at undersøge Tingenes Tilstand. I denne Anledning har da nu ogsaa det kongelige Kirkedepartement gjennem det ærede Ephorats Meddelelse af 8de Septbr. stillet en Opfordring til os nærmere at redegjøre for denne ogsaa af os oftere udtalte Opfatning. Man behøver blot at kaste et Blik paa Timetabellerne for at faa Beviserne ihænde for, at der stilles utilbørlige Fordringer til den unge Alder, hvis Kræfter

endnu ere i sin Udvikling, og hvis eiendommelige for det sønere Livsvel og Livsgjerning saa betydningsfulde Følelsesliv dog ikke gjennem overvældende anstrængt Arbeide skulde undertrykkes og kvæles. Naar Disciplene i de øvre Klasser — her er nærmest Tale om de 3 à 4 sidste Skoleaar — skal, som vel er Regelen, tilbringe, med Fradrag af Gymnastik- og Sangtimer, 5 Timer paa Skolen under streng Opmærksomhed og al Anspændelse af Aandsevnerne og dernæst, uden at kunne unde sig den fornødne Hvile, forberede sig paa den næste Dags Lektier, da maa man vel sige, at det kun kan være enkelte stærke Naturer, som efter paa saadan Maade at have tilbragt flere Aar af sin skjønneste Ungdomstid, kan staa uskadte ved Maalet. Enkelte af Undertegnede, der have havt sin særdeles Opmærksomhed henvendt paa denne Side af Skolelivet, have baade ved denne og andre Skoler anstillet nøiagtige Efterforskninger om den Tid, der for almindelig flinke Disciple medgaar til Forberedelse paa Lektierne, og Resultatet heraf har været, at naar undtages 1 Time efter Middagen, som man har paalagt Disciplene at tage sig fri, have de med circa 1 Times Mellemrum, som har været beordret til Spadsertur, læst uden Afbrydelse i Regelen til Kl. 9 à 10; det er en sjelden Undtagelse, at de have kunnet slutte Kl. 8. De have gjerne ogsaa syntes at maatte læse Lektierne over for Skoletid om Morgenen. I Regelen tilbringe saaledes Disciplene i disse Klasser omkring 11 Timer med stillesiddende Arbeide. Man har Vished for, at hvad her er sagt, gjælder Disciple, der med Alvor har benyttet sin Tid kun til, hvad der forelaa dem at lære til Skolen. Kommer nu hertil som Extraarbeide Stile, maa Natten end mere tages i Beslag. Dette gjælder som sagt Skolens flinkere Elever; de, som mere maa stilles i Midtpartiet og derunder, har Valget mellem en ufuldstændig Forberedelse eller Segnen under Byrden. Skolen kan vel gjøre Noget, men ikke i tilstrækkeligt Mon for at virke en Forbedring i denne mislige Tilstand. I den Tid, undertegnede Rektor har havt Skolens Bestyrelse, har denne Sag oftere været paa Bane i Lærermøder, i hvilke der er bleven udtalt, at Disciplenes Forberedelse paa Lektierne bør lettes derved, at Læreren under en

forelobig Gjennemgaaelse ogsaa i de øverste Klasser giver de Vink til en lettere Forstaaelse, meddeler en orienterende Oversigt og deslige, ligesom og at enhver Lærer bør vogte sig for ensidig Forceren af sit Fag, men betænke de Krav, som ogsaa af de andre stilles til Disciplene; endelig har der været fattet Beslutning om, at Disciplene i øverste Klasse kun skulde gives halve Lektier til de Dage, da Stile skal indleveres. De norske Arbeider kan vel antages i Regelen at kræve 3 à 4 Timers Arbeide, og Disciplene burde saaledes vistnok ingen Lektier have paa disse Dage, naar det havde kunnet være muligt at tage saamegen Tid fra Fagene. Uagtet man saaledes har havt Blikket aabent for denne Sag, har dog Forholdet været som oven fremstillet. Om end ved enkelte Skoler anstillede Undersøgelser, som dog maaske kunne være mindre paalidelige, forsaavidt de kun bygges paa Disciplenes Opgivende, have ført til et mindre afskrækkende Resultat, kunne vi dog ikke andet end fastholde vore paa sikkre Kjendsgjerninger og nøiagtig Kontrol byggede Jagttagelser, som vel ogsaa efter derom skeet Udtalelse deles af Flerheden af Skolernes saavel Eforater som Lærerkorporationer. Alt er ikke gjort med Kundskaben; Aandens iboende Kraft, som Intet kan erstatte, maa først og fremst fredes om inden Skolen, som ellers fradrages den Grund, hvorpaa den skal bygges. Naar Departementet tidligere har troet at kunne rette paa Sagernes Pinagtighed ved en Bestemmelse om, at ikke det hele Kvantum af de paa Skolen læste Forfattere krævedes oplagt til Artium, har dette vist sig at være en forfeilet Forholdsregel, idet den, ved Siden af at medføre store Misligheder, dog ikke kunde skaffe Skolen den tilsigtede Lettelse, hvortil man derfor heller Intet har kunnet mærke; thi hvad der kræver mindst Tid og Møie for Dimittender er dog Repetitionen af et Par lettere græske eller latinske Forfattere. Det har derfor af Hensyn til Sagens høie Vigtighed været os en Tilfredsstillelse at erfare, at Undervisningskommissionen har søgt at faa denne Side af Skolens Virksomhed nærmere belyst, hvorved den maaske turde ledes til en efter vor Opfatning rigtigere Bedømmelse af de beklagelige Tilstande og forhaabentlig raade Bod paa den gjennem en grundig

Omdannelse af Skoleforholdene, der alene kan ske ad den modsatte Vei af den tidligere fulgte, saa at man i Latinskolen, istedetfor at indskrænke de gamle Sprog og idelig udvide de øvrige Fag, hellere lader denne Skoleart beholde sit Tyngdepunkt, de gamle Sprog, usvækket, og derimod, saavidt muligt, skarpt og bestemt afstikker snævrere Grændser for de øvrige Disciplineer.

Schøning, Borch, L. C. Larsen, Sørensen, Babr.
H. A. Meyer, B. Jacobsen, W. A. Eckhoff.

Undertegnede maa ifølge den Erfaring, han som Lærer har høstet, i alt Væsentligt tiltræde, hvad i ovenstaaende Erklæring er udtalt med Hensyn til Elevernes Overlæsselse. Det Factum, at endog de flinkere Elever tvinges til omtrent 11 Timers stillesiddende Arbeide om Dagen, synes tilstrækkeligt at bevise, hvor overdrevne Skolens Fordringer til Ungdommen ere.

A. S. Guldberg.

---

1. **Aalesunds lærde- og Realskoles Ephorat,**

dat. 15de og 23de Oct. 1866.

Ved Fremsendelsen af vedliggende i Henhold til Depart. Skrivelse af 27de August sidstl. Aalesunds lærde- og Realskole afgivne Erklæring, tillade vi os at bemærke, at vi væsentlig have støttet vor i Betænkning af 31te Marts sidstl. anførte Formening om, at det maa ansees utilraadeligt i noget væsentligt Mon at forøge Arbeidet for Skoleeleverne, til vort Kjendskab til det Hjemmearbeide, Gjennemførelsen af den nu bestaaende Skoleordning kræver af Eleverne, ligesom til vort Skjøn om Elevernes Bæreevne.

Arveschoug. Hersleb Birkeland.

---

1. **Aalesunds lærde- og Realskoles Læreres Erklæring,**

dat. 25de Septbr. 1866.

I Anledning af et gjennem Skolens Ephorat under 10de d. M. fremsendt Cirkulære, hvori den for Tiden nedsatte Skole-

kommisſion har forlangt yderligere Erklæring af Skolerne om de Kjendsgjerninger og Erfaringer, hvorpaa de fra flere af dem fremførte Udtalelſer om ſtedfindende Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe maa antages at ſtøtte ſig, have vi for vort Vedkommende kun følgende korte Bemærkning at gjøre. I vor afgivne Erklæring have vi, ſom det vil ſees, kun hentydet til de omhandlede Klagers Tilſtedeværelſe, uden at kunne indlade os paa deres Berettigelſe, da vi dertil for vor Skoles Vedkommende have ſavnet Anledning til tilſtrækkelig Erfaring. Vi knyttede dertil den Bemærkning, at, hvis Klager under de forhaandenværende Omſtændigheder have reiſt ſig, ville de med end mere Grund gjentage ſig, om Kommisſionens Plan med de ſpecielt paapegede forøgede Fordringer ſættes igjennem. Dette antoges at ville blive en uundgaaelig Følge af Forholdenes Natur, og vi foranledigedes ſaa meget mere til denne Udtalelſe, ſom de af Kommisſionen opſtillede Krav, ſaaledes ſom de vare fordelte paa de forſkjellige Alderstrin, forekom os altfor ſtore og derfor fraraadelige, uden at der ſelvfølgelig endnu kan være Tale for os, om nogen Erfaring eller Paavisning af ydre Data til at belyſe Sagen.

Henrichſen. N. Th. Wallem. D. Schultz.

---

m. **Lillehammers lærde- og Realſkoles Ephorats Erklæring,**
dat. 26de Octbr. 1866.

Overſendes det Kgl. Kirke-Departement under Henvisning til ſammes Skrivelſe af 27de Auguſt ſidſtl., idet Ephoratet tillader ſig at henholde ſig til nedenſtaaende Erklæring.

Folkeſtad. Jenſen.

---

m. **Lillehammers lærde- og Realſkoles Læreres Erklæring,**
dat. 12te Octbr. 1866.

Ved Ephoratets Skrivelſe af 3die f. M. har Lillehammers Skole modtaget Opfordring til at meddele Oplysninger, ſom, grundede paa Kjendsgjerninger og Erfaringer, kunde tjene til at

belyse Spørgsmaalet om, hvorvidt Skolernes Elever under den nærværende Skoleordning kan anseés at være overlæssede med Skolearbeider, saaledes som anført i flere af de fra Skolerne og Ephoraterne indkomne Erklæringer over det for Tiden under Forhandling værende Kommissions-Udkast til en forandret Skoleordning.

Forend jeg meddeler Resultatet af de Jagttagelser og Undersøgelser, som efter denne Foranledning ere anstillede her ved Skolen, skal jeg tillade mig at bringe i Erindring en Udtalelse fra denne Skole i dens Erklæring af 28de Juni 1865 (ang. Forøgelse af minimum i Latin og Græsk til Examen artium), hvoraf allerede fremgaar, at den Erfaring, som man her har gjort, ikke gaar i samme Retning, som ovenantydede Klager.

Ved de nu anstillede Undersøgelser har man fundet, at den Tid, som medgaar til forsvarlig Forberedelse hjemme for hver Dag, i Regelen kan for de forskjellige Klasser angives som følger, med tilbørligt Hensyn til Forskjel i Evner og Arbeidsdygtighed:

I 1ste Fællesklasse, hvor saagodtsom alt Kundskabsstof meddeles mundtlig af Læreren, kræves $^1/_2$ til 1 Time;

i 2den Fællesklasse, hvor der gjøres mere Brug af Lærebøger, omtrent 2 Timer; i begge Mellemklasserne omtrent 3 Timer og i de to øverste Klasser omkring 4 Timer, hvortil kan komme et Tillæg paa den Dag i Ugen, da skriftligt Hjemmearbeide udføres.

Dette bestaar i 3die Latinklasse af en latinsk Stil og i 3die Realklasse af en tydsk og en engelsk Stil ugentlig og for begge en norsk Stil hveranden Uge, — i 4de Latinklasse af en latinsk Oversættelse og en norsk Stil, afvexlende hveranden Uge. Til den Dag, da Arbeiderne skal indleveres, er iøvrigt altid færre Hjemmelexer foresatte.

I min Skolegangstid havde man fra 2den Klasse af 2 Skoletimer mere end nu — 7 fordelte paa For- og Eftermiddag — og ingenlunde mindre Hjemmelæsning. Der krævedes 2 latinske Stile ugentlig, læstes et større Kvantum græske og fornemmelig af latinske Forfattere end nu, og de benyttede Lærebøger var i flere Fag langt vidtløftigere. Jeg skal blot minde om Platons

to tykke Bind ſtærke Haandbog i Geografien og Laſſens Lærebog i Hiſtorien, hvis Sidetal gik op til mellem 3 og 4000. Efter den Erfaring, jeg har gjort ſom Diſcipel, ſom Skolebeſtyrer og ſom Fader til Skolediſciple, ſtaar det for mig ſom en Kjendsgjerning, at der fordres langt mindre Arbeide til Skolen af Diſciplene nu, end i Tiden før 1830, og at det for Skolerne opſtillede Maal fuldtvel kan naaes uden at overlæsſe Diſciplene paa noget Trin af Skolekurſusſet. Naar jeg med denne min egen Erfaring ſammenholder Udtalelſerne i modſat Retning, ligger deri en Opfordring til at ſøge at forklare mig deres Grund og Foranledning. Forſaavidt de komme fra Mænd, ſom ikke have hentet Erfaringer fra dagligt Samliv med Skoleungdommen, tør disſe Udtalelſer maaſke være en Efterklang af de Klager, ſom i den ſenere Tid have lydt fra Danmark og Sverige. Men disſe ſidſte kunne ingenlunde uden videre overføres paa vore Forhold. Der er, ſom bekjendt, overmaade ſtor Forſkjel paa det, ſom her og i hine Landes Skoler ſkal udrettes i et Kurſus af ſamme Varighed. Undertiden blive Klagerne hos begrundede paa en ſaadan Maade, at det mer eller mindre klart fremgaar, at de egentlig gjælde den Flerſidighed, ſom nu fordres hos Almendannelſen, og ſom netop maa anſees for at være et Tidens Fremſkridt. Man vil ſpare Arbeide ikke ſaa meget for Diſciplene ſom for enkelte Fag: man ønſker i Grunden den gamle Enſidighed tilbage.

Det ſkal imidlertid ikke hermed være ſagt, at de tidtanførte Klager alene har ſin Grund i Efterſnakken eller i Enſidighed; det indrømmes gjerne, at de kunne være byggede paa virkelig gjorte Erfaringer. Ere disſe hentede fra enkelt Diſcipel, kan Grunden til Overlæsſelſe ofte ligge deri, at han er ſat høiere op i Skolen, end han burde ifølge Modenhed og Kundſkaber. Tilfælde af den Art er et Par Gange indtrufne her i Skolen. Ere deslige Erfaringer derimod gjorte med Flerheden i en Skoleklaſſe eller i flere ſaadanne, vil Skylden formentlig gjerne være at tilſkrive en Feil i Stoffordelingen og i Arbeidsordenen eller i Læremaaden. Saaledes lægges der ofte altfor lidet an paa at lade Diſciplene bearbeide og tilegne ſig Læreſtoffet paa

Skolen, under Samarbeide med Læreren, medens Skoletimerne i altfor stor Udstrækning benyttes til Overhøring i Noget, som fordres bearbeidet og tilegnet af Disciplene hjemme, overladte til sig selv, uden saadant forudgaaende Samarbeide eller uden tilstrækkelig Anvisning til en rigtig Opfatning og til at overvinde Vanskelighederne under dette Hjemmearbeide, som derved naturligvis i høi Grad forøges og vanskeliggjøres. Herhen hører i Sprogundervisningen for hyppige skriftlige Hjemmearbeider samt for liden Benyttelse af Extemporallæsning og af mundtlige Stiløvelser, hvilke begge spare Disciplen meget Hjemmearbeide, paa samme Tid som de give stort Udbytte saavel for den grundige Indsigt som for den sikre Tilegnelse og for Færdigheden samt for et mere udstrakt Kjendskab til Literaturen.

Naar der endelig spørges, hvorvidt det maa ansees utilraadeligt „uden tilsvarende Indskrænkning at forøge i noget „Mon Skolens Arbeide paa hvilketsomhelst Trin og under „hvilkensomhelst Ordning", da kan dette Spørgsmaal ikke uden videre besvares med et blot Ja eller Nei. Menes med „Arbeide" den Arbeidstid og Arbeidskraft, som Skolen nu lægger Beslag paa, da er jeg tilbøielig til at anse en saadan Forøgelse for utilraadelig. Er Meningen derimod den, hvorvidt en forandret Ordning — saasom Fjernelse af for stor Detail og tidligere Afslutning af visse Fag — og en forbedret Methode kan gjøre Optagelsen i nogen Mon af nyt Stof ubetænkelig, svarer jeg dertil ja.

Ovenstaaende Erklæring blev i et Lærermøde, som afholdtes den 11te Octbr., i det Væsentlige tiltraadt af Skolens øvrige Lærere.

Lange.

---

n. Drammens lærde- og Realskoles Læreres Erklæring,

dat. 2den Octbr. 1866.

I Anledning af det høie Ephorats Skrivelse af 30te August, hvorved begjæres nærmere Erklæring betræffende enkelt Punkt i „Skolesagen", der nu er Gjenstand for en Kommissions Forhandlinger, har jeg herved den Ære at yttre Følgende:

Ligesom ved tidligere Leilighed, saaledes har jeg navnlig i Erklæring af 25de Mai d. A. udtalt mig i den Retning, at „der i Skolen er nok eller snarere Mere end nok af Fag og Fordringer i disse", „at jeg idethele meget hellere er med paa en Indskrænkning end paa en Forøgelse", eller at „der tiltrænges Lettelse i Skolearbeidet". Jeg staar fremdeles paa denne Mening, hvori jeg end yderligere maa bestyrkes ved at lære at kjende de forskjellige i „Skolesagen" afgivne Erklæringer, der nu foreligge, og hvori, med den store Afvigelse i Anskuelse forøvrigt, ikke liden Overensstemmelse i omhandlede Retning gjør sig gjældende. Jeg mener saaledes, der her er en temmelig almindelig Erfaring tilstede, som synes at kunne være tilstrækkelig til at paabyde Forsigtighed i dette væsentlige Stykke. Der begjæres imidlertid speciellere Paavisning af Erfaringer og Kjendsgjerninger som Beviser for den udtalte Menings Rigtighed og Holdbarhed — nemlig, at en saadan Lettelse tiltrænges. I denne Anledning skal jeg udtale, at jeg ikke netop kan paavise eller opregne, hvorledes flere Elever i Skoletiden have faaet eller faar en Knæk, ei heller mener, at ikke Skoleungdommen i Regelen skulde nogenlunde udholde Beleiringen, „temmelig elastiske som Ungdommens Kræfter ere". Men i den Retning falder baade min almindelige og speciellere Erfaring, at der ikke altid gives Ungdommen tilstrækkelig Tid under de Fordringer, der ere stillede til den, til ret at fordøie, hvad der bydes den, saa at den fornødne Modenhed kan fremkomme. Det er ogsaa dette eller Hensynet til denne, jeg væsentlig i min Erklæring af 25de Mai har fremhævet. De flere Fag, der paa diverse Punkter af Skolen sammenhobe sig, det tildels Encyclopædiske i Anordningen anser jeg ikke mindst for en Hemsko paa Aanden, som skal udfolde sig. Jeg finder da ikke, at den fornødne Aandsstyrke og Livlighed fremtræder, hvilken det maa blive en Hovedsag at vedligeholde og nære. Ikke at tale om, at jeg finder de af den Kongelige Kommission — uagtet dens Bestræbelser for „Deling" — i dens Udkast opstillede Fordringer baade til Yngre og Ældre overdrevne, mener jeg da, at det ogsaa under de bestaaende Skoleforholde vil være i Ungdommens og det Heles Interesse,

at Afflag her og der i Fordringer finder Sted, at Fagene ei saameget sammenhobes, at der gives mere Tid til at „fordøie" det Modtagne, til derved at vinde i — Modenhed og Friskhed. Overhovedet har jeg altid bekjendt mig til den Anskuelse, at det ikke er Qvantiteten, det kommer an paa, men Qvaliteten, og jo længere jeg arbeider i Skolefaget, jo mindre sætter jeg Pris paa Kundskabsmængden, der ofte forekommer mig at staa i et temmelig divergerende Forhold til Modenheden. — Men i Forbindelse hermed har jeg ogsaa i min Erklæring gjentagende paapeget Indskrænkning af Skoletiden. Jeg har ogsaa tidligere udtalt mig for høie Foresatte angaaende dette Punkt og erkjendet med Vaaskjønnelse den Imødekommen, som i denne Retning er vist denne Skole og dens Vedkommende. Navnlig med den paa Formiddagen samlede Skoletid — som her paa Grund af Forholdene er en complet Nødvendighed — forekommer det mig aldeles unaturligt, at Børn eller ganske unge Mennesker endog indtil 6 Timer — om end med korte Mellemrum — ere spændselsatte med Aandsarbeide og i den anspendte Opmærksomhed, som ikke kan renonceres paa. Den Ældre betænke blot, hvad han stadig formaar at udholde i denne Retning og sammenligne saa Mandens Forholde med Ungdommens, saa vil han vistnok let finde her er formeget. Her er det da min bestemte Overbevisning, at en Forandring maa gjøres, saa at der idetmindste saagodtsom aldrig falder over 5 Skoletimer daglig. Gymnastik og Sang og alle Øvelser og „Færdigheder" indbefattede. Jeg maa ogsaa her udtale, at jeg har den Opfatning, at Ungdommen i vor Skole har havt godt af den Indskrænkning i Skoletiden, som i det sidst forløbne Aar her har været tilstedet.

Til det Foregaaende skal jeg yderligere føie det, at der i min Formands Tid, paa Grund af Besværinger i Anledning af Ungdommens Arbeide, gjentaget forhandledes angaaende Lettelse i samme. Man vedtog da al den Indskrænkning eller Lettelse, som Forholdene forøvrigt befandtes at tilstede. At der baade her og der fremdeles var nok at bestille for Gutterne, erfarede jeg imidlertid især i min første Tid her. Navnlig fandtes Overgangen fra Forberedelsesstadiet til 3die Fællesklasse temmelig

besværlig, hvisaarsag jeg ogsaa fandt at burde andrage paa en Udvidelse eller Styrkelse af Skolen paa laveste Stadium, en Ordning, der ogsaa kom istand og er kommen godt med. Men herfra henter jeg ogsaa bestemt Erfaring, ligesom fra tidligere og fortsat egen Virksombed paa laveste Stadium for, at Commissionens Fordringer til 10aars-Barnet ere lidet heldige. Men ogsaa paa høiere Stadier af Skolen, navnlig i de 3 øverste Klasser, har jeg bestemt Erfaringer for, at der har været nok at gjøre. Disciple med ret gode Evner, veed jeg, have maattet den hele Eftermiddag og Aften arbeide med sine Lexer, naar de skulde tilfredsstille Klassens Fordringer. Men det ønsker jeg ikke skal ske. Ungdommen maa dog ikke blot leve et Skoleliv og et Stueliv. Fremdeles har her, navnlig tidligere, ikke saa sjelden været klaget over nervøs Hovedpine o. L. baade hos yngre og ældre Elever; Indskrænkning i Skoletiden synes her at have gjort god Virkning. Overhovedet har jeg gjort mit til, at Ungdommen kunde lettes i Arbeidet, vinde i Kræfter og opfriskes baade paa Sind og Skind — men saa bliver det ikke altid saa let i alle Fag at naae det afpælede Maal.

Mere end et Exempel har jeg desværre under min Skolevirksomhed stødt paa, at det Stue- og Studieliv, som navnlig de saakaldte „studerende" Elever føre og ikke sjelden faae altfor kjært, ikke alene har gjort Skaar i den Friskhed, der dog hos Ungdommen er væsentligere end al Kundskab, men ogsaa — under den Hjerneanspændelse, samme medfører — har ledet den ind paa Vildfarelser, der ere af en sørgeligere Beskaffenhed. Har man oplevet Saadant, bliver man naturligvis baade forsigtig og ængstelig.

Og endelig skal jeg ikke lade uberørt, at jeg baade gjennem egen og Andres Erfaring har gjort Indblik i, hvorledes Skolelivet og Skoleanstrængelserne have udstrakt sin Indflydelse til senere Dage, medtaget de Kræfter, Ynglingen trænger om og Manden fuldtvel har Brug for. Jeg mener da, „heller endel for lidet Arbeide i Skoletiden end selv et ringe Gran for meget".

Overhovedet mener jeg, at engelsk Skoleliv og engelsk Opdragelse turde fortjene at agtes mere paa, end man hos os er

tilbøielig til. Adjunct Ottesens Votum i „Skolesagen" har da i denne Retning fortrinsvis tiltalt mig; jeg mener Adskilligt derfra kan være at hente for alle Vedkommende. Og det bør vel fremdeles være Maalet — hvilke Maal man forresten finder at burde opstille — den gamle Sætning: sana mens in corpore sano.

At nærværende Erklæring, som Forholdene ikke have gjort mig det muligt tidligere at fremkomme med, i et almindeligt Lærermøde er forelagt vedkommende Skolens Lærere, som hertil intet Nærmere have at tilføie eller bemærke, skulde jeg fluttelig ikke undlade at udtale. Da Adjunkt Schultz paa Grund af Sygdom ikke tidligere havde deltaget i „Skolesagens" Behandling, begjærede han nu udtrykkelig tilføiet, „at han i det af Rector angaaende angjældende Punkt her Udtalte er fuldkommen enig".

Knutzen.

---

n. Drammens lærde og Realskoles Ephorats Erklæring,

dat. 22de Octbr. og 1ste Novbr. 1866.

Ephoratet giver sig herved den Ære at fremsende den af det kongelige Departement i Skrivelse af 27de August sidstleden paa den kongelige Skolekommissions Forlangende ønskede nærmere Forklaring fra Drammens lærde- og Realskoles Rektor, betræffende hans tidligere Udtalelse angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt der ved stedfindende Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolerne viser sig nogen Nødvendighed for at skaffe Lettelse i Skolens Arbeide.

For sit eget Vedkommende skal Ephoratet tillade sig at bemærke, at dets Medlemmer er blandt dem, der mene, at man ved Undervisningens Ordning i vore høiere Skoler allerede nu er kommen den Grændse, som bestemmes af Hensynet til Barnets og Ynglingens legemlige og aandelige Kræfter, for nær.

Vi grunde denne vor Mening paa de Erfaringer, vi tro at have gjort dels ved skyldig Jagttagelse af de Skolers Virk-

somhed, hvis Foresatte vi ere, dels ved det Kjendskab til Skolerne, vi ellers leilighedsvis kunne have forskaffet os. Det følger imidlertid af sig selv, at disse Erfaringer ikke kunne være af saadan Beskaffenhed, at de kunne paavises ved Angivelse af „ydre Data". Vi formene det derfor uberettiget af Kommissionen at forlange saadan Angivelse. Eet ville vi dog nævne, som paa det Stærkeste bekræfter Rigtigheden af vor Opfatning, nemlig at Sagen synes at have vakt almindelig Opmærksomhed hos Lægerne. Vi tillade os at vedlægge en Erklæring af 13de Octbr. fra en ældre, meget søgt og meget indsigtsfuld Læge, Landphysikus i Buskeruds Amt, licent. med. Blich. — Et af Ephoratets Medlemmer, der har havt Børn og Myndlinger i Drammens Skole og derved har havt nærmere Anledning til at iagttage Virkningen af det nuværende Skolesystems Fordringer til Eleverne, vil ogsaa nævne sin derved vundne Erfaring som Støtte for den ovenudtalte Formening.

Det er vistnok utvivlsomt, at vore høiere Skoler med Hensyn til Elevernes Kundskabsmasse giver et langt større Udbytte nu end længere tilbage i Tiden — for omtrent 30 Aar siden —; men vi betvivle saa stærkt, at det Samme kan siges med Hensyn til Elevernes Aandsmodenhed, at vi snarere tro, at i den Henseende Tilbagegang har fundet Sted. Det synes at ligge nær ved Spørgsmaalets Behandling, at trække en Sammenligning mellem Skoletidens Varighed tidligere og nu, og at anføre dens Indskrænkning som Bevis imod den almindelige Mening om Overlæsselse nu for Tiden. Men skal Sammenligningen kunne bevise noget, maa tillige tages Hensyn til Skolernes Tilstand isvrigt da og nu, og Enhver, der kjender Skolerne fra hin ældre Tid, vil da vide at anføre, at der dengang neppe var nogen Latinskole i Landet, i hvilken ikke flere Timer af den anordnede 7 Timers daglige Skoletid af Eleverne betragtedes og benyttedes enten som Forberedelsestid for den øvrige Undervisning eller som rene Rekreationstimer. Ogsaa dengang havde Skolerne Lærere, der trak paa Elevernes Kræfter til det Yderste; men de skadelige Virkninger deraf hævedes ved den Eftergivenhed eller Slaphed i Fordringerne, der vistes fra andre Læreres Side.

Forskjellen mellem Tilstanden da og nu er den, at medens det tidligere var den enkelte Lærer, der drev Fordringerne til det Yderste og tildels overdrev dem, er det nu alle, som gjøre det og efter Skolesystemet maa gjøre det. Følgerne heraf kunne blive betænkelige, og dette bør efter vor Formening skarpt haves for Øie ved Skolevæsenets nye Ordning. Breder.

Foranstaaende Erklæring kan jeg tiltræde med den Bemærkning, at efter min Formening ligger Faren for skadelig Overlæsselse ikke egentlig i den daglige Undervisningstids Udstrækning, men snarere i Fagenes Forsleren, især hvis dermed skulde forbinde sig en Undervisningsmaade, der ikke i sine Krav tog tilbørlig Hensyn paa Barnets og den Yngres Modtagelsesevne*).

Oslo Biskopegaard den 1ste November 1866.

J. L. Arup.

I Anledning af Hr. Amtmandens Opfordring i Skrivelse af Gaars Dato tillader jeg mig at meddele, at jeg i Løbet af flere Aar ikke sjelden har havt Disciple ved Drammens lærde og Realskole under Behandling for nervøs Hovedpine, der nærmest var fremkaldt ved Aandsanstrengelse og først ved Ophør med eller Indskrænkelse af Skolearbeiderne kunde hæves. Jeg erindrer, at jeg har gjort saavel afdøde Rektor Olsen som Skolens nuværende Bestyrer, Hr. Rektor Knutzen, opmærksom herpaa. I en tidligere Tid af min Virksombed som praktiserende Læge i Drammen havde jeg kun yderst sjelden, for ikke at sige aldrig, Anledning til at iagttage disse Tilfælde. Hertil maa dog Grunden ogsaa for en Del søges i Skolens tidligere mindre Frequents. Nogen Talopgave er det mig ikke muligt at levere til yderligere Støtte for min Formening.

Drammen den 13de Octbr. 1866.

Blich.

*) Denne Erklæring fra Drammens lærde Skoles Ephorat er her indtaget fordi, fordi der i Erklæringen fra Ephoratet for Kongsberg Middel- og Realskole er henvist til nærværende.

o. Kongsbergs Middel- og Realſkoles Ephorats Erklæring,

dat. 21de og 28de December 1866.

I Anledning af det kongelige Departements Skrivelſer af 27de Auguſt og 15de November ſidſtleden, giver Ephoratet ſig herved den Ære at fremſende de med Rektors medfølgende Skrivelſe af 10de d. M. modtagne Erklæringer med Bilage fra Kongsbergs Middel- og Realſkoles Lærere betræffende Spørgsmaalet om, hvorvidt den nuværende Skoleplan antages at medføre nogen Overlæsſelſe eller Overanſtrængelſe for Skolens Elever, og hvilke Dele der i bekræftende Fald kunne anføres til Støtte for denne Anſkuelſe.

Ephoratet tillader ſig for ſit Vedkommende at henviſe til, hvad det i lignende Anledning har udtalt i Skrivelſe af 22de Oktober ſidſtleden, idet man dog vil bemærke, at man ved hin Erklæring nærmeſt har tænkt paa Forholdet ved de fuldſtændige lærde Skoler og ſpecielt deres Latinafdelinger. Men ogſaa med Henſyn til Spørgsmaalet i ſin Almindelighed fortjene de her fremkomne Forklaringer den ſtørſte Opmærkſomhed. Thi naar det er kommen ſaavidt, at der endog paa Middelſkolens Latinafdelings lavtliggende Trin, hvor Elevernes aandelige Exercits vel ikke kan ſiges at være mere end netop begyndt, viſer ſig kjendelige Spor af Overlæsſelſe, er det let beregneligt, hvorledes Tilſtanden maa være under fortſat og forſtærket Virken af ſamme Paalæsningsſyſtem.

Breder. Arup.

---

o. Kongsbergs Middel- og Realſkoles Læreres Erklæring,

dat. 10de December 1866.

Ifølge Departementets Begjæring i Skrivelſe af 27de Auguſt d. A. til Ephoratet for Kongsbergs Middel- og Realſkole, hvilken Skrivelſe med dettes Paategning af 1ſte Septbr. næſtefter er Skolens Rektor overſendt, have dens Lærere i Forening i en Række af Lærermøder taget under Overveielſe det af den for Tiden ſamlede kongelige Skolekommiſſion foranledigede Spørgsmaal om, hvorvidt der ifølge den nu gjældende Under-

visningsplan finder nogen Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i de offentlige Skoler.

I Lærermøde den 3die denne Maaned, hvor Sagen atter foretoges, forelæste Adjunkt Bugge Koncept til Erklæring angaaende Spørgsmaalet, hvilken Erklæring med enkelte end yderligere tilføiede Bemærkninger tilstilledes Rektor den 7de næstefter. Derpaa afgave i samme Lærermøde Skolens Lærere, Adjunkt Saxild og Timelærerne Saxegaard, Prahm og Østvold, sine særskilte Vota saaledes, som det af hermed følgende Udskrift af Mødets Forhandlinger vil erfares. Med denne Udskrift fremsendes tillige nysnævnte Adjunkt Bugges Erklæring med de den vedlagte 6 Bilag.

Angaaende de i denne Erklæring paaberaabte Udtalelser fra en forhenværende Discipel og flere Forældre maa jeg bringe i Erindring, hvad Departementet vistnok ogsaa vil være opmærksom paa, at disse, som saadanne Udtalelser i Almindelighed, — selv under Forudsætning af, at Vedkommende have den fornødne Oversigt over Skolens Virksomhed og ere tilstrækkelig bekjendte med de Forholde, hvoraf denne i mere eller mindre Grad betinges ligesaavel som af Undervisningsplanen og navnligen de i denne for hvert Fag opstillede Fordringer, — alene kunne have Betydning, forsaavidt som de støtte sig til Erfaringer, hvis Berettigelse som Bevis kan anerkjendes. Men derom har jeg for mit Vedkommende ikke kunnet overbevise mig. Jeg anser det ufornødent og lidet tjenligt til det foreliggende Spørgsmaals Besvarelse i skriftlig Erklæring til Departementet, at fremføre flere Detailler til fuldstændigere Belysning af flere af de i Erklæringen og hine Udtalelser tilsigtede Tilfælde. Med Hensyn til det af disse, som ogsaa Adjunkt Saxild i sit Votum har berørt, har jeg fundet det nødvendigt at tilveiebringe vedkommende Læges Erklæring, og tillader jeg mig at henvise til vedlagte Berglæge Tobiesens Skrivelse af 8de denne Maaned, hvilken er Svarskrivelse paa min ligeledes vedlagte Skrivelse til ham af samme Dag. Saameget maa efter denne Læges Erklæring formentlig kunne udtales, at der ikke for Tiden kan siges noget Bestemt om det indtrufne Tilfælde.

Forøvrigt vil jeg tillade mig ogsaa i en anden Henseende at henvende Departementets Opmærksomhed paa de i denne Lægens Erklæring meddelte Oplysninger, forsaavidt disse tjene til at paavise Uhensigtsmæssigheden af de Skolelokaler, som denne Skole endnu maa benytte. Det turde ogsaa være berettiget at fremhæve, at det ved Besvarelsen af det foreliggende Spørgsmaal ikke maa overses, at i en offentlig Skole med den lange Skoletid Undervisningen maa forudsættes at foregaa i lyse, luftige og rummelige, hensigtsmæssigt beliggende og med hensigtsmæssigt Inventarium forsynede Skoleværelser, ikke som her ved Skolen i lave og trange Skoleværelser, der tillige maa tjene til Gjennemgang til andre Skoleværelser, endog til 2 Sider, i Værelser, hvor Disciplene ikke kunne placeres i tilbørlig Afstand fra Døre, Vinduer og Kakkelovne.

Spørgsmaalet om Overlæsselse i Skolerne kan vistnok ikke besvares paa en beroligende Maade alene med Henvisning til, at der ingen Erfaring om. nogen for Disciplenes Helbredsforfatning øiensynlig skadelig Følge lader sig paavise. Men dersom det skulde befindes at forholde sig saaledes, som jeg for denne Skoles Vedkommende tror mig berettiget til at erklære, at der ikke blandt dens Disciple i den Tid, hvorom jeg har Erfaring, har vist sig noget Tilfælde af Sygelighed, som er fremkaldt ved Overanstrængelse paa eller for Skolen, bør dog denne Erfaring holdes frem. Det forekommer mig desuden i det Hele taget ikke unødvendigt i nærværende Øieblik at fremhæve Betragtningen af denne Side af Sagen, for at holde Overdrivelsen borte fra den rolige Discussion af den høiere Skoles hensigtsmæssige Organisation i vort Land. Skulde Lægernes Erklæring, som, efter hvad der berettes, skal kunne ventes i denne Sag, og hvormed da den fra en herværende Læge fremkomne Udtalelse rettest kan sættes i Forbindelse, gaa ud paa, at Skoletiden i den høiere Skole, af Hensyn til Disciplenes legemlige Udvikling ifølge sikre og paalidelige Erfaringer, bør indskrænkes til 4 Timer daglig, deri ikke medregnet Sang og Gymnastik (o. s. v. — Dands? eller Konstruktionstegning, Fribaandstegning og Skrivning?), vilde deri naturligvis ligge

en Fordring, som ubetinget maatte respekteres. Men herved maa det dog ogsaa bemærkes, at det turde blive erkjendt, at en saadan Indskrænkning af Undervisningstiden i al Fald indenfor Middelskolens Undervisningstrin — og nærværende Erklæring holder sig nærmest til, hvad der gjælder den — dog kunde have sine Betænkeligheder i andre Retninger. Det kunde jo nok befrygtes, at den større Frihed neppe vilde komme Skoleungdommen til synderligt Gavn. Den kunde muligens endog blive den til større Skade. Renden om paa Gaderne og Frihedens Misbrug paa anden Maade kunde let gribe om sig. Man turde have Erfaring for, at de fleste Forældre under vore Forholde have vanskeligt for at sysselsætte sine Børn paa en gavnlig Maade den fra Skolen levnede Fritid.

Forøvrigt gaar jeg for min Del gjerne ind paa Lettelser i Skoleungdommens Arbeide. Naar jeg saaledes har tiltraadt den her fra Skolen afgivne Erklæring om den Kongelige Kommissions forelobige Udkast og i denne Erklæring benyttet den nu gjældende Undervisningsplan som Maalestok for de Fordringer, der passende kunde gjøres til den offentlige Skole efter den af Kommissionen paatænkte Ordning, da er dette skeet, fordi jeg i den nævnte Undervisningsplan med de Modifikationer, den har faaet ved den Kongelige Resolution af 23de September forrige Aar, har søgt et Udgangspunkt, hvorom de Fleste Anstuelser muligens kunde enes, den officielle Betegnelse for, hvad den lærde Skole i vort Land har at udrette, skjønt jeg ikke i Et og Alt kan bifalde de i den for ethvert Fag opstillede Fordringer og der er enkelte Punkter i den, og navnlig hvad Latin og Græsk angaar, hvor jeg — jfr. Kongsberg Skoles Betænkning af 9de Marts 1858 — tror, at uden Skade og med samme Udbytte for Dannelsen Fordringerne endog kunde indskrænkes noget mere, end det ved hin Kongelige Resolution er skeet. Det maa desuden erindres, at, naar det muligens maa indrommes, at allerede paa Middelskolernes Undervisningstrin og navnligen for den herværende Skoles 2den Latinklasses Vedkommende Skolearbeidet undertiden kan falde tungt nok for en og anden Discipel. Grunden hertil for en væsentlig Del ikke ligger i de ved Under-

visningsplanen for hvert Fag opstillede Fordringer, men retteſt bør søges i andre Omstændigheder.

Som i Adjunkt Bugges Erklæring anført, har Skolen i de Klasser, hvor det til Sagens Belysning har været antaget fornødent, nemlig i Skolens Latinklasser og dens 2den Realklasse, ladet anstille Undersøgelser, for at komme til Kundskab om, hvormegen Tid Disciplene i disse Klasser behøve til sine Hjemmearbeider, idet man paalagde dem i Løbet af 1 Uge — fra 22de til 27de Oktober dette Aar — saavidt muligt under Forældrenes Kontrol i skematisk Form at affatte en Opgave over deres daglige Læsetid hjemme. — Som et af de vigtigste Resultater, hvortil man ved denne Undersøgelse er kommen, maa fremhæves, at medens af 2den Latinklasse begge dens ældre Disciple have behøvet, den ene 2° og den anden 2° 30′ daglig til sin Hjemmelæsning, hvad der formentlig ikke kan siges at være meget for almindelig begavede Disciple i 15—16 Aars Alderen, have paa den anden Side Disciple, som ikke ere mindre, om ikke tildels mere begavede, af Klassens yngre Afdeling i 14—15 Aars Alder, behøvet, hvad der visselig i den Alder maa anses for vel meget, 3° til $3\frac{1}{2}$° til de daglige Hjemmearbeider. Det viser sig altsaa, hvad man ogsaa forinden maatte have Grund til at formode, at Arbeidet falder saameget tungere for denne Klasses yngre Disciple, der, naar undtages Græsk, i alle de øvrige Fag maa gjennemgaa det samme Pensum, som den ældre Afdeling af Klassen. For Elever, som kun have læst 2 Aar Latin, maa det saaledes være vanskeligt at følge med ældre Elever, der i dette Fag have havt et helt Aar længere Undervisning, og som ligeledes skulle have sin Del af Arbeidet. Her er det imidlertid ikke den gjældende Undervisningsplan, men Klassernes 2aarige Kursus eller de indskrænkede Midler, som for en offentlig Skole her paa Stedet kan paaregnes til Planens Gjennemførelse, der er Aarsag til et mere, end ellers nødvendigt vilde være, forøget Arbeide for Disciplene.

Herhen hører endvidere Ulemperne af Undervisningsfællesskabet mellem Latin- og Realklasserne i de kombinerede Skoler, hvis store Udstrækning i flere af disse ligeledes er en Følge af

økonomiske Hensyn. Som medvirkende til Forøgelsen af Disciplenes Arbeide viser dette Fællesskab sig især skadeligt i 1ste Latin- og Realklasse. Skal Undervisningen i Mathematik i denne Klasse være fælles for studerende og ikkestuderende Disciple, er det nødvendigt, — i al Fald har man her ved Skolen altid gaaet ud fra den Forudsætning og anseet det for en absolut nødvendig Betingelse for Realundervisningens heldige Udvikling i kombinerede Klasser — at ogsaa Regning bliver et Fællesfag for alle Klassens Disciple. Heraf er imidlertid bleven Følgen, at 1ste Latinklasses yngre Afdeling istedetfor Undervisningsplanens 9 Timer ugentlig i Latin kun have 8 Timer i dette Fag, og at 1 af disse Timer har maattet henlægges til Eftermiddagstiden fra Kl. $3\frac{1}{2}$—$4\frac{1}{2}$. Herved er det endvidere foranlediget, at 2 af Undervisningstimerne i Fransk for 1ste Latin- og Realklasses ældre Afdeling ligeledes ere blevne henlagte til Eftermiddagstiden. Men dette er en Forlængelse af den daglige Undervisningstid, som maaske mest gjør Arbeidets Tryk føleligt for Disciplene. Denne Eftermiddagsundervisning bør vistnok ganske afskaffes. Jeg for min Del finder i den her antydede Ulempe en end yderligere Grund til, hvad den Kongelige Kommissien ifølge sit Udkast tilsigter, at søge ophævet det i de kombinerede Skoler bestaaende Undervisningsfællesskab. Mere end 5 Undervisningstimer daglig bør ikke tillades.

Endnu maa jeg gjøre den Bemærkning, at den herværende Skole ogsaa i den Hensende har været uheldigere stillet, at det ikke har lykkets den at faa Undervisningen i Gymnastik henlagt til den for Skolens Disciple som for den øvrige Undervisning fordelagtigste Tid af Dagen, idet det nemlig har været nødvendigt at lade denne saavelsom Sangundervisningen indtræde i Timen Kl. 1—2 bagefter de øvrige Læretimer, saaledes, at disse maa holdes samlede fra Kl. 8—1, istedetfor at det for Exempel vilde være gavnligere for Disciplene at fordele de 5 Undervisningstimer paa Tiden fra Kl. 8—11 og $12\frac{1}{2}$ til $2\frac{1}{2}$ og henlægge Sang og Gymnastikundervisningen til Kl. 11—12, hvorpaa Disciplene kunde erholde $\frac{1}{2}$ Times Hvile, førend den øvrige Undervisning igjen begyndte.

Gymnastikundervisningen har heller ikke endnu faaet den Betydning i den offentlige Skole, som den bør have. Her ved Skolen falder kun 1 Time ugentlig Gymnastik paa hver Elev. Den offentlige Skole, der saa stærkt lægger Beslag paa Disciplenes Kræfter, bør ogsaa i høiere Grad, end hidtil ved de fleste af disse Skoler er skeet, paaagte Diciplenes physiske Opdragelse ved at sørge for, at en Del af den fra Skolens Arbeide levnede Tid benyttes til hensigtsmæssig ordnede Legemsøvelser. Departementet og den Kongelige Kommission, som har det høiere Skolevæsens hensigtsmæssige Omordning under Overveielse, vil vist ogsaa være opmærksom paa denne Side af Sagen, hvorfor jeg skulde tillade mig at fremhæve, at i den offentlige Skole for de yngre Aar, ligesom i de af Kommissionen foreslaaede Gymnasier, Gymnastikundervisningen bør opføres med flere Timer ugentlig for hver Elev.

I Anledning af at denne Sags Expedition her fra Skolen saalænge er bleven forsinket, tillader jeg mig her, som under Lærermødets Forhandlinger, at gjøre opmærksom paa, at den forud nødvendige Gjennemgaaelse af de fra de offentlige Skoler og deres Ephorater fremkomne Erklæringer angaaende den kgl. Kommissions foreløbige Udkast har medtaget en noget for lang Tid. Sagens Behandling i den sidste Tid, navnligen siden den 16de November, vil Departementet finde tilstrækkelig oplyst.

Joh. Graff.

Udskrift

af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermødernes Forhandlinger, forsaavidt Efterfølgende betræffer.

Aar 1866 den 3die December afholdtes Lærermøde, hvor undertegnede Skolens Lærere vare tilstede. Til Forhandling forelaa den af Kirke-Departementet ved Skrivelse af 27de Aug. d. A. til Skolens Ephorat forlangte Erklæring til Besvarelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt der overensstemmende med de i Anledning af den Kgl. Skolekommissions foreløbige Udkast til en forandret Skoleordning fra flere af de offentlige Skolers

Lærere og deres Ephorater fremkomne Udtalelser allerede ifølge den gjældende Undervisningsplan finder nogen Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i disse Skoler.

Denne Sag, i Anledning af hvilken det fandtes fornødent for Skolens Lærere først at gjennemgaa de af de offentlige Skoler og deres Ephorater afgivne og i de sidste Hefter af Universitets- og Skoleannalerne optagne Erklæringer angaaende den Kgl. Kommissions Udkast, til hvilken Gjennemgaaelse en længere Tid er medgaaet, har derefter i flere Lærermøder været Gjenstand for Overveielser mellem Skolens Lærere.

Sagen blev atter forhandlet i nærværende Lærermøde, og bleve de forsamlede Lærere, som ikke kunde enes om nogen fælles Udtalelse, af Rektor opfordrede til hver for sig at afgive sit særskilte Votum angaaende det foreliggende Spørgsmaal, som det antages alene at kunne stilles for denne Skoles Vedkommende, nemlig saaledes:

Antage denne Skoles Lærere, at den nu gjældende Undervisningsplan indenfor de bestaaende Middel- og Realskolers Undervisningstrin leder til nogen for Disciplenes Helbred eller deres legemlige og aandelige Udvikling skadelig Overlæsselse og Overanstrængelse? Og kunne de for denne Skoles Vedkommende paavise ydre Data for en saadan Antagelse?

Adjunkt Bugge forelæste Koncept til Erklæring med de Forandringer og Tilføielser, hvortil han siden sidste Møde havde fundet sig foranlediget og skulde Dagen efter tilstille Rektor det med Bilag. I dette sit Votum erklærer han, at han tror, at Overlæsselse og Overanstrængelse finder Sted allerede i den bestaaende Middelskole, idet han navnlig antager, at Eleverne i Middelskolens 2den Latinklasse formedelst den lange Skoletid og den Hjemmeforberedelse, der kræves af dem, have mere Arbeide for og med Aanden, end det er naturligt i denne ganske unge Alder. Han har fundet, at Eleverne, navnlig i denne Klasse, mange Gange have seet forlæste ud og som Følge deraf været træge og kjede af Undervisningen, og støtter derhos sin Erklæring til Meddelelser, som ere ham gjorte dels af en forhenværende Skolens Discipel, hvis egne Ord anføres saaledes: „I

5te Undervisningstime var jeg meget træt; Skolen lægger saameget Arbeide paa Disciplene, at den friſter til Lede for Kundſkaben" — dels af flere af Disciplenes Forældre og et Par af Byens Læger. Den rette Begrændsning for de Unges aandelige Arbeide antager han alene vil naaes ved at nedſætte de daglige Skoletimers Antal til 4.

Derpaa erklærede Adjunkt Saxild, at han ikke kunde tiltræde denne Adjunkt Bugges Erklæring, og bad han derhos tilføiet Følgende:

Faderen til en af de Diſciple, ſom ved ſidſte Hovedexamen opflyttedes fra 2den Fælleskласſe i 1ſte Latinklasſe, har for nogle Dage ſiden for mig fremſat den Paaſtand, at den Sygelighed, hvoraf nævnte Diſcipel i den ſenere Tid har lidt, er en Følge af Skolens Krav til Diſciplene paa det af ham indtagne Klasſetrin. Skulde det ved fortſat Jagttagelſe og anden nærmere Underſøgelſe viſe ſig, at denne Paaſtand har havt tilſtrækkelig Grund, ſaa vil dette være det eneſte Tilfælde, hvori jeg har erfaret, at Sygelighed eller anden Ulempe er opſtaaet blandt denne Skoles Elever formedelſt deres Beſtræbelſer for at opfylde dens Fordringer efter den nu gjældende Undervisningsplan.

Timelærer Prahm afgav følgende Erklæring: Han kjender intet Tilfælde, hvori den nu gjældende Undervisningsplan har medført Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe for Diſciplene. — Hvad ſpecielt angaar hans Fag i Latin- og Realklasſerne, Engelſk, Franſk og Geografi, da antager han ikke, at det for disſe faſtſatte Penſum er for ſtort, eller at det koſter Diſciple af almindelige Evner nogen ſærdeles Anſtrængelſe tilfredsſtillende at gjennemgaa ſamme.

Han maa imidlertid — ledet af det almindelige Indtryk, at Diſciplene, om de end ikke kunne figes at være overlæsſede, dog have tungt Arbeide i det Hele taget, — anſe det ønſkeligt, om der i dette Arbeide kunde opnaaes nogen Lettelſe ved formindſket Timeantal og tilſvarende Nedſættelſe i Maalet for Undervisningen, eller maaſke — for enkelte Fags Vedkommende — uden ſaadan Nedſættelſe uagtet det mindre Antal Timer.

Han vilde gaa ind paa en Indſtrænkning af Undervisningstiden til 4 Timer daglig, fraregnet Gymnaſtik og Sang, derſom Maalet — hvad han dog maa betvivle — kunde nedſættes i Overensſtemmelſe dermed.

Timelærer Oſtvold erklærede ſig ſaaledes: Jeg tror ikke, at det Penſum, ſom for Tiden fordres til examen artium, er for høit ſat, men at det uden Skade baade for Aand og Legeme kan naaes af Elever med almindelig Begavelſe. I den korte Tid ($1\frac{1}{2}$ Aar), jeg har været Lærer her ved Middelſkolen, har jeg ingen Overlæsſelſe eller Overanſtrængelſe kunnet ſpore hverken i de to Latinklaſſer eller Fællesklaſſer, maaſke med Undtagelſe af et Par Gutter i Latinklaſſerne, hvis Evner ſtaa ſaa langt under det Almindelige, at de efter min Mening ſlet ikke burde gaa den ſtuderende Vei. Naar det har viſt ſig, at Gutter i 1ſte Latinklaſſe med fortrinlige Evner have brugt 1 Time til at forberede ſig i Latin, ſaa har dette ſin Grund deri, at en af Diſciplene har ſmaa Evner, og at jeg, for at trække ham med, maatte holde ſaa længe paa med Verbets Bøining, at ſiden lidt Forceren var nødvendig for at naa det ſlet ikke høit ſatte Maal. Uagtet jeg ſaaledes tror, at Fordringerne ikke ere for ſtore, ſtal jeg dog ikke undlade at gjøre det Spørgsmaal, om ikke Skoletiden kunde indſtrænkes lidt med Bibeholdelſe af de ſamme Fordringer: thi kan det ſke, hvilket jeg af Mangel paa tilſtrækkelig Erfaring ikke beſtemt tør paaſtaa, ſaa tror jeg, det vilde være en Lettelſe for Diſciplene.

Timelærer Cand. theol. Saxegaards Erklæring var følgende:

Uagtet jeg har virket for kort Tid — ni Maaneder, — i Middel- og Realſkolen til at kunne have nogen paa egentlig Erfaring grundet Mening om den foreliggende Sag, tror jeg dog for Fællesſkolens Vedkommende, hvor jeg omgaaes Eleverne hver Dag og i forſkjellige Fag, at kunne erklære ikke at have ſporet Tegn til nogen Overanſtrængelſe.

I Skolens Latin- og Realklaſſer underviſer Undertegnede (Saxegaard) kun 4 Timer ugentlig — 2 Timer i hver af de kombinerede Klaſſer — i Religion. Saavel den korte Tid, jeg har kjendt

disse Klassers Elever, som det ringe Timetal og det enkeltstaaende Fag, hvori jeg underviser, forbyder mig at udtale nogen Mening i nærværende Sag for denne Afdeling af Middel- og Realskolen.

Rektor tilføiede derpaa, at Udskrift af nærværende Mødes Forhandlinger tilligemed Adjunkt Bugges specielle Votum samt de samme vedlagte Bilag skulde blive tilsendt Kirke-Departementet gjennem Skolens Ephorat, og forbeholdt han sig da at afgive sin egen Erklæring i Overensstemmelse med den Opfattelse af Sagen, han under de stedfundne Overveielser mellem Skolens Lærere havde søgt at begrunde. — Mødet hævet.

Joh. Graff. B. Saxild. M. J. Bugge. J. Brahm.
A. Sagegaard. C. Østvold.

Herved har jeg den Ære at oversende

1. Udskrift af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermøderne, forsaavidt angaar det i Møde den 3die d. M. Forhandlede i Anledning af Spørgsmaalet om Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolerne, hvorom Erklæring er afæsket denne Skoles Lærere ved Ephoratets Skrivelse af 1ste September d. A., hvilken efter Begjæring hermed remitteres;
2. Den i Udskriften omhandlede, af Adjunkt Bugge afgivne Erklæring om Sagen med de den vedlagte 6 Bilag;
3. Den i samme Anledning af Rektor afgivne Erklæring i Skrivelse af D. D. til Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Kongsbergs Middel- og Realskole den 10de Decbr. 1866.

Joh. Graff.

Til
Ephoratet for Kongsbergs Middel- og Realskole!

Kongsberg Skoles Erklæring angaaende den nu forsamlede Skolekommissions Forslag til Reform af det høiere Skolevæsen indeholder ingen Udtalelse om nu stedfindende Overlæsselse og

visningsplan finder nogen Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i de offentlige Skoler.

I Lærermøde den 3die denne Maaned, hvor Sagen atter foretoges, forelæste Adjunkt Bugge Koncept til Erklæring angaaende Spørgsmaalet, hvilken Erklæring med enkelte end yderligere tilføiede Bemærkninger tilstilledes Rektor den 7de næstefter. Derpaa afgave i samme Lærermøde Skolens Lærere, Adjunkt Saxild og Timelærerne Saxegaard, Prahm og Østvold, fine særskilte Vota saaledes, som det af hermed følgende Udskrift af Mødets Forhandlinger vil erfares. Med denne Udskrift fremsendes tillige nysnævnte Adjunkt Bugges Erklæring med de den vedlagte 6 Bilag.

Angaaende de i denne Erklæring paaberaabte Udtalelser fra en forhenværende Discipel og flere Forældre maa jeg bringe i Erindring, hvad Departementet vistnok ogsaa vil være opmærksom paa, at disse, som saadanne Udtalelser i Almindelighed, — selv under Forudsætning af, at Vedkommende have den fornødne Overfigt over Skolens Virksomhed og ere tilstrækkelig bekjendte med de Forholde, hvoraf denne i mere eller mindre Grad betinges ligesaavel som af Undervisningsplanen og navnligen de i denne for hvert Fag opstillede Fordringer, — alene kunne have Betydning, forsaavidt som de støtte sig til Erfaringer, hvis Berettigelse som Bevis kan anerkjendes. Men derom har jeg for mit Vedkommende ikke kunnet overbevise mig. Jeg anser det ufornødent og lidet tjenligt til det foreliggende Spørgsmaals Besvarelse i skriftlig Erklæring til Departementet, at fremføre flere Detailler til fuldstændigere Belysning af flere af de i Erklæringen og hine Udtalelser tilsigtede Tilfælde. Med Hensyn til det af disse, som ogsaa Adjunkt Saxild i sit Votum har berørt, har jeg fundet det nødvendigt at tilveiebringe vedkommende Læges Erklæring, og tillader jeg mig at henvise til vedlagte Berglæge Tobiesens Skrivelse af 8de denne Maaned, hvilken er Svarskrivelse paa min ligeledes vedlagte Skrivelse til ham af samme Dag. Saameget maa efter denne Læges Erklæring formentlig kunne udtales, at der ikke for Tiden kan siges noget Bestemt om det indtrufne Tilfælde.

Forøvrigt vil jeg tillade mig ogsaa i en anden Henseende at henvende Departementets Opmærksomhed paa de i denne Lægens Erklæring meddelte Oplysninger, forsaavidt disse tjene til at paavise Uhensigtsmæssigheden af de Skolelokaler, som denne Skole endnu maa benytte. Det turde ogsaa være berettiget at fremhæve, at det ved Besvarelsen af det foreliggende Spørgsmaal ikke maa overseés, at i en offentlig Skole med den lange Skoletid Undervisningen maa forudsættes at foregaa i lyse, luftige og rummelige, hensigtsmæssigt beliggende og med hensigtsmæssigt Inventarium forsynede Skoleværelser, ikke som her ved Skolen i lave og trange Skoleværelser, der tillige maa tjene til Gjennemgang til andre Skoleværelser, endog til 2 Sider, i Værelser, hvor Disciplene ikke kunne placeres i tilbørlig Afstand fra Døre, Vinduer og Kakkelovne.

Spørgsmaalet om Overlæsselse i Skolerne kan vistnok ikke besvares paa en beroligende Maade alene med Henvisning til, at der ingen Erfaring om. nogen for Disciplenes Helbredsforfatning sienlynlig skadelig Følge lader sig paavise. Men dersom det skulde befindes at forholde sig saaledes, som jeg for denne Skoles Vedkommende tror mig berettiget til at erklære, at der ikke blandt dens Disciple i den Tid, hvorom jeg har Erfaring, har vist sig noget Tilfælde af Sygeligbed, som er fremkaldt ved Overanstrængelse paa eller for Skolen, bør dog denne Erfaring holdes frem. Det forekommer mig desuden i det Hele taget ikke unødvendigt i nærværende Øieblik at fremhæve Betragtningen af denne Side af Sagen, for at holde Overdrivelsen borte fra den rolige Discussion af den høiere Skoles hensigtsmæssige Organisation i vort Land. Skulde Lægernes Erklæring, som, efter hvad der berettes, skal kunne ventes i denne Sag, og hvormed da den fra en hværende Læge fremkomne Udtalelse retteſt kan sættes i Forbindelse, gaa ud paa, at Skoletiden i den høiere Skole, af Hensyn til Disciplenes legemlige Udvikling ifølge sikre og paalidelige Erfaringer, bør indskrænkes til 4 Timer daglig, deri ikke medregnet Sang og Gymnastik (o. s. v. — Dands? eller Konstruktionstegning, Fribaandstegning og Skrivning?), vilde deri naturligvis ligge

en Fordring, som ubetinget maatte respekteres. Men herved maa det dog ogsaa bemærkes, at det turde blive erkjendt, at en saadan Indskrænkning af Undervisningstiden i al Fald indenfor Middelskolens Undervisningstrin — og nærværende Erklæring holder sig nærmest til, hvad der gjælder den — dog kunde have sine Betænkeligheder i andre Retninger. Det kunde jo nok befrygtes, at den større Frihed neppe vilde komme Skoleungdommen til synderligt Gavn. Den kunde muligens endog blive den til større Skade. Renden om paa Gaderne og Frihedens Misbrug paa anden Maade kunde let gribe om sig. Man turde have Erfaring for, at de fleste Forældre under vore Forholde have vanskeligt for at sysselsætte sine Børn paa en gavnlig Maade i den fra Skolen levnede Fritid.

Forøvrigt gaar jeg for min Del gjerne ind paa Lettelser i Skoleungdommens Arbeide. Naar jeg saaledes har tiltraadt den her fra Skolen afgivne Erklæring om den Kongelige Kommissions forelobige Udkast og i denne Erklæring benyttet den nu gjældende Undervisningsplan som Maalestok for de Fordringer, der passende kunde gjøres til den offentlige Skole efter den af Kommissionen paatænkte Ordning, da er dette skeet, fordi jeg i den nævnte Undervisningsplan med de Modifikationer, den har faaet ved den Kongelige Resolution af 23de September forrige Aar, har søgt et Udgangspunkt, hvorom de Flestes Anskuelser muligens kunde enes, den officielle Betegnelse for, hvad den lærde Skole i vort Land har at udrette, skjønt jeg ikke i Et og Alt kan bifalde de i den for ethvert Fag opstillede Fordringer, og der er enkelte Punkter i den, og navnlig hvad Latin og Græsk angaar, hvor jeg — jfr. Kongsberg Skoles Betænkning af 9de Marts 1858 — tror, at uden Skade og med samme Udbytte for Dannelsen Fordringerne endog kunde indskrænkes noget mere, end det ved hin Kongelige Resolution er skeet. Det maa desuden erindres, at, naar det muligens maa indrømmes, at allerede paa Middelskolernes Undervisningstrin og navnligen for den herværende Skoles 2den Latinklasses Vedkommende Skolearbeidet undertiden kan falde tungt nok for en og anden Discipel, Grunden hertil for en væsentlig Del ikke ligger i de ved Under-

visningsplanen for hvert Fag opstillede Fordringer, men retteſt bør ſøges i andre Omſtændigheder.

Som i Adjunkt Bugges Erklæring anført, har Skolen i de Klaſſer, hvor det til Sagens Belysning har været antaget fornødent, nemlig i Skolens Latinklaſſer og dens 2den Realklaſſe, ladet anſtille Underſøgelſer, for at komme til Kundſkab om, hvormegen Tid Diſciplene i disſe Klaſſer behøve til ſine Hjemmearbeider, idet man paalagde dem i Løbet af 1 Uge — fra 22de til 27de Oktober dette Aar — ſaavidt muligt under Forældrenes Kontrol i ſchematiſk Form at affatte en Opgave over deres daglige Læſetid hjemme. — Som et af de vigtigſte Reſultater, hvortil man ved denne Underſøgelſe er kommen, maa fremhæves, at medens af 2den Latinklaſſe begge dens ældre Diſciple have behøvet, den ene 2° og den anden 2° 30′ daglig til ſin Hjemmelæsning, hvad der formentlig ikke kan ſiges at være meget for almindelig begavede Diſciple i 15—16 Aars Alderen, have paa den anden Side Diſciple, ſom ikke ere mindre, om ikke tildels mere begavede, af Klaſſens yngre Afdeling i 14—15 Aars Alder, behøvet, hvad der visſelig i den Alder maa anſees for vel meget, 3° til $3\frac{1}{2}$° til de daglige Hjemmearbeider. Det viſer ſig altſaa, hvad man ogſaa forinden maatte have Grund til at formode, at Arbeidet falder ſaameget tungere for denne Klaſſes yngre Diſciple, der, naar undtages Græſk, i alle de øvrige Fag maa gjennemgaa det ſamme Penſum, ſom den ældre Afdeling af Klaſſen. For Elever, ſom kun have læſt 2 Aar Latin, maa det ſaaledes være vanſkeligt at følge med ældre Elever, der i dette Fag have havt et helt Aar længere Undervisning, og ſom ligeledes ſkulle have ſin Del af Arbeidet. Her er det imidlertid ikke den gjældende Undervisningsplan, men Klaſſernes 2aarige Kurſus eller de indſtrænkede Midler, ſom for en offentlig Skole her paa Stedet kan paaregnes til Planens Gjennemførelſe, der er Aarſag til et mere, end ellers nødvendigt vilde være, forøget Arbeide for Diſciplene.

Herhen hører endvidere Ulemperne af Undervisningsfællesſkabet mellem Latin- og Realklaſſerne i de kombinerede Skoler, hvis ſtore Udſtrækning i flere af disſe ligeledes er en Følge af

økonomiske Hensyn. Som medvirkende til Forøgelsen af Disciplenes Arbeide viser dette Fællesskab sig især skadeligt i 1ste Latin- og Realklasse. Skal Undervisningen i Mathematik i denne Klasse være fælles for studerende og ikkestuderende Disciple, er det nødvendigt, — i al Fald har man her ved Skolen altid gaaet ud fra den Forudsætning og anseet det for en absolut nødvendig Betingelse for Realundervisningens heldige Udvikling i kombinerede Klasser — at ogsaa Regning bliver et Fællesfag for alle Klassens Disciple. Heraf er imidlertid bleven Følgen, at 1ste Latinklasses yngre Afdeling istedetfor Undervisningsplanens 9 Timer ugentlig i Latin kun have 8 Timer i dette Fag, og at 1 af disse Timer har maattet henlægges til Eftermiddagstiden fra Kl. $3\frac{1}{2}$—$4\frac{1}{2}$. Herved er det endvidere foranlediget, at 2 af Undervisningstimerne i Fransk for 1ste Latin- og Realklasses ældre Afdeling ligeledes ere blevne henlagte til Eftermiddagstiden. Men dette er en Forlængelse af den daglige Undervisningstid, som maaske mest gjør Arbeidets Tryk følelig for Disciplene. Denne Eftermiddagsundervisning bør vistnok ganske afskaffes. Jeg for min Del finder i den her antydede Ulempe en end yderligere Grund til, hvad den Kongelige Kommission ifølge sit Udkast tilsigter, at søge ophævet det i de kombinerede Skoler bestaaende Undervisningsfællesskab. Mere end 5 Undervisningstimer daglig bør ikke tillades.

Endnu maa jeg gjøre den Bemærkning, at den herværende Skole ogsaa i den Hensende har været uheldigere stillet, at det ikke har lykkets den at faa Undervisningen i Gymnastik henlagt til den for Skolens Disciple som for den øvrige Undervisning fordelagtigste Tid af Dagen, idet det nemlig har været nødvendigt at lade denne saavelsom Sangundervisningen indtræde i Timen Kl. 1—2 bagefter de øvrige Læretimer, saaledes, at disse maa holdes samlede fra Kl. 8—1, istedetfor at det for Exempel vilde være gavnligere for Disciplene at fordele de 5 Undervisningstimer paa Tiden fra Kl. 8—11 og $12\frac{1}{2}$ til $2\frac{1}{2}$ og henlægge Sang og Gymnastikundervisningen til Kl. 11—12, hvorpaa Disciplene kunde erholde $\frac{1}{2}$ Times Hvile, førend den øvrige Undervisning igjen begyndte.

Gymnastikundervisningen har heller ikke endnu faaet den Betydning i den offentlige Skole, som den bør have. Her ved Skolen falder kun 1 Time ugentlig Gymnastik paa hver Elev. Den offentlige Skole, der saa stærkt lægger Beslag paa Disciplenes Kræfter, bør ogsaa i høiere Grad, end hidtil ved de fleste af disse Skoler er skeet, paaagte Diciplenes physiske Opdragelse ved at sørge for, at en Del af den fra Skolens Arbeide levnede Tid benyttes til hensigtsmæssig ordnede Legemsøvelser. Departementet og den Kongelige Kommission, som har det høiere Skolevæsens hensigtsmæssige Omordning under Overveielse, vil vist ogsaa være opmærksom paa denne Side af Sagen, hvorfor jeg skulde tillade mig at fremhæve, at i den offentlige Skole for de yngre Aar, ligesom i de af Kommissionen foreslaaede Gymnasier, Gymnastikundervisningen bør opføres med flere Timer ugentlig for hver Elev.

I Anledning af at denne Sags Expedition her fra Skolen saalænge er bleven forsinket, tillader jeg mig her, som under Lærermødets Forhandlinger, at gjøre opmærksom paa, at den forud nødvendige Gjennemgaaelse af de fra de offentlige Skoler og deres Ephorater fremkomne Erklæringer angaaende den kgl. Kommissions foreløbige Udkast har medtaget en noget for lang Tid. Sagens Behandling i den sidste Tid, navnligen siden den 16de November, vil Departementet finde tilstrækkelig oplyst.

Joh. Graff.

Udskrift

af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermødernes Forhandlinger, forsaavidt Efterfølgende betræffer.

Aar 1866 den 3die December afholdtes Lærermøde, hvor undertegnede Skolens Lærere vare tilstede. Til Forhandling forelaa den af Kirke-Departementet ved Skrivelse af 27de Aug. d. A. til Skolens Ephorat forlangte Erklæring til Besvarelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt der overensstemmende med de i Anledning af den Kgl. Skolekommissions foreløbige Udkast til en forandret Skoleordning fra flere af de offentlige Skolers

Lærere og deres Ephorater fremkomne Udtalelser allerede ifølge den gjældende Undervisningsplan finder nogen Overlæsselse og Overanstrængelse Sted i disse Skoler.

Denne Sag, i Anledning af hvilken det fandtes fornødent for Skolens Lærere først at gjennemgaa de af de offentlige Skoler og deres Ephorater afgivne og i de sidste Hefter af Universitets- og Skoleannalerne optagne Erklæringer angaaende den Kgl. Kommissions Udkast, til hvilken Gjennemgaaelse en længere Tid er medgaaet, har derefter i flere Lærermøder været Gjenstand for Overveielser mellem Skolens Lærere.

Sagen blev atter forhandlet i nærværende Lærermøde, og bleve de forsamlede Lærere, som ikke kunde enes om nogen fælles Udtalelse, af Rektor opfordrede til hver for sig at afgive sit særskilte Votum angaaende det foreliggende Spørgsmaal, som det antages alene at kunne stilles for denne Skoles Vedkommende, nemlig saaledes:

Antage denne Skoles Lærere, at den nu gjældende Undervisningsplan indenfor de bestaaende Middel- og Realskolers Undervisningstrin leder til nogen for Disciplenes Helbred eller deres legemlige og aandelige Udvikling skadelig Overlæsselse og Overanstrængelse? Og kunne de for denne Skoles Vedkommende paavise ydre Data for en saadan Antagelse?

Adjunkt Bugge forelæste Koncept til Erklæring med de Forandringer og Tilføielser, hvortil han siden sidste Møde havde fundet sig foranlediget og skulde Dagen efter tilstille Rektor det med Bilag. I dette sit Votum erklærer han, at han tror, at Overlæsselse og Overanstrængelse finder Sted allerede i den bestaaende Middelskole, idet han navnlig antager, at Eleverne i Middelskolens 2den Latinklasse formedelst den lange Skoletid og den Hjemmeforberedelse, der kræves af dem, have mere Arbeide for og med Aanden, end det er naturligt i denne ganske unge Alder. Han har fundet, at Eleverne, navnlig i denne Klasse, mange Gange have seet forlæste ud og som Følge deraf været trøge og kjede af Undervisningen, og støtter derhos sin Erklæring til Meddelelser, som ere ham gjorte dels af en forhenværende Skolens Discipel, hvis egne Ord anføres saaledes: „I

5te Undervisningstime var jeg meget træt; Skolen lægger saameget Arbeide paa Disciplene, at den fristet til Lede for Kundskaben" — dels af flere af Disciplenes Forældre og et Par af Byens Læger. Den rette Begrændsning for de Unges aandelige Arbeide antager han alene vil naaes ved at nedsætte de daglige Skoletimers Antal til 4.

Derpaa erklærede Adjunkt Sagild, at han ikke kunde tiltræde denne Adjunkt Bugges Erklæring, og bad han derhos tilføiet Følgende:

Faderen til en af de Disciple, som ved sidste Hovedexamen opflyttedes fra 2den Fællesklasse i 1ste Latinklasse, har for nogle Dage siden for mig fremsat den Paastand, at den Sygelighed, hvoraf nævnte Discipel i den senere Tid har lidt, er en Følge af Skolens Krav til Disciplene paa det af ham indtagne Klassetrin. Skulde det ved fortsat Jagttagelse og anden nærmere Undersøgelse vise sig, at denne Paastand har havt tilstrækkelig Grund, saa vil dette være det eneste Tilfælde, hvori jeg har erfaret, at Sygelighed eller anden Ulempe er opstaaet blandt denne Skoles Elever formedelst deres Bestræbelser for at opfylde dens Fordringer efter den nu gjældende Undervisningsplan.

Timelærer Prahm afgav følgende Erklæring: Han kjender intet Tilfælde, hvori den nu gjældende Undervisningsplan har medført Overlæsselse og Overanstrængelse for Disciplene. — Hvad specielt angaar hans Fag i Latin- og Realklasserne, Engelsk, Fransk og Geografi, da antager han ikke, at det for disse fastsatte Pensum er for stort, eller at det koster Discipl af almindelige Evner nogen særdeles Anstrængelse tilfredsstillende at gjennemgaa samme.

Han maa imidlertid — ledet af det almindelige Indtryk, at Disciplene, om de end ikke kunne siges at være overlæssede, dog have tungt Arbeide i det Hele taget, — anse det ønskeligt, om der i dette Arbeide kunde opnaaes nogen Lettelse ved formindsket Timeantal og tilsvarende Nedsættelse i Maalet for Undervisningen, eller maaske — for enkelte Fags Vedkommende — uden saadan Nedsættelse uagtet det mindre Antal Timer.

Han vilde gaa ind paa en Indskrænkning af Undervisningstiden til 4 Timer daglig, fraregnet Gymnastik og Sang, dersom Maalet — hvad han dog maa betvivle — kunde nedsættes i Overensstemmelse dermed.

Timelærer Østvold erklærede sig saaledes: Jeg tror ikke, at det Pensum, som for Tiden fordres til examen artium, er for høit sat, men at det uden Skade baade for Aand og Legeme kan naaes af Elever med almindelig Begavelse. I den korte Tid ($1^1/_2$ Aar), jeg har været Lærer her ved Middelskolen, har jeg ingen Overlæsselse eller Overanstrængelse kunnet spore hverken i de to Latinklasser eller Fællesklasser, maaske med Undtagelse af et Par Gutter i Latinklasserne, hvis Evner staa saa langt under det Almindelige, at de efter min Mening slet ikke burde gaa den studerende Vei. Naar det har vist sig, at Gutter i 1ste Latinklasse med fortrinlige Evner have brugt 1 Time til at forberede sig i Latin, saa har dette sin Grund deri, at en af Disciplene har smaa Evner, og at jeg, for at trække ham med, maatte holde saa længe paa med Verbets Bøining, at siden lidt Forceren var nødvendig for at naa det slet ikke høit satte Maal. Uagtet jeg saaledes tror, at Fordringerne ikke ere for store, skal jeg dog ikke undlade at gjøre det Spørgsmaal, om ikke Skoletiden kunde indskrænkes lidt med Bibeholdelse af de samme Fordringer: thi kan det ske, hvilket jeg af Mangel paa tilstrækkelig Erfaring ikke bestemt tør paastaa, saa tror jeg, det vilde være en Lettelse for Disciplene.

Timelærer Cand. theol. Sagegaards Erklæring var følgende:

Uagtet jeg har virket for kort Tid — ni Maaneder, — i Middel- og Realskolen til at kunne have nogen paa egentlig Erfaring grundet Mening om den foreliggende Sag, tror jeg dog for Fællesskolens Vedkommende, hvor jeg omgaaes Eleverne hver Dag og i forskjellige Fag, at kunne erklære ikke at have spøret Tegn til nogen Overanstrængelse.

I Skolens Latin- og Realklasser underviser Undertegnede (Sagegaard) kun 4 Timer ugentlig — 2 Timer i hver af de kombinerede Klasser — i Religion. Saavel den korte Tid, jeg har kjendt

disse Klassers Elever, som det ringe Timetal og det enkeltstaaende Fag, hvori jeg underviser, forbyder mig at udtale nogen Mening i nærværende Sag for denne Afdeling af Middel- og Realskolen.

Rektor tilføiede derpaa, at Udskrift af nærværende Mødes Forhandlinger tilligemed Adjunkt Bugges specielle Votum samt de samme vedlagte Bilag skulde blive tilsendt Kirke-Departementet gjennem Skolens Ephorat, og forbeholdt han sig da at afgive sin egen Erklæring i Overensstemmelse med den Opfattelse af Sagen, han under de stedfundne Overveielser mellem Skolens Lærere havde søgt at begrunde. — Mødet hævet.

Joh. Graff. B. Saxild. M. J. Bugge. J. Prahm.
A. Saxegaard. C. Østvold.

Herved har jeg den Ære at oversende

1. Udskrift af Kongsbergs Middel- og Realskoles Protokol for Lærermøderne, forsaavidt angaar det i Møde den 3die d. M. Forhandlede i Anledning af Spørgsmaalet om Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolerne, hvorom Erklæring er afgivet denne Skoles Lærere ved Ephoratets Skrivelse af 1ste September d. A., hvilken efter Begjæring hermed remitteres;
2. Den i Udskriften omhandlede, af Adjunkt Bugge afgivne Erklæring om Sagen med de den vedlagte 6 Bilag;
3. Den i samme Anledning af Rektor afgivne Erklæring i Skrivelse af D. D. til Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Kongsbergs Middel- og Realskole den 10de Decbr. 1866.

Joh. Graff.

Til
Ephoratet for Kongsbergs Middel- og Realskole!

Kongsberg Skoles Erklæring angaaende den nu forsamlede Skolekommissions Forslag til Reform af det høiere Skolevæsen indeholder ingen Udtalelse om nu stedfindende Overlæsselse og

Overanſtrængelſe i vore høiere Skoler. Naar Undertegnede for mit Vedkommende Intet ytrede herom, da var det af den Grund, at Sagen ikke forekom mig at give direkte Anledning til nogen ſaadan Udtalelſe og ikke af den, at jeg fandt det Nærværende i denne Henſeende, ſom det burde være. Jeg fandt, at den af Skolekommisſionen foreſlaaede Ordning — foruden at ſtille andre Fordele i Udſigt — med nogle af denne Skole foreſlaaede Modifikationer ialfald havde Fortrinet for det Beſtaaende netop med Hensyn til Spørgsmaalet om Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe, ſml. Kommisſionens Udkaſt Annalernes VII, Pag. 51, L. 8—9, Pag. 51, L. 30, Pag. 48, L. 23, Pag. 49, L. 5—6, Pag. 50, L. 19.

I Anledning af den til Skolerne i Departementets Skrivelſe af 27de Aug. d. A. ſtilede Opfordring maa jeg derimod udtrykkelig erklære, at jeg tror, at Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe finder Sted allerede i den beſtaaende Middelſkole, om end maaſke i mindre Grad end udenfor ſamme. Departementet forlanger dernæſt Kjendsgjerninger og Erfaringer i Sagen. Med Hensyn hertil ſkal jeg tillade mig at bemærke Følgende:

Spørgsmaalet, om Overlæsſelſe og Overanſtrængelſe finder Sted i en Skole, er af flere Grunde vanſkeligt at beſvare med Beviſer. Selve Begrebet Overlæsſelſe kan opfattes ſaa ſubjektivt forſkjelligt, ſom maaſke faa andre Ting, alt efter den forſkjellige Anſkuelſe af Livet, dets nødvendige Fordringer paa den ene Side, og den levende Følelſe af dets Rettigheder, dets Friſkhed paa den anden. Ligeoverfor den Paaſtand: „Livet kræver Meget, altſaa maa der læres og vides Meget," vil jeg for min Del erklære, at jeg — med fuld Anerkjendelſe af den høiſt mulige Almendannelſes ſtore Værd i og for ſig — antager, at det er et ſtort Spørgsmaal, om ikke t. Ex. Staten er bedre tjent med Mænd, der med en noget lavere Grad af Almendannelſe end den, der nu kræves naaet i Almendannelſens Skoler, men med den fulde Energi, ſom kun en uſvækket Legemets og Aandens Sundhed ſkaffer, (det er den dybe Betydning af „mens sana in corpore sano") gaa til ſin Gjerning i Livet, end med ſaadanne, der til ſit Kald medbringe en forme-

delſt haardt og enſidigt Aandsarbeide i Ungdommen ringere Grad af Legemets Sundhed og Aandens Liv (Livligbed), og kun bave faaet en ſaare tarvelig Erſtatning i de Reminiſcentſer af visſe Skolekundſkaber (jeg ſigter fornemmelig til det tvungne Studium af græſk Grammatik og græſke Forfattere), ſom efter min bedſte Overbevisning formedelſt Maſſen (tildels kanſke ogſaa Undervisningsſtoffets Beſkaffenhed) altfor ofte ere Mandens eneſte, ialfald væſentligſte Udbytte af alt det ſure Slæb i Skolen i visſe Fag. Han har faaet Nok af Videnſkabens bitre Rodder; men Frugterne ere neppe altid ſøde i Forhold.

Hertil kommer, at de paatagelige alvorlige Følger af Overlæsſelſen i Regelen naturligvis forſt vise ſig ſenere udenfor Skolen, og da navnlig udenfor Middelſkolen, hvor den Tid, da den formentlige Overlæsſelſe finder Sted, er forholdsvis kort — og Spørgsmaalet hører i ſin dybeſte Grund viſtnok egentlig under Lægens Forum. For Lærerens Vedkommende bliver dette vel nærmeſt en Indtrykksſag, et Skjøn.

Jeg vil for mit Vedkommende dog ikke holde tilbage, at jeg længe har baaret paa det Indtryk, at Eleverne navnlig i 2den Latinklaſſe i Middelſkolen have mere Arbeide for og med Aanden, end det er naturligt i den ganſke unge Alder. Jeg har mange Gange fundet, at Eleverne, navnlig i denne Klaſſe, have ſeet forlæſte ud og ſom Følge deraf været træge og kjede af Undervisningen, kort ſagt manglet den Livsfriſkhed, ſom er ſaa naturlig for den unge Alder. Jeg har ofte havt ondt at mine Elever ved at være Vidne til, hvilket Kors Skolen efter min Mening lagde paa de Unge i en Alder, hvor Livsglæde og Livslyſt ret egentlig ſkulde høre hjemme. Heraf kommer det, at Skoleelever efter Artium ſaa ofte, kanſke i Regelen, føle en uſigelig Lettelſe, fordi det, der ſkal være en ſund Næring, en Løftelſe, en Styrkelſe, formedelſt Maſſen og Mængden let kan blive en Lede, et længere Tryk, en Slappelſe; — deraf kommer maaſke oftere, end man er tilbøielig til at tro, ifølge en naturlig Reaktion Udſkeielſer under den akademiſke Fribed, der ſaaledes ſørgelig ofte forfeiler ſit høie, ædle Maal. Thi det er min Overbevisning, at en Opdragelſe i Ungdommen, der udvikler

Evnerne, de legemlige og de aandelige, overensstemmende med disses egen Natur og Bæreevne, er den bedste Garanti for en frivillig, glad, kraftig Strid i Aandens, i Lysets Tjeneste fra den Stund, da Friheden udfolder sit Banner for Ynglingen. — I Forbindelse hermed skal jeg anføre, at jeg har talt med en fordums Elev, der har gjennemgaaet Middelskolens Realklasser, dernæst efter nogen Privatlæsning (i Latin og Græsk) 2den Latinklasses øverste Afdeling (b) og altid i fortrinlig Grad udmærket sig ved Evner, Flid, Fremgang, Orden og Opførsel, og som i sin Tid efter al menneskelig Beregning vil gjøre den akademiske Stand Ære, og af ham faaet den aabenhjertige Tilstaaelse — jeg anfører hans ipsissima verba: „I 5te Undervisningstime i Latinafdelingen (paa udtrykkelig Foresporgsel trak han en skarp Grændse i denne Henseende mellem Realafdelingen og Latinafdelingen) var jeg i Regelen meget træt; Skolen lægger saameget Arbeide paa Disciplene, at det frister til Lede for Kundskaben." Denne Discipel havde og har en særdeles god Helbred. Han er nu 18—19 Aar og læser privat med flere af sine forrige Lærere til Artium. Om dette Faktum kan der maaske dømmes forskjelligt. Jeg for min Del ser heri et stærkt Bevis for, at Overlæsselse i Latinafdelingen, som han for sit Vedkommende gjennemgik med sin vante Lethed, finder Sted. Thi den veed dog vel bedst, hvor tung Byrden er, som bærer den. Jeg er overbevist om, at han talte ud af sin levende Følelse; han har en kjæk, selvstændig Charakter, og jeg foreholdt ham alvorligt ikke at tale mig eller nogensomhelst til Behag, men kun sige, hvad der var hans egen, bestemte Mening. Der var efter min Opfatning intet Særegent ved denne Ynglings Forhold, der skulde kunne svække Betydningen af en saadan Udtalelse fra hans Mund. Tvertimod. Han havde vistnok 3 Dage i Ugen ved Siden af øverste Klasses Lektie i Latin en Extralektie (der da for hans Vedkommende var en længere, da han maatte læse efter de Stykker, der bleve gjennemgaaede paa de 3 andre Dage), sammen med Eleverne i 1ste Latinklasse (Phædrus og Cæsar) — uden dog derfor at have flere Timer paa Skolen i det Hele, da disse hans Latintimer i 1ste

Latinklasse faldt sammen med Skoletimer i 2den Latin- og Realklasse, i hvilke han selvfølgelig ikke deltog; — men dette mere end opveiedes af den Omstændighed, at han som fuldfærdig Realelev havde saameget lettere for saamange andre Fag, i hvilke Undervisningen for hans Vedkommende blev at anse som Repetition; herom har jeg desuden udtrykkelig spurgt ham og herpaa faaet et bekræftende Svar. Heller ikke synes mig hans daværende Alder ($17^1/_2-18^1/_2$) at gjøre det rimeligt at forklare hans Udtalelser som en Følge af for lang Skoletid, saameget mindre, som hans private Forhold i Forbindelse med hans sjeldne Energi maa have været ham et Værn mod den omtalte Fristelse til Lede.

Og det forekommer mig, at det ikke kan være anderledes, end at Byrden føles for tung. Saavel de 5 daglige Skoletimer (foruden Sang og Gymnastik), hvori de forskjelligste Fag Slag i Slag følge paa hinanden, alle med lige Krav paa anspændt Opmærksomhed af de unge Hoveder, som den Tid, jeg har antaget og af Eleverne selv af og til hørt, de behøve for hjemme ordentlig at forberede sig til disse, have givet mig en levende Følelse af, at her var Formeget. Der bliver, forekommer det mig, ikke Tid til den rolige Bearbeidelse af Stoffet, der er saa overordentlig vigtig for Aandens sunde Vext, der bliver liden, altfor liden Tid tilbage til den fornødne Hvile og Adspredelse for Aanden til Styrkelse og Hærdelse af dens Bærer: Legemet.

I Anledning af den i Depart. Skrivelse indeholdte Opfordring har Skolen her ladet anstille Undersøgelser angaaende Disciplenes Hjemmearbeide, idet man har paalagt dem (d. e. samtlige Disciple i 2den Latin- og Realklasse og i 1ste Latinklasse) i Løbet af 1 Uge, saavidt muligt under Forældrenes Kontrol, nøiagtigt at optegne, hvormegen Tid de dagligt behøvede for at forberede sig til Skolen. Man fik ud, at Elever i 2den Latinklasse med almindelig Begavelse — (og det er jo fra saadanne, man faar gaa ud; den offentlige Skole for den høiere Almendannelse, den eneste offentlige Skole for Almendannelsen

ved Siden af Almueskolen, bør jo ikke stille Maalet høiere, end at Elever med almindelige, legemlige og aandelige, Evner i Normaltiden kunne naa derhen) —gjennemsnitlig anvendte 3—3½ Time (de havde vistnok denne Uge en norsk Stil (som de kun have hver anden Uge); men denne Stil var særdeles let og krævede meget liden Tid), daglig til saadan ordentlig Hjemmeforberedelse (ogsaa fra en saadan maa man gaa ud), et Resultat, der stemmer med de Tanker, jeg selv paa Forhaand havde gjort mig herom, og som vistnok er en tro Betegnelse af det almindelige Forhold i denne Klasse, vel at mærke, naar Eleverne ere tilbørligt flittige. — Om dette Faktum kan der nu vistnok ligeledes dømmes forskjelligt. Jeg maa for mit Vedkommende gjentage som min Anskuelse, at dette i Forbindelse med den lange Skoletid bliver en altfor ensidig-lang Bearbeidelse af Hjernen paa Bekostning af Aandens egen sunde, rolige Vækst og ikke mindre af dens Bærer, Legemet.

Jeg tillader mig som Bilag at vedlægge skriftlige Erklæringer fra flere Fædre — Solvværksdirektør Lammers, Bergslæge Tobiesen, forhenværende Sognepræst Hansen og Myntguardein Stenstrup, Mænd, der selv have studeret og som akademisk dannede Mænd vide at vurdere Dannelsens Betydning. Disse Erklæringer ere Resultatet af omhyggelige Overveielser af Mænd, som med Indsigt og Omhu have deltaget i de Unges Arbeide, iagttaget dem, prøvet og hjulpet dem under samme, og som have taget alle Faktorer med i Beregningen, førend de afgave sin Erklæring. — Det tilkommer vistnok nærmest Kommissionen at veie disse Udtalelsers Gehalt. — Jeg skal dog tillade mig at bemærke, at de efter min Mening ere særdeles talende Vidnesbyrd for, at Overlæsselse ogsaa ved Middelskolen finder Sted, naar man tager i Betragtning, hvor nølende og ugjerne man skrider til at afgive saadanne Erklæringer skriftligt — og saa har ogsaa denne Gang været Tilfældet — og da fornemmelig i en Sag af den eiendommelige Art og Betydning som denne; jeg kan forsikre, at mundtlige Udtalelser af de samme Mænd have været fuldt saa stærke. Herom skal jeg tillade mig senere at tilføie

nogle Bemærkninger, ligesom ogsaa nogle andre Oplysninger, der her ere af Betydning.

Jeg har desuden hørt Ytringer af endnu andre Fædre, der samtlige i mere og mindre stærke Udtryk gaa ud paa, at Børnene i visse Klasser have Formeget at gjøre for og paa Skolen. Kommissionen vil forstaa, at jeg nødigt har trængt ind paa Enhver med Begjæring om skriftlige Erklæringer, og at jeg i flere Tilfælde har ladet mig nøie med mundtlige Udsagn. Et af disse skal jeg indtage som efter min Mening charakteristisk. Jeg optegnede Ordene straz, efterat de vare faldne, og kan saaledes gjengive dem ganske nøiagtigt: „Jeg (Faderen) ser, han (Sønnen, Elev i 2den Latinklasse a, d. e. nederste Afdeling, Cvner 2, Flid 2, Fremgang 2 (Meg. godt) holder paa til sent paa Aftenen; det er vist for stridt for slige smaa Kryb; men (lagde han spørgende til) de have vel altid havt Saameget at læse?" Denne Discipel har Normalalder (nøiagtigere: 2 Maaneder under samme) og er en frisk liden Gut. — Jeg har desuden talt med flere Læger om Sagen. En er blandt de Fædre, fra hvem jeg har vedlagt skriftlige Erklæringer. Med den anden, en ældre Læge, talte jeg først ganske privatim om Sagen. Han ytrede i Samtalens Løb. „Jeg synes mange Skolegutter se daarlige ud," hvorpaa han nævnte en Enkelt som havende et særdeles frisk Udseende, i den Forbindelse, at disse Ord aldeles nødvendig af mig maatte forstaaes saaledes, at han satte dette i Causalforbindelse med Skolelivet. Det var derfor ikke for at forvisse mig selv om, at jeg havde opfattet hans Mening ret, men for at give min Udtalelse den fornødne Vægt ligeoverfor Kommissionen, at jeg over 1 Uge senere henvendte mig til den samme Mand og spurgte ham, om han erindrede hine Ord. Han bekræftede dette; dog kunde han ikke erindre, men turde heller ikke benægte, at han havde brugt Ordet mange (jeg sad med Blyant i Haanden den Gang og fik hans Ord verbo tenus); han erkjendte, at hans Ord dengang bleve ytrede i en saadan Forbindelse, at de fuldkommen berettigede mig til at opfatte dem saaledes, som jeg gjorde. Af en liden Seddel fra hans Haand vil det sees, at den forsigtige Mand kunde

ønske Ordene usagte. Jeg kan imidlertid ikke Andet end tage dem med. Thi de ere for mig af en ganske særegen Vægt, fordi det ofte netop er den ikkeofficielle umiddelbare Udtalelse, der viser Ens Hjertensmening.

Jeg skal i Forbindelse hermed tillade mig at anføre Ytringer af en berømt Læge, Prof. med., Konferentsraad Bang i Kjøbenhavn (de ere at læse i hans Bog: „Hvem skal jeg vælge til min Huslæge." Pag. 58): „præk mod formegen og fortidlig aandelig Føde; at Maven fordærves ved at proppe den fra Morgen til Aften, nægter Ingen; men at Hjernen, der er af samme Stof, taaler en lignende Behandling, derom tvivle de Færreste. Svømning og Gymnastik, som enhver legemlig Bevægelse, maa Du derimod paa det Kraftigste anbefale. Meget er forbedret med Hensyn paa Skolerne; men Meget staar tilbage, inden at de kunne fritages for Bestyldningen af ogsaa at yde Bidrag til Sygdommens (der tales om Kirtelsygen)*) Udvikling."

Jeg har ovenfor nævnt 2den Latinklasse som det Stadium, hvor efter min Mening Overlæsselse fornemmelig fandt Sted. (Jeg gjør her ingen Forskjel mellem a og b; selv om disse udformes til fuldkommen adskilte Klasser, tror jeg, at Trykket bliver i Hovedsagen det Samme; selv om det i dette Tilfælde blev en Smule lettere for a, saa fik b det til Gjengjæld rimeligvis sværere — andre, vanskeligere norske Stile t. Ex. (som Lærer i norsk Stil i 2den Latin- og Realklasse søger jeg, forsaavidt Omstændighederne tillade det, at give b andre, mindre lette Opgaver end a.)

Jeg tror nemlig, at Realeleverne i denne Henseende ere gunstigere stillede. Det er især Sprogenes Mængde i Latinafdelingen, og da navnlig de daglige Pensa (i Græsk rigtignok kun 5 Timer ugentlig) i de gamle Sprog med sin møisommelige Søgen i Lexikon og Grammatik, der forekommer mig at øve den omtalte skadelige Indflydelse. Realeleverne have i de

*) Om denne siger Forfatteren Pag. 57: „Skrofelgiften gaar som en rød Traad gjennem Livets Takkelage; den forgifter Naturens bedste Medikament, Blodet."

(til Latin og Græsk) tilsvarende Timer dels ingen Lektier, dels medføre efter min Mening selve Realelevernes Fag mindre Aandsanspændelse, en Lettelse, der neppe opveies af den Omstændighed, at de have to særskilte Timer om Eftermiddagen.

Det ligger egentlig udenfor nærværende Opgave at gjøre Forslag til Forandring. Imidlertid vil jeg dog strax erklære Følgende: Hvis jeg skulde blive spurgt om, hvorledes jeg tænker mig denne Sag ordnet, da maa jeg i Consequentse med de i denne Erklæring udtalte Anskuelser erklære, at jeg er tilbøielig til at antage, at den rette Begrændsning for Aandsarbeidet hos de Unge ikke naaes ved smaa Lempninger af det Bestaaende, men, under Forudsætning af en Ordning forøvrigt som den bestaaende, ved at nedsætte (som Regel, og da navnlig i Latinafdelingen) de daglige Skoletimers Antal til 4 (foruden Sang, Gymnastik o. ds.), og at Fordringerne til Almendannelsens Kvantum da blive at nedstemme derefter — det være sig ved Udstødelse af et enkelt Fag eller ved lavere Maal over det Hele, efter min Anskuelse da allerhelst det Første. Da, og kun da, vil der blive Rum for en ligeligere Fordeling af Aandens og Legemets Udvikling, Noget, man efter min Mening i en ganske mærkelig Grad har overseet, og som man kan lære hos det gamle Folk, der lagde en saa overordentlig Vægt paa en harmonisk Udvikling af Menneskет. Da vilde man se den Unge møde frem til den Examen, ved hvilken han skal gjøre Rede for sit Ungdomsarbeide, ikke med et slovet (legemligt) Blik, blege Kinder, uudviklede (sml. Kadetternes kraftige Udseende), Lemmer, men med Ild i Øiet, med Livets Farve, udrustet med det høieste jordiske Gode: en sund Sjæl i et sundt Legeme. Det turde være Livets helligste, sandeste Krav og Rettighed. Ynglingen vil da ikke blot i den ydre Skikkelse mere nærme sig Gudsbilledet; han vil, hvad Aanden angaar, have læst noget Mindre, men kanske vide, kunne Mere. Kunne ikke de daarlige Charakterer (3—4) for skriftlige Arbeider, som vel ere de almindelige ved Artium selv for ellers flinke Elever, siges at vidne her? Kan man sige, at saadanne Charakterer vise, at her et vist Modenhedsmaal er naaet? Eller om man i disse Fag blot vil se et Middel — i norsk Stil

burde dog vel ellers en vis Sikkerhed være det faste Maal, — kan man da ikke sige, at al den Umodenhed og Usikkerhed, hvorom slige Artiumsarbeider vidne, ogsaa i længere Tid maa have været herskende under den foregaaende Skoledannelse i disse Fag, at altsaa Eleverne i disse, paa Grund af Massen af Undervisningsstof, der har hindret den sunde Fordøielse og Tilegnelse af det Enkelte, længe maa have manglet Følelsen af den klare Erkjendelses Glæde og Styrkelse? Har dette, drevet paa denne Maade, været en fuldkommen sund Næring for Aanden? Hvor ganske anderledes forstaar ikke Eleven sin Tydsk, sin Geografi, sin Historie? Bliver ikke paa denne Maade dette Stof for svært?

Kongsberg den 4de December 1866.

M. J. Bugge.

Hr. Direktør Lammers!

Saavidt jeg erindrer, har Hr. Direktøren tidligere flere Gange og i Anledning af flere af Deres Børn ytret, at De fandt eller havde faaet et Indtryk af, at „Børnene havde formeget Arbeide for og paa Skolen." I Anledning af en til Skolerne fra Departementet indløben Skrivelse, skal jeg tillade mig at anmode Dem om med nogle Ord skriftligt at erklære:

1. hvorvidt jeg har opfattet Direktørens Mening rigtigt,
2. hvorvidt De i bekræftende Fald antager, at nogen særegen, legemlig eller aandelig, Svaghed hos Deres Børn har gjort, at Skolen og dens Gjerning blev tungere for dem end for andre Børn,
3. eller hvorvidt De har faaet det Indtryk, at Børn af almindelige aandelige og legemlige Evner have et for den barnlige Alder strengt Aandsarbeide,
4. hvorvidt Hr. Direktøren ser sig istand til at oplyse, i hvilke Klasser dette fornemmelig finder Sted,
5. samt hvormange Timer Børnene som Regel kunne have behovet til den daglige Forberedelse for Skolen,

6. hvorvidt Hr. Direktøren anser det ved Skolens Undersøgelse udkomne Resultat af Timeantal for Theodors Vedkommende for et tro og paalideligt Udtryk for hans almindelige Flid.

Kongsberg den 2den December 1866.

M. J. Bugge.

Hr. Adjunkt Bugge!

I Anledning af Deres Skrivelse af Gaars Dato skal jeg ikke undlade at afgive følgende Svar til de i samme fremsatte Spørgsmaal:

ad 1. De har ganske rigtig opfattet mine Yttringer. Jeg har erholdt Indtryk af, at Børnene navnligen i de Klasser, hvori de døde Sprog foredrages, have formeget Arbeide til Skolen.

ad. 2. Jeg maa svare: Nei.

ad. 3. Ja! jeg antager det.

ad. 4. Jeg kan ikke med Bestemthed angive, i hvilken Klasse dette finder Sted; men jeg vil dog ikke undlade at anføre, at der i 1ste Latinklasse haves 2 Eftermiddagstimer om Ugen, og at der til en af de følgende Dage fordres 4 Lectier. Iøvrigt henvises til mit Svar ad. 1.

ad. 5. Da jeg ikke har noteret Tiden, kan jeg ikke angive den.

ad. 6. Hvorvidt Theodors Angivelse af Time-Antallet kan ansees for et paalideligt Udtryk for hans almindelige Flid, kan jeg ikke sige med Bestemthed. Jeg har ikke hans Angivelse ved Haanden og har, som under No. 5 anført, ikke noteret Tiden.

Kongsberg, 3die December 1866.

Lammers.

Til Hr. Adjunkt Bugge!

Da De har ønsket, at jeg skriftlig skulde sige Dem min Mening om: „hvorvidt Skolebørnene nutildags ere overlæssede i

vore Real- og Latinſkoler", vil jeg ikke undlade at meddele Dem, at jeg ſom Læge er af den Formening, der er udtalt af flere erfarne Læger, at Skoletiden ikke burde udſtrækkes over 4 Undervisningstimer, heri ikke medregnet Sang, Dands og Gymnaſtik, og at jeg mener, at 3 Arbeidstimer hjemme burde være Maximum for en almindelig begavet Dreng. Jeg er ſom praktiſerende Læge i 20 Aar kommen til den Erfaring, at Norſke Embedsmænd i Almindelighed ville behøve god Helbred og ſtærkt Legeme, for at udholde de Legemsanſtrængelſer og haarde Reiſer, der falde i de Fleſtes Lod; og jeg mener, at Overanſtrængelſe i Skolen ofte lægger Spiren til Svagheder, der ſenere i Livet hindre Mændene fra at gjøre den Nytte, ſom de med bedre Helbred vilde kunne have gjort. Jeg troer naturligviis ikke, at Anſtrængelſe paa Skolen bærer Skylden for enhver ſenere Svaghed; men mine flittigſte og braveſte Samtidige paa Skolen ere mærkeligt nok enten ikke blevne gamle, eller ere ſvaglige.

Som Fader kan jeg ikke ſige, at mine 2de Drenge, der frequentere 1ſte Latinklaſſe, have viſt noget Tegn til, at de ere overanſtrængte. Det vilde da ogſaa være altfor galt, om Saadant allerede ſkulde mærkes i deres Alder; men Fordringerne ſtige for hver Klaſſe, og Følgerne af den Slags Overanſtrængelſe ville i Regelen viſt ikke ſpores førend ſenere. For hvert enkelt Barns Vedkommende maa det jo bero paa Lærernes, Forældrenes og Lægens fælles Erfaringer og Overveielſer, om Barnet uden Skade kan følge med eller ikke, og for mine Børns Vedkommende føler jeg mig i ſaa Henſeende fuldkommen betrygget ved Rektors og øvrige Læreres almenerkjendte Samvittighedsfuldhed og Omhu for Børnenes Ve og Vel. Jeg har talt med flere Forældre, der mene, at det for den flittige Diſcipel er ſtridt nok paa Skolen, og jeg har ikke hørt Nogen mene, at det kunde være raadeligt at øge paa Fordringerne.

Jeg mener forreſten, at det baade for Lærerne og Forældrene er en Skjønsſag, om hvilken det er ſaare vanſkeligt at udtale nogen beſtemt Formening i ſin Almindelighed. Vil man ikke tro paa Overanſtrængelſe, forinden den er øienſynlig paa Barnets Helbredsforfatning, ſaa vil man neppe finde ſtor Overanſtrængelſe

i vore Skoler. Sagen er forhaabentlig bragt ind under sit rette Forum og kan ventes alsidig belyst, hvis virkelig det medicinske Selskab i Christiania vil tage den under sin Behandling.

Kongsberg den 1ste December 1866.

Chr. Tobiesen.

En ældre Læge ytrede:

„Mange (flere?) Skolegutter see daarlige ud".

For at forvisse mig om, hvorvidt jeg havde opfattet hans Mening rigtigt, d. e. at dette mindre livsfriske Udseende stod i Forbindelse med Skolelivet, henvendte jeg mig senere til den samme Læge og fik det Svar, at han vistnok nærmest havde tænkt paa enkelte Elever med en af Naturen mindre stærk Helbred, men dog ogsaa i Almindelighed havde faaet dette Indtryk af Skolegutterne her, at de saae mindre kraftige ud, og at han, da denne Ytring faldt, satte dette i Kausalforbindelse med Skolelivet; dog lagde han til, at denne Udtalelse under den tilfældige Samtale maa betragtes som en aldeles løs Ytring, da han dengang ikke havde tænkt videre over Sagen.

Efter Opfordring skal Undertegnede i al Korthed meddele Følgende:

Uagtet mine 2 Sønner formeentligen ikke staa under den almindelige Begavelse, heller ikke lide af nogen legemlig Sygdom eller Svaghed, har jeg dog, efter nøiere Jagttagelse, fundet, at *efter* den Tid, de opflyttedes i 1ste Latinklasse paa Kongsbergs Middel- og Realskole, ikke sporedes samme vedvarende Aands-friskhed eller Udholdenhed som forhen paa samme Skole eller i den Tid, de daglig nøde 4 Timers private Undervisning, — hvilket jeg udleder af Overlæsselse eller Overanstrængelse ved for meget daglig Arbeide paa og for Skolen, eller for megen Tid dertil, paa Legemets Bekostning. Navnligen fremhæves

Eftermiddagstimerne paa Skolen som meget skadelige, og Forberedelsen hjemme i Latin ved Siden af de øvrige Lectier som meest anstrængende.

Kongsberg den 3die December 1866.

C. Hansen,
pastor emerit.

Til Hr. Adjunkt Bugge!

Efter deres Begjæring om at udtale mig om, hvorvidt jeg har fundet, at min Søn Kjartan under sin Skolegang herstedes kunde siges i Regelen at have havt formeget Arbeide til Skolen, skal jeg efter bedste Overveielse herved meddele:

Da han kom op i Latinklasserne, og fornemmelig naar han havde skriftlige Arbeider, fandt jeg, at hans Fritid blev liden, og at han, for at blive ordentlig forberedt i sine mange Lectier, oftere maatte læse til sent paa Aftenen — $10\frac{1}{2}$—11 —, saa jeg fandt mig opfordret til efter Evne da at hjælpe ham, for at han kunde blive færdig, hvorved jeg dog maa bemærke, at han maaske nu og da kunde brugt Tiden bedre.

I Anledning af Deres andet Spørgsmaal om hans Helbredstilstand, maa jeg sige, at denne har, Gud ske Lov, været god, saa han kun sjelden var hjemme fra Skolen paa Grund af Sygdom, medens han dog i de sidste Par Aar har spøret lidt nervøs Hovedpine, som maaske er nedarvet.

Kongsberg den 2den December 1866.

L. Steenstrup.

Bemærkninger i Anledning af de skriftlige Erklæringer.

Ad. Dir. Lammers's Erklæring:

I Anledning af Direktør Lammers's Erklæring skal jeg oplyse, at han har havt 5 Sønner paa Kongsberg Middelskole, hvoraf 3 studerende. — Naar det daglige Timetal i den Uge, hvori Skolen lod de omtalte Undersøgelser anstille for hans

Søn Theodors Vedkommende ikke kan siges at være ret stort — 2 Timer 19 Min. —, skal jeg hertil bemærke: 1. at de den Uge hverken havde tydsk eller norsk Stil,*) medens de ellers i Regelen have en af disse; 2 at, som Dir. Lammers mundtlig har bemærket, Resultatet af saadanne Undersøgelser af forskjellige Grunde ikke altid kan ansees som Udtrykket af den almindelige Hjemmeflid, bl. A. fordi Disciplene da maaske anstrænge sig mere end ellers, læse skarpere, mere fordybet i Gjenstanden, og derfor bruge kortere Tid. Det var naturligvis ønskeligt, at ogsaa Børn altid kunde „være gjerrige med Tiden;" men Børn blive nu altid Børn, læse som Børn. Dette — en vis Barnlighed eller, om man vil, Barnagtighed under Læsningen — turde endog være det Naturlige, det Nødvendige for de unge Hjerner, Noget, som Instinktet tilsiger dem.

Ad. Berglæge Tobiesens Erklæring:

Tobiesens Børn have nu gaaet ½ Aar i 1ste Latinklasse. Denne Erklæring viser formentlig, hvorledes Begrebet „Kjendsgjerning", „Erfaring", „Data" er at opfatte for Skolernes Vedkommende, sml. den anden Læges Ytring: „se daarlige ud", hvilken maaske kommer i Strid med denne; men Tanken, Meningen er da klar.

Ad. Præsten Hansens Erklæring:

Præsten Hansens 2 Sønner have nu ligeledes gaaet ½ Aar i 1ste Latinklasse. Den Yngste er vistnok under Normalalderen (8 Maaneder); men han er en for sin Alder stor og kraftig Gut, der vistnok paa samtlige Lærere har gjort Indtrykket af En, der holder Klassens fulde Maal. Medens han gik i 2den Fællesklasse, fandt endog 1 af hans Lærere, at han var „for stor" for denne Klasse, i hvilken han stadig havde en af de allerførste Pladse. Begge Brødres Evner ere af Lærerne betegnede med 2 (Meg. godt). Præsten Hansen har fortalt mig, at han, efterat hans Sønner ere komne i Latinklassen, hører dem om Aftenen i deres Lektier, naar de ere færdige med

*) Efter Rektors Anmodning oplyses: Disciplene skulle hver Uge enten have en norsk eller tydsk Stil; men oftere udføres de norske Stilearbeider paa Skolen eller fuldføres og renskrives hjemme.

ſamme. Han har da befundet dem at være (i Regelen, ſaaledes forſtod jeg ham) „gjennemtrætte og ſløve“. Meningen heraf er naturligvis ikke den, at Latin ſkulde være et umuligt Fag i den Alder; men dette turde dog raabe et lydeligt Varſko! og være et vigtigt Indlæg i Sagen: Overlæsſelſe for de unge Hjerner contra Ikkeoverlæsſelſe.

Ad. Guard. Steenſtrups Erklæring:

Den i ſamme omhandlede Diſcipels Evner, Flid, Fremgang have, ſaavidt jeg erindrer, under hele hans Skolegang af ſamtlige Lærere ſtadig været betegnede med Meg. godt (2). Han var viſtnok $3^3/_4$ Maaned under Normalalderen (f. 4de Decbr. 1850), men har aldrig paa mig gjort Indtrykket heraf, men tvertimod af en tænkſom og i Forhold til Klaſſekammeraterne moden Diſcipel.

D. u. s. M. J. Bugge.

Hr. Berglæge Tobieſen!

I offentlig Erklæring, afgiven af en af den herværende Middel- og Realſkoles Lærere til Departementet for Kirke- og Undervisningsvæſenet, er bleven udtalt, at Faderen til en af de Diſciple, ſom ved ſidſte Hovedexamen opflyttedes fra 2den Fællesklaſſe i 1ſte Latinklaſſe, for nogle Dage ſiden for ham har fremſat den Paaſtand, at den Sygelighed, hvoraf den nævnte Diſcipel i den ſenere Tid har lidt, er en Følge af Skolens Krav til Diſciplene paa det af ham indtagne Klaſſetrin.

Ligeledes har ſamme Fader, forhenværende Sognepræſt Hanſen, i en Erklæring, ſom han paa Opfordring i diſſe Dage har afgivet til en anden af Skolens Lærere, udtalt, at han efter noiere Jagttagelſe har fundet, at efter den Tid, hans 2 Sønner opflyttedes i 1ſte Latinklaſſe, hvilket for begges Vedkommende ſkede ved ſidſte Hovedexamen, ikke ſporedes (hos dem) den ſamme vedvarende Aandsfriſkhed eller Udholdenhed ſom forhen, hvilket han udleder „af Overlæsſelſe eller Overanſtrængelſe ved formeget dagligt Arbeide paa og for Skolen, eller formegen Tid dertil, paa Legemets Bekoſtning“.

Disse Paastande have i flere Henseender været mig paafaldende. Som Lærer i 1ste Latinklasse i 2 af Undervisningens vigtigere Fag, saavelsom ved mine Jagttagelser forøvrigt, har jeg ikke erfaret Andet, end at begge Pastor Hansens Sønner virkelig have gjort al ønskelig Fremgang ogsaa i den Klasse, hvori de nu ere, uden at jeg — hvad der dog for den sidste Tid kun gjælder den yngste af Sønnerne, eftersom den ældste siden den 16de f. M., da han blev meldt syg, ikke endnu har været paa Skolen, — paa nogen Maade har kunnet spore nogen mindre Grad af vedvarende Aandsfriskhed eller Udholdenhed hos dem. Den yngste har ligetil den sidste Tid vedblevet med Opmærksomhed og Interesse at følge Undervisningen, ogsaa i 5te Undervisningstime, hvilken jeg besørger 2 Gange i Ugen i hans Klasse.

Begge de nævnte Udtalelser af Pastor Hansen ere mig visselig en Opfordring til at søge rigtigen og nøiagtigt at iagttage hans Sønners fortsatte Udvikling paa Skolen; imidlertid er det den førstnævnte Paastand om hans ældste Søn August, som i nærværende Øieblik fornemmelig paakræver min Opmærksomhed. Jeg har saaledes anseet det magtpaaliggende ved nærværende Skrivelse, hvori jeg for den mulige Sammenhængs Skyld har anført begge Pastor Hansens Paastande, at henvende mig til Hr. Berglægen, der, saavidt jeg veed, er Pastorens og Families Huslæge, og anmode Dem om velvilligen at meddele mig Deres Erklæring angaaende, hvorvidt De antager, at den anførte Paastand om Aarsagen til den ældste Søns i den sidste Tid indtrufne Sygelighed har havt tilstrækkelig Grund, idet jeg ligeledes beder Hr. Berglægen med det Samme at oplyse, om De tidligere end den 16de November i det forløbne Halvaar har havt Anledning til at iagttage nogen Upasselighed eller Sygelighed hos den samme Søn af Pastor Hansen.

Med Hr. Berglægens ærede Svar paa disse Spørgsmaal bedes nærværende Skrivelse mig tilbagesendt.

Kongsberg den 8de December 1866.

Joh. Graff.

Hr. Rector Graff!

I Anledning af Hr. Rektorens ærede Skrivelse af 8de d. M., hvilken Skrivelse efter Ønske herved tilbageſendes, ſkal jeg tillade mig at meddele Dem, at jeg ikke ſorend i November Maaned har havt Auguſt Hanſen under Behandling for nogen Sygdom, med Undtagelſe af en let Øienbetændelſe ifjor. Midt i forrige Maaned blev jeg anmodet om at tilſe ham og fandt ham da lidende af ſtærk Hovedpine og Feber. Jeg antog, at han paa en eller anden Maade havde forkjølet ſig; men Faderen paaſtod med Beſtemthed, at han havde overanſtrængt ſig. Da jeg ikke kunde benægte Muligheden heraf, lod jeg ham forblive i fuldkommen Rolighed. Sygdommen gik temmelig haſtig over, og efter min Mening kunde han begyndt igjen paa Skolen; men Faderen ønſkede ikke dette, og jeg vilde ikke blande mig videre heri. Symptomerne vare viſtnok ſaadanne, at de kunde berettige til den Antagelſe, at de vare fremkaldte ved en Hjernecongeſtion, foranlediget ved Overanſtrængelſe; men denne Congeſtion kunde ogſaa være fremkaldt paa mange andre Maader, og for at beviſe, at den netop var Følgen af Overanſtrængelſe, maatte man vel kunne paavise denne. Jeg anſaa denne Paaſtand for tvivlſom, men kunde ikke paavise nogen anden ſikker Aarſag og vovede derfor ikke at ſætte min Mening igjennem.

Jeg vil imidlertid ikke lade ubemærket, at nogle Dage ſenere kom min Søn Chriſtian hjem med ſtærk Hovedpine, ſom han mente at have faaet paa Skolen ved at ſidde for nær en meget hed Ovn. Han fortalte mig da, at Kulerud nogle Dage før ogſaa havde faaet ſtærk Hovedpine af ſamme Grund.

Min Mening er, at man, for med Vished at kunne paaſtaa, at ſaadanne Symptomer ere fremkaldte ved Overanſtrængelſe, maatte ſee dem gjentage ſig flere Gange. Paſtor Hanſen paaſtaar, at dette er ſkeet med Auguſt, naar han har mange Lectier; men det har jeg ingen perſonlig Erfaring om.

Kongsberg den 8de December 1866.

Chr. Tobieſen.

p. Bergens Kathedralskoles Ephorats Erklæring,

dat. 22de December 1866.

I Anledning af det Kongelige Departements Skrivelser af 27de August og 15de November dette Aar, hvori Erklæring begjærtes om, hvorvidt Skolernes Disciple kunne antages at blive overanstrængte efter den nærværende Skoleplan, har Ephoratet herved den Ære at fremsende saadan Erklæring af 10de dennes fra Rektor ved Bergens Kathedralskole, og har man dertil kun Lidet at tilføie.

Naar Rektor ansætter 3 Timer som i Gjennemsnit fornøden daglig til Hjemmearbeide for Disciplene i Skolens høiere Klasser paa samme Tid, som han anfører, at mange de fleste Dage i Ugen behøve baade 4 og 5 Timer og han tidligere har oplyst, at megen Læsen og Skriven ved Jldlys er nødvendig, uagtet Skoletiden her, som bekjendt, kun er henlagt til Formiddagene, da tør Ephoratet antage, hvilket og stemmer overens med den Erfaring, det har havt Anledning til at erhverve, at 3 Timer til dagligt Hjemmearbeide er for lavt ansat, naar en Gjennemsnitstid skal vøves opstillet, og vil formentlig den 4de Time medgaa for de fleste Disciple. Med Rektor er Ephoratet derimod ganske enig i, at 5 Skoletimer og Forberedelsen hjemme dertil nu har Andet at betyde end for en 20 til 30 Aar siden, da Undervisningen nu er ganske anderledes intensiv end i hine Tider, og da enhver Lærer snart sagt er en Fagmand i den Disciplin, han foredrager. Dette gjør vistnok ikke blot med lige Styrke og i lige Grad Krav paa Disciplenes anspændte Opmærksomhed; men denne Omstændighed truer stedse med, idet enhver Forskjel mellem Hovedfag og Bifag derved er hævet, at ville opløse Skolens Enhed som Dannelsesanstalt og at adsplitte den i flere, mindre vel sammenhængende, Afdelinger, der alle kjæmpe for Lære, og at bibringe Disciplene meest muligt Stof af Læren. Ephoratet maa nemlig fastholde den Opfatning, at Grunden til vor Tids Klager over Skolelivets Anstrængelser vistnok for den største Del ligge deri, at den specielle Fagdannelse altid mere vinder Rum i Skolen og saaledes efterhaanden

altid mere forrykker dens egentlige Formaal, en høiere Almeendannelse.

Hvis det længere hen i Livet viser sig, at den anspændte Opmærksomhed har bevirket en Overanstrængelse, da ere de Individer, hvem dette træffer, vistnok, uagtet al erhvervet Viden, meget at beklage og kun lidet nyttige for sig selv eller Samfundet. Ephoratet er fremdeles enig med Rektor, naar han angaaende den nærværende Skoleplan ytrer, at det, som fordres, om det ikke er formeget, dog grændser meget nær til at være det, saa at det maa anseés for aldeles utilraadeligt at forøge Arbeidet, samt deri, at man synes at befinde sig paa Grændsen, ja maaske den yderste Grændse af, hvad der med god Samvittighed kan fordres, og endelig og deri, at det turde være ønskeligt, om der i enkelte Fag kunde finde nogen Indstrækning Sted.

Denne Opfatning af den nærværende Skoleplan og dens Resultater, hvilken Ephoratet allerede tidligere havde tilegnet sig, har været dets ledende Bevæggrund, naar det i sin Erklæring af 31te Mai sidstleden, i Henhold til de der nærmere omhandlede Forhold, ikke har troet at kunne anbefale til Gjennemførelse det Forslag til Ordning af det høiere Skolevæsen, som er udarbeidet af den ved Kongelig Resolution af 14de Februar og 28de April forrige Aar naadigst anordnede Kommission. I et Anliggende som dette, der paa engang frembyder Anledning til saa mange Tvivl og tillige er af saa stor Betydning for den opvoxende Slægt og Samfundet, er det tilfredsstillende for Ephoratet at see sin Opfatning deraf i Hovedsagen deelt af et saa erfarent og talrigt Lærercollegium, som Bergens Kathedralskoles.

T. Smit. H. Birkeland.

---

p. **Bergens Kathedralskoles Lærereés Erklæring,**

dat. 10de December 1866.

Under 11te September har det høie Ephorat tilstillet mig en Skrivelse fra det Kongelige Kirkedepartement, hvori æstes

Erklæring over en fra den til at tage under Overveielse og afgive Forslag til en forandret Ordning af det høiere Skolevæsen nedsatte Kommission indgiven Forestilling om, at der maa indhentes nærmere Oplysninger med Paavisning af ydre Data og Kjendsgjerninger angaaende de Udtalelser om Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolerne m. v., som findes i flere af de fra Skolerne indløbne Erklæringer angaaende Kommissionens foreløbige Udkast. Senere har jeg den 1ste d. M. modtaget en Erindringsskrivelse af 30te Novbr. angaaende Afgivelse af den saaledes ønskede Erklæring „snareste muligt".

Naar jeg allerede nu ser mig istand til herved at afgive denne Erklæring, har dette sin Grund i, at Spørgsmaalet i Erindringsskrivelsen af 30te Novbr. er i væsentlig Grad anderledes formuleret end i Kommissionens tidligere Forestilling, idet det simpelthen indskrænker sig til at begjære Erklæring om, „hvorvidt Skolens Disciple kunne antages at blive overanstrængede efter den nærværende Skoleplan," et Spørgsmaal, der formentlig uden synderlig Vanskelighed kan besvares.

Hvad der derimod forlanges i Kommissionens oprindelige Forestilling, der efter de forandrede Udtryk i Erindringsskrivelsen nu synes at maatte betragtes som i det Væsentlige frafalden, er af saa stort Omfang, at det neppe endnu paa 2—3 Maaneder vilde være muligt at efterkomme det, forsaavidt saadant overhovedet kan gjøres, da der formentlig tildels forlanges Ting, som Lærerkollegiet er aldeles uformuende til at ytre sig over paa en nogenlunde fyldestgjørende Maade. Forsaavidt jeg nemlig har opfattet Kommissionens Hensigt rigtigt — hvilket ikke er saa ganske let, da det ikke vil kunne negtes, at dens Udtryksmaade tildels er noget dunkel — maa vel det, som den nærmest har ønsket at erholde fra denne Skole, have været en „Vurdering og Bedømmelse" af de mere eller mindre stærke Udtalelser om Overanstrængelse, som findes i flere andre Skolers Erklæringer. Da der nemlig i den herfra afgivne Erklæring ikke tales Noget om Overanstrængelse, synes Kommissionens Forestilling ligeoverfor den overflødig, forsaavidt den kun gaar ud paa at kræve nærmere Begrundelse og Bevis for, at saadan

Overanſtrængelſe finder Sted, da der jo fornuftigvis ikke kan forlanges Bevis af Nogen for Paaſtande, ſom han ikke har fremſat.

Da Foreſtillingen desuagtet er bleven tilſtillet ogſaa denne Skole, kunde jeg ikke tro Andet, end at Henſigten maatte være, ſom ovenfor angivet, at kræve Erklæring over de af andre Skoler i deres Erklæringer fremførte Udtalelſer angaaende formentlig ſtedfindende Overlæsſelſe. Jeg ſatte derfor ſtrax det mig omtrent ſamtidig tilſtillede Exemplar af Univerſitets Annalernes 7de Bind, der indeholder Skolernes Erklæringer, i Cirkulation mellem Skolens Lærere, for at disſe kunde gjøre ſig bekjendte med dem, i den Henſigt, naar Bogen havde cirkuleret rundt, at gjøre Sagen til Gjenſtand for Behandling i et eller flere Lærermøder, hvorefter da maaſke en Erklæring kunde blive afgiven, eller man maaſke ogſaa vilde komme til det Reſultat, at man ikke kunde ſe ſig iſtand til at efterkomme Kommisſionens Ønſke i dets fulde Udſtrækning. Cirkulationen er endnu ikke paa langt nær til Ende, hvilket vil findes meget rimeligt, naar det tages i Betragtning, at Bogen er over 400 trykte Sider ſtor, at den ſkal cirkulere mellem ikke mindre end 12 Perſoner foruden mig ſelv, at den ikke blot ſkal læſes, men læſes med Omhu og Opmærkſomhed, maaſke ogſaa Bemærkninger nedſkrives og Uddrag gjøres, at fremdeles de, der ſaaledes ſkulle granſke den, have fuldt op af Forretninger, ſom ikke kunne tilſideſættes for denne Læsnings Skyld. Jeg antager, at der endnu vil behøves mindſt 6 Uger, førend alle Skolens Lærere have kunnet gjennemgaa den.

Jeg har troet at burde omtale dette til Forklaring af, at ingen Erklæring herfra er indkommen ſaa hurtigt ſom det efter Erindringsſkrivelſen ſynes, at Kommisſionen har ventet, hvorvel det maaſke efter den forandrede Form, hvori Spørgsmaalet i den ſidſtnævnte Skrivelſe er fremſat, nu kunde ſynes overflødigt, da det deraf viſer ſig, at Kommisſionen maa have forſtaaet ſin Foreſtilling anderledes, end den her er bleven forſtaaet, eller ogſaa frafaldet den for en væſentlig Del.

For altſaa at gaa over til Beſvarelſen af Spørgsmaalet,

saaledes som det er fremsat i Erindringsskrivelsen, skal jeg tillade mig at ytre følgende:

Sundhedstilstanden mellem Disciplene har i de senere Aar været god, og de formedelst Sygdom Fraværendes Antal har i Regelen kun udgjort et Par Procent af det hele Antal. Enkelte Tilfælde af saakaldet nervøs Hovedpine, paa' Grund af hvilken vedkommende Disciple i længere Tid have været fraværende, ere dog forekomne, og jeg har Grund til at tro, at de for en Del ere fremkaldte ved for megen Stillesidden og aandelig Anstrængelse. Disse Tilfælde have dog været sjeldne, saa at man neppe kan bygge noget sikkert paa dem med Hensyn til det foreliggende Spørgsmaals Besvarelse. For Øieblikket er der i de høieste Classer et forholdsvis stort Antal Disciple, der lide af svage Øine; men dette er dog maaske nærmest et tilfældigt Træf, hvorved den megen Læsen og Skriven ved Ildlys, som i det her herskende regntykke og mørke Klima er nødvendig, dog ogsaa muligens kan have bidraget Noget dertil. Da imidlertid, som antydet, Sundhedstilstanden i det Hele taget er god, og i alt Fald ikke mindre god, end den forekommer mig at have været i de andre Skoler, ved hvilke jeg har været Lærer, antager jeg ikke, at man fra den kan hente noget Bevis for at Overlæsselse finder Sted. Bemærkes maa det imidlertid ogsaa, at Skoleværelserne vistnok i en sjelden Grad ere luftige, rummelige og beldigt beliggende.

Saavidt jeg har kunnet erfare, kan den Tid, som Disciplene i de høiere Klasser fra 4de af behøve at anvende daglig for at lære sine Lektier og udarbeide de dem paalagte skriftlige Arbeider, i Gjennemsnit ansættes til 3 Timer. Det følger af sig selv, at enkelte saakaldte gode Hoveder gjøre sig færdige i en kortere Tid; men der er paa den anden Side ogsaa mange, som visselig de fleste Dage i Ugen behøve baade 4 og 5 Timer. Man kan saaledes, naar de 5 Skoletimer lægges til — Sang og Gymnastik og de frivillige Fag regnes ikke med — antage, at Disciplene i de høiere Klasser i Gjennemsnit maa anstrænge Aandsevnerne i en Tid af 8 Timer om Dagen. Herved maa ogsaa bemærkes, at de 5 Timer paa Skolen i denne Henseende

have Andet at betyde nu end for en 20—30 Aar siden, da Undervisningen nu er ganske anderledes intensiv end i hine Tider, en ligefrem Følge af de dygtigere Lærere og den større Vægt, som der nu lægges paa alle de Fag, der tidligere ansaaes som mere underordnede. Enhver, der har gaaet i Skole for en 30 Aars Tid siden, ved vistnok af egen Erfaring, at der dengang gaves Lærere, i hvis Timer man søgte en aandelig Rekreation efter de Anstrængelser, som Hovedfagene medførte, og at der gaves Fag, hvori Hjemmearbeidet var for Lidet eller Intet at regne. Dette er nu som bekjendt aldeles forandret. Man kan gjerne opstille den Sats, at alle Timer og alle Fag nu, da snart sagt hver Lærer er en Fagmand i den Disciplin, han foredrager, i lige Grad og med lige Styrke gjøre Krav paa Disciplens anspændte Opmærksomhed. Om 8 Timers dagligt Aandsarbeide for Mennesker i 14—18 Aars Alderen er for meget eller ei, tør jeg ikke indlade mig paa at afgjøre. Det vil vel ogsaa i de fleste Tilfælde hos de enkelte Individer først længere henne i Livet vise sig. Men at det, om det ikke er for meget, dog grændser meget nær til at være det, derom holder jeg mig for fuldkommen overbeviist, saa at jeg maa anse det for aldeles utilraadeligt at forøge Arbeidet enten i Retning af Skoletidens Forlængelse, som af Kommissionen foreslaaet, eller af nye Fags Optagelse eller Udvidelse af de gamles Omfang, medmindre virkelige, ikke blot tilsyneladende, Indskrænkninger gjøres paa andre Kanter. Jeg formaar nemlig ikke at indse, at dette efter Kommissionens hidtil bekjendtgjorte Forslag vil blive Tilfældet.

Endnu et Moment til det foreliggende Spørgsmaals Besvarelse kan maaske hentes fra Opinionen mellem Disciplenes Forældre og Foresatte. At der hos en stor Del af disse hersker den Mening, at Børnene, allerede som det nu er, blive overanstrængte, kan jeg bekræfte. Flere Klager ere desangaaende fremførte for mig. Forholder det sig nu end saa, at denne Opinion, som blot og bart subjectiv og ikke støttet til paaviselige Fakta, i sig selv ikke kan have synderlig meget at betyde som Bevis for, at Overanstrængelse allerede finder Sted, saa tror jeg

dog, man bør tillægge den ikke liden Vægt som Bevis for, at man befinder sig paa Grændsen, ja maaske paa den yderste Grændse af, hvad der med god Samvittighed kan fordres. Desuden er det noget, som ikke tiltrænger videre Begrundelse, at en ugunstig Opinion, selv om den end ikke er ganske grundet, angaaende Skolen eller noget af, hvad der vedkommer den, nødvendigvis maa have uheldig Indflydelse paa dens Virksomhed i det Hele.

Svaret paa det foreliggende Spørgsmaal vil efter dette altsaa kunne afgives saaledes: At Overanstrængelse af Disciplene efter den nuværende Skoleplan finder Sted, antages ikke at kunne bevises, medens der er en meget stærk Formodning for, at man gaar saa langt som paa nogen Maade tilraadeligt. Yderligere Forøgelse i Skolens Arbeide kan derfor ikke anbefales. I enkelte Fag turde det snarere være ønskeligt, om nogen Indskrænkning kunde finde Sted. Sluttelig bemærkes, at de her fremsatte Anskuelser deles af mine Medlærere, der i et Lærermøde i Alt Væsentligt have tiltraadt mit da forelagte Concept til nærværende Skrivelse. J. Geelmuyden.

---

q. Christiania lærde Skoles Ephorats Erklæring,

dat. 4de Februar 1867.

I Forbindelse med Ephoratets Skrivelse af 3die December f. A. fremsendes herved ærbødigst den af Christiania lærde Skoles Rektor under 11te f. M. afgivne Erklæring med Bilage i Anledning af den ved Kgl. Resolution af 14de Februar f. A. nedsatte Kommissions Skrivelse af 15de August næstefter. Da Ephoratet i alt Væsentligt er enigt i Rektors Erklæring, henholde vi os til samme og finde blot Anledning til at tilføie følgende korte Bemærkninger.

Erfaringsbeviis for, at Skolevæsenets Ordning og det deraf betingede Skoleliv gjennem Overlæsselse medfører fordærvelige Følger i physisk, moralsk og intellectuel Henseende, lader sig vistnok vanskeligt paa en fyldestgjørende Maade opstille. Skoleordningen er en Deel af den hele Udvikling, og ligger der i denne eller i dens Forgreninger noget Forceret.

nogen Tilfideſættelſe af Barndommens og Ungdommens Betydning og Krav, noget tidligt Inciterende, ſaa viſer vel det ſørgelige Reſultat ſig; men det bliver ikke let iblandt de mange Faktorer i hvert enkelt Tilfælde at godtgjøre, hvilken har været den afgjørende eller meſt virkſomme. Den erfarne Pædagog og endnu mere den kyndige Læge ville dog altid, i alt Fald til en vis Grad, med ſtørre Sikkerhed gjennemſkue disſe Forholde, og deres paa en ſtørre Samling af enkelte Kjendsgjerninger byggede Dom bør derfor upaatvivlelig tillægges en ſærdeles Vægt. I denne Henſeende finde vi os foranledigede til at henviſe til de nyligt igjennem*) Morgenbladet bekjendtgjorte Forhandlinger i Lægeforeningen om det af Skolekommisſionen fremſatte Spørgsmaal. Thi hvor en ſaa ſtor Samling af duelige Læger med en ſaa fuldſtændig Enighed udtrykkeligt paaberaabe ſig Overlæsſelſe i Skolerne ſom den afgjørende Grund til Skoleungdommens Svækkelſe, der tør det vel være overflødigt at ſpørge efter videre Kjendsgjerninger.

Ved den i Begyndelſen af dette Aarhundrede indtraadte Forandring i det lærde Skolevæſen bevirkedes i Særdeleshed: a. At Lærefagene betydeligt formeredes; b. At de ſkriftlige Arbeider hjemme bleve flere og af mere forſkjellig Art; c. at Klaſſelærere afløſtes af Faglærere.

Disſe Forandringers Gavnlighed i det Hele og Store taget miskjendes ikke; men det er dog klart, at deri maatte med Nødvendighed ligge en ſtor Udvidelſe af Kravet paa Elevernes Tid og Arbeide hjemme og i Skolen. Desuden laa — og det meeſt for de dygtigſte Lærere — Friſtelſen nær til at drive for ſtærkt paa deres egne Fag, uden tilbørligt Henſyn paa Skolens Fordringer i det Hele eller paa den Tid og Arbeidskraft, Eleverne maatte anvende paa de øvrige Fag. At denne Friſtelſe jevnlig har været for ſtærk, og at et klogt Maadehold ikke ſaa ſjelden har manglet, tør være bekjendt nok. Men Skolens Forhold til Univerſitetet maa ogſaa for en ſtor

*) I Morgenbladet 1867 No. 26 B., i Aftenbladet 1867 No. 17 og derhos ſeparet aftrykt af ſidſtnævnte Blad.

Deel bære Skylden. Thi hvad den lærde Skole skal give er, hvad der kræves til examen artium, uden Hensyn til, om dette Krav er ubilligt eller kan fyldestgjøres uden Skade for den studerende Ungdom. Vi ere for vort Vedkommende tilbøielige til at antage, at Universitetets Krav i flere Retninger er for stort, navnlig med Hensyn til Hukommelsens Besværen, til den fordrede Aandsmodenhed og til Fremstillingsformen, mundtlig og skriftlig. Vi behøve ikke nærmere at udvikle, at det herved foranledigede forcerede Arbeide paa Skolerne skeer baade paa Aandsevnernes og paa Legemets Bekostning. Man gjør ikke ustraffet Spring i Udviklingen; der bliver uopfyldte Huller, afskaarne Strænge, Savn af en Livsdeels Udbytte og Minder. Enhver Alder har sin Ret og sit Krav, der ikke uden Skade tilsidesættes. Det maa ikke glemmes, at Skolens Maal ikke er at fylde Hovedet, men at aabne det.

I Forbindelse hermed bemærkes, at det ikke alene er den i Hjemmet og Skolen krævede Anvendelse af Tid og Arbeide, der bevirker Overlæsselse, men ogsaa Mangfoldigheden af de Gjenstande, der bibringes Barnet og den Unge, og som skulle tilbørligt stilles og fagviis ordnes i Hovederne. Man gjør altfor let Barnets Hoved til et Pulterkammer, hvor Gjenstandene opdynges uden nogen ledende og ordnende Tanke, og hvor hver ny Dynge kun gjør det mere kvalmt og trangt. Det nytter lidet at paaberaabe sig Livets mangehaande Krav til Undervisningens Frugt; efter vort Skjøn er netop den extense, encyclopædiske Undervisning den mindst frugtbringende for Livet og den, der hos den Unge mindst tjener til at befæste Karakteren og fremkalde en klar og bestemt Livsanskuelse.

Man kan maaske gjøre den Erindring, at der paa den anden Side er Adskilligt, som bidrager til at formilde de skadelige Virkninger af en overlæssende Undervisningsplan for Skolerne. Hertil kan henføres, hvad der af Styrelsen selv er anordnet eller dog af Skolernes Foresatte vedtaget, saasom Gymnastik, Svømning, militære Øvelser, Skoletidens Indskrænkning til Formiddagen, Fritid mellem Læsetimerne og

længere Ferier. Desuden har Overlæsselsen, som enhver anden Overdrivelse, tildeels sin Modvægt i sig selv, idet den hos Eleverne fremkalder Tilbøielighed til ved alt Slags Fusk at lette sig det altfor tunge Arbeide, ligesom Forsømmelse hjemme og Uopmærksomhed paa Skolen er en hyppig Følge deraf. Men ligesom det dog vilde være altfor sørgeligt, om Overdrivelse i Skoleplanen skulde kunne tjene til Undskyldning for saadanne Misligheder, saaledes maa det ikke overseés, at den flittige og samvittighedsfulde Discipel ingen Lettelse kan søge og derfor er nærmest til at synke under Trykket, ligesom vi overhovedet ere enige i, at de Midler, hvorved man har søgt at lette Skoleungdommens Arbeide, ikke ere tilstrækkelige til at forebygge Følgerne af aandelig Anstrængelse og legemlig Stillesidden i en Tid af 8 à 10 Timer daglig.

Vi anseé det saaledes fremdeles utilraadeligt baade at forøge Antallet af Skolernes Undervisningsfag og at udstrække Skolegangen længere i Tiden, idet vi tvertimod tro, at Undersøgelserne om, hvad der kan gjøres til det lærde Skolevæsens Forbedring, snarere bør gaa i den modsatte Retning.

K. Arntzen. J. L. Arup.

---

q. **Christiania Kathedralskoles Rektorats Erklæring,**

dat. 11te Januar 1867.

Under 3die September f. A. oversendte det ærede Eforat mig til Forsøining Kirkedepartementets Skrivelse af 27de August, hvori begjæres Christiania lærde Skoles Erklæring i Anledning af den under 14de Februar f. A. nedsatte Kongelige Kommissions Skrivelse af 25de August.

I Anledning heraf giver jeg mig herved den Ære at oplyse, at Departementets Skrivelse af mig strax blev sat i Cirkulation imellem Skolens Lærere, hvorefter Sagen blev foretagen og diskuteret i Lærermødet den 26de September. Resultatet var, „at man enedes om, at hver Lærer for sit Vedkommende skulde opsætte de Bemærkninger, hvortil han

maatte finde sig foranlediget, og overlevere disse til Rektor til Afbenyttelse ved det Svar, som af ham skulde afgives."

Saadanne Bemærkninger har jeg senere modtaget fra

1. Overlærer Knudsen, dateret 4de Octbr. 1866.
2. Overlærer Schreiner, dateret 13de Novbr. s. A.
3. Adjunkt Ottesen, dateret 26de Novbr. s. A.

Samtlige disse Erklæringer medfølge i Afskrift.

For mit eget Vedkommende skal jeg give mig den Ære at bemærke Følgende:

Jeg maa strax i Begyndelsen tilstaa, at det ingenlunde er mig klart, hverken hvad den Kongelige Kommission i det Hele tilsigter med de begjærte Oplysninger, ei heller hvad den egentlig har havt for Øie, naar den begjærer fremlagt „Kjendsgjerninger og Erfaringer" ja endog „ydre Data," som skulle begrunde de i Skolernes Erklæringer forekommende „Udtalelser angaaende den formentlig allerede stedfindende Overlæsselse og Overanstrængelse i Skolerne" o. s. v.

Kommissionen anfører selv, at der i „flere af de fra Skolerne og sammes Eforater fremkomne Erklæringer" over dens foreløbige Udkast „indeholdes mere og mindre stærke Udtalelser" angaaende det ovenfor fremhævede Punkt. Dette forekommer mig maatte for Kommissionen være fuldkommen tilstrækkeligt. Saadanne Udtalelser kunne jo fornuftigviis — især da de dreie sig om et Punkt, hvorom Skolerne slet ikke direkte vare adspurgte — kun være foranledigede ved en hos Angjældende rodfæstet Overbevisning, en Overbevisning, som jo maa antages at støtte sig dels til Overveielse af de stedfindende Forhold, navnlig de Fordringer, som nu gjøres til examen artium og altsaa til de lærde Skoler, dels vel ogsaa til specielle Jagttagelser og Erfaringer.*) Men ere de Mænd

*) Men, vel at mærke, Erfaringer, som i Almindelighed ikke lade sig opstille i Række og Geled som Kjendsgjerninger og ydre Data. Foruden hvad jeg selv i saa Henseende har bemærket, kan jeg ogsaa henvise til Overlærer Schreiners Indlæg, hvori disse Erfaringers Beskaffenhed ligeledes er fremhævet.

ſom nu have med den lærde Skoleundervisning at gjøre, dels ved Betragtning af Forholdene dels ved forſkjellige Jagttagelſer komne til en ſaadan Overbevisning, da forekommer det mig, at dette i ſig ſelv er en „Kjendsgjerning," en Kjendsgjerning, ſom burde være tilſtrækkelig, naar man gaar ud paa at erfare den hos de praktiſke Skolemænd raadende Opinion om Sagen. At Kommisſionen ikke deler en ſaadan Formening om ſtedfindende Overlæsſelſe og Overanſtrængilſe o. ſ. v., at den har ganſke andre Anſkuelſer om, hvad der kan og bør fordres i Skolerne, hvilken Byrde der kan og bør lægges paa Skoleungdommens Skuldre, er nokſom klart af dens Udkaſt. Men Kommisſionen er jo ikke bunden ved de fremkomne Udtalelſer, den kan jo tillægge dem ſaamegen eller ſaaliden Vægt, ſom den ſelv vil. Kommisſionen har ſendt ſit foreløbige Udkaſt rundt om til Landets Skoler og fordret ſamtlige Skolemænds Erklæringer over dette vidtløftige og radikale Udkaſt. Den har derved allerede paalagt Skolerne, iſær diſſes med Kontorarbeide og Skriveri allerede forhen nokſom bebyrdede Rektorer, et vidtløftigt og beſværligt Arbeide, hvis Reſultater nu foreligge i det henved 600 Sider ſtærke 7de Dobbeltbind af Univerſitets- og Skoleannaler. Dermed burde dog billigvis Skolernes Arbeide i denne Sag være afſluttet. Man har æſket deres Formening, og denne har man faaet. Nu bagefter at fordre, at man ſkal yderligere begrunde denne Formening og belægge den med „Kjendsgjerninger og Erfaringer", ja endog med „ydre Data," forekommer mig at være ubilligt baade med Hensyn til det fornyede Arbeide, ſom derved atter paalægges Rektorerne, og vel ogſaa i anden Henſeende.

Ubilligheden i denne Fordring er for mig ſaa meget ſtørre, ſom jeg — efter hvad jeg allerede i Begyndelſen har bemærket — ikke kan ret forſtaa, hvilke eller hvad Slags Oplysninger Kommisſionen egentlig ønſker at erholde. Jeg har i min Erklæring af 17de April f. A. paa et Par Steder i nogle faa Linier berørt det af Kommisſionen paapegede Punkt. Paa det ene Sted (Univerſitets- og Skoleannaler Side 277) har

jeg nemlig i Anledning af Adjunkt Ottesens Betænkning bemærket, at denne Betænkning fremhæver med Styrke „en af de største Ulemper, hvorunder vort offentlige Skolevæsen allerede nokſom lider, nemlig Overlæsſelſen med Læreſtof, Overmaal i Fordringer til de forſkjellige Examina og deraf flydende ſkadelige Følger ſaavel for Undervisningen ſom for Skoleungdommen, ja for kommende Generationer." Paa det andet Sted (Side 281) har jeg ligeledes i al Korthed fremhævet ſom Ulemper ved de nuværende Forhold: „Overlæsſelſe med Undervisningsſtof og deraf flydende Lede og Interesſeløshed hos Diſciplene, Overanſtrængelſe af den unge Alders Kræfter, den Jagen og Forcering i alle Fag, ſom nu finder Sted." Disſe Ytringer begjærer nu Kommisſionen belagte med „Kjendsgjerninger, Erfaringer og ydre Data." Hvad ſkal jeg hertil ſvare? Med Hensyn til Overlæsſelſe med Læreſtof og Overmaal i Fordringer til de forſkjellige Fag, da kan jeg jo henviſe til de forſkjellige Love og Reglementer, Undervisningsplaner for de lærde Skoler, Reglementer for Examen artium o. ſ. v., hvori der jo ofte meget detailleret ſpecificeres, hvad og hvormeget der ſkal læres paa ethvert Stadium af Skolen, hvad og hvormeget der ſkal gjøres Rede for til Skolens Afgangsexaminer og Univerſitetets Examen artium. Disſe Love og Reglementer ere dog vel „Kjendsgjerninger," men rigtignok Kjendsgjerninger, ſom ligge ligeſaa aabne for Kommisſionen ſom for mig og enhver Anden. Hvad deri fordres af Skolen og Skole-Ungdommen, — iſær naar disſe Fordringer, ſaaledes ſom nu, blive ubeſtemmelige paa Grund af Examen artiums Indretning — er efter min Overbevisning for meget, altfor meget. Men Kommisſionen har derom en anden Formening; den troer, at Fordringerne endnu kunne udſtrækkes meget videre. Kommisſionen fordrer, at jeg ſkal opſtille Kjendsgjerninger og ydre Data for min Formening. Kan da Kommisſionen opſtille ſaadanne for ſin? Formaaer den dette paa en fyldeſtgjørende Maade, nuvel, ſaa er jo Sagen dermed afgjort; hvis

ikke, maa jeg fremdeles holde fast ved min Formening ligesom Kommissionen ved sin.

Jeg har paapeget de af dette Overmaal i Fordringer flydende skadelige Følger saavel for Undervisningen som for Skoleungdommen, ja for kommende Generationer, og har som saadanne specielt fremhævet: „Lede og Interesseløshed hos Disciplene, Overanstrængelse af den unge Alders Kræfter, Jagen og Forcering i alle Fag.“ Ogsaa herfor vil man nu, at jeg skal fremskaffe Kjendsgjerninger, Erfaringer og ydre Data. Jeg kan i Almindelighed dertil svare: Er det givet, at Overlæsselse med Lærestof og Overmaal i Fordringer til Examina finder Sted, saa leder saadant ligefrem til de ovenforpa apegede Følger, og disse kunne alene undgaaes (skjønt ikke altid) dels ved en nødtvungen Eftergiven i Fordringerne fra Skolens Side, dels ved Tilsidesættelse og Ikkeopfyldelse af Skolens Fordringer fra Disciplenes Side.

Er Skolen kommen til den Erkjendelse, at Reglementer, Undervisningsplaner og fremfor Alt Examinatorerne ved Universitetet — som jo ere ucontrollerede Dommere i sidste Instants — opstille altfor store Fordringer til de unge Kræfter, saa bliver det, idetmindste efter min Overbevisning, Skolens Sag at rette herpaa saameget, som rettes kan, ved at indskrænke Fordringerne saa meget som muligt. Herom have jeg og i Regelen ogsaa mine Kolleger været fuldkommen enige, og baade Lærere og især Classeordinarierne ere stadig blevne mindede om saameget som muligt at paasee, at Disciplene ikke overlæsses med Hjemmearbeide hverken i det Hele taget eller i noget enkelt Fag eller til enkelte Dage i Ugen. For mit eget Fags Vedkommende (Græsken) har jeg stadig afknappet Alt, hvad muligt var. Medens jeg i ældre Tider stundom kunde faa gjennemgaaet noget Mere, end Reglementet fordrede, gjennemgaaes der nu aldrig Mere, end hvad dette med Bestemthed kræver; jeg vælger de letteste Forfattere og indskrænker Fordringerne i Grammatik, Antiquiteter og Litteraturhistorie til det Allertarveligste og Nødvendigste; jeg giver saa smaa dag-

lige Pensa, som muligt er, saa smaa, at man i ældre Tider vilde forundre sig over saa tarvelige Fordringer i et af de Fag, som endnu efter Loven skal være et af Undervisningens Hovedfag, og alligevel hænder det ikke saa sjelden, at Classen beder om Afkortning, fordi den til den følgende Dag har saa meget Andet at lære. Jeg svarer da stedse: „Vel, tag mindre," ligesom jeg til enhver Tid formaner Disciplene til at gjøre opmærksom paa, hvis de finde sig overlæssede med Hjemmearbeide, og ikke at overtage større Pensa, end de vel kunne magte. Nævnes der da et eller andet Fag som det, hvori Fordringerne især forekomme Disciplene vanskeligt at fyldestgjøre, (almindeligvis de Fag, som fornemmelig tage Hukommelsen i Beslag) gjør jeg vedkommende Lærer derpaa opmærksom, og beder ham f. Ex. at forbigaa enkelte mindre vigtige Partier i Lærebogen. Dette skeer ogsaa, hvor det kan skee; men naar saa Læreren svarer mig: „Reglementet, Undervisningsplanen fordrer det gjennemgaaet," eller: „det kræves til Examen artium," hvad skal jeg da paa min Side svare eller foretage?

Overhoved maa Skolens Bestræbelse i saa Henseende nu gaa ud paa ikke at fyldestgjøre Love og Reglementer i den videste Udstrækning, men meget mere paa, saameget som Ordlyden tilstæder, at indskrænke og undvige de Fordringer, som opstilles. Og dette er dog en abnorm og unaturlig Tilstand, en Tilstand, som bærer i sit Skjød store Farer og lettelig kan medføre de sørgeligste Følger. Thi er f. Ex. Bestyreren eller Læreren en hensynsløs og forfængelig Mand, som hovedsagelig lægger an paa at glimre ved sine Disciples Charakterer paa de beklagelige Examen artiums Lister, sætter han alt Hensyn til de øvrige Fag tilside og driver ensidig paa Kundskaber i sit eget Fag, saa har han i de Fordringer, som nu fra det Offentliges Side stilles til Skoleungdommen, den bedste Undskyldning selv for den utilbørligste Forcering af de unge Kræfter, ja selv om den ham anbetroede Ungdom derved gaar aandelig og legemlig tilgrunde.

Betragter man Tingen fra Skoleungdommens Side, saa

ere Følgerne af overdrevne Fordringer ikke mindre mislige. Menneſket er af Naturen ikke beſtemt til i den tidlige Barndoms og Ynglingsalder, den Tid, hvori Legemet ſkal udvikles og modnes, at hænge faſt over Bogen og enſidig arbeide med Hjernen og Erkjendelsesevnen. Naturen oprører ſig mod ſaadan Misbrug, og den hævner ſig gruſomt, hvis man vover at trodſe den. Derfor kan man ikke være forſigtig nok i ſine Fordringer til aandelig Anſtrængelſe fra Ungdommens Side. Man fordre langt heller for Lidet end for Meget. Ere Fordringerne paſſende og moderate, ſaa vil den brave og ufordærvede Diſcipel villig beſtræbe ſig for at fyldeſtgjøre dem; thi han mærker da, at der ikke fordres Mere af ham, end han godt kan præſtere, og han møder frem paa Skolen med Tilfredshed og Selvtillid. Men ganſke anderledes gaar det, naar Fordringerne ere overdrevne og ubillige eller endog urimelige. Jeg ſkal tillade mig at belyſe Tingen ved et analogt Tilfælde fra en anden Sfære. Jeg har oftere mødt uforſnuftige og uvorne Kjørerſvende med overdrevent tunge Læs. Er et ſaadant først engang kommet i Bevægelſe og Terrainet er gunſtigt, gaar det til Rød fremad under Anſpendelſe af alle Heſtens Kræfter. Men pludſelig møder en eller anden Forhindring, og Læsſet ſtandſer. Kjøreren driver paa Heſten, og denne anſtrænger ſig til det Yderſte, uden dog at kunne rokke Læsſet. Den gjør vel et eller to nye Forſøg, men med ſamme Udfald, og nu kan Føreren drive og pidſke paa Dyret, ſaameget han vil; Heſten kaſter ſig voldſomt i Tøiet, ſlaar vel ogſaa op efter Pidſken; men den anſtrænger ingen Muſkel for at flytte Læsſet, da den af Erfaring veed, at dette overſtiger dens Kræfter. Jeg har, ſom ſagt, oftere været Vidne hertil, og jeg har ſtedſe ſeet det med Harme og Medynk, Harme over Menneſkets Ufornuft og Gruſomhed og Medynk med det ſtakkels mishandlede Dyr. Paa lignende Maade gaar det ofte med den Diſcipel, til hvem Skolen ſtiller ubillige Fordringer. Han arbeider i Begyndelſen med ufortrøden Iver; han læſer og læſer paa de mange og lange Lektier, hvorfor han ſkal gjøre

Rede; men naar han møder frem paa Skolen, mærker han, at han kun maadelig har fyldestgjort Lærernes Fordringer, og høster saaledes kun liden Tak for sine redelige Bestræbelser. Mismod betager ham, og han opgiver tilsidst ethvert Forsøg paa at tilfredsstille Fordringer, som Erfaring har lært ham overstige hans Kræfter. Han vil nu ikke længere arbeide, og som den stædige Hest trodser han haardnakket enhver Opfordring og Ansporen. Se, saaledes opdrager man Drenge til Dovenskab og Modvillighed, og den Dreng, som ved en fornuftig og hensynsfuld Behandling kunde blevet en flink og brav Discipel, bliver nu doven og ligegyldig, han lærer Intet og vil Intet lære, fordi man paa en ufornuftig Maade fordrer, at han skal præstere altfor Meget eller endog det Umulige.

Saaledes kan man ved uforstandige Fordringer forkvakle en Dreng i moralsk Henseende*). Men Faren truer ikke alene fra denne Side. Den er, og det maaske i endnu høiere Grad, tilstede, ogsaa hvad det Physiske angaar. Jeg har allerede ovenfor paapeget, at Naturen lader sig ikke trodse. En overanstrængt Arbeiden med Hjernen, en forceret Anspænden af de aandelige Kræfter fornemmelig i den tidlige Alder medfører altid skadelige Følger, ofte Fare for Helbreden endog for Livet. Disse skadelige Følger indtræde maaske ikke strax; men de indtræde ufeilbarlig i større eller mindre Grad. I Barndommen og Ungdommen har baade Legeme og Aanden en stærk Elasticitet; man kan spænde Strengen stærkt, uden at den just brister. Det er derfor vel sjeldent, at man kan opstille bestemte Exempler paa, at en Dreng, medens han endnu er Discipel i Skolen, har læst sig fordærvet eller endog tildøde. Men at berolige sig hermed vilde være Uforstand. Den nedbrudte Helbred indtræder maaske først senere, maaske meget sent. Og dog kan den være fremkaldt ved overanstrængt Hjernearbeide, — ved overvættes Rugen over Bogen i den tidlige Alder. Dette

*) Andre mislige Følger i moralsk Henseende ere paapegede i Adjunkt Ottesens Bemærkninger.

er i vor Tid vistnok ofte, altfor ofte Tilfældet, oftere maaske, end man drømmer om. Dette er idetmindste min Tro, og derfor har jeg bestandig og ved enhver Leilighed ivret og advaret imod de overspendte Fordringer, som man i vor Tid gjør til Skoleungdommen.

Man vil maaske indvende, at vare disse Fordringer saa overdrevne, saa maatte Følgerne, en nedbrudt Helbred eller endog en tidlig Død, med større Bestemthed kunne paavises; den maatte jo være almindelig. Men denne Indvending er uholdbar og det af flere Grunde, hvoraf enkelte allerede ere paapegede ovenfor. Jeg skal derfor her kun bemærke — hvad enhver erfaren Lærer nokſom ved — at anstrængt Iver, en Flid, som søger at magte selv ubillige Fordringer, er hos Børn og unge Mennesker noget ganske Ualmindeligt. Det Sædvanlige og med Naturen mest Stemmende er jo Ulyst til aandelig Anstrængelse, til stillesiddende bogligt Arbeide, en vis Løihed eller endog Dovenskab, om end blot i aandelig Henseende, og det er netop en af Skolens vanskeligste Opgaver at bekæmpe denne den menneskelige Naturs Skrøbelighed, en Opgave, som kan lykkelig løses, naar Fordringerne ere fornuftige og moderate, men ikke, naar man paa en uforstandig Maade overanstrænger Discipelen. Der gives lykkelige Naturer, lyse, lette og hurtigfattende Hoveder, som uden Vanskelighed magte Alt, hvad man paalægger dem, selv om det er for Meget. Men saadanne er sjeldne, meget sjeldne, og at lempe Skolens Fordringer efter disse vilde være Uforstand. Det Almindelige er jo en vis Middelmaadighed baade i intellectuel Henseende, Evner og Anlæg, og i moralsk Henseende, Villie og Flid. Hvis Skolen derfor opstiller uforstandige Fordringer, saa er det kun ganske enkelte, meget faa, som fyldestgjøre dem, uden at Skade derved afstedkommes; de fleste fyldestgjøre dem kun for en Deel eller slet ikke og undgaa derved Overanstrængelse; men der gives Drenge med en saa samvittighedsfuld, nidkjær og ihærdig Charakter, at de arbeide til det Yderste for at fyldestgjøre selv de største Fordringer. Disse, ofte de

braveſte og elſkeligſte Drenge i den hele Skole, disſe er det, ſom det gaar udover, naar Skolens Fordringer ere for ſtore. De give ikke tabt, de læſe og arbeide med Bogen, ſaalænge til de tro, at Fordringerne ere fyldeſtgjorte, hvormegen Tid og Anſtrængelſe det end koſter dem. Saadanne Drenge betragter jeg i vor Tid ſtedſe med de alvorligſte Følelſer, ja med dyb Medlidenhed, naar jeg tænker paa, hvad de maaſke engang i Tiden ville komme til at lide for denne ſtærke Samvittighedsfuldhed, denne nidkjære Pligtopfyldelſe. Men ogſaa ſaadanne Diſciple ere naturligvis ſjeldne, man kunde under nuværende Forhold friſtes til at ſige — lykkeligvis. Thi vel kan det hænde, at en meget ſtærk Natur eller Ungdommens Elaſticitet modſtaar eller endog beſeirer den aandelige Overanſtrængelſes ſkadelige Virkninger, ſaa at disſe ikke i nogen mærkelig Grad fremtræde; men dette er ogſaa blot en Mulighed. Muligheden eller rettere Sandſynligheden for det Modſatte er jo ogſaa tilſtede, og denne Mulighed eller Sandſynlighed maa for Skolen være nok. Derfor berolige man ſig ikke med den daarlige Troſt: „Exempler paa ſkadelige Følger for Sundheden eller en nedbrudt Helbred paa Grund af Overanſtrængelſe i Skolen ere yderſt ſjeldne eller endog upaalidelige.“ Hvor ſjelden eller ikke ſjelden ſaadanne ſkadelige Følger ere, det kan Ingen, ſelv ikke Lægen, med Beſtemthed afgjøre; men dette ſtaar efter min Overbevisning faſt: Kan der opſtilles endog blot et eneſte Exempel paa, at en Dreng med almindelige Aandsevner og almindelig legemlig Kraft har paa Grund af Skolens Fordringer ſvækket eller i væſentligt Mon ſkadet ſin Helbred, ſaa indeholder dette den alvorligſte Anklage mod Skolen, en Klage, ſom Enhver, der har med Skolevæſenet at gjøre, paa det Alvorligſte bør tage ſig til Hjerte og med al mulig Kraft og Energi ſnareſt muligt ſøge at afhjælpe.

Man vil maaſke indvende, at hvad jeg her har anført kun er Raiſonnement om det Mislige i overdrevne Fordringer fra Skolens Side, men ikke Erfaringer, Kjendsgjerninger og ydre Data. Rigtigheden heraf maa jeg tildels indrømme;

men paa den anden Side maa jeg dog tillige tillade mig at bemærke, for det første, at, hvad jeg har oplyst om min og mine Kollegers idelige Bestræbelser for at fjerne Faren for Overanstrængelse, for den Sagkyndige maa gjælde som en vægtig Kjendsgjerning, og dernæst at det ovenfor Udviklede maaske tør lede til Erkjendelsen af det Sande i, hvad jeg allerede i Begyndelsen har paapeget, nemlig at den practiske Skolemands Overbevisning om stedfindende Overlæsselse o. s. v. faar i og for sig gjælde som en Kjendsgjerning, og at det er ubilligt at forlange, at han skal belægge denne Overbevisning med yderligere Bevisligheder eller endog med ydre Data.

Jeg skal gaa noget nærmere ind paa Tingen for yderligere at godtgjøre dette. Jeg har ovenfor paapeget, at man ved uforstandige og overdrevne Fordringer kan fremkalde Modvillie og Dovenskab. Spørger man mig nu, om jeg kan opstille bestemte Data eller Exempler i saa Henseende, saa maa jeg svare: nei. Hvorfor jeg ikke formaar dette, er det maaske overflødigt at anføre, eller troer man virkelig, at en Disciple gaaer hen og fortæller sin Rector eller sin Lærer, at Skolens ufornuftige Fordringer har gjort ham modvillig og slædig? Ja, gid han kun vilde fortælle det; megen Ulempe kunde da forebygges. Men dette skeer naturligvis ikke. Fortæller han saadant til Nogen, saa er det maaske til en Kammerat eller en kjærlig og elsket Moder, eller, hvad der vel er det sædvanligste, han taler ikke derom før i en sildigere Alder, naar han selv har opnaaet Modenhed nok til at kaste et roligt og upartisk Blik tilbage baade paa sit eget og paa Skolens Forhold.

Jeg har endvidere paapeget Overanstrængelsens skadelige Følger i physisk Henseende, og man kræver nu Bevisligheder og ydre Data. Hvorledes skal jeg, efter hvad jeg ovenfor allerede har udviklet, fremskaffe disse? Om jeg end vilde fremstille for Kommissionen Disciple med unaturlig blege Ansigter, med matte og glandsløse Øine, med et sløvt, fortrædeligt, ofte sørgmodigt Ansigtsudtryk eller, som min Collega, Adjunct Ottesen har sagt, med et „forpugget" Udseende i det Hele o. s. v.,

hvad vilde dette saa hjælpe? Jeg kan jo ikke bevise, at disse blege Kinder o. s. v. udelukkende er en Følge af overspendte Fordringer fra Skolens Side. Alle saadanne Exempler kunne jo paa en eller anden Maade bortraisoneres. Det samme er Tilfældet, om jeg f. Ex. vilde anføre, at en eller anden Fader har udtalt sin Bekymring over, at hans Søn hænger formeget over Bogen, eller at det oftere har indtruffet, at ellers friske og raske Gutter klage over nervøs Hovedpine, eller at Sygdomsanmeldelser, fornemmelig paa Grund af nervøs Hovedpine, ikke sjelden indløbe før Hovedexamen, naar Disciplene i længere Tid have været plagede med den ofte saa fordærvelige Examenslæsning, eller at en legemlig svag Discipel besvimer under Examinationen ved Hovedexamen, eller at en forøvrigt legemlig rask Dreng ved Examinationen staaer saa sløvet og fordummet, at han ikke kan svare selv paa de letteste Spørgsmaal, fordi han har siddet oppe om Natten og læst sig aldeles sløv, eller at flittige og samvittighedsfulde Disciple under eller efter Hovedexamen have fremstillet sig for mig med et saa medtaget Udseende, at jeg er bleven ganske forskrækket derover og har indstændig formanet dem til at benytte Ferierne til at gjenvinde Huld og Kræfter o. s. v. o. s. v. Naar man nu ogsaa herfor fordrer Exempler og bestemte Data, saa kan jeg kun svare: Jeg har ikke ført Bog eller Protocol over saadanne Tilfælde, ei heller har jeg en saa stærk og tro Hukommelse, at jeg kan opgive, naar, hvorofte eller med hvilke Individer saadant er indtruffet. Det Hele er Reminiscentser, stærkere eller svagere, mere eller mindre fuldstændige, netop af den Art, som i Tidens Løb bevirke eller bestyrke en Overbevisning, men som man ikke kan fremlægge som uomstødelige Bevisligheder eller som sikre Data.*)

Et af de i min Erklæring af 17de April d. A. omtalte Puncter har jeg endnu ikke berørt, nemlig den under nærværende Forhold stedfindende „Jagen og Forcering i alle Fag."

*) Yderligere Bemærkninger med Hensyn til dette Punct vil man, som ovenfor paapeget, finde i Overlærer Schreiners Erklæring.

Spørger man ogsaa med Hensyn til dette Punct om Erfaringer og Kjendsgjerninger, da kunde jeg ogsaa her anføre mere eller mindre bestemte Reminiscentser om f. Ex., at en eller anden Lærer har udtalt for mig, at det ikke er eller har været ham muligt at faa gjennemgaaet det hele Pensum, som efter Skoleplanen er fordret for Classen, eller at en Classeordinarius med Bekymring har udtalt sin Ængstelse for, at de reglementsmæssige Fordringer til Classen ikke ville kunne fyldestgjøres uden skadelige Følger for Disciplene, endskjønt, eller maaske rettere sagt, netop fordi hans Classe i Regelen bestaaer af flinke og samvittighedsfulde Gutter, eller at Disciplene i en eller anden Classe have beklaget sig over, at de for at blive færdige med Repetitionen til Examen maa tage saa store Pensa (f. Ex. 7 à 8 Blade, der skulle indprentes i Hukommelsen), at det ikke er muligt for dem at magte Arbeidet o. s. v. Men herom gjælder jo det allerede ovenfor Bemærkede. Saadanne Reminiscentser afgive ingen sikre Bevisligheder; de kunne med Lethed bortraisonneres. Jeg skal derhos indskrænke mig til at berøre, hvad der er min egen Erfaring i mit eget Fag. Undervisningsplaner og Reglementer opstille her et bestemt Quantum, som skal statarisk gjennemgaaes og repeteres dels i de enkelte Klasser til hvert Aars Hovedexamen dels med Dimittenderne til Examen artium. Hvad de sidste angaar, da kunde man dog forhen slippe med Repetition af de 3 sidste Aars Pensa; men skjønt dette allerede var meget for meget, har man dog ikke destomindre forsøget dette for Lærere og især for Disciple saa besværlige Repetitionsarbeide med endnu et Aars Pensum, saa at der nu til Examen artium skal repeteres og opgives Alt, hvad der af græske Forfattere er gjennemgaaet det hele Skolecursus igjennem. For at faa Alt dette gjennemgaaet og repeteret maa der nu „jages og forceres." Der er ingen Tid til at dvæle ved noget enkelt Punct, ingen Tid til at indøve, hvad kun ved en fortsat Indøven kan ret indprentes og blive til virkelig Eiendom og Færdighed, f. Ex. Færdighed i at standere, i Anvendelse af Syntaxens Regler o.s.v.,

ingen Tid til at gjennemgaa en Forfatter curſoriſk eller at øve Diſciplene i at overſætte ex tempore, ingen Tid til ſkriftlige Øvelſer dels paa Skolen dels i Hjemmet, ingen Mulighed til at lempe ſig efter de langſommere eller i Begyndelſesgrundene mindre vel funderede Diſciples Standpunct; man maa fremad, ſtedſe fremad for at blive færdig med de beſtemte Penſa, hvad enten ſaa de langſommere Elever kunne følge med eller ikke. Ulemperne heraf vil enhver Sagkyndig let kunne indſe. Iſtedetfor at Undervisningen kunde blive baade inſtructivere og mere tiltrækkende for Diſciplene, hvis Læreren kunde dvæle ved og udbrede ſig over enkelte vigtige og intereſſante Puncter, maa man nu ſaagodtſom ganſke indſkrænke ſig til i Timen at controllere Diſciplenes Hjemmearbeide, eller med andre Ord, den hele Undervisning gaaer — ſom jeg allerede ved en anden Leilighed har udtalt mig — op i en Lectieoverhøren ſamt (iſær i de lavere Claſſer) i Gjennemgaaen af en ny Lectie til den følgende Time. Saaledes fornemmelig i Hovedfagene og tillige i de vanſkeligſte Fag, de gamle Sprog. Bedre ſtillede ere Lærerne i de nyere Sprog, fordi her fordres ikke til Examen artium beſtemte gjennemgaaede Penſa, men man underſøger kun Sprogkundſkaben i det Hele. Allerbedſt ſtillet er Læreren i Norſk (Se Overlærer Knudſens Skrivelſe af 4de October f. A.) men hvorfor? ikke fordi der jo i Undervisningsplanen opſtilles en heel Deel Fordringer, men fordi der ved Examina (med Undtagelſe af Examen i de allerlaveſte Claſſer) kun fordres Prøve paa Diſcipelens Kunnen, paa hans Færdighed i at udtrykke ſig ſkriftlig i Modersmaalet, medens der ſlet ingen mundtlig Prøve er paa hans Viden hverken i Grammatik eller Litteraturhiſtorie eller det Øvrige, ſom ſkal læres, og det hverken ved Skolens Hovedexamina eller — hvad der er det Vigtigſte — ved Examen artium.*)

*) Meget af, hvad jeg hidtil har anført, er ogſaa paapeget og udviklet dels af Overlærer Schreiner dels af Adj. Otteſen. Overensſtemmelſen er for mig et Bevis paa Bemærkningernes Sandhed; thi hvad jeg hidtil har anført, var nedſkrevet, førend jeg modtog de 2de Herrers Erklæringer.

Kommissionen har fordret Kjendsgjerninger og ydre Data. Jeg har i det Foregaaende søgt at paavise det Umulige eller i alt Fald Urkeslose i at opfylde denne Fordring, saaledes som den af Kommissionen er stillet, og saaledes som man maa antage, at den af Kommissionen er meent. Istedet herfor skal jeg nu i det Følgende opstille nogle Puncter, som efter min Formening indeholde vægtige Kjendsgjerninger i den omspurgte Henseende, men som rigtignok ligeledes ere Kjendsgjerninger, der i alt Væsentligt ligge ligesaa aabne for Kommissionen som for mig eller enhver Sagkyndig.

1. Gjennemlæser man Fortidens fremragende Mænds Livshistorie, saa vil man ofte træffe Exempler paa, at disse i Begyndelsen af dette Aarhundrede eller i den sidste Halvdel af det foregaaende ere blevne dimitterede fra den Tids lærde Skoler og have med Hæder deponeret ved Universitetet i en Alder af 15, 14, 13, 12, ja maaske endnu færre Aar. Jeg spørger nu enhver Sagkyndig, om det i vor Tid, med den Examen artium, som vi nu have ved Universitetet, er tænkeligt, at nogen Rector skulde sende en 12, 13, 14 Aars Dreng som fuldlært frem til Examen artium? Man vil hertil maaske svare: „Ja, men derfor var ogsaa Kundskaben hos hiin Tids Deponenter saare mangelfuld." Ganske vist, naar man alene gaar ud fra den Sats: „Tiden kræver meget, og derfor maa Skolen præstere Meget." Hine Mænds Skolekundskaber vare ganske vist i flere Fag meget mangelfulde i Forhold til, hvad man nu overensstemmende med denne Sats kræver. De kjendte kun meget Lidet af Mathematiken, Geografien, Historien, havde saare lidet Kjendskab til de nyere Sprog o. s. v.; men mon deres aandelige Dygtighed og Modenhed derfor var mindre? Spørger man Historien, saa vil man erfare, at disse Mænd udmærkede sig baade som Embedsmænd og i andre Livsstillinger, og at de som Videnskabsmænd og Forfattere ved deres Dygtighed og Produktivitet indtage en Plads, som i vore Tider kun sjelden naaes af Nogen. Vil man hertil bemærke: „Denne fremragende Plads naaede

de uagtet deres mangelfulde Skoledannelse," saa svarer jeg paa min Side med ligesaa megen og maaske bedre Ret: Ikke uagtet, men netop fordi. De lærte i deres Barndom og Ungdom ikke multa men multum; de plagedes ikke med en Uendelighed af Viden i de forskjelligste Fag; de lærte faa Fag, men hvad de lærte, lærte de tilgavns.

2. Forordningen af 7de November 1809, som endnu er den gjældende Lov for den lærde Skoleundervisning, var en fuldstændig Reform, fremkaldt ved Tidens Krav og høirøstede Fordringer. Ogsaa dengang var der i lang Tid ivret mod den gamle Enfidighed, og de Naturkyndige, Realisterne, Encyclopædisterne og Utilitarierne havde talt i høie Toner og ivrigt fordret, at de realistiske og virkelig „nyttige" Fag skulde komme til sin Ret. Disse Fordringer søgte ogsaa den nye Skolelov at imødekomme saa fuldstændig som muligt. Den har jo, ved Siden af Sang og Gymnastik, optaget saagodtsom alle de Realfag, som man i vore Tider opstiller; selv Naturvidenskaberne og det engelske Sprog har faaet sin Plads. Ikkun Oldnorsk eller Islandsk og Svensk Sprog og Litteratur vare endnu ikke komne paa Dagsordenen. Nationalitetsiveren var endnu ikke gaaen saa langt, og Skandinavismen var der af let begribelige Grunde endnu ingen Tale om; men forøvrigt kan man med Rette sige, at den nye Forordning indrømmede Alt. Men trods denne Imødekommen af Tidens Krav havde man dog i den Tid saamegen sund pædagogisk Sands, at man ved den nye Lovs Gjennemføren lod Forordningens Bud i § 5 være en Sandhed; man lod de gamle Sprog virkelig forblive Undervisningens Hovedfag, Tyngdepunktet, hvorom det Hele dreiede sig, medens de øvrige Fag, hvorved hovedsagelig tilsigtedes en Bibringelse af forskjelligartet Viden, betragtedes og behandledes som Bifag. Jeg selv blev indsat i Christiania Kathedralskole i 1813, altsaa 4 Aar efter den nye Reform, og jeg kan altsaa dømme efter egen Erfaring. Hvad vi hovedsagelig skulde lære og lære tilgavns, var de gamle Sprog, især Latin; disse Fag optog vor meste Tid og

Flid baade hjemme og paa Skolen; de øvrige Fag vare i Sammenligning dermed sande Bagateller, som ofte slet ikke krævede nogensomhelst Anstrængelse eller noget Hjemmearbeide. Man havde dengang ingen Undervisningsplaner og Reglementer, som krævede bestemte Pensa gjennemgaaede i de forskjellige Klasser eller ved Skole-Kursusets Ende. Fordringerne til Examen artium under den gamle Tids Examinatorer vare moderate og passende; den offentlige lærde Skoles Dimittender bleve ved Universitetet modtagne med Velvillie og Tillid, og Prøven for deres Vedkommende ofte mere betragtet som en Form end som en Kontrol. Vor Viden og vore Detail-Kundskaber i de forskjellige Bifag (saaledes f. Ex i de nyere Sprog) vare vistnok dengang indskrænkede i Forhold til, hvad man nu kræver og mosisommelig arbeider paa at faa indprentet i de forskjelligste Retninger, men disse mindre Fordringer fra Skolens Side vare ganske vist ogsaa en stor Lykke for os. Thi man betænke kun: Vi skulde dengang lære omtrent de samme Fag, som nu fordres; men ved Siden deraf skulde vi sidde 7 Timer paa Skolebænken, 4 Timer om Formiddagen og 3 om Eftermiddagen; vi havde ikke Friminuter mellem hver Time, men kun engang om Formiddagen og engang om Eftermiddagen; vi havde ingen hel Fridag om Maaneden; Sommerferierne vare kortere (efter Forordningen kun 14 Dage); der var ingen Undervisning i Gymnastik, ingen Adgang til Badning og Svømmen om Sommeren. Hvorledes vilde det under disse Forhold være gaaet os, hvis Fordringerne baade til Anstrængelse paa Skolen og til Hjemmearbeide havde været de samme, som de ere nu? Vi vare gangne tilgrunde allesammen, eller man havde maattet erklære os for dovne og skjødesløse allesammen. Men ingen af Delene blev dengang Tilfældet; man hørte dengang ikke nogen Tale om Overlæsselse eller Overanstrængelse, saaledes som nu er saa almindeligt. Vi lærte færre Detailler, vi havde ikke saameget at indprente i Hukommelsen; men mon vor Modenhed og aandelige Dygtighed ved vor Udtræden af Skolen derfor var

mindre? Skjønt jeg selv hører til denne Generation, svarer jeg dog, uden nogen Frygt for at synes ubeskeden, med et ubetinget Nei. Meget mere tror jeg, at den ogsaa dengang var større, og det ikke uagtet, men netop fordi; jeg tror, at vi dengang kom til Universitetet bedre forberedte for Videnskaben, idetmindste med en større Sands og Agtelse for Grundighed og videnskabelig Forskning, en større Freidighed og Lyst til saadan Forskning og vel ogsaa en større aandelig Kraft og Udholdenhed til at vandre frem paa den videnskabelige Bane, end nu maaske er Tilfældet.

3. Jeg har saa ofte og saa indtrængende gjort opmærksom paa, at hvad der især medtager Disciplene og frister dem til en fordærvelig Overanstrængelse, er vort Examensvæsen og navnlig da for den lærde Skoles Vedkommende Examen artium. Saalænge denne skal vedblive paa den Maade som nu, saalænge den lærde Skoles Dimittender skulle prøves i al Slags Viden og alle Slags Kundskaber af fremmede Fagmænd, som hverken have Kjendskab til eller Interesse for Skolen og dens Undervisning, saalænge kan Skolen ikke arbeide med Frihed, og der er ingen Grændse for, hvad der kan fordres eller ikke fordres, ingen Skranke for en aandsvækkende og kraftfortærende Examenslæsning, der kun tilsigter at have en Mængde Detailler paa rede Haand ved Examinationen i de mange forskjellige Fag. Dette er et vidtløftigt Thema, som jeg imidlertid her ikke skal videre udbrede mig over; jeg har som sagt ofte nok, skjønt forgjæves, talt og skrevet derom. Hvad jeg her alene skal tillade mig at paapege, er nogle enkelte Punkter, hvilke jeg idetmindste anser for Kjendsgjerninger og Data.

a. Det har jo oftere indtruffet og indtræffer vel endnu ikke sjelden, at den offentlige Skoles Dimittender ved Examen artium erholde i et eller andet, især af Bifagene, i Mathematik, Geografi, Historie o. s. v. (skjønt vel ogsaa undertiden i Hovedfagene) Charakteren 5 eller vel endog 6, hvilken sidste Charakter er jo = 0. Men jeg spørger nu: Er der nogen

Rimelighed i, at en Diſcipel, ſom under nærværende Forhold af en offentlig Skole er godkjendt ſom moden og fuldlært og ſom ſaadan fremſendt til Univerſitetet, efterat han i 7—8 Aar eller endnu flere er bleven underviſt i et Fag, ſom f. Ex. Geografi, er der nogen Rimelighed i, at en ſaadan Diſcipel ſkal være ſaa aldeles blottet for Kjendſkab til eller Indſigt i dette Undervisningsfag, at Univerſitetet paa Grund deraf maa negte ham Adgang til ſine Haller eller give ham en Charakter, ſom bliver ødelæggende for hans Hovedcharakter? Jeg idetmindſte paaſtaar, at dette er en ſtor Urimelighed, hvis Forklaringsgrund maa ſøges i den utilbørlige Vægt, ſom ved Prøven lægges paa Detaillerne og disſes Faſtholden i Hukommelſen. Og hvad Nytte har man vel ſenere i Livet af disſe Detailler? Hvad er den blivende Frugt af den Sved og Møie, ſom Candidaten maa anvende for at have alle disſe Detailler paa rede Haand ved Examen artium? Man betænker ikke, at man lærer Meget i Skolen for ſenere at glemme det. Naar man lærer det, gjør det ſin Nytte ved at ſkjærpe og øve Tænkeevnen og i mange andre Henſeender. Dette er Undervisningens Frugt i formel Henſeende. Det reelle Udbytte er dels den videnſkabelige Dygtighed i det Hele dels ſpecielt den ved Undervisningen erhvervede Overſigt over Faget og dets Omraade og den deraf flydende Lethed i at orientere ſig paa ethvert Punkt af dette Omraade og, naarſomhelſt det ſenere maatte behøves, at opfriſke eller paany tilegne ſig de for Øieblikkets Brug nødvendige Detailler.

Det er maaſke overflødigt, men ikke deſtomindre vil jeg dog tilføie, at hvad her er bemærket om et enkelt Fag (Geografi) er kun anført exempelvis uden mindſte Hensyn til Fakta eller Perſoner. Det er ingenlunde min Agt, og jeg er heller ikke iſtand til at give nogen Kritik over den mundtlige Examen artium enten i det Hele eller med Hensyn til enkelte Fag. Jeg har kun villet gjøre opmærkſom paa det Urimelige og for Skole-Candidaten ofte Ødelæggende i de ſtrænge Fordringer til Detailkundſkab, ſom ved Examen artium gjøres

fast i alle Fag. Strengheden kan i de concrete Tilfælde være større eller mindre; men Ulempen er i det Hele tilstede; den er en nødvendig Følge af den hele Examens Indretning og den Maade, hvorpaa den i den senere Tid mere og mere har gestaltet sig.

b. Ved den skriftlige Del af Examen artium, hvilken især skulde være Modenhedsprøven, har man efter Reglementet 4 Charakterer; thi Charaktererne „Maadelig" eller „Slet" bevirker jo Afvisning og ere altsaa kun stærkere eller svagere Betegnelse for Umodenhed. Disse 4 Charakterer kan man nu dele i 2 Hovedgrupper, i 2 gode og 2 slette Charakterer. Nu skulde man dog vente, at disse Grupper maatte være nogenlunde lige fordelte, eller at der i Regelen maatte være mindst ligesaamange gode som slette Charakterer. Idetmindste burde dog dette være Tilfældet med de Skoledimitterede, eller rettere sagt, betænker man det nokſom bekjendte Forhold, som i Regelen finder Sted mellem de Skoledimitterede og de Privatdimitterede, saa burde jo paa hines Side de gode Charakterer være aldeles overveiende. Men hvorledes er Tilfældet i Virkeligheden? Man kan tage for sig Listen over hvilkensomhelst Examen artium, og man vil i Regelen faa det samme forbausende Resultat. Jeg har liggende for mig indeværende Aars Examensliste og skal nu opføre Resultatet heraf.

Af bedste Charakter (1) findes ikke en eneste i nogen af de tvende Fag. Allerede dette er en stor Urimelighed; thi hvorfor skal denne Charakter ikke kunne naaes i det Skriftlige ligesaavel som ved den mundtlige Prøve, hvor den forekommer ikke en enkelt Gang, men i Mængdevis? Af 2den Charakter (2) findes i Latin 9, i Modersmaalet 22, tilsammen altsaa 31 gode Charakterer, medens alle de øvrige henhøre til de slette Charakterer (3 og 4). Til Prøven fremstillede sig 233 Candidater, hvoraf 51 rejiceredes*). Der gaves altsaa i det

*) Om nogen af de Rejicerede har erholdt en god Charakter for det ene Fag, kan af Listen ikke sees; men det er ikke rimeligt.

Hele 466 Charakterer, hvoraf 31 eller 6—7 pCt. vare gode, alle de øvrige slette; i Hovedfaget Latin vare 9 eller henimod 4 pCt. gode, de øvrige slette. Et mere unaturligt Resultat kan man ikke let tænke sig, især naar man ser hen til de mundtlige Charakterer og Hovedcharaktererne, hvor Forholdet er et ganske andet. Dette er Kjendsgjerninger og Data og saa slaaende Data, at enhver Sagkyndig, som vil tænke over Tingen, maa finde sig overbeviist om, dels at der gjøres unaturlig strænge Fordringer til, hvad der skal præsteres, dels at Censorerne, om de end kunne bedømme, hvad der bør afvises som umodent, dog ikke formaa at stille Charaktererne for det Godkjendte i det rette indbyrdes Forhold til hverandre, saaledes som det gjældende Reglement fordrer. Begge Tilfælde ere vistnok tilstede og — især det sidste — en uundgaaelig Følge af den hele Examens Indretning.

4. Jeg har, som allerede ovenfor paapeget, ved enhver Leilighed gjort opmærksom paa de overvættes Fordringer, som man i vort Land fast ved alle vore Undervisningsanstalter — nu ogsaa ved Pigeskolerne — stiller til Ungdommen; men Alt, hvad jeg eller enhver anden philologisk dannet Lærer i saa Henseende har anført, har her tillands hidtil været en fuldstændig Røst i Ørkenen. Jeg skal derfor indlede dette sidste Punkt med nogle Ytringer af en udenlandsk Mand, som, saavidt jeg ved, hverken er Philolog ex professo, ei heller praktisk Skolemand, men som ikke destomindre viser et nøie Bekjendtskab til det lærde Undervisningsvæsen i sit Fædreland, Danmark, vort Mønster og Forbillede. Denne Mand, C. C. A. Gosch, har i forrige Aar i Kjøbenhavn udgivet et lidet Skrift, betitlet: „De lærde Skolers Undervisningsplan," et Skrift, som ogsaa i Danmark har vakt fortjent Opmærksomhed. I dette handler han S. 8 og flg. om Overlæsselsen i Latinskolerne, hvorom han bl. Andet udtaler sig paa følgende Maade. „Jeg anser Tilveiebringelse af en Lettelse uden Formindskelse i Udbyttet af Undervisningen for en Opgave af saa paatrængende Nødvendighed, at det maa være et Hovedpunkt

i den tilsigtede Omordning. Efter min Overbevisning bestaar nu den forhaandenværende Overbebyrdelse af den lærde Skoles Disciple i, at der fordres for langvarigt dagligt aandeligt Arbeide. At dette er saa, indlyser alt af den Omstændighed, at der læses paa Skolen 5 til 6 Timer daglig, hvilket for en samvittighedsfuld Discipel udkræver mindst 3 Timers Hjemmearbeide. Der fordres altsaa i Virkeligheden 8 til 9 Timers vedholdende Hjernearbeide om Dagen, hvilket netop er det Høieste, som til Stadighed kan udrettes af en fuldt udviklet Mand uden Skade for Sundheden, og følgelig er utilladelig meget forlangt af Børn og ganske unge Mennesker. Det er vel overflødigt at udvikle, hvorledes Overanstrængelse i en saa tidlig Alder bevirker Sygelighed i Charakteren, Mangel paa Handlekraft og Arbeidsdygtighed hos den Voxne, kort sagt, hvorledes Slægten gradvis maa ødelægges derved. Mere end gjennemsnitlig omtrent 6 Timers dagligt Arbeide i Alt bør man vistnok ikke paa nogen Maade forlange. De Disciple, som kunne paatage sig Mere og forøvrigt have Drift til Beskjæftigelse, ville let finde god Anvendelse for deres overflødige Tid ved Læsning paa egen Haand; men der bør ikke forlanges mere, end hvad de jevnt ved Begavede kunne udrette; forsaavidt som Nogen ikke kan overkomme endog blot 5—6 Timers Arbeide daglig, kan man kun sige, at han enten ikke bør sættes til Studeringer eller i alt Fald ikke sendes i Latinskole. Der skulde altsaa ikke foresættes mere end 3—4 Lektier daglig, som i Gjennemsnit vil kræve 2—3 Timers Hjemmearbeide, naar man tager de skriftlige Arbeider med i Betragtning."

Hvad her er bemærket, er ganske vist baade sandt og træffende, saa træffende, at man ikke behøver at være lægekyndig for strax at føle sig overbevist om Rigtigheden deraf. Naar en Mand har 7—8 Timers dagligt Contoirarbeide, saa regner man jo dette i Almindelighed for fuldt Dagsarbeide, og dog er saadant Contoirarbeide ofte rent mechanisk, saa at Tænkeevnen kun lidet tages i Beslag. Vil derimod en Mand daglig anvende 8—9 Timer paa virkelig Studering eller paa et

videnſkabeligt Arbeide, ſaa troer jeg ganſke viſt, at det i Længden vil blive ham for meget, og at han, hvor ſtærk han end er, vil blive nødt til at bryde af eller ſtærkt begrændſe det daglige Arbeide, hvis hans Helbred ikke ſkal blive ſvækket eller nedbrudt. Men er dette ſaa, ſaa maa det dog paatrænge ſig Enhver, at det er uforſvarligt og maa virke fordærveligt at paalægge Drenge og unge Mennesker i den Alder, hvori Legemet ſtærkeſt udvikler ſig, at tilbringe ligeſaamange eller endog flere Timer daglig med ſtilleſiddende Arbeide, hvorunder Hjernekræfterne mere eller mindre anſtrenges. Hr. Goſch regner for en ſamvittighedsfuld Diſcipel 3 Timers Hjemmearbeide, men tilføier tillige „mindſt.“ Det er en vanſkelig Sag i ſaa Henſeende at opſtille noget Sikkert og Almengyldigt. Imidlertid maa jeg dog efter Alt, hvad jeg har kunnet udfinde og erfare, antage, at det lettelig vil kunne indtræffe, at en Diſcipel her i Kathedralſkolen med jevnt almindelige Aansevner, naar han med Samvittighedsfuldhed vil arbeide paa ſine daglige Penſa, bruger vel 3 ja indtil 4 Timer. Dog maa jeg tilføie, at dette hovedſagelig gjælder de tvende Mellemclaſſer og tildels de tvende øverſte Claſſer, medens Arbeidet derimod i de 3 laveſte Claſſer er betydelig mindre.

Men er nu disſe 3—4 Timers daglige Hjemmearbeide ved Siden af 5—6 Timers Arbeide paa Skolen allerede meget for meget, da maa man jo formelig forfærdes, naar man erfarer, at der gives Diſciple, ſom for at gjøre Fyldeſt for ſig paa Skolen, anvende endnu længere Tid. Jeg ſkal i ſaa Henſeende anføre nogle Exempler, ſom jeg i denne ſenere Tid er kommen til Kundſkab om, og ſom jeg derfor, da dette Spørgsmaal var bragt paa Bane, har noteret. Jeg henregner dem ſaaledes til virkelige „Kjendsgjerninger“ eller „Data.“ Opgaverne ſtøtte ſig viſtnok ſaagodtſom udelukkende til Diſciplenes eget Udſagn; men efter mit Bekjendtſkab til Individerne har jeg ikke den fjerneſte Grund til at antage, at de forſætlig have villet føre mig bag Lyſet.

1. En Diſcipel af 6te Claſſe med almindeligt gode Aands-

evner (ved Censuren erholdt han for Evner Characteren 2) af en sjelden Samvittighedsfuldhed og Iver for at opfylde sine Pligter til Skolen, opgav for mig i October f. A., at han til sin daglige Forberedelse brugte 5—6 Timer. I Juni samme Aar kort før Hovedexamen havde jeg talt med Faderen og for ham udtalt min Bekymring med Hensyn til Sønnen, som jeg antog anstrængte sig altfor meget til Skade for sin Helbred. Faderen erkjendte, at Drengen — som han ogsaa selv dengang i Repetitionstiden opgav — brugte 6 Timer daglig til sin Forberedelse, men lod dog til ikke at nære nogen Frygt for hans Helbred. Jeg foreſtillede ham imidlertid, at en saadan Overanstrængelse i Længden maatte blive fordærvelig og bad ham gjøre Alt, hvad muligt var, for at rette derpaa og skaffe Sønnen saamegen Adspredelse som muligt. Mit Ord til ham som til Alle ved lignende Leiligheder var: „Helbreden fremfor Alt."

2. En anden Diſcipel af samme Classe med noget langsommere Remme (ved Censuren for Evner Characteren 3) opgav for mig i Begyndelsen af Skoleaaret, at han brugte mindst 6 Timer daglig til sin Forberedelse (fra Kl. 4—10½ Eftermiddag), foruden at han ogsaa i Regelen læste om Morgenen tidlig før Skoletiden (Kl. 8).

3. En Diſcipel af 5te Classe, maaske Classens ikke alene samvittighedsfuldeste men ogsaa flinkeste Elev (ved Censuren for Evner Characteren 2), men efter Udseendet af en svag og tendre Legemsconſtitution og jevnlig plaget af Hovedpine, opgav i Høst for mig, at han i Regelen brugte 3—4 Timers daglig Forberedelse. Senere imod Slutningen af Halvaaret (i Repetitionstiden) hændte det, at han en Dag blev sygmeldt, og mødte den følgende Dag uden at have kunnet forberede sig paa sine Pensa. Han forklarede da, at han Dagen, før han blev sygmeldt, havde havt usædvanlig meget Arbeide; han havde anvendt 5 Timer uden at kunne magte samtlige Lectier. Herved var hans Hoved blevet saa stærkt angrebet,

at han den følgende Dag maatte holde ſig hjemme uden at kunne arbeide.

Diſſe Exempler lade ſig maaſke uden Vanſkelighed forflere; men de anførte maa, efter hvad jeg tidligere har bemærket, for den Tænkende være tilſtrækkelige.

Den Kongl. Kommiſſion har i ſin Skrivelſe forudſat, at der ved Skolerne er blevet anſtillet „Underſøgelſer" med Henſyn til det omſpurgte Punct, og begjærer nu en Paavisning af diſſe Underſøgelſer. Hvad Slags Underſøgelſer Kommiſſionen egentlig har tænkt ſig, er ikke ſaa let fatteligt. Imidlertid træffer det ſig dog ſaa heldigt, at jeg ogſaa i ſaa Henſeende kan meddele Noget, der ialfald kan betragtes ſom et Supplement til det ovenfor ſidſt (under Nr. 4) berørte Punkt.

I et Lærermøde den 18de Septbr. 1862 anmodede jeg Klaſſeordinarierne om ſaavidt muligt at underſøge, hvor lang Tid Diſciplene i deres Klaſſe benyttede til Hjemmelæsning og navnlig i ſaa Henſeende have for Die, hvorledes de forſkjellige Fag forholdt ſig indbyrdes til hverandre, ſamt om Hjemmearbeidet kunde anſees nogenlunde ligelig fordelt paa de forſkjellige Dage.

Saadanne Underſøgelſer bleve derpaa anſtillede i Slutningen af September og i Løbet af October 1862, d. e. i Begyndelſen af Skoleaaret.

I Lærermødet den 18de Februar 1863 bleve de optagne Fortegnelſer af Rektor fremlagte og gjennemſeede. Reſultatet var efter Protokollen:

a. Middeltallet*) af den Tid, ſom Diſciplene daglig benyttede til ſit Hjemmearbeide, varierede mellem 1 og 2 Timer (2den Klaſſe) og 4 Timer (5te Klaſſe). Mindſt Tid anvendtes altſaa i 2den Klaſſe, meſt i 5te Klaſſe. Forøvrigt ſteg Tiden

---

*) Middeltallet gjælder dels den af enhver Diſcipel i Klaſſen opgivne Tid, dels den for hver enkelt Dag i Ugen opførte.

jevnt, efterſom Diſciplene rykkede op i høiere Klaſſer. I de to øverſte Klaſſer var Tiden omtrent lige.

b. Blandt Fagene var Hiſtorie i alle Klaſſer det Fag, ſom krævede meſt Tid, eller hørte ialfald til de Fag, ſom tog meſt Tid i Beſlag. Ogſaa Geografi hørte i flere Klaſſer til de Fag, ſom udkrævede den meſte Tid. Næſtefter Hiſtorien var Latin et af de Fag, ſom krævede meſt Tid, med Undtagelſe af i 7de Klaſſe. I denne Klaſſe hørte nemlig Latin og Græſk ved Siden af Norſk og Tydſk til de Fag, ſom fordrede mindſt Tid. Norſk og Tydſk hørte i Regelen i ſamtlige Klaſſer til de Fag, ſom udkrævede den mindſte Tid.

c. Med Henſyn til Arbeidets Fordeling paa de enkelte Dage i Ugen, da var i nogle Klaſſer nogen, men ingen betydelig Afvigelſe.

Som Følge heraf enedes man om, at Fordringerne i 2den Klaſſe burde forøges, ligeſom ogſaa, at man burde ſe til at gjøre, hvad gjøres kunde, for om muligt at formindſke Hjemmearbeidet i Hiſtorien. „Med Henſyn til Arbeidets Fordeling paa de enkelte Dage i Ugen, ſaa gjorde Rektor Ordinarierne opmærkſom paa den Forſkjel, ſom i ſaa Henſeende fandt Sted. Ligeledes opfordrede Rektor Ordinarierne til at optage lignende Fortegnelſe paa den Tid, naar Repetitionsarbeidet var begyndt (i April eller Mai), ligeſom ogſaa Rektor anbefalede det af 3die Klaſſes Ordinarius, Adjunkt Brock, fulgte Schema."

Diſſe Fortegnelſer bleve optagne i Løbet af Mai og Juni og bleve fremlagte i Lærermødet den 2den Decbr. 1863. Reſultatet var efter Protokollationen følgende:

a. Middeltallet af den Tid, ſom Diſciplene daglig benyttede til ſit Hjemmearbeide, varierede imellem 1 Time 54′ (1ſte Klaſſe) og 3 Timer 56′ (5te Klaſſe). Mindſt Tid anvendtes altſaa i 1ſte Klaſſe, meſt Tid i 5te Klaſſe. Med Henſyn til de enkelte Klaſſer var Forholdet forøvrigt (efter Middeltal for ſamtlige Elever) følgende:

2den	Kl.	2	Timer	19′
3die	„	2	—	29′
7de	„	2	—	30′
6te	„	3	—	14′
4de	„	3	—	39′

Det viste sig saaledes, at næst efter 5te Klasse benyttede 4de Klasse mest Tid. Derimod var for 7de Klasse Hjemmearbeidet i Repetitionstiden efter Nytaar mindre end det daglige Arbeide før Nytaar. (Smlg. Møde den 18de Febr. Nr. 3 a).

b. Blandt Fagene var fremdeles Historie ved Siden af Latin det Fag, som i Regelen krævede mest Tid i de fleste Klasser. I 2de Klasser (2den og 3die) krævede Historien den meste Tid. Latin stod først for 1ste, 4de, 5te, 6te og (med Undtagelse af Hebraisk) 7de Klasse. Næst efter disse Fag maa nævnes Religion. Græsk hørte kun i 5te og 6te Klasse til de Fag, som næst efter Latin optog mest Tid.

Til de Fag, som i Regelen krævede mindst Hjemmearbeide, hørte fremdeles Norsk og Tydsk ved Siden af Engelsk og tildels Fransk.

c. Hjemmearbeidet varierede med Hensyn til de enkelte Dage i Ugen noget. Efter Middeltal for samtlige Elever:

For 1ste	Kl.	mellem	1	Time	19′	og	2	Timer 19′
„ 2den	„	—	1	—	11′	„	2	— 48′
„ 3die	„	—	1	—	44′	„	2	— 59′
„ 4de	„	—	2	—	32′	„	3	— 49′
„ 5te	„	—	3	—	33′	„	4	— 14′
„ 6te	„	—	2	—	46′*)	„	(5-6)*)	3 T. 53′
„ 7de	„	—	1	—	35′	„	3	Timer 24′

Man maa ganske vist give Overlærer Schreiner (se hans vedlagte Skrivelse af 13de Novbr. 1866) Ret i, at deslige Oplysninger, som bero paa Disciplenes egne Opgaver, ere meget usikre, og at de deraf uddragne Resultater maa benyttes med megen Omtanke og Forsigtighed. Dog vil det herved

*) Iberegnet Tiden til Hjemmeoversættelsen.

meget komme an paa, dels med hvilken Omhu og Conduite der gaaes frem fra Lærerens Side, dels ogsaa hvilken Aand i Skolen i det Hele eller i den enkelte Klasse er den raadende blandt Disciplene. Ligeledes tror jeg, at hvis man vil gjøre en saadan Undersøgelse til almindelig Praxis og ofte gjentage den, da ville Resultaterne tilsidst lettelig blive ganske illusoriske. Jeg har i saadan Udstrækning kun foretaget den denne ene Gang, hovedsagelig som et Forsøg paa, hvorvidt noget veiledende Resultat derved lod sig udbringe. Undersøgelsen er ogsaa, især den sidste Gang, anstillet med særdeles Omhu og Nøiagtighed, og jeg tror ogsaa, at den tænkende Pædagog deraf vil kunne udlede adskillige ikke uvigtige Resultater, navnlig med Hensyn til den Tid, som Hjemmearbeidet forholdsvis optager paa de forskjellige Trin af Skolen, og ligeledes hvad de forskjellige Lærefag angaar. Gjælder det derimod hovedsagelig at udfinde, hvorvidt Disciplene maa anseés overbebyrdede med Hensyn til Hjemmearbeidet, da tror jeg at man faar det sikreste Resultat ved saavidt muligt at undersøge, hvorledes Forholdet i saa Henseende er med Disciple af jevnt almindelige Aandsevner, naar man kjender disse som flittige og samvittighedsfulde Elever, til hvis Sanddruhed og Paalideligheb man har fuld Tillid. Kan man tillige erholde Oplysninger fra Hjemmet, bliver Resultatet naturligvis saameget sikrere.

Og hermed kan jeg da slutte et Arbeide, som jeg trods dets Besværlighed har troet ikke destomindre at burde fuldføre, dels for Sagens Skyld dels for min egen Skyld. I saa Henseende ligesom ogsaa med Hensyn til den lange Tid, som til Fuldførelsen er medgaaet, tillader jeg mig at henvise til min foreløbige Skrivelse af 25de Novbr. f. A.

Ærbødigst

F. L. Bibe.

---

q. Overlærer Knudsens Votum,

dateret 4de Octbr. 1866.

Deres (Rektors) ved den Kongelige Skolekommisſion foranledigede Opfordring til os Lærere om at ſige vor Mening med Henſyn til den i vor Tid ſaa ofte omtalte Overlæsſelſe af Skoleungdommen har jeg forſtaaet ſaaledes, at det egentlig er de Erfaringer og Betragtninger, ſom hver enkelt Lærer under ſin egen Undervisning har havt Anledning til at gjøre, De ønſker, at vi ſkal forelægge Dem.

De Erfaringer og Klager, ſom ſaa ofte er hørte fra Tydſkland, Sverige og tildels Danmark, kan det jo nemlig ikke være Kommisſionens, og ſaaledes vel heller ikke Rektors, Mening at faa ſamlet og fremlagt; thi dem kjender Kommisſionen viſtnok ligeſaa godt ſom nogen af os. De kunde da heller ikke egentlig beviſe, at Overlæsſelſe fandt Sted ogſaa hos os, hvorvel de nok altid kunde tjene til at vække Tvivl om, hvorvidt Tilſtanden var ganſke tilfredsſtillende hos os heller.

Ligeſaa lidet kan det vel være Meningen, at vi Lærere ſkulde udvikle, hvad navnlig vor Skole i ſin Helhed gjør for at forebygge, at Trykket paa Ungdommen bliver for ſvært eller gjør Skade, hvorledes Læreſtoffet omhyggelig fordeles paa de forſkjellige Klaſſer og Skoleaar, hvorledes den ſøger at bortſkjære eller dog indſkrænke det ikke ſtrengt fornødne eller krævede Læreſtof, hvorledes den idelig holder Øie med Diſciplenes Hjemmearbeide, at det ikke kommer til at medtage for mange Timer hver Dag, hvorledes den holder dem til Legemsøvelſer og Badning, hvorledes den tilſtaar dem en Hviledag hver Maaned ſamt Friminutter mellem hver Time m. m. Alt dette ved jo nemlig Rektor bedre end nogen af os Lærere.

Men gaar Rektors Opfordring ikke ud paa, hvad her er nævnt, ſaa kan Meningen formentlig ikke være anden end den, at hver Lærer ſkal aflægge Vidnesbyrd om, hvad han i ſit

eller sine Fag særskilt kan have havt Anledning til at iagttage.

I denne Henseende er der imidlertid en vigtig Forskjel mellem mit Fag og de øvrige, som gjør, at jeg ikke vil kunne afgive noget synderligt Bidrag til Besvarelsen af det foreliggende Spørgsmaal.

I nogle Fag, som de gamle Sprog og Mathematik, er den Masse, som skal være lært inden Artium, nøiagtig foreskreven. I de nyere Sprog, Historie, Geografi, Religion fastsætter Reglementet vel ikke nøie, hvormange Blade der skal være lært, men den Frihed, som dettes Ord synes at tilstede, hæves igjen ved den gjældende Artiumspraxis, idet Examinatorernes og Censorernes Skjøn og Krav paa en Maade træde i Reglementets Sted. Lærerne i disse Fag have altsaa Leilighed til at aflægge Vidnesbyrd om, hvad Strøv det koster dem, uden at drive Disciplene over Evne at faa bibragt dem det reglementerede eller sædvansmæssige Maal af Kundskaber og Dygtighed. I „Modersmaalet" kræves derimod til Artium ikke andet end en vis Dygtighed i at forfatte Udarbeidelser. For Resten skal Læreren vistnok lære Disciplene Grammatik, Læsning, Mythologi, Litteraturhistorie, Verslære (og Svensk); men hvor Meget eller Lidet, derom er ikke Tale, saa længe man kun har skriftlig Artium i dette Fag. Følgelig kan han heri ikke egentlig komme tilkort med Tiden eller blive nødt eller fristet til at overanstrænge Disciplene for at faa nogen vis Kundskabsmasse fra Haanden inden Afgangen fra Skolen.

Imidlertid har Undertegnede dog som Lærer i Norsk adskillig Leilighed til middelbart at fornemme, hvad for Tryk der maa hvile paa Skolens Ungdom i det Hele. De Lærere, som med Reglementet i Haanden eller med Henvisning til Fordringerne ved Artium kan godtgjøre, at de behøver saa og saa stor Del navnlig af Arbeidstiden i Hjemmet, har deri en vis Ret til forlods at lægge Beslag paa den Del af samme, som de have Brug for. „Modersmaalet" derimod, som ikke har Fordringerne ved Artium at beraabe sig paa, maa

lade ſig nøie med, hvad Tid og Arbeidskraft Diſciplene finde, at de kunne affe til det, efterat de andre Fags ſtærkere og beſtemtere Krav ere tilfredsſtillede. Ved de Opgjør over Diſciplenes Hjemmearbeide, ſom Tid til anden ere anſtillede her ved Skolen, er det jo oplyſt, at medens flere Fag optage gjennemſnitlig 1 til 1½ Time daglig i Hjemmet, optager Norſken kun omtrent 15 Minutter. Hine Fag nyder altſaa fire til ſex Gange ſaa meget Godt af Hjemmeſtudiet ſom dette. Naar ſaaledes Latinen paa Lektionstabellen har 9 Timer og Norſken 3, ſer det ud, ſom det første Fag bare havde 3 Gange ſaa meget af Diſciplenes Tid til ſin Raadighed ſom det ſidſte; men naar Latinen for hver Time paa Skolen tager 1 Time, om ikke mere i Hjemmet, men Norſken kun faar et Kvarter, ſaa viſer det ſig, at Latinen egentlig har 18 Timer ugentlig, men Norſken ikke fuldt 4. Følgelig har det første Fag over halvfemte Gange ſaamegen Tid ſom det ſidſte. I den Grad er Norſken bleven ſaa at ſige fladtrykket mellem de andre mægtige og myndige Fag. Skulde Forholdet kunne rette ſig, maatte enten alle faa mundtlig Artium, altſaa Norſken ſaavel ſom de andre, eller de maatte alle blive uden mundtlig Artium. Men om denne Udvei bliver der vel ikke egentlig Tale. Er der Forſkjel, ſom der nu er, ſaa vil Trykket altid ytre ſig, hvor Artium mangler. Hvorledes mon det f. Ex. vilde gaa med Latinen, derſom den mundtlige Prøve bortfaldt! Eller med Hiſtorien? Geografien? Religionen?

Hermed vil jeg dog ikke juſt have ſagt, at jeg 'netop ſkulde ønſke, de 15' i Hjemmet maatte blive udvidede til 30' eller 40'. Det vilde nemlig, iſær i de høiere Klaſſer, være vel ſaa godt, om Arbeidstiden *paa Skolen* blev udvidet, ſom om den i Hjemmet blev det. Imidlertid er der ikke megen Udſigt til, at enten det Ene eller det Andet ſkal ſke. Forrige Aar tog man endog en 20 Timer fra Norſken i 6te Kl., fordi Hiſtorien havde Brug for dem, og forleden ſlog man jo atter paa den Streng, at Norſken i ſamme Klaſſe kunde komme til

at miſte en af ſine Timer. Dette vilde nu være ſaa meget ſlemmere, ſom den i Klaſſen nedenfor kun har 2 Timer og i 7de Kl. dels omtrent kun 2, dels ikke fulde 3. De to af Norſkens Timer i 7de Kl., altſaa to Trediedele af Tiden, er nemlig henlagte til Tiden mellem 11 og 12, hvoraf følger, dels at Diſciplene jevnlig er trætte, ſom at Friminutterne jevnlig maa tøies til 8—10', uden at Livligheden og Arbeidslyſten endda juſt altid vil indfinde ſig, dels at de to Timer i flere Maaneder af Aaret, nemlig naar Timen 11—12 falder mellem halv 12 og ¼ til 1, egentlig kun bliver lidt over 1 Time, idet disſe Trekvartstimer med Fradrag af 10 Friminutter kun udgjør omtrent 35 Minutter hver.

Man vil maaſke bemærke, at hvad her er ſagt, ikke egentlig beviſer, at Overlæsſelſe finder Sted, men kun at den lurer i Baggrunden, idet Skolen ſees kun ved Aarvaagenhed at kunne holde ſig den fra Livet. Men man maa lægge Mærke til, at Skolen, om den gjør ſin Pligt, ikke vil faa Anledning til at omhandle Overlæsſelſen anderledes end ſom truende; thi undlader den at gjøre Anſtrig, lige indtil Ondet har begyndt eller endog for en god Del fuldbyrdet ſit Ødelæggelsesværk, da har den jo aabenbart forſømt det rette Øieblik, forſømt ſin Pligt, og Anſvaret for Skaden, ſom ellers vilde falde paa Overbeſtyrelſen eller paa Lovgivningen, vil da falde paa den, paa Rektor og Lærerne.

At mange Skolemænd netop nu gjør Anſtrig, er formentlig en Følge af Tidernes Tegn. Alt i længere Tid var det, ſom før ſagt, ikke mere end ſaa vidt, at Baaden bar, ſom man ſiger, og dog har man tilladt ſig at forøge Ladningen og hvad værre er, man ſynes endnu yderligere at ville gjøre det. Som Erſtatning for den latinſke Stil udvidede man Forfatterlæsningen. Saa fritog man de Studerende for at repetere en Del af det Læſte, mod at de lærte mere af „Realia", af Oldſager, Mythologi, Verslære, Litteraturhiſtorie. Men nu har man jo nylig taget Lettelſen med Hensyn til Repetitionen

tilbage, uden dog at give fra sig den Pris, som denne Lettelse i sin Tid kjøbtes for, nemlig den større Masse Realia. Saaledes er da baade Forfatterlæsningen og Realierne af større Omfang end før, (og nu vil man desuagtet indføre Stilen, hvis Borttagelse siges at have givet Anledning til hine Udvidelser, paany, skjønt til en Begyndelse i alle Fald i en noget lettere Skikkelse). Saavidt jeg ved, er ogsaa Græsken udvidet noget. Og dette gjælder da endnu visſere om Mathematiken fra 1858 af. Ogsaa i „Norsk" kræves jo mere, hvorvel Kravet for en god Del bare staar paa Papiret, saa længe Faget ikke faar mere Tid og en mundtlig Artium. Hertil kommer endelig, at Skolekommisſionen, langt fra at gjøre noget Afslag, ikke alene slaar de gamle Paalæg fast, men endog, som det synes mig, føier nye til og dertil forlænger den trykkende Tilstand, Skolegangen, med et Aar, for mange vel endog med flere.

---

q. Overlærer E. Schreiners Votum,

dateret 13de November 1866.

Ifølge den Opfordring, som Hr. Rektoren i sidste Lærermøde rettede til Skolens Lærere, har jeg nedenfor anført, hvad jeg for mit Vedkommende tror at burde udtale i Anledning af den fra Kirkedepartementet seneſt udsendte Rundskrivelse til de lærde Skoler.

I den af Overlærer Løkke og mig afgivne Erklæring af 27de Marts d. A. have vi ytret, „at der paa ingen Maade tør kræves mere Arbeide af Skoleungdommen, end det, der for Tiden er lagt paa den," og „at saare meget kunde tale for at indskrænke det paa Bekostning af den Kundskabsmasse, som nu kræves;" i Overensstemmelse hermed have vi bestemt fraraadet, at Fordringerne til Elevernes Arbeide stilles endnu høiere, hvilket Kommisſionen har gjort i sit Udkast, naar den forøger det ugentlige Timetal i de lavere Klasser, forøger Fagenes Antal, og i flere Fag kræver ligesaa store aarlige Pensa af Gutter i 9 til 15 Aars Alderen, som der nu kræves af Gutter paa 10—16 Aar. Da Kommisſionen ønsker at komme paa

det Rene med, hvad Værd den skal tillægge de Erklæringer, hvori der udtales, enten at Skolerne allerede nu anstrænger Ungdommen mere end tilbørligt, eller at de iallefald ville komme til at gjøre det, hvis Arbeidet end yderligere forøges, maa det være mig tilladt at gjøre nogle Bemærkninger om Muligheden af at føre Bevis for saadanne Paastandes Rigtighed.

At fremlægge en Fortegnelse over Kjendsgjerninger eller Data, hvoraf det kan fremgaa, at man ikke har fremsat Noget, der i Virkeligheden ikke existerer, som et Faktum, er, selv om Faktum ganske vist er tilstede, ofte umuligt, naar man ikke har været forberedt derpaa. Endnu vanskeligere er det, naar Bevismidlerne ere af den Art, at de ikke alle kunne hentes frem af Dokumenter eller Bøger. I nærværende Tilfælde, da Lærerne opfordres til at paapege de enkelte Kjendsgjerninger, hvorpaa de støtte sin Mening om Arbeidsbyrden i Skolen, er Vanskeligheden, saavidt jeg kan se, saa stor, at den ikke er til at overvinde. Thi disse Kjendsgjerninger ere alle de mangfoldige enkelte Jagttagelser, som Læreren har gjort i Skolen hver Dag i en Række af Aar under Samlivet med en stor Skare Elever, endvidere alle de enkelte Jagttagelser, han har gjort udenfor Skolen under sin Omgang med saadanne Personer, som have Kjendskab til Skolen og Skolegutter, det vil sige, de allerfleste Mennesker, med hvilke han er kommen i Berørelse. Alle disse enkelte Observationer har han ikke let kunnet føre tilbogs; det staar derfor ikke i hans Magt bagefter at paavise dem og tillige at faa dem saaledes verificerede, at de kunne gjælde som fuldgode Beviser. Hvad der kunde lykkes ham, var at fremlægge nogle faa af disse Jagttagelser; men, naar det gjælder at skaffe sig Midler til at afgjøre, hvad Værd man skal tillægge en almindelig Dom over et eller andet Forhold, tør man naturligvis ikke bygge paa nogle enkelte Data. Kun, naar man har den hele Række Jagttagelser fra et vist Tidsrum, kan man af de enkelte Tilfælde udfinde, hvad der er Regel. Naar altsaa Kommissionen vælger denne Vei til at finde Sandheden i den her omhandlede Sag, vil den efter

mit Skjøn ikke faa tilstrækkeligt Material til at fælde en sikker Dom, om hvorvidt Nogen ved at udtale Betænkelighed med Hensyn til Skolens Fordringer til Eleverne, har talt med eller uden Grund. Thi der udkræves da et statistisk Apparat, som det ikke staar i Skolernes Magt at skaffe tilveie.

Der gives vistnok en Art Skolestatistik, som er meget let at praktisere og vel ved de fleste Skoler anvendes, skjønt ikke ved alle i samme Omfang, eller med lige Tillid til deres Paalidelighed. Det er den, som bestaar i at indhente Opgaver fra Eleverne over den Tid, de maa anvende til Hjemmelæsning. Efter de Erfaringer, jeg har gjort ved forskjellige Skoler, er jeg bleven overbevist om, at den Slags Opgaver give et upaalideligt Grundlag for statistiske Beregninger, og kun have Værd, naar de benyttes med stor Forsigtighed eller maaske rettere Mistillid. Fornemmelig vil man ofte komme til et falskt Resultat, hvis man, for at finde Gjennemsnittet af den Tid, som almindelig begavede Elever behøve at arbeide hjemme for at opfylde Skolens Fordringer, vil uddrage Middeltallet mellem den høieste og den laveste Tid, som er opgiven af en heel Klasses Elever. Derom vil man let kunne overbevise sig ved et Par Regnestykker.

Da jeg efter dette ikke kan besvare de i Rundskrivelsen fremsatte Spørgsmaal ved Angivelse af selve Enkelthederne, skal jeg forsøge at besvare dem paa den eneste Maade, som for mig er mulig: jeg skal angive det Totalindtryk, som jeg om denne Sag har faaet af alle de enkelte Observationer. Jeg antager ikke, at den Slags Meddelelser fra Lærerne ville være ganske betydningsløse for Kommissionen. Thi det kan ikke vel tænkes, at Lærerne ved vore høiere Skoler overhovedet skulle mangle Evne eller Villie til at drage en rigtig Slutning af de enkelte Tilfælde, som forekomme i deres Praxis. Ligesaalidet er der Grund til paa Forhaand at tro, at netop de Lærere, som udtale Frygt for altfor stor Anstrængelse af Eleverne, ere de, som have seet skjævt i Sagen, de andre de, som have seet ret. Naar ikke blot enkelte Lærere, men et betydeligt Antal

finde en Brøst ved den Gjerning, de daglig gjøre, turde det snarere være en rimelig Formodning, at der er en Brøst, om end ikke saa stor, at Ingen har kunnet undgaa at se den.

Der hengaar neppe nogen Uge, eller maaske rettere, ikke nogen Dag, uden at Lærerne ved vor Skole nødes til at tænke over Spørgsmaalet om Elevernes Overlæsselse med Arbeide. Idelig høres Klager over, at det ikke har været muligt at lære Dagens Pensa. Ved nærmere Undersøgelse have disse Klager saagodtsom altid vist sig grundede, forsaavidt de ere komne fra flittige Elever. Idelig nødes ikke blot Klasseforstanderne, men ogsaa Rektor til at beskjæftige sig med denne Sag og tænke paa Midler til at lette Arbeidet. Men, da omtrent Alt, hvad der kan gjøres, allerede er gjort, uden at de grundede Klager ere ophørte, synes Aarsagen ikke at ligge i tilfældige Omstændigheder, men i selve Undervisningsplanens Bestemmelser. At holde sig disse efterrettelig er Skolens Pligt; ligesaa vel er det dens Pligt at sørge for Elevernes sunde Udvikling. Men altfor ofte gjøre vi den Erfaring, at vi ved at opfylde den ene Pligt let komme til at krænke den anden.

For mit eget Fags Vedkommende (Latin i Mellemklasserne) har jeg nødtvungen valgt følgende Fremgangsmaade. Da Hjemmelæsning er mere nødvendig for flere andre Fag, fordrer jeg af Eleverne mindre Hjemmearbeide i Latin, end der egentlig behøves for at lære hver Dags Pensum tilgavns. Selve det daglige Pensum kan jeg ikke gjøre saa lidet, at det kan blive læst tilstrækkeligt grundigt, da der er et bestemt, hver Klasse omhyggeligt tilmaalt Kvantum at gjennemgaa; jeg maa altsaa lade mig nøie med, at Meget kun er læst halvt og forstaaet halvt hjemme. For at bøde paa dette, maa jeg anstrænge mig for, i Skoletimerne at bibringe Eleverne den Kundskab, de egentlig burde have faaet, men ikke kunne have faaet hjemme. Paa denne Maade naar jeg vistnok at faa Aarets Pensum gjennemgaaet, men kun saaledes, at jeg ofte maa forlade en Materie, førend den er tilstrækkelig sikkert tilegnet af Klassens Flerhed; i mange Tilfælde, hvor det vilde have været ønskeligt

at repetere et Afſnit, maa jeg opgive det, da Hjemmearbeidet ikke tør foreges, og desuden Fagets Timer ikke ſtrække til, ſom naturligt er, naar de tildels maa anvendes til at indøve det, ſom burde været lært ved Hjemmelæsning.

At Undervisningen i flere Henſeender lider under dette, forbigaar jeg her; derimod tror jeg at burde udhæve, at denne Fremgangsmaade, ſom er beregnet paa at lette Diſciplene Arbeidet, i Virkeligheden ikke giver en Lettelſe, ſom ſvarer til den derved vundne Formindſkelſe i deres Arbeidstid. Thi, naar Undervisningen for en ſtor Del maa gaa ud paa at indprente Kundſkaber og at gjøre dette i ſaa kort Tid, ſom muligt, for at der kan blive nogen Tid til en frugtbar Anvendelſe af og Manøvreren med Kundſkaben, da bliver Lærerens Undervisning nødvendigvis meget mere forcerende og Diſciplenes Aandsarbeide i Timen meget mere anſpendende end ellers vilde have været Tilfældet. At Eleverne alligevel foretrække at have ſtørre Hvile hjemme, er naturligt, da Arbeidet falder lettere om Formiddagen end om Eftermiddagen og Aftenen, og der desuden for de fleſte er noget opfriſkende i Samarbeidet med Kammerater og Lærere, ſaa at de mindre føle Anſpendelſen i Øieblikket, om den end er tilſtede. Allerede de fem Timer paa Skolen er altſaa en ikke ringe Anſtrængelſe for Eleverne, at ſige for dem, der virkelig følge Undervisningen med Opmærkſomhed. En og anden ældre Mand kunde kanſke i Erindringen om ſine egne Skoledage ſige, at den Anſtrængelſe juſt ikke er ſtor. Jeg vil da minde om, hvad der allerede er fremhævet af Andre, ſeneſt, ſaavidt jeg huſker af en Læge — at Fliden paa Skolerne utvivlſomt er mere jevn nu end for en Del Aar tilbage, at Diſciplenes Lyſt til at gjøre Skoletimen til en Rekreationstime ved at praktiſere alſkens Løier nu er meget mindre, endelig at Diſciplene meget godt vide, at flere Fag, ſom i tidligere Dage kun krævede meget lidet Arbeide, fordi der ifølge en hævdet Praxis krævedes ſmaa Præſtationer ved den vigtigſte Examen, nu ſpille en ikke liden Rolle, ſaa at de heller ikke i disſe Fags Timer kunne tage ſig Hvile. Saagodtſom daglig

har jeg Anledning til at se, at selv kraftig byggede Gutter, naar de høre til dem, som ville frem, ere anstrængte og udmattede i den sidste Skoletime. For det Tilfælde, at Nogen skulde ville forklare dette Fænomen paa den Maade, at Lærerne ved Christiania Kathedralskole formodentlig forcere Eleverne mere end tilbørligt og mere end andre Skolers Lærere, tillader jeg mig at gjøre den Bemærkning: det er i sig selv lidet sandsynligt, at et Collegium af Lærere, hvis Opmærksomhed idelig er henvendt paa denne Sag, og som næsten daglig meddele hinanden sine Jagttagelser om Elevernes Arbeidsbyrde og samtale om Midler til at lette dem, skulde være mere tilbøielige til at overanstrænge dem end andre Lærere.

Foruden dette Arbeide paa Skolen kræves der nu Arbeide hjemme. Hvor meget der udfordres for de Klasser Elever, i hvilke jeg underviser, er jeg, som allerede bemærket, ikke istand til at angive efter nogen statistisk Tabel over alle Elevers Læsetid, og, selv om jeg var det, vilde jeg betænke mig paa at gjøre det for ikke at vildlede. Men jeg skal meddele Resultatet af nogle Opgaver, paa hvilke jeg kan stole sikkert, da de ere givne af Elever, om hvis Aabenhed og Sanddruhed ingen af Lærerne har nogen Tvivl. Disse Opgaver vise, at en mere end almindelig begavet Elev i forrige Skoleaar i 4de Klasse har brugt 3 à 3½ Time daglig (en enkelt Dag i Ugen omtrent 5 Timer) til at lære sine Lectier, og en almindelig begavet Elev, som kun har gjort taalelig god Fremgang, 3 Timer eller mere. I 5te Klasse har en Elev med gode Evner brugt ca. 3 Timer (i det første Halvaar mere), men uden at gjøre tilstrækkelig Fremgang i alle Fag. Saavel han som en anden fuldt troværdig Gut — der selv, tildels paa Grund af Overflytning fra Arendals Skole til vor, daglig forberedte sig i ca. 5 Timer — have opgivet for mig, at de andre Elever i samme Klasse gjennemsnitlig læste 3 Timer eller noget mindre, men af disse har heller ikke nogen, med Undtagelse af den ældste, i enhver Henseende mere end almindelig udviklede, gjort Fordringerne fyldest. Disse Ele-

ver have altsaa daglig anvendt 8 Timer eller mere til Arbeide med Hjernen; de af dem, hvis Evner ikke ere over det Almindelige, maatte have brugt endnu mere Tid, hvis de virkelig skulde have præsteret Alt, hvad Skolen maa fordre. Om et saadant Maal af Aandsarbeide kan sættes som en rimelig Norm for vore Gutter, eller om det ikke snarere i Regelen skader deres sunde Udvikling, derom ville vore Læger bedst kunne domme, og det vilde være ønskeligt, at deres Erklæring blev indhentet. Hvad jeg tør udtale med Bestemthed, er, at Gutter, som ikke sky Arbeide, som ikke ere ærgjerrige men vel ærekjære, og som ikke have et svagt Legeme, ikke sjelden føle sig trykkede af Arbeidet og beklage sig derover. Klagerne vilde høres endnu oftere, hvis ikke Gutterne havde et simpelt Correctiv mod Ulempen, nemlig selv at vælte den Del af Byrden af, som de ikke kunne bære.

Til disse Kjendsgjerninger skal jeg endnu blot tilføie en. Vor største private Latinskole, som havde den bedste Anledning til at opfylde Publikums Ønsker, har ikke fundet sig foranlediget til at optage noget nyt Fag, ikke engang Engelsk, som dog havde en saa stærk Opinion for sig, førend det ved Lov var bestemt, at det skulde indføres i de offentlige lærde Skoler. Og endnu har ingen af vore betydeligere Privatskoler optaget Oldnorsk (naar undtages at een Skole har gjort et Forsøg dermed, som den igjen har maattet opgive i Latinafdelingen). Dette maa dog vel forklares saa, at ogsaa disse Skolers Bestyrere have forstaaet, at Fordringerne til Eleverne allerede i Forveien vare spændte høit nok.

Alt dette, og endnu meget mere, som jeg her maa forbigaa, fordi jeg ikke har Beviserne paa rede Haand, har ledet mig til den faste Overbevisning, at det Arbeide, som for Tiden er lagt paa Eleverne i vore høiere Skoler, er stort, maaske saa stort, at de nuværende Fordringer ved den afsluttende Examen burde nedstemmes, men ganske vist saa stort, at de paa ingen Maade tør opskrues, uden at Skolen krænker en Pligt, som er vigtigere, end den at lære Eleverne Meget.

q. Adjunct Ottesens Votum,

dat. 26de November 1866.

I et Lærermøde, afholdt sidst i September Maaned, i Anledning af Cirkulære fra Kirke- og Undervisningsdepartementet, der afæskede de lærde Skoler Erklæringer angaaende den fra flere Hold paaklagede Overlæsselse for den studerende Ungdom, blev det vedtaget, at hver enkelt Lærer skulde tilstille Dem (Rector) de Bemærkninger, han maatte finde sig bøiet til at gjøre. I Anledning heraf kan Undertegnede ikke Andet end henvise til sit afgivne separate Votum, hvor i Særdeleshed Overlæsselsen er fremhævet. Siden har jeg stadig bragt dette Spørgsmaal paa Bane i Samtale med Mænd, som maa antages at være competente Dommere: Forældre, Lærere, ældre Akademici og Læger, og, da jeg kun sjelden har mødt en afvigende Opfatning, driſter jeg mig til at udtale, at jeg har en meget stærk Opinion at støtte mig til for mine første Udtalelser i denne Sag. Paastanden er nemlig ikke, at Alle, neppe engang Pluraliteten, bliver overlæsset og forlader den lærde Skole overanstrængt, men at selve Systemet med alle de mer og mer ligeberettiget fremtrædende Fag leder til Overanstrængelse for den samvittighedsfulde Elev, for dem, som Skolen kalder „de brave Disciple", medens samme System fremkalder tidlig Usandhed, Forstillelse, Fusk og Overfladiskhed (ogsaa i Charakter) hos de mange, der søge „at klare sig" frem uden at forsøge engang for Alvor at gjøre Fordringerne fyldest. Et Moment, som heller ikke maa lades ude af Betragtning, er den Disciplinens Forfald, som nødvendigvis maa vise sig, naar Læreren idelig confererer med Disciplen, om de „kunne tage saa og saa langt," om hvormange Timer „de sad igaar," naar Lærerne ofte ikke kunne bringe over sit Hjerte at forlange fuldt og rundt ud, hvad Normalplanen egentlig foreskriver dem at naa. Fordringerne bør ei være store, men de bør med Alvor og Strenghed gjennemføres, hvis god Tugt og Disciplin skal herske paa Statens Skoler — en Sag, der vel er af saa lige saa stor Betydning

som Skolens anden Opgave. Flere Latinlærere, med hvem jeg har confereret, bekræfte en Erfaring, jeg selv under min elleveaarige Lærervirksomhed har gjort, nemlig, at det for hvert Aar bliver vanskeligere at naa det i Normalplanen fastsatte Maal, ja, at det ikke nogensinde naaes ved mange Skoler, men at man stiltiende dispenserer sig derfra. Grunden hertil ere vi enige om at søge deri, at der gjøres saa store Krav til Disciplenes Arbeidskraft i de andre Fag, at Latinlærerne maa gjøre Afprutning i sine Fordringer.

Som den, der i Særdeleshed har fremhævet denne Sag om Overlæsselsen, som den, der har paastaaet, at den allerede nu og i de sidste 20 Aar har været tilstede paa den lærde Skole, har jeg havt den stærkeste Opfordring til at tilveiebringe „Erfaringer og Data." Jeg har i den Anledning henvendt mig til Formanden for det medicinske Selskab her i Byen, der som bekjendt har en mere officiel Charakter. Sagen er bleven gjort til Gjenstand for Discussion (efterat et Forslag om at afvise den, for at afvente Skolernes Erklæringer, var forkastet), som skal fortsættes i dets næste Møde. Vægtige Udtalelser ere allerede fremkomne til Støtte for min Opfatning; da Selskabets Forhandlinger imidlertid offentliggjøres i dets Tidsskrift, kan jeg her indskrænke mig til at henvise dertil, ligesom der, efter hvad Hr. Rektoren har oplyst mig om, ikke længere kan ventes med at fremsende den afæskede Erklæring. Ligeledes har jeg efterseet Fortegnelse over immatriculerede Studenter fra de sidste 20 Aar og gjort nogle Optegnelser, som jeg har tilstillet et af det med. Selskabs Medlemmer. Disse ville og i sin Tid fremkomme, naar Selskabets Forhandlinger blive trykte; kun saa meget vil jeg her udtale, at de paa en sørgelig overraskende Maade bekræfte min Paastand, og mange ere de, fra min Studentertid, som baade mundtlig og skriftlig for mig have udtalt, at „de ikke havde den rette Livsfriskhed, da de forlode Skolen," og „at de datere sin Sygelighed allerede fra Skolebænken," ligesom ikke Faa, som have Lyst og Indsigt til at udrette Noget i Livet, have beklaget at maatte

opgive deslige Planer — af Mangel paa Arbeidskraft (der blev forødt paa Skolen). Jeg kunde have Mangt og Meget at tilføie, men standser her, idet jeg haaber, Hr. Rectoren vil finde, at mine temmelig stærke Udtryk i det først afgivne Votum ikke have været ganske blottede for den Støtte, som „Erfaringer og Data" kunne give et subjectivt Skjøn; Frygten for, at man vilde forøge Skoleungdommens Arbeide, har gjort Sit til at give dem en varm Farve kanske. Jeg kan ikke lade denne Leilighed, da jeg har at udtale mig over et Skolens Anliggende, gaa ubenyttet hen, uden paany at udtale min Overbevisning om, at man bør frafalde ethvert Forsøg paa at forlænge Skoletiden, saaledes at der ikke i selve Skolens Organisation skal være Noget til Hinder for, at en normalt udstyret Yngling kan afgaa til Universitetet i 17 Aars Alderen.

Circulaire til samtlige lærde, lærde og Real- samt Middel- og Realskolers Ephorater.

Fra den Kongl. Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet, dat. 6 Feb. 1867.

Af de Erklæringer, som ere afgivne af Skolernes Vedkommende i Anledning af Departementets Rundskrivelse af 27 August f. A., har Departementet erfaret, at Disciplenes Hjemmearbeide ved flere Skoler er af større Udstrækning, end Departementet hidindtil har havt Grund til at antage. Departementet sigter her ikke til den Omstændighed, at en og anden enkelt Discipel kan for en Tid have havt usædvanlig Meget at bestille; thi dette vil vanskeligt kunne undgaaes især under vort nuværende Skolesystem, som baade udelukker den frie Flytning og kræver, at Alle trods Evnernes Forskjellighed skulle udrette det Samme i det samme Tidsrum. Hvad Departementet har for Øie, er derimod Hjemmearbeidets Udstrækning for Disciplene i Almindelighed, navnlig i de 4 sidste Skoleaar. I nogle Erklæringer, som anstille en Sammenligning mellem

den nærværende Tilstand ved Skolerne med Hensyn til Hjemmearbeidets Omfang og den, som fandt Sted for en Menneskealder siden, gjøres den Paastand, at Arbeidsbyrden nu er større, tildeels meget større, end dengang, og med de Kjendsgjerninger for Øie, som ere anførte, maa Departementet antage, at dette for enkelte Skolers Vedkommende er Tilfælde. Aarsagen hertil kan imidlertid neppe for den væsentlige Deel være at søge i de større Kundskabsfordringer, som udenfra opstilles til Skolens Disciple ved Afgangen fra Skolen; thi om disse i enkelte Punkter ere blevne noget udvidede i de sidste 30 Aar, er en Lettelse indtraadt paa andre Punkter. Vistnok maa det indrømmes, at den Formindskelse af de daglige Undervisningstimers Antal, som har fundet Sted i det nævnte Tidsrum, vanskeliggjør — her sees bort fra den gavnlige Indflydelse, denne Forandring i andre Henseender unægtelig udøver paa Disciplenes Udvikling — Anvendelsen af Methoder, hvorefter Diciplenes Arbeide for en større Deel eller, som det skeer paa enkelte Steder i andre Lande, næsten udelukkende udføres paa Skolen. Men paa den anden Side er man berettiget til at forudsætte, at Lærerstanden, som nu for den største Deel bestaaer af Mænd, der have faaet speciel Uddannelse for Lærergjerningen, og som paa Grund af de meget forbedrede økonomiske Vilkaar, Staten nu har tilstaaet Lærerstanden, kunne vie hele sit Liv til Opdragerens Kald, staar paa et saadant Trin af Udvikling, at den med større Held end den tidligere Slægts Lærerstand vil kunne bearbeide og meddele Lærerstoffet paa en saadan Maade, at Tilegnelsen falder Disciplene forholdsviis let. Der er ogsaa fremmede Skoler, hvor der meddeles et Undervisningsstof, som, baade hvad de enkelte Fag angaaer og med Hensyn til Fagenes Antal, er ikke lidet omfangsrigere end det, som meddeles i vore Skoler, uden at der efter de Oplysninger, som foreligge om disse Skoler, er Grund til at antage, at Hjemmearbeidet stiger op til nogen foruroligende Høide. Det Spørgsmaal maa derfor opkastes, om Lærerne overalt ved vore Skoler benytte den høiere intel-

lektuelle Udvikling, de nu besidde, paa den rette Maade, saa at de ikke lægge an paa at bibringe sine Disciple en større Kundskabsmasse indenfor de enkelte Fag end fornødent for Skolens Formaal og for at tilfredsstille Fordringerne ved Examen artium, men paa at meddele Undervisningsstoffet i et saadant Udvalg og en saadan Form, at dets dannende Kraft kommer til sin fulde Ret, medens Vanskeligheden ved at fatte og tilegne sig det formindskes for Disciplene. Herhen hører ogsaa Spørgsmaalet, om den Bearbeidelse, som Læresstoffet har fundet i vore Lærebøger, er saadan, at den understøtter Lærernes Bestræbelser for at lette Disciplene Tilegnelsens Vanskelighed. Med Hensyn til dette Punkt deler Departementet de Læreres og Ephoraters Opfatning, som mene, at der deels med Hensyn til Lærebøgernes Omfang, deels og endnu mere med Hensyn til den hele Fremstillings Form og Beskaffenhed, kan reises væsentlige Betænkeligheder mod flere af dem. Ligesom Departementet, — der indtil Videre maa overlade den kongelige Kommission, som er beskjæftiget med at udarbeide Forslag til en ny Ordning af vort høiere Skolevæsen, Undersøgelsen af, hvilken Betydning der bør tillægges de nu indhentede Erklæringer om Arbeidets Udstrækning i Skolerne for Besvarelsen af Spørgsmaalet om den paatænkte Skolereforms Beskaffenhed i det Hele, — for sit Vedkommende vil tage under Overveielse, ved hvilke Foranstaltninger det kan blive muligt at tilveiebringe en for Skolens Virksomhed mere betryggende Prøvelse af nye Lærebøger, inden Departementet giver sit Samtykke til deres Indførelse, saaledes maa man indstændigt opfordre Rektorerne ved de Skoler, hvor Hjemmearbeidet synes at have et større Omfang end tjenligt i en alsidig og harmonisk Udviklings Interesse, til i Forening med Skolernes øvrige Lærere at tage de berørte Spørgsmaal om Skolens egne Fordringer til sine Disciple, om Methoden og om Lærebøgerne under omhyggelig Overveielse med det Maal for Øie at træffe Forføininger til i passende Grad at lette Disciplene Hjemmearbeidet.

Da det ikke er muligt ved Hjælp af de afgivne Erklæringer for hver enkelt Skoles Vedkommende at kunne bedømme, om Hjemmearbeidet er for stort eller ikke, og da Departementet derhos anseer det ønskeligt, at den hele Lærerstands Opmærksomhed paany henvendes paa denne vigtige Sag til en Tid, da Spørgsmaalet om Skolens Reform i det Hele er under Overveielse, finder Departementet at burde tilstille samtlige Skoler, selv de, der have udtalt lignende Anskuelser som Departementets om Maaden, hvorpaa Overanstrængelse bør søges undgaaet, ovenstaaende Bemærkninger, idet Departementet, som har udtalt sig noget fuldstændigere om den her omhandlede Sag i en Skrivelse til en Skole, hvor en høi Grad af Overanstrængelse finder Sted, her tillige vedlægger nogle Aftryk af sidstnævnte Skrivelse.

Fra den Kongelige Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet, dat. 6te Febr. 1867.

Da Departementet med Ephoratets Skrivelse af 17de og 20de Novbr. f. A. modtog den af N. N. Skoles Rektor og øvrige Lærere under 5te Oktober afgivne Erklæring, fandt man, at dennes Indhold gjorde det til Pligt for Departementet at gribe ind for at søge at modvirke den Overlæsselse med Arbeide, som i en høist betænkelig Grad sees at finde Sted ved N. N. Skole. De før modtagne Erklæringer vare imidlertid allerede afgivne til Trykkeriet, og Departementet, som ansaa det ønskeligt at have Oversigt over Tilstanden ved Skolerne i Almindelighed, inden der blev foretaget Noget med Hensyn til den enkelte Skole, har derfor maattet opsætte den paatænkte Henvendelse til N. N. Skole, indtil samtlige indløbne Erklæringer nu ere blevne trykte.

Det oplyses i Erklæringen fra N. N. Skole, at de flinkere, det vil efter Sammenhængen sige de mere begavede, Disciple maa i de sidste 3 a 4 Skoleaar i Regelen tilbringe omkring 11 Timer daglig med stillesiddende Arbeide foruden det Extraarbeide, som Stilene kræve. Der er altsaa efter denne Oplysning mellem 11 og 12 Timers dagligt Arbeide (Sang- og

Gymnaſtiktimerne ikke iberegnede) for de mere begavede Diſciple, „medens de Diſciple, ſom mere maa ſtilles i Midtpartiet eller derunder, have Valget mellem en ufuldſtændig Forberedelſe eller en Segnen under Byrden.“ Hvor lang Arbeidstid der medgaar for de Diſciple, der høre til Midtpartiet eller derunder, og ſom vel maa antages at udgjøre omtrent det halve Antal, om ikke Flertallet af Skolens Diſciple, derom meddeler Erklæringen ingen nøiere Oplysning. Er Forholdet mellem de mere begavede og de mindre begavede Diſciples Arbeidstid ved N. N. Skole omtrent det ſamme, ſom Departementet veed, at det ofte viſer ſig at være ved andre Skoler, maa Arbeidsbyrden ved denne Skole være aldeles uudholdelig for de med ſvagere Evner udruſtede.

Departementet beklager, at det ikke før har havt Kundſkab om, at Diſciplene ved N. N. Skole ere i en ſaa høi Grad overvældede med Arbeide. I Beſiddelſe af denne Kundſkab vilde Departementet tidligere have fundet Opfordring til at gribe ind for at ſøge at modvirke Ondet, ligeſom man vilde havt Betænkelighed ved at anbefale den ogſaa efter N. N. Skoles Raad ved kongelig Reſolution af 23de September 1865 trufne Foranſtaltning, ſom baade af Departementet og af N. N. Skoles Lærere og Ephorat antoges at medføre, om ikke en betydelig, ſaa dog ialfald nogen Forøgelſe af Diſciplenes Arbeide. Hvor Tilſtanden er ſaadan, ſom det nu er oplyſt, at den er ved N. N. Skole, vilde Departementet ikke ved noget Hensyn kunnet lade ſig bevæge til at tilraade ſelv den mindſte Forøgelſe af Arbeidet, inden man havde forvisſet ſig om, at Lettelſe kunde tilveiebringes ved andre Foranſtaltninger.

Departementet antager imidlertid, at det vil være muligt at tilveiebringe en ikke ſaa liden Lettelſe for Diſciplene, uden at de Fordringer, ſom med Hjemmel af Lov og Skoleplan faktiſk gjøres gjældende ved Examen artium, ville blive utilfredsſtillede. Departementet ledes til denne Antagelſe dels ved Betragtningen af de langt ſtørre Fordringer, ſom gjøres gjældende ved de danſke Skoler, der have et lige langt Kurſus og,

med Undtagelse af deres flere eetaarige Klasser og den tidligere Afslutning af nogle faa og lettere Fag, ogsaa forøvrigt i det Væsentlige den samme Indretning som vore, dels ved de Oplysninger, som ere meddelte i de nu indløbne Erklæringer fra vort Lands øvrige Skoler. Medens disse Oplysninger nemlig vistnok vise, at Disciplenes Arbeide i vore Skoler i det Hele er større, end Departementet, ved at sammenholde vore nuværende Skoleforholde paa den ene Side med saavel vore egne tidligere som de nuværende danske (tildels ogsaa svenske) Skoleforholde paa den anden Side, fandt Grund til at antage det at være, fremgaar det tillige af dem, at Arbeidstiden ved vore øvrige Skoler, som have det samme Maal at naa, under Forholde, som i det Hele ikke kunne anseés for mere fremmende og lettende Skolens Bestræbelser end de, hvorunder N. N. Skole virker, er kortere, for en stor Del langt kortere end ved N. N. Skole. For Departementets Betragtning stiller Sagen sig derfor saaledes, at Aarsagen til den Overlæsselse med Arbeide, som finder Sted ved N. N. Skole, for en væsentlig Del maa være at søge hos Skolen selv, hvad enten der nu fra færre eller flere Læreres Side gjøres større Fordringer til Disciplene end de, som ere grundede i Skolens Maal og Opgave, eller der anvendes Methoder, hvorigjennem Hjemmearbeidet ikke tilstrækkelig lettes Disciplene, eller begge disse Aarsager maaske samvirke. At Fremgangsmaaden med Hensyn til Lektiernes Gjennemgaaelse ikke er saadan, at den letter Disciplene Hjemmearbeidet i den Grad, som det kan og især under de skildrede Forholde bør ske, synes ogsaa at fremgaa af de Fordringer til Gjennnemgaaelsens Udstrækning og Beskaffenhed, der ifølge Skolens sidst afgivne Erklæring ere blevne udtalte og gjorte gjældende i Skolens Lærermøder.

I enkelte af de afgivne Erklæringer har man som Aarsag til, at Disciplenes Arbeide nu er, som det antages, større end for en Menneskealder tilbage, fremhævet den Omstændighed, at Lærerne selv nu besidde en større Dygtighed i de Fag, hvori de undervise, end tidligere var Tilfælde. Efter Departementets

Opfatning vil det derimod nu, netop fordi Lærerſtanden i det Hele unægtelig beſidder en høiere Grad af Uddannelſe, være muligt for Skolen at løſe den Opgave, ſom er den ſtillet, med mindre Krav paa Arbeide fra Diſciplenes Side, ialfald mindre Hjemmearbeide. Det gjælder her kun om, at enhver Lærer vil betragte Skolens Opgave i det rette Lys og ikke lægger an paa at bibringe ſine Diſciple den ſtørſt mulige Kundſkabsmaſſe i ſit Fag, men paa at meddele det i Forhold til hans eget Kundſkabsforraad temmelig tarvelige Udvalg af poſitive Kundſkaber, ſom kræves til Opnaaelſen af den harmoniſke Udvikling, der er Skolens Maal, paa en ſaa klar, ſimpel og Tilegnelſen for Diſciplene lettende Maade, ſom hans ſtørre Herredømme over Stoffet ſætter ham iſtand til. Departementet betragter det ſom en af de vigtigſte Pligter, der paahvile en Rektor, uafbrudt at vaage over, at ſamtlige Skolens Lærere ſamvirke i denne Aand til Opnaaelſen af Skolens Formaal.

Ephoratet anmodes om, ved den videre Meddelelſe af ovenſtaaende Bemærkninger, at paalægge Skolens konſtituerede Rektor og øvrige Lærere at ſammentræde for at tage under Overveielſe, hvad der i Overensſtemmelſe med de her af Departementet udtalte Anſkuelſer kan fra deres Side gjøres til at lette Diſciplene Arbeidet. Efter en Tids Forløb forventer Departementet at modtage Indberetning ſaavel om de Forſøininger, der i den paapegede Retning maatte være trufne, ſom om hvad de havde virket til Siemedets Fremme.

Der er endnu et Punkt, hvorpaa Departementet ſkal henlede Ephoratets Opmærkſomhed. Af Charakterliſten for ſidſte Examen ſees, at det er en ſjelden Undtagelſe, at en Diſcipel af Latinafdelingen ikke deltager i den frivillige Undervisning i Engelſk. Dette Fag har for de Diſciple, ſom gjennemgaa Latinafdelingen, ved N. N. Skole et ſtørre Antal Timer end ved nogen anden af vore Skoler og, hvorvel der af Fagets ſamlede ugentlige Timetal kun falder 1 paa hver af de to øverſte Klaſſer, hvor Arbeidet i det Hele er meſt trykkende, optager dog Faget i det Hele ſaa megen Tid, at det under

den nærværende Tilstand ved Skolen bliver en betænkelig Forsøgelse af Arbeidet. Og dog deltage ikke blot de mere begavede Disciple deri, men ogsaa de, der efter de dem af Skolen meddelte Vidnesbyrd høre til Midtpartiet og endog derunder. Man skal i denne Anledning henstille til Ephoratet at undersøge, om der fra Skolens Side er meddelt Disciplenes Forældre eller Foresatte indtrængende Advarsler mod at lade deres Børn eller Myndlinge tage Del i denne ikke paabudne Undervisning til en Tid, da det øvrige Arbeide allerede er aldeles overvældende, og i Tilfælde af, at saadan Advarsel ikke før er meddelt, da at foranledige, at den nu, ledsaget med fornødne Oplysninger, bliver henvendt til alle de Forældre og Foresatte, hvis Børn eller Myndlinge efter Lærernes Formening allerede i de Fag, som ere paabudne, have for meget Arbeide.

Extract-Gjenpart

af

Fundats af 9de November 1811

for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

(Tilstillet det Kgl. Norske Univ. fra Directionen for den Grevel. Hjelmsti.-Rosenkr. Stiftelse i Kjøbenhavn ved Skrivelse af 7de Novbr 1865).

---

§ 14. Stiftelsens Hensigt er at lindre uforskyldt Trang, bidrage til lykkelige Ægteskabers Formerelse i Næringsstanden, understøtte fremstræbende uformuende Ungdom, udbrede Kultur og Videnskabelighed, samt opmuntre Talenters heldige Udvikling.

§ 15. I Overeensstemmelse med disse Øiemed indbefatter Stiftelsen 6 Klasser, af hvilke:

Den første Klasse understøtter gamle Tjenestefolk af begge Kjøn, der formedelst Alder og Svaghed ere uskikkede til Tjeneste.

Den anden Klasse udstyrer uformuende Piger, der gifte sig i Næringsstanden.

Den tredie Klasse sigter til at hjælpe trængende Enker at opdrage uforsørgede Børn.

Den fjerde Klasse har til Formaal at befordre det under 28de Januar 1809 stiftede Kongelige Museums videnskabelige Bestræbelser.

Den femte Klasse søger at bidrage til det i Norge anlæggende Universitets gavnlige Indflydelse paa Kulturs og Videnskabeligheds Udbredelse.

Den sjette Klasse virker til Fordeel for det danske og det norske Videnskabers Selskab, samt til Talenters Udvikling blandt Kunstnere og Haandværkere.

§ 16. Stiftelsens aarlige Revenuers til Anvendelse bestemte, $^{2}/_{3}$ Dele omsættes, forsaavidt de bestaae i Species, i dansk Courant efter den gjældende Cours. Af den saaledes udkommende Sum udredes Stiftelsens ordinaire Udgifter, hvorunder Lønninger og Administrations Omkostninger indbefattes, samt de Pensioner og Udtællinger, som Stiftelsens Oprettere, eller den Længstlevende af samme, paalægge hele Stiftelsen og ikke en enkelt Klasse deraf. Det Overskydende deles i Sex lige Dele, af hvilke 6 Dele Een tilfalder enhver af de i § 15 benævnte 6 Klasser.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 35. Den femte Klasse har til Øiemed at bidrage til det ifølge Kongelig allernaadigst Resolution af 2den September d. A. i Norge anlæggende Universitets gavnlige Indflydelse paa Kulturs og Videnskabeligheds Udbredelse. Vel forbeholde sig denne Stiftelses Oprettere, eller den Længstlevende af samme, ved særskilt Anordning, der skal anses ligesaa gyldig som om den her i denne Fundats var indrykket, nærmere at fastsætte Regler for Anvendelsen af denne Klasses Indtægter. Men skulde

denne Stiftelses Oprettere, eller den Længstlevende af samme, ikke efterlade saadan Anordning, bør denne Klasses Indtægter, naar Universitetet i Norge træder i Virksomhed efter de Grundregler, som forbemeldte Kongelige Resolution af 2den September d. A. indeholder, aarlig tilstilles de Mænd, til hvem den specielle Bestyrelse af Universitetets Midler og Anliggender maatte være betroet, for af samme at anvendes til følgende Gjenstande: a) til Bibliothekets Formerelse, fornemmelig ved Anskaffelse af litteraire Hjælpemidler, saavel trykte som utrykte, sigtende til den nordiske Histories fuldkomnere Oplysning og Berigtigelse, samt dette Studiums grundige Dyrkelse, b) til Præmier for heldige Besvarelser af Opgaver, som Universitetet fremsætter i alle de Videnskaber, som sammesteds dyrkes, c) til Stipendier til uden- eller indenlandske Reiser, der foretages i videnskabelige Øiemed. Saalænge denne Klasses Revenuer ikke maatte være tilstrækkelige til at omfatte alle 3 Gjenstande, maae Anvendelsen efter Universitetets Bestyreres Skjøn indskrænkes til dem deraf, som Universitetet maatte synes meest at have Trang til. Men naar denne Klasses Indtægter udgjøre Sex Tusinde Rigsdaler D. C.*) aarlig eller derover, bør En Tredie Deel af Revenuerne anvendes til enhver af forbemeldte Gjenstande, dog saaledes: at det ei er fornødent, at de aarlige Revenuer hvert Aar udgives, hvorimod det er Universitetet tilladt at oplægge fra et Aar til et andet de Indtægter, hvoraf der i det løbende Aar ikke havde været Anledning til at gjøre hensigtsmæssig Anvendelse. Dog maa saadant Oplæg ikke finde Sted for mere end Tre Aars Revenuer, da, saafremt ingen betryggende Forsikkring inden saadan Tids Forløb meddeles Directionen om den hensigtsmæssige Anvendelse af disse oplagte Revenuer, Directionen har at forholde sig efter det § 37 bestemmer. Iøvrigt fastsættes: at de under 6 omtalte Præmier kunne vindes af Danske eller Norske, der benytte Undervisningen ved det norske Universitet, hvad enten disse høre til de egentlig Studerendes Klasse, eller tælles blandt dem, hvis nærmeste Formaal er ved passende Videnskabers Dyrkelse at vinde praktisk Dygtighed for det borgerlige Liv. Saaledes maae og de under c ommeldte Reisestipendier forundes talent- og haabefulde danske eller norske unge Mænd, der have hentet videnskabelig Dannelse ved det norske Universitet, hvad enten de henhøre til de egentlig Studerendes Klasse, eller ikke, saafremt Universitetets Foresatte skjønne, at de mangle Evne til paa egen Bekostning at foretage de i videnskabelige Øiemed forehavende Reiser, dog maae saadanne Stipendier ingenlunde tilstedes nogen for længere Tid end Tre Aar.

§ 36. Aarlig tilstilles Stiftelsens Direction af det norske Universitets Bestyrere en omstændelig Efterretning om den særdeles Anvendelse af denne Klasses Indtægter, for at samme kan tjene til at fyldestgjøre den Indberetning og Bekjendtgjørelse, som ifølge denne Fundatses § 4 bør finde Sted. Tilbageholdes denne Meddelelse noget Aar, paalægges Stiftelsens Direction ikke at udbetale denne Klasses Indtægter for det følgende Aar, indtil den manglende Meddelelse har fundet Sted.

§ 37. Skulde formedelst uforudseelige Omstændigheder det norske Universitet enten ikke vorde anlagt eller igjen blive ophævet, ligesom og i Tilfælde, at denne Klasses dertil henlagte Indtægter, efter Stiftelsens Bestyreres Skjøn ikke blive anvendte overensstemmende med denne Fundatses Forskrifter, paaligger det denne Stiftelses Direction at tilbageholde Udbetalingen af denne Klasses Revenuer, og derimod, saafremt denne Stiftelses Oprettere eller den Længstlevende af samme ikke anderledes bestemmer, at dele samme i tvende lige Dele mellem denne Stiftelses 4de og 6te Klasse, til Anvendelse paa samme Maade, som for disse Klasser i nærværende Fundats findes bestemt. (Gjenpartens Rigtighed er bekræftet af A. Linde, Etatsraad, Secretair ved den Grevel. Hjelmstj.-Rosenkr. Stiftelse).

*) Altfaa nu efter Fr. 5te Januar 1813 § 43 til samme Beløb i Rigsbankdaler eller nu Rigsdaler Rigsmynt.

Det Kongl. Norske Frederiks

UNIVERSITETS MATRICUL

for

Aaret 1866.

Examen

i August og

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
1	*Brock*, Albert Mathias.	Kinservigs Pgd. 11 Marts 48	Districtslæge Gerhard Christopher Brock og Lovise Busch f. Buck.
2	*Brodtkorb*, Christian Johannes.	Hitterens Pgd. 27 October 48	Sognpr. Christian Johannes Brodtkorb og Oline Marie Hegge f. Parelius.
3	*Grøndahl*, Olavus Andreas.	Christiania 6 November 47	Bogtrykker Anders Grøndahl og Ingeborg Marie f. Wullum.
4	*Grønvold*, Hans Aimar Mau.	Saude Pgd. 29 Juni 46	Resid. Cap. Bernt Olaus Chr. Grønvold og Johnine Christine f. Hest.
5	*Hansen*, Christopher.	NorderhovsPgd. 12 December 48	Kirkesanger Anders Hansen og Hustru Dorthea Andersdatter.
6	*Hansen*, Johan Olaf.	Christiania 7 Juni 47	Guldsmedm. Chr. Hansen og Sophie Wilhelmine Hersleb f. Sommer.
7	*Heiberg*, Johan Benjamin.	Christiania 12 Februar 48	Kgl. Fuldm. Caspar Cappelen Heiberg og Emilie Christine f. Bjerknes.
8	*Holst*, Hans.	Botne Pgd. 12 April 48	Kjøbmand Hans Holst og Else Cathrine f. Holst.
9	*Nielsen*, Erik Christopher.	Edsbergs Pgd. 2 Januar 48	Fogedfuldmægtig Niels Nielsen og Elisabeth Christine Helene f. Horn.
10	*Nielsen*, Godske Joachim Weidemann.	Botne Pgd. 11 August 48	Procurator Wilhelm Nielsen og Johanne f. Weidemann.
11	*Olsen*, Hans Andreas.	Modums Pgd. 31 December 45	Verksbetjent Andreas Olsen Fjeld og Hustru Inger Marie Henriksdatter.
12	*Rasch*, Oscar Victor Emil.	Rødenæs Pgd. 30 November 49	Frhv. Sognepr. Chr. Eilert Rasch og Dorothea Marie f. Mariager.
13	*Rønning*, Johan Sliman.	Christianssund 10 November 47	Kjøbmand Johan Sliman Rønning og Benedicte Marie f. Bendixen.
14	*Schjødt*, Harck.	Drøbaks Pgd. 21 Januar 49	Fuldmægtig Simon Peter Schjødt og Anna Johanne f. Schøning.
15	*Schønheyder*, Didrik Christian Sommerschild.	Urskougs Pgd. 5 September 48	Sognepr. Lorentz Wittrup Schønheyder og Louise f. Hegermann.
16	*Ullmann*, Johan Christian Viggo.	Christiania 31 December 48	Kgl. Fuldmægtig Axel Ullmann og Wilhelmine f. Dunker.
17*)	*Berg*, Olaf Einar Wessel.	Christiania 30 Januar 48	Amtmand Frederik August Wessel-Berg og Pauline Augusta f. Clausen.
18	*Blom*, Edvard Christopher Storm.	Stavanger 3 October 48	Pastor Hans Jensen Blom og Sara Margrethe f. Storm.
19	*Christie*, Edvard.	Sogndals Pgd. 26 Januar 49	Politimester Edvard Christie og Anne Sophie f. Knagenhjelm.
20	*Matheson*, Harald Frederik.	Trondhjem 2 Januar 48	Kjøbmand Ove Christian Matheson og Johanna Andrea f. Iversen.
21	*Parelius*, Hans Christian Hansen.	Christianssund 26 Januar 48	Kjøbmand Morten L. Parelius og Magdalene f. Hansen.
22	*Corneliussen*, Johan Severin.	Bergen 25 August 48	Kjøbmand Christopher Corneliussen og Barbro f. Ruud.
23	*Hammer*, Abraham Christian Hjalmar Frithjof.	Egersund 16 November 46	Sorenskr. Thomas Henr. Hammer og Gerhard. Henr. A. E. R. f. Thorsen.

*) Faderen har senere erholdt Tilladelse til at dimittere ham til Ex. art i 1867, samt til at lade ham oplægge i Latin og Græsk, hvad der fordredes efter det hidtil gjældende Reglement.

artium

September 1866.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi.	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Fag.	*Hovedcharacter.*
1	Christiania lærde Skole.	2	2	2	1	—	1	1	1	2	1	1	1	1	16	12	Laud. præ ceteris.
2	Do.	3	2	1	2	—	2	2	2	3	1	1	1	1	21	12	Laudabilis.
3	Do.	4	3	2	3	—	2	3	—	3	1	2	2	3	28	11	Haud illaudabilis.
4	Do.	2	3	2	2	—	1	1	—	2	1	2	3	3	22	11	Laudabilis.
5	Do.	2	2	1	2	—	1	1	2	2	1	1	1	1	17	12	Laud. præ ceteris.
6	Do.	4	3	2	4	—	3	3	—	3	1	3	3	3	32	11	Haud illaudabilis.
7	Do.	3	3	1	2	—	1	1	—	2	2	3	2	1	21	11	Laudabilis.
8	Do.	2	2	2	3	—	1	2	1	3	2	2	1	1	22	12	Laudabilis.
9	Do.	3	3	2	3	—	1	3	—	4	3	3	4	3	32	11	Haud illaudabilis.
10	Do.	4	4	3	2	—	2	3	—	3	2	2	4	2	31	11	Haud illaudabilis.
11	Do.	3	3	2	2	—	2	3	—	3	1	2	2	3	26	11	Laudabilis.
12	Do.	2	3	3	2	—	1	2	—	2	2	3	2	2	24	11	Laudabilis.
13	Do.	3	3	2	2	—	1	1	2	2	1	1	1	2	21	12	Laudabilis.
14	Do.	4	3	2	3	—	1	4	—	2	2	2	2	1	26	11	Laudabilis.
15	Do.	3	3	1	3	—	1	3	—	2	2	3	1	2	24	11	Laudabilis.
16	Do.	3	2	3	1	—	1	1	1	1	1	2	2	2	20	12	Laudabilis.
17	Trondhjems lærde Skole.	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg	syg			
18	Do.	4	3	2	1	—	1	1	—	2	1	1	1	1	18	11	Laudabilis.
19	Do.	3	3	1	1	—	1	1	2	1	1	1	2	1	18	12	Laudabilis.
20	Do.	4	4	1	2	—	2	2	2	2	2	2	3	3	29	12	Laudabilis.
21	Do.	4	4	1	2	—	2	1	1	2	4	3	3	2	29	12	Laudabilis.
22	Bergens lærde Skole.	3	4	3	3	—	1	2	3	2	1	2	3	4	31	12	Haud illaudabilis.
23	Do.	3	4	2	5	—	1	2	2	2	2	3	3	3	32	12	Haud illaudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
24	*Kobro*, Michael Skjeldrup.	Hosangers Pgd. 6 August 48	Sognepr. Isach Kobro og Andrea Ervine Henriette f. Essendrop.
25	*Monssen*, Joachim Lauritz.	Bergen 4 October 46	Navigationslærer Mons Olai Monssen og Lene Sophie f. Hellemann.
26	*Platou*, Lars Hannibal Sommerfeldt Stoud.	Bergen 2 September 48	Borgerm. Carl Nic. Stoud Platou og Christine Dorothea P. f. Nilsen.
27	*Prante*, Emil.	Bergen 3 December 47	Kjøbmand Adolph Prante og Bergitte f. Arentz.
28	*Rolfsen*, Johan Nordahl Brun.	Bergen 12 Juni 48	Kjøbmand Rasmus Rolfsen og Janiche f. Brun.
29	*Schram*, Julius Elisa.	Bergen 23 Juni 47	Skomagerm. Johan Conrad Schram og Juliane Catharine f. Hammer.
30	*Wesenberg*, Hagbart.	Bergen 1 Mai 49	Kjøbmand Jacob Wesenberg og Stine f. Lootz.
31	*Kjørboe*, Albert Bille (Erichsen.)	Christianssand 23 August 48	Cand. theol. Hans Erichsen og Mathilde Sophie f. Willoch.
32	*Mollestad*, Niels August.	Christianssand 5 Juni 47	Skibsfører Tobias Mollestad og Mette Marie f. Jenssen.
33	*Smidt*, Edvard Dahl.	Oddernæs Pgd. 29 December 48	Skibscapitaine Hans Wilhelm Smidt og Pouline Laura Elise f. Bang.
34	*Bergh*, Poul Ernst.	Hof i Jarlsberg 2 Juli 47	Practiserende Læge Carl Bergh og Julie Augusta f. Halling.
35	*Ravn*, Thorvald Wilhelm.	Christiania 15 December 46	Foged Tollef Lem Ravn og Christiane Mathilde f. Richter.
36	*Aafoss*, Jacob Pedersen.	Solums Pgd. 29 August 46	Gaardbruger Peder Jacobsen og Hustru Regine Sophie Olsdatter.
37	*Blom*, Bendix Christian.	Gjerpens Pgd. 23 September 49	Skibscapitaine Christian Blom og Dorthea Christine f. Bentzen.
38	*Dyring*, Johan Peder Michael.	Porsgrund 24 Januar 49	Bogbinder Hans Johan Dyring og Martine Bolette f. Halvorsen.
39	*Flood*, Carl Gustav.	Porsgrund 27 Juni 47	Kjøbmand Jørgen Aall Flood og Anne Cathrine f. Bähr.
40	*Hoff*, Frederik Meyn.	Hammerø Pgd. 23 Mai 48	Districtsl. Hans Chr. Martinus Hoff og Charl. Carol. Marie f. Meyn.
41	*Knudsen*, Aanon Gunerius.	OstreMolandsP. 19 September 48	Skibsfører Kristen Knudsen og Gurine f. Aanonsen.
42	*Petersen*, Alfred.	Porsgrund 1 September 47	Skipper Peter Magnus Petersen og Karen Magdalene f. Wrigth.
43	*Torstenson*, Bernt Christian Sverdrup.	Stavanger 6 Juni 46	Sorenskr. Bernt Chr. Sverdrup Torstensonog EstherChr. f. Middelthon.
44	*Baastad*, Axel Edmund Manfred.	Fredrikshald 6 Juli 47	Kjøbmand Adam Baastad og Polly Cathinka f. Lyche.
45	*Aarstad*, Morten.	Egersunds Pgd. 1 Januar 45	Gaardbruger Tron Mortensen Aarstad og Nicolava Eie.
46	*Andreassen*, Christian August.	Stavanger 11 Mai 48	Bagermester Abraham Andreassen og Marthe Oline f. Madsen.
47	*Halvorsen*, Laurits Andreas.	Stavanger 10 August 47	Handelsm. Eivind Halvorsen og Hustru Ingeborg Elisabeth Larsdatter.
48	*Jacobsen*, Jacob Ferdinand.	Torvestads Pgd. 1 September 47	Skipper Ferdinand Jacobsen og Hustru Cathrine Gundersdatter.
49	*Lütke*, Martin Frederik.	Stavanger 8 Juni 47	Ølbrygger Edwart Robbert Lütke og Anna f. Reynertsen.
50	*Ramsland*, Peter.	Stavanger 28 Januar 49	Kjøbmand Peter Emil Ramsland og Pernille f. Seglem.

*) Wesenberg: Italiensk 1. Spansk 1.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Fag.	*Hovedcharacter.*
24	Bergens lærde Skole.	4	3	1	2	—	1	2	3	2	2	1	2	1	24	12	Laudabilis.
25	Do.	4	3	2	2	—	1	2	2	3	2	2	1	3	27	12	Laudabilis.
26	Do.	4	3	2	3	—	3	1	—	3	2	2	1	2	26	11	Laudabilis.
27	Do.	3	4	2	3	—	1	1	2	2	1	3	3	4	29	12	Laudabilis.
28	Do.	3	4	1	3	—	1	1	—	1	1	2	4	4	25	11	Laudabilis.
29	Do.	4	3	1	1	—	1	3	1	2	1	1	1	1	20	12	Laudabilis.
30	Do.	3	3	1	2	—	1	1	1*)	2	1	1	2	2	20	12	Laudabilis.
31	Christians-sands l. Skole.	3	3	3	2	—	1	1	1	2	1	1	2	1	21	12	Laudabilis.
32	Do.	3	3	2	1	—	3	2	1	2	2	3	1	1	24	12	Laudabilis.
33	Do.	3	3	1	1	—	2	2	—	2	2	2	1	1	20	11	Laudabilis.
34	Drammens lærde Skole.	2	3	1	2	—	1	2	—	1	3	3	2	3	23	11	Laudabilis.
35	Do.	3	3	2	3	—	2	1	1	2	3	4	2	3	29	12	Laudabilis.
36	Skiens lærde Skole.	2	3	2	1	—	2	2	—	2	1	1	5	3	24	11	Laudabilis.
37	Do.	3	3	2	1	—	2	1	—	3	2	1	2	1	21	11	Laudabilis.
38	Do.	3	3	1	1	—	1	1	1	1	1	1	3	2	19	12	Laudabilis.
39	Do.	3	4	3	3	—	1	2	2	4	1	2	3	5	33	12	Haud illaudabilis.
40	Do.	4	3	3	1	—	1	3	2	3	2	2	3	4	31	12	Haud illaudabilis.
41	Do.	4	4	3	2	—	1	4	—	2	2	1	3	2	28	11	Haud illaudabilis.
42	Do.	4	4	3	2	—	2	3	—	2	3	1	4	4	32	11	Haud illaudabilis.
43	Do.	3	4	4	2	—	2	1	—	3	2	1	4	2	28	11	Haud illaudabilis.
44	Fredrikshalds lærde Skole.	3	3	4	3	—	3	2	2	2	1	1	5	5	34	12	Haud illaudabilis.
45	Stavanger lærde Skole.	3	3	2	2	—	1	1	1	3	3	1	2	1	23	12	Laudabilis.
46	Do.	3	3	2	3	—	1	1	2	3	4	3	3	2	30	12	Laudabilis.
47	Do.	2	2	1	1	—	1	1	2	2	2	2	2	3	21	12	Laudabilis.
48	Do.	3	3	1	1	—	1	1	3	2	4	3	2	2	26	12	Laudabilis.
49	Do.	2	3	2	2	—	1	1	—	2	5	3	2	2	25	11	Laudabilis.
50	Do.	3	3	2	2	—	1	1	1	2	1	1	1	2	20	12	Laudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
51	*Schøning*, Arent Johan.	Bergen 19 November 48	Rector Lars Olai Schøning og Kathrine Helene f. Normann.
52	*Fliflet*, Iver.	Faabergs Pgd. 30 August 47	Lensmand Gudbrand Fliflet og Hustru Christine Torstensdatter.
53	*Konow*, Wollert.	Bergen 24 Mai 47	Kjøbmand August Konow jun. og Beate f. Konow.
54	*Mustad*, Christian Maurits.	Vardals Pgd. 28 Februar 48	Lensmand Ole Mustad og Anne Marie Hansdatter f. Skikkelstad.
55	*Essendrop*, Thoralf.	Trondhjem 3 Februar 49	Biskop Carl Peter Parelius Essendrup og Karen Ursula f. Fabritius.
56	*Holm*, Oluf Andreas.	Bergen 26 Juli 45	Smedmester Christopher Gerhard Holm og Anne Marie f. Bøhmer.
57	*Asche*, Harald Hannibal Fridthjof.	SøndreFroensP. 23 August 49	Kgl. Fuldmægtig Carl Asche og Berte f. Tofte.
58	*Aubert*, Christian Frederik Glückstad.	Christiania 25 Mai 48	Professor Ludvig Cæsar Martin Aubert og Ida Dorothea f. Mariboe.
59	*Beichmann*, Carl Birger Marius.	Christiania 13 October 48	Capit. Jens Eilert Beichmann og Olava Susanne Benedicte f. Beichmann.
60	*Berg*, Niels Heyerdahl Rosenberg.	Christiania 24 October 47	Kjøbm. Peter Alstrup Jordhøi Berg og Marie Henriette f. Hauge.
61	*Bull*, Georg Jacob.	Christiania 18 Marts 49	Generalkrigscommiss. A. Sandøe Ørsted Bull og Carol. Elisab. f. Dahl.
62	*Diriks*, Christian Adolf.	Christiania 11 Juli 49	Generalauditeur Chr. Ludvig Diriks og Benedicte Henriette f. Munch.
63	*Færden*, Engebret Moe.	NorderhovsPgd. 2 Marts 49	Gaardbruger Thor Andersen Færden og Hustru Else Marie Larsdatter.
64	*Hassel*, Ernst August.	Christiania 20 August 48	Kjøbmand Hans Christian Hassel og Juliane f. Segelcke.
65	*Høyer*, Wilhelm Fredrik.	Faabergs Pgd. 16 November 48	Oberstlieut. Gottfried Johan Høyer og Hermana Helene f. Lange.
66	*Johannessen*, Axel Theodor.	Christiania 29 Mai 49	Malermester Christen Johannessen og Eline Christine Oline f. Thorkildsen.
67	*Kildal*, Birger.	Christiania 15 April 49	Kjøbmand Peter Wessel Wind Kildal og Christine Marie f. Gottaas.
68	*Larsen*, Thomas Christian.	Hammerfest 10 Juli 49	Frhv. Bogholder Lorentz Chr. Larsen og CathrineB. Bøhmer f. Berger.
69	*Monrad*, Olaf Peder.	Akers Pgd. 13 Februar 49	Professor Marcus Jacob Monrad og Julie f. Smith.
70	*Nissen*, Johannes Henrich.	Christiania 21 April 48	Expeditionschef Hartvig Nissen og Karen Magdalene f. Aas.
71	*Olsen*, Johan Frederik.	Akers Pgd. 22 August 46	Brugseier Iver Olsen og Karen Marie f. Biermann.
72	*Roll*, Jacob.	Akers Pgd. 14 Februar 48	Havnedirecteur Oluf Roll og Hanna Kirstine f. Schou.
73	*Steenstrup*, Hjalmar.	Christiania 10 Juli 47	Capt.lieut. Peter Severin Steenstrup og Sophie Augusta f. Collett.
74	*Unger*, Carl Albert Casper.	Christiania 16 Januar 49	Murm. Carl Alexander Otto Unger og Camilla Maria Nathalia f. Rumi.
75	*Wichstrøm*, Niels Jacob Emil.	Christiania 5 September 48	Cand. jur. Niels Peter Wichstrøm og Lise f. Nielsen.
76	*Bomhoff*, Frithjof.	Laurvig 30 Mai 47	Kbmd. Constantius Ambrosius Marius Bomhoff og Anette Jørg. f. Gether.
77	*Conradi*, Johan Henrik.	Tune Pgd. 29 April 45	Sorenskr. Johan Marenus Conradi og Ingeborg Hedevig f. Vogt.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat.Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	AntalFag.	*Hovedcharacter.*
51	Stavanger lærde Skole.	3	3	2	2	–	1	2	–	2	2	1	3	3	24	11	Laudabilis.
52	Lillehammer lærde Skole.	3	3	1	2	—	1	1	–	2	1	1	1	1	17	11	Laudabilis.
53	Do.	3	2	1	2	—	1	1	–	1	1	2	2	1	17	11	Laudabilis.
54	Do.	3	2	1	2	—	1	1	–	3	2	2	2	2	21	11	Laudabilis.
55	Tromsø lærde Skole.	4	3	1	2	–	1	2	1	2	4	2	4	5	31	12	Haud illaudabilis.
56	Molde lærde Skole.	4	3	2	1	–	1	1	2	2	2	1	2	4	25	12	Laudabilis.
57	Nissens Skole.	2	3	3	2	—	2	1	1	1	2	2	3	5	27	12	Laudabilis.
58	Do.	4	4	2	2	—	1	1	2	2	3	3	3	5	32	12	Haud illaudabilis.
59	Do.	4	3	2	2	–	3	2	—	4	2	3	2	2	29	11	Haud illaudabilis.
60	Do.	3	3	2	3	—	3	1	1	3	3	2	2	3	29	12	Laudabilis.
61	Do.	4	4	3	4	—	2	2	—	2	2	1	4	4	32	11	Haud illaudabilis.
62	Do.	4	3	2	2	—	1	1	—	2	2	2	2	2	23	11	Laudabilis.
63	Do.	3	3	3	3	-	1	1	1	2	1	2	2	3	25	12	Laudabilis.
64	Do.	3	3	4	2	—	1	1	2	2	3	4	2	3	30	12	Laudabilis.
65	Do.	4	4	2	2	–	2	1	2	3	5	3	2	3	33	12	Haud illaudabilis.
66	Do.	3	3	1	3	–	1	1	–	2	1	2	2	1	20	11	Laudabilis.
67	Do.	3	3	2	2	—	1	1	1	2	3	3	2	4	27	12	Laudabilis.
68	Do.	3	3	1	1	—	1	1	1	1	1	1	2	1	17	12	Laudabilis.
69	Do.	3	3	3	1	—	1	1	—	2	2	2	4	2	24	11	Laudabilis.
70	Do.	4	3	2	2	—	1	2	–	2	2	2	1	1	22	11	Laudabilis.
71	Do.	3	4	2	3	–	2	1	—	3	2	3	1	1	25	11	Laudabilis.
72	Do.	3	4	2	3	—	2	2	2	2	1	1	1	1	24	12	Laudabilis.
73	Do.	4	4	2	2	—	4	3	2	2	2	2	2	2	31	12	Haud illaudabilis.
74	Do.	3	3	2	3	-	1	1	—	—	2	1	3	3	22	10	Laudabilis.
75	Do.	3	3	3	3	–	2	2	—	4	4	1	2	2	29	11	Haud illaudabilis.
76	Aars & Voss's Skole.	4	4	1	1	–	1	2	1	2	2	1	4	3	26	12	Laudabilis.
77	Do.	4	3	2	2	—	1	1	—	1	1	1	1	1	18	11	Laudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
78	*Gjerløv*, Jens Andreas Jensen.	Aurlands Pgd. 29 Juli 40.	Kirkesanger Jens Larsen og Hustru Anna Marie Ohnstad.
79	*Grung*, Frantz Bernhard.	Holmestrand 28 Juni 47	Skibscapitaine Ulrik Wilhelm Grung og Anne Margrethe f. Hüberth.
80	*Hofgaard*, Jens Gerhard.	Hjelmelands P. 10 Januar 41	Sognepræst Paul Resen Hofgaard og Elise f. Wright.
81	*Holmboe*, Jens.	Christiania 31 Marts 47	Professor Bernt Michael Holmboe og Ingeborg Cathinka f. Hannestad.
82	*Lund*, Johannes Nicolai Kløcker.	Arendal 6 Januar 48	Consul Peter Lorentz Lund og Caroline Sophie Dorothea f. Klocker.
83	*Nyquist*, Hartvig Julius.	Moss 24 December 47	Handelsgartner Peter Nyquist og Anne Bolette f. Hansen.
84	*Rasch*, Frederik Charles.	Laurvig 10 Mai 48	Overtoldbetjent Niels Aall Rasch og Henriette Andrea f. Vauvert.
85	*Scharffenberg*, Herman Frederik.	Skebergs Pgd. 21 August 48	Capit. Carl Hedvard Scharffenberg og Frederikke Caroline f. Dietrichson.
86	*Scheen*, Abraham Bøchmann.	Risør 14 August 45	Districtslæge Carsten Henrich Scheen og Michalia Dorothea f. Thiis.
87	*Steen*, Ole John Marinus.	Tromsø 28 September 49	Rector Joh.s Wilhelm Christian Steen og Elise Henriette f. Stoltenberg.
88	*Sylvander*, Carl Martinus.	Moss 20 April 49	Kobberslager Carl Magnus Sylvander og Hustru Marie Eriksd. Kippenes.
89	*Thams*, Tønnes Anton.	Sems Pgd. 5 Mai 48	Proprietair Johan Ludvig Thams paa Lensberg og Fredrikke f. Tarabben.
90	*Winsnes*, Lauritz Frederik.	Hurums Pgd. 21 September 48	Doctor Wilhelm Gedde Winsnes og Nathalia f. Aagaard.
91	*Aagaard*, Nicolai Peter.	Hammerfest 28 Marts 46	Consul Bernhard Martin Aagaard og Malene Marie f. Naodt.
92	*Hande*, Halvor Halvorsen.	Vestre Slidres P. 10 Januar 46	Gaardbruger Halvor Johannesen og Hustru Marit Knudsdatter.
93	*Hartmann*, Bernhard Olivius.	Egersund 23 April 47	Sognepr. Bertel Langballe Hartmann og Anna Bolette Oline f. Brodal.
94	*Hjorth*, Ole Gjerdrum.	Christiania 19 December 47	Lensmand Hans Jensenius Hjorth og Maren Helene f. Woxen.
95	*Holst*, Hans Gabriel.	Brønø Pgd. 4 October 47	Procurator Christian Holst og Anna f. Knoff.
96	*Jenssen*, Henrik Steffens Hagerup.	Strindens Pgd. 25 August 46	Brugseier Cand. theol. L. Dorenfeldt Jenssen og K. Amalie f. Hagerup.
97	*Jørgensen*, Gustav Wilhelm.	Egers Pgd. 26 Marts 48	Gaardbr. J. Gulbr. Hougsund og Hustru Ane Cathrine Christiansdatter.
98	*Mohn*, Carl Wilhelm.	Stokke Pgd. 18 Marts 46	Proprietair Wilh. Mohn paa Melsom og Antonie Margrethe f. Thams.
99	*Sauer*, Ole Ambrosen.	Hitterdals Pgd. 2 Marts 44	Gaardbr. A. Gjermundsen og Hustru Ragnhild Johnsdatter Sauer.
100	*Sommerfelt*, Harald Wilhelm.	Botne Pgd. 24 December 48	Skibscapitaine Harald Wilh. Sommerfeldt og Maren Dorthea f. Ihlen.
101	*Tornøe*, Johan Wilhelm.	Bergen 27 Januar 47	Kjøbmand Johan Ernst Tornøe og Magdalene Christine f. Wiese.
102	*Hansen*, Carl Marsilius.	Valle Pgd. 5 November 35	Gaardbruger Hans Henningsen og Hustru Sille Pedersen Homme.
103	*Lie*, Johannes Bøttger.	Skien 8 August 41	Banksecretaire Ole Lie og Thora Thomine f. Bøttger.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Fag.	*Hovedcharacter.*
78	Aars & Voss's Skole.	3	3	2	2	—	2	1	—	2	1	2	2	3	23	11	Laudabilis.
79	Do.	3	3	2	1	—	1	1	1	2	2	1	3	1	21	12	Laudabilis.
80	Do.	3	3	3	2	—	2	3	—	2	1	1	4	5	29	11	Haud illaudabilis.
81	Do.	3	3	2	2	—	1	3	—	2	4	3	3	2	28	11	Haud illaudabilis.
82	Do.	4	3	3	3	—	2	2	—	3	4	4	3	4	35	11	Haud illaudabilis.
83	Do.	3	4	2	3	—	1	2	1	3	4	4	2	2	31	12	Haud illaudabilis.
84	Do.	3	3	2	3	—	1	2	—	2	4	4	4	4	32	11	Haud illaudabilis.
85	Do.	3	3	4	2	—	2	1	1	2	4	4	2	2	30	12	Laudabilis.
86	Do.	3	4	2	2	—	1	3	—	2	3	2	4	3	29	11	Haud illaudabilis.
87	Do.	4	3	2	2	—	1	2	—	3	3	2	2	3	27	11	Laudabilis.
88	Do.	3	2	2	1	—	1	1	1	2	3	2	1	1	20	12	Laudabilis.
89	Do.	3	3	2	2	—	1	1	—	2	2	4	3	3	26	11	Laudabilis.
90	Do.	3	3	3	2	—	1	1	1	2	4	5	2	2	29	12	Laudabilis.
91	Gjertsens Skole.	4	4	3	3	—	2	1	1	3	5	4	2	3	35	12	Haud illaudabilis.
92	Do.	2	3	2	2	—	1	2	—	1	1	1	5	4	24	11	Laudabilis.
93	Do.	3	3	1	1	—	1	1	1	3	2	1	2	2	21	12	Laudabilis.
94	Do.	4	3	1	1	—	1	1	2	2	1	2	2	1	21	12	Laudabilis.
95	Do.	3	4	4	4	—	1	2	2	3	3	3	3	4	36	12	Haud illaudabilis.
96	Do.	3	4	4	3	—	2	3	3	2	3	2	2	2	33	12	Haud illaudabilis.
97	Do.	3	4	3	4	—	3	2	—	3	3	1	3	4	33	11	Haud illaudabilis.
98	Do.	3	3	3	2	—	1	1	—	4	3	2	1 (4)	2 (5)	25	11	Laudabilis.
99	Do.	4	4	3	2	—	3	3	—	2	3	3	6	6	39	11	Non contemnendus.
100	Do.	3	3	1	2	—	1	1	1	1	1	1	2	3	20	12	Laudabilis.
101	Do.	4	4	4	4	—	1	2	1	4	2	3	2	2	33	12	Haud illaudabilis.
102	Cand. jur. Arneberg.	3	3	6 (abf)	5	—	1	4	—	2	abf	abf	6	6			Ikke bestaaet.
103	Do.	3	3	2	4	—	1	1	—	3	2	1	2	2	24	11	Laudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
104	*Rømcke*, Christian.	Næs i Hallingdal 4 November 47	Landhandler Otto Knoph Rømcke og Maren Mathea f. Tandberg.
105	*Hansen*, Frithjof Wilhelm.	Christiania 14 August 46	Skræddermester Anders Hansen og Hustru Karen Marie Pedersdatter.
106	*Olsen*, Frederik Bøtker.	Voldens Pgd. 3 October 45	Handelsmand Olai Olsen og Olia Christopha f. Rodtvit.
107	*Bergh*, Andreas Pedersen.	Edsberg Pgd. 10 November 33	Gaardm. Peder Andersen og Hustru Anne Marie Andersdatter.
108	*Erichsen*, Carl Martinius.	Skien 21 Mai 47	Skibsfører Poul Erichsen og Bell Kirstine f. Mathiesen.
109	*Kloumann*, Hans Henrik Gerhard.	Ringsakers Pgd. 13 Februar 45	Oberstlieut. Carsten Wilhelm Aake Kloumann og Maria Aug. f. Berg.
110	*Heggenhaugen*, Gulbrand Olsen.	Ringsakers Pgd. 6 November 46	Gaardbruger Ole Monsen og Hustru Karen Mikkelsdatter.
111	*Wegger*, Ove Wilhelm Danielsen.	Haabøls Pgd. 8 Februar 45	Gaardbr. Daniel Olsen Wegger og Hustru Inger Dorthea Olsdatter.
112	*Wonen*, Henrik Barthol Anton.	Y. Holmedals P. 17 October 47	Corpsbøssemager Bertel Wonen og Anne f. Haugland.
113	*Wormdahl*, Lars Johnsen.	Ørkedalens P. 22 Marts 41	Gaardbr. John Larssen og Hustru Martha Larsdatter Wormdahl.
114	*Hansen*, Hans Edvard.	Tønsberg 11 April 42	Kjøbmand Harald Hansen og Hustru Gunhild Olsdatter.
115	*Tranaas*, Hakon William.	Trondhjem 2 October 43	Handelsm. Hilmar Cornelius Tranaas og Christine Wilhelm. f. Helberg.
116	*Anker*, Niels Christian.	Nitedals Pgd. 26 December 48	Proprietair Christian Anker og Birgithe Dorothea f. Fürst.
117	*Barth*, Peter Wenneberg.	Skouger Pgd. 1 Juni 48	Lensmand Anton Marius Barth og Anne Cathrine f. Wenneberg.
118	*Moss*, Ernst Georg Wulf.	Lysters Pgd. 5 Juli 48	Sognepræst Just Moss og Sophie f. Matthiesen.
119	*Møller*, Theodor Lauritz Christian.	Sogndals Pgd. 6 Juli 46	Skibscapitaine A. Møller og Johanne Birgitte Christine f. Watland.
120	*Nielsen*, Otto Wilhelm Emil.	Christiania 28 December 47	Kjøbmand Iver Nielsen og Anna Mathea f. Nielsen.
121	*Pedersen*, Oscar.	Botne Pgd. 1 Februar 48	Toldfuldmægtig Christian Pedersen og Karen f. Ihlen.
122	*Rosenberg*, Hans Juul.	Akers Pgd. 18 Marts 48	Capitaine Ulrik Sinding Rosenberg og Benthe Christine f. Juul.
123	*Grytnæs*, Anders Pedersen.	Næssets Pgd. 14 December 32	Gaardbruger Peder Nilsen og Hustru Mildri Andersdatter.
124	*Mossin*, Frederik.	Fredriksstad 7 September 47	Kjøbmand Peter Andreas Mossin og Arondine Petrea f. Arctander.
125	*Olsen*, Andreas.	Drammen 11 October 48	Kjøbmand Anders Olsen og Joseph Gurine f. Petersen.
126	*Salvesen*, Alexander.	Egersund 30 August 44	Skipper Svend Salvesen og Hustru Ingeborg Berthea Anesensdatter.
127	*Finstad*, Christian Magnus Leyn.	Christiania 8 Mai 46	Borgerhauboist Herman Finstad og Maren Oline f. Svendsen.
128	*Pettersen*, Yngvar.	Gjerpens Pgd. 10 October 46	Byskriver Georg Pettersen og Thea f. Resch.
129	*Sommerfeldt*, Hakon Adelsteen.	Horten 28 November 43	Skibsbygn.insp. Hakon A. Sommerfeldt og Sophie Amalie f. Nielsen

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Fag.	*Hovedcharacter.*
104	Cand. jur. Arneberg.	3	3	2	2	—	1	2	—	4	3	2	2	3	27	11	Laudabilis.
105	Cand. mag. Erichsen.	3	3	3	3	—	2	1	—	2	1	2	3	3 (5)	26	11	Laudabilis.
106	Do.	4	3	3	4	—	3	3	—	4	4	2	5	6	41	11	Non contemnendus.
107	Cand. mag. Falkenberg.	2	3	3	2	—	1	3	—	1	2	2	1	2	22	11	Laudabilis.
108	Do.	3	3	2	2	—	1	2	—	3	3	4	3	2	28	11	Haud illaudabilis.
109	Do.	3	4	4	4	—	1	2	1	4	4	2	5	3	37	12	Haud illaudabilis.
110	Cand. mag. Gjør.	4	4	3	4	—	2	3	—	3	2	3	3 (3)	2	33	11	Haud illaudabilis.
111	Do.	3	4	4	3	—	2	3	—	2	4	4	6 (4)	5	40	11	Non contemnendus.
112	Do.	4	4	3	4	—	2	3	—	3	2	1	6	5	37	11	Non contemnendus.
113	Do.	3	4	3	4	—	3	4	—	2	2	2	2	4	33	11	Haud illaudabilis.
114	Forhv. Rector Holmboe.	3	4	3	3	—	1	1	—	1	3	3	3	4	29	11	Haud illaudabilis.
115	Do.	2	4	3	3	—	1	2	1	2	1	2	3	3	27	12	Laudabilis.
116	Cand. mag. Landgraff.	3	4	3	2	—	1	1	2	2	3	2	2	1	26	12	Laudabilis.
117	Do.	3	4	3	3	—	1	2	1	2	2	2	1	1	25	12	Laudabilis.
118	Do.	4	4	4	3	—	1	2	—	2	5	3	2	1	31	11	Haud illaudabilis.
119	Do.	3	3	2	3	—	2	2	—	2	1	2	3 (3)	3 (3)	26	11	Laudabilis.
120	Do.	4	4	4	3	—	1	3	—	4	4	2	6	6	41	11	Non contemnendus.
121	Do.	4	4	2	2	—	1	3	—	3	5	5	4	4	37	11	Non contemnendus.
122	Do.	3	4	3	4	—	2	1	2	2	1	1	4	4	31	12	Haud illaudabilis.
123	Cand. mag. Lieblein.	3	3	2	2	—	1	1	—	1	1	1	5	3	23	11	Laudabilis.
124	Do.	3	3	6	6	—	3	5	—	3	4	2	5	5			Ikke bestaaet.
125	Do.	3	4	3	5	—	2	2	2	3	4	3	3	3	37	12	Haud illaudabilis.
126	Do.	4	4	3	4	—	3	3	1	3	4	3	4	3	39	12	Haud illaudabilis.
127	Cand. mag. Olsen.	3	4	5	3	—	2	1	1	4	4	3	3	5	38	12	Haud illaudabilis.
128	Do.	4	4	5 (4)	3	—	2	3	—	2	3	4	3	4	37	11	Non contemnendus.
129	Do.	4	4	6	5	—	1	4	3	3	1	1	2	2	36	12	Haud illaudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
130	*Christensen*, Fredrik Christian Bernhoft.	Næsne Pgd. 11 Juni 47	Handelsm. F. Christian Bernhoff Christensen og Laura Elisab. f. Brun
131	*Engh*, Oscar Norman.	Vadsø 7 Juni 47	Districtslæge Christian August Engh og Elisabeth Sommer f. Norman
132	*Garmann*, Christian Brunchhorst Torp.	Askøens Pgd. 22 August 48	Rebslagermester Johan Garmann og Elisabeth f. Torp.
133	*Hagelsteen*, Peter Andreas.	Bergen 7 August 48	Kbmd. Johan Hagelsteen og Laura Catharina f. Trap.
134	*Torp*, Jens Kahrs Garmann.	Hafslo Pgd. 5 Juli 47	Landh. Christian Brunchhorst Torp og Cecilie Cathrine Kahrs f. Garmann.
135	*Bergersen*, Bernhard Conrad.	Christiania 21 April 47	Skomagerm. Peter Bergersen og Hustru Birthe Gurine Christoffers.
136	*Braathen*, Hans Christian.	Drammen 6 Juli 47	Garvermester Jens Braathen og Andrine f. Olsen.
137	*Jacobsen*, Otto Frederik.	Christiania 4 Marts 49	Kbmd. Hans Jacobsen og Josephine Oline Amslie f. Jacobsen.
138	*Kjær*, Georg.	Stavanger 24 September 39	Kjøbmand Johan Christian Kjær og Thomassine f. Lassen.
139	*Sørenssen*, Wilhelm Bertinius.	ØstreMolandsP. 24 December 45	Skipper Niels Sørenssen og Hustru Marie Serine Jørgensdatter.
140	*Thaulow*, Johan Frederik.	Christiania 20 October 47	Apotheker Harald Conrad Thaulow og Nicoline f. Munch.
141	*Thesen*, Hjalmar.	Stavanger 14 Februar 47	Kjøbmand Arent Leonard Thesen og Cathrine M. f. Brandt.
142	*Bonnevie*, Carl Christian August Jacob.	Christianssund 5 August 49	Corpslæge Niels Eman. Andr. Bonnevie og Aug. Marie f. Lorentzen.
143	*Borchgrevink*, Otto Frederik.	Næs P. Hedem. 12 Marts 45	Sgnpr. Henrik Chr. Borchgrevink og Mette Margrethe f. Døderlein.
144	*Bruun*, Johan Jacob Dekke.	Bergen 19 October 46	Skolelærer Johan Lyder Bruun og Petronelle f. Stendahl.
145	*Bugge*, Johan Martin.	Thingvolds Pgd. 26 Mai 45	Sognepræst Joachim Bugge og Olive f. Nanstad.
146	*Bugge*, Oscar Carl Nicolai.	Akers Pgd. 22 Juni 44	Undertoldbetj. Johan Martin Bugge og Anne Margrethe f. Andersen
147	*Deinboll*, Peter Vogelius Bugge.	Vikedals Pgd. 16 Februar 47	Sognepr. August Thorvald Deinboll og Sophie Elisabeth f. Kullerup.
148	*Dietrichs*, Andreas Jacob.	Kongsberg 28 September 43	Kbmd. Fredrik Christian Dietrichs og Barthe Sophie f. Dietrichs.
149	*Dietrichson*, Ove Holm.	Hvidesø Pgd. 16 September 48	Capitaine Christian L. Dietrichson og Christiane Wenche f. Holm.
150	*Ebbesen*, Just Bing.	Sandefjord 17 April 47	Badelæge Jørgen Ebbesen og Henriette Sophie f. Frisack.
151	*Fergstad*, Johan Martin.	Størdalens Pgd. 3 April 48	Sognepræst Sivert Andreas Fergstad og Ovedia f. Widerø.
152	*Fleischer*, Ove Michelet Hals.	Gausdals Pgd. 26 December 46	Sognepr. Andreas Jørgen Fleicher og Magdalene Margrethe f. Christie.
153	*Frost*, Jacob von der Lippe Parelius.	Ly Pgd. 19 Mai 46	Sgnpr. Jacob v. d. Lippe Parelius Frost og Gustava Cathrine f. Petrè.
154	*Gregersen*, Johan Peter Nicolai.	Modums Pgd 25 Juni 47	Landhandler Peder Gregersen og Anne f. Gregersen.
155	*Grimelund*, Wilhelm Andreas.	NannestadsPgd. 3 Marts 47	Biskop Andreas Grimelund og Julie Augusta f. Kjelsen.
156	*Guldberg*, Frantz Oscar.	NannestadsPgd. 8 Mai 48	Resid. Capellan Carl August Guldberg og Hanna Sophie f. Bull.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Pag.	*Hovedcharacter.*
130	Skolebestyrer M. Schmidt.	4	4	3	4	—	1	2	1	4	5	4	4	3	39	12	Haud illaudabilis.
131	Do.	3	4	2	3	—	2	3	—	3	3	4	3	2 (5)	32	11	Haud illaudabilis.
132	Do.	3	4	5	4	—	2	3	—	2	5 (6)	3	4	6	41	11	Non contemnendus.
133	Do.	4	3	1	3	—	2	2	—	4	6	5	3	5	38	11	Ikke bestaaet.
134	Do.	4	3	2	2	—	1	4	—	3	3	4	2	2	30	11	Haud illaudabilis.
135	Cand. mag. Stub.	4	3	2	3	—	1	3	—	3	4	3	2	5	33	11	Haud illaudabilis.
136	Do.	2	4	2	2	—	1	2	2	3	2	2	2	2	26	12	Laudabilis.
137	Do.	4	4	2	3	—	2	3	—	3	2	2	3 (3)	5	33	11	Haud illaudabilis.
138	Do.	4	4	3	3	—	2	3	3	1	4	2	6	5	40	12	Non contemnendus.
139	Do.	3	3	4	3	—	1	2	—	2	3	2	3	3	29	11	Haud illaudabilis.
140	Do.	4	3	3	3	—	2	2	—	4	3	3	3	3	33	11	Haud illaudabilis.
141	Do.	3	3	2	3	—	2	3	1	4	4	4	3	2	34	12	Haud illaudabilis.
142	Faderen.	2	3	2	3	—	1	3	2	4	3	3	2	1	29	12	Laudabilis.
143	Faderen.	3	3	2	4	—	2	1	—	2	5	3	2	2	29	11	Haud illaudabilis.
144	Stud. philol. G. Wiesener.	2	4	5	3 (6)	—	1	3	—	2	5 (5)	4	3	2	34	11	Haud illaudabilis.
145	Faderen.	4	4	5	6	—	2	4	—	2	6	4	2	2	41	11	Ikke bestaaet.
146	Faderen.	3	4	4	5	—	3	4	—	2	5	5	2	3	40	11	Non contemnendus.
147	Faderen.	4	4	2	2	—	1	3	—	2	5	5	2 (4)	3 (5)	33	11	Haud illaudabilis.
148	Student O. Klausen.	4	3	2	3	—	3	4	—	2	4	4	6	6	41	11	Non contemnendus.
149	Faderen.	3	3	2	2	—	1	2	—	3	5	5	1	2	29	11	Haud illaudabilis.
150	Faderen.	4	4	4	5	—	1	4	—	2	1	2	3	5	35	11	Haud illaudabilis.
151	Faderen.	2	3	3	3	—	1	1	2	2	1	1	3	3	25	12	Laudabilis.
152	Faderen.	4	4	2	4	—	2	2	—	3	5	4	2	3	35	11	Haud illaudabilis.
153	Cand. jur. Lind.	4	4	4	5	—	3	3	3	2	4	4	5	4	45	12	Non contemnendus.
154	Cand. theol. Meinich.	4	3	3	4	—	2	3	—	2	2	2	3	2	30	11	Haud illaudabilis.
155	Faderen.	4	3	2	3	—	2	3	3	2	3	2	4	3	34	12	Haud illaudabilis.
156	Faderen.	3	4	2	4	—	2	4	—	2	3	3	2	3	32	11	Haud illaudabilis.

No.	*Candidaternes Navne.*	Fødested og Fødselsaar.	Forældrenes Navne og Stilling.
157	*Halvorsen*, Jens Braage.	Bergen 7 Marts 45	Guldsmedm. Christian Gottlieb Halvorsen og Marie Severine f. Stø
158	*Hansen*, Peter Johannes.	Størens Pgd. 17 April 45	Sognepræst Carl Herman Haase og Elisabeth Dorothea f. Bremer.
159	*Hansen*, Søren Lexow.	Egers Pgd. 28 August 45	Proprietair Niels O. Hansen paa Lau og Laurentze Henriette f. Lexo
160	*Harboe*, Wilhelm Andreas Wexels.	Kongsberg 1 Januar 47	Resid. Cap. N. Moursund Harboe og Christiane Fredr. Marie f. Wiels
161	*Heiberg*, Axel.	Christiania 17 Marts 48	Generalchirurg Johan Fritzner Hei berg og Emma f. Munch.
162	*Heltberg*, Christian Frithjof Gottlieb.	Vang p. Hedem 1 Mai 45	Sgnpr. Chr. Bastholm Heltberg og Margrethe Sophie Sabine f. Hem
163	*Hennum*, Joseph Oscar.	Christiania 7 Juni 47	Gaardbruger Andreas Jensen og Hustru Maren Olsdatter.
164	*Hjorth*, Julius Hartvig Ferdinand.	Christiania 30 Januar 46	Skræddermester Ole Johnsen og Emilie Christine f. Fasting.
165	*Holfeldt*, Christopher Henrik.	Kleps Pgd. 25 Januar 48	Sgnpr. Christoph Heinrich Holfeldt og Caroline f. Kirkgaard.
166	*Holm*, Frederik Christian.	Risør 15 Februar 48	Sognepræst Peter Holm og Louis Augusta f. Holler.
167	*Huitfeldt*, Axel.	Fredriksstad 1 September 47	Byfoged Hans Jørgen Huitfeldt og Fredrikke f. Ambiørnsen.
168	*Jørgensen*, Emil.	Christiania 14 August 47	Skræddermester Henrik Jørgensen og Ingeborg Marie Andreasdatter
169	*Larsen*, Amund Bredesen.	Grue Pgd. 15 December 49	Indcassator Christopher Larsen og Olia f. Bredesen.
170	*Larsen*, Hans Christian.	Drammen 8 April 46	Bordstabler Lars Johansen og Hustru Olava Hansdatter.
171	*Leganger*, Philip Wilhelm Nicoll.	Eids Pgd. 29 Januar 42	Capit. Hans Tiis Leganger og Hustru Anna Margr. Ingebrigtsd.
172	*Moe*, Rickard.	Holmestrand 9 April 48	Skomagermester Truls Moe og Ma f. Nielsen.
173	*Monssen*, Søren Tordenskjold.	Drøbaks Pgd. 28 Januar 48	Gaardbruger Børre Monsen og Ma ren Mathea f. Bruun.
174	*Munthe*, Peter Pavels.	Elverums Pgd. 25 Juni 47	Districtsl. Kristoffer Pavels Munt og Kristine f. Aabel.
175	*Oftedahl*, Marcilius Gustav.	Stavanger 24 Februar 46	Skolelærer Svend Oftedahl og Gu nild f. Ommundsen.
176	*Pedersen*, Harald Christian.	Stavanger 13 December 42	Sognepræst Peder Pedersen og Ka ren Abelone f. Johannesen.
177	*Ramberg*, Ole Johnsen.	Hitterdals Pgd. 27 Marts 45	Gaardbruger John Torgrimsen Ram berg og Hustru Aaste Knudsdatt
178	*Saxlund*, Michael Andreas Emil.	Vardø 6 August 46	Højesteretsassessor Even Saxlund Johanne Elisabeth f. Heyerdahl
179	*Steenbuch*, Frederik Christian.	Enebaks Pgd. 8 September 43	Sognepræst Hans Steenbuch og Ka ren Jensine f Henny.
180	*Strømme*, Peter Olaus.	Ørskougs Pgd. 11 Marts 37	Kirkesanger Lars Olaus Strømme Hustru Siri Johanne Olsdatter.
181	*Sæther*, Niels Ferdinand Rolsdorph.	Christiania 22 August 46	Skattefoged Arne Nielsen Sæth og Sophie Cathrine f. Rolsdorph
182	*Thesen*, Einar.	Stavanger 14 Juli 47	Kjøbmand Fredrik Wilhelm Thes og Anne Marie f. Nielsen.
183	*Tidemand*, Niels Winther Luth.	Christiania 26 Marts 47	Fængselslæge August Tidemand Nicoline Bolette f. Jæger.

No.	Dimitteret af	Modersm.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geographi	Arithmet.	Geometri.	Ordenstal.	Antal Fag.	*Hovedcharacter.*
157	Cand. theol. Halvorsen.	2	4	3	3	—	1	1	1	3	4	1	4	4	31	12	Haud illaudabilis.
158	Faderen.	2	3	3	2	—	1	3	—	3	1	2	3	2	25	11	Laudabilis.
159	Sognepræst Lexow.	2	4	3	5	—	1	3	2	3	4	3	5	5	40	12	Non contemnendus.
160	Faderen.	3	3	2	3	—	3	3	1	2	2	2	1	1	26	12	Laudabilis.
161	Faderen.	3	4	3	4	—	3	3	—	4	2	3	3	3	35	11	Haud illaudabilis.
162	Faderen.	4	4	3	4	—	3	1	—	3	5	5	4	2	38	11	Non contemnendus.
163	Cand. philos. P. Qvam.	4	4	2	4	—	1	2	2	2	2	2	2	2	29	12	Laudabilis.
164	Cand. theol. H. Larsen.	4	4	3	4	—	2	2	—	2	3	3	4	5	36	11	Non contemnendus.
165	Overlærer Holfeldt.	3	4	2	2	—	2	3	—	3	3	3 (4)	4	3	32	11	Haud illaudabilis.
166	Stud. philol. Lars Hørven.	4	4	3	4	—	1	3	—	2	5	6	5	4	41	11	Non contemnendus.
167	Cand. philos. H. J. Huitfeldt.	3	4	4	3	—	1	2	—	3	4	4	3	4	35	11	Haud illaudabilis.
168	Frhv. Sgnpr. Lyche.	4	3	3	4	—	2	2	—	4	4	4	3	4	37	11	Non contemnendus.
169	Stud. jur. G. Larsen.	3	4	2	2	—	1	1	1	2	2	1	4	5	28	12	Laudabilis
170	Cand. mag. J. Lund.	4	3	1	2	—	1	1	—	2	2	1	1	1	19	11	Laudabilis.
171	Stud. real. Stub.	4	4	4	2	—	3	2	—	3	1	1	3	2	29	11	Haud illaudabilis.
172	Stud. philos. O. Moe.	4	3	1	2	—	1	1	1	3	2	1	3	2	24	12	Laudabilis.
173	Frhv. Sgnpr. Lyche.	4	4	3	3 (4)	—	2	2	—	4	3	2	3	4	34	11	Haud illaudabilis.
174	Faderen.	3	3	3	6	—	3	3	—	3	4	4	4	4	40	11	Non contemnendus.
175	Stud. philol. Oftedahl.	3	4	5	5 (3)	—	2	4	4	3	4	3	3	3	43	12	Non contemnendus.
176	Stud. theol. S. Pedersen.	4	3	4	6	—	2	4	4	4	2	2	3	2	40	12	Non contemnendus.
177	Cand. theol. Flood.	3	3	1	1	—	3	1	-	2	4	3	3	2	26	11	Laudabilis.
178	Cand. philos. P. Qvam.	4	4	4	5	—	1	1	1	3	2	1	3	4	33	12	Haud illaudabilis.
179	Cand. mag. Sundt.	2	3	2	syg	—	syg	syg	—	3	syg	syg	syg	syg	d	d	under Examen.
180	Cand. theol. Strømme.	2	3	3	2	—	2	1	—	1	3 (3)	3	2	1	23	11	Laudabilis.
181	Stud. U. A. Sæther.	4	4	2	2	—	2	2	—	4	6	4	5	5	40	11	Non contemnendus.
182	Cand. jur. Thesen.	3	4	3	3	—	1	2	2	2	1	2	3	2	28	12	Laudabilis.
183	Faderen.	4	4	3	4	—	1	2	—	3	3	2	3	4	33	11	Haud illaudabilis.

Til Examen artium i 1866 vare anmeldte 247 Examinander, af hvilke 9 tilbagemeldtes af sine Dimissorer, 1 var syg under hele Examen, 4 udeblev fra den skriftlige Prøve og 55 rejiceredes (deraf 4 ved den mundtlige Prøve). Af de tilbageblevne 178 erholdt 2 Laudabilis præ ceteris, 88 Laudabilis, 66 Haud illaudabilis og 22 Non contemnendus.

Opgaverne i Modersmaalet vare: 1. I hvilken Betydning kan Erfaring kaldes den bedste Læremester og i hvilken Betydning Tossernes Læremester? 2. En Karakteristik og Bedømmelse af Ludvig den Fjortendes Tidsalder. Den latinske Oversættelse (Livius XLII. 29—30) var saalydende: „P. Licinio, C. Cassio consulibus, omnes reges civitatesque converterant animos in curam Macedonici ac Romani belli. In liberis gentibus populisque egens ubique multitudo omnis ferme regi Macedonibusque favebat; principum diversa cerneres studia. Pars ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem immodico favore corrumperent, pauci ex iis instituta imperii Romani capti, plures ita, si praecipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati. Pars altera regiae adulationis erat, quorum alios aes alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, praecipites ad novanda omnia agebat; quosdam ventosum ingenium, quia ad Persea magis aura popularis ierat. Tertia pars, optima eadem et prudentissima, si utique optio domini potioris daretur, sub Romanis quam sub rege malebat esse; si liberum arbitrium fortunae esset, neutram partem volebant potentiorem alteri oppressa fieri, sed, illibatis potius viribus utriusque partis, pacem ex aequo manere; ita inter utrosque optimam condicionem civitatum fore, protegente alterum semper inopem ab alterius iniuria. Haec sentientes certamina fautorum utriusque partis taciti ex tuto spectabant.

Consules quo die magistratum inierunt, ex senatus consulto quum circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostiis immolassent, inde preces suas acceptas ab diis immortalibus ominati, senatui rite sacrificatum precationemque de bello factam renuntiarunt. Haruspices ita responderunt: Si quid rei novae inciperetur, id maturandum esse; victoriam, triumphum, propagationem imperii portendi. Patres, quod faustum felixque populo Romano esset, centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules iusserunt, ut, quod Perseus, Philippi filius, Macedonum rex, adversus foedus cum patre Philippo ictum et secum post mortem eius renovatum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset urbesque occupasset, quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia inisset, arma, milites, classem eius rei causa comparasset, ut, nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. Haec rogatio ad populum lata est."

Examen artiums Deputationens Medlemmer vare i 1866 ved den skriftlige Del Proff. Johnson (Formand), Dr. Broch, Daa og Bugge samt Stipendiaterne Cand. mag. L. Daae og Cand. mag. Lyng. Ved den mundtlige Del Proff. Aubert, Dr. Broch, Johnson, Daa og Dr. Holmboe samt Stipendiaterne Cand. mag. L. Daae og Cand. mag. Lyng. Som Censorer og Suppleanter var af Kirke-Departementet beskikkede: I Latin: Cand. mag. P. Voss, og i hans Forfald Cand. mag. Gjertsen; i Græsk: Overlærer Holfeldt, og i hans Forfald Cand. mag. J. Aars; i Hebraisk: Overlærer Vogt, og i hans Forfald Univ.stip. Cand. theol. Bugge; i Tydsk, Fransk og Engelsk: Cand. mag. J. Storm, og i hans Forfald Cand. theol. Emil Nicolaysen; i Religion: Adjunkt Thistedahl, og i hans Forfald Pastor Jul. Bruun; i Historie og Geographi: Rektor Henriksen, og i hans Forfald Cand. mag. Lieblein; i Mathematik: Overlærer Utne, og i hans Forfald Adjunkt Dørum.

De Rejiceredes Characterer ved den skriftlige Prøve:

No.	Udarb.	Oversæt.	No	Udarb.	Oversæt.	No.	Udarb.	Oversæt.	No.	Udarb.	Oversæt.	No.	Udarb.	Oversæt.
1	4	5	11	4	5	21	3	5	31	3	5	41	4	5
2	4	5	12	5	4	22	4	5	32	3	5	42	4	5
3	4	5	13	4	6	23	4	5	33	4	5	43	4	5
4	4	5	14	4	5	24	4	5	34	4	5	44	4	5
5	5	6	15	2	5	25	4	5	35	4	5	45	4	6
6	5	5	16	5	5	26	5	5	36	4	5	46	4	5
7	4	5	17	3	5	27	4	5	37	4	5	47	4	5
8	5	5	18	4	5	28	4	5	38	5	5	48	3	5
9	4	5	19	4	6	29	4	5	39	4	5	49	4	5
10	5	5	20	5	5	30	4	5	40	4	5	50	5	5
												51	4	5

Examen philosophicum i 1ste Semester 1866.

No.	*Candidaternes Navne.*	Exam. artium	Mathematik.	Naturhistorie.	Zoologi.	Botanik.	Astronomi.	Latin.	Græsk.	Oldnorsk.	Historie.	Physik.	Philosophi.	Chemi.	Astronomi.	Antal Fag.	Ordenstal.	*Hovedcharacter.*
1	*Alver*, Johan Ludvig.	1865	3	2	—	—	—	2	—	2	3	4	3	—	4	8	23	Haud illaud.
2	*Arnesen*, Carl Julius.	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	2	8	9	Laud.p. ceteris
3	*Backer*, Zacharias.	—	1	1	—	—	—	2	—	1	1	1	2	—	1	8	10	Laud.p. ceteris
4	*Berner*, Morten Hakon.	—	4	1	1	—	2	—	—	—	—	2	4	2	—	7	16	Haud illaud.
5	*Boe*, Gustav Bertinius.	1864	2	2	—	—	—	—	2	1	2	3	2	—	4	8	18	Laudabilis.
6	*Borgen*, Jess Peter.	1865	1	2	1	—	2	—	—	—	—	5	sbf	1	—	7	—	—
7	*Brandt*, Jens Carl Peter.	—	3	1	1	—	2	—	—	—	—	4	4	1	—	7	16	Haud illaud.
8	*Brøgger*, Niels Christian.	1863	3	2	—	—	—	—	2	3	2	4	3	—	4	8	23	Haud illaud.
9	*Burchardt*, Johan Martin.	1864	2	2	—	—	—	—	2	3	2	2	2	—	3	8	18	Laudabilis.
10	*Carlsen*, Frantz Oscar.	1865	2	1	1	—	3	—	—	—	—	5	3	3	—	7	18	Haud illaud.
11	*Coucheron*, Theodor Niels Dahl.	1864	3	2	1	—	2	—	—	—	—	1	5	2	—	7	16	Haud illaud.
12	*Dahl*, Jonas Wilhelm Gedde.	1865	3	1	—	—	—	3	4	2	—	4	3	—	3	8	23	Haud illaud.
13	*Dæhlen*, Ole Olsen.	—	3	1	—	—	—	3	4	2	—	1	4	—	2	8	20	Haud illaud.
14	*Engelbrethsen*, Thor Anton.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	1	3	3	—	7	13	Laudabilis.
15	*Eriksen*, Hans Nicolai	—	2	1	—	—	—	2	3	—	2	5	3	—	4	8	22	Haud illaud.
16	*Eriksen*, Johan Alfred.	—	1	1	—	—	—	2	1	1	—	2	2	—	2	8	12	Laud.p. ceteris
17	*Fischer*, Christian Emanuel.	—	1	1	—	—	—	2	1	1	—	1	2	—	2	8	11	Laud.p. ceteris
18	*Fossum*, Wolfgang.	1864	4	1	—	—	—	4	—	2	1	3	3	—	2	8	20	Haud illaud.
19	*Getz*, Kristen Herman.	1865	2	1	—	—	—	—	2	3	1	1	2	—	1	8	13	Laudabilis.
20	*Gløersen*, Knud Gislesen.	—	1	1	—	—	—	—	2	1	2	3	2	—	3	8	15	Laudabilis.
21	*Gløersen*, Theodor.	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	4	4	3	—	7	18	Haud illaud.
22	*Gulbrandsen*, Lauritz Leonard.	—	2	1	—	—	—	1	1	2	—	1	2	—	2	8	12	Laud.p. ceteris
23	*Hals*, Johannes Fredrik Casper.	—	3	2	—	—	—	1	—	2	1	2	3	—	2	8	16	Laudabilis.
24	*Hansen*, Claus.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	1	1	2	—	7	10	Laud.p. ceteris
25	*Hansen*, Paul Anton Nicolai.	—	3	1	—	—	—	2	3	2	—	4	2	—	2	8	19	Laudabilis.
26	*Heitmann*, Christian.	—	1	1	2	—	1	—	—	—	—	3	2	3	—	7	13	Laudabilis.
27	*Hertzberg*, Ebbe Carsten Hornemann.	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	2	2	—	2	8	11	Laud.p. ceteris
28	*Heyerdahl*, Oscar.	—	3	3	—	—	—	3	—	2	3	3	3	—	5	8	25	Haud illaud.
29	*Holst*, Johan Frederik.	—	3	1	2	—	1	—	—	—	—	4	4	3	—	7	18	Haud illaud.
30	*Holter*, Olavus.	—	2	1	—	—	—	—	1	1	1	4	2	—	3	8	15	Laudabilis.
31	*Holtermann*, Christian Nicolai.	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	1	2	2	—	7	12	Laudabilis.
32	*Huitfeldt*, Arild.	—	2	1	—	—	—	2	—	2	2	2	2	—	4	8	17	Laudabilis.
33	*Hvoslef*, Jens.	—	3	1	—	—	—	—	2	2	1	2	3	—	4	8	18	Laudabilis.

Examen philosophicum i 1ste Semester 1866.

No.	Candidaternes Navne.	Exam. artium.	Mathematik.	Naturhistorie.	Zoologi.	Botanik.	Astronomi.	Latin.	Græsk.	Oldnorsk.	Historie.	Physik.	Philosophi.	Chemi.	Astronomi.	Antal Fag.	Ordenstal.	Hovedcharacter.
34	*Irgens*, Albert Karentius.	1865	2	2	2	—	4	—	—	—	—	1	4	2	—	7	17	Haud illaud.
35	*Johansen*, Lars Fredrik.	1864	1	2	2	—	1	—	—	—	—	1	3	1	—	7	11	Laudabilis.
36	*Koren*, Johan.	1865	3	1	2	—	4	—	—	—	—	3	2	2	—	7	17	Laudabilis.
37	*Krüger*, Daniel Schumann.	—	4	1	1	—	4	—	—	—	—	1	3	5	—	7	19	Haud illaud.
38	*Lehmann*, Theodor Nicolaus.	—	4	2	3	—	3	—	—	—	—	5	4	3	—	7	24	Haud illaud.
39	*Lindboe*, Hjalmar.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	1	2	1	—	7	10	Laud.p. ceteris
40	*Lorck*, Carl Frederik Sophus.	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	2	2	—	2	8	11	Laud.p. ceteris
41	*Lossius*, Knud Henrik Holtermann.	—	2	1	—	—	—	2	1	1	—	1	2	—	2	8	12	Laud.p. ceteris
42	*Lund*, James Smith.	—	3	2	—	—	—	—	1	1	2	3	3	—	4	8	19	Laudabilis.
43	*Lund*, Ole Wilhelm.	—	1	1	1	—	2	—	—	—	—	1	1	1	—	7	8	Laud.p.ceteris
44	*Lyng*, Andreas Sophus.	1864	4	3	3	—	4	—	—	—	—	1	2	3	—	7	20	Haud illaud.
45	*Martens*, Boye Pettersen.	1865	2	2	1	—	2	—	—	—	—	1	2	2	—	7	12	Laudabilis.
46	*Maursund*, Andreas Rost.	—	5	1	—	—	—	3	—	2	3	3	3	—	4	8	24	Haud illaud.
47	*Moe*, Lars Anton.	1864	2	1	1	—	2	—	—	—	—	2	2	4	—	7	14	Laudabilis.
48	*Mohr*, August Christian.	1865	1	3	3	—	2	—	—	—	—	2	3	4	—	7	18	Haud illaud.
49	*Myhre*, Olaf Severin	—	1	1	—	—	—	1	1	2	—	3	2	—	2	8	13	Laudabilis.
50	*Møller*, Carl Ludvig.	—	3	1	2	—	2	—	—	—	—	1	3	4	—	7	16	Laudabilis.
51	*Nitter*, Johan Sigfred.	1864	4	1	—	—	—	3	2	1	2	3	—	3	8	19	Laudabilis.
52	*Natvig*, Jens Christian.	1865	2	2	—	—	—	3	2	2	4	3	—	3	8	21	Haud illaud.
53	*Nyhuus*, Olinus.	1864	1	1	1	—	1	—	—	—	—	1	1	3	—	7	9	Laudabilis.
54	*Nørregaard*, Adolph Georg.	1865	3	1	2	—	3	—	—	—	—	2	2	3	—	7	16	Laudabilis.
55	*Nørregaard*, Paul Peter August.	—	2	3	—	—	—	2	—	2	2	2	3	—	2	8	18	Laudabilis.
56	*Olsen*, Christian Emil.	—	2	1	—	—	—	2	1	1	—	3	2	—	4	8	16	Laudabilis.
57	*Paasche*, Anders Dass Christensen.	—	3	1	2	—	3	—	—	—	—	2	3	4	—	7	18	Haud illaud.
58	*Rolfsen*, Christen Brun.	1864	3	3	—	—	—	3	1	2	3	2	—	5	8	22	Haud illaud.
59	*Schjøll*, Oscar Carl Mauritz.	1865	1	1	—	—	—	2	1	1	—	1	2	—	1	8	10	Laud.p. ceteris
60	*Schnitler*, Marcus Christian.	—	1	2	2	—	2	—	—	—	—	1	3	2	—	7	13	Laudabilis.
61	*Schumann*, Daniel Cornelius.	—	2	1	1	—	4	—	—	—	—	3	3	2	—	7	16	Laudabilis.
62	*de Seue*, Christian Werner.	—	4	2	—	—	—	4	—	2	3	5	3	—	4	8	27	Haud illaud.
63	*Skavlan*, Einar.	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	3	3	3	—	7	16	Laudabilis.

Examen philosophicum i 1ste Semester 1866.

No.	*Candidaternes Navne.*	Exam. artium.	Mathematik.	Naturhistorie.	Zoologi.	Botanik.	Astronomi.	Latin.	Græsk.	Oldnorsk.	Historie.	Physik.	Philosophi.	Chemi.	Astronomi.	Antal Fag.	Ordenstal.	*Hovedcharacter.*
54	*Stoltz*, Christian Charles.	1864	2	3	—	—	—	—	3	2	2	4	4	—	5	8	25	Haud illaud.
55	*Sverdrup*, Georg.	1865	1	1	—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	1	8	8	Laud.p.ceteris
56	*Søholt*, Johan Andreas.	—	2	1	—	—	—	—	2	1	1	2	2	—	1	8	12	Laud.p.ceteris
57	*Thorkildsen*, Gunvald Chr. Bernh.	—	3	1	—	—	—	—	2	2	2	4	4	—	3	8	21	Haud illaud.
58	*Tobiassen*, Christen.	—	4	1	—	—	—	3	3	2	—	3	1	—	2	8	19	Laudabilis.
59	*Torgersen*, Niels.	1864	3	2	2	3	4	—	—	—	-	3	3	3	—	8	23	Haud illaud.
70	*Tostrup*, Oscar.	—	3	2	1	—	2	—	—	—	—	4	2	3	—	7	17	Laudabilis.
71	*Vogt*, Arne.	1865	3	2	—	—	—	3	—	3	1	3	2	—	3	8	20	Laudabilis.
72	*Vogt*, David.	—	3	3	—	—	—	3	1	—	1	3	3	—	5	8	22	Haud illaud.
73	*Øverland*, Gerhard Andreas.	—	2	2	—	—	—	2	2	2	—	5	3	—	3	8	21	Haud illaud.

Examen philosophicum i 2det Semester 1866.

No.	*Candidaternes Navne.*	Exam. artium.	Mathematik.	Naturhistorie.	Zoologi.	Botanik.	Astronomi.	Latin.	Græsk.	Oldnorsk.	Historie.	Physik.	Philosophi.	Chemi.	Astronomi.	Antal Fag.	Ordenstal.	*Hovedcharacter.*
1	*Andersen*, Anders.	1865	4	1	—	—	—	—	3	1	3	2	3	—	2	8	19	Laudabilis.
2	*Angell*, Knud Andreas.	—	3	2	—	—	—	3	—	2	2	4	2	—	2	8	20	Laudabilis.
3	*Berg*, Haakon Bernhard.	—	4	1	1	—	3	—	—	—	—	2	4	3	—	7	18	Haud illaud.
4	*Berg*, Oluf Martin.	—	2	1	—	—	—	3	—	2	2	2	3	—	3	8	18	Laudabilis.
5	*Bergh*, Christian.	—	4	1	1	—	5	—	—	—	—	3	3	3	—	7	20	Haud illaud.
6	*Blehr*, Otto Albert.	—	4	1	2	—	3	—	—	—	—	1	2	4	—	7	17	Haud illaud.
7	*Bothner*, Christian Vilhelm.	1864	2	1	—	—	—	2	—	1	1	3	3	—	3	8	16	Laudabilis.
8	*Boyson*, Anton.	1865	3	2	—	—	—	3	1	1	—	1	2	—	1	8	14	Laudabilis.
9	*Bu*, Ole Amundsen.	—	2	2	—	—	—	—	4	2	3	5	2	—	2	8	22	Haud illaud.
10	*Bugge*, Peter Myhre.	—	2	2	1	—	2	—	—	—	—	3	3	2	—	7	15	Laudabilis.
11	*Bugge*, Peter Olivarius.	—	3	3	—	—	—	—	4	1	4	5	4	—	3	8	27	Haud illaud.
12	*Bull*, Carl.	—	2	1	—	—	—	2	2	1	—	3	1	—	1	8	13	Laudabilis.
13	*Dahl*, Simon Nicolai Marenius.	—	2	2	—	—	—	—	3	4	3	5	4	—	3	8	26	Haud illaud.
14	*Dahl*, Thyge Thorsen.	—	3	2	—	—	—	3	—	3	3	1	4	—	4	8	23	Haud illaud.
15	*Dunker*, Bernhard.	—	3	1	1	—	3	—	—	—	—	1	3	3	—	7	15	Laudabilis.
16	*Egeland*, Christen Olsen.	—	2	1	—	—	—	3	2	2	—	3	3	—	4	8	20	Laudabilis.
17	*Ely*, Nicolay.	—	4	1	—	—	—	2	1	1	—	1	1	—	2	8	13	Laudabilis.
18	*Grosch*, Henrik August.	—	2	1	—	—	—	—	1	1	1	2	2	—	1	8	11	Laud.p.ceteris
19	*Grøtterud*, Nils Nilsen*).	—	2	1	—	—	—	2	1	1	1	1	1	—	1	10	12	Laud.p.ceteris
20	*Gullichsen*, Carl Peter Herman.	—	3	1	—	—	—	3	1	2	—	1	2	—	1	8	14	Laudabilis.
21	*Harboe*, Nicolai Frederik.	—	1	2	1	—	2	—	—	—	—	2	3	2	—	7	13	Laudabilis.
22	*Heltberg*, Carl Oscar.	—	3	3	—	—	—	—	2	4	4	3	4	—	2	8	25	Haud illaud.
23	*Hoff*, Harald Nicolai.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	1	2	2	—	7	11	Laudabilis.
24	*Holm*, Johan Weiner Krohn.	1864	3	1	1	—	2	—	—	—	—	1	2	1	—	7	11	Laudabilis.
25	*Holst*, Hans Fridthjof.	1865	2	1	2	—	3	—	—	—	—	2	4	3	—	7	17	Laudabilis.
26	*Jensen*, Olaf Scheveland.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	2	2	2	—	7	12	Laudabilis.
27	*Johannesen*, Ole.	—	3	1	—	—	—	2	1	—	1	1	2	—	1	8	12	Laudabilis.
28	*Johnson*, Gunerius.	—	4	2	—	—	—	3	3	3	—	3	2	—	2	8	22	Haud illaud.
29	*Kjerulf*, Johan Chr. Martinus.	—	2	2	—	—	—	—	2	2	2	1	2	—	1	8	14	Laudabilis.
30	*Lie*, Ole Thorvald.	—	3	2	—	—	—	3	—	3	1	3	2	—	3	8	20	Laudabilis.
31	*Lorange*, Anders Lund.	—	4	2	—	—	—	3	—	4	3	4	3	—	3	8	26	Haud illaud.
32	*L'Orsa*, Adolph Jacob.	—	3	1	1	—	4	—	—	—	—	1	3	1	—	7	14	Laudabilis.
33	*Lous*, Carl Henrik.	—	1	1	1	—	2	—	—	—	—	1	1	1	—	7	8	Laud.p.ceteris
34	*Lund*, Hans Geelmuyden.	—	4	2	2	—	5	—	—	—	—	3	2	4	—	7	22	Haud illaud.

*) Spansk: 1.

Examen philosophicum i 2det Semester 1866.

No.	Candidaternes Navne.	Exam. artium.	Mathematik.	Naturhistorie.	Zoologi.	Botanik.	Astronomi.	Latin.	Græsk.	Oldnorsk.	Historie.	Physik.	Philosophi.	Chemi.	Astronomi.	Antal Fag.	Ordenstal.	Hovedcharacter.
35	*Lundgreen*, Johan Frederik Roshauw.	1865	4	1	1	—	—	—	3	3	2	4	3	—	5	9	26	Haud illaud.
36	*Maschmann*, Hans Henrik.	—	3	1	1	—	4	—	—	2	—	3	3	2	—	8	19	Laudabilis.
37	*Moe*, Oscar.	—	2	1	—	—	—	1	1	1	—	2	1	—	1	8	10	Laud.p. ceteris
38	*Nielsen*, Christian Marius.	—	2	1	—	—	—	1	2	1	—	1	2	—	2	8	12	Laud.p. ceteris
39	*Olsen*, Christian Magnus.	1864	5	3	—	—	—	—	3	2	1	4	3	—	4	8	25	Haud illaud.
40	*Olsen*, Erik Rynning.	1865	2	1	—	—	—	2	1	1	—	4	3	—	2	8	16	Laudabilis.
41	*Olsen*, Jørgen Henrik.	—	1	1	1	—	2	—	—	—	—	1	2	2	—	7	10	Laud.p. ceteris
42	*Petersen*, Sigvart.	—	3	1	1	—	2	—	—	—	—	3	3	3	—	7	16	Laudabilis.
43	*Poppe*, Severin Hakon.	—	4	2	—	—	—	4	—	4	3	4	3	—	2	8	26	Haud illaud.
44	*Poulsen*, Oluf August.	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	3	2	5	—	7	16	Haud illaud.
45	*Prydz*, Olaf.	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	2	2	3	—	7	14	Laudabilis.
46	*Randers*, Ole Jørgen Christopher.	—	2	1	1	—	4	—	—	—	—	2	3	4	—	7	17	Haud illaud.
47	*Reiersen*, Jens Christian.	1864	2	1	—	—	—	—	3	2	2	1	2	—	1	8	14	Laudabilis.
48	*Rolfsen*, Anton Donatus Julian	1865	4	2	—	—	—	3	3	2	—	3	4	—	5	8	26	Haud illaud.
49	*Schøning*, Martinus Christian.	—	3	2	—	—	—	—	4	1	1	3	3	—	3	8	20	Laudabilis.
50	*Sinding*, Stephan Abel.	—	4	3	1	—	3	—	—	—	—	5	2	3	—	7	21	Haud illaud.
51	*Sønderaal*, Knud Marinus Joh. P. Sparre.	—	3	2	—	—	—	—	1	1	2	3	2	—	5	8	19	Haud illaud.
52	*Sørensen*, Harald.	—	1	1	2	—	2	—	—	—	—	2	2	2	—	7	12	Laudabilis.
53	*Tidemand*, Nicolai Ferdinand.	—	1	1	—	—	—	—	1	1	2	2	2	—	3	8	13	Laudabilis.
54	*Tybring*, Oscar Emil.	1864	4	2	1	—	4	—	—	—	—	3	3	5	—	7	22	Haud illaud.
55	*Uchermann*, Henrik Leganger.	1865	3	3	—	—	—	—	1	1	1	4	3	—	3	8	19	Laudabilis.
56	*Wegner*, George Mygind.	—	2	1	—	—	—	3	2	1	—	2	3	—	1	8	15	Laudabilis.
57	*Wergeland*, Harald.	—	2	2	1	—	3	—	—	—	—	1	4	3	—	7	16	Laudabilis.
58	*Wulff*, Nicolai Norman.	—	3	2	—	—	—	3	—	2	2	4	4	—	3	8	23	Haud illaud.
59	*Zeier*, Joh. Harald M. Andr. Middelfart.	—	2	2	—	—	—	3	—	3	2	2	3	—	2	8	19	Laudabilis.
60	*Østvold*, Hans Chr. Ingeman.	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	3	4	3	—	7	17	Laudabilis.

Embeds-Examina i 1866.

Theologisk Embeds-Examen.

No.	*Candidaternes Navne.*	Dimit.	Theol. Embeds-Examen.	Character.	Ex.art.	Character.	Examen philosophicum.	Character.
1	*Blix*, Elias	P.	4 Juni 66	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laud. p. ceteris.
2	*Simonsen*, Johan Henrik	S.	—	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Haud illaud.
3	*Bøckmann*, Søren Gottfred	S.	5 Juni 66	Haud illaud.	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
4	*Dahl*, Konrad Neuman Hjelm	S.	—	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Laudabilis.
5	*Grimelund*, Johannes Martin	S.	6 Juni 66	Haud illaud.	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
6	*Hauge*, Niels Christopher Henrik . . .	S.	—	Haud illaud.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laudabilis.
7	*Holmboe*, Jørgen Christian	P.	8 Juni 66	Non cont.	1863	Haud illaud.	Juni 64	Laudabilis.
8	*Hysing*, Thomas Fasting	P.	—	Non cont.	1857	Non cont.	Juni 59	Non cont.
9	*Jespersen*, Jesper	P.	9 Juni 66	Laudabilis.	1859	Laudabilis.	Decbr. 60	Laudabilis.
10	*Jørgensen*, Jørgen	S.	—	Laudabilis.	1860	Laudadilis.	Decbr. 61	Laud. p. ceteris.
11	*Kjønig*, Ole Christian	P.	11 Juni 66	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Juni 61	Haud illaud.
12	*Lilloe*, Christian	S.	—	Laudabilis.	1859	Laudabilis.	Juni 60	Haud illaud.
13	*Lund*, Otto	P.	12 Juni 66	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laud. p. ceteris.
14	*Lunde*, Carl Herman	P.	—	Haud illaud.	1859	Haud illaud.	Juni 60	Haud illaud.
15	*Magelssen*, Vilhelm Christian	P.	13 Juni 66	Haud illaud.	1859	Laudabilis.	Juni 60	Haud illaud.
16	*Mathiesen*, Andreas	P.	—	Haud illaud.	1858	Laudabilis.	Decbr. 59	Haud illaud.
17	*Olsen*, Martin Richard	S.	15 Juni 66	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laud. p. ceteris.
18	*Otterbech*, Ingvald Mathias	P.	—	Haud illaud.	1859	Haud illaud.	Juni 60	Haud illaud.
19	*Strømme*, Ludvig Kristoffer	P.	16 Juni 66	Haud illaud.	1862	Haud illaud.	Decbr. 63	Laudabilis.
20	*Blom*, Jens Gunvald	S.	12 Decbr. 66	Laudabilis.	1858	Laudabilis.	Juni 59	Laudabilis.
21	*Dahl*, Gerhard Frederik v. d. Lippe .	S.	—	Haud illaud.	1856	Haud illaud.	Juni 57	Laudabilis.
22	*Krogh*, Bernhard Wilhelm	S.	13 Decbr. 66	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Haud illaud.
23	*Stang*, Christopher Edvard	S.	—	Haud illaud	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
24	*Tufte*, Ole Peter	S.	15 Decbr. 66	Haud illaud.	1859	Haud illaud.	Juni 60	Laudabilis.
25	*Ulsteen*, Ole	P.	—	Laudabilis.	1860	Haud illaud.	Juni 63	Haud illaud.

Til den theologiske Embedsexamens skriftlige Prøve, der afholdtes fra den 9de til den 18de Mai samt fra den 29de No-
vember til den 1ste December, fremstillede sig i 1ste Semester 20 og i 9det Semester 7 Examinander. Opgaverne i [illegible]

vare saalydende: No. 1. Ps. 74, 1—9. No. 2. En Udvikling af den christelige Lære om de gode Gjerninger, med Paaviisning af de vigtigste Vildfarelser, som i dette Punkt have gjort sig gjældende. No. 3. Søndagens Betydning for den Christne. No. 4. Ev. Joh. 5, 19—27 incl. No. 5. Septuagintas Oprindelse, Beskaffenhed og Betydning. No. 6. Arminianismens Historie og Betydning for Kirken. Opgaverne i 2det Semester vare saalydende: No. 1. Gen. 9, 1—7. No. 2. Rom. 6, 15—23. No. 3. Den christelige Lære om unio mystica. No. 4. Den christelige Betragtning af Øvrigheden. No. 5. I hvilket Forhold stiller den lutherske Kirke sig til den apostoliske? No. 6. Et Overblik over de kirkelige Begivenheder i Frankrige under Ludvig XIV.

Juridisk Embeds-Examen*).

No.	*Candidaternos Navne.*	Dimit.	Jur. Embeds-Examen.	Character.	Ex.art.	Character.	Examen philosophicum.	Character.
1	*Roll*, Ernst Gottlieb Christian	S.	18 Juni 66	Laudabilis.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Laudabilis.
2	*Prahl*, Ferdinand Christian †	S.	—	Laudabilis.	1859	Laudabilis.	Februar 61	Laudabilis.
2	*Helland*, Adolph	S.	19 Juni 66	Haud illaud.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Laudabilis.
4	*Dedekam*, Michael Eidsvold	P.	—	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Decbr. 61	Laudabilis.
5	*Larsen*, Gustav Marius	P.	20 Juni 66	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Laudabilis.
6	*Parelius*, Marcus Hegge	P.	—	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Decbr. 62	Haud illaud.
7	*Rasch*, Anders Daae	P.	21 Juni 66	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Laudabilis.
8	*Aall*, Diderik Maria	S.	—	Haud illaud.	1859	Laudabilis.	Juni 61	Haud illaud.
9	*Hansen*, Hans	P.	22 Juni 66	Haud illaud.	1857	Laudabilis.	Decbr. 58	Haud illaud.
10	*Aabel*, Abraham Wilhelm Støren . .	P.	—	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Juni 62	Haud illaud.
11	*Heidenreich*, Nicolaus August	P.	23 Juni 66	Non cont.	1856	Non cont.	Juni 64	Non cont.
12	*Bergh*, Carl Jacob †	S.	—	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Haud illaud.
13	*Juell*, Wincentz Stoltenberg	P.	25 Juni 66	Non cont.	1857	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
14	*Motzfeldt*, Peter	S.	—	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Juni 62	Non cont.
15	*Strøm*, Frithjof	P.	26 Juni 66	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Haud illaud.
16	*Schmidt*, Frederik Christian	P.	—	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Haud illaud.

*) Norsk juridisk Examen absolveredes under 26de Juli af Rasmus Rasmussen †† med Charakteren Ei ubeqvem. De med † betegnede ere Reiteranter.

Juridisk Embeds-Examen*).

No.	*Candidaternes Navne.*	Dimit.	Jur. Embeds-Examen.	Characteer.	Ex.art.	Characteer.	Examen philosophicum.	Characteer.
17	*Sigholdt*, Johan Jacob	P.	27 Juni 66	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laudabilis.
18	*Nicoll*, Johan Andreas Welhaven . .	P.	—	Haud illaud.	1861	Non cont.	Decbr. 62	Non cont.
19	*Biermann*, Christian Frederik . . .	P.	29 Juni 66	Haud illaud.	1862	Haud illaud.	Decbr. 63	Haud illaud.
20	*Dop*, Frederik Anton	S.	—	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laudabilis.
21	*Young*, Jørgen	P.	30 Juni 66	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Decbr. 61	Laudabilis.
22	*Astrup*, Nils †	P.	—	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
23	*Thesen*, Michael Nilsen	P.	2 Juli 66	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laudabilis.
24	*Nilsen*, Karl August †	S.	—	Laudabilis.	1858	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
25	*Aars*, Julius Emil †	S.	3 Juli 66	Laudabilis.	1856	Laudabilis.	Decbr. 58	Haud illaud.
26	*Jentoft*, Hartvig	S.	12 Decbr. 66	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laudabilis.
27	*Essendrop*, Carl Gustav Elias . . .	S.	—	Haud illaud.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Haud illaud.,
28	*Grip*, Johan Anton Wolff	S	13 Decbr. 66	Laudabilis.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Laud. p. ceteris.
29	*Brecke*, Andreas Bang	P.	—	Haud illaud.	1861	Haud illaud.	Juni 62	Laudabilis.
30	*Holmsen*, Poul Christian Eugen † . .	S.	14 Decbr. 66	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Juni 61	Haud illaud.
31	*Conradi*, Axel	P.	—	Laudabilis.	1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laudabilis.
32	*Treschow*, Peter Oluf Brøndsted . . .	P.	15 Decbr. 66	Haud illaud.	1861	Haud illaud.	Decbr. 62	Laudabilis.
33	*Juell*, Wincentz Stoltenberg † . . .	P.	—	Haud illaud.	1857	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
34	*Wallem*, Frederik Meltzer	P.	17 Decbr. 66	Haud illaud.	1861	Non cont.	Decbr. 62	Laudabilis.
35	*Hesselberg*, Nils Otto	S.	—	Laudabilis.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Laudabilis.
36	*Hølaas*, Andreas Olsen	P.	18 Decbr. 66	Haud illaud.	1862	Haud illaud.	Juni 63	Laud. p. ceteris.
37	*Arntzen*, Carl Oluf	P.	—	Haud illaud.	1857	Haud illaud.	Juni 59	Non cont.
38	*Sibbern*, Georg Conrad Huitfeldt . .	P.	19 Decbr. 66	Laudabilis.	1862	Haud illaud.	Juni 63	Laudabilis.
39	*Walle*, Iver Theodor	S.	—	Haud illaud.	1861	Laudabilis.	Juni 62	Laudabilis.
40	*Bætzmann*, Ernst Reinhold	S.	20 Decbr. 66	Laudabilis.	1851	Laudabilis.	Juni 52	Laudabilis.
41	*Müller*, Magdalenus Conrad	S.	—	Laudabilis.	1861	Haud illaud.	Juni 62	Laudabilis.
42	*Collett*, Alf	S.	21 Decbr. 66	Haud illaud.	1861	Haud illaud.	Juni 62	Laudabilis.
43	*Gjør*, Carl Ludvig Platou	P.	—	Haud illaud.	1860	Haud illaud.	Decbr. 61	Haud illaud.
44	*Helland*, Adolph †	S.	22 Decbr. 66	Laudabilis.	1862	Laudabilis.	Juni 63	Laudabilis.
45	*Schjelderup*, Carl Johan	P.	—	Non cont.	1857	Haud illaud.	Juni 59	Haud illaud.

*) De med † betegnede ere Reiteranter.

Til den juridiske Embedsexamens skriftlige Prøve, der afholdtes fra den 22de Mai til den 2den Juni samt fra den 21de November til den 1ste December, fremstillede sig i 1ste Semester 30 akademiske Borgere samt 1 Præliminarist og i 2det Semester 24 akademiske Borgere. Opgaverne i 1ste Semester vare saalydende: No. 1. Hvilken Virksomhed maa den, af hvem en Forbrydelse tilsigtes, have udvist, for at blive skyldig i strafbart Forsøg? No. 2. Hvorvidt er der Forskjel i Eierens Raadighed over det behæftede Gods, eftersom Behæftelsen grunder sig paa Pant eller paa Udlæg? No. 3. Hvorvidt kan det paastaaes, at Eiendom over Jord hviler paa en anden Retsgrund end Eiendom over Ting, som Menneskene selv have frembragt? No. 4. I hvilke Tilfælde har Storthinget eller dets Afdelinger kun det Valg, enten at forkaste det foreliggende Forslag eller at antage det ordlydende? No. 5. Hvorvidt kan Anvendelsen af et Lovbud bestrides af den Grund, at det enten aldeles ikke har været thinglyst eller ikke thinglyst i vedkommende Thingkreds? No 6. Hvorvidt kan den, der har ladet foretage Arrest, blive fri for Ansvar, uagtet Arresten ophæves? No. 7. Hvorvidt kunne Forældrenes Pligter mod sine Børn gjøres gjældende ved Tvang, og hvilke Retsmidler haves til dette Øiemed? No. 8. I hvilke Tilfælde kan Udkastelse skee uden foregaaende Dom eller Forlig, og hvilke Retsmidler tilkommer der den, som er misfornøiet med Forretningens Foretagelse eller Negtelse? No. 9. At udvikle Forskjellen mellem den romerske og den norske Rets Lære om, hvad der er herreløst Gods, og hvem det efter Bemægtigelsen tilfalder. No. 10. Om Betingelserne for og Virkningerne af Proclama. No. 11. Efter at Kjøbmand og Skibsreder Hans Evensen af Frederikshald i Aaret 1857 var død, fortsatte 2 af hans Sønner, Peder og Carl Evensen, i Fællesskab under Faderens Navn hans Forretninger og overtoge hans Eiendomme, hvoriblandt 4 Skibe. Herom bleve Faderens Handelsvenner ved Circulaire underrettede. Den tredie Søn, Sagfører Jens Evensens, Lod bestemtes til 6,000 Spdlr., der bleve staaende hos Huset, mod 5% Rente og forholdsmæssig Andel i dets rene Fortjeneste med Fradrag af 1,000 Spd. aarlig, der tillagdes Peder og Carl Evensen som Godtgjørelse for deres personlige Arbeide med Forretningernes Bestyrelse. Høsten 1864 besluttede Peder og Carl Evensen for Husets Regning at indkjøbe et nyt Skib, i hvilken Anledning den sidste reiste til Bremen. Han kjøbte der først Briggen „Ocean;“ dernæst, uden forud indhentet Samtykke fra sin Broder, men ligeledes i Husets Navn, Skibet „Pallas“ for en Kjøbesum af 30,000 Mark Hamburger Banco, hvoraf de 10,000 Mark betaltes strax, medens de øvrige 20,000 Mark skulde erlægges 1ste Juni 1865. Carl Evensen underrettede strax sin Compagnon om denne Handel samt om, at han tillige havde bortfragtet Skibet. Herpaa svarede Peder Evensen ved Telegram, at han ikke vilde deltage i Kjøbet af Skibet „Pallas,“ og at dette fik gaae for Broderens egen Regning. Paa sin Reise forliste Skibet, uden at være assureret, og i Foraaret 1865 opgav Carl Evensen sit Bo til Concursbehandling. Da nu Sælgeren af Skibet „Pallas,“ Eggers & Comp. i Bremen, ved Forfaldstid affordrede Brødrene Peder og Jens Evensen, der fremdeles vare sine Boer raadige, de 20,000 Mark, nægtede disse at betale Beløbet, hvorfor Eggers & Comp. anlægger Sag mod dem ved deres fælles Værnething i Fredrikshald. Herover forfattes Stevning, Indlæg fra begge Sider og Dom. Opgaverne i 2det Semester vare saalydende: No. 1. Hvorvidt kræver Straffens Øiemed, at Forfølgningen lægges i Statens Haand? No. 2. Hvorvidt ere de Grunde, som vilde gjøre en frivillig Pantsættelse ugyldig, til Hinder for tvunget Udlæg? No. 3. Om den ophævede Lovgivning som Kilde til Forstaaelsen af den gjældende Ret. No. 4. Af hvilken Beskaffenhed maa den Interesse i Sagen være, som skal udelukke Nogen fra Vidnesbyrd? No. 5. Hvorvidt kan den Forpligtede ligesaavel fraskrive sig en Befrielsesgrund paa Forhaand, som frafalde den, efterat den er indtraadt? No. 6. Hvilken Adgang haves der til at faa Spørgsmaal om Stemmeret og Valgbarhed afgjorte? No. 7. Om Forskjellen i Retsreglerne angaaende Udskifte, eftersom Parterne i Boet

for en Sags Forfølgning ved Gjæsteret. No. 11. I Marts Maaned 1866 modtog Kjøbmand Holm af Nils Evensen i Betaling en 3 Maaneders Datovexel paa 200 Spd., udstedt den 13de Januar næstfør. Efter sin Lydelse var Vexlen trukken af Kjøbmand Andersen til Lars Christensens Ordre, accepteret af Skipper Berg, samt endosseret af Lars Christensen til Knut Dahl og af denne igjen til Nils Evensen. Vexlen blev, da den til Forfaldstid ikke betaltes, protesteret i rette Tid, men betimelig Underretning om Protesten alene meddelt Endossenten Nils Evensen. Efterat Lars Christensen under et Forhør i Slutningen af April Maaned havde tilstaaet, at han havde skrevet Vexlen og derpaa falskelig tegnet saavel Trassentens som Acceptantens Navne, skrider Vexeleieren, Kjøbmand Holm, i Mai Maaned d. Aar til Søgsmaal mod Lars Christensen, Knut Dahl og Nils Evensen, som alle have Bopæl i Christiania. Herover forfattes Stevning, Indlæg fra begge Sider og Dom.

Medicinsk Embeds-Examen.

No.	*Candidaternes Navne.*	Dimit.	Med. Embeds-Examen.	Character.	Ex.art.	Character.	Examen philosophicum.	Character.
1	*Benthien*, Emil Oscar	S.	4 Juni 66	Laudabilis 18,00	1858	Laudabilis.	Juni 59	Laudabilis.
2	*Kaurin*, Edvard	S.	—	Laudabilis 18,53	1858	Laudabilis.	Decbr. 59	Laudabilis.
3	*Kreutz*, Christian Anker . . .	S.	—	Haud illaud. 16,70	1856	Haud illaud.	Decbr. 57	Haud illaud.
4	*Borchgrevink*, Christian Døderlein	P.	7 Decbr. 66	Laudabilis 18,35	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
5	*Bull*, Andreas Christian . . .	S.	—	Haud illaud. 17,88	1858	Laudabilis.	Decbr. 59	Laudabilis.
6	*Hansen*, Gerhard Henrich Armauer	S.	—	Laudabilis 18,59	1859	Laudabilis.	Juni 60	Laudabilis.
7	*Holm*, Otto Septimius	P.	—	Haud illaud. 17,29	1858	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
8	*Irgens*, Johan Andreas	S.	—	Laudabilis 18,53	1859	Laudabilis.	Decbr. 60	Laudabilis.
9	*Johnsen*, Joseph Frantz Oscar .	P.	—	Haud illaud. 16,82	1858	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
10	*Munk*, Søren	S.	—	Laudabilis 18,82	1858	Laudabilis.	Decbr. 59	Haud illaud.
11	*Pettersen*, Georg Henrik . . .	P.	—	Laudabilis 18,53	1859	Haud illaud.	Decbr. 60	Laudabilis.
12	*Rynning*, Sigvard Irgens . . .	P.	—	Haud illaud. 17,47	1858	Haud illaud.	Decbr. 59	Haud illaud.
13	*Smith*, Albert	P.	—	Laudabilis 18,29	1860	Laudabilis.	Juni 61	Haud illaud.

Ved den medicinske Embedsexamen vare de skriftlige Opgaver saalydende: Opgave ved 2den Afdeling, der afholdtes den 4de Juni, hvortil fremstillede sig 12 Examinander: „Ulcera varicosa, deres Diagnose, Ætiologi og Behandling." Opgave ved den skriftlige Prøve den 7de December, hvortil fremstillede sig 7 Examinander: „Er det af nogen praktisk Nytte at kjende [illegible]

Beskaffenheden af Sygdomme i Hjertets Klapper og Orificier?“ Opgave ved 3die Afdeling den 4de Juni, hvortil fremstillede sig 3 Examinander: „I et Responsum medicum legale er afgiven følgende Conclusion: 1) At Barnet har været fuldbaaret, 2) at det er født med Hovedet foran, 3) at det har levet efter Fødselen, 4) at det er kvalt, rimeligvis derved, at 2 eller flere Fingre ere bragte ind i Svælget. Derefter forfattes en legal Obduktionsforretning med speciel Angivelse af de Momenter, der begrunde ovennævnte Conclusioner.“ Opgave ved den skriftlige Prøve den 7de December, hvortil fremstillede sig 10 Examinander: „Bedømmelse af de vigtigste præventive Forholdsregler, der ere anbefalede mod epidemiske Sygdomme.“

Philologisk Embeds-Examen.

No.	*Candidaternes Navne.*	Dimit.	Phil. Embeds-Examen.	Character.	Ex.art.	Character.	Examen philosophicum.	Character.
1	*Richter*, Jonas Christian	S.	12 Juni 66	Haud illaud.	1859	Laudabilis.	Juni 60	Haud illaud.
2	*Schønheyder*, Johan Hegerm. Lindencrone	S.	—	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Juni 61	Laudabilis.
3	*Stenersen*, Laurentius Borchsenius . . .	S.	13 Juni 66	Laudabilis.	1860	Laudabilis.	Decbr. 61	Laudabilis.

Til den philologiske Embedsexamens skriftlige Prøve, der afholdtes fra den 25de Mai til den 4de Juni, fremstillede sig i 1ste Semester 3 Examinander. Opgaverne vare saalydende: No. 1. Ex Pindari carminibus, quæ Pythia inscribuntur, decimi carminis argumento exposito, enarrentur et in nostrum sermonem vertantur v. 46—83. (ναυσὶ δ' οὔτε — ὕμνει λόγον). No. 2. Livii libri septimi caput secundum enarrandum et in nostrum sermonem vertendum est. Observanda est Madvigii emendatio „ludii homines“ pro „ludiones“ et paullo infra „ludius“ pro „ludio.“ No. 3. Dicendi studium apud Athenienses quibus de causis excitatum sit, et per quos gradus ad summam perfectionem pervenerit, explicetur. No. 4. De conditione et jure libertinorum hominum libera republica Romana. No. 5. Achaici foederis historia breviter exponatur. No. 6ª. Efterat der er gjort Rede for, hvor og naar Kongespeilet antages at være forfattet, og efterat der er givet en kort Oversigt over Skriftets Indhold, oversættes og fortolkes fra: *Vendu þik jafnan sem vakrastan máttu* (Side 6 nederst) til: *þat þurfu kaupmenn mjök.* (S. 7). No. 6ᵇ. Efterat der er gjort Rede for, hvor og naar Kongespeilet antages at være forfattet, og efterat der er givet en kort Oversigt over Skriftets Indhold, oversættes og fortolkes fra: *Þat er siðgodi at görask sampykkr öðrum* (S. 92) til: *ef maðr þarf annat sinni með sjálfum sér at sanna.* (S. 93). No. 7. Om Eleatismen, navnlig Parmenides. I 2det Semester havde 1 Candidat anmeldt sig; men paa Grund af Omstændighederne og overensstemmende med Examinandens Ønske blev Examen udsat til i Slutningen af Januar Maaned 1867.

No.	*Candidaternes Navne.*	Dimit.	Embedsexamen. 1 Afd.	2 Afd.	3 Afd.	Dato.	Hovedcharacter.	Ex.art.	Character.	Examen philosophicum.	Character.
1	*Dietrichson*, Jørgen Laurits Wilh. †	P.	—	3	—	2 Juni		1859	Laudabilis.	Juni 60	Laudabilis.
2	*Geelmuyden*, Hans	S.	2	—	—	9 Juni		1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laud.p. ceteris
3	*Høyer*, Svennik Anton	P.	—	—	2	21 Decbr.		1861	Laudabilis.	Decbr. 62	Laudabilis.
4	*de Seue*, Christen	S.	—	—	3	22 Decbr.		1861	Laudabilis.	Juni 63	Haud illaud.

Opgaverne til Reallærerexamens skriftlige Prøve vare saalydende: I første Semester. Til 2den Afdeling, hvortil fremstillede sig 2 Examinander: Opgaver i kemisk Analyse: No. 1. $MnOCO_2$, FeO. AmO. SO_3, AmCl. No. 2. HgCl, AsO_3, MgO. SO_3. No. 3. Opgave i Physik: Hvilken Betydning har Varmelæren for den moderne Kemi? No. 4. Opgave i mathematisk Geographi: Polhøidens Bestemmelse ved en Række Circummeridianhøider af Solen. Til 1ste Afdeling, der afholdtes fra 24de Mai til 2den Juni, hvortil fremstillede sig 1 Examinand: Opgaver i Mathematik: No. 1. At bestemme Værdien af Integralet: $\int \frac{\cos x \, . \, dx}{a - b \cos x}$, naar a og b begge ere positive og forskjellige fra O. No. 2. At undersøge Betingelserne for Concavitet og Convexitet, samt ved Hjælp heraf at bestemme de mod X-Axen concave Curver, der have den Egenskab, at Forholdet mellem Cubus af Normal og Krumningsradius er constant. No. 3. At bestemme en reel og continuerlig Function $\varphi(x)$, der for alle Værdier af x og y fyldestgjør Ligningen: $\varphi(x+y) + \varphi(x-y) = \varphi(x)\,\varphi(y)$, der for $x = o$ er lig 2 og for $x = \frac{\pi}{2}$ lig O, og som endelig for alle Værdier af x, beliggende mellem O og $\frac{\pi}{2}$ er forskjellig fra O. Opgaver i Mekanik: No. 4. At bevise, at der for hvert Punct af et Legeme altid gives mindst 3 paa hverandre lodret staaende Hovedaxer, samt at undersøge de Tilfælde, i hvilke flere saadanne Hovedaxer existere. No. 5. At undersøge Bøinings- og Styrkeforhold ved et verticalt staaende prismatisk Legeme, der i sin nedre Ende er verticalt befæstet og i sin øvre fri Ende bøies af en Vægt. Exempelvis bestemmes, hvor stor Radien i en 30 Fod høi cylindrisk Søile af Træ maa være for at kunne bære en Last af 60,000 ℔ uden at bøies. Elasticitetscoefficienten antages at være 1600,000 ℔ pr. Quadrattomme. No. 6. At undersøge Vandets Bevægelse i et Reservoir eller Rør, der stadig holdes fyldt, naar pludselige Forandringer af Tværsnit finde Sted, samt at anvende dette paa det Tilfælde, at Karret er forsynet med et prismatisk Ansatsrør, der er tilstrækkelig langt, forat fuld Udstrømning kan finde Sted. Exempelvis bestemmes, hvor stort det i Secundet udstrømmede Vandquantum vil være, naar Tværsnittet af Roret er 2 □ Tommer, Trykhøiden $1\frac{1}{2}$ Fod, naar Udstrømningscoefficienten sættes lig 0,613 og Accelerationen af Tyngden lig 31,294. Ved Udstrømningsaabningen saavelsom ved den øvre Niveauflade antages athmosphærisk Tryk, ligesom det ogsaa supponeres, at høiere Potenser af Forholdet mellem Tværsnittet af Roret og den øvre Niveauflade kunne sættes ude af Be-

tragtning. I 2det Semester var de skriftlige Opgaver saalydende: Til 2den Afdeling, hvortil fremstillede sig 1 Examinand: Opgave i chemisk Analyse: No. 1. Brækvinsteen og Zno. SO_3. Opgave i Fysik: No. 2. At udvikle de Fresnelske Formler for Intensiteten af det reflekterende og brudte Lys og at anvende disse Formler for det Tilfælde, at det indfaldende Lys er naturligt. Opgave i mathematisk Geographi: No. 3. Bonnes Kartprojection udledes af den almindelige Ligning for de Projectioner, som gjengive Fladerummene i deres rigtige Forhold. Den nævnte Projections øvrige Egenskaber belyses. Efterat have besvaret disse Opgaver og efterat være examineret mundtlig i enkelte Fag forlod han Examen. Til 3die Afdeling, hvortil fremstillede sig 2 Examinander: Opgave No. 1 (i generel Zoologi) den 3die December. En kort Fremstilling af de væsentligste Former af Dyrenes Fordøielsesredskaber. Opgave No. 2 (i descriptiv Zoologi) den 4de December. Medfølgende Fiske, numererede 1 og 2, tildeles de Hrr. Candidater efter Lodtrækning. Der forlanges en Beskrivelse over Fisken samt Angivelse af dens systematiske Plads. Opgave No. 3 (i generel Botanik). En kort Fremstilling af Botanikens Tilstand og Udvikling i det 18de Aarhundrede. Opgave No. 4 (i descriptiv Botanik). Der fordres en udførlig botanisk Beskrivelse over den fremlagte Plante samt Angivelse af dens Plads saavel i det naturlige som Linneiske System.

Mineralogisk Embeds-Examen.

Til denne Examen havde i 1ste Semester Ingen anmeldt sig. I 2det Semester havde meldt sig 1 Examinand, der, efterat have besvaret nedenstaaende Opgaver, forlod Examen. Opgaver i Mathematik: At udvikle Funktionerne cos x og sin x i uendelige Rækker efter de stigende Potentser af x. No. 2. At udvikle Integralet: $\int \frac{dx}{\sin x (1 + \sin x)}$. No. 3. Tre Punkter i Rummet ere givne, A, hvis Koordinater $x = 0$, $y = 0$, $z = 0$, B, hvis Koordinater ere $x = 2$, $y = 2$, $z = 1$, og endelig C, hvis Koordinater ere $x = 1$, $y = 2$, $z = \div 2$. Længderne af de tre Sider i Trianglet A B C skal da bestemmes, ligeledes beregnes de Vinkler, som Siderne danne deels med Koordinataxerne, deels med hverandre indbyrdes, endelig findes Trianglets Indhold, ligesom ogsaa Ligningen for det Plan søges, hvori Trianglet er beliggende. 1ste Opgave i Mekanik: At udvikle Reduktionen af flere Kræfter, som virke i forskjellige Punkter og i forskjellige Retninger paa et fast Legeme til en Kraft og et Kræftepar.

Uddeling af Universitetets

Priismedailler og Stipendier i 1866.

*De kongl. Priis-Medailler:**)

Fasting, Georg Frederik Christopher, Cand. theol., for Besvarelsen af det theologiske Facultets Opgave: „Kirkefaderen Irenæus's Lære om Skrift og Tradition."

Den Skjelderupske Guldmedaille:

Heiberg, Hjalmar, Cand. med., for Besvarelse af det medicinske Facultets Opgave: „Om ligamentum ciliare og corpus ciliare i anatomisk, histologisk og physiologisk Henseende."

Ved at tilbagesende til Collegiet ovennævnte Afhandling af Cand. theol. Fasting har det theologiske Fakultet ytret: „at hans Arbeide var anlagt og gjennemført med umiskjendeligt Talent og vidnede om megen Flid og Studium, om man end maatte indrømme, at det manglede den strenge historiske Objektivitet i Opfatningen af den foreliggende Gjenstand."

Den af det medicinske Fakultet til Bedømmelse af Heibergs Afhandling nedsatte Komite, bestaaende af Professorerne Chr. Boeck, Voss samt Prosektor Winge, har derover ytret Følgende: „Vi have fundet, at Forfatteren, hvis Fremstilling er velordnet og klar, viser et godt Bekjendtskab til tidligere Arbeider over Prisopgavens Gjenstand, og at han ved de foretagne anatomiske Præparationer og optiske Forsøg har styrket sine fremsatte Meninger ved egne Undersøgelser, saa at hans Arbeide, om det end ikke kan siges at være en udtømmende Besvarelse af Opgaven, dog ifølge Form og Indhold fortjener at belønnes med den udsatte Pris;" — hvilken Udtalelse af det medicinske Fakulteter tiltraadt.

Cand. theol. Fasting, der er en Søn af Sognepræst til Førde M. S. T. Fasting, er født i Bergen 1ste Januar 1837. I 1854 blev han dimitteret fra Bergens lærde Skole og erholdt saavel til Examen artium som til Examen philos. Characteren Laudabilis; den 13de December 1860 absolverede han theol. Embedsexamen med Laudabilis. For Tiden opholder han sig ved Universitetet i Kjøbenhavn med Understøttelse af det af H. Maj. Kongen under 26de Marts 1864 oprettede akademiske Reisestipendium. Cand. med. Heiberg, der er en Søn af Prof. Dr. Heiberg, er født i Christiania 1837. I 1855 blev han Student med Haud, erholdt ved exam. philos. i 1856 Laud. og den 10de December 1862 medicinsk Examen ligeledes med Laud. (18,59).

En Prisafhandling er ligeledes indkommet over det medicinske Fakultets Opgave: „Om Lungetuberculosens Arvelighed, støttet til egne Iagttagelser," der blev anbefalet til den kongelige Guldmedaille saavel af Facultetet som af vedkommende Komite; men da det ved Navneseddelens Aabning befandtes, at Forfatteren var i Embedsstilling, kunde Medaillen ikke tildeles ham.**) Vedkommende Bedømmelseskomite, bestaaende af Professorerne Conradi, W. Boeck og Lochmann, har ytret sig over denne Afhandling paa følgende Maade: „Forfatteren har baade vidst at skaffe sig et ualmindeligt rigt og frugtbart Materiale og benyttet det med megen Flid og Omhu. Resultatet er en Række af selvstændige Iagttagelser, udførte med stor Nøiagtighed og fremstillede paa en klar og anskuelig Maade, hvorved der er ydet et ikke uvigtigt Bidrag til Kundskab om Tuberkulosens Arvelighed."

Foruden ovennævnte 3de Prisafhandlinger har der ogsaa været indleveret en botanisk: „Om Jordbundens og Fjeldgrundens Indflydelse

---

*) Naar ikke alle 6 Guldmedailler blive uddelte, anvendes Overskuddet af Bevilgningen til Understøttelse for værdige og trængende Studerende under Benævnelse „H. K. H. Kronprindsens Stipendier."

**) Formeentlig Districtslæge Homann i Kragerø.

paa Vegetationen i Omegnen af Christiania." — og en philologisk: „Om Adjektivdannelsen i Oldnorsk," — af hvilke dog ingen er bleven anseet værdig til Belønning.

Om den første af disse Afhandlinger har vedkommende Bedømmelseskomite, bestaaende af Professorerne Rasch og Schübeler samt Provst Sommerfeldt, ytret Følgende: „— vi have været enige i, at Besvarelsen rober et saa ualmindeligt nøie Kjendskab til Christianiadalens Flora, som kun en mangeaarig Undersøgelse vil kunne forskaffe, saa at Forfatteren i Anledning af Pris-Opgavens Besvarelse, ikke har fundet sig nødsaget til at anstille dertil sigtende Undersøgelser, men kun behøvet at uddrage af sine mangeaarige Iagttagelser saadanne, som han har anseet egnede til Spørgsmaalets Belysning. Besvarelsen indeholder en Mængde Paastande angaaende Kulturforsøg med Hensyn til Arternes Konstans etc. i Forhold til Jordbunden og de af samme angivelig vundne Resultater, der ere i høi Grad paafaldende, men som Kommiteen ikke finder i alle Tilfælde kan skjænkes fuld Tillid, da baade Beviser, Kontrol af en sagkyndig og troværdig Mand og Specimina af de omhandlede Planter mangle." *)

Over den filologiske Afhandling ytrer vedkommende Komite, bestaaende af Professorerne Unger, S. Bugge og Rygh, Følgende: „Forfatteren af denne Afhandling har med stor Flid samlet sit Stof og benyttet den nyere Literatur i Emnet, ligesom han ogsaa meddeler adskillige brugbare Bemærkninger om etymologiske Enkeltheder; men sin Opgave idethele kan han ingenlunde siges at have løst paa en tilfredsstillende Maade. Selve Begrebet „Afledning" er uklart og tildels feilagtigt opfattet, og en Anordning valgt, som, hvilende hovedsagelig paa ydre og tilfældige Mærker, har ført Forfatteren bort fra hans Opgave og bragt ham til mest at lægge an paa en saavidt mulig fuldstændig Opregning af Sprogets Forraad af Adjektiver, medens Hovedspørgsmaalet, Adjektivernes Forhold til sine Stamord, kun har faaet en spredt og overfladisk Besvarelse. Dertil kommer, at der idethele savnes Klarhed og Stringens i Udtryk saavel som i Opfatning, samt Nøiagtighed og Konsekvens i Lydenes Betegnelse, hvorved mange Feil ere fremkomne."

Det kongl. Reise-Stipendium:

Nielsen, Yngvar, Cand. mag., og Fasting, Georg, Cand. theol., med 150 Spd. til hver, den Første for under et Semesters Ophold ved Kjøbenhavns Universitet at fortsætte sine Studier, navnlig om Humanitetens Begreb; den Sidstnævnte for under et Semesters Ophold ved Lunds Universitet at sætte sig ind i de derværende Universitetsforhold og for at lægge sig efter den Del af den svenske Historie, hvorover der maatte holdes Forelæsninger, eller, hvis ingen saadanne holdes, da at studere de Partier af Nordens Historie, hvortil der maatte være bedst Anledning.

Stipendier til videnskabelige Reiser i Norge:

1. Sars, M., Dr. Professor, 100 Spd. for i en Tid af 4—5 Uger at fortsætte sine i forrige Aar paabegyndte zoologiske Undersøgelser, navnlig over Christianiafjordens Dybvands-Fauna;
2. Esmark, Professor, 500 Spd., for i en Tid af 3—3½ Maaned i Forening med Præparant Syversen at foretage en Reise i Finmarken i zoologisk, især ichtyologisk Retning.

De Rathkeske Stipendier til naturvidenskabelige Reiser i Norge:

Løberg, forhenværende Sognepræst, til Undersøgelse af de Finmarkske Fiskerier. Reisen vil med Collegiets Bifald først foretages i 1867.

Det grevelige Hjelmstjerne-Rosenkroneske Legat:

1. Universitets-Stipendiat Cand. mag. Ludvig Daae, 500 Spd., for i et Tidsrum af ect Aar at anstille Undersøgelser i danske og svenske Archiver og Bibliotheker for at samle Materiale

*) Forf. er formeentlig Univ. bot. Gartner Moe, der i en Række af Aar ledsagede Prof. Blytt paa hans bot. Excursioner.

til Norges Historie navnlig for Tiden efter Reformationen indtil henimod 1660, samt med Forpligtelse til at afgive til Universitets Bibliotheket de Afskrifter af historiske Kilder han tager;

2. Universitets-Stipendiat Cand. med. Axel Boeck, 300 Spd., for i et Tidsrum af eet Aar i Udlandet at fortsætte sine physiologiske Studier, samt for der at fuldende et paabegyndt videnskabeligt Arbeide over nogle vigtige og endnu ubekjendte Forhold ved det physiologiske Stofskifte;
3. Cand. jur. Evald Rygh, 300 Spd., for i et Tidsrum af eet Aar i Udlandet, fornemmelig England og Frankrig, at studere Statsøkonomien;
4. Cand. theol. Frederik Petersen, 300 Spd., for under eet Aars Ophold i Udlandet at studere Theologie;
5. Conservator A. Blytt, 100 Spd., til at bivaane den botaniske Congres i London i Mai Maaned.
6. Professorerne Kjerulf og Schübeler, hver 50 Spd. til geologiske og botaniske Excursioner med de Studerende.

Adjunct-Stipendier:

Cand. med. A. Arndtsen (fra 1857), 200 Spd. aarlig i medicinsk Physik;
Cand. mag. G. W. Lyng (fra 1858), 240 Spd. aarlig i Philosophie;
Cand. theol. C. D. O. Bang (fra 1858), 240 Spd. i nordisk Literatur;
Cand. min. H. Mohn (fra 1860), 240 Spd. aarlig i Astronomie;
Cand. theol. F. W. K. Bugge (fra 1863), 200 Spd. aarlig i Theologie;
Cand. mag. Ludv. L. Daae . . . . . (fra 1863), 240 Spd. aarlig i Historie;
Cand. med. Axel Boeck (fra 1864), 200 Spd. aarlig i Zoologie;
Cand. jur. M. P. Ingstad (fra 1865), 200 Spd. aarlig i Lovkyndighed;
Cand. philos. T. H. Hjortdahl . . . . 200 Spd. aarlig i Mineralchemi.

Samtlige med Dyrtidstillæg efter samme Regel, som for Embedsmænd.

De almindelige Stipendier:

i April.

Det Schytteske Legat:

Blix-Pedersen, E. Stud. theol. . .	36 Spd.	
Bugge, U. Stud. med.	36 —	
Lund, C. A. D. Stud. med. . . .	36 —	
Greve, G. Stud. phil.	30 —	
Krog, F. A. Stud. juris.	30 —	
Klæbo, J. Stud. theol.	30 —	
Johannesen, O. A. Stud. theol. . .	30 —	
Nielsen, C. J. Stud. theol. . . .	30 —	
Olsen, J. Stud. theol.	24 —	
Døscher, C. R. Stud. phil. . . .	24 —	

1/6 maanedlig.

Det Schnitlerske Legat: Schnitler, M. S. L. Stud. theol. 62 Spd. 60 Sk. 1/6 mdl. med 10 Spd. 50 Sk.

Det Arendalske og Dedekamske Legat: Jensen, T. M. Stud. theol. 73 Spd. 42 Sk. 1/6 maanedlig.

Universitetsvennernes Legat: Møinichen, J. L. Stud. med. 21 Spd. 1/6 maanedlig.

Det Omsenske Legat:

Grieg, Joh. Stud. theol.	20 Spd.	1/6 maanedlig.
Alver, J. L. Stud. phil.	20 —	

Det Hersleb-Stenersenske Legat: Finch, H. F. Stud. theol. 55 Spd. 1/4 qvartaliter.

Trøndernes Legat: Conradi, P. H. Stud. med. 20 Spd. 1/6 maanedlig.

Det Bärnholdtske Legat:

Hoelstad, C. A. Stud. med. . . .	18 Spd.	
Selmer, L. W. Stud. med. . . .	18 —	
Carlsen, L. A. K. Stud. theol. . .	18 —	
Qvam, P. V. D. Stud. juris . . .	18 —	
Kolderup, W. F. Stud. real. . . .	18 —	

1/6 maanedlig.

*) Cand. Axel Boeck er af Hs. Majst. Kongen tilstaaet et Bidrag af 150 Spd. til Udgivelse af den i 1860 belønnede Afhandling for den Kgl. Prius-Medaille: „En Fremstilling af de indenlandske Amphipoder."

pr Petersen, G. H. Stud. med. . . . 15 Spd.
Hansen, O. S. Stud. theol. . . . 15 — } 1/6 maanedlig.

H. K. H. Kronprindsens Stipendier:
Bjerregaard, T. N. Stud. med. . . 15 Spd.
Løvig, G. T. Stud. med. . . . . 15 —
Aamodt, Otto, Stud. med. . . . 15 —
Lindboe, J. A. Stud. juris . . . 15 — } 1/6 maanedlig.

Det Wexelske Legat: P. Bugge, E. O. Vindingstad, O. M. Andersen og J. Beer, med 25 Spd. til hver, 1/6 maanedlig.

i October.

Hans Majestæt Kongens Stipendier:
Sundt, L. Stud. min. . . . . 48 Spd.
Storm, G. Stud. philol. . . . . 48 —
Sandberg. J. A. W. Stud. theol. . 48 —
Jespersen, A. D. Stud. theol. . . 48 —
Megrund, P. O. Stud. theol. . . . 36 —
Qvam, P. V. D. Stud. juris. . . . 36 —
Bugge, N. J. K. Stud. med. . . . 36 — } 1/12 maanedlig.

H. K. H. Kronprindsens Stipendier:
Bjerregaard, T. N. Stud. med. . . 15 Spd.
Løvig, G. T. Stud. med. . . . . 15 —
Aamodt, Otto, Stud. med. . . . 15 —
Lindboe, J. A. Stud. juris. . . . 15 — } 1/6 maanedlig.

Det Schnitlerske Legat: Schnitler, M. S. L. Stud. theol. 62 Spd. 60 Sk. 1/6 maanedlig.

Det Arendalske & det Dedekamske Legat: Jensen, T. M. Stud.theol. 73 Spd. 42 Sk. 1/6 maanedlig.

Det Omsenske Legat:
Grieg, Johan, Stud. theol. . . . 20 Spd.
Holtermann, C. N. Stud. theol. . . 20 — } 1/6 maanedlig.

Trøndernes Legat: Conradi, P. H. Stud. med. 20 Spd. 1/6 maanedlig.

Universitetsvennernes Legat: Møinichen, J. L. Stud. med. 21 Spd. 1/6 maanedlig.

Legatum Mentzianum: Rynning, Th. Stud. med. 28 Spd. 68 Sk. 1/12 maanedlig.

Legatum Steenbuchianum: Poulsson, L. C. T. Stud. med. 28 Spd. 68 Sk. 1/12 maanedlig.

Legatum Nannestadianum: Frich, S. Stud. philol. 8 Spd. 24 Sk. paa eengang.

Det Skjelderupske Legat: Schumacher, D. F. Stud. med. 30 Spd. 1/12 maanedlig.

Det Bärnholdtske Legat:
Hoelstad, C. A. Stud. med. . . . 18 Spd.
Selmer, L. W. Stud. med. . . . 18 —
Carlsen, L. A. K. Stud. theol. . . 18 —
Kolderup, W. F. Stud. real. . . . 18 —
Hansen, O. S. Stud. theol. . . . 18 —
Prydz, Harald, Stud. theol. . . . 15 —
Heidenreich, Joh. Stud. med. . . 15 — } 1/6 maanedlig.

Det Schytteske Legat:
Bugge, U. Stud. med. . . . . 36 Spd.
Bang, A. C. Stud. theol. . . . . 36 —
Lund, C. Stud. med. . . . . 36 —
Krog, F. Stud. juris. . . . . 36 —
Klæboe, J. Stud. theol. . . . . 36 —
Nielsen, C. J. Stud. theol. . . . 30 —
Johannesen, O. Stud. theol. . . . 30 —
Berner, M. H. Stud. jur. . . . . 30 —
Nannestad, J. v. d. L. P. Stud. med. 30 — } 1/6 maanedlig.

Det Wexelske Legat: E. O. Vindingstad, O. M. Andersen, P. Bugge og J. Beer med 25 Spd. til hver $^1/_6$ maanedlig.

De specielle Stipendier:

Den 18de Juni 1866 uddeltes Renterne af Prinds Gustavs Legat til Stud. jur. Th. Svendsen med 75 Spd. for Aaret fra 1ste Juli 1866 til 1ste Juli 1867.

Den 28de September 1866 uddeltes Renterne af Legatet „Professor og Rector Arentz's Minde" til Stud. med. Claus Hansen med 63 Spd. 55 Sk. for Aaret 28de Septbr. 1866—28de Sept. 1867.

Den 14de December 1866 uddeltes Renterne af det Knudsønske Legat til Stud. jur. H. B. B. Dahl med 30 Spd., Stud. jur. O. A. Norbye med 30 Spd. og Stud. philol. S. Frich med 20 Spd, $^1/_{12}$ maanedlig.

Af det Rostedske Legat, der uddeles af Christiania Cathedralskole, ere de ledigblevne Portioner tildelte Studenterne A. M. Brock og Chr. Hansen. Det Mandalske Legat, der ligeledes uddeles af Christiania Cathedralskole, er tildelt Studenterne Chr. Brodtkorb og Joh. Rynning.

Sygestipendium:

har været tildelt 1 Student med 42 Spd. og 1 med 12 Spd. 114 Sk. for fri Cuur og Pleie paa Rigshospitalet.

Fritagelse for Adgangs-Gebyhr til det chemiske Laboratorium:
(5 Spd. for Semestret).

1. Stud. med. C. Lerche-Dahl.
2. Stud. med. Albert Roll.
3. Stud. med. P. H. Conradi.
4. Stud. real. H. L. Sørensen.
5. Stud. med. Herman Smith.
6. Stud. med. L. Grønstad.
7. Stud. med. C. A. Kjær.
8. Stud. med. O. Egede-Nissen.
9. Stud. pharm. Otto Hansen.
10. Stud. med. A. T. Rolfsen.

Fritagelse for Adgangsgebyhr til det metallurgiske Laboratorium: (3 Spd. for Semestret) Stud. min. A. Helland (for begge Semestre) og Stud. min. Lars Sundt.

Det sædvanlige Honorar for Inspection ved de skriftlige Prøver er $1^1/_2$ Spd. pr. Dag, hvorhos Inspectionen i Regelen overdrages til 2de Inspecteurer for hvert Examensværelse. Ved Ex. art. er der tillige antaget en Formand for Inspecteurerne med et noget høiere Honorar.

Priisopgaver for Aaret 1866—1867.

Det academiske Collegium har bestemt følgende Priis-Opgaver til Concurrence om de af Hans Majestæt Kongen udsatte Guldmedailler:

Efter Forslag af det theologiske Facultet:

1. „At udvikle Begrebet af den Christnes evangeliske Frihed."

Efter Forslag af det juridiske Facultet:

2. „At give en Fremstilling af Leilændingsinstitutionen saavel efter de ældre, som efter de nugjældende Love."

Efter Forslag af det medicinske Facultet:

3. „Mavesækkens kræftartede Sygdomme i klinisk og pathologisk-anatomisk Henseende, efter selvstændige Undersøgelser."

Efter Forslag af det historisk-philosophiske Facultet:

4. „At udvikle de latinske Coloniers Forfatning og Ret, saavel efter de tidligere bekjendte Kilder, som efter de senest fundne indskriftlige Monumenter fra Malaca og Salpensa."
5. „En Fremstilling af det norske Aristokrati's Historie indtil Kong Sverres Tid."

Efter Forslag af det mathematisk-naturvidenskabelige Facultet:

6. „At udvikle de vigtigste Egenskaber ved det bipolare Coordinatsystem samt ved Hjælp heraf at undersøge de Curver, der kunne fremstilles ved en lineær Ligning mellem Coordinaterne."

Ligeledes har Collegiet til Concurrence om Professor Skjelderups Guldmedaille udsat følgende Priisopgave:

Efter Forslag af det medicinske Facultet:

7. „Nervesystemets Indflydelse paa Hjertets Bevægelser, oplyst ved egne Undersøgelser paa Dyr og Mennesker."

Det medicinske Facultet har derhos foreslaaet, at det samtidig med Udsættelsen af dets ovenstaaende Priis-Opgaver maa blive bekjendtgjort, at Facultetet agter for næste Aar (1867—1868) at foreslaa følgende 2de Priis-Opgaver, hvis Besvarelser altsaa maa blive at indsende inden 15de April 1868, nemlig:

For Hans Maj. Kongens Guldmedaille:

8. „Er Favus, Herpes tonsurans og Pityriasis versicolor fremkaldte ved een eller flere Arter af parasitiske Planter?" Opgavens Besvarelse begrundes paa egne Undersøgelser og Experimenter.

For Professor Skjelderups Guldmedaille:

9. „Anatomisk Beskrivelse af de paa Extremiteterne forekommende Bursæ mucosæ, ledsaget af Tegninger efter udførte Præparater."

Ifølge vedkommende Reglement og Collegiets senere Bestemmelse skulle Besvarelserne af de 7 førstnævnte Opgaver indleveres inden 15de April 1867, alene betegnede med Mottoer og ledsagede af forseglede Navnesedler.

Et Ophold ved Universitetet i Upsala.

Indberetning til det akademiske Kollegium

fra

Cand. juris Ernst Motzfeldt.

Jeg tillader mig herved at afgive Indberetning angaaende mit Ophold i Upsala, hvortil der ved Kollegiets Beslutning af 17de Septbr. 1864 tilstodes mig H. M. Kongens Stipendium.

Jeg opholdt mig i Upsala fra 1ste Oktober 1864 til Juni 1865 og blev overalt, i Særdeleshed af Studenterne og Universitetets Lærere, mødt med en høi Grad af Forekommenhed og Velvilje, der foruden at gjøre mit Ophold overordentligt behageligt gav mig al forønsket Anledning til at sætte mig ind i de svenske Forholde overhovedet og specielt tillige i den svenske Ret.

Da imidlertid de svenske Studenter-Forholde, saaledes som jeg lærte dem at kjende i Upsala, ere væsentligt forskjellige fra vore og temmelig ukjendte hos os, har jeg troet i min Indberetning navnlig at burde forsøge at give en Fremstilling af disse som det, der kunde have mest Interesse, og vil derfor her kun i Forbigaaende bemærke, at mit juridiske Studium væsentligst var rettet paa den svenske Privatret, medens jeg dog ogsaa besøgte Professor Rydins Forelæsninger over Sveriges offentlige Ret.

Det mest Karakteristiske for Studenter-Forholdene i Upsala er Nationsinddelingen, da denne, hvortil man hverken i Danmark eller Norge har noget Tilsvarende, viser sin Indflydelse i næsten alle Retninger.

De svenske Studenter ere ifølge Universitetets Love delte i Nationer eller landskap, og Universitetets Rector skal paase, at Enhver ved sin Ankomst til Universitetet bliver Medlem af en saadan Nation. Som det af det Følgende vil sees, er denne Inddeling væsentligt dannet efter Sveriges gamle Landskabs-Inddeling. I Upsala er der for Tiden følgende 13 Nationer: Stockholms, Uplands, Gestrike och Helsinge, Östgöta,

Vestgöta, Södermanlands och Nerikes, Vestmanlands och Dala, Smålands, Göteborgs, Halmar, Wermlands, Norrlands (der indbefatter alle de nordlige Landskaber) og Gottlands. Som det bemærkes, er ikke det sydlige Sverige her repræsenteret, som Følge af, at man derfra næsten udelukkende søger til Lunds Universitet, der til Gjengjeld mangler alle de nordligere Nationer. Man har Ret til at lade sig indskrive i den Nation, hvortil man efter sit Fødested eller sine Forældres Bopæl eller efter den lærde Skole, hvor man har nydt Undervisning, hører, eller i den Nation, hvoraf Ens Fader under sit Ophold ved Universitetet har været Medlem, men skulde man af en eller anden Grund foretrække at gaa ind i en anden Nation, end den eller de, hvori man har Ret til Optagelse, maa man derom ansøge vedkommende Nation, hvilket da naturligvis i Regelen bevilges.

I Danmark og Norge har man anseet denne Nationsinddeling for skadelig, idet den skulde splitte Studenterne og hindre den ønskelige Enhed. Dette er dog aldeles ikke de Svenskes egen Anskuelse, og efterat have seet Forholdene paa nært Hold kan jeg heller ikke være enig deri. Den deler vistnok Studenterne og gjør, at "landsmän" (Medlemmer af samme Nation) i Regelen holde sammen og ofte kun kjende ganske Faa udenfor sin egen Nation, hvilket ialfald hyppigt er Tilfældet med de Yngre i de større Nationer, men Skaden heraf bliver ikke saa stor ved et Universitet som Upsala, hvor Nationerne selv ere saa store, at alle Fakulteter og de forskjelligste Anskuelser inden hver enkelt findes repræsenterede, hvorfor disse Nationer ingenlunde kunne sammenstilles med snevrere private Kameratkredse. Paa den anden Side vil der mellem Nationens Medlemmer, hvoraf saamange ere fra samme Sted eller have gjennemgaaet samme Skole, ganske naturligt udvikle sig større Sammenhold og en bedre Kameratsaand, end det i et almindeligt Studentersamfund vilde være muligt. Faren for Splittelse fjernes desuden ogsaa derved, at de forskjellige Nationers Medlemmer mødes i sine fælles Studier og sammenbindes ved sine fælles videnskabelige Foreninger. Det Hele tilsigter, at Kameraterne gjensidigen skulle hjælpe og støtte hverandre og tillige føre en skarpere Kontrol med hverandres Liv og Vandel, end det ellers vilde være muligt. Hver Nation føler sig nemlig som en Enhed ligeoverfor de andre Nationer og vil paa Grund af en naturlig og berettiget Rivaliseren føle sin Ære som Nation plettet, om En af dens Midte ved sin Opførsel giver grundet Anledning til Dadel. For de mindste Nationers Vedkommende stiller Forholdet sig vistnok mindre gunstigt, men derfor søge heller ikke disses Medlemmer

saa udelukkende sin Omgang inden Nationen. — Selv ligeoverfor Udlændinge iagttages denne Nationsinddeling saa strengt, at det ikke gaar an, hvad jeg ved min Ankomst did havde tænkt mig, som Fremmed at komme i alle Nationer; vil man komme nogetsteds, og i det Hele saa Anledning til at lære Studenterlivet nærmere at kjende, maa man gaa ind i en enkelt — og behandles da der aldeles som Landsmand.

Nationsinddelingen skriver sig fra gammel Tid og er, som bemærket, paabudt i Universitetets Love, saa den ikke vilkaarligt kan hæves af Studenterne. Ingen Studerende kan nemlig underkaste sig nogen Examen ved Universitetet uden at fremlægge Vidnesbyrd (betyg) — der indtages i Examens-Testimoniet — fra den Nation, hvoraf han har været Medlem, om sin Flid og Opførsel. — Upsala Studenter vare længe blot repræsenterede ved sine 13 Nationer, uden at noget fælles ydre Baand sammenbandt disse, og uden at der var nogen fælles Repræsentant for alle Studenter. Sager, der angik den studerende Ungdom i Almindelighed, bleve behandlede i Kuratorskonventet, der bestod af alle Nationers Første Kuratorer, og hvori Stockholms Nations Kurator var selvskreven Ordfører. Men i 1848 dannedes Upsala Student-Corps som en Institution, der omfatter alle Studenter, og hvoraf de enkelte Nationer ere Underafdelinger; denne Institution kjendes imidlertid ikke i Universitetets Love, hvorfor det akademiske Kollegium (Consistorium) endnu altid i officielle Skrivelser henvender sig til Kurators-Conventet istedetfor til Student-Corpsens Direktion. Denne bestaar af alle Nationers Første-Kuratorer, samt af et i Forhold til Nationens Størrelse bestemt Antal Repræsentanter fra hver Nation, fortiden et samlet Antal af 40 Personer.

Blandt de fungerende Første Kuratorer vælges der paa et almindeligt Studentermøde en Ordförande og en Vice-Ordförande for Student-Corpsen.

Hver Nation har sine egne Love (stadgar), der ikke uden Samtykke af Consistorium kunne forandres. I sin ældste Form indeholdt disse Love, især angaaende de Yngres Forhold til de Ældre inden Nationen, mangt temmelig besynderlige Bestemmelser, der minde stærkt om det tyske Burschevæsen, men i den senere Tid er der naturligvis heri skeet Forandring.

I sin indre Organisation ere alle Nationer temmelig lige, da Hovedtanken deri er den samme; den følgende Beskrivelse af Stockholms Nation, hvoraf jeg var Medlem, vil derfor i det Hele og Store passe ogsaa paa de øvrige Nationer.

Den øverste Ledelse af Nationens Anliggender tilkommer Nationens Inspector, medens den egentlige Bestyrelse føres af

tvende Kuratorer og en Bibliothekarie. Nationens Medlemmer (med Undtagelse af Æresmedlemmerne, der opføres som en Klasse for sig) ere fordelte i fire Klasser: Seniorer, Juniorer, Recentiorer og Recentissimi.

Ved Indtrædelsen i Nationen bliver man Recentissimus (i flere Nationer existerer ikke denne Klasse), og naar man i to Terminer (Semestre) har været Recentissimus, opflyttes man uden Valg i Recentior-Klassen. For dernæst at opflyttes blandt Juniorerne, forbredes der tidligere en saakaldt nations-examen, men denne er bortfaldt, saa at man nu, naar man i to Terminer har været Recentior og opholder sig i Upsala paa den Tid, Valget foregaar, uden videre kan vælges til Junior, men for at opnaa denne Stilling maa man have faaet to Trediedele af de afgivne Stemmer; for Tiden opflyttes dog i Regelen Alle, hvorom der er Spørgsmaal, saa det ansees som en Skam ikke at blive valgt til Junior, naar man fyldestgjør de nødvendige Betingelser. Naar man atter i to Terminer har været Junior og ved Valget opholder sig ved Universitetet, kan man vælges til Senior. Der er 10 Seniorer, og de, der engang have opnaaet denne Værdighed, beholde den, saalænge de blive ved Universitetet, hvorfor der blot foregaar Valg til Senior, naar en eller flere af de gamle forlade Upsala. Seniorerne have ingen anden Forpligtelse end att vid högtidliga tillfällen tal hålla, når sådant af nationen beslutes, — men blandt Seniorerne vælges Nationens Kuratorer samt Bibliothekarien, hver for 1 Aar ad Gangen.

Første Kurator, hvis Valg tilkjendegives Consistorium, er Nationens Formand og bestyrer som saadan alle dens Anliggender, der ikke vedkomme Økonomien eller Bibliotheket, sammenkalder Nationen, naar det behøves, leder dens Forhandlinger, fører dens Brevveksling, forfatter i Begyndelsen af hver Termin en Fortegnelse over Nationens nærværende Medlemmer, der under Mulkt ere pligtige til at melde sig hos ham inden 8 Dage efter sin Ankomst til Staden, vaager over Orden og Lovenes Overholdelse inden Nationen, udfører dens Beslutninger o. s. v. Han har i Forening med et byggnads-utskott, bestaaende af Andre Kurator samt tre for hver Termin af Nationen valgte Medlemmer, Bestyrelse over Nationens Bygning. Som Godtgjørelse for sit Arbeide har han 25 R. R. aarlig samt 3 R. R. af Enhver, der indskrives i Nationen, medens han er Kurator, er fri for Nationsafgifter og har i Nationsbygningen 2 Værelser til Beboelse eller Udleie efter Ønske.

Andre Kurator styrer hele Nationens Pengevæsen og nyder som Godtgjørelse herfor 100 R. R. aarlig samt Fritagelse

for Afgifter til Nationen. I Tilfælde af Forfald overtage de to Kuratorer gjensidigen hinandens Funktioner. Skulde under Universitetsferierne begge Kuratorer være forhindrede fra at udføre sine Forretninger, overtages Bestyrelsen af alle Nationens Anliggender af

Bibliothekarien, der ellers kun har Opsyn med Nationens Bibliothek og derfor er lønnet med 75 R. R. aarlig samt Fritagelse for Nationsafgifter. Indkjøb af Bøger besørges af Bibliothekarien i Forening med et utskott paa 10 Mand, valgte fra de forskjellige Faculteter.

Blandt Universitetets ordinære Professorer vælges Nationens Inspector, der i enhver Henseende skal vaage over Nationens Bedste. Han overværer Nationens landskap, stadfæster Nationens vigtigere Beslutninger, underskriver sammen med Første Kurator de udfærdigede nationsbetyg, gaar Nationens Medlemmer tilhaande med Raad og Daad og hindrer, hvad der kunde stride mod Lovene eller god Orden. Forstaar Inspector at gjøre sig elsket af Nationen, kan han udøve stor Indflydelse paa dens Medlemmer, hvoraf han gjerne i Terminens Løb samler en stor Del hos sig i mindre Selskaber. Ved Terminens Slutning drager da i Regelen Nationen i Processsion med Nationsfanen i Spidsen hen til Inspector, hvor Første Kurator paa Nationens Vegne takker ham for hans Omsorg for den i den forløbne Termin. Hvert tredie Aar udbetales der Inspector et Honorar, der bestemmes af Nationen men dog ikke maa overstige 400 R. R.

Mænd, som have gjort sig i høi Grad fortjente af Nationen, i Særdeleshed Universitetslærere, der som Studenter have været Medlemmer af samme, vælges til Æresmedlemmer og indbydes ved høitidelige Leiligheder som Nationens Gjæster.

Til at ordne Nationens Feste og Tilstelninger vælges for hver Termin to Klubmästare, hvoraf den Ene som Theaterföreståndare hovedsagelig har at sørge for dramatiske Foresillinger, og den Anden som Sexmästare har at ordne alle andre Feste og Sammenkomster og sørge for at more Folk paa bedste Maade.

Til at revidere Nationens Regnskaber vælges der hver Termin to Seniorer og to Juniorer.

Betygsnämnden, der efter hemmelige Forhandlinger afgiver de forhen omtalte Vidnesbyrd om Nationsmedlemmernes Flid og Opførsel, bestaar af Første Kurator som Formand og 3 Seniorer, 3 Juniorer og 3 Recentiorer, der vælges af Nationen.

Betygen ere, for Opførsel: 1) stadgadt (ordentlig og

ſømmelig i enhver Henſeende), 2) temligen ſtadgadt, 3) mindre ſtadgadt — og for Flid: 1) god, 2) temligen god, 3) mindre god. Hvis Nogen ſkulde være misfornøiet med det Vidnesbyrd, han paa denne Maade har faaet, har han Ret til at faa Betygsenkmnden forſtærket til det dobbelte Antal Medlemmer, hvilke da endeligen afgjøre Sagen.

Til at foretage alle de forſkjellige Valg og forhandle om de Sager, der ere af Interesſe for Nationen, ſkal denne i Begyndelſen og Slutningen af hver Termin ſamles til ordinært landſkap, hvor alle Medlemmer ere pligtige til at møde. Ved Begyndelſen og Slutningen af landſkapet foregaar der et almindeligt Navneopraab, og man ilægges 1 R. R. Mulkt — der virkelig betales — for hvert af diſſe Opraab, man uden gyldigt Forfald forſømmer. Skulde det til andre Tider være nødvendigt at faa Nationens Beſlutning om Noget, ſammenkaldes denne til extra-landſkap, hvortil dog i Regelen Medlemmerne ikke ere pligtige at møde. Ved alle Stemmegivninger og Valg inden Nationen herſker den ſaakaldte graderade röſtſcala, der gaar igjennem næſten det hele ſvenſke Valgvæſen. Alles Stemmer gjælde nemlig ikke lige meget, idet Inſpektor har 10 Stemmer, Kuratorerne og Bibliothekarien hver 4, en Senior 3, en Junior 2, en Recentior 1 og en Recentisſimus ingen Stemme undtagen i Spørgsmaal, ſom angaa Sammenſkud af Penge, hvor alle Nationsmedlemmers Stemme har ſamme Vegt.

Studenter fra et fremmed Univerſitet eller fra en anden Nation gives den Plads inden Nationen, ſom denne ſelv ved Optagelſen beſtemmer.

Foruden Indtrædelſespenge, der i Stockholms Nation er 13 R.R. men i enkelte andre Nationer betydeligt ſtørre, betales der af hvert Medlem Nationsafgift for hver Termin, i Stockholms Nation 9 R. R. hvori tillige er indbefattet Bidrag til Nationens Sygekaſſe. Allerede fra gammel Tid var man nemlig ifølge Lovene pligtig til i Sygdomstilfælde ved Sammenſkud at hjælpe trængende Kamerater; dette er nu forandret derhen, at hvert Medlem ſammen med ſin Nationskontingent erlægger 1 R. R. til en Sygekaſſe, hvoraf Omkoſtningerne ved ethvert ſygt Nationsmedlems Forpleining paa Hospitalet udredes. Af Nationskaſſen kunne Medlemmerne mod Caution erholde Laan.

Hver Nation er organiſeret ſom et eget Samfund for ſig og har derfor ſit eget Lokale, eget Bibliothek, der dog ogſaa ſtaar aabent til Afbenyttelſe for andre Nationers Medlemmer, eget Theater, egen Sangforening — foruden den ſtore almindelige,

hvori alle Nationers Sangere samles — og sin egen Fane med Landskabets Baaben.

Mange af Nationerne eie egne, tildels smukke Bygninger, andre samle endnu Penge i dette Øiemed, ligesom der ogsaa i mange Aar har været samlet til en Bygning for hele Student-Corpsen, der, naar den kommer istand, vil virke som et godt Bindemiddel mellem Studenterne og afhjælpe Mangelen af et Festivitetslokale. Student-Corpsens Lokale bestaar nemlig for Tiden kun af nogle faa Værelser, der foruden at være Samlingssted for de videnskabelige Foreninger blot tjene som Læseværelser, hvor fremmede, især danske og norske, Aviser og Tidsskrifter, der i Regelen ikke holdes af de enkelte Nationer, findes udlagte, — og som Opbevaringssted for Student-Corpsens Faner og dens Bibliothek, der væsentligst bestaar af dansk og norsk Skjønliteratur.

Viser nogen af Nationens Medlemmer en usømmelig Opførsel, har Første Kurator at foreholde ham hans Forseelse og, hvis ikke disse Forestillinger virke, i Seniorernes Nærværelse at meddele ham yderligere Formaning (varning). Hjælper heller ikke dette, sammenkaldes Nationen til extra-landskap, for der efter nærmere Undersøgelse at afgjøre, hvorvidt den Skyldige skal paa bestemt eller ubestemt Tid miste sin Stemmeret eller, for det Tilfælde at han er Recentissimus, Retten til efter Orden at opflyttes til Recentior. Han sættes da tillige under Første Kurators specielle Opsigt, og den fattede Beslutning bliver slaaet op paa Nationssalen. Skulde heller ikke dette bevirke Forbedring, skal Første-Kurator anmelde Sagen for Rector. Dette staar tildels i Forbindelse med Rectors disciplinære Myndighed, som jeg derfor i Kortheds skal omhandle. Tidligere havde Universitetet baade i civile og criminelle Sager fuld Jurisdictionsmyndighed over Studenterne og alle ved det ansatte Embeds- og Bestillingsmænd; dette forandredes ved en Frdn. af 1852, der blot lod Universitetets disciplinære Myndighed over de Studerende blive staaende, — men som en Følge af denne kan ingen Student tiltales ved Domstolene for nogen Forseelse, begaaet i Universitetsstaden eller inden 1 Mils Omkreds omkring samme, førend Sagen er bleven overleveret bid af Consistoriet. Begaar nemlig inden det nævnte Omraade en Student nogen Forbrydelse, eller opfører han sig paa anden Maade usømmeligt, skal Sagen meldes Rector, der enten alene eller i Forening med Consistorium minus straffer den Skyldige med Tilrettevisning eller med Tab af Stipendium, om han nyder godt af et saadant, eller Relegation fra Universitetet paa bestemt Tid eller for altid. Først hvis Consistorium finder,

at Forbrydelsen ikke kan affones med en saadan disciplinær Straf, henvises Sagen til Domstolene. Dette er jo temmelig forældede Bestemmelser, der bl. A. umuliggjøre ethvert velordnet Politi i Upsala, hvorfor de heller ikke ere synderligt yndede af Flertallet af Studenterne.

Paa Nationssalen kommer man daglig sammen for at læse Aviser, træffe Kamerater osv., men der afholdes ikke som i vort Studentersamfund regelmæssige større Sammenkomster. Nationen samles neppe mere end 5—6 Gange i hver Termin til uregelmæssige, af Klubbmästarne eller ved større Anledninger af Nationen selv bestemte Tider, men ifald man har dygtige Folk til Theaterföreståndare og Sexmästare, er der da ogsaa i Regelen sørget for at more Publikum ved en eller anden Tilstelning; i modsat Fald tilbringer man Aftenen, som vi en almindelig Lørdagsaften i vort Samfund, dog med den Forskjel, at man intet Samfundsblad har, ingen Diskussioner og ingen Debatter om Nationens kommunale Anliggender, der optage saa stor Del af vort Samfunds Tid, men der altid skulle foregaae paa ordinært eller extraordinært landskap. Man synger meget og godt og samtaler med hverandre, og just paa Grund af, at Nationerne ere snevrere Foreninger, hvor næsten Alle kjende hverandre, gaar Samtalen altid let og livligt i disse Sammenkomster, hvori baade de Ældre og de Yngre af Nationen samles. — "Ideen", den Gaade, som i Aarrækker har forurolliget vort Studentersamfund, hørte jeg aldrig hverken offentligt eller privat nævne, hvilket vel staar i Forbindelse med, at de svenske Studenter, tildels paa Grund af Universitetets Beliggenhed i en liden By, ikke let falde paa at ville virke udad, — men praktisk troer jeg at Upsala Studenter have løst den ene Del af Problemet, den der bestaar i at føre et muntert og friskt Studenterliv. Ved enhver Tilstelning morer man sig nemlig godt, uden med vor skarpe og kvælende Kritik først at undersøge, hvorvidt Præstationerne virkelig i sig selv ere fortrinlige, og Munterhed, som i vore Sammenkomster vilde være forceret, falder der, hvor Stemningen hos Alle er saa livlig, aldeles naturlig. Dette kommer uden Tvivl, om end ikke Aarsagen alene er at søge deri, for en stor Del af, at Universitetet ligger i en mindre By, hvorved der nødvendigvis maa skabes mere Sammenhold, og et friskt og livligt Studenterliv lettere trives, end i en stor Stad, hvor Studenterne mere forsvinde som saadanne og optages af saameget Andet. Det meget ombebatterede Spørgsmaal om det Gavnlige eller Skadelige i det Hele taget i Universitetets Beliggenhed i en mindre By (Upsala havde den 31te December 1863 9,252 Indv.) skal jeg imidlertid ikke her ind-

lade mig paa. Men om end, som bemærket, Upsala Studenter i denne Henseende have et afgjort Fortrin for de norske, kunde de dog paa den anden Side, efter min Opfatning, ogsaa trænge til i høiere Grad, end Tilfældet er, at berøres af de alvorligere Spørgsmaal, som i den senere Tid have sat Christiania Studenter i Bevægelse, navnlig Spørgsmaalet om Studenternes Opgave i Folket, hvorfor jeg troer, at baade Upsala og Christiania Studenter vilde have særdeles godt af at komme i nærmere Berørelse med hinanden, for at vi kunde lære af dem Friskhed og Lethed, og de til Gjengjeld faa Lidt af vor Overflod paa Flid og Alvor.

Samles man forholdvis sjelden til Fest paa Nationssalen, samles man desto hyppigere i mindre Kameratlag, der da gjerne oplives af kvikke Viser, hvorpaa Upsala har temmelig stor Rigdom. En for Nordmænd uvant og derfor i Begyndelsen lidt ubyggelig Særegenhed ved disse Lag er, at de altid holdes paa Schweitzerierne, hvor dog hvert Selskab altid faar sit særskilte Værelse; supa på kammare er ilde anseet, hvorfor man sjelden byder en Kamerat et Glas Punsch paa sit eget Værelse eller holder et Lag hjemme, Veien gaaer altid til et eller andet Schweitzeri. En Følge deraf er ogsaa, at Værten i et Lag — forsaavidt ikke, som hyppigst er Tilfældet, Enhver betaler for sig — i Regelen ikke byder sine Gjæster Aftensmad, men kun Punsch og Cigarer. — Uagtet der herskер et godt Forhold mellem de forskjellige Nationer, have disse som saadanne aldrig Noget med hverandre at gjøre. Ved større Theaterforestillinger have dog i Regelen Medlemmerne Ret til at tage Studenter af andre Nationer med sig som Gjæster, men maa isaafald selv betale deres Billet. Den eneste Fest, der er fælles for alle Studenter, er den nordiske Fest, der gjerne afholdes i Slutningen af Januar.

Vaaren er Upsalensernes Glansperiode, og for at kunne sige at kjende Upsala maa man have tilbragt en Vaar der. Da lever man blot for at nyde, — og der er Faa, som i Mai Maaned faa læst Noget. Allerede i April begynder det; fra den første Dag Vaaren er rigtigt kommet i Luften, fra den første Dampbaad under Salut og Hurraraab er kommen opad Fyrisaaen og fra den første hvide Studenterlue har vist sig som Tegn paa Vaarens Ankomst, gjennemstrømmes Alle af et nyt Liv. Bogen lægges paa Hylden, og Alle ile ud i Naturen for at ryste Vinterstøvet af sig; Lag og Feste afløse hverandre, og Sang og Serenader tone overalt.

Neppe noget andet Sted hilses Vaaren med den Fryd og Begeistring som i Upsala. Valborgsmesseaftonen (30te April) samle alle Studenterne sig med sine Faner paa Torvet og drage

i Processíon op paa Slotsbakken, hvorfra Studentersangforeningen udover Aftenen lader Sangen tone for et stort Publikum, der fra Byen og Omegnen har indfundet sig for at nyde denne Studenternes traditionelle Festlighed, medens Sletten rundtom efter gammel Skik er oplyst af Tjæretønder og Baal som hos os St.-Hansaften. Naar Sangen er endt, samles gjerne de forskjellige Nationer til Lag, der hyppigt vare til den lyse Morgenstund, for at man kan faa nyde Solopgangen den første Mai. Denne Dag er nemlig Glanspunktet i mai-firandet og feires gjerne med en Middag paa Nationssalen eller et Sted det Fri, — og efter Middagen begynde helsningarne. Hver Nation drager nemlig rundt med Fanen og klingende Spil og hilser paa dem af de andre Nationer, med hvem den staar i den livligste Forbindelse; Kuratorerne holde paa sine Nationers Vegne Taler, Alle kappes i at benytte den sjeldne Anledning til at bese sig hos hverandre og stifte Bekjendtskaber, og de forskjellige Nationer søge at overbyde hverandre i at være gode og elskværdige Værter. Saaledes drager man rundt til 6—8 Nationer, — og skal faa til Gjengjæld paa sin egen Nationssal modtag: disses Kontravisit. Det Hele giver et overmaade livligt Billede; hele Opsala er paa Benene for at se de mange Processioner; Sang, Musik og Hurraraab tone fra alle Kanter af Staden til langt over Midnat, og Punschen, den bekjendte "Banco", flyder i Strømme; den 1ste Mai drikker man brorskål med den halve Student-Corps, — men den 2den erindrer man ikke altid længere sine bröder.

Baade Universitetets Lærere og Studenterne have Uniform, der bestaar i Kaarde og fort Kjole med Flöielskrave, foran paa hvilken, paa begge Sider, de ogradnerade Studenter (ɔ: de, som ikke have taget Doktor-Graden), have en af Silke broderet liden Lyre, men Magistrene en større saadan, omgivet med Silkebroderi, medens Universitetets Lærere foruden Lyren have Broderi rundt hele Kraven. Ved höitidelige Leiligheder bæres i Regelen Uniformen, ialfald af Magistrene og Universitetslærerne, og ved Examensbordet maa Studenterne altid fremstille sig i Uniform. Som Tegn paa sin Værdighed bære desuden Magistrene paa venstre Haands Ringfinger en med Laurbærblade udgraveret Guldring.

Studenterne danne et Kompani af Uplands Regiment og udtjene sin Værnepligt, der i Fredstid blot bestaar i som bevåring at deltage i 14 Dages Øvelse om Vaaren i to paa hinanden følgende Aar, ved at exercere for sig selv, uden Uniform, under Kommando af Officerer og Underofficerer fra Uplands Regiment; Disciplinen opretholdes dog saagodtsom ube-

lukkende af Studenterne selv ved for de forskjellige Forseelser afpassede Mulkter, der indfordres af en dertil ansat 2den Korporal ved hvert Korporalskab og tjene som Fond til et glimrende Mønstringslag.

Da Svenskerne i Regelen have større Fordringer til Livet, end vi, og mange af de svenske Studenter ligge længe ved Universitetet og føre et muntert Liv, er det temmelig kostbart at studere i Upsala for deres Vedkommende, der have Lyst og Evne til at leve med. Der er dog en stor Hjelp i den Mængde Stipendier, der ere skjænkede Universitetet, de fleste af Private, enkelte af Staten og 12 temmelig betydelige (for Adelsmænd) af Riddarhuset. Efter et løst Overslag antager jeg der er 430 Stipendier til en Middelstørrelse af 35 Spd. aarlig, de fleste ere mindre, men mange ere temmelig betydelige 3, 4, 5, 600 Rd. Rm. aarlig. Foruden disse gives der desuden mange store Reisestipendier. Stipendierne ere dels bestemte for Testators Familie, (hvoraf et nu, ved i længere Tid at have været ubenyttet, har naaet en Størrelse af 400 Spd. om Aaret), dels for en bestemt Nations Medlemmer, dels for Fagstudier. Enkelte fordre meget specielle, undertiden rent løierlige Kvalifikationer hos Ansøgeren; der er saaledes et Stipendium for Underofficiersson från Wermland, der studerer östgötska språken, og et for "det Medlem af Östgöta eller Kalmar Nation, som skriver mindst 400 latinske elegiske Vers om Aaret."

Som en Kontrol med, at Stipendiaterne virkeligt opholde sig ved Universitetet, er det i Universitets-Statuterne bestemt, at der mindst 2 Gange i hver Termin skal foregaa et almindeligt Opraab af alle Stipendiater, og for hvert af disse Opraab, man forsømmer, ilægges man en Mulkt af 5 pCt. af Stipendiets Beløb; udebliver man uden gyldigt Forfald fra alle Opraab i Terminen, mister man sit Stipendium.

Hvad deres Studier angaar, saa fremgaar det tildels allerede af det Ovenanførte, at Flertallet af Studenterne just ikke vie sig til noget anstrengt Studium, men saa ligge til Gjengjeld overmaade mange af dem meget længere ved Universitetet, end vi, Noget, hvortil de føle sig saa meget mere opfordrede, som de, just paa Grund af det muntre og behagelige Liv der, anse Opholdet i Upsala som en Glansperiode, der senere aldrig vil komme igjen, og som de derfor aldeles ikke føle nogen Trang til at forkorte. At saa er Tilfældet, vil let sees af Gjennemsnitsalderen i Stockholms Nation. Ved min Ankomst til Upsala vare nemlig de 10 Seniorer gjennemsnitlig $28\frac{7}{10}$ og de

55 daværende Juniorer 22½ Aar gamle. (De 38 Recentiorer havde paa samme Tid en gjennemsnitlig Alder af 20¾ og de 28 Recentissimi af 19¾ Aar). Om end paa den ene Side flere af Upsala Studenter, specielt af Theologerne og Juristerne, forlade Universitetet efter et kortere Ophold med ringere Kundskaber og Indsigter, end Tilfældet i Regelen er hos os, saa maa jeg dog paa den anden Side tilstaa, at jeg der har fundet Flere med mere alsidig Dannelse og grundigere Kundskaber end her hjemme. Dette har for en stor Del sin Grund i, at de ikke sjelden først tage graden og saa senere begynde et Fagstudium (hvorved jeg her forstaar Theologi, Medicin og Jus), men kommer vel ogsaa deraf, at der ved næsten alle Fakulteter er Adgang til at tage høiere, mere videnskabelige Examina, end de almindelige, der fordres for at faa Adgang til Statens Embeder. Udenlandsk Literatur skulde jeg ogsaa tro benyttes mere i Upsala end i Christiania.

Som et godt Vidnesbyrd om den Aand, der hersker blandt Studenterne, maa nævnes deres mange videnskabelige Foreninger. Disse ere: theologiska föreningen, juridiska f.; läkareföreningen, naturvetenskapliga f. (der igjen deler sig i 3 særskilte Sektioner: for Botanik og Zoologi, for Chemi og Mineralogi, og for Mathematik og Fysik), botaniska bytesföreningen, mineralogiska sällskapet, historiska f., föreningen för modern lingvistik, f. för allmän språkforskning og f. för classisk philologi. I disse Foreningers Sammenkomster, der gjerne afholdes hver anden Uge, og hvor Diskussionerne i Regelen føres livligt, deltage hyppigt Universitetets Lærere, ligesom jeg i det Hele tror at have bemærket, at der i Upsala, tildels paa Grund af de smaa Forholde, hersker et inderligere Forhold og finder en nærmere Vexelvirkning Sted mellem disse og Studenterne, end Tilfældet er eller maaske kan være hos os.

Universitetsaaret deles i to terminer, Høst-Terminen fra 1ste September til 15de December, og Vaar-Terminen fra 15de Januar til 1ste Juni; de første og sidste 14 Dage i hver af disse Terminer anvendes til Examina; i den øvrige Del holdes Forelæsninger. Tiden mellem de nævnte Terminer er Ferier; dog er der temmelig Mange, som paa Grund af det muntre Liv faa Lidet gjort i Terminerne og derfor anvende Ferierne, den saakaldte mellantermin, til at ligge igjen i Upsala og studere med Alvor. Offentlige Forelæsningsdage ere Mandag, Tirsdag, Thorsdag og Fredag, og paa disse Dage ere Professorerne pligtige til at holde en Forelæsning daglig; Adjunkterne behøve kun at holde 2 offentlige Forelæsninger om Ugen. Men foruden de offentlige holdes der af flere Professorer og Adjunkter

private Forelæsninger (enskilda collegier), i Regelen en Slags Examinatorier, hvortil man kun har Adgang mod Betaling. Disse kunne nærmest betragtes som en anden Form for vor Manuduktion, der iøvrigt gives af Docenterne, men jeg er, ialfald for Juristernes Vedkommende, tilbøielig til at give en fornuftigt drevet Manuduktion Fortrinet.

De forskjellige Fakulteter have hvert sit særegne Epithet, der altid bruges i alle officielle Skrivelser. Det filosofiske Fakultet fører saaledes Titelen: det vidtberömda, det juridiske: det vidtberömda och vidtlagfarna, det medicinske: det vidtberömda och vidterfarna og det theologiske: det vidtberömda och högvördiga.

Inden jeg gaar over til i Korthed at omhandle de forskjellige Examina, skal jeg først berøre et Par Sider ved dem, der ere fælles for næsten dem alle, men hvortil man hos os intet Tilsvarende har.

Det Ene er deres tentamina. Den egentlige saakaldte Examen er nemlig sunken ned til at være en næsten tom Formalitet, da Studenterne ere nødte til i hvert enkelt Fag først at lade sig privat tentere af vedkommende Examinator, paa Tomandshaand, i dennes eget Hjem. Ved tentamen, der næsten altid afholdes mundtligt, til hvilkensomhelst Tid paa Aaret og Dagen, faar Examinanden blot vide, om han har staaet sig eller ei, derimod ikke, hvilken Karakter han har faaet; ifald man rejiceres, antyder dog gjerne Examinator, naar man kan komme igjen og forsøge sig paanyt, undertiden blot efter nogle Dages Forløb.

Efter nogenlunde at have sat sig ind i Alt, hvad der fordres til Examen, gjør man sig derfor fuldt færdig i et Fag ad Gangen og tenterer deri, inden man begynder paa det næste; dog maa alle tentamina falde indenfor et bestemt Tidsrum, der efter Studiets Vidtløftighed er sat til 1 eller ½ Aar før Examen; ifald en tentamen falder udenfor denne Grænse, maa omtentamen ske, hvis Examinator forlanger det, hvilket dog i Regelen ikke fordres, medmindre der er hengaaet temmelig betydelig lang Tid siden denne tentamen. Den endelige Examen, der i Regelen afholdes i Begyndelsen og Slutningen af hver Termin, og hvortil man fremstiller sig efterat have bestaaet alle tentamina, bliver derfor blot en kort Prøve, afgjort paa en Formiddag, hvorpaa følger en Oplæsning af de forskjellige Karakterer, Examinanden forhen har faaet. Der meddeles nemlig ingen samlet Hovedkarakter for hele Examen, ligesom hverken Professorerne gjensidig censurere hverandre, eller andre Censorer ere tilstede; hver Professor har sine særskilte Fag, og i disse er

det kun ham, der examinerer, og ham, der giver Karakter. Enhver, der rejiceres i en tentamen, har dog, naar han har bestaaet sig i alle de øvrige tentamina, Ret til at forbre Examen, hvor da hans Kundskaber i det omhandlede Fag offentlig prøves, men dog frembeles uden nogen Censor, en Ret, der med Held benyttedes for nogle Aar siden af et Par juridiske Studenter, der vare rejicerede efter en, som det formentes, altfor overfladisk Prøve, hvilket gav Anledning til en stormende Feide mellem de juridiske Studenter og vedkommende Professor, der endte med, at Juristernes almindelige Examina fra Høsten 1864 bleve skriftlige, tildels i Lighed med vor, uden foregaaende tentamina og med en samlet Hovedkarakter for Examen, uden at der dog indførtes nogensomhelst Censur eller samlet Bedømmelse af de enkelte Opgaver. Foruden Juristerne ere Mineralogerne de Eneste, hvis Examen er indrettet paa denne Maade.

Ved denne Examensordning med tentamina opnaar man vistnok, at Examinanden tvinges til at lære flere Detaljer, da Fordringerne i denne Henseende naturligvis blive strengere, men man faar neppe saa god Oversigt over de Fag, der høre til samme Examen, og desuden er man paa denne Maade efter min Mening altfor meget i Examinators Vold; thi det er klart, at man kun yderst sjelden med Held vil kunne protestere mod Rejektion og aldrig mod en given Karakter.

En anden Særegenhed er, at man ved mange Examina lægger op et forskjelligt Pensum i de forskjellige Fag efter den Karakter, man stræber til. Disse ere: laudatur, der gjælder 3 betyg, cum laude approbatur, der gjælder 2 og approbatur, der gjælder 1; desuden gives der ogsaa Mellemgrader; insigniore cum laude appr. (2½) og non sine laude appr. (1½). Ved enhver Examen gjælder det altsaa at faa saamange betyg som muligt.

Ved de svenske Universiteter har man ikke som hos os en almindelig forberedende filosofisk Examen; men istedetfor denne er der for de forskjellige Embedsexamina anordnet forskjellige forberedende Examina i de Fag, der staa i nærmest Forbindelse med vedkommende Examensstudium. Sandsynligvis varer det dog ikke længe, inden de Svenske i denne Henseende følge vort Exempel, da der er megen Tale derom.

Som en Særegenhed kan bemærkes, at ifølge Universitetets Love ingen ogradueread Student, der i to Aar har været fraværende fra Universitetet, uden Consistoriums Samtykke igjen der kan fortsætte sine Studier.

Jeg skal dernæst i Korthed gjøre Rede for de vigtigste af Studenternes forskjellige Examina.

Student-Examen

afholdtes før ved Universitetet, men er nu henlagt til Skolerne, hvor en saakaldt afgangs-examen, der regelmæssigt afholdes i Tidsrummet mellem 15de April og 21de Juni, træder istedetfor vor Examen Artium; dog faa Privatister og de, der have anmeldt sig til Vaar-Examen, men af en eller anden Grund ikke have bestaaet samme, Adgang til at underkaste sig Examen om Høsten.

Forhen var det yngre og det ældre Skoletrin repræsenteret ved to særskilte Institutter, skolan og gymnasium med forskjellige Rektorer og Lærere; nu ere de derimod smeltede sammen til et högre elementarlåroverk. Der gives i Sverige intet Tilsvarende til vore rene Latin- eller Realskoler, kun kombinerede Latin- og Realskoler med to parallele Linier, der i de større Skoler ere aldeles adskilte, medens i de mindre Disciple paa samme Trin læse de fælles Fag sammen. Den Tid, der i Latinlinien ofres de klassiske Sprog, anvendes i Reallinien til et grundigere Studium af Naturvidenskaberne og de levende Sprog

Da det høiere Skolevæsens Ordning for Tiden er et brændende Spørgsmaal hos os, antager jeg det kan være af Interesse her lidt nærmere at fremstille, hvorledes denne Afgangs-Examen ved de høiere Skoler i Sverige er ordnet, samt hvilke Fordringer der ved den stilles til Disciplene.

Afgangs-Examen er dels skriftlig, dels mundtlig.

Ved den skriftlige Del af Examen fordres der af dem, der have læst de klassiske Sprog, følgende Arbeider:

a) en Udarbeidelse i Modersmaalet,
b) en Oversættelse fra Svensk ttl Latin,
c) en Oversættelse fra Svensk til Fransk eller Tysk efter eget Valg samt
d) et mathematisk Arbeide, behandlende to geometriske og to algebraiske Opgaver —

og for deres Vedkommende, der ikke have læst de klassiske Sprog:

a) en Udarbeidelse i Modersmaalet,
b) Oversættelse fra Svensk til 2 af de 3 Sprog Tysk, Fransk og Engelsk, efter Valg — samt
c) et mathematisk Arbeide, behandlende 2 geometriske og 2 algebraiske Opgaver samt en Opgave i Mekanik eller Fysik.

Ved Oversættelserne tillades det at benytte Ordbøger og ved de mathematiske Opgaver Logarithmetabeller.

For at bestaa den skriftlige Examen og derved faa Adgang til den mundtlige fordres der af Latinliniens Elever, at de fyldestgjørende have besvaret de under a. og b. nævnte Opgaver

samt en af de to øvrige, — og af Realliniens, at de have bestaaet sig i de under a. og c. nævnte samt i en af de to Oversættelser; dog kan en Elev af Latinlinien, selv om han rejiceres i begge de under c. og d. nævnte Opgaver, og en Elev af Reallinien, selv om han rejiceres i begge Oversættelserne, faa Adgang til at underkaste sig den mundtlige Examen, saafremt to Trtdiedele af de Lærere, der i Skolens øverste Klasse undervise i de til denne Examen hørende Fag, udtale sig derfor.

Den mundtlige Examen for Latinliniens Vedkommende omfatter Religion, Latin, Græsk, Fransk, Mathematik og Fysik, Historie og Geografi og filosofisk Propædeutik samt, om ønskes, Engelsk og Hebraisk. Examensgjenstandene ere hovedsagelig, hvad der er gjennemgaaet i Skolens øverste Klasse; dog skal Eleven i Latin og Fransk ogsaa prøves i ex tempore at oversætte ikke forhen læste Forfattere og i Græsk ikke læste Stykker af Forfattere, hvis Skrifter i større Omfang paa Skolen ere gjennemgaaede.

For Realliniens Vedkommende omfatter den mundtlige Examen Religion, Engelsk, Fransk, Mathematik, Fysik og Chemi, Historie og Geografi samt filosofisk Propædeutik. Om Prøven i Engelsk og Fransk gjælder det samme, som ovenfor er bemærket om Prøven i Latin.

For begge Liniers Vedkommende afsluttes Undervisningen i Tysk og Naturhistorie i Skolens næstøverste Klasse; den Examenskarakter, man der har erholdt for disse Fag, medregnes ved Afgangs-Examen.

Om Afgangs-Examen saavel for Latin- som Realliniens Vedkommende gjælder det, at den har til Hensigt at prøve ikke blot Omfanget af Elevens Kundskaber i det enkelte Fag, men fornemmelig, hvormegen Dannelse han gjennem disse har tilegnet sig.

De, som have nydt privat Undervisning, maa, efter forud skeet Anmeldelse, aflægge Examen til den Tid og ved den Skole, som Chefen for Ecclesiastik-Departementet bestemmer, saaledes at man ved Afgangsexamen tillige prøves i Tysk og Naturhistorie, saafremt man ikke i Løbet af de to sidste Aar har aflagt Examen i disse Fag ved nogen offentlig Skole sammen med næstøverste Klasse.

For ved Afgangsexamen at opnaa, saavidt muligt, en ensartet Prøve og Bedømmelse ved alle Landets Skoler, paa samme Tid som Disciplene examineres af sine gamle Lærere, har man inddelt Landet i større Kredse, hver indbefattende flere Skoler, og for hver af disse Kredse udnævnes der af Kongen, i Regelen blandt Universitetslærerne, en eller flere Censorer, der

reise om og overvære den mundtlige Examen ved alle Skoler inden Kredsen, med Ret til selv at deltage i Examinationen, der iøvrigt foretages af Skolens Lærere i det Omfang, som af Censor bestemmes. Det bemærkes, at den mundtlige Examen ikke maa vare mere end tre Dage. Opgaverne til den skriftlige Examen, der afholdes samtidigt, i Løbet af 3 a 4 Dage ved alle Landets Skoler, bestemmes fælles for alle af Chefen for Ecclesiastik-Departementet, og Besvarelserne tilligemed Lærernes Bedømmelse deraf indsendes inden 14 Dage efter den skriftlige Examens Slutning til det nævnte Departement for at tilstilles Censorerne.

Efter den mundtlige Examens Slutning afgjøre Skolens Lærere, om Examinanden kan anses at besidde den Modenhed, som Skoleundervisningen tilsigter at bibringe, og hvilket Vidnesbyrd, der isaafald skal meddeles ham; selv om han skulde være rejiceret i et eller andet af de mundtlige Examensfag, kan han dog erklæres for moden, saafremt han viser sig i Besiddelse af mere end almindelig Dygtighed i et eller flere andre Fag, fornemmelig i de klassiske Sprog eller Mathematik, hvis han har læst de nævnte Sprog, eller i modsat Fald i Mathematik, Naturvidenskab eller levende Sprog. Finder Censor, at Nogen, der af Examinatorerne er erklæret moden, mangler de nødvendige Betingelser herfor, paaligger det ham at underkjende Lærernes Dom, hvilket har til Følge, at Vidnesbyrd om Modenhed for denne Examinands Vedkommende ikke kan udstedes.

Afgangsexamen ved Reallinien, den før saakaldte lilla Student-Examen, fordres som Betingelse for at indtræde i forskjellige Stillinger og giver vistnok ogsaa Adgang til Universitetet, men ikke nu, efter Cameral-Examens Ophævelse, til der at aflægge nogensomhelst Examen, Bergs-Examen undtagen, medmindre man først kompletterar sin Afgangsexamen. Der savnes tildels Bestemmelser herom, men i Praxis fordres der nok i dette Tilfælde blot, at man ved Universitetet underkaster sig en Examen i Latin, ikke i Græsk, hvortil gjennemsnitlig udkræves et Studium af 2 Aar. Kundskab i Latin fordres desuden ved alle Universitetets Examina undtagen ved Bergs-Examen.

Theologiske Examina.

Af disse har man i Sverige to. Den almindelige, den saakaldte Dimissions-Examen, er meget let, og kan tages efter et Par Aars Studium uden nogen forberedende Examen. Som bekjendt er den største Del af Geistligheden i Sverige daarligt afslønnet; dette har en sørgelig Tilbagevirkning paa det theolo-

iſte Studium. Der er nemlig forholdsvis Faa, ſom ville uddanne ſig til en ſaa daarligt lønnet Stilling ſom en Præſts, — hvorfor der ogſaa i hele Sverige klages over Mangel paa Præſter, — og de Faa, der gjøre det, ville ikke derpaa ofre længere Tid og grundigere Studium. Den ringe Dannelſe, Flertallet af Præſterne paa denne Maade kommer i Beſiddelſe af, gjør igjen, at den lavere Geiſtlighed er lidet anſeet, og ikke øver megen ſocial Indflydelſe udenfor den politiſke, ſom indtil den ſidſte Tid har tilhørt deres Stand.

Efterat have taget Dimisſions-Examen, der berettiger til Titelen divini verbi minister, aflægger man praktiſk-theologiſk Examen ved Domkapitlet i det Stift, fra hvis lærde Skole man er dimitteret, og hvortil man, medmindre man faar ſpeciel Tilladelſe til at ſøge ſig andetſteds hen, er bunden i ſin geiſtlige Virkſomhed. Domkapitlet beſtaar i Lund og Upſala af Biſkopen og ſamtlige theologiſke Profeſſorer, men i de øvrige Stiftsſtæder af Biſkopen, Domprovſten og Lektorerne (Overlærerne) ved Stiftſtadens lærde Skole.

Med den nævnte Uddannelſe kan man blive Paſtors-Adjunkt (perſonel Kapellan) og Komminiſter (reſiderende Kapellan), men for at udnævnes til Kyrkoherde (Sognepræſt) fordres der at have for Domkapitlet aflagt en ſaakaldt Paſtors-Examen, der ofte først tages af Folk i en mere fremrykket Alder.

Angaaende de ſpecielle Fordringer, der ſtilles ved Dimisſions-Examen, kan jeg ſom ikke fagkyndig ei udtale mig, men de kunne neppe være ſtore.

Som før bemærket fordres der for at kunne tage Dimisſions-Examen ingen forberedende filoſofiſk Examen, — men for dog at fremme Videnſkabeligheden blandt Geiſtligheden er der for et Par Aar ſiden indført en theologico-philoſophiæ Examen, ſom man, uden at vove at gjøre den tvungen, opmuntrer Theologerne til at underkaſte ſig ved den Beſtemmelſe, at denne Examen ved Befordringer ſkal regnes ſom 2, ligeſom Magiſter-Graden ſom 3 Tjeneſte-Aar.

Foruden Dimisſions-Examen gives der imidlertid ogſaa en høiere videnſkabelig theologiſk Examen, der dog tages af forholdsvis Faa, og vel for det Meſte kun af dem, der agte at blive Univerſitetslærere. Det er theologiæ Candidat-Examen, hvorved jeg antager der ſtilles vel ſaa ſtore Fordringer ſom ved vor theologiſke Examen, og da man for at underkaſte ſig denne, maa være philoſophiæ Doctor, gjør man ſig neppe færdig paa kortere Tid end omtrent 8 Aar i det Hele.

Den medicinſke Examen

i Sverige ſvarer vel omtrent til vor, men anſees for at kræve endnu længere Tid end hos os, nemlig omtrent 10 Aar fra man er blevet Student.

Efter først for det filoſofiſke Fakultet at have ſkrevet en Afhandling paa Latin over et blandt flere til Valg opgivne Emner og derpaa for ſamme Fakultet aflagt medico-philoſophiæ Examen, maa man, efter en Tid at have tjeneſtgjort paa Hoſpitalerne, for det medicinſke Fakultet underkaſte ſig medicinæ Candidat-Examen, hvorpaa man, efter igjen en længere Tid at have tjeneſtgjort ved Hoſpitalerne i Stockholm og ſtuderet ved det Carolinſka Inſtitut derſteds, faar Adgang til at tage medicinæ Licentiat-Examen, hvor der bl. A. fordres en ſelvſtændig ſkriftlig Afhandling over ſelvvalgt Emne. Uden at være medicinæ Licentiat har man ikke Ret til at praktiſere. Medico-philoſophiæ ſamt medicinæ Candidat-Examen tages i Upſala, medens medicinæ Licentiat-Examen efter Valg kan tages enten ved Univerſitetet i Upſala eller ved det Carolinſka Inſtitut i Stockholm. Den, der allerede er philoſophiæ Candidat, ſlipper for den omtalte latinſke Afhandling og behøver heller ikke at underkaſte ſig medico-philoſophiæ Examen.

Juridiſke Examina.

Af diſſe har man i Sverige tre, to ſideordnede — en Dommer-Examen og en adminiſtrativ Examen — og en mere videnſkabelig, høiere, juris utriusque Candidat-Examen. Desuden var der forhen endnu en fjerde, Cameral-Examen, hvor der ſtilledes ſaa ſmaa Fordringer, at man kunde tage den efter 2—3 Maaneders Studium, og ſom gav Adgang til en Mængde lavere juridiſke og adminiſtrative Poſter. Den afholdtes imidlertid ſidſte Gang Vaaren 1865.

For begge de to førſtnævnte Examina er der en fælles forberedende filoſofiſk Examen, den ſaakaldte Preliminär-Examen, hvor man prøves i Latin, Franſk, Hiſtorie, Statsret ſamt Retsfiloſofi. For denne Examen, hvortil der udkræves ½—1 Aars Studium, er philoſophiæ og juridico-philoſophiæ Candidat befriet.

Ved den adminiſtrative Examen, examen till Ockt Ransli, examineres der i Statsøkonomi, almindelig Retslære, Folkeret, ſvenſk Statsret, Adminiſtrativret ſamt de vigtigſte Beſtemmelſer i Privatretten og Proceſſen. Ved denne Examen erholder man Adgang til Departementerne og de Kollegier, der ſtaa i Spidſen for de forſkjellige, fra Departementerne udſkilte Adminiſtrations-

grene, samt de øvrige administrative Embeder. Den anden, egentlig juridiske Examen, der giver Adgang til Dommerstillinger, er examen till Rättegångsverken, almindelig kaldet Hofrätts-Examen, der tildels svarer til vor juridiske Examen men er langt lettere. Der fordres hverken Romerret, Statistik eller Statsøkonomi og heller ikke saamegen juridisk Indsigt som ved vor Examen. Dertil bidrager for en stor Del en næsten fuldstændig Mangel paa brugbare juridiske Lærebøger. Den svenske Ret er nemlig temmelig lidet videnskabeligt behandlet, paa langt nær ikke som vor og den danske. Der gives vistnok mange særdeles gode Monographier, der især ere fremkomne som akademiske Afhandlinger, men de ere i Regelen for lærde og vidtløftige til at benyttes som Lærebøger, og noget godt Arbeide over en større Del af Systemet existerer der ikke. Studenternes Tid er derfor stærkt optagen med at afskrive Forelæsninger, og deres Studium foregaar for en væsentlig Del ved Hjælp af haandskrevne collegier (Forelæsninger).

Efter aflagt Examen fører man Titelen Notarie og tjenestgjør som saadan, i Regelen uden Løn, i en af Hofrätterne (Overretterne) eller i Raadsturetten i Stockholm, men for at faa Adgang til Statens Dommerembeder maa man dernæst, efter at have fyldt 25 Aar, en Tid ud paa Landet til en Häradshöfding (Sorenskriver) og sitta ting (administrere et Thing) for at erholde praktisk Uddannelse. Naar da vedkommende Overret, hvem en Udskrift af Forhandlingerne og de afsagte Domme tilstilles, har godtjendt Ens Dygtighed, er den juridiske Uddannelse afsluttet, og man benævnes, i Mangel af anden Titel, Vice-Häradshöfding.

Disse Examina, hvortil der i Regelen kræves 3½ Aar i det Hele, ere nu indrettede paa samme Maade som vor, med en skriftlig og en mundtlig Prøve, uden foregaaende tentamina, og med en samlet Hovedkarakter; dog bedømmer ogsaa her hver Professor alene, uden de andres Censur, Examinandens Besvarelser i hans Fag; i Sverige er nemlig enhver Professor ansat i et eller et Par bestemte Discipliner. Foruden i denne Henseende forekommer den skriftlige Prøve, hvortil det ikke engang er tilladt at medbringe Lovbogen, mig ogsaa af den Grund at være uheldigt ordnet, at der samtidigt gives Examinanden Opgaver i to Discipliner, og for hver af disse Discipliner igjen to eller flere Opgaver til Valg, hvilket maa foranledige megen Tvivl og Vaklen. Disse to Opgaver skulle være besvarede i Løbet af 8 Timer. Nogen praktisk-juridisk Prøve gives der ikke ved Universitetet.

Ved den høiere Examen, juris utriusque Candidat-

Examen, stilles der derimod store Fordringer, og da den ikke giver noget legalt Fortrin fremfor de almindelige juridiske Examina, tages den neppe af Flere end et Par om Aaret; i Lund har det i lang Tid været en ren Sjeldenhed, at denne Examen er aflagt. For at underkaste sig den maa man enten være philosophiæ Candidat eller have aflagt en særegen, forberedende filosofisk Examen, juridico-philosophiæ Examen, der kræver 1½ a 2 Aar. I egentlig juridisk Skjøn staa de svenske juris Candidati, netop paa Grund af den ringe videnskabelige Bearbeidelse, den juridiske Videnskab i Sverige har nydt, dog neppe over almindeligt dygtige Jurister hos os, men de besidde større Lovkundskab og have sat sig grundigere ind i Statsøkonomi og Administrativret samt i Speciallovgivningen end vore Jurister. — Til denne Examen, hvor tentamina er bibeholdt, udkræves i Almindelighed omtrent 7 Aar fra man er blevet Student.

Philosophiæ Candidat-Examen.

Ved denne Examen, hvortil der intet Tilsvarende findes hos os, har man overmaade stor Frihed baade med Hensyn til, hvormange, og hvilke Fag man vil vælge, kun at de alle falde inden det filosofiske Fakultets Omraade.

Der er nemlig opstillet flere forskjellige Grupper, hver indbefattende 3 nærbeslægtede Fag, og en af disse Grupper maa man, efter først at have skrevet en Afhandling paa Latin over et blandt flere af Fakultetet til Valg opgivne Emner, vælge til Hovedfag og deri opnaa 6 betyg, beregnede paa den ovenfor fremstillede Maade, uden at være rejiccret i noget af dem. Desuden maa man i Bifag ligeledes opnaa mindst 6 betyg (de saakaldte fyllnadsbetyg), saa man i Alt mindst faar 12; hvad forøvrigt disse Bifag angaar, er man aldeles ubunden med Hensyn til saavel Valget som Antallet af dem, dog saaledes, at Filosofi, hvad ogsaa denne Examens Navn antyder, og Latin ere tvungne Bifag, saafremt de ikke findes blandt de valgte Hovedfag. Saa besynderligt det end kan synes, meddeles der dog undertiden Fritagelse for at lægge op Filosofi, saa man i Upsala har Philosophiæ Doctores, der ikke have læst et Ord Filosofi. Selv efter at have erholdt de bestemte 12 betyg, kan man fortsætte med at lægge op nye Fag.

Naar man har underkastet sig denne Examen og derved er blevet Philosophiæ Candidat, kan man, efterat have skrevet en akademisk Afhandling over selvvalgt Emne og forsvaret denne ved offentlig Disputation paa Universitetet, promoveres til Philosophiæ Doctor eller, som det ogsaa kaldes, Magister,

en Ret, der benyttes af næsten alle Philosophiæ Candidater. Oprindelig fordredes der ikke nogen Afhandling, men man skulde blot forsvare et af vedkommende Professor opgivet Emne; dette er imidlertid i de senere Aar forandret.

Til at opponere ved Disputationen, der ved alle Leiligheder foregaar paa samme Maade, udvælges der af Fakultetet en Fakultetsopponent, og af Respondenten (Forfatteren) selv 2 andre Opponenter. Enhver af Tilhørerne har iøvrigt ogsaa Ret til at fremkomme med de Bemærkninger eller fordre de nærmere Oplysninger, han i Anledning af Afhandlingen finder sig beføiet til. Der meddeles særskilt Karakter baade for Afhandlingen og for Forsvaret.

Examen kan aflægges, og Disputation foregaa naarsomhelst, men blot hvert 3die Aar er der Promotion, hvor da alle de, der siden sidste Promotion have disputeret, blive promoverede. Promotionen er en høitidelig Akt, der foregaar i Slutningen af Vaarterminen og samler en stor Menneskemasse i Upsala. Kl. 6 om Morgenen vækkes man Promotionsdagen af saamange Kanonskud, som der er Promovender, i Regelen kanske omkring 50, og senere paa Formiddagen samles alle Promovenderne og drage derpaa i høitidelig Procession gjennem Byen op til Domkirken, hvor den høitidelige Ceremoni foregaar. I Spidsen gaar den Professor, der skal foretage Promotionen, i fuld Uniform og med Laurbærkrands paa Hovedet, dernæst kommer Promovenderne, to og to, barhovede, iførte Magisterkjole og høidt Halstørklæde, med Kaarde ved Siden og med en Laurbærkrands hængende paa venstre Side af Brystet. Efter at der i Domkirken er afholdt Gudstjeneste og holdt en Tale til de vordende Magistre, komme disse frem, En for En, til Promotor, der sætter Kransen paa deres Hoved, Magisterringen paa deres Finger og meddeler dem et storartet, paa Silketøi trykt, latinsk Diplom paa deres Doktorværdighed, idet han erklærer Promovenden for ikke alene homo doctissimus, men ogsaa moribus integerrimus, medens der samtidigt fra Slotsbakken saluteres med et Skud, for hver Gang en ny Magister er proklameret. De Promoverede maa hele Dagen gaa bekransede i sin Festdragt, og om Aftenen gives der et glimrende Bal for dem som Dagens Helte. Forhen var der endnu flere Ceremonier; Promovenden stod bl. A. med en opslaaet Bog foran Promotor, der, idet han promoverede ham til Doktor, udraabte: Claude libellum, doctus es!

De To, der uden Hensyn til Fagenes Antal have opnaaet de fleste betyg, indtage ved Promotionen Hæderspladsene som primus og ultimus, medens der desuden er udsat en

særskilt Pengebelønning for den bedste Afhandling ved hver Promotion.

Denne philosophiæ Candidat-Examen, hvortil der vel gjennemsnitlig udkræves et Studium af 3½ a 4 Aar, har for flere Gruppers Vedkommende Hovedfag fælles dels med vor filologiske, dels med vor Real-Examen; andre Grupper omfatte Fag, der hos os ikke forekomme ved nogen Examen, f. Ex. nyere Sprog, Æsthetik, osv. ligesom Filosofi som Hovedfag der studeres i en langt større Udstrækning end hos os.

Foruden at Graden, som før bemærket, fordres for at tage Theologiæ Kandidat-Examen, ligesom den ogsaa ellers hyppigt tages som en forberedende almen-dannende Examen, inden man begynder paa et specielt Fagstudium, giver den tillige Adgang til Lærer- og Rektorembederne ved Landets Skoler. De, der ville blive Academici (Universitetslærere) tage ogsaa i Regelen Graden, til hvilket Fakultet de end senere ville gaa, og da der i Sverige er to Universiteter og som Følge deraf forholdsvis mange akademiske Lærerposter, lægge de, der ønske at gaa denne Vei, allerede tidligt sit Studium derefter, idet de jo kunne være nogenlunde sikre paa at opnaa ialfald en Stilling som Docent.

Medens Doktor-Graden hos os tages af yderst Faa, har man i Sverige ikke blot Philosophiæ, men ogsaa Theologiæ, Medicinæ og Juris Doctores; de sidstes Antal er dog temmelig ringe. For at opnaa Doktor-Graden i Theologi, Medicin eller Jurisprudens maa man, foruden at have aflagt Candidat-Examen, tillige underkaste sig en endnu høiere videnskabelig saakaldt Licentiat-Examen i sit Fag; for Theologernes og Juristernes Vedkommende fordres der desuden nogen praktisk Tjenestgjøring. Theologiæ-Doctores udnævnes af Kongen, ellers meddeles Graden af vedkommende Fakultet.

Universitets-Lærerne

bestaa af Professorer, Adjunkter og Docenter.

Foruden en Råntmästare (Kvæstor), en Sekretær og Bibliothekets Personale er der desuden ved Universitetet ansat fire saakaldte Exercitii-Mästare, nemlig en Staldmester, en Fægtelærer, en Ritmästare (Tegnelærer) og en Director-Musices, der ansættes af Cancelleren og mod Betaling give de Studerende Undervisning i Ridning, Gymnastik og Fægtning, Tegning og Musik.

Ved Besættelsen af alle Universitetslærerposterne i Sverige fordres der i høiere Grad, end Tilfældet er hos os, at Ansøgerne, selv om der ingen Konkurrence er, ved selvstændige skriftlige Arbeider, der skulle forsvares ved offentlig Disputation,

beviſe ſin Dygtighed, ſaafremt ikke denne forud er lagt for Dagen ved noget videnſkabeligt Værk.

Docenterne, der efter vedkommende Facultets Forſlag af Cancelleren udnævnes til et ſaa ſtort Antal, ſom det i den enkelte Videnſkab findes nødvendigt, have ingen Løn, men kun Ret til paa Univerſitetet at holde Forelæsninger for Betaling, og give forøvrigt privat Undervisning; af Staten er der desuden for dem udſat 6 Stipendier, hvert paa 500 R. R. Da Docenterne gjerne vedblive at være Medlemmer af den Nation, de ſom Studenter have tilhørt, danne de et gavnligt Mellemled melem de ældre Univerſitetslærere og ſine Kammerater, Studenterne.

Adjuncterne, der ved indtrædende Ledighed i de ved Univerſitetet oprettede Adjuncturer udnævnes af Cancelleren efter Forſlag af Conſiſtorium majus og Pro-Cancelleren, ere derimod lønnede Univerſitetslærere, men kunne ikke, ſom forhen vore Lektorer, betragtes ſom yngſte Profeſſorer, men ere en Mellemklaſſe mellem diſſe og Docenterne. De deltage, ſaavidt vides, heller ikke i Univerſitetets Examina, undtagen for det Tilfælde, at der enten ikke ſkulde findes nogen Profeſſor i vedkommende Fag, eller denne ſkulde være forhindret. De rykke derfor heller ikke efter Tur op til Profeſſorer, men maa ved indtrædende Ledighed i et Profeſſorat finde ſig i at concurrere med Hvemſomhelſt.

Profeſſorerne udnævnes af Kongen efter Forſlag af Conſiſtorium, Pro-Canceller og Canceller. Naar en ny Profeſſor er udnævnt, inſtalleres han i ſit Embede med mange Ceremonier, hvorunder alle Univerſitetslærerne og Pro-Cancelleren ere tilſtede, og om Eftermiddagen ſamme Dag pleier gjerne Student-Corpſen i Proceſſion drage hen og complimentere ham. — Af Univerſitetets ordinære Profeſſorer dannes Conſiſtorium Academicum Majus og Conſiſt. Acad. Minus.

Det Første beſtaar af Univerſitetets ſamtlige ordinære Profeſſorer, ſom, første Gang de tage Sæde der, have at aflægge Dommereden, ſaafremt de ikke forhen have aflagt denne. I Sager, der angaa Bibliotheket, har Bibliothekaren, og i Sager, der angaa Univerſitetets Oekonomi, Räntmeſtaren ligeledes deri Sæde.

Det beſtyrer alle Univerſitetets Anliggender og underſøger og paadømmer desuden Feil og Forſømmelſer i Embedsførelſen, ſom maatte blive begaaede af Univerſitetets Lærere og øvrige Embeds- og Beſtillingsmænd.

Consistorium Academicum [illegible] af Rector, Pro-Rector samt en Professor juris og tre andre Professorer, som aarlig vexle efter bestemte Regler. I Sager, der angaa Universitetets Pengevæsen, tager ogsaa Räntmästaren deri Sæde. Det haandhæver i Forening med Rector den disciplinære Myndighed over Studenterne, og behandler alle Sager, der angaa Universitetets Oekonomi eller ere af rent administrativ Natur, — dels endeligt, dels forberedende for senere med sin Betænkning at oversende dem til Consistorium majus eller Cancelleren.

Rector staar i Spidsen for Universitetets Bestyrelse og er som saadan Formand og Foredragende i begge Consistorierne, hvis Beslutninger han ogsaa besørger iværksatte. Under sin Functionstid er Rector fri for at holde Forelæsninger og nyder desuden som særskilt Godtgjørelse 3 R. R. i Indskrivningspenge af Enhver, der i denne Tid indskrives som Student ved Universitetet. I hans Forfald besørges hans Forretninger af Pro-Rector (den sidst afgaaede Rector). Rector-Stillingen, hvori man i Domkirken med mange Høitideligheder indsættes, gaar efter Tur rundt til alle dem af Universitetets ordinære Professorer, der i mindst to Aar have været ansatte som saadanne.

Cancelleren,

der udnævnes af Kongen efter forudgaaet Valg af Consistorium majus, i Regelen blandt Landets fornemste Mænd, fører det øverste Tilsyn med Universitetet, varetager dets Tarv i enhver Henseende og foredrager Sagerne, hvor dette er nødvendigt, for Kongen til Afgjørelse. Den samme Mand kan gjerne, som ogsaa for Tiden er Tilfældet, være Canceller for begge Universiteter. Til Hjælp ved Sagernes Expedition har han en Cancellers-Secreterare.

Da Cancelleren jo kun høist sjelden vil opholde sig i Universitetsstaden, føres den nøiere Kontrol paa Stedet ved en Pro-Canceller, der gjør Indberetninger til Cancelleren og for denne afgiver Betænkning angaaende alle vigtige Sager. I Upsala er Ærkebiskopen, i Lund Stedets Biskop Pro-Canceller.

Til Slutning tror jeg det kan være oplysende, af Student-Katalogen at indtage en Opgave over Antallet af Universitetets forskjellige Lærere og af samtlige Studerende, fordelte efter Nationer og Fakulteter. Disse Kataloger, der tillige tjene som Lektions-Katalog, udkomme i Begyndelsen af hver Termin og indeholde temmelig nøiagtige Oplysninger angaaende Alt, hvad

der vedkommer Universitetet, samt en Fortegnelse over alle Nationers Medlemmer med Angivelse af disses Studium, Alder, Bopæl og Stilling inden Nationen.

Katalogen for Høsttterminen 1864 er her benyttet og giver følgende Resultater:

Universitetslærere.

	Professorer	Adjunkter.	Docenter.
Det theologiske Fakultet	4	3	2
Det juridiske do.	4	2	1
Det medicinske do.	7	4	=
Det filosofiske do.	20	15	29
Summa	35	24	32

Studerende.

Nationer.	Theol. Fak.	Juridiske Fak. *)	Medc. Fak.	Filos. Fak.	Summa.
Stockholms	5	34	15	84	138
Uplands	5	14	4	64	87
Gestrike och Helsinge	7	5	4	38	54
Östgöta	15	28	7	116	166
Vestgöta	11	20	14	74	119
Södermanlands och Nerikes	16	12	9	69	106
Vestmanlands och Dala	7	9	7	58	81
Smålands	9	13	2	41	65
Göteborgs	6	10	6	47	69
Kalmar	6	4	=	15	25
Wermlands	15	11	13	68	107
Norrlands	5	7	5	74	91
Gotlands	3	=	1	15	19
Summa	110	167	87	763	1127

*) Heri ere ogsaa de medregnede, som studerede Cameral-Videnskaben.

For Sammenligningens Skyld indtages her af Student-Katalogen for Lunds Universitet for Vaar-Terminen 1864 en Fortegnelse over de dervœrende Nationer og over Antallet af sammes Medlemmer:

Østgöta	Nation . . .	2	Medlemmer.
Gotiska	do. . . .	6	—
Smålands	do. . . .	51	—
Skånska	do. . . .	270	—
Blekingska	do. . . .	32	—
Göteborgs	do. . . .	53	—
Calmars	do. . . .	15	—
Wermlands	do. . . .	3	—
		432	Studenter,

hvoraf 53 tilhørte det theologiske, 86 det juridiske, 35 det medicinske og 258 det filosofiske Fakultet.

Af Universitetslœrere gaves der samtidigt i Lund 52.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.